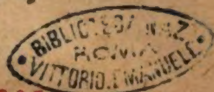

BIBLIOTECA NAZIONALE
6
2 F
9
VITTORIO EMANUELE

CAMPORVM ELOQVENTIAE, IN CAVSIS, ENVMERATIONE PARTIVM, GENERE, CONIVGATIS, Adiunctis, longè lateque patentium;

VOLVMEN PRIMVM.

Auctore MELCHIORE DE LA CERDA, è Societate IESV, & Hispali Eloquentiæ Professore Primario.

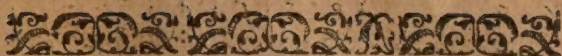
Editio Tertia, nunc correctiùs edita.

Cum Indice duplici locupletissimo Rerum & Capitum.

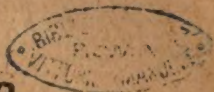
Domus S. Mariae Magdalenae Urbis

COLONIÆ AGRIPPINENSIVM, Apud IOANNEM KINCHIVM, sub Monocerote. Anno M.DCXXXVII.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO, D. ANTONIO DE Capata, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali.

Melchior de la Cerda P.F.P.

COLLEGIVM Hiſpalenſe Societatis Ieſu, Illuſtriſſime, Reuerendiſſimeque Cardinalis, celſiſſimo Regi & inuictiſſimo Martyri Diuo Ermenegildo ſacrum, ſic aduentus illius ſplendore, quo Hiſpalim veniens Præſul Gaditanus Gymnaſia ſua illuſtraſti, ab hinc tot annos felicitatis ſuæ radios diffundit in orbis gentium ſedes vniuerſas, fama ac celebritate tui nominis glorioſas, vt altiora quamquam te maneant dignitatis faſtigia, filij tamen & alumni Academiæ, quia Hiſpalenſes ſunt, Archiepiſcopum te ſuum Hiſpalenſem optent, & ſibi Principem tam inclytum contingere ſaltem ad referendam tuorum in nos meritorum gratiam aliquam ab immorttali DEO aſſiduè & enixè precentur. Sed vel Toletanæ Eccleſiæ primaria Hiſpaniarum ſedes, vel Conſilij Regij Caſtellæ, regnorum Hiſpalenſium ſuprema dominatio, vel cenſorum ſacræ fidei principatus altiſſimus, vel vtraq; ſedes celſiſſima cum Archiepiſcopatu Toletano, aut pileo, galeroque proxima Beati Petri Cathedra glorioſiſſima Cardinalem Zapatam manet pro ſuis raris, & cunctorum ſermone decantatis generis, conſilij,

litterarum, virtutum maximarum dotibus, & in Ecclesiam meritis immortalibus. Ego verò, cùm spem Hispalim veniendi sublimiora fastigia, in summa Regis Catholici de te concepta opinione, & pro benignitate, quam ingente, qui suos nunquam obliuiscitur, & cumulatiore gratia fortunare cõsueuit, omnibus præcidisse videantur, id semper faciundum duxi, vt memoriam beneficij collati vicissitudine literaria, quoniam aliter non possum, & si possem, id exiguum, vel potius nihil esset, gratus ac memor referre conarer. Id enim vulgò iactatur, vt in referenda gratia, cùm non possis, quod velis; quod possis tamẽ, id efficias. Cùm præsertim Principes terrarum maximi, quales ac quãti sunt Patres Purpurati, à Vicario Christi Iesu in Ecclesia primi, cùm ab alijs tam longo interuallo distent, supremo in honore positi, grati animi memoriam spectent, & ponant eam quæ referentium est tenuitas, in iusta ac legitima vicissitudine. Alij Patres Societatis nostræ monimentis tradent, quæ in Gaditanos, quæ in Pampilonenses, quæ in Burgenses, quæ in Carpentanos, quæ in Romanos Iesuitas, quæ in vniuersam denique Societatem, tua merita magna & illustria constiterunt. Ego præceptor studiorum Rhetoricæ Hispalensium memini equidem, ac non obliuiscar aduentum illum solis splendore clariorem. Rhetoricæ sedibus & vniuersis Gymnasijs illucentem, cùm nostram orationem, cùm dialogum benignè audisti, descriptum comiter accepisti, cùm de muneris exiguitate cogitasti sæpè ac sæpiùs, cùm in Collegio Anglicano semel inuitatus sermonem de eodem aduentu, & de oratione, & de actione præsentibus nonnullis Patribus intulisti: cum quid acturus esses, non signi-

significasti:sed apertè dixisti, te agitasse domi aliquoties pro referenda gratia, si quæ mittuntur ex religionis præscriptionibus in suos vsus conuertere potuissent Societatis alumni. Quum ergo, Princeps clarissime, in Rhetorum ordinem, in præceptorem, in gymnasia, in Societatem nostram tantus ac tam prædicandus extiteris Pater, sis etiam, & futurus in omne tempus, quo possim ingenioli fœtu, non referam gratiam aliquam? Campum Eloquentiæ in volumina distributum aliquot dare foras aggredior: Cui melius duo prima volumina dicanda decreuerim, quàm tanto Principi, & eloquentissimo, & in Eloquentiæ Campo patenti, id est, in pulcherrima fortunatissimaque vrbe Romæ purpuratorum Patrum dignitate decorato, tot sapientiæ luminibus fulgenti, & post Pontificiam Gadibus, & Pampilone sedem adeptam, post Burgensem Archiepiscopatum, & tantâ pòstea dignitate depositum purpuræ galerique honorem à Petri supremâ Cathedrâ Ecclesiâ tam insigniter obtinenti? Scio munus istud exiguum esse, & ab homine tenuiore profectum, & ad tantum Ecclesiæ principem sanè nullum. Scio prosapiam generis tui claram & illustrem, & cum magnatibus, cum Principibus Hispaniarum sanguinis communione coniunctam. Teneo tantam in te facultatem, vimque dicendi, tam variam ac multiplicem antiquitatis, & scientiarum cognitionem, tantam vtriusque Iuris scientiam. Noui virtutes in te omnes Pontificum. Cardinalium suis numeris absolutas, cunctorum sermonibus linguisque celebratas, gloriosè magnificeque terras, mariaque sua celebritate peruagari. Video culmen tuæ dignitatis, fastigiumque supremum, vno duntaxat purpuræ gradu

à Romano Pontificatu distare, proximum primæ Romanæque Cathedræ, cunctos inter Cardinales celsissimo tuo principatu numerari. Miror denique horum ornamentorum splendore tam illustri, vt Solis ipsius aduersi radijs oculorũ, sic mentis aciem non perstrictam fuisse, & cogitationem ab opere huiusmodi tibi præcellentissimo Cardinali dedicando non auocatam. Sed id fecit comitas & benignitas tua, quæ cum Principes maximos ornauerit, tum teipsum gloriosè satis: vt tui, & tuorum beneficiorum memor, Opus Eloquentiæ, quæ Regibus, & Pontificibus magno fuit semper ornamento, & suis in cœtibus floruit, magnificentissimeque dominata fuit, propria quondam Principum, Regum, & Imperatorum, ac propterea tuo Principatu non indigna, maximo Ecclesiæ Principi dicatem. Accipe igitur hæc duo prima Campi Eloquentiæ volumina, qua Sociorum Iesu res benignitate soles excipere. Quod si nostrâ tui, tuorum in nos meritorum, tuæ dignitatis memoriæ conseruatam & in animo penitus inhærentem spectare volueris, non indigna munuscula patrocinij tui auctoritate, & vsitata semper benignitate suscipies, fouebis, & qua fuisti in prouehendis ingenij monimentis propensione mirabili, fortunabis.

ODA-

ODARION
AD STVDIOSAM ORATORIAE FACVLTATIS IVVENTVTEM SVPER EMENDAtione Camporum Eloquentiæ.

Sic est: edaci dente volubiles
Horæ polorum sedibus insitæ,
Longeq; distantes in ipsis
Cuncta terunt, minuuntq; terris:
Siue ista Carpus carpat edacitas,
Seu vim molares Eunomia inferant,
Soror ve Thallotte voraces
Figat edax sine fine dentes.
Nil Noctiluca sub face Cynthia
Corruptionis ferrea spicula,
Limasq; dentatasq; serras,
Aut cariem fugit obsoletam.
Vel ipsa diuûm templa Quiritium,
Carumq; duræ Pyramidum strues
Vrgente pessundantur AEuo
Progenie Chronij voraci.
Per hanc Deorum prædia cœlitum,
Campiq; & horti, quos topiariâ
Decircinauit arte Chloris,
Quosq; opibus Zephyrus repleuit
Labore dignis Herculeo peti,
Qualoq; dignis Hesperidum legi:
Omnes vel experti senectam,
Vel vitium, dederunt ruinam.
Sic quos Suadâ Romuleâ satos
La-Cerda Campos *panderat æmulos*
Quintilianæis viretis,
Aut geminos Ciceronis hortis,

Licet rosarum murice plurimo,
Et liliorum messe niuentium
Campi *scaterent, baccharúmque*
Et casiæ segetem referrent:
Licet crocorum copia cum thymo
Late patentes *sterneret areas,*
Virtutis intexens decora
Cælicolûm monumenta Diuûm:
Tamen fluentis dura necessitas
Ætatis, illum sustulit inclytum
Campis *honorem, dissitoque*
Artificis *studio* Mineruæ,
Multiplicatis cumque loco typis,
Zyzaniorum damna frequentium,
Totamque lapparum cohortem
Cùm tribulis dedit implicatam:
Quæ pigra Campis *Murcia floridis,*
Vel imperitûm turba Typographûm
Inuexit, apricumque Maium
In segetem tribulorum acutam
(Damnum Latinæ grande loquentiæ)
Inuertit. Id quod Christiadum graue
Sensêre Athenæ, quas bicornis
Lambit aquâ sapiente Rhenus.
Sed euge docti pulpita circuli
Sensum doloris ponite: ponite
Iustos querelarum susurros
Ex habitis male Melchioris
Cerdæ *viretis, eque scatentibus*
Errore Campis *doctiloquentiæ*
Zelator est non nemo vestræ,
Qui veterem facit esse Cerdam.
Hic senticetis damna creantibus,
Mendis probrosis latè patentibus

Iniecit

Iniecit optatam securim,
Hisce decus referens viretis.
Nunc ergo Campos docta reuisite
Cohors Mineruæ. Currite, currite
Quâ meta fulget: Christiana
Laureola venient Suadæ.

CENSVRA VOLVMINVM CAMpi Eloquentiæ *Patris Melchioris de la Cerda, è Societate Iesu.*

LIbros, qui Campi Eloquentiæ inscribuntur, Auctore Melchiore de la Cerda, è Societate Iesu à Regio Senatu inspiciendos commissos ad trutinam Ciceronis examinaui, eosque existimo cùm Oratoribus magnam vtilitatem, tum Rhetoribus maximam allaturos. Est enim Auctor inuentione varius, vniuerso dicendi genere copiosus, Græca Libanij eloquentia apprimè instructus. Opus verò velut ἀνθολόγιον, aut potius Rhetorum officina. Quamobrem quoniam è Republica fore putaui, & felix faustumque fiet (quando opus ab omni contra Fidem macula purum esse videtur) in communem vtilitatem excudantur. Dat. Compluti Idibus Februarij, à partu Virginis anno decimo tertio supra mille sexcentos.

Magister Ildefonsus Sanctius in Academia Complutensi Doctor Hebraicæ linguæ Primarius.

APPROBATIO.

HAec Patris Melchioris de la Cerda volumina accuratè inspeximus. nihilq́ in eis inuenimus, quod vel Fidei integritati, vel morum probitati aduersetur. Censemus præterea, ea esse sermonis elegantia, ac verborum puritate, vt non mediocre facultatis Oratoriæ Professoribus sint allatura emolumentum. Consentiunt enim mi um in modum authori suo, qui, vt tota nostra Bæthica Prouincia experta est, ita est eloquentiam professus per annos plus quadraginta, vt semper admirationem, & audientibus excitauerit, & absentibus, tanto cum studentium profectu. vt & nostra Societas, & reliquæ religiosorum familiæ præclari eius ingenij, maximiq́ laboris copiosis fructibus feliciter redundârint. Digna itaque arbitramur, quæ typis excusa in lucem ad communem vtilitatem prodeant. Granatæ, in nostro Collegio Diui Pauli Societatis Iesu 28. die Octobris, anno 1612.

Ioannes Antonius de Leon.
Franciscus de Castro.

FACVLTAS SOCIETATIS.

MArcus Del Castillo, Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Bæthica, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt hęc duo prima volumina Campi Eloquentiæ, quæ reuiderunt, & approbarunt priùs viri è nostra Societate graues, & docti à Patre Melchiore de la Cerda composita, typis mandentur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Hispali, Domi Professorum Societatis Iesu, die decima octaua mēsis Octobris, Anno Domini 1612.

MARCVS DEL CASTILLO.

ELEN-

LENCHVS CAPITVM
PRÆCIPVORVM VOLVMINIS I.

Peti-

Ex

Enu-

Secunda

Ad

DE CONSEQVENTIBVS.

Duo-

DE EXORDIO ET NARRATIONE ab adiunctis.

DE GENERE ET FORMA.

ANI-

ANIMALIA.

AVES.

Gra-

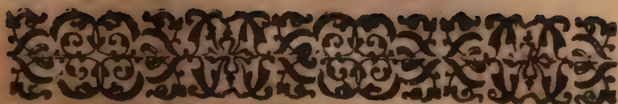
HOMO.

Pran-

ORATIONIS.

FINIS ELENCHI CAPITVM voluminis primi.

ORA-

ORATIONVM Siue ELOQVENTIÆ CAMPI, IN CAVSSIS, ENVMEratione Partium, Genere, Coniugatis, Adiunctis longè lateque patentis.

VOLVMEN PRIMVM.

RDIOR *primum patentis Eloquentiæ Campi volumen à Causis, Enumeratione partium, Genere, adiunctis, & consequentibus, quorum singulares & mirificas ad omnem amplificationẽ excursiones factas ex locupletißimis Rhetorum ærariis nosse poterit studiosus Oratoriæ facultatis alumnus. Singulis argumentis præponentur præceptiones, quæ naturam eorum explicant vniuersè. Amplificatio, quoniam multiplex est, ex singularum exercitationum inscription. patebit, quampluribus præceptis illustrare opus non est. Loquimur enim cum scientibus, atque vsum requirentibus, breuitas plus notitiæ afferet, quàm longitudo bonas mentes obruens perturbansque plerumquè. Exordiamur igitur præscriptiones à fine: distribuimus enim volumen hoc in quinque libros, quorum primus causas, alter distributionem, tertius Adiuncta, & antecedentia, & consequentia, & genus complectitur: proximus descriptiones habet, vltimus orationes integras. Quæ si omnia bonus Rhetor & Diuini verbi concionator in suum vsum contulerit, rem ipsam, quã de aget, ostendet & illustrabit, & quo volet, spiritu afflante cælesti, auditorum animos impellet.*

Præceptiones ad Finem spectantes.

Causarum cognitio perutilis est & necessaria, nam scientia est cognitio per causam & effectum. Hinc exclamat Poëta.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Causa autem est, cuius vi aliquid fit.

Quatuor genera causarum fecit Aristoteles, Finem, Materiam, formam, efficientem.

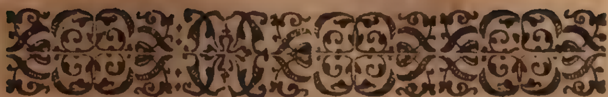
Finis est, cuius gratia aliquid fit. Est autem finis causarum omnium prima & nobilissima, eaque ratione, quemadmodum primo loco tractanda est, sic etiam exercenda, & suis excolenda illustrandaque variis amplificationibus: finis enim causa fiunt omnia. Agunt enim homines honesti omnia boni alicuius gratia, & quidquid bonum esse sibi, atque vtile vel natura monstrauerit, vel persuaserit ratio, in id ipsa quasi hortante natura impelluntur.

Finis est duplex, summus & destinatus: summum, perfectum, vel vltimum, eum dicimus qui per se expetitur, vt est status vniuscuiusque rei in suo genere perfectissimus. Finis primarius sacra Theologia, & sacerdotis est Deum piè colere. Iurisprudentiæ primarius finis est. Rempub. administrare.

Destinatus est, vulgò secundarius, qui ad summum consequendum comparatur, vt bona fortuna, honores. Tanto autem finis nobilor est, quanto proprius ad Deum accedit.

Forma est nota & ratio rei, per quam res est id quod est & ab aliis distinguitur, vt alia est forma domus, alia nauis, alia hominis, alia animalium rationis expertium. Vt animal rationis particeps est causa, qua homo dicitur homo, vt homo est animal rationis particeps. Id ergo cæteris anteponendum est.

Materia est causa ex qua aliquid fit, vt ligna, lapides, calx sunt materia domus: as argentum, aurum, statua: res omnis de qua haberi possit oratio, est materia subiecta Rhetorica. Aedes sunt malè materiatæ, ergo ruinam minitabuntur, vel paruis sunt pretij.

AMPLIFICATIO, EX FINE CATHEDRÆ *doctori deferendæ.*

ETenim cùm omnes in hac Academia cathedræ, cùm subrogationes ab scholasticis proficisci debeant, dum illæ profectò maximè construuntur ad scholasticorum fructum & commodum: in quo & omnes, qui sunt illius facultatis, & annum audierunt, deligant præceptorem, quem Academiæ consulturum esse putent, & vnusquisque studio & suffragio suo matrem adiuuent atque prouehant.

Alterum exemplum ex vno Fine proposito, in Catilinam.

SI Senatores in te omnes, si populus Romanus, si Consul ipse, si cuncti magistratus, si boni omnes in te Catilina excubias & vigilias agunt: si parati sunt pro Patria mori, si te ex vrbe eijcere, si sentinam tuorum exhaurire: quid expectas? muta istam mentem mihi crede, obliuiscere cædis atque incendiorum tuorum. Neque enim plus vnius improbi, & sociorum scelestissimorum conatus ad patriæ perniciem, quam Consulum, quam Magistratuum, quam bonorum omnium præsidia ad eiusdem salutem inualescent. Tuque pro te tuosque perditum eas, pro indignitate & atrocitate sceleris, quod te auctore in patriam irruperit, ignorare non potes.

Ex multiplici fine.

ILli Romani ludos gladiatorios, siue ad timorem militum imminuendum, siue ad feritatem Martis ostendendam, siue ad oblectandos spectatorum animos, siue ad vulnera sanguinemque manantem, atque adeo ad mortem contemnendam ad consequentem ætatem, memoriamque consecrarunt.

Alterum ex multiplici Fine.

NOn te natum esse ad laborem recordaberis? non ad virtutem colendam, non ad patriam adiuuandam, non ad Rempublicam defendendam, non ad sanctorum vestigia sequenda? atque his laboribus susceptis,& magnis aditis vitæ periculis ad gloriam beatorum immortalem adipiscendam?

Conglobatio causarum ex Fine, cum Dilemmate.

SAtis causæ habuerunt Catholici plurimi, cur ab Angliæ finibus excederent. Cesserunt, si videbant alienos à se Principes aulæ regiæ, qui sane fuerunt, inuidiæ; si commoueri omnia videbantur tempori; si vis superat armis; si societas Magistratuum pactioni; si periculum sacerdotum, Reipublicæ; si Regina sitiebat sanguinem, summæ potestati, cui obsistere non poterant. Neque ob eam causam fidem Religioni Catholicæ datam non seruabant, cum sese reseruabant ad occasionem commodiorem, cum fieri decursu temporis quædam videretur ad meliorem spem inclinatio.

Ex fine cum forma.

NOn video causam, cur is in virtutem non debet se totum animo atque voluntate conijcere, & illius causa labores omnes atque pericula subire. Cum in rem omnium pulcherrimam, præstantissimamque mentis aciem intenderet, neque magis egregia forma ac figura prædium cuiuscunque pulchritudinis humanæ decus in animo posset insidere. Quæ in habitum atque formam cælestem, immortalitatis splendore circumfusa, respiciens in sæculorum omnium æternitates, trophæis, monimentisque de Dæmone, Mundo, Carne statutis ornata in media Beatorum curia, visendam spe spectandamque præbeat omnium cœlitum insignibus decorata clarissimis.

Ex Fine & causa efficiente.

FEcisti equidem bene, quodq; oportebat, vt iurisperitię operam dares, ad finem, quem aptabas, consequendum. Num siue sæculi, siue Ecclesiæ itineribus contenderes, ea est facultas iurisprudentia, quæ patefecit viã ad Regum consilia celsissima, & ad Ecclesiæ sacerdotia maxima. Cum præsertim qui tuos conatus promoueret & animum expleret mirũ in modum, te patruus excitabat in summa dignitate collocatus, plurimum valens apud Regem gratia & auctoritate, qui celsissimo sanctæ Inquisitionis

quisitionis & Regii senatus ordini præsidebat, & præfectus erat Ecclesiæ Toletanæ, quæ primaria nostrarum de Hispania est Ecclesiarum. Et te vel Canonicum, vel Decanum Ecclesiæ tantæ facere sibi semper in animo fuerit, aut quidquid ille vellet, à Regibus Hispaniarum impetrare poterat, vt gradibus quasi suis in patrui locum celsissimum peruenires.

Ex fine cum effectu.

IAcobe sanctissima honestissimaque fœmina, visione de Patris Francisci morte vehementer perculsa, quanquam mulier, multum tamen laboris atque virium habuit ad accelerandum properandumque, quoad in Patris mortui conspectum veniret. Quorsum Iacobe ornatissima, splendididissimaque properas? Quid ista tanta celeritas, festinatioque significat? Quid vestes lugubres atque mœstæ, thuris & odorum suauitatis spectant? Quo funeralium vis & multitudo, tapetes atri, quos te imperante tui ministri deferunt? Quo denique reliquus omnis apparatus, studium & adhibita diligentia, nisi vt ritè faceres omnia procurari, quæ necessaria fuissent ad iusta tanto Parenti persoluenda? Præsentia profectò tua, vestitus mutatio, lachrymarum ingens vis, sumptus in exequiis concelebrandis facti, tantum studium, pietas, & ardor inflammatus, indices fuerunt & testes tuæ in Beatum Franciscum eximiæ voluntatis.

Ex fine cum enumeratione.

ATque potentissimus Hispaniarum Rex Philippus suscipere bellũ debet in Anglos. In quo agitur Hispaniæ gentis gloria, quæ nobis à maioribus cum magna in ipsa re militari, tum summa in defendẽda religione tradita est. Agitur salus & incolumitas Angliæ Catholicorum, qui multis iniuriis vexati Philippi potentissimi opem & auxiliũ implorarunt. Agitur aurum & argentum, quod ex Indiis in Hispaniam mari deportatur, ad quod capiendum Heretici nefarii classes ædificãt & instruunt. Aguntur bona mercatorũ Hispalensium, quibus in festo mari, periculosoque reddito classibus hæreticorum, perfrui non possunt: & ab Hispaniarum Rege illis Christianis potissimũ consulendum est. Et quoniã Hispani semper ab hostibus metui præter reliquas gentes atque formidari visi sunt, conseruanda est opinio nominis, & gloria comparata. Quod prædones Britanni, qui abhinc annos aliquot, tot in partibus, multis in insulis, vna aut altera armata classe, nostrorum regnorum ditioni sub-

iectas gentes turbandas diripiendasq́ue curarunt, non modo adhuc pœnam nullā suo dignam furore susceperunt, sed ab illo tempore nostris rebus sic imminent, & efficere conantur, vt se Britanniæ regni sui finibus continere nolint, sed solicitate Turcas, & Gallos armare student, atque adeo in Lusitania, id est, in oculis & Hispaniarum luce crudelia & exitiosa bella gerere. In hæc intuens, Philippe potentissime, totum te debes animo atq; voluntate ad huiusmodi mala propulsanda conferre, & vt propulses, mari classes instruere, & terram copiarum omni genere abundantes exercitus conflare.

Ex fine cum similitudine & effectis in Ciceronis laudem.

ATque ille Cicero, cui patriæ salus iucundior fuit, quam vita sua, consulatum adeptus, omnem suam eloquentiam, consilium, quo valebat plurimum, industriam & vigilantiam, viros & neruos omnes ad dignitatem administrandam contulit, vt honore consequuto non dignus duntaxat videretur, sed quod ipse sibi proposuerat, multorum vinceret expectationē, & illorum nefarios hominū sermones pręcideret, qui nouis hominibus præcludendum aditum ad Rempublicam putabant. Cum igitur exorta fuisset Catilinæ coniuratio, cum faces ad Patriæ exitium, ad Italiæ vastitatem, ad Reipub. interitum, & ad vniuersi prope regni Romani occasum vltimū iam accensæ metuerentur, & tela iugulis omnium senatorum & consulum præcipuè, reliquorumque Magistratuum intenta; omni studio atque diligentia, ad patriam Rempub. pulcherrimum & fortunatissimum imperium, malis imminentibus liberandum, sine cunctatione caput in medium armorū discrimen, & in nefarios inflammatæ facis ardores iniecit. Sic equidem ad Reipublicæ commodum incumbebat, vt tanquam speculator altissimum locum obtinens, à Republica nunquam oculos deiiceret, vt prospiceret tempestatem futuram. Quod Prætores fortissimos & amantissimos Reipublicæ viros ad se Cicero vocauit, quod iussit illos ád pontem Miluium peruenire, atque ibi in proximis villis bipartitos robur delectæ iuuentutis secum educere, quod tertia fere vigilia exacta in legatos Allobrogū pontem magno cum comitatu ingredi incipientes impetus factus est, quod literæ quæcunque erant in eo comitatu, signis integris Prætoribus traditæ, Allobroges comprehensi, & ad Ciceronem, cum iam dilucesceret, deducti, quod ex ædibus Cethegi maximus sicarum

ficarum & gladiatorum numerus elatus, quod Lentulus signum & manum recognouit, quod Catilinam ducem, quod duces reliquos quod illorum copias retinuit atque retardauit, quod nihil vitæ periculum exhorrens principes coniurationis in carcerem coniecit, & vltimo supplicio mactauit, quod toti vrbi, templis, delubris, tectis omnibus ac mœnibus subiectos prope iam ignes, circundatosque restrinxit: quod denique gladios in Repub. districtos retudit, mucronesq; eorum à iugulis ciuium Romanorum reiecit, Rempublicam ex ferro, flamma, ac pene ex faucibus fati ereptam, conseruatam, ac restitutam relinquens: omnia ad Reipublicæ conseruationem adhibitæ diligentiæ, labori, studioque accepta Romani referre debebant.

Ex fine cum dissimili.

ATque Reges ipsi, situm Salmanticensis vrbis ad Academiam delegerunt, non amœnitate locorum ducti, quod enim solum magis sterile & agrorum bonitate magis desertum, quam Salmanticense? sed deliciarum & voluptatum, quæ ab studiis auocare scholasticos potuissent, inopia, atque ipsarum mulierum deformitate, qua nulla tellus terriores, nulla magis horribiles, nulla minus ornatè vestitas, minus comptas politasque ferebat illis temporibus.

Ex fine cum dissimili & exemplo.

SEd hæ res, quæ cæteros scholasticos remorari solent, non retardarunt: non indulgentia parentum ad voluptatem, non somnus ad otium & quietem, non amœnitates locorum ad delectationes, non pecuniæ ad ludos, non amicorum prauitas ad nequitiam & ad peruersitatem morum, non sui ipsius amor, non caro, blanda conciliatricula voluptatum, ad libidines & impuritates, non libertas ad intollerandam licentiam, ad audaciam, ad furorē quo adolescentes (laxis, quod aiunt, habenis) in omnia scelera præcipites fieri solent. Postremo successiuas horas, requietis interualla necessaria, honestas delectationes, cæteraque adolescentum valetudini sustentandæ iusta ac debita subsidia, illa nec habenda quidē vnquam curauit. Itaq; omnes quidem nunc in hac Academia Ioannem Ildenphonsum, sicut aliquē non ex adolescentum genere communi, sed vt summū singularemq; iuuentutis honorem ac illustre decus intuentur. Nunc deniq; incipiunt credere, fuisse adolescētes hoc ingenio atq; virtute præditos, vt ferendis laboribus (quod in locuplete adolescente, nobili, & à natura tam bene formato multis homi-

nibus incredibile, atque falso sermone prædicatum diceretur) quasi nati fuisse viderentur. Nunc intelligant non sine causa hanc classem commendatam fuisse maxime, cùm hunc tantum, & istiusmodi adolescentes alios hac præstantia virtutis & literarum ornatos habeamus; Fitq; hinc, vt in hanc Academiã parẽtes filios suos mallint mittere, quàm in alias literarũ officinas.

Ex fine cum adiunctis in laudem S. Hyacinthi.

QVi sunt illi, à nobis oratione nostra nominandi, quos sibi imitandos proposuit B. Hyacinthus? Christum IESVM & Beatum Dominicum intelligite. Quis est Christus IESVS? Assertor humani generis, magister sanctitatis, præceptor absolutæ perfectionis, fons perennis & inhaustus virtutũ omnium, splendor æterni Patris, qui ab incunabilis suis, à præsepio in extremum vsque spiritum, demissionem, patientiam, charitatem, virtutes omnis generis hominum, sermone docuit & exemplo. Quis est B. Dominicus? Auctor Religionis Concionatorum sanctissimæ, Princeps & Antesignanus præconum diuini verbi, imitator Christi IESV, defensor Christianæ Religionis, propugnaculum eiusdem fidei, terror hostium nostrorum, parens & exemplar Beati Thomæ, Petri Martyris, Beati Florentini & aliorum aulæ cœlestis Heroum clarissimorum. His duobus potissimum ducibus cum B. Hyacinthus perfectionis itinere contenderet, in absolutam virtutem, in consummatam sanctimoniam, in decora, & ornamenta cœlestia omni ratione comparanda se totum animo atque voluntate coniiciebat. In hæc duo exemplaria intuebatur, in hæc specula fulgentissima inspiciebat, in hos duos soles oculorum & animi aciem intendebat, vt eum ad illorum similitudinem sese fingeret atque perpoliret, omnibus sanctitatis numeris absolutus Heros euaderet.

Alterum exemplum superiori simile.

QVi sunt oratione nostra proponendi, quos sibi principes suarum actionum isti libidinosi proposuerunt? Venerem & Cupidinem dico. Quæ est ista Venus? mater libidinum, fax impuritatum, seminarium turpitudinis, quæ suis comptis capillis, cerussato ore, blandiciis verborũ, obscœno motu multiplici, & gestib. mille turpissimis faces iactat & incendia libidinis. Quis est ille Cupido? filius Veneris, Deus amoris, auctor obscœnitatũ,

signifer

signifer matris, concitator voluptatum, armiger libidinis, percussor, depopulator adolescentiæ, obsessor animorum, pernicies labesque castitatis. Qui nitidulus, candidus, paruulus, nudus, & fucatus, arcum sagittasque intendit in corpora, in animos tela iacit nequissima turpitudinis, atque ad exitium & ad perniciem vltimam viros mulieresque trahit. Hos habent Duces actionum suarum libidinosi, hos sibi proponunt ad alendos libidinis ardores, ad flammas accendendas, quibus ardeant, flagrentque miserandum in modum, cum in hanc carnis appositissimam materiam ipsis funesta fax Veneris adhæsit.

Ex fine cum repugnantibus.

QVid militis nomen? quid datum iusiurandum? quid gladii ex baltheo pendentes? quid sica? quid tela? quid reliqua militaria instrumenta volunt, nisi fortitudinem inuictam ad regnorum defensionem? & ignauus ac timidus terga vertet, abiectis armis, aut per summum dedecus ereptis vel traditis dabit in seruitutem, vinciendum constringendumque turpissime? Hunc militem dicet nemo, qui non acriter resistat hostibus, qui cedet loco, qui gladios hostiles, qui tela, qui mortem ante oculos positam intentis iugulo telis exhorrebit.

Ex fine cum repugnantibus alterum exemplum.

ATque hoc fieri non potest, quod sæpe à nonnullis dicitur, de patria sua fuisse competitorem, atque in patrio solo natum, eidem se debere fauere, eidem suffragari, atque si possent suffragio suo deferre cathedram perinde, quasi conditor ille Limenius cathedram reliquerit hisce Doctoribus. & leges ac iura permittant patriam iustitiæ præponi. Itaque in hac ipsa honorum contentione, quæ semper literarum præpositis ornamentis sileri consueuit; eadem nunc crebrò vsurpatur; posteaquam nonnulli Patriæ amentes se nimium studiosos magnos fautores hominibus natali solo oriundis præbere voluerunt. Magna est vis patriæ; magna eiusdem charitas, cui vrbanus nemo dubitabit vnquam omnem operam aut studium præstare: sed salua semper virtute, saluis & integris Christianæ fidei præscriptionibus.

Decima sexta ratio amplificandi ex fine cum comparatione.

ECquem vidistis, ecquem audistis, in tantis conuiuiis, in tantis prandiis, tanta intemperantia versatum fuisse? Antonius pecunias habebat, eas omnes in epulas, in pocula conferebat. Inuitabat plurimos sui similes, sterni sibi lectos, conuiuia passim parari faciebat: discumbere turpes & flagitiosos, qui nullam suam rem habebant, videres. Antonii patrimonium absumebant. Hæc tu omnium Adolescentum profligatissime ac perfectissime faceres, cum tamen immodicis sumptibus cum tanta rei familiaris iactura, nisi ventris complendi, & inferendi ciborum redundantiam, præ ingluuie, præ intemperantia, auiditate ferreris insatiabili. Cernitis quantum & quam immensum rei familiaris naufragium factum fuerit? quantę videantur euersæ afflictæque domus? ruinæ miserabiles? Per fortunas, per bona sua, per reditus, nescio quis tyrannus, aut quæ calamitas peruasisse videatur, vt illum eiectum tanquam è naufragio nudum aspiciatis in littus. Videtis neque aulæa pendere de parietibus, neque administrorum tumultu percrepare palatia, neq; voces audiri, neque solitos conuiuarum clamores. Nudos fratres videre potestis domi continere se sorores præ velorum inopia, ipsum famelicum semper & macie confectum mensas aliorum in singulos dies consectari. Ventri cùm primò inseruisset intemperanter, vnde se aleret, nihil reliquum fecit in posterum. Quid, si nonnullæ superfuerant pecuniolæ, quas habere potuisset ad manum, in folia picta, in ludum deterrimum conferre nō desistebat, vt ad has se ille solum natum duas res, ad edendum, & ad ludendum existimaret.

Ex fine officia diuersa petuntur.

SAtis constare potest ex superioribus exercitationibus varietas officiorum, quæ ex fine fieri possunt. Sed separatim aliquot proferenda sunt. Ex fine namque laus, vituperatio, suasio, dissuasio, coniectura, gaudium, odium, spes, obtestationes, exaggerationes peti possunt, vt officia reliqua omittam, quæ ad horum similitudinem petenda sunt.

Laus ex fine.

LAudo te mi Iesu, & multis laudibus in cœlum tollo, quod cum ab æterno Patre missus esses in hæc terrarum sola, vt nos ex Dæmonis seruitute liberares, ex altissimis cœlorũ palatiis, tanquam Gygas fortissimus tanta celeritate cursum suscepisti, vt hominis in pristinum statum restituendi causa, in Virginis Mariæ vterum descendens, ab vtero in præsepium, à præsepi in tot te labores Patri obediẽdi gratia, & tanti muneris exequendi cumulatissime, fortiter ac libenter conieceris, lustraueris populos, adieris prouincias, maria nauigaueris, & obieris pedibus tot itinera difficillima: inde in crucem, tanquã in equum alatum ascenderis, & flagris cæsus, spinis coronatus, diritatem subieris clauorum, & mortis atrocitatem intollerandam.

Vituperatio ex fine cum similibus effectis, & causis efficientibus.

QVamdiu populus quondam Romanus fuit, & stetit eorumdem Romanorum imperium in Christianorum vsq; tempora florentissima, tua illa M. Antoni profectio, tua incitata præcepsq; celeritas in castra Cæsaris, illa vestitus mutatio, tam subita, tam repentina, illi mutati ad maiorem celeritatem equi, tuus ille truculentus aspectus, in oculos & in ora C. Cęsaris datus, tua deniq; seditiosa, turbulentaq; concio ad sempiternam sceleris tui memoriam, cum in hominum mentibus insedisset, tum æternis maledictorum notis figebatur. Quid enim aliud tẽtasti? Quid machinatus es? Quid efficere conatus, nisi vt Cęsarem à senatu disiungens, ad bellum patrię faciendũ omni crudelitate deterrimum incitares? Equidem vt ignis materiam nactus, in quam adhęręscat facilè flammam concipit, & longè lateq; dispersus omnia, in quę inuadit, flammarum ardore vastat atq; populatur, vires præsertim augente vi ventorum flatuque vehementissimo: Vt tuba accenduntur & inflammantur militũ animi, & dato signo committendi prælii vbiq; percrepante tubicine strages fiunt maximæ, vulnera inferuntur accipiunturq; grauissima, cadunt fortissimi strenuissimiq; milites, & alii exultant in hostilium turmarum funeribus, cadauera cadaueribus cumulãtur, & augentur, & illorũ sublatos cumulos prętergressi, repelluntur, aut prosternuntur, vel ipsi repellunt prosternuntq; per corpora humi prostrata transilire aduersarios prohibendo:

denique

denique sanguinis flumine redundat campus vniuersus, atque cooperiuntur iugera camporum immensa, cadauera fluctuare solent fluctibus iactata redundantibus; ita Antonius facibus orationis accendit Cæsaris dubitantem animum, & impulit atque proiecit in bella ciuilia, in sceleratam mentem contra patriam arma capiendi. Quod Cæsar ab oppido Ariminensi vehementius pulsari tympana, militesque quam citato gradu properare Romam, inferri fecit infesta patriæ signa, quod consules ex vrbe Roma profugerunt, omnesque Consulares, quod cunctus Senatus effusus, quod in his Cn. Pompeius imperii Romani decus & lumen clarissimum, quod cuncta Respub. suis sedibus exterminata, quod tota Italia sola terrarum, horum ciuilium bellorum tonitru contremuerunt, & ardore conflagrarunt, quod nulla fuit ciuitas, nullus populus, nullæ prouinciæ, nulla regna, quæ Cæsariano fulmine non deflagrarunt: ab illa tua pestifera intercessione vulnera hæc omnia patriæ facta fuerunt. Hinc stirps & semen malorum serpsit, & promanauit ad tyrannidem occupandam, quæ vsque eo tanto cum malo, cum intoleranda seruitute extitit, donec adolescentum optimorum & libertatis amantissimorum virtute sublata fuit.

Secundum vituperationis exemplum ex fine multiplici.

ILle quidem magna vituperatione dignus est, qui pecunias ad ludos, ad inanes sumptus, ad libidines implendas, ad huiusce sæculi iactationem superbissimam datas sibi fuisse putat; neque animaduertit ad honestas impensas, ad familiam alendam, ad virtutis exercitationes, ad caritatis obeunda munera ab immortali Deo sibi tributas: vt illis proximum adiuuet, & gloriam Beatorum acquirendam curet: atque ita diuitiis huiusce sæculi quasi fluxis & perituris, quatenus illæ ad hominis victum, & ad alendum sustendandumque corpus cum omni moderatione necessariæ sint, & nobis ipsis ad ciuium Beatorum opes consequendas adiumento possunt esse, vtamur. Quamobrem videant illi, quantum iure optimo reprehensionem subire debeant qui domos ornant aulæis, abacos auro argentoque cælato, lectos peristromatibus, & conopæis bombicinis, in equis pulcherrime stratis equitant, mediam vrbem prætervehi gaudent, lecticis & quadrijugis fragore horribili concrepantibus. Nunquam nisi prætereuntium & consequentium famulorum grege stipati prodeunt in publicum, conuiuia magnificentissi

tentissima concelebrant, atque ludos præbent apparatissimos, vt sese iactent & ostentent magnificè, & à mediocri hominum genere differant, & Magnates & potentissimos viros ementiantur, & cum inanissima aura, & cum ipso vento populari seruiant imperitæ multitudini, & aliquos de seipsos sermones haberi, aliquam fieri mentionem tot impensis & sumptibus factis magnum ducant & amplum. Neque interea vident cæci homines & amentes, hanc tantam temeritatem & insaniam eo spectare, vt breuissimo tempore dissipent patrimonia, exhauriant rem familiarem, æs alienum grande contrahant, redditusq; suos tot tributorum onere redigant ad nihilum, quodque reliquum temporis sit, cum ex ære alieno nequeant exire, miseram & ærumnosam vitam agant. Quoties enim, quoties vidimus istorum plerosque post iacturas huiusmodi factas se in villas recepisse suas rei familiaris angustiis oppressos, quoniam pecunias vnde se alant, in ciuitatibus non habent? Quoties creditorum oppressi multitudine, qui debita sua exigunt, atque premunt, & vrgent, vt soluant, de iudicum mandatis bona occupari vident, & nihil præter id, quod ad se alendos necessarium sit præfinito accipientes? Quoties, quoniam exhauserunt & absumpserunt patrimonium miserrima fortuna iactati, fame pereunt, & victum corrogare coguntur? Plenæ sunt ætates, plena monimenta, pleni hominum huiusmodi annales oppidorum, neque vlla vnquam ciuitas istorum miserias cælare potuit.

Suasio ex fine.

EQuidem ad sacram Theologiam, atque ad artes & disciplinas omnes, ad omnem sermonis elegantiam & orationis ornatum tantum valere debuit vis ipsa, facultasque dicendi, vt cum tota spectet ars Rhetoricæ, vt ornatè politèque dicas, & artium atque disciplinarum maximarum opes & thesauros reconditos expromas, atque proferas in lucem, vt in disputationibus domineris, te iactes in legationibus, in concionibus vim habeas, in omni re priuata publicaque actione litterarum principatum obtineas, in hostes fidei tones, ac fulmina iacias, teneas animos auditorum, & quocumque velis, impellas, vnde velis, etiam deducas: quid sit, quod debeas prius, & magis amplum arte bene dicendi ducere, non video; Huc equidem, huc denique pertinet & confertur eloquentia, vt quidquid voluerit, candito sermone loquatur, polito exornet, luminibus sententiarum illustret, ac denique dictione ex artis præscriptionibus per-

bus persuadeat. In hanc igitur artem incumbe, cuius si finem nactus fueris, ad reliquarum amplitudinē sine dubio peruenies.

Altera suasio.

TV Religionem aliquam ex sacris diuersorum ordinum familiis nō suscipies illico? Non, iniiciente tibi cupiditatem alicuius ordinis immortali Deo, tanti Domini voluntatem exequeris? cum in animi tui commodum, in cœlorum gloriam spectent iniecta desideria? cum id velit immortalis Deus, vt Religiosorum itinere ad maiorem gloriam consequendam enitaris atque contendas? Vis scire quo aspicere debes? quo te totum cōferre? quo adolescentum, qui Christi consilia sequuti sunt, in Religiosorum familiam cooptantur, conatus pulcherrimi spectant? vt iucunditatem, vt diuitias omnes, vt honores vulgi, gloriam, plausus & acclamationes, iactationem & ostentationem contemnant. Ea de causa se suasque omnes actiones alterius iudicio submittunt, humiles & attritas vestes induunt, contemptissimis escis vescuntur, se intra parietes cœnobiorum continent, paruas & angustas cellulas incolunt, media nocte surgunt ad matutinas preces persoluendas, reliquis diei temporibus, statis iam & præfinitis horis, aut diuinis aut domesticis rebus nauant operam, vi & acerbitate verberum corpus lacerant, ciliciis acriter pungentibus carnis cupiditates comprimunt, comtemplantur Christi Iesu beneficia, diuinorum operum pulchritudinem & magnificentiam, cruciatus virgarum, spinarum diritatem, crucis molem & machinam tanti Domini humeris comportatam, dignitatem & maiestatem sanctissimæ Triados celsissimam. Certis & legitimis diei temporibus mirum est silentium, taciturnitas summa cunctorum totius ordinis administrorum, demittere se student omnes & abiicere modis omnibus, exercere seipsos in labore, patientiaq; corporis & animi, seruare se castos & integros corporibus & animis incorruptis, optimè semper inter sese conuenientes domesticos & externos mutua charitate complecti. Neq; tàm in conductorum manu sunt operarii, quàm viri Religiosi in suorum potestate præfectorum. Denique seipsos disiungunt à rebus humanis, & ad ductum & imperium certorum hominum, qui Christi personam sustinent, se totos adiungunt, vt omnem vitam ad Dei præscriptiones dirigant, & hac ratione diuinæ iustitiæ splendorem, & immortalis deinde gloriæ claritatem corporis compagibus soluti sequantur.

Dissuasio

Dissuasio ex fine.

DIssuadeo igitur tibi, quod mihi faciendum nulla ratione putarem, neque facere mihi veniret vnquam in mentem, vt omissa Theologia sacra Iurisperitiæ vacarem, quin à Iurisperitiæ studio velim ad sacram Theologiam animum auocares. Nam si tibi propositum est Ecclesiæ itineribus velle progredi, & quod tibi insedit in animo, ad quod te tua propensio fert, & naturalis ab infantiæ cunabulis inclinatio, huic sæculo nuncium velis remittere, & in aliquem te Religiosorum familiam recipere, quanquam ad confeßiones audiendas decreta Pontificum valeant, non tamen ad munus, quod proprium Religiosorum est, concionandi, non vt cum viris sacrarum familiarum disputationibus sacræ Theologiæ interesse possis, quæque disputentur intelligere, aut de suggestu Doctorum sacrorum volumina interpretari, sacros annales veteris aut noui Testamenti explicare; non deniq; vt magistrorum gladium & lauream, aut aliquam dignitatem & Præfecturam consequaris. Quin & illi, qui iurisprudentiæ periti in sacrarum familiarum ordines in aliquam coaptantur, si ea ętate fuerint, vt liberalium artium, & sacræ Theologiæ studio vacare possint, in hæc studia de mandato superiorum ingrediuntur, vt officia Religionis præstantissimo studio, doctrinaque faciant. Quod si vel auiditas tibi fuerit iniecta veri boni cognoscendi, & arcanorum nostræ fidei inuestigandorum, quæ res te citius ad exitum optatum producet, quam sacra Theologia? Hæc de Deo immortali agit, & illius præexcellentem, diuinamque naturam sacris suis dogmatibus intelligendam, cognoscendamque proponit, atque mysteriorum Christianæ Religionis explicandorum munus habet, & propriam, peculiaremque prouinciam.

Ex fine coniectura.

SCilicet eras institutus hæres à Petro, & expectabas amplam hæreditatem, atque hunc, si conualesceret, mutaturum esse voluntatem metuebas, atque vitam ablatam fuisse per te non coniiciemus? qui non secundo te vocandum esse sciebas ab infirmato mutata voluntate prioris testamenti, & ob eam causam non capturum fuisse, quam mortuo testatore te adiisse vidimus, hæreditatem.

Ex fine

Ex fine motus animorum.

CVm homines nati sint ad laborem, & ad virtutem, atque his duobus sociis & comitibus ad gloriam cœlorum immortalem comparandam, equidem dolebit, vehementerque dolebit Christianorum optimus quisque, cum videat tot homines sic agere vitam suam, vt nihil minus in animo habere videantur quã fœlicitatem sanctorum, quam cœlicum immortalitatem, quam ipsius Dei optimi ac maximi diuinum aspectum. Mœrebit, cum sic ab scopo proposito discedant, sic vagentur & errent tanta cum nequitia, peruersitateque peccatorum societatem ineuntes, vt cœlo, Diuis omnibus, Virgini Mariæ, Christo IESV omnium remisisse videantur, & hæreditati cœlicum, ad quam & viuentes & superstites modis omnibus contendere debebant. In finem Beatorum præcellentem & illustrem mentis aciem intendite, si quæ sæculi sectatores appetunt, parui ducere debetis, quæ caro concupiscit, fugere, quæ mundus defert, repudiare. Quæ speciem aliquam illustrem habere videntur, & re ipsa infirma sunt & sordidissima, quorumque bonorum hæreditatis assequendæ ratio inquinatissima, neque ad illa nisi turpes & sordidi abiiciunt vnquam sese. Ad veras ergo diuitias, ad solidas voluptates, ad immortales honores viam affectent & omni conatu contendant, si finis illius, ad quem nati sunt, post mortem fieri compotes voluerint.

Spes ex fine.

HAc profectò spe sustentabaris, vir doctissimè, cum nunquã otiosum spiritum ducebas, magnam partem noctium vigilabas, rem omnẽ tuam cum literis, cum libris habebas, & salutem tuam succisiuis horis cunctis te laborib. conficiens infringebas & debilitabas. Videbaris summum sacræ Theologiæ gradum appetere, & in tempus respicere futurum, quod adest iam & præsens est, cum tuarum daturus es documenta progressionum. Atque ad illud studium incumbebas, vt cum summo honore decedens cunctorum suffragatione, Doctorum insignibus ornatus famam tui nominis spargeres per omnes Academiæ angulos, & ad Cathedrã appedendam, deferendamque prima contentione totus aspirares: atque ita quod homines præcipuè de tuis laboribus augurabantur, id magis extaret & emineret. Inter omnes enim, qui suis in disputationibus meliorem sui ipsius rationem reddiderit, qui litterariis in actionibus in omni genere obiicien-

obijciendi, vel respondendi ennuerit, is principem locum & plane primum sperare debet. Atque id causam sine dubitatione afferet, cur consequutis Licentiati Doctorisque insignibus non docti homines a laboribus litterarijs conquiescant, cum ad amplissima sacerdotia, ad dignitates maximas, ad Pontificatus honores vocentur. Et quanquam cursum literarium confecerint, alterum ineant, & multo difficiliorem alicuius in Ecclesia gradus obtinendi: ad hanc cum peruenerint, restat extremus omnium maximus, difficillimus, vt in secundo se collocatos putent, vt seruiant Reipub. saluti animorum consulant, honorem immortali Deo tribuant, seque dignos tanta sede, tanto dignos honore præstent, vt meritis potius, quam hominum gratia, vel aliquo fortunæ flatu secundo ad tantam amplitudinem peruenisse eos profiteantur omnes, atque recognoscant: ipsiq; ad illa alacrius præstanda propositis Beatorum præmijs, vehementius incitentur. Ita quidem vnus finis in alterum intuetur, & ex alijs alij pendent, vt quasi gradibus suis à primo perueniatur ad extremum. Magnum est enim lauream literarum consequi, maius honores Ecclesiæ vel sæculi obtinere, maximum eos ad gloriam & ad decus diuini numinis immortale referre, & triplici hoc fine consequuto, si boni, si virtute præditi fuerint, homines hos doctos sapientesque cœlorum gloriam comparare. In singulis elaborandum est: & vt vnusquisque plus habet amplitudinis, plus desiderat laboris atque contentionis.

Odium ex fine.

NOrunt Romani furorem Antonij, norunt effrænatam violentiam: qui furiosus Tribunus plebis seditiones in Senatu temerè concitauit, & suam illam intercessionem violentam atque furentem opposuit, vt consilijs senatorum obsisteret: qui Cæsarem, si sana mente esset ad tanti ordinis auctoritatem, integra re conabatur adducere, & eidem consulere, ne arma contra patriam perniciosa caperet, sed dimisso exercitu depositis armis supplex ad petendum Consulatum Romam veniret, & quod omnes candidati faciunt, prodiret in campum Martium populi beneficium accepturus; si vellet pro suis rebus in Gallia præclare gestis gratiam à Romanis iustam ac meritam, vt ille clamabat, deferri sibi pedem id temporis in vrbe ponenti.

Obtestatio ex fine.

QVare vos, auditores, obtestor atque obsecro, vt si vestros animos saluos esse cupitis, si in gloriam Beatorum ascendere desideratis, si nihil in animis magis assiduum esse debet quam salus & incolumitas animorum, atque ciuium Beatorum status fœlicissimi adipiscendi cupiditas, Deum immortalem orare non desinatis, & vestris precibus placare maiestatem suam, improborum sceleribus violatam, & huiusce rei conficiendæ causa filium adhibere deprecatorem. Precamini Parentem Christi Iesu dignissimam, quæ vos cum filio mansuetissimo æterno Patri reconciliare potest. Atque cum ipse Christus Iesus vos tanto Domino suis meritis & morte sanctissima reconciliarit, cum Virgo sanctissima, quæ ianua est cœlorum, preces filio Christo Iesu adhibere non desinet, ille vobis suppliciter adeuntibus, & opem & auxilium summo cum animorum sensu implorantibus, suum diuinum numen ostendet.

Exaggeratio ex fine.

QVod vero totam Flandriam Hispanis præsidijs vacare voluistis, id cuiusmodi esset, neminem nostrum intellecturum existimastis? postulatum est enim, vt milites ex præsidijs, ex vrbibus, ex omnibus locis, in quibus collocati fuissent, Rex Philippus iuberet emitti, & facturos vos, quod Regia maiestas vellet, & eidem obtemperaturos esse confestim: eos collocet, quibus in locis velit. Scilicet non eo vestræ mentes & postulationes spectabant, vt cum totam Flandriam Hispanis militibus liberauerint, Flandri potestatem habeant in Philippum arma capiendi: atque hæc quæ suspicionibus & coniectura capiebantur, euentu comprobata fuerunt.

Plura finis officia numeraremus, nisi ex affectibus in Demonstrationis exercitatione commotis, huic patri factum satis fuisset. Nunc pauca de sede, quã sibi finis in oratione collocauerit, verba faciamus.

De sede, quam finis in oratione continet.

MEdiocri ingenio præditus intelliget ex superioribus exercitationibus in confirmatione, in amplificatione, in affectibus, ob eam causam in Epilogo dominari posse finem. Quod si in narratione plurimum potest, & ab eodem Exordia petuntur, patet illius vsus admodum. Subijciamus igitur exordium aliquod, & narrationem, atque perorationem non prætereamus, vt clariora finis documenta demus.

Exordium

Exordium ex fine, in laudem Doctoris Martinij.

OMnes qui aliquem nullis impulsi amicitijs, nullis priuatim adducti officijs, nulla denique necessitate coacti, sed sua solum voluntate commendandum in hac amplissimi theatri celebritate susceperunt, prouidere debent non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam honos illorum, quantum detrimenti si bene non processerit oratio, capere valeat in posterum: omnium enim iudiciorum aleam subire debet, & hominum non immerito doctorum reprehensionem, si plausus & admirationes Auditores non fecerint. Atque eo magis, si, vt ante dixi, faciunt nullis vinculis astricti, nullo fine honestatis spectato, sed dicendi cupiditate flagrantes. Nam qui sibi hoc sumit, vt in hominum doctissimorum & eloquentissimorum consessu, habeat orationem, & reliquis tacentibus, solus ipse verba faciat, quis huic ignoscat, si qua in re à Rhetoricæ præceptionibus declinauerit? Quapropter hoc etiam magis ab hominibus eiusmodi orator laudandus ac commendandus est, qui non solum non voluntarium dictionis prouincium suscepit, verum etiam seipsum eiusmodi fore profitetur ac præstat, vt ille nisi religione officij, & virtutis, & quadam fidei necessaria ratione dicturus in publicum non prodeat. Huic enim nemo non ignoscet, qui si paululum progressus fuerit, non inani gloriæ, sed temporibus inseruiens in suggestum ascenderit. Ita hoc Auditores ex eloquentiæ summo principe Marco Cicerone intellectũ est: cum nullius rei tam illum considerantem Romani vidissent, quam quod nullam fere causam suscepisset, nisi temporibus amicorum, & vtilitate communi compulsus. Atque ille ijs præsidijs, ingenij, eloquentiæ munitus, quibus liberior hac in re solutiorque potuisset esse, tamen hac cura continebatur, nondum confirmato solum consilio, & ineunte adolescentia, sed firmata iam ætate & oratione iam sua canescente, habenteque suam maturitatem atque senectutem. Quo minus mirari debetis, Auditores, si nunquam prodire videar in hunc locum nisi inuitus, neque ita frequenter atque alij multi, meæ facultatis & artis oratoriæ præstantes æmuli, sed aut amicorum præcibus, aut quod hodierno die in laudatione feci, ne multis maximis Doctoris Martinij in me beneficijs extantibus deesse videar.

Narratio.

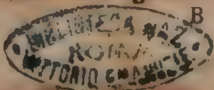
ERat hic vir locupletissimus, qui rem familiarem in animo habebat magni mercatoris, gnaui & industrij partibus susceptis. Et quoniam Burgis commodè fieri non posse videt, vt res cedat ex animi sententia, mutat domicilium Hispalim, quæ propinqua mari, & in Italiam, & in Flandriã, & in Indiam vtramque occasiones offert plurimas onerum, diuersarumque mercium dimittendarum, quæ conduplicato quæstu veneant, vbique locorum, quo expediantur: maximè si huiusce quæstuosissimæ mercaturæ exercendæ causa, mittat procuratores aliquot egregie fideles, & negotiandi contrahendique non inscientes, vel alijs det suas partes, qui mediocri lucro res aliorum, & istius mercatoris locupletissimi nouissent agere, & quidem sine fraude & cum magno mercatorum emolumento: qui merces eidem maximas, illis in locis vendendas, aliasq; comparandas mittendasque commiserint. Cum bene mercatura procederet, neque quod raro accidit cum annos triginta nunquam onerare destitisset in prædicta loca, præsertim in Indiam, neque paruulo damno, nullo naufragio, integris semper rebus in portum inuectis, deportatisque mercibus & argento prægrandi in Hispaniam, quod cupiebat, cuiusq; rei causa Hispali domicilium sibi collocauerat, impetrauit; vt in redditus annuos plurimas pecunias contulerit. Exultare iam homo locupletissimus, & præ cæteris multis iactare sese hominibus Hispali, altius velle ascendere, & cum nobilissimis viris filias in matrimonium collocare, filij equitare, induere pretiosos cultus, & quadrijugis vehi, domus denique famulorum, & ancillarum grege perstrepere, tota suis aulæis & suppellectile pulcherrima nitere. Denique ille speciem præbere, non nobilium modo, sed dynastarum potentissimorũ, & vsq; eo progredi fortunatus homo, vt populos & vrbes festinet emere, filium ad extremum relinquere hæredem populorum & ditionum suarum præpotentem dominum. Quo is aspirabat, peruenit aliquando. Sed en breui moritur, & quod industria, labore pater acquisierat, nescit retinere filius, profundens omnia per luxuriam, & grande æs alienum contrahens, vt dynastæ fortunam, & statum amplissimum in vrbe conseruet. Qui dum sumptus immodicos facit singulos in dies à creditoribus appellatus in iudicium, cogitur in vnum oppidulum se recipere, vt sibi consulat, neque se magis perdat, atque visus est in illum vsque diem perdidisse. Vides

quid

quid sumptus libido faciat? quo perducat hominem inconsiderantia, non se suamque fortunam honestate metiendo? Recordari postea filius incipit temperantiam patris, & moderationem adhibitam, consilium & industriam in acquirendo. Ipse deplorare non desinit fortunam florentem præteritam, & præsentem suam, & suorum miseram, multumque iactatam. Qui dum superstites fuerint, nullum diem lætum aspe ꝟturi sint, rebus contractis, & adeo in angustum adductis; neque reuisuri ciuitatem amplius; in oppidulo cum hominibus rusticanis & aggrestibus acturi semper inposterum.

Epilogus ex fine illustratus.

AVdi atque attende anime mi, vt scias quid tu Christo Iesu debeas. Confiteare tandem aliquando, quod fecit iste tantus, tamque præpotens Dominus, te & gratè, & iustè debere profiteri, & tibi, quæ pro salute tua feceri omni ratione recognoscendi impositam fuisse necessitatem. Nam simul atque tempus humanæ libertatis recuperandæ ab infinita sæculorum omnium æternitate præfinitum adfuit, hominum restituendæ salutis, & dignitatis gratia, de mandato Patris æterni, nulla mora, protinus incredibili celeritate, tanquam gigas, vt vidistis, in terrarum sola descendit, atque primum in Virginis vterum interuentu spiritus diuini humanam sibi naturā copulans, nulla vel minima Virginitatis labecula, nouem menses in eius visceribus delituit, ab vtero Matris in porticum ruinosam & male materiatam sese dedit. Vitam deinde nobiscum triginta continuos annos egit in multis laboribus, vigilijs, inedia, in summa rerum angustia ac difficultate, atq; adeo in tanta, quantam sciunt omnes, egestate, & extrema certe quidem mendicitate. Tum concionibus, exemplo vitæ, summa sanctitate, iter rectum & directum in beatorum gloriam ostendit, miraculis maximis & stupendis dignitatem, maiestatemque suam testatam & exploratam hominibus faciens. Deniq; quemadmodum ex totius orationis decursu, quamuis sacræ fidei præscriptionibus instituti non essetis, potuistis agnoscere, comprehensus à nefarijs satellitibus, iussu Principum veteris legis, & per summam discipuli crudelitatem inaudita paucorum nummulorum auiditate inhiantem, & imminentem innocentiæ suæ integerrimæ traditus, iniquissimis modis tractatus, vexatusque seruilem in modum, ritumque nequissimorum hominum, ex cæde, & ex sanguine viuentium, virgas & spinas pertulit,

pertulit, ac tandem in crucem se tolli passus est. Quid amplius vultis homines? Quid ille mitissimus Agnus facere potuit, quod non præstiterit, & ex omni semper parte abundè nimis & absolutè, vt nihil absolutius fieri potuerit? Atque hæc omnia, quo spectauerunt, nisi ad humanam conditionem misere iacentem excitandam, & in pristinum, vnde Adami scelerata defectione ceciderat, statum, & dignitatem insigniter florentem restituendam. Quæ si vestrum causa mitissimus Agnus fecit, si vestrarum misertus ærumnarum, atque ea de causa fecit, vt in antiquum decus, & gloriam veterem reuocaret; cur non eam dabitis operam, vt quo tantis, & tam immortalibus infinitæ misericordiæ monimentis vocamini, & tanta caritate accersimini, vos excitetis, tot & tam ingentibus auxilijs subsidijsque adiuuandi. Huc exurgite Auditores, & cursu celeri, precor, aduolate, quo cum celeritate mirabili perueneritis, in vestrum vsum fructumque vbertimum cursus huiusmodi velocitate Gigantem suscepisse scitote.

Alter Epilogus ad orationem in laudem Beati Ignatij Confessoris habitam, de gloria Domini ab eodem semper appetita.

QVid igitur restat, Auditores, nisi, vt eo, quo Beatissimus Patriarcha, & parens sociorum Iesu clarissimus Ignatius verba, quo mentem, quo facta contulit, eo nos actiones nostras, animos & sermones conferendos existimemus? Quemadmodum ille gloriam diuini numinis in omni rerum genere, proponendam ante oculos, in animoque defigendam statuit, idem nos non indiligenter faciendum præstandumque curemus. In hanc rem omnes ille vires, & neruos corporis & animi intendit, iam inde à primis traductionis suæ cunabulis, hoc contendit, & enixus est per omne vitæ suæ tempus, cum demissionis, cum patientiæ, cum caritatis, & cunctarum virtutum facta maxima pulcherrimaque fecit: cum tam multa visione, specieque multiplici diuina recreatus fuit & illustratus, huiusmodi spectacula gloriosa in obscuro tenebrarum loco iacere volens: cum idem tot miracula edidit ingentia, & stupenda: cum tres homines, vt alia omittam, à mortuis excitauit, & ea sileri semper voluit & nullo modo foras efferri, suijpsius & suarum rerum contemptor, & gloriæ diuinæ maximus præco & amplificator illustrissimus, hæc omnia diuinæ bonitati, potentiæque

terræ

terræ ac cœli dominatoris Dei tribuens: cum Societatem Iesu, Religionem inclitam, toto terrarum orbe, tanto humano generis bono, dispersam diffusamque latissimè condidit, fundauitque sanctissimè; cum eidem nomen minimæ, non minoris imposuit; cum non ab Ignatio, sed à Iesu nominatam, & illius sanctissimo nomine insignitam exire in orbis Gentium lucem clarissimam voluit, vagientem primam ac nascentem paruulam, adultam iam & prouectam, & per omne tempus vetustate corroboratam & amplificatam omnibus incrementis: cum postremo (cætera vos recordari potestis orationis capita) non generis sui Loyolæ stemmata gloriosa, non lupos, non lebetes, fumosarum imaginum insignia, sed Iesu nomen suis quatuor literis incisum insignitumque magnificentissimis, & ad immortalis Dei gloriam pro sociorum suorum vetustissimo, gloriosissimoque monumento fulgentibus, & in terrarum fines vltimos vsque penetraturis prodire voluit in hanc lucem orbis gentium clarissimam, illud nos monere voluit, illud suos præstare, quod ipse optimus verissimusque diuinæ gloriæ buccinator fecit, vt ad gloriam diuinam vires totas & animos conferant. Quæ vt nos, vt ipsi præstent patrocinium suum tantus Patriarcha apud Deum immortalem & cœlestem, qua plurimum valet gratia, interponet.

DE CAVSA EFFICIENTE.

EFFICIENS causa est, quæ vi sua aliquid efficit, vt sol diem efficit, toto cœlo luce diffusa. Cuius est triplex distributio; prima in absolutam, & adiuuantem: altera in procreantem & conseruantem: tertia in agentem sua sponte & consilio, & non sponte nec consilio.

De causa absoluta & adiuuante.

Causa absoluta & perfecta est, quæ per se rem efficit, vt ignis calefacit, aqua refrigerat, aer humectat, terra exsiccat per se sine ope alterius. Hinc nisus apud Virgilium lib. 9. se solum auctorem factæ cædis profitetur, his verbis:

Me me, adsum qui feci, in me conuertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
Nec potuit.

Dicitur autem causa efficiens absoluta agere per se, non quod aliis causis non indigeat, vt materia, sed quod alia efficiente causa, non sit ei opus ad agendum.

Adiuuans causa est, quæ sola non efficit, sed aliam adiuuat, vt sunt instrumenta, quibus artifices vtuntur ad opera conficienda. Medicamenta, quæ medici adhibent ad depellendos morbos: milites, commeatus, classes, duces, equites, pedites, quorum adiumento Imperatores victoriam reportant.

De causis procreantibus & conseruantibus.

ALtera distributio causæ efficientis fuit, in procreantem. & conseruantem: Causa procreans est, quæ generat aliquid ac procreat. vt parentes filiorum, scriptores librorum, & opifices operum suorum causæ procreantes esse dicuntur. Hinc laus Ciceronis, de S. Sulpitio 9. Phil. Quanquam nullum monumentum clarius Seruius Sulpitius relinquere potuerit, quam effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium. Causa conseruans est, quæ rem iam factam tuetur, atque conseruat. Vt Rempub. leges, iudices, magistratusque conseruant.

De causis efficientibus sua sponte, & consilio, & non sponte.

CAusa sponte efficiens est ea, quæ particeps est consilij, quo ducitur ad agendum: vt homo qui sua sponte facere quiduis solet. Causa efficiens non sponte sua est, quæ consilio caret: cuius formæ quatuor sunt, Natura, Necessitas, Fortuna, Casus.

Causa Natura efficiens est, quæ duce natura aliquid efficit, inde naturalis vocata: vt venti mari incumbentes causæ sunt naturales tempestatis: sol excitans vapores, aerque frigidus cogens eos, nubes efficiunt, & pluuiam. Huc pertinent terræmotus, fulmina, tonitrua grando, & alia id genus.

Necessitas est causa efficiens necessario: vt orta tempestas est cau-

est causa quamobrem mercator abiecerit merces in mare. Fortuna est causa efficiens fœlicem rerum euentum, vt inuentio thesauri ei, qui domo profectus fuerat alio consilio.

Casus est causa efficiens infœlicem rerum exitum: vt si quis venator mittens sagittam, interficiat in alio loco dormientem, casus est aut imprudentia. Quanquam tot sint in causarum efficientium differentia: tamen nullo separatim discrimine. Rhetor hanc causarum dissimilitudinem vno complectitur efficientium nomine. Nos tamen aliquot cuiuscumque discriminis prapositis exemplis earum officia, rationesq́ amplificandi reuocabimus ad efficientium nomen generale.

AMPLIFICATIO.

EX ABSOLVTA CAVSA AMORIS in amicum.

SI semper amicus habitat, penitus qui amat, in eo quē diligit, si omnia eius consilia quamuis abdita & inuoluta, cogitationesque tacitas animo inuestigat & euoluit, si suscipit personam istius, eiusque tum bona, tum mala ducit sua; si eo sensim progreditur amando, vt à se ipso alienus & abstractus, apud eum magis, quem amore prosequitur, quam apud se esse videatur: si is, qui diligit mutuum facit, & ei, qui se amat, parem atque accipit, voluntatē reddit; si tum illud eueniт quod est in amore summum, vt alter in alterius pectore quodammodo viuat, & vnus è duobus animis mirà quadā & inexplicabili ratione confletur: quis nisi amor habet vim faciundi vnum, & colligandi ex duobus, præstantique modo res inter se miscendi? Amor facit, vt summa sit conglutinatio animorum in vnum coeuntiū, vt voluntates quadam inclinatione propendeant, & opiniones ac sentētiæ mirificè inter se consentiant. Amor facit, vt summa sit & mentium & voluntatum consensio, vt neque sententiæ sententijs, neque appetitiones appetitionibus repugnent & officiant, tum illud oriatur, quod quærimus absolutum ex omni parte atque perfectum, cuius nunquam in rebus humanis, præterquam in amicitia similitudo illa reperiatur. Amor facit, vt verè amici à veteribus Latinis vnanimes & concordes appellentur. Amor cogit Aristotelem illud non minus notum, quàm acutum & graue responsum ad posteros transmittere, amicum

animum esse vnum in corporibus duobus habitantem. Amor facit, vt vera sit illa memorabilisque sententia: qui eadem velit alteri, quæ sibi, & in eum non sit secus animatus ac in seipsum, qui pari dolore, parique lætitia afficiatur atque amicus, qui cũ altero sentiat, eademque non vna aliqua animi parte, sed toto animo expectat, hunc esse verum amicum atque germanum. Amor facit, vt videamus veros amicos in aspectu & sermone mutuo acquiescere, incredibili cumulari gaudio, & quadã voluptate sine satietate pasci: absentes autem & locorum internallo disiunctos, licet abundẽt alijs omnibus animi corporisq; bonis & externis, in media tamen copia, nescio quid requirere, & angi animo, & tacito quodã desiderio tabescere. Amor facit, vt mentium voluntatumque consensu similes inter se prorsus functiones, actiones, officia, sicut ab vno fonte manent. Amor facit, vt cùm omnis hominum vita intelligentia & voluntate gubernetur, atque hæc sint nobis duo præcipua & faciendi, & agendi principia, ne possit eorũ vitæ genus esse dissimile, quorũ sensus omnibus in rebus mirificè congruunt. Hic amor facit, vt quorum est insignis inter ipsos animorum coniunctio, eosdem non solum eisdem studijs teneri, eisdem rebus delectari & dolere, sed etiã vti simili amictu & incessu. Tanta vis est concordiæ, quæ mentes eorũ voluntatesque construxit, vt ne minimis quidem in rebus eos à se inuicem disiungi ac diuelli patiatur. Sed hanc tantam & animorum & factorum consensionem, quantam vix in duobus, tribusue paribus amicorum aliquando vidimus vel audiuimus, vel legimus fuisse, in omnibus hominibus tanta varietate nationum, ciuitatũ dissimilitudine, discrepantia sermonum atque linguæ, sine aliquo diuino munere & dono existere posse, credere stultum est. Diuini amoris æstu à charitate scilicet, non humana vi, & industria perfici potest. Charitas enim, quæ conturbare solent hominum vitam, & alienare aliorum ab alijs voluntates, tantumque vel odij vel inuidiæ incendium excitare, vt nulla queat hominum prudentia restingui, ea quidem omnia de medio tollit. Charitas magnanimiter perferre iniurias, & benignè ac leniter condonare facit, in rebus aliorum secũdis non inuidere, non inhumanos neque crudeles nos esse in aduersis, nec inconstanti leuitate fluctuare iram; insolentiam, auaritiam & alias animorum perturbationes comprimere, eos quos amat cariores habere indies, nec tanquam in hoc sæculo natos, sed cælestium diuitiarum participes, Christi IESV sanguine assertos in libertatem, cohæredes

hæredes Iesu opũ diuinarum futuros, comites supremorũ spirituum amore, & memoria, & cogitatione cõprehendere, nihil velle, nihil appetere, nisi quod sit è Christi disciplina, tendere supplices ad Deum manus, diuinã opẽ expectare, diuinũ auxiliũ ac misericordiã implorare, sibi, suis amicis, inimicis, alienis & propinquis bona multa precari, & omnes ex Dei voluntate cupere regi ac gubernari, vt reconciliatis inimicis, & in Christi Iesu amicitiam reductis, permanentibus amicis in Dei gratia, consensione doctrinæ Christianæ, coniunctione voluntatum, honestate vitæ, trium diuinarum personarum communionem imitãtes, quæ modò credunt, videre post obitũ possint, & sempiterna ac cœlesti vita cum Patre, & Filio, & S. sancto vno Deo perfruantur, cui in omnẽ æternitatẽ gloria & imperiũ debetur.

Ex adiuuanti.

AN verò existimatis fieri potuisse, vt vir iste tanta sapientia præditus esset, nisi multa sibi fuissent ad literarum cursum ineundum persequendumque adiumenta? An verò quod sibi summum erat ingenium paruam vim habuisse putatis? Quæ memoria, custòs rerũ, quas audiebat & legebat ipse, cunctarũq; propensio quanta fuit eidem ad studium literarum, & naturalis inclinatio? Quid verò Academia impetrare non posset tot bonis præceptoribus & scholasticis industrijs & diligentibus abundans, tot optimarum plena prælectionum, tot ac tantis in singulas hebdomadas disputationib. locupletata? Parẽtes, quod cuiquam incredibile videretur, eum per literas, & per nuncios incitabant, vt nihil magis frequentia literarum, & eorum, qui de patria veniebant, aduentu vsurparet atque repeteret, quàm studium literarum, quam progressiones mirabiles semper incredibili celeritate faciundas. Neque parentes ab Academia discedendũ adolescenti cõstituerunt æstus tempore grauissimo, non vacationibus datis, non vllis aduersæ valetudinis tentationibus: vsque eo non solum adhærere libris, eos voluêre semper, sed mortem gloriosam duxerunt, quam vacando libris, si quæ vis morbi de medio auferret, obijsset. Quæ omnia absoluebantur & perficiebantur magnopere æmulatione contubernalium quorundam, qui certatim ad literarum studium dies & noctes incumbebant, atque frequentatione dubitationum suarum, & argumentorum, quæ in concertationibus literarijs ponebant; assiduitate conferendi, quæ audierant, inter seque repetendi; consuetudine verum indagandi, & in summam quæstio-

nem perducendi, vt quid efficeretur, quid esset tenendum, certũ & exploratum haberet. Hinc & contubernalium vnumquemque laudabant præceptores, verè dicebant illos & prædicabant scholasticos, honorificè appellabant, & opponebant principes discipulorum æmulis & aduersarijs ad respondendũ, & ad satisfaciendum, si quæ contra sententiam suam, aut doctrinam constanter rationibus, argumentisque confirmatam attulissent. Denique vt alia multa prætercam incitamenta proficiendi, illa fuerunt non parui ducenda, quod cum in illũ condiscipulorum oculi & ora conjicerentur ad suas difficultates, suosque laqueos dissoluendos afferrent, neque minus auidè, quam ipsos magistros, neq; minus confidenter consulerent & expectarent responsum, ex illius vultu, & ore pendentes. Sed sit iam extremum in his adiumentis spes & expectatio summa, quàm sustinebat in Academia, ad eam scientiæ magnitudinem perueniendi, vt in scholasticis sui generis & ordinis nulla maior animis cunctorum concipi, nec haberi videretur.

A procreantibus exercitatio.

QVid amplius causæ requirimus ad sacram Theologiam auidissimè discendam, quàm illius inuentorem, & auctorem fuisse cœlorum opificem & architectum Deum, & de cœlo traditam generi mortalium atque delatam esse? Itaque quotiescumque Theologiæ meminerimus, quoties tantæ disciplinæ mysteria recondita & abstrusa perscrutati fuerimus, & in cœlorum sedes nostras inferre cogitationes, & ad auctorem diuinæ doctrinæ Deum immortalem Theologos referre necessarium erit, qui si ad tanti Domini veritatem, virtutem, sanctimoniam & absolutam perfectionem non aspirauerint, an tantæ maiestatis discipulos, alumnos & filios verè se, constanterque iactare poterunt?

A conseruanti vsus & exercitatio.

QVid vna quondam vigilantia Ciceronis, & labores pro Republica suscepti? Quid illius incredibilis atque toties commendata eloquentia ad salutem Reipublicæ & ad patriæ conseruationem magis expetendum videbatur? Hic cùm videret coniurationem nefariorum hominum, ex latebris atque ex tenebris erupisse, palamque armatam volitare cœpisse, & ad Consules interficiendos, ad conficiendos Magistratus, ad extinguendum Senatum, ad Rempub. ad occasum interitumque deducen-

deducendum tela iugulis Romanorum intenta de manibus coniuratorum extorquens, ſaluos & incolumes Magiſtratus, patriam & Rempub. ſuo conſulatu conſeruauit. Atque occaſurum procul dubio pulcherrimum terrarum opus, monimentum Romuli, ſedem omnium gentium atque nationum, præſidium orbis vniuerſi quaſi Athlas alter, ſuis humeris ſuſtentauit. Inde parens patriæ à Catone, à Sulpitio, à Volcatio, à Pompeio, à Senatu Populoque Romano fuit appellatus.

A cauſis ſponte agentibus in laudem Beati Thomæ.

BEatus Thomas egregia ſua indole, & ingenio mirabili in literas & in virtutem ferebatur, neque egebat hortatibus, non impulſore aliquo, qui ſtimulos & calcaria ad vtriuſque rei ſtudium & contentionem admoueret: ſed naturali ſua propenſione modò virtutis actiones, modò literarum ſuſcipiebat; vt nunquam illum niſi in virtute, vel in literis verſantem aſpiceres. Sic autem tempora vacandi literis & virtuti partiebatur, vt cùm de literis ageret, aut de virtute, animi voluntas in vtramque partem propenſa comprobaretur. Ita parentes, atque præceptores nullum vnquam de literarum ſtudio, nullum de virtute verbum adoleſcenti fecerunt. Ita videbantur illius perſpicere animum propenſum ad vtriuſque ſtudij admirabiles & præclaras actiones.

A cauſa agente ſponte & conſilio.

ATque illis res in hoc adoleſcente fuit ſemper ſpectata magnopere, quæ nos in admirationem maximam ſui ſtudioſos, & amicos adducebat, qui cùm poſſet maiorum ſuorum itineribus incedere, equitare more locupletum adoleſcentum, patrimonio, quod à maioribus acceperat, quoniã nemo impediebat, & cum multorum adoleſcentũ exemplo feciſſet, haberet excuſationem aliquam; cùm quod exemplo fit, id fieri iure putetur, tamen ad libidinem, ad ſumptus alios, ad otium abuti noluit, ſed ad virtutem, ad literarum ſtudium, nullo ſuaſore, nulli huiuſmodi conſiliorum auctore, ſed ſponte ac voluntate ſua ſtudiorum iter ingreſſus fuit. Atque ita literas & diſciplinas didicit tanta cum auiditate proficiendi, vt ſitim nunquam explere videretur. Voluit ipſe enim primus Dux eſſe ſplendoris huiuſce literarij in ſtirpem & familiam ſuam illati. Et quemadmodum fratres ad rem militarem, vt parentum exempla ſequerentur, nullius hominis impulſu applicuerunt ſeſe, rem iſte

etiam

etiam adoleſcens literarum agendam ſuſcipiendamque decre-uit, vt togæ militiæque qui de proſapia ſua fuerant ſumma cum laude floruerunt.

A cauſa, cuius ſpecies ſunt quatuor natura.

QVid moramur tempeſtatem grauem, vehementemque ex-iſtere tam turbato, commotoque mari vehementiſſime, aperta exiſtente cauſa, vi ventorum horribili, quibus fluctus tolluntur in cœlum, & puncto temporis deprimuntur in imas profundi voragines. Boreas ipſe, Euruſque violentiſſimi extite-runt, in mare incubuere vehementiſſime, totumq; à profundo ſæuiens ac fremens horrifico fluctuum inſanientium fragore commouere viſi ſunt.

A cauſa efficienti neceſſitate.

MAlus puer, malus ſcholaſticus. Quid huic ſcholaſtici fa-cias, neſcies prorſus: ita auerſus à literis, & ab ſcholis vi-detur alienus eſſe: quem nunquam ſponte ac voluntate ſurgen-tem ad prælectionem, nunquam ſumentem libros in manum, nunquam deſcribentem aliquid, aut diſcentem aſpicies. A pæ-dagogo trahendus eſt in gymnaſium & in claſſem intromit-tendus, vi retinendus à præceptore, & is aliquid agat in nego-tio literarum, qui malè cogendus ferulis, aut virgis ſemper?

A cauſa efficienti ex Fortuna.

QVid in diuitijs, & de fortunis tuis omnibus gloriaris? atque ipſos rides, & pro nihilo habes inopes & egentes viros? quos ſi fortuna locupletes feciſſet, & ad tuam euexiſſet digni-tatem, tui ſimiles videres; & ſi te reliquiſſet, deſeruiſſetque in humili ſtatu fortunâque contemptiſſimâ, omnino hiſcere non auderes. Cogita igitur fortunæ & temporum hæc eſſe munera; quorum bonorum non tam facultatem vnquam, & copiam ex-petendam boni putauerunt, quam in vtendo rationem, & in carendo patientiam.

Ex efficienti à caſu de homine in venatione interfecto.

QVod hominem ille necauerit venantem, & inter virgulta verſantem, ipſis abditum arbuſculis, occultatumque du-metis denſiſſimis, cùm in aues aera præteruolantes collineaſſet ſagittam, dignus venia procul dubio, quem vellet viuum, vellet

nunquam

nunquam occisum, non secus quam seipsum viuum & incolumem: sic cecidit illa mors, vt eam non cecidisse, neque euenisse vellet occisor. Casus vt culpam nescit, sic pœnam sustinere nequit. Atque casus si melior fuisset, si fortunatus, inde discederet occisus homo. Quoniam igitur ita tulit casus infestus, vt venantem & peragrantem lucum sagitta de medio abstulerit, habere vos debet placatos & propitios occisor ad ignoscendum.

Efficiens cum Materia.

VIdeo politam imaginem, video ex omni parte perfectam, neque causam aliam esse perfectionis animaduerto, quam auctorem & egregium artificem pingendi, cuius manus omne consequitur artificium. Ars cum parente rerum natura certare visa est, penicillum summum erat, colores nitidi & illustres, adhibito summo temperamento ad imaginis similitudinem exprimendam. Materia affecta admodum & apposita, ad suscipiendas formas & figuras similes, quod nitore auri suis in locis distincta luminibus illustrissimis habebat splendorem & claritatem eximiam. Non Apellis dissimilis, aut illo sane præstantior pingendi laude videbatur auctor operis admirandi.

Efficiens cum effectu.

COmplectimini Saulum, nondum Paulum è Saulo factum ante suam traductionem mirabilem & stupendam, illa nobilitate generis, suis oppidus maximis, auctoritate plurima fretum, in Patrum veteris legis peritissimorum curiam ingredientem, & habentem sermonem longum & valde accensum, quem iracundia, quæ ad ingrediendum illum adegerat, suppeditabat, & faces ardentes magis alebat ad Christianorum exitium & perniciem vltimam tonitru multo, & fulmine verborum iacto. Cuius os cùm sustinere non possent, & vultum in dicendo flagrantem, causam commiserunt, & Christianorum persequendorum prouinciam. Datæ sunt literæ, dati satellites ad comprehendendos Christianos, vbicumque locorum reperirentur illi. Data denique instrumenta Principum obsignata signis & eorundem auctoritate confirmata: quorum ille præsidio munitus accelerat profectionem suam totus iracundia ardens, & insatiabili Christiani nominis extinguendi cupiditate flagrans.

Efficiens

Efficiens cum simili.

IN Saulo libet præsens exemplum subjicere, quem proficiscentem Damascum animo complector. Quæ cupiditas delendi Christiani generis, & in cultores Christi IESV ardens iracundia? Totum ex ore, ex oculis, ex pectore flammas spirantem eadem Saulum in equum sustulit, & accinctum gladio collocauit in sella, & ad tantos processus & cursus faciendos impulit, vt non currere, sed aduolare videretur, sanguinem Christianorum auidissimè sitiens. Ille admouere calcaria, crebro stimulare equum, ilia velle perrumpere atque calcaribus multum sanguinem exprimere: anhelans, & desudans custodiam, vincula, neces nominare passim, atque in eam partem omnia, nullum vt Religionis Christianæ vestigium studio & diligentiâ suâ relinquendum putaret. Quem vero ad modum dicam properasse Saulum? quanta adhibita contentione currendi? similem illorum dico, qui persequuntur hostes fugientes, & ferrum & crudelitatem spirando persequi non desistunt ad adipiscendos omni celeritate prouolantes, cum nacti fuerint inimicorum sanguine protinus saginandi. Vt Tygres, quæ lacessitæ, Euro velocius dumeta, saltus, & loca difficillima cæco furore inflammatæ præteruolare visæ sunt, vestigijs insequentes hostem, aut longè conspicatæ, corporis dilaniandi discerpendique certissimæ. Tantus erat aduolantis cursus citatissimus, præceps & cæcus in Christianorum sobolem impetus, & odium insaturabile.

Efficiens cum Forma.

O Summam cœli pulchritudinem, cuius formam rotundam atque globosam suspicimus, tanta pulchritudine præstantem, tanto splendore micantem, clarissimis astrorum globis & Lunæ varietate noctu distinctam! Diu solem astrorum principem claritate orbi terrarum illucentem aspicimus ab illo summo rerum omnium opifice & auctore Deo formatum.

Efficiens cum Forma, Materia, & ex varijs generibus causarum, & Effectu.

HOmo quid expectas? cur in auctorem tuiipsius Deum immortalem non intueris, qui te hominem ex limo & argilla finxit, corpore atque animo constantem, & ad sui similitudinem animum in corpore conclusum formauit rationis, & intelligentiæ participem? cumque potuisset propter scelera

tua te dare præcipitem in profundam inferorum caliginem, in hunc vsque conseruauit diem, & multis præsidiis muniuit, muneribus auxit & cumulauit plurimis, in nobilissima collocauit terrarum parte, Christianæ Religionis cumulauit insignibus, Sacramentorum rem & magnitudinem attribuit ad reficiendũ te ex alicuius ruinæ capitalis naufragio, & omnium scelerum, quæ in suam maiestatem cõcepisses. Quod tot habeas præsidia, tot adiumenta ad naturam tuam iacentem in pristinam dignitatem restituendam, non commoueris? Quod cõfessores, quod concionatores, quod plurimorum exempla sanctorum, quod vita Beatæ Virginis docet, nihil curabis? Ille te de Cruce pendens Christus IESVS clauorum diritate manus pedesq; transfixus sibilo boni Pastoris, iacentem in sordibus & squalore peccati excitare debuisset ad animi salutem, ad gratiam recuperandam, vt animi te ipsum tui misereatur: Quem si semel Deus deturbauerit in sedes inferorum tuis maximis sceleratissimisque flagitiis infensus, emergendi nullam ex tam profundo pelago facultatem habebis. Ipse Deus immortalis te ad cœlorum regionem, ad immortalem Beatorum gloriam comparandam, & ad tantæ maiestatis aspectu perfruendum in omnes sæculorum æternitates creauit: quid expectas? quid immoraris, quid iaces? Huc exurge, inquit ipse IESVS, restituam te, atque complectar, in illis sempiternæ gloriæ tabernaculis collocabo, quæ præmia sunt sanctissimæ anteactæ vitæ. Nihil mihi gratius neque iucundius est, quàm meritorum meorum, quàm cruciatuum, & mortis acerbissimæ fructus aspicere, quàm videre candorem animorum, pulchritudinem & ornamentum, pugnas acerrimè commissas, prælia secundissimè facta vulnera hostibus animorum illata, victorias & insignia repo[illegible] victoriarum, & ornamentis omnibus decoratos & illustratos animos, debitis præmiis, & honoribus sempiternis afficiendos in solium vsque Patris æterni celsissimum augustissimumque deducere. Enim verò ferus est ac ferreus ille, quem hæc ad reditum in gratiam cum immortali Deo non commouerint.

Causa ex minore cum exemplis.

HIc ego si hanc prouinciam non omnium amicorum rogatu suscepissem, si hoc à me muneris non vniuersum trilingue collegium postulasset, si me animus atque amor in artem bene dicendi, existimatio deamatæ facultatis, atque artis oratoriæ non hoc facere coegisset, atque hæc vna causa fuisset,

quòd sapientissimum hominem, quòd doctorem egregium, quem ego in curriculo liberalium artium præceptorem sortitus essem, quem loco parenti habuerim, quem in prouincia Dialecticæ, Philosophiæ, tam acutè, tam accuratè, tam doctè prælegentem omnes commendauerint, tamē digna causa fuisset, cur hanc theatri lucem aspicerem laudes suas oratoris voce prædicaturus, vt inter condiscipulos obseruantiæ meæ in præceptorem signa testata relinquerem. Fecerunt hoc multi in Academia nostra, fecit etiam nuper Baccalaureus clarissimus M. Antonius, qui te Martinum commendauit propter discipuli obsequium & obseruantiam præceptori debitam.

EFFECTA.

Conglobatio Effectorum.

Væ quidem à me, si, vt dicenda essent, dicerentur, vehementiùs agerem, Patres, quàm adhuc egi: dicerem quantam virgæ Christi IESV religionem, quantum ictus virgarum infixi misericordiæ sensum afferre debuissent. Reuocarem animos vestros ad columnæ, cui Christus Iesus alligatus fuit, memoriam, ad illam acerrimorum ictuum per multum tempus tanta crudelitate infixorum acerbam vehementemque multitudinem, & illam vim stagnantis sanguinis, & toto corpore copioseque largè profluentis. Agerem vobiscum, Christum IESVM spoliatum vestibus, corpus vinculis acerrimis constrictum, cæsum crudelissimè excarnificatum modis omnibus, plagas inflictas innumerabiles, & vnam præcipuè medio tergo luculentam, non cruciatis solum carnibus, sed concisis, & ex omni parte dilaniatis. Ostenderem Christum Iesum, illum vindicem nostræ libertatis, Filium Æterni Patris, speculum & imaginem tanti numinis, pro nostræ carnis extinguendis ardoribus, & libidinum maculis & sordibus eluendis perpessum fuisse.

Altera Effectorum conglobatio.

FOrtissimi fuerunt illi Imperatores Romani, & omni memoria dignissimi, qui Romam ab hostibus defenderunt, illorum furentes impetus propulsarunt, coniecerunt in fugam innu-

innumerabiles copias, vrbes ceperunt & Prouincias, & totum terrarum orbem bellis plurimis terra marique commissis in tantæ Vrbis imperium potestatemque redegerunt. Nonne ab his Imperatoribus victoriæ fuerunt reportatæ? Nonne triumphi prouinciis captis & subactis Regibus magnificentissimè deportati, & tantâ cum gloriâ laudis Imperatoriæ in vrbe Româ summo apparatu splendoreque acti? Nonne denique sua fuerunt monimenta rerum præclarissimè gestarum, vbique locorum constituta?

Effectorum tertia conglobatio cum vehementi interrogatione, & repetitione, & adiunctione.

AT que haud scio, an malim te videri nullo pudore fuisse in ingressu gymnasij? An amicos aliquid habuisse pudoris & consilij, qui pro te nullum verbum præceptori fecerint? Non tu nefariis in hoc gymnasio sceleribus admissis in perpetuum tibi aditum præcluseras? Quid tandem erat à te factum, quamobrem cum reliquis scholasticis in gymnasio retinendus fuisses? An absentia tot dierum? an turbæ datæ in scholis? an perturbatio gymnasij? an offensiones susceptæ? an verba contumeliosè facta? an iniuriæ tui & aliorum ordinis factæ? an largita superbè præceptori responsa? an vis illata plurimis? an querimoniæ de te multorum ad præceptorem delatæ? Tu verò qui volebas in gymnasium recipi, qua demissione, quo satisfaciendi desiderio, qua mutandi vitæ, & morum corrigendorum voluntate, quo animo, quàm deliberato nihil in posterum sceleris admittendi? quem ipso aspectu, motu corporis, atque responsis perferre præceptor non potuit, qui te emisit, exclusit, in malam rem abire iubens; ne tuo prauo exemplo commisceres & perturbares Academiam in posterum.

Eff. cta cum Interrogatione & Demonstratione.

AN verò tu eras Christianus, cùm in platea pauperes clamitabant, non communi more, sed intoleranda fame pereuntes, te sedente pro foribus tuis in sella diductis cruribus? Et qua in hac vrbe maior vnquam fames fuit, cui diuites non succurrerent, horreis præsertim suis omnis generis frumento completis? At tu illo ipso tempore palam omnibus audientibus pauperum miserias, & voces aspernabaris, atque alteram portam, porticum scilicet, aperueras ad triticum carissimo pretio vendimm occultè quidem efferendum.

An verò toto illo tempore quiſquam te granũ frumenti, niſi pecuniâ grandi vendentem aſpexit? quiſquam dico etiam panem extorſit? quiſquam depoſcẽs ope tuâ famem aliquâ ex parte leuauit? Nominandus eſt ille annus ad ignominiã tuam. In ciuitate cum ſumma caritas eſſet, & inopia rei frumentariæ, neque frumentum importaretur ex aliquot locis, neq; in vrbe propter inopiã veniret, peribant pauperes, fame enecati reperiebantur, fames intoleranda tota vrbe erat, neque tu in tanta miſeriâ & vaſtatione ciuitatis opem & auxilium tuliſti.

Effecta per Præteritionem.

QVæ vero promulgata ab ineunte regno Iſabellæ edicta fuerunt? Quæ decreta publicè affixa? Quæ præconis voce quàm intenta prædicata? Quæ delata ex Aulâ Reginæ ad Angliæ reliquos populos, vrbesque quaſcunq;? Quæ promiſſa multis, qui Catholicos indicarent, qui proderent, qui de regno exeuntes retinerent, qui deferrent ad Iudices creatos? Qui locus Anglicani Regni non explorabatur? Cuius pecuniæ non publicabantur, fortunæque Catholici? Quod genus iudicij, quę prouincia, quæ ratio inquirendi reperiebatur, quæ non tentata demandataque fuerit in Catholicos? Qui populus, quod oppidum, qui portus oraque Anglorum erat, in qua non eſſent ſpeculatores exploratoresque cõſtituti, vt tamquam canes venatici loca omnia inueſtigarent, atque odorarentur, vt ſimul atque aliquem inueniſſent, vinctum conſtrictumque traherent? Quis autem improbus fuit, qui hoc toto Regni tempore non comparandas ſibi pecunias, & prædas faciundas ſibi maximas non arbitraretur ex Catholicorum bonis? Quis hæreticus prouincias, quis legationem in Catholicos à Regina petebat, quam nõ acciperet, & obiret conſequendi quæſtus cupiditate? Cõprehenſis carcer diuturnus, ſolitudo, ſqualor, ſordes comparabantur, damnatis ſpoliatio bonorum, iniuriæ contumeliæque grauiſſimæ, crucis ignominia, exquiſita ſupplicia, inauditæ neces parabantur. Hic aliquando ſerius, quàm ipſi vellent Chriſtiani, cùm malorum, quæ inferebantur, acerbitate commoti ſeipſos tenere non poſſent, quin excitarent illam ſuam non ſopitam, ſed temporum iniquitate ad opportunam occaſionem reſeruatam virtutem Catholicæ fidei defendendæ, paſſi fuerunt illi viri, qui fortunas ſuas, qui opes, qui ſtatum omnem, qui vitam, qui ſanguinem pro Religione deuouerunt plurimi, qui hoſtes

fidei,

fidei, feras indomitas, prædonum infinitam manum virtute sua, sanctitate debellandam comprimendamque curauerunt.

Effecta cum fine.

CVm, Beate Hiacynthe, remisisti nuntium huic sæculo, & Canonicatus amplissimo te sacerdotio abdicasti, non te remouisti ab hoc honore populari, & ab hac illustri vulgi gratia? Cùm in Beati Dominici sacram familiam coaptandum dedisti, & sequutus fuisti vestigia tanti Parentis, non valere iussisti clarissimorum Pontificum gratiam: non illorum ædes amplissimas? Cùm ciliciis, vigiliis, inedia, virgis corpus tuum assiduè confictares, non studebas domitas & compressas habere carnis cupiditates? Cùm concionareris, cùm itinera faceres, cũ aures præberes confitentibus, cùm labores omnes grauissimos, & hominum iudicio intolerandos susciperes, non ad animorum salutem, non ad peccatorum fibras extirpandas, non ad hortos diuinis virtutibus conserendos incumbebas? Cùm miracula tot, & tam stupenda ederes, non animorum incolumitatem non immortalis Domini decus & gloriam quærebas? Cùm in medias fluuiorum aquas te coniiceres tumentes, & incitatis vorticibus præcipiti ruentes impetu, nonne in Deũ intuebaris, & in spem diuinæ potestatis erectus, calcandas superandasque fluminum intumescentium vndas decreuisti? Cùm pallium proiiceres in medium flumen turgescens, & aquis adauctum hyemalibus, vt illo longè latèque explicato pro cimbâ te duce, te nauclero cœlesti, socij, comitesque vterentur, & in vlteriorem ripam transmitterentur incolumes, non in potestatem diuini numinis infinitam, & in omnes partes interminatam mentis oculos coniiciebas? Cùm deniq; spirares mortuus cœlestem suauitatem, & corpus incorruptum diuino afflatu suauissimam auram afflaret, cur tu nos hæc miracula edita fuisse dicemus? an vt intuerentur homines castitatem tuam, corporis, & animi integritatem, Virginitatis lauream, Deum immortalem præuidisse constabit?

Effecta cum comparatione.

QVid est tam amœnum, quàm ver ipsum, quo non modò ij, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque parietes lætari videntur? Quid tam iucundum, quàm tempus istud, quo non modò homines, sed bruta ipsa exhilarari atque gestire videntur? Quid tam lætum, quàm verni temporis amœnitas?

Quod ita lætum est, vt summi, medij & infimi homines illud inire magnopere cupiant, vt auram salutarem, & temperationem cœli, & viriditates omnes, & vestitus agrorum, & cæteras amœnitates habendas, captandasq; curent? Qui idcirco rusticationes decernunt, & villas rusticanas ædificandas censent & curant, vt in agris se oblectare possint, præsertim tantâ cum delectatione corporum & animorum.

Effecta cum comparatione & Exemplo.

ITaque veterum multas ciuitates, quæ seditionibus suis perculsæ, & afflictæ fuerunt, omittam. Illa præpotens Roma, quæ quondam opibus, imperio, fortitudine, gloria tantopere floruit, hoc vno malo concidit, discordiis maximis & seditionibus concitatis. Cùm in foro Tribuni plebis turbulenti ac pestilentes tranquillitatis & otij communis inimici conciones turbulentas haberent, tunc temerè populum concitabant, tum nouos magistratus & leges petebant, tũ optimos viros gubernaculis imperij deiiciebant. Quod si hæc Romæ tunc, cum illa non solum fortissimis viris, sed etiam sapientissimis abundabat, commoueri mala accepimus, quot & quantas flammas putaris in aliis locis discordiarum excitatas fuisse, cum Reges absentes, ipsique moderatores fuerunt, & hominibus rerum nouarum cupidis, & regni cupiditate flagrantibus occasiones datæ sunt. Hinc motus ciuiles in Regnorum perniciem profecti fuerunt, hinc perfidia multorum hominum, qui à Regum suorum fide turpiter defecerunt, præsertim disiunctis in locis, vbi maior est ad facinus audacia, pauci verò sunt, qui possint seditiosorum furori resistere.

Ex causis ad Effecta.

QVid istud rei? Quæ nunc tanta rerum mutatio videtur in adolescente tantá cum probitate? In hoc adolescente nulli mores optimi inesse videbantur: in vita ipsius nihil erat præter otium, præter delectationem, voluptates, amicitias improborum turpiter ac nefariè retentas. Agebat iste cum improbis, cum nefariis adolescentibus. Idem ad rixas, ad simultates, ad folia lusoria, ad ædes prohibitas non modò noctu solus, sed diu in clarissima luce præsto fuit, lustrationes viarum & platearum quotidianæ quasi deliciæ & amores sibi videbantur: cùm prohiberet nemo, nullum ille vitiorum genus prætermittebat, cumulabat potius, & augebat malis suasoribus

ſoribus. At cùm neſcio quis bonus amicus verba feciſſet paucisſima, vno verbo facto ſic in alterum mutatus, vt iam nihil in hoc adoleſcente videatis præter laborem, vigilias, bona ſtudia, exercitationes inſignes, bonorum ſermones, & familiaritates. Ille ſe totum dedit bonis adoleſcentibus, virtutis amantibus: ad caſtitatem, ad virtutem, ad confeſſiones, ad cœnobia ſacra, ad templorum luſtrationes propenſus fertur. Domo nunquam egreditur niſi neceſſariò, & ad ſcholas, aut ad templum audiendi ſacri cauſa. Quid ergo conferam tempora præſentia cum præteritis? Vt ſuperiora improborum amicorum conſuetudo, ſic præſentia bonorum familiaritas attulit.

Effecta cum enumeratione per incrementum.

ILle vnus adoleſcens, vnus Antonius, vnus Rhetor nos cum ſuis carminibus & orationibus non modò ignominia, & turpitudine liberauit, ſed etiam effecit, vt aliquando videremur aliis ſcholaſticis nos oppoſituros eſſe, atque cum aliis non decertaturos ſolùm, ſed etiam præmia reportaturos, ſine quibus ignauia multorum cum ſummo probro atque dedecore gymnaſij per multos annos ex concertationibus excedebamus victi ſemper & ſuperati. Quo mihi etiam dignus videtur honor huic delatus fuiſſe Rhetori, Poëſeos, dicam an Rhetoricæ? an vtriuſque, id quod eſt honorificentius?

Effecta cum collatione & diſſimili.

QVid ergo quæris illum orationem non feciſſe tam politam, tam elegantem? A quo igitur eſt facta? opinor ſi incertum fuiſſet, quiſnam feciſſet, veriſimilius tamen eſſet, eum feciſſe, qui Rhetoricen audiiſſet? Deinde cum eſſet nemini dubium, quin alias orationes publicè pronuntiaſſet eum certè potius, qui nonnullas attuliſſet, quàm illum, qui nullas: poſtremò certè potius illum, qui biennium in Rhetorum claſſe fuiſſet, quàm eum, qui de quarta claſſe tranſiiſſet ad Dialecticam, autorem conſtituemus.

Ex Effectis cum comparatione.

NEc verò illorum quiſquam, quibus à veteribus Romanis morte obitâ pro Republicâ poſitas in excelſo loco, atque in roſtris ſtatuas accepiſtis ſtatutas, fuit minimo fidei Chriſtianæ Martyri aut acerbitate mortis, aut in ſuſceptâ moriendi

causâ præponendus, qui cùm causam virtutis, causam Romanæ sedis, causam Vicarij Christi IESV, causam Religionis susceperint, cumque præceptis Christi IESV, diuinæque legi parentes, fortitudine & alacritate mirabili occumberent, luce, palam, in mediis plateis, à nefariis pestibus & sacrorum Religionisque hostibus in Dei immortalis hominumque conspectu fuerunt confecti, non sine gaudiis & lætitiis maximis, multis præclarisque fortitudinis suæ datis testimoniis. Eorum igitur fortitudinem constantiamque quisquam spoliandam honoris & gloriæ diuinis ornamentis esse dicet, cuius mortem in sanctissimâ causâ oppandam monimento sempiternæ gloriæ omnes iudicauerunt?

Ad expoliendum ex caussis & effectis.

QVam vos causam esse putatis, cur in tot Academiis, in tantâ multitudine adolescentum, in tantâ præstantiâ ingeniorum acerrimorum, in maximâ bonorum præceptorum copiâ, in tanto studio & accuratione bonarum artium tradendarum, tantis præsertim propositis præmiis, atque celsissimis Reipub. honoribus, tam sint pauci, tamque planè nulli numerentur, qui in literis plurimum excellant? Facilis est responsio. Omnes omittendæ sunt voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, sermones etiam penè nostrorum familiarium deserendi, suscipiendi labores, vigiliæque plurimæ, omnis denique corporum & animorum adhibenda contentio, contra vim imbecillitatemque naturæ nostræ. Addo etiam multos ab ineunte pueritia literarum inire cursum, quorum neque ingenium literis maturum est, & studia plus roboris ac firmitatis postulant: atque illorum inscientia & teneritudo nullis consiliis neque exemplis ad studium, ad laborem fingi formarique potest.

Post effecta causas exquirit Orator in parentem B. Barbaræ.

QVid accidit, cur tantopere pater filiam accusaret? vt eam neque securi percutere verecundaretur deficiente carnifice? Homines cuiuscumque generis, qui nomen Christianum, qui legem nostram odissent, cùm nostrorum Martyrum cruciatu atque supplicio pascere oculos, animosque satiare vellet, sanguinis accusandi nunquam iis animus fuit. Vnus plures Christianos prodidit: ecquando autem visus est quisquã tantâ

crudelitate

crudelitate fuisse, vt filium aut filiam in iudicium adduxerit? At contra, quamcumque intrabat domum Prætor, nullum ex ea spectaculum parentes vinctorum comprehensorumque filiorum præbuerunt; sed ipsi vinciendos, confrindosque se dabant potius, quam filij in vllum vitæ discrimen adducerentur: quia ipsorum filiorum amor omnium amorum iucundissimus generi hominum fuit, atque carissimus, & quia nihil est filijs amantius: nullum est autem testimonium amoris certius, quàm quos charos æquè ac te ipsum habueris, eorum nolle mortem aspicere, (quid dicam, quod tu fecisti, afferre velle?) Hanc igitur quam obrem accusasti? quam ob rem occidisti? quamobrem in eâ carnificis officio functus fuisti? Ecquem audisti in orbe parentem, qui filiam manu sua indignissimè vita priuauerit? Fera tua & immanis natura fecit, crudelissimum, omnique diritate deterrimum in Christianos odium conceptum, compressumque hanc à te tantam, tam inauditam, ac planè feram crudelitatem extorsit.

Effecta cum causis.

QVid vis amplius? Quid diuitias appetis? Quid argentum & aurum concupiscis? Quid illius accumulandi causa dies noctesque laboras? Si victus quotidiani causa, satis iam bonorum tibi est, quid quæris amplius? Si honoris alicuius consequendi desiderio, quæ tibi cupiditas altioris loci, quem antequam consequaris propter pericula exhortere debuisti. Sin metuis ab alijs dignitate superari, quid metuis, quos vides ipsos corpori officere; nunquam autem animum posse offendere? Sin quòd bona splendorem aliquem offerunt, & honorem, idcirco hæc ipsa omnibus modis coaceruare studes, nonne ostendis ea te æstimare, quæ præ bonis cœlestibus parui facere debebas? Facis iniuriam Deo, si maiorem spem dignitatis tuæ in bonis interituris ponis, quàm in iis opibus, quas Beati Ciues obtinebunt in perpetuum. Quod si tibi nulla causa est, cur huius sęculi bona tanta cupiditate velis appetere? Si tibi diuitias Beatorum propter sordes sæculi contemptissimas Deus immortalis largitur, nec quidquam relinques, quod non illis Beatorum palatijs infinitum in modum cumuletur & augeatur, per Deum immortalem, quæ est ista tanta cupiditas, tam inexhausta insatiabilisque libido? Quis vnquam homo fuit tam cæcus, quis tā temerarius & amens, vt cùm Chrystallinam, atque perlucidam aquam haberet, perturbatam & cadaueribus inquinatā bibere

 velit?

velit? Scis Franciscum nihil post sæculo nuntium remissum habuisse, nihil possedisse, omnia spreuisse, contempsisseque, nihil viro sanctissimo defuisse tamen, atq; hunc amorem tantæ paupertatis sponte ac voluntate sua delecta fructu post mortem tulisse sempiternos. Nisi hoc alienum putas a fortuna tua, quem vestem & habitum Franciscanorum non induisse rectè scimus. Quasi verò cupiamus in Francisci sacrorum alumnorum angustias adducere fortunam tuam, quem ornatum, cultu honestorum non indigentem, non lacerata veste dissutáque horridum volumus, sed habentem ad viuendum quod satis est; non tamen mœrentem, neque tabescentem amplissimorum secundâ fortunâ, & illorum bonis & opibus inhiantem.

Effecta cum dubitatione & Apostrophe, ad Amplificationem.

EN Pompeij patremne appello, an filium? recentior memoria filij est, & cum bellis præsentibus coniunctior. Tantùmne te appellē, cùm tibi vindictam, & quotidie secundiores exitus in bello pro Republica suscepto pollicebaris. Negabas filio æquè atque patri fortunā infeliciter cessuram esse: vnus inuentus est, qui patrem & filium perdiderit, cum exercitu victore terrarum & maria præteruolauerit, ferrum tibi, tibi & tuis mortem minitans, & patris turpiorem exitum, ni te dederes, ni traderes exercitum, & quas vellet, quas optaret pacis conditiones afferret. Vnda tuorum aceruo militum coöperta, campi sanguinis inundanti flumine manarunt, tu superatus vix fuga saluus euasisti. Venio ad Cn. Pompeium patrem, tu enim Pompei pater cùm Cæsar gener tuus fuisset, cùm illū auctoritate iuuisses, cum ad Galliam primò obtinendam, deinde ad prorogandam adiutor auctorque fuisses, cumque omnia ad illum ornamenta detulisses, cùm victor fuisses omnium gentium ac nationum, hoc si quis tibi res tantas ad Cæsaris gloriam molienti diceret, fore tempus, cum is victor Galliarū, qui auctoritatem Senatus, iudiciū bonorum omnium neglexisset, tuam non modò personam bello persequendam, verum Principibus Romanis, cunctis senatoribus tecum Reipub. partes agentibus, arma capturum, disturbaturum exercitum, & ad filios bellum conuersurum, denique de filijs, de te patre, de cuncto senatu magnificè gloriosèque triumphaturum; non responderes, id nisi machina propè mundi, atque hac prorsus vniuersitate ruente, accidere non posse? Quanta cōuersio status? quanta inclinatio tuorū tēporū?

Effecta cum dissimilibus.

Ad reprehensionem per dubitationem in L. Syllam dictatorem.

IN omne genus hominum improborum, vtrùm superbiam prius reprehendam, an crudelitatē? sine dubitatione crudelitas grauior fuit semper, atque atrocior. Accepistisne ex literarum annalibus, quemadmodum sit iste solitus proscriptos homines in exilium mittere? quot neces fecerit, atque has intermissâ publicâ concione? Cùm illi, qui iugulabantur, luctibus & lamentis cōplerent omnia, perturbaretur multitudo, quiescere iussit omnes, præter paucorum cædem, addens, qui suo iussu occiderentur, in ciuitate fieri mali nihil, cum præscriptorum capita atria capere non possent, cùm viæ plateæque omnes sanguinis flumine redundarent, atque ipse crudelitate celebratus post hominum memoriam crudelissimi cognomen tyranni deportasset. Superbiâ verò quâ fuerit quis ignorat? quemadmodū Senatorem quemq; despexerit? potestate suâ per multum tempus fungi non permiserit? Senatorem nemo non Imperator magni habebat, & ad illum res omnes deferebat: nihil nisi quòd tantus ordo censeret faciundum putabat. Senatores is vt infimos, & contemptissimos homines tractauit: se solum fœlicem, se fortunatum, se Dominum cunctarum gentium appellans.

Ex effectis cum repugnantibus.

TV es ausus in publicum prodiens cum tuo illo ore impudenti dicere te parentibus audientem fuisse? Quo verbo fratres tuos, atque sorores, tum cùm ad obseruantiā te adducerent minus morigerū, ingratos monitores demōstrabas fuisse. Tu obediens parentibus, quos neque oculis videre poteras, neque sermonē illorū audire, quos videndos, audiendosq; cunctis in rebus natura ipsa, Deusq; immortalis dederūt? Tu patri tuo, matri etiam verba duo, si vnum facerent, respondebas, & quidem liberè nimis & audacter. Tu fratres in parentum obedientiā te reuocare volentes, orantes, atque supplicantes superbissimis, & insolentissimis verbis ab oculis tuis repulisti. Idemque tu in parentis obsequio, & obseruantia singulari, cum illi vnà cum canis, cum lacrymis te obsecrarent, tu auerso vultu, tergoque verso, immoderata brachiorum iactatione, tanta impietate, intem-

intemperantiaque fuisti, vt nec punctum quidem temporis interesse paterere inter abitum tuum atque obsecrationem paternam; saltem dum absolueretur obsecratio, & paternæ lacrymæ fluerent, non constitisti. Nondum quicquam significabat, cùm negabas; nondum patefecerat voluntatem, cùm notam tibi & exploratã dicebas, neque quidquam fieri posse dicebas, & quidem semper intemperanter. Atque nõ magno argumento hoc fuisse dicam, cur parentum colendorum mandatum non exequutus fueris? Neque tibi curæ fuisse confirmem eos, quos carissimos habere debueras, cum nihilo secius tractaueris sæpe, quàm administros parum tibi fideles, & multis in rebus vi potius & malè, quàm officio & voluntate obsequentes?

Effecta ad concludendum cum obtestatione.

INterea quidem per Deum immortalem, quoniam omnem nostram salutem, libertatem, dignitatem, gloriam beatorum & factorum nostrorum præstantiã pulcherrimorum, & Assertoris IESV maximis & immortalibus meritis obtinemus, à mandatis diuinis non discedamus, Iesum colamus, & in virgas, in spinas, in illius vulnera sanctissima mentis oculos tollamus. Simul & illud tanquam necessarium cogitemus, nisi virtute partâ, & meritis tanti Domini miseros nos & calamitosos futuros in perpetuum. His præsidiis munitos, tanquam duplici vallo septos, legiones inferorum non formidaturos esse, neque causam vllam formidandi nos habere: atque tandem futurum tempus, & diem illam adfuturam, cùm Dei gaudia verissima, plenissimaque nobis pariamus.

Effecta ad concludendi rationem alteram.

FAciendum est igitur, Auditores, vobis, vt nomen Christiani sanctissimis actionibus comprobetis. Nec enim verũ Christianum quemquam post aliquod crimen capitula susceptum putare debitis, nisi ad se rediret, & peccati sordes ac maculas elueret. Quo enim puncto temporis inspectante immortali Deo audax, impudens, & temerarius plagam animo lethalem inflixit, & id egit, vt gratiam immortalis Dei abiiceret; eo die non modò se gratia tanti Domini, sed veri Christiani dignitate spoliauit. Esset enim statim deijciendus in inferorum regiones, si Deus hominem huiusmodi repentina morte voluisset opprimere.

CAVSÆ OMNES IN B. IGNATII CONFESSORIS LAVDEM honoremque collatæ.

SED hac omnia genera causarum in vnius Principis Ecclesia laudem conferamus, quo summam amplificandi ipsis ex causis petendam eloquentia studiosi habeant in promptu, maximè, qui non tantâ memoriâ sunt, vt tam multiplicem ac variam causarum amplificationem habere possint expeditam, & ad occasiones & opportunitates passim obuiam, pro quæstione qualibet Rhetorica producendâ in hunc Solem, & Theatra, atque adeò in templa celebriora, ceu magni Theologi concionantes solent.

Ex fine in laudem Beati Ignatij Confessoris.

CVm domo fraternâ, cùm paternis laribus, cùm patrio solo excederes, Ignati sanctissime, cùm relinqueres inanis sæculi iactationem, cùm aulæ Regiæ, Principum palatiis, militari iactationi nuntium remitteres, cùm in itinere dimitteres famulos, & remaneres solus, cogitationis susceptæ tandem & voluntatis explendæ proposito, ac deliberatione constanti, cum incidens in pauperem vestes cum illo commutares, & vestitu pretioso te exuens, indueres te attrito, lacero, milleque centonibus resarto, cùm vicatim, ostiatimque corrogares stipem, & te in Xenodochium conferens, in pannosos, pedore, squalore obsitos pauperes inferres, & vnà cum illis caperes cibum, cubares humi, hyeme totus frigore tremens, video quò tuæ cogitationes spectarent: vt inires vitam consilorum Christi rationibus innitentem, & ad perfectionis modos exquisitos aspirares breui magnis Dei muneribus, & donis cœlestibus afficiendus.

Ex efficienti in laudem B. Ignatij Confessoris.

AMor ille diuinus, qui in tuis visceribus hæret, Ignati clarissime, magnam in te vim habet, vt nihil cogites, nisi gloriã diuini numinis: nihil agas, nisi actiones tuas in hanc gloriam Dei celsissimam conferens: nihil loquaris, nisi cœleste ac diuinum, & tanti Domini decus immortale spectans. Cùm regimen fœminarum à Societate repellis, cùm varijs tempestatibus in te vnum excitatis gaudes, cùm plebi fame periclitanti succurris, cùm Romam cum primis comitibus contendis, veterem plebis erudiendæ morem, & frequentẽ vsum Confessionis & Eucharistiæ restituis, cùm honoribus in Societatem aditum obstruis, cùm distribuis iam Societatem in prouincias, & has prouincias in varias terrarum partes describis, cum summo Magistratu te ipsum abdicare conaris, hac amoris diuini magnitudine flagrabas. Cùm postremò visiones cœlestes, tot luminum stupendorum clarissimam lucem, ingentem miraculorũ multitudinem à Deo tibi datam & impertitam vides, & Deum ipsum horum bonorum ac munerum diuinorum auctorem recognoscis, amor ipse diuinus princeps fuit in te tot & tam illustria monumenta cumulans & augens, & adducens te ipsum in tam illustrem ac veram immortalis Dei cognitionem.

Ex forma ad laudem B. Ignatij Confessoris.

VIdeo te, Princeps Ecclesiæ clarissime, varia multiplicique forma fulgentem, gladio accinctum ab vno latere, & ab altero sica, pretiosis vestibus indutum, famulis ac pueris comitatum, in Aula Regia versantem, & cum Principibus Hispaniarum agentem. Video præterea cum galea in capite, cum lorica in pectore, in vna manu scutum, in altera gladium, vel hastam tenentem, & peditem, aut equitem magnas strages edentem, partes tuorũ fortiter & acriter defendentem. Video te sacco asperrimo vestitum, fune præcinctum crassissimo, & ex illo pendentem scuticam ferreis rotulis, & globulis acutissimis ad carnem lacerandã insertis. Iam alio vultu, ore pallido, longissimo iam capillo, impexa longioreque barba, squalidum & horridum macie propè confectum, & totum exhaustum, nudis pedibus omni tempore, summa etiam hyeme incedentem. Video te in habitu ac forma peregrini Ierosolymam contendentem.

Video

Video te tunica talari, & epitogio, qui communis vestitus est Presbyterorum Ecclesiæ honestissimorum, saluti animorum consulentem, & huius rei causa nouam, afflante Spiritu cœlesti Religionem instituentem, à Romanis admissam Pontificibus, & eorum auctoritate confirmatam. Quid hæ, Patriarcha clarissime, tam variæ multiplicesque formæ? Tempora equidem sæculi, & tuæ traductionis, & instituti, ac societatis nobis ante oculos statuuntur.

Ex materia in laudem Beati Ignatij Confessoris.

QVàm varia multipliciaque sunt munera, quæ præstas, Heros diuine, cùm te in Xenodochia confers, & pauperibus in lecto iacentibus inseruis, & infima lætus & hilaris officia facis eorũ, quos alij fugere & vitare solent, fastidiens neminẽ. Quid dicam te lectos sternere? quid purgare eosdem? quid pauperes medios amplecti? collocare in lectis? fratres tuos, & carissimos quidem appellare? in singulis te ipsum intueri Christi IESV personam sanctissimam? Illa magna sunt, cùm obis vias, lustras plateas, inuestigas pauperes, in xenodochia defers curandos, & omnibus modis fouendos curas; cum pro vijs publicis, pro compitis, pro plateis, pro locis celebrioribus pueros, & plebem infimam Doctrinæ Christianæ rudimentis imbuendam instituere conaris, & conciones habere de vitijs, de virtutibus, de pœnis inferorum, de gloria Beatorum, de omni denique Christianæ Religionis instituto. Christi gloriæ appetentis materia est hæc tam multiplex, & tua, & tuorum Religione dignissima. Iam verò cum vis prima docere pueros elementa, & scribere, & legere eosdem ab indice Alphabetario tuorum opera ducentes primordia suæ institutionis, occupationes sunt hæ tuorum, per te traditæ tuis, atque demandatæ. Nullum apud te tam humile, tam infimum officium, quod Deo gloriã attingens non magni facias: vt iam mirari desinamus humaniores omnes disciplinas, Latinas, Græcas, Hebraicas, Rhetoricen ipsam à tuis tradi, & cum eadem liberalium artium studia coniungi. Notæ sunt sacrarum literarũ diuinæ Theologæ officinæ patentes & apertæ cuicunq; sciendi cupidissimo. In Confessionibus audiendis, in ministranda sacra Eucharistia, in habendis concionibus, in ope subsidioque morientibus ferendo, in omni re salutem animorum, & gloriam Dei spectante tui operam & studium nauant te Duce præceptoreque cunctarum exercitationum insigni.

Effecta

Effecta in laudem B. Ignatij Confessoris.

QVæ signa apparent, & oculis omnium spectantur Beati Ignatij non adumbrata, sed maximarum expressa virtutum. Prodeat paupertas Societatis IESV, quam audeo dicere, omnium maximam & angustissimam cunctarum nostræ Religionis sacrarum esse familiarum. Adsit integritas corporis & animi virginitas illa Angelica, quâ nec minimo sensu caro tentata fuit à virginis visione. Caritas dicet. Ignatium in medias flammas pro salute proximorum irruere paratissimum fuisse, & quodcunque libenter, & lætè admodum appetiisse mortis periculum: quod Romano Pontifici se, suosque præcipuo obedientiæ voto astrinxit, quod Christi nomen in orbis terræ fines vltimos, & vexillum IESV gloriosissimè triumphans tantâ Christiani honoris celebritate penetrauerit Duce Ignatio, suis nullam oram, regionemque non obeuntibus, quòd tot cõfessores, tot martyres pepererit Ecclesiæ: quod sui signis semper infestissimis contra hæreseos sectatores conflixerint sæpè vitam cum sanguine profundentes: quod sui omnis generis literarum cognitione, quod voluminibus tam multis proditis, & quotidie exeuntibus in publicum, Ecclesiæ lucem attulerunt: quod de cathedris, de suggestis, & in Academiis & in templis ad instituendos & literis & virtutibus animos tantam vim adhibuerunt, effecta sunt profectò pulcherrima, spiritus, & eximiæ virtutis Ignatij Confessoris. Iam verò beatificatio ipsa & ad illam confirmandam auctoritatis vicarij Christi IESV, tot prodigijs virtutum, & miraculorum stupendorum adducta, dies ipsi festi, tam multa spectacula, tam varij apparatissimique ludi, cunctarum ferè maximarum Ecclesiarum, & ciuitatum singularium, & equitum, & dynastarum maximorum ad dies hos celebrandos, & omni magnificentiâ certè quidem augendos mirabilis conspiratio, decretaque exeuntia in publicũ, vim & splendorem habebunt insignem. Nolo attingere quæ libris iam typis excusis, & foras emissis, nota sunt & testata generi mortalium vniuerso. Dicam quæ nõdum literis mandata sunt: quæ in Cantabria in prouinciâ Guipozcoâ, in patrio solo Beatissimi Ignatij tantâ conspiratione cunctorum celebrata fuere: quod octo dialia consequuta diem solemnem celebrata fuerunt, quòd ludi apparatissimi, quod taurorum agitationes bis, quod simulationes personarum, quod inuenta multa, quod

singulis

ſingulis ſuis diebus ſpectaculorum varietas populo adhibita fuit, quod tot populorum effuſiones, & concurſus ex prouinciis maximus ſpectatus, & feſtorum dierum; & obeundi ſacelli Petri ſanctiſſimi, & illius palatii colendi cauſa, in quo ille natus & editus in hanc lucem, ſigna videntur mirandæ ſanctitatis, ob quę in illum omnes propenſi, mirèque affecti fuerunt. Idem prædicauit adhibitus ſummâ religione cultus, decantatæ ſolemni more, modulationeque Eccleſiæ continente veſpertinæ preces & ſacrum quanto ritu cæremoniiſque celebrioribus fieri potuit atque celebrari. Adhæc cum more maximorum Eccleſiæ heroum, peruigiliis, & ad inediam ſolemnem, & ad colendas ferias huiuſce Patriarchæ totos annos voti religione Oppidani Cantabri conſtrinxerunt ſeſe; cum vſitatis anni temporibus & ter decantanda ſacra, & ad ſacelli & Eccleſiæ maiorem religionem, cultumque ſacerdotia (quæ Capellaniæ dicuntur) ſuis reditibus annuis fundarunt, atq; ſtabilierunt ciues ipſi de communi conſpiratione Oppidanorum & Principum totius prouinciæ; cum miracula facta plurima locis in illis, aliiſq; in ſedibus Beatificationis huiuſce celebratæque; cum nullus ferè in Cantabriæ partibus illis naſcatur infans, qui non Ignatii nomine & honore afficiatur, ſigna ſunt hæc maximæ Beatiſſimi Ignatii ſanctimoniæ. Mitto innumerabilia quæ afferri poſſent. Cum in Portugallia in cæteras partes deſertas & propinquiores agros, campoſque patentes ingentes aquæ effudiſſent ſeſe, parcentes machinationibus puluere tormentario plenis & rotulis, ipſis papyraceis tormentis vndique circumdatis, quæ vis, & quam ingens magnitudo miraculi fuit, cum nubes ipſæ vrbem tranſierint, & mœnia ſalua reliquerint, poſt vrbis portas confeſtim delabentibus ingenti fragore montibus aquarum craſſiſſimis? Quid de infante dicam, qui nondum ſacro fonte ablutus, decertante matre cum parente, de nomine, quo afficiendus eſſet, ad ſacra ſuſcipienda delatus in templum, ore proloquutus, & diſtinctos ſonos edens, ſuſtulit controuerſiam, nomen Ignatii, quod ſibi imponendum eſſet, indicans & proferens? Sed abſtineamus à miraculis perſequendis, in tanta fœlicitati Societatis IESV inuidentium copiâ, in tot obtrectatorum, & maleuolorum multitudine. Age verò quantum habet & oſtendit ſanctitatis in Ignatio, ipſiu ſocietatis incrementum, tam breui tempore tot aucta collegia, tot ædes probationis, tot profeſſorum domus, tot prouinciæ, tam longè, lateque diffuſi ſocii IESV, illorum bonus odor ſanctitatis, tot

fructus allati & litterarum, & virtutis? Iidem socii eum ignominia tonante aduersariorum tumultu cum dedecore & ignominia expulsi, summo mox honore & gloria reuertentes, & & plausu tanto, tanta acclamatione redditi & restituti, quantam ostendunt capitis & fundatoris sui virtutem & sanctitatem absolutam? Nihil sanctitatis, Auditores, nihil miraculorum, nihil prodigiorum stupendorum in aliis Patriarchis Ecclesiæ celsissimis reperietis, quod non in beato Confessore eluceat; & emineat Ignatio. Quæ si vera, si sancta, si testata, si re comparata sunt, colite Auditores tantum Ecclesiæ Principem, & lumen cœli clarissimum, tanta sanctitate præditum, decus & gloriam Ecclesiæ illis temporibus ab immortali Deo reseruatam. Quibus multis in locis labantem, & iam cadentem Religionem sua ope, suorumque subsidio fulcire potuit, poterit cæteris in partibus stantem fidem conseruare, & exemplo vitæ, concionibus, consiliis salutaribus, doctrina disciplinaque Christi IESV gloriam & honorem augere.

Quem locum teneant in Oratione.

APparet non solùm in confirmatione & in amplificatione, sed etiam ex Cicerone in Exordiis, in Narratione, & in Confirmatione ob varia officiorum genera, in quibus vim suam ostendunt, locum habere causas. Quod in Exordiis primum appareat ex ordine partium Orationis.

Exordium ab Enumeratione causarum.

CRedo ego vos, Auditores optimi, mirari, quid sit, quod cum tot præclari adolescentes, egregiique Oratores in hac Complutensi Academia sint; ego potissimum in hanc theatri celebritatem prodierim, qui neque hisce viribus, neque firmis lateribus, sed affecta iam ætate, & prope senectute media fuerim, vt his, qui dicere potuissent, essem proculdubio posthabendus. Omnes equidem ii, quos posse benedicere non ignoratis in hac laudatione, tantam loci dignitatem propter temporum breuitatem contingere noluerunt. Ita fit, vt adsint, propterea quod cohonestatum lauream venerunt, vacant autem idcirco, quia prouinciam suscipere recusarunt. An cæteris ego in arte benedicendi præstantior? minime verò neque illius adeo sum peritus, vt aliis eloquentiæ laudem non tribuam. Quæ me igitur

tur res præter cæteros impulit, vt laudes Doctoris sapientissimi prædicarem? Quia si quis præsentium Oratorum, quos Academiā videtis habere, in quibus summa vbertas est, & facultas orationis, si quis, inquam, orationē habuisset, id quod hodierno die fieri necesse est, multò minorem gloriam sibi comparasset, quam comparasse putaretur. Ego etiam, si nullam mihi gloriam peperero, quæ in huiusmodi literariis actionibus potissimū spectanda est, nequaquam tamen honorem, qui nullum consecutus fuerim, amisisse videbor. Deinde quod cęterorum, neque accurata admodum oratio tanta videri potest propter præstantiam & laudem suam: Ego si quid minus politum dixero, vel minus reprehendendum videbitur, quod non ad Eloquentiam me totum contulerim, vel ignosci occupationibus meis poterit, quibus detentus tam elaboratam & politam orationem habere nequiuerim. Accedit illa quoque causa, quod a cæteris forsitan ita petitum sit, vt vtrumuis saluo officio, & elegantia communi se facere posse viderint: A me autem is petiit, qui me & iure suo, & officiis omnibus cogere visus est: cuius ego neq; potestatem in me, neque summa in me, fratresque meos merita negligere debeam. His de causis ego hanc prouinciam orator vnus accepi, non comparatus vnus, qui multo tempore instructus ad laudem accessissem, neque in adolescentiæ flore, vt suauitate vocis, & magna contentione dicerem: sed coactus præ omnibus, qui tot vinculis & tam acerrimis constrictus me expedire non possem. Forsitan quæratis, quis iste tantus casus, & quæ tanta necessitas, quæ tot ac tantos oratores deterruerit, quo minus in laudem tanti Doctoris, quemadmodum consueuerint, orationem velint habere? quod adhuc multos ignorare non mirum est. Propterea quod abhinc triduum eius rei, quæ lauream hanc anteuertit, causa publicata est. Res ea est, sacerdotii in Ecclesia Hispalensi possessio capienda, cuius ad illum nuncii diplomataque Romani Pontificis auctoritate testata confirmataque venerunt. Hæc necessitatem attulit, ne sine laurea discederet: hinc aliorum Doctorum laurea noto & veteri more capiunda fuit.

Exordium per praoccupationem, causas officii reddens.

SI quis vestrum Auditores, aut eorū, qui adsunt, forte miretur, me, qui ab hoc dicendi genere iam pridem abstinueram, atq; ita cecineram receptui, vt rarò me proditurum in publicū

fuisse cuncti putarent, tam breuiter, vix vno mense prçterito, in hanc loci celebritatem ad dicendum prodierint; is si orationis habendæ causam rationemque cognouerit, vna & id, quo facio, approbabit, & nullum apprehensioni relictum fuisse locum videbit. Cum collega trilinguis in hac Academia fuissem, Auditores, atque ex hoc collegio decessissem, vt aditum mihi in Theologorum sodalitatem patefacerem, factũ est, vt cum nonnullum in meis vigiliis & laboribus, tum maximum in Doctore sapientissimo præsidium meis contentionibus positum esse arbitrarer. Itaque cum multi illius opem implorantes, ad illum supplices venissent, vt suæ petitionis causam contentionemque susciperet; se sæpe esse pollicitum, sæpe promisisse dicebat, si quod tempus accidisset, quo aliquid ab eo requirerem, commodis meis, saluâ semper iustitiâ, se non defuturum. Venisse tempus respondebat canditatis, non iam vt causam meam, sed omnibus exploratam iustitiam defenderet, me neque hominem quidem in hac Academia, ad quem confidentius confugerem, habere, quod eorum gratiam studiis deditus, parietumque vmbraculis tectus non magnopere acquisissem. Quas res labor in studiis, ingenia in litterariis actionibus, virtus in omni contentione efficere debuisset: eas omnes me nunquam non publicis omnium testimoniis præstitisse, rogare & orare, sibi veniam illi darent, qui fidem mihi iam diu astrinxisset, & sine summo scelere minimè violare posset. Tuli grauiter & acerbè, Auditores, vt aut tanto Doctori viderer ingratus, à quo tantoperè fueram adiutus: aut si ego, qui me ad aliorum laureã & laudem non admodum multis precibus antea contulissem, istius viri de me tantopere meriti temporibus & honore cohonestando non obtulissem. Diceris habere illum alios Oratores obligatos sibi, valdeque deuinctos, qui præsertim aliis temporibus, eisdem in contentionibus ab eodem adiuti fuissent. Quo ego exemplo ingratâ animi labe aspergerer, si quam gratiam alii referebant, hanc ego non referrem, id mihi quam fuisset turpe, quis non aspiciet? Adductus igitur sum officio, fide, virtute, beneficiis omnibus, gratorum hominum exemplo, naturæ vi, lege communi, vt laudem præsentis laureæ ex sapientissimi Doctoris tempore florentissimo susciperem. Qua in oratione, Auditores, illa me res magnopere delectat, quod hæc, quæ videtur ardua prouincia, non tam difficilis est, quam propter multitudinem rerum, de quibus à me dicendum est, iucunda. Commendo enim virum nobilem, sapientis-

pientissimum Doctorem, varia multiplicique cognitione præstantem. Quamobrem si propter materiã copiosam fuerat expetenda, hæc vna est, quæ nos in libero, lateque patenti campo compellet excurrere. Quod si hanc materiam tam copiosam, tam illustrem, tam singularem non haberem, si aut hoc vir iste sapientissimus non petiisset, aut mihi cum Doctore hoc Ioanne Ildenphonso causa tantæ necessitudinis non intercederet, & hoc quod facio, me ferendæ gratiæ causa facere non profiterer, vt homo singularibus in me meritis & beneficiis immortalibus aliquod à me grati animi testimonium haberet, tamen vt hominum sermonem fugerem, & linguas in me iure quidem optimo concitatas declinarem, in hanc theatri lucem prodire non recusarem. Quamobrem dum de illius laudibus & ornamentis maximis constituto breui tempore, verba facio, vestra me quæso singularis humanitas & attentio in finem vsque prosequantur.

Tertium exordium ex causis, cum partibus absoluti exordii.

QVamquam mihi semper frequentia vestri ordinis formidolosa, celebritas huiusce loci similiter ad agendum metuenda, ad dicendum propter amplitudinem planè fugienda visa est: tamen præsentis aditu laudationis non mea me audacia, sed temporum difficultas, ne tacere contenderem, hodierno die fecit. Nam cum antea propter sapientiam vestram & tanti suggesti dignitatem non auderem in hanc theatri mediam celebritatem descendere, statueremque huc nihil nisi excultum labore, perpolitum arte afferri oportere, omnem meam industriam priuatis gymnasiorum exercitationibus adhibendam putaui. Ita neque hic locus vacuus vnquam fuit bonis oratoribus, qui sanctorum virtutes commendarent, & meus labor intra domesticos parietes versatus, aliquam orationem magis elaboratam comparare sibi potuit. Nam cum propter huius auctoritatem loci ad orationis aliquam facultatem, copiamque consequendam magis incumberem, perfeci, Auditores, vt aliquid elaboratius, quam antea proferrem. Nunc cùm & temporis tantum huic exercitationi tribuerem, quantum huiusce facultatis studiosi; & ad dicendum ætatis tãtum accesserit, quantum vires & latera nostra ferunt, si quid oratione potuero, his feriis sanctissimi Læandri, qui nostris sæpe rebus opem & auxilium tulit tribuendum, deuouendumque censeo. Atque illud

imprimis mihi lætandum iure video, quod in hac prima ex hoc loco ratione dicendi materia, talis oblata est, in qua oratio nemini deesse possit. Dicendum est enim mihi de B Læandri singulari maximaque virtute: huius autem orationis difficilius est exitum quam principium inuenire. Itaque mihi non tam copia, quam modus in dicendo quærendus est.

Quartum exordium ex eisdem causis cum partibus plenioris & absolutioris exordii.

IMmortalis gloriæ ostendendæ, quam in cœlesti regione sibi comparauit Beatus Hyacinthus, non casu aliquo, vel æmulatione proposita, sed partim opportunitate temporis oblati, partim dignitate sua hisce fœlicissimis temporibus, cum in aliis terrarum partibus celebrata, tum Hispali paucos post menses celebranda, initium hodierna dies attulit, eademque occasione, quæ Heros iste sanctissimus sibi ornamenta peperit, ex hac loci celebritate commendanda. Tantam enim gloriam comparatam, tam eximium & immortalem ordini Dominicatorum honorem allatum, tam cœlestem ac plenè diuinam in sanctorũ cætu sedem adeptam, taciti nullo modo præterire possumus. Diuo enim Hyacintho in sanctorum numerum adscripto, non solum illius virtutem, sed Matris Ecclesiæ fœlicitatem in tanta præsentium hæreticorum sentina laudatam ornatamque video. Gaudeo enim, vehementerque lætor B. Hyacinthum, qui de sanctissima sacri Dominici familia fuit, in tantam gloriam euectum fuisse. Nec sanè me facere officium filiorum egregiè fidelium satis vnquam putarem, nisi tantæ Religionis, atque nostræ fidei sanctissimo gloriosissimoque Patre, quibus modis, cuique datum esset, laudibus & honoribus affecto. Ergo & mihi, & reliquis mei simillimis oratoribus cum gloria Patris celsissimi, tum honores ab omni fere Christiana gente tributi, quasi stimulos & calcaria, ad aliquid de sua sanctitate dicendum, admouerunt. Intellectum est istud maximè in feriis Hyacinthinis in Octobrem mensem, vt maior honoris accessio fieret, ab Hispalensi senatu reseruatis. Ille quidem Pater sanctissimus fructus omnis anteactæ vitæ cum iam pridem à discessu animi è corpore in cœlesti aula tulerit: hac ętate fœlicissima exultatis Matris Ecclesię gaudio & incredibili lętitia tum summo Romani Pontificis iudicio facto, & afflatu Spiritus Diuini ad illum in sanctorũ ordinem adscribendum in his terrarũ sedibus interposita

interposita auctoritate tulit. Ex quo profectò intelligi potest, quanta in B. Hyacintho sit gloria, & dignitas insignis, cum in comprobante sanctitatem suam non minor, quam Vicarii Christi IESV sit cœlestis celsitas & amplitudo diuina. Quod quidem B. Hyacintho suis maximis & cœlestibus meritis, iure quidem optimo contigit.

Quintum Exordium.

ASpectus iste vester iucundissimus, frequentiaque tanta, quantam me intueri gaudeo, & alacritatem mihi summam affert orationis habendæ, & spem laudationis susceptæ aliqua ex parte satisfaciendi: quanquam enim animus mihi semper fuit in hunc locum veniendi, ætas tamen & anni defuerunt, qui simul atque accedere visi sunt, auidus equidem fui huiusce semper lucis aspiciendæ. Quod si antea id facere potuissem, nunquam tentare postea sine dubitatione desinerem. Hodierno equidem die, cum me & vestra dignitas & concio tanta recreauerit, fundamenta iacere potui orationum in posterum habendarum. Nam est commendatus à nobis Licentiatus dignissimus, & abundans iis ornamentis, quæ mihi materiam orationis amplissimam suppeditarunt. Atque ego tum erectior ad dicendum, quanto minore cum expectatione in hunc locum ascendi. Et quidem cum hodierno die primum prodeam in hanc theatri lucem clarissimam, paululum si ornatè dixero, adolescentiæ ignosci potest, cuius in vbertate summa inesse solet luxuries quædam, quæ annis & ætate depascenda est. Quam si primum accedens ad forum de se confiteri non est verecundatus orator, neque nos affici pudore debemus, si adolescentes elaboratum nihil & absolutum, in tanta præsertim literatorum & eloquentium multitudine protulisse videamur: in qua tot sunt Roscii, quot auditores. Si quis in culpa ponendus est, ipse est præcipuè noster Licentiatus, cuius de laudibus, vt diceremus aliis præteritis consummatis oratoribus, in quos oculos conijcere potuisset, ab eodem tanta voluptate electi fuimus. Quare dum munus demandatum obeo, me quæso vestra animorum attentio singularis in exitum vsque prosequatur.

Sextum exordium ab eisdem causis.

SI quantum in Theatris, locisque celebrioribus eloquentia boni oratoris potest, tantum in hoc concessu atque auditorum celebritate oratio mea valeret, nõ minus in hac prouincia, & munere demandato cederem orator eloquentium virorum orationi, quam tum in suspiciendâ, cum multum ac vehementer obstiti deferenti. Verum & illud hominis esse putàui, qua de re prouinciam oratorem suscipere oporteret, animis deinde non amplius contendere:& hoc constantis, qui cum fidem deposcenti obligare decreuissem, eam suo tempore egregiè fideliterque præstare. Atque ego quidem cum audax præcipuè fuisse vìdebor in commendando homine doctissimo, tum impudens in hoc amplissimo loco tot virorum splendore charitateque decorato; non solum quod in hanc loci amplitudinem prodire ausus fuerim (quod tametsi audacter sit in materia difficili, tamen exemplo multorum non est tam temerarium) sed quod non dubitaui, id ipsum quod difficultatem habet, laudem scilicet tanti, & tam amplissimi viri meis viribus imparem conferri:& quod nemo in tam exiguo spatio temporis ausus est, id mearũ virium imbecillitate tentare ausum esse. Nisi forte hoc rationis habet, quoniam cum facta vis fuerit, in tanta temporis breuitate, & amicorum & hominum de me bene meritorum coactu faciendum decreuerim. At si in hoc theatro more institutoque aliorum Oratorum, qui opinionis suæ discrimen nullum subire voluerunt, non ageretur, vt primus in laurea Doctoris suscipienda Franciscus Antonius fuisset. Quia præter spem, præter communem cunctorum opinionem accidit, vt quod prorogatum tempus fuerat, id propositum fuerit multò ante, in curam Regiam (quod omnes sciunt) instante necessaria, celerique profectione. Quamobrem ignosci audaciæ meæ debet, quod tanto honoris mei discrimine temporis, quod ablatum fuit, rationem non habuerim. Nec impudentiæ tribui potest, cum benigitati auditorum fidens, contendentis preces exaudiuerim tanto laudandi Doctoris commodo & vtilitate præsenti; neque laudes virorum præstantissimorum vllius oratoris inscientia, aut inopia orationis veterem suam & illustrem amplitudinem amittunt. Quare dum laudes, viri præstantissimi vtilitatibus seruiens, voluntati morigerans, & honoris mei parum curans fretus benignitate vestra persequor, me ex hoc loco dicentem beneuolis, & attentis auribus excipite.

Septimum

Septimum exordium. Ex eisdem causis:

ET si vereor, ne probro mihi detur, pro sapientissimo viro me habiturum orationem, in hunc locum hominem parum in dicendo versatum descendere, minimèque deceat, cum Doctor hic præstantissimus magis de re literaria, quam optimi quique Duces de militari gloriari possit, me ad eius laudem parum orationis elegantiam & ornatum afferre non posse. Tamen tot Principes eloquentiæ, & omnis generis literarum multitudo, quæ ad hanc lauream conuenit, magis terret oculos meos, qui quocunque inciderint, florem eloquentiæ, & luminis totius sapientiæ intuentur. Non enim locus iste aliquorum parum doctorum hominum consessu, non ego exiguo studiosorum numero stipati sumus. Nam illi magistri eloquentiæ, qui non solum adesse solent, & coryphæi sacræ disciplinę, cæteriq; reliquarum artium & disciplinarum principes, qui nisi semel aut iterum oculis Oratoris cernuntur, etsi ad decorandam huiusce diei celebritatem conuenerunt, quanquam tantis honoris & gloriæ insignibus cohonestamur, afferunt tamen aspectu præsentiaque sua Oratori timoris non parum, vt ex hoc loco tot sapientissimis hominibus audientibus dicere sine timore magno non possimus. Quos si ex mei ingenii tenuitate & mediocri vsu & exercitatione orationem æstimaturos magis, quam ex suæ eloquentiæ viribus & immenso ac profundo sapientiæ pelago censerem, deponerem profectò onus, nec inter tantam vim & magnitudinem artis oratoriæ, & sapientiæ, existimarem meæ orationi locum futurum esse. Sed me recreat eloquentissimorum & sapientissimorum hominum consilium & prudentia maxima, qui profectò nec inopiæ, nec tenuitatis nostræ putabunt esse, quem oratorem nunc primum ferè theatra hæc amplissima acceperunt, eundem posse tantæ suæ eloquentiæ, & sapientiæ maximæ horrida & inculta, & nunc primum ex vmbraculis in hanc lucem prodeunte oratiunculâ satisfacere. Quamobrem tot Oratores antiquissimi, Iurisconsulti, Medici, Theologi sapientissimi non periculum honoris, sed fauorem denuntiant, neq; vt perturbato, sed vt pacato animo dicamus, hortantur, neq; silentium modo orationi nostræ, verùm etiam animos & alacritatem præsentiâ pollicentur. Reliqua verò multitudo, quæ tota est auditorum, tota nostra est, neque sane quisquam eorum, quos vndique stantes, aut considentes extra cancellos suis in gradibus audire nostra ver-

ba cerno, & huius laudis exitum expectantes, non cum dignitati Doctoris clarissimi fauet, tum de se, de suis orationibus, de muneribus ad hoc theatrum demandatis, non aliquot postea diebus idem fieri iudicium posse arbitrabitur. Verum genus est aliqua ex parte aduersum, & infestum huic Oratoriæ actioni, & eorum, quos orationes habitæ, verborum & sententiarum luminibus distinctæ claros & illustres oratores reddiderunt; qui celebritate nominis comparata nobis timorem etiam inijcere possent; quorum laus cum multis orationibus illustris sit, admonere me debuit, vt hunc primum ad laudem istiusmodi introitum non deformidem, qui vnam, alteram & plures orationes pro consequenda numinis gloria sæpius habuerunt. Quamobrem adsum animo promptiori, & timorem quemcunq; habebam, depono. Nam si vnquã de laboribus, & de studiis, de sapientia omni honore decoranda cohonestandaq; animi, voluntatesque perspectæ fuerunt, si denique vnquam locus amplissimorum ordinum Patribus amplissimis datus est, vbi studia sua in literatos, & omnibus sapientiæ ornamentis præditos Doctores, & vultu, & silentio, & animorum perspicua benignitate declararent, hoc profectò tempore eam occasionem nacti fuerunt, vt ostendant eos, qui semper literis ac virtuti dediti fuerunt, quique tantas & tam mirabiles progressiones fecerunt, meritos fuisse, qui ab illis ornati decoratique hoc potissimum tempore, in persona tanti Doctoris, per eorum virtutem, beneficentiam, liberalitatemque cohonestentur.

Octauum Exordium. Ex eisdem Causis.

SVmmæ præpotentisque terrarum Imperatricis, quæ diebus præteritis diem suum obiit, vitæ integritatis ostendendæ, non consuetudine Hispaniarum, sed partim rerum suarum admiratione, partim Regii, Imperatoriique sanguinis virtute perspecta, necessitatem præsens exequiarum dies attulit, eademq; materiam, quæque dolorem efficiet, quæque augebit vehementer in tanto funeris mœrore demonstrabit. Tantam enim Imperatricis dignitatem, tam summam pręcelsamque maiestatem, tam incredibiles illius admirandasque virtutes, tantam in summa Imperatoriæ maiestatis gloria benignitatem, tam denique memorabilem, ac plane celebrandam religionem, summo studio ac pietate proferre debemus. Imperatrice enim celsissima

ſiſſima commendata, non ſolum illius ſtirpem Regiam & Imperatoriam, ſed Regias & Imperatrice Chriſtiana digniſſimas virtutes commendatas prædicataſque video. Admirati enim ſumus, ac vehementer admirati, cum videremus talem ac tantam Imperatricem, quæ in tanto honore & gloria fuiſſet, tanta præditam fuiſſe ſanctitate, in tantæ præſertim dominationis, ac florentiſſimæ fortunæ gloria, quæ res diuinas, quæ Deum immortalem ſæculi tumultu & inanitate non raro quidem obruta obliuiſci ſolet. Nec mihi perſuadere potui, nec fas eſſe exiſtimaui præterire diem hunc ſilentio, tanta, tamque ſuprema præpotentique Domina tantarum virtutum & ornamentorum cœleſtium participe non honore iſtiuſmodi eximio & illuſtri decorata. Ergo & mihi inuſitatam hanc, & ad hodiernum vſque diem præcluſam viam tantarum virtutum admiratio religioque patefecit, & omnibus votis ad beneuolas aures attentioreſque mentes præbendas faces ardentes admouit. Intellectum eſt enim omnibus quidem in his ornamentis celebrandis, & maxime in pietate ſanctitateque commemoranda, cum Imperatricem Chriſtianiſſimam religioſiſſimamque Regi potentiſſimo, Reginæq; cum illa ſanguinis communione coniunctis, tot Principibus & Magiſtratibus Hiſpaniarum in tanto dolore ac mœrore verſantibus oſtenderimus, commemoratis præſertim illius præclariſſimis actionibus, tot virtutibus ac moribus integerrimis, & extantibus in Chriſtianam Religionem tot eiuſdem meritis immortalibus, illos omnes & Reges præcipuè potentiſſimos huiuſce ſæculi gloriam quancunque, & ſplendorem, claritatemque Regiæ maieſtatis Beatorum honoribus & dignitatibus ſempiternis conaturos anteferre. Illa quidem fructum omnis anteactæ vitæ in cœleſti aula maximũ iam accepiſſe cogitare debemus, cum ſummo gaudio Beatorum omnium, tum maximæ, ſanctiſſimæq; Triados, quæ merita bonorum cumulatè compenſare nunquã deſinet, & efficere præmiis immortalibus, maximis, magnificentiſſimiſque benignitate conſueta. Ex quo intelligi debebit, quanta in virtute diligentiſſimè, ſanctiſſimeque ſemper culta ſit dignitas, cum in acceptis præmiis tanta ſpectetur in Dominam celſiſſimam diuini numinis largitas ac beneficia. Erit verè fortunata illa, cuius ex meritis & virtutibus maior multo conſequuta, quam in hoc ſæculo perfruebatur, & perfrui poterat, ad animum gloriæ magnitudo redundauerit. Quod quidem ſanctiſſimæ Imperatrici

iure

Iure quidem optimo accidit: quæ enim est illa ex omni genere mulierum in tanto honore & gloria versanta? quæ aut generis claritate, aut pietate, aut religione, aut omni genere virtutum præstantior?

Nouum exordium in laudem B. Sebastiani.

CVm propter egregiam ac singularem B. Sebastiani, Iudices, in Hispalensium salute custodienda & crude issima pestilentiâ à nostris ciuibus, à viris, à mulieribus auertendâ opem allatam & auxilium singulare, tum multos & bonos Poëtas, & egregios Oratores eius laudibus viderem accessisse præcones, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quod cuius intercessio apud Deum immortalem vniuerso populo Hispalensi saluti fuerit, de eiusdem, bonorum & egregie fidelium ac gratorum oratorum consensu, maximis & immortalibus meritis celebrandis, in vulgus exeunte literarii certaminis edicto conuenisse viderem. Cum autem audirem plures, partim Poetas, partim Oratores, multo alac iore, quam aliis annis, studio ac religione flagrantes dicturos esse, sal tem acceptam, conseruatamque, maximè cunctorum studia, religionemque excitasse gaudebam, magisque ac vehementius gaudebam, si ob eam causam nostrorum Poëtarum & Oratorum maior esset numerus ac multitudo, quod ille apertè suam, & parentum, & ciuium salutem, & vitam precibus, intercessione, patrocinioq; texisset. Nunc etiam vester, Iudices, conspectus & consessus iste magis reficit & recreat mentem meam, cum video vos ad hanc diei celebritatem auctoritatem tantam, & Oratoribus alacritatem afferre. Video enim ex vobis neminem, cui orationes gratæ nõ sint, cui poëmata non iucunda, cui laudes tanti Principis non acceptæ admodum, & attentis ac beneuolis auribus non excipiantur. Quamobrem non extimesco, quod in suis orationibus extimescere solent præstantes Oratores, ne nostra nunc Oratio parum à vobis attentè audiatur: qui B. Sebastianum maximè ornatum, prædicatumque vultis, beneficiorum, quibus obstricti estis, memoriâ sempiterna: sæpiusque mihi venit in mentem admirandos vos fuisse in B. Sebastiani virtutibus ad prædicationem proponendis, studiosissimos, appetentissimosq; illius honoris, & alicuius, si non paris, referendæ gratiæ, vt illius opportunissimo tempore magis, quam aliorum Ecclesiæ Principum maximorum sanctitatem, religionemq; colatis. Quanquam

quam mihi non sumo tantum Patres, neque arrogo, vt meam orationem D. Sebastiani maximis erga nos meritis facturã satis esse putem: sed vt gratũ me, & memorem beneficiorum præbeam, integerrimam eum vitam, sanctissimos mores, summam fortitudinem, inuictã patientiam, constantiam, mortem, gloriamq; consequutum ostendam. Quod si omnia non præstitero, quæ sunt à bonis Oratoribus prçstanda, petam à vobis, Iudices, vt cuius precibus ac patrocinio mea, parentum meorum, vestrum omnium, nostrorum ciuium, vtriusque Senatus, & vrbis & Ecclesiæ salus custodita sit, qui gratus videri voluit, vos ei vestram veniam tribuatis. Equidem ad hanc prouinciam, quam in tanti Martyris laude arduam ac difficilem suscipio, istud consolationis accedit, quod mihi non solum de B. Sebastiano dicendum est, cuius dignitatem magis, quam res alias quascunque nostri status ac fortunæ, quam honorem, quam vitam nostram cohonestare vellem, sed etiã de eodem alii Oratores, qui plura, quam ego de illius virtutibus, ac meritis in nostram ciuitatem extantibus dicent, in hunc locum dicturi conscendent. Vos me dicturum, ne tanto viderer officio defuisse, quod cœpistis & optastis facere, attentis beneuolisque auribus excipite.

Decimum Exordium ad Orationem, in laudem Beatißimi Ignatii Confeßoris, & Societatis IESV Conditoris ex causis petitum.

SI quis vestrum exspectat causas orationis habendæ in Beatissimi Ignatii Confessoris laudem iustas ac necessarias, quibus non gloriæ inanis cupiditas, sed necessitas in hunc locum vestrum Oratorem adduxisse visa est, is spectet quis ille sit, qui dicat, & officio me parentis adductum hanc suscepisse prouinciam minimè profectò mirabitur. Adductus sum enim officio cohonestandi Parentis mei, honorandique oratorio munere feriis hisce sacris ac solemnibus Beatificationis nunc primum ex instituto celebrandæ. Tantam enim feriarum celebritatem, & nunc primum Romanorum auctoritate celebrandam, tam insignem, & præclarum honorem, tam cœlestem ac diuinam gloriam, cum aliis modis & rationibus, tum ritibus & cæremoniis Ecclesiæ sanctissimis colendam, tam venerandam ligatâ solutâque inter nos oratione si filius aliquis prætermisisset, in benè de Parentis pietate iudicantium reprehensionem optimo quidem iure veniret. Parentes enim cum iura diuina

& h-

& humana nobis colendos, summopereque venerandos proponant, & imperent, ipsa etiam natura tantam inseuit in filiorum animos pietatem, vt de illorum honore dies noctésque cogitent, & vbi paterni nominis gloria agitur, ab illorum partibus augendis, agendísque capitis etiam periculo auocari nequeant. Quæ si in humanis in corpore, in honore sæculi tantam vim habent, in cœlestibus, in animo, in Beatorum gloria quanta pietate & obseruantia nos in Ignatii Parentis optimi sanctissimique cultum ac Religionem incumbere debemus, cum hoc sit tempus illud, & primum, & tam solenne, illius colendi suscipiendique Pauli V. Vicarii Christi Iesu auctoritate decretum? Est equidem iustum ac pium officium & Religioni debitum, & omni iure quidem vrgente præstandum, & multò magis quod ad animum, quod ad cœli gloriam totum conferatur, dato mihi, reliquisque alumnis simili Francisci, Dominici, reliquorumque Ecclesiæ Patriarcharum Duce ac Principe clarissimo. Neque me audaciæ accusabit quisquam vel insolentiæ, quod in tam celebri, maximèque bonis Oratoribus patenti campo nostram excurrere videan orationem. Quin ea potissimum de causa huic cœlesti Principi inseruire possum, ac debeo, cum neque in audaciæ, neque in superbiæ crimen venire valeam, qui in aliis feriis Sanctorum solennibus cum aliqua laude versatus fuerim, & in tanta rerum copia materia deesse non possit, cum modus potius quærendus sit, quam rerum sylua lætum & alacrem reddens Oratorem. Quamobrem dum de Beatissimo parente Ignatio, nunc in Beatorum ordinem adscripto, verba facio, me quæso vestra benignitas in finem vsque dicentem excipiat. Ac ne quis vestrum quærat, quibus de rebus dicturus sim, hunc mihi proposui defixique orationi scopum, quæ non virtutes omnes perlustrat, (hoc enim multos sibi dies postularet) sed gloriam immortalis Dei; in quam ab incunabulis traductionis suæ, ad vitam meliorem, verba, facta, cogitationes, vt nec minimum deflecteret, forma constantiq; æquabilitate, dirigendas, conferendasque decreuit.

* * *

Occupatio.

Occupatio.

QVæret aliquis, cur tot *Exordia cumulauerimus? Primum, quòd quo plus auri & argenti aliquis cumulauerit, is locupletior erit, tum vt intelligat Rhetor olim veteri Romanorum memoria maiorem Exordiorum partem à causis & Praeoccupatione petitam fuisse. Quod in Ciceronis Exordiis, quae in nostris adumbrare studuimus, Eloquentiæ studiosus, Oratoris volumina adiens, versansque diligenter, agnoscet.*

Narratio.

REm vobis, quemadmodum gesta est, breuiter narrabo. Adolescentes, quoniam Bacchanalia instaurabantur, adierunt cum gallo gallinaceo in campum longè lateque patentem ad gallum agitandum. Quem simul atque de manibus emissum viderunt, malis medicis appetere cæperunt. Vnusquisque dabat operam, vt alterum cursu præiret, nanciscendi galli, & euellendæ plumæ alicuius causa. His ad multum tempus vis incredibilis malorum medicorum in miserum gallum conijciebatur, quem multitudine agitatorum appetitum, malè vexatum in orbem concluserunt, vt conficerent aliquando, & ad alias se delectationes conuerterent. Quærere exitum gallus, si qua peteret: qui cum ex omni parte præclusus esset, propinquior agitatoribus magis ac magis obruebatur malorum multitudine medicorum, vsque eo, quoad à ceruicibus caput abscissum, & in triumphi similitudinem, cuspide gladii affixum, gestatum est: vt speciem pugnæ commissæ spectatoribus agitatores præberent.

Vides in hac Narratione auctores ludi adolescentes, fines Bacchanalium celebrandorum, atque instrumenta, mala medica, gladium. Effecta sunt vexatio galli, nec allata.

Altera Narratio, Scelus Iudæ teterrimi ex eisdem causis ostendens.

SCelus nequissimi Iudæ propter insignem proditionis nequitiam paucissimis verbis perstringamus, qui tantæ fuit auctor improbitatis, vt Dominum & præceptorem suum hostibus crudelissimis prodiderit. Atque ille nuntio iam remisso Apostolorum dignitati, totus sudans & anhelans præibat, festinans

& accelerans, vt Assertorem generis hominis proderet: cui obuiam processerunt satellites armati gladiis, & fustibus muniti, Iudâ teterrimo duce festinationem accelerante & excitante: Quem cum intuentur, ab Assertore vno verbo facto armorum strepentium fragore summo, humi cecidêre resupini, quasi cæci & amentes. Neque surgerent, nisi facta potestate per Christum Iesum. Hic illi diuinæ potestatis obliti, quem osculo notauerat & designauerat Iudas, hunc tantum Dominum à fronte, à tergo, & à lateribus quam tumultuosissimè adoriuntur. Strepitu, tumultuque tanto surgere Iudæi excitati, virique ac mulieres, exilire de lecto, proferre capita de fenestris mirari comprehensionem, percontari de comprehenso, multi clamare scelus indignum, & obstupescere comprehensionis iniquitatem, propter summam Christi Iesu virtutem, & quam prouiderant, & audierant magnitudinem multitudinemque miraculorum stupendam, clamare multi scelus indignum, facinus flagitiosum: mulieres, quæ natura sua misericordes sunt, eiulatibus complere omnia: satellites nihilo minus moueri patientiæ Agni spectata magnitudine: Ictibus multis pulsare, propellere mitem Agnum, rapido citatoque gradu sudantem, anhelantem trahere, & inter trahendum dictis factisque, & modis omnibus indignissimis tractare.

Confirmatio.

Erigebant & confirmabant sese ad omnem subeundam dimicationem Martyres inuictissimi. Neque aliter fieri poterat, vt tantam vim & acerbitatem suppliciorum perferre possent; nisi Deus ipse vim & robur inuictum tribuisset in tanto discrimine & fluctibus in Martyrum vitam redundantibus, atque diuina consolatione, gaudiis cœlestibus, diuinitus sæpe obiecta visione, cumulasset. Quin & precibus Sanctorum adductus, & ad ostendendam fidei Christianæ præstantiam, ad Religionis causam, pro qua fortiter occumbebant, illustrandam miracula plena admirationis & inauditi stuporis edebat, quibus sic efficiebantur spectatores, vt erroribus suæ sectæ relictæ, Christianorum sacra susciperent, & darent seipsos, pręter opinionem, in medios rogos & flammas ardentes. His erecti confirmatiq; rebus Martyres fortissimi, supplicia tyrannorum exquisita, Religionis defendendæ causa, subibant. Atque cum certo scirent illos manere gloriam cœlorum sempiternam, honores Beatorum nullo æuo perituros, voluptates veras & solidas, & quod omnium

omnium præstantissimum est, aspectum sanctissimæ Triados, ad hanc fœlicitatem assequendam totos neruos & vires corporum, animorumque contendebant. Pro secundâ fœliciq; Beatorum fortunâ consequendâ mori gloriosum ducebant, & millies, si toties mortem oppetere potuissent, vitam cum sanguine profundere huiusce finis adipiscendi gratia desiderabant. Non genera suppliciorum expectabant, sed occasionem opportunitatemque temporum turbulentissimorum oblatam. An obliuisci possumus Laurentij crates ex ferro factas, ad ignem admotas, flammarum ardore flagrantes, in illas corpus imponi, tanquam in currum triumphalem gaudebat. Lætum & hilarem vultum ostendere, verba tyranno fortiter facere, hortari carnificem ad versandum in alteram partem latus, & ad edendum, (quod alterum satis tostum latus videretur) tyrannum inuitare, medijs in flammis, flammas ipsas Martyrem ducere rosas ac flores suauissimos, gratias agere Deo immortales, cupere vehementer & adeo precari summopere vt flammæ magis ac magis inualescerent, & per multũ tempus illarum vis ardorq; permaneret. Quid Catharina (vt alias nostræ fidei Virgines omittam) an rotas ligneas vel ferreas gladiorum acerrimorum acie multiplici confertissimas incitata celeritate conuersas nostris mentibus vllo vnquam tempore excidere posse credimus? Quæ forma, quæ materia vtriusque machinationis? quàm horrida, quàm formidolosa? Vtramque Laurentius & Catharina adierunt, & constantissimè pertulerunt. Quo magis torquentur Martyres clarissimi, maiores animos suscipiunt, plus roboris ac firmitatis accipiunt, & ostendunt formam & pulchritudinẽ animorum suorum, qui medijs in cruciatibus ludos spectare, & apparatissimis se interesse spectaculis visi sunt, gaudijs omnibus perfusi, atque voluptatibus affecti diuinis, breuiter recepturi laborum & cruciatuum suorum absolutam perfectamq; mercedem: qua nihil cumulatius, nihil maius, nec magis expectandum esse videatur. Ita comprehendebantur, vt ipsi darent se se in hostium suorum manus: ita manicis compedibusque constringebantur, vt illi manus & corpus libenter vinciendum constringendumque traderent: Ita ignominijs afficiebantur, & omnibus contumelijs onerabantur, vt se beneficijs immortalibus, atque diuinis honoribus affectos putarent: Ita denique tradebantur in necem, in crucem, in tormentorum omnium acerbitates, vt ad vitam meliorem, & nullo vnquam tempore interituram se proficisci non dubitarent. Sic Heroes illi præstantes,

& præclari, cruciatus huiusmodi, tanquam obsides futuræ gloriæ, & immortalis vitæ à summo præpotentique Deo datos, assiduè vehementerque precabantur.

Refutatio.

HIc ego contendo, neq; credibile fuisse, virum hunc in has pecunias cupiditatis oculos adiecisse, neque vllam fuisse causam adijciendi. Non habitum, non formam auari præ se tulisse, neque vnquam in munitissimum locum, etiam si maximè vellet, hominem hunc potuisse aditum habere. Quod si aut vllum ex his nummis in manus hominum venisse suspicio fuerit, aut vlla res extiterit, in quam contulisse pecunias necessarium fuerit, hunc hominem crimini affinem putatote. Primum enim non infimum asserimus, sed principem facile vicinitatis locupletem & copiosum, pecunijs abundantem, dantem de suo largè nimis, atque liberaliter, alieni nunquam appetentē, quin sustentantem & augentem rem aliorum familiarem, mutuas dantem passim pecunias & erogantem inopum & egentum hominum generi. Quod si causam habuisset cur eas pecunias appeteret, non mirarer. At quæ causa potuit esse locupleti? Grandis pecunia fuerat? câ nos curâ liberauit aduersarius, secundum quem ad centum nummos aureos non peruenerat, aut si accesserat, summam hanc non superabat profectò. At decrant homini pecuniæ: qui hoc tempore loculos pecuniarum refertissimos habebat. Et constat inter omnes, hoc ipso die, quo pecunias ablatas dicis, hunc eundem grandem pecuniam mutuam dedisse. Quid deindè? à nemine visus ex domesticis? non in breuiore, non in longiore pallio, non in habitu atque formâ furantis? non postremo vt is, qui nosceretur communi vestitu? Quid denique locus ille, in quo arcâ erat, quæ continebat summam huiusmodi, patebat? communis erat? an vero remotum cubiculum, in quod herus se concludebat, & arcam habebat duplici claui conclusam, obseratam, obductam ferro, quo priusquam penetraret, à ianua, & aditu multiplici perueniendum erat? Auditus strepitus? vox illius audita? comprehensus ab aliquo? è manibus euasit arreptus pallio? illud reliquit, in fugam se celeriter conijciens? Nihil horum. Quid ergo testimonium falsum dicis, & apertis indicijs accusatio tua mendacij arguitur, tanto tuo probro ac dedecore manifesto?

Repre-

Reprehensio.

ILlene literatus homo, ex vestris Gymnasijs eijcietur, ex Academia Complutensi amandabitur? Qui vestram ornauit Academiam, cathedram moderatus fuit primariam per multos annos, tantam laudem comparauit indulgentissimæ matri? Qui Princeps Theologorum, qui Parens tantæ Academiæ habebatur, qui vbicunque fuisset, siue in consessu Doctorum grauissimorum, siue in aliqua prouincia demandata, nihil nisi gymnasiorum vestrorum vtilitatem, nihil nisi parentis gloriam & honorem appetebat? Agite qua de causa? quis hoc non reprehendet, inceptorem perfectorem que tantorum operum, & auctorem tantarum vtilitatum & commodorum ex officina literaria excludi, eijci, amandari? O rem non modo visu fœdam, sed etiam auditu! Vt homini alteri, hoc Doctore multo inferiori, locus honorarior daretur, vt paucorum suffragatorum cupiditas hominem eadem patria natum adiuuaret, & ad cathedram proueheret primariam immoderata & insatiabilis, fecerunt ij, qui neque leges, neq; iustitiam seruarunt, neque Deum suis in suffragijs ferendis ante oculos proposuerunt. At qua in re? in cathedra primaria, quæ pondus & momentum est rei literariæ summum, qua iacente iacebunt reliquæ: ab hac enim (vt ita dicam) reliquæ vitam & spiritum accipiunt ad impertiendas scholasticis vtilitates literarias. Requiretur vero quemadmodum cum hæc ita sint, ad facinus isti suffragatores tam fuerint audaces? Quia taciturum Doctorem nostrum, quia nihil loquentem, quia certum de cathedra, & ob eam causam nihil ad suffragia incumbentem viderunt. Ideo magis ad nequitiam auferendæ cathedræ oblata occasione, totis ita neruis contenderunt, quoad consequuti fuerunt, & minus docto nefarie, sceleratéque detulerunt. Hæc forma Academiæ? hæc species benè constitutæ Reipublicæ literariæ? diripi, spoliari matrem auidam suis ornamentis, & Doctoribus orbari, per summum scelus, atque nequitiam eijci, exterminarique sapientiam, decus & honorem eripi? Quo boni Academiæ filij se conuertent? Quem optabant, quo cum contenti erant, & feliciter rem literariam procedere gaudebant, hunc de cathedra non solum deijci, sed squalidum, atque sordidatum, ab Academiæ gremio complexuque diuelli æquis animis videbunt? si quod vnquam tempus lugendæ calamitatis fuit, istud profecto lacrymas extorquere posset.

Sed finis sit, neque enim præ sensu, præ dolore acerbissimo longius progredi valeo. Precemur tamen à Deo Optimo Maximo conuersionem hanc temporum, & vt inclinationem fortunæ benignis oculis intueatur.

Enumeratio causarum in Epilogo.

QVare si nos hostes lacessunt quotidie, si imminent cum exercitu & copijs & classibus instructis imperio nostro, & eductâ toties acie confligere nobiscum acerrimè nō desistunt: Si tot amisimus ornamenta pacis, subsidiaque Reipublicæ: si vidimus agros vastari, cladem finitimis populis inferri maiorem audimus: Si hæc non alio, quam ad gloriam nostræ Reipub. imminuendam, ad minuenda vectigalia, ad bona ciuium diripienda abhinc tot annis acerrimis alijs hostibus, bello graui diuturnoque confligentibus, fœdatam & propè perditam habemus, cum neque muris ipsis altissimis, ex saxo factis fortissimo, non ahæneis portis muniti, non diuerso genere telorum, non omnibus tormentis, instrumentis vsitatis, bellicisque machinationibus tueri ac defendere potuimus. Si sæpe victi fuimus, atque prælijs multis partim in fugam coniecti, partim nostrorum internecione facta miserrima, malis omnibus oppressi. Quid expectamus amplius? quin pacem, quæ nihil habitura sit insidiarum, honestissimis conditionibus accipiamus.

Amplificatio in Epilogo per Causas ad affectus mouendos.

O Spes fallaces! O cogitationes inanes! sperabam equidem hoc robore, atque hac firmitate virium, quæ sunt adolescentis robusti, me semper futurum esse, neque mortem quidquam rei habituram esse mecum, in senectutem vsque non aggressuram, nisi post multos annos, post captatas voluptates, & perceptas huiusce vitæ iucunditates. Id temporis, cum iam ad me redijssem, & in gratia Dei immortalis fuissem: O spes fallaces! O cogitationes inanes! inopinantem mors inuadit, in medijs voluptatibus, in medijs delicijs, atque ipsius sæculi iucunditatibus. Itàque mors fregit & debilitauit vires, præcidit machinationes omnes & inanissimas turres quas mente architectatus fueram inscius & ignarus consilij. Mors imminere visa est, quæ propter morbi grauitatem, propter desperatam à medicis valetudinem non multum abesse potest. Quidnam? quid

quid Iudici supremo, quid largitori bonorum omnium, quid auctori vitæ Deo Optimo Maximo respondebo? qui me viribus integris, bona valetudine, & alijs opibus maximis fortunauit, vt seruirem, & obedirem suæ maiestati, & itineribus diuinæ Legis progrediens, ad cœlorum gloriam aspirarem. Fregi mandata sua, violaui Legem diuinam, laxaui habenas sceleribus ac flagitijs omnibus, atque in his sum angustijs, his mortis impendentis difficultatibus opprimor, vt ex limo & argilla factus, qui mortem nunquã adfuturam putaram, mortis videar, & appaream effigies, ossibus duntaxat consistens, proculdubio morti propinquus, atq; etiam breuissimè sine dubitatione moriturus. Quid agam? Peccaui, sceleratè feci, ad tuam, bone Iesu, clementiam confugio, qui spem veniæ de cruce sanctissimâ dedisti, & apertis protensisque brachijs in sinum complexumque tuum vocasti. Grauia mea scelera fuerunt, sed maior est profecto tua pietas, & infinita benignitas, quâ dolentes, lugentes, supplices atque prostrati ad tuos pedes veniam suorum scelerum à cœlesti tuâ Maiestate consequuntur. Dolendum est homini propter flagitia sua? dolorem profecto vellem quàm maximum accipere, disrumpi, diuellique viscera concupiscerem præ sensu, præ lacrymarum ingenti multitudine. In clauos, in crucem, in mortem tuam intuenti mihi dolorem affers maximum, & efficis maiorem, quam explicare possum. Qui sensum hunc ex corde duro & adamantino haurire voluisti, spem consequendæ cœlestis immortalitatis inijcies, vt minimè peccatorum veniam, neque Beatorum gloriam desperans, sed in te vno, in tuis cruciatibus, & in meritis passionis immortalibus spem salutis meæ ponens, animam exhalem.

Officia causarum: Ad laudem ex Efficienti.

SEd cum parentum tuorum præstantiam, cum illorum in rebus gerendis consilium, & prudentiam singularẽ, & tantam sui nominis in hac ciuitate memoriam relictam recordor, perspicio id, quod omnes iure optimo dabunt, te veram parentis similitudinem, & imaginem expressam fuisse: vt quis te nouerit, qui te viderit, parentes tuos non desideret. Ita in oculis, in ore tuo, in grauitate, summa in statu & incessu, in omni motu corporis, cum appositâ ad Rempub. gerendam dignitate, & quod caput est, in actionibus vitæ præclarissimis, in conseruandâ, tuendâque Republicâ, in omni procuratione muneris publici, cum integritate maximâ, sine fuco vllo, vel pigmentis vanæ

ſimulationis, parentum viuam effigiem ante oculos ciuium viſendam ſpectandamque propoſuiſti. Sic tibi honorificum eſt parentibus natum fuiſſe clariſſimis, & in omni benè morata ciuitate cunctorum Sermonibus & laude cohoneſtatis, vt ab illorum tu virtute non degeneraueris: peruerſitas enim filiorum parentum ſæpe laudes obſcurauit; quemadmodum præſtantia bonorum, contemptam & obſcuram familiam è tenebris in lucem vocauit. Quamobrem ſic affectus eſſe debes in poſterum, vt incepiſſe te putes: inſiſtere veſtigijs parentum quotidie magis enitaris, neque deſiſtas, donec ad ſimilitudinem patris deductus, cum illius mores & vitam imitatus fueris, aliquod tuæ virtutis in hac ciuitate monimentum ſtatuas; quo præſentes non ſolum homines tuam virtutem laudent, facta efferant, ſed poſteri ad tui memoriam præclaris virtutis tuæ poſitis ſtatutiſque monimentis excitentur. Hæc enim excellens virtutis præſtantia, quæ nota non ſolum hominibus ſuæ ætatis fuerit, ſed ad omnem poſteritatis memoriam æternitatemq; propagatur.

Vituperatio ex Efficienti.

VEreror equidem mendacij notam, qua merito deberem inuri, ſi te parentis tui ſimilem dixiſſem: tantum abeſt vt prædicare fuiſſet in animo. Nam quoties mores improbos, vitam nefariam, & omnia ad perniciem profligata in te vno fuiſſe video, non ſolum parentum nobilitate, tanta virtute filium indigniſſimum iudico; verum etiam vix apud me ſtatuere poſſum, an ex illo te genitum dicam, & ſuſceptum in hanc lucem. Nam filij parentum aliquam ſpeciem & adumbrationem habere ſolent, & tales plerumq; fœtus eſſe videntur, quales fuerint parentes, quorum ſtirpe procreati ſunt: at in te nullum adumbratum paternæ virtutis veſtigium, quid expreſſum inſigniter dicam? Verè nominandus inter illos, qui à parentum virtute conteſtatâ deſciuerunt, atque ita deflexerunt, vt, cum ſe parentum inſigni virtute præditorum nominarunt filios, ſe magis execrabiles, magis deteſtandos, & omni odio dignos præbuerint, quam ſi numquam tantorum ſe parentum filios iactauiſſent. Cum tuis nefarijs ſceleribus, libidinum illecebris, & in omnem intemperantiam effuſis cupiditatibus, dedecoris & ignominiæ maculis inuſtis tuo nomini, quantum in te fuerit, tenebras rebus præclare geſtis & virtutibus parentum tuorum offundendas curaueris, non adducar profecto, vt te filium tantorum parentum appellem.

Ad Suaſionem.

QVod ſi parentes tuos intueri velis, & quantum ille laudis generi ſuo attulerit conſiderare, daturus operam es, vt ijs, à quibus progenitus es, & ſuſceptus in hanc lucem, reſpondere ſtudeas. Quos vero principes tuæ familiæ poteris appellare, & de tantis, tamque præclaris parentibus iure quidem optimo gloriari, & illorum virtutes atque res præclare geſtas ſine vana orationis ſuſpicione, omni loco atque tempore publicis priuatis ſermonibus prædicare; hos ſi tibi propoſueris imitandos, & facta glorioſa in memoriam redegeris, & ad res militares, & ad omnem ſtatum Reipub. & ad maiorum tuorum verum ſplendorem retinendum excitaueris, qui & in bello clari fuerunt, & ad difficiles & periculoſas contentiones, ſæpe terrâ, marique delecti Duces, in omni vero adminiſtratione Reipub. principem in Senatu locum obtinuerint; ſi his itineribus proceſſeris, ad illorum imitationem te totum contuleris; horum te filium, paternæ virtutis æmulum & imitatorem, tantorum parentum excellenti præſtantiâ digniſſimum iactare ſine pudore queas. Quem cum aſpexerint omnes, non oris ſolum dignitate, omnibus corporis lineamentis, ſed quod præſtantius eſt, & in quo vera laus ineſt, virtutis, conſilij, induſtriæ, fortitudinis paternæ viuam effigiem intueantur.

Ad diſſuaſionem.

QVod ſi penitus perſpicere volueritis conditorem, & in illius mores nefarios, deprauatamque vitam intueri, ciuitatem in colendam non magnopere putabitis, à latrone ſceleratiſſimo conſtructam, & ad ſua latrocinia, ad ſuas rapinas & ad incurſiones faciendas magis ædificatam dicetis, quam ad hanc terrarum partem, tanquam amœnam & ſalubrem ſedem deligendam. Qui ſi non in animo habuiſſet in abditis & tenebricoſis locis habitare, in humidis atque paluſtribus, in deuijs atque ſylueſtribus, quo ſe poſt ſpoliatos, necatoſque viatores recepiſſet, quò faciles aditus paterent nemini, ingredientes autem in cœno ſtatim inhærerent, progreſſi longius dumetis, & virgultis implicati, non ſe expedirent prius, quam in occulto receptatore latronum loco necaretur: nunquam ad ſitum, & poſitionem loci paluſtrem, humidam, difficilem, totamque penè ſylueſtrem captandam oculos adieciſſet.

De partium distributione.

HErbetius diffinit, *partium distributionem, alicuius generalis in suas partes diductionem esse. In partium enumeratione continetur,* diuisio, partitio, distinctio.

Diuisio *est proprie, qua genus in suas formas distribuitur, de quibus in nominandi casu dicitur, vt virtus distribuitur in Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Dicimus enim:* Prudentia est virtus, &c.

Partitio *proprie est distributio, qua totum, aut integrum in suas partes distribuuntur, de quarum singulis non potest dici in nominandi casu, vt domus in pauimentum, parietes, tectum distribuitur, & non dicimus:* domus est tectum, *nisi per metaphoram.*

Distinctio *est vo. . in suas significationes distributio: canis, aut animal terrestre, aut aquatile, aut sydus cæleste significat.*

Distributio *est duplex; vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta est, qua constat omnibus partibus. Vt Rhetorica constat quinque partibus, inuentione, dispositione, elocutione, memoriâ, pronuntiatione. Imperfecta non omnibus constat, vt si dicas, Antonium exhausisse bona Pompeÿ, & ædes, hortos, supellectilem, vinum, aurum, argentumq́, numeres.*

Cum velis vti perfectâ partium enumeratione, sic vteris, nullam vt partem relinquas. Vt si velis probare calliditatem non esse virtutem, id ita probes: Calliditas *non est iustitia, neque prudentia, neque fortitudo, neque temperantia: non igitur est virtus.*

Diuisio *neque plura, neque pauciora habebit membra quam diuisum. Hæc enim diuisio; virtutum altera est fortitudo, alia prudentia, alia iustitia, imperfecta est: deest enim membrum vnum, nempe temperantia. Vitiosa quoque est*

hæc:

hæc: Rhetorica diuiditur in inuentionem, dispositionem, eloquutionem, memoriam, pronunciationem, iudicium: nam redundat iudicium.

Velim te tamen admonitum habere, vti Rhetores frequentius imperfecta enumeratione, eamq; probari sapientibus ad amplificationem: satis enim est si illa partes numerentur, quæ ad rem præsentem pertinent.

Atque illud notandum est ad partium distributionem quamcunque, nullo discrimine Oratores vti nominibus, partium enumeratione, partium distributione, non tam rei, quam elegantia sermonis inseruientes.

Omisi etiam de industria, quæ vulgò dicuntur distributiones fortuitæ, cùm subiectum distribuitur in sua accidentia, aut accidentia in sua subiecta, vel accidentia in sua accidentia. Subiectum *diuiditur in sua accidentia, vt hominum, alij magni, alij parui, alij patres, alij filij, alij docent, alij docentur, alij in Asiâ, alij in Africâ, alij in Europa.* Accidentia *in sua subiecta diuiduntur, vt alborum, aliud nix, aliud peplum, aliud calx, aliud cerussa, aliud equus, aliud paries: sapientium, alius Paulus, alius Salomon, alius Plato. Perditorum ciuium, alius Catilina, alius Lentulus, alius Cethegus.*

Accidentia *distribuuntur in sua accidentia, vt sapientium & doctorum virorum, alij sunt Christiani, alij Ethnici. Diuitum alij ciuiles, alij Ecclesiastici, alij auari, alij liberales, alij superbi, alij humiles, & sexcenta alia id generis, quæ libens præterij, quoniam enumerationis nomine appellari volunt magistri Eloquentiæ, ne studiosorum Rhetorum ingenia & memoriam perturbent & obruant harum rerum subtili enumeratâ diuersitate.*

DE PARTIVM ENVMERATIONE.

Amplificatio ab enumeratione studiorum.

ETenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi & copia, quæ istius vitam tot virtutum ornamentis insignem, iam pridem in omnium ore linguisque versatam, aliqua ex parte possit commendare: Cuius vt pueritiæ & adolescentiæ laudes virtutesque attingam, pueritia bonæ indolis specimen habet in se introitum ad literarum studia clarum, deductionem ad scholas sociorum IESV cum expectatione tanta, & ingenij, & virtutis opinione commendatam, auiditatem politiorum literarum, & totius honestatis percipiendi progressus maximos, fructus ex vtraque re perceptos tantos, quantos condiscipuli laudabant, & certatim æmulabantur. Cuius traductio ad Dialecticam breuissima fuit, & laudabilis, quibus in studijs cunabula huiusce facultatis (quam summulas vocamus) in hac scientia quærendi atq; differendi disputationes habitas, argumenta posita, responsa data, eorum, qui adsunt, scio ignorare neminem, cùm in publicis concertationibus in propugnatorem ponebat argumētum, & pro posse ingeniosè, subtiliter, & acutè obiiciebat, cùm eum, cui propugnandi locus dabatur, & vna significatione, (id quod omnes videbant,) aberrantem à veritate in viam sæpè reduxit, & in media argumentandi contentione, cùm argumētantes calent maximè, & oppugnatores aliquid efficere velle videbantur, non solùm de sua sententia deiiciebat, sed planè refellebat, & conuincebat. Cuius in Philosophiæ totius arcanis progressio, laureæ adipiscendę fuit, primique in honorum renunciatione gradus, certum quoddam augurium: simul in sacra Theologia perdiscenda nominis famæque, relictis semper à tergo condiscipulis, non ambigua declaratio. Iam verò suorum studiorum plurima & maxima constituit monimenta, & indicia in Academia Saguntina, Vallisoletana, Complutensi, quam iste per annos viginti continuos ita cohonestauit & illustrauit, vt ea in altiorem gradum ascendere nullo modo posset. Vix autem per omnes sæculorum ætates de suo gradu deiici aliquando posse videatur. Hoc præceptore liberalium artium, & sacræ Theologiæ alumni, neque cœnobia

Religioso-

Religiosorum, quæ antea frequentabantur, neque vigilias & lucubrationes aliorum, neque magis ingeniosa, vel vtilia scripta desiderauerunt. Tantum quisque scholasticorum ex istius prælectionibus vtilitatis habebat, quantum & diligentissimi hominis, & omnium doctissimi præceptoris labor & cognitio singularis afferre potuit. Nulla difficultas literaria per hoc omne tempus, nisi tanti Doctoris ingenio iudicioque excutiebatur, nulla res vnquam tantis difficultatibus affecta, vel tam implicita fuit & obscura, quæ non ad eundem expedienda deferretur & illustranda. Quæstiones liberalium artium Philosophiæque examinandæ, pericula examinis Baccalaureorum, Licentiatorum subeunda. Comprobatio communis laurea afficiendorum sacræ Theologiæ literatorum hominum, qui & in alijs Academijs, & in sua Philosophiæ, Theologiæque vacassent, propria semper huiusce Doctoris fuit. Idem iste Doctor Theologus suggesta antiquissima partim insignium Ecclesiarum, quæ maximi concionatores ascendebant, partim etiam templi maximi, & Academiæ sacelli Gregoriani, quæ nunquam nisi maximis & doctissimis hominibus paruerunt, suis iste concionibus cohonestauit illustrauitque omnia. Neq; hoc solum in frequentioribus sanctorum ferijs, sed in anni totius decursu, in celebrioribus Sanctorum, Virginis Mariæ diebus, in Quadragesimæ statis solemnibusque temporibus fecit; sed etiam conciones celebriores magnificarum supplicationũ decretarum ad templa, sacellaque illustriora pompa religioneque cohonestatas sortitus est. Principem denique nullum Ecclesiæ, nullum Ducem, neque Magnatem sæculi, qui paulo magis honorificè, atque apparatu vilendo excipiendus esset, is oratione vel prælectione non ornandum celebrandumque suscepit concessu Doctorum amplissimorum Academiæ deferente, & enixè vehementerque efflagitante. In virtutibus verò suis & ornamentis res gestas, & laudes commemorare multitudine magnitudineque pertimesco: simul ornamentorum præstantiam commemorando assequi non potero, quibus ab illo scholasticos adolescentesque omnes, collegarum conuentus omnes, ordines, & cœtus Doctorum clariores & illustriores redditos fuisse notum est. At enim hæc ita gesta sunt ab isto, vt propter obscuritatem cognita non sint ab omnibus. Hominem esse arbitror neminem, qui nomen istius audierit, quin facta quoque eius gloriosa commemorare non

non possit, vt mihi magis tacendum sit, ne multas virtutes prætermittere, tum ne quas dicendo adaugere videar: sic enim mihi videtur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit, non cognoscere ex me quidquam noui potuisse, sed ea, quæ fecit, mecum recognoscere. Quæ cùm ita sint, homo amens ac perditus sit, necesse est, qui id non agat, vt hominem hunc, qui literis, qui gratia, qui auctoritate, qui virtute huic Academiæ ornamento fuerit, non omni ratione commendandum putet.

Vituperatio ab eadem Enumeratione.

ETenim quod est tantum flumen ingenij, quæ tanta verborũ copia, & sententiarum vis? quæ istius vitam tot vitiis, flagitijsque contaminatam, iam pridem in omnium reprehensionẽ & vituperationem adductam aliqua ex parte adumbrare possit? Cuius (vt adolescentiæ maculas ignominiasque prætercam) adulta ætas quid aliud habet in se, nisi animum nudatum & spoliatum à seipso gratia Christi IESV, nefariam & impiam defectionem, relictam fidem, desertam Religionem, Ecclesiæ Romanæ auctoritatem dignitatemque contemptam? Cuius defectio cumulus fuit commodorum, & vtilitatum maximarum inimicis & hostibus Iesu Christi, Isabellæ deterrimæ Reginæ Angliæ, & Angliæ prædonibus rapacissimis; quæ in Regno multos sceleratos, multos latrones, multos prædones ad diripiendas res Christianorum excitauit. Cùm in Christi cultores Hispanos odium suum renouauit, & instaurauit inueteratum, cùm naues (quarum ille maximus pirata erat, & pro Prætore se gerebat) ad Christianorum direptionem ascendit, & eas aggrediebatur, si poterat, tormentis omnibus oppugnabat, & multa longè lateque disiuncta maria transibat, nauigabatque. Cuius nauigatio, multarum, & hyberno æstiuoque tempore Hispalensium rerum fuit direptio, & in diripiendis mercibus diuersarum gentium, atque nationum contra leges omnes humanas atque diuinas inaudita quædam inhumanitas, intolerandaque crudelitas. Iam vero suæ defectionis & ad Lutheranos traductionis exercendæ plurima & turpissima constituit monimenta. In Insulis atque portubus idem ille cum prædonibus, per illud tempus quo dabatur, ita furebat, atque vastabat obuia, vt multas villas, plurimos etiam populos, omnes agros depopularetur. Hoc prædone neque mercatoribus nostris in Indos transire liberè, neque ex Indiis in

in Hiſpaniam nauigatio patens & aperta dabatur. Tantum prædo nefarius cum ſuis piratis aſcitis, atque aggregatis diripiebat, quantum poterat inuadendo, rapiendoq; nanciſci. Maximi, quod omnes ſciunt, aceruí ex vectorum pecunijs effecti, infinita vis auri & argenti coaceruata: item delatæ merces in Angliam, in ſocias & amicas non raro Prouincias. Naues plenissimæ frumento, & oleo, vinoque captæ & exinanitæ, atque homines ignoti propter rapinas ſocij ſubito facti, & in hoſtium numero habiti. Plurimi propter eruendas pecunias ſeruilem in modum tractati omnibus onerati contumelijs, & occiſi multi, trucidatique crudeliſſimè, alij tracti in Angliam in miſeram ſeruitutem, in carcerem, in ſqualorem, in ſordes maximas traditi. Idem prædo rerum humanarum atque diuinarum, ſimulachra vetuſtiſſima religioſiſſimaque partim ſanctorum Chriſti militum, quæ magnæ fuerant Religioni ciuitatibus, partim etiam Virginis Mariæ, quæ omni ſtudio, religioneque colebantur, ſpoliauit, nudauitque omnia. Neque hoc ſolum in imaginibus religioſiſſimis ſanctiſſimiſque fecit, ſed etiam omnia delubra ſanctiſſimis noſtræ Fidei religionibus conſecrata depeculatus eſt. Imaginem denique nullam, quæ ex argento, vel auro facta videretur, reliquit. In ſtupris verò & flagitijs ſuis, & ſuorum comitum, nefarias libidines commemorare pudore deterreor, ſimul illorum ignominiam, & infamiam commemorando percenſere non potero, quibus virgines, viduas, coniuges, mulieresque omnes, quas nanciſcebantur, integras ab illorum petulantiâ conſeruare non liberum erat. Sunt illa indigniſſima, quæ paſſim patrabantur, quæ in inſulâ ſancti Dominici captâ atque direptâ, quæ in portu Corumnenſi acta fuiſſe commemorantur. Proh ſummam Dei immortalis patientiam in ſceleribus hominum nequiſſimorum, in ſtupris, in libidinibus, atque in ſacrilegijs omnibus perferendis! Euerſa templa multis in locis, & diſturbatas aras, & imagines Chriſti IESV tractas atque raptatas, & ſacrilegis pedibus conculcatas fuiſſe cognouimus: hæcque ita commiſſa ſunt ab iſtis hominibus, vt fuerint ab omnibus, & in oculis & ore Chriſtianorum patrata.

* * *

Enumeratio ex causis.

QVid tibi, IESV mansuetissime, circumcisione opus fuit? Qui sic fuisti conceptus, & in hanc lucem existi, vt totius criminis & culpæ fueris expers: natus autem crimen non potuisti committere naturâ etiam diuinâ præditus. Deinde cur infans tam cito circumcideris, statim octo post diebus a natalitijs tuis? Reseruaretur melius istius stigmatis acerbitas, & dolor in illud tempus cruciatuum grauissimorum & mortis, in crucis ligno subeundæ: nunc non modò caro tua tenera est, sed infantilis, quæque indulgentia parentum alenda erat. Postremò tu Virgini hoc non luctuosum & acerbum spectaculum fore putasti, consueto in loco, eadem inspectante Virgine, carnem tuam resecari adeo delicatam? Quid illam loquuturam, quæ videbat, quæ spectaculo intererat acerbissimo, quid aucturam, quæ te plorantem aspiceret, intelligerent omnes, non sciebas? os lacrymis oppleturam suis, dolore cruciatuque conficiendam maximo ignorabas? Non occurebat animo tuo, Mariæ Matri tuæ stigmata doloris grauia inurenda fore? Equidem mortales exemplum à te petere diuinæ legis seruandæ, qui lege solutus tam illustre testimonium obedientiæ dabas, sine dubitatione voluisti.

Enumeratio cum similibus & exemplis in Aegeam Proconsulem.

IN maleficorum sceleratorumque, in furum homicidarumq; custodiam tu Aegea tantũ numerum Christianorum ipsumq; Andream includere ausus es? Nunquamne tibi multitudinis, nunquã illius tantæ frequentiæ, quæ tunc animo te iniquissimo infestissimoque intueretur, venit in mentem? Nunquam tibi populi concitati libertas, nunquam species ipsius multitudinis in oculis animoque versata est? Nunquam te in horum conspectum proditurum? Nunquam in forum ciuitatis exiturum? Nunquam sub illorum manus potestatemque venturum esse cogitasti? Hæc multitudo proculdubio conficeret, & carceris vinculis solueret Andream, nisi Beatus Apostolus verumque facere prohibuisset. Atque erat ista libido crudelitatis execrandæ? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? Nulla profectò, præter cupiditatem placendi tuis Imperatoribus incredibilem infinitamq;. Nam vt homines, quos in famulatu fuisse scimus, omnes inuestigare modos, atque rationes nouas, & inusitata non rarò inuenta excogitare dicuntur, vt eorum, quibus seruiui &

uiunt animos explere possint; sic tu in omne genus hominum, & maximè Christianorum infestus, ex omnibus tuæ iurisdictionis partibus imminebas. Quicumq; homo Christianus ex alijs populis, qui cultor denique Christi Iesu deprehenderetur, statim tuis indicibus & custodibus tenebatur. Omnes Christiani in custodiam coniiciebantur, & in eos quæstiones & iudicia capitis exercebantur. Versabatur in Achaia temporibus illis nō Dionysius ille, nec Phalaris (tulit enim ista quondam insula multos & crudeles tyrannos) sed nouum monstrum ex crudelitatis visceribus exortum. Non enim Tygridem tam infestam neq; leænam catulos arripientibus tam iratam, quàm te in tuâ ciuitate tibi demandatâ Christi cultoribus iniquum infestumque fuisse credo. Hoc etiam infestior, quòd bene facientibus & ad salutem animorum, ad beatorum gloriam conuocantibus vitam eripiebas Æthneâ face multo infestior, hæc enim finitimos tantum incēdijs vastabat & depopulabatur: Tu in omnes gentes, ad tuam etiam iurisdictionē non pertinentes, faces tuæ crudelitatis auxiliares, subministrare non dubitabas. At quæ causa tunc afferebatur à te tam nefariæ crudelitatis? eadem, quæ proximè in oratione commemorabatur. Quicumque accesserant ad Achaiam Christiana Religione præditi, Christianos esse & ad turbandam perdendamque ciuitatem venire ijs probro crimineque continuo dabas: illi, ad eripiendum animum tuum ex inferorum ac Dæmonis faucibus, veritatem ipsam, Religionem veram, gloriam cœlestis aulæ, opes Beatorum, immortalitatem sæculorum omnium proponebant, & quod sibi ad omnes vestrorum in se beneficiorum numeros valere debebat, id ad vitam eisdem eripiendam satellites tuos, & te ducem & principem tantæ crudelitatis excitabat & inflammabat.

Enumeratio cum dissimili.

IN hac tam peruersa deprauataq; natura, & ingenio adolescētis, (quæ ita rarò simul existunt, vt si quando adolescentem istiusmodi acceperimus, portenti & prodigij similem dicamus) quid primum, & quibus tandem rationibus & modis vituperādum censeamus? Nonne & audaciā isti⁹, qui vituperatur, possumus singularē ostendere, & mores efferos immanemq; naturā, & vitam flagitijs omnibus deditā, & deniq; omnia ad perniciē profligata atq; perdita? Quorū nos nihil nec purgandi hominis

istius

istius causa sine reprehensione dissimulare poterimus. Parentes veritus est & maiores natu? qui homo? adolescentulus bonus & prudens, morigerus & obsequens admodum? Nihil vnquam nisi quod pater, quod mater vellet, atq; cuperet faciens? annos natus quatuor & decem, vt facile in officio continere potuerit, colendę virtutis non insolens, in bonorum disciplina versatus? At omnia contraria esse vidistis, qui & audax fuerit & impudens, & nemini morem vnquam gesserit, neq; parentum, neq; maiorum natu vocem aut sermonem exaudire visus est. Sic illos contemnebat & aspernabatur, vt filius famulum, vt mancipium quodq; contemptissimum. Neq; adolescentulorum bonorum societas & exempla pulcherrima, neq; facta & exempla præstantissima indomitas eius cupiditates cohibere potuerunt. De socijs quid loquamur, quos audaces & impudentes, corruptos & omnino deprauatos, dies & noctes sibi adiungebat? Nullum bonum & studiosum coluit vnquam. Quæ porro in illis verborum turpitudines, quæ rerum obscœnitates? Ad hunc hominem, (quamquam ille nequam non fuisset) penitus deprauandum, satis essent, qui in turpissimis rebus, & nefarijs amoribus vitam agebant suam, quæ prorsus est disiuncta ab honestate, & cum impurissimis meretricibus implicita.

Enumeratio cum eisdem dissimilibus, & descriptione.

SI Pictauorum Ecclesiæ Præsul es, Hilari sanctissime, vbi tiara auro gemmisque fulgens? vbi baculus Pontificius, à summo leuiter inflexus? vbi niue candidior alba vestis tunicā super imposita? vbi sedes Pontificis amplissima? vbi tot, tantaque ornamenta Pontificibus à populo, & à Presbyteris honorificentissime data? Denique vbi conciones in templis habitæ? vbi comitatus honorificus? Vbi homines, qui domi tuæ sumptibus tuis & expensis alebantur? vbi celebritas Pictauij? vbi itiones in Templum Maximū & reditiones tuæ? solus nunc & extra concursum oppidanorum versaris. Quantū interest inter tuā, & veterem amplitudinem, inter Pontificis dignitatē pristinam cùm Pictauij Præfecturā Ecclesiæ summa præcellentiq; auctoritate tuebaris. Hostes nunc Religionis te de sede celsissimâ deturbarunt. Habitabas in loco celebriore ciuitatis, vbi te conuenientium concursus fiebat nullam non diei partē maximus? nunc in solitudine solitariam agis vitam, & ab vrbis, oppidanorumque congressu remotissimam. Tu Pictauorum gregi præesse visus

es & oues pastum doctrinæ à te capescebāt: nunc hostes in exilium miserunt, & te vagas & errantes sine pastore oues relinquere coegerunt. Summa Pictauii dignitas, tibi & honos erat, nunc nulla non modò dignitas, sed summæ iniuriæ factæ, impositæque contumeliæ: excedis è ciuitate, comitatur Eusebius Vercellensis, eadem exilii pœna mulctatus. Duo Pontifices, lumina Ecclesiæ clarissima, sed obscurata nunc atque deformata propter Arrianorum impietatem in Gallinariam insulam relegamini. Quò cum peruenistis, fame coacti, folia arborum, herbas agrestes & amaras admodum, & radices fortasse arbuscularum (quarum erat in illis locis, sicut in cæteris solitudinis partibus vsitata copia) collegeretis, vt his famelici, propeque absumpti aleremini.

Enumeratio cum antecedentibus & consequentibus in Leouigildum.

ROgat & orat Leouigildus Ermenegildum, vt de vrbe Hispalensi decedat, ad Galleciam vel ad Aragoniam proficiscatur. Demonstrat in Arrianorum secta Hispalenses esse non posse, si Ermenegildus Rex Christianus Hispali viuere, atque hanc vrbem Hispaniarum caput & principem tueri perseueret. Non tulit id Ermenegildus, noluit id facere quod pater nequissimus orabat, vt vrbem Hispalim, prouinciā Bethicam, Regnū istud relinqueret, & in Aragoniam patri obtemperandi causa, aut in Galleciam proficisceretur. Posteaquam filium exorare non potuit Leouigildus, contendit ab eodem per Paschasium Pontificem Arrianum, vt feriis excitati Domini à mortuis de manu Pontificis Ariani sacram Eucharistiam acciperet: venerat in carcerem Paschasius, atq; eo consilio, vt id nomine Leouigildi à filio efflagitaret, adduxerat etiam administros, & assiduos coadiutores suos, quorum Paschasius in conspectum Ermenegildi nonnullos daret. Erat in vinculis Ermenegildus, corpus acerrimè constrictum videbatur, & idem Rex vix se erigere poterat tecto adeò demisso, vt si staret, capite tectum contingeret necessariò. Et tamen allegationes omnes, & oblatas patris conditiones, & preces Arriani Pontificis aspernatur. Discedit iratus Paschasius, vt qui clamaret, incredibile est, quanto mihi videatur Ermenegildi voluntas obstinatior, & in hac voluntate retinendæ Christianæ Religionis obfirmatior. Quod

vbi resciuit Pater, vbi tanta cum contentione, tantis verborum fulminibus agere Paschasium animaduertit, cumque ipsum Ermenegildum sectæ Arrianorum nocere iidem Arriani dicerent, contemni maiestatem, Leouigildi filium plus posse quam parentem, mittitur carnifex, qui mortem afferat Ermenegildo. Aspectu carnificis quantam voluptatem Ermenegildum putatis accepisse? quos discisso capite cantus diuinorum spirituum auditos fuisse? quos sermones atque verba Christianorum? securi esse percussum Principem Ermenegildum, Regem Hispalensem, fortem Christianæ fidei defensorem propter patris Leouildi flagitiosissimi singularem nequitiam, & impietatem inauditam. Nemo iam Leouilde, neque tui, neque tuæ crudelitatis, quam in filium, acerrimum Christianæ dignitatis propugnatorem exprompsisti, obliuisci potest. Arriusne tibi tanti fuerit, vt eius sectam, filii natu maximi sanguine lui velles? Idcirco exercitum & copias coegisti, vt tuâ crudelitate & impietate filium captum, & coniectum in carcerem capite mulctares? Quod eum Paschasii Arriani postulationem nequissimum repudiasse, tibi renuntiatum est, idcirco sanguinem filii crudeliter & impiè profundendum imperasti? Nesciebas à cultore Christianæ Religionis, cuius reuera filius propugnator erat, non modò non accipiendam de manibus Arriani sacram synaxim, sed neque verbo Arrianorum contra fidem aures esse præbendas? Expertus es optimi filii virtutem tunc, cum se ad Christianæ Religionis signa contulit? cum in te parentem suum pro Christo IESV exercitum comparauit: cum omnem imperii sui vim filio & vxore genti Romanorum datis obsidibus in tuam conuertit perniciem, quam attulisset profectò, nisi à Romanis, in quorum se fidem dederat, proditus & desertus fuisset. Tantane tua Leouigilde crudelitas erit, vt eam non Leander solus, non Fulgentius, non alii Christianæ Religionis cultores subire visi fuerint solùm, sed etiam filius, & hæres tuorum Regnorum & Imperiorum omnium? Tune quòd illum Christi defensorem, quòd Religionis Christianæ propugnatorem, quòd ducem sectæ Arrianorum opprimendæ audieris, quòd videris, quòd ad tuum nutum non fuerit, quòd libidini cupiditatique dæmonis non paruerit, opprimendum putabis? ob id à te habebuntur delectus? cogentur milites? instruentur acies? ciuitates Regni, Princepsque Hispaniarum Hispalis, non modò de ciuitatibus Christianis vna, sed omnium caput

& arx ad direptiónem & vastitatem vltimam vocabitur, vt à mœnibus, à tectis, a capite suo filius Ermenegildus sce us, atq; tuos impetus propulsare studeat? Nam quæro abs te circumsessane fuerit ciuitas, perstiterisne ciuitatem illam, in qua sedem & domicilium filius habebat, oppugnare? solicitaueris ne, & subornaueris Duces Romanos, ad nefariam proditionem atque perfidiam? Denique summum scelus, & per eandem perfidiam Ermenegildum proditum atque desertum comprehenderis, conieceris in carcerem? & quoniam à Religione non defecerit, interficiendum curaueris? negare non potes Leouigilde. Habeo testimonium carnificis ad necem a te missi: habeo testimonium & auctoritatem annalium: habeo testimonium Matris Ecclesiæ, quæ in Martyrum numerum relatum & asscriptum Ermenegildum recolit. Ob Fidem ab Ermenegildo IESV CHRISTI defensam à te comprehensum, per scelus summum coniectum in custodiam, & iniecta manibus & pedibus acerrima vincula, corpus constrictum, & oppressum, denique discissum filii caput esse constat. Interfectus est à quo? à Leouigildo? homine alienigena, credo, aut ignoto, qui Ermenegildi nomen non audierit, neque vultum, neque oculos vnquam viderit: Imò verò à Patre suo, & naturà, & sanguine cum filio coniuncto, Regiâ & excelsâ stirpe procurato, dignitate & maiestate Règali, nomine & honore celsitatis tecum affecto, & sine causa, nullo nomine, iniustitià, atque impietate summa, tantam quod Religionem CHRISTI colebat. Quæ causa tibi debuit esse, si partem vllam humanitatis haberes, à furore mentis & insanià resipiscendi. Atque illo die, quo CHRISTI IESV à mortuis excitati sacræ feriæ recolebantur, omnibus negotiis forensibus & capitalibus intermissis, tu filio tuo mortem affers per summum scelus flagitium. Cùm soleat hoc sacro solennique die mater Ecclesia suos cultores & administros statâ hac celeberrimaque luce redeunte ad pietatem, ad virtutem, ad religionem excitare: cum supplicationes in oppidis, in ciuitatibus ditionis cuiuscunque Christianorum, longo agmine, summa pompa, sacras celebresque habendas solida religione decreuerit: cum apud Gentes Regnorum Imperiorumque Christiana fide præditorum celebritas huiusce diei tanto in honore gloriaque fuerit: cum CHRISTVS se ex ipso sepulchro exiens, immortali gloria circum-

circumfusum, visendum, spectandumque Virgini Mariæ præbuerit: Tu lætitiam, tu iucunditatem huiusce diei filii sanguine sacrilogas manus respergens, contaminauisti. Crudelitas & impietas longius progredi non potuit.

Enumeratio cum comparatione & descriptione in Antonium.

EOrum omnium, qui latrones Cæsaris vocabantur, princeps erat M. Antonius, de cuius improbitate singulari grauissimarum orationum tonitrus àc fulmina legistis. Recordamini, quem orator describit; vultum hominis, & ex ea mollitie, quam in adolescentia ostendebat, illius mores perditos, meretriciosque. Hic est Antonius, quem Principem in exercitu toto C. Cæsar, cum vndique nequissimos homines, proditores patriæ aggregasset, & cum ipse sui similes secum habuisset innumerabiles, audacia, nequitia, auaritia, regnandi libidine congruentem, suique simillimum iudicauit. Quem patriæ charitate violata, non ratio, non virtus aliqua, sed regnandi libido, auiditasque coniunxit. C. Cęsaris in patriam animum inimicum hostilemque nostis, fingite vobis, si potestis aliquem, qui in hac auiditate hianteque auaritia par ad perdendam delendamque patriam esse posset. Is erat Antonius iste, qui vt ipse non solum vita, sed etiam corpore atque ore significabat, immensa aliqua vorago erat, & gurges vitiorum, libidinumque impurissimarum. Hunc Cæsar in exercitu suo, hunc in acie Pharsalica, hunc in Italiæ, in prouinciarum Imperii Romani arcibus, populisque capiendis diripiendisque, hunc in militum, & Ducum suorum numero, hunc in ærarii expilationibus Principem adhibebat, tantamque retulit gratiam pro intercessione, victoria ciuili potius, vt Antonius, qui in bello socius, & comes fuerat, etiam gerens consulatum sibi commodus & vltimus Collega fuerit, vt quem omnes Romani odissent, neque videre vellent, sine eo Cæsar esse non posset. Vt cum alii ne oculis quidem ipsis eum aspicerent, quibus omnibus infestus erat, eodem Magistratu vterentur. Postremò vitia Antonii deterrima, propter quæ malè audiebat, vnum Cæsarem ad consuetudinem, & congressum quotidianum non offenderint. Illi erat in curia proximus, domi suæ assiduus, libidinum suarum satelles & administer, ac tum maxime, cùm sedenti

ſedenti Cæſari ludis Lupercalibus in conſpectu populi Romani, vnctus, nudus, ebrius concionatus eſt, & cum plangore multitudinis, Regni inſigne capiti imponendum curauit.

Enumeratio cum comparatione.

Fidem ſanctiſſimam qui colit, poteſt dici Dominici non ſtudioſus eſſe, qui factis itineribus, concionibus habitis, inſtituta Concionatorum Religione fidem conſeruare, & amplificare conatus eſt? Pudorem & pudicitiam qui amat, poteſt non odiſſe libidinoſorum quotidiana adulteria, meretriciam vitam, domeſtica nonnullorum lenocinia, cum corporis & animi caſtitatem Beati Dominici, compreſſiones carnis plurimas, & adhibitam corpori caſtigationem audierit? Qui religionem Dei immortalis retinendam curat, eidem qui depulit errores Arrianorum, & diſiecit tenebras multorum animis offuſas ignorationis & inſcientiæ maximæ, & profundendi Religione Chriſtiana ſanguinis ſtudio & cupiditate flagrabat, non exiſtimet laudẽ eſſe tribuendam? Is ei nõ deditiſſimus fuerit, qui non præſcriptiones Dei ſolum, & Eccleſiæ mandata integra ſemper & inuiolata cuſtodiebat, ſed itineribus conſiliorum Chriſti IESV obediendæ paupertatis & demiſſionis in cœlos contendebat? Qui Beatorum ſedes immortales adipiſci voluerit, is in Beatum Dominicum non ſtudio voluntateque propenſa feretur, cum cogitet dignitates cœleſtis Aulæ, honores Beatorum Dominico delatos, qui laurea Virginis, honore Patriarchæ, inſignibus Doctoris, & infulis Confeſſoris in Heroas cœlorum claros & illuſtres ornatus floret? Qui nobilitatem generis, iactationem ſæculi; pro virtutis ſplendore, pro Beatorum claritate commutatam curauerit, is non in gloriã Guzmaniorum ſtemmatibus ſancti Dominici virtute additam, in acceſſionem gloriæ factam, pro vulgi plauſibus, & inanitate contemptã, mentis aciem intendet? An ſi quo in homine quidquam boni ineſſe ruſticus & agreſtis viderit, continuò mirabitur & ſimilis illius eſſe concupiſcet, nos qui cumulum bonorum omnium, multitudinem virtutum maximarum, abundantiam cœleſtium diuitiarum & modum rationemque ad florentem hanc & cœleſtem fortunam aſpirandi in vno Principe recipiamus, eundem, Beatum ſcilicet Dominicum, non colimus, non ſuſpicimus? Quid illa, quæ magnum pondus habent, non cuiuſuis animũ commouere poſſunt, quod ad Chriſti Ieſu

amicitiam, sanctissimæque Triados, facilem aditum Virginis Mariæ (cuius studiosus ille à puero fuit) ostendit intercessione patrocinioque suscepto?

Enumeratio cum repugnantibus & minoribus.

SEd ego multitudine magnitudineque tuarum laudum fretus, vide quò progrediar. Quis filius patri, quis seruus hero ita morem gessit, atque tu fratri maximo natu, vt quodcunque illi collibitum esset, tibi placeret? quid ratum Franciscus habebat, scire desideratis? proferte quid tutori fratri suo fuerit libitum, id fratri minori natu collibitum erat: Quid fratri fuerit probatum, id huic probatum etiam erat. Paulò ante cunctorum, quibuscum versatus fuerat, condiscipulorum testimonia proferebamus: Quid ita? non domesticis probatus? non fratri atque de sua familia hominibus acceptus? imò quia propter virtutes suas tam charus fuerat, externorum ad maiorem laudem iudicia facta, efflagitabamus, vt quo minus secundum omnia vos de tanto viro existimaretis, non recusaremus. Ecquis demissionem eius, & mores ad fratris nutum fictos atque formatos ignorat? obedientiam sui ipsius voluntatis inimicam, ne contra fratris voluntem & placida veniret, omnes certè magnoperè commendarunt. Atque in studiis instituendis atq; persequendis in curriculum vsque literariæ contentionis factum, nihil vnquam, nisi ex illius animo, atque præscripto fecisse constat. Proh virtus hominis eximia! Esse ne putassemus quenquã adolescentem tantâ virtute præditum, vt quod suum esset, id à tutore petere non audêret? cuius petendi leges potestatem faciebant, imò quæ sibi sæpe fuissent opus ad sumptus necessarios, ne parum modestus videretur Franciscus, ea magis à fratre volebat anim aduertere, per eumque admoneri, quàm ne tutorem non arrogantiæ arguere videretur. Sed nimis multa videbor de hac re dicere: nõ habere se hoc in suis magnis laudibus & ornamentis, dicet aliquis. Quid? Parum? ne est, vsque eò se demittere quenquam & abiicere, vt cum adolescens esset, sic se temperauerit, vt actiones suas ex illius, in cuius ditione fuerit, nutu & voluntate dirigeret, vultum & nutus hominis perspiceret, atq; adeo tacitos & reconditos animi sensus ad obediendum cognitos & exploratos haberet? Quo studio & alacritate iussa exequeretur, qui sic à necessariis rebus postulandis

laudis abstinebat? quem modum & moderationem haberet in reliquo genere rerum, quas adolescentes appetunt, quas efflagitant, & pro consequendis tutores suos vrgent, atque premunt, & si non tutores succurrant statim, litem intendunt, vt in libidines suas, in multas insanias suo arbitratu pecunias extorqueant?

Quibus schematibus illustretur, & amplificationum generibus enumeratio.

LIcèt ex superioribus facilè sit intelligere, quibus schematibus enumeratio illustretur, tamen separatim schematis illustratas aliquot enumerationis exercitationes subijciamus, quæ decori sint & ornamento maximo exercitationibus oratoriis.

Nullum schema repetitione frequentius, à qua duximus initium, ad amplificationem enumerationis: repetitionem alia sequentur schematum genera, quæ exercitationum inscriptio suis nominibus notabit.

Enumeratio cum repetitione.

ITaque biennio consumpto in Rhetorum classe, è Rhetoricis excessit, Dialecticæ facultatem audire voluit; vel patri, qui iusserat, vel auiditati suæ, vel conditionibus quas habiturus erat, satis promissum esse ducens. Ad Dialecticos ergo se contulit, teque Dialecticam interpretantem præceptorem habuit. Ille præceptori suo frequentione, studioque non defuit: Ille gymnasium suis argumentis & responsis publicarum disputationum cohonestauit: Ille sæpe, sæpius, ac sæpissimè arma dedit, quibus condiscipuli ad argumentandum vterentur: ille se primum semper aduersariis obiecit, cum illisque primus in acie duce præceptore fuit, tuosque aduersarios esse duxit suos.

Quæ quidem à te, in eam partem accepta sunt, vt illum ad examinis periculum subeundum primum præ cæteris condiscipulis designaueris.

* *

*

Secunda exercitatio cum repetitione.

QVo tandem animo esse putatis, aut adolescentes, qui literas perceptum in Academiam veniunt, aut eos, qui prælegendi munus præstant, & cathedras omnes moderantur, cùm pestilentiam in hanc vrbem inuasuram metuant? Cum non procul ab hac vrbe distantes populi numerentur infecti iam esse pestilentia? Cum vnius hominis infecti pestilentia, in hanc vrbem aduentus totam ciuitatem contaminare possit? Cum rumor pestilentiæ oppidanos oppresserit, cùm tantam multitudinem adolescentum, quos Dialecticæ, quos Medicinæ, quos Iurisperitiæ, quos denique sacræ Theologiæ vacantes videtis vno solum rumore Salmantica fugare possit, & in patrium solum vitandæ pestilentiæ causa vnumquemque propellere, putatis ne vos, hac quiete, & auditorum flore perfruituros, nisi eos, qui vobis omnium artium & disciplinarũ gymnasia complent, non solum, vt necessarium est, pestilentia, sed etiam pestilentiæ formidine liberetis?

Enumeratio cum repetitione in singulis periodis.

NOn possum apposité Iudam accusare; si cuipiam opus est ad vnum duntaxat crimen, non solum ingenio, verum etiam arte quadam singulari. Vnum hoc crimen videtur esse, verum in illo tot, & tanta scelera continentur, vt ea quo pacto distinguere ac separare possim, nesciam. Est venditionis crimen, cuius causa pecunias Iudas sceleratissimus accepit. Est proditionis, quòd Christum IESVM impiè ac nefariè prodidit. Est perfidiæ, quòd omnium perfidiosissimus in Dominum perfidiam & inimicitiam concitauit. Est crudelitatis, quòd Agnum mitissimum obtulerit belluis immanissimis, discerpendum, dilaniandumq; tradiderit. Est impietatis, quòd parentem filius, quòd discipulus præceptorem, quòd seruus Dominum crudelitati obiecerit inimicorũ. Est ingrati animi, quòd à præceptore beneficiorum memoriam abiecerit acceptorum. Est auaritię, quòd pecuniarum cupiditate captus pretio sanguinem addicere non erubuerit innocentis. Est maiestatis violatæ, quod Imperii Beatorum, Regnorumque cœlestium Principem, & Regem celsissimum ita nefariè violare ausus est. Est immanitatis plusquã ferinæ, quod insontem, tanta sanctitate præcellentem Christum, ipsam potius innocentiam, summamque sancti-

ſanctimoniam in tantas coniecerit ſuppliciorum acerbitates. Eſt hæreſeos, quòd à Domino Chriſto IESV à ſua fide ſanctiſſimaReligioneq; defecerit aduerſariorũ factionibus ſtudens. Eſt ſuperbiæ Luciferi ſectatricis, quòd in Deum ipſum, in auctorem vitæ arma ceperit, & vniuerſam diuinorum ſpirituum aulam ſibi fecerit infeſtam & inimicam. Illud verò, quid ſit, iam non poſſum dicere, quoque nomine appellem, neſcio, quod ipſum Chriſtum Ieſum, inſpectante ſenatu diſcipulorum, ſimulatione pacis, oculi ſigno dato, vinciendum conſtringendumq; tradiderit. Cum Chriſtum Ieſum dico, quem me vis intelligere Iudas nequiſſime? Ipſum Deum, Filium Patris Æterni. Nihil eſt quod dicam amplius.

Enumeratio per præteritionem cum repetitione.

TV præ condiſcipulis tuis optimo ingenio præditus es, & lætiſſimis tui præceptoris doctiſſimi hominis, & antiquiſſimi, & imprimis ab omnibus commendati opinionem tuis progreſſionibus adauxiſti. Tu maximam & frequentiſſimam ſcholaſticorum celebritatem curatam à præceptore, qui occupationibus neceſſariis impeditus prælegere non poterat, muneris iſtius obeundi prouinciam ſuſtines, occupatis omnib. gymnaſii ſubſelliis inferioribus & ſuperioribus: ſed non iſtud in laude tua pono, quòd adoleſcentes ingenio magno, induſtria ſingulari, ſumma eloquentia commemorantur, qui id fecerint. Nolo communem cum aliis laudem amplificare oratione mea. Exquiſita quæro, non vulgaria de noſtro Doctore prædicabo, & in eloquentiæ ſtudia, & in reliquarum artium & diſciplinarum Oceanum ingreſſo.

Enumeratio per præteritionem, cum repetitione

NOſtis hęc omnia multò melius, quàm ego mea poſſim oratione referre, quæ nunc ego omnia prætereo ac relinquo. Nihil de caſtitate hominis loquor, nihil de ſua demiſſione, nihil de ſingulari patientia & fortitudine, tantum de vna charitate, quo facilius vos iudicium de ſacellis, de Xenodochiis extructis, de Sacerdotiis (vulgò Præbendis) inſtitutis, & de miſericordia egentium multitudini ſemper è facultatibus ſuis tributâ facere poſſitis, quoniam id vos maximè video deſiderare, dicam.

Enumeratio per præteritionem ad subiectionem facientem.

SEd quid ego ineptus de hoc homine apud vos dico? Ignotum hominem scilicet pluribus verbis commendo? Estne quisquam omnium suæ artis atque disciplinæ virorum, de quo melius existimetis vos? Estne quisquam qui vobis prudentior, humanior, officiosior, doctior esse videatur? Quid inuidi, qui hunc suis in circulis propter virtutis præstantiam, & eruditionis laudem corrodere solent, secum taciti, si se colligent, existimabunt aliter? Nonne quoties in literarum mentionem incidimus, toties hunc, qui bene de doctis viris Academiæ loquuntur atque sentiunt, & virum bonum & doctum esse dixerunt: & honoris causa appellare consueuerunt, quod nemo nisi aut de optimo, aut literatissimo facere consueuit?

Enumeratio cum articulis, traductione interrogatione.

OMnia iam, inuictissime Ioannes, prouisa, parata, constituta sunt, cum tua summa cura atque diligentia, tum etiam eorum Ducum, quos tecum habes ad pugnam contra Turcas committendam. Adest etiam hostis in oculis, in conspectu nostro, qui pugnādi studio summo inflammatus venit. Omnes adsunt omnium ordinum milites, omnis denique generis, plenæ sunt triremes, plenę iam puppes, plenæ proræ: causa quidem est post Religionem natam hęc inuenta vna, in qua omnes senserint vnum atque idem. Atque omnes quo studio, qua alacritate, qua virtute, qua spe ad dignitatem fidei & ad honorem Christi IESV defendendum consentiunt? Quid ergo hic equites Venetos commemorem, qui tibi ita summam pugnæ concedunt, vt tecum de Religionis amore certent, quos ex multa diuturnaque disiunctione ad huius pugnæ societatem concordiam que reuocatos fidei causa cum Rege Philippo coniunxit? Pari studio defendendæ Religionis conuenisse vides Italos fortissimos Duces, & inter illos classi Italorum Præpositum, eximia virtute præditum Antonium Columnam; milites item suos (cum stipendiis ad pugnandum hic dies frequentes aduocauerit) video ab omni alia expectatione ad tuendam Christianam fidem esse conuersos. Omne robur adest Cruciferorum Ordinis

Ordinis Beati Ioannis, Equitum fortiſſimorum. Quis enim eſt illorum, cui non cauſa præſens, fœderis initi ſocietas, Chriſtianæque Religionis amor, honos, & decus immortale Chriſti IESV, cum ſit carum, tum ad ſanguinem vſque profundendum dulce nimis atque iucundum? Operæ pretium eſt, Imperator fortiſſime, aliorum, qui nobiſcum conuenerunt, ſtudia cognoſcere, qui ſua virtute multorum Imperatorum ſtipendia conſequuti, hanc auidiſſimè pugnam expectant, quam quidem ex diuerſis nationibus oriundi, & multi ſummo nati loco, auidius expectare nequeunt. Sed quid ego ſingularum nationum homines perſequor, quos ſocietas iſta, quos communis cauſa, quos denique fides eadem, quæ cariſſima vnicuique debet eſſe Chriſtiano, ad Religionem defendendam excitauit? Hiſpanus eſt nemo tuæ gentis, nationiſque bellicoſiſſimæ, qui Turcarum impetus deterrimorum frænare non cupiat, qui non obuiam velit occurrere, qui non tantum, quantum viribus poſſit, conferre geſtiat ad prælium committendum. Qui tecum ſunt in triremi Imperatoria, qui veniunt Equites clariſſimi, qui Comites, qui Marchiones, hoc idem depoſcunt. Omnes paratos & inſtructos habes, expeditos ad prælium omnes ex omni genere, ordine, atque natione; ad ſignum, buccinarum clangore multo, terrificoque Arcabuſiorum diſploſione, tormentorum fragore percrepent omnia, vt cœlum ruere velle videatur.

Enumeratio vehemens cum interrogatione.

QVid mali aut ſceleris fingi aut excogitari poteſt, quod non in Anglia hæreſis ſuſceperit, & patrauerit? Quod toto orbe flagitium, quod latrocinium, quod parricidium, quæ ſuperbia, quæ auaritia, quæ ventris ingluuies, quæ iracundia, quæ odii magnitudo, quod adulterium, quod ſtuprum, quæ libido, quod dedecus infamiæ ab hæreſi remotum fuit? Quis improbus non hæreſi fuit affinis, atque reus? Quis proditor diuinæ Maieſtatis, quis deſertor Religionis, quis prædo ſacrorum, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui ſe in hæreſi non familiariſſimè vixiſſe fateatur? quæ cædes per annos multos ſine hæreſeos factione factæ? quod nefarium ſacrilegium non per illam admiſſum? Iam verò quæ tanta in illo vnquam homine voluptatis illecebra fuit, quanta in hæretico? Hic alios amat turpiſſimè: aliorum amori flagitioſiſſimè ſeruit: aliis fructus diuitia-

diuitiarum pollicetur, cum aliis necem bonorum, non modò impellendo, verùm etiam adiuuando, facit. Iam verò quam subitò non solùm ex vrbe, verùm etiam ex omnibus locis ingentem numerum perditorum hominum colligit? Nemo non modò perditus Londini, sed nec vllo in angulo totius Angliæ libidinis, & libertatis appetens erit, quem non ad deserendam fidem, ad euertenda templa, ad stupra sacris virginibus facienda, ad rapinas & prædas non asciuerit. Atque iidem isti Hæretici scelerum & flagitiorum consuetudine assuefacti, stimulos & morsus conscientiæ cùm ferre non possint, Ecclesiam per se fingunt, atque mentiuntur, mentientes caput illius hæreseos ream, & adiutricem mulierem insanam & furentem Elizabetham.

Enumeratio inquirendo causas, per subiectionem.

IN hac tanta tam eximia, tam singulari virtute, quæ ita rarò extitit, vt si quando perspecta sit, fere absolutionem & perfectionem adferat, quibus illum adolescentem valdè bonum ornamentis præditum esse censes oportere? Nonne & indolem eius, qui commendatur, mirificam esse præclaros mores, egregiam naturam, & vitam donis & muneribus eximiis instructam, omnia denique ad exemplar, & formam honestatis spectare? Horum tu nihil non in hoc adolescente, pro laudis instituto præconio non inuenies. Laudatur à te Petrus Martinus, qui homo? Adolescens probus & integer, & à bonis in precio magno habitus, annos natus nondum decem & octo, vetus profectò Rhetor, sciens Græci sermonis, & multum in historia versatus, vt hoc ab omnibus prædicare sæpe audiuistis. Diuitiæ tamen istum adolescentem, & à parentibus relicti patrimonii amplitudo, & numerum acerui ab itinere virtutis aliquando deflexerunt. De suspitione cuiuscunque vitii nunquam illum apud suos amicos, aut apud præceptores purgare necesse fuit. Diuitias sic maximas obtinuit, vt quæ sibi necessariæ fuerint, eas ad victum quotidianum acceperit, reliquas tutor administrauerit. Occasiones porrò quæ potuerunt esse in eo, qui vt omnes scimus, domi se semper tenuerit, ab scholis rediens & literis & studiis se totum addiderit? Hæc sane vita maximè disiuncta à sceleribus, & cum officio planè coniuncta videtur. Quæ res & alia cogitari potuisset, quamobrem sui semper similis non esset? Nobilitas, inquies, generis animum extulit. Nobilitas

bilitas generis efferebat? Quando obſecro? Neceſſe eſt enim tunc aditum inferiorum difficilem, congreſſus cum his nullos, nullos ſermones habuiſſe: At is fuit maximè comis & humanus, qui quamuis plurimis nobilitate præiret, infimis comitate par eſſe videbatur.

Enumeratio per ſubiectionem cum repetitione initio periodi, & cum interrogatione concludens.

QVæro abs te, Isne qui ſacerdotium poſtulat indignus erat, qui impetret? An illi non mouebunt qui pro eo poſtulabãt? An poſtulatio tibi non æqua videbitur? Poſtulabant homines nobiliſſimi, atque illuſtriſſimi noſtræ ciuitatis, quos nominare non eſt neceſſe: quia noſti mores & ſplendorem illorum, quia præſentes ſunt, & vos eoſdem videtis, qui tanto ſplendore ſunt ac dignitate, vt tales à populo Hiſpalenſi putentur, vt quidquid poſtularent, nemo eſſet, qui non æquum putaret. Poſtulabant pro homine egentiſſimo, & literis, ac virtute iam inde à pueritia dedito, qui vel ipſe hoc ſacerdotium appeteret, vt ſe magis virtuti dederet, & veſtram Eccleſiam ſuo ſplendore cohoneſtaret. Res porrò à vobis eiuſmodi poſtulabatur, vt æquè vobis atque homini conueniret, tantum ad ſe ſacerdotium deferri. Quæ cum ita ſint, quæro abs te, quam ob cauſam ſacerdotium eidem non detuleris?

Enumeratio per ſubiectionem.

PRoficiſcuntur Reges obſeruata de cœlo ſtellula, relinquunt imperiorum gubernacula, nullo ſtrepitu, nullo tumultu, nulla gaza, neque apparatu regio comitante. Quo? in finitima loca? minime Auditores: in remota igitur? ita quidem. Quonam? quò ſtella deduceret. Cuius Principis inuiſendi cauſa? Regis Iudæorum, & Principis ſummi, & Imperatoris dominantium. Verno proficiſcuntur tempore? hyberno potius, ſumma hyeme, hyemis infeſtiſſimo tempore, quod tempus eſſe ſolet aquarum, frigorum & niuium maximarum. Quò peruenerunt? Ieroſolymas. Quam tu mihi narras vrbem? Caput Iudææ & non ad Præſidem continuò, cuius domus Regum excipiendorum apparatiſſimum hoſpitium debet eſſe. Quid igitur ſibi rei cum Herode, qui Iudæa præſidebat? Nihil rei præter percontationem. Quinam Herodes accepit? Accepit Reges ſimulatione humanitatis, quem illi percontatione Regis Iudæorum nati plurimum ac vehementer perturbarunt. Et quæ

Regibus in Iudæam veniendi causa? Regem vt inuiserent, quem prædicabat stella fuisse natum. Quid Reges ab Herode acceperunt? quod constanter periti veteris legis responderunt. Illud esse tempus à vatibus prædictum, Regis quem expectabant: in lucem prodituri oppidulum Bethleem esse, quo in loco nasciturum esse vatum oracula prædicabant; adirent illuc, & vbi adorassent, ad se reuerterentur, quòd quem illi præstitum honorem, à suis sedibus venissent, eundem illi iustum ac debitum vellet eadem submissione tribuere. Quid agunt Reges? discedunt ab Herode, & nullo duce monstrante viam. Quinam igitur in porticum peruenerunt? Quæ se suis ex oculis abduxerat, eadem stella visa est continuò præire denuò apparens, & deducens illos in Bethleem, in ædem vsque, in porticum vsque humilem, & malè materiatam, super quam illa constitit, & Reges in illam ingressi, quem inquirebant infantem inueniunt? inueniunt certè quidem. At quomodo? iacentem inter duo animalia, quem inuisunt: nec inuisunt solum, sed ad illius pedes prostrati suis donis ac muneribus afficiunt, & in illius pueri formâ atq; figurâ maiestatem immortalis Dei latentē adorant. O fidem omni laude prædicandam! non exhorrent Reges humilitatem ædiculæ, non indignitatem præsepis, non inopiam parentum extremam, non solitudinem & speciem foris apparentem infimam & contemptissimam.

Enumeratio per subiectionem cum correctione & dubitatione.

SEd quisnam est tam eloquens de Rhetoricis nostris? tametsi qui minus sunt eloquentes, quàm qui adolescentes limina Rhetoricæ vix ingressi fuerunt? An ex eo numero, qui ex Rhetoricis ad alias artes disciplinasque transierunt? Non est credibilis tantus in vllo furor, vt qui vix flosculos Rhetoricæ delibarunt, aut in aliis artibus versantur, tantam audeant sibi præripere laudem. Ac si nihil hæc duo genera adolescentum cogitant, videndum est, nequid præceptores Rhetoricæ. Qui? omnes enim qui sunt, aut tanta superbia non erunt, vt id sibi sumant, aut recordari diuitias oratoris ad Qu. Fratrem, omni conuentione repudiabunt: vt aut nolint, aut si tantum sibi sumerent, contra Ciceronis sententiam venire se proculdubio videant.

* *
*

Enumeratio

Enumeratio per ironiam.

NIsi fortè etiam dubium est, quomodo ipse ad tantum honorem ascenderit, homo scilicet nobili genere natus, summis opibus ac facultatibus, excellenti ingenio, rectissimis studiis, atque optimis artibus, bonitate singulari atque existimatione, prudentia & exercitatione, acerrima mente, atque consilio, homo denique omnibus ornamentis præditus, vt eum honorem alius nemo mereretur accipere. Non est necesse demonstrare verbis, cum neque literas nouerit, & ad illas percipiendas hebeti fuerit & obtuso nimis ingenio. Quibus porrò potest ille hominum existimationibus vti, qui propter Præturam hanc nefariam absens nunquam in obliuione iacuerit, sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum reus fuerit?

Quam partem orationis sortiatur enumeratio.

ENumeratio in omni parte orationis dominari potest, & cum excellentia singulari. Et quanquam ex superioribus quidem exercitationibus pars illa confirmationis constare potest, tamen singulas modò ex instituto partes persequamur, quo clarius id, quod diximus, & imprimis in Exordio, prapositis aliquot Exordiis confirmemus, deinde ex ordine ad partes alias accedemus.

Exordium in laudem B. Ermenegildi ex enumeratione petitum.

QVæ res in habendis orationibus plurimum possunt, eæ pro nobis ambæ faciunt in hoc tempore, maxima Diui Ermenegildi, virtus, & Auditorum, qui meam spectant orationem, in tantum Regem & Martyrem Christi IESV venerandum singularis pietas, & religio notissima. Quorum vnus affert orationis vbertatem & copiam, alterum incredibilem ad dicendum alacritatem. Laus enim D. Ermenegildi, fidem egregiam, patientiam animi, constantiam in extremum vsque spiritum seruatam ostendit. Neque hæc duntaxat, quæ tantopere mirari videntur omnes, summa in hoc Rege inesse videbimus, sed vnius filii, Regnorum maximorum hæredis, vxoris iungendæ, & suorum Regnorum pro tuenda Religione deuotionem.

Accedit

Accedit illud quoque decus, ac lumen Ermenegildi, quòd superiora ornamenta, magis illustriora reddit, & omnibus diuinæ laudis numeris absoluit: quod post carceris squalorem, post custodiæ tenebras, & angustias maximas, post tollerantiam & perpessionem acerbitatum maximarum, caput ille discindendum vltrò carnificis obiecit crudelitati. Quantam verò mihi Auditores beneuolentiam, quantum studium & attentionem polliceantur, declarat tantæ multitudinis, quantam cápit huiusce theatri amplitudo, qui factus est ad audiendas sui Patroni laudes concursus maximus, nunquam ex hoc loco perspectus, nobilitatis magnificentissimus iste motus, & honorificentissima Senatorum Hispalensium frequentia, cum splendore consessus Ecclesiæ sanctissimæ, Portionariorum, & Canonicorum omni dignitate florentium. Atque tu ipse Cardinalis excellentissime, qui pro feriis tanti Regis administrandis nostram orationem audire voluisti, quantos dabis plausus, vt de Diuo Ermenegildo dicere sine magna voluptate & alacritatę non possim. Vos igitur omnes, quos adesse video, qui mihi fauetis & facitis animum, quem cuperem & habere vellem ad dicendum, & teipsum Rex & Martyr fortissime, auctor & Princeps istius orationis instituendæ, testor & imploro ad Orationem hanc tanquam nauim in portum vsque velis passis, & aura secundissima prouehendum.

Secundum Exordium ab enumeratione per praeoccupationem.

POterit aliquis vestrum quærere P. G. quid sit, quòd cum summi oratores pręceptoresq; eloquentissimi suadeant, ego potissimum surrexerim, qui neq; ætate, neq; ingenio, neq; auctoritate sim cum his, qui sedeant, comparandus. Multi enim eorum, quos videtis adesse eloquentiam sibi cum natura, tum arte atque exercitatione compararunt. Neque quisquam est eorum, quos enumerare potuissem, qui in hoc laudationis genere non fuerint summa cum laude versati. Quid enim mihi nunc primum in hanc lucem prodeunti, cum exercitatissimis collegii trilinguis oratoribus, cum multis veteranis oratoriæ facultatis Principibus, cũ præceptoribus Academiæ Complutensis exquisitissimis, quorum in voce suauitas, in agendo dignitas, in verbis splendor, in sententiis grauitas, in omnibus dicendi

endi luminibus laus præcellens & admiranda non meam, sed aliorum, qui quondam Oratores summi singularesque fuerunt, gloriam adæquarunt? Omnes profectò, quos habet Academia nostra, huiusce laudis & orationis appetentes fuerunt, habere tamen propter occupationes suas orationem forfasse non potuerunt. Ita fit vt adsint, propterea quòd lauream Magistri sapientissimi cohonestare voluerunt: taceant autem idcircò, quia tempora occupatissima afferre voluerunt. Quid ergo audacissimus ego ex omnibus? Qui occupationibus distinear etiam non minimis? Quæ me res præter cæteros impulit, vt istius viri præstantissimi laudem susciperem? Quia si qui istorum dixisset, qui dicere potuerunt, in quibus est summa orationis vbertas atque copia, si quis verba de laude Magistri nostri facienda decreuisset, id quod hodierno die, propter profectionem quæ instabat, fieri necesse erat, fortasse nisi incommodo suo facere non potuisset. Ego, etsi omnia quæ mihi fuissent agenda, intermitterem, nequaquam res meæ quidquam detrimenti capere potuissent: deinde quòd cæterorum oratio, propter excusationem, quam afferrent. nec postulanda tam facilè videbatur, & propter nobilitatem & amplitudinem suam, id postulare, non magnæ fuisset, quod omnes fatebuntur, prudentiæ. Ego si quid non ita perpolitum arte, perfectum numeris oratorijs attulissem, vel non admodum animaduertendum esse, propterea quòd nunc primùm ad dicendum ascenderem, vel ignosci adolescentiæ meæ potuisset. Accedit illa quoque causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum esset, qui neque officijs, neque sanguinis communione cum Magistro sapientissimo coniuncti essent: à me autem ille contendit, qui apud me & sanguinis communione, & beneficijs, & dignitate plurimum potest; cuius ego neque coniunctionem cum parentibus meis ignorare, neque auctoritatem negligere, neque summa in me beneficia negare potuissem. His de causis huic ego laudi orator accessi non electus vnus, qui maximâ eloquentiâ, sed interceptus ex omnibus, qui meas occupationes intermittere potuissem. Neque vti maximâ fuissem auiditate dicendi, verùm vti non omnino diem necessarium obire desinerem. Forsitan quæratis, quæ ista tanta temporis breuitas, quæ profectionis celeritas & repentina festinatio, quæ tot ac tales oratores impedierint, quominus de studijs, de laude præstantissimi viri, quemadmodum consueuerunt, possent orationem habere. Id vos adhuc ignorare non mirum est,

propterea quod repentinè nuntij, literæque istius rei, quæ nostræ orationis necessitatem attulit, abhinc quatuor dies venerunt. Res ea est, patrem nostri Magistri, qui diem laureæ anteuertit, ex periculoso morbo laborare nuntiatum est. Ad illum senem iam, & grauissimè ægrotantem, moriturum certò, vt prædixerunt Medici, nisi dies aliquot ante obitum proficiscatur, res paternas bene constitutas relinqui non posse. Hic repentinus & luctuosus paterni morbi nuntius præponendæ tot ante dies laureæ, simul & orationis vsitato Academiæ more necessitatem habendæ, nobisque in discrimen honoris adducendi causam æquissimam attulit. Quare dum breuiter de doctissimi Magistri laudibus dixero, quam veniam temporis angustiæ nostræ parum elaboratæ dictioni postulant, vestra benignitas, & singularis in omnes oratores iampridem perspecta beneuolentia, minimè profectò, quemadmodum spero, denegabitis.

Tertium Exordium ab enumeratione.

SI Doctor aliquis P. G. aut eorum qui præsentes sunt, fortè quæsierit, cur ego qui tot annos in sacris Literis studijsque ita sim versatus, vt hoc omiserim dicēdi genus, nullasq; habuerim orationes, subitò nunc, intermissa facultate sacræ Theologiæ, ad orandum ascendam: is si nostræ orationis habendæ causas rationesque cognouerit, vnà & id, quod facio, laudabit, & in hac laude omissa, nullam mihi iustam futuram fuisse excusationem putabit. Cùm auditor in Academia vestra Rhetoricæ fuissem, Patres, ita quidem ex his studijs excessi, vt Rhetoricæ gymnasijs gratiam aliquam, iucundamque mearum in arte benedicendi progressionum memoriam reliquerim: factum est autem, vt cùm magnam in suis oratoribus multis, tum nonnullam in me spem huiusce facultatis cohonestandæ positam esse plures arbitrarentur, qui nunc bonitate causæ adducti, ferè omnes ad me de communi consensione conuenerunt, vt suarum præsentium feriarum laudem celebritatemq; defenderem. Me sæpe esse pollicitum, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus, dum sacræ Theologiæ vacarem, accidisset, quo tempore meum officium Rhetorum ordo desideraret, eorum honori me non defuturum. Venisse tempus, aiebant, vt ordinem Rhetoricæ, ad honorem famamque totius Academiæ commendatum haberem: se nullum genus Oratorum in hisce sacris solemnibusque ferijs, ad quos adire potuissent, prætermissuros esse;

esse; quòd caput sanctissimum D. Ermenegildi Senatus Hispalensis in nostrum Collegium ex suo templo maximo augustissimoque transferendum decreuisset. Quas res in Carminibus Poësis, Rhetorica in orationibus, Hispana musa in suo genere, cunctorum ingenia in suis facultatibus, & in suis opibus efficere potuissent, eas omnes Academiæ tantæ cunctos ordines hac vna celebritate præstituros esse: rogare & orare non destiterunt, vt illos laborantes de tantarum feriarum honore consolarer, quos me Rhetoricæ non inscientem maximè adiuuare oporteret. Tuli grauiter & acerbè, Patres, in eum me locum adductum, vt aut eos homines spes falleret, qui opem à me & auxilium expectassent, aut ego qui me ad sacræ Theologiæ disciplinam colendam abhinc duobus annis dedissem, tempore atque officio coactus ad artem Rhetoricæ facultatemque traducerer. Dicebam habere Rhetoricæ ordinem exquisitos facultatis oratoriæ magistros, & præterea nobiles alumnos & singulares Oratores, qui, quemadmodum sciebant, sæpius ad dicendum in istiusmodi Sanctorum laudibus ante me in hunc locum surrexissent: Quibus ego Oratoribus nominatis, quòd excellentes in suo munere fuissent, sperabam hanc à me prouinciam posse reiici, id erat mihi aduersarium maximè. Nam nisi hoc isti etiam præceptores & summa laude cumulati Oratores se facturos esse non pollicerentur, neque meipsum adijssent, neque hanc prouinciam vt susciperem, à me efflagitauissent. Adductus igitur sum officio, fide, precibus, bonorum Oratorum exemplo, aliorum meæ doctrinæ permissu concessuque veteranorum, vt munus hoc dicendi, non ex meorum studiorum, sed ex præsentium feriarum ratione mihi suscipiendum putauerim. Quo in munere illa me res excitare & inflammare debet ad dicendum, quòd hæc, quæ videtur esse, exercitatio oratoria, non potius Rhetoricæ, quam Theologiæ res est existimanda. Affero enim diuitias aliquot Theologorum, monimenta sacrorum annalium, rationes ex sacrorum Doctorum annalibus petitas. Quamobrem, etsi verba mihi petenda sunt ab Oratoribus, & ex illorum præscriptionibus oratorium artificium, & ars exquisita proferenda, propemodum manere in officio Theologorum videor, & non omnino à tractandis Theologis versandisque discedere. Quòd si hanc causam, tam iustam, tam illustrem, tam necessariam non haberem, si aut hoc à me

Rhetorum ordo non petijsset, aut mihi præceptorum, qui laborem hunc susceperunt, auctoritas & existimatio non intercederet, & hoc, quod facio; ab studijs meis non discedens, profiterer; vt Diuus Ermenegildus regia dignitate; contemptione rerum humanarum, in Christum Iesum fide & amore, patientia, magnitudineque animi, sanguinis pro Religione profusi constantia, cuius merita in vrbem Hispalim, in totam Prouinciam Bethicam, atque in regna Hispaniarum florentissima ante oculos omnium posita, me dicente commendaretur, quis tandem esset, qui omnem studiorum rationem intermittendam, &, si opus esset, omittendam non curaret? Quid est, proh Deum immortalem! in quo Oratores Reipub. plus hoc tempore prodesse queant? quid quod aut populo Hispalensi gratius esse debeat, aut alumnis huiusce Reipub. literariæ optatius esse possit, aut saluti, bonoque nostrorum animorum magis accommodatum, quàm Regem sanctum, & Martyrem, & Patronum Collegij, de tota non solùm vrbe, sed etiam Hispania tam bene meritum, vt illius Hispaniarum Principis pro Religione sanguine profuso, fides, quæ in Hispania labare, atque concidere velle videretur, constantissimè retineatur, debitis, vt par erat, orationibus commendare? Dicam ergò de Martyris inuictissimi laureâ, de genere mortis obitæ, (quoniam reliqua scio, qui sibi commendanda ornamenta susceperint,) si me beneuolis & attentis auribus audieritis.

Exercitatio Enumerationis in Distributione.

Primùm mihi videtur de demissione, deinde de paupertate, tum de charitate Beati Francisci esse dicendum.

Exercitatio enumerationis in Narratione.

ATque vt inde oratio mea proficiscatur, vndè hæc omnis causa manat, bellum graue & contumeliosum Regnis Hispaniarum, atque Sacræ Religioni Christianæ à teterrimis hostibus infertur Flandro & Anglo, quorum alter tot annos bellis oppressus, alter fidei inimicus, maximè occasionem nullam, ad nostros populos & prouincias attentandas prætermittendam semper ratus est. Nuntij afferuntur quotidie Hispanis mercatoribus

us, quorum magnæ res aguntur in negotiatione Indica oc-
patæ? Ad Regem Philippum pro ſuis claſſibus, quas capien-
& diripiendas iſti prædones claſſibus maximis ornatis &
ructis curant, literas nuntioſque mittunt Inſularum B. Do-
nici incolæ habitatoreſque, qui ſunt in Hiſpaniarum ditio-
ſignificant portum ab his eſſe captum, vrbemque Gadita-
quæ in aditu eſt, & faucibus Bethicæ, totam eſſe perturba-
Anglorum aduentu repentino; hos eoſdem mare infeſtum
dere, & in Hiſpaniarum portus huc illucque nauigantibus
præcludere, ſpoliare multos, diripere naues, partim prædas
re, partim captas naues cum contra tantam multitudinem
æ nequeant ſe defendere, rebus omnibus onuſtas in An-
m deferre: Hoſtes eoſdem magnis damnis illatis, metum
plura velle nobis inferre. His neceſſarium eſſe claſſes Hi-
arum, rebus omnibus ornatas opponere, quæ aduerſarijs
m iniiciant: atque hoc potiſſimum tempore vnam neceſ-
eſſe claſſem potentiſſimam, munitiſſimamque; & huic
tant Marchionem de ſancta Cruz præficiendum, for-
& inſignem vnum de Ducibus Hiſpaniæ fortiſſimis, rebus
is, & victorijs florentem, famâ & nominis celebritate præ-
m, præterea neminem.

tas Enumerationis exercitatio in Narratione facti vehe-mentiore, contra parentem B. Barbaræ, cum amplificatione.

ipite nunc crudelitatis inauditæ ſupplicium acerbiſſi-
m. Pater iugulum filiæ popoſcit, quam ipſe idolorum
anu ſuâ necaret. Iudices ſtatim carnificem de totâ ciui-
delem & immanem conſtituerunt: hoc officio delato
ulum filiam proſequutus eſt. Nam quemadmodum
tam idolorum perſuaſerit, item de publicâ delatione in
n, de contumelijs, & iniurijs in filiam ſanctiſſimam, ta-
m verè, tum grauiter & vehementer poſſem, tamen di-
termittam, eaque omnia veſtris animis integra reſer-
ud, quod neq; taceri vllo modo poteſt, neque dici pro
ate, cognoſcite. Pater ad filiã manu ſuâ conficiendam
t, & operam ſuam pollicetur, ipſe gladium fulgentem,
icum, qui poſſent eſſe, & quidem erant in vrbe, nume-
ulco, Præfecto, Iudicibus & oppidanis inſpectãtibus,
ublime intendit, & à filiæ ceruicibus caput abſcindit.
itatem inauditam! O ferinam immanitatem! filiam

tu de improuiso susceptam, quam tibi Deus Optimus ac Maximus, vt illi gratias ageres, dederat, ausus es occidere? Si te magnitudo maleficij, si te hominum existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius inusitatæ crudelitatis, huius impietatis inauditæ, gentes omnes & posteritatem sæculorum omnium nunquam oblituram esse? An quis tum præfectus, qui Prouinciæ præerat, & in his locis in Christianos crudelitatem insatiabilem expromebat, in filiam animaduertere tuo rogatu noluerat, idcirco te in filiam tam crudelem, tam impium esse legemus? Pluris apud te Deus immortalis, quàm idolorum cultus teterrimus debuisset esse! Multũ te cęcauit idolorum amor, & quidem præter reliquos homines, qui eò vsque progressus fuisti, vt cùm in alijs, & maximè in filia te detestabilem, cœlitibus & immortali Deo infestissimum reddideris: cui si renunciatum fuisset, pro Religione filiam in iudicium delatam esse, tamen te patrem meminisse deberes, vt patris animum haberes, non feræ & immanis belluæ. Hoc quàm tibi fuerit infestum, tametsi ex conscientiæ cruciatibus & angoribus assiduis intelligeres, tamen etiam ex hominum oculis & ore, de facinoris inauditi feritate cognosceres. Tacuerunt aliqui Præfecti crudelitatem exhorrentes, quamdiu aderat ille, qui tantam carnificinam exerceret, simul atque liberè proloqui possent, in hominis figura belluarum immanitatem iactarent. Manserunt testimonia tuæ impietatis, manserũt annales vetustissimi, & dum erit genus hominum, manebunt, patrem vnum post hominum memoriam, offerentem sese, non iussum, nec inuitatum fecisse carnificis officium in nece filiæ virginis sanctissimæ, non propter sceleris alicuius perfidiam, sed propter fidem Christo Iesu egregiè constanterque seruatam, non propter impuritatem aliquam aut libidinem, sed propter nuptias cum cœlesti Rege castitatis Religione celebratas, interfectæ. Atque te non iussu Pręfectorum, sed sponte, voluntateq; tua, non coactu Iudicum, qui impetrare nollent, sed vltrò oblatâ manu, sponte, præstitâ operâ carnificis crudelissimi, non denique in carcere, non clàm & occultè, sed in oculis hominum palam & apertè, non minis atque terroribus, sed impulsu hortatuque tuo ab Imperatoris Præfecto ad tantam crudelitatem adhibitum fuisse. Fuerunt in eo loco Christiani homines nobilissimi, principes defendendæ Religionis: testes fuerunt etiam de tuorum grege sceleratorum multi homines, qui quanquam fautores idolorum & administri Præfectorum, cùm tamen brachium ad cubitum
vsque

usque nudatum more carnificum vidissent, & intentum manu sacrilegâ gladium, atque adeò in filiæ caput brachiorum contentione deiectũ viderunt, hanc tantam impietatem non modò negare interrogati, sed palàm & apertè exhorrentes, iactare non desinerent. Dicet etiam posteritas sæculorum omnium, atque illud tonitru terrifico fulmen de cœlo iactum, quo mortem miserrimam & impietate tuâ dignissimam confestim obiisti, vt vno penè puncto temporis & filia in cœlestis aulæ sedes ascenderit, & tu pater crudelissimus in inferorum obscurissima loca sempiternis cruciatibus torquendus descenderis.

Vsus & exercitatio Enumerationis in Confirmatione, & inprimis ad ingressum eorum, quæ confirmanda sunt.

RES est eiusmodi, quæ maximè vestros animos excitare atque inflammare debet. In hac agitur generis Hispalensis gloria, quæ cùm magna vobis à maioribus vestris rebus omnibus, tum summa in Religione defendendâ tradita est. Agitur salus multorum Imperio nostro parentium, pro qua multa & grauia bella maiores nostri gesserũt. Aguntur classes nostræ, quibus amissis & mercatorum fortunæ, & aurum, quod ex India plurimum affertur, amittentur. Aguntur multorum Catholicorum, qui à Reginâ Angliæ teterrimâ modis omnibus vexantur, libertas & incolumitas, quibus est & à nobis Catholicis, & à potentissimo Hispaniarum Rege consulendum.

Vsus & exercitatio Enumerationis in confirmatione, & primùm de laude.

Exemplum in Ciceronis laude.

QVid ego contra Ciceronem loquar, cùm id quod loquor consulatu suo, virtute, eloquentia ipsa comprobetur? Hic à principio suorum studiorum, atque eloquentiæ ab omni studio sensuque commodorum mentem suam ad Romanum imperium nomenque contulit. Hic cùm coniuratorum manus Rempublicam delere voluisset, è ciuitate partim eos eiecit, partim in carcerem coniecit, atque extremo supplicio mactauit. Hic coactas Manlij copias omni diriores crudelitate dissipauit, & suæ eloquentiæ magnitudine

Ducem & Principem Catilinam ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefariè molientem abire non ſolùm coëgit à Senatu, ſed cuncti, exultantibus atque gaudio triumphantibus, è ciuitate: Teſtantur mœnia, delubra, domus, Rempublica vniuerſa, à ferro, à flamma, à vaſtitate, vt & ipſi Romani extinctam coniurationem, & illius conſilio, atque eloquentiâ capitis periculo liberatam: teſtantur ingenij monimenta, orationes omnibus ornamentis oratorijs redundantes, quarum immortalis memoria vetus populi Romani nomen illuſtrarunt, & illuſtrabunt in perpetuum.

Exercitatio ad laudem Academiarum per enumerationem.

ATque vt Salmanticenſis Academiæ laudes facilius intelligantur, hæc ſum rogaturus: Extruxeruntne illam Reges? fatebuntur omnes. Conſtituerunt ſtipendia maxima, & amp'iſſima? non negabunt. Ædificaueruntne gymnaſia ſingulis diſciplinis, & artibus percipiendis dicata? ædificarunt. An bonorum Præceptorum in omni ſcientiarum genere præcellentiſſimorum numero celebritateque exornauerunt? notum id quidem eſt. An concurſu omnis generis & ordinis auditorum Academia celebratur? omnium maximè hac de cauſa celeberrima eſt Salmanticenſis Academia. Quid de Collegiorum numero dicemus? quanta diuerſitas colorum & panni varietas, tanta eſt Collegiorum; ſed famâ nominis & celebritate quatuor maxima commendantur. Ex hac Academia Doctores multi, multi iterati in ſingulis artibus atque diſciplinis prodierunt: plures hæc vnica tulit quàm olim Athenæ, quàm reliquæ in quacunque terrarum parte ædificatæ florentes Academiæ. Ad quas verò Præfecturas, ad quæ munera Doctores Salmanticenſes aſcenderunt? Eccleſiæ tribunalia, conſilia Regum, ſedes Pontificum plenæ ſunt Salmanticenſium Doctorum, & illorum literis ac ſapientiâ non Hiſpaniarum ſolum & vltima Hiſpaniæ ſubiecta ſola terrarum, ſed alienigenarum, & Romani Pontificis tribunalia celſiſſima. At quibus immunitatibus, & prærogatiuis Academia donata Salmanticenſis? omnibus, quæ dari poſſunt cuicumque Academiæ. Quamobrem illa præ cunctis Academijs appetitur ad gradus, ad honores ſæculi conſequendos, & ad eius cathedras omni ratione contenditur. Atq; hac famâ, hoc nomine ſemper fuit, vt literis operam nauaſſe minimè videatur, nec vllam percepiſſe rerum

ſcientiam & cogitationem, qui Salmanticæ in litteris non ſtudium ſuum & diligentiam contulerit.

Vſus enumerationis in vituperatione.

NVnc mihi temporis, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo eſt cauſam omnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. Itaque primos actus iſtius vitæ turpiſſimos & flagitioſiſſimos prætermittam. Nihil à me de pueritiæ ſuæ flagitijs peccatiſq; audiet, nihil ex illa impurâ adoleſcentiâ, quæ qualis fuerit, audiuiſtis, aut ex illis quos ſui ſimillimos habuit, intelligere potuiſtis. Omnia prætéribo, quæ mihi turpia videbuntur: neque ſolum quid vos audire, verum etiam quid me deceat dicere conſiderabo. Vos quæſo, date hoc & concedite pudori meo, vt aliquam partem de iſtius impudentiâ reticere poſſim. Omne illud tempus, quod fuit, antequam ad Magiſtratus Reipub. acceſſit, habeat per me ſolutum ac liberum. Sileatur de famâ non virtutis ſpecie, ſed ſeditionum turbulentiſſimarum motu collectâ: ſileatur de prauis affectionibus, & ingenio nequiſſimo, ſeditionum: rixarum communium nulla mentio fiat: bacchationes, & pergræcationes nocturnæ, quas domeſtici, parenteſque ſui pertulerunt, prætereantur. Lucretur probra veteris infamiæ, patiatur eius vita reliqua me hanc tantam iacturam facere.

Vſus enumerationis ad amplificationem, cum expolitione, comparatione, diſsimilitudine, & ſuis ſchematis.

QVid, quod ſalus Catholicorum ſummum in periculum ac diſcrimen vocatur? Regno expulſi ſunt multi Chriſti Ieſu cultores, egregiè fideles ſacroſanctæ Matri Eccleſiæ. Veniunt ad vos adoleſcentes multi, & ædibus & poſſeſſionibus paternis relictis, propter Chriſti Religionem conſeruandam. Imminet quotidie Regina Elizabetha, ſuis non ſolum Catholicis inimiciſſima, ſed Hiſpanis etiam & Catholico Regi Philippo: Catholici autem omnes ſpoliati, & noſtræ inſulæ direptæ, atque attentata Portugalia vindictam propter conatus & impetus nefarios, & claſſem iam, & Ducem à vobis fortiſſimũ depoſcunt, (cum præſertim Rex Catholicus bellum faciendum omni contentione conſtituerit,) & perſtant, neq; ſe aliud ſummâ ſine reprehenſione facere poſſe vident. Vident & fatentur

 hoc

hoc idem, quod & omnes Gentes, vnum Regem Hiſpaniarum eſſe, in quo Chriſtiana Religio nitatur, & eum potentiſſimum eſſe (quo etiam inſtant vehementius,) cuius aduentu ipſo atque nomine, cùm primùm in Angliam miſerit, hoſtium animos fractos eſſe intelligunt, atque debilitatos. Hi Catholicos Hiſpanos, quoniam hoſtes hæreticorum acerrimos eſſe vident, etiam atque etiam precantur: inſuper, qui detrimenta ceperunt, & in aliquo fuerunt aliquando periculo ſupplicant, vt ſe, ſicut Chriſtianos homines, & pro Chriſti Ieſu Religione, vitam cum ſanguine profundere paratiſſimos, dignos exiſtimēt, quorum ſalutem ſuâ fortitudine tueantur. Atque hoc etiam magis, quòd eos Carolus Imperator defendit, quodque maioribus periculis opprimantur, neque modò ſint Reges Catholici, præter Hiſpanos potentiſſimos, qui à tam importuna bellua poſſint defendere. Philippum audierunt Angli Catholici ſemper propugnatorem fidei Chriſtianæ maximum, nunc videre ſuos Duces in Anglicano mari cupiunt tanta fortitudine, tantâ potentiâ, tanto diuini numinis auxilio fretos, vt à ſuorum Regum, & Imperatoris Caroli, cuius viuit & viuet immortalis memoria, viribus & felicitate minime differant.

Affectus per enumerationem.

RESpicite, Auditores, hominum fortunas, reſpicite dubios varioſque caſus, reſpicite viciſſitudinem fortunæ, reſpicite inclinationem temporum, reſpicite debilitatem humanæ naturæ, quæ tam cito in hoc homine præter opinionem facta, mortis interuentu propè repentino ad nihilum redacta eſt. Nihil illum iuuentutis flos, nihil bona valetudo, nihil corporis vires, nihil nobilitas generis, nihil opes, neque diuitiæ, vt vitam prorogaret ad ſenectutem, quid ſenectutem appello? ad pauciores annos, annos etiam nominem? neque ad biduum, neque ad vnum diem adiuuare hæc omnia potuerunt. Octaua diei hora fuerat, cum ſtaret & deambularet, cum ſuis loqueretur, cum expectaret pro foribus, veſtitus togâ ſerica, & ridens multum & cachinnans, vocatur ad prandendum & hora ſolita, quatuor poſt horas, duodecima ſcilicet & ante Solis occaſum, cum quatuor horæ ſolum interceſſiſſent, nuntiatur mortuus.

Affectus per enumerationem ad indignitatem hæretici.

PRimùm homines isti gratia cœlesti suos animos exuunt, pro qua recuperanda Filius Patris Æterni naturam humanam indutus, in hæc terrarum sola descendit: deinde scelera multa suscipiunt, quæ Deus execratur, & auctores eorum addicit supplicijs inferorum, nisi ad se redierint. Deinde libidines suscipiunt effrænatas, ad quas resecandas & extinguendas se passus est Christus Iesus alligari columnæ, & carnes sanctissimas discerpi ac dilaniari virgarum diritate. Post superbiam & arrogantiam suam sumunt spiritus insolentes & intolerandos Luciferi, ad quos reprimendos caput Christi redimitum sentibus acerrimis, & ex omni parte sanguinem elicientibus, præbet spectaculum plenissimum mœroris & luctus. Tum crudelitates in omne genus hominum expromunt, & exercent carnificinam post homines natos inauditam, quam mansuetudine sua & lenitate mitissimus Iesus ablegandam, & exterminandam ex finibus humanæ naturæ statuit. His fascibus atque insignibus Magistratus ornati potestate sibi tradita per summum scelus, libidinem, superbiam, & crudelitatem in vijs, in plateis, in iudicijs abutuntur. Et quisquam erit, qui perferre possit dominationem hæreseos, vt contemptæ, conculcatæque Religionis flagitia prætercam?

Ad vrgendum enumeratio, cum præteritione, gradatione, similitudine.

ITa quæro abs te, Petre Antoni, quomodo is literas didicit? Ipse Pater eum imbuit, an alijs ambuendum tradidit? si Patrem dicis, rudis ille fuit & expers literarum; si per alios scientiam hausisse dicis, quæro, præceptoresne de patria fuerint? Qui sunt hi, cur non à te nominantur? quo in oppidulo? suone? Hoc quia miserrimū est, & contemptissimum, nulli modò sunt, neque vlli fuerunt vnquam. Si de aliqua ex celebrioribus Academijs, quando illas viderat, aut accesserat filius, qui Salmanticam, aut Complutum nullis annis ante venit, neque si venit, vnquam plus biduo fuit, aut, quod tu planum facere contendis, amplius vno mense? Quas literas didicit? quibus in gymnasijs? in quorum disciplina versatus est? Quomodo factus repente, litteratus? Pretium alicui dedit? alio in loco dedit? cui

cui dedit? per quem dedit? vnde aut quantum dedit? qui inops erat, & egens rerum omnium, vt vix ad alendos filius sibi suppeteret, neque filij vescerentur, cum quisquam hunc in villam, aut in opus aliquod non conduceret? nonne illis modis ad literarum cognitionem & scientiam perueniri solet? Et simul tibi in mentem veniat, facito, quemadmodum ingenium istius depinxeris: hominem vastum & agrestem fuisse, nullo ingenio, neque memoria præditum, prorsus ad rem literariam ineptum. Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius inscientiam poterat esse, in glebis, in orationibus, in vita horrida & inculta, in agresti & rustica asperitate literarum partem nullam reperiri: vt non cultus & elegantia in barbariæ mediæ fluctibus alitur, sic non in ingenium hebes & obtusum agrestium & rusticanorum hominum cadit præstantia literarũ. In Academijs literæ percipiuntur, ex litteris gignitur scientia, ex scientia literati atque docti, ex doctis Prætores, Præfecti, Consiliarij, Censores sacræ fidei, quorum nihil in hoc homine, quem magnificè commendas, inesse videtur.

Enumeratio in peccatorem amplificata ad reprehensionem cum repetitione, exclamatione, & exemplis.

QVousque tandem abutêre, peccator, patientia Dei? quamdiu Deum immortalem tuus furor aspernabitur? quem ad finem sese effrænata iactabit audacia? nihilne te maiestas tanti Domini, nihil in te collata beneficia, nihil accepta vita, nihil conseruatio tui ipsius, nihil illius in sceleratos, teque minus sceleratiores supplicia constituta, nihil pœnæ commouere potuerunt? latere putas peccata tua Deum immortalẽ? exploratos omnes tuos sensus, atque tuæ conscientiæ latebras, & recessus omnes habere cognitos, penitusque perspectos non vides? Quid agas, quid loquaris, quid cogites à sua præpotenti maiestate, diuinitateque cœlesti teneri non animaduertis? O dementiam execrandam! O furorem præcipitem! Hæc intelligit, hæc videt Deus; homo tamen peccat, peccat; imo inueterascit, & callum obducit flagitijs & sceleribus suis. Fit scelerum omnium machinator & architectus, nullum genus peccatorum relinquens, nullum, quod non suscipiat, prætermittens: Et hæc inter nunquam cogitat, quemadmodum vim immortalis Dei, & iram in se quotidie conuertat & inflammet magis. O malum! Ad inferorũ sedes te peccator præcipitari seueritate diuini

diuini numinis damnatum iampridem oportebat, in te conferri pestem illam mortis æternæ, quam tu iampridem multis asciuisti. An vero Deus optimus maximus Dauidem Regem clarissimum, Vriæ necati, & libidinis captatæ causa, tot calamitatibus afflixit, & gentem Hebræorum perdidit innumerabilem, peccatorũ te autem quotidianis sceleribus labefactantem magis statum animi, & alios in exitium & interitum deducentem passim, sua lenitate feret? Nam illa nimis antiqua prętereo, quod Adamum de Paradisi sedibus deiecit in terram hanc vastam, atque desertam, & posteritatem suam, tot morborum generibus, malis infinitis, atq; adeo cœlorum exclusione mulctauerit, quodq; per tot annos inexpiatam Adami perfidiam aduẽtu expectato, & acerbissima morte Filij sui expiauit. Fuit, fuit semper tantũ odium & iracundia Diuinæ Maiestatis in sceleratorum tyrannidem, vt flammarum ardoribus quinque nobilissimas & amplissimas ciuitates absumpserit. Habemus eundem summum præpotentemque Deum, peccator, qui conceptum habet idem in peccatorem odium vehemens & graue. Non abest Diuinæ iustitiæ gladius, neque seueritas ad scelus vlciscendum. Tu, tu, inquam, dico aperte, peccator, erras vehementer, si perpetuam illam futuram lenitatem putas, qui tarditatem temporis grauitate supplicij cõpensabit. Decreuit Deus optimus, ac maximus superiores ciuitates flammis & incendijs vastare, parum amplitudo sua, parum magnificentia adiuuit hominum multitudinem. Lucifer pulchritudine sua superbè extulit & insolenter sese: Minimum punctum intercessit, quin instar fulguris in regiones inferorum datus fuerit præceps. Simili seueritate vsus fuit, aquarum inundatione totum genus humanum delens, præter paucos in arca Noe saluos & incolumes: non multum temporis alios Reges potentissimos & Imperatores terrarum, pœna remorata fuit. Ad vero circa te, peccator, tot annos in peccatorum sordibus iacentem patietur Diuina iustitia aciem hebescere gladij, iampridem districti, & in tui ipsius viscera infigendi?

Amplificatio per enumerationem ex sermocinatione.

SI hæc ad Regem delata fuerint, non solum effugiemus, inquit, homines in suis quærendis vtilitatib. nimium diligentes: sed accedit nobis etiam illud: Senator est C. Antonius frater M. Antonij, homo in fratris sententia tuenda plane pertinax & contumax, quem minimè expediat esse in hoc consilio, quod

quod conamur omni ratione constituere: propterea quod iam antea, cum frater in procuratione Regia delectus non esset, illam fratris repulsam non solum grauiter tulit, sed etiam aduersarios vltus est. Hos Senatores ex illo die, quo res ad Regem deferebatur, non habemus. Q. Antonium, & C. Sulpicium, seuerissimos, atque integerrimos viros, quòd diuites & copiosi sunt, Senatores habebimus, qui quoniam summa sunt iustitia & integritate, senatoriam dignitatem si accipiant, vsui maximo nostræ ciuitati futurum est. Hoc præsertim tempore, cum ex nobilissima & antiquissima familia L. Philippus, cum ad cæteras res, tum ad gerendam Præturam homo summa vigilantia atque virtute Præturam inibit: qui quoniam huic consilio præfuturus est, ita ex legibus & æquitate ciuitatem administrabit, vt pacato constitutoque consilio nostro magnam Prætoris personam, magnamque Præturæ expectationem ad Oppidanorum summam voluntatem sustinebit. Calendæ sunt hodie Ianuarij, omnium breuiter animos & voluntates explebit.

Secunda ratio amplificandi per enumerationem, ex sermocinatione.

QVantum B. Dominici fuerit in Christianam Religionem studium, ac pietas singularis, arbitror ex ego cognoscetis, si rogetis eundem, cur Salmanticam ad litterarum studia profectus fuerit? vt Religioni litteratus inseruiret. Cur libros pro filio mulieris redimendo vendiderit? etiam vt Religionis in proximos caritatem ostenderet. Quomodo id faciebat? tradens libros parenti, quos offerenti pretium venderet. Si minus emptores darent, quàm poposcisset parens, aut quàm ad filium redimendum opus esset, se vendendum emendumque proponebat Dominicus. Etiam quid amplius: huc conciones suas, huc studia, huc in animorum salutem susceptas exercitationes conferebat. Ecquod fuit singulare tanti Confessoris in Religionem caritatis inflammatæ testimonium? quod Religionem instituit ad augendam propagandamque Christi Iesu fidem, quorum commilitonum nomine? concionatorum fidei. Quid extremum? vitam suam pro eadem Religione dedere cupiebat in districtos gladios & mucrones iugulo inimicorum infigendos.

Frequen-

Frequentatio, per enumerationem post laudem in oratione, de laude B. Macharij.

CVm audieritis aliquem de solitarijs Patribus loquentem atque ita dicentem: Tu Machari in vasta solitudine Prætus multorum fratrum fuisti: tu, cum tibi tot fratres, discinæque tuæ fuissent commissi, nihil per multos annos de cusolicitudineque remisisti: tibi apud eosdem omnis generis utum maximæ, clarissimæque susceptæ fuerunt exercitaies. Tu à fratribus virtutibus tuis gratiam inieras: tu exemtuo cœtus omnes excitasti: tu, cum aliquid faciendum esquod haberet quicquam laboris atque difficultatis, primus mnium oculis laborem suscepisti: tu, qui in via virtutis alares essent, qui à multis commendarentur, res singulares alas demandasti: tu dæmonem occurrentem tibi non semel, animum inuadere molientem, aggredi, cumque illo dere fortiter ausus es: tu carnis appetitiones non inedia so & precibus, vexationeq; cilicij, sed susceptis maximis labos, onerum pondere grauissimo compressisti. Te per omne ous nemo in solitudine tua non conuenire, nemo non vicupiens, multorum dierum iter faciebat. Tu multas horas rum diuinarum adhibuisti commentationem. Tu corpus ercuisti semper, vt animus Deo semper vacaret. Tu prçter im, præterque communem carnis imbecillitatem, vigiedia corpus conflictasti tuum, vexasti, & adeo redegisti iitutem, vt animo obedientem effeceris. Tu totum illud ts, quod in solitudine posuisti, cilicio carnem intus laceorpus foris sic abiecisti, depressistique vestitu attrito, dise. vt inter tuos cum tunica talari crasissima contemptisie versareris. Tu propter amorem, caritatemque tuam ratos aliquorum animos, & oppressos prauitate dæmoasti, & coegisti ad sæculum redeundi susceptam abijcere tionem. Tu denique cum perenni humani generis hoste ediens & confligens acerrimè, ex illius ore audisti, tua, emissione se perterritum, dolentem, frementemq; fugisue hæc tot ac tanta tuarum virtutum ornamenta, in ho obliuione iacere voluisses & sempiterna taciturnitate uæ si quisquam de tuis fratribus diceret, num à tuis laustinere posset?

Frequen-

Frequentatio secundi generis ex enumeratione, de Christi Iesu Natalitiis.

QVare gaude tuo isto tam excellenti bono Christe IESV, fruere fructu & gloria, tum Pastorum aduentu, tum Regum muneribus. De genere hominum, quod in pristinam dignitatem restitutum venisti, quoties cogitabimus, toties de tuis maximis beneficijs, toties de natura Diuina cum humana in vtero Virginis copulata, toties de tuis natalitijs, toties de tuæ misericordiæ monimentis cœlestibus ac diuinis cogitabimus, quæ non humana & peritura, sed æterna sunt & immortalia, & plane debeo dicere, in cœlorum sedibus collocanda. Tantus est splendor in tuo aduentu, tanta in natalitijs & virtutibus tuis meritorum præstantia, vt, cum omnia humana fortunæ telis sint exposita, hæc cum sæculorum omnium sint æternitate permansura.

Frequentatio ad superioris similitudinem de viro clarissimo Rhetorum inuisente classem.

QVare gaude Rhetorum classis hoc tanto bono, fruere fortuna ac fœlicitate tanta, fruere beneficio & splendore tuas illustrante sedes, ex quo maxima est vtilitas, gloriaque Rhetorum classi. De luce hodierna, quam faustam ac fœlicem videtis, quoties cogitabitis, toties de beneficio tanto, toties de aduentu præsenti fœlicissimo, toties de liberalitate maxima, toties de fœlicitate, qua vsi fuistis, cogitabitis, quæ non modo ad literas spectat, sed ad virtutem maximè, quæ cum ad animum redundent, bona dicere potestis vera & solida. Tanta accessit vtilitas vestris studijs, tantum in accepti beneficij magnitudine incrementum, vt non à fortuna oblatum, sed à Deo optimo ac maximo planè impertitum esse videatur.

Digressio per enumerationem.

ATque vt omnes intelligant, me aduersario meo tantum laudis tribuere, quantum doctissimo & sapientissimo Doctori tribuatur, dico eius ingenio, & scientia maximas & nobilissimas Academiæ partes susceptas, iuuentutemque plurimam liberalium artium atque Philosophiæ præsidijs munitas, & instructas fuisse. Eidem cathedram sacræ Theologiæ, quæ ab alijs efflagitabatur doctissimis sapientissimisque candidatis, magna

magnâ difficilique contentione, sui ingenij, maximæ scientiæ & exquisitæ doctrinæ documento dato, plurimâ sacræ Theologiæ scholasticorum suffragatione fuisse delatam. Ab eodem Doctore cathedram hanc per quadriennium summo studio, labore & eximiâ nominis celebritate ornatam esse atque illustratam. Magnam Academiæ præterea spem suis prælectionibus eiusdem cathedræ retinendæ allatam, patefactumq; tanto Doctori fuisse aditum ad Primariam decursu temporis obtinendam: Doctorum consessum clarissimum, omnibus sapientiæ ornamentis florentem, atque ipsam denique totam Academiam tantæ sapientiæ lumine illustratam profiteri sese, atque testari. Atque hæc omnia suis maximis & immortalibus in Academiam meritis extantibus fuisse consequutum addo. Satis opinor hoc esse laudis, atque ita reputo, vt hoc vos intelligatis à nullo candidatorum, qui hunc cathedram conscendunt, Doctorem Ioannem Ildephonsum similiter ex hoc loco laudatum. Requiretur fortasse hunc, quemadmodum cum hæc ita sint, præsens mihi cum tanto Doctore possit esse magna contentio? Cognoscite suffragatores: non enim sine causâ contentionem hanc cum tanto Doctore suscepti.

Amplificatio per enumerationem in ingressu laudis alicuius.

VEnio nun ad istius, quemadmodum ipse proposui, studia, vt homines vulgo, artes atque disciplinas, vt qui dotes hominis agnouerunt, sapientiam, ego quo nomine appellem nescio: pelagus immensum & infinitum nauigare incipiamus, vos postea hominem tantum, tamque sapientem, quo volueritis nomine & honore prosequimini. Multitudinem prius & diuersitatem rerum accipite; deinde fortasse non magnopere laborabitis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Latinâ linguâ tam copiosâ, tam ornata facultate, tot flosculis, tot ornamentis Oratorijs abundante, vllam vim oratoris, vllum exquisitum dicendi genus, & Ciceronianum fuisse; nego vllam margaritam aut gemmam poëseos extitisse, aut quicquam ex politioribus literis, & Historiæ Annalibus depromptum poeticum ornamentum, Historicum, Oratorium; nego vllam esse Hebraicæ aut Græcæ linguæ, aut Philosophiæ tam egregiam cognitionem, neque in Poëtis, neque in Oratoribus, neque in Philosophis fuisse, quin perceperit & habuerit, cuius ab illo sæpius factum fuit periculum in disputationibus, in scriptis,

atque in prælectionibus. Magnum videor dicere. Attendite etiam quæ ſequuntur veriſſima: non enim ornandi, neque amplificandi cauſâ dico. Nihil in liberalibus artibus, neque in Ariſtotele, neque in auctoribus antiquiſſimis, atque recentioribus, nihil in Matheſi, neque Arithmeticâ, non in Muſicis, non in ſacrâ Theologiâ tam abſtruſum reperietur atque reconditum, quod ſcientiam iſtius hominis & cognitionem fugere videatur. Sed antequam aggrediar ad illius maxima grauiſſimaque ſtudia, ab Humanioribus, à Græcis & Latinis literis incipiam: ſic enim facilius perſpicietur, qualis in maioribus ſublimioribuſque ſtudijs fuerit, quæ coluit, quæ adoleſcens, atque iſtius ætatis, in qua nunc eſt, proſequutus fuit: cum in pueritia, quæ patiens non admodum eſſe ſolet laborum, & maxime inimica contentionis, tam illuſtrem ad Dialecticen, & ad ſacram Theologiam aditum ſibi comparauerit.

De enumeratione in Epilogis dominante.

Siue Epilogus fiat per enumerationem ſolum, ſiue per commiſerationem, ſiue per vtriuſque ſocietatem & coniunctionem, Enumeratio magnam habet dominationem in Peroratione, id quod exempla teſtabuntur.

Epilogus per enumerationem, ſiue frequentationem cum petitione.

QVare colite Hiſpalenſes Patronum inſignem ſanctum Ermenegildum fide eâ, quam bello contra patrem ſuſcepto videtis comprobari, tum dignitate, tum auctoritate Patroni: patientiâ autem tantâ, quantum eam conuenit exiſtimari, quam vinculis, ferro, & mente confirmatam eſſe videatis: cauſa vero eiuſmodi, quæ luce claritatis eximiæ, cantu Diuinarum vocum, & iudicio Matris Eccleſiæ comprobetur. Quæ cum ita ſint, petimus à vobis, Hiſpalenſes, ſi qua non modo humana, verum etiam diuina in tanti Martyris gloriâ commendatio debet eſſe, vt eum, qui vos, veſtram vrbem, qui veſtros maiores, qui poſteros amplitudine ſuâ liberauit; qui etiam diuinis Chriſtianæ Religionis myſterijs æternum morte ſuâ teſtimonium dare conſtituit; quique eſt in eo numero, qui ſemper apud omnes, Martyres habiti ſunt atque dicti, ſic in veſtram defenſionem pa-

nem patronum adoptatum veneremini, inter vosque recolatis anniuersariâ celebritate, vt religione vestrâ honoratus, & in summâ gloria habitus ab Hispalensibus, & debito honore cultus esse videatur.

Epilogus per enumerationem ad misericordiam captandam in cathedræ petitione.

OMnia circunspicite, non Magistratū modò, à quo scientiā iuris ciuilis habeatis, sortiri poteritis, neque adeo vnde cōmodo quidem vestro fontes sacræ Theologiæ haurire, sed aliarum bonarum artium adiumenta & instrumenta necessaria petere ad absolutam Iurisprudentiæ cognitionem percipiendam valeatis. In his comparandis multos & magnos labores suscepi per omne tempus, libros omnes & veterum Romanorum & Græcorum Annales euolui, vt aucius ciuile accuratius intelligerem, aut ad Iurisconsultorum mentem & sententiam interpretarer. Obsecro vos igitur, & oro per pietatem matri debitā, per fidē iureiurando datā, per iustitiam in suffragatione seruandam, per Academiæ incrementa, per cunctorum scholasticorū, per vestrûm omnium, quibus antiquius nihil esse debet, progressiones, vt hoc tempore nostri rationem habeatis. Etsi non paupertatis, at antiquitatis; si non temporis, at iustitiæ nulla capiat obliuio, vt vobiscum, in qua Academia tempus anteactæ vitæ contriui laborans atque desudans, in eadem hac in honori sede collocatus manere possim. A quibus subleuabor, si à vobis repudier? in quas sedes recipiar, si ab hac Academia eijciar? Quos præter Auditores, præter suffragatores appellem, habeo neminem. Vobis me totum, vobis studia nostra, progressusq; committo. Vobis committo existimationem ac spem reliquæ vitæ, tot laboribus & vigilijs probatus, spectatus cunctis in literarijs concertationibus, varijs in disputationib. argumētorum acumine nonnullo, & passim in arida sæpe ieiunâq; materia, in ardua ac difficili, in abstrusa & recondita, argumentorum obiectu frequenti processuq; fœlici commendatus, celebratus ore vestro, linguisq; Doctorum, atque deniq; in renunciationib. liberalium artium, & sacræ Theologiæ, primus tanto plausu, tanta semper acclamatione declaratus omnis generis & ordinis spectatorū. Non nudus, & inanis ab ornamentis necessarijs, sed instructus, & munitus præsidijs omnib. ad vos venio, vosq; obsecro, suffragatores æquissimi, vt quā existimationem, quam expectationē in hoc theatrū in studijs tot annorum

acta

acta iam ætate, decursáque attuli, eam faciatis consequuta cathedra per vrbem, & per gymnasia, per Academiam, alacrem lætamque volitare: nec is, de cuius iustitia nemo quidem dubitat, à competitore superatus, indignissimo dedecore, turpissimáque ignominia notetur.

Alter Epilogus per commiserationem.

QVapropter commendata Iurisperitia Pontificiáque facultate, Patres, iam facile perspicere poteritis, amissas esse in orbe terrarum ciuitates, amplissimas ornatissimasque prouincias regnorum omnium & Imperiorum, ditionem omnem longissimam latissimamque interire prorsus, nisi hæc omnia nos Pontificij Cæsareiq; iuris auctoritate conseruemus. Quid enim Hispaniæ, quid Italiæ, quid reliquis terrarum locis fiet, si harum facultatum præsidia Reges non habuerint, & iuris vtriusque peritorum numerum & nomen non auxerint? Quid potest esse, in quouis genere mali, quod non ad miseros homines, vtroque iure sublato, per summum detrimentum atque perniciem non perueniat? si de conseruandis bonis sibi consulere voluerint, ipsa per summā iniuriam auferentur. Cum domos, atque possessiones retinere cupierint, per vim agris & suis penatibus homines euertentur: cum pecuniæ debeantur, nunquam exigi poterunt: cum optimam existimationem retinere cupient homines, omnibus iniurijs afficientur. Dixi iam antea, vt has duas artes retineatis, ipsam rationē bene viuendi, legum magis atque Pontificum decretis, quam vllis artificijs, & machinationibus humanis teneri. Etenim ad incertos casus & euentus canonum sacrorum & legum bonarum præscriptiones spectant. Homines porro sunt, quorum audacia suppliciorum metu cohiberi non possit; si autem veritas iudicum fuerit in flagitijs vindicandis, consequitur tranquillitas in rebus publicis, vt aut rectè faciendum intelligant homines, si viuere voluerint; aut malefacta, si rectè non fecerint, grauiter vindicanda. Quod si hæc non essent omnia, si populis, vrbibus, & Imperijs, si generi mortalium suis institutis & decretis leges non deseruirent, etiamne hæc legum ignorabimus edicta, & decreta Iuris Pontificij sanctissima ad vitam, & spiritum inter mortales tuendum valere? etiamne ad animorum salutem, cum maleficia prohibeant, non aspicimus, afferre plurimum vtilitatis? etiamne ad virtutum omnium, & fidei conseruationem vim habere incredibilem? etiamne ad colendam hominis vitam, & à

bestiarum

beſtiarum feritate rituque diſiungendam præſidijs maximis vtramque ſcientiam eſſe munitam? Itaque hæc, Auditores, quæ deſiderari omni ratione potuerunt, his duabus ſcientijs ineſſe docuimus. Omnes Iuriſperitis Præfecturas, atque à regibus delata rerum publicarum gubernacula videtis. Neque quidquam aliud agitur hac oratione, niſi vt hæc duo præſidia firmiſſimaque propugnacula, leges, atque ſacri Canones propter ſuas vtilitates & opportunitates maximas, & ſimul propter præſtantiam & dignitatem ſuam, veſtro ſtudio, atque diligentia, me hortatore ſuaſoreque, quo æquum eſt in honore & gloria hiſce temporibus habeantur.

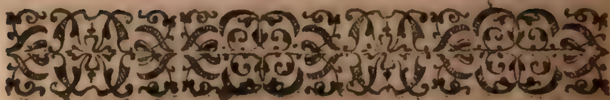
Tertium Perorationis genus.

VIdetis igitur Chriſtum Ieſum, diſcipulis inſpectantibus, & Virgine Maria, in cœlorum regiones aſcendentem, plenum gloriæ, plenum ſplendoris, plenum maieſtatis infinitæ. Videtis poſitum in veſtra manu ac poteſtate, auxilio tanti Domini & ſuis meritis immortalibus, ad eam, in quam ſua ſe virtute intulit, cœleſtem aulam aditum vobis patefacere glorioſum & immortalem. Videte igitur, vtrum ſit æquius vos Chriſtianos homines, ad tantam gloriam vocatos, in tantam dignitatem efferendos, ſi per vos non ſteterit, inter diuinarum mentium cœtus collocari, aut dedi inimiciſſimis atque immaniſſimis inferorum legionibus, præſertim cum tot vobis auditæ fuerint res, quæ veſtros animos pro veſtra dignitate amplificanda excitare debeant. Primùm gloria tanti Domini, quam partis de ferociſſimis hoſtibus trophæis, & tot monimentis rerum geſtarum magnificentiſſimis clariſſimam effecit. Tum actus Apoſtolorum ſpectantium, & ipſius maximè Virginis Mariæ, quæ huic tanto adfuit ſpectaculo, præſentia, qui & omnibus ornamentis, & animorum dignitate floruerunt. Deinde recens memoria fratris maximi, cuius ingreſſu in Beatorum ſedes hodierno die non hominis ſolum natura immortalitate cœleſti coronatur, ſed ſupra cœtus omnis generis & ordinis Beatorum ad Patris æterni ſedem collocatur. Poſtremus ſcopus huius actus glorioſiſſimi, & aſcendentis Chriſti Ieſu ſpectaculum ad omnes vitæ noſtræ partes, ſi Beatorum gloria perfrui voluerimus, recte conſtituendas cohortans atque perſuadens. Quare ſi excitandi etiam eſtis à me, qui pro concionis exitu eſtis Auditores, video hoc præcipuè pro ſpectaculi præſentis ratione vobis perſuadere oportere, vt ex omni genere rerum,

gloriam Beatorum, cuius cognita bonitas, conditio, & fœlicitas in Dei optimi & maximi aſpectu conſiſtit, diligenter vobis acquirendam exiſtimetis. Fuit magna ſemper bonorum virorum in Eccleſia Chriſtianæ Religionis copia, quæ cum ſemper fuerit, ſemper in hanc illi gloriam, in ipſam æternitatem animorum intendebant. Quid faciendum vobis eſt, quorum veſtigijs inſiſtitis, & eorum ſtudijs ad gloriam hanc aſpirantibus, & diei præſentis fœlicitate ante veſtros oculos verſante, cum dæmone præſertim inſidiante ſemper, & ipſo mundo, partim vitiorum agminibus, partim ſuis inaniſſimis rebus in animorum arcem inuadente, tot bella aut à vobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atque improuiſo naſcantur, nonne & animum ad ineundum certamen erigendum, & eundem magnitudine ſplendoris, & gloriæ cœleſtis inflammandum putatis? Recordamini quos ſocios & comites habuerit Chriſtus Ieſus, quos Eccleſia Martyres inuictiſſimos, quos ſingulæ Chriſtianorum Prouinciæ omnibus maximis virtutibus redundantes ad populorum & vrbium ſuarum tutelam & defenſionem adoptarunt, tum veſtræ ciuitatis Iuſtas, & Rufinas, ac Iſidoros, atq; celſiſſimum Regem Ermenegildum Martyris laurea condecoratum hoc tempore recordari vellem: præterea dies ipſos Domini nomine appellatos, auſpicia cunctarum hebdomadarum fœliciſſima, atque diem patefacientis Chriſti Ieſu gloriæ immortalitatem, & foras proferentis in monte Thabor tribus diſcipulis viſendam ſpectandamque iucundiſſimè. Agite nunc, inferte oculos in Beatorum aulam cœleſtem, introſpicite penitus in omnes cœli partes, vtrum videtis quidquam deſiderari poſſe, quod hac gloria Beatorum maius, quod magis appetendum ſit? Quæ ſi diligenter attendere volueritis, & mentis oculis cœleſtem hanc gloriam colluſtrare, profecto vos ad labores impigros, ad iniurias patientes, ad diſciplinæ vſum & exercitationem alacres, ad omnem caſum, fortunamque aduerſam fortiſſimos, ad humanarum rerum contemptionem veros Ieſu Chriſti ſectatores præſtabitis. Nihil niſi de Deo, nihil niſi de Chriſto Ieſu, niſi de Matre ſua, niſi de Beatorum gloria cogitabitis. Infeſtis ſignis inferuntur dæmones, in veſtros animos inuadunt præcipiti ac cæco furore, vos & multis & firmis præſidijs, Chriſto Ieſu adiutore, poteſtis huic immani, intolerandæque feritati reſiſtere. Primum obijcitur contra iſtorum impetus Chriſtus ipſe Ieſus, cuius robore & infinita virtute pugnam inituri ſumus, & vt à Chriſto aliorum egregiè fidelium admi-
niſtrorum

nistrorum contra dæmonem, animi liberati fuerunt, sic à nostro capite legionum infernalium impetus terroresque depellet. Constituitur ex altera parte gratia Sacramentorum, quæ profectò non modò virtute sua resistere hostium furori possunt, sed etiam acies hostiles fundere, atque delere. Atque ex ipsorum Sanctorum precibus, ex meditatione gloriæ Sanctorum, ex cognitione Christi Iesu in cœlorum sedes ascendentis maxima firmissimaque auxilia sumuntur. Veniet nobis subsidio maximo virginum cœtibus comitata Virgo Maria, Parens Iesu Assertoris integerrima, quæ Regina cœlestis aulæ, præsidens maiestate summa sedibus illis altissimis, splendore, gloriaque redundantibus, preces Filio pro nobis adhibere nunquam intermittet. Quamobrem nemo Christianæ fidei cultor sibi vlla excusatione vtendum putet. Omnes ciues cœlestis aulæ, Spiritus Diuini, Virgo sanctissima, Christus Iesus vno consensu vnàque voluntate nos tuebuntur. Quod si tantas auxiliorum nostrorum copias perditus aliquis atque dissolutus despexerit, obsecro per Christum Iesum, per gloriosum eiusdem in cœlorum sedes ascensum, antequam gratiam cœlestem abijciens, à suo se Creatore diuellat, atque distrahat, obeat cœlestem aulam, collustret sedes & tabernacula Beatorum, & valere Sanctos iubeat omnes, iubeat valere Spiritus omnes diuinasque mentes, & inter tantam vim ac multitudinem Angelum custodem iubeat valere, iubeat valere Virginem sanctissimam, valere Christum Iesum in perpetuum: valere denique celsissimam Triadem, tum cum maximè nuntium cœlo remiserit, quæ Dei clementia fuit, & erit infinita semper, eius fortasse menti speciem aliquam Beatorum & visionem suauissimam admirandamque diuinitus objiciet; qua homo commotus, ab humanis rebus abstrahatur, & ad cœlestes, mutata prorsus voluntate, rapiatur.

* * *

ADIVNCTA.

DIVNCTA *sunt, quæ cum re sunt coniuncta, vt locus, tempus, vt ea, quæ rem circunstant, vt vestitus & comitatus hominē circunstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraque, quæ suspicionem possint mouere. Latißimè patent Adiuncta, namq; in hominis animo vel corpore sunt, vt virtus, vt oris splendor vel deformitas, aliaque innumera comprehendunt: sic ad Adiuncta spectant literarum studia, honores publici, & priuati, patria, genus, natio, responsa quæ vitam comitantur, & consequuntur post mortem habiti honores: sic Cicero laudat Pompeium in Manilianâ à virtutibus imperatoriis; Cæsarem in Marcellinâ oratione à misericordiâ, fortitudine, bellicis laudibus.*

De antecedentibus, & consequentibus.

ANtecedentia *sunt, quæ rem antecedunt, vt iustitia virtutem, homo animal, ædilitas magistratum, ortus Sol diem.*

Consequentia sunt, quæ rem necessario consequuntur, vt hominem animal, iustitiam virtus, ædilitatem magistratus, Solem dies.

Sol ortus est, igitur dies est, ab antecedentibus. Dies est, igitur sol ortus est à consequentibus. Hinc illud Ciceronis Ph. 7. *Luculentam plagam accepit, vt declarat cicatrix. Probat Cicero, quoniam cicatrix magna esset, vulnus fuisse magnum.*

LAVS

LAVS EX ADIVNCTIS SOLIS B. Ioannis Euangelistæ.

IN Beato Ioanne Euangelistâ multa sunt, eaque præclara ornamenta, quibus mirum non est, carum adeò fuisse suo Præceptori. Nam virtutes, quæ in reliquis nostræ Religionis Antesignanis sparsæ sunt, atque diffusæ, in tanto Principe coactæ coaceruatæque reperientur. Atque inter alias (omnes enim enumerare velle, fuisset infinitum) quantâ fuit ille demissione? qui cùm se carum esse videret Assertori Iesu præ reliquis, & dilecti nomine & honore affectum, nunquam tamen prærogatiuâ tantâ sese iactauit inaniter: sed cùm suauissimum illud nomen vsurparet, semper ad Diuinæ largitatis gloriam & magnificentiàm conferebat: cùm rogare Dominum & percunctari posset de multis rebus, humiliter atque demissè gerebat sese. Quæ fuit illius comitas & affabilitas; quæ discipulos sibi plurimos adiungebat, & hominum colligebat beneuolentiam, & gratiam omnium retinebat? quæ castitas & integritas corporis & animi, cuius nomine singulari eximium se illi præbuit Christus IESVS, & eidem Virginem de cruce Patri iam Æterno spiritum extremum exhalaturus commendauit? Ex Discipulorum delecto numero vnus ille somnum cepit, in sinu complexuque Assertoris sui. Quæ fortitudo? quæ magnitudo animi, cùm in medijs fluctibus cruciatuum Præceptoris Christi, palatium Iudicum solus ingrediebatur, & animum patefaciebat alumnis veteris legis. In multis percontationibus in multo strepitu sacerdotum, in multo furore, atque hostili amentia fortem & inuictum retinuit animum? Quæ fides? quàm clara & illustris? cùm reliquis socijs & comitibus fugatis atque dispersis, in passionis vehementissima turbulentissimaque tempestate, solus ille permansit cum Præceptore suo, plenus fidei, plenus animi. Ibat & redibat ad Virginem, vt faceret participem tantorum cruciatuum Matrem Domini sanctissimã. Ad extremam crucem cum Maria fuisse scimus eundem, & morientis extremum spiritũ excepisse testem locupletissimum admirabiliũ & stupendorum operum, quæ mortis Domini tempore grauissimo diuina virtute patrata fuerunt. Quæ fuit patientiæ magnitudo cùm tyrannorum comprehensionem, cùm contumelias, & probra maxima, cùm vim olei feruentis, cum flammas ignis ardentis, cùm denique solitudinem desertam, & per tot annos

exilij grauitatem, in tantá rerum penuria & inopia maxima, radicibus & herbis vescens syluestribus, lætus & hilaris patiebatur? quæ deniq; caritas ardens & inflammata, qui nihi agebat, nihil loquebatur, nihil cogitabat, nisi facta caritatis? Hanc suis in concionibus, in publicis & priuatis sermonibus commendabat discipulis suis: huiusce virtutis commendandæ cùm finem nullum faceret, & ad se ipsos amore mutuo complectendos discipulos hortaretur, erant illi cupidissimi mentis præceptoris tenendæ, & quò iterata, & toties geminata caritatis colendæ verba spectarent: percontantibus igitur discipulis de proposito frequentiore loquendi de caritate, responsum largitus est huiusmodi, quo maxima præclarissimaque caritatis dignitas cernitur: quoniam, inquit, omnes virtutes vna caritas complexa est, quam si quis coluerit, aditum sibi clarum & illustrem ad cœlestis aulæ gloriam patefaciet. Has omnes virtutes cùm cogito tanta cum præstantia fuisse in B. Ioanne Euangelista, iam nunc minimè miror, illum tantis à præceptore prærogatiuis & immunitatibus donatum esse.

Laus B. Ermenegildi.

VIdeamus virtutes tanto & Principe & Hispalensi Patrono dignissimas, atque illius maximas & clarissimas dotes à primis suæ traductionis temporibus ad nostram Religionem monitis & hortatu Leandri sanctissimi in tanto Martyre perspectas & cognitas. Videamus autem imprimis fidem, quam pater nullis precibus, nullis allegationibus Principum, nullo Arrianorum hortatu, nullis minis neque terroribus, non cum exercitu contendens Hispalim celeritate maxima, nō comprehensione, non mortis periculo, non intenta suis ceruicibus bipenni dirissima labefactare potuit. Intueamur contemptionem atq; despicientiam rerum humanarum, quas tam parui habuit, vt non patrimonium lautum & copiosum, non reditus annuos, & quidem amplissimos, non ædes magnificas & laxas, non pulcherrimam suppellectilem, non denique diuitias hominum vsitatas & communes, quæ magnam viris sanctissimis laudem & gloriam, & nobis ad dicendum de tantis tamque eximijs rebus materiam amplissimam compararunt, sed ditionem Regnorum potentissimam, diademata gemmis illuminata fulgentibus, sceptra ex auro purissimo facta, solium Regiæ Maiestatis altissimum, omnem potentiam & magnificentiam Regum maximorum superbissimam, quibus nihil est in orbe ter-

terrarum opulentius, nihil clarius, neque illustrius, spreta contemptaque commemorabunt oratores. Quam verò magnanimitatem prædicabimus? Quæ celsitas & exaggerata Regiæ dignitatis maiestas? Nihil in rebus humanis, quamuis esset insigni pulchritudinis specie excultum, putauit expetendum, omnia verò contemnenda, repudiandaque pro cœlestium ornamentorum eximio splendore? Quam patientiæ laudem extollemus? quas comprehensionis iniurias factas? Arrianorum satellitum ad carcerem missorum furorem pertulit sæpe ac sæpius, vincula manibus & corpori suo iniecta, prægrandes ferri catenas, & illum squalorem, & sordes, tantam laborum & molestiarum acerbitatem, carnificis os & vultum ferocem ac truculentum, animum ferreum ac ferinum, intentam in caput & infixam tanta diritate bipennim, qua diuisum in duas partes caput illud Regiũ & excelsum, totum sanguine manare cœpit, & à vertice in pedes vsque flumine largo profluere. Non mortẽ Regis gloriosam lux clarissima splendore de cœlo diuinitus allato illustrauit? non tenebras noctis, & carceris angusti caliginem depulit radijs longè lateque diffusis, & locum illum, (quod Hispalenses viderunt) immensa claritate complentibus? non cantus exauditi fuerunt cœlestes atque diuini, quibus laus immortali Deo tribuebatur, & Rex inuictissimus ad Martyris lauream accipiendam vocabatur? Vnam (vt cæteras virtutes prætereamus) caritatem tollamus in cœlum: non enim Regem clarissimum Regnorum amplitudo ad imperium, non Regis dignitas ad Regiæ maiestatis splendorem, non subditorum multitudo ad inanem speciem, non diuitiæ & opes Regiæ ad plausum & iactationem, non denique decora & ornamenta Regum potentissimorum, quibus capiuntur, delectanturque mortales, ad sæculi voluptates perfruendas auocarunt. Non filiorum amor de caritate Dei, non vxoris delitiæ suauitatesque de Christi Iesu amore flagranti quidquam detraxerũt. Diuitias & opes Regias, diadematis splendorem, sceptri existimationem, solij magnificentiam, omne regale decus contempsit & aspernatus est, cœlorum & Christi Iesu flagrans amore cœlesti. Quid quòd filium, Principem regnorum, vnicum suorum Regnorum successorem, paruulum & nondum sex annos natum, delicias & amores, vxorem splendidissimam, sanctissimamque fœminam, sociam & comitem vitæ, filiam Gallorum Regum, magnum incitamentum, & stimulum acrem admodum traductionis

ctionis ad fidem à sua societate disiunxit, distraxit, & amandauit in Italiam? dicam clara voce, vt omnes audiatis, & in Deum immortalem amorem Regis inflammatum agnoscatis. Misit obsides pro pecunijs mutuis ad bellum impio sacrilegoque parenti pro Christiana Religione faciundum. Hæc si in Ermenegildo non inesset caritatis admirandæ magnitudo, putatis illum tanta Fide, tanta magnitudine animi, tanta contemptione rerum humanarum, tanta patientiæ præstantia, denique Martyris infulis & insignibus clarissimis decoratum ornatumque florere potuisse?

Laus Cæsaris.

SI quem in re militari ducem, fortem & inuictum Imperatorem laudauit antiquitas, hunc Cæsarem maximè cæteris, qui fuerunt, præponendum indicaret, cuius à pueritia in re militari vita consumpta, nullum à bellicis laboribus tempus vacuum habuit, qui miles fuit maximorum Imperatorum. Prima autem stipendia fecit in Asiam M. Thermi Prætoris militiam sequutus, à quo, velut à Sylla Pompeius contra duces Marianæ factionis in Italia, ad accersendam classem adolescens, ac penè puer missus est in Bithyniam, in quo obeundo munere talem se præstitit, vt Regem & totam Prouinciam comitate sibi deuinxerit & facilitate sua. In eadem adolescentia positus Seruilio Isaurico Imperatore meruit in Cilicia, à qua mors illum Sillæ non multo pòst tempore reuocauit in vrbem Romam. Magna iam nominis celebritate commendatus erat omnibus, & in spē adductus alicuius Prouinciæ Senatus auctoritate & populi Romani benignitate consequendæ. Neque spes equidem illum fefellerat. Omnium enim Romanorum in illum oculi coniecti, omnium animi Cæsarianæ dignitatis amplificandæ cupidissimi videbantur. Primùm vrbanis Magistratibus relictis (nam de fortitudine dumtaxat est in animo mihi dicere, ne longior videar esse, quàm exercitationis ratio postulat) Quæstori obuenit Hispania, quam cùm lustraret, cùm ille cum imperio potestateque sua Gades venit, quæ id temporis vrbs erat clarissima, & vna de quatuor, quæ conuentus iuridicundo florentissimos habebat, ad Alexandri Magni statuā constitisse dictus est, & ad illam ingemuisse, quasi pertæsus ignauiam suam, qui nihil adhuc memoria dignum gessisset in ea ætate, in qua toto iam terrarum orbe potitus fuisset Alexander Magnus. Aspirat igitur iam inde ab illo tempore ad magnas expeditiones, ad

capiendas

capiendas Prouincias, ad ferocissimas gentes subigendas Fauet fortuna desiderijs, & conatibus Cæsaris, mittitur Prætor in vlteriorem Prouinciã, pacata reuertitur ad Consulatum, triumphumque debitum. Sed ne triumpharet, causa fuit, Consulatus, quem cùm consequi nõ potuisset, nisi priuatus, repudiato triũpho ad Consulatus petitionem totus incubuit. Abiens Consulatu, nactus Galliam Transalpinam, & Cisalpinam, & Illyricũ, & progressu temporis Comatam ad quinquennium. Post adiectas decreto senatus Prouincias ad suos conatus, & ad animum explendum idoneas, quot & quanta prælia fecit? quot exercitus fudit, quot superauit? quot ad internecionem deleuit? Ariouistum Regem, excitantem inuehentemque secum innumerabiles Germanorum copias, duobus filijs, duabusque captis vxoribus, fugere coëgit. Maximum fuit prælium in Belgarum gentem, quæ tertia pars Galliarum est, quam in Cæsarem ardentem, secumque innumerabiles copias, ex diuersis maximeque bellicosis hominibus armatas ducentem, & ex syluestribus locis erumpentem, virtute sua simili rerum magnitudine gestarum in Gallia profligauit. Pacatas iam atque sedatas habebat Gallias Iulius Cæsar, cùm nouum exortum esset, grauissimũ periculosissimumq; bellũ omnis generis Gallorum, & eorum qui victi fuerant, & illorum qui nunquam ante arma ceperant contra populum Romanum, atque tanto periculosius, quod Cæsar aberat in Italiam profectus: vnde celeriter rediẽs nauali pugna superatos, qui bello superfuerant, vt in officio Galliam contineret, & gentem ad omnia consilia mobilem deterreret, hos partim interfecit, partim sub corona vẽdidit. Nihilo secius Germani viribus suis & multitudine confisi, & natura maximè loci muniti, quòd Rhenus interiectus esset, quem propter altitudinem rapiditatemque suam Romani non facile transire possent, multas gentes excitarunt. Sed ponte incredibili celeritate confecto, proh Deum immortalem! quot gentes, quàm innumerabiles, quàm bellicosę, quàm feræ & immanes à Cæsare superatæ fuerunt? non armis, non ferro confligens, sed solùm aduentu suo Sueuos feros & immanes, quorum esse centum pagos & populos constabat, totamque Germaniam partim deterruit, partim præliatus maximis cladibus affecit. Sed quid singulos commemoro, fuit ea laus Cæsaris, vt annis nouem, totam Galliam, quæ à saltu Pyrenæo, Alpibusque, & monte Gebennæ, fluminibus Rheno, & Rhodano continetur, patetq; in circuitu ad bis, & tricies centum millia passuum populo Romano parere fecit,

refecit. Taceo socias ciuitates; prætereo de populo Romano benè meritas gentes, quas exercitu suo tutatus, & ab immanissimis gentibus, & in illud vsque tempus incredibili ferocitate exultantibus defendit. Sileo Hispaniam vlteriorem, duas scilicet Hispaniarum florentissimas partes, Bethicam atque Lusitaniam à C. Cæsare Prætore pacatas; consulares verò Prouincias Gallias, quæ subiectæ populo Romano fuerunt, conseruatas, aliquot alienatas, maximeque inimicas imperio tanto, non deterritas duntaxat, & superatas, sed onere tributorum populo Romano persoluendorum grauatas. Quid aliud restare videbatur ad fortitudinem clariorem & illustriorem reddendam? Quis vnquam ad Britanniam accessit, mari semper periculosissimo tutam. & propter gentis feritatem neque à populo Romano, neq; ab alijs gentibus bello attentatam vnquam? Huc se Cæsar incognito mari recepit; sed primò res malè processit: aduersa enim tempestate iactatus, magnam partem classis amisit; sed refectis nauibus, alijs denuo factis Britanniam inuadendam capiendamque curauit, & contra vim tempestatemque maris turbulentissimam contendens, victis iam atq; fugatis hostibus, in flumen Tamesim penetrauit, & totam Britanniam armis captam, tributis impositis, populi Romani imperio subiecit. Cùm Cæsar victor iam tot populorum, tot vrbium, tot gentium & nationum bellicosissimarum esset, Britannia excedendi iam tempus erat, & necessarium: sed quid agat Cæsar, qui se inimicorum iniurijs Romæ malè tractari, & honores a populo Romano tributos eripi sibi videt per summam inuidiā? Cui Consules aduersantur, aduersantur septem Tribuni plebis, reclamat senatorius ordo, & omnium maximè Princeps Imperij Romani Cn. Pompeius: qui ferre æquo animo non potest parem esse sibi Cæsarem. Duo res agunt Cæsarianas, atq; his obsistunt reliqui vehementissimè. Omnia raptim, & turbulenter aguntur in Senatu. Intercedunt duo Antonius & Curio, vis affertur Tribunitiæ potestati, cedunt curia, cedunt senatu, cedunt ciuitate, mutatis ad celeritatem iumentis recipiunt se ad Cæsarem, docent de statu rerum suarū. de facti iniuria, de sacrosancto Magistratu violato. Docent Cæsarem, nolle senatores pacem cum Cæsare, petere rem iniquam, vt à Pompeio retento exercitu, Cæsar dimittat legiones, deponat arma, tradat Prouinciam; si consulatum velit, veniat priuatus sine armis, sine ferro, supplex à populo Romano contēdat. Quid ait Cæsar? videt hæc omnia non aliò spectare, quàm ad perniciem suam. Traiicit igitur

Rubiconem cùm exercitu, accelerat in vrbem Romam, videretis exire Senatores, discedere Consules, Pompeium aduolare Capuam ad agendum de rebus bellicis, diuidi populum terrarum Dominum in duas partes. En arma capta, en bella ciuilia. Videretis etiam parari exercitus ab vtraq; parte, conscribi milites, euocari sociorum auxilia, implorari suppetias Regum, denique rem eò progredi, vt duo maximi inuictissimique terrarum Imperatores castra collocent in campis Pharsalicis. Committitur pugna ab vtraque parte, facile Pompeiani fugantur, & alij in Africam, alij in Hispaniam, Pompeius Alexandriam fugit. Cæsar ad Ducem, vt ille dicebat, sine exercitu, deinde ad exercitus sine Duce properat, nihil temporis volens relinquere Pompeio ad se reficiendum, instaurandumque exercitum. Quò cum peruenisset, & Pompeium occisum vidisset, non bellum Alexandriæ excitatum confecit? non totum Ægypti imperium pacatum reliquit, maximeque sedatum? Quo conficiendo quantum temporis insumpsit? triduum dumtaxat. Inde in Africam, & tandem in Hispaniam celeriter aduolat: non cernere videmini Pharnacem, Magni Mithridatis filium, Regem Ponti potentissimum, damna patris resarcire volentē, & occasione bellorum ciuilium exultantem, atque bellum in Romanos maximum comparantem? Non ostendam superbiā Pharnacis, non commemorabo copias coactas, non proferam Regi spem al atam & animum Regni recuperandi temporum procellis iniectum, sed præter omnium opinionem animum creuisse Pharnaci putatote. Quò plus igitur habuerat animi, quò plus virium ac potestatis, eò magis inuictam Cæsaris fortitudinem debetis admirari, qui triduo postquam in illius aspectum venit Regem Pharnacem profligauit. Inde celeriter in Africam transiens Scipionem, & Iubam reliquias exercitus reficientes superauit. Restat Hispaniense bellum, quod alebant filij Pompeij, quod non minore fortitudine confecit: quibus bellis fœliciter confectis, toto iam terrarum Orbe deuicto, quinquiens triumphum agens, Romam victor cunctarum gentium, atque nationum ingressus, quod cupiebat, quod contendebat, obtinuit & tanquam alter Alexander potitus est orbis terrarum Imperio.

Laus

Laus Prætoris ex adiunctis.

NEqueo non commendare dignitatem Prætoris in administranda Prætura, in gubernanda ciuitate, in tota constituenda Repub. quam tanto consilio, tanta vigilantia, tanto labore & studio, tanta iustitiæ æquitatisque laude gessit, vt ad Præturam & honores gerendos natus fuisse videatur. Quid enim de consilio dicam, quod sibi summum est ad clauum Præturæ tenendum; quo deliberationes de Republica maximas habet, & has suis in locis, suo tempore opportunas maximeque vtiles, ad quas adhibet optimum quemque prudentissimumq; de Repub. Senatorem; atque hos vt maximè idoneos videt, ita maximè rebus gerendis præficit: res ad Senatum defert, & verbis grauibus, maximeque appositis in suo statu, vt sese habent, ostendit, quid boni, vel mali apportetur, quid metui, sperariue possit ostendens, rogat sententias quemq; Senatorum, pro antiquitate dignitateque suâ, dicunt, audit attentè, laudat, vt maximè Reipub. interesse videt. Denique quod maxima pars probant, cùm id sequi reliquos necessariũ sit, maturat exequi. Prouidet futura, præcidit fibras malorum, & omnium stirpem radicitus euellit, vt antequam nascatur malum, illum occurrisse consilio prudentiaque singulari animaduertant omnes. Atque cùm hæc dignitas ornata fascibus, administris plurimis, apparitoribus solitis, duplici Proprætoris honore, summam habeat auctoritatem & splendorẽ; tantâ tamen comitate gerit eam & administrat, vt Senatores omnes, florem nobilitatis, omne genus hominũ sibi deuinxerit, maximè elegantia & humanitate solita qua tractat potentiores, qua cunctis honorem suum tribuit, pro statu, pro fortunâ tractans, & plus honoris tribuens, quàm quisquam sperare posset, nemini vnquam, aut de industriâ, vel per minimam incuriam, vel minimum detrahens. Ita carus est, & acceptus omnibus. Aspectu Prætoris lætari videntur & gestire omnia, atque cùm comem se Prætor, & tantoperè benignum præbeat, nihil in illo in sceleratos nefariosq; homines vehementius: quem seuerum, acrem ac vehementem experiuntur, otiosi metuunt, timent aleatores, perturbatores rerum exhorrent publicarum, reliquum facinorosorum genus vehementissimè reformidat: quorũ sentinâ vacuam habens ciuitatem, ac maximè purgatam, visens, reuisens, obiens, & lustrans vias omnes, & præcipuè suspecta loca, præter opinionẽ, præter cogitationẽ, facinorosos in ludis, in maleficijs opprimit, cõprehendit,

hendit,& iubet in custodiam detrudi. Qui latuerant antea, & nusquam inueniri potuerant, ex suis extracti latebris, & proditi custodiæ, vinculisque mandantur. Maturat sontes punire, & pro grauitate sceleris aut leuitate, pœnam statuere. Cauet ille plurimum in puniendo, ne pœna maior sit quàm culpa : atque pœnam ab egentibus, si soluendo non essent, aut remittebat, aut mulctam, quod sine partis offensione fieret, imminuebat. Non ille crimina aut opinionibus vulgi, quibus facilè Prætores raperentur in errorem, nec æquum sæpè decernerent; sed grauitate maleficij atrocitatem mortis, peruersitate rei, modum pœnæ statuendo, prudens æquusque ducebatur. Ad pœnam irrogandam nunquam accedit iratus, vt illam teneat mediocritatem, quæ est inter nimium & parum. Quibus personis pœnas pecuniarias leges præfinit, eas sic temperat, vt nihil ille sibi lucri capiat : quæ arbitrio relinquuntur Prætoris, eas ad inopum miserias subleuandas, aut ad sacrorum confert ædificationem instaurationemque sacellorum, ad Xenodochiorum sumptus, ad alia misericordiæ & pietatis opera singularia; nunquam ex his quicquam sibi asciuit, aut in suam vtilitatem, vsumque conuertit. Semperque pœnis modum mediocrem statuit, vt eas cum statu fortunaque mulctandorum metiretur, non ad exinaniendos exhauriendosque homines spectare videretur. Ita diligens erat, & assiduus officio præstando, vt cùm aures præberet litigatoribus horas vsitatas manè & vesperi, vel ante præfinita tempora, vel post, quod longum tempus esset in noctem vsque lustrandis obeundisque viis, macello, carnario, officinis omnibus & tabernis vinariis, fructuariis, & foro olitorio, piscario, escario, reliquisque diuersi generis poneret. Petit repetitque loca, quibus conuentus & frequentia solet esse, propter anniuersariam feriarum instaurationem, ne quid turbæ, ne quid tumultus suboriretur, sed omnia pacata tranquillaque spectarentur. Ad diurnos labores adiungere solitus est lustrationes nocturnas, ferri, armorumque tollendorum causâ totam vrbem circuiens & peragrans à signo receptui dato, & post multam noctem domum repetens. Ita ludi, aleæ, furta, maleficia ablata, mulieres profligatæ de ciuitate eiectæ, pactiones, & venditiones repressæ, incendia restincta seditionum, leges & iura seruata, retenta pietas, boni mores culti, pax habita, Respublica florens ac fortunata fuit tanto, tam prudenti, benigno, affabili, vigilanti, laborioso, iustitiæ & æquitatis amante Prætore : quod nobilitas sui gene-

ris, insigne Crucis pectori assutum, dignitas comitatis honorifica, multarum maximarumque rerum vsus, & experientia diuturna, tanta de suis clarissimis virtutibus opinio, & apud Consiliarios Regios existimatio, & apud Regem ipsum collecta gratia testatum omnibus me tacente relinqueret.

Laus viri nobilis.

PAtria huius illustrissimi viri Madritum est, oppidum situm in Castellâ nouâ, temperie cœli, salubritate aeris, copiâ & vbertate rerum omnium abundans, cinctum mœnibus fortissimis & altissimis, ædificiis ornatum magnificentissimis. In eo Reges Hispaniarum propter situm & positionem loci sedem habent, & domicilium suum. Celebratur ab Hispanis & alienigenis propter Senatum Regium, & consilia omnis generis & ordinis omnium consiliorum. Denique illustratum splendore & dignitate Comitum, Marchionum, Ducum, reliquorum Regni magnatum, & Principum maximorum, qui aut Regiam consectantur, aut à Rege accersiti quotidie veniunt, vel ipsi aulâ Regiâ perfruendi causa, menses aliquot Madriti morantur. Nobili genere natus est ille: refert autem nobilitatem suam ad Guzmaniorum antiquissimam illustrissimamque familiam, quæ viros nobiles, & claros admodum habet, & cum fumosis maiorum imaginibus insignes, tum diuitiis, & opibus abundantes, & multis honoribus Rerumpublicarum & ornamentis gloriæ singularibus affectos. Vt enim omittam alios titulos, & honorum insignia, an quisquam negare potest, ex eius stirpe fuisse Comites, Marchiones, Duces, & inter alios Ducem Sydonium, decus & lumen Hispaniarum clarissimum? Quorum de familiâ cùm agimus ad illius nobilitatem & splendorem ostentandum, non rarò scientes antiquitatis & claritatis familiarum, vetustatem & gloriam Guzmaniorum cum Regiâ & excelsâ Visigothorum progenie coniungere soliti fuerunt. Cùm verò quis iactat familiam suam, & famosis Guzmaniôrum imaginibus se clarum & illustrem dictitat, hunc Wisigothorum & Guzmaniorum genere natum & editum in lucem continuò dicimus, & quasi ad illum comparandum neminem, qui clarissimarum familiarum splendorem suorum claritate parentum obscurare videatur. Huius vetustissimæ, clarissimæque familiæ viri, amplissimas semper opes habuerunt, quibus

se &

se & alios alere possent, & ad omnem speciem & splendorem illustrem magnificè gloriosèque iactare. Neque verò de familiis aliis opulentissimis extiterunt vnquam, qui maiores gesserint dignitates, qui ampliores vlli in locis honores habuerint. His floruerunt semper in Repub. Guzmaniorum stirpe procreati Principes, qui vel patrimoniis maximis, aut honoribus amplissimis, aut Præfecturis sæculi, vel Ecclesiarum, vel ditione Comitum, Marchionum, & Ducum potentiores extiterunt. Hunc splendorem generis vel ore suo proferebat vir iste clarissimus ad dignitatem summam composito, conformatione lineamentorum, atque ipsa recta & excelsa corporis statura, summa in incessu, & statu, atque sessione, in omni motu corporis grauitate, vt quo genere, quibus diuitiis, quibus honoribus præditus fuerit, intuentibus facile quidem esset conijcere. Ad hæc corporis & fortunæ bona virtutes adiunxit plurimas, tantaque nobilitatis laude dignissimas: quibus se magis clarum & illustrem reddidit generi mortalium, quibuscum agit, versaturque familiariter. Nam se comem atque benignum præbet, amicitias multorum colligit, retinet facilitate suauitateque suâ. Illam oris dignitatem, illam corporis formam & habitum pulcherrimum ad Dei cultum & obsequium, & ad Reipub. vsus & vtilitates confert. Neque verò quicquam huic viro nobilissimo fuit vnquam gratius, quam patrimonium suum, non ad alendam solum familiam suam honestissimè, sed etiam ad pietatis actiones, ad officia misericordiæ præstanda, liberaliter conferre. Quamobrem domus illius semper inopum & egentum multitudine celebrabatur: nunquam ianua, nunquam vestibula vacabant horum venientium, & aliorum discedentium multitudine, qui nullo tempore vacui inanesue dimittebantur. Ad quas virtutes accedebat consuetudo rei diuinæ singulis diebus audiendæ, consulendi prius animo, neque vllius criminis capitalis labe eiusdem animi vnquam aspergendi. Quamobrem curæ fuit illi semper expiare conscientiam per confessionem celebrioribus solennibusque Sanctorum feriis decursu anni redeuntibus. Quod in Aula Regia, in tanto strepitu, atque tumultu rerum aulicarum, vbi maximè iactatio sæculi dominatur atque regnat, nemini quidem non mirabile videbitur. Obiit mortem consentaneam vitæ, quam egerat integerrimè, & ex Christianæ disciplinæ præscriptionibus, cum expiata conscientia, tum accepta sacra Synaxi, summo studio & religione, millies osculans effigiem

Christi Iesu de cruce pendentis implorans opem Virginis Mariæ, Sanctorum omnium, & Angeli custodis, crebrò Iesum in illis angustiis extremis appellans, adhuc interruptis morientibusque vocibus, donec animam exhalauit. Vbi ad funus conclamatum est, nemo fuit, qui non ex illius morte dolorem grauissimum acceperit, summi, medij & infimi lugebant, pauperes maximè, præsidium maximum, & alleuamentum inopiæ suæ se amisisse lamentabantur. Magnus concursus factus fuit virorum & Aulæ Regiæ Principum ad illius exequias cohonestandas, qui tanquam ad commune restinguendum incendium confluxisse videbantur: tantum valet optimorum, & virtute florentium virorum in hominum animis excitatus amor, vt mortuos magis, quàm viuos omnibus officiis & honoribus prosequamur.

Laus Iurisperiti.

CVrsus tuorum studiorum mirabiliter confectus me cogit, Doctor maxime, vt sine laude fœlicem illorum progressum & exitum non præterirem. Nam cùm iniisses Grammaticæ studia, in ea non amplius triennium posuisti, & cùm in authoribus intelligendis, in locis eorum difficillimis explicandis multum condiscipulis tuis præstitisses, magnam apud omnes laudem merebaris, & omnium æqualium tuorum optimus & præstantissimus prædicabaris. In Grammaticis auditâ Poesi, quis te præstantior euasit Poeta, scientia in metiendis carminibus, in faciendis Epigrammatis concinnior & acutior? In quibus tam copiosa ac diuite vena affluebas, vt non cogitato solùm componeres, sed etiam ex tempore magnum numerum optimorum versuum funderes. Ab his studijs excedens, quæ sunt prima cuiuscunque generis literarum fundamenta, quoniam patrem Iurisperitum habuisti, & parentes plerumque volunt, vt filij artem eam, & studia sequantur, quibus parentes dediti fuerunt, tu memor obseruantiæ, quam filij parentibus debent, & illius pietatis, quâ paternum, maternumque nomen colitur, parentis studia coluisti. Quæ cùm iniuisses studia Salmanticæ, talem te in eis, tam sedulum, & diligentem, adeò laborum omnium patientem tribuisti, vt nunquam ab illo die, quo pedem Salmanticæ posuisti, ab Academia discesseris, nisi confecto studiorum curriculo, (quod quinquennium est,) & post lauream baccalaurei acceptam. Non dicam hic quanto studio, quantà

quantâ diligentiâ, quantâ contentione corporis & animi in ius Pontificium, atque ciuile incubueris. Et quoniam vnum alterius studij particeps est, nec quisquam in altero perfectus vir euadet, nisi vtrumque summâ auiditate studium fuerit complexus, quanta te voluntate in vtramque facultatem conieceris, dictu est incredibile. Nunquam absens à prælectionibus, præsens semper & assiduus auditor, vt nunquam dies vllus fuerit, neque hyeme tanta vi & magnitudine frigoris, neque æstus tempore tantis Solis ardoribus, quo absentem à prælectionibus te viderint condiscipuli. Veniebas assiduè, aderas oportunè, audiebas attentè, excipiebas celeriter, percipiebas insigniter, nihil tuas aures, nihil mentem præteribat. Repetebas egregiè ac fideliter, & præceptorem sæpe de difficultatibus arduis percunctabaris, obiiciens & opponens rationes alias, & plurimas legibus innitentes, atque confirmatas responsis Iurisconsultorum, & adeò subtiliter & acutè, vt acuminis magnitudinem & præstantiam, facilitatem & vim obiiciendi sæpe præceptores admirarentur, & priuatim, & publicè commendarent. Hoc quinquennio quis vnquam te nisi domi tuæ versantem libros, aut in scholis res literarias agentem, aut audientem prælectiones vidit? scilicet otiosus in perystilio cum æqualibus tuis eras, aut in tyronem aliquem ridicula iaciebas colludens, iocansque, vel circulos consectabaris (quibus desides solent interesse adolescentes) & tempus literis datum perdere videbaris, detinebas aliquos, remorabaris, ne puncto temporis ingrederentur in gymnasium. Nec minimam à te quisquam offensionem accepit, seriò semper agens, & aliquid literarum: & præceptorem anteuertens, præoccupabas sedem, vt propius cathedram consideres, à foribus gymnasij, & ab ipsis angulis remotus, quibus in locis ingredientium interuentu, quis interturbari solet, & liberiores & solutiores scholastici otium interturbantes gymnasij suis sermunculis, sedes occupare solent. Quinquennio autem toto, quæ disputationes habitæ sunt in gymnasio, in collegijs, quibus tu non interfueris, & argumentum non posueris tuum? An verò præteriit quinquennium, quin eius quo de agimus viro disputationes cohonestauerint Doctores? Quàm acerrimus propugnator, & telorum, ab aduersariis iactorum depulsor insignis extitisti? Nihil opus erat, præceptorem subministrare de suggesto, non in viam reuocare, quem aberrantem nunquam viderat, sed cogebatur tuorum celeritate veritateque responsorum comprobare, laudare, mirari responsionem

quancunq; tuam acuminis plenam & intelligentiâ Iurisperitiæ, plausus crebros excitare tantâ sui obstupefactus admirabilitate respondentis, denique concludere vsque eò perduci posse argumentum, quò peruenerant oppugnator & propugnator, neque quidquam responsi amplius dari posse, præcidisse te argumenti persequendi longius filum vno verbo facto, vel reddito responso. Adeò ad propositum, & ad rem, quâ de controuersia erat, respondebas, vt nihil supra. Sic de compositione duarum legum, quæ sibiipsis videbantur aduersariæ, responderi debere, neque quidquam aliud, sæpe præceptor confirmabat: atque ex tuis responsis componi plura responsa Iurisconsultorum, & ad concordiam adduci, quæ sibi ipsi aduersari videoantur. Confecto iam Iurisperitiæ curriculo in prælectionibus, quæ ad baccalaurei lauream accipiendam, præire solent, cùm illæ magis ad speciem antecedant gradum, quàm ad ingenij periculum faciendum, in his tanta documenta progressionum tuarum dedisti, vt pedem nemo in illis prælectionibus supploserit, nemo mutuas vtriusque palmæ percussiones audiuerit, non sibilos vsitatos, non cachinnationes immoderatas, non strepitu gymnasium, non subsellia concrepuerint, sed te ab initio in exitum vsque tanquam præceptorem audiuerint de cathedrâ totam legitimamque horam prælegentem: qui discipulum prælegere, atque horâ baccalaureorum vsitata tanta quiete tranquillitateque audiebant pro foribus consistere, audire, mirari, plures ingredi, compleri penè gymnasium auditorum numero. Qui verò dies ille? quæ lætitia præceptoris, cùm honore baccalaurei decorandum ornandumque discipulum, decus & lumen gymnasiorum vtriusque iuris videret: cum id sibi datum muneris, quod quisque præstandum libens susciperet, animaduertit, eam de te habuit orationem, de scientia, de studio, de progressionibus in Iurisperitiæ facultate, de spe summa, & suo, & reliquorum præceptorum animis concepta, vt de Licentiato doctissimo nihil maius, nihil laudabilius dicere potuisset, tanta approbatione, tanto plausu auditorum, vt parietes ipsi tibi plaudere quoque viderentur laureæ delatæ lætitia incredibili gestientes. Accessit tempus relegendæ repetendæque priuatos intra parietes Iurisperitiæ, & ad honores appetendos præuisionis veluti cuiusdam & comparationis biennium: quemadmodum vero repetieris ab hominum celebritate remotus, ipsa in solitudine, in cœnobio Religiosorum, vbi neque amicorum interuentu, neque propinquorum

quorum & domesticorum officiis, neque vrbano receptu tumultuque à literis auocareris, tempus diurnum nocturnumque in libris positum declarauit. Tres matutino, totidemque horas vespertino, amplius tres nocturno in Iurisperitia versanda quotidie ponebas, successiuis horis antiquorum annalibus euoluendis tradebas, aut libris aliquot tuæ facultatis recentioribus, & exquisitis, quibus cresceret facultas & cognitio Iurisperitiæ, quod ad Iurisconsultorum intelligentiam, ad leges, & mentem auctorum callendam valeret plurimum veterum annalium cognitio, & isti, qui nunc exeunt in publicum accuratione summa elaborati libri recentiores. Sed concludam iam laurea Licentiæ, ad quam cum peruenisses, omnium suffragatione Doctorum tua scientia, progressionesque comprobatæ fuerunt, & apprimè doctus & sciens Iurisperitiæ optimorum similis iudicatus es, te superior inuentus est nemo, neque peritior vnquam post conditam Academiam in B. Barbaræ sacellum fuit ingressus quisquam. Quid amplius expectas? quæ maiora de te, certioráve iudicia fieri, quæ clariora aut illustriora de Licentia maximi doctissimique viri testimonia dari possunt?

Laus Medici.

EXponenda quidem nobis est, si tui sumus honoris cupidi, vir eximie, ratio tuorum studiorum, & à primis literarum cunabulis altius repetenda: vt quem viri doctissimi tenuerunt cursum, cupidi literarum ineuntes persequendum conficiendúmque putemus. Atque in Grammaticæ studiis, talem te scimus fuisse, qualem adolescentem summo ingenio, memoria maxima, & insatiabili auiditate discendi in eam artem ingressum fuisse cognouimus. Cui facillima præcepta omnia, & ediscendi ratio ad verbum accurata, percipiendæ, reddendæque cuiuscumque rei, quam audieris, quamque præceptores exegerint, summa facilitas, vt in promptu omnia videreris habere. Quæ in puero bona indole & egregia ad virtutem propensione, honesta ac liberali facie, quali tu semper fuisti præditus, reddebantur gratiora, & a præceptore præclara voluntate magis commendata. Iam inde ab his studiis, documenta dare incipiebas tuarum in Dialecticam, in Philosophiam, in artē medendi progressionum. In quibus talis tamq; præstans euasisti, qualem prima nobis ætas in Grammaticis posita semper pollicebatur.

De quibus antequam dicam, de consilio prudenter capto Rhetoricæ vacandi pauca mihi verba faciunda sunt. Quod enim à te capi melius velleret, qui tibi bene vellent, & ex animo, præstantiusque dare consilium potuissent, quàm quod cœpisti, Rhetoricæ præceptionibus imbutum, & post vnum & alterum annum huic facultati deditum, ad Dialecticē transire, ne ieiunus & aridus esses in dicendo, vt ornatè politeque loquereris, vt te in tuorum conuentu condiscipulorum, in publicis disputationibus concertationibusque literariis, in aliquâ postea cōtentione vel Philosophiæ vel Medicinæ te iactares, & ex tenebris tuam scientiam erueres in lucem, & in doctissimorum hominum conspectum claritatemque proferres? Quos vidimus, quos, inquam, tu vir sapientissime, & præsentes nouimus, qui pressi verborum inopiâ, destituti facultate loquendi intra domesticos parietes latuerunt, aut in publico conati verbum facere, visi sunt, hærere passim & reuocare sese conati fuerunt: quæ loquuti sunt, ea tam barbarè, & inquinatè extulerunt, vt auditores risus & cachinnationes sustulerint, & cum sibilis & supplosionibus pedum eiecti de theatris fuerint. Atque in hac arte benedicendi non contentus fuisti, nisi biennium totum posuisses: porro in ipso liberalium artium curriculo, quod tempus ab audiendis prælectionibus vacuum dabatur, repetitioni studioque priuatim Rhetoricæ sic dedisti, vt vnam eximeres horam, quam audiendæ oratoriæ facultati, libenter studioseque poneres. Et quidem solitus es dicere, nullum tempus fructuosius poni, quam Eloquentiæ studiis datum: quod non ad oratoriæ solum artis studium, sed ad omnium artium & disciplinarum opes augendas amplificandasque contulisses. Hinc sermonis tui candor, mundicia, & elegantia scriptorum, habitæ in theatro perelegantes, & persubtiles orationes, conspersæ verborum floribus, sententiarum pulcherrimis luminibus, quibus lumen rebus adhibebas, & cuncta insignia & ornamenta dicendi videbaris assequutus. Sed tempus iam est de Dialecticæ studiis dicendi, in quibus quantam laudem consequutus fueris, dicerem profectò, nisi notiora fuissent omnibus auditoribus, quàm mihi, qui de his studiis ad dicendum surrexi. Sed percurram capita præcipua, præteribo leuiora, quæque mihi moram afferrent ad maiora properanti. Nam cùm in disciplinam magistri Ferdinandi Francisci te tradidisses, te diligentior nemo, in gymnasio frequentior nemo, nemo in percipiendis difficultatibus, in indagandâ, inuestigandâque veritate, in propugnandâ

tui præceptoris opinione, de tuis optimis præstantissimisque condiscipulis repertus est. Primus repetebas prælectionem, primus ponebas argumentum, atque illud acutum, subtile, summaque cum breuitate, sed candore Latini sermonis mirando. Quod probabas, quod verius esset inquirendo, nunquam desistebas in concertationibus publicis, aut priuatis exercere, & quæstionem, quæ in contentionem venerat, discutere, vel oppugnantis vel refellentis personam sustinendo, donec eò iam in Philosophiæ studijs progressus fueras, vt non solum magistri doctrinâ, sed tuâ diligentiâ, lectioneque multa, & progressionibus maximis ad præceptoris honorem, ad laborum alleuamentum, ad gymnasij gloriam, ad stimulos & calcaria discipulis addenda magnum attuleris momentum. Te condiscipuli, te præceptor amabat, te cuncti Academiæ alumni, omnes singulorum ordinum & classium commilitones laudabant. Et quanquam propter ingenij tui, magnitudiné, propter singularem admirandamque progressionum tuarum præstantiam, quâ inter omnes principatum, & dominationem habebas amplissimam, nonnullis parum prudentibus, qui se tibi exæquare vellent, tua ista tanta laus, inuidiam aliquam faciebat, tamen nemo erat, quamuis inuidus & obtrectator, qui de te iudicium non faceret honorificum sine contentione, cùm de præstantiâ fuisset scholasticorũ decertatio, de te semper honorificè loquendo. Quo tu nisi acerrimo tuo ingenio consequutus fuisses, & tanta liberalium artium cognitione, nunquã profectò, neque primus examinis periculum subijsses baccalaureorum, neque in renuntiationibus Philosophiæ primus appellatus esses. Quid ego de medicinæ facultate dicam, ad quam tua studia, & omnes, quas proposuimus, Grammaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, & Philosophiæ progressiones contuleras? nihil tam amplum dici potest, quod non tuis sanè meritis inferius esse videatur. Nam quadriennio toto, quod datur ad medicinæ facultatem, honorem nominis ac celebritatem opinionis, quum medicinæ operam nauare cœperas, tuâ diligentia & ingenij acumine in tam altum gradum euexisti, vt cùm multi fuissent, excellentesque in medendi facultate condiscipuli, qui laudem maximam & decus gymnasio afferrent, tuo quidem ingressu obscurati fuerint paucos intra dies, teque disputante, disceptãteque in gymnasio omnes conticere viderentur: Quamobrem nemo breui tempore tecum de facultate, de scientia medicinæ contendebat. Omnes honorem tribuebant, omnes deferebant

palmam, & secum præclarè actum putabant, cùm te præsente alicuius verbi, quod multò antè præmeditati fuissent, interponendi de suâ arte facultatem haberent. Quòd si illud approbares, si viderere attentè audire, magni ducebant, & ad honorem aliquem comparandum putabant non parum pertinere. Non huiusce rei plura testimonia sumerem, quàm diem illum gloriosum, & ad nominis tui æternitatem consecratum, cùm primas medendi disputationes habuisti. Quibus de concertationibus cùm cogito, toties video obstupescere Complutenses, & vix apud se esse. Non enim discipulum, sed præceptorem, neque præceptorem, sed Principem & Apollinem, & auctorem artis medendi Æsculapium putabant se audire. Quid facies? quid præstabis, cùm post baccalaurei lauream occeperis exercere teipsum in ægrotorum curationibus, & experiri cœperis, quæ per quadriennium à præceptoribus accepisti? cum tu abdens te magnam partem temporis in cubiculum abditum atque remotum, verses, & euoluas cunctos medicinæ auctores, conferas cum doctissimis hominibus, communices cum ijs, quos ad recolendam repetendamque medendi facultatem principes auctoresque delegisti? Quid ages cùm laurea medicinæ decoratus mederi cœperis humanis corporibus, & artis remedia, pharmacaque salutaria adhibere? Notissimum est, quod dicam, & à socijs & consortibus tui laboris prædicatum: prædixisse te ægroto morbi grauitates, & periculosiores euentus. Nondum Doctor arteriam consuluerat, cùm te consulere prius iubebat, & cùm sententiam rogaret, ad eam illum sæpissimè adiunxisse suam, nulla neque decisione, neque accessione medicamentorum. Quid si addam amplius se collegisse non raro Doctorem, & mutasse præscriptiones suas de iudicio, sententiaque tua, teque inter duodecim omnium, quos vidit Academia præstantissimos Doctores, primum in renuntiationibus appellatum fuisse? Quid gloriosius tibi possit accidere non video, non assequi profectò possum, nisi id quod ante Doctoris lauream consequutus fuit nemo, vt in experiundi munere, ipsoque exercendæ medicinæ tempore ante biennium confectum cathedram medicinæ suffragijs alumnorum medicinæ cunctorum obtinueris.

* * *

Laus

Laus Theologi Doctoris.

SI Medicos & Iurisperitos iure suo quidem optime nostris in exercitationibus laudandos accepimus, non debemus profectò Theologorum obliuisci, & ad illorum laudem gloriosam clarissimi viri Ioannis Ildephonsi: cuius patria silentio prætereunda non est, quæ caput est totius Castellæ veteris, terra situ multitudine & varietate fructuum copia & abundantia rerum, quæ necessariæ sunt ad victum, & ad delicias hominum, maximè bonitate vini, fertilitate oliuarum, vi & copia frumenti, mellis suauitate, magnitudine & multitudine pastionis, aquis dulcibus passim scatentibus in solitudine, agris amœnis & iucundis viridarijs pulcherrimis & amœnissimis, fontibus e vertice montium defluentibus vel ad imas valles, vel ad camporum latè patentium æquora, celebratur vbique locorum. Salubritate tanta aeris, temporatione cœli ac clementia, vt neque hyeme frigorum vis, neque æstus tempore grauitas calorum, ardoresque Solis metuantur. Quamobrem bona semper valetudine ciues vtuntur, non in graues morbos incidunt, nunquam pestis, quod homines celebrant, grassans etiam ac peruadens finitimos populos, in hac ciuitate fuisse dicitur. Cincta quidem mœnibus est altissimis, & ædificijs publicis & priuatis, profanis ædibus, & sacris Templis cohonestata. Tanta celebritate, comitate gentis, elegantia morum, salutaribus institutis, virorum fortitudine, sapientum doctrina, nobilissimarum familiarum splendore clara admodum & illustris, vt neque meliorem, neque clariorem diuinus ille Plato potuisset optare. Satis autem sit ad illius laudem maximi imperij sedem, libertatis domicilium, castella, atque adeò terrarum omnium quandam arcem pulcherrimam fortunatissimamque fuisse. Quæ cùm de rebus à me prædictis gloriari possit, tum quod te talem ac tantum virum suo in solo ediderit in lucem, educauerit, & suorum ciuium ornamentis cohonestauerit. Sed quanquam non parui ad gloriam referat, qua quisque in ciuitate sit natus, & ipse etiam clarissimus Imperator Themistocles, si Seriphius esset, nunquam se nobilem futurum fuisse confiteretur, multo tamen ego quidem ornaméta ea magis laude digna iudico, quæ splendore maiorum solent hominibus euenire. Quapropter de nobilitate tui generis mihi pauca dicenda sunt. Natus hic vir clarissimus in ea familia fuit, quæ viros aluit omni genere [illegible] laudis

laudis florentes, claros & illustres parentum nobilitate, & antiqua proauorum progenie celebratos, qui non illustri solùm genere clari equites, insignibus B. Iacobi, & reliquorum Ordinum Equestrium viros iactare potuerunt, sed dynastas magnos, populorum ditione potentes, suis titulis & honoribus insignes, Comites, Marchiones, Duces, & alios Regnorũ Principes clarissimos. Quorum si longam seriem ab origine repetitam oratione celebrare voluissemus, lõgiorem orationem haberemus, quàm temporis ratio præfiniti postulat. Illi vobis multò, notiores sunt, quàm mihi profectò, qui de clarissimo viro dicere aggressus fui. Horum si noster Doctor vestigijs insistere voluisset, qui illum honores, qui gradus, maiorum suorum manerent, attendite. Ego non possum in illustrissimo viro nõ commendare fortunas & opes, quas à maioribus iure hæreditario accepit, quibus cùm se magnificè alere potuisset, si Aulicorum fortunã consectari vellet, tamen ad studiorum rationem contulit: quæ cùm sequeretur in hac Academia Complutensi, scitis quas ædes habuerit, quàm amplas, quo in loco celebriore, quam familiam aluerit fortunæ & generi clarissimo consentaneam. Neque ob sumptus huiusmodi inopum obliuiscebatur ad domum suam confluentiũ: cùm amplius sex mille nummos aureos haberet in redditus annus, magnam illorum partem in alendis pauperibus, suamque misericordiam implorantibus consumebat. Quod factum diuino beneficio crediderim, vt in maximis téporum angustijs, in magna caritate & inopia rei frumentariæ non vicatim & ostiatim corrogantium miseriam & egestatem subleuaret; sed vt priuatim & occultè latentium domi, nec foras exeuntium propter honestatem, mulierum inopiam erogatis pecunijs & frumento leueret. Quod in illo mirabile semper, ac valdè prædicandum cernebatur, qui facie ipsa, dignitate oris, conformatione corporis, omnium membrorum lineamentis, tanto lepore ac suauitate congruentium liberalitatem hanc præ se ferre videbatur. Atque tã munificus, tã liberalis à primis Dialecticæ cunabulis visus est. Iam verò cũ vndeuiginti annos natus Theologiæ operam daret, cum magis vir, quàm adolescens videretur, hac liberalitate, quantopere cunctorũ animos sibi deuinciebat? sic à puero didicit vir esse, & actiones suscipere misericordiæ, vt quid egressus ex his studijs futurus esset, augurari potueritis. Sed in studiorum pelagus ingressurus, videor digressus fuisse ad facta virtutum pulcherrima. Quare redeo iam tandem eò, vnde mea digressa fuit oratio, atque omissis
Gram-

Grãmaticæ, Poeſeos, & Eloquẽtiæ ſtudijs, quid de Dealecticæ ſtudijs, quid de Philoſophiæ progreſſionibus, quid de laurea prima, de Magiſtri inſiguibus dicam maius, quam quod omnes ſcitis, & prædicatis, hunc magno ingenio præditũ fuiſſe, tamq; vberi ac fœcundo, tam acri & acuto, vt res varias ac multiplices, ſubtiles & acutas indagauerit, collimauerit ſagittas argumentorum ſuorum, repulerit tela aliorum ingenij vi & acrimonia quibuſcunque in diſputationibus publicis aut priuatis intorta: Sed quid non præſtaret, qui laboris patientiſſimus, libros nunquam de manibus deponebat? nullum ſibi ab ſcriptione, aut lectione, aut diſputatione tempus abire permittebat? nemini vnquam cedendi cauſam habebat, multis autem æqualibus laudẽ Dialecticæ præripiebat, & Philoſophię, quod locus honorificus in renuntiationibus teſtatum vniuerſæ reliquit Academiæ nominatus inter primos? Quem curſum quemadmodum in ſacræ Theologiæ longè patenti campo tenuerit, actiones publicæ prædicarunt, in huiuſce diuinæ cœleſtiſque diſciplinæ theatro palàm perſpectæ, cunctorumque ſermonibus commendatæ. Is enim erat ſermo cunctorum: hæ laudes per alumnorum omnis ordinis & cœtus ora volitabant, non minore nominis celebritate futurum virum hunc inſignem in Theologiæ ſtudijs, quàm in Dialecticæ ac Philoſophiæ. Hæc ne ſpes fefellit alumnorum omnium, Doctorum & Patrum grauiſſimorum animos? Nonne omnia, vt iactabant omnes in vulgus, doctiſſimo & ſapientiſſimo viro proceſſerunt? Cùm duo viri, illuſtri genere nati, in his renuntiationibus Doctor hic, & Antonius ille Manriquius, omni laude celebratus, verſarentur, non contenderunt de primo loco, non de primo gradu certarunt, & is, quod omnes expectabant, cunctorum ſuffragijs Doctorum euaſit ſuperior: cui cæteri duodecim viri præſtantiſſimi lauream recepturi ceſſerunt illicò: his gradibus ad hunc locum peruenit. Quid ergo aſſeremus de tanto Doctore, niſi propter nobilitatem, niſi propter ingenium acerrimum, propter bonarũ artium cognitionem, propter ſacræ Theologiæ magnitudinem conſequutam, tot præſertim virtutibus ornatum, ad Pontificiam aliquam dignitatem peruenturum eſſe? Deus ipſe faxit, vt quem à pueritia curſum tenere cœpit, fœlicem ac ſecundum bono Academiæ, Chriſtianæ Religionis commodo, & maiorum honore ſuorum, quòd omnes præceptori ſuo, vobis omnibus, & noſtris ſcholis gratulentur, ad exitum vſque veniat illuſtri Pontificum tiarà decoratus.

Vituperatio

Vituperatio adolescentis humili genere nati.

QVid est, cur te ipsum iactare queas in aliquo cætu nobilissimorum adolescentum, ac non potius quærere latebras obscuritatis, in quas te coniicias, ne quis tam dirum & immane monstrum magis execretur, atque ipse detestabilis es tibi ipsi, & vniuerso generi ciuitatum, quæ te, quæ parentes tuos nouerunt, & illorum fæcem, & sordes, à quibus originem trahis? Nam vt patriam omittam, oppidulum paruum atque humile, & nullis mœnibus cinctum, sine portis, sine conditore: ædiculæ paruæ sunt & humiles, neque vlla descriptione, ex luto & cœno factæ, saxis, & lapidibus congestis, in campis casu repertis, non emptis coagmentatæ, tectæ arundinibus, aut tegulis vetustioribus, sine forma, sine specie domorum, quæ nullas contignationes habent, nulla superiora cubicula, sed infimam habitationem, fœdam ac deformem; vt in tugurij similitudinem, quò se recipiunt pastores, & vbi se ab aquis hyemalibus & æstiuis ardoribus defendunt. Atque huiusmodi ædiculæ nullo ordine continuatæ, sparsæ ac dissipatæ, & ab aliis aliæ disiunctæ videntur, ad quas per accliuia loca conscendens summa cum difficultate, spiritum, ægrè ducit: cuius habitatores vasti sunt & agrestes, horridi & inculti, inopes & egentes admodum, vnde nullus prodijt vnquam ad aliquod sacerdotium, quid dicam ad honores, vel ad literaria munera? Ex hoc oppidulo prodiisti tu omnium tuorum rusticanorum infimus & contemptissimus, obscuris parentibus natus: sicq; illi fæx & sordes dicebantur oppiduli, vt probrum & labes inferretur cuiquam de tuo oppidulo, ad cuius indignitatem sordes tuas admisceres. His parentibus ortus hac fœditate oris es, hac deformitate corporis, voce absona, & agresti, motu deformi, cruribus diuaricatis, immani gibbo, vt qui te videat, se vidisse immane portentum putet. Has scilicet labes, & maculas corporis indignissimas, bonis aliquot fortunæ, pecuniolis, & rebus ad victum necessarijs, mediocriter saltem suppetentibus occultabis. Quem te magis inopem, magis mendicum dicemus qui in summa rerum inopia, & extrema mendicitate viuis? qui nihil habes, vnde te alas, nisi ostiatim corrogaueris, & pauci sint, qui propter indignitatem tuam tibi velint erogare? Extorquendus igitur à te cibus est, si manes in oppidulo, & multos dies manebis ieiunus, aut si foras exieris, vicatim cogendus, vt famem expleas.

expleas. Sed mittamus hæc, veniamus ad tua scelera. Quis te in hoc oppidulo sceleratior? quis nequior vnquam repertus est, qui desidem & ignauam vitam, & vagorum otium & errantium consectaris? qui nihil vnquam facis, nisi parentum obscuritate dignum? te nemo suo congressu, nemo societate, nemo aditu, nemo sermone dignũ putat, qui quantum audere potes in oppidulo, tantum audax es ad facinus: imò sic es à virtute alienus, vt te neque recitantem aliquando quisquam in templo, neque preces adhibentem viderit: & quod grauius est, valdeque suspitiosum, an fidem colas, nemo viderit pedem inferentem in ædem sacram, nisi diebus festis, & non omnibus, atq; serò post bonam sacri partem factam, vt magis videare metu Quæsitorum hæreticæ prauitatis id facere, quam sponte, & bonorum more Christianorum. Quin furta te facere suspitio est inter homines, & inter eosdem conuenit nulli rei honestæ te operam dedisse, sibique persuadent omnes, nullam vnquam ad punctum temporis cognitionem te boni hominis suscepisse, sed tanquam animal quoddam expers rationis, tanquam impurissimam, intemperatissimamque pecudem, ad sordes omnes, & fæcem te abiectum atque prostratum fuisse. Itaque cum in promptu habeamus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestijs antecedat, tu præter vultum nihil hominis habuisse videris, sic ad ea te abijcis, atque prosternis, quæ sæpe fugiunt atque declinant ipsæ bestiæ deterrimæ. Atque in ore hominem non gerere visus es omnino, sed caput in formam quasi suilem degenerare visum est, vt hominis indignitatem, & sordes in te tantummodo agnoscamus. Quam te igitur mortem obiturum esse dicam? quam improbi homines, quam scelerati, & à Deo prorsus auersi, vt aut morte repentina de medio tollaris, aut ex insidijs interficiaris, qui neque Deum videris agnouisse, neque numinis sanctissimi notitiam vllam habuisse.

Altera vituperatio Leouigildi.

NOn ponam in vituperatione patriam tuam, teterrime Leouigilde, qui, quamuis Rex fueris, ignotum tamen, ...teris fuisse videtur patrium solum: vt neque patria videatur ...um & tam exitiale portentum sine dedecore suo suscepisse, Leouigildum Regem impium ac sacrilegum tulerit. Cre...im te ore truculēto, immani facie, diductis oculis, & cru...tem spirantibus fuisse: tu illis lateribus, illa gladiatoria totius

totius corporis firmitate, tantum aluisti crudelitatis, quantum vidêre posteri te euomuisse, profudisseque crudelissimè tuum in sanguinem. Fueris Regia & excelsa sanguinis & nobilitatis stirpe procreatus; Gothorum fumosas imagines, & Regiam progeniem iactaueris; sed profectò parentibus tuis, ipsique Regi potentissimo, qui te in Regni partem accepit, æternas dedecoris & ignominiæ maculas inussisti: vt quantum ille te exeuerit ad altissimum Regiæ dignitatis gradum, tantum profecto tuipse tuis vitijs & sceleribus depressisse videaris; & obscurasse Regiam dignitatem. An verò negare possim, te opes amplissimas & fortunas Regum florentissimorum habuisse, & ob eam causam suppetiisse tibi pecunias ad sumptus domi militiæque faciendos, ad ostentandam Regiam maiestatem, & celsitatem augustissimã? Cùm summa vituperatio sit quemquam extulisse se in potestate, fuisse insolentẽ in fortuna amplissima, mala fecisse aliis propter potestatem dignitatis, vt status & Regia dignitas crudelitati videatur ac libidini, non clementiæ, aut bonitati facultatem ac materiam dedisse, quæ tua scelera? quàm tetra? quàm immania? quàm inusitata, quã detestabilia? Atque primùm iniurias à te factas subdidis, per vim ablata bona, extortas pecunias, imposita tributa prętereo. Immanitas ac detestanda feritas, in hominẽ & in Deum impietas, cogit me nonnulla proferre scelera. An quisquam est, qui neget, te tanta impietate fuisse, vt Religioni Christianæ bellum feceris, vt illam ad occasum interitumq; deducere conatus fueris, impiis decretis, ferro, atque castris? vt Deo ipsi honorem eripere, Christum Iesum gloria diuinitatis priuare fueris ausus? atque tantam impudentiam oris & animi habuisse, vt negaueris Christum Iesum vtraq; natura diuina & humana constare; humanitatem reliqueris, diuinitatem tollendam eripiendamque curaueris? O crudelem hominem! O ferum & impium! quam sectam colore, quibus fauere hominbus, quibus opem ferre non dubitasti? Arrio scelestissimo, & illius sacrilegis sectatoribus, qui Matrem Ecclesiam lacerare, & dulcissimam Christi Iesu sponsam contrucidare aggressi fuerunt, sponsum Iesum diuinitatis honore per summam nequitiam impietatemque spoliantes. Atque non vident scelerati, ablata celsitate diuinitatis, merita eripi virtutis infinitæ, qua labem & maculam infinitam, ex Adami defectione contractam, venit Filius Æterni Patris expiatum in hæc terrarum sola: vel si vident, nouos errores & noua confingentes portenta, furore & amentia præcipites, in inferorum sedes deferri

i volunt. Huic sceleri alia scelera cumulasti, qui minimè
s cultores Religionis Christianæ quiescere, omnibus iniu-
afficis, maculis aspergis, atque adeo teter, & importunus
ectaris, vt exilium & mortem miniteris. Quanta tu impie-
te fuisti, cum filios eiusdem prauitatis erroribus imbuisti?
m Arrij falsa dogmata sequi, fraudes tuas & fallacias eos con-
ctari coëgisti? Nonne omnes, qui tecum in aula tua versantur,
ui tibi ministrant, qui aditus ad te faciles habent; qui tuam
ratiam colligunt, qui retinendam curant, à Deo nefariè abdu-
ti, prius Christianæ veritati nuntium remiserunt, Arrium &
lius sectatores sequuntur, Christum abiurant, suam execran-
ur Religionem, & Filium Patre faciunt inferiorem? Quam
contrarius es, & infestus Læandro Pontifici Hispalensi, tecum
sanguinis communione coniuncto? At qua de causa? quia fi-
lium suis monitis salutaribus, & hortatu cœlesti ab Arriano-
rum secta traduxit ad Religionem Christianam. Video Præ-
sulem sanctissimum hac de causa eiectum ab vrbe Hispalensi,
Pontificia dignitate deturbatum, proficiscentem in exilium,
& abeuntem in terras ab vrbe Hispali disiunctas, iacentem in
squalore multo, suis ouibus, suo grege priuatum, quod Chri-
stianam Religionem defendit, quod Christi dignitatem tuetur
quod cùm alios homines ab hac impietate abstraxerit, filium
præcipuè tuum Leouigilde, filium (inquam) Ermenegildum
Regem Hispalensem, quem Arriani personam deponentem, eò
pastor optimus perduxit, vt egregium se Christianum, culto-
rem Christi Iesu præstantem, inimicum Arrij capitalem, &
hostem factionis Arrianæ accerrimum præbuerit. Accepimus
Leouigilde eò te furoris & amentiæ progressum fuisse, cùm
primum traductionem filij tui ad Christianam Religionem ac-
cepisti, vt non destiteris, donec modos omnes, & rationes
tentaueris, quibus filium tuum à proposito, semelque suscepto
consilio abducere conateris. Vana processerunt, & irrita fue-
runt tua consilia. Quid ages improbe? Quo procedes? vt arma
capias contra filium, vt obsidias vrbem Hispalim, vt ad prodi-
tionem Romanos milites pecunijs compellas, vt denique com-
prehensum filium in vincula conijcias, graui premas pondere
catenarū, denique mortem afferas per satellitem, carnificemq;
missum. Quid dicam amplius? O cœlum! O terra! quæ te mors,
qui miserrimus manet exitus, & plenissimus miseriarum Leo-
uigilde? Quanquam stimulante conscientia, & fodicantibus
ijs rebus, quibus sine scelere obsistere non poteras, contra tuam

De quibus antequam dicam, de consilio prudenter capto Rhetoricæ vacandi pauca mihi verba faciunda sunt. Quod enim à te capi melius vellent, qui tibi bene vellent, & ex animo, præstantiusque dare consilium potuissent, quàm quod cœpisti, Rhetoricæ præceptionibus imbutum, & post vnum & alterum annum huic facultati deditum, ad Dialecticẽ transire, ne ieiunus & aridus esses in dicendo, vt ornatè politeque loquereris, vt te in tuorum conuentu condiscipulorum, in publicis disputationibus concertationibusque literariis, in aliquâ postea cõtentione vel Philosophiæ vel Medicinæ te iactares, & ex tenebris tuam scientiam erueres in lucem, & in doctissimorum hominum conspectum claritatemque proferres? Quos vidimus, quos, inquam, tu vir sapientissime, & præsentes nouimus, qui pressi verborum inopiâ, destituti facultate loquendi intra domesticos parietes latuerunt, aut in publico conati verbum facere, visi sunt, hærere passim & reuocare sese conati fuerunt: quæ loquuti sunt, ea tam barbarè, & inquinatè extulerunt, vt auditores risus & cachinnationes sustulerint, & cum sibilis & supplosionibus pedum eiecti de theatris fuerint. Atque in hac arte benedicendi non contentus fuisti, nisi biennium totum posuisses: porro in ipso liberalium artium curriculo, quod tempus ab audiendis prælectionibus vacuum dabatur, repetitioni studioque priuatim Rhetoricæ sic dedisti, vt vnam eximeres horam, quam audiendæ oratoriæ facultati, libenter studioseque poneres. Et quidem solitus es dicere, nullum tempus fructuosius poni, quam Eloquentiæ studiis datum: quod non ad oratoriæ solum artis studium, sed ad omnium artium & disciplinarum opes augendas amplificandasque contulisses. Hinc sermonis tui candor, mundicia, & elegantia scriptorum, habitæ in theatro perelegantes, & persubtiles orationes, conspersæ verborum floribus, sententiarum pulcherrimis luminibus, quibus lumen rebus adhibebas, & cuncta insignia & ornamenta dicendi videbaris assequutus. Sed tempus iam est de Dialecticæ studiis dicendi, in quibus quantam laudem consequutus fueris, dicerem profectò, nisi notiora fuissent omnibus auditoribus, quàm mihi, qui de his studiis ad dicendum surrexi. Sed percurram capita præcipua, præteribo leuiora, quæque mihi moram afferrent ad maiora properanti. Nam cùm in disciplinam magistri Ferdinandi Francisci te tradidisses, te diligentior nemo, in gymnasio frequentior nemo, nemo in percipiendis difficultatibus, in indagandâ, inuestigandâque veritate, in propugnandâ

tui

tui præceptoris opinione, de tuis optimis præstantissimisque condiscipulis repertus est. Primus repetebas prælectionem, primus ponebas argumentum, atque illud acutum, subtile, summaque cum breuitate, sed candore Latini sermonis miↄando. Quod probabas, quod verius esset inquirendo, nunquam desistebas in concertationibus publicis, aut priuatis exercere, & quæstionem, quæ in contentionem venerat, discutere, vel oppugnantis vel refellentis personam sustinendo, donec eò iam in Philosophiæ studijs progressus fueras, vt non solum magistri doctrinâ, sed tuâ diligentiâ, lectioneque multa, & progressionibus maximis ad præceptoris honorem, ad laborum alleuamentum, ad gymnasij gloriam, ad stimulos & calcaria discipulis addenda magnum attuleris momentum. Te condiscipuli, te præceptor amabat, te cuncti Academiæ alumni, omnes singulorum ordinum & classium commilitones laudabant. Et quanquam propter ingenij tui, magnitudinē, propter singularem admirandamque progressionum tuarum præstantiam, quâ inter omnes principatum, & dominationem habebas amplissimam, nonnullis parum prudentibus, qui se tibi exæquare vellent, tua ista tanta laus, inuidiam aliquam faciebat, tamen nemo erat, quamuis inuidus & obtrectator, qui de te iudicium non faceret honorificum sine contentione, cùm de præstantiâ fuisset scholasticorū decertatio, de te semper honorificè loquendo. Quo tu nisi acerrimo tuo ingenio consequutus fuisses, & tanta liberalium artium cognitione, nunquā profectò, neque primus examinis periculum subijsses baccalaureorum, neque in renuntiationibus Philosophiæ primus appellatus esses. Quid ego de medicinæ facultate dicam, ad quam tua studia, & omnes, quas proposuimus, Grammaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, & Philosophiæ progressiones contuleras? nihil tam amplum dici potest, quod non tuis sanè meritis inferius esse videatur. Nam quadriennio toto, quod datur ad medicinæ facultatem, honorem nominis ac celebritatem opinionis, quum medicinæ operam nauare cœperas, tuâ diligentia & ingenij acumine in tam altum gradum euexisti, vt cùm multi fuissent, excellentesque in medendi facultate condiscipuli, qui laudem maximam & decus gymnasio afferrent, tuo quidem ingressū obscurati fuerint paucos intra dies, teque disputante, disceptāteque in gymnasio omnes conticere viderentur: Quamobrem nemo breui tempore tecum de facultate, de scientia medicinæ contendebat. Omnes honorem tribuebant, omnes deferebant

palmam, & secum præclarè actum putabant, cùm te præsente alicuius verbi, quod multò antè præmeditati fuissent, interponendi de suâ arte facultatem haberent. Quòd si illud approbares, si viderere attentè audire, magni ducebant, & ad honorem aliquem comparandum putabant non parum pertinere. Non huiusce rei plura testimonia sumerem, quàm diem illum gloriosum, & ad nominis tui æternitatem consecratum, cùm primas medendi disputationes habuisti. Quibus de concertationibus cum cogito, toties video obstupescere Complutenses, & vix apud se esse. Non enim discipulum, sed præceptorem, neque præceptorem, sed Principem & Apollinem, & auctorem artis medendi Æsculapium putabant se audire. Quid facies? quid præstabis, cùm post baccalaurei lauream occeperis exercere teipsum in ægrotorum curationibus, & experiri cœperis, quæ per quadriennium à præceptoribus accepisti? cum tu abdens te magnam partem temporis in cubiculum abditum atque remotum, verses, & euoluas cunctos medicinæ auctores, conferas cum doctissimis hominibus, communices cum ijs, quos ad recolendam repetendamque medendi facultatem principes auctoresque delegisti? Quid ages cùm laurea medicinæ decoratus mederi cœperis humanis corporibus, & artis remedia, pharmacaque salutaria adhibere? Notissimum est, quod dicam, & a socijs & consortibus tui laboris prædicatum: prædixisse te ægroto morbi grauitates, & periculosiores euentus. Nondum Doctor arteriam consuluerat, cùm te consulere prius iubebat, & cùm sententiam rogaret, ad eam illum sæpissimè adiunxisse suam, nulla neque decisione, neque accessione medicamentorum. Quid si addam amplius se collegisse non rarò Doctorem, & mutasse præscriptiones suas de iudicio, sententiaque tua, teque inter duodecim omnium, quos vidit Academia præstantissimos Doctores, primum in renuntiationibus appellatum fuisse? Quid gloriosius tibi possit accidere non video, non assequi profectò possum, nisi id quod ante Doctoris lauream consequutus fuit nemo, vt in experiundi munere, ipsoque exercendæ medicinæ tempore ante biennium confectum cathedram medicinæ suffragijs alumnorum medicinæ cunctorum obtinueris.

* * *

Laus Theologi Doctoris.

SI Medicos & Iurisperitos iure suo quidem optime nostris in exercitationibus laudandos accepimus, non debemus profectò Theologorum obliuisci, & ad illorum laudem gloriosam clarissimi viri Ioannis Ildephonsi: cuius patria silentio prætereunda non est, quæ caput est totius Castellæ veteris, terra situ multitudine & varietate fructuum copia & abundantia rerum, quæ necessariæ sunt ad victum, & ad delicias hominum, maximè bonitate vini, fertilitate oliuarum, vi & copia frumenti, mellis suauitate, magnitudine & multitudine pastionis, aquis dulcibus passim scatentibus in solitudine, agris amœnis & iucundis viridarijs pulcherrimis & amœnissimis, fontibus ex vertice montium defluentibus vel ad imas valles, vel ad camporum latè patentium æquora, celebratur vbique locorum. Salubritate tanta aeris, temporatione cœli ac clementia, vt neque hyeme frigorum vis, neque æstus tempore grauitas calorum, ardoresque Solis metuantur. Quamobrem bona semper valetudine ciues vtuntur, non in graues morbos incidunt, nunquam pestis, quod homines celebrant, grassans etiam ac persuadens finitimos populos, in hac ciuitate fuisse dicitur. Cincta quidem mœnibus est altissimis, & ædificijs publicis & priuatis, profanis ædibus, & sacris Templis cohonestata. Tanta celebritate, comitate gentis, elegantia morum, salutaribus institutis, virorum fortitudine, sapientum doctrina, nobilissimarum familiarum splendore clara admodum & illustris, vt neque meliorem, neque clariorem diuinus ille Plato potuisset optare. Satis autem sit ad illius laudem maximi imperij sedem, libertatis domicilium, castella, atque adeò terrarum omnium quandam arcem pulcherrimam fortunatissimamque fuisse. Quæ cùm de rebus à me prædictis gloriari possit, tum quod te talem ac tantum virum suo in solo ediderit in lucem, educauerit, & suorum ciuium ornamentis cohonestauerit. Sed quanquam non parui ad gloriam referat, qua quisque in ciuitate sit natus, & ipse etiam clarissimus Imperator Themistocles, si Seriphius esset, nunquam se nobilem futurum fuisse confiteretur, multo tamen ego quidem ornamẽta ea magis laude digna iudico, quæ splendore maiorum solent hominibus euenire. Quapropter de nobilitate tui generis mihi pauca dicenda sunt. Natus hic vir clarissimus in ea familia fuit, quæ viros aluit omni genere laudis

laudis florentes, claros & illustres parentum nobilitate, & antiqua proauorum progenie celebratos, qui non illustri solùm genere clari equites, insignibus B. Iacobi, & reliquorum Ordinum Equestrium viros iactare potuerunt, sed dynastas magnos, populorum ditione potentes, suis titulis & honoribus insignes, Comites, Marchiones, Duces, & alios Regnorũ Principes clarissimos. Quorum si longam seriem ab origine repetitam oratione celebrare voluissemus, lõgiorem orationem haberemus, quàm temporis ratio præfiniti postulat. Illi vobis multò, notiores sunt, quàm mihi profectò, qui de clarissimo viro dicere aggressus fui. Horum si noster Doctor vestigijs insistere voluisset, qui illum honores, qui gradus maiorum suorum manerent, attendite. Ego non possum in illustrissimo viro nõ commendare fortunas & opes, quas à maioribus iure hereditario accepit; quibus cùm se magnificè alere potuisset, si Aulicorum fortunã consectari vellet, tamen ad studiorum rationem contulit: quæ cùm sequeretur in hac Academia Complutensi, scitis quas ædes habuerit, quàm amplas, quo in loco celebriore, quam familiam aluerit fortunæ & generi clarissimo consentaneam. Neque ob sumptus huiusmodi inopum obliuiscebatur ad domum suam confluentiũ: cùm amplius sex mille nummos aureos haberet in redditus annus, magnam illorum partem in alendis pauperibus, suamque misericordiam implorantibus consumebat. Quod factum diuino beneficio crediderim, vt in maximis tẽporum angustijs, in magna caritate & inopia rei frumentariæ non vicatim & ostiatim corrogantium miseriam & egestatem subleuaret; sed vt priuatim & occultè latentium domi, nec foras exeuntium propter honestatem, mulierum inopiam erogatis pecunijs & frumento laueret. Quod in illo mirabile semper, ac valdè prædicandum cernebatur, qui facie ipsa, dignitate oris, conformatione corporis, omnium membrorum lineamentis, tanto lepore ac suauitate congruentium liberalitatem hanc præ se ferre videbatur. Atque tã munificus, tã liberalis à primis Dialecticæ cunabulis visus est. Iam verò cũ vndeuiginti annos natus Theologiæ operam daret, cum magis vir, quàm adolescens videretur, hac liberalitate, quantopere cunctorũ animos sibi deuinciebat? sic à puero didicit vir esse, & actiones suscipere misericordiæ, vt quid egressus ex his studijs futurus esset, augurari potueritis. Sed in studiorum pelagus ingressurus, videor digressus fuisse ad facta virtutum pulcherrima. Quare redeo iam tandem eò, vnde mea digressa fuit oratio, atque omissis

Gram-

maticæ, Poëſeos, & Eloquẽtiæ ſtudijs, quid de Dealecticæ dijs, quid de Philoſophiæ progreſſionibus, quid de laurea na, de Magiſtri inſignibus dicam maius, quam quod omnes is, & prædicatis, hunc magno ingenio præditũ fuiſſe, tamq; eri ac fœcundo, tam acri & acuto, vt res varias ac multiplices, btiles & acutas indagauerit, collimauerit ſagittas argumenrum ſuorum, repulerit tela aliorum ingenij vi & acrimonia ibuſcunque in diſputationibus publicis aut priuatis intorta: d quid non præſtaret, qui laboris patientiſſimus, libros nunuam de manibus deponebat? nullum ſibi ab ſcriptione, aut leione, aut diſputatione tempus abire permittebat? nemini vnuam cedendi cauſam habebat, multis autem æqualibus laudẽ Dialecticæ præripiebat, & Philoſophię, quod locus honorificus n renuntiationibus teſtatum vniuerſæ reliquit Academiæ nominatus inter primos? Quem curſum quemadmodum in ſacræ Theologiæ longè patenti campo tenuerit, actiones publicæ prædicarunt, in huiuſce diuinæ cœleſtiſque diſciplinæ theatro palàm perſpectæ, cunctorumque ſermonibus commendatæ. Is enim erat ſermo cunctorum: hæ laudes per alumnorum omnis ordinis & cœtus ora volitabant, non minore nominis celebritate futurum virum hunc inſignem in Theologiæ ſtudijs, quàm in Dialecticæ ac Philoſophiæ. Hæc ne ſpes fefellit alumnorum omnium, Doctorum & Patrum grauiſſimorum animos? Nonne omnia, vt iactabant omnes in vulgus, doctiſſimo & ſapientiſſimo viro proceſſerunt? Cùm duo viri, illuſtri genere nati, in his renuntiationibus Doctor hic, & Antonius ille Manriquius, omni laude celebratus, verſarentur, non contenderunt de primo loco, non de primo gradu certarunt, & is, quod omnes expectabant, cunctorum ſuffragijs Doctorum euaſit ſuperior: cui cæteri duodecim viri præſtantiſſimi lauream recepturi ceſſerunt illicò: his gradibus ad hunc locum peruenit. Quid ergo aſſeremus de tanto Doctore, niſi propter nobilitatem, niſi propter ingenium acerrimum, propter bonarũ artium cognitionem, propter ſacræ Theologiæ magnitudinem conſequutam, tot præſertim virtutibus ornatum, ad Pontificiam aliquam dignitatem peruenturum eſſe? Deus ipſe faxit, vt quem à pueritiâ curſum tenere cœpit, fœlicem ac ſecundum bono Academiæ, Chriſtianæ Religionis commodo, & maiorum honore ſuorum, quòd omnes præceptori ſuo, vobis omnibus, & noſtris ſcholis gratulentur, ad exitum vſque veniat illuſtri Pontificum tiarâ decoratus.

Vituperatio

Vituperatio adolescentis humili genere nati.

QVid est, cur te ipsum iactare queas in aliquo cætu nobilissimorum adolescentum, ac non potius quærere latebras obscuritatis, in quas te coniicias, ne quis tam dirum & immane monstrum magis execretur, atque ipse detestabilis es tibi ipsi, & vniuerso generi ciuitatum, quæ te, quæ parentes tuos nouerunt, & illorum fæcem, & sordes, à quibus originem trahis? Nam vt patriam omittam, oppidulum paruum atque humile, & nullis mœnibus cinctum, sine portis, sine conditore: ædiculæ paruæ sunt & humiles, neque vlla descriptione, ex luto & cœno factæ, saxis, & lapidibus congestis, in campis casu repertis, non emptis coagmentatæ, tectæ arundinibus, aut tegulis vetustioribus, sine forma, sine specie domorum, quæ nullas contignationes habent, nulla superiora cubicula, sed infimam habitationem, fœdam ac deformem; vt in tugurij similitudinem, quò se recipiunt pastores, & vbi se ab aquis hyemalibus & æstiuis ardoribus defendunt. Atque huiusmodi ædiculæ nullo ordine continuatæ, sparsæ ac dissipatæ, & ab aliis aliæ disiunctæ videntur, ad quas per accliuia loca conscendens summa cum difficultate, spiritum, ægrè ducit: cuius habitatores vasti sunt & agrestes, horridi & inculti, inopes & egentes admodum, vnde nullus prodijt vnquam ad aliquod sacerdotium, quid dicam ad honores, vel ad literaria munera? Ex hoc oppidulo prodiisti tu omnium tuorum rusticanorum infimus & contemptissimus, obscuris parentibus natus: sicq; illi fæx & sordes dicebantur oppiduli, vt probrum & labes inferretur cuiquam de tuo oppidulo, ad cuius indignitatem sordes tuas admisceres. His parentibus ortus hac fœditate oris es, hac deformitate corporis, voce absona, & agresti, motu deformi, cruribus diuaricatis, immani gibbo, vt qui te videat, se vidisse immane portentum putet. Has scilicet labes, & maculas corporis indignissimas, bonis aliquot fortunæ, pecuniolis, & rebus ad victum necessarijs, mediocriter saltem suppetentibus occultabis. Quem te magis inopem, magis mendicum dicemus qui in summa rerum inopia, & extrema mendicitate viuis? qui nihil habes, vnde te alas, nisi ostiatim corrogaueris, & pauci sint, qui propter indignitatem tuam tibi velint erogare? Extorquendus igitur à te cibus est, si manes in oppidulo, & multos dies manebis ieiunus, aut si foras exieris, vicatim cogendus, vt famem explcas.

expleas. Sed mittamus hæc, veniamus ad tua scelera. Quis te in hoc oppidulo sceleratior? quis nequior vnquam repertus est, qui desidem & ignauam vitam, & vagorum otium & errantium consectaris? qui nihil vnquam facis, nisi parentum obscuritate dignum? te nemo suo congressu, nemo societate, nemo aditu, nemo sermone dignũ putat, qui quantum audere potes in oppidulo, tantum audax es ad facinus: imò sic es à virtute alienus, vt te neque recitantem aliquando quisquam in templo, neque preces adhibentem viderit: & quod grauius est, valdeque suspitiosum, an fidem colas, nemo viderit pedem inferentem in ædem sacram, nisi diebus festis, & non omnibus, atque serò post bonam sacri partem factam, vt magis videare metu Quæsitorum hæreticæ prauitatis id facere, quam sponte, & bonorum more Christianorum. Quin furta te facere suspitio est inter homines, & inter eosdem conuenit nulli rei honestæ te operam dedisse, sibique persuadent omnes, nullam vnquam ad punctum temporis cognitionem te boni hominis suscepisse, sed tanquam animal quoddam expers rationis, tanquam impurissimam, intemperatissimamque pecudem, ad sordes omnes, & fæcem te abiectum atque prostratum fuisse. Itaque cum in promptu habeamus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestijs antecedat, tu præter vultum nihil hominis habuisse videris, sic ad ea te abijcis, atque prosternis, quæ sæpe fugiunt atque declinant ipsæ bestiæ deterrimæ. Atque in ore hominem non gerere visus es omnino, sed caput in formam quasi suilem degenerare visum est, vt hominis indignitatem, & sordes in te tantummodo agnoscamus. Quam te igitur mortem obiturum esse dicam? quam improbi homines, quam scelerati, & à Deo prorsus auersi, vt aut morte repentina de medio tollaris, aut ex insidijs interficiaris, qui neque Deum videris agnouisse, neque numinis sanctissimi notitiam vllam habuisse.

Altera vituperatio Leouigildi.

NOn ponam in vituperatione patriam tuam, teterrime Leouigilde, qui, quamuis Rex fueris, ignotum tamen posteris fuisse videtur patrium solum: vt neque patria videatur tantum & tam exitiale portentum sine dedecore suo suscepisse, quæ Leouigildum Regem impium ac sacrilegum tulerit. Crediderim te ore truculẽto, immani facie, diductis oculis, & crudelitatem spirantibus fuisse: tu illis lateribus, illa gladiatoria

ferri volunt. Huic sceleri alia scelera cumulasti, qui minimè sinis cultores Religionis Christianæ quiescere, omnibus iniurijs afficis, maculis aspergis, atque adeò teter, & importunus insectaris, vt exilium & mortem miniteris. Quantâ tu impietate fuisti, cum filios eiusdem prauitatis erroribus imbuisti? cum Arrij falsa dogmata sequi, fraudes tuas & fallacias eos consectari coëgisti? Nonne omnes, qui tecum in aula tua versantur, qui tibi ministrant, qui aditus ad te faciles habent; qui tuam gratiam colligunt, qui retinendam curant, à Deo nefariè abducti, prius Christianæ veritati nuntium remiserunt, Arrium & illius sectatores sequuntur, Christum abiurant, suam execrantur Religionem, & Filium Patre faciunt inferiorem? Quam contrarius es, & infestus Leandro Pontifici Hispalensi, tecum sanguinis communione coniuncto? At qua de causa? quia filium suis monitis salutaribus, & hortatu cœlesti ab Arrianorum secta traduxit ad Religionem Christianam. Video Præsulem sanctissimum hac de causa eiectum ab vrbe Hispalensi, Pontificia dignitate deturbatum, proficiscentem in exilium, & abeuntem in terras ab vrbe Hispali disiunctas, iacentem in squalore multo, suis ouibus, suo grege priuatum, quod Christianam Religionem defendit, quòd Christi dignitatem tuetur quod cùm alios homines ab hac impietate abstraxerit, filium præcipuè tuum Leouigilde, filium (inquam) Ermenegildum Regem Hispalensem, quem Arriani personam deponentem, eò pastor optimus perduxit, vt egregium se Christianum, cultorem Christi Iesu præstantem, inimicum Arrij capitalem, & hostem factionis Arrianæ acerrimum præbuerit. Accepimus Leouigilde eò te furoris & amentiæ progressum fuisse, cùm primum traductionem filij tui ad Christianam Religionem accepisti, vt non destiteris, donec modos omnes, & rationes tentaueris, quibus filium tuum à proposito, semelque suscepto consilio abducere conateris. Vana processerunt, & irrita fuerunt tua consilia. Quid ages improbe? Quò procedes? vt arma capias contra filium, vt obsidias vrbem Hispalim, vt ad proditionem Romanos milites pecunijs compellas, vt denique comprehensum filium in vincula conijcias, graui premas pondere catenarũ, denique mortem afferas per satellitem, carnificemq; missum. Quid dicam amplius? O cœlum! O terra! quæ te mors, qui miserrimus manet exitus, & plenissimus miseriarum Leouigilde? Quanquam stimulante conscientia, & fodicantibus ijs rebus, quibus sine scelere obsistere non poteras, contra tuam

conſcientiam veniſti. Qua in re dices? cum reſtitueris Leandrum Recaredo id negotij dans, vt in extremo vitæ ſpiritu ei reconciliaretur: aliquid eſt, non inficiabor: ſed non hæreſim eiuraſti, neque fidem Ieſu Chriſti ſuſcepiſti, quod neceſſarium erat, ad animi ſalutem, ita te in inferiorum ſedes præcipitem actum eſſe, noſtra lex Chriſtianorum, Religioq; teſtatur. Quid homini potuit infelicius euenire?

Suaſio ex adiunctis ad bellum Iſabellæ Anglorum Reginæ faciendum.

NIhil mihi facilius eſt, Rex Catholice, id quod iam dudum animo deliberatum habes, quam perſuadere tuæ Regiæ Maieſtati, vt claſſem inſtaures in Iſabellam Anglorum Reginam. Nam quanquam ſemel ornatam & inſtructam rebus omnibus, naufragio perijſſe ſciamus, Tu primum potentiſſimus es, omnibus bonorum copijs circumfluis, multò argento & auro ditiſſimus abundas, quod partim in Hiſpania penditur, partim ex Indorum ſedibus, duabus quotannis claſſibus, in noſtra Regna redeuntibus, pondere plurimo auri, argentique oneratis affertur. Neque Rex quidem vllus, vlla vnquam ſæculorum memoria, non ex Hiſpanis ſolùm, ſed neque de potentiſſimis Perſarum, aut Macedonum Principibus fuerunt, qui tecum de potentia, de pecunijs, de argento, de auro contendat. Cedit ille Tyrannus Turcarum immaniſſimus, & præ diuitijs & ſummis opibus Philippi, debiles quorumcunque Regum & infirmæ vires nuncupantur. Ad hanc verò potentiam naues plurimæ, & trimeres accedunt, quæ partim diuerſis in partibus ſparſæ ſunt, partim nouæ ædificari quàm breuiter poſſunt, quæ ſi vnum in locum conferantur & armentur in Iſabellæ perniciem, noua claſſis magis inſtructa magisque ornata, omni rerum genere munitiſſima comparabitur, quæ magnam capiet militum multitudinem, & ex his onerariæ fient ad cibaria, commeatuſque omnes comportandos. An verò frumenti vis deſiderabitur? Id Hiſpania dabit, & Sicilia, horreum quondam Romanorum, cùm primùm imperaueris. Vim verò tormentorum, tormentarij pulueris, omnis generis militiarum inſtrumentorum paratam iam pridem copiam ingentem ad bella hoſtibus facienda non deeſſe vides. Quid quòd milites tibi ſunt ſtrenui, quòd fortes, quòd ſcientes rerum militarium, quòd cum multis & diuerſis hoſtibus præliati, quòd victores multarum gentiũ, quòd horribiles habiti ſunt hoſtibus,
quòd

quòd cum rem aggreſſi fuerunt, perſequendi, & ad exitum perducendi cuiuſcumque belli Principes ſunt, qui ſolo nomine & aduentu multorum hoſtiũ ciuitates in deditionem acceperunt, neque quidquam magis ſcienter appetunt. quam Angliam, quam captam Iſabellam, quam illius vitam, & ſanguinem, quæ tot Chriſtianorum millia concidit, & contrucidauit immaniſſimè. Si quod tempus opportunum, nunc iſtud maximè, cùm ſumptibus plurimis exhauſtam Angliam, regnum vix huic bello gerendo poſſe ſufficere conſtat inter omnes: cum Catholici claſſis Hiſpaniæ reditu recuperabunt animos ad arma capienda contra tetram hanc & immanem belluam. Concitabuntur præterea multi Catholici, iam dudum iniurijs Iſabellæ ferundis defeſſi, eiuſdem tributis & vectigalibus immaniſſimis onerati, nouis in Chriſtianos pœnis conſtitutis exhauſti. Concitabuntur multi Principes, partim Anglici, partim Scotij, qui iampridem hanc temporis oblatam occaſionem ab immortali Deo precantur. Iam dudum omnes propter potentiam tuam per literas atque legatos opem & auxilium efflagitant. Oppida ab Iſabellâ capta, multa bello attentata ab eadem Religionem afflictam atque proſtratam fuiſſe regnis in Anglicis, & finitimis in prouincijs querentur: his miſerijs, quæ ſuccurrat, ſatis eſſe nomen & famam diſperſam claſſis Hiſpaniæ redeuntis in Angliam: præterea nihil aliud. Quod ſi tempus hoc abierit, aliud erit expectandum. Nunc iſtud maximè idoneum eſt ad nauigandum, ad mare tranſmittendum Anglicanum. Quod ſi locus quæritur opportunus, cum in fluuium Tameſim claſſis penetrauerit, Londinum claſſem perueniſſe putato. At amiſiſti magnos claroſque duces, naufragio pereunte claſſe: fateor. Sed quot habes viros nunc, quot etiam Duces periti ſſimos rei militaris, in bello multum diuque exercitatos? De his, cum agunt hoſtes, metuunt ac reformidant magis in dies Hiſpanorum robur. Quòd ſi ab hoſtibus inuſtam maculam mare præoccupantibus, & infeſtam Hiſpaniâ claſſe, vel eunte in Indiam, aut reuertente, nauigationem reddentibus, & cùm oneribus, & mercibus ſuis venientibus, ad noſtros conſiderare volueris, nihil credo de bello ſuſcipiendo te dubitaturum eſſe. Quid quod tuæ virtutes, quod inflammatus defendendæ Religionis ardor, quòd præcellentiſſimum Regis Catholici cognomentum nemini præter te tributum incitare debet & inflammare Regiam Maieſtatem, ad bellum hoc proſequendum?

Dissuasio ex adiunctis ad Cæsarem.

QVid agis Cæsar? quid arma contra Romanos capis? quid bellum facere paratus es? An tibi non venit in mentem contra quos exercitus pares? contra Romanos, Principes terrarum, Dominos gentium cunctarum, victores nationum bellicosissimarum, potentissimorum Regum, & imperatorum fortissimorum. Romanis neque pecuniæ ad bellum, neque commeatus deesse possunt, neque locus, neque tempus opportunū. Cùm rerum potiantur, deligent, quem volent? volent autem, quem videbunt committendo prælio magis idoneum locum, neque tuis copijs cogentur alieno tempore prælium committere: cum ducere bellum possint pecunijs adsumptis, & cæteris rebus necessarijs semper suppetentibus. Qui vero populus? quæ gens? quæ Prouincia? qui denique Reges suppetias populo Romano ferre desinunt? Amici, socij fæderati concurrent omnium gentium, cunctarum denique nationum in tuam pestem arma conuertentur. Sed age non tanta potentia finge populum Romanum esse, non ijs viribus atque neruis ad ducendum sustinendumque bellum: non te milites veterani coacti, non prærogatiuis & immunitatibus donati, non tot Duces fortissimi, & qui bello præficietur Imperator Pompeius, omnium gentium, omnium sæculorum, omnis memoriæ facillime Princeps, ab incepto bello deterrebit? si te hæc omnia non commouebunt, si tuum in exitum & in perniciem non vis apertam ruere, quid patriæ respondebis, contra quam nulla justa causa reperietur nefaria arma capiendi? Nihil illius te nomen, nihil pietas communis, nihil suauitas & dulcedo patriæ commouebit? in patriæ tecta, in forum, in curiam, in Capitolium, in focos, profana sacraque omnia, copias duces, & armata manu Rubiconem traijciens, tectis omnibus ferrum & crudelitatem minitari teter & impius aspicieris?

Ad conijciendum ex adiunctis.

QVid conijciam, cum nulla extent expressa sceleris vestigia? Vbi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum: quæ nisi multa & manifesta sint, profecto res tanta, tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi non potest: scilicet huius adolescentis vita perdita, tum singularis audacia ostenditur, & ab eodem multa antea commissa maleficia. Primum de sceleribus in hunc vsque diem purgauit aduersarius,

quem

quem nunquam pedem ſuum extuliſſe domo dixit, nec in delectationes adduci potuiſſe ruſticanas. Qui ſic in vrbe verſatus eſt, vt præter vias tritas, quæ deducunt in tribus ſuæ templum, & in templum maximum, & in gymnaſia, neſcierit alias omnino: quia domeſticis Cartuſianus, Capucinus etiam appellatur. Atque cum domi eſt, fere ſemper in cubiculo eſt, & cum libris, cum literis rem ſemper habet, alias neque res agit, neque nouit vnquam, quaſi nihil ad illum ſpectent. Audacia deinde quæ poteſt eſſe adoleſcentis, qui totus ad modeſtiam compoſitus, nemini verbum fecit niſi modeſtum, niſi honeſtum, niſi ex adoleſcentis optimè ſanctiſſiméque inſtituti diſciplina? Qui cum ſit productus à Patre in publicum, vel iuſſus venire ad ſe, & reſpondere coram eis, qui rei quidquam rogauerint, rubor oboritur ſtatim naturalis, quo perfuſus, neſcit verbum vllum proloqui. An in illo maleficia audita fuerunt vnquam, vel quiſquam de tam optimo adoleſcente ſuſpicari viſus eſt? Et tu repente exortus es, qui maleficij bonum adoleſcentem arguas? Neque locum, neque tempus, neque cauſam profers neque per quos ad præceptorem deferas, habes. Qui locus igitur fuit non morigerandi parenti ſuo? in platea, ais? In qua platea? in ſancti, dices, Saluatoris, in loco tam remoto, tam ab ædibus ſuis diſiuncto, vbi neque viſus eſt vnquam. At accerſiuit Pater, neſcio cuius mandati, quod ille exiqui debebat, deferendi ad amicum cauſa. Neque enim ſeruos habebat, quos cum mandatis mitteret, & patris intererat filium mitti potius quam ſeruum, vt conficeretur negotium, quod niſi per filium confectum iri ſpes non erat. Non quæro, quam veriſimile ſit, patrem non habuiſſe quos mitteret, qui nunquam niſi comitatus exire ſolet foras grege famulorum præeuntium, & ſubſequentium, præſertim tam procul à domo ſuâ, qui neque in vicini domum, niſi bene comitatus ſolet accedere. Deinde quam credibile ſic filium à Patre mittendum, quem ſciet nullius hominum domum tenere? At quod tempus attribuis? pomeridianum, magis alienum. Cum domi ſe continent nobiles, & qui ſunt huiuſce generis, florentiſſimæque fortunæ, neque id temporis exigunt, niſi negotiatores, aut operarij. Quomodo autem reſpondit? ſe id non facturum. O nequam hominem, qui neque modeſtiam adóleſcentis, neque eius obſeruantiam in patrem agnouiſti, neque patris domeſticam diſciplinam, neque dignitatem & ſplendorem maximum, neque ſeueritatem in puniendo, ſi quid minus modeſte, minus

rectè dictum, vel factum fuiſſet à filio. Age igitur, dic cauſam cur ad Præceptorem miſerit. Quia cùm filio nimis reſponſum fuiſſet intemperanter, manus ab illo voluit abſtinere pater, ne ſi inieciſſet, ita depexum, ita pro ſuis factis mulctatum dediſſet, vt in poſterum hominis officium fractus & eneruatus non faceret. Relinquitur ergo, cùm nihil habeas, quod poſſis criminoſé, ac ſuſpicioſé dicere, vt adoleſcentem apertè ludificari & calumniari ſciens videaris, vt qui conſimilem luſeris iam olim ipſe ludum de Petro Ioanne in amicum ſuum incidente.

Ad reprehenſionem ex adiunctis in filio prodigo.

QVid agis? quò te is perditum? nihilne te tua ætas, nihil adoleſcentia expers conſilij, quæ præceps ac temeraria fertur, & eget conſilio ſenum, & maximè parentum, flectet? Nihil parentis aſpectus, nihil verba, nihil domeſtici, nihil fratres tui, nihil in patrem obſequium & obſeruantia commouere potuerant? Nihil ipſe diſceſſus, nihil lacrymæ, nihil fletus paternus maternuſque tuum animum lenient? nihil ſalus, quam tuo parenti dicere vis in perpetuum, nihil abundantia paternæ domus, nihil rerum omnium affluentia, nihil tranquillitas & quies, nihil ſtatus & fortuna florens, nihil illius ſplendor, & dignitas à ſententia auocare valebunt? Putaſne te prudentiorem alijs adoleſcentibus eſſe, magis cautum, magis prouidum futurum, & pecuniarum & patrimonij conſeruatorem magis tenacem, magis parcum & ſtrictum de tuo, quàm alios adoleſcentes, qui vix à patre ſuo patrimonium acceperunt, cùm illud per luxuriam effuderunt, atque conſumpſerunt? Neſcis quid locus afferat alienus, quid amicitiæ, quid ſocietas improborum, quantæ ſint infidelitates in hominibus, quàm multi in ſecundis rebus adſint, quàm deſint illicò abſumpta re familiari & pecunijs, quibus ineſcantur homines? ſi quod tempus eiuſmodi eſt, cùm nihil te magis inſciens, neque magis ſtultum videatur eſſe, tanta equidem temeritas tua iam fit, vt non procul abhorreat ab inſania. Sed perſtas in propoſito, patrimonium depoſcis, quod tibi iure hæreditario obuenit: quo conſilio? qua prudentia? quo modo? quo ſuaſu? quâ ætate iterum? quo tempore? quâ de cauſâ? Si nihil in adoleſcentibus eſt conſilij, ſi ſenes de ſuis rebus prudentiſſimos adire debent, & eoſdem conſulere, ſi adoleſcentes natura ſua præcipites ſunt,

&omnibus sæpe consilijs denij, quid postulas, quid impru-
a, quid temeritate lapsus facis? Quis tibi suasit? nemo. Tu
onsilium dabis? in sua causa ius sibi nemo dicit. Quomodo
tibi, tam audacter, tam liberè fieri, non criminis loco da-
Atque hoc tempore, cùm pater augebat patrimonium, &
perdendum tam multi paratissimi sint: si nulla præsertim
usa, sic agas, nisi vt per intolerandam, & impudentem li-
m omnia dissipes atque perdas, viuendo turpiter, & libi-
è cum mulieribus profligatis, non potes equidem à repre-
one temeritatis abesse, quamque tu stultus & temerarius
s, non videberis in delectatione esse diuturna.

Ad spem, vt literis vacent diligenter adolescentes.

mmo ingenio præditus es, & maxima semper fuisti me-
ia, & inest in te literis vacandi egregia quædam atq; pro-
voluntas, nihil vt sit quod desperes scientiam te cōsequu-
esse maximam, ad quam aspiras, maximè quia vt literarū
s sis, omne studium & diligentiam adhibes. Adde bonam
dinem, vires corporis, ætatem aptam studijs ineundis, vt
puer admodum, neque ætate sis prouectus, sed in exeun-
ili ætate, vt iam inire velis adolescentiam, quæ plus ha-
oris & virium ad labores capiendos. Quid quòd Hispali
de nihil opus erit Complutum aut Salmanticam studio-
usa contendere: cùm ciuitas hæc propter amplitudinem
habeat officinas literarias, & duas, vt scis, Academias:
s in Academijs plures habeantur literariæ disputatio-
que plures literati viri conueniant, propter Religiosa-
iliarum conuentus, in quibus cùm liberalium artium,
phiæ, & sacræ Theologiæ studia colantur, tum & accu-
is doctrina cœlestis explicatur, atque discitur diligen-
Præter Academias autem duas Societas IESV quot-
tefecit ludum Dialecticæ, & præbet quatuor præle-
sacræ Theologiæ auditoribus, qui suorum opera Præ-
m vti voluerint, ad quas percipiendas, inter seque reco-
radibus suis prouehit sapientiæ studiosos à primis Grā-
rudimentis in Dialecticorum, atq; in sacræ Theologiæ
a, & officinas. Quoniam verò quenquā Rhetoricæ sci-
, Græcarumque literarum, magnum affert adiumentū

ad specimen egregrium in alijs artibus de sua scientia præbendum, & ad illustrium doctrinarum opes & diuitias proferendas in lucem claritatemq; mortalium, præposuit huic idoneos præclarosque muneri præceptores. Neque quidquam Hispalenses à suâ conqueruntur abesse ciuitate, quod ad absolutam perfectamque cognitionem desiderare posse videatur. De Præceptorum nostrorum scientia nihil dicam, quòd & eos Hispalenses audierint, & testes esse possunt: tu quod tuum commodum fuerit, iudicabis de Præceptoribus, quos tua intersit audire. Neque plures in alijs Academijs, neque doctiores magistri esse possunt, quàm in vrbe, propter amplitudinē suam, Hispalensi, nō celebriore solùm, sed Hispaniarum facilè principe, in quam omnes exquisiti & præstantes in quacumque facultate ac scientia doctores afferuntur. Locus eâ est temperie cœli, salubritate aëris, vt omni rerum copia abundet: vt cùm ad bonam valetudinem valdè salubris videatur ista ciuitas, tum ad corporis victum & delicias suppetant affatim omnia. Quid quòd pater tuus eadem, qua tu voluntate, sit, vt cum alios habeat filios, quos mercaturam velit exercere, te vnum potissimum delegerit, quem ad literas, ad studia natum, & affectum naturali propensione cognouerit. Neque te vllis vnquam negotijs, nullis domesticis rebus distinebit: tradidit autem te in disciplinam nostram, vt fructus feras literarum præstantes, ac ne vlla occasione ab studijs abstraharis, pædagogum bonum & literatum dedit, quo secundum præceptum vtare duce ac principe studiorum. Erige te igitur atque confirma, exple animum parentis, spe magna ingressus es in literarum studia, in quibus turpissimū erit cunctorum spes fallere adolescentem sui corporis, atque naturæ præsidijs munitum. Quò te tuum ingenium, quò natura præstans, & conatus optimus, quò parentes tui, quò cupiditas scientiæ, quò dignitates & honores vocant, te nostra excitat, & inflammat oratio.

Ad inuidiam ex adiunctis de Cæsare.

NEscis equidem, nescis C. Cæsar, captâ vrbe Româ, quantā inuidiam habeat Dictatura tua, quę semper in liberis populis, maximeque in opulentissimis ciuitatibus pacatæ Reipub. statu nunquam locum habuit: Cùm summum illius imperium, summa dignitas & principatus in ciues, in Senatores, in Magistratus omnes formidolosa plane species videatur, & eadem sit fascibus stipata terrificis, armata satellitum grege perstrepente, gladijsque

gladijsque aspectum oculorum perstringentibus. Sanè potestas silentij Consulibus indicendi, summa reliquorum Magistratuum taciturnitas inuidiæ nihil nō habitura est. Quid cum exerceat potestatem suam spectantibus oppidanis, in medio foro, in oculis & luce Romanorum: vt neq; fugere quemquam possit dominandi libido, & præ reliquis Magistratibus dominatio superbissima? Quid cùm te sedente in dictatoria dignitate tribuni sileant, neque possint intercedere, quorum potestatem cùm suis ornamentis spoliauit Sylla, reliquit intercessionem nudam & inermem? Quid cùm dignitas senatoria, neque domi, neque militiæ valeat adhibere suam auctoritatem: neq; censeat Senatus, neque iubeat populus, nisi quòd tibi collibitum fuerit? An verò in curiâ dominari Dictatorem, in concionibus præesse populo, imperia decernere, distribuere prouincias, demandare Magistratus, ferre leges, & cùm velit, abrogare, partiri orbem terrarum vniuersum, omnia per seipsum facere non inuidiosum Senatui populoque videbitur? Quietis Reipub. Romanæ temporibus, neq; ad sex menses (quem modum Imperio statuerunt maiores sui) sed per omne vitæ suæ tempus, nimis, mihi crede, magnam inuidiam habet Dictatura, neque vllo modo toleranda videtur hominibus in libertate natis & semper educatis.

Ad odium ex adiunctis in peccato Cain.

TAntumne scelus Cain commiserat? tantum flagitium in Dei immortalis maiestatem susceperat, vt neque seipsum, neque fratrem, neque præsentiam diuini numinis respexerit? siccine seipsum velle perdere Cain, qui fratricidio manus suas, & animum polluerit? At quem fratrem? optimum, integerrimum, nihil mali facientem, immortali Deo sacrificantem, summâ pietate, atque religione, & ex primitijs, id est, ex meliore, ultoque præstantiore bonorum parte, atque illud sacrificium nto cultu, tantâ sanctitate facientem, vt illam Deus euentu nifesto comprobauerit, preces Abelis exaudiens, & eiusdem iciens sacrificium nimis sanctum, nimiaque ex animi Relime profectum, & ex ea iterum animi præstantia, qui se suasres Deo deuouerat, nihil magis eximium, quam Deum hait, suasq; delicias & amores duxerit? At fratrem occidisti, inem profudisti eius, qui tibi carus esse debuit, atq; periuis: quem natura ipsa, leges omnes, atq; iura commendaquem cùm occidisti, vix te apud temetipsum fuisse crede-

rem; nec non putasse tibi natum ex parentibus alterum esse fratrem, pro quo si opus esset, vitam cum sanguine profundere debuisses. Tunc reputabas tecum præsentiam diuini numinis, Deum ipsum vbiq; locorum præsentem esse, quem nihil fugit, nihil latet eorum, quæq; agimus, quæq; cogitamus? quiq; tacitas animorum cogitationes perspectas & penitus exploratas habet? Credo equidem si id temporis, cum manus volebas iniicere, cogitationem boni hominis suscepisses, & ad cœlum tuos oculos sustulisses, recordatus fuisses præsentiam diuini numinis, potestatem tanti Domini, & illum toties in sceleratos homines gladium diuinæ iustitiæ districtum, abstinuisses a cæde, continuisses pugionē, tui ipsius & inuidiæ vires repressisses. O scelestum ac nefarium hominem! O fratricidā impium & sacrilegum! Vide fratrem ad tuos pedes prouolutū, sanguine multo profluentem. Vide sanguine tanti fratris stillantem pugionem tuum, terram vnda defluenti madefactam & imbutā, atq; adeo ad occisi per summum scelus, cadauer stagnantem cruoris paludem, vt te quantum odij cœperit fratris tui, tantum in te ipsum omne gen⁹ hominū fuisse concitatū allata morte non ignores.

Metus ex adiunctis in furem.

TE non metuere dicam fur, non contremiscere miserum hominem, qui in ipsa faciundi furti meditatione, cùm tendis ad locum, spectas tempus nocturnum, & summum noctis silentium, tum cùm maximè iacent homines in lecto & somno grauissimo consopiti sunt. Ne te quis persentire possit, quemadmodum animam comprimis? retines ad multum tempus, & magna cum difficultate & compressu corporis multo, minimos muris strepitus exhorrens, atque hominum inanes vmbras. Atque si quem sese commouere audis, & inclamare furis præsentiam, quàm illico terga vertere soles? quam eodem itinere summa cum celeritate reuertere eo, vnde te intulisti in domum interiorem? Quia malè procedit, in quanto metu versaris, ne quis te ex domesticis, qui primis in cubiculis dormiunt, audierit clamore excitatus à somno? Et quia suspicio iam erat, & metus, cœpisse fures parietes transfodere, atque illos aucupari tempora huiusmodi ad sua furta; & vsitatum est nonnullis, se in cubicula prima recipere, vt cùm inclamarint, qui intus sunt, surgant celeriter & accurrant, & hærentem in domo furem opprimant, atque à tergo & à fronte interceptum fugere non permittant, miserande homo, contemptissime omnium,

ad vir-

irgas reſeruate, ad ignominiam & infamiam damnande, furti grauitas tulerit, laqueo ſuſpendende, nondum furto o, quid ages? pallens totus, ac tremens, & præ anguſtijs præ- o ſpiritu, hiſcere non audes, & vt tui ipſius misereri velint, flagitas? non obſecras contractis humeris, & toto corpo- emiſſo, & vtramque tendens manum, & ſupplici & tre- ni voce, vt te dimittant protinus, ne te prodant, quoniam oratus es, & nequiſſimus te ſpiritus deceperit? Non addis ndicio nihil boni comparaturos ſe præter ignominiam & miam furi inurendam; quiduis potius te paratum eſſe per- , & ſupplicij quodcunque ſubire genus, ſi per illos ſtatua- quàm vt ad Iudices delatus ſubeas virgas & ignominiam enus tuorum redundaturam in perpetuum? Non adiungis niam notus eis fueris, quoniam parentibus ortus hone- mis? Quid plura? quoniam ciuis, quoniam denique vi- s?

Ad mœrorem & lacrymas ex adiunctis: De Christo Ieſu in crucem ſublato.

tuere peccator Chriſtum Ieſum, vindicem humanæ liber- tis, recuperatorem ſalutis & dignitatis tuæ ſublatum in cem, ſine forma, ſine colore, pallidum, atque deformatum, lis obrutis, genis depreſſis, ſublato pectore, manus & pedes ctum diritate clauorum, ſed brachijs diſtentis, apertiſque s in ſuum ſinum atque complexum; tanquam ſibilo boni oris accerſentem, & te ipſum ad peccatorum veniam, ad em recuperandam, gloriam cœleſtis aulæ repetendam antem. Suſpice crucem, molem immaniſſimi ligni, ſpe- ulum illud luctuoſum adducens omne genus ſpectatorum, œrorem, & in lacrymas acerbiſſimas. Suſpice faciem, ulum Angelorum, ſplendorem Patris Æterni tuis pecca- ſceleribus deformatam. Suſpice pectus diuinæ ſapien- pignus amoris diuini, tot vibicibus fœdatum, ſuggilla- adeo notatumq; turpiſſimè. Suſpice manus, quæ cœleſtis i ſedes, quæ fabricam hanc & elegantiam mundi totius irabilem ad noſtrum vſum & delicias effecerunt, traiectas ate clauorum. Suſpice pedes, clauis quoq; transfoſſos, qui- Galilæam, Samariam, Iudæam vniuerſam pro ſalute gene- oſtri multis factis itineribus peragrauit. Suſpice, ſuſpice il- s diuinum, atque cœleſte, mellis ſuauitate dulcius, ſi- ximâ confectum, & ad explendam, depellendamque ſitim

ſitim à nefarijs hominibus felle acetoque permixto perfuſum. Suſcipe latus haſtæ diritate transfixum, patens & apertum, cruore diuino, aquaque cœleſti profluens, fontem illum perennem & inexhauſtum infinitæ pietatis, quo diluuntur noſtrorum ſordes peccatorum, & omnia delentur & expiantur crimina. Patet ſemper, vt aditum ad illum habeamus, & in illum, tanquam in arcam Noe, columba, & animalia cætera confugientes, fluctus & tempeſtates concitatas euadamus. In illum tollẽtes oculos, tot indigniſſimis tractatum modis, clauis perfoſſum, transfixumque crudeliſſimè, omni ex parte fœdatum, atque deformatum, omnibus ſupplicijs dilaceratum & excarnificatum intueamur, & ſupplices manus tendentes, manus ipſas, pedeſque traiectos, fel & acetum Chriſto Ieſu porrectum, faciem demiſſam, deiectos oculos, tot vibices, tot cruciatus, mortis acerbitatem, & vulnus lateris aperti, Patri Æterno ſuppliciter offeramus, vt qui noſtris ſceleribus pœnas inferorum iampridem meriti fuimus, cruciatibus & meritis tanti Domini in cœleſtem aulam aſcendamus.

Quibus cum argumentis adiuncta cohæreant & coniungantur.

NOn ſat eſt affectus noſſe, quos ex adiunctis eliciamus, niſi argumenta, quæ valent ad ſplendorem, & amplificationem adiunctorum nouerimus; quæ ex cauſis inſtituens tradam, vt in adiunctorum loco verſeris inſigniter.

Adiuncta cum cauſis efficientibus in filio prodigo.

VIdeo equidem filium prodigum ad patrem reuertentem, & pœnitentem iam eum ſuorum ſcelerum, & acerbiſſimè profundentem lacrymas, & de reuerſione paternam in domum, vnde accepto patrimonio exierat, cogitantem, atq; hanc ſecum ineuntem conſilij rationem, vt ad patrem redeat, ad illius pedes abiiciat ſeſe, petat veniam effuſi per luxuriam patrimonij, quæ ſolet eſſe parentum in filios indulgentia ſumma, quæ caritas & vſitata lenitas, recepturum in ſuam gratiam vagum & errantem, & ad ſe redeuntem. Quem vbi pater adſpexit, quamuis ſordidum & ſqualoris pleniſſimum, continuo in eius irruit amplexus, totus lætans & exultans, vt vix apud ſe

ſe eſſet præ gaudio. Exuere illum veſtibus contemptis ſor-
atiſque, & nouis induere iubet adminiſtros, albentique ſto-
ecare vitulum fartum & opimum, multos menſes ante ſa-
atum: facit deniq; pater conuiuium lautum & magnificum,
reuerſione filij, & ouis amiſſæ recuperatione. Magna hæc
plane admiranda filij perditi in meliorem vitam moreſque
ſtantiores traductio. Vnde tanta mutatio, tam repentina
uerſio? à miſera ærumnoſaque vita, quam agebat, à ſuarum
m iacturâ, ab extremâ penuriâ & mendicitate, à fame, qua
erandum in modum conficiebatur, qui neque ſuilib. eſcis,
ue ſiliquis (horrendum quidem) ſatiabatur: cùm ante in o-
rerum abundantia viueret, & illo quidem neque locuple-
, neque fortunatior videretur in ſua ciuitate quiſquam. Re-
latus igitur priſtinam fortunam, & affluentiam bonorum
ium, ſiue ad veſtitum, ſiue ad victum, ſiue ad delicias, &
itates v᾽a᾽, quorum omnium egebat infœlix adoleſcens,
ſtituit tandem, ac deliberauit animo, domum patris redire,
rdans fortunam priſtinam & præſentem, inter quam ſor-
vtramque, tantum interualli intericctum fuerat.

Conglobatio cauſarum efficientium, & adiunctorum.

Æc magnitudo cathedræ primariæ facit, vt niſi planè præ-
ſtantia candidati proferatur, niſi omnibus ingenij præſi-
munita ſcientia, niſi labores ſuſcepti dies noctéſque, niſi
ſacræ Theologiæ verſati, niſi maxima cognitio, niſi tam
ummata ſacrarum literarum intelligentia, vt nihil ab an-
is Patribus differat, cathedra deferenda non ſit. Accedat
oportet laureæ primus in Academia gradus conſequutus,
io omnis generis hominum de competitoris ingenio ha-
ſcripta ſummâ Doctorum conſenſione comprobata, do-
enta ingenij publicis in diſputationibus & reliquis lite-
actionibus data, fama nominis & celebritas conſequuta;
dicam; libros habeat typis excuſos, aut breui mandan-
oportet, ſi tantam cathedram, tam honorificam, tam ſplē-
m & cunctarum principem, primariam delaturus eſt. Qua-
c, quo minus ſit intellectum, niſi plane appareat, eo ma-
ſt, antequam cathedra deportetur, prouidendum. Quam-
m cum multis ex rebus intelligi poſſit, Academiam no-
non modo alijs ſcientijs pluſquam cæteras terrarum par-
erum etiam ſacrâ Theologiâ floruiſſe, tum ex hac vel ma-
, quod ad hanc primariam cathedram nunquam, niſi va-
riâ mul-

ria multiplicique cognitione, præditi Doctores ascenderunt.

Tertia amplificatio ex adiunctis, cum efficientibus: in occisores Beati Thomæ Cantuariensis.

NOn dubito quin tametsi nullus in vobis sensus humanitatis, nulla ratio vnquam fuisset Religionis, tamen in aspectu sacrarum imaginum, ac delubrorum omnium tremere vos necessarium esset. Potuistisne apud vos esse? potuistis corpore vel animo consistere, cùm in B. Thomam, tam impij, tam scelerati, tam nefarij fueritis? Beatumne vos Thomam inuadere ausi estis? Ipsone in templo, & omnium maximo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias & sacrilegas afferre conati estis? si in pueritiâ non ijs artibus & disciplinis instructi eratis, vt ea, quæ de templis literis mandata sunt, disceretis, & cognosceretis, at postea cùm in ipsum templum ingressi fuistis, potuistis aspicere, quod videre necessarium est, sacrarium Assertoris Iesu ante vestros oculos positum esse, tot imagines & simulacra Sanctorum cognoscere potuistis, quorum tanta est religio, vt neque hostes, nisi fidei fuerint inimici, cùm vrbem diripiant, quidquam audeant in templis maleficij suscipere.

Adiuncta cum fine: De Christi IESV transfiguratione.

VIdemus Assertorem Iesum in verticem & summa iuga montis Thabor ascendere. Cuius rei causa? quorsum, obsecro, quem in finem ascendit, Auditores, & secum deducit ex duodecim Discipulis tres clarissimos omnium Petrum, Iacobum, & Ioannem? Quid sibi vult aduentus Moysis & Heliæ Vatum olim diuinorum? Quid ille discessus ab vrbe Solymorum, & in solitudinem desertam recessus cum tribus discipulis? Quid hoc? Ascendere Iesum in montem, in summa fastigia peruenire? ibi velle cum suis discipulis esse? adesse Petrum cum Iacobo, cum Ioanne? interuenire duos Vates diuinos, & participes hos fieri visionis admirandæ, quæ illos manebat iucunditatis, diuinitatisque perfruendæ? Proh! Deum immortalem, in illo vertice, ac summo montis fastigio facies visa est IESV Christi,

sti de repentè, præter expectationem sociorũ, Solis splen-
clarior micare, vestes albere niue albenti candidiores. Ex
s, ex ore, ex pectore diuinam cœlestemq; claritatem dif-
ebat, quâ obstupefacti, incredibili, ac diuinâ gloriæ suaui-
perfusi Apostoli, Vatesque, qui cum illis erant, apud se esse
poterant, non poterant non mirari diuinitatis lucem cla-
nam, non capere fructus iucunditatis præstantissimos. Pe-
bi volebat manere, atque tabernacula collocari illius cœ-
gloriæ perfruendæ causa: continuo vox Æterni Patris in
um aures influẽs missa fuit de cœlorum sedibus, Christum
n filij nomine & honore afficiens, ac iubens eum præce-
m & auctorem sanctitatis audire. Quorsum hæc Patres?
rsum? vt intelligere valeatis, ad cœlestem aulam non nisi
nis laboribus & difficultatibus homines ascensuros, su-
o, & anhelando, & omnibus vitæ periculis obiiciendo se-
, ad cœlestem Dei gloriam perfruendam peruenturos es-
ucos autem, atque hos omnium maxime delectos, qui a-
ı diuini numinis perfrui possint: neque homines hanc lu-
spicere, non tantam suauitatem percipere posse, nisi eos,
aximis susceptis laboribus, periculisque neglectis, exper-
tiorum & flagitiorum, maximis virtutibus cumulati, ab-
penitus & purgati maximè albenti niue candidiores in
orum sedes ascenderint.

Adiuncta cum formâ.

id abest ab illo Pontifice, cur Pontificis honore dignus
on sit? An dignitas, quam ore suo præfert amplam & illu-
?an literarum cognitio? quis illo doctior & in omni gene-
ntiarum, maximè sacræ Theologiæ doctrina præstan-
n virtus, qui speculum & lumen sanctitatis habetur illu-
num? An grauitas, quem qui intueatur, ad dignitates
ionores gerendos natum fuisse fatebitur? Cùm incedit
dimissis, & ore ad modestiam valde composito, tantâ au-
ate, vt infulis ipsis, & insignibus Pontificiæ dignitatis or-
cœlestem splendorem diffundere videatur. Atque cum in
ro rei diuinæ, vel precibus sacris præest, auctoritate tantâ,
Religione, tantâ dignitate cernitur, vt omnes vel aspectu
ddat attentiores, & religionem afferat componendi cor-
oris, manuum ipsarum ad omnem honestatem, dignita-
eligionemque singularem, & vt animos, ad rem, qua de a-
anctissimam conferant atque conuertant.

Adiuncta

Adiuncta cum materia.

RHetorica, quæ ars est benè dicendi, Regina quondam habita terrarum, firmamentum cuiuscunque bene moratæ, beneque constitutæ Reipub. quæ dominabatur regnabatque in omni libero populo, maximeque in pacatis tranquillisque ciuitatibus: quam summi, medij, & infimi discebant, tanquam necessariam ad Magistratus gerendos, & sine quà aditum ad Rempub. habebat nemo. Neque Reges ipsi expertes tantæ facultatis gubernacula capiebant regnorum. Quin, quod maius est, & huic arti, quod vsus tulit, peculiare, turbulentis magis Reipub. temporibus, & cum reliquæ artes, & studia silebant, inter armorum strepitus, & medias inimicorum acies iamiam inclinatas viribus orationis instaurando, & victorias de manibus sæpe hostilibus extorquendo, dominatum habuit. Quam, quid dicam in Campo Martio laudationes suscepisse Magistratuum? Quid commemorem in Curia aut impulisse cunctum Senatum in Reipub. vtilitatem, aut auocasse iamiam inclinatum in fœdera cum Pirrho Epyrotarum Rege facienda? Quid dicam etiam accusasse sontes, defendisse innocentes, suscepisse ægras, ac prope deploratas Reipub. partes? Denique contra Catilinam, contra Clodium, contra furias alias Reipub. pestesque funestas valuit plurimùm, cum huiusce facultatis materia tam longè lateque pateat, vt ad vniuersi generis, quod de voluerit Rhetor agere, quæstionem pertineat.

Adiuncta cum forma & materia.

COnsidera corpus istud, quamuis infimâ naturâ præditum, ex limo, & argillâ factum, tantis necessitatibus astrictum, tamen societatem inijsse cum animo, spiritu sane præcellenti, intelligentiâ, memoriâ, voluntate, tribus donis ac muneribus præcellentissimis constanti, & ad Dei similitudinem formato. Post istius vitæ decursum, si particeps fuerit laborum, & conflictationum, quas subire debet egregiè fidelis homo, cupidus diuinarum voluptatum, cœlestiumque præmiorum, pro domita hac putida ac fœtida carne, tandem aliquando in partem venturum esse gloriæ cœlestis & præmiorum, quibus beati ciues in illis domicilijs celsissimis perfruuntur, vt quoniam consors laboris fuerit, sit etiam præmiorum. O beatos illos dies! O beatas etiam noctes! O tempora fœlicissima fortunatissimaque, cum corpus teipsum abiecisti, ad pietatis munera, ad

deli-

iarum contemptionem, ad despicientiam iucunditatum s cunctarum: cum te ipsum totum, cum manus admini- operum omnium in virtutis actiones, in charitatis studia ntate mirabili coniecisti: cum omni loco ac tempore, periculorum habita ratione, itinera pedes faciebas, & o- s excipiebas, pro Christi Iesu gloria libens & hilaris, mo- s: cum non recusabas inediam, non exhorrebas cilicium, scuticas ex funiculis ferreis constantes, cum discerpebas, iabasque carnem, & quod frequens erat, auertebas aspe- oculorum ab obiectu rerum inanium, præcludebas au- diculis vanisque sermonibus, omnes sensus frangebas, abasque, & obedientes rationi faciebas! Ita quidem post èm particeps fies præmiorum cœlestium, & venies in par- hæreditatis æternæ, præter gloriam communem corpo- , præter splendorem & claritatem propriam & peculiarem rum cunctorum. Sensus omnes redundabunt suis delicijs ortalibus, percipient suas iucunditates & suauitates exi- , neque vlla pars corporis vacabit veris ac solidis volupta- s. Sic equidem, cum se homines tanta fœlicitate cumula- spicient, præ luce, præ claritate gloriæ immortali, præ di- ate, præ honore, præ gaudijs cœlestibus, vix apud se esse vi- ntur.

Adiuncta cum effectu in Rectoris aduentu.

Dest ipse Rector illustrissimus, qui de more suo comitatus Collegis duobus, & ipsis varijs præeuntibus magna aucto- e & strepitu antecedentium, & consequentium, qui multo aduentum denuntiabant. Intrat gymnasium, astantibus nistris officij ergo, qui illum comitabantur, considet, & em Rectoris dignitatem aspectu gerens, & amplitudinem mam. Conticere alumni rei literariæ, componere sese & re ad audienda verba pręceptoris, ipse vero Rector oculos eceptores intentos habere, audire partem aliquam præle- iis attentione non minore, qua absoluta, cuius officij cau- nerat, id præstare incipit: Ab auditoribus sumere statim te- onium, & quidem cum iusiurando, de modo, de ratione egendi: an ex præscriptionibus Academiæ, vel ad volunta- uam, & arbitrium administrentur omnia. Hoc interuallo auditores è gymnasio manere solũ, qui testimonia dictu- t, summum intus esse silentium, foris sermones haberi mi, circuli non pauciores, multa iactari, atque ea omnia,

vel ad doctoris honorem, vel ad cathedræ ſpoliationem, ſi ſuum, vt par erat, officium non feciſſet.

Adiuncta cum antecedentibus.

ATque ſi fortunam hominis miſeram & calamitoſam, ſi inopiam, & anguſtias, quibus antea vrgebatur, & illam vitam inopem diuitum liberalitate ſubleuatam aliquantulum recordari voluerimus, animaduertemus quod, cùm in vrbem Hiſpalim pedem intulit, neque nummulum ſecum deferebat, ſed faciebat, quod alij ſuæ humilitatis, atq; contemptæ fortunæ faciunt, vt ſe in aliorum dent famulatũ, & quod datur vitæ tempus ſeruiendo collocent, atq; ponant, & ex annuis ſtipendijs, & mercede perſolutâ cogant nummulos aliquos, quib. mediocriter veſtiti, habeant ſpeciem aliquam mediocrem, quâ iam verſari valeant inter homines: Hi ſi quo ſunt ingenio, ſi quâ induſtriâ & calliditate, ad quæſtum aliquem aſpirant, cogitant Indiam vnam, aut alteram, affectant primam nauigationem, quâ ſe tranſmiſſuros eſſe putant in Peruſiam, aut in Mexicanam oram: quo cùm penetrarunt, rei ſuæ ſeruire, laborare plurimum, operas præſtare baiulorum, quoad aurum, & argentum cumulent per aliquot annos, vt hoc aucti reuertẽtes in Hiſpaniã, emptis ædibus, prædijs opimis, pecunijs in reditus collatis, inter diuites habeantur & numerentur. En ſtatum primum, & fortunam miſeram & ærumnoſam. Quid huic homini facias, qui immemor iſtius fortunæ perferri quidem non poteſt? Incipit efferre ſeſe, more nobilium tractare filios & filias, dicere, & appellare titulis & cognomentis, quæ ſplendorem afferunt & claritatem nobilitatis, vxorem in lecticis collocare, in quadriiugis & albentibus perſtat imponere. Ornat domum periſtromatibus pretioſiſſimis, pulcherrimâ veſte, magnificentiſſimâ ſuppellectile, attribuit ſpondam vxori, & quidem ſtratam tapete pulcherrimo, longiſſimo, latiſſimoq;, & ornatam puluinorum ſplendore ſericorum. Addit miniſtros, qui venientes excipiant, deducant in palatium, & diſcedentes reducant in portas vſque, atque adeo elegantia ſolatia in aulam introducunt. Ipſis autem in palatijs, quem ſellarum ordinem, quos abacos, quos lectos pulcherrime ſtratos & ornatos ad vſum & ad ſpeciem magnificam aſpicies? Illum vero equitem prodeuntem in publicum, luſtrantem plateas aliquot, & equo peragrantem, pedibuſue vias, vicoſque ciuitatis, comitatu ſtipatum famulorum, honoratum

ptatum sæpe nobilium occurentium officijs, & quacunque ...rterit iactantem sese, vt plane vanas efflare gloriolas, & ina- s sæculi ventos aucupari videas. Eum omnes cernunt, & nsistentes sæpe, quoad abduxerit se è conspectu, respicere n desinunt. Vide quid faciat nummus.

Adiuncta cum consequentibus.

Abora, vir optime, desuda in Iurisperitiâ, perge quo cœpisti 'itinere. Graue est alumnum literarum surgere è lecto albentatim cœlo, aut horas duas ante primum diluculum (cùm t mediam noctem cubitum ieris,) dare operam literis; molen est totos dies, eundem petere repetereq; scholas, interesse lectionibus, abesse nunquam, audire attentissimè, quærere uditis, conferre cum condiscipulis, versare libros magnam tis partem, & cùm cœnobitarũ cymbalis (quod mediæ no- tempus est) vrbs personuerit, captum ire somnum; infestum aletudini, valdeq; contrariũ vim frigoris hyeme, molestias ris æstate, & alias vtriusq; temporis iniurias tolerare patiē- & contra vim, grauitatemq; morborum, quos ex laborib. iorum literati contrahunt, contendere; quid quod hoc toto pore, cùm longissimum sit, & quinquennium debeat esse, rria scholastici sunt exules & extorres, & cœlo sæpe contra- aletudini bonæ, & corporum affectionibus, procul à pa- à parentibus, à fratribus, à cognatis, ab amicis, à delicijs & aditatibus, quibus corpora reficerent, & salutem suam cō- rent? sed post hasce molestias exantlatas, consolationem ies præmijs, quæ labores in literis positos consequuntur. dum cogitant scholastici, dum animis complectũtur suis, olum ad labores & ad vigilias suscipiendas animantur, sed n est, quam in libris inhærere, & ab illis nunquam auelli t. Labores consequitur in eadem Academia confecto Iu- itiæ curriculo, laurea Baccalaureorum, qui primus aditus gradus illustris ad literarios honores accipiendos: dein- st Licentiæ; atq; tandem illud summum omnium & præ- ssimum ornamentorum, insigne Doctoris. Cum vero tan- speritiæ scientiâ fueris præditus, vt ad collegia possis cō- re, vt de cathedrâ decertare cum competitoribus, quan- abet laudis quenquam esse collegam? in vnum de maxi- optatum collegijs, illorum vestem, & insignia gerere, ram demũ consequi magna suffragiorum multitudine, nia totá plaudēte Salmanticensi? Quid vehi per vias, per

plateas humeris ſcholaſticorum laurea redimitum triumphali, & in cathedram imponi, collocari, prælegere publice, interpretari ius ciuile, audiri ſilentio ſummo, & magna ſæpe auditorum admiratione, adhærere poſti, pro poſſe rogatum ſoluere quæſtiones, tollere dubitationes allatas, facere ſatis obiectis? Magna ſunt hæc, mihi crede, vir egregie, & quæ ad maiores honores ſpectant. Hinc Præfecturæ ciuitatum, hinc Præfecturæ ſæculi, vel Eccleſiæ, hinc conſilia Regum, hinc poſtremo ampliſſima ſacerdotia Pontificiæque dignitates, ad quas, niſi multis laboribus, magnis difficultatibus, nunquam datur aſcenſus, ſæpenumero conſequantur.

Adiuncta cum antecedentibus & conſequentibus.

FOeliciſſimus & fortunatiſſimus B. Dominici ſtatus & dignitas in cœleſti regione conſequuta, quam mihi prima tempora in ſæculo poſita tanta virtutis admiratione præſagire viſa ſunt. Cuius in laude, cum adhuc in ſæculo verſaretur, illa caſtitas & integritas corporis ponenda eſt; qua ſe integrum & incorruptum ab omni labe conſeruauit. Cum vero inter Canonicos verſaretur, non ſolum lumen prætulit ſanctitatis & facem ardentem viris ordinis ſui, ſed ciuibus & viris quibuſque eximijs. Sane tanquam lucerna in edito & excelſo loco poſita lucem videbatur afferre mortalium generi cunctorum. Excitatæ ſunt ſuis temporibus graues & vehementes hæreſeos tempeſtates, quibus homines ſacrilegi ſtatum Eccleſiæ perturbabant, multos abducebant à ſacra religione, & quemadmodum nubes cœlũ caligine, ſic nefarij dæmonis ſatellites animos hominum tenebris errorum circunfundebant, ac regiones. Huic malo per doctiſſimos ſanctiſſimoſque medicinam faciendam rati magiſtratus, id negotij B. Dominico demandarunt. Quod tanto ſtudio, & corporis & animi contentione munus præſtitit, vt errores ex illis populis & ciuitatibus depulerit, deiecerit tenebras hominum animis offuſas partim priuatis ſermonibus, partim concionibus & omni vigilantia, qua in ſpecula poſitus nunquã oculos ab Eccleſiæ dignitate deiiciebat. Cum nihil igitur ſibi prius nec antiquius Matre Eccleſia fuiſſet, Romam cum Pontifice Oſmenſi profectus, de concionatorum Ordine inſtituendo cogitauit, hancque ſibi mentem Deus iniecit, vt officium faceret Catholicæ fidei conſeruandæ, veræ Religionis enunciandæ mortalibus, & cunctorum, qui ſparſi fuiſſent, & in hominum animos inſediſſent, errorum contra fidem ſurgentium

depellen-

ellendorum. Hanc cum Romanus Pontifex Religionem auctoritate confirmasset, cum prærogatiuis & muneribus nis ornasset & auxisset, quos iste sanctissimus Ordo fructus erit? quam vbetes vtilitates ac præstantes sacræ Religionis llit hæc longè lateque sparsa, & per orbem terrarum diffusa acionatorum Religio? Vnam de præstantissimis sanctissique Religionibus Mater Ecclesia consequuta fuit sacram iliam concionatorum, lumen fidei, propugnaculum Relinis, arcem bonorum, montem perfectionis absolutæ, fon- inexhaustæ sapientiæ, parentem omnis ordinis Sanctorum undissimam, perfugium & receptaculum Christianorum, iam, & immortale Christi Iesu decus. Tua est, B. Domini- laus, tua sunt trophæa, & virtutis absolutæ toto terrarum e, celsissimisque Beatorum sedibus monimenta constituta, d tot viros illa Religio sanctissima pepererit omnibus sanmoniæ numeris absolutos, quod Confessores plurimos, d Martyres inuictos, quod castissimas Virgines, quod Do- es præstantissimos, fortissimosque Petros, Catharinas inerrimas, beatissimum Thomam, Doctorem Angelicum, & en Fidei Christianæ clarissimum. Quod Academiæ, quod enobia sacrarum omnium familiarum D. Thomæ doctrina strentur, & tuorum Patrum clarissima verissimaq; sapientia onent, tibi totum hoc, quantumcumque est, quod certè imum est, tuis laboribus, tuæ virtuti referre debemus acum. Denique, quoniam omnia me persequi velle, neque ionis est institutæ, & maioris videtur operis, & temporis cul dubio longioris, illa tuæ sunt Religionis decora & ornenta maxima, quod de primis Fidei Christianæ Censori- Dominicani fuerint Præfecti eius, Religionis Christianæ æsitores acerrimi, vigilantissimique: illos Principes conerunt, adhibueruntque in procellis turbinibusque sedan- Romani Pontifices. Quid amplius volumus, quod ad tuæ igionis laudem, ad tuæ virtutis prædicationem præstan- afferri poterit, quam tuis & tuorum humeris sustentatam eri Christianam Religionem: tuis præsidijs fulciri, protegi bus, virtute corroborari, virtute doctrinaque vigere? Id savisio declarauit cœlestis, tuam prædicans insignem claram- doctrinam, tanquam arcem fortissimam conatib. hæretim teterrimis obiectam & oppositam; neque doctrinam so- ad hostiles depellendos errores, sed ad incursiones omnipropulsandas virium oppositione suarum, & ad iugula

telis inimicorum i tent s fortiter constanterque dimouendæ. O virum omni laude dignissimum! O verum pastorem totius virtutis a solutæ clarissimum! Hunc vitæ cursum clarissimè sanctissimeque confectum, tot labores & vigilias sine intermissione susceptas, t ntos Christianæ Religioni fructus allatos, tot pericula capi is, & adita di crimina, honores iure merito consequi debebant, iure gloria Beatorum, iure dignitas clara & illustris, vt te in Sanctorum n mero collocatũ, & duplicis (quod vulgo dici solet) nomine & honore affectum omnes Christiani coleremus, tibi acra templa, tibi aras erigeremus, anniuersariũ omnes tuum die sanctissimè recoleremus, & vt inter Confessores sanctissimos, inter Patriarchas celsissimos, inter Augustinos, inter Hieronymos, inter reliquos sacrarum familiarum parentes, & p incipes eximios laureâ virginitatis decoratum, & insigniter fulgentem debitis honoribus afficeremus.

Adiuncta cum similibus.

NVnquam hominem vidi tam similem Ildefonsi, qui melius vitæ suæ rationes c nstitutas haberet, vt neque minimum à rect ratione discrepent. Omnia interualla diei, vel momenta temporum, sic partitus est, vt nullum habeat vacuum præfinitis actionibus, consideratissimeque præstandis, omnia autem occupatissima, vt neque minimum detrahat de tempore, neque addat, quod singulis rebus agendis dandum constituerit. Atque istud non licet animaduertere solum in negotijs domesticis & externis, sed in omni sermone familiari: qui sic loqu tur, vt præfinitò loqui videatur, neque verbum illum faciat, nisi consideratum, & multo ante præmeditatum. Vt nunquam vllum pœnituisse quisquam audierit inconsiderantiæ, q a cum aliquo egerit, aut vnum verbum proloquutus fuerit: quid dicam temeritatis, cum llud verbum inconsiderantiæ præ viri tanti omparatione, lo gissima que in verbis, & actionibus prouisione maximum grauissimumque fuisse videatur? In vestitu vero nisi concinnus, nisi compositus, nisi ad modestiam ornatus occurret nemini. Odit ille in priuato negligentiam corporis, quam ipse grauissimo verbo vitium appellat, moderat n diligentiam proba : sic incedere videbis eum vultu recto & ad dignitatem composito, oculis demissis, & in loquendo, in spu n o senatorem Christianum vidisse dices, qui prandi s, studiis, deambulationibus, rebus diuinis, & exercitationibus animi sua semper legitima tempora fuerit impertitus. Vt enim

im horologium recta moderatione constitutum, nec mini-
um à proposita temperatione discrepat, semper suis spatijs
gitimis signa dabit horarum, vt neque breuiores alias, neque
ngiores horas in illo, (quod de alijs horologiis vulgò quere-
ur, si recte obseruare voluerimus,) animaduertamus: ita qui-
em virum hunc bene compositum semperque præclare con-
tutum, neque vnquam vllo tempore à proposita sibi præsti-
aque viuendi ratione defecisse videbimus.

Adiuncta cum dissimilibus.

NEque te tuorum vitiorum pudebit, neque pœnitebit vn-
quam, qui vel satietate tandem aliquando redire debuis-
in viam? Quod spectas tempus resipiscendi? quem locum
ri opportuniorem, aut quos homines, obsecro, magis ido-
os ad te perditum & profligatum in gratiam diuinam, vnde
s sceleribus deiectus es, restituendum? tempus, si sana men-
es, tuum te iampridem officium monet. Cum multis leuio-
us peccatis Deus in inferorum sedes alios deiecerit, tu tibi
nc peccandi licentiam liberam & impunitam fore putabis
perpetuum? Qui locus autem scholis Religiosorum homi-
m ad Dei gratiam adolescenti de sæculo, qualis tu es, reti-
ndam opportunior erit? Cum vero homines Religiosi sint,
de instituto suo animorum saluti consulant, quid magis in
anus dari cupiunt, quàm animos, quorum de salute cum a-
nt, non se suum officium facere, & in delicijs maximis ver-
i putant, nisi abalienatos à Deo mortales, vel confessionum
ditione, vel alijs modis diuinæ Maiestati reconciliauerint?
icet est frater tuus? quàm dissimilis est tui, quàm alia vi-
quàm alijs moribus, & abhinc annos multos, à pueritia sua,
equam à parentibus in scholas nostras deductus esset, in
nc locum venire gestiebat: quas poterat etiam puer nobis-
n horas consumebat. Nihil equidem illi gratius, neque iu-
ndius erat, quam cum amicis suis, cum Confessario agere de
npore, quo venturus esset in scholas ad Grammaticæ cuna-
a. Theologus est iam, & nobiscum amplius annos octo po-
t in scholis, neque nosse visus est homines alios, quibuscum
et, neque locum ad manendum, totos dies festos, profestos-
, vt nesciat extra nostrum peristilium aliò pedem efferre, nec
erre nisi in hanc Academiam. Et tu hanc vitæ rationem non
itues aliquando, eodem parente susceptus, eadem domo,
em parietibus contentus, & eadem disciplina imbutus.

 non

non ad fratris mores, similitudinemque vitæ optimæ traduceris? Nisi verò parentes tuos, neque fratrem nosse vis, & iam qui visus es, ore quidem impudenti, ferocique animo, parentes alios, & aliud genus ementiris: dic obsecro, vt saltem hæreditatis aliqua fratri tuo fiat accessio, nobis verò errorem eripias, in quo iam diu versamur.

Secunda ratio amplificandi ex adiunctis per dissimilia.

REgina Maria, quæ si non erat in regno suo, erat tamen Regina melioreque iure, quam Isabella erat, eodem genere, eisdem maioribus, eadem cum Isabella sanguinis communione coniuncta, denique erat Regina serenissima: si tamen à regno per scelus eiecta, at non ita deserta, vt regnum recuperare non posset, adiuta Regum Gallorum, & sanè potentissimorum viribus in Regalem sedem restitueretur. Hanc per fraudem, per blanditias, per pollicitationes & cum iusiurando suum in regnum accersit Isabella, quam vbi finibus Angliæ tenuit, in arcem munitissimam, inclusit, post multos annos de hac Regina, nihil mali merita, nihil vnquam perfidiæ cogitante, nihil suspicante, Isabellæ Reginæ sanguinem suum prodentis immanitate detestabili prolata est sententia, vt in Castello, hæretico Pontifice præsente, & nescio quibus Regni proceribus spectantibus, capite plecteretur, nulla de causa, nulla culpa, nec minima. Multa acerba, multa turpia, multa detestanda habuit imperium Isabellæ, tamen illo scelere post Religionem desertam, atq; violatam, quod in Mariam Reginam Isabellæ immanitate fuit editũ, haud scio an vllum indignius, iniquius, & grauius commiserit. Mithridatem illum Ponti Regem immanissimum, qui cum populo Romano per multos annos magna belli contentione conflixit, auito, patrioq; regno expulsum Tigranes excepit, diffidentem suis rebus confirmauit, perditum refecit, atque recreauit: Deiotarum bello ciuili superatum, hostem Cæsarianæ partis acerrimum, suis in regnis supplicem & abiectum, procedentem obuiam Cæsari, & ad suos prostratum pedes, erroris veniam petentem, Regis nomine & honore affectũ ab Imperatore terrarum potentissimo legimus, & imperatis nõ multis pecunijs regnum tenere permissum, regiamque dignitatem retinuit Cæsar, & conseruauit Regem, qui & hostis fuit, & exercitus fuit Cæsariani, qui contra eundem conflixit, qui signa contulit, qui de Cæsare necando planè contendit: restitutus

ltus à Cæſare fuit in Regnum, regnauit per omne vitæ ſuæ
empus, & Regis nomen & honorem retinuit, quemque armis
Deiotarus violauerat, eum precib⁹ & aſpectu placauit: Illa Re-
ina Maria, quæ ſemper ſocia, quæ ſemper amica fuerat, quæ
nta tecum ſanguinis communione coniuncta, quæ (quod ca-
ut eſt) nihil mali fecerat, nullâ in re tuam dignitâtem violarat,
uæ Chriſtiana vixerat, quæ ſe Catholicam profeſſa fuerat, ob
anc cauſam in vincula per ſummum ſcelus & fraudem con-
cta, in cuſtodiâ indigniſſimis tractata modis, denique v'timò
pitis ſupplicio mactata fuit. En cur filius tibi propinquus ſta-
lem ſuam fortunã non arbitretur, cùm matris ſuæ ſpectaculo
neſtiſſimo videat per impuram quandam, hæreſeos labe in-
inatam Reginam, ſe fortunis omnibus ſpoliari, & omni ſuo
egno poſſe nudari? At equidem eo facto turpiſſimo Catholicę
dei ſplendorem maculare voluiſti, ignara quid ſacra Fides,
id Chriſtiana Religio valeat, quid dignitas Eccleſiæ Roma-
, quæ in medijs hæreticorum fluctibus quieta eſt, & lucet in
cis tenebris, atque turbinibus hæreſeos, ſplendetque per ſe
nper, neque vllis tempeſtatibus poteſt obrui. Non id facit
tholicus & Chriſtianiſſimus, vtroque nomine digniſſimus,
ilippus Rex Hiſpaniarum potentiſſimus, qui eiectos, & ex-
lſos à te proceres Catholicos, exules & extorres à patrio Re-
o adoleſcentes magnâ ſpe atque virtute, moniales per ter-
, per maria tuam immunitatem & diritatem execrandam
gientes, profugas & vagas in Regna ſua non recepit ſolùm,
etiam pecunijs adiuuit, collegijs & cœnobijs magnificen-
imis ſuſtentat, & pro Catholicâ fide protegendâ abhinc tot
nos bellum alit in Flandriâ, contra te claſſes omnibus rebus
atas & inſtructas in Londinum fluuium, in Thameſim
m propter Londinum intuliſſet, niſi impetus illarum inci-
s fœdiſſima tempeſtas maris Anglicani retardaſſet. Atque
tempore bellum infert alijs gentibus à fide ſacrâ deficienti-
, vt Catholicos in eadem Prouinciâ conflictatos tueatur,
glicani belli, cùm per tempus licuerit, perficiundi ſummâ
ſuorum Regnorum potentiâ minimè quidem me-
moriam abijciens.

* * *

Tertia amplificatio ex adiunctis per dissimilia, ornata repetitionibus & percontationibus de B. Ioanne Baptistâ.

EStne Ioannes is, qui more hominum reliquorum conceptus, grandæua muliere natus est, & iam ad concipiendũ inutili? Qui in matris vtero à Virgine Matre Assertoris Iesu dignissima inuisus, communi parentum nostrorum labe fuit expiatus? Qui diuitias omnes parentum suorum, amplissimè, magnificentissimeque repudiauit? Qui terrarum orbem vniuersum gaudijs natalis diei maximis lætitijsque compleuit? Cuius de sanctitate cùm vulgò dicimus, atque virum tantum celebramus, prius sanctitatis splendore clarum prædicamus, quàm in hanc lucem editum? Estne hic Ioannes, qui cùm nuntios accepisset Principes Iudæorum, postulataque illorum, vt Messiæ dignitatẽ vellet, & haberet, cum laude honorifica Christo Iesu tributa repudiauit? Estne hic Ioannes, qui laudatus prædicatusq; fuit à vindice nostræ libertatis IESV Christo, vt idem tantus Dominus homini cuicumque meritis, & sanctitate præponeret? Atque, vt alia omittam, estne hic Ioannes, qui testimonium dedit Christo IESV pulcherrimum præclarissimumque? Qui Iordanis aqua caput aspersit eiusdem IESV Christi? Estne denique hic Ioannes, qui Regis effrænatæ libidini sese opponens, caput à ceruicibus securi carnificis obtulit præcidendum? Vide Herodes impie, quid inter te, cuius nomine caput viro sanctissimo à ceruicibus ablatum fuit, & nuntiante Herodiade saltatrice præclara illa mandata deferuntur ad matrem, cui Regis nomen & dignitas, quæ præsidium debuit esse virtutis conseruandæ, tam immeritò defertur, vide, inquam, quid inter te, & tantùm Ioannem intersit. Huic Principes veteris Legis testimonio suo, legationibusque ad eam rem missis, Messiæ dignitatem deferunt: te omnes viri, mulieresque propter libidines impuritatesque tuas vituperant, atque adeò probris & maledictis omnibus vexant. Ille præconio IESV Christi præ reliquis hominibus tollitur in cœlum: tu sermonibus, linguisque cunctorum infra mortuos amandaris. Ille denique caput pro veritate gladio carnificis deuouere non formidauit: tu te in sedes inferorum tuis maleficijs deiecisse præcipitem, omnibus etiam testantibus, testis esse non desines.

Adiuncta

Adiuncta ex attributis personæ, loci, temporis.

FVerunt literæ à patre de filio præceptori missæ, & quòd abfuerat multos dies ab scholis nimis iracundè scriptę, summè expectabant auditores, quid in literis contineretur. Aperit præceptor gymnasio frequentissimo, summa eò spectabat, mirari patrem ex ratione temporis, ex numero mensium negligentiam fi ij, incurantiam præceptoris, nihil m rum filium, nullas in studijs progressiones fecisse, qui tantum temporis abfuisset, quem ante profectionem suam in Classe secundano um reliquisset, eundem adhuc in eadem versari & rudimentorum planè inscium. Postulat igitur pater, sibi respondeat præceptor, quisnam hoc tempore filius, an negligens, an alienus à literis? nullo, vel mediocri ingenio? literis aptus, vel ineptus? in gymnasio frequens, an infrequens, & an in Tertianorum gymnasiũ transire possit, an manendi necessitas puero sit in classe Secundanorum iam duodecim annos nato? sic multa de filio rogasse, filium nihil respondisse: videri truncum & stipitem, de quo, vt quid explorati haberet, rudimenta saltem clariora à filio se exegisse nullam illum reddidisse rationem: matrem in culpa esse, filio nimis indulgentem, quem si reliquisset sibi, si non ex paternis eripuisset manibus, virgarum multitudine coopertum vix viuum reliquisset.

Adiuncta ex persona, re, & modo.

ELoquentia, inquis, magnam habet auctoritatem, nonne vobis M. Tullius videtur loqui? Discite orationem veterani, & vos recentiores, etiam tu præceptor disce ab egregio dicendi artifice, quamquam ille nunc primum in hunc locum ascendit, sed tamen di ce ab adolescente Rhetoricæ dedito, oratore bono, tum omnium orationis ornamentorum scienti. Quid in oratione, nonne & quis dicit, & quid, & quomodo quæritur? An hæc tu ita confundis, & perturbas, vt quicumque velit, quid velit, quomodo velit, possit dicere? Quis eras tu, qui dicebas? quo studio? quibus progressionibus? qua facultate? quot orationes antè habueras? quisnam illud tibi onus & prouinciam imposuit? Video enim te quidem audaciæ fore coarguendum, & impudentiæ, qui contra legem, contra morem, post annos nullos in vsu & exercitatione positos,

positos, orationem huiusmodi ex hac loci celebritate habueris, quæ non ita habenda fuit, vt tu habuisti, raptim & cursim dicens, sine auctoritate, sine dignitate, quam retinere debebat Orator in dicendo, vt rem ipsam non minus dictione, quàm vultu, quàm gestu, & aptâ corporis moderatione veterum Oratorum similis exprimeret.

Adiuncta cum repugnantibus.

AN verò cùm Doctor ille sit, & de senatu vestro antiquissimus, de Matre semper Academiâ bene meritus, & præceptorum clarissimus, auctoritate suâ, suis ornamentis, & beneficijs in Academiam collatis non im etrabit, vt quod alijs Doctoribus æquè præstantibus, & singulari virtute, exquisitaque sapientiâ tribuistis, sibi tri uendum putetis? Nisi verò, quia vobiscum mansit, & per omnes vitæ suæ tempus manere vult, dignum putatis, quem excludatis illis præmijs & honoribus, qui sæpe dati fuerunt Patribus de vestro consessu recentioribus, qui potuerunt aditum ad cathedram patefacere proposita in decertatione capientibus, qui negari non possunt, nisi proditoribus Academiæ, nisi hostibus Reipub. literariæ deterrimis, & proditionis omnium patrum grauissimorum sententiâ conuictis. Videte Patrem de vestro ordine grauissimum, vestrũ socium & comitem, consortem laborum omnium, æquè Academiæ consulentem, & vestræ amplificationis appetentem, cum hominibus nostris versatum annos circiter triginta non modò sine labe, sine macula, sed sine offensionis minimâ suspicione, tantâ cum approbatione omnis generis ordinum & ætatum, vt reprehensionem equidem omnium vereri debuissetis, si tales in tantum Doctorem, tales in tantam virtutis præstantiam, & in tam illustre sapientiæ lumen, tanta antiquitate notissimum, non præberetis animos, & ad huiusmodi rem concedendam non omnibus suffragijs incũberetis; cum iam cani tam multi, exarata rugis facies, & auctoritas tanta magis clamitare, & vestras mentes deberet impellere, quàm cuiusquam apud nos valere picta nitore vario, distincta diuersis luminibus, turbulentissimis affectibus plena, vehemens & ardens oratio.

* * *

Adiuncta

Adiuncta cum comparatione.

HIc te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non commouebit, si facta adolescenti nobili, facta locupleti, facta filio facile principis vicinæ suæ: si loci celebritas apud te ponderis parum habebat, tu ne illud quidē animaduerteres, eiusmodi fuisse factam iniuriam, quam parentes vlcisci necessario debuissent, cùm verbis non contumeliosis solum tractaueris, sed pedibus conculcaueris? Etenim quid erat, quod ad has iniurias addi potuisset acerbitatis? Adolescens ille suis parentibus carus erat, & eisdem habitus in delicijs maximis, atque hunc tam fœdum reddidisti, quam qui ex grauissimis iniurijs contumelijsque deformes manere solent. Dico adolescentem nobilitate generis clarum esse, teque multo nobiliorem, qui iactas passim nobilitatem maiorum. Dico nihil illo pacatius, nihil ad lenitatem, nihil ad bonitatem virtutemque propensius: dico denique nihil in his iniurijs, neque verbo, neque facto contra te fecisse bonum adolescentem, cum sese defendere conaretur, & à corpore suo vim omnem propulsare, intercessisse quosdam, qui te ex tuis factis, atque virtutibus ornarunt. Quid habes cur te non plectendum similiter, atque mulctandum à præceptore timeas, cum post conditam Academiam, vt ex auditis intelligere potuerunt omnes, nihil tetrius ab adolescente factum fuisse recordentur?

Altera amplificatio ex adiunctis cum comparatione.

ATque hæc Complutensis Academia, parens bonarum artium, & doctrina sapientissimorum hominum abundans, quæ sunt ad virum omni literarum laude cumulandum perficiendumque necessaria, satis abunde suppeditare potest, & abundantius quidem, quàm aliæ plurimæ toto terrarum orbe celebres Academiæ, siue literas humaniores, siue Græcas atque Hebraicas, siue facultatem dicendi spectes. Artes vero liberales, ipsa Philosoph a, Medicina salutaris, Iuris Pontificij facultas, sacra cœlestisque Theologia traduntur in hac Academia. Atque singularum artium atque doctrinarum præceptores exquisiti numerantur, doctiores profecto, & sapientiores multarum Academiarum magistris doctissimis sapientissimisqua, quorum vocibus gymnasia personant. Illi vero tantum honorem Academiæ tribuunt, quantum alij quicumque exquisiti afferre possent, magnis stipendijs propter famam

ac celebritatem nominis accersiti, vt plane ex varijs orbis terrarum partibus confluat alumnorum numerosa multitudo, relictis alijs Academijs, horum præceptorum literis & doctrina imbuendi. Quâ in Academia maior alacritas & ardor, maiores vnquam in studij progressiones, decretationes acriores ac vehementiores, per omne anni tempus singulis nõ modo mensibus, sed hebdomadis, atque diebus, ad literas percipiendas? Incitamenta maiora nulla in Academia, neque in Complutensi, vigent, propter renuntiationem, ac gradus locis suis ex ordine publicatos solennibus statisque anni diebus, concursu omnis generis & ordinis alumnorum, sono concentuq; tibiarum, spectatorum plausu & acclamatione tanta, quantam spectare possit aliquis, maiorem profecto viderit nemo. Cedant equidem necesse est nobis Athenæ bonarum artium inuentrices: cedat nobilissima quondam Ægypti Alexandrina necesse est Academia: cedat, quæ in ipsis Italiæ visceribus ac medullis floruit fœlicissimis temporibus, appellata, celebrataque cunctorum Annalibus magna Græcia: quæ omnes si prædicatæ fuerunt toto terrarum orbe, tamen illorum artes & disciplinæ tantam minimè, quantam nostris temporib. absolutionem, perfectionemq; nactæ non fuerunt. Tacemus de Italorum, de reliquorum hominum Academijs, quibus longum esset statum Academiæ nostræ & fortunam fœlicissimam conferre. De Salmanticensi solùm dicamus aliquid. Demus illi reditus plures & ampliora stipendia, demus tantam multitudinem & præstantiam collegiorum, demus illi cunctis notissima quatuor collegia primaria, ex quibus in Ecclesias, in Academias, in Præfecturas, in Regum consilia tot homines doctissimi prodierunt: demus iuris ciuilis scientiam, qua se cum Italis non æquauit solum, sed illis fortasse præstitit Academia: Verùm Salmanticenses relinquant Complutensibus vsum & exercitationem earum artium, atque disciplinarum, quæ Compluti coluntu . Concedant concertationes assiduas, vim argumentandi, acrimoniam persequendæ argumentationis, & ad exitum perducendæ, tantam contentionem inquirendæ inuestigandæque veritatis, feruorem & ardorem disputationum, politam limatamque quæstionem rerum, quæ in certamen, & dimicationem adducuntur; quæ omnia doctos admodum & absolutos perficiunt, & ipsas in sublimi gradu sine contentione collocare solent Academias.

Adiuncta

Adiuncta cum exemplis.

QVid ais bone vir? tu istis fascibus, ista Consulatus dignitate, ista denique totius Imperij Romani potestate, tantum, in celsissimo gradu positus, præcipites tibi maiestatis & principatus, vt desinas esse Consul, qui debes & ad imperij commodum & vtilitatem Rempub. administrare? Tune, reliquos Magistratus, quorum vim & iurisdictionem tua potestate muniendam confirmandamque sciebas, quos afflictos, & quasi vexatos cernimus, parum te curare, & te magis ad speciem, quàm ad rem insignia gerere demonstres? Sic tu ad Imperij perniciem tradita potestate per summum scelus, & tyrannidem abuteris. Nescis planè quid sit Consulem agere, nescis quid sit virum esse Consularem, quem stipatum fascibus, armatum imperij potestate, ornatum apparitoribus, & ad oculorum aspectum maiores Regia maiestate decoratum esse voluerũt. Consulem in curuli sella, in ornatu apparatuque summo, in vestitu corporis pretiosissimo, in ipso propè Regali splendore summam auctoritatem & dignitatem habere quis nesciat? Cùm ad illum res omnes deferantur, cùm eidem se cæteri magistratus subijciant, cùm ad Senatum primus deferat, primus sententiam dicat, cum idem decreta faciat, leges sanciat, vetustiores abroget, omnem denique Rempub. & ob eam causam totum terrarum orbem suis humeris sustineat, quæ species? quæ dignitas? quæ maiestas Consulis? Hanc tu Antoni non ita vim potestatemque superbissimam sustinebis, vt Syllas Dictatura deposita recorderis, & Puteolis vi pediculorum absumptos? vt memineris dominantem Cæsarem, viginti quinque pugionibus confectum? vt denique repetas memoria, Reges propter superbiam & nimis crudelem regnandi rationem, Regijs gubernaculis fuisse deiectos? Vt referre desinamus Ciceronis temporibus Gabinios, Pisonesque, duos Reipublicæ turbines, omnibus ignominiæ maculis notatissimos. Hos si recordatus fueris, & ad Reipubl. vtilitatem Consulatum retuleris, vituperationem nullam, nullam reprehensionem, neque capitis periculum, quod imminere tibi certò scias, nisi resipueris, vllo vnquam tempore formidabis.

* * *

DE ANTECEDENTIBVS.

ACtum est à nobis de adiunctis, nunc agendum de antecedentibus, & consequentibus, in quorum exercitatione magna pars adiunctorum, & vis incredibilis, magnopereq́, Oratori spectanda, posita est. Quidquid enim antecedit, quidquid consequitur, ad adiuncta potissimum reuocabitur. Quorum trium vim argumentorum, qui in omni re ad dicendum propositâ contenderit excitare, magnas ille vires eloquentiæ, neruosq́; contendet ad omnem exercitationis varietatem, amplificationemq́; oratoriam: ac primùm antecendium exercitationes proferamus in medium.

Antecedentium prima exercitatio.

QVis scholasticus huic viro cathedram non detulit in conuenticulis, in circulis, ante suffragationem? Quis doctorum hominum non primas tribuit inter candidatos? Quis illi non modò ex Doctoribus, sed ex Collegis omnibus præceptoris prouinciam, si per leges Academiæ licuisset, non commendaret? Quis denique non solùm de patrio solo, sed ex omni ordine & classe alumnorum, non hunc omnibus præposuit sine contentione competitoribus? Non omnes inclamarunt victoriam? non renuntiauerunt cathedraticum? non in cathedram, tanquam in curum victorem olim triumphantem imponere, nondum delata cathedra voluerunt, nisi vi facta, nisi abdendo se in cubiculum, & obdendo pessulum, vir iste doctissimus restitisset? Deniq; vniuersa multitudo suffragatorum, antequam suffragia explorarentur, & ex vrna fuissent elata, antequam Rectoris & Consiliariorum voce renuntiaretur victor, non virentibus ramis, non palmis, non oliuis in sublime elatis, cursu plurimo, sursum deorsumque facto, cathedraticum prædicauit? Et tu vnus, præ cæteris competitoribus repulsam turpem & ignominiosam passus, suffragatores nostros corrogatos, subornatosque dictitabis imprudenter?

Altera

Altera exercitatio ex antecedentibus.

VTra est splendidior, vtra illustrior commemoratio? prodidi eum, qui cum collega fueram, qui cum me sors, consuetudoque collegarum, qui cum me studiorum, honorumque ratio coniunxerat, qui cum octo annos, & totidem antè in literis, in vtriusque iuris facultate coniunctissimè vixeram. An adiuui studio, & gratia mea? An oratione mea atque suffragio euexi in locum excelsum, omni contentione, amicorumque meorum suffragatione, quo multis alijs præteritis in cathedræ petitione superior extitit? Dubitare quisquam potest, quin honestum istud fuerit, vt & illud, quod in primo loco positum, turpe nulli non generi hominum videretur?

Tertia exercitatio ex antecedentibus, quæ mortem sanctißimæ Reginæ Mariæ præisse visa sunt: cum enumeratione & loco communi.

ID, quod fuit, dicam, quod testatum fuit, quod literis mandatum: venisse Mariam, Reginam Galliç, & Scotiensem, acci situ Isabellæ Reginæ Anglicæ: tum viæ se difficillimæ fide data commisisse, cum prius polliceretur auxilium se esse laturā ad pacandum Scotiense Regnum, & ad eandem Reginam Mariam ab insidijs & periculis inimicorum tutandam. Venit igitur Maria, vix pedem in Anglorum Regnum intulit, cùm Isabella in custodiam conijciendam imperauit. Et quāquam per aliquot annos, humanitatis specie & simulatione falsa in Reginæ morem relictis ad seruiendum ministris tractata fuit, neque Regina Maria mortem aliam allaturam putauerat, tamen ad extremum, cùm id, quod latuerat, quod quiuis de perfidia mōstri huiusmodi facilè sibi persuaderet, emersit, iniquissimis modis, & inhumaniter, & impiè tractatur, ablatis Catholicis administris, & hęreticis in illorū locū subrogatis, qui premerent, qui vexarent Catholicam Reginā. Crudelitas ea progressa fuit, donec ad illud inhumanitatis, & impietatis genus peruenit, vt Maria omni Regia maiestate spoliata caput, quod fidem Iesu Christi sanctissimam deserere noluerit, carnificis nefarię crudelitati subijcere debuerit. Hic Isabellā si res ipsa, si indignitatis iniurię tantæ non commouebat, si Mariæ virtus, si sanguinis communio, si regnorum. quæ Regina præpotens habuerat, & habitura esset, si Anglici

Regni, quod iure hæreditario veniebat, amplitudo, apud Isabellam ponderis nihil habebat, ne istud quidem animaduerterat, eiusmodi fore hoc peccatum suum, quod Reges Galliæ qui essent, qui debebant esse, necessariò vindicauissent? Quod filius Rex Scotiensium, cum primum per ætatem posset, maternæ memor iniuriæ, memor allatæ mortis acerbissimæ fuisset vltutus? Non denique cogitaret multis post sæculis fidem sibi non habituros esse Reges exteros, neque Christianos, neque sectæ cuiuscunque, quod Reginam, quod propinquam, quòd neptem, quòd à se inuitatam, quòd adductam in Regnum Regia fide interposita per tantùm scelus, & perfidiam inauditam prodiderit & impiè ac nefariè necauerit? Quid erat in Maria Regina nefarium? quid improbum? Perfidiæ credo, aut insidiarium, aut alicuius sceleris eiusmodi audieras atrocitatem Isabella, vt ipso nomine, & metu vitæ tuæ iudicium vehemens ac seuerum exerceres? Romanæ sedis fautrix erat, & sanctissimæ Romanæ Ecclesiæ filia, quam viuens tùm verbo, & virtute, & viribus Regnorum, tum armis atque iuguli deuotione tuendam defendendamque deliberauerat. Hæc Regina sanctissima Christianissimaque, tuæ perfidiæ inaudita magnitudine, proditionisque nefariæ detestando crimine, Regno patrio, fortunaque Regali celsissima spoliata, producitur in palatium (neque enim ausa fuisti in publicum, in plateam) conficienda. Si nihil aliud, saltem vt eam, quæ tua causa tot annos fuit in sordibus, & in squalore iacuit, paulò tamen obsoletius productam, ad supplicium vellem aspiceres. Quod decus Regiæ maiestatis Deus immortalis dederat, quod ornamentum, & insigne fortunæ celsissimæ, hoc à te, nequissima muliere, ereptum esse grauiter & acerbè paterentur Christiani: neque defuissent lacrymæ administrarum suarum, sed etiam tuarum, tui ipsius etiam fortasse, quemadmodum fuerunt illorum, qui postea audierunt. Atque ideò, quod communis est causa, commune malum, communes insidiæ in Reges susceptæ; communis est Principum totius orbis sensus, & in Regiam Maiestatem iniuria facta communis dolorem & motum efficit animorum. Certum enim est, quod cara fuerit Maria cuicunque generi Christianorum, quod cara eius vita quibuscunque Gentibus ac nationibus vita etiam salusque suorum Regnorum. Precari dies & noctes Deum non desinunt cultores Christianæ Religionis, vt suorum Regum dies, & vita quam longissima in sæcula propagetur: Quis autem tunc erat, qui tueri posset Mariæ vitam contra tuam perfidiam, & prauitatem?

tatem? Filius forte Reginæ Mariæ, qui puer erat, & procul aberat: scilicet magno subsidio fuissent, cùm te commouebas in illius perniciem, subditi; minus equidem, qui tuis armis oppressi tenebantur. Perfacilè fuisset Regi Gallorum, tempora obsuerunt, ne quod faciendum erat, efficeretur, ne te terram & immanem belluam, tuosque nefarios conatus, & facta teterrima, scelestissimaque cohiberent.

Quarta ratio amplificandi ex antecedentibus cum adiunctis, contrariis illustrata flore schematum maximorum.

AT quem hominem P. Clodius tantis, tam insignibus affecit iniurijs? quem non modò inimicum habuit, & insectatus modis indignissimis, sed è ciuitate per summũ scelus eiecit, atq; adeò proficisci voluntarium in exilium coegit? Quem hominẽ, Deus immortalis? non dicam conciuem tuum, quod apud homines maximum est; non Romanum Equitem, quod clarissimum est, nihil enim minus libenter de Cicerone commemoro, nihil aliud minus laude dignum in suis maximis & clarissimis ornamentis inuenio. Fuerit ille ciuis Romanus, honestissimus, & splendidissimus in vrbe terrarum principe: Vixerit semper, atque versatus fuerit, ad C. Marij, & Cn. Pompeij, vel Cynnæ, C. Sertorij ornatissimorum hominum latus, cæterorum tamen Equitum Romanorũ albo suum quoque nomen Tullius ascripserat. Sed de patria sua, de splendore Equestri nihil dicam. Virtutem laudemus in Cicerone, non ijs, qui literati sunt, nemini enim eorum, qui in historiâ, qui Romanis in Annalibus, qui suis in libris versatus fuerit, dubium est, quo Cicero in vrbe Roma splendore fuerit, quâ apud ciues suos dignitate, quâ existimatione; sed neque hominibus imperitis ignotum est, quem in hominem vim funestissimi Tribunatus, P. Clodi, contuleris. Quod cùm propter indignitatem rei, tum etiam propter Ciceronis dignitatem acerbum omnibus, atque maximè detestandum videtur. Estne Tullius is, qui summas artes omnes, atque Iurisperitiam, Græcas literas, & eloquentiam absolutam atque consummatam obtinuit? Qui propter eloquentiam & virtutem suam honores Romæ facilè cum adeptus esset, amplissimè ac magnificentissimè gessit? Qui coniurationem Catilinæ, mul-

totumque Catilinæ similium adolescentum inuestigauit, protulit, & extinxit? Qui Rempub. Romanam ex impiis cõiuratorum manibus, ex ferro, ex flamma eripuit, atque conseruauit? Cuius de maximis meritis in Rempub. Romanam, Italosq; vniuersos fuerunt supplicationes ad suorum Deorum puluinaria decretæ, in quibus publicæ voces de Ciceronis beneficijs audiebantur in templis, & publicæ quoque tabulæ fixæ videbantur pro valuis, vt omnes istius honores inter suos & amplitudines maximas iustissimasq; causas possent agnoscere? Estne hic Cicero, quid apud populum Romanum, & apud Senatum vniuersum, cùm à te furia & peste ciuitatis vocaretur ad supp'iciũ, quod propter Equites Romanos participes cõiurationis iugulatos in custodia contra leges & iura populi Romani venisse cũ accusatores & inimici dicerent, cum magis inuidioso crimine, quàm vero accusaretur, ita maximi fuit habitus, vt illius à ciuitate discessum lacrymis & squalore prosequuti fuerint? Ita porrò curæ fuerit Senatui bonisque omnibus hominis tãti, patriæ, Reique publicæ restituendi, vt ipse Pompeius ad Senatum de restituendo Cicerone detulerit. At quemadmodum restitutus est? publica lætitia gratulationeque ciuitatis, humeris totius Italiæ, vt agmen perpetuum, qua præteribat, à porta qua Romã ingrediens vehebatur, per vias omnes in Capitolium vsque cerneretur. Postremò estne hic Cicero, qui & animum habuit in Rempubl. eiusmodi & tantum auctoritate apud suos ciues senatoresque potuit, vt perficeret in foro, in curia solus vna tãtum oratione, quod non modò Romanus nemo, sed neque omnes vnà viri clarissimi commendatissimique potuerunt: vt omnium animos voluntatesque sibi deuinceret? Cùm præsertim Romæ fuissent tã multi, qui nobilitate generis, vel factis egregijs, aut industria gratiam à Senatu populoque Romano inire possent, & modis omnibus colligere per se, perque alios conarentur? Denique pestis Reipub. turbulentissimè Tribune, vide quid inter te, cuius causa M. Tullius in exilium profi iscitur, & patriam mauult relinquere, quam tot ciues propter se vnum arma ciuilia capere, & inter eundem intersit. Hunc homines ex cunctis ordinibus omnes testimonio suo, vocibusque de Ciceroniana virtute missis publicè laudarũt; te bonorum omnium, & Reipub. studiosorum voces, priuati, publicique sermones vituperarunt. Illum omnes defensorem Reipub. columẽ Imperij, parentem patriæ nominauerunt, & semper hoc nomine & honore affecerunt; te pestem patriæ, turbinem Reipublicæ, exitiũ vrbis,

vrbis, euersorem Imperij appellare nunquam desierunt. Et hoc de homine, ac de eius bonis etiam in ciuitate per ipsum conseruata monimentum tuorum flagitiorum crudelitatisq; posuisti, in qua nomen parentis patriæ Ciceroni datum cunctorum linguis & sermonib. vsurpabatur. Viderunt ciues domum Ciceronis iussu tuo, per te conductis operariis ad id scelus patrandũ, dirutam & euersam; & dominum omnibus ignominijs & iniurijs affectum, furori tuo cedentem, & in exilium abeuntem.

Quinta ratio amplificandi in Antonium ex antecedentibus & consequentibus.

ETenim cùm infinita regnandi cupiditate flagrauerit Antonius, cùm exclusus à Quartanis, & Martijs legionibus Mutinam accelerauerit, cùm obsederit Consules designatos, noluerit parere Senatui, cùm alterum se Cæsarem duxerit, cùm denique Romanis bonis omnibus iratus veniat, & vlscendi se desiderio flagrans, quid futurum putatis? Hinc Magistratuum spoliationes, hinc Senatorum imminuta potestas, hinc Consulum neces, hinc cædes bonorum, hinc defensorum Reipub. interitus, hinc totius Italiæ vastitas, hinc prouinciarum occupata possessio, hinc denique totius Imperij occasus, nisi prouidere consilio suo mente boni properassent, consequeretur.

Ratio sexta amplificandi ex antecedentium descriptione.

PEtimus à vobis peccatores, vt ante animi discessum è corpore, nunc cùm maximè potestis, & datur vobis per Deum optimum, ac maximum resipiscendi facultas, vt quas Deus de sceleratis hominibus pœnas sumpserit, quæ supplicia statuerit in libidinosos, quæ in auaros, quæ in superbos, quæ in sectatores scelerum ac flagitiorum, quæ maximè in auctores & Principes nequitiarum consideretis: vt qui vester status in hodiernũ vsq; diem fuerit, quæ vulnera inusta peccatorum animis, quam tetri & execrandi, quàm hominibus bonis, quàm cælitũ ordini cunctorum, quàm Virgini sanctissimæ Triadi fueritis infesti, cogitetis. Vt cum sanie quadã terrifica, taboque fœdissimo manare vester animus, & intolerandam odoris fœditatem, quam nemo perferre possit, exhalare sentietur; cum ipsa nocte, erebique de-

formitate fœdiores velut imagines & simulacra nequissimorum spirituũ, imo velut titiones (vt ita dicam) addicti flammis inferorum flagrantibus in omnem sæculorum futurarum æternitatem, cognoscetis, à furore, & mentis insaniâ resipiscatis.

Ratio septima amplificandi ex antecedentium conglobatione.

ILla quæ antecesserunt factum, considera: quemadmodum alienatio animi, habitæ inimicitiæ, minæ iactatæ passim, arma comparata, accersiti consortes aliorum scelerum, pecuniæ datæ, prandia, cœnæ concelebratæ, habiti sermones, idoneus locus, tempus, præstitutum fuerit, tùm intelliges non sine causâ eadem potius in te, quàm in Petrum oportere conferri.

DE CONSEQVENTIBVS.

Prima exercitatio ex solis consequentibus.

CONSTITVE nihil opis esse in hac voce, Rhetor sum: Iam omnia subsidia bonis artibus, iam nitorem Dialecticæ, iam elegantiam Musicæ, Geometriæ, Arithmeticæ, Astrologiæ nonnunquam, ac sæpe Latino sermone poliendæ, iam medendi facultati neruos, iam vtriusque Iuris Doctrinæ vires suas, iam denique sacræ cœlestisque disciplinæ flores & insignia, iam omnibus maximis, clarissimisque doctrinis vim omnem loquendi, Latineque se iactandi, quæ in Oratoriâ facultate posita est, hac oratione, maximo rerum humanarum detrimento, tolles.

Secunda exercitatio ex consequentium descriptione cum petitione.

PEtimus à vobis peccatores, vt quàm acerrimè carnem afflictetis, vt quam fortissimè hostibus animi capitalibus resistatis, vt hoc cogitetis in hac carnis conflictatione, nisi quæ sit magnitudo vestræ voluntatis, nisi quod robur animi demõstraueritis, eò progressuros esse grauissimos & nequissimos aduersarios quotidianis illecebris, & consuetudine peccandi, vt non modò cogitationibus ipsis, verùm etiam sermonibus, factis denique

nique turpissimis vos inuestent: vt mundus fallacissimus, Dæmon nequissimus, caro intemp rantissima, omnes hostes capitales, vos totos dissipent, & perdant omnino.

Tertia exercitatio, ex consequentium conglobatione.

EGo verò ætatis non modò meæ, sed multo etiam superioris, & honoris amplissimi puto esse, & eloquentiam exercere, & habere orationes ad sapientissimos, doctissimosque viros commendandos. Et profecto aut hoc est incitamentum bonorum artis Oratoriæ alumnorũ, ac planè enitentis iuuentutis ad omnem artium laudem, & doctrinarum maximarum vim ostendendam, aut si hæc ars bene dicendi non coletur, profectò nulla vnquam proferendis aliarum facultatum doctrinarumque diuitijs potestas dabitur. Non medicina vigere, non Iuris peritia iactare sese suis in tribunalibus, non sacra Theologia contra hostes fidei, viribus orationis destituta, tela contorquebit. Itaque semper Catholici nationum aliarum in arte Oratoriâ diligentissimè laboriosissimeque desudarunt; qui quotidie cum hæreticis in rerum maximarum, & ad nostram fidem spectantium contentionem venire debebant.

Quarta exercitatio, ex consequentium frequentatione, & rerum repugnantium conflictu, cum præteritione & dissolutis.

ATque hi scholastici Academiam suis turpissimis libidinibus dedecorabunt. Non queror diminutionem pecuniarum, non flagitium huius iacturæ atque damni. Prætermitto illa, hoc silere neque, quod nemo domestic⁹ est, quin apertissimè verissimeque testari possit, vos matrem vestram, vos parentem literarum communem, vos officinam studiorum, altricem ingeniorum, arcem humanæ, diuinæque sapientiæ celsissimam vestris seditionibus, atque turpis quotidie datis perturbare: eam denique vos Academiam, principem reliquarum, coloniã Doctorum præstantiâ abundantem, firmum magnumq; Christianorum contra Religionis hostes subsidium, dedecorare, quæ Præfecturas omnes & sæculi, & Ecclesiæ firmat munitque præsidijs suis, quæ quibuscunque amissis Academiis semper floruit ac permansit, intermissis aliarum pestilentiâ grassante studijs

ſalua ſemper fuit & incolumis. Quæ ſi multarum rerum egens, & ornamentorum inops fuiſſet, vobis alumnis ali deberet, & ſuſtineri veſtrûm ope, viribus, & neruis maximè contentis, illa, quæ nunquam ab ſtudijs vacauit, nunquam aliquo fatali malo conticuit, in pace floruit, in bello non ſqualuit, literatos ad omne tempus emiſit. Sed hanc omnem orationem, ad exitum reſeruo, cum de illius dignitate toties imminuta violataque queræt. Nunc quid exiſtimatis in Academia vobis integrum fore, vt in tanta licentia theſauros ſapientiæ quæratis, non acquiſita ſapientia? ad honores aſcendatis, ſine literatis honoribus? vllam putetis veſtrum rationem habendam eſſe ſine modo, ſine ratione, ſic intemperanter, licentiuſque quàm quiſquam adhuc viderit, diſſolutorum adoleſcentum more vagantium? Erratis equidem vehementer: omnes honores, & ornamenta, quæ ſunt comparanda, non negligentia, atque ſocordia, ſed labore, diligentia, virtuteque obtinere poteritis.

Quinta exercitatio ex antecedentibus & conſequentibus ad vituperationem.

QVid enim eſt, quod te in Academia delectare poſſit bone adoleſcẽs, in qua nemo eſt, extrà pauculos vicinos, & amicos tuos, qui te non horreat, qui te non oderit? Quæ nota deſidiæ, ceu ſanguidæ pecudi non inuſta eſt corpori tuo? quod turpitudinis dedecus non hæret infamię tuæ? quæ ſeditio, quæ turba reperietur, quam tu non concitaueris? cui ſcholaſtico ad nocturnas peragrationes, aut ad tumultum aliquem, aut ad facinus comitẽ teipſum non prębueris? Quid verò illud nuper, cùm nocte quadam parietes perforandos curaueris, vt in ædes, quas tu ſcis, te ipſum intruderes, niſi apparitor cum valentiſſimis aliquot ſatellitibus adfuiſſet? Non pateeciſſes aditũ, quò volebas ad tua ſcelera? Quid quod alijs in fuga (neſcio enim quomodo poſtea euaſiſti) perrumpens cuſtodiam, frangens vincula nocturno tempore & adulterinis clauibus aperiens fores, quod, inquam, alijs tuis ſceleribus ſcelus cumulaſti? Hoc ego prætermitto, & facilè patior ſilcri, ne in adoleſcente tanti facinoris audacia, aut extitiſſe vnquam, aut non vindicata fuiſſe videatur. Sed apparitoris manus iterum fuga declinaſti, neque te, neque tuorum ſcelerum conſortes conſequi potuit. Prætermitto abſentiam prælectionum tuarum, quas rarò integras te audiuiſſe ſcimus: ad illa venio, quæ non ad priuatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domeſticam tuam turpitudinem & infamiam,

miam, sed ad summam Academiæ, atque ad multorum scholasticorum perniciem pertinent. Potesne prodire in publicum, in oculis, in aspectu versari condiscipulorum; cùm scias condiscipulum esse neminem, qui nesciat te labem esse, & perniciem alumnorum Academiæ plurimorum, & sceleris, atq; furoris tui Iudicem ipsum, atque Præfectum scholarum grauissimas de te sumpsisse pœnas. At iam illa omitto, (neque enim sunt aut obscura, aut non multò pòst commissa,) quoties tu bonos alumnos, quoties sedatos, atque tranquillos perturbare voluisti, quòd illi tuum, & tuorum amicitiam atque congressum, vt vitare possent, viarum deflexu, & communi semper, cùm in te inciderent, aspectus declinatione fugiendum curauerint? Quoties tibi iam, quoties vis allata fuit? quoties impetus in te, in tuos factus, quòd illorum petitiones cùm vitare non possent probi, fortesq; adolescentes, ad manus peruenire necessarium erat? Venisti sæpe in scholas, ingressus es peristylium ipsum, in vnam aut in alteram deflexisti porticum, hic cùm omnia loca incredibili completa essent scholasticorum omnis ordinis multitudine, quis te ex tanto numero suum in circulum accersiuit? Quis nisi ex tuis amicis & familiaribus salutauit? Hoc quod post conditam Academiam contigit nemini, & quod omnes testati fuerunt, certissimum extitit tuæ prauitatis argumentū. Quid quòd aduentu statim tuo circuli soluebantur, conuentus tollebantur plurimi, alius & alius discedebat? Aspectu quidem tuo vacua fuit illa pars peristylij, ne tui conueniendi, ne salutandi adolescentis improbissimi, ne suum in circulum admiscendæ labis, & nequitiæ tantæ necessitas bonis & honoratis adolescentibus imponeretur. Et parum putabimus argumenti, ad ea quæ postremo consequuta sunt, vt in carcerem fueris cōiectus, vt vinculis acerrimis mandatus, detrusus in obscurum & caliginosum locum, in quem mandari solent turbulenti, turpes & infames, tui similes scholastici? Denique nisi preces intercessissent multorum, nisi Doctores Academiæ grauissimi allegati fuissent, triremibus addicendus proculdubio dicebaris, qui ab Academiâ leucas viginti longè à suæ iurisdictionis sedibus fuisti relegatus in perpetuum.

***

Sexta exercitatio ex consequentibus, & antecedentibus, cum enumeratione & prateritione.

ATque si diligenter, quid Annibal potuerit, & quid effecerit, & qui Imperator fuerit, considerare volueritis, cunctis Ducibus, quibus cum populus Romanus bella gessit, hunc Ducem anteponetis. Quem Saguntini adolescentes, adhuc mœnibus fortissimis & altissimis cincti, clausis portis, non rudes in re militari, vt aliud nihil dicam, obsidentem vrbem propulsare non potuerunt. Quem legati à S. P. Q. R. missi acerrimè vehementissimeque obsidentem oppidum auctoritate senatus ab obsidionis contentione reuocare non potuerunt. Qui capto quidem oppido, & amicis populi Romani confectis, ad bellum Italiæ faciendum copias tantâ celeritate conuertit, vt Alpes cùm transiisset, & penetrasset in Italiam, Prouinciam totam & vrbem Romam incredibili terrore perturbauerit. Ad quod bellum maximis, & fortissimis imperatoribus ita populus Romanus incubuit, vt alij vrbem Romam, alij Italiam tuerentur, horum res in Italiâ calamitosa, & exitus ærumnosi curam Senatorum, & cunctorum terrorem ciuium auxerint? Marcelli verò res tot ac tantæ extiterunt, vt neque maius Imperatoris nomē, neque egregia facinora clariora commemorari potuerint, neq; maiore consilio, neque virtute facta. Nam cùm totius belli impetus ad illas partes, quas tuendas susceperat, constitisset, cumque castra Marcelli Annibal totius Italiæ robur fore putauisset, quibus expugnatis, & captis tota facilè caperetur Italia; perfecta à Marcello sunt hæc omnia, vt Italiæ florentissimas potentissimasque ciuitates acriter ac vehementer defenderet, vt impetus Annibalis fortitudine & constantia Marcelli retardarentur. Quid Marcelli leuiora prælia, quid vigilias & excubias, quid conflictum frequentem & acerrimum tanta spe & animo Annibalis vincendi commemorem, cùm ille primus Romanorum animos ad prædiandum contra Annibalem erexisse, primus attulisse spem videretur ab Italia omnium hostis acerrimi propulsandi? Mitto prælia Annibalis, prætereo ad lacum Thrasimenum occisa Romanorum infinita millia, taceo Cannēsem pugnam tanto populi Romani damno, & Equestris, & Patricij ordinis sanguine profuso constantem. Sileo accessum Annibalis

balis ad vrbem Romam, hastamque muros præteruolantem, tanto Romanorum mœnibus ipsis, atque adeo intra mœnia contentorum inaudito terrore. Notum est, quemadmodum Titum Sempronium Consulem apud Rubiam profligauerit, Flaminium fuderit ad Thrasimenum lacum. Quid commemorem ope Fabij Maximi, consilio & prudentia tanti Imperatoris copias Annibalis fractas, fur bundam Ducis Carthaginensis mentem compressam? At quemadmodum rursus collectis viribus, instaurato exercitu Annibal fregerit copias Romanorum Cannensi bello, cuius victoria prouerbio satis trito ac peruulgato calamitatem Romanam posteris tradidit, non recordari videmini; non item interfectos prostratosque equites; non iacentium cadauerum Romanorum aceruos, non stragem ad quadraginta millia peditum, & ad duo millia supra septingentos equites editam; Non tres amplius modios annulorum Carthaginem missos, non trepidam, trementemque Romam vniuersam, non omnes delinquenda ciuitate cogitantes & agentes. Soluit tandem obsidionem Annibal, castra mouere coactus est, & ad patriam a Scipione vehementer oppressam suis viribus defendendam, accelerare. Expulsus patria, regnoque suo, tantum tamen consilio atque auctoritate valuit, vt se ad Regem Antiochum conferens, nouis viribus, & copiis exercitum, & bellum redintegrauerit, sed vterque victus fuit. Cum tamen à Rege peteretur Annibal, ad Bythiniæ Regem in summâ rerum desperatione se contulit: si bellum hoc magnum, si graue, & periculosum non esset, si hostis non formidandus, non omnium fortissimus & acerrimus, neque tanta cura studioque Senatus, & P.R. bellum suscipiendum curasset, neque tot annos contendisset dubio semper & ancipiti marte, neque claros, & magnos delegisset Imperatores, neque illorum, qui cum Annibale congressi fuerunt, adeò memorabilis fuisset, & gloriosa prædicatio. Cuius belli ex omnibus pugnis, quæ sunt innumerabiles, vel acerrima cunctis videtur illa, quæ fuit cum Scipione commissa, summaque contentione pugnata. Qua ex pugna, cùm se ille, vt prædixi, eripuisset, & primùm ad Antiochum, deinde ad Bythiniæ Regem confugisset, etiam in extrema fortuna, fugaque nomen retinuit Imperatorum. Itaque Annibal Carthagine capta, & regni sui finibus, & oris omnibus expulsus, tantum vita nocere videbatur, vt cùm omnia, quæ Annibal terruerat, amisisset, tamen non antè Scipio conquieuerit, neque bellum confectum putauerit, quàm

confectum iam & hac luce vitali priuatum certò sciuerit. Hunc Romani hostem, maximum omnium iudicauerunt: quo cum per tot annos, tot præliis acerrimis & periculosissimis, tanta Romani Imperij clade tot Imperatores bella gesserunt, & ab eodem superati necatiq; fuerunt. Qui ab Italia ad patriæ defensionem reuocatus, castra mouere coactus est, cum Italia, vrbsque Roma respirare potuerunt aliquando tot annos bellorum acerbitate vexatæ, morte autem Annibalis bella confecta facilè sibi persuasit S.P.Q.R.

Septima exercitatio, ex consequentibus in fine, & antecedentibus, per expolitionem cum contentione.

QVid igitur ait peccator, si carni semper bellum inferendum est, vnum esse hominem miserum & ærumnosum, cui omnia turbulenta sint, nulla quies, nulla tranquillitas per omne suæ vitæ tempus. Nonne illi ipsi Christianæ perfectionis amantes multa pro debilitate carnis, & imbecillitate naturæ humanę ad statum hominis conseruandum eidem homini tribuũt? Primùm quæ parentes illi sanctitatis dicunt, naturæ ipsius legibus, & virtutis finibus metiũtur, non vagos & errantes homines, nõ solutos & perditos volunt. Qui enim per Deum immortalem, si plus apud hominem fragilitas carnis deterrimæ, quàm ipsius animi salus, & vera causa valuisset, hodię tantum Christianæ gentis florem, tantam castitatis integritatem, tanta tamque illustria virginitatis ornamenta tenuissemus? An tibi florens status videretur, cùm ante Christianæ Religionis vagientia cunabula carnis blanditiæ, delitiæq; ne non respuerentur seueritate doctrinæ, & conflictatione surgentium cupiditatum acerrima? Cùm ex omnibus corporis sensibus omnem iucunditatem & voluptatem habebat caro, cum nullâ neque publicâ, neque priuatâ libidine turpissimi sectatores carnis abstinebant? Cum ita patebant laxis habenis corpori omnia blandimẽta, lenociniaq; carnis, vt nullam neque mediocrem, neque maiorem Venerem libidinosi respuerent, omnibus se corporis illecebris, nequissimisq; voluptatibus, instar pecudum intemperantissimarũ, dedentes? Etenim quæ secta quondã fuit, nõ dico Peripateticorũ, quæ satis latè quondam florere dicebatur; non Pythagoreorũ, qui permultum præcepto, & disciplina seueriore valuisse lau-

dabantur; non Platonicorum, quorum vsque ad Romanam ætatem disciplina Philosophica, & gloria celebris & prædicanda remansit, quæ secta, inquam, tam debilis, & infirma fuit, quæ dogmata sua atq; opiniones præceptionum, non aliqua specie castitatis tueretur? At etiam quæ speciem habere videbantur libidinis, qui politi fuissent & elegantes, ea ab hominum oculis remouere suadebant. Romani Floram perditam ac profligatam mulierem leænæ figura occultare voluerunt, simulatione Deæ Campestris. Atque aliqui peruersi homines, vt ad suas libidines fenestram omnem patefaciant, carnis infirmitatem afferrent? Quid ergo, si quæratis boni viri, quid principes sanctitatis fragilitati carnis concedunt? dicam breuiter. Aliquot honesta requietis interualla, vacationem per breue tempus à labore, & intermissionem nonnunquam exiguam, vt maiore postea contentione redeant vsitata pensa. Ita quidem, vt nunquam è memoriâ excidat Deus ipse, ratio officij; ita vt ex his, quæ agunt, quæ cogitant, quæ loquuntur, fructus capiant animorum, & facta, dicta, cogitata in Dei immortalis gloriam conferre meminerint.

Octaua exercitatio ex consequentibus cum comparatione, & fine multiplici in Iudæ odium.

HInc illa solicitudo, in qua fuisti, loci & opportunitatis quærendæ, vt Dominum ac Præceptorem tuum traderes: Hinc itiones, ac reditiones tuæ, ad conueniendos Principes veteris legis: Hinc defectio nefaria solicitantis & concitantis perditum Iudæorum gregem in sui Creatoris exitium: Hinc impudens accessus ad Dominum osculi simulatione prodentis Agnum mitissimum, vt ad illum comprehendendum satellites quàm tumultuosissimè aggrederentur: Hinc denique comprehensio tanto probro, dedecoréque Iesu Christi Præceptoris insontis, iniuriæ, contumeliæ, flagella, spinæ, mors denique acerbissima, quæ te flagrante face malorum omnium in Assertoris caput redundarunt, profecta. Nisi verò te extra culpam magnam ponas, & crimen in Iudæos conferas, scelerum tantorũ perfectores: at tu inceptor mala hæc struxisti, tu princeps & auctor cohorti sceleratæ præiuisti, vt quãquam illi perfecerint, tu tamen facem prætuleris, & ad necem omnium crudelissimus & teterrimus Iudæorum, auctorem innocentiæ

totius

totius & sanctitatis dederis. Quid dicam amplius?

Nona exercitatio ex consequentibus cum similitudine per descriptionem.

VIdeor mihi videre vrbem hanc Hispalim, caput prouinciæ Bethicæ, Reginam Hispaniarum, emporium cunctarum gentium vno pestilentiæ ardore deflagrantem. Cerno dolens animo funeribus redundantem patriam, miseras atq; lugendas mortes ciuium plurimorum. Versantur mihi ante oculos baiuli pallido vestitu amicti, deportantes gestatoriis in sellis pestilentiæ contagione infectos in xenodochia. Cum verò auribus accipio cymbalorum pulsus vbiq; sensus omnes, & animum percellentium, tum vacuitatem ædium, solitudinem vrbis, fugam potentum, metum omnibus iniectum, imminutionem familiarium, orbitatem omnis generis & ordinis, atq; stragis edendæ mortem adhuc finem non facientem; cum hæc, inquam accipio, misera quidem, atque miseranda nimis forte videntur, sed tamen ad mortem obeundam alacritate debemus esse mirabili. Vt enim iussu Imperatoris boni milites nullum mortis periculum recusant, & mortem alacres & erecti, fortitudinis maiorum memores, oppetunt, & nos ad Dei optimi atque maximi voluntatem animos conformantes nostros gladios pestilentiæ, flammasque flagrantes, prompti paratissimique subibimus.

Decima exercitatio ex consequentibus, cum dissimilitudine.

ETenim si gymnasia perturbare omnia, & rem literariam permiscere volumus, totam Academiam periculosam infestamque redderemus: si nullam quietem volumus præceptores habere, languere omnes in literarum studiis, artes facultatesque cunctas iacere, nullam auctoritatem obtinere sanctiones institutaq; conditorum; perturbatores in Academia contineamus, non excludamus seditiosos, noctes diesque permittamus, cum armis, cum sicis intra gymnasia nostra versari. Vno verbo audito, vel facto, hisce scholasticis, non ad animorum voluntatem in solitudine, in celebritate, in peristyliis Academiæ, ipsis in gymnasiis, inter domesticorum subsellia, ante præceptorum oculos contentiones erunt turbæque periculosissimæ, atque adeò grauissimæ sæpe, lætaliaque vulnera inferentur, cædes nonnunquã maximæ indignissimæq; fient. Ipsi conditores, quibus otium, quib. quies necessaria semper visa fuit, à scholasticis gladios, &

ficas omni loco, ac tempore remouerunt: iidem comprehendi huiusmodi adolescentes, & in custodiam coiici voluerunt, atque ita in vinculis mandandos compedibus, manicisq; ferreis constringendos premendosque decreuerunt, vt isti turbulenti adolescentes, rei literariæ, studiisque nocere nihil possent.

Vndecima exercitatio ex consequentibus effectu addita comparatione, cum articulis & sinonymia.

HÆc si diligentia nostris in gymnasiis ad literas percipiendas adhiberetur, si virtus, si gloria diuini numinis quæreretur, proferrem in Rhetoricis scholasticos insignes, ostenderem in poësi Poetas admirabiles, numerarem in vtroque genere summos & singulares alumnos, haberemus suas statis diebus ligatas & solutas orationes, Rhetores susciperent actiones omnes virtutis & honestatis, summâ corporum & animorum contentione. Illa denique consequeretur bene constitutæ præclareque florentis Academiæ species, qualem nec præclariorẽ, nec illustriorem vidissemus vnquam. Hæc ergo dicerem hoc tempore, si tanta literarum & virtutis lumina nostrorum oculorum, & animorum aciem suo splendore perstringerent. Nolite hæc quæso mirari, vnâ stimulos & calcaria pectoribus Rhetorum non admouente diligentiâ, quâ absente omnia literarum studia iacere, necessarium est.

Duodecima exercitatio ex consequentibus per sermocinationem.

ETenim sic ratiocinabantur, sic literarum alumni plurimi inter se & cum competitoribus loquebantur: apertè iam, & perspicuè paucas huiusmodi fore literarias contentiones. Qui nunquam se in mediis oratoribus constitutum putabat, is postea quam nescio quos adhibuit deprecatores, & allegauit homines ciuitatis potentissimos, in primis constitit. Quid igitur? quid omnes competitores? quid iste vir bonus? Omnes eloquentiæ studiosi, qui de soluta, de ligata oratione iudicium facere poterant, quod palam dictitabunt, & sibi persuaserint nihilne id valebit? nihil ipso Rhetorum Senatu disseminante contrarium? Quid ipse euentus? non orationes? non carmina? non sermones omnis generis Doctorum consequuti locum habebunt? non quæ vulgo iactabantur, frustra pro valuis templorum, pro gymnasij foribus affigendum, qui veniret

ad concertationem futurum neminem? Nonne omnium hæ voces fuerunt? Verè loquar, Auditores, vehementer res hæc me commouebat: optimus enim quisq; competitor ita loquebatur. Et iste quidem præmium bonis oratoribus eripiet; sed non habebimus iterum literarias contentiones quod excitet. Etenim quis poterit hoc victore declarato ad contentionem animum adducere?

Vltima exercitatio ex consequentibus, cum præoccupatione, & sermocinatione.

QVid igitur rei desideraretur, quod ab illo abesset? Quid consilij, quod non inesset in Licentiato? quid animi, quod non esset ad resistendum sceleratis? Non dicam multa de Prætore tanto: fac non tam literatum tibi videri, quam reuera fuerit. Quid illa tot Regiæ Maiestatis consilia? quid ordines omnes? quid Rex ipse? quid denique Proceres totius Regni? Non omnes delatam Præfecturam commendarunt? non literati gratulati fuerunt, aut per se, aut per nuntios, aut per literas, quibus hominis conueniendi potestas non fuerat? Cur omnes Auditores Regij consentientes potius Prætorem delegerunt, quàm aut præterierunt, aut vllam leuiorem causam demandarunt? An hoc timebant, si hoc cum illo summo & æquissimo iure fieret, vt possent à se Magnates aliquot alienare? scilicet ij homines sunt Consiliarij, qui Regem, & ius non spectarent potius, quàm alienationem aliquorum: Qui si fuerunt huic Licentiato amici, id propterea fuerunt, & sunt, quòd decus & lumen Iurisperitiæ vident, neque illum causam vllam, cuius patrocinium susceperit, amisisse, iam inde ab illo tempore, cum Aduocatum in graues & desperatas causas venisse viderint, & audierint. Hi sermones iactabantur, hæc vulgò audiebantur, & ad aures perueniebant Regias: non Præfectura, sed consilio Regio Licentiatum huiusmodi dignum fuisse: respiraturos in posterum reliquos Aulæ Regiæ Aduocatos: plus occupationum, plus causarum habituros esse maioresq; facturos deinde quæstus, qui litigatores, non iam obstante, neq; causas præripiente Licentiato huiusmodi, patrocinium pollicebuntur, & suscipient, & in litem omnium necessariò iam Aduocati venient.

ALIÆ

ALIÆ FORMÆ AMPLIFICANDI.

ACcedunt aliæ formæ amplificandi ex adiunctis petendæ, quæ non parum splendoris orationibus afferent. Quibus accedunt antecedentium & consequentium amplificationes.

Sermocinatio ex adiunctis de Herode in pueros Innocentes.

DIc nunc Herodes, non à te coactos fuisse peritos veteris Legis: coëgisti tamen: Dic non te detulisse Regum aduentum: attamen detulisti. Dic non egisse pluribus verbis cum Principibus de Messiæ promisso expectatoque aduentu: respondebis egi. Dic non respondisse constanter omnes, protulisseque diuinorum responsa vatum: responderunt tamen, & confirmarunt. Dic non dimisso cœtu satellites in vnum locum à te conuocatos fuisse, & eosdem armatos in puerorum insontium perniciem exiuisseque: at conuocati a te fuerunt, & armati. Non ij tuo iussu, tuis facibus succensi, conuolarunt statim, & in populos, & in oppidula districtis gladijs irruentes, suos mucrones fulgentes pueris Innocentibus in pectora crudeliter infixerunt? fecerunt equidem. Quare igitur tantæ crudelitatis auctor fuisti, dicas mihi? quia puer erat natus? quia infans id temporis exierat in lucem? quia fidem datam liberandi generis hominum tuorum è crudeli seruitute Dæmonis præstitum venerat, gratiam hanc referes? Qui tam agrestes & barbari, qui tam inhumani fuerunt & efferi, hac naturâ, tuisque istis moribus? qui pro bono malum, pro salute pestem vltimam auctori salutis suæ impiè ac furenter comparare cogitauerint, tantum abest, vt quod tu fecisti, facere constituerint?

Altera sermocinatio ex antecedentibus & consequentibus, cum comparatione.

QVi Reges clarissimi Christi IESV inuisendi causa, relictis imperiorum suorum gubernaculis, tot populos & vrbes continuis itineribus prætérierant, quò properabant, tandem Hierosolymas accesserunt. Atque videte trium Regum ingressum in ciuitatem. Cùm stellulam ex aspectu suo amisissent, post deliberationem habitam adeunt Herodem; & illi Reges Regem de Rege Solymorum nato, Rex Herodes de rebus mul-

tis Reges percontatus est. Hic tandem per officij simulationem, per summam fraudem Reges dimisit, & supplicans humiliter, vt post cultum Regem, quem quæsitum venerant, ad illum reuerterentur, quòd in animo sibi esset, quæ illi fecissent, debita religione facere. Accersere deinde Herodes peritos legis, colloqui cum illis, multa de Regum aduentu dicere, percontari ex illis tempus à Vatibus Messiæ aduētui præstitutum: illi respondere, quæ nollet Herodes audire, venisse iam & ex prædictionibus Vatum diuinorum, illud esse præsens, quod aderat, quod videbat Rex. Progredi longius Herodes, vt ab illis locum percontaretur. Quæ postquam omnia explicuerunt, Herodes dimittit illos, & quæ scimus conuocatis militibus verba fecit iratus admodum, quod deludi seipsum à Regibus ægrè passus fuerat. Iam equidem ereptum sibi putabat imperium, & ablata Regni gubernacula, succedere etiam Regem, qui suæ potentiæ viribus, suâ fortitudine & inuictâ manu, de sede Regiâ præcipitem deturbaret. Quis vnquam Rex ex tyrannis veteribus tantam exercuit crudelitatem adipiscendæ, vel retinendæ Regiæ dignitatis causa, quantam hic in pueros, infantes vagientes adhuc in cunis, & vberibus maternis inhiantes adhibuit? omnes qui crudelitate sanguinis perciti fuerunt, à pueris, ab infantibus manus abstinuerunt, iniecerunt autem illis, à quibus vel violati fuerant, vel coëgerunt exercitus in ipsos omni copiarum genere abundantes.

Dialogismus ex fine cum antecedentibus, & comparatione cum dissimilitudine.

TEmpora fuerunt in Gallia misera satis & calamitosa, cùm Arrianorum hæresis læta nimium & alacris cum animorum pernicie multorum exultabat in vrbibus ac populis aliæ ditioni subiectis. Aliquot pòst annis repressa fuit hæresis Arrianorum, & paulatim extincta: At Hilarius repressit exultantem ferocitatem, & faces ad Regnorum incendium subiectas extinxit: ablata est enim liberè bacchandi Arrianorum facultas tanto tamque vigilanti Pastore. At Imperatores Arrio fauebant: propterea magis diuina Pastoris virtus visa fuit, & splenduit in tantis nubibus & cæcis tenebris excellētius. At insectati fuerunt Hilarium Pontificem Arriani, atq; in horum perferundis iniurijs constantia Pastoris lucem prætulit semper clarissimam

mam: constantiam dico? cœlestem virtutem melius possem dicere. Qua in dimicatione etiam atque etiam facite, recordemini, quæ fuerint contumeliæ, quæ vis, quod periculum: ab exilio reductus, & in Pontificiam sedem restitutus fuit? scio equidem. Et quid aliud? recordamini hanc sedem administratam per aliquot annos magno Galliarum commodo, profligatis & deletis penitus Arrij nefarijs erroribus, & in suum veterem statum reuocatas reductasque Gallias. Ibi patres, illo in regno, in Pontificia dignitate collocato, & Pontificiæ Sedis honore officioque Præsidis præcellentissimi fungente, cum essent plenæ Galliæ hostium Fidei, cùm plenæ hæreseos, cùm plenæ teterrimorum Arrianorum, Religionem Christianam veterem suum statum recuperasse, legere potuistis. Itaque quod Læander in Bethica fecit diuina sua virtute, id Hilarium in Gallijs fecisse legimus & audiuimus. Læander pestem Arrianorum depulit ex Bethica; *Hilarius* ex omnibus Galliarum finibus. Læander Leouigildi Regis conatus & furorem fregit; Hilarius Constantium furentem & inflammatum, sua sanctitate continuit. Læander in exilium eiectus, per literas, per bonos viros, per administros agere nunquam destitit de radice tanti mali stirpitus extrahenda; Hilarius, dum in exilio fuit, eiusdem generis ac seminis Arrianorum ex Galliarum sedibus extirpandi, ac funditus tollendi causas omnes & occasiones quæsiuit. Denique Læander in antiquam dignitatem restitutus, quanquam serò, tandem tamen aliquando in ipsis extremi spiritus angustijs ad veritatem agnoscendam Leouigildum compulit; quanquam Rex ipse ad dolorem omnino capiendum, & ad execrandum detestandumque Arrianorum errorem, & ad profitendam, recipiendamque Christianam Religionem Magnatum suorum metu, vel quod credibile fuit, ad motum omnem sensumque inueterata peccandi consuetudine obduruerat: Hilarius quæ literis suis, quæ in filij magnitudine, quæ summa sanctitate, quæ vi præstantiaque miraculorum, quæ laboribus & periculis capitis Constantium facere coëgerit, arbitror satis Annalium peritos meminisse.

***

Proſopopeia in laudem B. Pauli, primi ſolitudinis incolæ & habitatoris.

SI B. ille Paulus, incola & habitator ſolitudinis, ſuis infulis & inſignibus ornatus, immortalis gloriæ ſplendore circunfuſus, in hæc terrarum ſola veniret, & in hanc mediam auditorum coronam prodiret: quid aliud de ſolitudine dicturus eſſet, niſi quod continet laudes huiuſce vitę mirabiles, & ſingularia commoda, vt nos ad huiuſce vitæ rationem intelligendã, & ad eiuſdem emolumenta penitus animis & mentibus percipienda mirum in modum excitaremur? Putamus vitam hanc plenam eſſe laboris, plenam difficultatis, horridam & aſperam, immanem & efferam, quòd procul ab vrbium celebritate, ab hominum concurſu ſit degenda: ſed erratis procul dubio, quicunq; hoc errore falſo ducti fuiſtis adhuc. Quid enim Paulus diceret, ſi dono ac munere diuino nos de tantæ vitæ bonis, & egregijs laudibus doceret? An verò putatis quidquam in Chriſtianæ vitæ cõſummatâ ſanctitate futurum, quod non huic integerrimæ ſanctiſſimæque vitæ tribueret? vbi diceret, demiſſionis, patientiæ, caſtitatis, manſuetudinis, caritatis, afflictationum carnis, cum Deo familiaritatis maximæ, meditationis rerum diuinarum, laboris & contentionis corporum & animorum, cunctarum virtutum præſtantiſſimarum exercitationes nunquam intermitti, ſuſcipi verò ſummo & inflammato ſtudio, conſtanti perpetuaque aſſiduitate videntur. Cùm ita viri ſanctiſſimi tempora partiantur, vt operas præſtent, & vtantur corporis exercitationibus, animos iucundiſſimâ diuinæ contemplationis dulcedine reficiant, colloquantur cum Aſſertore Ieſu, cum ipſius integerrima Parente, Virgine Mariâ, cum Beatorum ciuium legionibus celſiſſimis, luſtrent mentibus viridaria Aulæ cœleſtis amœniſſima, vias illas auro puriſſimo ſtratas, plateas longè lateque patentes, gemmarum eximio & illuſtri ſplendore fulgentés peragrent, & altiùs aſcendentes, cœtus & ordines clariſſimos percurrant beatorum immortali gloriâ circunfuſos, in ipſius ſummi præpontentiſque dominatoris oculis & ore cupientes acquieſcere, vnde palatijs cœleſtibus, cunctis Aulæ cœleſtis Principibus, tantæ dignitatis claritas accedit infinita. Huiuſce boni viſendi cauſa, & deliciarum diuinarum ſuauitate perfuſi ſic nituntur, & elaborant, vt corpus laboribus frangant, afflictionibus belluam indomitam carnem comprimãt, cupiditates omnes coerceant & do-

& doment, inediâ, cilicio, verberatione, sensusque omnes rationi morigeros & obsequentes reddant. Nihil illos, addit B. Paulus, strepitus huiusce sæculi, nihil inanis ostentatio, nihil ementitus fucatusque nitor, nihil falsæ dignitatum vmbræ, nihil voluptatum illecebræ, nihil gaudia lætitiæque, nihil ludi, spectaculaque publica, nihil vestitus quotidiana mutatio, nihil sumptus immodici & effusi, nihil lauta splendidaque conuiuia, nihil postremò prauorum hominum exempla teterrima solitarios in agro vitam agentes Patres offendere valebunt, cùm absint procul ab vrbibus, in quibus hæc inuitamenta sunt, & incitamenta flagrantia propter concursum celebritatemque frequentem. Quos enim vestitus ament, qui vestitus contemptioris sunt appetentes? quas escas velint, qui pane tantùm duroque contenti sunt? quorum aliqui herbis etiam & radicibus ad summum vescuntur? quos honores appetant, qui de locis inferioribus certatim contendunt? quæ negotia agant, qui in cistellis & corbulis texendis occupantur? quas carnis illecebras excitabunt, qui pro domandâ carne spurcissimâ corpora supplicijs exquisitis excruciant & affligant? quanti iactationem sæculi habebunt, qui nihil nisi Deum, nihil nisi sanctissimam huiusce Domini voluntatem colunt & obseruant? quos tumultus & turbulentos vrbium motus sentient, qui rure tanta corporum & animorum iucundissima tranquillitate perfruuntur? quas voluptates, quas iucunditates sectatorum sæculi capient, qui psallere, orare, res agere diuinas, & cogitare de Deo immortali, præcipuum semper & amplum duxerunt? In hac solitudine Moyses Deum familiariter alloquutus: in hac, inquit idem Hilarius, Moyses tabulas sanctissimæ legis accepit: Helias à Domino singularibus fuit affectus donis ac muneribus: Helisæus præceptorem suum sanctitatis magnitudine clarus & illustris æquauit: in hanc B. Ioannes ab ipsis pueritiæ cunabulis solitudinem concessit, vt se tanta tolerantia laborum, inedia, & carnis compressionibus compararet ad veritatis viam, & iter cœlorum, ad Assertoris Iesu aduentum generi Solymorum enuntiandum. Dauid etiam nihil magis cupiebat, quàm dari sibi temporis aliquid ab Imperij negotijs liberum, quod diuinarum rerũ meditationi vacans, in solitudine iucundissimè sanctissimeq; poneret. Sed quid commemorandis exemplis immoror, cum Vindex nostræ libertatis solitudinis vtilitatem & laudes maximas, quadraginta diebus in eadem positis, quasi præparatione quadam & longa prouisione prius, quam cruciatus, &

 mortis

mortis fructus vberrimos caperet, sui diuini numinis præsentia consecrauit, in illam se conferens, vt hostis nequissimi Dæmonis incursus & impetus exciperet, vt bellum gereret cum hac effera & immani bellua, vt victoriam deniq; gloriosam, retusis ac fractis telis, quæ teterrimus inimicus contorserat, honorificentissimè reportaret. Quod si de meis rebus (addit B. Hilarius) fateri volo, à puero me fuisse versatum in solitudine fatebor libentissimè; neque me pœnitet profectò, neque pœnitebit vnquam. Tuli fructus vberes ac præstantes meæ mansionis, meæ constantiæ, meorum laborum, vigiliarum, inediæ, afflictationum, reliquarumque vitæ perfectioris exercitationum, cum è viuis excedens, diuinarum Mentium, Vatum sanctissimorum, & Apostolorum ordinibus celsissimis, plausu multo splendoreque comitantibus in cœlestem aulam exultans ac triumphans ascendi. Nunc in quanta sim gloria, in quo honore positus, quibus immortalitatis pręmijs affectus, ex claritatis magnitudine, ex dignitatibus clarissimis adeptis considerate: & in fornacem hanc, ad vasa Regis æterni mensa dignissima, quæ suo illustri semper eximioq; nitore splendebunt in perpetuum, politè perfecteq; fingenda; in cellam hanc & apothecam omnis generis bonorum cœlestium copijs refertissimam; in nundinas locupletes & copiosas, & omnibus cœlestis aulæ mercibus abundantes; in scalam illam Iacob præcelsam, per quam & homines in cœlorum sedes ascendunt, & diuini spiritus descendunt; in hæc terrarum sola, in viam lacteam, & totam auream, & immortalis vitæ delicias, & solidas voluptates deducentem, mentes vestras, animosque conuertite. Quòd si pallida videtis ora, vultusque Patrum solitudinis, si corpus inediâ, compressionibus carnis imbecillum & propè exhaustum, si tantam solitudinem, & inopiam formidatis, contemplamini animos diuinis virtutibus ornatos, & gloriæ cœlestis claritate fulgentes, & illam bonorum omnium affluentiam permansuram in perpetuum, frequentiam insuper, & cœtus Beatorum, & nihil erit infra Lunam, quod non incredibili semper alacritate contemnatis.

Notatio

Notatio Maxentij in laudem B. Marcelli Martyris.

NOnne ipsum os, & animus in periculis ostensus, & alacritas & studium in gerendâ summi Pontificis dignitate declarabant vultum Marcelli Pontificis, quem Maxenti præstandis operibus stabularij addixeras, vt illius officij indignitate, sordibus & odore teterrimo à sacrâ Religione deterreres? Multum habet indignitatis & offensionis stabularij sedes, sed illud Marcellus non recusabit; subibit omnem indignitatem & contumeliam, dummodo suis prodesse possit ouibus, & in loco versari fœtido, sordidoque tantopere, habere curam equorum, curare iumentorum multitudinem, non perhorrescere sordes & stercora, pascere suis temporibus, abluere, abstergere, purgare sæpe loca suis instrumentis vsitatis, perpeti rerum & loci tantam fœditatem & indignitatem Marcello maximæ voluptati, studioque semper erit, dummodò suis laboribus & acerbitatibus salus Christianis, & sanctissimæ Fidei gloria patiatur. Quòd si partes Pontificis summi præstare, si sedere in sede celsissimâ, & Christi Iesu locum tenere tanta cum dignitate, si tueri dignitatem supremam Petri in illa augustissima celsissimaque maiestate nequeat, neque fungi muneribus tantæ sedis amplissimis valeat tantis affectus afflictusque difficultatibus; tamen nunquam amittet potestatem dignitatemque semel Ecclesiæ delatam. Tu verò Maxenti cum moueas dignitate Pontificem summum, cum in humilem sordidumque locum coniicias, cùm abiicias ac prosternas suam amplitudinem, magis excitatam & amplificatam videbis. Quid ...ntum sceleris moliris? quid dies & noctes admoues scelerum ...ces? quid ardentibus oculis, inflammato vultu, per te, per ...orum flagitiorum administros omnes machinas adhibes, ...ibus magis ac magis incendium excites, & nullam quie... ...n capis, vt perdas virum omni sanctitate clarum, quem cùm ...liatum, ac perditum magis ac magis putaueris, magis au...m & cumulatum bonis, veris ac solidis intelliges? Nam cùm ...am hanc vitalem ademeris, cœlestem & immortalem ... fœdis ac flagitiosis factis viro sanctissimo gloriam ...nparabis. Ita mouisti tanta dignitate, vt verbo

quidem & re Pontifex appelletur summus: ita à supremo loco in humilem & sorditum deiecisti, vt tantæ sedis potestatem insignibus spoliatus non amiserit: Ita in equorum curam & officium humile coniecisti, vt animorum salutem & dignitatem clàm per administros procuret: Ita pascit equos, & iumenta tua, vt animus diuinis gaudijs & voluptatibus pascatur: ita contempsisti illum & abiecisti, vt cultores veræ Religionis suum pastorem recognoscant & profiteantur: ita suis infulis & insignibus supremæ dignitatis Pontificiæ spoliasti, vt principes Christiani, Heroesque clarissimi parati sint omnem eidem cultum, & honorem tribuere: ita postremò stabularium fecisti, vt summus Pontifex, vt Pater generis Christianorum, Princeps Præsulum Ecclesiæ, Vicarius Christi IESV, aperiendæ, claudendæque sedis cœlorum potestatem habeat amplissimum: Ita te postremò vindicas cædis indignitate delatæ, vt inter damnatos & additos inferorum pœnis breuiter numereris, Marcellus inter Heroas cœlestes, inter Beatorum Principes domicilium sibi cellissimum collocabit.

Mimesis ex adiunctis in heluones compotoresque.

TV mihi etiam abstinentiæ, tu temperantiæ, tu virtutum harum studiosissimorum hominum mentionem facis, qui nō modo cibis omnibus te complere, sed etiam poculis frequentissimis omnibus horis atque momentis obruere non desistis? Nam hæc tua sunt, quæ te hominem abstinentem temperantemq; mirificè delectant. Adest puer, inclamas, vescamur, potemusq; semper: quæ non modò abstinentiæ temperantiæ non sunt, sed nec Alcinoi, nec illius sectatorum heluonum compotorumq; spurcissimorum. Ista sunt abstinentiæ tuę documenta, quæ tu homo temperans & abstinens frequentissimè das: Ventrem infarcite, complete vos escis omnibus, & pocula frequentate dies noctesque: Quæ verba, Auditores, ab Epicureorum & Lapitharum temporibus, in omnibus populis, non modò tenebris vetustatis, sed luce veritatis oppressa sunt.

Pathopeia

Pathopœia de Beatorum Martyrum lætitia.

GAudere igitur ac lætari Polycarpus Beatissimus, cùm audiret ab inimicis insidias sibi parari, cùm vitam & sanguinem clam & palam appeti, cùm fluctus in se passim hostili inuidia deflagrante commoueri videret, nihil ille magis appetere, nulla quidem ex re maiorem capere voluptatem, atque ipsis oculis & ore ferre lætitiam. Atque cùm affingere multa cognosceret aduersarios, quò facerent eam, quam minabantur, mortem acerbiorem, magisque formidandam, minime continere inclusam animo voluptatem, expectare singulos dies mortem, & vt hostes afferrent, orare Deum immortalem gaudens gestiensq; non desinebat. Quid cùm Smyrnæ præsidente Proconsule, & fremente furenteque multitudine mortis damnatur, & flammis ardentibus addicitur, quid illo lætius esse poterat? cùm in rogum accensum conijcitur, vix apud se esse poterat præ tanto, tamque cœlesti beneficio. Quanta vero lætitia B. Vincentium affecerunt exquisita suppliciorum genera, quibus tanta cum immanitate cruciabatur? Alacer & lætus erat, cùm in equuleo torquebatur, cùm cædebatur virgis, cùm erat nudus in carcere fragmentis strato testaceis, cùm testarum aculeis vehementer pungebatur, vulnerabaturque infixis & inhærentibus in carne. Augebat incredibiliter lætitiam splendor ille cœlestis, cuius alacritate carcer illustrabatur medijs in tenebris: & in cæca profundaque noctis caligine, cernebantur iam lætissimi vberrimique fructus cruciatuum, cùm Dacianus Vincentium non via iam peruulgata hostium, non minis ac terroribus, non suppliciorum acerbitate, sed bonitate verborum, mollitia culcitræ Militensi rosa infartæ, delitijs & blanditijs carnis à fide Christiana dimouere conaretur. Sed has Martyr inclitus detestari voluptates, iucunditatesque corporis incredibili lætitia perfusus, cruciatus omnes appetere, constanter & enixè deposcere, nihil ille mihi magis lætum clamare, quàm pro Religione cruciatus omnes subire, in craticulam imponi, prunis ardentibus subiectis comburi, ferreis vnguibus excarnificari, laminis torqueri candentibus, gaudium adferunt effusum, & plane gestientem mihi lætitiam. Declarant sic Christi Iesu Martyres inuictissimi, quibus fuerint illi lætitijs elati, quibus voluptatibus exultauerint, quanta alacritate corporis & animi subsilierint.

cùm voluptates omnes, cùm iucunditates carnis, cùm honores & dignitates oblatas, cùm rerum omnium affluentiam lætè nimis atq; iucunde contempserunt, vt Christi Religionem morte sua testatam posteritati relinquerent. His nos gaudijs & lætitijs non excitabimur ad veras & solidas Beatorum voluptates, nullo vnquam tempore perituras, cœlesti semper suauitate percipiendas? Ferus equidem & immanis est, & prorsus suæ salutis oblitus, nihil de Beatorum gloria cogitans, qui præsentibus sanctorum Martyrum exemplis ad veros lætitiæ solidæ fructus capiendos non exardescet.

In Beata Agnete. Barbara, Catharina, Affectus spei.

QVis spem in Deo Optimo, Maximo non habeat, & in Christi Iesu meritis immortalibus, quorum beneficio nullam defectionem animi metuit Agnes? Mihi certè spem fecit maximam, & afferre debet cuicunque generi Christianorum hæc Virgo sanctissima, quæ puella quidem, & vix tres & decem annos nata, non animo cecidit tantis ignominijs & supplicijs affecta. Sperare Præfecti filius non destitit, nobilitate generis, copijs bonorum omnium, dignitate potestateque patris se consequuturum esse, quod optaret: Agnes spei plus habebat, quàm dici posset, nullis se præmijs, neque minis, neque terroribus, neque supplicijs exquisitis, à susceptâ causâ propositoque consilio abducendam esse. Minatur Præfectus in profligatarum mulierum, (quæ corporis copiâ quæstum faciunt) ædem infamem & plenam dedecoris & turpitudinis deferendam, & inferendam contra voluntatem, vt inuita, & à virorum impuritatibus abhorrens, cunctorum prostituatur libidini, quæ spe in Christo Iesu posita corpus libidinibus istiusmodi, & infamia turbissima liberabat. An illa virginem spes frustrata fuit? non fefellit profectò: ecce cùm in turpitudinis & impuritatis locum deferretur, & detruderetur Agnes, cœlestis claritatis splendore teguntur & occuluntur partes corporis nudatæ, ne deformium corporis partium aspectu oculi castorum offenderentur: nec improbi ac turpes ad libidinum & impuritatum suarum ascensum excitarétur. Intrudunt igitur virginem, & relinquunt in turpitudinis officina satellites Veneris execrādæ. Effertur ipse filius Præfecti, eadem spe efferri multi adolescentes libidinosi videntur, virginis pulchritudine turpiter & impurè potiundi. Sed

Sed adest Deus ipse, qui diuinis iam miraculis potẽtiam & præsentiam sui numinis declarauerat, alacritatem Virgini iniecerat, in eadem ęde, seminarioq; libidinũ, & impuritatum omniũ, defendendæ spem attulerat, & conseruandæ virginitatis. Editur statim miraculum, quo plena animi, plena spei nullam subijt ignominiam, neq; turpitudinem Agnes: claritate diuini luminis non virgo solum, sed cubiculum, in quod homines nefarij tantam coniecerant & incluserant puellam cœlestem, circunfunditur. Perstat filius Perfecti facibus libidinis accensus, & ad virginem pergit proprius accedere, in omnem turpitudinis intemperantiam effusus: sed orare pergit Agnes, nec spes fallaces, nec cogitationes inanes, non frustra suscepta causa. Repente filius ille Veneris & Princeps impuritatis concidit mortuus: quem vbi iacentem humi viderunt socij, comitesque reliqui, & maximi satellites Præfecti, fremere cuncti ac furere incipiunt, vociferari, veneficijs & magicis artibus Agnetis confectum esse filium Præfecti. De cuius morte cum domum patris repentinus & acerbus venisset nuntius, quid putatis illum patris amore, filij suauitate commotum, perculsum mortis nuntiatæ dolore grauissimo fecisse, qui vno tempore, tanta calamitate, cunctorum vociferationibus, domesticorum luctu, vxoris eiulatu grauius ac vehementius percelleretur? Ipsa quidem Agnes agere gratias immortali Deo, dicere, ac repetere sæpe ac sæpius non frustra spem in Christo Iesu se collocasse, neque collocaturam esse deinde frustra, iterare & ingeminare sæpissime, non inaniter positurum illum esse suas spes, qui diuini numinis opem imploraret, atque hæc quàm gaudens ac læta confirmabat? Venire interim pater, venire alij: & propterea pater comitatus satellitum præeuntium & consequentiũ multitudine ministrorum, confectus mœrore, ac luctu perditus: sed cum virginis precibus à mortuis excitaretur adolescens, & detestaretur superstitionem idolorum, & profiteretur veritatem Christianæ Religionis, inflammari furoribus inferorum execrandis Pontifices idololatriæ, neque desistere, quoad perniciem ac pestem vltimam Agneti machinarentur. Sed sperare fœlicem exitum Agnes, & principijs ac progressionibus similem finem. Magna, inquit, me spes tenet bene mihi euenire, quod ad tui honoris, tuæ gloriæ propagandæ causa mittar ad mortem: Spes me etiam tenet fore, vt neque impiorum consilia plus valeant, quàm nostra, neque imbecillitas ætatis desinat grauitatem acerbitatemque suppliciorum sustinere. Vis flammas subeam? subibo

ſubibo libenter. Vis iugulum dedam carnifici? dedam fortiſſimè. Vis quamcunque mortem oppetam? adibo iucundiſsmè. Spes omnis eſt in te, in te omnis mea ſpes poſita: tu fer opem, qui ſpem tot editis adhuc miraculis dediſti, Chriſti Ieſu mearum rerum præſidium & anchora tutiſsima. Quid deinde? flammarum diſiunctione & amandatione longiſsima ab Agnetis corpore præſens Domini præſidium declaratur, quo adiuta inſigni ſtatim virtutis magnitudine prædita ſanctiſsima Agnes caput obijcit ſecuri carnificis, & ad Virginis decus lauream Martyris adiunxit. Puella fuit Agnes & corporis imbecillitate, ætatis teneritudine, communi mulierum conditione; ſed animi magnitudine diuina virtute freta, difficultates omnes ſuperans, in cœlum laurea duplici decorata penetrauit. Cùm hanc Virginem mente complexus fueris, complectere etiam Catharinam regali ſanguine procreatam, mulierem tamen, & gemina Virginis & Martyris laurea cumulatam. Complectere denique cùm alias virgines, cum B. Barbaram patri fortiter & tyranno reſiſtentem, & à ſpe, quam in Deo rerum ſuarum vnico perfugio poſuerat, victoriæ deportatæ cœleſtiſque gloriæ conſequutæ decus immortale profectum fuiſſe procul dubio inueniemus.

Affectus ad pudorem.

HOs ego adoleſcentes meis oculis intuear, & æquo animo videam, quos turpitudinis infamiæque ſuæ neque pudeat, neque tædeat? Nihilne vos ſermones multorum, nihil inuſtæ nomini veſtro maculæ, nihil generi offuſæ tenebræ, nihil occluſus ad honores aditus, nihil mortalium vultus oraque commouere potuerunt? ſi ſenſum vllum humanitatis habetis, ſi participes rationis eſtis, quæ vobis impendent mala, quæ ruina familiæ veſtræ, qui caſus grauiſsimi vos maneant, & exitus exitiales vitæ cum probro tanto dedecoreque amittendæ conſiderate: aut expellendi virgis è ciuitate, vel ſcelus in patibulo luendum eſt. Veſtrorum affines culpæ ſcelerum laqueo ſuſpenſi pendent adhuc: Pudeat vos tantæ turpitudinis, pudeat infamiæ, & antequam in Iudicum manus incidatis, ab his flagitijs abſtinete. Sæpe vidimus fractos pudore, qui nulla alia ratione vincerentur; in quo homine nihil pudoris eſt, hunc in deſperatorum flagitioſos greges referimus: de quo deſperarunt boni, in hoc nulla neceſſe eſt ſignificatio pudoris appareat. Si veteres pudoris laude maximè commendatos ſuos homines voluerunt;

omniaque

omniaque ea, aliquos pudenter viuendo consequutos esse legimus, quæ alij flagitiosi impudenter agendo semper amiserunt, cur puderet facere vos omnia non studebitis? Multi pueri quondam & adolescentes, quia boni, quia pudentes fuerunt, in quibus nihil apparebat nisi ingenuum, nihil nisi moderatum, nihil nisi pudens, nihi nisi pudicum, omni laude celebrati fuerunt: qui scelerati fuerunt, si prius fuerunt in aliquo honore & gloria, tamen impudentiæ pudentes exitus quærere conabantur, ne tanta apud omne genus hominum infamia laborarent. Redite igitur ad vos, & nolite ita pudoris fines sæpe transilire, vt cùm bene & nauiter impudentes vos & haberi & dici necesse sit, tum viuatis omnibus dedecoris & infamiæ maculis notatissimi.

Alterum exemplum ad pudorem.

QVem non pudeat superbiæ suæ? quem non inconsideratæ temeritatis? qui cùm suis nefarijs flagitijs ac scelerib. execraudis diuinam maiestatem violauerit, velit bonus & integer, & ab omni macula liber videri? An verò te elationis intolerandæ non pudeat, qui cùm scelerum ac flagitiorum sordibus plurimis fueris inquinatus, tot libidinis & auaritiæ maculis aspersus, non motus comprimendos, & omni ratione coercendas cupiditates curas? Iesus tener ac delicatus, octauo die à suis natalitijs, nulla minima labe infectus, quippe qui filius Patris æterni, splendor & imago tantæ Maiestatis, ipsa fuit virtus & absoluta sanctimonia, neque suscipere scelus vllum poterat, sanguinem suum profudit, & vagiens ac plorans, præ doloris magnitudine, præ cruciatus acerbissimo sensu, carnem abscindi sibi tenellam passus est, & signum Circumcisionis, quo Iudæi à cæteris gentibus internoscebantur, in corpore sanctissimo impressum & inustum relinqui. Ipsis Filij exemplum sequuta Virgo Maria, non quadraginta dies post editum in lucem tantum Dominum in templum venit? non Filium æterno Patri deuouit, cum donis ac muneribus, quæ præcipua fuerunt semper inopum & extrema prope mendicitate laborantium? Cum lege soluta fuisset, cùm Filium interuentu Spiritus diuini concepisset, cùm salua integritate peperisset, cùm denique his de causis nullo præcepto fuisset legis astricta, puduit Virginem tantam, puduit Reginam cœlestis Aulæ, templi limina adire, in conspectum venire sacerdotis, emblema diuinum dedere Simeoni, diuinæque deuouere Patris æterni celsitati? O temeritatem hominum

minum modo viuentium intolerandam! O impudentiam nostram minimè ferendam! Nos cùm nefariè quotidie astringamur flagitijs, cùm in omni libidinum impuritate, tanquã spurcissimæ sues in cœno, fæditatem odoris amantes, dies noctesq; volutemur, cùm scelera sceleribus singulis horis atque momentis, cumulemus & adaugeamus, cùm denique necesse habeamus execrari pestem hanc, & perniciem animorum, cùm pudere oporteat, ac tædere vitiorum, cùm debeamus omni sensu, dolore, lacrymis testari malum nostrum, & supplices & abiecti ad Confessarij pedes, ad Christum Iesum aram, quem nostris sceleribus toties in crucem sustulimus, nostrorum petere veniam delictorum, venire nos in templum, ad pedes Confessarij nos prosternere, eluere sordes animorum pudeat? & ore impudenti, in sceleribus ac flagitijs versari in populi clarissima luce non pudeat? Discamus demissionis exemplum à Virgine, & à Christo Iesu, cùm pœnituerit nos peccatorum, veniam deposcere: cùm suppliciter ac demissè eandem petierimus, speremus de benignitate Domini, nos eam sine dubitatione consequuturos esse.

Affectus ad amorem Dei immortalis.

TE mi Deus summe præpotensque ex animo diligam & amem in perpetuum: quem enim magis carum, magis eximium habere debeam inuenio neminem. Te rebus omnibus cuiuscumque generis & ordinis præponam. Posthabebo fratres, amicos, parentes meos, qui me genuerunt, & ediderunt in lucem, à quibus neque corpus, neque animum, neq; diuitias, neque honores, neque gloriam, neq; decus accipere potuissem, nisi tu largitor fuisses munificus ac liberalis, princeps & auctor omnium præcipuus ac singularis. Quid enim illi mihi donarunt, vel donare potuerunt, quod à te, tanquam à fonte bonorum omnium perenni & inexhausto, tanquam à maximo veroque parente cunctarũ rerum, non profectum fuisset, & in me, & in omne genus hominum infinita tua potentia liberalitateque collatum? Quòd cœlum tantis syderibus collucens, Lunæ varietate distinctum, claritate Solis illustratum; tantam fabricam & elegantiam Vniuersitatis huiusce venustissimam, ætheris ardorem, aëris circumfusi regionem, mare immensum atque profundum, terram pulchritudine diuersitateque rerum refertissimam; tandam denique vim & copiam singulis in locis contentam, meis vsibus inseruire video, tuæ sunt potentiæ,

tuæ liberalitatis illustrissima monimenta: quorum nihil ab hominibus, nihil à Principibus terræ potentissimis, nisi te prius munificè magnificeque largiente, potuissemus accipere. sic illi diuitijs & bonorum omnium copijs affluunt; si tu locupletare illos volueris, si opibus potentiæ, honoribus, & fortunis amplissimis augere: sic homines ad dandum largiendumque propendent inclinatione voluntatis; si mentem tu dederis eisdem ad bene merendum de bonorum genere mortalium. Quid quod ea, quæ largiuntur parentes, quæ conferunt homines alij, conseruari nō possunt, & hæc vita, qua perfruuntur, incolumis nequit retineri, nisi dono ac munere tuo retineatur conseruetur que? Quid quod Filium in hæc terrarum sola misisti, vt lucem cœlestem nostris mentibus perferret, & ex Dæmonis seruitute in veram libertatem vindicaret, & in cœli sedem altissimam, vnde parentum nostrorum culpa deiecti fuimus, sua virtute restitueremur? Quid deinde locupletes & copiosi fuissemus, in summa gloria & honore collocaremur, fungeremur amplissimis muneribus Reipublicæ in ore cunctorum, clarissimaq; luce fœlices ac fortunati versaremur, si post discessum animi è corpore deijceremur in obscuram & caliginosam noctis sempiternæ regionem? His omnibus miserijs & ærumnis liberamur meritis ac virtute Christi Iesu cœlesti. Quamobrem abijciamus amorem hominum, rerumque omnium, quæ infra Lunam sunt, & in Deum immortalem transferamus. Hunc amore summo prosequamur, de illius celsissima dignitate, potentia, gloria, maiestateque cogitemus. Nihil apud nos valeant diuitiæ, nihil honores, nihil parentes, nihil Principes potentissimi: sed Dei solum immortalis dignitas & maiestas excelsa, quo nihil maius, neque bonis omnibus affluentius cogitari potest: præter quem omnia, quæcunque fuerint, quacunque specie pulchritudinis & communi hominum æstimatione magni habita, nulla sunt, & pedibus trahi debent à veris Christianæ Religionis cultoribus. Vt cerui æstiuo tempore in summis solis ardoribus sitientes, ad aquas decurrunt, & aduolant, vt sitim expleant: ita nos Dei summi præpotentisque amore flagrantes, & sitientes fontem bonorum cœlestium inexhaustum, auiditate debemus infinita tantum & tam liberalem Dominum appetere, nos eidem semper dedere, voluntatibus, animisque propensis, nihil velle, nihil desiderare nisi summum & infinitum DEI sempiterni numen, tanta magnitu-

magnitudine amoris, vt Deum duntaxat amores, & delicias nostras ducamus. Hoc amore flagrabat Paulus, cum exilia, carcerem, vincula, virgas, cruciatus omnes, & mortem, pro Christi dignitate subire cupiebat. Eodem amore Petrus ardebat, cùm rogatus ab Assertore Iesu de amore, quo illum prosequeretur, ausus est proferre Dominum eundem, suamque maxime mentem diuinam, quam haberet sui amoris, & charitatis accensæ testem. Cùm multis testibus nostræ Religionis integris & incorruptis hoc planum facere possemus, tum planius Virginis sanctissimæ discessu è vita, pleno amoris, pleno caritatis: quæ nihil magis cupiebat, & hac infinita cupiditate Dei immortalis visendi flagrans, extremum spiritum exhalauit. Atque ipsius Legis diuinæ mandata ad duo potissimum capita, amoris in proximum, & inflammatæ charitatis in Deum, referri non ignoramus. Quamobrem omnes amore singulari Deum summum præpotentemque Mundi totius opificem, tam beneficum & liberalem largitorem amemus, ad cuius aspectum perfruendum editi fuimus in hanc lucem.

Affectus ad odium.

QVis ferat templum Diuinæ Maiestati consecratum non debito cultu, religione coli? & in æde Deo immortali, Matrique integerrimæ Mariæ, & Principibus cœlestis aulæ dicata, summa cum sanctitate non esse quenquam mortalium? Tu templi sanctissima limina ingredi, tu intra parietes eiusdē templi religiosos esse, tu in eodem loco, pleno sanctitatis, pleno religionis, cum alijs tui similib. colloqui videaris? & ea loquaris, quæ ab omni cultu, religioneque procul absunt? quæ non modò aliena sunt à loci maiestate, sed neque in tuorum parentum oculis agere auderes? quæ si loquereris audiente quocunque honesto proboq; ciue, obiurgaret te statim, & tuam impudentiā increparet, & cum probro tuo ac dedecore maximo, è templo augustissimo sanctissimoque te eijceret, vel eijciendum multo ante clamaret? clamaret etiam, vt tui te puderet, & vbi esses, quo in loco, coram quo etiam Domino, in cuius diuini numinis aspectu, quid reliqui agerent, cuius rei causa templa ædificata fuissent, vt recordareris, sæpe ac sæpius iteraret. Moneret te etiam non domi tuæ, non in ciuitatis platea, non in aliqua scena, non in theatro, vbi spectarētur & audirentur Comœdiæ, prodirent actores, histriones gesticularentur, & risus & cachinni commouerentur, turpia verba fierēt, & vsurparentur:

sed

ſed in templo, in loco religioſiſſimo, in æde immortali Deo ſacra, coram ſacrario Chriſti Ieſu, in ſuis oculis, in ſuo ore celſiſſimo: Atq; id temporis, cùm res diuina fieret, cùm Sacrum celebraretur, & tot eſſent viri mulierſque, quæ ſanctiſſimè, religioſiſſimeque ſuis temporibus & ſtarent, & in genua procumberent. Et id temporis etiam, cum Sacris, & communione fidelium, congreſſuque, & ſermone, huiuſmodi turpiſſima facta facientibus, & turpitudines & impuritates verborum ex ore ſpurciſſimo euomentibus viris interdiceretur. An vero præſente Rege huiuſce ſæculi, ſummo cum ſilentio, ex illius ore pendent omnes, modeſtiâ ſummâ, curâ, ſtudioque magno animi Regis explendi, & non verbum modo non facientes minimè, sed vultum, & nutus minimos expectantes adeſſent Heroes & Magnates in aulâ Regiâ; & te in oculis, in præſentia terræ cœlique potentiſſimi Dominatoris, tanta cum impudentia, intentaque loquentem voce, & tumultuantem, & cachinnantem ſæpe, interturbantem & offendentem eos, qui in templo eſſent, immemorem loci, oblitum religionis, & ſermonem omnibus dantem, qui præſentes eſſent, & ad ſummam impudentiam deprauatum, & perditum adoleſcentem viderent? Si antiqui lucos & ſyluas Dijs ſuis Deabuſque ſacras tanta religione coluerunt; Chriſtiani veri Dei auguſtiſſimum venerandumque templum non omni cultu & ſanctitate proſequerentur? Reges honore tanto efficiantur, & in illorum conſpectu nihil niſi ſumma cum Aulicorum elegantia, munditiaque, gereretur: Deus ipſe ſummus, præpotens, terræ cœlique Dominus contemneretur, & ſperneretur audacter, & impudēter in templo? Odium neceſſe eſt in te vnum cunctorum hominum, Deiq; immortalis iracundiam excites, qui præſentiam ſui nominis violare auſus fueris. An vero fruſtra fabulis traditū putabimus, quod Pyrrhus o ciſi Priami in Idolorum templo, Aiax Oileus vio atæ Caſſandræ pœnas luerit, non vt templorum religionis admoneremur? Quid quod Pompeius, victor omnium gētium, poſt templum Solymorum direptum, poſt ablatum aurum & argentum, nullam fuit in poſterum fœliciter victoriam conſequutus? Atq; ipſe Chriſtus Ieſus vendentes & ementes, arrepto flagello, illa oris auctoritate cœleſti, illa grauitate maieſtateque celſiſſima, verborum fulminibus horrificis tonans & fulgurans, fugauit & eiecit è templo, euerſis prius nummulariorum menſis, diſperſis ac diſſipatis toto pauimento pecunijs, & quæ in menſis eſſent, rebus diſiectis diffuſiſque. Eſt ſane hominibus Deoque

immortali nimium infestus ille, qui sanctitatem templi debito cultu religioneque non prosequitur: nec impune liber ac solutus, audax & impudens, contemptor templorum, religionisque, versabitur inter mortales.

Affectus ad inuidiam.

ENim vero intolerandus es, Leouigilde, hac tuâ potestate Regiâ, his tot regnis & imperijs potentissimis, quorum viribus fretus, omnia pro libidine geris, nullâ non modo virtutis, & iustitiæ; sed neque communis vrbanitatis & humanitatis vsitatæ ratione habita. An vero Regem teipsum appellem, qui à via virtutis abducere, à Religione studeas abstrahere, & minis atque terroribus à veritate auocare genus hominum, & à vero immortalique Deo filium tuum Regem inclitum, columen, & firmamentum Christianæ Religionis? Ecquis Regis nomine dignior erit, aspiciamus. Ermenegildus propugnator veritatis; tu oppugnator es. Ille fidem acerrimè defendit; tu vehementer oppugnas. Ille sequitur mandata Dei voluntatemq; sanctissimam; tu nihil non facies contra Dei præceptiones, legemque diuinam. Ille cœlestem, & nunquam interituram gloriam appetit; tu fluxam & cito perituram. Ille sempiterni numinis honorem, & immortale decus tuetur; tu tantæ Maiestatis gloriam imminuere conaris, & modis omnibus extinguere. ille ad Beatorum sedes & dignitates amplissimas cœlestis aulæ cõtendit; tu teipsum das præcipitem in damnatorum regiones obscurissimas. ille vitã tibi dare, & gloriam immortalem vellet; tu pestem & exitium cùm alijs Christi Iesu administris, tùm eidem egregio fidelique cultori filio moliris. Vter igitur melius Rex appellabitur, tune, an Ermenegildus? Is, qui omnia pietatis, fidei, religionis officia sanctissimè integerrimeque facit; an tu, qui leges sanctitatis, veritatis, & humanitatis omnis & iura nefario scelere polluis? Atque vt alia tua scelera præteream, vel hoc vnum aspice nefarium & detestabile: quod minimè contentus es satellites & administros Arrianæ sectæ auctoritate tua, potentiaque adiuuare, nisi crudelitatem omnem adhibeas in filium. Atque primo cogere milites, deinde vrbem Hispalim obsidere, postea cum illo confligere, denique per summum scelus atque perfidiam donis, ac muneribus corrumpere Romanos perstitisti; vt deserant, ac prodant, quem tueri pecunijs & obsidibus datis & acceptis constricti debebant, filium tuum Ermenegildum. Cogis milites, Ermenegildus delectus habet;

vrbem

vrbem oppugnas, Ermenegildus defendit; prælium deposcis, ad manus venire non recusat; tu copias tuas, ille suas acies educit in medium campum: vicisti? sit ita: sed quomodo? scelere, perfidia, proditione scelerata Romanorum: & filius proditus ac desertus fugit? deserit fidem? transit ad tuas partes? Qui filium, qui vxorem, qui Regnum ad fidei defensionem contulerat, seipsum & caput deuouet carnificis à te missi gladio sine cunctatione districto, & crudeliter in medium caput immisso. Tune Rex? tune pater, an tyrannus intolerandus, crudelitate barbarus, & diritate sanguinis percitus? neque Tygrides vnquam tanta crudelitate fuerunt, non vrsi, non leones tanta rabie agitati, vt fœtus, quos ediderint & procreauerint, crudelissimè conficiant: insitus est à natura cuicunque generi animantium & ferarum immanissimarum amor ad fœtus procreandos, alendos, & conseruandos admirabilis, in quarum educatione conseruationeque cùm laborem cernimus, naturæ ipsius amorem videmur cernere. Tu leonibus, vrsis, Tygride quacunq; immanior, naturam humanam exuere, & omnem sic abijcere visus es amorem, à natura parentibus & bestijs etiam deterrimis insitũ, vt non destiteris, quoad vitam ademeris in carcere, misso ad filium occidendum crudeli carnifice. Vnus tu repertus es, qui tantum immanitate bestias viceris, vt qua de causa filium conseruare debuisses, & pluris habere, & magis ornare tuorum accessione regnorum, ex hac tu eum per summam crudelitatem de medio sustuleris. Quid dicam amplius? non Regis, neque parentis honore, sed importuni monstri portentique detestandi dignus probro dedecoreque turpissimo habendus es.

Affectus ad misericordiam.

EGone contineam lacrymas, ac non effundam in his acerbitatibus, si quem fortasse possim ad misericordiam flectere? Quid agis anime mi ad Dei similitudinem create? siccine patieris te in luctu & squalore iacere? siccine deformatum peccati fœditate? inquinatum scelerum omnium sordibus, in miserijs tantis, & ærumnis esse? A Creatore tuo abstractum te videas, & hostili odio diffidentem, amicum nefarij Dæmonis, & inimicum sempiterni Numinis, seruitute miseranda premi, tanquam vile mancipium inferorum. Qui ad libertatem natus fueras, & filius immortalis DEI, donis ac muneribus gratiæ cœlestis ornatus, siccine de gradu dignitatis altissimo te deieceris tuorum prauitate flagitiorum?

O homo! qui in honore, & gratia cœlesti eras, qui ius habebas ad cœli gloriam consequendam; illud tam facile falsis voluptatum illecebris delinitus amiseris? qui diuinæ pulchritudinis aspectu perfrui poteras; deformem & horribilem Dæmonis vultum subire poteris? qui suauitates & iucunditates Beatorum percipere; cruciatus & acerbitates damnatorum perferes? qui nunquam interituros cœlitum honores consequi; iniurias & ignominiam nequissimorum spirituum sustinebis? qui lucem aspicere cœlestem & immortalem; in tenebris & in caligine noctis sempiternæ iacebis? qui perfrui gaudijs, & lætitijs omnibus veris & solidis; timoribus assiduis, angoribus & cruciatibus torqueberis in perpetuum? qui inter Beatorum cœtus & ordines tanto cum gaudio voluptateque versari; cum legionibus inferorum horrificis, cum nequissimis spiritibus, cum furijs fœda terrificaque facie formidandis commorabere? Quid istud mali? quid miseriarum? quid calamitatum & ærumnarum obsecro? Ideone Filius Patris æterni in terrarum sola descendit? ideo naturam humanam admirabili societatis vinculo sibi copulauit? ideo in præsepi tener ac delicatus, ab illo puncto tẽporis, quo bellus & aureus infans exijt, in hanc lucem ploratus edidit & vagitus? ideo octaua luce à sanctissimo natali die carnem teneram & cœlestem gladio sibi passus fuit rescindi Simeonis? ideo per omne suæ vitæ tempus, per tres & triginta continuos annos homines è seruitute liberandi causa tantopere laborauit, & desudauit, tot itinera fecit, post virgas & spinas in crucem temporib. illis plenam dedecoris & ignominiæ sublatus extremum spiritum exhalauit? Vbi precor homo, natalia Domini, vbi labores & vigiliæ, vbi contumeliæ & ignominiæ pro genere hominum libenter ac fortiter toleratæ? vbi doctrina cœlestis? vbi multitudo, magnitudoque miraculorum? vbi illa quinque millia verberum? vbi aculei spinarum diuino capiti crudeliter infixi? vbi crux suis humeris comportata? vbi postremo mors tanta alacritate obita? vbi merita? vbi fructus horum omnium cruciatuum? tot homines in suam vtilitatem cõuerterint facta Christi Iesu sanctissima, & fructus tulerint vberes ac præstantes, & immortali gloria dignissimos; tu ferus & inhumanus, improbus ac nefarius, his fructibus te ipsum priuaueris, tuis nefarijs & execrandis sceleribus, tuis præcipuè turpibus, & impuris voluptatibus? Recordare homo, quot tui similes, quod natura tua præditi, & multo clariore illustrioreq; dignitate: quot non viri solum corroborata iam ætate, sed pueri à te-

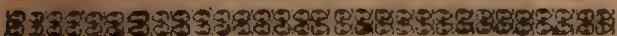
riâ teneris suis annis, ab ipso pueritiæ flore, cùm nobili genere nati essent, & omnib. bonorum copijs affluerent, magnis Reipub. muneribus, amplissimis honoribus ac dignitatibus fungerentur, cùm essent Regiâ & excelsâ sanguinis & nobilitatis stirpe procreati, cùm in celsissimo Regiæ dignitatis gradu collocati, in summo honore & gloria fuissent, vniuerso illis hominum genere humiliter aç demisse seruiente, voluptatib. & honoribus huiusce sæculi, atque adeo periture gloriæ nuntium remisissent, diuinæ maiestati se consecrarunt, deuouerunt que. Horum tu non facta pulcherrima potius imitabere, quàm nequissimorum, & à Deo procul abhorrentium vestigia nefaria sequeris? Recordare misericordiam Dei infinitam, qui te de cruce suspensus, & brachijs protentis apertisque sibilo boni pastoris in suum amplexum vocat, vt accurras & aduoles, statim veniam petens peccatorum, qui nihil magis vult, quàm tibi in viam redeunti misericorditer ignoscere. Cruci affixus est tribus clauis, commouere se non potest, & quamuis suâ infinitâ virtute posset, non faciet tamen, vt tu ad suos celeriter amplexus properes ac festines. Ille te amplectetur medium, scelera & flagitia tibi condonabit. Quid expectas? quid immoraris? Mitis est & misericors, qui si tuam nollet vitam & incolumitatem æternam, non te accerseret, non vocaret, non ille crucem subiret, non apertum latus hastæ diritate demonstraret, in quod, tanquam in immensum, & infinitum misericordiæ pelagus, te totum immergere, & omnes maculas & labes peccatorum flumine sanguinis, tam largiter & copiosè profluentis, delere poteris & obruere. Id vt facias, bonus latro documenta dabit diuinæ misericordiæ, & mansuetudinis Christi Iesu infinitæ, qui quamuis improbus & sceleratus, vno verbo duntaxat, Paradisi mentione facta, recognita tanti Domini potestate, veniam suorum consequutus fuit scelerum ac flagitiorum.

Affectus ad metum.

Fieri profecto non potest, si quidquam humanitatis habes, quin simul atque aliquod flagitium admiseris, continuo totus tremas corpore atque animo. An non veniet statim in mentem tibi multorum hominum, qui propter sua scelera grauiter ab immortali Deo mulctati fuerunt? Non recordaberis infinitam Domini potestatem, quem diuersis & grauissimis flagitiorum generibus ad iracundiam, ad vindictam toties pro-

uocasti? Quid illius sæpe gladius in sceleratorum hominum pectora districtus egerit? quorum vitam petierit? quæ potestas suorum armorum? qui sanguis profusus? quorum vita adempta? quot strages editæ? quot clades, & calamitates hominibus allatæ fuerint propter suorum vitiorum multitudinem magnitudinemque? Multi quidem paucioribus & minoribus peccatis gladio diuinæ iustitiæ conciderunt, atque vno sæpe scelere, & vix pene commisso, dati sunt in inferorum pœnas sempiternas: & tu tantis flagitijs contaminatus, tot vitiorum sordibus inquinatus, non formidabis diuinæ iustitiæ seueritatem? Quod adhuc te sustinuerit, quod pertulerit incredibili sua benignitate, quod in te gladium non distrinxerit, quod non dederit præcipitem in obscuras inferorum regiones, quod expectauerit adhuc, & expectet, quod ad sanctitatem te vocet, ad suam gratiam inuitet, putas hoc perpetuum fore, & impune te semper abiturum esse? Caue homo, caue obsecro, ni vis, vt tarditatē diuina maiestas supplicij grauitate compenset, & morte repentina conficiat. Quot mors immatura præoccupauit adolescentes? quot in ipso iuuentutis flore, qui ad senectutem se peruenturos esse putabant, de medio rapti fuerunt, & inimicorum gladio occisi, sica traiecti, confossi pugionibus, & ex insidijs, adeo repente, vt neque proferendi nominis Christi Iesu tempus datum fuerit? Hi ceciderunt, ceciderunt in obscuram sempiternæ noctis caliginem, & cruciati sunt, & cruciabuntur in perpetuum exquisitis suppliciorum acerbitatibus. Quibus si facultas ad hanc vitam redeundi concederetur, quam vitam agerent? quam duram? quam asperam? quantis supplicijs carnem hanc mulctarent, afflictarent, & comprimerent, cilicijs, inedia, vigilijs, & omnibus horis atque momentis, & vt merita fuit, discerperent, & dilaniarent? Atque omnes sibi pœnæ, omnes cruciatus leues viderentur præ odio quidem hostili, quo bestiam hanc teterrimam persequi vellent & insectari, memores pœnarum, quas passi fuerunt, & paterentur in omnem sæculorum memoriam. Non intueri Dæmonem, & mentis oculis cernere videris, dies noctesque nullam horam, neque minimum punctum requiescentem, vt insidietur & præcipitem agat te in inferorum sedes execrabiles? Quid agis conscius tantæ feritatis? Non timebis cum cubitum eas, ne te dormientem adoriatur, & gulam comprimat, suffocet, (si vis apertè loquar) & det præcipitem in vallem miseriarum, & ærumnarum plenissimam, te miserum, & infœlicem, ærumnosum, & calamitosum peccatorem. Cum

rem. Cum eris in inferorum sedibus, cum in illo carcere caliginoso, cum deflagrabis flammarum ardoribus, cum deterreberis furiarum terrifica facie, cum pœnis pœnæ, cum supplicijs supplicia cumulabuntur & augebuntur, cum ad communes damnatorum cruciatus accedent, & addentur, qui præcipui debentur & singulares, & exquisiti tuis tetris & inauditis sceleribus, illorum nullum finem statuendum, non defatigandos vnquam Luciferi satellites, valentissimos & exercitatissimos scias. Quid hic ages homo nefarie? Quibus lamentis, quibus vlulatibus, & dissonis rugitibus inferorum illa obscura caligisonaque loca complebis? Cogita à tergo semper insidiantem hostem, nec vllum periculo vacuum temporis momentum, immanem ac ferinam hostis crudelitatem, casus aliorum miserabiles, & exitus tragicos & exitiales, & iam te profectò incipiet tædere vitiorum, incipiet pœnitere flagitiorum tuorum: & quem virtutis & honestatis pulchritudo, Dei immortalis maiestas, Beatorum gloria, & præmia sempiterna in officio non continuerunt, inferorum pœnæ, cruciatus damnatorum, mortis imminentis pericula, grauis ac vehemens Iudicis æterni seueritas à flagitijs auocabit. Magnæ quidem & extremæ dementiæ fuit, semper illa pericula, quæ vitare possis, non maturè cauere: sed cum extrema pernicie, scelere ac nequitia sua quenquam vltro tot mala sibi accersere & attrahere. In horum numero tu videris esse, qui fores salutaribus monitis diuinæ Iustitiæ, & intimis animorum sensibus occluseris, & nullum ad benè de tua salute sperandum optimo cuique æstimatori locum reliqueris.

POSTVLATIO.

TRia illa potentissima Rhetoricæ præsidia, postulatio, obsecratio, & obtestatio accedunt, quorum luminum primum simpliciter deposcit, illi proximum humiliter ac dimissè supplicat, tertium flagrans & ardens omnino testandi vim habet; quorum exempla sequentibus discernes exercitationibus.

Postulatio.

AVarus equidem id postulat, vt quoniam pecuniarum cupiditate flagrat, & diuitijs huiusce sæculi inhians, nullam aliam cogitationem, nisi de nummis, nisi de fortunis & opibus humanis suscipere potest, vt ad hos nummos comparandos, ad facultates & fortunas suas augendas, vos auditores præbeatis. Vobis equidem operam sibi præstantibus sperat, id quod per prauas rationes, per summum scelus, per aliorum spoliationem & fraudem apertam consequutus est, se breuiter ita quidem aucturum esse, vt cum ad pecunias magnas peruenerit, tum omnibus bonorum copijs affluat, quibus copiosus ac bene nummatus, & facile suæ ciuitatis locupletissimus appelletur; se diuitijs, & pecunijs maximis non præditum, nullum gaudium, nullam lætitiam capturum esse confirmat; cum arcas aperuerit, & tentauerit, & respexerit nummorum refertos loculos, præ gaudio vix apud se futurum esse lætitijs omnibus gestientem. Quare petit à vobis, qui potestis, & consueuistis alios vestro studio locupletare sæpissime, vt pecuniarum, & diuitiarum cupiditate flagrantem animum expleatis. Hæc quoniam iniqua vobis postulatio videbitur, aliam ego, vt vos videbitis, multo æquiorem affero. Primum à vobis Antonius petit, vt si vel nummulum aliquem, si quidquam rei acquisiturus sit, nisi bonis & honestis rationibus, nisi summo iure, & ex Dei diuinis præscriptionibus, vt nihil vnquam bonorum sibi comparet, neque auctam vnquam rem familiarem aspiciat; sed pauper & inops, totos vitæ suæ annos agat, & ostiatim stipem cogens ad se alendum & sustentandum: sin aũt id quod cupit, & in quod est voluntas propensior, velle Deum intellexerit, vt crescant & augeantur suæ facultates & fortunæ magis ac magis ad commodandum alijs, ad opitulandum miseris & ærumnosis hominibus; id postulo atque peto iterum atque iterum, vt tales vos mihi præbeatis ad fortunas, & ad patrimonium vestrum augendum, vt non auaritiæ, sed liberalitati materiam suppeditasse videamini. Auarus pecunias vult, vt illæ nulli sint vsui, neque sibi, neque proximo; ego sic peto, vt meis honestè moderateque inseruiam. & multo magis indigentibus, & opem nostram implorantibus. Ille diuitias appetit, vt hæredes locupletes & copiosos relinquat, & ipse vitam in multis miserijs & angustijs agat; ego quidē, vt viuens & incolumis inopum & calamitosorum hominū generi opem

feram

feram, & ante discessum animi è corpore in diuinum cultum religionemque conferam. Ille eos vult, vt loculorum aspectu pecuniis confertissimorum se oblectet, vt arces aperiens, tentet attrectetque loculos, vt eisdem sua verba iucundissima auarorum vsitato more faciat; ego vt ex commodo allato pauperibus, ex sumptibus rectè factis, ex collatis in vsus honestos atque præclaros, quàm magnam lætitiam accipiam, & bonorum omnium largitori Deo, ea munificus ac liberalis dicam, quæ bonum Christi cultorem dicturum esse maximè scio. Auge me bonis tuis, & fortunâ meum statum, & fortunatiorem redde, liberalissimè magnificentissimeque Deus, ad misericordiam impertiendam ijs omnibus, qui bonitati diuinæ confidentes, meam opem imploratum venerint. Quæ fuerit hominis vtriusque postulatio, vos Auditores cernite, vt quæ boni viri facere debeant & consuescant, intelligatis.

Obsecratio.

OBsecro sanctissime mitissimeque Deus, vt mei ipsius miserearis, qui in hac miserâ & ærumnosa sæculi valle versor, innumeris periculis & telis hostilibus expositus. Tu mihi fer opem, qui promisisti à tuis genibus non repulsurum esse quenquam hominem, qui misericordiam tuam implorauerit. Sponte soles miseris, & calamitosis hominibus occurrere, nullius etiam oratione sæpe vocatus, nunc verò clamoribus multis & assiduis precibus, tot lacrymis in tuo conspectu profusis, obsecro nostrarum te misereat calamitatum, qui vides, in quibus periculis versemur, quibus inimicorum insidijs dies noctesque circunuenti premamur. Obsecro benignissime Deus, me ipsum ex hac dæmonis seruitute liberes. Peccaui, impiè egi, ad clemẽtiam tuam confugio, vt ignoscas obsecro, & meorum mihi des veniam peccatorum. Tu me ad tuam similitudinem & imaginem Deus Optime ac Maxime formasti, & editum in hanc lucem, sacro fonte ablutum, & Fidei Christianæ insignibus ornatum, & labe ac maculâ parentis Adami in matris vtero contractâ expiatum per salutare lauacrum, in eum statum adduxisti, vt in tuâ gratiâ positus, in veterem amicitiã redirem. A pueritiæ cunabulis, quibus me beneficijs affecisti? quibus cumulasti donis ac muneribus? quos præceptores ac magistros Religionis, quos ad colendam diuinã legem doctores mihi præbuisti? maximos duces ac principes virtutis omnib⁹ sanctitatis nume-

ris expletos. In quâ me Christianæ ditionis parte, in quibus regnis ac prouincijs fidei cultorum egregiè fidelium numero ac præstantiâ florentibus, doctrinaque verissimâ sanctissimaq; Christi Iesu abundantibus, sanctorumque Doctorum, & Religiosarum omnium familiarum præsidijs maximis firmissimisque munitis collocasti? Me tuum amicum antea, nunc inimicum & impurum flagitiosumque vides, qui his omnibus beneficijs à tua diuina maiestate acceptis, tam ingratus fuerim, vt vno solùm aspectu mulieris, vnâ voluptatis illecebrâ, à te meo duce parenteque summo defecerim, & in miseriam, & ærumnam peccati detestabilem & execrandam inciderim. Quid agam sanctissime Deus? quò me conuertam? cuius opem & auxilium, nisi tuum implorem in hac tantâ, & tam ærumnosâ calamitate? Per tuam misericordiam & benignitatem infinitam, per Filij tui merita, & per cruciatus eiusdem acerbissimos, per mortem suam sanctissimam, mihi in genua tua procumbenti, tuamque opem imploranti, quæso velis ignoscere. Agnosco bonitatem tuam, & prauitatem meam: agnosco tuam benignitatem, & ingrati animi mei labem: agnosco pulchritudinem tui numinis, & deformitatem ac maculas conscientiæ meæ. Recordor acceptorum beneficiorum magnitudinem, & obliuionem meam, & ingratum, & immemorem animum: recordor per te, per custodem Angelum, sensus intimos & motus animi factos, & à me toties abiectam tui ipsius, boni Angeli, mandatorum tuorum, tuæ diuinæ voluntatis memoriam. Occidi, perij, interij totus miser, nisi tuâ benignitate opem mihi feras in tanto luctu & miserijs iacenti. Vates ille Regius misericordiam tuam summo dolore, lacrymis multis implorabat: & afferens tuæ maximæ benignitatis monimenta ab initio nascētis mundi, egregijs numinis tui cultoribus testata, vt ignosceres suppliciter orabat: eandem implorabat misericordiam Magdalena, quæ demisso vultu, oculis in terram defixis, non erubuit vultus, & ora subire conuiuarum, & procumbens in genua, à tergo sumens in manus pedes Assertoris Iesu, lacrymarum ingenti multitudine spargebat eos, & præ suspirijs, præ lacrymis verbum proloqui minimè poterat: sed os admouens pedibus, oscula imprimebat millies labijs infixis & inhærentibus, & magis ac magis lacrymis pedes sanctissimos perfundens eosdem capillis auro fulgenti clarioribus abstergebat, ipsamque contra conuiuarum sermones & linguas detrahentes & obtrectantes maledicè defendisti, & liberam ac vacuam omni cura,

fine

ſine angore, ſine ſolicitudine, peccatorum vinculis ſolutam diſcedere iuſſiſti. Multos alios afferre poſſem teſtes tuæ benignitatis, & infinitæ miſericordiæ: ſed præ lacrymis loqui non poſſum. Tu igitur benigne, pie, miſericorſque Deus, qui mihi mentem iniecisti confugiendi ad numen miſericordiæ tuæ ſempiternum, mihi precanti, gementi, lacrymanti da veniam, quam efflagito. Quid enim aliud ego poſſum facere niſi flere? niſi gemere? niſi mortem, & omnes quoſcunque cruciatus & inferorum flammas velle, ac polliceri me potius perferre paratiſſimum eſſe deinceps, quàm quidquam ſceleris in tuam Maieſtatem ſuſcipere?

Obteſtatio.

SEd quid pluribus opus eſt ad huiuſce peccatoris ingratum in diuinam maieſtatem animum oſtendẽdum. Te, teipſam obteſtor terra, te mare, te cœlum, & omnia, quæcunque Dei immortalis cœleſti poteſtate creata ſunt: (quę mirum eſt profectò non in hunc peccatorem conſpiraſſe, & de tam ſcelerato, & omnibus vitiorum ſordibus contaminato peccatore non ſumpſiſſe pœnas.) Te teſtor terra, quam patefactis inferorum faucibus non abſorpſiſſe peccatorem, mirum eſt profectò. Te teſtor mare, quòd finibus contentum tuis, non tete effudiſti ac redundaſti, vt tam ſceleſtam, tam tetram belluam obrueres. Simile quidem eſt miraculi: & vt alias ſenſu carentes omittam, Te cur non teſter cœlum, vnde multa ſæpe fuerunt in improbos & nefarios homines fulmina crebro fulgure, & ruentis prope totius machinæ tuæ fragore terrifico? Hunc, hunc peccatorem non ictu alicuius fulminis conflagraſſe, & deiectum in inferorum ſedes animum eiuſdem, flammis ardentibus flagraturum in perpetuum, quis non miretur? Non eſt credibile, tantam in vllo feritatem eſſe potuiſſe, niſi manibus, niſi oculis tenerentur innumerabilia beſtiæ tam teterrimæ flagitia. Nullum enim ſceleris, nullum flagitij genus reperietur, quod non ab hoc admiſſum fuerit in Deum immortalem. Atque ſic eſt ex omni flagitiorum colluuione factus, vt noua quotidie cogitet, noua nefariè & impiè in homines Deumq; moliatur. Vos etiam teſtor, Auditores, quos aures occluſiſſe crediderim ad libidines, in quas ſemper ſeſe effudit intemperanter. Teſtor quoq; Iudices, qui toties admini-

administros suos ad hunc hominem comprehendendum, & coniiciendum in carcerem, atque adeò in interiorem locum disiunctissimumque recessum detrudendum, & amandandum, procul cum infimis & sordidis hominibus, cum infamibus & latronibus & omni turpitudinis notâ condecoratis sæpe iussistis. Testor denique parentes eius miseros, qui filij sui scelerati liberandi causa iudicijs plurimis ad summam inopiam redacti, aliena misericordia viuunt stipem adhinc iam multos dies corrogantes vicatim. Quos antea diuites, quos copiosos, quos omnibus bonis affluentes vidistis, & honestè non modò, sed aliquando magnificè domi suæ sumptus facientes; vt qui filios hominum, qui seruos, qui comitatum intuerentur, facilè sibi persuaderent, multis pecunijs, fortunisque maximis locupletatos Principes ciuitatis esse. Si terra, si mare, si cœlum ipsum, si lites & iudicia, si pericula capitis, si turpitudo & infamia, si parentum extrema nunc inopia, mendicitas, cæteræque miseriæ commouere non potuerunt: quid tester potissimum nisi crucem ipsam, nisi mortem Christi IESV? si hæc duo tantum animum ferro diriorem non commouerint, scio nihil vim vllam habiturum esse ad flectendum mentem tuam, & à scelerum multorum maximorumque prauitate deterrendum. Intuere igitur crucem illam, quam tanquam molem & machinam ad euertendas opes inimici Christus Iesus suis humeris comportauit. Intuere manus ac pedes clauorum diritate transfixos. Intuere Dominum terræ cœlique præpotentem in crucem actum, & te, te, inquam, benignitate summa ad gratiam inuitantem. Sic fortasse dirus iste tuus, & ex adamante factus animus tantæ benignitatis magnitudine mollietur.

DE COMMORATIONE.

Commoratio quoque ex adiunctis petitur, & sola, & alijs argumentis ornata. Nihil enim est aliud, quàm exercitatio, qua in eadem re immoramur, alijs & alijs coloribus rem distinguendo, vt si perfectißimum virum in B. Ignatio visendum proponamus.

Per-

Perfectio paupertatis in B. Ignatio.

AT quem mihi proponis paupertatis laude cumulatum virum? Ignatium, non solùm se abdicantem rebus humanis, & sæculi vestibus exuentem pretiosis, & pauperis attritis, & centonibus induentem, & cum illis communi solùm cibo potuque vires reficientem, ad sustentandam corporis imbecillitatem, ita plenum spei diuinæ, fidentem summo præpotentique Deo, vt neque manticis, neque cucurbitâ vtatur ad panem, & aquam necessariam deportandam. Qui cùm iam Auctor esset Religionis Sociorum IESV, tanti paupertatem habuit, vt suis omni non modò vsu superuacaneo rerum interdiceret, sed necessario, nisi parcè, nisi tenuiter, & pauperum verè egentium modo, qui cubicula non tabulis pictis ac nitidis, non signis opere mirabili fictis, non etiam imaginibus magno pretio emptis, non sellis multis, non librorum magnâ copiâ, reliquarumque rerum ad speciem supellectile exornata colerent: sed lecto, sellâ, mensâ, libris ad vsum duntaxat necessarijs, contentos alumnos esse voluit, & ijs omnibus non politis, neque venustis, sed rudibus & impolitis, quæ præberent vsum, non ostenderent accurationem. Atque his in hunc modum vti voluit, quasi commodatis, vt cùm superiores vellent, auferrent, alijs eorum in locum suppeditatis, ad vsum necessarium. Quid quòd in cubiculo nihil, quod esui, quod potui esset, neque quicquam ex fructibus, neque ex dulcibus; nihil conditanei suos asseruare, nec habere permisit, quin præscriptionibus prohibuit suis; & quæ foris dono mitterentur, in communitatem deferri præcepit. Patent cubicula suorum nullis clauibus clausa, nullis asseruata seris communibus, neque pensilibus, vt cùm quis venerit in cubiculum, introire possit, verbo solùm audito, ingredere: scilicet Pater sanctissimus suos eò spectare voluit, & sibi persuadere, vt è cubiculo iussi discedere, discederent confestim, & in aliud, quasi in suum libenter immigrarent, cùm animi magna lætitia; hinc commutatio passim vestium, immigratio familiaris ex vno in aliud cubiculum sociorum. Hinc verbum illud, Meum, ac Tuum, in alumnorum Ignatij ore versatur nunquam, sed vsus solùm vsurpatus rerum, quas vel in cubiculo habent, vel in suo gestant corpore, vt inauditum planè & inusitatum sit socijs omnibus, vnum aut alterum verbum illud, meum & tuum. Quæ vsque eò exercen-

tur,

Expolitio in Confessore sanctißimo, Parente Sociorum IESV, Ignatio Beatißimo.

DEbemus, qui boni sumus rerum æstimatores, & veri sanctitatis absolutæ censores, pietatem Beatissimi Ignatij recognoscere, quâ in virtute, sicut in alijs, exemplum licet intueamini exemplaris Christi IESV. Nam vultu ipso, ore, oculis, sermone, omnibusque suis actionibus pietatem exprimere visus est: vt nemo sanè accesserit ad eum, quem exceperit pietatis egens, qui non discesserit laudans, & refectus Ignatij pietate mirabili, neque notus solùm, sed ignotus, amicus, & inimicus, fautor Societatis, seu obtrectator. Quæ virtus quoniam longè lateque patet, & ad humana, & ad sacra pertinet, & in res ipsas, & in homines confertur, quocunque in genere tanti principis excellentia semper obijt officia pietatis absolutæ. Hæc non solùm in colenda maiestate diuini numinis, sed in minimis quibuscunque rebus Deum attingentibus, à quibus alij pietatis expertes non admodum abstinent, hæc inquam, ille magni colenda semper ac suspicienda curauit. Quamobrem cum ille ad Sacramentum Altaris accessurus esset, dici non potest, quâ comparatione, qua pietate, vir sanctissimus accederet. Septem Vrbis templa, & religione, & Pontificum Indulgentijs celeberrima suis anni temporibus, quamuis varijs morbis affectus, diligenter & piè visebat pedes, & hyemali tempore, ne tantorum bonorum communione seipsum fraudasse videretur, & alijs ad eadem sacra obeunda non exemplo fuisse maximo, Piacularia verò grana, quæ dicuntur, & cereas Agni cœlestis effigies, pictasque sanctorum iconculas, & alia id genus, tanti ducebat, tam cara habebat, vt & commendauerit semper, & ad pietatem excitandam donauerit frequenter, & earum copiam habuerit diligenter pieque asseruatam, vt post illius discessum è vita nihil ferè aliud apparuerit in suo scrinio. Sed quâ religione hanc pietatem sanctissimis Mariæ & Christi Iesu, & cœlitum imaginibus, simulacris, & signis omnibus præstiterit, vel ex eo cognoscite, quòd nomina tanto cultu prosequutus fuerit, vt religiosiore quidem non potuerit: solùm eorũ audito nomine, lacrymæ statim oboriebantur, quibus opplebat os, & alienos sæpè ad Religionem adducebat. Veteres Æneam suum armis & pietate insignẽ celebrarũt, qui Penates, & sacra secum adue-

aduexerit, & Græci per medias flammas saluum & incolumem excedere passi fuerint, hostes quamuis & Troianæ genti infestissimi. Cæretani, quòd vrbe à Gallis capta, Romani cum Diis æternoque Vestæ igne ad se profugerant, & vrbe Roma donati fuerunt, & digni habiti, à quorum nomine omnis Deorum suorum cultus ceremoniam traheret, & haberet in perpetuum. Metellus cognomento Pius appellatus fuit, qui pium se adeo, in Palladium Mineruæ simulacrum præstiterit. Pompeius iuuenis olim celebratus, qui pietatem in exercitu, thesseram militarem voluerit. Atque hæc omnia vel in humanis, vel in falsis Diis & Idolis commentitiis locum habuerunt, & tantam eminentiam; in vero cultu, sanctâ Religione pietas non erit honori maximo, clarissimoque ornamento Beatissimo Patriarchæ Ignatio? Pietate quam singulari pro Catholica Religione, pro Principibus, & Regibus, & Imperatoribus Christianis fuisse dicitur, non est facile commemorare dicendo. Qui Princeps eximius obliuisceretur Romani Pontificis, Vicarii Christi IESV? Scis sancte Deus, maiori semper cura fuisse, maiore & magis inflammato ardore muneris huiusce præstandi. Quid dicam fuisse, illum? ne vel minima vnquam indiligentia in eo animaduersa est. Sed vbi testes sunt tam locupletes, quid moror nonnullis rudi & incondito genere orationis spectaculis proferendis? Vos lacrymæ sanctissimæ, testamini pietatem Ignatii in sanctis precibus statim magna vi & copia semper erumpentibus: vt neque enitens, atque contendens cohibere posset, vsque eò, vt parum affuerit, quin oculorum aciem amiserit. Quod igitur remedium? Quanquam sua nihil, publicæ tamen vtilitatis, vniuersæ Societatis intererat, & coercere, & reprimere vim illam ingentem & flumen lacrymarum. Fuit autem pietate diuina consequutus, cum pro bono publico & Ecclesiæ precaretur, vt lacrymas cum vellet, contineret. Itaque quasi in manu vir sanctissimus habenas teneret, easdem pro voluntate sua, & adducebat, & remittebat. Sed duo pietatis accipite, precor, exempla ex innumerabilibus. Cum adhuc tyro, & nondum se vestibus sæculi exuisset, incidens eques in Maurum Virginis integritatem negantem, sic probri Mariæ allati vlciscendi, & honoris defendendi optimus miles fuit cupidus, vt inscius an occidendi Mauri religione teneretur, à manu habenas deposuerit, relinquens equum, quam versus partem vellet, iter progredi, certus tamen, si quâ Maurus contendebat, progrederetur, hominis occidendi, quòd eam putaret Dei voluntatem. Sed cum diuina

prouidentia aliò deflecteret, abiecit voluntatem, factum illud diuino consilio ducens. Qui miles hac in virginem pietate fuit, & nondum iactis perfectioris vitæ fundamentis, qua precor esset, cum ad tantum perfectionis culmen, summumque fastigium peruenit? Illud etiam notum, qui tribus verbis, piè, benigneque hominem à nostra Religione alienum; Mane nobiscum Isache, compellans adeo ad Dei cultum flexerit, omninoque traduxerit. In homines vero talem, tam sanctum se præbuit, qualem in hunc Isachum, qualem scopus instituti sui & Societatis fundatæ, in generis humani societatem infinitam spectans, prædicat & extollit. Qui pius in aduersarios, & suæ Religionis capitales inimicos fuit, qualis in reliquum proximorum genus existimandus erit? Hac pietate in omne genus sanctitatis, & virtutum maximarum excitabatur mirabili studio flagrantique ardore. Hac eadem pietate ad summum contemplationis fastigium, & tantam cum Deo familiaritatem ascendit. Hac, vt materia facilis ad concipiendum ignem, qui flammas mittit, & tollat in sublime, facillimus & aptissimus factus est ad tantas visiones cœlestes, & lumina claritatis diuinæ, quibus à traductione sua per omne tempus illustratus fuit, & visus post mortem plurimis immortalis gloriæ radiis circunfusus. Quibus de splendoribus non dicam amplius, quàm librum totum compactum & concinnatum fuisse. Et addo maximam visionum partem Parentem diuinum cælasse filios suos, quæ sua semper cœlestis admiranda modestia fuit. Si pius Moyses, si pia Virgo, si pius Christus IESVS prædicatur, en pietatis speculum quartum, Virginis, & Verbi splendorem illustraturum clarissimè. Talem ac tantum parentem decebat, lumen istud pietatis. Rex apum aculeis caret, examen reliquum minimè pungens, neque exulcerans, neque vulnus faciens vllum, nihil mali cuiquam inuehens; aculeos infigere solent apes reliquæ, & sæpe, si quando violatæ, vel minimum lacessitæ sunt, bombo terrifico hominem insectantes.

***

DE

DE EXORDIO ET NARRATIONE AB ADIVNCTIS.

Am latè patent adiuncta, vt nulla sit pars orationis, quam non obtineant. Patet illorum imperium in amplificationibus. Imperent modò in Exordiis, & in Narrationibus, quarum partium subiicientur exempla.

Exordium ab adiunctis personæ.

MAgnum mihi negotium facesserent aduersarii, Auditores, in hac cathedræ primariæ, quod illi dicunt, dubia & ancipiti contentione, nisi vobis merita cuiuscunque nota essent, & Academiam totam nostri labores alacres & læti peruagarentur. Nam qui vobiscum versatus fui semper, & in hac Academia sic meorum studiorum tabernacula collocaui, vt ab ineunte pueritia prima Grammaticæ rudimenta didicerim, & reliquas artes liberales, ipsam Philosophiam, atque tandem cœlestis disciplinæ studia summo labore, qua spe, quo ingenio, qua auiditate, qua laude audistis omnes, & vidistis, coluerim, & persecutus fuerim, ad gradus vsque petendos, & ad cathedras contendendas, quod modò cernitis, quid vos, minimè peregrinantes, nec errantes tanquam hospites in Academia, sed in cunctorum peruagato sermone versantes, narratione longa remorari velim, non video. Non debemus, qui fuimus aliquando Rhetores, & nostræ eloquentiæ specimen non vnum theatro frequentissimo, sæpe vobis audientibus, in sapientissimorum Doctorum laude præbuimus, obliuisci præceptiones oratorias, quibus vti narratione non licet in re perspicua, & omnibus testata. Quòd si nobilissimi homines olim Romæ canditati, in honorum & Magistratuum suorum petitione, ne parum politi & elegantes haberentur, ab hoc narrandi genere abstinuerunt, me inscientem, inexercitum adeò præstabo, & impollitum, & inelegantem, vt trita narrem & peruulgata? Non faciam, Auditores.

Postulatio.

AVarus equidem id postulat, vt quoniam pecuniarum cupiditate flagrat, & diuitijs huiusce sæculi inhians, nullam aliam cogitationem, nisi de nummis, nisi de fortunis & opibus humanis suscipere potest, vt ad hos nummos comparandos, ad facultates & fortunas suas augendas, vos auditores præbeatis. Vobis equidem operam sibi præstantibus sperat, id quod per prauas rationes, per summum scelus, per aliorum spoliationem & fraudem apertam consequutus est, se breuiter ita quidem auctorum esse, vt cum ad pecunias magnas peruenerit, tum omnibus bonorum copijs affluat, quibus copiosus ac bene nummatus, & facile suæ ciuitatis locupletissimus appelletur; se diuitijs, & pecunijs maximis non præditum, nullum gaudium, nullam lætitiam capturum esse confirmat; cum arcas aperuerit, & tentauerit, & respexerit nummorum refertos loculos, præ gaudio vix apud se futurum esse lætitijs omnibus gestientem. Quare petit à vobis, qui potestis, & consueuistis alios vestro studio locupletare sæpissime, vt pecuniarum, & diuitiarum cupiditate flagrantem animum expleatis. Hæc quoniam iniqua vobis postulatio videbitur, aliam ego, vt vos videbitis, multo æquiorem affero. Primum à vobis Antonius petit, vt si vel nummulum aliquem, si quidquam rei acquisiturus sit, nisi bonis & honestis rationibus, nisi summo iure, & ex Dei diuinis præscriptionibus, vt nihil vnquam bonorum sibi comparet, neque auctam vnquam rem familiarem aspiciat; sed pauper & inops, totos vitæ suæ annos agat, & ostiatim stipem cogens ad se alendum & sustentandum: sin aūt id quod cupit, & in quod est voluntas propensior, velle Deum intellexerit, vt crescant & augeantur suæ facultates & fortunæ magis ac magis ad commodandum alijs, ad opitulandum miseris & ærumnosis hominibus; id postulo atque peto iterum atque iterum, vt tales vos mihi præbeatis ad fortunas, & ad patrimonium vestrum augendum, vt non auaritiæ, sed liberalitati materiam suppeditasse videamini. Auarus pecunias vult, vt illæ nulli sint vsui, neque sibi, neque proximo; ego sic peto, vt meis honestè moderateque inseruiam, & multo magis indigentibus, & opem nostram implorantibus. Ille diuitias appetit, vt hæredes locupletes & copiosos relinquat, & ipse vitam in multis miserijs & angustijs agat; ego quidē, vt viuens & incolumis inopum & calamitosorum hominū generi opem

feram

feram, & ante discessum animi è corpore in diuinum cultum religionemque conferam. Ille eos vult, vt loculorum aspectu pecuniis confertissimorum se oblectet, vt arces aperiens, tentet attrectetque loculos, vt eisdem sua verba iucundissima auarorum vsitato more faciat; ego vt ex commodo allato pauperibus, ex sumptibus rectè factis, ex collatis in vsus honestos atque præclaros, quàm magnam lætitiam accipiam, & bonorum omnium largitori Deo, ea munificus ac liberalis dicam, quæ bonum Christi cultorem dicturum esse maximè scio. Auge me bonis tuis, & fortunâ meum statum, & fortunatiorem redde, liberalissimè magnificentissimeque Deus, ad misericordiam impertiendam ijs omnibus, qui bonitati diuinæ confidentes, meam opem imploratum venerint. Quæ fuerit hominis vtriusque postulatio, vos Auditores cernite, vt quæ boni viri facere debeant & consuescant, intelligatis.

Obsecratio.

OBsecro sanctissime mitissimeque Deus, vt mei ipsius miserearis, qui in hac miserâ & ærumnosa sæculi valle versor, innumeris periculis & telis hostilibus expositus. Tu mihi fer opem, qui promisisti à tuis genibus non repulsurum esse quenquam hominem, qui misericordiam tuam implorauerit. Sponte soles miseris, & calamitosis hominibus occurrere, nullius etiam oratione sæpe vocatus, nunc verò clamoribus multis & assiduis precibus, tot lacrymis in tuo conspectu profusis, obsecro nostrarum te misereat calamitatum, qui vides, in quibus periculis versemur, quibus inimicorum insidijs dies noctesque circunuenti premamur. Obsecro benignissime Deus, me ipsum ex hac dæmonis seruitute liberes. Peccaui, impiè egi, ad clemẽtiam tuam confugio, vt ignoscas obsecro, & meorum mihi des veniam peccatorum. Tu me ad tuam similitudinem & imaginem Deus Optime ac Maxime formasti, & editum in hanc lucem, sacro fonte ablutum, & Fidei Christianæ insignibus ornatum, & labe ac maculâ parentis Adami in matris vtero contractâ expiatum per salutare lauacrum, in eum statum adduxisti, vt in tuâ gratiâ positus, in veterem amicitiã redirem. A pueritiæ cunabulis, quibus me beneficijs affecisti? quibus cumulasti donis ac muneribus? quos præceptores ac magistros Religionis, quos ad colendam diuinã legem doctores mihi praebuisti? maximos duces ac principes virtutis omnib⁹ sanctitatis nume-

ris expletos. In quâ me Christianæ ditionis parte, in quibus regnis ac prouincijs fidei cultorum egregiè fidelium numero ac præstantiâ florentibus, doctrinaque verissimâ sanctissimaq; Christi Iesu abundantibus, sanctorumque Doctorum, & Religiosarum omnium familiarum præsidijs maximis firmissimisque munitis collocasti? Me tuum amicum antea, nunc inimicum & impurum flagitiosumque vides, qui his omnibus beneficijs à tua diuina maiestate acceptis, tam ingratus fuerim, vt vno solùm aspectu mulieris, vnâ voluptatis illecebrâ, à te meo duce parenteque summo defecerim, & in miseriam, & ærumnam peccati detestabilem & execrandam inciderim. Quid agam sanctissime Deus? quò me conuertam? cuius opem & auxilium, nisi tuum implorem in hac tantâ, & tam ærumnosâ calamitate? Per tuam misericordiam & benignitatem infinitam, per Filij tui merita, & per cruciatus eiusdem acerbissimos, per mortem suam sanctissimam, mihi in genua tua procumbenti, tuamque opem imploranti, quæso velis ignoscere. Agnosco bonitatem tuam, & prauitatem meam: agnosco tuam benignitatem, & ingrati animi mei labem: agnosco pulchritudinem tui numinis, & deformitatem ac maculas conscientiæ meæ. Recordor acceptorum beneficiorum magnitudinem, & obliuionem meam, & ingratum, & immemorem animum: recordor per te, per custodem Angelum, sensus intimos & motus animi factos, & à me toties abiectam tui ipsius, boni Angeli, mandatorum tuorum, tuæ diuinæ voluntatis memoriam. Occidi, perij, interij totus miser, nisi tuâ benignitate opem mihi feras in tanto luctu & miserijs iacenti. Vates ille Regius misericordiam tuam summo dolore, lacrymis multis implorabat: & afferens tuæ maximæ benignitatis monimenta ab initio nascẽtis mundi, egregijs numinis tui cultoribus testata, vt ignosceres suppliciter orabat: eandem implorabat misericordiam Magdalena, quæ demisso vultu, oculis in terram defixis, non erubuit vultus, & ora subire conuiuarum, & procumbens in genua, à tergo sumens in manus pedes Assertoris Iesu, lacrymarum ingenti multitudine spargebat eos, & præ suspirijs, præ lacrymis verbum proloqui minimè poterat: sed os admouens pedibus, oscula imprimebat millies labijs infixis & inhærentibus, & magis ac magis lacrymis pedes sanctissimos perfundens eosdem capillis auro fulgenti clarioribus abstergebat, ipsamque contra conuiuarum sermones & linguas detrahentes & obtrectantes maledicè defendisti, & liberam ac vacuam omni cura,

fine

ſine angore, ſine ſolicitudine, peccatorum vinculis ſolutam diſcedere iuſſiſti. Multos alios afferre poſſem teſtes tuæ benignitatis, & infinitæ miſericordiæ: ſed præ lacrymis loqui non poſſum. Tu igitur benigne, pie, miſericorſque Deus, qui mihi mentem iniecisti confugiendi ad numen miſericordiæ tuæ ſempiternum, mihi precanti, gementi, lacrymanti da veniam, quam efflagito. Quid enim aliud ego poſſum facere niſi flere? niſi gemere? niſi mortem, & omnes quoſcunque cruciatus & inferorum flammas velle, ac polliceri me potiùs perferre paratiſſimum eſſe deinceps, quàm quidquam ſceleris in tuam Maieſtatem ſuſcipere?

Obteſtatio.

SEd quid pluribus opus eſt ad huiuſce peccatoris ingratum in diuinam maieſtatem animum oſtendēdum. Te, teipſam obteſtor terra, te mare, te cœlum, & omnia, quæcunque Dei immortalis cœleſti poteſtate creata ſunt: (quę mirum eſt profectò non in hunc peccatorem conſpiraſſe, & de tam ſcelerato, & omnibus vitiorum ſordibus contaminato peccatore non ſumpſiſſe pœnas.) Te teſtor terra, quam patefactis inferorum faucibus non abſorpſiſſe peccatorem, mirum eſt profectò. Te teſtor mare, quòd finibus contentum tuis, non tete effudiſti ac redundaſti, vt tam ſceleſtam, tam tetram belluam obrueres. Simile quidem eſt miraculi: & vt alias ſenſu carentes omittam, Te cur non teſter cœlum, vnde multa ſæpe fuerunt in improbos & nefarios homines fulmina crebro fulgure, & ruentis prope totius machinæ tuæ fragore terrifico? Hunc, hunc peccatorem non ictu alicuius fulminis conflagraſſe, & deiectum in inferorum ſedes animum eiuſdem, flammis ardentibus flagraturum in perpetuum, quis non miretur? Non eſt credibile, tantam in vllo feritatem eſſe potuiſſe, niſi manibus, niſi oculis tenerentur innumerabilia beſtiæ tam teterrimæ flagitia. Nullum enim ſceleris, nullum flagitij genus reperietur, quod non ab hoc admiſſum fuerit in Deum immortalem. Atque ſic eſt ex omni flagitiorum colluuione factus, vt noua quotidie cogitet, noua nefariè & impiè in homines Deumq; moliatur. Vos etiam teſtor, Auditores, quos aures occluſiſſe crediderim ad libidines, in quas ſemper ſeſe effudit intemperanter. Teſtor quoq; Iudices, qui toties admini-

administros suos ad hunc hominem comprehendendum, & coniiciendum in carcerem, atque adeò in interiorem locum disiunctissimumque recessum detrudendum, & amandandum, procul cum infimis & sordidis hominibus, cum infamibus & latronibus & omni turpitudinis notâ condecoratis sæpe iussistis. Testor denique parentes eius miseros, qui filij sui scelerati liberandi causa iudicijs plurimis ad summam inopiam redacti, aliena misericordia viuunt stipem adhinc iam multos dies corrogantes vicatim. Quos antea diuites, quos copiosos, quos omnibus bonis affluentes vidistis, & honestè non modò, sed aliquando magnificè domi suæ sumptus facientes; vt qui filios hominum, qui seruos, qui comitatum intuerentur, facilè sibi persuaderent, multis pecunijs, fortunisque maximis locupletatos Principes ciuitatis esse. Si terra, si mare, si cœlum ipsum, si lites & iudicia, si pericula capitis, si turpitudo & infamia, si parentum extrema nunc inopia, mendicitas, cæteræque miseriæ commouere non potuerunt: quid tester potissimum nisi crucem ipsam, nisi mortem Christi IESV? si hæc duo tantum animum ferro diriorem non commouerint, scio nihil vim vllam habiturum esse ad flectendum mentem tuam, & à scelerum multorum maximorumque prauitate deterrendum. Intuere igitur crucem illam, quam tanquam molem & machinam ad euertendas opes inimici Christus Iesus suis humeris comportauit. Intuere manus ac pedes clauorum diritate transfixos. Intuere Dominum terræ cœlique præpotentem in crucem actum, & te, te, inquam, benignitate summa ad gratiam inuitantem. Sic fortasse dirus iste tuus, & ex adamante factus animus tantæ benignitatis magnitudine mollietur.

DE COMMORATIONE.

Commoratio quoque ex adiunctis petitur, & sola, & alijs argumentis ornata. Nihil enim est aliud, quàm exercitatio, qua in eadem re immoramur, alijs & alijs coloribus rem distinguendo, vt si perfectißimum virum in B. Ignatio visendum proponamus.

Per-

Perfectio paupertatis in B. Ignatio.

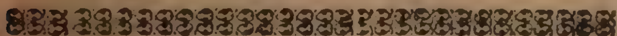
AT quem mihi proponis paupertatis laude cumulatum virum? Ignatium, non solùm se abdicantem rebus humanis, & sæculi vestibus exuentem pretiosis, & pauperis attritis, & centonibus induentem, & cum illis communi solùm cibo potuque vires reficientem, ad sustentandam corporis imbecillitatem, ita plenum spei diuinæ, fidentem summo præpotentique Deo, vt neque manticis, neque cucurbitâ vtatur ad panem, & aquam necessariam deportandam. Qui cùm iam Auctor esset Religionis Sociorum IESV, tanti paupertatem habuit, vt suis omni non modò vsu superuacaneo rerum interdiceret, sed necessario, nisi parcè, nisi tenuiter, & pauperum verè egentium modo, qui cubicula non tabulis pictis ac nitidis, non signis opere mirabili fictis, non etiam imaginibus magno pretio emptis, non sellis multis, non librorum magnâ copiâ, reliquarumque rerum ad speciem supellectile exornata colerent: sed lecto, sellâ, mensâ, libris ad vsum duntaxat necessarijs, contentos alumnos esse voluit, & ijs omnibus non politis, neque venustis, sed rudibus & impolitis, quæ præberent vsum, non ostenderent accurationem. Atque his in hunc modum vti voluit, quasi commodatis, vt cùm superiores vellent, auferrent, alijs eorum in locum suppeditatis, ad vsum necessarium. Quid quòd in cubiculo nihil, quod esui, quod potui esset, neque quicquam ex fructibus, neque ex dulcibus; nihil conditanei suos asseruare, nec habere permisit, quin præscriptionibus prohibuit suis; & quæ foris dono mitterentur, in communitatem deferri præcepit. Patent cubicula suorum nullis clauibus clausa, nullis asseruata seris communibus, neque pensilibus, vt cùm quis venerit in cubiculum, introire possit, verbo solùm audito, ingredere: scilicet Pater sanctissimus suos eò spectare voluit, & sibi persuadere, vt è cubiculo iussi discedere, discederent confestim, & in aliud, quasi in suum libenter immigrarent, cùm animi magna lætitia; hinc commutatio passim vestium, immigratio familiaris ex vno in aliud cubiculum sociorum. Hinc verbum illud, Meum, ac Tuum, in alumnorum Ignatij ore versatur nunquam, sed vsus solùm vsurpatus rerum, quas vel in cubiculo habent, vel in suo gestant corpore, vt inauditum planè & inusitatum sit socijs omnibus, vnum aut alterum verbum illud, meum & tuum. Quæ vsque eò exercentur,

tur, & inualuerunt in Societate, vt maximè angusta inter eos paupertas seruetur Apostolorum, primis orta nascentis Ecclesiæ cunabulis. Vultis dicam ferè, quod de paupertate iudicium fecerit Ignatius? Matrem illam Religionis, murum Societatis fortissimum appellauit. Ego verò audeo dicere, omnium sacrarum Familiarum veniâ, quod omnes mihi concedent, quod ad priuatum Religiosum vsum spectat, nullum ex sacris omnibus familiis, neque seuerius, neque angustius, in quo omnia ita contracta sint, & adducta in angustiam, atque in suis Societatis Iesu paupertatis genus. Quod verò ad communitatem, vel ipsius Societatis vniuersitatem spectat, Domos Professas sic institutas & fundatas voluit, atque præscripsit. vt nullos reditus haberent, nihil præter domum incolendam, & hortum quo valetudini, & pensis quotidianis exhausti irent refectum seipsos, ad operas proximorum, & onera repetenda Religionis. Pro concionibus, pro sacris, nihil erogandum censuit atque imperauit, quò liberius sui munera spiritus obirent, & quod gratis acceperunt, gratis in Dei obsequium pietatemque conferrent. Ita procul à Societate funera externorum pecunijs erogatis concelebranda, procul sacerdotia illa (quæ vulgo Capellinæ dicuntur.) Voluit suos nudos & inanes rerum ferè omnium, vni nudo & pauperi Christo Iesu semper inseruire. Tanta fuit Patriarchæ sanctissimi in rigidam ac seueram paupertatis rationem propensio & amor singularis. Verum sanè paupertatis Apostolicæ, & Christi Iesu disciplinæ, viuum & expressum exemplar, licet in Confessore Ecclesiæ sanctissimo recognoscere: si enim paupertas in rerum humanarum contemptione ac despicientia posita est, quàm pauper ille, qui tam verè & ex animo paupertatem amplexus fuit? Qui modus, quæ ratio fingi potest rerum contemnendarum, quam non ex superioribus in Ignatio vigentem aspiciamus? Si paupertas, vel à paruo dicta est, vel à paruo lare, quem magis paupertatis amantem reperiemus, atque Ignatium, qui vias omnes suis ad res huiusce sæculi præclusit, qui domos non iuncturis non emblematibus, non opere mirifico, sed vsitato, honesto, ad paupertatem spectante, ædificandas præscripsit? Addam duo, quæ in Heroe Religionis insunt illustria, & prædicantia paupertatis amorem infinitum. Professi, præter commune paupertatis votum solenne, facere alia debent priuata laxandæ nunquam, sed astringendæ potius paupertatis. Cùm verò ambitio miserrima sit honorum contentio, conturbetque

facile,

facile, aut palam, vel occultè Religionis officia sanctissima suis, honoribus huiusmodi interdictum voluit præcipuâ voti Religione constrictis. Cuius de virtute Patris & suorum sanctissima in his summo iure seruandis exempla afferre potuissemus illustria, & omni admiratione digna, nisi ad alia properaret oratio. Vos Auditores, in hoc paupertatis amore cogitate quos volueritis, parentes sacrarum Familiarum, & inter alios Dominicos, Franciscosque, & horum similem agnoscetis Beatissimum Ignatium.

Alia possem genera commorationis afferre, sed contentus superiore, in quo & adiuncta, & subsidia aliorum argumentorum insunt, ab aliјs abstinebo. Qui plura commorationis genera voluerit, adeat nostræ Demonstrationis opus. Te tamen bone Lector admonitum vellem, superiorem commorationem, & ad alias exercitationes huiusce generis patefacere posse viam, siue adiuncta nuda, siue aliјs argumentis conuestita desideraueris.

DE EXPOLITIONE.

V*Ltima est* Exercitatio *ad locum adiunctorum spectans,* Expolitio, *quæ latius patet atque commoratio: hæc enim priuatim progreditur:* Expolitio *verò sæpius sese effundit vniuersè. Huius* Expolitionis, *genera videbis in* Demonstratione *nostrâ, meâ solùm interest, vnam aut alteram ex adiunctis, Exempli ergo, literis mandare.*

Expolitio in Confessore sanctißimo, Parente Sociorum IESV, Ignatio Beatißimo.

DEbemus, qui boni sumus rerum æstimatores, & veri sanctitatis absolutæ censores, pietatem Beatissimi Ignatij recognoscere, quâ in virtute, sicut in alijs, exemplum licet intueamini exemplaris Christi IESV. Nam vultu ipso, ore, oculis, sermone, omnibusque suis actionibus pietatem exprimere visus est: vt nemo sanè accesserit ad eum, quem exceperit pietatis egens, qui non discesserit laudans, & refectus Ignatij pietate mirabili, neque notus solùm, sed ignotus, amicus, & inimicus, fautor Societatis, seu obtrectator. Quæ virtus quoniam longè lateque patet, & ad humana, & ad sacra pertinet, & in res ipsas, & in homines confertur, quocunque in genere tanti principis excellentia semper obijt officia pietatis absolutæ. Hæc non solùm in colenda maiestate diuini numinis, sed in minimis quibuscunque rebus Deum attingentibus, à quibus alij pietatis expertes non admodum abstinent, hæc inquam, ille magni colenda semper ac suspicienda curauit. Quamobrem cùm ille ad Sacramentum Altaris accessurus esset, dici non potest, quâ comparatione, qua pietate, vir sanctissimus accederet. Septem Vrbis templa, & religione, & Pontificum Indulgentijs celeberrima suis anni temporibus, quamuis varijs morbis affectus, diligenter & piè visebat pedes, & hyemali tempore, ne tantorum bonorum communione seipsum fraudasse videretur, & alijs ad eadem sacra obeunda non exemplo fuisse maximo. Piacularia verò grana, quæ dicuntur, & cereas Agni cœlestis effigies, pictasque sanctorum iconculas, & alia id genus, tanti ducebat, tam cara habebat, vt & commendauerit semper, & ad pietatem excitandam donauerit frequenter, & earum copiam habuerit diligenter pieque asseruatam, vt post illius discessum è vita nihil ferè aliud apparuerit in suo scrinio. Sed qua religione hanc pietatem sanctissimis Mariæ & Christi Iesu, & cœlitum imaginibus, simulacris, & signis omnibus præstiterit, vel ex eo cognoscite, quòd nomina tanto cultu prosequutus fuerit, vt religiosiore quidem non potuerit: solùm eorũ audito nomine, lacrymæ statim oboriebantur, quibus opplebat os, & alienos sæpè ad Religionem adducebat. Veteres Æneam suum armis & pietate insignẽ celebrarũt, qui Penates, & sacra secum adue-

aduexerit, & Græci per medias flammas saluum & incolumem excedere passi fuerint, hostes quamuis & Troianæ genti infestissimi. Cæretani, quòd vrbe à Gallis capta, Romani cum Diis æternoque Vestæ igne ad se profugerant, & vrbe Roma donati fuerunt, & digni habiti, à quorum nomine omnis Deorum suorum cultus cęremoniam traheret, & haberet in perpetuum. Metellus cognomento Pius appellatus fuit, qui pium se adeo, in Palladium Mineruæ simulacrum præstiterit. Pompeius iuuenis olim celebratus, qui pietatem in exercitu, thesseram militarem voluerit. Atque hæc omnia vel in humanis, vel in falsis Diis & Idolis commentitiis locum habuerunt, & tantam eminentiam; in vero cultu, sanctâ Religione pietas non erit honori maximo, clarissimoque ornamento Beatissimo Patriarchæ Ignatio? Pietate quam singulari pro Catholica Religione, pro Principibus, & Regibus, & Imperatoribus Christianis fuisse dicitur, non est facile commemorare dicendo. Qui Princeps eximius obliuisceretur Romani Pontificis, Vicarii Christi IESV? Scis sancte Deus, maiori semper cura fuisse, maiore & magis inflammato ardore muneris huiusce præstandi. Quid dicam fuisse, illum? ne vel minima vnquam indiligentia in eo animaduersa est. Sed vbi testes sunt tam locupletes, quid moror nonnullis rudi & incondito genere orationis spectaculis proferendis? Vos lacrymæ sanctissimæ, testamini pietatem Ignatii in sanctis precibus statim magna vi & copia semper erumpentibus: vt neque enitens, atque contendens cohibere posset, vsque eò, vt parum affuerit, quin oculorum aciem amiserit. Quod igitur remedium? Quanquam sua nihil, publicæ tamen vtilitatis, vniuersæ Societatis intererat, & coercere, & reprimere vim illam ingentem & flumen lacrymarum. Fuit autem pietate diuina consequutus, cum pro bono publico & Ecclesiæ precaretur, vt lacrymas cum vellet, contineret. Itaque quasi in manu vir sanctissimus habenas teneret, easdem pro voluntate sua, & adducebat, & remittebat. Sed duo pietatis accipite, precor, exempla ex innumerabilibus. Cum adhuc tyro, & nondum se vestibus sæculi exuisset, incidens eques in Maurum Virginis integritatem negantem, sic probri Mariæ allati vlciscendi, & honoris defendendi optimus miles fuit cupidus, vt inscius an occidendi Mauri religione teneretur, à manu habenas deposuerit, relinquens equum, quam versus partem vellet, iter progredi, certus tamen, si quâ Maurus contendebat, progrederetur, hominis occidendi, quòd eam putaret Dei voluntatem. Sed cum diuina

prouidentia aliò deflecteret, abiecit voluntatem, factum illud diuino consilio ducens. Qui miles hac in virginem pietate fuit, & nondum iactis perfectioris vitæ fundamentis, qua precor esset, cum ad tantum perfectionis culmen, summumque fastigium peruenit? Illud etiam notum, qui tribus verbis, piè, benigneque hominem à nostra Religione alienum; Mane nobiscum Isache, compellans adeo ad Dei cultum flexerit, omninoque traduxerit. In homines vero talem, tam sanctum se præbuit, qualem in hunc Isachum, qualem scopus instituti sui & Societatis fundatæ, in generis humani societatem infinitam spectans, prædicat & extollit. Qui pius in aduersarios, & suæ Religionis capitales inimicos fuit, qualis in reliquum proximorum genus existimandus erit? Hac pietate in omne genus sanctitatis, & virtutum maximarum excitabatur mirabili studio flagrantique ardore. Hac eadem pietate ad summum contemplationis fastigium, & tantam cum Deo familiaritatem ascendit. Hac, vt materia facilis ad concipiendum ignem, qui flammas mittit, & tollat in sublime, facillimus & aptissimus factus est ad tantas visiones cœlestes, & lumina claritatis diuinæ, quibus à traductione sua per omne tempus illustratus fuit; & visus post mortem plurimis immortalis gloriæ radiis circunfusus. Quibus de splendoribus non dicam amplius, quàm librum totum compactum & concinnatum fuisse. Et addo maximam visionum partem Parentem diuinum cælasse filios suos, quæ sua semper cœlestis admiranda modestia fuit. Si pius Moyses, si pia Virgo, si pius Christus IESVS prædicatur, en pietatis speculum quartum, Virginis, & Verbi splendorem illustratorum clarissimè. Talem ac tantum parentem decebat, lumen istud pietatis. Rex apum aculeis caret, examen reliquum minimè pungens, neque exulcerans, neque vulnus faciens vllum, nihil mali cuiquam inuehens; aculeos infigere solent apes reliquæ, & sæpe, si quando violatæ, vel minimum lacessitæ sunt, bombo terrifico hominem insectantes.

DE

DE EXORDIO ET NARRATIONE AB ADIVNCTIS.

Am latè patent adiuncta, vt nulla sit pars orationis, quam non obtineant. Patet illorum imperium in amplificationibus. Imperent modò in Exordiis, & in Narrationibus, quarum partium subiicientur exempla.

Exordium ab adiunctis personæ.

MAgnum mihi negotium facesserent aduersarii, Auditores, in hac cathedræ primariæ, quod illi dicunt, dubia & ancipiti contentione, nisi vobis merita cuiuscunque nota essent, & Academiam totam nostri labores alacres & læti peruagarentur. Nam qui vobiscum versatus fui semper, & in hac Academia sic meorum studiorum tabernacula collocaui, vt ab ineunte pueritia prima Grammaticæ rudimenta didicerim, & reliquas artes liberales, ipsam Philosophiam, atque eandem cœlestis disciplinæ studia summo labore, qua spe, quo ingenio, qua auiditate, qua laude audistis omnes, & vidistis, coluerim, & persecutus fuerim, ad gradus vsque petendos, & ad cathedras contendendas, quod modò cernitis, quid vos, minimè peregrinantes, nec errantes tanquam hospites in Academia, sed in cunctorum peruagato sermone versantes, narratione longa remorari velim, non video. Non debemus, qui fuimus aliquando Rhetores, & nostræ eloquentiæ specimen non vnum theatro frequentissimo, sæpe vobis audientibus, in sapientissimorum Doctorum laude præbuimus, obliuisci præceptiones oratorias, quibus vti narratione non licet in re perspicua, & omnibus testata. Quòd si nobilissimi homines olim Romæ canditati, in honorum & Magistratuum suorum petitione, ne parum politi & elegantes haberentur, ab hoc narrandi genere abstinuerunt, me inscientem, inexercitum adeò præstabo, & impollitum, & inelegantem, vt trita narrem & peruulgata? Non faciam, Auditores.

At est aliquis laborum meorum insciens, ignarus progressionum nostrarum, & cursus studiorum: non committam tamen, vt cum suffragatores omnes non inscii sint, vestras aures offendam, quas prælectioni tam attentas præbuistis nec minimum oculos à nobis inter prælegendum auertentes, vt vobis æquissimis Iudicibus, & Academiæ consulendi cupidis admodum diffidam. Quamobrem nulla meorum studiorum mentione habita, nullo de progressionibus verbo facto, quæ in bono præceptore spectanda sint, solum ostendam, & breuiter & simpliciter, ex quibus quid factu optimum sit, boni rerum æstimatores, & incorrupti Iudices intelligatis.

Exordium ab adiunctis loci.

SI quæ loci dignitas huiusce postulat, spectare voluissem Auditores, ab hoc dicendi genere abstinerem hodierno die, neque in hanc theatri amplitudinem, tam illustrem & præclaram loci celebritatẽ quæ desertis oratoribus, & facultatis Oratoriæ gloria commendatis semper patuit, cum mente semper & animo formidauerim, tum oculis modò in omnes partes coniectis, timere quidem sine magno timore non possum, ascendissem. Quocunq; enim me conuertam, video clarissimos Magistratos, sapientissimos Doctores, lumina & ornamenta Academiæ, Principesque & Antesignanos totius sapientiæ cognitionisque dotibus distinctos, & inter eos, Crassos, Antonios, Cicerones, ac Demosthenes conspicuos, quorum aspectus timorem iniicit huiusmodi, vt penè mutum & elinguem me non fieri, hiscere ausum fuisse, mihi meam inopiam cogitanti, & eorum thesauros & diuitias eloquentiæ pendenti, mirum profectò videatur. Quòd si summi Oratores in suggestum ascendẽtes, vix apud se esse visi sunt, & receptui, nondũ missa voce, continuò canere cupierunt, sæpe ac sæpius etiã gratiam Auditorum aucupati suarum orationum ornatu & elegantia, quid mihi futurum putatis, qui nullam adhuc gratiam neque collegi, neque merui ex hac loci celebritate deportare? Adductus in has angustias, quibus me videtis, habeo profectò subsidii nihil, nisi opem vestram & benignitatem, qua multorum animos iacentes erigere consueuistis, implorem, quæ plus quidem opis offerre debet, quo magis & illa visus sum tempore indigere, & in eadem spem ponere diffidentiæ nostræ, & examinationis, quæ si non ad pallorem accessit, neque ad præclusum spiritum,

tum, tamen ad officium liberè faciundum, & ad bene de Academia merendum frangit ac debilitat animum. Quare adeste, precor, Auditores, Oratori benignitatem vestram flagitanti, qua timorem, quem amplitudo loci facit, omittens, orationem habeam, de laudibus viri clarissimi hoc consessu Doctissimorum virorum, hoc concursu omnis generis & ordinis alumnorum, tanta spe & expectatione literarum & ornamentorum, quibus abundat materies copiosa nimis & gloriosa Theologorum senatui Doctorum, qui talem ac tantum virum tanta laude cumulatum obtinuerunt, vt maiori nequeant sperare quenquam. Ac si quæratis, quibus de rebus dicturus sim, omissa patria, nobilitate generis, fortunis & opibus amplis, in literarum, in honorum, in virtutum campo latissimo, per spatium, quod Oratori detur, quo poterit ornatu, vobis benigne audientibus, excurret Oratio.

Exordium ex adiunctis temporis, ad Orationem B. Eustachii.

Dies hæc, Auditores, mihi præstituta fœliciter ad B. Eustachii laudem, non bonis oratoribus fugienda fuit, temporum varietatem & conuersionem afferens, lætam & iucundam, & quam vulgus putat aduersam multumque iactatam, licet cultores perfectionis amantes, pro suarum virtutum numeris omnibus expletis, bonam & secundam, id quod faciunt bene quidem, & sic facere debent, appellare consueuerunt. Nam primum secunda fortuna, dum in sęculo fuit, opibus, filiis, vxore, honore nimium amplificata, primam partem sibi vendicat; altera tempus habet Christi IESV in venatione oblati, & ad prælia magni Athletæ Beatum Eustachium comparantis admirandam visionem; tertia conuersiones rerum & inclinationem fortunæ maximam, fortunas amissas, discessum à patriis laribus in inopia extrema lugubrem ac miserum, ablatos filios, ereptam vxorem, ipsum hæc omnia variosque ictus inflictos fortiter pro Christi IESV gloria perferentem; vltima restitutum Eustachium in pristinum statum & honorem maximum, filios & vxorem redditam, ac diuino numine recuperatam, cunctorum fœlicem ac fortunatum progressum in vitæ vsque discessum gloriosum. In quibus omnibus licet Auditores documenta data virtutis, patientiæ, fortitudinis in B. Eustachio, de perenni humani generis inimico triumphante, gloriosasque deportante victorias, agnoscere, laudare, mirari modis omni-

bus, & ipsius Eustachii tam multiplici ratione probati, & spectari, perpetuam constantemque perseuerantiam ante oculos Auditorum imitandam proponere. Nam si Beatum Iob amicum Dei immortalis, vereque tantæ maiestati gratiosum, quo de ipsa sempiterni numinis celsitas gloriatur, patientiæ laudibus & trophæis insignem, decus & lumen inuictorum Dei alumnorum, exemplar inuictæ patientiæ, fortitudinis, & constantiæ viuum & expressum colimus, & veneramur; debemus quidem similem Iob viri præstantissimi Eustachium quoque patientissimum, & eisdem penè in certaminibus celebratum, & trophæis immortalitatis non minoribus exornatum, pari quidem in laude ponere, & ad Dei sempiterni laudem honorandum colendumque hodiernâ, & tam faustâ, tam fortunatâ diei celebritate honoris plenâ oratione proferre. Quòd si mihi quisquam opposuerit peruigilium hoc esse feriarum B. Matthæi, & vespertinum tempus, cum preces vespertinæ tanti Principis huiusce cultu ac religione Mater Ecclesia diuino spiritu afflata recolit, & instaurat, non inficias ire possum, sed priuatim B. Eustachio priuata religione sui studiosorum tempus hoc in sacello sibi consecrato, pro suarum feriarum honore, dicatum fuisse consecratumque meminerit. Atque recordetur idem, ob hanc causam nihil de sanctissimi Apostoli feriis detrahi, quæ publicè cunctorum templorum Ecclesiæ patentibus valuis vbique locorum recoluntur, solemni ritu cæremoniisque celebrioribus. Quare dum huius diei celebritate insigni, studiosi B. Eustachii perfruuntur, date veniam ad quatuor tempora vitæ præstituta breui oratione recolenda: quæ vsque eò progrediuntur, vt amissis bonis, ablatis filiis & vxore, eisdemque postea miraculo cœlesti recuperatis, vitam cum sanguine pro Christi IESV Religione Beatissimus profundat Eustachius.

***

EXORDIVM

EXORDIVM EX ADIVNCTIS QVATVOR, *persona, loci, temporis, ac modi, in laudem Philippi, hoc nomine tertij, Hispaniarum Regis, scholas Societatis IESV inuisentis.*

SI quod tempus fuit, celsissime Rex, in quo Societas IESV, tuis & Austriacæ familiæ Regiæ & excelsæ beneficiis maximis per omnem ætatem, vbique locorum, & Regia planè liberalitate affecta, gratiam aliquam referre potuit, hoc profectò præsens fuit & fœlicissimum, te nostram Academiam inuisente, & splendore tuæ Regiæ Maiestatis scholas illustrante, vt oblatæ fœlicitatis occasionem sine crimine graui, & perfidiæ notâ valde turpi, in sæculorum posteritatem eluendâ nunquam, prætermittere tuæ amplificationis studiosa non potuerit. Tantam enim Maiestatem Regiam, Hispaniarum & Indiarum dominatione fortunatissimam, atque ad vltimos Iaponios, & in Sinarum, quò nullæ gentes accesserunt, sinus remotissimos tanto dominatu penetrantem, dominantemque ditione potentissima, sine summa, debitaque tantæ Maiestati submissione recognoscere debuit in tanta scholis omnibus, Academiæ & huic loco Solis luce oborto splendore clariore. Nam si nullis in locis de tanto tamque præpotenti terrarum Domino Societas non fuisset merita, Regio solum nomine, & sui Regis celsissimi, potentissimiq; solo aspectu illustrata, tam ingentis beneficii magnitudinem, inusitatamque liberalitatem pro suis viribus & facultatibus literariis, atque adeo reduntantibus humanæ facundiæ fluminibus efferre debuisset, præsertim tot innumeris & immortalibus, tot Principum, tot Regum, tot Imperatorum beneficiis affecta, tot ab eisdem Collegiis, domibus Probationum, domiciliisq; Professorum amplificata, per omnes fere partes sedesque Christianorum: Et iis modis atque rationibus, quibus inimicorum fidei conatibus, & hæreticorum factionibus in Societatem tumultuantibus obuiam Principes Austriaci processêre non raro, nostrorum defendendorum, & ab illorum impiis & sacrilegis manibus defendendorum causa. Si Pompeium victorem Asiæ, inuisentem Athenas bonarum artium inuentrices, & imperatoriâ suâ maiestate, ad triumphum vsque permansura, populorum, vrbium, prouinciarum, regnorum dominatu potentissimo carente præditum præceptores omnes literariis honoribus ornandum decorandumq;

curarunt, qua grati animi voluntate, quibus officiis, qua demissione colemus, & quantum in nobis fuerit, hac nostra ingenii tenuitate Regiam hanc Augustam tuam Maiestatem, tot beneficiorum memores obsequio tuo dediti prosequemur? Obest nobis & Oratori tua hæc Maiestas, nostrorum vt oculorum, sic mentis aciem insolito splendore perstringens, non inficiabor: At quam deterrere videtur sceptri potentia Regalis, excitat benignitas tua, tanto Rege, tantoque Cæsare dignissima, quæ dum mihi facit animos, ad instituendam orationem, & ad eandem in exitum prouehendam alacritatem afferre non desinet.

EXEMPLA NARRATIONVM ex adiunctis.

EXempla proponemus ex adiunctis aut solis, aut comitatu antecedentium, & consequentium: ex iis tribus duntaxat argumentis, simplices Narrationes constant.

Puer deductus in Societatis IESV scholas.

DEductus fui à parentibus in Societatis IESV scholas, & primum ad præfectum, qui me excuteret. Qui legendi scribendiq; peritum misit in Primanorum classem, primis Grammaticæ rudimentis imbuendum, quibus institutus, & classes omnes breuiter prætergressus, transii prouectus in Grammaticis ad Rhetores, inter quos versus optimos & solutas orationes facere didici ad Præceptoris, &, quod cuput est, ad Ciceronis imitationem. Orationes pronuntiabam, & suauitate vocis, & venustate agendi, nec vlla fuit Rhetoricæ exercitatio, ad quam cum prouectis non deligerer à Præceptore, cui carus eram, non ingenio solum & literariis progressionibus commendatus, sed etiam propensione in virtutem naturali, frequentatione sacrorum, expiatione conscientiæ celebra, & ab omni dissensione, tumultuque alieno prorsus animo: qui nihil nisi scholas, & domum, & templum tenebam, & ad summum rusticationem propinquiorem vrbi. Cùm in Academiam venirem, primum rectà in templum, precibus adhibitis in gymnasium: neque vnquam in porticibus, nunquam in peristylio, nunquam in

in classe visus fui, nisi res literarias agens. Cùm excessi è Rhetoricis in Dialecticorum gymnasiis candorem illum & mundiciam animi retinere omni semper ope contendi. Liberalium artium curriculum confeci, nunquam publicis concertationibus abesse studens, siue argumentando, siue propugnando boni Dialectici, ac Philosophi nomen obtinui: cuius specimen, non vulgare dedi excussus ad Bacchalaurei Licentiatique gradum, quib⁹ insignibus ornatus processi tandem ad Theologos: Theologorum studium & nomen, vt in reliquo progressu feceram, & diligentia & virtute prouehere conatus fui in studiorum vsque cursum confectum. Hic meorum studiorum ad Theologiæ vsq; duplicem lauream cursus perpetuus atq; constans, nullis intermissus ludis, neque vanis oblectationibus, nullis laboribus, neque vigiliis fractus.

Altera Narratio Salmanticensis scholastici.

MIssus Salmanticam à patre, iam Grammaticis & Rhetoricis non mediocriter imbutus, vt iuri ciuili operam nauarem, nihil mihi prius, nec antiquius fuit, quàm vt bene tempus consumerem, & pecunias paternas, disiunctus à vagis & errantibus adolescentulis, & tempus inane terentibus, bene semper insumerem. Adiunxi me ad contubernales, moribus, studiis & voluntate mirificè conuenientes, qui sic partiti tempus fuimus, vt diem audiendis prælectionibus, nocte recolendis separatim in cubiculis, postea spatio trium horarum expleto, cœnati conferremus inter nos: ita sexqui hora cœnando, repetendoque consumpta nos in nostra cubicula redeuntes in duodecimam vsque pensum literarium repetebamus. Quæ vt bene procederent, neque audiendi sacri, neque Virginei circuli vnquam persoluendi, neque excutiendæ conscientiæ consuetudinem intermisimus, octauo quoque die sordes animorum per sacras Confessiones eluendo. Hunc cursum tenuimus per quinquennium, quoad tempus relegendi iuris accessit, & Baccalaurei, tandem iam elapso quinquennio, gradus & honores primi summa præceptoris voluntate delati.

* *
*

Narratio petentis Collegium Dialecticæ.

OPpreſſi inopia parentes mei, Complutum me miſerunt poſt Grammaticæ nauatam operam, vt qui ingenio æqualibus & maioribus natu videbar euellere, & maioribus ſtudiis vacare non poteram in patria, Dialecticæ Collegium contenderem. Qualis euaſerim, Vicarius ſæpe ſuæ diligentiæ relictus à præceptore, nolo dicere, qui d.cens, me laudarem: Sed tentarunt progreſſiones meas à vobis Præfecti examinandis adoleſcentibus, præceptores de veſtra Academia magni & exquiſiti, qui ſi non Rhetorem, Grammaticum tamen, & audiendæ Dialecticæ idoneum probarunt, ad artes liberales, & ad Philoſophiam me natum acuto ingenio commendarunt, & vos Rector, & Collegæ ſapientiſſimi, ſuis teſtimoniis, vt ſpero, probatum accepiſtis. Si pro votis non ſucceſſerit contentio huiuſmodi, cogor inopia patrios in lares redire, vbi in Grammaticis conſiſtam, præciſis ad euolandum ingenii pennis. Vos quid optimum factu pro veſtra benignitate decernetis.

Narratio petentis Collegium maximum.

INſtitutis literis humanioribus, & Rhetoricæ facultate non mediocriter inſtructus, Collegium Dialecticorum obtinui, in quo cum Collegis meis Dialecticæ, Philoſophiæque ſic vacaui, vt ad primum in renuntiationibus gradum omni labore ingenium & ſtudium conferrem. Neque in collegio, neque in gymnaſiis, neque in publicis concertationibus muneri argumentandi, refellendi, & oponendi defuiſſe videbor: qui primas detuli, quas omnes mihi pollicebantur, & condiſcipuli deferebant ingenio, ſtudio, progreſſionibus meis. Hac celebritate laureæ ſic creuit fama mei nominis, vt Theologorum Collegium ſine cunctatione nactus fuerim. In quo ſuſtinui quidem nominis exiſtimationem, & eam opinionem alui ſcientiæ, acuminis, progreſſionum, quæ me ad ſummum Collegium appetendum perduxit, quod non contenderem quidem, niſi commemoratis ſtudiorum incrementis niteret.

***

Narratio petentis Canonicatum siue Cathedram.

RAtio ipsa postulat, vt quoniam quatuor de Canonicatu Hispalensi tam amplo tamque honorifico decertamus, rationem breuiter suorum exponat quisque studiorum. Omissis literis humanioribus, quæ fundamenta bonarum artium & disciplinarum sunt, quoniam illorum cognitionem candorem sermonis, & facilitatem Latinè loquendi ex prælectione potuistis intelligere, Salmanticam scitote meorum studiorum fuisse parentem. In qua quinquennio confecto Baccalaurei gradum accepi, inde me in D. Hieronymi cœnobium ius ciuile relecturus recepi, in quo quantum alii relaxandis corporibus dare solent, tantum me studiis vtriusque Iuris tradidi, & collegii, & cathedræ appetendæ proposito & voluntate deliberata, vt inde ad Canonicatum, ad consilium Censorum sacræ fidei, vel ad Regium supremumque Senatum, adiuuante Deo, totus aspirarem. Successerunt omnia mihi pro votis, qui mentem animumq; ad altiora direxeram semper, atque contuleram. Nam Licentiati laurea decoratus, in B. Barbaræ Sacello, cuius audito nomine tremit doctissimus quisque, cunctis Doctoribus nostram scientiam cognitionemque Iuris acclamatione comprobantibus. Continuò ad ingenii documenta danda publicè prælegendo me contuli: magnam enim ex studiis, maiorem ex laurea tanta comprobatione, & plausu honorifico consequuto nominis gloriam pepereram. Neque prælegendo solùm detentus fui, vnà Collegium vetus contendi, obtinui. Annus duntaxat fuit interim dum antiquior me contentebat, à quo cathedram contendi, & quod paucis contingit, etiam sapientissimis, ex prima contentione institutionum cathedram detuli, suffragiorum ingenti multitudine meis canditatis antecellens. His trophæis & insignibus literarum me comparaui ad Sacerdotium amplissimum Hispalense, vnde Deus potest patefacere nobis aditum ad opes nostris maiores, quibus Ecclesiæ commodare valeamus, & huic Hispalensi Ecclesiæ honori & gloriæ decursu temporis vobis adiuuantibus, esse. Candidati nostri potuerunt iactare progressus literarios simpliciter adumbratos narratione breui, non tantam Doctorum comprobationem, non Salmanticensem gradum, non Collegium, non Cathedram, non data publicis prælectionibus ingenii documenta in eadem florentissima Salmanticensi Academia.

Obseruatio.

HÆ Narrationes simplices sunt, & temporum ordinem seruant, quæ omnes ex adiunctis, antecedentibus, & consequentibus constant, vt sint perspicuæ, vt breues: cùm semel res dicantur & breuiter, credibiles fiunt rationibus allatis, neque deest varietas, vt iucunda sint, his enim virtutibus narratio constat. Sed hæ Narrationes pro exornatione: quæ sequuntur, spectant ad deliberationem. Quæ cum duplex sit, priuata, & publica: illa Narrationem nunquam exiget, eius dumtaxat rei, de qua dicenda est, quia nemo ignorat id, de quo consulit. Extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe illa, quæ ordinem rei docet, necessaria est narratio, in quibus Narratio breuis esse potest, propter concursum multorum, qui inscii sunt eius rei, quæ venit in deliberationem.

Narratio ad deliberationem in bello contra Agarenos Granatenses.

GRraue bellum & periculosum ab Agarenis Granatensi Regno infertur, qui in Philippum Regem concitati sunt, & ab aliis sectæ Mahumetes sectatoribus adiuuantur. Qui Regulum iam inde clàm à multis mensibus creatum renunciarunt, & belli faciendi causa montes altissimos, & omni propè aditu præclusos occuparunt, quorum & notitia, & difficultate locorum freti sperant se, quod per summam perfidiam tentarunt, per crudelitatem non minores esse confecturos. Afferuntur quotidie literæ Granatensium Christianorum, quorum magnæ villæ, prædia & reditus aguntur, vitam summum in periculum adduci cunctorum, res populorum finitimorum multas direptas & vicos exustos esse non paucos, templa euersa, aras disiectas, cõculcatas imagines Sanctorum, Sacerdotes crudelissimis suppliciis affectos, dissectos corde, & intestinis proiectis foras, impiè ac nefariè necari, ingentem carnificinam omnis generis Christianorum, qui vbiq; capiuntur, fieri, itinera præclusa

præclusa, montes occupatos, confluere ad illos sui generis homines, & Africanos, & ex Regno Argiliensi multitudinem innumerabilem, Marchionem Beiarensem magnis rebus gestis huic bello propter locorum diuersitatem non satis esse conficiundo. Vnum à Granatensibus Dominum Ioannem excellentissimum ab Austria fratrem tuum deposci atque expeti, eundem hunc pro magnitudine animi, pro fortitudine à Carolo V. patre suo tuoque, Imperatore inuictissimo, hæreditariò accepta, metui, præterea neminem. Bellum quod sit, vides, Rex Catholice, nunc quid agendum sit considera.

Altera Narratio ad prælium nauale.

REx Turcarum immanissimus, & Imperii sui propagandi caussa, & Christiani nominis extinguendi desiderio flagrans, magnam classem rebus omnibus ornatam & instructam comparauit, quâ in Siciliam prouinciam tuam, Rex Catholice, primùm inuadere, est in animo, inde in magnas Italiæ partes, quibus præoccupatis, & Romæ, & tuis finitimis Regnis, id quod facile putat, copiis omnibus pedestribus & equestribus imminere. Sicilienses Itali in magno metu sunt, & in periculo, quod vides, si quemadmodum impius Rex Turcarum minitatur, impetum in has partes fecerit. Romanus Pontifex per literas, per legatos cum Christianis Principibus, & cum Venetis egit, te semper Catholice Rex ducem cæteris præponens, vt fœdus ineatis in tam immanem Turcarum Regem, eaque de caussa classem plurimis nauibus ornatam & instructam comparetis ad illius conatus infringendos, & ad opes euertendas teterrimi tyranni, vt cum diuino præsertim auxilio, tum machinis bellicis, quibus ille fidit, suam debilitetis, & frangatis potentiam, vt nouerit, quibus cum sibi res sit, quoque pugnent summo præpotentique Duce. Huic pugnæ nauali ducem & Imperatorem omnes præponi volunt fratrem tuum excellentissimum Ioannem Austriacum, rebus bellicis insignem, & victoriis de Agarenorum gente deportatis, notum patriæ fortitudinis exemplar, cuius nomine, hostiles Turcarum impetus probè norunt facili negotio esse retardatos: Hunc propter fortitudinem, prudentiam, fœlicitatemque ab hostibus metui, præterea neminem.

Vltima Narratio in deliberatione.

OMnes Hiſpani, Rex Catholice Philippe, hoc nomine III. legatos ad tuam Regiam & Auguſtam Maieſtatem mittunt, meque oratorem huic cauſæ præfecerunt, qui dicendo rem facilè ſuadere poſſem propter vſum & exercitationem, & propter graues & difficiles alias legationes obitas in Romana cura Regumque aliorum maximorum aula. Quos ipſi propè exploratum habent, ex illorum perfidia maxima, & ab hinc tot annos retenta Mahumetes ſectâ nefariâ, tuis Regnis malum aliquod comparare grauiſſimum, eiusque rei tranſiente cauſa cœtus nocturnos cogere; cum Agarenis diuerſarum Prouinciarum, per literas, per internuncios agere, eò iam rem perduxiſſe vt arma comparent, inſtrumenta bellica in ſpecus occultiſſimas conferant, pecunias cogant, ducesque proponant, ad capiendam occupandamque Hiſpaniam, quam illi ſuam nuncupant; Illi nobis inopinantibus diem præſtituiſſe dicuntur iam, cum quo maxime Chriſtiani in exequiis Chriſti IESV, vita functi inſtaurandi, interſeque recolendis, occupati diſtentique ſint. Omnes Hiſpani me rem hanc tibi, Rex Catholice, ſuadere volunt, atque eo magis, quod ſcelus poſt hominum memoriam inauditum non tam oculte conflare potuerunt, vt non ad tuæ Maieſtatis aures peruenerit, & abhinc annum de re tranſigenda conſulas, & ſapientiſſimos, maximoſque Chriſtianæ fidei cultores in deliberationes adhibeas, tum quòd à Regibus aliis de perfidia deterrima, vt tuis caueas, tibi conſulas, literas acceperis: atque hac de cauſa, quòd niſi profideas maturè, cum velis, & maxime cupias, non poteris, oppreſſus nequiſſimorum hominum inſidiis. Quæ quoniam ſic patent, & illuſtratæ ſunt inſidiæ, vt in actum propè iam erupiſſe videantur, & non adumbrata, ſed expreſſa machinæ, quam moliebantur, veſtigia intueris id te præmonitum habere vellent Hiſpani tui ſemen malorum & ſtirpem tantæ proditionis à Valentinis Agarenis ortam, progreſſam ad Caſtellanos, & productam ad incolas & habitatores prouinciæ Bethieæ, cui quoniam finitimi ſunt Africanis, viciniores mari facilè ſe conuectam rem daturos eſſe putent, vt vno die, vna hora occupatos Chriſtianos in Paſſione Chriſti IESV recolenda inopinantes opprimant, diuerſisque in locis, cunctis partibus Regnorum tuorum, cum tot millia in tuam Regiam Maieſtatem, in tuos, & Chriſti fidem concitata

videantur, multitudine bellorum oppressus, Rex Catholic, succurrere non possis, id temporis tota Valentia, Castella noua, & veteri, Bethica vniuersa, omnibus Hispaniarum fluminibus sanguine reduntantibus. Summa coniurationis & perfidiæ breuiter à me fuit exposita; quid illi tentauerint, ac moliti fuerint vides; tu quos Agarenos excludendos, & è Regnis eijciendos curare debes, & per quos potissimum Regni tui Principes, pro tuo summo consilio considerabis. Primum enim mihi de genere gentis Agarenorum, deinde de coniuratione sua nefaria, ac de perfidia in tuam, diuinamque Maiestatem, postremò de impietate, Christianoque nomini infestæ gentis eiectione videtur esse dicendum.

Mandauimus literis tres Narrationes, ad Suasoriæ Narrationis exercitationem. Excute singulas & explora, eas virtutibus Narrationis quatuor, breuitate, perspicuitate, veritate, & quod placet Ciceroni, & Quintiliano, Græcis omnibus, & maximè Hermogeni, instructas & ornatas videbis.

De Narratione iudiciali.

QVanquam à Iudicii Narrationibus possem abstinere, & deberem quidem aliqua subiecta Ciceronis contentus esse; cui tantum tribuo, vt pudeat me, & omnes pudere debeat, vbi Cicero loquutus fuit, verbum vllum proloqui, cùm inscientia sit, vel extrema potius dementia, aliquid illo dicente, vel scribente, in eodem genere dicendo, vel scribendo tentare quenquam, tamen ignosci meæ audaciæ debet, quòd in nostris rebus, & propriis Christianorum adumbrare conatus fuerim summum eloquentiæ Principem, veteribus omissis exemplis, quorum nullum in nostrum vsum cadere potest. Duas igitur Narrationes nostras inspiciat, & explicet nouus Rhetor, ex quibus suas possit exprimere facilius in fictis causis: nam in veris nunquam versabitur, ab Oratoribus iudiciis translatis ad Iurisperitos.

Narratio in genus Iudiciale cadens, ad Lutheri accusationem.

OMnia quò facilius argumentis perſpicere poſſitis, rem geſtam dum breuiter expono, quæſo diligenter attendite. Nefarius Lutherus aditu ad cupiditates ſuas & honore præcluſo, cum ſtatuiſſet omni ſcelere vexare Chriſtianam Religionem, videretque ita Fidem Chriſti IESV in Hiſpania cultam, vt vim nullam ſui conatus nefarii habere poſſent, & vt carcerem, & vincula Quæſitorum Fidei ſanctiſſimorum effugeret, & flammas ignis, quo arderet hæreſeos damnatus præceptor ſacrilegus, & liberas quæreret prouincias erroribus hæreſeos inquinatas, ad lacerandam Chriſtianam Religionem, ſubitò reliquit Hiſpaniam, & abiectis inſignibus Religioſi, ſe in Germaniam ad ſuos conatus & machinationes appoſitam contulit. Videbat liberum ſibi ad eas partes aditum futurum eſſe, vt errores ſuos ſpargeret, & infectas partes magis inquinaret ſuarum opinionum commentis, vbi frænum iniici ſibi non poſſet, & liberioris vitæ homines cupidi, in errores omnes, in fallacias, & fraudes omnes inducerentur dogmatibus Lutheranæ ſectæ, vitam vagam & ſolutam, & carnis blanditias omnes & lenocinia tribuentibus. Cœpit ergo primùm in Romanam Sedem, in Vicarii Chriſti IESV ſanctiſſima placita, nefariè probra coniicere, vt Capite vexato ſuis contumeliis, homines ab obedientia Catholicæ Sedis abduceret, quæque doceret Cathedra ſanctiſſima, quæque præſcriberet, falſa eſſe perſuaderet rudi & imperitæ multitudini, & hominibus carnis & libidinum appetentibus. Inde imprudenter ad virginalem ſtatum, liberumque arbitrium oppugnandum aggreditur; quod vinculis aſtringi non poſſet, vt ille falsò dicebat, ſurgentibus paſſim & rebellantibus in hominem motibus effrænatis at turpibus. Inde laxare habenas properauit carnis intemperantiæ, in omnem libidinem effuſæ, dare facultatem virginibus nubendi virginitatis voto deuinctis, quòd non tenerentur vlla voti Religione in tanta carnis laſciuientis, & ebullientium turbationum rebellione. Qui hæc ſuſtulit, tollebat etiã Confeſſionem auricularem de Eccleſia, Sacramenta omnia, imagines Sanctorũ, ritus tandem omnes & cæremonias, quaſi hominum inuenta potiùs, quàm dogmata delata mortalibus ad ſalutem & gloriam immortalem comparan-

parandam necessaria. Vt reliquos incitaret suo prauo exemplo, quoniam quod Princeps & caput facit, id fieri licere sibi facile in animum cæci & amentes inducunt, quamuis impium, & diuinis legibus infestum, ne pluribus morer, ducit vxorem, & ducit in matrimonium nefariam Monialem virginem, Deo dicatam voti Religione, & publicè, & cunctis inspectantibus, & sacrilegas nuptias non matrimonij dignitate, sed sceleris societate celebrat, coniunctis epulis, vino, saltatione, tympanis, choreisque turpissimis exhilarantibus. Hic tunc alacer & lætus (qui enim superiora commiserat, quid non sceleris admitteret?) impudenti ore loca omnia infestare, spargere ac diffundere venenum ad sectam corroborandam & augendam, concionari vijs omnibus, & compitis, quasi missus de cœlo vates: ad illum omnes libertatis amantes, omnibus libidinibus & flagitijs constricti concurrere, in suam se aggregare sectam: deniq; eò peruentum, vt omnes finitimæ nationes, quæ eodem ingenio & naturâ erant, tentatæ primùm, deinde infectæ, tandem eruperunt ex latebris & tenebris Lutheranâ factione tumultuantes. Tumultuari igitur omnes, & principum aliquorum amentiâ Lutheranorum furores aliares deniq; armis castrisq; tentari, institui Ecclesia noua, ex fallacijs & fraudibus conflata Lutheranis, abijci, repudiari Matris Ecclesiæ Catholicæ Romanæ Fides & Obedientia sanctissima Romano Pontifici debita, & ad salutem, gloriamq; cœli necessaria. Hæc si misera, si luctuosa, si animis perniciosa, si Deo immortali cœlitibusque bellum impium & exitiale faciunt, cur non accusem, & quo narraui ordine in vestrum iudicium Lutherum adducam, tanti concilij auctoritate damnandum? Cuius vt reliqua scelera missa faciam, mortem teterrimam vitæ nefariæ, flagitiosæq; consentaneam, & exitu fœdissimo terminatam, & ab illius vitæ sceleratis sacrilegisq; sectatoribus occultatam, per summum dedecus, & probrum obitam, & ad illum damnandum, & omnibus ignominiæ maculis inurendum multum facientem, inter confirmandum, defectione & impuritate breuiter expositâ, vestris nollem animis pro atrocitate post hominum memoriam inauditæ accusationis excidere.

Hac in narratione nullam cupies virtutem, quam non inuenies. Est enim breuis, nihil bis repetens, & nullis rem exaggerationibus, si Lutheri perfidiam, scelera, & sacrilegia perpendas, auget: credibilis est, cùm verißima narret & ratiom

tionem reddat singulorum testata cunctisq; cognita proferat: suauis admodum est, quæ perturbationes, motus animorum, exitus inopinatos, colloquia personarum, tristitias, voluptates, lætitias continet.

Altera ad iudicium spectans narratio de equite Salmanticensi ab scholasticis occiso.

Ciuitas est in Castella veteri, imprimis illius prouinciæ clara & nobilis; homines autem ipsi Salmanticenses, cùm summè in honestos & nobiles officiosi, tum præterea maximè vrbani & elegantes in scholasticos, propè, præter cæteros Castellanos, ad otium & quietem potius, quam ad vllam vim & seditionem accommodati. Accidit cùm eques quidam, cum alijs sui generis ac fortunæ nocturno tempore, mutatis, vt fieri solet, diurnis vestibus, in simulatorum habitu atque forma lustraret vrbem vsitato more & consuetudine, galero caput & pallio faciem obuolutus, vt incideret in nescio quos scholasticos non admodum sedatos & quietos, qui continuò lacessere equitem cœperunt, & nescio quæ ridicula in illum iacere; quæ probra bonus eques ducens, & in eam partem accipiens, vt se dedecoratum putaret, & ad vlciscendum se, quasi legibus sæculi astrictum, parem gratiam, similia retorquendo, quæ illos morderent, referre cœpit. Adolescentes qui ad respondendum paratissimi, & vt se homines præbere viderentur, reiiciendis retorquendisque dictis constantes, & ad libidinem suam omnia facere assuefacti, pergere ac perstare suis incœptis. Irasci Eques, & illius comites, & alumni Academiæ multò magis flagrare, vt iam parum quin ad gladios: sed interuenerunt nescio qui, ij summa vi retinere equitem, & aduersarios conati sunt, vicini scilicet, qui clamoribus excitati concurrunt illicò. Eques, qui iam transigendæ rei occasionem non habebat; & adolescentes, qui interuentu vicinorum impediti, ne noti quidem, inde discedunt, sed interminati, fore vt vlciscerentur seipsos. Diuersas igitur vias ingressi, nescio quomodo post mediam multum noctem, iterum plateam conuenerunt in vnam, qui vbi nouerunt seipsos, vtraque pars clamare, hic locus & tempus vlciscendi. Educuntur gladij, ab vtraque parte, fit impetus

vehemens;

vehemens, clamor interea fit in plateâ ſtrepituſque exauditur armorum, & ictuum viciſſim inflictorum crepitus & creber & frequens, nec tamen, quia media nox erat, & omnes cubabant in lectis, tam citò exauditur, quòd ferè iam per aliquod ſpatium gladijs decertarant inter ſe. Pro ſe quiſque manus afferebat: vexatur eques ab ſcholaſticis, qui numero plures erant, & gladij vtendi non inſcij, & cùm duo equitis comites leuiter ſauciarentur in turba, ſcholaſticus item vulneraretur; eques tandem accepto graui vulnere concidit, queſtus lætalem ſe accepiſſe plagam. Hic Prætor Salmanticenſis, neſcio quo caſu, obiens, vt ex officio facit, vrbem, im plateam accedens, audire viſus ſtrepitum clamoremque turbæ, accelerat. Atque ſcholaſtici, qui nouerunt Prætorem & ſatellites, diffugere cœperunt veloci curſu, qui vellent Prætoris manus effugere, & equitem mortuum putabant, & Confeſſionem efflagitantem audierant. Aduolare Prætor, & incitare ſuos ſatellites ad capiendos auctores cædis; ſcholaſtici accelerare magis fugam, properare non minùs velociter Prætor & ſatellites, & iam iam parum à comprehendendis auctoribus cædis abeſſe: reliquis deflectentibus, & neſcio quibus deuerticulis euadentibus, duo ſcholaſtici comprehenduntur, & auctor cædis. Deducuntur in cuſtodiam vrbis publicam, & vinculis mandati, manicis compedibuſque vexantur, atque adeò detruduntur in neruos. Quid hic tumultus exortum in ciuitate, dùm effertur brachijs nonnullorum totus ſanguine manans eques, & qui nondum illatus in domum, ipſo in limine egiſſe viſus eſt animam, ſine expiatione conſcientiæ, nullis Sacramentis exceptis. Qui fletus hic domeſticorum, qui ploratus puerorum, qui eiulatus vxoris & mulierum! omnia luctibus perſonabant. Neque quidquam miſerius, nihil luctuoſius, quàm exanimatam coniugem videre, humi proſtratam per multum tempus, ore, vultu, voceque ablata mulierum effigiem ſpirantium mortuam. Interea cæde totâ vrbe diuulgata, & ſcholaſticorum comprehenſione, cuſtodiaque Academiæ filios perturbante, videres amplius mille ſcholaſticos aduolare in carcerem, & omnes armatos obſidere ex omni parte, cædere ictibus ianuas vehementer, depoſcere comprehenſos, & quia ſuæ iuriſdictionis non eſſent, nec ad Prætorem pertinerent, diplomatibus Pontificum Romanorũ, Regijs ſanctionibus, Prærogatiuis, & immunitatibus Academiæ Rectori reddẽdos reſtituẽdoſq; depoſcere. Iterare & ingeminare voces

cuncti, ni redderent, & statim frangendas portas, perrumpendos aditus, & ad minimum ligonibus, falcibus, machinis alijs & instrumentis ferreis euellendas deiiciendasq; portas omnes. Hæc ante custodiam publicam, in plateâ verò maximâ, vbi ædes Prætoris erant, non minores motus, tumultus maximi. Oppidani vocabantur ad arma, vt auxilio iam & subsidio Regi venirent iussi. Rector excitatus, magna turba comitatus primò petere carcerem pacandorum & sedandorum scholasticorum causa, deinde domum Prætoris: suis polliceri comprehensos se repetiturum, & suo iure efflagitaturum, nec capturum interuallum requietis, quo ad ij redderentur. A Prætore reddi sibi comprehensos efflagitare, quòd ad se pertinerent, quòd comprehendere ille iure non potuisset. Rogare, nollet vrbem in discrimen adduci, tantos motus concitari, sanguine redundare loca omnia, nosse naturam, ferocitatem, consuetudinemque scholasticorum, quos volens & maximè contendens continere non posset, ius esse Rectoris, quando Rector nunquam oppidanos, ne Prætor scholasticos vinctos constrictosque habere vellet in custodia. Se hoc cunctis audientibus Rectorem indicere Prætori, præmonere, vt si quid postea mali, vrbis moderatoris culpam omnem esse nossent omnes, eâ carere Rectorem, qui pacem, qui quietem, qui nihil vellet præter ius suum. Commotus metu Prætor & Rectoris officio, tantaque vrbanitate, metuens etiam perniciem vrbi impendentem, & feros mores, flagrantesque animos adolescentum, adijt custodiam publicã, cunctis lætantibus & exultantibus oppidanis, & Academiæ scholasticis, & restituit comprehensos Rectori, prædicens præmonensque in scholasticos occisores, tanti equitis habita quæstione cædis, animaduerteret. Rector ea, quæ sequuta fuit die, quæ fuit proxima Calendis Iunij quæstionem habere cœpit de cæde: nam reliquos, nihil erat, quod comprehendendos inuestigaret, ac quæreret, quòd abierant ex vrbe, & quò ille nesciret, neq; quisquam indicare poterat; sic eadem nocte, inscijs omnibus, & repetendis scholasticis comprehensis omnes occupati fuerant.

Quæ virtutes in priore narratione spectandæ sunt, has non minus perspicuas reddidit posterior consequuta narratio.

DE EPILOGIS AB ADIVNCTIS.

EPilogi non petuntur ab adiunctis, sed à partium distributione per enumerationem, cùm amplificatione non variis. Sed quoniam vrgere posset quis, coaceruationem hanc, seu summam rerum, decursis breuiter capitibus, in adiuncta cadere; Huic non obsistam magnopere, dummodò à trito & Regio Doctorum artis oratoria itinere non deflectamus. Vt illi tamen faciam satis, vnum subijciam exemplum, quod nihil mea, vel adiunctorum frequentatione, vel enumeratione constare dicat aliquis, dummodò contra Rhetorum prascriptiones non veniamus. Exemplum ducetur ad absoluendam orationem ex adiunctis corporis, fortuna, & animi perductam ad exitum vsque suum.

Peroratio Orationis ex adiunctorum frequentatione.

QVamobrem, doctissime vir, si nobilitate generis, si patriæ claritate viges, si patrimonium iam lautum & copiosum accepisti, & illius reditus, ad literarios sumptus, & ad pietatis opera contulisti: si magna eloquentia, liberalium artium cognitione, si sacra cœlestisque disciplina, si varia multiplicique rerum scientia prædirus es: si is es, qui ad suggesta celebriora, ad magnas Ecclesiæ dignitates aspiras, si hoc tempore lauream Doctoris tantò plausu, & Academiæ totius acclamatione accipis, si cunctorum oculi in te coniiciũtur, & honorifici priuatim & publicè de te sermones habentur; exple cunctorum animos, spes & expectationes maximas, quas cuncti de te habent, laboribus, vigilijs, virtutibus tuis, magnis in Ecclesiã meritis, maiores, & ampliores redde. Quò te præconia superiora, quò tot decora & ornamenta vocant, quemadmodum adhuc fecisti, solita celebritate perge. Cùm id præstiteris, te maioribus tuis, te tot laudibus congestis, te claris Ecclesiæ sedibus, te, quod caput est, Christiani Doctoris nomine, & honore dignum putabis, & similem quidem eorum, quos Principes Ecclesiæ magnos ex hac Academia florentissima prodijsse multi sciunt, & recordantur. Neque enim quod tuis laboribus, quod tuis ornamentis clarius

& illustrius tibi comparare valeas, boni vnquam nobilitatis, sapientiæ, virtutis æstimatores inuenient. In hoc enim est elaborandum, hoc bonis omnibus & illustribus viris, sapientissimisque Doctoribus perficiendum, vt Rempub. vt Ecclesiam, vt Deum immortalem pulcherrimis suis in actionibus sibi omni loco ac tempore proponant, & hoc itinere cursus faciant, ad Beatorum gloriam progressione mirabili comparandam.

DE GENERE, ET FORMA.

ARTIVM distributionem genus sequatur & forma, quòd ad illius similitudinem amplificandi ratio conferatur, cùm primum genus ipsum, vel aliquid loco generis præponatur, inde dilatetur oratio, partibus aliquot, quæ sint veluti formæ, vel formis ipsis nonnullis amplificatione decursis: sed amplificationem antecedant generis vel formæ præceptiones.

Genus igitur est, quod duas aut plures partes, sui ipsius communione similes amplectitur, quæ formæ dicuntur. Vt virtus genus est, continet in se iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam. Ars est genus, continet in se Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam. Animal genus est, amplectens hominem, equum, leonem, & alia animalia. Locus est genus, Asia, Europa, Africa, regionis, ciuitatis, pagi, domus. Tempus est genus, temporis præteriti, præsentis, & futuri, anni, mensis, hebdomadæ diei horæ: item ætatum hominis, infantiæ, pueritiæ, iuuentutis, virilis ætatis, senectutis.

Triplicia sunt genera: summa, vltima, & media. Summa genera dicuntur, alio nomine cathegoriæ: ea autem sunt, supra quæ nulla alia genera sunt, eaque sunt decem, quæ his vocabulis nominantur: Substantia, qualitas, quantitas, rela-

relatio, actio, perpeßio, vbi, quando, situs, habere. Vltima genera sunt, quæ solum dicuntur de indiuiduis, vt homo de Socrate, Platone, Aristotele. Media, seu interiecta genera sunt, quæ inter summa, & vltima continentur, vt inter substantiam & hominem, est corporeum, corpus animatum, sentiens, animal.

Species verbum priscum est, cuius composita tantùm extant, & hæc deriuata, specula, speculator: solebant enim prisci Latini ex edito saxo, cui specula nomen erat, obseruare, quid procul agerent hostes. Inde species pro re visa, vt facies pro re facta, dicitur: ipsa igitur imago, quæ in aspiciendi instrumentum reciperetur, species fuit vocata. Quæ à Rhetoricis forma dicitur. Nobis hoc loco species, siue forma, est pars generi subiecta, vt Dialectica, Rhetorica, Pratura, Consulatus, Tribunatus. Vt quod iustitia est, vtique virtus est.

Rationes amplificandi à genere.

PRima ratio amplificandi à genere, nihil aliud est, quàm cùm à genere proposito dilabimur in species, vt si virtutem laudes in formas aliquot descendens à genere.

Laus virtutis à genere.

QVidni commendemus virtutem, quæ nobiles habet, & cœlestes ac diuinas filias, fœtus suæ dignitatis vberrimos ac præstantissimos? Age enim laudares iustitiam, ius suum vnicuique tribuentem; laudares fortitudinem, res arduas ac difficiles aggredientem, nulla pericula formidantem, omnia constanti robore ac virtute perficientem, nisi virtutis laude niteretur? laudares temperantiam, in libidines, ac non rectos animi motus, firma & moderata dominatione tenentem imperium, nisi virtutis laudem & decus consectaretur? Denique num prudentia rerum gerendarum rationem & vim obtineret, nisi gubernacula tractaret ex virtutis rectis maximeque deuinctis vinculis, & aptissima suauissimaque lege constrictis? Nisi Dux & Princeps præfiniret, quid in quacunque re agen-

dam, quò progrediendum, quo quidque exitu terminandum esset? Inde quidem iusti nomen iustè deportarunt: fortes nunquam abiecerunt excellentiam animi sui ad res sordidas & abiectas, nihilque fractis & angustis animis fecerunt. Ipsi verò temperantes homines, sic modum & finem tenuerunt, vt nullos vnquam fines transilientes, naturæ leges seruauerint, mandata Dei coluerint, humana diuinaque iura integra & inuiolata conseruauerint: Prudentes ipsi quasi gubernaculum manu tenentes, flatu secundo semper vecti, portum pacatum & tranquillum tenuerint, sine vllo, quo sæpe homines pereunt, maria periculo ingressi, naufragio facto.

Altera exercitatio de eodem genere in formas distributo.

SI laudantur artes ingenuæ & liberales; quæ ingenuos, & honestos homines reddunt suis inuentis & laudibus eximijs, quæ laus Dialecticæ, quæ Arithmeticæ, quæ Geometriæ, quæ Rhetoricæ laus tribuetur? hæ omnes artium numero magnarũ contentæ suis omnibus numeris absolutæ explentur. Qui enim Arithmetica numerorum rationes; Geometria, terrarum situs, & dimensiones; Dialectica, verum à falso disiunctum, ac diiudicatum; Rhetorica, tantam elegantiam & ornatum, tot insignia & lumina protulisset ad vsum & ad splendorem humani generis clarum & illustrem, nisi artis viam & rationem sequeretur quælibet facultas & ars enumerata? Quidquid, Auditores, numeris deuinctum, dimensione definitum, veritate comprobatum, & luminibus illustratum orationis legeritis, & audieritis, ab artis excellentia ductum ac profectum putate; quæ rem suam, munus, & institutum prouehit in tantam amplitudinem, vt ab illa omne suum decus & gloria proficiscatur.

Secunda amplificationis ratio, præposito aliquo generali, quasi genere, vnde vis omnis emanet ad amplificationem.

ETenim; Auditores, cùm omnibus me virtutibus natum esse cupiam, tum id vehementer appeto, vt gratus sim, & dicar, & videar. Hæc est enim vna non solùm virtus magna, sed fons & origo bonorum sine dubitatione maximorum. Quid enim pietas, nisi voluntas grata in parentes? qui sunt boni ciues, nisi

nisi qui de patria bene meriti sunt? qui fortes milites, qui magni Imperatores, nisi qui fortitudinem acceptam à Deo in Reipub. ac patriæ defensionem contulerunt? qui verè Reges, nisi qui Regiam potestatem à Deo tributam, Deo ipsi tribuunt sacram tuendo Religionem? qui vero magis sapientes, quam qui Academijs meritam gratiam referunt? Illâ vero hominis ratione, quâ cognoscimus Deum principem & auctorem rerum omniũ, eidem summo, præpotentique Domino gratias agendas intelligamus, & tanquam parenti, cui omnia debeantur, tribuendaque sint, grati ac memores nostras actiones, fortunas, vires corporis, studia literarum, sapientiam omnem, vitam, summa demissione exhibeamus. Quis enim mortalium vel paululum intelligens, cui non veniat in mentem, si qui sumus, si qui fuerimus progressu temporis, si quidquid habuerimus bonorum aut felicitatis, id in fontem bonorum Deum, à quo cuncta profluxerunt, vt in mare flumina debere suo quidem iure redire; ipsiusque Domini sic omnia esse, cuncta sic Deo celsissimo deberi, vt non ingrati solum, sed impij debeant appellari, & sane re ipsa fuerint, qui non in illis gratam diuini numinis memoriam prosequantur. Denique sic se ingratos homines habere certo sciant, atq; latrones nefarij, prædones impij, qui ex direptione viuunt, & aliquando prædas non facturi mortis interuentu, tam ingrati animi labem Luciferi diuinam gloriam præripientis supplicio, tandem aliquando in inferiorum sedibus luituri, & nulla vnquam pœnarum intermissione maxmarum recreandi.

Altera exercitatio, aliquo proposito generali longeneris, in partes excurrens instituto conuenientes.

O Fallaces hominum spes! O cogitationes inanes! O miseram ærumnosamque fortunam, & in medio cursu, tum, cùm minus opinamur, deficientem & opprimentem homines clarissimos, insperatæ & inopinatæ mortis interuentu! Omnes modo mortem excellentissimi Domini Ioannis ab Austria lugent. Lugent Hispani, quorum sedibus patrijs natus fuit: lugent Granatenses, à quorum ceruicibus gladios Agarenorum hostiles & impios depulit: lugent Itali, cuius fortitudine ac fœlicitate superatam Turcarum classem, & maiore quidem ex parte submersam & obrutam, vrbibus & prouincijs propinquioribus imminentem recordantur: lugent Flandri, quo im-

peratore impetus hoſtium retardatos, tot victorias conſequutas, Religionem Chriſti Ieſu defenſam nunquam obliuiſcentur: lugent fortiſſimi viri, quo mortuo fortitudinis tantum propugnaculum amiſſum dolebunt magis in poſterum: lugent Heroes & Principes Hiſpaniarum, cùm decus & lumen Hiſpaniæ tam præter opinionem, ac ſubito extinctum aſpiciunt: luget frater illius Philippus, ſecundus hoc nomine Rex Hiſpaniarum, qui ſimilem illius nunquam adipiſcetur ad metum hoſtibus inijciendum: luget Romanus Pontifex, tantum fidei præſidium, tantum columen & robur, terra marique Religionis hoſtibus formidatum animaduertens è viuis ablatum: lugent cuncta Regna Hiſpaniarum, & Indiarum, quod tanto lumine fortitudinis & Religionis clariſſimo orbata ſe vident: lugent poſtremo vrbes noſtræ, prouinciæ, regna, & in ſordibus & ſqualore iacent, quæ tantum defenſorem & propugnatorem rerum ſuarum alienis in ſedibus, tamque remotis mortuum acceperunt, vt illius ſaltem cadauer habere non merita fuerit Hiſpania, vbi pro meritis ſepeliretur, & oſſibus ornaretur decorareturque patrium ſolum, de tanto Principe gloriandi nunquam finem facturum. Obijt enim diem ſuum in Flandria, quanquam ſui generis Principibus, & Hiſpaniarum id temporis Philippo Regi fratri ſubiecta: tamen quantis ſumptibus, qua magnificentia, quo ſuperbiſſimo & magnificentiſſimo, ac prope Regali Hiſpaniarum incolæ cunctis in vrbibus exequias ad mœrorem luctumque omnem acerbiſſimas, qua ſua patientia, maximoque in tantum principem amore celebrarunt?

Tertia ratio amplificandi à genere.

CVm de re aliqua priuatim loquimur, & in genus excurrimus, egregia amplificandi ratio proponetur, vt Sex. Roſcium parentem à filio non occiſum fuiſſe ex parricidio generatim amplificato probat orator, ita nos eloquentiam hominis, & priuatam virtutem ex eloquentia & virtute commendatâ generatim copioſe ornateque celebrabimus. Commendamus B. Sebaſtianum Martyrem, B. Petrum Principem Apoſtolorum, ex Martyrum, ex Apoſtolorum laude magnam vim & copiam

oſtende-

oſtendemus, omnibus eloquentiæ fluminibus redundantem. Proponamus igitur laudandum Beatum Laurentium, excurremus in Martyrum laudem inſignem, tanquam in genus.

Laus Beati Laurentij ex Martyrum laude.

LAudaui, & merito quidem, grauitatem ſuppliciorum, patienter fortiterque perferentem, ingentem Laurentium: celebraui flammas tanquam roſas ſuaues ac iucundas Martyri inuictiſſimo viſas, læto hilarique animo aditas, atque toleratas: commendaui Heroa fortiſſimum in cratem, tanquam in equum ingentem, ſiue in currum deauratum impoſitum, & verba homini nequiſſimo facientem, parui habentem ardores flammarum accenſos, cõtemnentem cruciatus omnes graues & exquiſitos, & prouocantem tyrannum ad carnes aſſas, & affectas iam ad eſum, prandendas deglutiendaſque illa ſua inſatiabili, inauditaq; ſanguinis hauriendi cupiditate. Deniq; oſtentaui equitem fortiſſimum, victoriam inſignem deportantem, & agentem ex hoſte deterrimo triumphum clarum & glorioſum. Qui cùm ex flammis his & cratibus inflammatis Martyris gloriam adepturus, in ſedes Beatorum celſiſſimas euolauit, quam nobis dignitatem, quam inclitã, quàm honorificam, quam omnibus ornamentis redundantem oſtẽdit? Ille purpurâ fulgenti clariſſimus ſedẽ habet cum Sebaſtianis, cum ipſo Principe Martyrum celſiſſimo. Qui vero ſunt Chriſti Martyres, alij, niſi Heroes Chriſtianæ Religionis, Principes cœleſtis aulæ glorioſi, & ex Magnatibus diuinis atque cœleſtibus locum excelſum obtinent in militante, triumphantique Eccleſia? Qui ſunt, niſi lumina terræ, cœlique clariſſima, quorum lux ſuppliciorum acerbitatibus magis nitere viſa eſt, & collucere clariſſime? Sic equidem Gedeone, & militibus hydrias in caſtra portantibus, ipſis multo fragore confractis, continuo latens & abdita lux fulgere viſa eſt: quæ luminum clarè micantium conſpicua lux, quos alios potiſſimùm, niſi Martyres præfert, diuinæ claritatis magnitudine fulgentes? Contemplamini, quæſo, lucem, quam Beatus Stephanus Protomartyr lapidum grandine terrificâ, nimboque concrepanti crudeliter appetitus & obrutus, lucem clariſſimam diffudit. Quid enim in honorifica lapidatione, tum maxime, cum magis ab hoſtibus Fidei

per summam crudelitatem impeteretur, fecit? Quæ verba inuicto robore ac magnitudine animi proloquutus? O diuinam lucem! O cœlestem amoris in proximos claritatem! pro se preces adhibet, stans; pro inimicis, in genua procumbens! Quis non seuerum, vehementem, & atrocem putaret, animo ferreo & indomito sanctissimum Stephanum id temporis, cùm hostes Christi teterrimos, durâ & indomitâ ceruice, animis obstinatis, & pertinacibus auribus occlusis, diuini Spiritus sanctissimis cogitationibus aditum obstruentes, & tanti numinis sanctitati resistentes, similes parentum suorum, ab omni pietate prorsus abhorrentium, feros & immanes appellauit? Cùm parentum diritatem obijceret, cùm pertinaciam & feritatem generis opponeret, cùm eos ob facta crudelia maiorum vestigijs insistentes repeteret, & ingeminaret, nonne durus, inhumanus, ferreus mortalium oculis & iudicio videretur? sed fractâ hydriâ, lapidibus appetitus, horrifico nimbo fractus, disruptis ac dilaceratis carnibus, tot apertis & patentibus toto corpore, brachijs, collo, capite, omni reliqua membrorum parte fenestris, quàm incredibilem, & planè celebrandam mansuetudinem ostendit? Quid? Ipse Iob, nisi robore ac magnitudine animi exploratâ, tot documentis fortitudinis inuictæ datis, amissis bonis omnibus, filijs & coniuge carissimâ, tot plagis ac vulneribus affectus, ingenti vermium scaturientium multitudine coopertus, sanie multa, fœdissimaque manans, ab amicis derelictus, & omni humano subsidio destitutus iaceret in sterquilinio, opificem & molitorem huiusce vniuersitatis Deum extollens, tantâ patientiæ fuisset commendatione celebratus? Omitto cæteros Athletas. Quid de socijs & comitibus Christi Iesu dicam, quorum celsitas, & antiquitate, & dignitate cæteris omnibus præit? At illi suam hanc gloriam & honorem amplissimum, Martyrum inuictissimorum laude decorarunt. Alij fuerunt telis confecti, alij gladio traiecti: Bartholomæus pelle exutus, Ioannes in olei feruentis dolium immissus, Iacobus notus omnibus fuste peremptus, Andreas sublatus in crucem, illa duo Ecclesiæ lumina, Doctor Gentium gladio caput à ceruicibus tradidit abscindendum. Princeps Ecclesiæ Petrus spiritum vltimum exhalauit actus in crucem. Atq; illi omnes imitati fuêre præceptorem suum. Tu mi Christe Iesu numeros huiusce tam excelsæ Martyrum dignitatis omnes & absolutos ostendis tuis discipulis; & generi Sanctorum vniuerso. Itaq; Princeps Martyrum, Antesignanus & Dux horum

horum Athletarum insignis & excelsus, praire societatis tuæ consilijque celsissimis Principibus voluisti tot suppliciorum generibus excruciatus. Quæ quàm multa in tuo corpore sanctissimo crudeliter exercita fuerunt? Quis enim poterit adumbrare iniurias factas, contumelias impositas, risus & ignominiæ maculas inustas, cum à nefarijs satellitibus comprehensus, indignissimis tractatus modis fuisti, cùm virgis cæsus, sentibus redimitus, in crucem actus, mortem pro humani generis recuperandâ libertate subijsti primus, & Martyrum principatum in aula cœlesti gloriosus & triumphās obtinuisti? quis dicat, quanto splendore, quanta gloria Martyrum dignitatem illustrissimā tua cœlesti, præcipuaque laurea prouexisti? tibi proxima fuit, & secundum te laureæ tantæ decus immortale Virgo virginum consequuta fuit; à qua meritis & gradibus suis distincti cæteri Ecclesiæ Martyres gloriosi in locum eundem altissimum ascendêre. Sic vidêre est cœtus fortissimorum Martyrum gloriosos, purpura fulgenti ornatos, agno de collo pendēte speciosissimo, diademate splendenti decoratos, proprijs insignibus fulgentes, immortalitatis gloria circunfusos, cohonestare palatia Beatorum amplissima: eorum agminibus ornatissimis splendidissimisque præesse Ducem ingentem gloriosissimumque Imperatorem Christum Iesum: illi proximam Virginem Mariam decus & honorem eisdem Athletarum maximorum sedibus afferre quàm immensum: proximos comites & socios Christi Iesu, Prothomartyrem Stephanum, cæterosque illustrissimos Magnates magno quidem ornamento huic nobilissimæ dignitati semper esse, & inter hos decus Hispaniarum, gloriam Martyrum cratibus suis insignem diuinum Laurentium.

Amplificatio à toto integro, & partibus eius.

Sic à toto integro possumus amplificare præclarè satis orationem. Totum integrum est, quod componitur ex partibus integrantibus, de quibus non dicitur in nominandi casu, vt domus in tectum, parietes, pauimentum; nec dicimus, tectum est domus. Corpus diuiditur in suas partes: nec dicimus, caput est corpus humanum. Partes integrantes sunt, è quibus totum integrum componitur.

Ampli-

Amplificatio ex toto & partibus & humani corporis fabrica.

COnſidera humani corporis elegantiam; & hanc tanto artificio ad vſum omnem, & venuſtatem à Deo formatam fabricam tam admirabilem. Atque intuere caput ſupra collum in altiore loco poſitum, & illud ſuis ſenſibus ornatum, tam appoſitis ad varios vſus & opportunitates, & ad neceſſitates paſſim incidentes. Aures valent ad audiendum, ad ſonos omnes percipiendos, ad voces accipiendas in tam variâ multiplicique rerum diuerſitate. Oculi ſpeculatores officijs funguntur ſuis, plurimis, & longo interuallo diſtantibus, & circumactis, & coniectis in diuerſas partes, ſublatis in cœlum, demiſſis in terram, & lætis, & triſtibus, & placatis, & minacibus. Nares feneſtris ſuis patentes percipiunt ſuauitates odoris, qui fertur in ſublime; & ad odoris fœditatem ſentiendam & fugiendam commodæ ſunt & opportunæ. Ore guſtatus ipſe continetur, qui eſt ſenſus ex omnibus maximè voluptatibus, quique dulcedine præter cæteros ſenſus commouetur: dulcia, amara, acria, affecta ad eſum, neque eſculenta ſolum, ſed poculenta guſtat. Manus ac pedes, quemadmodum partes ſuas tuentur, & ad diuerſas functiones habiles ſunt, & opportuni? Corpus medium, inter crura & caput interiectum, quàm cum hominis fabrica congruit ad omnem elegantiam, ſi in eleganti homine ac bene à natura formato conſpiciatur? Circumſpice omnia, laudabis opificem & Architectum tanti operis Deum immortalem, & quantum brutis animantibus, pronis, & ad paſtum capeſſendum deiectis ſemper in terram, præſtet, non deſines admirari, videns hominem recto & excelſo corpore, & ad cœli aſpectum, in quod creatus eſt, vtramque oculorum aciem erigentem atque tollentem. Tanta eſt conformatio humani corporis, tantus ex omni parte concentus, & mirifica conſenſio.

* * *

DE PROPRIO.

INest in proprio magna vis ad amplificandum. Quod sic definitur: Proprium est quiddam simplex, quod speciei soli, & omni, & semper conuenit. *Vt hominis proprium est ridere posse, loqui, ratiocinari posse, rationis & disciplinæ capacem esse; equi hinnire, Leonis rugire, bouis boare; virtutis reddere bonum hominem, in quo est. Denique omnes propriæ affectiones, rerum animatarum, & animæ expertium, virtutum, scientiarum, huius sunt loci.*

Amplificatio à Proprio.

MIraris alienigenam diuersis in locis tam acutè disputantem, colligentem multa, & ratiocinando nihil non efficere, quod probandum & ostendendum curauerit, siue in perystilio cum doctis hominibus disputauerit, & rem huc atq; illuc traxerit suis argumentis, & veritatem extorquere conatus fuerit. Intueri in gymnasio, & quidem in disputationibus publicis comparantem se ad argumentandum: Primum vt aperto capite propugnatorem tentare volens, tentat vocem mittere, & oratiunculam habere ad aditum sibi patefaciendum ad argumentum suum: erigere hic se Auditores, prospectare de suis locis, animaduertere quò tendat comparatio, & aditus factus ad ingenij specimen præbendum: subridere aliqui, & non quidem hominis contemnendi causa, sed admiratione, & audaciâ hominis prospectâ, quæ in loco tam celebri, & minimè quidem noto, vellet facere periculum in literis sacris, vbi tot essent Doctores, tot Professores sacræ Theologiæ, tam clari & præstantes Magistri, de totâ sane Academiâ nimium exquisiti. Sed ecce qui primo risus aliquos mouere videbatur, adducet breuiter cunctos auditores in admirationem, acutè nimis & ingeniosè sæpe ac sæpius obijciens, & in horam ferè integram trahens & producens argumentum. Vsque eo vt propugnator labare videretur, & in angustias adductus, nisi pro se suo tempore responsa subministraret. Hinc sermones multorum, apparere literarum capacem, & ad res literarias affectum & propensum mirificè, & quod proprium docti sit, summâ cum præstantiâ munus obijsse suum.

Altera

Altera amplificatio in B. Pauli laude ex proprio.

QVæ facultas orationis, quod tantum, & tam incredibile genus dicendi cogitari potest, quod non dicam exornare, sed enarrare B. Paule tuas præclaras virtutes possit? Hoc affirmo, & hoc pace dicam tuâ, nullam in tuis ornamentis esse laudem ampliorem, quàm eam, quam Vincti cognomento consequutus es. Soleo sæpe mecum tacitus cogitare, & assiduis vsurpare sermonibus traductionis tuæ primordia, tot itinera facta, tot conciones habitas, tot gentes ad Christi Iesu fidem tuis concionibus traductas, caritatem illam ingentem & inflammatam ad nationum cunctarum multitudinem infinitam ab Idolorum cultu traducendam, infinitas alias laudes & virtutes innumerabiles, quas noua semper accessione cumulasti, atque his omnibus video Vincti pro Christo Iesu Pauli laudes eximias & admirabiles præstitisse. Cognomentum enim Vincti ita magnum est, vt illud nullius mens, nec cogitatio capere possit. Atque alias plurimas B. Pauli laudes possumus communicare cum alijs Heroibus Christi Iesu, maximè cum socijs & comitibus tanti Domini, ne propriæ sint duntaxat B. Pauli: Et certè itinera facta, conciones habitæ, fides maxima, caritas incensa, traductio multarum gentium, & alia quidem ornamenta communia sunt tanto Principi cum Apostolis ipsis: At vero istius cognomenti gloriæ, Pauli Vincti, honoris socium habet ille neminem, totum hoc, quantumcunq; est, quod certè maximum est, totum est B. Pauli, & ille propter excellentiam tanti cognomenti decus eximium notum omnibus planè immortale deportauit. Hoc & literis multorum & sermonibus Christianorum, cognominis honore decoratus est. Ita quotiescunq; Vinctum audimus, omnes & intelligimus & re cognoscimus B. Paulum. Nihil sibi ex hoc cognomēto Sebastiani, nihil Laurentij, nihil Stephani, nihil omnes Apostoli decerpunt. Quin ētille Princeps Ecclesiæ, Vicarius Christi Iesu Petrus, in istius cognomenti gloriam se non offert, tibi cedit B. Paule, tuam esse istius cognomenti gloriam, & præcipuo Christi Iesu munera tibi delatam tributamque fatetur, vt propriam & peculiarem. Comparasti equidem tibi maxima virtutum ornamenta, illustres admodum & excelsos signorum gradus, & alia decora & lumina donorum cœlestium clarissima: sed ea detulisti, quæ & alij Magnates

Magnates cœlestis aulæ detulerunt : verùm Vinctus dici, Vincti nomine appellari, istius cognomenti honore Paulum intelligi, atque recognosci, magnam habet in te laudem: hoc qui deportauerit præter te cognomen, agnoscis profectò neminem. Sic etiam Beatissime Paule alia propria sunt tibi cognomenta, clara & illustria præ alijs Magnatibus Ecclesiæ celsissimis, illud Doctoris cognomen, quod cunctas gentes & nationes tuis côcionibus institutas, & luce veritatis illustratas ostendit, tibi nouum præ cæteris honorem peperit. Alij multi fuerunt Ecclesiæ Doctores, qui laboribus, qui vigilijs, qui monimentis ingenij, qui doctrinâ Christi Iesu diffusâ, & aspersâ in orbem terrarum vniuersum, Doctores dicti & habiti sunt, & illos hoc nomine & honore celebrante Diuino Spiritu afflatâ Matre Ecclesiâ: sed qui cunctarum gentium Doctor prædicans fuerit, vnus fuit solum & habitus & commendatus sanctissimus Paulus. Illa vero etiam Apostoli prærogatiua, vt cum Apostolum dicimus, intelligere opus sit B. Paulum, quantum in tanto Principe laudis habet & honoris amplissimi? Cum Oratorem dicunt Rhetores, & audiunt mortales omnes, Ciceronem intellectum & prædicatum volunt: Idem de Virgilio, idem de Homero, vno Latinorum, altero Principe Poetarum Græcorum, fatentur omnes, Poetę solum audito nomine, præterito proprio. Alia multa priuatim tibi, proprieque debentur, nullo cum alio Ecclesiæ Principe communia, cùm tuba, tum buccina diuini verbi, diceris, non expresso Pauli nomine. Quæ omnia gloriam tantam tibi, & in his terræ infimis, & in altissimis cœli sedibus compararunt, quam nulla facultas oratoria pro sua magnitudine poterit adumbrare dicendo.

DE CONIVGATIS.

IN hunc locum incidunt coniugata, quæ dicuntur vulgo abstracta, est vox eiusdem significationis alia, quæ ab eodem abstracto tanquam à suâ causa deriuatur: vt à sapientiâ sapiens, sapienter, sapere.

Nomen abstractum est causa reliquorum, vt iustitia est causa, cur Aristides sit iustus, & sic nominetur, & iustè iudicet. A Cicerone definiuntur coniugata, quæ sunt generis eiusdem, id

est primogenita, & deriuata: Hinc illud Ciceronis: Si pietati summa tribuenda laus est, debitis moueri cùm Q. Metellum tam piè lugere videatis.

Triplicia sunt coniugata. Quadam significatione & voce, vt sapientia sapiens, sapienter, sapere: quadam significatione, & non voce, vt virtus, probus. Alia sunt voce, & non significatione, vt somnus, somniculosus: differunt coniugata ab etymologia. Coniugata enim deriuatione, etymologia significatione continetur.

De exercitatione coniugatorum.

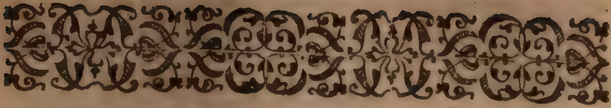
Amplificatio coniugatorum vna quidem est, cùm à deriuatione occasionem rei augendæ videor arripere, vt si laudes iustitiam hoc modo: Si laudanda iustitia est, quidni laudetur Aristides, qui iuste omnia faciens, iusti nomen est adeptus.

Ad superiorem modum vituperabis aliquem: Si iniustitia exterminanda, quæ iniustos reddit homines, cur hominem iniustè leges & iura perfringentem, è Repub. velut infestum gentibus humanis, ipsi Deo inimicum non expellemus?

Hinc describendo rem amplificabimus. O iustitia, quæ merito nomen habes huiusmodi, & à qua iusti nominantur, iustè facta omnia facientes. *Hinc suadendo rem quoque amplificabis*: quidni igitur, si Philosophiæ operam damus, Philosophos sequemur, è suæ disciplinæ descriptionibus philosophantes?

***

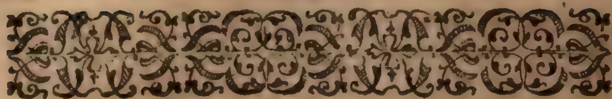
Accedunt

CCEDVNT exercitationes descriptionum in locum adiunctorum asscribendæ, quòd ex adiunctis descriptiones maximè petantur. De quibus præcepta nobis tradenda non sunt, quòd duo APPARATVS *volumina, tertium etiam* DEMONSTRATIONIS *ad multitudinem varietatemque rerum describendarum, nihil & ad vsum, & ad splendorem spectans prætermittendo, retulerimus. Hæc in volumina quidquid collibitum fuerit descripturus bonus Rhetor, & concionator diuini verbi se conferre poterit. Quas descriptiones etiam multas & varias in hunc locum retulimus, eas multò aliter expressas idem intelligat. Hic enim & sermoni, & Rhetoricæ artificio adiuncta sequuti statuimus inseruire. Adiuncta igitur vel personæ, vel brutorum animantium, vel generis cuiuscunque rerum spectent, quæ hic sequimur, descriptionem absolutam consummatamque cupientes.*

ANIMALIA.

Catelli Melitenses.

Ggredimur descriptiones ex adiunctis, & descripturi Animalia rationis expertia, instituimus eas à Catellis Melitensibus.

Catelli Militenses paruuli sunt, ac delicati, in magno pretio matronis habiti. Qui si membris omnibus pusilli, & graciles fuerint, quadrato corpore, capite instar murini, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculorum, cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga, magnopere commendantur. Maiore autem digni commendatione, cum collum longiusculis pilis ad armos vsque veluti iubatum sit, partes cæteræ tonsis similes. Qui mites & blandi, delicatuli præterea, huc illucque saltitant, colludunt, in matronarum gremium inijciunt sese. Suspiciunt, & intuentur suspenso intentoque ore, expectant manus illarum, & tenue sputum, quod inhianti ore, & exerta lingua excipiunt. Gaudent se attrectari, demulcerique manibus, leniter latrant, & mordentium speciem præbentes, minime quidem mordicant. Illi mundi esse solent, qui præter oblatum tangunt aliud nihil. Atque in pedes erecti, anteriores non raro porrigunt instar manuum, motitant, &, quod vulgo dici solet, seruiunt. Quod si matronæ procul ab eo loco, in quo consident, aliquod proijciant, quod ore, præcipiant, reportandum, continuo imperata facientes, læti & hilares celeritate mirabili rostro reportant, & offerunt, quasi morigeri & obsequentes dicto mulierum præcipientium. Quamobrem mirum non est, in tantis eos delicijs haberi, sic enutriri diligenter & studiose, vt catellorum istiusmodi cingulo serico collum exornetur, cupreis campanulis circumsepto, vt quacunque domum peruagentur, persentiri possint, & internosci, & vocati suo nomine, confestim accurrant. Hoc est elegans & pretiosum catellorum genus,

genus, & quod magni venit. Alij sunt hirsuti admodum longioribus pilis, alij breuibus, & glabri propemodum.

Canis venaticus.

CAnis venaticus, qui maximè venatoribus probatur, celer & mediocriter robustus esse debet, qui cum incredibili sit ad inuestigandum sagacitate narium, simulatque odoratus fuit, sagacissimè feram latratu statim excitare possit, aduolantem mirâ celeritate persequatur, neque desistat, quoad á venatoribus incitatus magis, ac magis ad insequendum, currat & inuolet vsque eo, quoad consequatur, cuniculum ore capiat, & ex illo deferat pendentem ad herum, nullo modo affectum. Quod si valentissima fuerit, & robustissima fera, vt capere non possit, morsu vrgeat, premat, defatiget, quoad cursu desistat, & venatores comprehendant occisam venabulo, vel adigant in retis. Hic autem animaduertere libet canem hunc venaticum post captam feram, quasi in contentione superiorem, & adeo victoria præcellentem, exultantem, & quasi triumphantem in præda facta, tanta lætitia gestientem, vt præmium, si per dominum sibi licuerit, eam spectet, quam mandat, & deuotet. Quod si non licere sibi agnoscit, continet sese, bestiam asseruare satis habet, & ducit præmium maximum ad venatoris vsque aduentum, vt quod sibi collibitum fuerit, pro arbitratu suo statuat. Quod si ceruum, vel aprum confecit, abstinet à præda in oculis & ore posita, nec attingendi quidem cùm facultas detur, vel minimum facit, quod suum non est facere, nec ad se pertinet, faciundum officio fungentibus relinquit, ne alienis se rebus admiscuisse videatur, vt se virtutis æmulum & studiosum à natura fuisse facile sit omnibus agnoscere, neq; tam carnibus voluisse explere seipsum, & famem saturare suam & auiditatem ferinam appareat, quam victoriam in pugna periculosa, tamque aperto discrimine sitienter expetiuisse. Quod videre licet magis in lepore, quem insequutus fuit, quem occisum discerpere, & illius sanguinem lambere gaudet. Sin, quod persæpe fit, cursu confectum aut spiritu, quantum supererat, extrema contentione exhausto, defessum currendo, & deficientem in medio cursu, plane exanimem assequatur, prorsus non attingere videas canem hunc, astare tamen duntaxat gesticulantem, quasi non culpæ, sed virtutis ergo certasse velit. Sed quid non facient canes hi, qui à teneris annis sic alti & educati

 sunt,

ſunt, ſic aſſuefacti equis venaticis, vt agiles, fortes, ſagaces, celeres cunctis hominibus fuerint blandi, ſolis infeſti feris, non faciles ad latrandum, taciti admodum in venatione, præſertim inter veſtigandum, ijs omnibus præditi ſignis bonorum canum, atque adeo., qui læti ſemper, & alacres fuerint, & animo magno ad inuadendum, qui aures deinde mouent, & frontem verſus dirigunt, qui circunſpectant vndecunque & ferarum tractus, & halitus ſequuntur, & olfaciunt. Inde videre eſt canum inter venandum continentiam, obedientiam, ſagacitatem, egregiamque fidelitatem. Qui tantâ diſciplinâ ſpectantur laudabiles, vt videas parere domino, nunquam eos ab illo diſcedere, illius inſiſtere veſtigijs, ſuſpenſos expectare eiuſdem aduentum, & copiam, & facultatem factam perſequendi ſigno ſuis temporibus dato, comprehenſam feram ſeruare, vel ad dominum deferre fideliter, & egregiè ſatis.

Secunda deſcriptio canis venatici.

NOn omittam profectò, quamuis moleſtus eſſe videar, canem tibi magnum oſtendere, qui Maſtinus nobis vocatur, ferociſſimum impimis ad quæcumque animalia inuadenda, capiendaque audaciſſimum, attroci vultu, & capite maximo, labro ſuperiore ſuper inferius dependente, acutis dentibus, collo tumente, amplo pectore in leonum horrificorum ſpeciem ac ſimilitudinem, magnis pedibus, diſcretiſque digitis, duris & curuis vnguibus, vt loco magis inhærere poſſit, quò valentior feram proſternat conculcetque. Is canis, hac horribili forma atque figura, ſimul atque leonem emiſſum vidit, valentiſſimam beſtiam appetens, horrentibus per totum corpus villis, ingenti primùm latratu intonuit, mox ingruit aſſultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc artificij pleniſſima dimicatione, verſutia calliditateque maxima infeſtare, & deuitare viſus eſt, vſque eò, quoad aſſidua rotarum vertigine afflixit, ad caſum illius tellure concuſſa: Quem fractum ac debilitatum iacentem viderunt omnes, techna mirabili, machinationeque canis ad leonem ſuperandum adhibita: Qui ſe dedere cani continuò viſus eſt, & præda illius dentes fugere apertè non potuit, neque carnificinam declinare. Porro canis hoc in valentiſſima beſtia fecit, vt à venatoribus emiſſus in vrſos, in ceruos, in damas, ſagax odore, latratu horribilis, importunus latratibus feram inſequeretur, cogeretque ad laſſitudinem,

nem, quoad in venatorum manus iniecerit, & quam iussu signoque venatorum assequi cœperat feram, non relinqueret, etiam si in alias multas incideret, currens & aduolans per rura, per campos, per syluas, per valles imas, per montes accelerares, nullum insequendi finem faciens.

Tertia descriptio canis venatici.

QVæ sagacitas canum in leporibus inuestigandis? sic inuestigant, vt à vijs, à tramitibus recedant, capita terræ obliqua admouentes, ad vestigia subrigunt, auresque demittunt, & faciles subinde oculos per singula voluere nunquam intermittunt, caudis blandientes multis in latera orbibus, per vestigia simul omnes progredientes. Qui simul atque ad leporem ipsum accedere, & iamiam prope esse videntur, id venatori planum faciunt celerius progrediendo, pergendoque significando vehementius animo, capite, oculis, gestu multo corporis, aspectum oculorum modò in leporem, modò in latibula dirigentes: diuerso tamen impetu, recto, aduerso, obliquo, & verè iam arrigendo animum, gestiendoque, quòd propinquiores lepori sint. Vehementius tamen premere, ac persequi leporem accelerant, nec remittere certum est illis plurimo vehementique latratu cum lepore quoslibet saltus, dumeta, saxa, locaque omnia alacritate mirabili velocitateque transmittendo, amissis nunquam vestigijs, & quando è conspectu leporem amiserint, prosequantur indicijs alijs, neque facile ad venatorem nisi cum præda reuertantur.

Quarta descriptio canis venatici.

SI superiora iucunda fuerunt, multò tibi iucundiora fore credo, quæ sequũtur. Nam propono tibi canem sagacem, longè venatoris vinculo alligatum, silentio maximo odorantem, inuestigantem & venatori præeuntem, atque præcurrendo quem ad pergendum attrahit, atq; allicit. Qui vbi vestigia deprehendit, & feram acerrimo narium sensu assequitur, hic subitò consistere cernitur, nec se commouere, & præsagiens non procul ab eo loco venationem esse, gaudere ac lætari incipit, & blandiri venatori, qui proximè accedens, & osculatione pedum, & complexu inuitatus ad prædam, ad institutam venationem

incumbere perseuerat. & pedetentim vsque eo procedere, donec ad cubilis locum peruenit, quem vltra non progreditur significatione venatoris notissima. Id temporis iacere venatores retia, canis latrare, excitare feram, lepus vero perterritus apparere, conari ac velle fugere, sed retibus præclusa fuga in calles incidere, & comprehendi confestim. Quo capto canis instar hominum, quasi victoriam expugnatam deportauerit, exultare lætitia, triumphare gaudio, & modis omnibus gestire, denique quasi vitulari.

Quinta descriptio canis venatici.

CAnes sagaces ex odore maxime probantur, qui neque opimi multum, neque magni, sed parui sint & fortes, Agasæi propter alacritatem dicti, vnguibus probè armati, & multis dentibus acuti, odorandi indagandique principes maximi, tum ad vestigia deprehendenda, tum ad notandos aeris halitus idonei maximè. Quocùnque venator deducat, præsto sint, seu recta, seu oblique, siue ad dextram, siue ad sinistram procedentes, scrobes quascunque & latebras laterum indagent, & vbi odorati fuerint, apparentibus vestigijs, anxij & soliciti discurrant, & obuia quæque perscrutentur, lapides, colles, vias, arbores, vites, sepes, areas, tandem deprehenso aeris tractu per omnes ruris ambages sequantur, donec in ipsum leporem incidant. Quorum si in ipsa venatione opera velit vti, ij esse debebunt, qui cautè vestigia ponant, qui tacite & insidiose accedant, qui præ corporis exiguitate facile inter vites, aut inter arundines lateant, sagitta autem excitati è latibulo, serpentis instar, mira alacritate prædam inuadant, qua partim vnguibus acutis, partim dentibus subacta, illam ad venatorem referant, qui lætus accurrens canem vnà cum lepore à terra sublatum gremio reponit. Horum canum similes Britannia ferre dicitur.

Vltima descriptio canis venatici.

PRobat Xenephon canes illos, qui immittantur in ceruos, lepores, damas: qui corpore sint longo, valido, non admodum aspero, oblongo, auriculis paruis, tenuibusque membranis, collo procero, pectore robusto & lato, pedibus anterioribus breuioribus, & rectis, cruribus longis & rectis, scapulis latis, costis laterum obliquis, lumbis non pinguibus, sed moderatione quadam,

quadam, denique caudâ longâ & astrictâ, id est, solidâ & virium ac neruorum plurimum habente.

Canes pecuarij.

CAnis pecuarius robustissimus valentissimusque, ore ferocissimus, nigro fuluoque colore, nunquam non ringens, simulatque aliquem aspexit præter pastorem, quem longè prospectum agnoscere solet, & eidem occurrere, colludere, blandiri caudâ, admouere se cruribus, lingere nonnunquam manus, & frustulum obiectum capere. In ouium custodia positus, quia natura est & ingenio versutus, fraudulentus, clandestinus, taciturnus, non se commouet, nisi cùm lupum appropinquantem videt, & impetu facto, multum diuque pugnans aut vincit, aut mille morsibus saucium fugat, vel in pastoris oculis ab eodem inflammatus prosternit, & impressis dentibus suffocat. Sæpe circuire videas gregem vniuersum, obseruare custodireque latratu multo, vt lupi arceantur longiùs, disturbentur, dissipenturq; feræ immaniores, nec vllo modo audeant accedere. Quid cùm accidit, vt ouem media nocte, tum cùm pastores quiescũt, lupus abstulerit, sentiens canis pecuarius, aut ouem balare audiens, quanta lupum celeritate persequitur, quanto quamque vehementer latratu vexat, & premit, quoad fessus & defatigatus currendo balantem ouem perferre non possit lupus, aut ex illius ore ac faucibus abstulerit? Quamobrẽ canis hic robustus est, & ad cursum promptus & strenuus, & ad rixam & pugnam comparatus, cùm insidias lupi depellere, & raptorem fugientem consequi, & ex ore ac faucibus prædam extorquere debeat.

Secunda descriptio canis pecuarij.

QValem oportet esse canem ad pecoris custodiam, talem tibi describam. Ille non strigosus, neque pernix, similis eorum, qui damas, ceruos, & velocissima sectantur animalia, nec tam obesus & grauis, vt non sit egregius pecoris custos. Robustum ergo, promptum & strenuum volo, quoniam ad rixam, & ad pugnam & cursum comparatur. Cùm & lupi depellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, prædamque ex ore, ex faucibus eripere debeat. Ad hos casus magis habilis est, quàm breuis, quàm quadratus, villas custodientium similis, generosus admodum, & magno corpore, vegetis viribus, animo non

deiecto, graui latratu, atque formidoloso, quique in adeuntes, non temerè, nec frustra insiliat; sed vires in suum tempus, conatus & impetus opportunos reseruans. Vbi lupum viderit, inuadat vehementissimè acutis dentibus, prædam faciat insignem & egregiam. Vt autem nihil ille capiat detrimenti collum corio crudo circumuentum habebit, quod guttur, & totas fauces muniat, & ab eodem corio surgentibus ferreis aculeis erectis, nequam harum partium attingere audeat fera, quam attingens ad canem proculdubio accedens, & reliquas corporis partes mordens, vulnerare poterit, non tamen occidere. Sic etiam nihil feras, nihil lupos canis exhorrebit, gutture atque collo veluti ferratis thoracibus clauisque acuminatis, & transfixis septo. Quò tutior autem sit, & à luporum morsibus defendatur, aculei duorum tantum digitorum latitudine distabunt.

Descriptio canis villatici.

CAnem villaticum, villæ custodem, & eorum, quæ villæ proxima sunt, magis opimum, & grauem, quàm pecuarium aspice, vasto canoroque latratu; vt priùs auditu maleficum, deinde conspectu deterreat, & nonnunquam nec visus horribili fremitu fuget insidiantes. Qui colore nigro fuerit, siue luce clara fur venerit, terribilior conspicitur; siue nocte, nec cernitur quidem, propter vmbræ similitudinem, & ob eam causam noctis tenebris tectus, niger tutiorem habet accessum ad furem: maximè si fuerit quadratus, capite non ita magno, vt corporis occultetur pars maxima, deiectis, & propendentibus auribus, nigris aut glaucis oculis, acri lumine micantibus, amplo villosoque pectore, latis armis, cruribus crassis, & hirtis, cauda breui, vestigiorum articulis, & vnguibus amplissimis, qui neq; mitissimus sit, neque rursus crudelis ac truculentus. Ille enim furibus quoque adulatur, hic etiam domesticos inuadit: sed seuerus & blandus, vt nonnunquam etiam iratius intueatur. In custodia vigilans esse debet, non vagus & errans, frequens & assiduus, cautus valdè, non temerarius, neque præceps. Quippe nihil nisi certum indicet. Non vano strepitu, & falsa suspicione concitatus villam terroribus compleat inanissimis. Atque cùm naturâ bonus sit, siue domi natus, siue emptus, his moribus, his institutis formandus. Nec multum refert villaticus canis corpore grauis sit, & parum velox: plus enim cominus, & in gradu, quàm eminus, & in latissimo cursu facere debet. Nam semper

circa septa, aut intra vallum consistere, neque longiùs abire, neque aberrare debet, Quando enim melius fungitur officio, nisi cùm aduenientem sagaciter adoritur, & latratu deterret, neque patitur propius accedere, vel audacius, & constantius appropinquantem inuadit vt lacessitus, & seipsum fortiter & constanter vindicat?

Canes ædium custodes.

CAnes domestici egregiè fideles esse debent, neque aspectu horribiles, sed re ipsa fungentes officio suo, vt domum latratu defendant; cùm opus sit, inuadant; pro foribus excubias agant, & dominorum rem tueantur. Qui nunquam admittant in ædem quenquam præter domesticos, agnoscant neminem: lapidatione factâ hominem alienum latrare nunquam desistant: licet etiam illos allicere conetur aliquis, panem, & offas canum illecebras obiiciens, semper tamen se implacabiles, semper inexorabiles præbeant, vt illorum latratus & impetus perferre nemo queat, præter dominum, cui blandiores erunt, auribus, & caudâ eidem fauebunt, & illius manibus caput subiicient, & dorsum. Multò autem acriores & vehementiores sentientur, si in hunc modum tractentur, vt quò ferociores sint, interdiu semper includantur, ligati vinctique teneantur, & noctu soluantur, qui leuissimum propter motum experrecti, officium suum faciant. Nam illos in ædium custodia positos, & totos dies domum peruagantes, & statis prandendi, cœnandique temporibus ad mensam accurrentes, & ita comparantes sese, vt vnum in ianuam, alterum ad domini manum porrigentis, & obiicientis aliquid oculum coniiciant, parum hominibus boni custodes probantur.

Mimici canes.

CAnes dociles experietur homo, qui voluerit illos aliquot ludicris modis instituere, & ad ludos diuersos, & ad mimica opera præsertim assuefacere. Nihil non iussi facient: ibunt, quo iubeantur; redibunt statim, vt reuocentur; quam voluerunt, deferent, referentque rem dentibus apprehensam ex collo pendentem. Ludere hos videbis, transilire palum transuersum, in duos se pedes erigere, molliter ad Symphoniæ cantum mouere sese, denique morigeros se præbere, & instar seruorum, sæpe mandata quæ fuerint, celeriter exequi.

Descri-

Descriptio vltima canum.

LIbet voces ipsorum canũ breui descriptione persequi, quos latrare modò audias, impetum facere volentes in aliquem, vt illorum sæuo latratu tota domus personet. Quid cùm lamentantium similes, lugrubrem quandam & querulam vocem edunt, nonne vlulare dicuntur? cùm os in rugas diducunt, torquent nares, ostendunt dentes, truci vultu, rictu terrifico ringere videas, quasi parare se velint ad inuadendum. Præsertim cùm aduersi fuerint sibi, & infesti duo canes, & ambo ringentes & rixam ad pugnam inflammantes.

Caprarum descriptio.

CApræ non longo admodum corpore, longa, & acuta habent cornua, frontem robustam, eis oculis sunt, qui in tenebris splendent, lucemque eiaculantur. Superiores dentes non habent, præter primores geminos. Spirillo eiusmodi sunt, vt dependeat ex omnium mento villus, qui aruncus vocatur. Hoc si quis apprehensam è grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant. Sensu illæ sunt audiendi acerrimo præditæ, & auribus & naribus respirare dicuntur, aluntur herbis & arborum ramusculis, quos ore possunt attingere in montibus & conuallibus, ita vt pascentes loca crebrò permutent: summaq; tantum contingant, sese duos in pedes erigentes, si propter altitudinem ore sublato contingere non possint. Idque cùm facere possint propter celeritatem, qua donatæ à natura, nihil mirum, quod locis montanis, & excelsis gaudeant. Quamobrem magister pecoris huiusce acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atque audax esse debet, qui per rupes, per solitudines facile vadat, non, vt alterius generis Pastores, sequatur, sed plerunque antecedat gregem. Atque capellæ dum dumeta pascunt, capris cedunt: quæ cedit, cohiberi debet, ne procurrat, sed placidè, lentè pabuletur. Vt largi sit vberis, & non strigosissimi corporis, in capra etiam requiritur.

Cuniculi.

CVniculi dicti sunt, quòd sub terra cuniculos facere soleant, vbi lateant in agris. Illi enim natura timidi quærunt antra in collibus terreis, & solertia sibi à natura data adæquant puluere, ne deprehendantur. Atque in specus inferunt & intrudunt

dunt ſeſe, quos multos foderunt receptacula commorandi, intra quæ deliteſcunt totum diem, neque egrediuntur vnquam, niſi manè aut veſperi, cùm tutos ſe putant, & ab hominum inſidijs liberos. Quid ſi hominem vident, vel ſtrepitum audiunt minimum, continuò ſeſe referunt in receptacula ſua, vnde non extrahuntur, niſi venandi cupiditate homines viuerram immittant, quæ ex latebris ſuis eos exire cogat in apertum locum, & in retia compellat. Paruo ſunt corpore, multoque leporibus minores, ca dâ etiam breuiore, exiliore capite, & minima carne præditi, ſed candidiore corporis colore ſpeciem habent venuſtiorem, & iucundiorem, quàm reliquorum leporum multitudo. Quamuis non candidos ſolùm, ſed atros, fuſcos, ſufflauos, rubros, & alijs coloribus inſignitos aſpicies, & rurſus vel totos colore vno præditos, vel vario diſtinctos; ſed inter alias cauſas placendi magis hominibus hanc exiguitatis vnam non exiguam puta. Parua neſcio quomodo longioribus iucundiora ſunt & gratiora generi mortalium, vt pueri magis grati ſunt, & iucundi, quàm adoleſcentes, quamuis habeant ſpeciem & formam elegantem, & valdè expectatam.

Echinus.

ECHinus terreſtre animal eſt, cuniculi magnitudine, ſed ſpecie porcinâ, aculeis vallatus, ore, pedibus, ac parte inferiore rara & minime pernicioſâ lanugine opertus, qui aculeis erectis & acriter pungentibus ab iniurijs & malis illatis ſeipſum tuetur. Nam cum ſerpentibus & herinaceis mutuo odio flagrat, qui ſi fortaſſe in latibulis occurrant, Echinus in orbem ſe contrahit, vt præter ſpinas nihil emineat, quas erigit & attollit horrendum in modum: irruens verò in eum ſerpens, & ſpiris implicans, fruſtra mordet & premit, nam malo ſuo grauiſſimo, quò arctius circumuoluta premere perſtat, eo magis ipſa ſibi aculeos imprimit, & findit, vulnera faciens, & ſanguinem exprimens plurimum, quibus cùm afflicta, non remittit tamen, quoad moriatur, mortem ſibi aſciſcens, dum in aduerſarij necem incumbit. Sæpe ambo eo conflictu pereunt: aliquando Echinus euadens, ſerpentis immortui corpus aut carnes aculeis infixas geſtat.

***

Elephan-

Elephantus.

ELephantis magnitudo, & tota ſpecies ſtupenda quidem eſt, plurimos autem & maximos India fert, robore & magnitudine præſtantes. Quibus ſi natura opitul-ta fuit, ad necem arcendam in eâ corporis mole, tantaque vaſtitate multum opis & auxilij tulerit. Elephas totus niger eſt, glabrâ cute ſine pilis, obſcurum eſt, & durum admodum dorſo tergus, venter mollis, ſetarum nullum tegumentum, nullum in caudâ præſidium ad abigendas muſcas, ſed cancellata cutis, ad quam inuitatur id genus animalium odore. Cùm ergò aperti cancelli vim & multitudinem illarum receperunt, concluſi, compreſſique enecant & conficiunt examen moleſtiſſimum & infeſtiſſimum proceritati, vaſtitatique Elephantis horrendæ. Hoc enim datum eſt illis pro cauda, pro iuba, pro villo: ſed inter alia dentes ab vtraque parte quatuor habet Elephas, quibus conficit cibum, & in farinæ ſpeciem molit. Duo præterea prominent grandes; quos mares grandiores, reflexoſque habent, fœminæ rectos, atque pronos. Atque cùm tam vaſtum & procerum ſit animal, linguam tamen habet exiguam, in ore latentem adeò, vt vix oculis videri poſſit, ſed talem tantamque narem nactus eſt, vt ea manus vice vtatur. Quippe qui nonniſi ad os illam admouens, & bibat, & edat, ſuoque rectori eam erigit, atque offert, qua arbores maximas proſternit. Quoties autem immerſus per aquã ingreditur, ea edita in ſublime, reflataque reſpirat. Proboſcidem habet pendentem, anguſtam, & longam, ad terram accedentem, intus concauam, ſuilli que labri ſpeciem præbentem, quam ita rebus apprehendendis accommodat, vt ne minima quidem numiſmata eum fugiant. Sublatâ proboſcide terrificus videtur, barrire quaſi volens, aut barriens, ſi opus eſt. Hæc præcipuè, cùm ad alia donata ſit promuſcis, & ad cibos capiendos, & ad alia opera ſtupenda, tum ad bellum gerendum, & ad pugnam acerrimâ contentione committendam. Quid magis ſtupendum, quàm Elephantem promuſcide proſternere arbores, & ramum arboris, quem viri quatuor & viginti fune trahentes ad terram flectere non poſſent, ſemel, iterum, ac tertio motum ab Elephanto tractumque fuiſſe: palmas celſiores fronte proſternit, vt iacentium fructus capiat. Quanto autem cum ſtridore, quàm horribili pugnas Elephantes ineant, teſtes ſunt

exercitus,

exercitus, illorum horrifico barritu sæpe in fugam coniecti, sæpe perturbati, & ad internecionem deleti. Sed cæteras corporis partes accipite. Crura priora multò posterioribus longiora, pedes ipsos maiores etiam, rotundos, equinorum similes, digitos leuiter discretos inuenietis. Quâ de causâ ad natandum parum habiles sunt, cùm ad fluuios, ad aquam accedunt, aquam turbidam bibunt & sordidam, neque claram oculis intueri possunt, nec ad bibendum adduci. Quamobrem illam pedibus perturbare solent, vt bibant: faciem enim suam, & molem corporis vastissimam oculis cernentes in aquis, exhorrent mirandum in modum. In quo illud est mirabile, tantâ odorum & vnguentorum suauitate permulceri, vt flores offerantur eis, & in prata ad flores legendos agantur, qui odoratu flores internoscentes colligunt, collectos in calathum inferunt, quem eorum rector sustinet. Quem postquam floribus compleuerunt, lauatione statim tanquam homines lauti delectantur, abluti autem, quasillum, quem floribus plenum reliquerunt, expetunt, in eum locum, vnde discesserunt, redeuntes. Quòd si non afferatur statim, barritum edunt, neque prius cibum sumunt, quàm flores collectos videant, quos de quasillo tollentes, illis sui præsepis labra exornant. Quam odorum suauitatem cibo comparantes, stabulum, vbi diuersantur, qui indulgere volunt, herbis ac floribus sternunt. Inter cætera tamen à naturâ Elephanti donata, tam acerrimis sensibus est, & odoratu maximo valent, vt antegredientes subsequentesque, cùm herbam odorati fuerint humanis calcatam vestigijs, eam primus euellit, & ei, qui à tergo proximus est, olfaciendam tradit, is rursus alteri, qui post eum stat, ac deinceps per omnium quasi manus contrectatur, donec ad illum, qui extremum agmen ducit, peruentura fuerit. Is simul ac olfecerit, barritum vastum edens, quasi signum fugiendi dat. Fugere statim omnes in valles imas; aut in loca concaua, & palustria: vel si minus id concedatur, in nemora lucosque remotissimos, ab eo loco iter auertere, prorsusque se amouere ab eo loco, quacunque frequentes homines iter facere solent, quod ab hominibus, tanquam ab animalibus sibi infestissimis, timeant. Consulere denique hac fugâ & omni itinerum declinatione ab insidijs, à periculis imminentibus vitam incolumitatemque seruare pergunt. Atque cùm hac corporis horrenda specie sint, sunt tamen mites & mansueti, vt ad hominis rationem propius accedant.

Quippe

Quippe qui si vagabundum hominem, & errantem per desertam solitudinem viderint, ad notum & directum iter deducunt. Si verò confertis pecoribus occurrerint, imbecilliora manu dimoment, ne quod animal obterant imprudentes, & ad progrediendum planum & expeditum iter relinquunt. Neque verò hominibus nisi lacessiti nocent vnquam. Atque summum pœnarum illud est, vt ad teli iactum promuscide sublimem iaculentur. Hac natura, hac virtute prædicum est, tantum tamque horrendum animal; vt ab illo mansuetudinem, & misericordiam, qui natura sumus inexorabiles, & implacabiles, accipiamus.

Equus.

CVm in equo quatuor spectanda sint, color, forma, mentum, & pulchritudo. Hi colores præcipui sunt, bladius, aureus, albineus, rufus, murteus, ceruinus, gilbus, scutulatus, albus, niger, pressus, sed varius, nescio quam habeat speciem & elegantiam præstantem multiplici splendore suo, præsertim cùm equi maculam præferant albam in fronte. Qui sic excellunt, tantâ sunt pulchritudine, & venustate præditi, vt equestre nullum Calamidis signum spectabilius esse videatur. Fortissimus autem illorum laudabitur magnopere, qui à teneris didicit laborem perferre, altiùs ingrediens, & reponens crura mollissimè, primus viam inire, reliquis præire, fluuios traiicere tumentes & incitatos, & ignoto ponti committere seipsum audet, nullos strepitus, nullos fragores exhorret. Eâ autem est compositione operis, & conformatione corporis, vt arduâ ceruice, arguto capite, breui aluo, obeso tergo, luxuriante thoro, animoso pectore, honestis spadicibus, glaucisque emicet. Si verò datum fuerit signum committendi prælij, & procul armorum horror ingruere visus fuerit, & campi latè armatorum millibus occupati buccinæ clangore personuerint, stare loco nesciat, & in arma, in prælia furens præcepsque feratur, micet auribus, & tremat totis artubus, & compressum conclusumque intus ignem naribus efflet, multiplici hinnitu, horrendoque fremitu complens omnia, densis admodum iubis iactatis, ac dextris in armis recumbentibus, duplici spina, quæ per lumbos agatur ducaturque, fodiat ictu terram, quacunque transierit, vehementi, vbicunque fuerit, solido cornu semper vngulâ personanti.

De-

Descriptio pulli.

CVm natus est pullus, confestim licet indolem æstimare: qualis ille futurus sit equus, è pullo coniectare possumus. Eius bona signa sunt, si cùm gregalibus in pabulo contendat, in cursu, aliaque quacumque re, quò præstantior sit, excellat. Si flumen prius traiiciat audacter, gregem præeat imprimis, nec respectet alios. Si hilaris, si intrepidus, si denique aspectu, neque nouæ rei auditu terreatur. Si alacritate lasciuiaque cum æqualibus certet, victor euadat. Si fossas pontemque non horreat, quæ cùm honesti sint animi documenta, mores quales spectabuntur in pullo? Qui sunt mites, & concitati. Quippe qui ad obsequendum reperiuntur habiles, & ad laborum certamina patientissimi, vt qui ex summâ quiete facile concitantur, vel ex incitatâ festinatione nō facile teneri possunt. Quâ verò formâ, quàm præstanti, quàm spectatâ? exiguo capite, nigris oculis, naribus apertis, & ignē spirantibus, auribus arrectis, & breuibus, ceruice molli lataque, nec longâ, iubâ densâ in dextram partem ceruicis iactatâ, lato pectore, pleno & musculorū thoris numeroso, substrictoque, spinâ duplici non prominenti, latis lumbis, & subsidentibus, clunibus rotundis, feminibus torosis ac numerosis, crinibus æqualibus, atque altis, rectisque, generibus rotundis, vngulis duris, & altis, & concauis, caudâ longâ & setosa, crispaque, toto denique corpore venis ita diffusis, & apparentibus, vt quæque qua in parte corporis fuerint, sine difficultate videantur: sic denique corpus vniuersum compositum, sic ex omni parte ad speciem & vsum conformatum erit, vt sit grande, sublime, rectum ad aspectum, agile, & ex longo, quantum forma permittit, rotundum.

Descriptio mali equi.

OMitte equum, quem tibi describam, ac noli quæso, emere, ni vis ab omnibus iure optimo reprehendi, & nulli aut exiguo tibi vsui videri. Quis enim malè pecunias impensas nō dicet, in equo, cui vitio dari videas ea, quæ sequuntur? Cuius caput graue, & carnosum fuerit, aures magnæ, nares angustæ, oculi caui, ceruix oblōga, iuba parum pilosa, pectus angustum, & latera parum carnis habentia, lumbi acuti, coxæ asperæ, crura duriora, & tarda ad motum, genua ægrè flexilia, parum mollia, & quæ gressum equi difficilem & periculosum præ-

ſtant, vt & magis laſſetur, & ſæpius offendat, ac non raro (quod vulgo dicitur) ceſpitet, femora parum ſolida, tibiæ varicoſæ, cynepodes craſſi, tenues vngues, & vngulæ plenè carnoſæ. Paſſim deterretur, rerum non modò nouarum, ſed frequenti aſpectu viſarum: inanes vmbras, & quamcunq; aſpiciens, conſiſtere, retrocedere, à via diſcedere cernitur. Mouere ſe loco non vult, calcitrat poſtremò, & in itinere, non multum ſpatij, vel paucas progreſſus leucas, laſſus ac feſſus in puluerulento præſertim loco iacere auet. Cum verò ad oppidulum aliquod, quod eſt in itinere, accedit, nunquam medium callem præteruehet equitem, ſed ad parietes adhærebit, nolens longius progredi, inde calcaribus admotis, & ſtimulis infixis, & multis fuſtibus vix euelletur, & perſequi cogetur iter legitimum: ſic hinnire, ſic fremere incipit affectans diuerſoria, & ædes quaſcunque apertas, in quas niſi de induſtriâ, & vi adhibitâ contentioneq; multa ſeipſum equitemque intuliſſet, atque planè intruſiſſet. Sic opus eſt famulum habenas ſumere in manus, & inſidentem ilia perfodere, ſtimulare, agitare, quoad oppidum tranſierit, neque domum vllam videat, vt actus habenis, & coactus calcaribus longius progrediatur. Cùm autem ſternendus eſt, opus eſt vicinos conuocare, qui adiuuent domeſticos (neq; enim illi ſufficere poſſunt) vnus caput, duo à dextra, & à ſiniſtra collum, reliqui corpus, & quidē vinculis aſtrictis pedibus. & fune ad annulum ferreum alligato, difficili negotio, magno labore in ſcapulas ſella iniiciatur, & poſt multam adhibitam contentionem, feſſus iam & fuſtibus valdè mulctatus eam accipit. Quid dicam de fræno? vt amouet caput? vt retorquet os? multorum opera neceſſaria eſt, vt collum, vt aures, vt caput famuli teneāt, vt vnus lupatum per vim maximam inferat, & intrudat. Et cùm manticam in clunes imponi ſentit, antequam ad ſellam funiculis conſtringendam accedas, & quæcumque alia imponenda, vt loculos coriaceos ab armis vel à tergo pendentes ferre nequit, calcaribus mille deiicere ac deturbare conatur: Quod minori vitio verteretur, niſi equitem excutiens, malè ſæpius afficeret. Nulli equidem, non fræno, non ſellæ, non oneri facilem ſe præbet: denique dominus vendidiſſet libentiſſimè, ſi inueniſſet, qui beſtiam tam indomitam, tot vitiis laborantem emere voluiſſet, & multo quidem vilius, quàm ipſe emiſſet. Nam ſatius eſt equo carere indomito, & pedibus iter facere, quàm difficilem, tardum, durum, & intolerandum equum habere.

Eques.

Eques.

VIde equitem in equo ferè indomito insidentem, mira venustate, recto corpore, & excelso, & cruribus compositis ad equestrem speciem & elegantiam, cum habenis in manu ad exercendum, defatigandumque equum, quem multo cursu, sursum deorsumque facto equum defatigare vides. & officium facere tanta peritia equitandique scientia, vt laudent omnes, omnes mirentur, veniant spectatum, & sese equites effundant artis istiusmodi cognoscendæ cupidissimi. Quem exultantem & moderatius excurrentem continere solet & coercere, vt habenas, cùm opus est, adducit? vt remittit? vt versat in omnem partem? vt incitat ad cursum, vt reuocat, & parere lupato cogit? planè videtur ab incunabulis, ad rerum equestrium scientiam institutus. Sed inter alia illa scientia fræno sustinendi equi in præcipiti etiam & lubrico loco, quanto clarior est, cùm refractarium lupatis adeò refregit? quam admiranda illa in equo tractando & in exercendo virtus, expectata laus, quæ indomitum & effrænatum equum in exiguum sæpe gyrum compulit? sed quid non ageret, qui præter equestrem scientiam, præter vsum & exercitationem, ad hunc gyrum agendum atque conficiendum orbem, brachiorum, & manus incredibili robore fuit præditus?

Catus, siue felis.

CAtus animal est velox, & scandendo, reptando, saliendoq; miræ agilitatis, valdè mordax, diuersa murium genera, & aues quoque venatur, & ob eam causam naturæ beneficio in tenebris cernit. Vescitur eisdem, quibus canes, cibis; pisces præcipuè appetit in cibum, & in ventris ingluuiem effusus intemperanter. Cuius rei causa non rarò pericula subit maxima. Fornaces & calida loca diligit, vnde pilos sæpe adurit. Si gelidã aquã proieceris in illum, vel pauculis guttis resperseris quasi æstro percitus, & furiis agitatus, fugit celeriter in eum vsque locum, vbi consistens, excutit sese, & abstergere conatur lingua lambendo. Purè nimis & molliter cubare gaudet, quare in puluinulis, in lectis mollissimè stratis, in tenuissimis mollissimisque vestibus cubantem aspicies. Vnde abactus, eò redit simul atque despexeris, vt fustibus & flagellis necesse sit deterrere, ne malo affectus reuertatur. Domo sua relicta vagatur, & domus & tecta vicinorum peruagans penu quærit, & loca, vbi se explere con-

re consueuit, & aliquid prædæ nancisci. Vbi sæpè miser facilè capitur, qua domos ingreditur, per fenestras, per loca, in foueam, in laqueos comparatos incidens. Mures captat & venatur solertia maxima obseruans, & expectans inuadendi tempus, & dentibus arripiens, ex ore pendentes trahere solet ad aliquod tempus. Quos aliquando ex ore deiicit, vel leniter humi statuit obseruans, si mus se commouere audeat; quem spatium aliquod currere permittit, sed accurens & capiens iterum magis premit, quasi volentem se ex ore suo ac dentibus liberare: & vlciscitur audaciam, puncto temporis deuorans ac deglutiens, & aliò deinde se proripiens prædæ maioris faciundæ causa. Denique, vt alia omittam, rixari solent duo sæpe feles, & tanta rabie feruntur incitati, dentes & vngues in omnes corporis partes, maximè in collum iniicientes, vt rictum diducant, exerant aliquando linguam, dentes ostendant, ogganniant, & cæco furentique impetu inuadant se ipsos, & complexi acerrimè constringant sese, in mutuam quasi necem contendentes, sui plerunque inscientes adeò, vt se sustinere nequeant, sed de tectis in peristylium horrifico strepitu ac fragore dent præcipites sese. Fugere statim ambo, & diuersi & quasi agitati in tenebras, & in locum abditum recipere sese: ridere præsentes, cachinnari, clamoribus insectari, & sæpe lapidibus appetere, donec è conspectu amissi minimè compareant.

Leo.

LEonum ferarum omnium, & belluarum immanissimarum Regem esse magno sunt argumento caput, pectus, genua, incessus, saltus, celeritas, cursus, visus, iuba, os cataphractum, latera firma, nerui solidi, vngues magni. Ille capite firmissimo est, facie magis quadrata, quàm ossea. Quam speciem habet frons in medio magis caua, eminentibus decorata superciliis, qui oculos habet charopos, concauos, non admodum rotundos, magnitudine mediocri, aspectu horribili. Oculi tamẽ prægrandibus vestiti superciliis. & pilis quasi horrentibus timorem incutiunt. Rictus oris amplus, & in tantam amplitudinem labra tenuia, ita vt partes superiores inferioribus superiniectæ sint. Bone Deus, quos dentes habet? teretes & acutos, quàm ceruicem rigentem, & ex vno osse constantem, nullis vertebris cohærentem! Quamobrem nullis eam articulatis ossibus, nullis spondilis coniunctam flectere nequit, nullam in partem retorquere. Sed quæ spiritus magnitudo? quæ celsitas

tas animi in Leone videtur inesse, cùm colla armosq; vestiunt iubæ? quàm summa vis & robur in pectore?iis costis, eo dorso valdè firmo munitum est, vt ictus omnes, & plagam omnem illatam perferre possit. Cùm verò crura multum roboris ac neruorum habeant, tum pedes ad incedendum, & sistendum stabiles: sed priores quinis distinguuntur digitis, posteriores quaternis, eosque habet vnguibus armatos rapacissimis, & ad discerpendos hostes, & carnificinam exercendam aptissimos. Incedit autem tardis & passibus multum distantibus, humeris ad singulos passus commotis, ad militum nostrorum similitudinem, qui in vrbaná lustratione, numeris quasi in incessu seruatis hastati progrediuntur ad ostentationem, iactationemque superbissimam. Atque vngues retrahunt, ne hebetes, & obtusi reddantur quasi in vaginam inclusos. Quæ si speciem habent maximam, si iactationem & insolentiam ferè intolerandam, quid illud in capite, præcelsum diadema, quasi regiæ dominationis præcellentissimum insigne? Quid cauda illa tracta modò, raptataque, modò in vnum & in alterum latus iactata cùm longitudine sua, tum quassu non pauco, eiusque frequenti verbere se stimulans & inflammans ad pugnam, cùm erigit iubas, cùm rugitu horrendo tonant loca terrarum deserta? Quid præ se fert, & ostentat id temporis cursus, propositi & incessus vsitati immemor? cursu citato fertur, rapido ac præcipiti, sui ipsius quasi inscius & impotens, vt se ipsum retinere nequeat, quò vult, rem transacturus, & exercitaturus carnificinam accelerans & aduolans.

Voracitas Leonis.

FErocissimus quidem est in edendo, nisi pastus & satiatus nunquam quiescens, semper crudelissimus & immanissimus, cibum vt quærat numquam segnis. Quærit anxius ac solicitus, donec prædam faciat: cùm cadauera non degustet, & crudis carnibus satietur, quod viuum comprehendit, suis vnguibus rapacissimis apprehendens, & discerpens, dentibus serratis, fame intoleranda, crudum & sæpe solidum deglutit, ad ventris voraginem imam detrudēs. Quòd si quid reliqui fecerit, ad illud non reuertitur. Nec deuorandi finem facit, quoad ritu reliquorum syluestrium animalium suam insatiabilem auiditatem, & famem expleat, intemperantia tanta, tanta incontinentia vescendi, vt in carnes sese effundens, plurima deuoret solida, nihil dissecans. Quę postea, quoad concoctæ carnes illæ

fuerint, biduo, triduoque abstinere videas, ad tantam iam expletum satietatem, & interim iacere, cubandoque fouere seipsum. In tanta autem multitudine carnium, quas deuorare potest, non autem decoquere, vt simiæ, & alia animalia, vomitionibus se purgans Leo, insertis in ora vnguibus, & in fauces adactis, quas aluus capere non potest, extrahit, & euomit frusta esculentorum halitum redolentia teterrimum, fœtido illo suo ore, saliua iam & humore corrupta.

Alia descriptio Leonis.

DOno ac munere diuino datum est Leoni sic incedere, vt vestigia reddat prorsus incerta venatoribus, neque latibuli vestigium ex impressis pedum vestigiis consequatur. Cùm enim ingreditur, non rectâ iter facit, nec simplex ponit vestigium, sed varium imprimit & multiplex. Modò enim progreditur, modò regreditur, tum rursus procedit, idemque vicissim retrò commeat, modò quasi sursum versus, modò permixtum facit vestigium, deinde partim progreditur viam, partim obliterat, vt ne venatores eius vestigiis insistentes, lustrum, vbi cum suis catulis habitat, inuenire possint. Atque hæc vestigia, quod admiratione dignum est, variè inuoluta obliterat, & incerta reddit, cùm eundo, progrediendoque obliquè, tum cauda confundendo, ne catuli furto subtrahi possint: inuolutis semper vestigiis incedit, tanquam vaginâ conditis, intus vnguibus, ne attritis acies retundatur, ac se, & catulos tueri nequeat. Ac ne vestigantibus occasio detur magis aperta venatoribus, qui catulos auferre volunt multitudine canum circumuallati, latratu multo, multo impetu appetitus, ictibus horrificis telorum, & omnis generis armorum sauciatus, illos defendit inter tantam vim & armorum, & hostium multitudinem, oculis in terram defixis. Nec ille venabulorum fulgorem, nec horrorem pertimescit, sed impresso semper vtroque vestigio pro catulis acerrimè pugnantem videre quantam admirationem affert! Præclarè contemnit factam saxorum lapidationem, & crebram missionem telorum: neque infinitis vulneribus, inuicto animi robore, & incredibili magnitudine omittit eos tueri ac defendere, priusquam hac contentione, susceptaque catulorum defensione, extremum spiritum exhalans, occumbat. Non enim sanè suâ tantopere morte mouetur, quàm ne ab antro sui catuli abripiantur: quos si rediens aliquando leæna

vidit

vidit subtractos, quemadmodum se affligat? miserabili voce non aliter exclamare solet, plorat eque, quam eiulare solent mulieres, cùm patria armis vastatur, diripiuntur ædes, cædes fiunt indignissimæ, & crudelitate in omnium funeribus exultante deterrima, ignis ardore deflagrat.

Descriptio Leporum.

OMnes corporis partes in Lepore mirificè ad celeritatem compositæ sunt: siquidem ea, quæ insunt, cernuntur in corpore. Caput agile est, breue, rotundum, pronum, & acutum terminatur, aures sublimiores, collum angustum, molle, oblongum, scapulæ rectæ non arctæ, sed laxæ, solutaque ad motum faciliorem crura leuia ac solida, exiguo interuallo distincta, posteriora magis distant, & diuaricantur, pectus non graue, nec carne multa obductum, costæ leues, aluus carnosa, ilia tenera, fœmora longa, & solida, pedes anteriores summè flexiles, longi, molles aliquantulum, posteriores solidi, duriusculi, angusti, recti, lati, nulliusq; e vtrimque non contemptores asperitatis, posteriora crura prioribus multò longiora, parumque procurua, breuibus villis leuibusque notata. Quæ compositio, conformatioque totius corporis, quantam vim habeat ad agilitatem summam, nemo ignorat. Atque cum cauda ad currendum non multum emolumenti habere videatur, ne illa possit cursum retardare celerem, auribus maximè ducitur in cursu. Quia verò timidus est admodum, terram proximè aratri vomere perstrictam quærit, ibique nonnunquam stratus, nulla alia re abditus, venatores canesque ipsos prætereuntes, sagaciter propè omnia perquirentes, coloris tantum beneficio, quia dorsum pullum est, latet. Cùm verò lepores alij montani, alij campestres, alij palustres sint, velocissimi sunt primi, proximi verò minus, tardissimi sane postremi, qui loca omnia pererrant, in cursu molesti sunt. Sciunt enim compendia viarum, currunt per aduersa vel plana maximè, per diuersa variè, per decliuia minimè: nam faciliùs capientur, cùm per decliuia ferantur, propter pedum posteriorum altitudinem præcipites in caput acti. In accliuibus verò pedum inæqualitas facit, vt corpus æqualiter feratur, cùm quantum locus humiliter subsidit, tantum ipse altitudine crurum erigatur, vt quasi in plano currere videatur: aut quod ad leporem sanè locus videri planus possit.

Sed vbi lepus cubat? In arbuſtis occultioribus, in denſis fruticeeis, in foraminibus terræ profundis: quem vagire audias, & quod alij dixerunt, acutam vocem edere. Quieſcere ſcias interdiu, noctu vagari, & nunquam niſi nocte ad paſtum progredi, atque in patibula vſque longinqua, natura duce, vt ſe exerceat, & pedum celeritatem armet. Atque cùm hæc ſint in lepore, ille naturâ timidus eſt, pauidus & fugitiuus, & admodum debilis & imbecillis: qui non prius cubile ſolet adire, quàm modò ingrediens, modò egrediens, ſua confuderit, contuibauerítque veſtigia, vt ea ſtruentibus inſidias, parantibuſque laqueos occultet, ad fallendos homines naturali ſagacitate præditus. Neque lepus duntaxat venatorum, ſed vulpium inſidias cauet, quorum incurſiones perhorreſcit, vt extimeſcit auiũ impetus, & exhorret coruorum & aquilarum voces: quibus cùm auibus nullum inire fœdus, nullam pacem facere dictus eſt vnquam, ſed ſe intrudit in dumeta, in alta fruteta, in cæſpites, aut cùm anguſtiis vrgetur, in quoduis aliud latibulum inijcit ſeſe. Sed vt alia omittamus, animalia vidêre leporem fugientem vulpeculam, vulpeculam inſectantem leporem. Poſtquam vulpes in leporis veſtigium incidit, ex eo ſenſum percipit, animam continens, comprimenſque ſpiritum ſenſim, & pedetentim vſque eò veſtigiis leporis inſiſtit, quoad in cubili deprehendens, tanquam ex inſidiis ſecurum & inopinantem aggreditur: ſed lepus non ſoluto, nec remiſſo animo ſomnum capiens, ſed ſollicito ac ſuſpenſo, ſimul atque vulpem aduentantem ſenſit, de cubili exilit, properat, ac fugæ ſe mandat, curſum ad ſummam celeritatem faciens nullius veſtigiis inſiſtens currere non deſiſtit. Lepus vbi longam viam confecit, qui iam longinquo interuallo à vulpe diſtet, in dumeta, ac fruteta denſiora abdens ſeſe, ex longo curſu libenter ac multum quieſcere cernitur, & vulpes è veſtigio inſequi, nec concedit quidem, vt è fuga multum conſiſtat, reficiat, ac recreet ſeſe; ſed ad alterum curſum ex quiete leporem excitare properat, ſtatimq; agitare. Lepus rurſum fugã capere, & quàm incitato curſu, à tergo abſceſſu longiore vulpem relinquere properat, iterum requietis interualla capiens, ex curſu magis defatigatus, ac vix reſpirare valens. Vulpes accedens frutetum, in quod ille ſe coniecerit, vrgere pergit multum, valdeque excutere. Leporem non conſiſtere magis videbis, ſed procurrere, & prouolare, vulpem non minùs inſequi: imbecillus & infirmus lepus longius procurrere non poteſt. Itaque cedere vulpi cogitur, labori ſuccumbere. Vulpes verò inuadere cerni-

tur

tur, & longinquitate temporis, captiosaque inuestigatione currendo fessum leporem comprehendere.

Descriptio venandorum Leporum.

DEscribam venationem Leporum, qui incolæ sunt, & habitatores montium. Qui non tam veloces sunt, quàm qui in patentibus camporum æquoribus versantur, nisi quando traiectus habeant ad radices montium in planiciem explicatos, quò ex montibus decurrant. Hos vbi venatores excitarunt, & insequuntur, fugere scias, & vt reliquos properare & accelerare fugam, quantum possunt. Cùm autem non procul abest, vt capiantur, campestris viæ breuitatem illi declinare, in altiores locos, & montes se conuertere, in suas sedes festiuantes euadere student id temporis, & insperatam salutem assequi. Canibus enim & equis itinera sunt infesta montium & inimica: quamobrem pedes illis obteri ac debilitati necessarium est, & eo acerbius vexari canes, quippe quorum pedes carnei sunt, & minimè ad saxa perferenda resistentes. Lepores ob pedes pilis conuestitos diritatem & asperitatem locorum facilius pati possunt.

Descriptio Leporum aliorum.

MVltò dissimiles sunt Lepores in crebris dumetorum frequentium locis commorantes, qui laboris inertiâ segnes, non ad cursum velocitate valent, ex pedum tarditate ad fugiendum laborantes: quos capi facilè videas à venatoribus. Opimus enim illorum habitus, & cessatio torpere facit, & currendi insuetos, & ad proficiscendum longè imbecilles. Quamobrem quàm facilis sit eorum venandorum ratio, vel ex eo potissimum cernes, cùm frutices Lepores videas per paruulos, & minimè continenti crebritate densos permeare, densiores verò, qui transiri non possunt, transilire, vbi fruticeum aliud ex alio nexum latissimè continuatur, corporis grauitate parum ad saltum valentes, sanè quàm cito laborare ac succumbere; canes verò ab eis ipsis primum aberrare, quòd non eos per minutarum arbuscularum frequétiam vident. Et verò per frutices salire properant odoris sensu illecti, deinde visos tandem aliquando insequi pergunt, de contentione currendi nihil remittentes. Sic Lepores ipsos partim ex continuatione saliendi ad fugiendum remollescere, & viribus deficientes comprehendi necesse est.

Tertia descriptio Leporum campestrium, venandorum.

LEpus, quem canes & equi insectantur, si Campestris fuerit, celeriore concitatioreque cursu, quàm Montanus, viam conficit, propter corporis exiguitatem & tenuitatem. Cùm gracili habitu sit, ipsum celeritate pręstare, vero proximum est. Primùm à canibus, à venatoribus excitatus, exiliens saltu fertur, dumeta virgultaque densiora prӕterlabitur, herbas quamuis altas & frequentes transilire potest, ex illis facilè explicare sese atque elabi, aurium robore ad cursum incitatus, fugiens eas retorquet, eisdemque ne à currendo retardetur, tanquam stimulis concitatur. Currere igitur leporem scias, nec eundem tenere cursum, rectum atque directum: sed huc & illuc se versare, à recto cursu deflectere, vt exterreat canes, & ad id circũuenire diuerticulum, quò vult iter conuertere, aurium alterutram intorquere, atque inflectere, & ea quasi moderatrice cursum dirigere. Neque verò improuidè vno eodemque tempore omnes sui corporis neruos contendere visus est, sed impetum insequẽtis obseruare, & si ad insequendum tardus & segnis ille, sic non omnem suam celeritatem profundere. Sed canes duntaxat antegredi maturans, sese integrum seruare, & ex viribus suis gerere, non omnem suam currẽdi vrgere facultatem, ne ex incitato cursu deficiat. Penitus enim cognoscit sese cursu lõgè multumque excellere, & videt impensius, non esse opus nimiâ celeritate cursus. Quod si pedum celeritate canis ad conficiendum interpellet, id temporis omnibus reuocatis viribus lepus quàm maximo cursu fertur. Cum longè multumq; canibus anteuerterit, & longo pòst se interuallo venatores, & equos reliquerit, in aliquem tumulum properat ascendere, & in posteriores pedes sese erigens, tanquam ex aliqua specula, tantum certamen prospicere gaudet, & vt coniicere licet, quasi rationis particeps, more hominũ, vt debiliores ridere venatores & canes. Ex quo tempore omnibus in rebus se superiorem videns, quietem & tranquillitatem adeptus, ex lassitudine gratè libenterque dormit.

* * *

Vltima

Vltima descriptio.

CVm exeundum est ad venationē, diluculo fiat, ne inuestigatione venator priuetur, si mora fiet, & vt leporē canes inueniant, & vestigium maneat, quod singulis horis euanescit. Stolam custos retium, leuem indutus retibus diuerticula claudit fragosa, decliuia, caua, obscura, riuos, aquasque perennes: hæc enim præcipua sunt leporum perfugia. At quâ ratione diuerticula, biuia, vias, vel semitas latas, & angustas præcludit? hastilia figit supina, vt cùm adducantur, contendi possint, in ijs summis laqueos æquales subijcit, pariterque fulcit in medio reticulum, oblongum lapidem, magnumque suspendit, ne rete, cū leporem cœperit, reducere possit. Vbi casses in opportunis locis obiecerit, circumiens cautius obseruat, leporem iam incipit agitare, insequi cum clamore, ad retia adigere. Cùm in rete inciderit, canum iram, non pulsando, sed leniendo refrænare, venatori clamando dicere captum esse, aut hac illacue laporē transcurrere. Venator, qui cum neglecta tenuiq; veste, & calceo venatum exijt, manu baculum gestās, saltum adire, canes inuestigandi peritissimos, capiendique cupidissimos dimittere, illi leporem insequi, vrgere, premere, venatori significare toto cum caudis corpore micantes, hostiliter insultare, certatim præterire, studiosè concurrere, repentè cōsistere, diuulsi rursus inuadere, postremò ad leporis cubile peruenire, & in ipsum tandem incurrere. Quid de Lepore? Lepus subitò è latibulis erumpens, canum in se latratum & clamorem fugiendo cōuertere, discurrère Lepus & canes, hos venator clamans animare, Io canes, Io segnis, bene O canes, sequi nec perturbare ob oculos positus, sed ab oculis proripiens refugere, & loca vbi primùm inuenitur repetere, pro more clamare, & loqui cum retium custode. O puer, heus puer, ha puer, ehe puer, captusne lepus? vbi custos significauerit, vel inclamauerit captum esse leporem, reuocatis canibus, alium inuestigare pergit, vel incitare canes, & currentes inclamare: Euge, euge, O canes instate, vrgete, premite, capite, deferte, date in manus, bellè canes, bellè O canes mei, optimi, bellissimi.

Lupus.

VIde prægrandem & atrum Lupum, eumque ferocissimum, ouibus infestum, quarum carnes appetit, in speciem & similitudinem canis, ore & dentibus valens, rigenti collo, humeris latis, hirsutis femoribus, vlulat horrendum in modum, & toto impetu fertur illo rictu suo ampliore, os quàm maximè diducens, vt maiore vi mordere queat, inuadit in feras voracissimus & propè insatiabilis, pilos & ossa deuorat, & multa solida. Ferox adeò est, & insidiosus, audax, & dolosus, vt eorum rapax natura fert. Vbi caulas intrauit, non solum interficit quòd satis esset ad ventrem, sed magnam partem gregis iugulat. Sed quomodo ouem capit? insidiari incipit, ouile circuire, canis somnum ac pastoris desidiam vel absentiam explorare, caulas intrare, aut incidens in gregem ouium interficere, transglutire multo commansu, & sese explere ad satietatem vsque, deinde numerum ouium ingentem iugulare, exercere carnificinã maximam, & nisi balatu multo, excitus occurrisset, interuallo longo disiunctus Pastor cum canibus, periissent ferè oues omnes à lupo, qui Pastoris ope fugatus, cædem reliquam intermittit. Sed quid miraris lupem hunc truculentum adeò, & ferum in oues natura imbecilliores, qui in bouis vitulum, in oculis & ore bubulci non audentis opem ferre, audacter inuadit, & arrectis naribus trahere conatur, quamuis vitulus visus fuerit retrahere sese, & permulta interim pugna fiat, dum ille vitulum expugnare, hic resistere conatur: adeò pugnaciter resistentẽ perspiciens vitulum obtinentem non remittit, sed ex vi retrahendi, & tergiuersandi in suum dorsum recidere compellit, & continuò impetu facto ventrem illius lacerare, & distractum exedere, ac conficere pergit. Neque hoc etiam mirabere, cùm lupi naturâ sint crudeles & immanes: vt homines, insidias moliuntur. Circumagi scias illos, in orbes conuerti plures, deinde excurrere, donec ex vertigine currendi, & caligine eorum aliquis lapsus est, quem illicò stratum humi cæteri omnes impetu facto dilaniant. Sed calliditatem istiusmodi fame dominante minus admirabere, si videas lupum cùm tauro callidate contendere, contra quem lupus ire, & simul eum à fronte adoriri nõ audet, cornua extimescit, & illorum mucrones oppositus: pugnare tamen calliditate sua non desinit, & quasi aduersus pugnam cõmittere paratissimus, minas iacere, & illius oculis crebrò sese

obijcere,

obijcere, deinde se retorquere, in dorsum insilire, & celerrimè ad illius perniciem incumbere, quoad eum, naturæ versutiâ debilitatem suam compensans, tandem expugnat.

Descriptio Muli.

MVlus naturâ suâ asinum magis quam equum refert: quamobrem asini vocem edit, & illius multa propria ac peculiaria habet, auriculas longas, pedes exiguos, corpus macilentum, reliqua verò habet, vt equus nigranti tamen plerumque colore, magnus & caudatus est, ceruix tamen illorum non erecta, vt equorum, etiam si longa sit, sed proiecta protensaque. Hordeo herbaque vescitur; sed maximè potu pinguescit, atque inter bibendum, extrema duntaxat labra videas immergere. Sed cum nati sint ad onera perferenda, clitellas eorum dorsis muliones imponunt; quibus detractis rudere incipiunt, gaudere, indulgere volutationi, vt à lassitudine recreentur, denique exurgentes extergere sese quassu multo totius corporis, & ad pastus corporis statos iam se comparare.

Ouis.

OVis ea debet esse laude prædita, quæ corpore amplo, multaque lana sit & molli, & villis altis & donsis toto corpore, maxime circum ceruicem & collum. Ventrem quoque habebit pilosum, sed & cruribus erit humilibus, cauda longa, nec colore vario distinguetur; cornibus tamen caret, quibus valet aries ad sui defensionem. Balatus earum tenuis est, & remissus. Mitis tota est, & mansueta, quæ radicitus herbas carpit, & arboribus obest, plurimis plantis morsus est exitialis. Pascua tenuia & vberrima debent esse, vt lanam ferat molliorē. In pascendo ruminat, vt quæ superiorum dentium ordine careat. Illa verò pabuli vbertate saturatur, tum verò longè pascitur à sentibus, quæ lanam diminuunt, & corpus incidunt. Quæ pinguis ac nitida fit ex potu, illa quamuis debilis sit, capris valentior fiet. Est enim algoris patiens, quæque hybernis temporibus pruinam, quam suscepit, sustinet: quæ minus virium habet, parum præ sua imbecillitate constans, discutit corporis motu: contenta autem, si à caudis glaciem excutiat. Cùm autē mitis sit, & natura sua maximè quieta, & aptissima est ad hominum vitam, & ad parendum admodum facilis. Pastoribus enim obedit

obedit, & canibus obtemperat, & capras sequitur, tamen ouile genus amens, & moribus, vt dici solet, stultissimum est. Quippe quòd omnium quadrupedum ineptissimum, repit in desertam solitudinem sine causa, hyeme sæuiente ipsum egreditur stabulum, & obductum niue, nisi pastor compulerit, redire non vult, sed petit deuia, nisi mares à pastore ducantur, quos reliquus grex consequitur: sed oues tanto se amore prosequuntur, & caras habent vicissim, vt afficiantur dolore maximo, si viderint aliquam earum imbecillem. Atque id temporis hoc facere solent, vt soli pro ea se obijciant, & vmbram eidem obtendant. Quid memorem ouium vtilitates, quas afferunt hominum generi, quæ ad cibum, lac, caseum, & carnem; & ad corpus vestitum, & pelles attulerũt. Quamobrem præmoneamus pastores, vt prouidi sint ac vigilantes in custodiendis pascendisque ouibus, vt eas mansuetudine clementiaque moderentur, & in cogendis recipiendisque ouibus acclamatione, ac baculo minentur, nec vnquam telum emittant in eas, nec ab illis longius recedant, nec aut recubent, aut considant: nam si procedunt, stare debent. Grex enim, quod aliud custodis officium, nisi sublimem celsissimamque veluti oculorum speculam desiderat? vt neque tardiores & grauidas, dum cunctantur; neque agiles & fœtas dum procurrunt, separari à cæteris sinant, ne fur aut bestia hallucinantem pastorem decipiant.

Tonsura Ouium.

ADest iam tempus tondendarum ouium ineunte Iulio, vel vellendarum, quod prius factum fuit. Id tempus expectatur, vt oues neque frigus, si lanam detraxeris; neque æstum, si nondum detonderis, sentiant. Sed officio fungentes huiusmodi, vt pedibus ac manibus deuinctis inter duo crura interijciant ouem vallantem & pronam modò, modò resupinam, obl quam & à lateribus iacentem detondent paulatim forcipibus in vasa proxima illatis, ad abstergendas, vt credo, sordes inter tondendum susceptas. Interim dum tondentur oues, vt gaudent illæ, vt conticent, & sese commoueri patiuntur, & in vtrumque conuerti latus, nonnunquam breui contentæ balatu, quo se demulceri quasi gaudent, & gratificari videntur tonsoribus. Tonderi omnes partes gaudent, quia mole vellerum & grauitate leuantur, nudæ quasi & spoliatæ amictu, qui ad frigoris vim depellendam à naturà datus est, vellere crescente exurgenteque ad iustam densitatem. De tonsas

vngi

vngi vſitato medicamine, & imbui neceſſarium eſt, & delibuto tergore triduum manere, vt oues medicamina iſtiuſmodi perbibant: neque hâc indulgentia ſolùm recreantur oues, ſed ſi mare, ſi flumen proximum eſt, ad littus mergendę deducuntur, vel aquâ cœleſti cum ſale paululum coctâ pecudum iſtiuſmodi tonſa & vncta membra diluuntur. Hac curatione oues ſcabræ fieri non poſſunt, atque lana mollior & prolixior renaſcitur. Videas conglobatam lanam, vellera glomerata, poſt tonſuram in ſua loca deferri quoad in ſaccos ampliſſimos & longiſſimos inferenda detrudendaque ſint, quibus complentur, & inferciuntur, magno quidem ad vſus hominum, ad veſtes præcipuè conficiendas, emenda.

Rhinoceros.

RHinoceros Elephanti ſimilis, longitudine par, breuior cruribus, cornu in nare habet, in quo id eſt peculiare, vt quamuis alia ſingulis animalia cornibus conſpiciantur, vt Oryx, onager, cæteris tamen à mediâ fonte, huic vni è naribus promineat. Cuius fiducia aduerſus elephantem pugnare non metuit, cuius duo cingula tanquam draconum volumina cernere eſt à dorſo in ventrem vſque tantum animal circumeuntia, vnum iubam verſus, alterum ad lumbum. Frons illius eſt ornata pilis, & leuiter rufa, dorſum flauo ſpectatum colore, & maculis diſtinctum purpureis. Pellis tamen tanta firmitate munita eſt, vt ægrè iaculo penetrari queat: nam prædenſa cernitur, ceu cruſtis quibuſdam ſquamarum compacta, colore & figura tectũ referente teſtudinis. Cornu autem illud, quod vnicum eſt, in hanc formam figuratum eſt, vt reptãdum ſit, idem modicè reflexum, breue tamen, & acutum inſtar enſis, & adeò valens, vt quidquid impetierit, aut ventilet, aut perforet, ferrum etiam & ſaxa traijciat: quod contra Elephantum pugnaturus ſaxis exacuat & leniat, pòſtea congrediens eo acuminato elephanti crura toto rictu ſubitus, aluum petit, quam ſcit eſſe molliorem, & ſuis ictibus peruiam, eamque diſcerpit: ſic valentiſſimam beſtiam vincit, & fuſo ſanguine exanguis procumbit Elephas. Vis ſcire cauſas pugnandi? pugnat pro paſtione, pro qua tuenda multi dicuntur occumbere. Atque in aluum fertur toto impetu Rhinoceros: Nam ſi non præoccupauerit, ſed in aliam Elephantis partem aberrauerit, proboſcide feritur, ac dentibus laniatur, quorum vis diriſſimam illius, & ſaxi ſimilem cutem & iaculo ſuperiorem penetrat.

Simia.

partes corporis, cùm perscrutari pediculos, cùm illos ex intimis quasi corporis partibus latentes extrahere visa est, ex vtraque manu digitos vsitatos ad comprimendos atterendosq; admouere, quasi pro malo, & pro morsu referat gratiam debiti & dignos iudicet, qui pro malis illatis talia subeant, & patiantur. Denique pro ridiculo ac delectamento simiæ istiusmodi maximè habentur, cùm ad hominum morem vestiantur & ornantur sæpissimè, quò parum attentos, aut imperitos fallant, proq; homine salutentur nonnunquam: aut si deprehensa fuerit species ac dissimulatio, res magis videatur ridicula, & spectatorum cachinnis excipienda.

Sphinx:

SPhinx monstrum Thebarum deterrimum, cuius caput est & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, vox hominis, vngues leonis, cauda draconis. Hanc in Phincio monte sedentem ænigma proposuisse ciuibus fabulantur Poëtæ, soluere nescientem interemisse; cùm verò id Oedipus soluisset, sese ipsam ex monte deiecisse. Vnde ab astringendo dicta, vel quòd cogeret transeuntes consistere, dum ænigma proponeretur, vel quòd homines suis quæstionibus ita constringeret, vt se expedire non possent: vel quia sic omnium mentes suis propositionibus ligatas constrictasque teneret.

Sus.

SVs est facie deformi, capite paruo, angustâ fronte, planaque, oculis cauis, profundisque, amplitudine rostri notissimâ ad terram faciliùs infodiendam: nam mollium & radicum appetens est. Quamobrem os à naturâ latum est, latum anterius, in cuius medio inter nares additum nescio quid quasi acutum habens angulum, quo terram fodiat, cauetque. Atque ex inferiore malâ dentes prorumpunt exerti ad robur & auxilium, quibus armatur his in sublime spectantibus, illis deorsum retortis. Collum suis, crassum, & ceruix rigens corio duriore tecta, procerum corpus, setisque horrentibus rigens, vngues bisulcæ, cauda non longa, quàm facilè, cùm vult, intorquet, & inflectit. Appetens est luti, cœni, sordium, quibus se oblectat & volutatur auidissimè, species & adumbratio libidinosorum. Vbicunq; fuerit grunniens prodit sese, & non aspectus agnoscitur. Glandibus & furfuribus infertus pinguescit: in sterquilinijs rostro, rictuque amplissimo versat, & prouoluit sordes omnes,

odorum suauitatem omnem tanquam venenum fugit. Naribus enim crassis interceptisque vim hebetem olfaciendi habet. Itaque tetrum & intolerabilem odorem percipere nequit omnino. Sed istius animalis saginandi, quanta cura est mortalibus, vt carnibus, quarum gustatus est suauissimus, macris, pinguibus, & permixtis vescantur? Quæ cura deinde ad ignem indurandi, ad escarum delicias? Nullum conuiuium celebratur, in quo non apponantur carnes suillæ carnibus aliis permixtæ, quibus & ius sapere, & perfici dicitur & absolui. Quid de pernis integris vino decoctis æstimare licet, quibus nihil suauius, nihil iucundius, nihil conuiuis magis appetitum, nec expectatum, vt si tardari videant, nec inferri suo tempore; efflagitent statim & importunis & magnis vociferationibus? Hinc boleti, hinc lucanicæ, hinc farcimina, hinc ventres falisci, hinc lumbi, hinc succidia, hinc isicium, tomaculum, sumen, omasum, hinc costæ, quibus non parum hyeme iugulandorum suum tempore replentur inferciunturque domestici. Quoniam autem animal voracissimum natura existit, & lanij rarum esse suem aiunt, qui non aliquo vel hepatis, vel pulmonis, vel alio vitio laboret, cùm potissimùm splene laboret, danda est aqua bibenda, qua canales repletæ sint, & sitientibus admotæ: quippe ligni succus medicabilis potus, intestinorum tumorem compescit.

De Subulco.

SVbulcus vigilans, impiger, industrius suum, quas pascit, rationum habere debet diligenter, suem præcipuè vt obseruet enitentem, includatque vt in hara fœtum edat; denotet, quot & quales sint, & curet maximè, ne quis sub nutrice aliena educetur. Nam facillimè porci, si euaserint, hara am, miscent sese, & scrofa, cùm decubuit, æquè alieno ac suo præbet vbera. Atque officium maximè obibit, cùm vnamquamque maximè cum suo fœtu clauserit. At si nescit internoscere, vel memoria est imbecilli, præclarè succurret, si diuersis notis signauerit, si numero distinxerit: quamuis id magnum habet laborem in gregibus amplis præstare. Meminerit haras ita fabricari, vt limen earum in tantam altitudinem exurgat, quantum possit nutrix euadere, lactens autem supergredi non possit, ita nec alienus irrepet. Suam quisque matrem locus expectat, qui tamen non debet amplius octo capitum numerum continere. Atque eæ, quibus

bus partus submittitur, cocto sunt hordeo sustinendæ, ne ad maciem summam perducantur, & ex ea ad aliquam perniciem. Curæ etiam sit, vt frequenter sus se conuertat, & sæpius haras. Quamuis istud animal in pabulatione spurcè versetur, mundũ tamen admodum cubile desiderat. Illa pars maximi quoque officij præstanda, vt per porticus haræ fiant, quibus aut à partu, aut etiam prægnantes includantur. Nam præcipuè sues, cateruatim & inconditæ, cùm sint pariter inclusæ, super alias aliæ cubant, & fœtus elidunt. In quo nõ obliuiscetur iunctas parietibus haras construere in pedum quatuor altitudinem, ne sus transilire septa queat. Nam contegi non debet, vt à superiore parte custos numerum porcorum recenseat, & si quem decumbens oppresserit, cubanti substrahat. Neque gregarim claudendæ porcæ more aliarum pecudum: sed in his omnibus illud caput, vt sues omnia faciant ad buccinam, ad quam assuefactis suibus, laboris magna parte porculatores leuabuntur.

Pretium & æstimatio carnis suillæ.

AVrelianus porcinam carnem populo distribuit, quæ hodie quoque diuiditur. Carnem suis nondum vetuli minutatim concisam cum lardo testatim inciso, & columbis, & perdicibus, & alijs, & pastillo vulgò dicto inclusam nostri decoquunt. Porcellus verò Troianus, gulæ veteris irritamentum, totus appositus, differtus intus varijs animantium generibus, quas mensas, quàm splendidas, quàm refertas honestauit? Inferebatur discus argenteus non modica crassitudine inauratus, tantus, vt porcum assum caperet, qui supinus in eo positus erat, eminenti ventre varijs carnibus. Inerant simul assa, turdi, vuluæ, ficedulæ plurimæ, oua super infusa, ostrea, pectines, quæ adhuc feruida singulis conuiuis cum orbibus distribuebantur. Sed cum superioribus, illud quoq; Athenæi accipe. Porcus illatus fuit in mensam semel, dimidiâ parte diligenter assus, & dimidiâ tanquam ex aquâ molliter ac tenerè elixus, mirâ coqui industriâ ita paratus, vt quâ parte iugulatus esset, & quomodo varijs delicijs refertus eius venter, non appareret: Inerant enim turdi, & aliæ auiculæ, & suminum porcinorum, vuluarumque partes. Item ventriculi Gallinacei cum vuluis, & ilicia, grana piperis, carnes minutatim concisæ, & granis piperis conditæ. Ex suilibus delicijs botellus genus farciminis erat, è carne suilla à bolis, id est, frustulis carnis dictus.

Fiebat enim ex vitellis oui coctis, nucleis pineis concisis, cepa, iure crudo, cum pipere, liquamine vino, sicque fartum intestinum coquebatur: sed nostri intestina sanguine farta, cerebro etiam & lardo conciso farciunt, & aromatibus condiunt, cepe, & alias res addentes, quæ ad ignem durata, assa, vel decocta in mensas inferuntur.

DE ANIMALIBVS GENERATIM nonnulla.

Qvamuis speciatim de animalibus egerimus in hoc argumento prædicta concludentes, plura tamen adiungam, ne quid obliti fuisse videamur, quod scribentibus & Latinè agentibus necessarium sit: Quodam enim modo laudamus Deum optimum maximum, in multitudine tantâ & diuersitate creatorum animantium.

Ex quadrupedibus equidem aliud amphibium, aliud aquatile, aliud altile, aliud natatile, aliud reptile, aliud volucre videbis. Ex his verò, quæ terra procreat, ex quadrupedibus pecuarium, & armentum reperies, bestias alias ex feritate æstimatas, morsibus, vnguinibusque sæuientes, belluas immanes & efferas, ac planè formidolosas, quasi minimè bellas, feras verò horribiles ac truculentas, ad omnem immanitatem armatus, nimirum feras immanesque naturâ: sed ex mansuetis, & condocefactis iumentis, quoad hominum operas adiuuandas, aut vectando, vel arando, illud clitellarium, seu sarcinarium est, ad onera ferenda, sarcinas vehendas, cui quidquid oneris imponas, id feret, quod immigrantes in domum aliquam, sarcinas componentes facere solent, & milites castra mouentes, sarcinas colligere consueuerunt, & in mulos sarcinarios imponere, aut si nō habeat, fasces compositos itinere toto requietis aliquot interualla capientes comportent: aliud est iumentum plaustrarium ad currus & plaustra ducenda, in quibus, quæ comportantur, palam cernuntur omnia. Atque hunc honorem olim matronis ob munificentiam habitum accepimus, vt plaustro, seu pilento ad sacra, ludosque carpentis festo, profestoq; die veherentur. Aliud iumentū est pistrinense, seu molarium, cuius opera molæ ad frumēta igni torrentur, & in pilas missa pistillis tunduntur, torrenturque. In his animalibus cernere præcipuè

estarmos & iubam in dextram sinistramque partem iactatam, totosque armos pulcherrimè vestientem, terga pelle vestita, ad onera sustinenda, vngulas, & in alijs solidas, in alijs scissas, hoc est bisulcas, aut bifidas, in alijs faculam, id est, aduncam vngulam. Vngulç autem ortum habent à corona; chelidon autem, id est, concauum vngulæ ad vestigium imprimendum solea ferrata munitum suam habet opportunitatem. Cauda verò non minus est equorum ornamentum, siue ad abigendas muscas, & ad motus declarandos, & ad speciem & ornatum valdè idoneum & præstans. Quamobrem tractantur ab hominibus & curantur, iumenta, muli, equi summo studio ac diligentiâ: vt si ex languore aliquo ad maciem perducti sint, aut sudantes in opere rigescant, aut si sub onere pluuiâ madefacti fuerint, aut coriagine, quæ bubulo pecori infesta, laborare videantur, si auribus micent, oculis caligent, & girent in circuitum, tanquam ad molas (sunt enim apploси id temporis) si etiam tetano morbo laborant (tetanici enim sunt muli, cùm musculi secundùm spinam ita rigent, vt sese inflectere non possent. In hunc modum aliæ corporis partes afficiuntur, vt si pectori mentum annectatur, caput scapulis adhæreat. Horũ animaliũ alia corijs tecta sunt, alia villis vestita, alia spinis hirsuta, alia pluma, alia squamis obducta, alia cornibus armata, alia habent effugia pennarum: quæ omnia data sunt à natura ad suorum corporum & vitæ defensionem. Atque in cornibus quanta diuersitas aspicitur? cùm cornua in ramos sparsa ceruis natura tribuerit, subulonibus simplicia, platicerotι in palmas efficta, capreis ramosa, arietum generi in anfractum cõuoluta, tauris infesta, rupicapris in dorsum adunca, & damis in aduersum erecta, & rugarum, quasi litarum ambitu contorta strepsiceroti. Inter hæc palearia boues, rostra sues, promuscis Elephãtos, arunci capras, vellera oues notant & designant insigniter. Nonnullis animantibus quædam sunt, quæ ad nostram vtilitatem valent plurimum. Illæ animantes, quæ in superiore mandibula dentes primores non habent, pabulum ad tempus in rumen demittere solent, indeque rursus ad os reuocare, vel in medijs camporum æquoribus iacentes, vel æstatis tempore frigora captantes herbas ruminare solent. Vtiles sunt hæ omnes animantes, & habent speciem prçclaram, in hoc duntaxat intolerabiles, quòd illæ fimo suo, aliæ succerda sæpe profectò perferri non possunt. Vis recordari nomina comminium quadrupedum & notissimarum. Accipite agnos, & cordos, & sub-

 rumos,

rumos, arietes, & admissarios, mutilos, capros, verueces, & inuerueces, sextarios, hircos, hædos, capras, capreas, boues, equos, & admissarios, calcitrones, refractarios, sternaces, pauidos, cespitatorem, succussatorem, cernuos, suspiriosos, desultorios, ephippiatos, meritorios, helcyarios, tolutarios, equuleos, mannos, veredos, quæ omnia in equis, vt quibus equis vtantur, homines animaduertant. Equum enim vitijs omnibus detractis emere quis non velit? Admissarij ad sobolem procreandam valent: calcitrones calce feriunt, & mordere solent, vnde mordaces dicti; refractarij ore duro sunt, nec facile frænum accipiunt, obsistunt, nec coerceri possunt, obstantia quælibet refringere conantes. Sternaces sessorem nō patiuntur, excutiunt, & in terram deijciunt, Pauidi ad quemuis sonum seu clamorem pauent, & vmbras inanes fugiunt, consistere id temporis, retrocedere, nolle videntur progredi, nisi calcaribus ilia vehementer fodiantur, & adhibitis stimulis sanguine sæpe expresso. Cespitatores passim pede aliquid percutientes, in cespitem, seu in lapidem impingentes, eò ruere & ferri videntur, quos habenis erigere solent & sibilo, vel clamore equites sustinere, ne prolabantur, & proruant. Quòd si iumentum sit, quod offendendo ceciderit, sæpe multorum ope ad extollendum, & subleuandum adiuuare opus est, vel onere leuare, ni iacere velis, & eum onere opprimi. Succussatores duriore gradu procedentes sessorem concutiunt succussu frequenti molestissimoque torquentes; Cernui in faciē cadunt, & nisi eques præuiderit, capite deijcientur, si stapedis pedes id temporis extractos habuerit. Suspiriosi, id est, anheli, spirandi difficultate vrgentur, & angustijs maximis. Desultorij, sine ephippijs, ex quibus facilis desultus detur mira celeritate, quod olim vsitatum fuit equitibus exercitatis, qui altero de via fesso, transultare possent in recentem agilitate velocitateque mirabili, inter pugnandum etiam. His ephippiari opponuntur, sellis strati ad molliorem vecturam, vel dorsualibus regminibus & stragulis, quæ ephippia dicebantur. Meritorij quæstu locantur, strigiosi, graciles & tenues, & præ macie restricti vehendis minimè hominibus apti, dorso semper eminenti prolatoque foras præ macilento corpore. Helciarij helcio ab armis pendente molas per machinulam annexas versant, & curricula per temonem trahunt: helciariorum similes, qui in naui onera funibus moliuntur, vel naues deducunt, subducuntque, ad officia vicissim adhortantes, vt vno connixu pariter conspirantes admoliri totis viribus possint, quod singuli nequeunt,

nequeunt. Scutulati, qui pedes ad scutularum similitudinem habent: tolutarij, qui asturcones, & gradarij dicuntur, qui sic alterno glomeratu pedes tollunt, & crura explicant, vt commodam admodum sessori præbeant vectationem citra vllam succussationis molestiam, tolutim semper grodredientes. Veredi velocissimi, quibus principes vtuntur in venatione, & dursores mutatis ad celeritatem equis ad cursum celerius conficiendum. Sed inter hos equulei quàm lepidi ac venusti? manni, seu mannuli, quàm mansueti, qui manum sequuntur, & se demulceri & tangi patiuntur, quos calceare laboriosum non est, sponte ad ferream soleam inducendam tollentes, & præbentes pedem. Nec de his amplius, cætera animalia, boues, tauros, vitulos, & hoc genere natos, suis in locis videre poterit. Eloquentiæ studiosus adolescens.

A V E S.

Accipiter.

Accipiter auis rapax, ab accipiendo nomen tulit, quæ quondam in auspicijs accepta, grataque fuisse dicitur. Accipiter pascitur auibus, præsertim aquaticis, quæ tardiores sunt ad volatum, & plus carnis habent ad escam. Elegans autem auis est, valido corpore, dorsi colore fusco, vel subnigro, capitis fusco di utiore, pectore ventreque varius, oculis splendentibus, adunco rostro, aspectu hilari, pedibus crassis, vnguibus longis, & ad prædam aptissimis. Atque ille nullas fruges ex dens, neque conficiens, sed carnes vorans, & sanguinem exorbens, ijsdemque suos alens pullos, primum prædatur aues domesticas, vt gallinas, anates, quas etiam deuorat. Capit etiam cornices: sed capiendi dissimilitudinem, cernite. Capiens lepores, sinistrum pedem terræ infigit, & dextro prædam tenet, tum quam primum potest, oculos eruit, & interficit. Cicuratus magnus inuadit aues, audaciam sumens homine adiutore, nempe gruem, anserem, ardeam, & absque negotio rapit anatem maiorem, & mergum, & fulicam. Atquemadmodum capit columbas? Illæ cum inani quadam iactatione & ostentatione efferantur bicoloris suæ formæ, quasi gloriolam aucupantur, & ex volatu plaudere sibi videntur, varieque totum aera sulcare:

Quâ in ostentatione accipiter latronis instar speculatur, & implicatis strepitu pennis minimè soluto volatu velociores rapit. Atque aues non in eodem loco capit, sed has ex terra ipsa, alias circa arbores, alias sedentes in sublimi, alias volantes in aperto. In perdices verò cùm immittitur cucullo detracto, quàm celeriter aduolans currendo aduolandoque vsque eò persequitur, quoad fessas defatigatasque capit. Sed quid non faciet, qui quamuis corpore exiguo sit, adeò tamen magnanimus est; qui magis animo, quàm vnguibus armatus in aues inuadit; qui sic velocissimè volat, tanto fertur impetu, vt primos impetus habeat vehementes, & prædam faciat, quam si non fecerit, auem persequi desistit, & in arborem se recipiens aliquam, tanta insidet iracundia, vt ad dominum reuerti recuset, quasi affectus pudore, quasi se inertiæ ignauiæque condemnans, ob amissam è manibus prædam? Hunc ad rapiendum propter terram, quantum potest, volitare ferè semper aspicies, ne ab auibus, quibus insidiatur, videri possit: Et solus quidē absq; socio volat, quòd prædæ participē admittat neminē: quemq; omnes aues tanquā raptorem maximū instinctu naturæ cognouerunt. Vbi vident, aut sentiunt, garriunt, fugiunt, & quantū possunt, occultant se, & à locis in quibus nidos construunt, ab arduis, & saxosis discedunt: Vident enim illum in asperis, & altis rupibus, inter vepreta, quandoque in arbore altissima, in quercu, fago, abiete, atque pino sedem habere. Hunc verò accipitrem qui cicurare voluerit, & ad prædam instruere, caueat ne quomodo lædat, vel minimū offendat eum: Sed cùm viderit paratum & volantem super manum, vel super virgam, suauiter tangat ipsum; & eleuet, si pendet; & quantum potest consideret morem & voluntatem eius, & nulla in re non eius voluntatem sequatur. Sunt enim accipitres iracundi, implacabiles, sui ipsius impotentes. Mœrentem accipitrem ad aucupium ne emittat, nisi viderit prædæ auidum, & auium appetentem, neque nimis è magno interuallo. Cùm enim auem assequi non potest, sæpe iratus & cum dolore vehementi recedens, & in arborem conferens sese non vult ad dominum redire. Atque cùm fessum non mittet, tum victorem & exultantem tam multiplici præda: ex præda sua pascet, vt sibi suam venationem profuisse sentiat, & ad venandi amorem incitetur. Atque illud vellem dominus animaduertat, cautionem adhibendam esse in accipitre gestando, & ad canes assuefaciendo. Ille melius dextra gestatur, quàm sinistra, & facilius dextra ad volatum proijcitur, vnde leuior ac pernicior fertur ad volandum.

landum. Quid quòd descendente domino tutior erit in dextra, quàm in sinistra. Ac ne in manu parum quieta cùm fuerit, volitare velit, reficiendus erit leniter ac placidè, vt cognoscere dominum familiariter & amare discat. Neque capitium dementi in accipitris faciem inspiciendum est. Inter equitandum gestanti prouidendum diligenter, ne in portis & ad parietes eum lædat: canibus assuescat, & eos sequatur, non refugiat. Quamobrem curandum est, vt ante oculos suos versentur, & accipitrem circunstent dum pascantur. Cautio tamen summa est adhibenda, vt reuocatorio assuescat. Quapropter donec ad aucupium volatu rectè vtatur, non soluendus est, donec etiam ad manum redire, & cibum super ea capere consueuerit. Quin ipso reuocatorio in mediam hominum turbam proiiciendus, vt homines sequi, non fugere discat: neque emittatur iuxta fluuios, aut loca inuia, aut vbi illum sequi non liceat, cùm plerumque amittatur. Sed absoluo iam descriptionem accipitris, collocans accipitrem in dextra, in qua eum dominus placidè tractabit, cum poppysmo siue sibilo, & partes corporis demulcens, indulgebit eidem plurimum, emittens solemniter manu porrecta, cum blanditiis & adhortatione, vt animosum reddat, & vocem eò magis intendens, quò longius insequendo distabit. Voce enim familiari, & consueta, auribus hausta audacior fit, & promptior ad persequendum.

Descriptio capiendarum perdicum.

PRæter superiora, quæ de accipitre scripsimus, separatim vellem accipitrem perdices capientem videas. Nonne vides aurorâ albenti exeuntem, & circunspicientem locum, qui non omnino planus, & resupinus sit, sed è riuo aliquo irrigetur, & fruteta habeat, non illa quidem continua, sed longiusculis interuallis disiuncta, & qui non inæqualiter partim accliuis, partim decliuis sit, nonne vides hunc locum deligentem accipitrem? Quippe auibus, quas accipiter insectatur, conducit, & perfugia eis suppeditat, & eidem accipitri. Continuò sursum deorsumque volatu & laborem auget, & audaciam minuit, & aduersus aues ignauiorem facit, ipsius denique aucupis gloriam imminuit. Nactus igitur idoneum locum, nondum à perdicib. conspectus, humi subsidet, perdicum cantus auscultatur. Non ipsas aues audis vocem placidam edere? non has sequutum aucupem locum maxime propinquum occupare, &

leniter enuntiare ea, ea, ea, quarum vocum sono perdices capita inclinant deorsum, & non turbari, cùm illum, qui non placidè vocat, conspexerint? Non aspicis propius accedere aucupem, & eandem vocem blandè ac leniter repetentem, & simul obseruantem, ne paulatim dilapsæ è cubilibus perdices sibi venatoribus inquirendi negotium exhibeant? Non intueris etiam his ritè peractis ab eo, qui perdices tranquillat & cohibet, venatorem vnà cum socio canes venaticos vinctos tenentem, intelligentem perdices quiescere, locum fruticosum & densum circunspicientem, qui ad latebras petendas aptus sit? Non vides illic socios venatores statuere, & ritè diligenter progredi eos iubere, & voces mittere consuetas, & sibilis vti, & virgis, quas de more venatores ferunt, ramos obuiosquósque ferire, item terram, herbas, & si quid aliud obuium fuerit, virgis confractis lapides proiicere, aut glebas terræ, quarum sonitu continuo perdices exturbentur? Id temporis, qui accipitrem gestat, perdices euolaturas expectare pergit, & cùm vocem exturbantium audierit, oculos in accipitrem coniicere, videre an tunc primùm, vel antequam aspexit perdices inuolare in eas accipiter aueat. Hic quidem vix eum teneri possit, non soluere tamen debet, sed auertere tantùm, ne videat, donec transuolàrint, tum demum emittere eúm properet demonstratis perdicibus, vt rectà à tergo eas persequatur. Accipiter persequitur emissus blanditijs solitis, & adhortatione, quibus plurimum animi capiens, celeriter aduolat: auceps eò magis vocem intendere studet, quò longius ille progrediatur: accipiter verò plus animi capere visus est, atque continuo volatu perdices defatigare, & à canibus adiutus, & inflammatus, auceps magis clamare pergit, clamore vrgere, & sibilare, & lapides, cum opus est, in perdices mittere; accipiter eò vsque à volatu non desistet, quoad vnam ex his fessam defatigatamque ceperit: festinare videas hic aucupem, & ad eum progredi, & placidè accedere, & blandâ voce & consueta vti, oi, oi, oi, & ore sibilantem assidere, manu altera contos apprehendere, altera caudam complanare, demulcere, & prædam pro arbitrio gustandam offerre, eaque vt incitatior fiat ad reliquam venationem satiare libentem, gaudentemque permittere. Sed vide, quæ adnectuntur pedibus tintinnabula, cum orbiculis argenteis indice circunscriptis, vt si amissus fuerit, & repertus ad dominum referatur: sæpe enim vagari longissimè & sublimis altius ferri solet.

Acanthis, spinus, siue ligurinus.

QVamuis Acanthis colore viridi, sed obscuro, non splendido sit, vertex tamen nigro colore probatur, & alarum pennæ eodem colore præditæ sunt, sed quæ viridi insignitæ distinguuntur. Cum carrdueli communia quædam habet, pectore luteo, rostro longiusculo, tenui & acuto, duas habens maculas, nigram alteram in fronte, alteram sub mento: ad carduelis suauitatem accedens cantillat non insuauiter. Hæc capitur non passim, sed in montibus præcipue, ijsque nemorosis, in quibus per ætatem nidificare ac degere solet, gregatim volat obstrepera & clamosa.

Alauda, siue Galerita.

ALauda, quam alio nomine Galeritam dicimus, à crista, quã gerit in capite, perdici similis, rostro & pedibus, secundum quosdam, rubeis, colore fusco, neque plumis despicienda. Hæc in segetibus, in agris, non in syluis habitat, frumento & seminibus cerealibus victitat. Quamobrem in vijs passim obuia viatoribus obuersatur, in arbore numquam consistit, sed humi, & huc, & illuc circunspectat subsistens. Non multum euolat, & cùm euolare conatur, statim procumbit, ingenio est ad cantum docili: quamobrem suauissimè cantillat caueis inclusa. Nam mira alacritate pennis exertis in aere, vocis modulatione sereno tempore & aperto maximeque patenti cœlo plaudit tum gestu alarum, ijs expansis, tum voce. Nam pluuio nebulosoque cœlo vix aut nunquam canit, ac neque humi, sed inter ascendendum ascendit paulatim; subito vero, & instar lapidis descendens cantillat. Atque masculus in hoc genere musicæ valde laudabilis est, ob multam & suauem modulationem, qui æstatem primus inter aues prænunciat, & cantu suo diem antelucano prædicit, pluuias & tempestates exhorret: cantat ascendendo per circuitum volans, & cùm descendit primò quidem paulatim id facit, & tandem alas contrahens in modum lapidis subito decidit, quo tempore cantus edit. Auis verò hæc cicurata inter cantillandum alas mouet, hoc veluti gestu ad liberum aerem redire deposcens: quod si diu capta inclusaque teneatur, aspectu priuari dicitur oculorum.

Calandris,

Calandris.

CAlandris auis est parua, similis fere alaudæ, colore fusca, plumis despecta, sed vocis modulatione audientes mirifice delectat, & cunctorum voces auium imitatur, & mirifice exprimit: quin etiam capta inclusaque, carceris & suæ seruituris oblita, vix vnam diei horam sine cantu præterire potest, adeoque per diuersos auium cantus euagari solet, vt de cibo solicita non sit.

Anas.

ANas auis est lato dorso, minor ansere, & maior pullo aquatico, gallinæ magnitudinem æquans. Mas caput & collum viridis coloris habet; rostrum vero latum, pedes rufos & latos, ad natandum aptos. Quædam anates candida tanquam zona cinguntur ex pennis albis, sed talem in medio collo circulum anas fera maior rem habet. Lingua in plerisque anatibus vtrinque videtur quasi plumas habere, & interius gula tota ampla est & lata. Rostri autem latitudo apta est ad fodiendum, & quasi euentilandum lutum. Aquis fluminum gaudet, difficileque sine his viuere potest, maximè cùm cibis se siccis ingurgitat. Annatum marium vox rauca est, & grauior, fœminarum argutior. Atque anates rostro fodiunt cœnum in aquis, vbi reperiunt radices herbarum, & semina plantarum aquaticarum, & vermes, pisciculos, lumbriculos, lacertas, araneos. Solæ, quæ sunt eiusdem generis, in sublime sese protinus tollunt, atque è vestigio cœlum petunt, & hoc etiam ex aqua; atque in foueas, quibus feras venantur homines, delapsæ solæ euadunt. Anates imitantur ciuilitatem hominum gregaria societate, & defensione communi. Quamobrem facilius deprehenduntur ab aucupibus, positis sui generis auibus ante oculos, aut auium istarum specie simulationeque, ad quas cùm vniendi quasi gratia accesserint, retibus includuntur. Sed quemadmodum defendunt se mutuo aduersus accipitres & aquilas? Nam visa aquila, conuenire simul solent, & cùm illa impetum fecerit ad rapiendum, demerso capite, aquam aspergentes in aquilæ faciem, accessum illius prohibent: aquila inuolante aliquando sese submergunt protinus, & infra aquam natantes ad alia loca euadunt, vnde eminent, aquila prorsus delusa. Quòd si illuc incumbat aquila, si properet, & instet, iterum demergunt sese, atque tandem sursum deorsum commeant, dum

aqua ſubmerſa pereat, aut diſceſſerit ad aliam prædam ; cuius hoſtis metu liberatæ ad ſummam aquam elatæ rurſus natant. At anateſq; cùm ſint naturâ anſerum, & eodem modo nutriantur: noſotrophij enim cura ſimilis eſt, vt anſerum, ſed maior impenſa eſt. Nam clauſæ paſcuntur anates, ad quod locus planus eligitur, iſque munitur alta pedum quindecim maceria, deinde clathris ſuperpoſitis, vel grandi macula, retibus contegitur, ne aut euolandi ſit poteſtas auibus domeſticis, aut aquilis aut accipitribus inuolandi. Atque ea tota maceries opere tectorio leuigatur interius exteriuſque, ne feles, aut vipera perrepat. Media deinde parte noſotrophij lacus defoditur duorum pedum altitudine, ſpatiumque longitudini datur, & latitudini, quantum loci conditio permittit. Ora lacus, ne corrumpantur impetu reſtagnantis aquæ, quæ ſemper interfluere debet, opere ſignino conſternuntur, eaque non in gradus oportet erigi, ſed paulatim cliuo ſubſidere, vt tanquam è litore deſcendatur in aquam. Solum autem ſtagni per circuitum duarum partium lapidibus inculcatis & tectorio muniendum eſt, ne poſſit herbas euomere, præbeat nantibus aquam ſummam puram, & limpidam. Media rurſus terrena pars eſſe debet, vt collocaſijs conſeratur, alijſque familiaribus aquæ viridatibus, quæ inopacant auium receptacula. Neq; ob hanc cauſam totus ille locus ſylueſcat, ſed per circuitum vacet, vt ſine impedimento, & aprico die geſtiant aues, nandi velocitate concertent. Nam quemadmodum deſiderant eſſe, vbi irrepant, & vbi delitescentibus fluuiaticis animalibus inſidientur: ita offenduntur, ſi non ſint libera ſpatia, quà permeent extra locum. Deinde per vicenos vndique pedes gramine ripæ veſtiantur; ſintque poſt hunc agri terminum circa maceriam lapide fabricata & expolita tectorijs pedalia, in quadratum cubilia, quibus nidificent, eaque contegantur interſitis buxeis, aut myrteis fruticibus, qui non ſuperent parietum altitudinem. Atque ſtatim perpetuus canaliculus humi depreſſus conſtruatur, per quem quotidie commiſti cum aqua cibi decurrãt: ſic enim pabulatur genus iſtud auium.

Anſer.

ANſeres Aquilæ magnitudinem adæquant, qui albi & cinerei enhydroque varij, & in noſtra Hiſpania multi ſunt oloribus candidiores, capite tamen rubeo, roſtro lato, gula ampla, omnes clamoſi, circa lacus & amnes verſantes, gaudent herbis

herbis riguis & frigidis. Veloces natura sunt, à volatu vix cessantes, quem extento collo suscipiunt & conficiunt. Naturâ calidissimi lauationem frequenter appetunt: etenim natare gaudent, cùm congregari cupiant, & cohortes quasi construant gregatim progredientes: si qui fessi progredi nequeant, proferuntur ad primos, & à proximis impelluntur, ne deficiant. Atque illi custodes ponebantur, vt clangore suo proderent hostium, aut furum aduentus; id quod Gallis ascendentibus in Capitolium, & canibus id temporis dormientibus, fecerunt, vigilias excitantes. Præstant plumas, quæ autumno vellebantur, & æstate media, quibus culcitræ farciebantur, vt delicatorum ceruices melius recumbant. Neque culcitræ solum ex his, & ceruicalia, sed totos lectos facere mos erat, vt mollissime cubarent effœminatissimi. Sed gerunt sua bella, quos ex cohorte non àquilæ solum, sed vulpes, & lupi rapiunt, sed nihili faciunt canes, & magnos struthiones: Accipitrem tamen vel minimum reformidant. Sed quæ illorum verecundia? quanto pudore afficiuntur, ne turpe aut vorax animal sit? cùm superbia aliqua, vel metu afficitur, solet hiare, sicque progredi per multum tempus, & semper inhians, & crebro gingriens: vnde gingriæ tibiæ, quæ licet breuiores, subtilibus tamen modis lugubrem & flebilem sonum edebant.

Aquila.

EX auibus omnibus, quas nouimus, Aquilæ maximus honos tribuebatur. Hanc multi Reginam auium esse volunt, non profectò quòd Regem imitetur, sed propter tyrannidem, quæ vim omnem infert. Illa colore fusco, capite rotundo, naso adunco, à fronte plane discreto, rostro magno, oblongo, & curuo, pedib. magnis & flauis, alis magnis, elatis potius, quam longis & acutis, oculis croceis, & supra modum ardentibus: Ita quidem vt albumen oculorum topazium fere exprimat, & pupilla ad sapphirum nigrum perlucidum conculcatæ nigredinis accedat. Oculis autem est cauis & profundis, & videndi acie in eis ita melius collecta, vnguibus longis ac validis. Tanto robore prædita est, vt declarant ossa durissima crassissimaque, quibus & medullæ minimum inest. Montium vertices editos & conspicuos incolunt Aquilæ, siue cum à venatu ad quietem se recipiunt, siue soboli nidos construunt, & raro ad campos apertos, & patentes rupibus delictis descendunt, sed ferè

semper

ſemper è ſpeculis ſuis cœlum proſpectant. Modeſtæ quidem ſunt, neque petulantes : quippe quæ neque clangant, vt vultur, neque murmurent: Tanta autem oculorum acie vigent, vt oculis ſolem aduerſum intueantur, atque ad pullos ingenuos ac legitimos explorandos, eos ſolis radijs obiiciunt. Quòd ſi ſolem minimè perferre poſſunt, vt nictatione oculos obnubant, nido expellunt, & tanquam adulterinos abdicant. Nihil enim magis aquila curat, quàm vt generoſos fœtus alat. Illa verò violentum animal non modò ad victum neceſſarias rapinas facit, ſed etiam vſu carnium delectatur. Nam ad ſe explendam lepores, hinnulos, anſeres ex cohorte, & alia pleraque animalia rapit illis aduncis vnguibus, & roſtro rapaciſſimo, quæ ad lapidem acuens acutiora reddidit, & ad prædam aptiora. Tanta autem volatus magnitudine prædita eſt, vt ad æthera vſque conſcendat, ex oculis hominum omnino ſubducta. Quamobrem conſecrata Ioui, & Regem maximorum & Imperatorum ſtemmata, ac ſepulchra decorat propter præſtantiam & magnitudinem ſuam.

Ardea.

ARdea, quaſi ardua petens dicitur, quæ colore cinereo, longitudine roſtri, colli, crurum, quibus ciconias referunt, ſed collo magis inuoluto, ternis digitis, & longis & membranis modicè iunctis prædita eſt. Corpus pro ſua magnitudine non amplum eſt, ſed leue, & exile. Atque in capite aliquæ Ardeæ cumulum pennarum, veluti comam gerunt oblongam. Circa aquas & lacus piſcoſos degit, venationi piſcium interdum operam dat. Sed quanquam in aquis cibum ſuum quærat, in ſyluis tamen & altis arboribus nidum conſtruit. Alta autem petit volando, vnde Ardea, quaſi ardua petens appellatur: falconem enim fugiens, in ſublime euolat. Atque ad capiendas Ardeas duo falcones pariter relaxantur, quorum vnus ſumma petit, alius terræ vicinus inuolat, vt ille volantem Ardeam impulſu præcipitet, hic præcipitem actam arripiat. Cùm multa ſint Ardearum genera, vna Veneri, altera Mineruæ conſecrata fuit, quam Vlyſſi, Diomedique Minerua, tanquam bonum fœlixque augurium, ſocijs & comitibus ad bellum Troianum proficiſcentibus miſiſſe dicta eſt.

Bubo

Bubo.

BVbo à ſono Bu inditum nomen habet. Auis autem eſt curuorum vnguium, & acuti curuique roſtri, plumis varia, fuluas alas, caput magnum, grandía lumina, longos & aduncos vngues habet, nocturnarum auium magnitudinem ſuperans. Bubo cùm ab alijs auibus, quæ luce delectantur, oppugnatur, reſupina pedum vnguibus ſe defendit ac tuetur. Veteres auem habebant mali ominis, & cùm appareret, bellum ac famem portendentem, funebrem, maximeque deteſtabilem, deſerta terrarum loca incolentem, nec tantùm deſerta, ſed dira & inaceſſa. Noſtis monſtrum, nec cantu aliquo vocis, ſed gemitu priuatorum domib. inſidians, plurimis habitum ferale.

Carduelis.

CArduelis dictus eſt, quòd ſpinis, & carduis veſcatur, auis parua, croceo in corpore, rubeo in capite colore decorata: dorſum tamen habet cinericium & fuſcum, alas croceo colore nigroque viciſſim diſtinctas ab ijſque notatas maculis, verticem nigricantem; roſtrum niger color ambiens, hunc miniatus, miniatum cæſius circundat. Cùm ſpinas & tribulos appetat, paſcitur eodem loco ſeminibus carduorum, vermem, & quoduis aliud animal edere aſpernatur. Edit etiam ſemen papaueris, & rutæ, & cannabis, & quæcunque ſemina, quæ cortice nudat, vt pura præcipue medulla veſcatur. Atque carduis inſidens ſuauiſſime canit, huc & illuc inflectens capitulum. Facit imperata, nec vòce tantùm, ſed pedibus, & ore pro manibus vtitur. Carduelium tamen genera omnia, cùm carduis inſident, adeo ſunt ſtulta, vt frequenter vna poſt alteram laqueo in virgæ extremitate ligato per collum attrahatur per foramen parietis, poſt quem auceps latet, non fugientibus cæteris, qui dum virgis viſco illitis inhærent, & perſtrepentes alij euolare non poſſunt, ſimulatquè inhæſerunt, accurrendo capiuntur, & in caueas includuntur, vbi veſcuntur ſeminibus in canaliculo ſparſis, & potu ſitim ſedant, ſuis temporibus canentes ſuauiſſimè.

***

Ciconia.

Ciconia auis notissima, vel amœnum & iucundum tempus generi mortalium prænuntiat. Quæ frigoris vim, & niues, ac pruinas, cum perferre nequeat, calidiora lo a petit, frigoris iniurias fugiens, vt mutatione soli solum vertere, ac rursus, hyberno tempore exacto, ad patriam sedem remigrans cum illos, tum hos, sicut homines domum, nidos probè recognoscat, & repetat. Cæterum ciconiæ abituræ Aquilonis secundum flatum expectant, qui simul atque secundus flare cæpit, iam ceu lege prædicta die, abitum maturant. Sed priusquam mare traiiciant, omnes in locum quendam conuenire cogique dicuntur, ibique quasi concionum publicarum speciem præbentes, commurmurare, exercitum lustrare, cognitionibus diem vnum, aut alterum traducere, iudicia grauiter exercere, & tardam atque segnem, inertiæ desidiæque damnare, communibus sententiis disiungentes, tanquam societate indignissimam occidere. At quemadmodum collecto agmine pulcherrimo iter laboriosum, & nocte luna lucente ingrediuntur, & illæ in turribus celsissimis nidos construunt? Glotorant sono, quem rostro quatiente edunt. Cùm verò sint procero collo, & cruribus pro ratione corporis, volatus cursum pedibus, tanquam gubernaculo nautæ, moderantur, porrectisque in caudam, quæ breuior illi contigit, pedibus, per magnum aera contendunt: vno autem tantum pede dormientes innituntur, & caput humero alteri imponunt. Eas videre est primò protinus aduentu cum nidum repetunt, quem si saluum & incolumem inueniunt, collectis hyberno situ sordibus statim repurgant, instaurantque: si verò sæuiore aliqua ventorum tempestate deiectum cernunt ramentis illico vndique ex agris, palustrique vlua comportatis, possessionem sedis nouo nido occupant. Pomœria primum rotunda, schiotherico valde simil a, figunt, mox ædificant, deinde constabiliunt, postremò si quid m nus rectum, inflexum, & distortum horrent, admirabili quadam solertia & industria, ope rostri ipsius, dirigunt, & componunt: illæ verò ad se alendas, pullosque suos, stagna & prata adeunt, variaque & multa animalcula, sed præcipuè omnis generis ranas, aliasque pratorum pestes capiunt, lacertas, chersydros, maximè cæcos serpentes, quibus maximè delectantur: sed vt ranas comprehendunt, mirâ celeritate comprehensam ranam

iactu statim quopiam non fallente in fauces deiiciunt, deiectas stomacho recondunt: sed pulli à ciconiis enutriti tales euadunt, quales à parentibus instituuntur, qui parentibus senio confectis gratiam referentes alunt in nidis. Sed teneras adhuc considera ciconiolas. Ciconiolæ simul atque in pennas integras excreuêre, iamque alarum firmiore ope, leniter spirante aurâ, nido se tollere, mox proxima nido tecta circunuolare audent, deinde libero etiam cœlo sublimes ludere sustinent, postremò finitimas Ciconiarum ædes obuolitantes, ad alarum facienda pericula euocantur, moxque ipsæ euolant, ac reuolant liberrime.

Columba.

NOta sunt duo columbarum genera: vnum agreste, quod habetur in turribus, & summis villarum vastigiis, vnde appellatæ columbæ, quæ propter timorem à natura insitum, summa loca in tectis captant, quò fit, vt maxime agrestes sequantur turres, in quas ex agro euolant sua sponte, ac remeant. Alterum genus est mite ac mansuetum, quod cibo domestico contentum, intra ianuę limina solet pasci: quod genus maxime est album. Illud alterum agreste vario colore distinctum: sed apud nos columbæ reperiuntur aliæ niue ipsâ candidiores, aliæ atræ totæ, aut reliquo corpore præter caput & pedes, aliæ cœruleæ ferè, aliæ capitibus cristatis modice, alię cruribus hirsutis ad extremos vsque pedum digitos. Iuxta aquas quiescere gaudent, vt sitim sedent, quarum hoc proprium est, ne collum, cum bibant, efferant, nisi satis hauserint, & sitim iam suam expleuerint. Omnes autem bibunt demisso capite, & non erigunt, vt aliæ aues, tum vno tractu bibunt: nam collum earum breue & amplum est, multæ aquæ capax. Quæ mites ac mansuetæ sunt, cum hominibus degere solent, seque ad horum pedes huc & illuc magna mansuetudine facilitateque versant. Atque in locis, vbi ab hominum frequentia solitudo est, societatem hominum minime expectantes, fugiunt: in cœtu verò multitudineque hominum confidentiores sunt, seque nihil ibi graue passuras plane sciunt. Vbi aucupes, venatoriaque instrumenta versari vidēnt, non amplius ibi, metu pauoreque percussæ degunt. Specie sua pulchritudineque delectantur mirum in modum, instar pauonum, qui circumspicere se solent, & quasi ostentare pulchritudinem, venustatemque suam, & in

colli

colli pennas intuentes volando sibi gratulari videntur, colores varios circa collum admirantes, & alarum plausu, rostro plumas fulcire, & ad volatum accuratiore cultu pennas comparare. Cùm auolant, fallunt cæteras motus pernicitate. Cum sedent, nihil mitius, neque simplicius, neque quidquam habent quo se tueantur aduersus miluos & accipitres, præter alarum celeritatem. At quemadmodum aucupes capiunt? exoculatam columbam in reti ponunt, quæ suffulatas cæteras columbas alliciat.

Columbarium, seu peristereon.

COlumbarium locus est columbis alendis accomodatus, verùm ab aliis columbaria capiuntur pro nidis, & loculamentis, & cellis, in quibus singula paria fætus edunt & pariunt. Hoc genus columbarum minore tutelâ pascitur longinquis regionibus, vbi liber egressus auibus permittitur. Quoniam vel summis turribus, vel editissimis ædificiis assignatas sedes frequentant patentibus fenestris, per quas ad requirendos cibos euolitant. Peristereon, in quo columbæ includendæ sunt, vt testudo, magna camera tectum sit, vno ostio angusto, fenestris Punicanis, aut latioribus, reticulatis vtrinque, vt locus omnis sit illustris. Neue serpens, aliudue quodcunque animal maleficum introire possit, intrinsecus quàm leuissimo marmorato toti parietes & cameræ oblinuntur, & extrinsecus circum fenestras, ne mus, aut lacerta, adrepere ad columbaria possit. Nihil enim timidius columba. Singulis paribus columbarum fiunt rotunda, in ordine crebra columbaria: ordines quamplurimi fieri possunt, vt à terra vsque ad cameram columbaria sint, & os habeant, quo introire & exire possint. Intus ternorum palmorum ex omnibus partibus sub ordines singulos tabulæ factæ; vt sint bipalmes, quo vtantur vestibulo, ac prodeant. Aquam puram esse oportet, quæ influat, vnde & bibere, & vbi se lauare possint: permundæ sunt enim hæ volucres. Itaque pastorem Columbaria quotquot mensibus crebrò oportet euerrere: Est enim quòd inquinat locum, appositum ad agriculturam, ita vt hoc optimum esse scripserint aliqui; siue, si columbam quid offenderit, vt medeatur; si qua perierit, vt efferatur: si qui pulli idonei sint ad vendendum, promantur. Item, quæ fœtæ sunt, vt certum locum disclusum ab aliis reti habeant, quo

transferantur, è quo foras euocare possint mares. Quod quidem duabus de causis fit, vt si fastidiant, aut inclusæ consenescant, libero aere, cùm exierint, in agro redintegrentur, & propter illicium. Ipsæ enim propter pullos, quos habent, sanè redeunt, nisi à coruo occisæ, aut ab accipitre necatæ. Non in plano loco, nec in frigido sed in edito fieri tabulatum oportet, quod aspiciat hybernum meridiem. Eiusque parietes continuis cubiculis excauentur, vel si ita non est necesse, pasillis adactis tabulæ superponantur, quæ vel loculamenta, quibus nidificent aues, vel fictilia columbaria, quæ è viminibus etiam non improbantur, recipiant, præpositis vestibulis, per quæ ad cubilia perueniant. Totus autem locus, & ipsæ columbarum cellæ poliri debent albo tectorio: quoniam eo colore præcipuè delectatur hoc genus auium. Nec minus extrinsecus leuigari parietes, maxime circa fenestram, & ea, vt maiore parte hyberni diei solem admittat, habeatque oppositam satis amplam caueam retibus munitam, quæ expectat accipitres, & recipiat egredientes ad apricationem columbas, nec minus in agros emittant matrices, quæ ouis vel pullis incubent, ne quasi graui perpetuæ custodiæ seruitio mœrentes consenescant. Nam cum paulum circa ædificia volitauerint, exhilaratæ recreantur, & ad suos fœtus vegetiores redeunt, propter quos nec longius quidem euagari, aut fugere conantur. Columbarium potest accipere sublimis vna turricula in prætorio constituta, leuitatis ac dealbatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (sicut mos est) fenestellæ breuissimæ fient, vt columbas solas ad introitum exitumque permittant. Columbarum denique plausu multo, crebroque personare fere semper columbaria.

Pulli.

FRuctus columbarum pulli columbini sunt, quos pluris vendere domini cupientes, secludere iubent. Præfectus columbarii facere statim properat, ac pluma tectos videt, & molli præmanso masticato pane (vt ita loquar) candidoque farcire sibi curæ est. Curat etiam hoc bis hyeme; æstate ter, mane, meridie, vesperi. Qui pennas iam magnas habere incipiunt, in nido relinquuntur illæsis cruribus, & matribus, vt vberius vti cibo possint, obiiciuntur. Eo enim totum diem se & pullos pascunt: qui ita educantur, celerius pinguiores & candidiores aliis

fiunt,

ſiunt, pulchri & bino colore præditi, & ementur admodum neceſſarii.

Turtur.

TVrtur in columbaceo genere minima eſt, cinereo colore rufo, tum campeſtris, tum monticula, æſtate in locis frigidis, hyeme in tepidis agit. Loca ſabuloſa libenter frequentans, atque ſemper in ſummis montium iugis & arborum verticibus commoratur. Gaudet enim locis tutiſſimis, cœtus & hominum ſocietatem fugit, curſu & peregrinatione lætatur, cum accedentium, tum recedentium ſuo tempore nulli auium eſt infeſta, & ad omnium incurſiones patientiſſima: non canit, ſed gemit; poſt primum coniugem, ſecundum neſcit; quo amiſſo, vel capto, ſolitaria gemens ſiccis arboribus, aut triſtis, inſidet, & aquas limpidas & claras turbat: neque adduci poteſt, vt amiſſo ſocio & comite vitæ ſuæ, virites arborum veſtitus, & liquores aquarum perlucidos bibat. Illa frugibus viuit. Ad capiendas tamen turtures, qui aucupium earum tenent, ſaltare ſolent, valdeque ſuauiter concinneque canere, quorum auditu hæ delectantur, ſaltationiſque conſpectu permulcentur, acceduntque propius: aucupes ſenſim ac pedentim eò ſecedunt, vbi retium explicatorum poſitæ ſint inſidiæ, in quas incidentes capiuntur captæ primum ſaltatione, & cantiunculis. Turtures etiam capiuntur & ſub arbore, cuius ramis turturem alteram allectatricem inſidere viderint. Atque capiuntur etiam cùm ſitientes ad fontem acceſſerint, propè quem venator arundinem erigit, pennis ad ſummum alligatis, quarum motus turtures admodum terret fugatque. Sed alia turtur iam pridem capta in propinquo ponitur, qua conſpecta çæteræ aduolant, & retis tractu obteguntur.

Educatio Turturum.

Turturibus locus conſtituendus eſt magnus, ſi turturum multitudinem alere velis, illeque, qui, vt de columbis dictum eſt, habeat oſtium, ac feneſtras, & aquam puram, ac parietes, & cameras munitas tectorio. Sed pro columbariis in pariete mutulos, aut palos in ordine, ſupra quos tegeticulæ canabinæ ſint impoſitæ: infimum ordinem oportet abeſſe à terra non minus tres pedes: cibus, qui obiicitur, triticum ſiccum,

euerreturque quotidie stabulum, ne offendantur stercore, mundiciem amantes, & bonum odorem.

Cornix.

COrnix auis est generis coruini, vnde nomen trahit: illa rostro, cruribus, & toto corpore nigra admodum est, vt præ nigro colore splendeat, & vel lucem obuersa quasi indícum colorem, id est, nigrum sub cæruleum referat. Superioris rostri parte barbulas quasdam veluti setas emittit: circa palpebras, aliquanto etiam inferius, nigra quædam veluti granula habet. Circa vrbes præcipue vérsatur, littora petit, & quæ vnda eiecerit, animalia vorat. Vocalem tradunt aliqui cornicem plura contexta verba exprimentem, & alia atque alia addiscentem. Viuere dicitur longissimam degens senectutem ad annos vsque quingentos. Cùm baccis oliuarum, & nucibus vescantur, & illas propter duritiem perfringere nequeant, in sublime volantes, in saxa & tegulas iaciunt, iterum ac sæpius, donec quassatas perfringere valeant.

Ratio cornicum capiendarum.

MVltæ magnæ aues, vt cornices, & corui, capiuntur virgulis inuiscatis auxilio noctuæ. In iis locis, quos frequentare solent aues, truncatur ramis arbor aliqua, quæ ab aliis arboribus multum distet. Sed aliqui rami frondibus nudati relinquuntur in ea vel perticæ aliquot super eam ponuntur. His leuiter infiguntur virgulę magnæ, visco illitę. Noctua in terra ponitur in loco parùm eminente, vt facilius ab auibus volantibus videatur: quam cum aues viderint, circum volitant, & volando defessæ in arborem visco illitam se recipiunt, vnde in terram decidunt: eas auceps pertica persequitur, & occidit. Nam si manibus caperet, læderetur ab eis. Est & illa ratio cornicum capiendarum, cùm vnâ captâ duobus perbreuibus palassolis ad alarum principium annexis in terra firmatur. Clamat illa, & fugere conatur, aduolant aliæ iuuandi cupiditate, ex quibus illa proximam rostro & vnguibus correptam detinet, quæ sic detenta facile capitur. Sunt qui vt cornices, & gracculos alliciant, cum viuis allectatricibus carent, pelles occisarum materia aliqua fartas, vt viuentium speciem præbeant, exponunt. Sed audi garrulam cornicem, terrestrem, nocturno cantu tempestatęs prædicentem, & propinquam morti littus eminens subeuntem (quippe quæ aquis gaudet) aut in fluuios ingredientem, & in aquam à capite in summos vsque humeros immergentem

gentem ſeſe, aut etiam totam innatantem. Eſt enim admodum ſicco corpore, & plurimum gaudet humectantibus.

Coruus.

COruus maior eſt cornice, totus niger, roſtro & corpore valens, aquis plurimum delectatur, qui vorax admodum cibo multiplici ſe complet. omnibus cadaueribus inhians, cunctis ſeminibus inſidiatur, fructus arborum perſequitur, clamoſus adeo, vt horrendum in modum crocitans, quæcunque prætervolet loca & horrifica commoueat crocitatione, nihil ſciens ſonare aliud, quàm cras, cras, diuerſos tamen ſonos formans, ad quatuor, & ſexaginta peruenire dicitur. Sic maximè cunctarum auium multos clangores, & varias voces fundit, magna varietate, diſcrimineque diſſidenti. Nam inſtitutus, cum humanam vocem mittit, tum eius vox alia quidem eſt ludentis, alia longè feriò agentis. Si quod ad Deum pertineat, agit, hic ſibi ſacrum quippiam, & diuinationis plenum loquitur: cicuratus voces hominum imitatur; & cantus auium domeſticarum. Gerit bellum cum tauro & aſino: ſed ſi quod animal contra vulpem pugnare aduertit, ſubſidio ei venit, amicitia ductus, quæ illi cum vulpe intercedit, atque vlciſcitur; ſed bellum magis naturale eſt coruis cum miluo, quàm cum tauro vel aſinis. Coruum miluus oppugnat eripit enim miluus quidquid tenet, & extorquet per vim maximam, quippe qui vnguibus ſit præſtantior, & volatu.

Coturnix.

COturnix appellatur à ſono vocis: nam ſi iteret voces, vt ſingulas ſyllabas nominis toni tractu pronuntiet, & diſiunctas ac ſeparatas coturnix auis, vocem te liquidò imitatum cognoſces. Sed mas vocem edit exilem, inſtar ferè grilli, fœmina craſſam. Humi nidificat, neque vnquam in arbore conſidet. Cum ad nos venit, terreſtris potius, quàm ſublimis eſt, & pulueris non parum fert ſecum, currit tamen ſatis velociter. Milio, & tritico, & aqua pura pingueſcit. Coturnices cum volauerint, ſi ſerenum eſt, aut aquilo flat, ſocietatem ineunt, & quietè agunt omnes: Sed ſi auſter flauerit, moleſtè quidem coniunguntur. Quòd parum volant, humidus grauiſq; eſt auſter. Quamobrem qui aucupantur, auſtrum, non aquilonem obſeruent, omninò enim ægrè propter ſui

corporis pondus volant: sunt enim corpore grandiore, quàm suis pennis deferri possint, vociferantesque obeam rem volant. Laborant enim quasi oppressæ onere. Cum hæc adeunt loca, sine ducibus pergunt: At cùm hinc abeunt, duce ortygometra proficiscuntur, atque etiam cynchramo à quo reuocantur noctu; cuius vocem cùm senserint aucupes, intelligunt parari discessum. Atque aduolant coturnices non sine periculo nauigantium, cum appropinquauêre terris: quippe velis sæpe incidunt, & hoc sæpe noctu, merguntque nauigia. Coturnices perdicibus similes sunt, sed multis partibus minores, vt planè perdices nanas dicas: sic per omnia perdicem imitantur, vt præter exiguum & pressum corpus, nihil omnino differant à vertice in pedes vsque, præsertim in testaceo colore.

Ratio coturnicum & perdicum venandarum.

QVi coturnices aucupantur, austrum, non aquilonem obseruant; capiuntur imitatione vocis fœminæ, sed in hunc modum. Instituuntur ad aucupium earũ canes apud nos vulgò, qui priuatim etiam à coturnicibus denominantur. Reti, quod expegatorium vocatur, satis magno capiuntur perdices, coturnices, & phasiani, & aliæ quædam aues, auxilio catuli ad hoc instructi, qui aues inquirit, quas cum viderit, subsistit, nec ad eas progreditur, ne depellat. Sed aucupem dominum suum respiciens, recto caudam mouet, vnde auceps cognoscit aues esse propter canem, & tunc ipse sociusque rete trahunt, quo aues vna cum catulo operiunt. Est & aliud paruum rete in capite perticæ præparatum, vt apertum existat, quo vnus solum vtitur auceps, & ad coturnices solum, cum quasi flatorio, cuius sonus est similis voci coturnicis fœminæ, ad quem mares cupidissimè accedunt, & sic irretiuntur. Coturnices etiam capiuntur, si fiant laquei multi de pilis caudæ equinæ in funiculo eiusdem materiæ texti, qui tenduntur in sulcis frumenti, funiculo à terra eleuato vltra altitudinem auis, parum decliuis laqueis & apertis, vt auis transiens capite immisso capiatur collo. Atque hoc modo capiuntur pertices in agris, & coturnices ac phasiani in semitis nemorũ per quas transeunt. Coturnices etiam noctu retibus, quas nubes vocamus, capiuntur, clamantibus aliis natu maioribus, iam olim captis, ad quarum vocem dum acurrunt, in sagenas incidunt. Interdiu

diu etiam in terra hoc modo capiuntur, reti extenso aliquis tunicam supra caput erectam calamis vtrinque sustinens mouet, paulatim progrediens. Metuunt illæ sibi, & dum vestis huc illuc nutantis vmbram fugiunt, retium laqueis inuoluuntur.

Ortygometra.

ORtygometram vulgò Itali coturnicum Regem appellant, maiorem aliquanto refert gallinam aquaticam, quam Itali fulicam appellant, quoniam & nigro colore est, & aquam quotidie frequentat, sed longè minus est; & non omnino sic nigra; cum sub alis colore albo variet, & vtrinque ad latera. Cauda eius rufa est inferius, & breuis, & vt in omnibus auibus aquaticis rostrum duos digitos longum. Cum volatu non admodum valeat, cursus celeritatem a natura accepit.

Cuculus.

CVculus maior ex asture & columba componitur, qui rostrum, & vngues, & pedes habet similes Palumbo, reliquum corpus simile est asturi; nisi quod varietas pennarum in cuculo habet maculas nigras fere rotundas, in asture verò sunt lineæ nigræ. Volatu etiam asturem refert. Ille insidiatur nidis auium aliarum debilium, & ideo aues pugnant cum cuculis tempore, quo oua pariunt. Ille à voce nominatur, quam non mutat, sed semper eandem iterat, & ingeminat cuculando. Sed immutatur colore, & vocem minus explanat, cum se abditurus est, quod facere oriente canicula consueuit. Apparere enim incipit ab ineunte vere, ad eius syderis ortum: æstate volat, & lasciuit; hieme iacet languens, & deplumatus, ac buboni similis apparet fœdus ac deformis, atque latet in cauis arboribus hyemali tempore, quo plumas amittere dicitur, intratque terræ latibula, vel arborum concauas speluncas. Qui suæ fortunæ non inscius, æstate congerit, vnde hyeme nutriatur.

* * *

Cygnus.

HIſpania noſtra producit Cygnos plurimos, qui videntur generis anſerini eſſe, tum roſtri figura, tum pedum, victuque; qui pugnæ tempore etiam ſibilant, vt anſeres. Multo tamen maiores ſunt, toti candidi, pedibus nigris, & primo quidem anno nigri ſunt, poſt annum verò euadunt albiſſimi. Caro eorum nigra, & dura eſt admodum. Roſtro ſunt parum turbinato ferrato, & falcis inſtar dentato. Cum dentes habeant in roſtro minutiſſimos, tum collum a pectore longè porrigitur, quod inflectunt, & intorquent facile: fontes, lacus, paludes, aliaue loca aquis redundantia incolere ſolent, vt ſtagna & fluuios perennes, qui pacati feruntur & ſedati. Graui corpore ſunt, nec ſe cœlo facile committere poſſunt, herbis & vermibus, & ouis piſcium & granis ſegetum veſcuntur. Audire eſt eos in fluminibus & aquis drenſantes, in pugna verò ſibilantes, interdum bombos emittere ruditui aſinorum non diſſimiles, ſed breues, & qui longe audiri non poſſunt. Inter omnes aues ſuauiſſimè Cygnos occinere conſtat, ſed morientes voces lugubres mittere ac flebiles, quibus canentibus ſcopuli valleſque reſpondent. Quamobrem ob Muſicæ ſuauitatem & dulcedinem Apollini conſecrati fuerunt. Nam concinnunt ſuaui mellitoq; cantu, veluti tibiis, aut citharis adhibitis. Canere autem audiemus eos diluculo ante Solis ortum, tanquam in aëre vacuo, id temporis eorum cantus clarius audiantur, & in hominum aures ſuauius influant. Nec in aquis ſolum canentes audiemus, ſed in maris littoribus, niſi tempeſtatibus & procellis maris vehementioribus a canendi dulcedine auocentur: quibus concitatis, & ipſum mare perturbantibus, nec illis ſuis cantilenis tanta ſuauitate concinentibus perfrui poſſunt: ſed in ſenectute ſumma, morti iam vicina, mirabile quidem eſt cantus non obliuiſci, quos remiſſiores edunt propter virium imbecillitatem, cùm neque ceruicem amplius erigere, neque pennas extendere valeant. Fauonium tunc ad canendum expectant, ignaui iam cruribus, & membrorum viribus deſtituti. Sed ad moriendum quò ſecedunt? vbi nulla auis illos canentes audiat, nec olores alios luctu ſuo interpellant, ſi qui forte adeſſent, qui ſibi vitæ exitum imminere intelligerent: ſic morituri flebiles cantus emittunt, fixâ prius in cerebro pennâ. Neque tamen, vt

Plato

Plato tradidit, canunt ex mœrore, ſed potius ex lætitia incredibili, qua appropinquante fato afficiuntur, quòd immortales ſe putant, & ad ſuum Appollinem remigraturos. Præbent illi nobis ſpeciem viri probi, & virtutibus maximis præditi, qui morte appropinquante, æquiſſimâ non ſolùm, ſed lætanti admodum geſtientique animâ moritur. Excedens enim è corporis hoſpitio, vitam cum immortali ſæculorum omnium æternitate commutare ſe videt, & ad Deum, vt illius aſpectu ſempiterno perfruatur, euolare. Robuſti ſunt admodum & valentes, qui vim ſuam in alis habent, quibus & roſtris contra aquilas acerrimè pugnant.

Gallus.

GAllo gallinaceo honorem, & præſtantiam quandam natura largita eſt, qui formæ excellentiâ condecoratus, plùmis ſplendidis ac micantibus, & vario ſæpe colore diſtinctus veſtitur. Criſtam habet in capite rectam & excelſam, ſic inſtitutam, vt nec caro ſit, nec à natura carnis aliena, ſpectatiſſimum profectò inſigne, & ſerrarum, quod magis eminet & ſpectatur cum e recto collo, huc illucque inflectens, omnia proſpectat, & cum iactatione quadam corporis totius imprimens veſtigium incedit, flexa à ſummo cauda, ſpeciem illuſtrem præbente, & ſpeculis crurum, quibus ad ſe vlciſcendos armatus eſt, porrectis apparentibus. Gallinarum delectatur plauſu mirifico. quibus fauet, & maiorem amplitudinem præfert. Ex cunctis volucribus crebrò cœli faciem ſuſpicit, quem vigilem, & in excitandis ad penſa ſua mortalibus, rumpendoque è ſummo natura generauit. Ternas diſtinguit horas interdiu canens, nocturna vero ſpatia non minus aſtrologorum intelligens crepuſculo cubitum tendens, quibus ante mediam noctem horis canit, medio eiuſdem curſu vocem iterat; tribus etiam ab intempeſta nocte horis ſimiliter canit, quod tempus ob hanc cauſam Gallicinium appellatur. Sed maxime Galli antelucano tempore, cibo per quietem depulſo, & in omnes partes corporis diuiſo, canunt naturali quodam ſenſu Solis ad nos redeuntis, quaſi effectorem maximarum rerum ſalutantes, impulſi, ſeu caliditate ſuæ naturæ, & motus vbique capiendi cupiditate. Videre eſt Gallos pro gallinis, contra ſerpentes, miluoſque dimicantes, atque vt gallinas cuſtodiant, alienos à grege abigentes. Atque mares nonnulli viſi ſunt, qui cum fortè fœmina interiiſſet,

interiisset, ipsi officio matris funguntur, pullis ducendis, fouendis, educandisque operam dantes: vt deinde neque cucurire, neque gallinas inire appetant, ab omni procacitate cohibeant sese. Quin & matrice gallina extincta iidem ipsi incubant, & pullos ex ouis excludunt, & tunc silentio vtuntur, quòd sanè sibi conscii sint, se muliebre munus obire, & parum viriliter facere. Sed cum luna exoriente nescio quo spiritu afflatum bacchari atque exultare ferunt, orienteque Sole (qui nunquam eum fallit) tum vehementissime voce contendere, semetipsum magis magisque cantando vincere conari. Cùm imperitent suo generi, & regnum, in quacunque sunt domo, exerceant, dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, veluti ad hanc rem agnata tela cruribus suis intelligentes, nec finis sæpe, nisi commorientibus. Quod si palma contingit, statim victores canunt, seque ipsi Principes testantur; victi occultant sese silentes, ægreque seruitutem patiuntur.

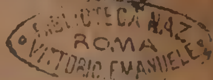
Capus.

IN gallinaceo genere villatico capi semimares numerantur, capones dicti à recentioribus: Qui vt euirati, neque vocem edunt, neque Gallinis molesti sunt, sunt enim abscissi galli. Cum gallinis pascuntur, sed non defendunt eas, non cantant neque horam diei, vel noctis discernunt, vnà cum potestate virili crista resecta ad nihil, nisi ad cibum vtiles. Liguritores autem saginare capos inuenerunt, quo lautiùs & splendidius deuorarent. Atque sunt homines, qui capos saginant in hunc modum. Includunt eos angusto loco, & è farina milii turundos faciunt, magnitudine ferè articuli digiti medioeris: è quibus ab initio circiter denos eis in fauces inserunt, & per aliquot deinceps dies quotidie plures, paulatim aucto numero. Hoc postea imminuunt, etiam paulatim, plures aut pauciores dando, quos concoquere valeant, quod tactu explorata ingluuie animaduertitur. Sed sic inserendi in os turundi, vt prius in aquam, aut in lac imitantur, vt facilius descendant, & leniter digitis per collum premendo deducantur. Deficiente milio furfur, eum pauca de frumento farina, in turundos redigetur.

* * *

Gallina.

GAllinarum generosa præstantia spectatur probro colore, robusto corpore, quadratoque, pectoribus magnis, magnis etiam capitibus, plicatili cristula, & sub hac specie, quàm amplissima, nec paribus vngulis: quæ cum quinos digitos habeant cruribus, non eminebunt transuersa calcaria, ne cum incubent, calcis aculeis oua perfringant.

Gallinarium.

GAllinarium parietibus corbes, id est, cubicula, affixos habebit, in iisque gallinas incubantes. Gallinaria autem constitui debent parte villæ, quæ hyemem spectat orientem, coniuncta furno vel culinæ, vt ad auem perueniat fumus, qui est huic generi præcipuè salutaris. Ab oriente suis illustrentur fenestellis, quæ matutinum exitum præbeant auibus ad cohortem, nec minus ad vespertinum introitum. Sed curandum est, vt noctibus semper claudantur, quò tutiores aues maneant. Intra tabulata constructa, maiores fenestræ aperiuntur, & clatris muniuntur, ne irrepere queant animalia perniciosa. Sic tamen, vt illustria sint loca, quò commodius habitent, auiariusque ipse debet speculari incubantis aut parturientis fœtum. Nam etiam in ipsis locis crassiores parietes ædificabuntur, vt excisa per ordinem gallinarum cubilia recipiant, in quibus aut oua edantur, aut excludantur pulli. Hoc enim salubrius & elegantius est, quàm illud, quod passim fieri videmus, vt palis in parietes vehementer actis, vimineos qualos superimponant: siue parietibus ita cauatis, aut qualis vimineis præponenda erunt vestibula, vt ad cubilia vel pariendi vel incubandi causa perueniant. Neque enim debent in ipsos nidos inuolare, ne dum adsiliunt, pedibus oua confringant. Ascensus deinde auibus ad tabulata per cellam datur, iunctis parieti modicis asserculis, qui paulum formatis gradibus asperiores fiunt, ne sine aduolantibus lubrici: & à cohorte fortis prædictis fenestellis scandulæ similiter iniungantur, quibus irrepant aues ad requiem nocturnam. Maximè autem curabit auiarius, vt hæc auiaria intrinsecus & extrinsecus dealbentur: ne ad aues feles abeant, aut coluber accessum habeat, & similes prohibeantur pestes. Tabulatis insistere dormientem auem non expedit, ne suo lædantur stercore, quod cum pedibus vncis inhæsit, podagram creat. Ea pernicies vt vitetur, perticæ dolantur in qua-

drum

drum, ne teres leuitas earum supersilientem volucrem nō recipiat, conquadratæ seratis duobus aduersis parietibus induuntur, vt à tabulato pedalis altitudinis, & inter se bipetalis altitudinis spatio distent. Atque hæc cohortalis officinæ dispositio: cæterum cohors ipsa, per quam vagantur, non tam stercore, quam vligine careat. Nam plurimum refert, aquam in ea non esse, nisi vno in loco, quam bibant, eamq; mundam admodum. Puram autem vt serues, in hunc vsum fabricaueris ligneos, aut fictiles, vel plumbeos canales, quos claudes semper impositis operculis: & à lateribus aperiuntur per spatia palmaria modicis perforata cauis, vt auium capita possint admittere. Nam nisi aperculis muniuntur, quidquid aquæ, vel cibi inest, pedibus euertitur. Neque illud fieri probant multi, vt in superiore parte operculorum imponantur foramina. Nam cum multis casibus exposita sint, tum supersiliens auis proluuie ventris cibos, & aquam inquinat. Nostri auiarii hisce temporibus contenti sunt, si in locis bene munitis, & ab aëris & frigoris aditu tutioribus gallinas educent, in quæ fumus aliquis inferat sese. In parietibus mansiones faciunt, vt in eis oua edant, quas accommodant, paleisque substernunt, ne delatum ouum in durum locum incidens, dirumpatur. Perticas etiam fingunt, in quibus aues pernoctant. Neque tam officiosè sunt studiosi, vt in cellas includant, sed porticus construant asseribus, & oblatâ fronde, quas vel scandulis, vel si copia suppetit, tegulis, vel quod facilius est, & sine impensa fit, tegunt caricibus, aut genistis, vel palmitibus aridis. Nam illa missa facio, quæ spectant ad puluerem & cinerem, vbicunque cohortem porticus vel tectum protegit, iuxta parietes reponendum: vt sit, quo aues se perfundant, quo pennas, plumasque purgent.

De Ouis.

OVa, quæ auiarius subiiciet, potiùs ex vetulis sunto, quàm palustribus, sed omnium optima sunt ad excludendum recentissima, si Varroni credimus; si verò Columellæ, incubari infra decem dies edita vtilissimum est. Numerus ouorum, quæ supponuntur, obseruatur: nec semper gallinæ istiusmodi, quæ rostra, aut vngues habent acutos, vel calcaribus speculatis armantur, à fouendis ouis arceantur; sed gallinas istiusmodi curat auiarius includendas, vt diem & noctem incubent, prætérquam manè ac vespere, dum eis cibus, aut portio datur. Circumis

Circumit idem diebus interpositis aliquot, & vertit oua, vt æqualiter concalefiant. Recludit ostium tum diluculo, tum crepusculo vespertino, illisque pro consuetudine offert cibum & potum, postea occludit. Quòd si aliquæ non ascenderint, vltrò cogit easdem & compellit ascendere. Secreta verò, & abdita cubilia deliguntur, & ab aliis auibus disiuncta, ne matrices incubantes perturbentur. Magna hinc diligentia purgantur, & paleis consternuntur, & in iciuntur aues in factos concauatosque nidos, & mollissimè stratos, ne ab aduolantibus aut desilientibus euoluta decidant oua: oua verò istiusmodi non curator singula in cubili manu componit, sed totum ouorum numerum in alueolum ligneum confert, deinde vniuersum in præparatum nidum transfundit. Curæ verò quantæ gallinis incubantibus iuxta cibum ponere, vt studiosius nidis immorentur, neue longius euagatæ refrigerent oua? Ea quamuis pedibus ipsæ conuertant, auiarius tamen, cùm desiliunt matres, circumire non desinit, & manu versare, vt æqualiter calore concepto animentur. Quin etiam si qua vnguibus læsa vel fracta sint, remouere non obliuiscitur. Sed quid non curabit, qui vsque eò progreditur, vt die vndeuigesimo exploret, an pulli rostellis oua percuderint, & auscultatur, si pipiant? Nam sępe propter crassitudinem putaminum erumperę non queunt, vt hærentes pullos manu eximat, & matri fouendos subiiciat, idque non amplius triduo facit. Nam post vnum & vigesimum diem cùm silentia oua careant animabus, ea remouet, ne incubans inani spe diutius detineatur effœta. Interim in cunabulis dum parturiunt, studet acus substernere, cùm pepererint tollere substramen, & recens aliud subiicere, ne pulicibus, & aliis similibus repleantur, quæ gallinam conquiescere, non patiuntur. Quamobrem oua aut inæqualiter maturescunt, aut consenescunt.

Ouum.

OVum ipsum in se suum habet discrimen: quippe quod parte sui arctum, parte latius sit. Oui pars acutior principium est, vt quæ vtero adhæserit, quodque durior sit parte obtusa, & posterior exeat, quòd oua quasi in pedes conuersa, animalia verò in caput prodeant. In medio autem intumescit: quippe quod amplius, aut maioris materiæ capacius sit albuginis & lutei. Est enim bicolor ouum intus luteum & album: sed intus membrana tenuissima tegitur, membrana

testa

testa duriore, cuius putaminis tanta firmitas est, vt recta nec vi nec pondere vllo frangantur, nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tenta ouum pressum vtraque extremitate ambabus ipse manibus frangere, non franges: pressum tamen in latere, facile: per angulos tantummodo suos manibus resistit opprimentibus, pressum per latera parte ampla conflictatur, vt facilè possit destrui. Sed agè iam oua compara ad edendum, rupto putamine plura in patinam conijce excreta, & coque igni molli, & continenti, vitelli omnes in medium coibunt, albumina circumdabunt, & quasi sepimento vallantia oras occupabunt. Compara si vis in aqua, vel sub cineribus calidis, vel in sartagine, & liquida vel dura fient pro concoctionis modo: quæ elixantur, vel sorbilia, vel mollia, ac tenera magis, quam dura probantur: oua quæ coquuntur in aqua, quandoque absque testa, quandoque cum testa comparantur, sed quæ testis effusa suis coquuntur, integram in aquam calidam iniecta, vt sorbilia, vel mollia coquenda. Quæ cum testis coquuntur, mediocriter incrassantur, ac ne indurentur omninò, sed succum suum retineant, vas ab igne submouendum. Quòd si ad ignem assentur, torreanturvè, oua separabuntur, antequam indurentur, vt cum tota adhuc liquida sint, tota vel exorberi possint, vel mollibus panis segmentis intingi queat, vt panis segmentis ouo tenero imbutis vescamur paulatim. Si iam densata sunt admodum & igne durata, manduntur & teruntur dentibus, quæ quicumque appetunt, primum testis exuere suis, & in partes aliquot secare, vt alternis & vitelli & albuginis segmentis lances coronent, & partes singulas sale perfusas iucundissimè edant. Sed cum oua in sartagine spissata sint, oleo scilicet, vel butyro fricta (quæ vel in butyro vel in oleo appellantur vel frixa stellata, vel orbicula) si cuiuscunque generis illa futura sint, frangi necessarium est oua, & è testis infusa in patellam agitari, versarique cochleari, quoad instructa sint, postea in sartaginem infusa friguntur, quoad coalescant & spissentur ad duritiem, vel multitudinem, quam volueris, vt aut in vitellum frixa comedas, vel secando in suas partes, quod in ouorum orbibus fieri consueuit. Sed in stellatis, cum vitelli in medio constiterint in stellarum speciem ac similitudinem, cernuntur flauo colore, & albumine ex omni parte tanquam muro septa vallataque. Alias differentias ouorum à coquis require concinnatas variis liquoribus & conditionibus appositissimis suauissimisque, dummodo intelligas nullum ius ouis non absolui ac per-

apperfici mirabiliter, & plurima ciborum genera suauitatem & absolutionem suam ab ouis accipere.

Gallopauus Indicus.

GAllopauus ex orbe nouo deportatus, Indicus vulgò appellatus, eadem est, quâ Pauo, colli proceritate. Quod ipsum simul cum plumis omnino nudum est, tantùm purpurascente pelle obducitur, & tam valde crassum est, vt pellem, quæ antea laxa, & vacua spectabatur, cùm vocem mittit, sic contendat & inflet, vt ad brachij crassitudinem accedat. Vox cũ fragore per collum longè lateque vagans redditur, vt liquorem in dolium infusum diceres te audire strepens, in sua tamen voce quiddam gallinaceum recinit. Eius capitis vertex colore partim albo, partim cæruleo, partim purpureo distinctus crista caret. Quædam rubra appendicula carnea ex eius summo rostro per superiorem rostri accliuitatem tantopere eminet, vt digiti longitudine pendeat infra rostrum ipsum. Quod quidem ipsum eâ superintegitur, vt hoc nisi à latere transuerso videri non possit. Hanc appendiculam cùm pastum capessit, contrahit, vt quæ antea digito longior, quàm rostrum propendebat, modò contracta ad rostri longitudinem non accedat. Huius plumæ cùm accipitris speciem similitudinemque gerunt, tum extremæ albæ visuntur. Cruribus est procerissimis, & vnguibus aduncis, & distinctis. Corpus rotundum est, & pauonis celsitatem superat: oculorum ambitus cæruleo, purpureoque colore efflorescit, & ob eam causam vt accipitres acri & acuta oculorum acie vigent. Cùm quisnam ad gallinam accedit, totus inhorrescit, continuò plumis, & gradu superbo deterrere accedentes conatur.

Pauo.

PAuo totus, venustissimus ac pulcherrimus est, vario pennarum fulgore conspicuus, tot oculis fulgentibus ac eximiè splendentibus insigniter illustratur. Magnâ ille iactatione corporis, & quasi pompa, erecto collo & inflexo progreditur, cristam in sublime elatam gestans admirabili pulchritudine spectatam: sed gaudet videri, & omnium in se oculos conuerti venustate caudæ, quàm ipse admirari gestit in orbem conuersam, & omnium oculis tanquam pulchram, & spectatu dignissimam videri: destructam in terra trahere solet, vel à terra, vt collibitum,

libitum, parum ſublatam, quæ ab aduerſo ſole collucet ac vi-brat aſpecta, ſolis radiis repercuſſa. Sed cùm in pedes oculos de-iicit, verecundatur illos deſpicere præ deformitate, continuò contrahere & deſtruere eandem incipit, & pedes quaſi faſtidire ſuos, qui crocitans antea, quaſi ad corpus, ad pennas, ad rotun-dum orbem, tamque ſplendentem caudæ abſolutionem ſpé-ctandam homines vocabat, & inuitabat, præ ſe quodcumque reliquarum auium genus contemnens, a pernansque.

Graculi.

GRaculi coruini generis ſunt, cornicibus ſimiles, roſtro ro-tundo, nigro corpore ac pedibus, qui libenter in locis al-tiſſimis nidificant, atque in tantâ multitudine, vt in vnâ ſæpe arbore ſeptem paria graculorum nidos conſtrant. Loquax ad-modum auis eſt, minimè canora, ſed garrula, obſtrepera, tu-multuaria, clamoſa adeò, vt importuna videatur, vocem pri-mæ nominis ſyllabæ abſurdo & incondito ſono ſemper emit-tens: vnde nomen accepit, non quòd gregatim volet, nec ab i-pſa gracilitate. Aduerſus tamen clamoſos graculos, venatio iſtiuſmodi inſtituitur. Virgam oblongam terræ infigito, cui laqueum aut funiculum adde, & in medio, quæ circumactu ſuo vimina vtrinque ſita contegat: in ſummam virgam oleæ baccam imponito, cui è regione laqueus pendeat, quem vbi contigerint graculi, delabatur, & virga erecta laqueus ita at-trahatur, vt auium ceruices inhæreant. Eſt & alius dolus gra-culis capiundis accommodatus: illi in vaſis labro conſident, & ſuas in vaſe imagines intuiti, aliosque graculos eſſe rati, in o-leum reſiliant, oleo tamen madidi, ita pennis & membris om-nibus grauantur, vt auolare nequeant, eoque ſtatim loco, olei craſſitudine circumfuſi, ſine laqueis, ſine retibus conſtricti te-nentur.

Grues.

GRues nigro colore videntur, & aliquando albo, porre-cto, ac procero collo, cruribus altiſſimis, vnguibus adun-cis, & rapacibus, plumis crurum cineritiis, quæ quinque di-gitos ſupra genua deſinunt, infra plumas cortice veſtiuntur nigro, ſed cùm anterior colli pars, & ad latera nigricet, prona albet, reliqua omnia cinerea præter maiores alarum pen-

pennas, quibus cauda breuis occulitur. Vox gruum rauca est, vnde à propriâ voce appellatæ. Tali enim sono susurrant, Gruere cum dicuntur. In gradiendo pedes præponunt, mollia crura reponentes. Quanta verò, quamque iucundâ societate degunt grues, quam concordes, & mirificè congruentes inter se, nullo dissidio, nullis simultatibus disiunctæ! semper, siue cùm pascuntur, siue cùm volant, nunquam segregant sese, neque disiunguntur. Inde congruere ad homines amicos, & familiares, vinculis acerrimis constrictos tractum est. Volant altè, vt procul prospicere possint, & si nubes tempestatesque viderint, demittunt sese in terram, & clamantes, vociferantesque ducem suum celeriores captare volatus hortantur, & humi quiescunt, quoad ingruens tempestas deſæuierit, ac purum & tranquillum aera repetant. Cum autem in Thraciâ nascantur, vbi hyems solet esse atrox, & tempestas perfrigida, medio autumno, salutis ergo suæ, frigoris vim non sustinentes, tanquàm terræ solum patrium, cœli mutationem, temporumque varietatem scientiâ & cognitione comprehenderint, frequentes in calidas regiones, in Ægyptum, Lybiam, Æthiopiam proficiscuntur; sed frigoribus transactis, & veris parte maximâ, in sedes patrias reuertuntur, vbi patriæ studio captæ, æstiui temporis partem iucundissimè ponunt. Sed in volatu, vt facilius aera incidant, & aduersum melius secent, trianguli formam efficiunt. Atque cum ventus est exortus vehementior, & sæuire visum est cœlum, non quomodo cum est tranquillum frontatim, ac lunato globi sinu volant, sed in cuneum momento se traducunt, ne circumflante vento ordo perturbetur, vel etiam de suscepto itinere depellantur. Sic enim ipso mucrone diuidunt ventum circum latera frustra lactantem, sic planè, vt nihil acies turbetur. Duces habent, & eos, qui clamant; sed dispositi sunt in extremo agmine, vt vox percipi possit, ne qua officio suo deesse videatur, & qui cum opus fuerit, gregem contineant. Agunt excubias nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno decidens, inertiæ coarguat vigilem. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes, dux erecto prouidet collo ac prædicit. Id quod facit etiam cum in terram descenderint cibi gratia, & multum clamat, vt omnes conueniant. Quòd si nimio clamore raucescat, succedit alius. Atque grues in tergo præuolantium colla & capita reponunt, quod quia ipse dux fa-

cere non poteſt, quia non habet, vbi nitatur, reuolat, vt ipſe quieſcat, & in eius locum ſuccedit alia ex ſequentibus, eaque viciſſitudo in omni curſu conſeruatur. Sed in acie inſtruendâ, ornandaque itineris ſcientiſſimos duces ad volatum conſtituunt, & natu grandiores: quæ vero proximæ ſunt, ad regendum extremum agmen deliguntur: minores natu mediæ ſunt interiectæ. Ex quo facile eſt agnoſcere, grues rationem, & rerum publicarum recta moderatione regendorum mortalibus doctrinam dediſſe. Sed vt cuſtodes ſemper ac duces circumeunt, & ſiue homo, ſiue fera accedat, gruunt vehementer, & altâ voce inſidias indicant, vt reliquæ in tempore fugâ ſibi conſulant. Quæ omnes cùm ab aquilâ ſe impeti perſpiciunt, in orbem circumſiſtunt, & contractæ in ſinum falcatæque exiſtunt, atque ordinatim tanquam in aciem ſtructæ ſpeciem pugnæ præbent. Quare aquila deterrita regreditur. Sed lapillos, quibus ſe muniunt ad volatus, recordari debemus: quibus ideò vtuntur, vt de via defeſſæ, & quia ad multum tempus volauerint deiiciant lapides, & ex lapidum lapſu percipiant, ſupra mare ne, an terram volent. Nam ſi ad mare lapides deferantur, iter ſuſceptum facere pergunt, ſin ad terram decidant, à volando requieſcunt.

De Gryphe.

GRyphem, Indicum animal, audio ſimiliter quadrupedem, vt Leonem eſſe, robuſtis armatum vnguibus: quarum collum cæruleis pennis diſtinguitur. Sunt aquilino ore & roſtro, & capite cuiuſmodi pictores fingunt, oculis autem igneis: quas cum ætate progrediente nidi capere non poſſunt, earum pullos capiant. Atque illa loca tenent Scythiæ Aſiaticæ, quæ terræ ſunt locupletes, quæ tamen non incoluntur. Nam cùm auro, & gemmis affluant, gryphes tenent vniuerſas, alites ferociſſimæ, & vltra rabiem omnem ſæuientes: quarum immanitate obſiſtente aduenis acceſſus difficilis ac rarus eſt. Quippe qui viſos diſcerpunt, veluti geniti ad plectendam auaritiæ temeritatem.
Cum animalibus omnis generis pugnant, eaque fundunt, & euertunt. Contra leones autem & elephantos ſtare non audent.

* * *

Hirun-

Hirundo.

HIrundo auis leuissima est, rostro paruo, gratâ formâ, nigro corpore, albo ventre, rubeo gutture, vestitu multo tecta plumarum, maculis duabus sanguineis pectus distincta, quæ caudam habet longam, & bifurcatam. Vt auiculis omnibus, & hirundini non amplior gula, nec ingluuies, sed ventriculus longior est; pennis præualet, flexuosos suscipiens volatus veloci celeritate: quâ de causa rapinæ reliquarum auium minimè est subiecta. Hæc sola auium non nisi in volatu pascitur, sola carne vescitur ex his, quæ aduncos vngues non habent. Apibus iniuriam infert, quibus, & muscis insidiatur, & capit cicadas. Hirundines tam domesticæ, quàm agrestes, hyeme ad loca tepidiora abeunt, si vicina sunt; aut si longè distent, non mutant sedem, sed se in angustis montium locis condunt, atque domos petunt villarum, in quibus confingunt nidum implicito luto festucis, ad lutariæ paleationis normam. Et si quando luti inopia est, seipsas madefacientes, volutant in puluere omnibus pennis. Stragulum sibi hominum more faciunt, duriora primùm subiicientes, deinde mollibus plumis floccisque consternunt, tepefaciendis ouis, simul vt mollis sit nidus infantibus pullis; si verò luti facultas sit, id hirundines vnguibus ferunt, nidumque ex eo fingunt: sed tamdiu hirundines hominum hospitio vtuntur, dum pullos ex se pepererint, & aluerint, deinde ingratæ in desertos recessus abstractæ latent. Cùm verò volucrum pleræque aues à suis vocibus nominentur, hirundines, quæ *densant, aut aliàs trinsant* vagæ, cantu valent, garrulæ quidem, & diem præcinendo nunciantes, veris ineuntis tempus, cùm omnia virent in agris, & amœnissimè florent, prænuntiant. Cantu, pristinis nidis inuentis, plaudere sibi, & gratulari videntur mirificè vario, & quasi articulato, vt verbis etiam quibusdã gaudium suum testari videantur. Eædem hirundines maternæ sedulitatis in filios magnum satis dant, & insigne documentũ. In nutrienda enim prole mira tam mares, quam fœminæ æquitate commendantur, impertientes singulis pullis cibum, obseruant consuetudine sua, ne qui semel acceperit, bis accipiat. Tanta autem munditia sunt, vt egerant excrementa pullorum, & adultiores circumagi doceant, vt foris saturitatem emittant.

Miluus.

MIlui, vt refert Plinius, ex accipitrum genere sunt, sed magnitudine differunt, pennis non dissimiles, quæ rufæ sunt, vngues & rostrum aduncâ similiter, sed alas curuas, & non rectas habent. Rapacissimi semper & famelici sunt, atque carniuori. Insidiantur auibus domesticis, maximeque pullis gallinaceis, & anserinis, & quos incautos viderint, statim rapiunt: sectantur etiam cadauera. Quare circa coquinas, & macella volitant, vt si quid carnis crudæ proiiciatur foras, mox rapiant. Illi cum à nido egrediuntur, perfectis iam alis, aues magnas venantur, cùm verò adultiores fiunt, & valentiores, capiunt debiliores. Tandem cùm ad summam ætatem peruenerunt, muscas, culices, & lumbricos terrestres captant, ac tunc fame moriuntur. Feruntur anno primo adeò audaces esse, vt nihil mortuum gustent: secundo nihil viuum præ metu; tertio fame mori: sic timidi & formidolosi sunt. Lugere dicuntur milui, cum vocem emittunt: vnde multi coniiciunt fictitio nomine dictos, à voce, quam edunt.

Noctua.

NOctua, à noctis tempore dicta, quo canit, vel volat: & quanquam multa nocturnarum auium genera sint, hæc vna tamen præ cæteris apud Latinos à nocte nomē accepit. Huic magnitudo columbæ, crura & digiti pedum hirsuta plumis albis, imi tamen digiti ad terram nudi sunt, vngues nigri & adunci, color Capronæ fuscus modico rufo permixtus, maculis albicantibus distinctus, caput ad reliquam magnitudinem prægrāde, iris oculorum flaua, & oculi magni, rostrum breuissimum, & aquilinum, inter oculos & rostrum pennulæ quędam, ceu pili, aut barbulæ rigent, in ventre plus albi habet, quàm cæteris in partibus. Non multum alacres sunt, & interdiu cæcæ, cùm noctu vagentur. Exorto enim lucis splendore plurimum offenduntur, & suorum aspectus oculorum obtunditur, propter siccum & tenuem oculi humorem, non ferentem vim lucis. Venantur mures, lacertas, verticillos, & eiusmodi alias bestiolas, quibus alantur. Verùm non tota id nocte faciunt, sed vespertino, & matutino tempore. Illæ sacratæ fuerunt Mineruæ, quæ

Ἀθηνᾶ dicta videtur ἀπὸ τοῦ ἀθρεῖν, hoc est, à videndo. Quippe quæ præuideat, quæ in tenebris latent atrâ caligine circunfusa: & in tenebris obscurissimis noctuam videre scimus.

Passer.

PAsseris nomen quamuis ad omnes ferè maiores aues referatur, priuatim tamen speciem quandam habet ac formam. Auis enim parua est, cinereo colore, capite pro corporis proportione magno. Passerum pulli cum euolare debent, vicini passeres parentes eorum conatus euolantium comitantur, vt imbecilles, si necesse sit, plurium constipatione adiuuentur. Capiuntur autem visco, si virgulæ visco illitæ ponantur in locis, vbi pascere, vel morari consueuerunt.

Pauo.

PAuo, quondam Iunoni sacer, speciem habet, & pulchritudinem venustissimam, colore vario distinctam: auis non solùm pulcherrima, sed pulchritudinis studiosa, cui è volucribus natura formæ dedit præstantiam & excellentiam admirandam. Paruo ille est capite, & quasi serpentino, & longis pennis coronato, quasi cono in sublime elato pulcherrimo venustissimoque, atque illo ad maiorem venustatem rufo. Collum longum est, & sapphiri colore, quocunque se conuertat, & inflectat, nitet, & splendet. Pectus quoque sapphiri colore lucidum, & splēdens, alæ rufæ, dorsum cinereum, ad ruborem declinans, cauda longa pennis plumosis, & in fine pennarum habet orbes, ex viridi, quasi Chrysolithi splendore, & auri, & sapphiri coloribus distinctos, syderum & astrorum clarissimè micantium fulgorem referentes. Planè ad ornatum, & splendorem, & magnificentiam præ reliquis volucribus pauo datus est, vt nullam auem putauerit Plinius pauone nostro fingi potuisse pulchriorem, tot oculis in caudâ, tam longâ, tamque densâ plumis, tantâ oculorum varietate, tanto nitore, tam delectis etiam colorum generibus, vt albus ac niger (quorum vnus per se tristis est, alter reliquos alios obscurat) colores deuitentur. Atque pauo semetipsum miratur caudæ gemmantibus pennis protegens, orbem efficiens plenissimum, tanto tamque illustri splendore micantem, vt nihil supra. Cùm formâ, tum intellectu, quasi pulchritudinis gloriam offert sese, gemmantes laudatus expandens alas, & cum iactatione quadam su-

perbiſſimâ colores oſtentans aduerſo maximè ſole: quia ſic clarius vibrant, & collucent, ſimulque vmbræ quoſdam repercuſſus, cæteris, qui in opaco clarius micant, conchatâ quærens caudâ, omnesque in aceruum contrahens pennarum, quos ſpectari gaudet, oculos: ſed alio tempore magis laudatus, quaſi rationis particeps, cùm ſe formoſum prædicari audit, auricomas pennas explicat longè lateque, & veluti pratum floribus variis & pulcherrimis ſtratum & diſtinctum erigens oſtentare gaudet, & oculis ipſe luſtrans, in orbem circumducere. Adeo cauda ei tamquam ſtellata nitet: cumque magis ac magis aliquis pulchritudinem laudauerit, ambitione maiore ſe gerit, captans illarum laudationum gloriolas. Si verò reprehenderit, caudâ ſtatim reconditâ, quaſi calumniatorem odio ſibi eſſe teſtabitur. Cùm verò pauo ex auibus pulcherrimum ſe eſſe non ignoret, & vbi formæ ſita ſit pulchritudo, præclarè teneat, eâ elatus, non modò caudam tot ſtellulis diſtinctam, & oculis collucentem oſtentat; ſed etiam ceruicem iactat, & ex pennis, quæ ei non mediocrem ornatum afferunt, decus & ornamentum capitis, lumē & inſigne decoris & elegantiæ maximæ maximos ſpiritus ſumit, & inſolentiæ pleniſſimos. Nocte experrectus, cùm ſe in tenebris iacentem in atrâ noctis caligine videre non poſſit, clamans pauidè ſuam ſe pulchritudinem amiſiſſe putat: exclamatque etiam die dum pedes intuetur, deformitatemque eorum aſpernatus, caudamque in rotam erigens, exponit ad:erſ m ſoli, vt pulchrior videatur, gaudensque hominum admiratione, qui illam intuentur, ad laſſitudinem vſque continet. Cùm verò aliquem exterrere vult, pennas primùm explicat, deinde ad iniiciendum terrorem his cōcrepat, capitiſque elatione ac ſuperbo ſupercilio veluti triplicem criſtam iactat. Cùm reficere ſe vult, tum paſſis pennis, & in anteriorem partem reflexis ex ſeipſo corpus ſuum opacās, caloris vim frangit, & propulſat. Si retro atque à tergo ventus flat, alas paulatim pandit, atque ventus interſpirans auras, & molles, & ſuaues afflat, vnde is reficitur ac recreatur. In pauone illud eſt mirabile, puritatis, id eſt, mundîtiæ ſtudioſum gradu compoſito incedere, ne inquinetur: & dum eſt pullus madidus aliquando totus, & pollutus exſpirat, ſpurcitiæ & ſordium impatiens. Sed cum caudam quotannis amittat, donec renaſcatur cum flore arborum, pudibundus ac mærens quærit latebras. Recordatur enim illius temporis, cùm commendatus, tanquam formoſus puer, ac mulier pulchra corporis præſtantiam tantâ cùm elegantiâ oſtentabat.

ſtendabat, pennas ornatè, & ordine erigens, vt vel florenti prato & florum omnium pulchritudine diſtincto, vel variæ picturæ ſimilis videretur. Recordatur cum ante pictorum oculos ſe ad imitanoum exponens, abundè ſui pinguendi poteſtatem faciebat, & ſpectatorem conſpectu ſuo expleri patiebatur, & quaquà verſus conchatam caudam intorquens illuſtriorem, & variam magis, quàm ſint Medorum Perſarumque veſtes, ſuam ſtolam inſolenter admodum & elatè iactabat & oſtentabat.

Educatio Pauonum.

IN auiarijs ſtabulantur turdi ac pauones. Pauones nutrire facillimum (niſi fures, aut animalia inimica formides) qui plerunque per agros vagantes ſponte ſe paſcunt, pulloſque educant, & altiſſimas veſpere arbores petunt, in inſulis præſertim manufactis, multiſque herbis & luxuriantibus educantur. Curator auium id facere debet, vt diei ſtato tempore, ſigno dato iuxta villam gregem conuocet, & paululum hordei concurrentibus objiciat, vt nec auis eſuriat, & numerus aduenientium recognoſcatur: ſed herbidus ſylueſterque ager planus in ſublimi clauditur materiâ, cuius tribus lateribus porticus applicantur, & in quarto duæ cellæ, vt ſit altera cubiculum, atque altera ſtabulum pauonum: ſub porticibus deinde fiunt arundinea ſepta in concauatum modum, qualia columbarij tectis ſuperponunt: ea ſepta diſtinguuntur velut clatris, intercurrentibus calamis: ita vt ab vtroque latere ſingulos aditus habeant. Stabulum autem carere debet vligine, cuius in ſolo per ordinem figuntur breues paxilli, eorumque partes ſummæ ligulas edolatas habent, quæ tranſuerſis foraticis perticis inducantur. Hæ porrò quadraticæ perticæ eſſe debent, quę paxillis ſuperponuntur, vt auem recipiant ſalientem. Sed idcirco ſunt exemptiles, vt cùm res exigat, à paxillis deductæ liberum aditum conuerrentibus ſtabulum præbeant. Dicti ſunt pauones à voce ſuâ: pupillare enim pauones dicuntur. Ad conuiuia magnum addunt apparatum & ſplendorem, ſed occiſi per dies aliquot ſeruari debent, vt durities carnis remittatur, & relinquantur ſuſpenſi pedibus per tempus omne, ad mollitudinem teneritudinemq; neceſſarium.

Pelicanus, ſeu Platea.

PIctores Pelicanum tanquam peregrinam & incognitam auem pro arbitrio ſuo finxerunt, adunco roſtro pectus

ſauciantem, & effluentem ſanguinem hiante ore excipientibus pullis: ſed pelicanus videtur ardearum generi adnumerandus, à quo nō tam alio inſigni, quàm roſtri latitudine differt. Ille candidus eſt pennis omnibus, præterquam vltimis, & maximis alarum, quæ ex parte inferiore nigricant. Pedes & crura nigra ſunt, magnitudine ad anſerem non omnino accedit, linguâ breuiſſima, longum collum, oculi glauci, cauda breuis, crura tamē alta, inter digitos aliquid membranæ eſt, idque ampliùs inter duos maiores, vngues breues, nigri, acuti; qua natat, & quærit aliquid immerſo roſtro in fundo. Iraſcitur adeuntibus, roſtro aperto colliſoque, ſonum edit. Circa mare pręcipuè degit: cicuratus piſcibus veſcitur, inteſtiniſque gallinarum & alijs culinæ reiectamentis, & ramentis aliquando radicum geniculatis, &, vt aliqui dicunt, ranis & ſerpentibus. Dictus eſt ille, quaſi pellē habens canam, id eſt, plumas albas, qui ſemper macie afficitur, & quidquid glutit, citò digerit, quia venter eius nullum habet diuerticulum, quo cibum retineat: ſolum enim inteſtinorum habet ductum, qui ab introitu oris, vſque ad partes iuſtis ac debitis naturæ perſoluendis ſpectantes accedit.

Perdix.

PErdix colore rufo, nigris interpictis longis maculis, aut colore teſtaceo, aut vario, quæ cacabare dicitur, vocis contentione cantuque valens, nidificat humi, ſpinis & frutice munit receptacula ſua. Cùm verò eſt ad pariendum vicina, aream molliter puluere ſubſternit atque fruticibus, & ſurculis circumſepit. Contextus areæ cauus eſt, & ad incubandum accommodatus. Cùm enim puluerem infixit, & molle quiddam, veluti cubile effecit, in ipſum ingreditur, poſtea ſeſe fruticum inuolucris occultans contra auium rapacitatem hominumque inſidias, in multa tranquillitate incubat, & ſic rorem ac imbrem, humoremque omnem auertit.

Aucupium Perdicis.

PRoducitur perdix venator cicuratus ad eliciendos feros, & ante retia præpoſitus cantum edit, eos laſcentem ad pugnam, eoſdemque, vt ex inſidijs in laqueos inferat, incitantem. Contrà cantans ſylueſtrium dux, ſuum gregem præcurrens, obuiam procedit, cum hoc luctaturus: cicur autem, per ſummā fraudem & malitiam ſemper inſidias inſtruens, pedem refert, ſe timere ſimulans: alter verò ſpe, atque animo inflatus, ſimul & ſibi iam victoriam ſpondens, impetum facit, ſed mox captus

tus compage tenetur. Quod si venator perdix, qui ad illecebras venatorio instrumento assidet, mas sit, cæteri gregales ei ipsi captiuo opem ferre conantur. Perdix garrula ad mensas extruendas magni habita: quam lauti mandare maximè auent, & solent. Cuius pectus cum superioribus perquàm suaue est, inferior pars non æquè: post diem vnum naturalem comedi debet, vt amittat quod durum est. Atque obseruādum est, vt in omni carne assanda, & præcipuè in perdice, ne nimium siccetur, & torreatur. Assa perdix, aspersa aromatibus temperatis editur. Perdicis assæ, prope costæ alas pulpam circunquaque abscindes, eiusque in locum, modicum salis, aromatum, caryophillorum contusorum, & succus citri, aut mali medici, quo melius simul hæreant misceri debet; atque inter assandum, ne obliuiscaris perdicum plumâ leuiter perfundere conditionibus iuris antea comparatis.

Phasianus.

PHasianus peregrina auis, magni pretij & æstimationis, quo nihil speciosius contemplari potest ex volucribus. Nec Pictores omnes, nec ipse Apelles, si rediuiuus foret, varietatem & splendorem pennarum, plumarumque imitari posset. Phasianus & gallus syluaticus, auis perpulchra, pennis coruscis ignis instar micantibus, cæruleis interdum ac viridibus, rubeisque pennis interscripto nitore. Aures geminas videtur habere, in capite plumis extantibus. Quas subrigit, cùm libet, atque submittit: cristis in capite, & spiculis in cruribus, quamuis careat, audax & animosus est. Caudam habet longissimam, eximia pulchritudine spectatam: sed fatuus est, & facile decipitur. Si enim pannus albus quadrangulus inter quatuor virgas pictum Phasianum rubei coloris præferat, adeò Phasianus miratur picturā, vt non aduertens venatorem retrorsum in rete contrudatur. Aliquando auceps panno, in quo hæc auis depingitur, coopertus, phasiano se ostendit, qui sequens coopertum, nunc fugientem, nunc retrocedentem premit, donec tandem à socio aucupis in insidijs latitante inuoluatur. De carne Phasiani nihil est, quod dicamus, quam primam ferè in mensis esse iudicant omnes propter carnis bonitatem & præstantiam. Caro illius gallinarum carni similis est, suauitate verò in edendo superior. Dictus est, quòd Phasiani populi sui generis auibus abundent.

Phœnix.

Phœnix.

ÆThiopes atque Indi discolores maximè feruntaues, & pulcherrimas, & ante omnes, nobilem in Arabia Phœnicem, vnum in toto orbe, nec visum magnopere, qui aquilę narratur magnitudine, auri fulgore circa collum, cętera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem, caputplumeo apice cohonestante. Tradit Manilius, qui Phœnicen vescentem viderit, extitisse neminem; sacrum in Arabia Soli fuisse; viuere annis sexcentis sexaginta; senescentem casia, thurisque surculis construere nidum, replere odoribus, & superemori: ex ossibus deinde ac medullis nasci primo ceu vermiculum, inde fieri pullum, principioque iusta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis vrbem, & in arâ ibi deponere.

Pica.

PIca auis est magnitudine Columbæ, alis vario colore, & præsertim cæruleo depictis: sed cauda nigro colore est splendenti in viridem, cum sapphyrino permixtum, longiore caudâ, quàm aliæ sui corporis aues, quæ voces plurimas commutat. Singulis ferè diebus diuersam emittit vocem, imò eadem die eandem vocem variat, & omni tempore. Quin & aliquando per hyemem ita fingit vocem venatoris, vt canes moueat & incitet ad se: quin Pica in vocis mutatione singularem naturam, & quàm diuersa animalia refert. Audies enim Picam garrientem, hœdi vocem existimabis, qui à matre separatus iuxta arborem eam requireret, cui clamans Pica nonnunquam insidere visa est. Audies iterum edito mugitu vitulum referentem, deinde ouis instar balantem, postremò fistulam siue sibilum pastoris imitantem, quo ille post pascua oues ad potũ ducit. Deinde audire poteris psallentem omniũ auium voces, & sonos tam varios ac multiplices reddentem. Minor est Picæ nobilitas, quam Psittaco, quia non ex longinquioribus terræ defertur: sed pressior loquacitas certo generi picarum est. Non discunt solum verba Picæ, sed diligunt; meditantesque secum curam cogitationemque, quâ intentæ sint, occultare non possunt.

Psittacus.

INdia mittit Psittacum, qui pulcherrimus est, viridis toto corpore, circulo tanquam miniato, velut aurea torque, pari fulgoris ambitu cingitur & coronatur. Rostro & pedibus rubet similis falconi, capite rotundo, rostro adunco, tantæ fortitudinis

titudinis, vt caueæ virgas, ferreas vi frangat, habet enim capitis ossa durissima. Quare cùm discit sermonem hominis, radio verberatur ferreo; & cùm deuolat, rostro se excipit, propter pedum infirmitatem. Cum aues aduncæ breui sint collo, & lingua lata, atque ad imitandum apta, psittacus est multo latiore, quàm cæteræ aues. Vnde illud efficitur, vt articulata verba penitus loquatur, quasi humanum linguam referens. Inter nobiles & plebeios disiunctionem facit digitorum numerus. Qui præstãt, quinos in pede habent digitos, cæteri ternos: sed hoc commune est psittacis, vt habeant digitos binos antè, & totidem retrò, vt picorum genera. In Caluhut tanta harum auium est copia, vt exhibendi sint custodes seruandæ orycæ in aruis, ne eam depascantur. Pede seipsos pascunt, & ori admouent escas, vt manu homo: dum bibit pedibus suspensus caudam in altum, & caput deorsum ad aquam protendit. Caudam etiam diligenter custodit, & sæpe rostro componit, & pennas summo studio frequenter abstergit. Inter aues ingenio sagacitateque præstat, quòd grandi sit capite, atque in Indiâ cœlo puro ac tenui nascatur: vnde didicit non solùm loqui, sed meditari, & meditatur gloriæ cupiditate flagrans. Summa memoria valent psittaci, amantque cùm pueris loqui, à quibus cæteræ aues faciliùs loqui didicerunt. Sed quæ solertia illorum in fingendis nidis? Inuestigant proceram arborem tenuibus ramis, & intolerabilibus ad quiduis graue sustinendum, ad quorum cacumina pensilem surculum alligant, ex quo nidum affabre, & callido artificio factum suspendunt, pilæ modo rotundum, sanè quàm exiguo ad aditum & exitum relicto foramine. Quod quidem illi moliuntur, vt serpentium insidijs viam obstruant: non enim ex tam subtilibus ramis pensilem nidum serpentium genus corpore suo audet inuadere. Caueis inclusi Psittaci aluntur, vt cùm aspectu suo colorisque venustate, & formæ præstantia, tùm humani sermonis imitatione, domesticos & externos oblectent.

Struthio, vel struthiocamelus.

STruthio partim auem, partim quadrupedem refert: quippe qui pennas habeat, nec sublimis volet. Non enim pennas admodum aptas gerit, sed pilis similes. Glaber capite, & parte colli superiore est, & cilia palpebræ superioris pilosiora. Bipes tanquam auis est, bisulcus tanquam quadrupes; non enim digitos habet, sed vngulam bipartitam. Corporis molem sublimem mouere

mouere difficulter potest. Crura alta sunt, similia cruribus camelorum, crebris corticibus, seu squamuis intecta vsque ad geminos duros poplites. In sublime porrigit caput exiguum, ceruicem verò magnam, & proceram: cuius collum cùm longum sit, & cyanei coloris, tum oculi magni, rostrum breue acutumque, molles plumæ, & vngula, vt prædixi, fissa, vt terrestre simul, volatileq; animal videatur. In huius ventre inciso, expurgatis sordibus, lapides inueniuntur: quos posteaquam deuorauit, in omaso prope reticulum diu atteruatos concoquit. Propter naturam calidissimam ferrum concoquere dicitur, mirâ naturâ concoquendi, quæ sine delectu deuorauerit. Ferunt altero oculo cœlum, altero terram intueri. Si quis eam insectetur propter corporis grauitatem volando effugere nequit, sed duntaxat explicatis alis gressu ipso effugere tentat, sin propior facta est, vt capiatur, obuios lapides, sic pedibus retrò ad hostes conuersus tanquam funda iaculatur. Capitur tamen ad hunc ferè modum. Cùm illam incubantem vir venationis peritus animaduerterit, peracutas ex ferro cuspides, spiculorum more, circum nidum defigit, & propè in occulto latens, ex insidijs rei euentum acerrimè expectat. Struthio ab inquirendo pastu rediens, antequam in nidum introeat, huc illuc versans oculos circunspectat, quòd metuat, ne quis sese speculetur, deinde ardenti pullorum studio victa, quamuis ferrum splendeat, alis tamen passis, tanquam velis contento fune explicatis, in nidum ingreditur, & cuspidibus ferro munitis transfixa acerbâ morte conficitur. Venator repentè properans accedit, & simul cum matre pullos capit.

Turdus.

TVrdus auis est, cinereo colore, non magno corpore, albo pectore, nigricantibus maculis variegato, rostro subflauo, quod in extremo nigricat, fere magnitudine & figura merulæ, bono præcipuoque sapore, præ cæteris auibus inter lautitias habetur. Et porcelli quondam dimidiâ parte assi, & dimidiâ elixi, farti turdis, & ventriculis gallinaceis inferebantur in mensas. Atque per syluas, & baccis fœcunda virgulta, ad turdos & alias aues capiendas, laqueos expedire oportet.

De aui-

De auibus generatim.

VT de animalibus, & de auibus generatim dicamus, ne quid ad ſcribendum & ad agendum Latinè deſit. Aues dictæ ab auijs, id eſt, locis ſecretioribus, quibus maximè delectantur: *alites*, ab alarum magnitudine: *volucres*, à volando. Oua pariunt, & pennis decoratæ ſunt, & maioribus, quæ remiges dicuntur, quaſque ad volandum expandunt, & veſtitricibus, quæ prætexunt illas. Pennæ autem è caule, id eſt, calamo extra cutem eminente, ex quo plumea omnis lanugo erumpit, producuntur: ſed caules præciſi non creſcunt, vulſi renaſcuntur. Præter pennas plumâ molliore veſtitæ ſunt, & ſublatis pennis in ſublime volatus ſuſcipiunt, naturâ cœlo frui volentes libero, clangore multo, quem multæ fartæ ſatiatæque affatim vaſtum fundunt & horrendum. Sed in hac immenſitate latitudinum, longitudinum, & altitudinum aeris circunfuſi, quam infinita volitat auium multitudo leuandi laboris ſui cauſa paſſim ac liberè, à quocunque opere ſolutarum? Quòd cùm à natura auibus inſitum ſit, cùm pulli pennulis vti poſſunt, matrum volatus imitantur, quæ pullos volantes proſequuntur, quoad liberè poſſint volatus maiores ſuſcipere. In auibus criſta quantam habet præſtantiam? In gallis palea de mento gallorum, rubens, velut barba pendens, ſpeciem habet. Roſtro magno, procero, & corneo, adunco etiam magnopere adiuuantur ad capiendum cibum, ad findendum, ad purgandum, ad diſcernendas ſordes, ad pungendum, ad abigendas beſtiolas, ad inueſtigandum aliquid, & eruendum infra puluerem latens & abditum. Cruribus rigidis, & calcari ſunt & vnguibus præditæ. Auium etiam quanta diuerſitas? aliæ ſunt *oſcines*, quaſi ore concinnentes, quas veteres ridiculis, & inaniſſimis ſuperſtitionibus imbuti, rerum augurandarum cauſas natas eſſe putabant, & tum à dextra, tum à ſiniſtra canere oſcines, & prædicere, ſicut alites volatu, rerum ſuarum ſecundos, & aduerſos euentus. *Altiles* autem ſeu fartiles ſaginantur, & turundis farciuntur, vt pingueſcant, quas bene pingues & opimo iecore ingluuies indicat pleniſſima. Harum ſimiles, *cortales* ſeu cohortales, quibus intra cortem foueamve incluſis minùs libera vagandi poteſtas datur.

Syl-

Syluestres sunt aliæ, & feræ, nondum cicuratæ, quæ dispersæ in agris locisque syluestribus vagantes, montanas & syluestres sedes appetunt, & ingentibus, & patulis, & porrectis alis volant, & superam regionem petunt. Quemadmodum inferæ naturali petunt volatu terræ vicinam aeris regionem, cum neutrum auiculæ inuolucres & implumes facerent. Hinc *accipiter* ex auibus cunctis rapacib. maximè ad prædam faciendam prouolans, *tinnunculus* columbas defendens, accipitres territans occultâ naturæ vi, quo ad aspectũ illius vocemq; fugiant. Hinc *aquila* regina auium, *alauda* seu galerita cristato capite, in galeri seu galeæ modum pulchram habens speciem. *Alcyon*, quæ hyemali, frigidoque maximè tempore propter maris litora fœtus edere solet, cùm maximè intumescit mare litoribusque vehementiores fluctus illiduntur, ventique flant valde vehementes, immoderatæque tempestates sæuiunt, vt mare omnia velle absorbere videatur. Mirandum autem, cùm statim mitescere mare, sedari tempestates, desæuire venti, flatus omnis quiescere, & omnia tranquillari pacarique cernantur. Intra quatuordecim dies, quiete tranquillitateque maximâ, quod tempus illa partim educendo, partim nutriendo fœtu, quoad adolescat, ponere consueuit. Hoc maximè nautæ tempus obseruarunt, quod nacti nullas tempestates perhorrescunt, quietissimo semper tranquillissimoque mari nauigantes. Hinc *anates* fluuiorum appetentes, & nandi studiosissimæ: hinc *anseres*, quibus alendis cibaria quondam locabantur in Capitolio, vt significarent clangore suo strepituque alarum, si quando fures venirent. Hinc *ardea*, ardua petens, & ardea stellaris, stellis quasi quibusdam picta, *Attagen* inter esculentas aues *præcipuè sapore* celebratur, vocalis alias, captus obmutescens, inter raras quidem aues quondam existimatus. Inter aues etiam *bubo* numeretur, debilis ad volandum, in cauernis commorans dirum omen mortalibus quondam habitus, à boue mugienti, quem imitari visus est, appellatus, *Capus* in auiario inclusus & saginatus omni studio, vt opimus inter fercula feratur allatus in mensam: *carduelis* minima auium, imperata faciens, nec voce tantum, sed pedibus & ore pro manibus, cum sit parua, capite rubro, luteis alis, albo nigroque colore distinctis à carduis, quorum semine vescitur, appellata; quanto in pretio habetur? *Ciconiæ*, veris ineuntis nuntium præferentes, procero collo, rostro longissimo, incredibilique duritie ad obiectas res percutiendas, cruribus & vnguibus, pro

natu-

naturâ rerum, ad quas creatæ ſunt, vim frigoris fugientes, calidiora loca petunt, gruum modo curſum perficientes. *Columbæ* in culminibus, & turribus villarum habitantes, propter inſitum à naturâ timorem in ſumma loca conſcendunt: ſed aliud manſuetum genus eſt columbarum, domibus ipſis contentum & altum cibo domeſtico. Ad columbarum habitationem, columbaria extruuntur, leuigatis & dealbatis parietibus, ſingulis autem paribus columbaria, id eſt, loculamenta in periſterotrophio fiunt rotunda, & ex ordine crebra: atque columbaria os habent, per quod columbæ ingrediuntur & exeunt. Videbis autem paxillis adactas tabulas concinnè ſuperpoſitas, quibus vel luculamenta, in quibus nidificent aues, vel fictilia columbaria recipiunt præpoſitis veſtibulis, per quæ ad cubilia veniant fœtus. Harum pulli columbini ſunt, & ouum quod ſupponitur ad fœtus procreandos. Columbarijs autem maxima cura eſt columbariorum frequenter purgandorum, ne ſordibus alijs, & fimo columbino redundent. His accedat *coruus, coturnix, cuculus* ille niger & horribilis, mali ominis, & ad animalium cadauera ſe abijciens in ſterquilinijs aſpecta. *Coturnix* parua auis eſt, & cùm ad nos volat terriſtris magis, quàm ſublimis. Aduolant autem hæ nauigantium periculo maximo: quippe quæ velis ſæpe inſident, merguntque nauigia. Nunquam autem volant auſtro humido, grauioreque vento: nam aura vehi volunt propter corporis grauitatem viriumque debilitatem maximam. Hinc volantium illa conqueſtio labore expreſſa. Itaque Aquilone maximè volant ortygometrâ duce: ſed ferè primam earum terræ appropinquantem, & accedentem ad terram, miſerrimam accipiter rapit. *Cuculus* adeſt omni generi auium, odio maximo habitus, qui in aliquorum auium nidis oua parit, non audens in nido ſuo relinquere, quaſi parum tuta, & ab alijs auibus confeſtim perdenda. *Cygnus* proximus ſit, auis candore maximo, anſere maior, ſuauiſſimè canens, & ſuauius imminenti morte. Ille colli proceritate ad cibum capeſſendum adiuuatur. *Halcon* in eundem numerum referatur, qui vngues more falcis habet introrſum inflexos. *Ficedula* ſequatur, ficubus pingueſcens, à Romanis in magnis habita delicijs: quorum tanta fuit in cœnis inſtruendis luxuries, vt negarent auem vllam præter ficedulam totam comeſſe oportere. Iam verò gallus, gallina, pulli omittendi non ſunt. *Gallus* enim parens gallinarum, & earum defenſor acerrimus,

capite cristâ decorato, & sub mento paleâ pendende incedens habet ostentationem & iactationem corporis quem superbiorem facit, vestigium non leuiter impressum, & inflexa cauda, reflexaque venustissimè. Animal est canorum suâ sponte, qui post depulsum de pectore, & in omne corpus diuisum cibum & modificatum, cantus edit quiete satiatus, exsuscitans homines, qui sic canere assiduè incipit, vt nunquam intermissurus videatur. Gallina mater pullorum est, ad quos excludendos oua supponuntur; cùm autem illa parere vult ouum, quietum requirit ad pariendum locum, glociens non parum. Sed quot Gallinarũ genera? Adriana, iubeca, seu nouella, veterana, effœta, pumica, decumana proceris ad pectus cruribus, meleagris, numidica, guttata, quæ in plumis nigrantes plumbos habet, hosque aspersos albis guttulis, Africana. Sed fœtus gallinarum *ouum* est, quod rotundum est, aut, acuminatum, atque medium intumescens, testa coopertum, quam membrana sequitur, quæ tegit albumen, & luteum intus delitescens Sed ouum aliquando geminum est, sæpe irritum, nonnunquam cynosurum videbis, pullescens etiam, pulli verò teneri, & ad ægrotorum, & delicatorum cibos aptissimi, qui die vndevicesimo rostellis oua percudentes, pipire solent. Quod auiarius diligenter explorat, & animaduertit, vt ouo pertuso pullus educatur foras. Non etiam omittendi graculi, seu monedulæ, grus, gryphis. *Grues* quasi rationis participes sint, profectionem præstituunt mirabili consensione conspirantes, volant ad prospiciendum altè, ducem, quem sequuntur, eligunt, in extremo agmine vicissim ad acclamandum disponunt, & qui voce gregem contineant. Excubias illæ habent nocturnis temporibus, ne quid improuisum accidat, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno, & decidens, parum prouidentes, negligentiæ arguat, cæteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac præcedit, volantes colla tergo præeuntium imponunt, quia duces facere non possunt, fessi reuolant, & ad terga recipiuntur. *Gryphes* alis & facie tantùm aquilæ similes, reliqua parte leonum, equis admodum infesti. Quid hirundo? Quid luscinia? quid miluius? quid noctua? quid onacrotalus? quid palumbes? quid perdix? quid Phasianus? quid pica? quid Psittacus? quid struthio? sturnus, turdus, turtur, vespertilio, vpupa, vultur? quid aliæ aues à nobis descriptæ, & in Apparatu nostro, & in hoc volumine:
Has

Has & alias considera, si notam vis habere multitudinem & diuersitatem auium innumerabilem, atque illa, quæ sequuntur de auibus perlege, si vis Latinè agere, non hæsitans. Aues vario meatu feruntur: & in terra ambulant aliquæ, vt cornices: saliunt aliquæ, vt passeres, merulæ: currunt, vt perdices: ante se pedes iaciunt ciconiæ: grues expandunt alas, pendentesque raro interuallo quatiunt: aliæ crebrius, sed primas duntaxat pennas, aliæ tota latera pandunt, quædam verò maiore ex parte compressis volant. Percusso semel aliquæ & ictu gemino aëre feruntur, velut inclusum eum prementes, eiaculantur se in sublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rursus alto cadere has, illas salire. Anates solæ, quæque sunt eius generis, in sublime protinus tollunt sese, atque euestigiò cœlum petunt, & hoc etiam ex aquâ. Itaque in foueas, quibus feras venamur, delapsæ solæ euadunt. Vultur & ferè grauiores; nisi ex procursu, aut altiore cumulo immissæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circunspectunt, aliæ flectunt colla, nonnullæ vescuntur ijs, quæ rapuere pedibus. Sine voce non volant multæ, aut è contrario semper in volatu silent. Quædam subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora quædam, & resupinæ feruntur, vt si pariter cernantur plura genera non in eadem naturâ officio suo fungi videantur. Qua verò in nidificando solertia aues præditæ? quo ingenio? quam admirando? Hirundines videas luto construere, stramento roborare: si quando inopia luti, madefactæ multæ aquâ pennis puluerem spargunt, ipsum verò nidum mollibus plumis, floccisque consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In fœtu summâ æquitate vicissim partiuntur cibum, singulari munditiâ egerunt excrementa pullorum, adultosque circumagi docent, & foras saturitatem emittere. Videas alias eadem materia nidos confingere, diuersos figura totos, supinos faucibus porrectis in angustum, vtero capaci, mirum qua peritia habiles & occultandis pullis, & substernendis molles. Videas alias excauare ripas, atque nidificare multos dies ante, si futurum est, vt nidos flumen auctum attingat. Alias ex arido musco nidum ita absoluta perficere videbis pilâ, vt nusquam patere videatur aditus. Quot in surculo primis in ramis cyathi modo nidos suspendunt, vt nulla quadrupes possit accedere. Iam verò commune istud est, tabulata ramorum sustinendis nidis prouisione multa eligere,

cameramque ab imbre, aut fronde densa protegere: sed cernere etiam est modum bibendi dissimilem, valdeq; distantem. Certum est alias sugẽdo bibere aues, quibus longa colla, intermittens, & resupino capite velut infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit, omnemque cibum aquâ tingens, pede quasi manu ad rostrum affert. Neq; plura de auibus: quæ volueris, ex alijs nostris descriptionibus sine dubitatione percipies omnia.

De vermibus & insectis.

ACcedunt vermium & insectorum descriptiones. In vermibus & insectis non pauca sunt animaduersione digna. Noti enim sunt vermes, lumbrici, apes, vespæ, fuci, crabro, culex, locusta, scarabæus, papilio, musca, ricinus, formica, bombyx, grillus, cicada, araneus, eruca, tipula, millepeda, lens, pediculus, cimex, pulex aquaticus, curculio, voluox, trox, mida: de quibus nonnulla describenda nobis erunt.

Vermis.

VErmes rependo torquent sese, & vertunt in omnes partes, infesti non modò lignis & arboribus, sed etiam plantis & fructibus. Nati ex fimo tetro, & grauiter olenti, multis lineis notantur, & quasi toto corpore intersecantur. Inde vermiculata opera, quæ præbent speciem vermiculorum, vt pauimentum minutis tessellis insitijs vermiculorum instar variatum ac distinctum.

Lumbrici.

LVmbrici vermes terreni, lubrici, qui contrectati effluunt, & elabuntur è manibus, vt continere non possis, inflectunt se & torquent corpore. Hi in hominum corporibus propter cruditatem nati, intestinis nocere solent. Neque contenti solùm, nisi aluo mouentes versantesq; seipsas molesti sint & adeò graues, vt perferri non possint sine angore cruciatuque maximo.

Apes.

APes iure optimo generi mortalium admirationem afferunt, præbentes speciem Reipub. bene gerendæ, & omnem suscipientes laborem rerum ad hominum vtilitatem conficienda-

ciendarum causa: habent Regem, cui obtemperant, omnique officio prosequuntur. Nunquam autem ante fabarum florem laborare incipiunt. Hoc autem ineunte tempore distribuunt suas operas, & albente cœlo bombo excitatæ, aliæ exeunt in campos longè lateque patentes, & flores colligunt, aliæ aquam ore, & corporum suorum lanugine comportant, quibus venientibus obuiam occurrunt aliæ, onera excipiunt, & inferunt in alueos ad suum opus perficiendum. Quarum primum opus est fauos construere, ceram fingere, hoc est domos cellasque facere, deinde sobolem, denique mella ceramque ex floribus, melligenem ex lacrymis arborum, quæ glutinum pariunt, salicis, vlmi, arundinis, succo, gummi, resinâ. His primùm alueum ipsum intus totum, vt quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates, deinde foris latiores circumconstruunt: sed in opere faciundo iaciscias primum fundamenta, quę commosin vocamus, crustâ primâ saporis amari. Quem consequitur pissoceros picantium modo ceu dilutior cera & vitium, populorumque mitiore gummi. Proxima est propolis crassioris materiæ additis floribus, nondum in cerâ, sed fauorum stabilimentum, quâ omnis frigoris, aut iniuriæ aditus obstruitur. Ita fingendorum fauorum, & mellis faciundi datur apibus opportunitas optata. In elaborandis perficiendisque fauis, & melle complendis, aliæ struere, aliæ polire, aliæ suggerere, aliæ ex eo, quod allatum, comparare solent. Exploratores sunt, qui speculantur, & obseruant operas. Cessantes inertiæ arguere, castigare deinde & mulctare morte, quasi constitutum est decretum inter apes. Quæ munditia? amoliri omnia mos est à medio, nullasque inter operas spurcitias iacere, & excrementa laborantium intus, ne longius recedant, vnum in locum congerere. Turbidis diebus & ab opere vacuis egerere, fulcire quoq; maximæ curæ fuit ruentes ceras pilarum integerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum, quemadmodum primos ferè tres versus inanes struere, ne promptum sit, quod inuitet furantem, nouissimos implere melle, ideoque aduerso alueo faui eximuntur. Gerularum officium est secundos captare flatus. Contraria autem tempestate, apprehensis lapillis se librant, atq; ita strenuam operam, & laborem assiduum adhibẽt, vt vescendi tempora statuta habeant, & omnes vnà vescantur, ne opus remittatur, aut minus ab alijs laboris suscipiatur, quàm reliquæ

 ponunt.

ponunt. Cùm aduesperascit in alueo obstrepunt minùs, ac minùs, quoad vna circumuolet, eodem, quo excitauit, bombo receptui signum dans omnibus castrorum more, quo audito protinus omnes conticescunt.

Fuci.

FVci sine aculeo sunt, imperfectæ apes, nouissimæque à fessis, & iam emeritis inchoatæ, serotinus fœtus, & quasi seruitia verarum apum. Quamobrem apes imperant his, & primos in opera, quasi mancipia expellunt, tardantes sine misericordia puniunt. Hi non immeritò fuci, qui specie calefaciendi aluei mella absumunt, & apibus fucum facere videntur. Quod non sanguine diffusus, sed fuco illitus color, fuci fallaciæque hominum, fucata & simulata è synceris verisq; longè distantia, fucosæ & ambitiosæ amicitiæ, merces fallaces, & fucosę facilè ante oculos statuunt. Fuci enim quamquã apum similes, sed maiore corpore non mellificant, nequę operam vllam præbent. In opere faciundo, nisi quod ad concalefaciendos fœtus adiuuant, & consumunt alimenta, quæ apes congesserunt.

Vespæ.

VEspæ in sublimi è luto nidos faciunt, & in ijs ceras: muscas grandiores venantur, & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt, aculeos impressos & infixos relinquunt non sine magno dolore, vt eliciant sæpe sanguinem, & ad euellendos magna vis adhibenda sit. Atque illæ partes, quas pupugerunt, & stimularunt, intumescere videbis singulari deformitate.

Crabrones.

CRabrones vesparum similes, sed maiores, ex equis creati potissimum, in syluestrium arborum cauernis degentes, ictus illorum infesti admodum & perniciosi. Hi nullum Regem agnoscunt, sicut nec vespæ, in hoc prorsus ab apibus abhorrentes. Asperi licet sint & immites, aliqui mitiores numerantur.

***

Culex.

Culex.

IN culice animalculo paruo, vbi tot sensus, vbi appetitus, vbi gustatus, vbi odoratus, vbi truculenta illius & maxima vox sit, quâ subtilitate pennæ fuerint annexæ, qua longitudine crura, quis non quærat admirans? Adhæc ieiuna illius cauea, tanquam aluus auida sanguinis, & potissimum humani, mirabilis cuicunque videri potest. Quod verò telum perfodiendo corpori, & spiculis acerrimis acutum? Id cùm fodiendo acuminatum sit, sorbendo fistulosum est, quod tanto cum stridore facit, vt animal dicas maximorum aliquod tantos ciere strepitus, stragem & cladem hominibus minitantes.

Locusta.

LOcusta insecti genus est, infirmas habens alas, tam modicis se à terra volatibus attollens, vt saltare potiùs videatur, quàm volare. Tanto volant alarum stridore, vt aliæ alites credantur, solemque obumbrent, cœlum obducant, multa contractu solùm aduentes, omnia verò morsu erodentes, (pernicies maxima & calamitas agrorum) omnia vestantes depopulantesque. Ad eas enecandas homines exeunt in agros, pro numero, seu mensura locustarum, quas vbi confecerint, pretium accepturi sunt, mercedemque constitutam.

Scarabæus.

SCarabæus teneras habens pennas, & ob eam causam crustra ad firmitatem tectas, stercore sese potissimùm alens, ingentes è fimo pilas pedibus volutat auersus. Aliqui volitant magno murmure ac mugitu, alij ficos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore vocales. In quodam autem scarabæorum genere grandi cornua prælonga sunt, bisulcis dentata forcipibus in acumine, cùm libuit, ad morsum coeuntibus.

Bombyx.

BOmbyx similis erucæ apud Indiam, Æthiopiam, & Seres in araneorum morem tenuissima fila ducit, ad vestes luxumque fœminarum. Bombycas autem in Ceo Insula nasci Plinius tradit, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus flo-

rem imbribus decuſſum terræ halitu animante. Fieri autem, tradit auctor, primò papiliones paruos, nudoſque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, & aduerſus hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab ea apprehenſam corpori inuolui nido volubili: tum ab homine tolli, fictilibuſque vaſis tepore & furfurum eſca nutriri, atque ita ſubnaſci ſui generis plumas, quibus veſtita ad alia penſa dimittatur; quæ verò cœpta, ſint lanificia, humore lentiſcere, mox in fila tenuari ceu fuſo. Nec puduit has veſtes vſurpare viros propter leuitatem contra calores æſtiuos, ita à lorica gerenda abhorrentes, vt oneri ſint etiam veſtes: cùm bombycis olim ad fœminarum veſtem luxumque prima in filum ducere, deinde texere inuenerit in Ceo Inſula mulier Pamphila Latoi filia.

Cicadæ.

CIcadæ natura ſunt canoræ, aculeatum neſcio quid habent in pectore, quo rorem lambant, nunquam niſi æſtiuo tempore apparent, carent ore: aculeum enim habent pectoris linguæ ſimilem, atque pectus fiſtuloſum ad mittendam vocem. Dictæ à cadendo, citò enim euaneſcunt, æſtus ſolùm tempore reſonantes.

Grillus.

GRillus ſpeciem quandam habet locuſtæ, non diſſimilis cicadæ, corpore tamen longiore, pernicies agrorum, retro ambulans, & ſaliens in locuſtarum morem, terram terebrans, noctuque ſtridens, quem pueri in caueas ex ſubere factas ſolent includere, lactucarumque folijs alere.

Araneus.

QVis eſt cui non admirationem afferant Aranei, qui corpore exiguo, vario & acuminato, aſſultim ingredientes, internodijs ternis crurum notati, erudito, & accurato opere clari & illuſtres ſunt? Quippe qui telas ordiantur, tantique operis materiæ vterus ipſorum ſufficit, tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquabili deducit ſtamina, ipſo ſe pondere vſus. Texere à medio incipit, circinato orbe ſubtegmina annectens, maculaſque, paribus ſemper interualis, ſed ſubinde creſcentibus, ex anguſto dilatans, indiſſolubili

bili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circumcirca grassantes? Quemadmodum ad araneorum opus cribrata pexitur tela, & politissimâ artis accuratione ipsa per se tenax ratio tramæ, nec comparanda quidem videtur; sic araneus telam texit inclusus, vt an sit intus aliquis cerni non possit. Quantâ autem firmitate contra ventorum vim irrumpentium, contra vim omnem pulueris decidentis de tecto, contra grauitatem temporum infestissimam? quâ latitudine? sæpe inter duas arbores exercet artem, quâ longitudine fili? à summo culmine, à terra rursus in summum vsque veloci reciprocatione subit pariter, ac telam deducit. Cùm verò prædam facturus, quàm paratus ad cursum? licet extremâ hæreat plagâ, semper ad medium currit, quia sic maxime totum concutiendo implicat: si scindatur, si interrumpatur tela, quàm polito opere reficit sarciendo? In omnium incremento futuro telas suas tollit altius, sereno non texit, nubilo texit cœlo. Cum muscas, tum lacertarum catulos venatur os primum tela inuoluens, & tunc demum labra vtraque morsu apprehendens, quàm tunc amphitheatrale spectaculum præbens?

Eruca.

ERuca ab erodendo dicta, oleribus & plantis perniciosa, quemadmodum in olerum folia repit, & erodit? Ea præsertim brassicas perdit, ac vastat, quæ ne repat longius, ac promanet ad olerum perniciem vltimam, manu colligatur, vel albenti cœlo, matutinis temporibus, frutices olerum concutiantur: sic enim dum adhuc torpet nocturno frigore, si deciderit, non amplius in superiorem partem prorepet.

Tipula.

TIpula sex pedes habet, leuitate tamen tanta, vt super aquam currens, non desidat.

Millepeda.

MIllepeda pilosus est, pedibus multis arcuatim repens, tractuque contrahens sese.

Lens.

OPus est pectere, & lendibus purgare caput, quæ semen sunt & origo pediculorum, caput hominis & partes corporis infestantium. Atque caligas, tibialia, subuculam curæ erit suis temporibus purgare, ne pediculi animalia infestissima gignantur, procreenturque: qui vel parui, vel adulti iam, tenues ac

craſſi prodire foras valent, & ſi procul aſpecti, cum probro ac dedecore hominis tollantur ab amicis, & in illius oculis & ore, vt pedibus terantur, aut inter duos vngues interiecti conficiantur, rubor ori confeſtim adoriri ſolet. Qui ſe natum nollet potius, quam tantum ſubire dedecus & ignominiam: ſic à naturâ appetimus munditiam & elegantiam, fugimus ſordes & ſpurcitiam.

Cimex.

CImex colore ruber, odore teter, ex ligno naſcens, lectis & paleis, & chartis æſtiuo tempore ebulliens, remedijs multis vitandus eſt, & aquâ calidâ obruendus. Fugit ſeuo illitas partes, in quas ſeſe recipere ſolet, & abdere, tam tetrum & fœdum animalculum.

Curculio.

CVrculio paruulum eſt animalculum, ita dictum, quòd guttur ſolum in eo apparere videatur. Infeſtum eſt frumento in horreis condito, quod totum corrodens, perdere viſum eſt. Ad peſtem hanc auertendam, magnam vim habet diligentia, & cura purgandi ſæpius granarij: & quod caput eſt, ne multum in tempus aſſeruetur frumentum annorum multitudine expoſitum ſubiectumque curculioni.

Voluox.

VOluox teneros vitium pampinos & pubeſcentes vuas erodens, quanto fructu priuet dominos vinearum ſatis teſtatum eſt, cùm ſpem omnem ab initio præcidat, quam & vini & vuarum colligendarum habere poſſent viribus ſaluis & incolumibus.

Serpentes.

SErpentes à ſerpendo dicti, qui pedibus carentes ſerpunt vario multiplicique flexu, impulſuque corporis totius adhibito horribiles. Qui erecto collo, tumida ceruice, ardentibus oculis, ſibilis horrificis terrent genus humanum, & afflatu multo, ſæpe venenato nondum inuadentes occidunt. Cùm homines inuadunt, & nexu plurimo implicant corporis partes, mordent brachia, collum, & os, venenum lethale fundentes, quo ſtatim necantur, vt ad ſummum, ſi explicare ſeſe, ac depellere ſerpentem potuerint, tumefactis corporis partibus, ſimul

ſimul atque venenum in corpus totum per venas diffuſum cor attigerit, nullâ ſpe, medicina nihil auxilij ferente, ſpiritum extremum exhalabunt. Id quod in aliquot ſerpentum generibus videamus.

Baſiliſcus.

BAſiliſcus vaſtam ac deſertam Africæ ſolitudinem incolit, candidâ in capite macula, tanquam diademate ornatus, ore rudi, oculis & colore nigricantibus, duodecim digitorum non amplius magnitudine: ſolo tamen halitu ſerpentem magnum enecat, neque flexu multiplici, vt reliqui, corpus impellit, ſed celſus & erectus à medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verum etiam afflatos, exurit herbas, rumpit ſaxa, atque hominem, ſi inſpiciat, ſolo intuitu perimit. Atque Baſiliſcum multi regulum appellant, quem multi Reges occiſum videre cupierunt. Sed quem nulla vis, nullæ machinæ adhibitæ occiderunt, muſtelarum virus in cauernas illatum ad exitium & interitum deducit.

Serpens.

SErpentes in reconditis & abſtruſis latebris degunt, qui longiores ſunt, & multis ſpiris ac voluminibus corpus inflectentes, ſublato nonnunquam aliquantulum à terrâ capite ſerpunt. Atque nonnulli hyemali tempore latentes, æſtiuo prodeunt, noua pelle pellucentique admodum induti, quam exuerant ante, in petras per anguſtiſſima foramina inferentes intrudenteſque ſeipſos, & omni adhibita contentione, quoad ſpoliati, nudatique manſerunt.

Anguis.

ANgues in aquis, & in paruis ſaxetis agunt, ſerpentes inflexione corporis multiplici, minores multo ſerpentibus. Sed hoc inſtinctu coluber præditus, vt ad bibendum accedens, in aqua venenum euomat, ne illum aqua concretum venenum occidat. Nudum ille hominem timet, veſtitum perſequitur, caput tamen ſuum celat, vt ſe mortis imminenti periculo eripiat.

Hydrus.

HYdrus ſemper immaniſſimus, ex oculis, ex ore crudelitatem, ex toto pectore venenum ſpirans. Quem numeroſis capiti-

capitibus finxisse Poetas quis nesciat? Quorum cùm vnum ab Hercule demetebatur, confestim renascebantur gemina, quoad ab Hercule, & sagittis & igne interfectus est. Perculsi ab hydro intolerandam odoris fœditatem exhalant, obliuiscuntur omnia, quæ in memoria habebant, & oculos nebulæ cuiusdam caligine crassissima circunfusos habere sibi videntur. Horrescunt toto corpore, & rabie agitantur maxima. Nec mirum: nam in Corcyra hydræ procreantur, quæ se à tergo ad insequentes retorquent, & grauem odorem exhalantes retardant ac exprimunt.

Lacertus, Lacerta.

NOtæ sunt lacertæ, pedes ad humanorum lacertorum, vnde dictæ sunt, similitudinem habentes: quarum duo sunt genera; aliæ sunt minores tergo ferrugineo, maculis quibusdam nigricantibus distincto; Maiores viridi colore sunt, superioribus multò maiores.

Stellio.

HVc accedat stellio lacertæ similis, circulis quibusdam, & veluti lucentibus guttis ad stellarum similitudinem depictus, qui rore & araneis vescitur. Exuit quotannis cutem, exutamque deuorat, inuidens nimirum homini cute istiusmodi ad comitialis morbi remedium valde præsentaneum vsuro.

Ad hanc adiungo scytalem, tanta præfulgentem tergi varietate, vt notarum venustate videntes retardet. Et quoniam rependo pigrior est, & tardior, quos assequi nequit, miraculo sui captat stupentes. Sed satis est nos superiores numerasse serpentes, ex quibus nihil in illorum materiam incidet, quod disertus adolescens facile describere non possit. In hanc materiam vipera, scorpio, salamandra, bufo, chelydrus progrediendo sese conuoluens per terram, chersydros, dipsas, natrix, cenchris, pharias, qui dum serpit, sulcum in terra exarat cauda, cæterique serpentes, incidunt, maxime Pythòn, post aquarum alluuionem ex terra putrefacta natus, & ab Apolline confectus, vnde ille Pythius nuncupatur.

* * *

HOMO.

HOMO.

ON erat prætermittendus ſine reprehenſione homo. Regium & excelſum animal, ad gloriam & ad decus natu[illegible]. Qui conſideretur primùm in fœtu, dum conceptus in matris vtero continetur, qui ortus vix exijt in hanc lucem, cùm plorare incipit, & vagire. Itaque à ploratu & vagitu vitam inſtituit, neque ille expoſitus, non ſubditus, ſed patre legitimo natus, in cunis iacens, amictus indumentis, faſcijs deuinctus, conſtrinctuſque puerilibus, cui mater vbera ſuis temporibus admouet papillas in os inſerens: quem ſugere lac iubeat, & ad mammas appetendas ſolitis blanditijs alliciat, ſuauium & delicias, iucunditatem & amores appellet, & in puero demulcendo lallare illud vetuſtiſſimum & commune nutricibus vſurpet, cùm lactare velit, quoad ablactandi tempus eſt, & ab vberibus maternis iſtius infantis abducendi.

Caput hominis.

FAbrica corporis humani ad omnem elegantiam & magnificentiam ſpectat, quæ ſuum à capite capit initium, quod recte in ſublimi collocatur: quòd in eo ſenſus omnes, & mens ſedem & domicilium ſuum habet. Illud autem cùm collo ſuſtentetur, ſincipite conſtat, & occipite, inter quæ vertex interiectus eſt. A lateribus ſunt tempora, & in proſpectu frons, quæ ianua animi eſt. Caput autem cute tegitur, & cutis capillis obducitur, infra cutem cranium eſt durum admodum, & ad cerebrum tegendum ſpectans, quod cranij concauis partibus incluſum eſt, & impreſſum, ſed ob cerebri mollitudinem aduerſus craſſitudinem, & duritiem cranij meninges ſunt, id eſt, membranæ duæ propugnacula quædam, & tegumenta, quæ totum ex omni parte contegunt, & tuentur cerebrum. Prima dura mater appellatur, hanc altera conſequitur pia mater nuncupata, quæ inter ſe & priorem tantum ſpatij habet, quantum neceſſarium eſt ad cerebri pulſus: dura in cerebri morem perforata eſt, & duplicatur ad venas firmiore vallo muniendas: altera, quæ tenuiſſima eſt, adhæret penitus, & cum illo coniungitur.

Capillus.

CApillus alebatur olim, qui niger aut flauus habebit speciem egregiam in capite, quamquam caluo quemquam esse capite, habet grauitatem in homine, quemadmodum senex propter canos, & annos multos albenti capillo auctoritatem affert capiti cano. Adolescentes autem composito ac delibuto capillo, vel intorto ac cincinnato, vt nonnulli quondam, quibus compti fuerant capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, oculis & animis infestissimis cernebantur, à Catonibus præsertim & alijs viris grauibus, qui cirros istiusmodi, & propendulos præcipue, in frontem decidentes, delapsosque, & in sublime postea elatos in diadematis speciem, videre non potuerunt. Quid ergo de nostris adolescentibus dicemus, qui cincinnos capillorum, & à fronte antias erectas in sublime, diadematum speciem præbentium gerere non erubescant? Qui sic tondentur, vt inæqualiter tonderi non eos pudeat, & cirros in sincipite relinquere, vt crescant & tollantur multo reliquis sublimiores, referentes capillamenti muliebris similitudinem? Hos non dubites, si ferret vsus, adscititiam comam adhibituros, ita remollescere & effœminari videntur animi illorum.

Frons.

SEd iam frontem istorum vide, quæ nitere videtur vnguentis, & ad mulierum morem longè splendescere aquis accuratione muliebri expressis. Animaduerte autem frontem explicatam & exporrectam hominum, contractam & mœstam, tranquillam & serenam, rugis exaratam (quoniam in fronte ostentatio est) quamquam aliquando simulatio sustineatur, & sæpe mentiatur, nec verum dicat. Explicatio frontis lætitiæ signum est, contractio grauitatis indicium, tranquillitas sedatum animum præfert rugæ vero iracundiam: quemadmodum cum quis ingemit, queritur, fremit, frontem ferire solet. Sed anni seniles rugis maxime ostenduntur, sed qui excussam nunquam seueritatem volunt, in his contractæ frontis notas aspicies, & si seueritatem aliquando excusserunt, reliquias pristinæ frontis apparere volunt: frustra tamen multi eas fronte contegere volunt, quas nolentes aperiunt. Nam licet homines aliquando fronte & supercilio perturbationes animi contegant, non solum ex oratione, ex re ipsa, sed ex vultu, oculis, ex fronte,

quæ

quæ volumus, facile perſpicere poſſumus. Quod in Socrate, quod in Scipione, quod in Philoſophis multis apparebat, quibus frons ſemper eadem fuit.

Oculi.

OCuli tanquam ſpeculatores locum altiſſimum obtinent, ex quo plurima conſpicientes, funguntur ſuo munere: quos veſtiuit & ſepſit natura incluſos in ſinus membranis tenuiſſimis. Has primum perlucidas fecit, vt per eas cerni poſſet: firmas autem, vt oculi continerentur; lubricas & mobiles, vt oculis, ſi quid noceret, declinarent homines, & aſpectum, quocunque vellent, facile conuerterent. Pupillæ autem paruulæ ſunt, iride aut corona ornatæ, albumine circundatæ, quæ palpebris teguntur, ad claudendos & aperiendos oculos: ad tutandas vero pupillas palpebræ cilijs vallatæ omne malum ab oculis repellunt. Hirqui ad lacrymas effundendas aptiſſimi, locum inferiorem obtinent, vnde genas præterlabuntur, & faciem oculis ſubiectam: ſed ſuperiora ſupercilijs veſtita, oculos magis tuentur ac defendunt, quemadmodum inferiora, genis leuiter eminentibus. Sed oculi nimis arguti, quemadmodum animis affecti ſimus, loquuntur; quorum tum intentione, tum remiſſione, tum coniectu, tum hilaritate, tum mœſtitia motus animorum ſignificamus, æque quidem atque ipſo genere orationis. Quid enim oculi conturbati, quid ardentes, quid eminentes, quid iniqui, & infeſti, quid læti & hilares, quid immobiles & in aliquem defixi, quid auerſi ſignificant? non indicant animorum noſtrorum ſenſus, & mentem explicant? Cum nictare ſoleant homines, hoc naturale quidem eſt, illis, quos ita pauere accepimus, vt nictare non ceſſent.

Naſus.

AB intercilijs naſus incipit, qui quaſi æquali porrectus iugo, vtramque aciem & diſcernit & munit. Duo autem eius ſpiramina, geminæque feneſtræ, quas veluti quidam paries per medium locum ductus interfinio imbriceque ſuo interſepit, nares appellantur, quæ humorem ſemper habent, ad puluerem multaque alia repellenda, ſed contractiores aditus habent, ne quid eas, quod poſſit offendere, peruadat. Terminantur autem pirula, quam alæ, id eſt, pennulæ ab v-

ab vtraque parte sepiunt: rectè à superiore parte collocatæ patent, quòd odor ad superiora fertur. His suauitates odorum, qui afflantur ex floribus, thus, & odores accensos, pomorum odoratum, suauitates vnguentorum percipimus, nec suaues solùm & iucundos odores, sed teterrimos oris, corporis, cadauerum, aliarum rerum, quos nec bestiæ ferre possint, propter intolerandam fœditatem, quos etiam fugere naturale est brutis ipsis, non solùm hominibus, qui odore suaui recreantur, & capiuntur mirificè. Quidam enim tam acerrimo sunt odoratu, vt longo interuallo olfaciant, quæ bene aut male oleant. Sic homines habent strophiola ad occludendas nares, quia graue olens omne cœnum, aut fœditatem aliam cuiuscunque tetri odoris tolerare nequeunt, & emungere frequenter solent, & omni muco exinanire. Atque hoc vitium commune est multis hominibus, vt quiescere non possint, nisi agitandis & purgandis naribus, vibrissisque euellendis digitorum immissione crebra. Narium formam non eandem videbis: alij enim sunt resimis naribus, id est, compressis ad simiarum similitudinem, alij aquilinis, qui plerunque magno ingenio, iudicioque præditi putantur.

Aures.

AVris ab hauriendis sonis dicta, vel potius ab audiendo, quæ tota cartilaginea est. Sed aspice auriculam exteriorem & infimam, quam prehendere, & vellicare solemus, pinnulam summam aurium partem, capreolam, & scapham, concham ipsam, & tragum extrinsecus conchæ respondentem, testudinem concameratam auriculæ partem, atque ipsum auris meatum, per quem aditus est, & introitus durus, & corneolus, multisque cum flexibus, ne quid intrare possit, quod noceat, tum quia his naturis relatus, amplificatur sonus. Prouisum etiam est, vt si qua bestiola conetur irrumpere, in sordibus aurium, tanquam in visco inhærescat. Patent autem semper, quoniam audiendi sono dormientes egemus, & cum illum accipimus, à somno excitamur.

Facies.

FAcies, quæ in fronte, oculis, naso cernitur, suauitate coloris, dignitate oris commendatur, genas natiuo colore perfusas

fusas leuiter eminentes habet, vultu reconditos animi sensus prodens. Etenim pro varijs affectibus vultum mutare solet homo, qui imago animi est, & tacitus mentis sermo, vt indices oculi. Ita videre est vultum familiarem, seuerum, & tristem, hilarem atque lætum, eundem sæpe & fictum, & simulatum. Quamobrem videre vultum hominis cupimus, & vt aliquis absentis vultus omnes exprimat, & in illis, ex quorum voluntate pendeamus, diligenter eos perspic mus, vt animum intelligamus, licet animus vultu, qui mentitur sæpe, sicut flagitia parietibus, tegatur. Sic fuerunt quondam, qui vultum importunum in forum detulerunt. In Socrate fuit semper idem vultus quod mentis, à qua is fingitur, nulla fieret in eo mutatio.

Os.

FAciem Os consequitur, quod labijs superioribus, & inferioribus munitur, extrinsecus labium adolescentum superius primâ vestitur lanugine, id temporis pilis erumpentibus, vel sensim nascentibus potius. Iuxta labrum interius bucca est cum nymphâ non ignota: sed buccam intra malas concauam, à pulmone spiritu reuocato, & oppressis labijs retento inflatam deprimere possunt homines. Mentum autem fundamentum est barbæ, quæ speciem habet & ornamentum in homine præstantissimum, alis præsertim id est, mustace, ab vtraque parte intortis & productis admodum, & quod bonis non probatur, elatis in sublime. Ad dexteram & ad sinistram oris mandibulæ sunt, intra os, dentes superiores & inferiores, atque primores alij, alij intimi, alij canini, & molares, intra quos gingiuis inhærentes, lingua continetur. Dentibus in ore constructis manditur, atque ab his extenuatur & molitur cibus. Eorum aduersis acutis escæ diuiduntur, intimis (quos genuinos dicimus) conficiuntur, quam confectionem lingua adiuuat. Cum in ore autem lingua sita sit finita dentibus, quæ sonos distinctos & pressos efficit, cùm ad dentes, & ad alias partes pellitur oris, vocem immoderatè profusam fingit & terminat, cuius linguæ solutio, vocis sono spectatur, Indeque linguâ celeri & exercitata laudantur oratores. Quidam ita linguâ hæsitantes, ita voce absoni, vt loqui non possint: & si loquantu ,in India quadam vasta & agresti nati fuisse videntur: linguam autem, ad radices eius hærens excipit stomachus, quo primum illabuntur ea, quæ accepta sunt ore. Is vtraque parte tonsillam attingens, palato

extremo atque intimo terminatur, & agitationibus & motibus linguæ, cùm depulsum & quasi detrusum cibum accipit, depellit. Ipsius autem partes eæ, quæ sunt infra id, quod deuoratur, dilatantur; quæ autem supra, contrahuntur; sed cùm aspera arteria (sic enim à Medicis appellatur) ostium habeat adiunctum linguæ radicibus paulo supra quàm ad linguam stomachus annectitur, eaque ad pulmones vsque pertineat, excipiatque animam eam, quæ ducta sic spiritu, & eandem à pulmonibus respiret, & reddat, tegitur quasi quodam operimento. Quod ob eam causam datum est, ne si quid in eam cibi forte incidisset, spiritus impediretur. In ore signa sunt lætitiæ, & mœroris, cùm deducitur rictus, aut contrahitur, cùm inuertitur, producitur, torquetur, mox in pristinam formam rediens.

Collum.

COllum rectum & excelsum est, & ad sustinendum caput, tanquam columna, aptissimum, & iugulo anteriori parte, gulâ interiore, per quam cibus & potus in ventriculum defluit, & tonsillis vtrinque gulam attingentibus, extremis faucium partibus constans, & ceruice ab occipitio incipiente, ad spinamque tendente. Cuius hæc commoditas est, vt ad dextram sinistramque versetur. Quod facile quidem homini factu est, propter ossa orbiculatim vertebrata: quorum ope ad circunspectum omnem facilis est ceruix articulorum nodis iuncta. Alijs collum tenue & procerum, alijs crassum & breue solet esse. Quod à colendo dictum est, quippe quod viri, ac mulieres præcipuè monilibus, murænulis aureis, & torquibus excultum & ornatum proferunt in publicum.

Pectus.

PEctus, quod sub iuguli clauicula est, à gulâ ad ventrem pertinens, homini tantummodo latum est, reliquis animantibus carinatum. Costis, vnde deducitur, compactum est, quæ veluti firmamentum pectoris sunt. Intus latent cor, pulmo, iecur, vitæ instrumenta domiciliaque singularia. Pulmo enim viscus spongiosum, ad vngulæ bubulæ similitudinem dissectus, in follis morem spiritum attrahens, eundemque reddens, calorem natiuum leuiter reficit. In pulmonibus enim inest raritas

ritas quædam, & assimilis spongijs similitudo, ad hauriendum spiritum aptissima, qui tum se contrahunt aspirantes, tum respiratu se dilatant, vt frequenter ducatur spiritus, quo maximè vtuntur animantes. Iecur autem coacto sanguini simile est, in quo sedem habent & domicilium cupiditates hominum inexplebiles & immoderatæ, vnde venæ omnes deducuntur in cor, & à corde in corpus diffunduntur. Hoc ventriculum lobis quibusdam, quasi digitis, ex omni parte complectitur. Cor denique, præcipuum inter viscera, & vitæ sedes, & arteriarum, & caloris natiui (quo animal regitur) quasi fons quidam & domicilium. In hoc pectore extrinsecus vbera sunt, seu mammæ cum papilis, quas iris, circulus niger ambit, quæ cùm attolli videntur & intumescere, suos habent sinus concauos, & lactis non parum capaces.

Aluus.

VEnter accedat artificio mirabili constructus, & ore, ventriculo, fundo, felle in vesicula contento, liene, renibus, intestinis constans. Est autem aluus stomacho subiecta, cibi & potionis receptaculum, quæ multiplex & tortuosa arcet, & continet, siue illud aridum est, siue humidum, quod recipit, vt id mutari, & concoqui facile possit. Ea tum astringitur, tum relaxatur, atque omne, quod accepit, cogit, & confundit, vt facile & calore, quem multum habet, & terendo cibo, & præterea spiritu omnia coacta, atque confecta in reliquum corpus diuidantur. Intestina sunt quasi membranacei quidam canales, qui in interiore ventris parte siti, ciborum extrema è ventriculo excipiunt, longisque flexibus & circuitionibus per secessum eiiciunt. Quanta multitudo intestinorum? vt primum omittam, quod piloron rei Anatomicæ periti vocant; proximum illi est ieiunum, quòd vacuum semper & inane sit; tertium tenue; quartum cæcum, quod sinuosum est; huic finitimum est crassum, carne multa obductum; vltimum rectum ac directum, quippe quod nullos habet sinus, spinæ incumbens, ad sedem vsque protractum. Quid de mesenterio dicam, crassa, & adipe multo redundante membrana, multis & neruis, & venis, & glandulis intertexta, medium inter intestina obtinente locum? [illegible]s, veluti manus cuiusdam beneficio, iecur chylum à ventri[illegible] attrahit. Sed omentum quas habet opportunitates ad i[illegible]uendas, tegendasque intestinorum interiores

 par-

partes? quod cùm duabus tunicis à peritonæo ortis, densis & subtilibus, & sibi incumbentibus, intestina vestiat, & foueat, & calorem innatum tueatur, tum longissimè protenditur, nullam relinquens partem intestinorum nudam ad concoctiones eorum, quæ imbecilles sunt, adiuuandas. Iam verò ilia in imo ventre, inter vesicam, & coxas posita sunt, quæ si rumpuntur, actum de homine planè videtur. Neque vmbilicum mediam ventris planiciem obtinentem prætermittam, cuius ope fœtus, dum est in matris vtero, nutritur; cuius acromphalum inexplicabilis sagenæ contortæque speciem præbet, & anus rugis suis similem formam præbens vmbilicum superat. Quæ de ventre speciatim dicta sunt cùm admirationem afferant, tum illud in humani corporis fabrica non minus habet admirationis, cùm ventriculi facultate cibum sic concoqui sciamus, vt quod crassum & terrestre est, in ventriculi fundum detrudatur, quod vero tenue est, & ad alendum idoneum, perfectius elaboretur, idque venis, tanquam baiulis, præciso & tortuoso aditu, in iecur velut in opificem & architectum sanguinis deferatur. Crescet autem admiratio fabricæ, si in sanguinis officinam mentis oculos conieceris. Nam vt vini musti, si è maturis racemis expressum est, quod crassum subsidit, tenue verò instar spumæ, natat in summo: sic iecur, ac si esset intelligentiæ particeps, succum per venas mesaraicas delatum perpurgat, in sanguinem conuertit, & cùm fæces in splenem, & subtile depulit in vesicam, elaboratum, & purum sanguinem, vena caua in vniuersum corpus diffundit, qui conuenienter naturæ suæ alit, & sustentat animantes.

Terga.

POst anteriores corporis partes, & interiores descriptas, terga breuiter describenda sunt. Quæ à ceruice profecta, cùm lata sint, scapulis opertis, id est, ossibus humeratijs nituntur, quæ ad spinam tendunt. Ab vtraque parte superiore eminent humeri, qui in animantibus armi dicuntur: quorum acromium eminet & apparet, vbi cum scapulis iugula committuntur. Ab humeris dependent brachia, subter brachium est axilla, quæ ala etiam dicitur, in qua grandes balæ, pili subalares videntur. Infra alam sunt latera, deinde costæ sequuntur, quæ cum spina cohærent, intestinaque suo complexu coercent, quarum, quæ latior est, palmula dicitur, altera angustior, ramulus

mulus ſpinæ vertebras attingit. Intercecta ſunt ſpatia coſtarum meſopleuria, atque has coſtas ſua ſuccingit membrana. In tergis præter animaduerſa cernere quidem operæ pretium eſt in ſpinâ dorſi, quæ præcipue prominet & ſpectatur, tubum, id eſt, ſacram fiſtulam, qua medulla ſpinæ decurrit, vertebras ſeu vertibula, & ſpondylos, quibus nodis quaſi firmiſſimis quibuſdam vinculis colligantur, & cohærent oſſa, & inflectendi præbent hominibus facultatem, ſine quorum dono ac munere rigeret corpus, & flecti profecto nullam in partem poſſet. Cernere etiam eſt lumbos partem inferiorem ſpinæ, quinque conſtantem vertebris, quæ mediæ ſunt inter os ſacrum & vertebras dorſi: ſed in brachijs cubitus quantam habet commoditatem? cuius beneficio inflectere poſſumus, & porrigere, tollere, & deiicere brachium, & ad alios vſus accommodare plurimos, ſi cubitus cum lacerto compingatur. Sed brachij oſſa ſunt duo, minus quod radium, maius quod vlnam dicimus. Sed accedamus ad manum, atque cum brachiali iungatur coarcteturque; Inde metacarpium, id eſt torus manus, & tubercula, vnde oriuntur digiti, cernantur. Manus vtraque tota dextra, leuaque, ornatur palma, quæ eſt diducta dilatataque manus: vola media, quæ pars eſt manus in pugnum compreſſa. Quinque ſunt digiti porrecti, conuolutiue ad frontem talitro percutiendam, pollex, index, medius, medius ſeu annularis, auricularis. Hi digiti pectinatim inter ſe amplexi ſunt articuli, id eſt, internodia digitorum: vngues, quibus digiti tanquam ad bellum in aciem armantur, manum vtramque decorant. Sed vt abſoluamus fabricam humani corporis, partibus inhoneſtis ſilentio præteritis, coxendices ſolum ſeu coxæ nominentur, quæ duo oſſa ſacro oſſi ex vtraque parte aſtricta, caua quædam habent acceptacula, quibus oſſium femoris capitula inferuntur. Inde crus naſcitur ex femore, & femine conſtans, medium eſt genu, cum patella ſua, poples pars eſt oppoſita genu, accedit tibia obiecta ſuræ. Atque tibia duo habet oſſa maius & minus, radium & fibulam. Pes protenditur tarſo, vnde oriuntur digiti vngulis armati. Cum ad incedendum pes homini datus, vt veſtigium facere poſſit, quacunque progreditur, non ponere ſolum leuiter, ſed imprimere ac relinquere expreſſum poteſt.

Cella penaria.

QVoniam sine penis prouideri non potest hominibus in annum, quæ sint in cellâ penariâ, vbi res necessariæ, & ad victum annuum pertinentes reponuntur, videamus. Et quidem esculentum solum, nam poculentum in cellâ vinariâ quęremus: non etiam cibos ad prandij fercula paratos; sed ad longi temporis vsum quidquid reconditum est, & asseruatum, cum non hæc in promptu, sed intus & penitus habeantur, vnde penu dictum est, percurremus. In penu sane numerantur aromata, casei, carnes salitæ, & horum esculenta similia, cum per anni processum eis homines vescantur. Atque in hac cellâ penariâ quanta ex ordine partim in armarijs, partim in arculis, partim in loculamentis, partim ex parietibus, & ex tecto suspensa cernuntur, vnde cum opus sit, ad singulos dies depromantur omnia? Panis in arcis ad dies aliquot, & hodiernum, præcipue recens, siligineus, similagineus, seu similaceus (quo heri vescuntur, & filij) asseruatur; panis cibarius seu secundarius seruorum, furfuraceus canum, item buccellarum, panis dulciarius, panis saccharites, & butyratus suas hic sedes habet. Panis quanquam ad delicias dominorum recens quæratur, & varijs spiris, & figurâ multiplici notatus atque distinctus ponatur in mensa, tamen curæ semper fuit primo, non asseruandi panis in multos dies, ne indurescat, ne mucidus fiat, & situm contrahat. Huc conferuntur globuli, placentæ, liba, lagana, scriblitæ, spiræ, artolagani, artocreæ, quæ omnia illo die ex cellâ penariâ triclinij Præfecto traduntur, foris allata, aut domi concinnata, salsamenta, lardum, succidia, perna, coxæ porcinæ salitæ, petaso, falisci ventres, insicium, tucceta. In hunc locum conferuntur cumificio lucanicæ, sumina, omasum apud veteres in mensarum delicijs, porcelli Troiani, caro aprugna, ouilla, vitulina, conditanea seu salita, muriaticaque, fumo durata. In eandem cellam penariam reliquiæ prandiorum ad cœnam asseruandæ deferuntur, caro scilicet iurulenta, assa, elixa, tosta, procul ab hoc loco caro morticina. Atque ouea, caseus, sal, butyrum, hœdi, agni, lepores, cuniculi, perdices, pauones, gallinæ, capones, pulli empti, peni Præfecto traduntur à promo, cæteraque ad cibum spectantia. Separatim tamen asseruantur in altera cella bellaria arida, hypotrimmata, grana saccharo condita, conditanea omnia, cydoniatum suis in loculis seruatum,

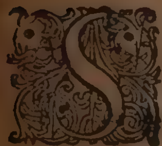
vuæ

vuæ passæ, pruna passa, atque alia istius & diuersi generis ad delicias spectantia.

Taberna aromatoria.

AD hominis victum, quæ sequuntur, plurimum valent. Taberna aromatoria omni genere aromatum abundat, quæ necessaria sunt ad ciborum conditiones, & ad vnguentorum compositiones. Magmata, orbiculi, pastilli, massa ex fece vnguentorum odoris causa, stacte, omnium suffimentorum varietas, caryophyllon, zingiber, piper, cinnamomum, crocus, cuminum, coriandrum, carum, moschus, siue muscus. Omnia hæc væneunt tanti, quanti venire solent. Atque hæc in loculis, loculamentis ligneis, in arculis, in pluteis asseruantur. In pluteis etiam illorum longa serie, continuationeque cernitur multitudo, diuersitasque suis inuolucris tecta, vtque, cum emptum aliquis venerit, singula de loco tolli suo, imponi in alueum præpositum aromaticæ tabernæ queant, qui tantum à terra excitatus est, vt stantis hominis prope pectus attingat, aperiri postea, expromi aromata venalia, & ex inuolucris euolui, proferri visenda spectandaque, & pactione facta auferri, quantum emptor petierit, & pro corollario quidquam, si venditori placuerit. Ita dimitti emptor, & cum bona pace solet, & bonis auibus abire iussus: qui gratificans discedit, & cum bona gratia, quam collegit venditor, bona semper verba faciens, & non respiciens minutias, quæ emptorem abalienare non raro solent, & ab adeundis tabernis istiusmodi auocare fastidientem difficiles & cupidos, & nunquam nisi summo vendentes propolas, vt quæstus duplicare possint & triplo maiores, si fieri possit, sine detrimento conscientiæ.

FRVGES.

Vperiores ad delicias magis, quàm ad necessitatem spectant, ad victum corporis fruges necessariæ sunt. Agricola frugum appetens, vt sementem faciat (qualem enim quis sementem faciet, sic & metet) terra iam ad arandum affecta, comparat aratrum, & aratri vomere terram incipit perstringere; cumque buris vomerem excipiat, stiuam manu tenens, sulcum altius imprimere, & iterare terram properat, donec aratione legitima, totam

ad ſerendum affectam relinquit, ducens vomerem, & imprimens, & extrahens ſuis temporibus, maximè ſi ſolum non exile, & macrum eſt, ſed opimum & fertile, quod aratum & nouatum, & iteratum meliores fœtus, & grandiores poſſit edere. Id autem non vna, vt ſcimus, ſed triplici fit aratione. Primùm ſi proſcindatur terra, deinde effringatur, denique liretur, vt in ſulcos, id eſt, in foſſas ex porcis aqua defluat, quod fieri ſolet aratione tertia, iacto ſemine, atque boues lirare dicuntur, cùm gremio mollito ac ſubacto, vel crate dentata, vel tabellis ad vomerem additis, ſatum frumentum occatum relinquunt, vnde occatio dicitur.

Segetes & meſſes.

CVm terræ ſemina mandata ſunt, terra ſemen tepefactum complexu ſuo diffundit, & elicit herbeſcentem viriditatem, quæ nixa fibris ſtirpium paulatim adoleſcit, culmoque erecta geniculato, vaginis quaſi pubeſcens includitur. Ex quibus cùm emerſerit, fundit frugem ſpicæ ordine ſtructam, quæ contra auium minorum morſus vallo munitur ariſtarum. Ita primùm in ſegetem datæ ſunt fruges, quæ ſua natura nitent. Et quamuis ſegetes fœcundæ herbas effundant inimiciſſimas frugibus, tamen non minùs ſegetibus, quam pratis & vineis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt, frumentaque luxuriare videntur, dum ad maturitatem perueniunt, quorum ſpicæ ſolis ardoribus toſtæ, maturæ iam, & meſſoriæ falcis appetentes, & vbertate granorum incurueſcentes flatu ventilantur ſtridore gratiſſimo. Sed ante metenda frumenta, iterum vt laudemus Creatorem tantæ frugis, qui ex minimo grano tantam in ariſtæ vallum granorum multitudinem incluſit, & coegit. Granum tepefactum imis terræ viſceribus conſidera, inde ex illo herbeſcentem viriditatem, inde culmum, id eſt, frumenti calamum, à radice ad ſpicam vſque tendentem, ſtipulas, id eſt, folia, ambientes culmum, quæ ſtipulæ ſuum capiunt initium à vaginâ, in qua deliteſcit culmus cum ariſta, priuſquam exoriatur. Inde culmus ſpicam extulit, quæ granum continet, glumam & ariſtam. Vtrumque autem in infima ſpica, & in ſumma, ſed matura iam frit, quod vtrumque minus eſt, quàm granum, ſtramen veluti quoddam eſt ad culmi ſpeciem & conſeruationem. Ariſtis vero ipſis intimum & ſolidum granum continetur, ac ne in illud irruant & abſumant aues, harum vallo ariſtarum munitum conſeruatur aculeis quaſi quibuſdam, & ſentibus ſeptum.

Meſſoria

Meſſoria falx.

MEſſores in frumentis metendis occupati medium culmum ſiniſtra apprehendentes ſecant falce meſſoria, acuta, & habili. Id verò temporis ſtramentum relinquunt terræ penitus inherens, manipulos conſtrictos & colligatos, vbi abſoluerunt, humi iacentes, qui poſtea coguntur, & in plaſtra impoſiti in aream comportantur terendi. Qui omnes faſciculi ſoluti iam, & ſparſi ac diſſipati tota area, quæ triungalis plerunq; ſternitur, teruntur iumentorum paribus vſitatis, aut traha dendata (quem morem terendi Caſtellani ſeruant) in quam impoſitus aliquis, & ſtans, aut ſedens, ſi collibitum fuerit, à tergo agens, & cædens funiculis, vel flagello, mulo tribulam trahamq; rapida incitataque celeritate in orbem circumagit, quoad tritum omnino ſit, & ventilandi videatur opportunitas. Quam ſimul ac ventilatores nacti ſunt opportuno vento flante, ventilabris ipſis triticum ventilare incipiunt, ventilabris frumẽta in ſublime ejaculantes, vt venti flatu grana ſecernantur à palea, quæ quo ſublimiùs proijciuntur, tanto puriora decidunt, in ventum projecta crebra ventilatione. Sic purgata puraque frumenta manent in area, in horreum condenda poſtea, quoad medimnis dimenſa, & in ſaccos coniecta, plauſtris aut iumentis in granaria inuehuntur. Eò priuſquam perueniatur, poſt arationem, poſt ſemina terræ mandata, poſt demeſſa frumenta, in metas conſtruuntur manipuli, qui coarctati in ſtrigam iacebant humi falce ſtrati, ijdemque in anguſtiſſimos vertices tolluntur acuminati, ſic congeſti, vt inferiore parte latiores, ſupernè in anguſtum deſinant conum.

Moletrina.

MOletrina hæc, ad quam molendi frumendi cauſa omnes concurrunt, molas habet frumentarias ex ordine tres, quæ cataractis ſublatis, & ex abrupto præcipitique loco ruente aqua (cùm antea demiſſis contineretur) incredibili fragore & impetu mobilis, id eſt, manubrij impelluntur, & in gyrum aguntur, & frumentum infundibulo contentum decurrit ac tranſmittitur in molam, quam ſubſcus ferrea ſuſtinet. Huius molæ tatillus, & mera farina perfunditur, atque adeò operitur,

vt tota albicare videatur. Moli videas paulatim frumentum conuersione celeri citataque molæ orbes conficientis plurimos, farinam in tympanum cadentem colligi, verri postremò, purgari, & in saccos infundi & detrudi constrictam compressamque. Quæ fieri post molam tusam pertusamque necessarium est.

Faba & siliqua.

AD fruges adiunges quæ sequuntur, alendi causa. Ex leguminibus lupinos, cicera, phaseolos, eruilias, pisa, vicias, lentes, panicum, orizam, milium, far, eruum omittamus, & describamus fabas solum, & siliquas. Faba notissima quidem est, sed fingamus nos in fabale ingressos fuisse, in quo tantam vim & multitudinem istius leguminis animaduertentes, videbimus à radice exurgere scapum rectum & directum in speciē ac similitudinem styli, & totum illum flosculis primùm, deinde folijs vestitum, & tandem fructu fabarum, quibus tam multa brachia ex omni parte redundant. Quorum nucleum suum primum quasi conchâ quadam, deinde siliquâ à temporum iniurijs tectū vmbilico suo (vbi bifores fabarum fores committuntur) & hilo notatum Deus protulit. Atque hæc pendent ex fabilibus suis, id est, stipulis, quæ coctæ ad ius perficiendum piscium diebus, & ad congrum maximè afficiendum, & suo sapore suauiorem reddendum valent. Quin & piscium aliorum generi immiscentur ad reddendam escæ huiusmodi iucunditatem suauitatemque præstantiorem, siliquæ sunt digitorum longitudine ad minimum, non rarò longiores, nonnunquam falcatæ, multæ, quamuis rectæ directæque repeiuntur, intus, ossiculis suis sedes occupantibus, personant. Harum corticem pueri mandunt voluptate magnâ, duratæ iam dentibus profectò acutioribus, & valentioribus indigent: in eam enim duriciem perueniunt, vt ligno te vesci dicas, siliquas cùm deiustaueris: primùm colore viridi sunt, postea buxeo vel fusco præditæ cernuntur.

Herba.

REferamus in herbas & plantas absinthium, acanthum, adiantum, gramen, algam, vluam, allium, amaracum, apiastrum, anisum, apium, apium palustre, ampeloprāssum, arundines, asparagum, asplenum, betam, blitum, brassicam, buglos-

buglossum, cannabim, caricem, carduum altilem, cepam, cucurbitam, cucurbitam camerariam, cucumerem, cuminum satiuum, fœnum, fungum, hemerocalliu, hyacinthum, intybum seu intubum, inturim, iuncum, lactucam, rorem marinũ, marrubium, siue prassium, mercurialem, nasturtium, origanũ, papauer, pastinacam, peponem, melopeponem, porrum, portulacam, pulegium, raphanum, napum, scholopendrium, sinapim, thymum, trifolium, vrticam. Ex his nonnullas herbas & plantas percurrere nos æquum erit breuissimis descriptionibus. Atque in describendis herbis siue voluntariam, siue satam velis describere; primùm considera caulem vnde folia, frondesque emicant, scapum ipsum in columnæ formam rectum & excelsum, qui suis articulis, id est, geniculis, & nodis distinguitur, inter quos internodium interiectũ est, folia deinde ipsa resupina vel prona cum sinu alarum cauo, vnde folia explicant ac diffundunt sese, totum verticem, siue calicem ambiendo: ex scapis cymæ nascantur, cauliculi delicatiores teneriores que scaporum; quod decernere est in brassicâ, quæ ab scapo surgere incipit, & efferre sese. Ille scapulus articulis distinctus est, & inter articulos internodia interiecta sunt, calix autem vndique foliorum multitudine quasi vallo munitur, resupinorum sinus concauos toto explicantium circuitu. Cymæ verò, id est, cauliculi, quàm teneræ, quam delicatæ à principio in extremitatem vsque scaporum? folia crenis suis notatissima, quam venustæ, tanquam venis brachia eminent, & apparent?

Allium.

QVis non allium nouerit, simile propè porri, grauissimo tamen odore, quippe quod lassitudini mederi dicitur, & fugare serpentes? Cùm ab scapo folia pendent viridi colore prædita, angusta tamen & acumine terminata multo, quasi acuum speciem præbentia, stimulorumque acutissimorum, tum ab eodem scapo surgit caput, comis siue capillamento tectum. Quod nucleis miro ordine constructis, & alijs inferioribus, & superioribus, tantâ stabilitate firmatis constat, vt illi ventorum vi non disiungantur, nec ab alijs alij diuellantur; omnes autem suis loculis contenti, inclusique tueantur, ac defendant sese, tanti capitis artificio constructioneque potentissimâ. Allium messoribus in delicijs esse solet æstiuo tempore, & hyberno frigore valentes

lentes stomacho contra vim magnitudinemque hyemis ad calefaciendum ventrem auidissimè mandunt. Iidem alliatum conficere solent, in quod panem vicissim intingentes, & summo gustu suauitateque vtramque buccam complentes, demittunt in aqualiculum, quod postea per multum tempus exhalant, & halitu quidem grauissimo & penè intolerando.

Cepæ.

CÆpa caput habet multò crassius, quàm allium, quod multis tunicis vestitum est, & alijs alias operientibus & tegentibus ex ordine, à summa latiore paulatim ad angustiores, & ad vltimam & angustissimam peruenientibus: summa autem tunica membrana sua cooperitur ad tegendam cæpam, & asseruandam incolumem & saluam à sordibus terræ, & iniurijs temporum: verticem summum capitis capillamentum ambit, & circundat totum, quasi cilijs quibusdam in circuitu mira venustate cadentibus ornatum.

Lactuca.

LActucæ varij generis sunt, sed omnes à radice profundunt scapum, & hunc summum ordine miro foliorum complent. Quæ calicem totum in circuitu resupinatæ ambiunt, atque vt propius ad calicem accedunt, angustiora & exiliora sunt folia gustatu suauia, & in ollis concisa, concinnataque cum alijs herbis olus suoue perficiunt & absoluunt, oleo acetoque perfusum. Coctæ lactucæ soluunt ventrem, quem stringunt & sistunt aliæ res. Integræ lactucæ purgatæ tamen, & ablutæ manduntur, intingenda tamen folia, vel soluta, vel complicata, vel in sinus adducta in acetum, quod ad acrimoniam mitigandam aqua nonnulla temperare potes, vel nonnihil saccari in acetum infundens, si suauitatem, vel dulcedinem appetieris.

Raphani.

RAphani intra terram abditi latentesque folia profundunt in omnes diffusa partes. Quos euelles, aut candidum aut bicolorem corticem ferentes, intus carnem, medullamve continentes, folijs recisis, & capillamentis omnibus nudatos, sale conditos cum iucunditate mandes.

Cardui.

Cardui.

CArdui cùm primùm nati ſunt, & ad iuſtam altitudinem excreuerunt, obrui debent, & infra terram condi, vt maturefcant, & ad edendum afficiantur: qui extracti ſcapum habent brachiorum refertiſſimum, quæ quo magis interiora, eò exiliora & anguſtiora ſunt. Sed illi caules aculeatas habent, paruulis ſpinis terminatas, foris ſtriatas, intus concauam canalium ſpeciem præbentes.

Arbor.

INgredere in hortos amœniſſimos, nullam infœlicem arborem, fœlices planè omnes reperies, & in quincuncem directas, & aliquot biferas, arbuſculas ſimiliter varias, ac multiplices frutices, taleas, & inhumatas, ſi volueris termites aliquot, tuus eſt, quem volueris, efferto manus ac donum hortorum vbertate digniſſimum. Sed vide arbores proceras, & breuiores, exiles, & craſſas, & radicibus infra terram actis, trunco proportione arboris, libro, & cortice ſuo, quò ſint à frigoribus tutiores, obducto. Diffuſi rami in omnes partes, primùm floſculis, deinde folijs veſtiti, poſtremò fructum vbertate onuſti, & propterea grauitate ponderum incurueſcentes: ex vbertate ſurculi nati, ſtoloneſque quantam voluptatem afferunt & commoditatem, ad acquieſcendum, & vmbram captandam æſtus tempore flagranti? Ob multitudinem arborum quiſquiliæ quot & quantæ caducorum foliorum? Nullam hic reperies materiam vitioſam. Curæ quidem eſt colono euellendæ, cędenteque arboris cuiuſcunque inutilis, & igni, cum opus fuerit, deuouendæ: ne quid ſit in his hortis, quod offendat, & vituperetur ab his, qui hortos inuiſerint, & luſtrauerint tam bene cultos ac nididos, & fructuoſos adeò. Nihil profectò muſci reperies, cuius purgandi & adimendi tanto ſtudio diligentiaque ſuis temporibus laborat, vt opportunitatem arborum emuſcandarum diligens & aſſiduus nullum omittat. Reperies tamen gummoſas arbores aliquot, gummi multo diffluentes, quod ad rutilandos mulierum capillos, & ad illiniendas res aliquot vtilitates afferat non paucas. Vt enim muſcus arbores deformat, ſic gummi flauus liquor toto cortice diffluens decorat. Nullum genus arboris deſiderabis, quæ his in hortis ſata non ſit. Alnus, amygdalus, ceraſus, corylus, ficus, fraxinus, malus medica, malus Armeniaca, malus

malus cydonia, malus Punica, morus, nux, persicus, pyrus, prunus, sorbus, & aliæ arbores satæ fructus pariunt suos. Videbis aliquot in locis vlmos, populos, salices, ebulos, palmas, lauros, castaneas, caprificos, arbutos, & alias arbores, quas prætereo, ne multitudine arborum descriptionem hanc replere videar. Tantùm dicam proximum esse oliuetum, & quia ad radices montis horti iacent, quercus esse, è quibus vehijs lignorum cæsorum multitudo comportatur ad vsus domesticos, ad ignem præcipuè omni anni tempore faciendum, & accendendum hyemali præcipuè frigore.

Ligna cæsa.

SEd vide hominem valentem ac robustum, cum bipenni in manu, lignorum, quæ vehijs comportanda sunt, multitudinem cædentem, & in orbem, & in pulpam, nonnunquam propter crassitudinem cuneum interiacentem ad findendum paulatim, vt securis viam & aditum reperire possit faciliorem. Quos ictus infigit, fortiter & altè impressos! vt adigat semper secum in mediam ligni pulpam, neque corticem solum detrahat, nudat prius libri parte nonnulla ad lignum faciliùs cædendum. Videas dissilire scidias inter cædendum multas, dispergi, dissiparique, iacere magnam copiam ab vtraque parte rescisi resectique ligni, cogi, denique deferri ad coquinam tanquam facilem materiam ad concipiendum ignem, quaque adiuuantur coqui plurimum ad excitandas & alendas flammas, & ad crassiorem materiam accendendam. Sunt enim assulæ ex pulpa ligni interiores, & tenues ac teneræ, siccæque admodum, in quibus facilè adhærescit pruna ad flammas excitandas & tollendas in sublime. Quamobrem conseruandas curant, vt cùm ex lignili deferatur lignum rescissum, ac resectum, adhibeantur adminicula hæc & auxiliares assulæ flammarum profectò excitandarum administræ maximæ.

Vitia arborum.

SEd redeamus ad arbores, ne prætermisisse videamur, quæ nulla ratione silentio prætereunda videbantur. Licet enim sæpe animaduertere in arboribus panum, nodos etiam callo carnis in se conuoluto centum serris infestos propter duritiam,

tiam, & clauo simili similem: alburnum mollissimam partem arboris, a colore nomen trahens, & teredini subiectam: carbunculum malum commune vitibus, & arboribus valde perniciosum, cùm arborum flores aduruntur, & ad carbonis siccitatem, nigredinemque, vt ita dicam, rediguntur. Nota sideratio est, cum æstu nimio, humore absumpto, inarescunt arbores, syderis præcipuè caniculæ afflatu deterrimo, & insitæ ac nouellæ arbores moriuntur, præcipuè ficus ac vites. Nota denique articulatio, cùm articulari quasi morbo vites & arbores laborasse videntur, vi tempestatum germinibus vitium arreptis: fungus tamen, qui clauus & patella dicitur, qualis, & quam teter, cùm sole exuruntur arbores! tetrius est hoc sentire patique arbores, quàm dicere potest, qui labore summo, sumptibusque maximis hortos colit.

Vites.

NOn hic acturi sumus de vite compluuiata, non de pergulana, non de iugata, canteriata, quæ pedamentis canterijsque transuersa iugatur, sed de ordinaria in quincuncem directa, quamuis aliquando pedata statuminataque sit, id est, adminiculis, statuminibusque sustentata: Non hanc lacrymantem, neque syderatam, sed luxuriantem volumus, quæ postea multiplici lapsu erratico serpens amputatur & coercetur agricolarum arte, ne diffundat se nimium, & palmitibus vestita suis, vuas fert racemis pendentes, racemos botris construit, botros denique acinis, quæ omnia scapo continentur. Ne tamen solibus adurantur, & alijs temporum iniurijs, ab omni calamitate defenduntur viridi vestitu foliorum. Sed in folliculis vinacea conclusa latent, succusque omnis, vnde postea vinum optimum & suauissimum. Sed capreolis, seu clauiculis, vites quidquid nactæ sunt, quasi manibus apprehendant. Atque suis adminiculis fulciuntur, ne cùm natura caducæ sint, nisi fultæ, ferantur ad terram. Hinc pampinus in vite tener, frondosus coliculus, fructum fouens, & ab æstus vindicans iniuria. Hinc malleoli, nouelli palmites ad propagationem vitium, ex quo vno vitis latissimè propagatur, quæ si bona est, non orbos, neq; pampinarios, non focaneos, sed fructuarios fert palmites, flagella ipsa teneriores & longiores palmites in summa vite natos & extantes.

Malum Punicum.

VIdeo malum Punicum rotundum, malicorio duro obdu-ctum, & in summo coronatum, ab aduersa parte vmbilico-sum. Sed in arbore cytinum relinquens, & patens, & apertum rubore miro perfusum acinorum. Interius tamen malum Puni-cum, & ex ordine constructos, constrictosque, & acerrimè compressos acinos contemplor, qui ne lædantur, primùm ma-licorij duritie, deinde eos tunicâ vestiuit, & obduxit Creator fructuum cunctorum, atque cicco, id est, membranâ tenuissi-mâ acinos discernente intra malicorium contentos atque ser-uatos. Planè species & forma foris apparens præbet sui princi-patus documenta singularia.

Ficus.

FIcus arbor amplissima est, pyris magnitudine æmula, crassitudine cubiti duntaxat ramos flexuosos habens, len-tâ cortice viridi, folio aspero, ad res lubricas continendas aptissimo, quæ radices longissimas agit, breui tempore conse-nescentes, amat calida loca, vel fructus à suo nomine ficus ap-pellatas, quæ albæ vel nigræ sunt. Atque ficus vel serotinæ, vel præcoces (vulgò breuas:) ficus autem virides cùm sint ante maturitatem, ad quam summa celeritate properant, acumi-natæ cernuntur, quo pediculo propiores fuerint, à summo in vmbilicum intumescêtes paulatim vt maturescere inceperint, deprimentes tumorem suum, & explicantes ac dilatantes sese à lateribus. Tactu autê molles sunt, vbi maturuerunt, maturis frumenta intus, succus maturescentibus lactis, percoctis verò mellis, vt sapore suo mellis suauitatem referant. Senescunt in arbore, anusque gummi modo lacrymare videntur. Siccantur autem ad solem in vsus annuōs, quæ Pompeiæ, vel Liuiæ à Pli-nio dictæ, vt Chelidoniæ, quæ purpureæ sunt. Quò longiores & ampliores sunt, præstantiores habentur, atque laudabiliores. Vbi copia ficorum abundant homines, illis ijdem implent orcas, & cados, & venales exponendos, & vendendos summo pretio dimittunt in loca ficorum inuectarum appetentia, ob-sonijque vicem supplent: sed in edendis ficis recentibus, aut Liuijs, quantum est discrimen? Pompeias ficos totas mandi-mus cum suo corio, præterque vmbilicum & pediculum re-linquimus nihil, recentes verò totas fere mandimus. Sed deli-cati homines, & fastidiosi, salutis amantes, neque decoquen-

tes facilè cibos alui difficultate, detracto corio mandere consueuerunt. Quamobrem videre est illos cum gladiolo à summo vmbilico ad pediculum vsque ficos corio nudare, eosdem nudatam carnem in os inferre, sale sparsam, ad suauiores ficos reddendas. Atquemadmodum fici maturescunt ope caprifici, quæ cùm nunquam maturescat, quod ipsa non habet, alijs tribuit. Gignit enim culices, qui ad alias ficos aduolantes, ipsis maturitatem afferunt.

Castanea.

CAstaneæ echinato calicis vallo armatæ, & cortice obductæ, putamen tunicâ molli tectum conseruant, quod durũ est, quanquam suaue. Coctæ vel assæ, vel tostæ appetuntur ab hominibus, & diebus piscium ius cum ciceribus, & mellis suauitate concinnatum, crassum, & concretum perficiunt & absoluunt. Illæ à superiore parte latæ paulatim coarctantur, & ad extremum acuminatæ terminantur.

Nux.

NVces plerunque rotundæ sunt, aut acuminatæ, culeolo viridi putamen ambiente. Putamen ita compactum est, & constructum, vt bifidas carinas aspiciamus. Durum est putamen, & fractu difficillimum, intus nucleus est, & nauci dissepimento, quasi membranulâ intergerinâ discretus conclususque seruatur.

Glans.

DEscriptis nucibus, faciles descriptu videntur glandes, quæ calice suo continent putamen: Putamen verò nucleum tunicâ obductum molli. Glans ouata, rotunda vel acuminata, in delicijs quondam habebatur ante fruges inuentas, & Ioui consecrata. Sed vt rancida & vitiosa nulli vsui est: ita opima sues pascit, & hilares reddit. sed suaues coquuntur, vel torrentur ad castanearum rationem.

Horti fructuarij.

GAudes te ingressum in hortos fructuosos, vbi poma decumana, nana, præcocia, serotina, fugacia, immitia, matura videre poteris, & putrida, humi iacentia, cadiua, vermiculosa, calculosa, vt poma pessima fugias, carpas optima. Sed primum

libeat ſpectare pomum, quod cortice obductum, & medulla ſuaue nimis eſt. In cuius medio tanquam interfinio quodam volua eſt oſſiculorum referta, quibus ſparſis & emandatis terræ ſoboles creſcit & proles pomorum. Ab aduerſa pediculi parte vmbilicus eſt, quin in pomis prominet, ac conditur. Cape gladiolũ, nuda pomum cortice ſuo in orbem ſecans, vel à ſummo in extremum vſque verſans in alteram partem quoad nudatum ſit omni cortice ſuo, & præſegmina iſtiuſmodi proijciens, quod carnis eſt, & guſtatu ſuaue, mande. Sed prius ſi fragrans, & odorarum, ſi odore caperis, olfacito, & aſpectu ſuo, venuſtate coloris refice ac recrea tuos oculos, & obi, luſtra partes omnes hortorum, mala orbiculata, muſtea, melimela, malum aureum, Heſperium, medicum, cydonium, chryſomelum, contoneum, malum Punicum, malum Perſicum, Armeniacum, pyrum, ceraſum, prunum, nucem, amygdalum, caſtaneam, ſorbum, meſpilum, zizyphum, ficos præcoces, ficus maturas, ſerotinas, caryotas, vuas, & alia fructuũ genera, quæ de induſtria prætereo.

Roſa.

ROſa naſcitur in ſpinis, ſeu rubetis: quæ germinat primò incluſa granoſo cortice, quo mox intumeſcente, & in virides alabaſtros faſtigiato paulatim rubeſcens dehiſcit, ac ſeſe pandit, in calycis medio complexa luteos apices, folia fortice, id eſt, vngue terminantur, ad quæ ſuſtentanda pro numero foliorum fulcra acuminata è globulo profecta ſubijciuntur, quæ omnia tanquam columna ab ſcapo longo, ſed exili ſuſtentantur. Odore ſuaui roſam fragrantem, & omni venuſtate præditam naribus admouet homo odoris percipiendi cupiditate captus: illa Veneri conſecrata eſt, vel propter pulchritudinẽ, vel quòd vt roſa, ſic Venerea voluptas citò præterit, cuius lanuginem in globulo inſitam & inhærentem animaduertere non deſinas.

Lilium.

LIlium præſtantia ſua proximè ad roſam accedens, ſed altitudine magis excellens, rectum & excelſum ſcapi longitudine, in ſublime tendit collo languido ſemper, & oneri capitis minimè ſufficienti. Quod candore eximio, folijs foris ſtriatis, & ab anguſtijs in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuique filo, & ſemine, ſtan-

ne, ſtantibus in medio crocis excellit. Ita od re coloreque duplici prædirum eſt, alio calycis, alio ſtaminis. Nihil lilio fœcundius, vna radice quinquagenos ſæpe emittente bulbos Atque illa multiplici ſunt colore, candido, rubenti, purpureo.

Viola.

VIola paruula cæruleo colore prædita eſt, cuius planta hederæ non diſſimilis, inflexa ac retorta videtur, quæ ſic repit, vt ſeſe nequeat attollere, niſi quod nigrius, & tenuius eſt folium. A media radice cauliculus proſilit, florem ferens iſtiuſmodi colore præſtantem, lanugine perfuſus, & aſperitate hirſuta horreſcens.

VESTES.

Eſtiarium inuiſens, variam ac multiplicem veſtem ordine miro compoſitam conſtructamque vidi, ſyntheſim ſanè quadam veſtium ſerie mirifica conſtructam, ſtolam, veſtem Attalicam, acu pictam, & mæandro politiſſimo & opere labyrinthorum ſimili, multoque clauiorum illigatorum ductu, Amethyſtinam, bombycinam, coccineam, goſſipiam, pexam, varijs ſcilicet villis hirſutam, vndantem, pellitam, pictam, id eſt, Phrygiam, animalium formis, & floſculis diſtinctam, auro intertexta.n, quadruplici filo elaboratam, opus pulchrum & primum Phrygum inuentum, purpuream, id eſt, conchyliatam, ſericam, holoſericam, ſegmentatam; ſegmentis purpuræ, alteriusve materiæ inſertis, vermiculato opere compoſitis, aureiſque virgis perfectam. Vidi ſcutulatam, texturæ plagis diſtinctam, orbibus & circulis quaſi ſcutulis ad araneorum ſimilitudinem accedentibus ornatam. Vidi Damaſcenam, vndarum quaſi diſcurrentium ſpecie multiplici pictam, polimitam, verſicolorem. Adde interpolim, laciniatã, laneam, linteam, pullam, viatoriam, domeſticam, ad quoſcunque aptiſſimam vſus, & neceſſariam pro temporum viciſſitudine, vt nemo ſit tam locuples & elegans, nemo tam mediocri fortuna præditus, qui veſtitum non ex veſtiario capere poſſet ad ſe induendum. Id autem in illo mirabile fuit, tantam multitudinem diuerſitatemq; veſtiu fuiſſe, vt ſi hyẽs eſſet, quod tẽpus frigidũ eſt, & aquis & nubibus, & pruinis inteſtiſſimũ, ab o... ...

est, tunicam suffultam & duplicem, scilicet diploidem, ad corpus à frigoribus defendendum, & iniurijs hyemalibus tuendum fouendumque homo posset auferre: quod vt magis commodo corporis faciant, amiculo, si voluerit, operiet sese in humeros iniecto, vt illas foueat corporis partes, & ab aeris flatu elato collari saluas & incolumes aures seruare possit: sic æquè nautæ, quàm aurigæ suis bardocucullis, è panno crassiore, longissimis vtuntur. Si vis læņam, sagum villosum, non deerit. Quoniam verò acturus es multa, ac breuiter, si vis & celeriter agere, colobium, tunica manicis carens aderit, extra quàm brachijs extantibus, impediri nequaquam possis, sed porrigens, contrahens, iactans in omnes partes brachia, facilis sis & expeditus ad omnia. Quin & vestitus collegis nostri temporis non deerit, neque militibus sacrarum familiarum. Collegæ hisce temporibus quantam habent amplitudinem induti colobijs ad talos vsque delabentibus & sinuosis, & vndantibus, collum præmunientibus ab vtroque humero, focalibus mirificè cadentibus in terga, valdè speciosa terminatis venustate spirarum. Non Pontifices ipsi, non Canonici polibia gerunt extractis brachijs? & Præfecti Ecclesiarum epomide collum exornant, quo solutiores liberioresque corporis functiones suscipiant, & habeant grauitatem & amplitudinem maximam? Milites etiam sacrarum familiarum post interiores vestes non primam omnium prolibium gestant illis proximam, habitum cum cucullo capita tegente, atque cingulo coriaceo, vel funiculo intorto retortoque constrictam, vltimam omnium epitogium, vestibus additum superioribus, & ita longum, vt colobij extremas oras attingat. Quin & colobio breuiore adolescentes nostri temporis vtuntur, vt milites colobio scorteo: sed paterfamilias qui totam vult familiam habere vestitam magis vtiliter, quàm delicatè, munitam à vento pluuiaque, prouideat ei de pellibus manicatis, centonibus confectis, sagis & cucullis: omnia vestiarium suppeditabit. Atrati etiam ob Patris mortem, aut sanguine coniunctorum procedere volentes, villosa polibia & talaria gestabunt, capitis cucullo ex humeris deiecto. Iam verò video pueros solutos ac liberos onere, agiles & expeditos ministrare Gallicis pallis indutos, specie ornatuque maximo, tanta elegantia venustateque mirifica, vt nihil supra. Recinia verò qualia depromi possunt, quadrata ex omni parte, in dorsum gestantibus reijci solita? sed necesse habes iter facere: lacerna vel penula opus est,

est, penulam scorteam vestiarium habet: nullum genus vestium desiderari potest, quod non depromas ex hoc vestiario. Sed iam te in lecto iacere aspicio, albere cœlum, velle surgere de lecto, inclamare famulos, vt indusium afferant, subuculam scilicet, & recentem, & quia hyems est, fumigantem ex ignis recenti calore, quem ad flammas admota calefactaque exhalabat, exuere, quam habebas indutam, induere recentem, deinde thoracem sericum, femoralia, tibialiaque serica, calceos concisos, aut fenestratos, aut vrbanas ocreas, cum crepidis duarum solearum, & intruso suberno cortice contra vim magnitudinemque frigoris, & aquarum hyemalium. Surge, indue te tibialia, suis fascijs cruralibus astringe, specie pulchritudineque ementita rosarum. Deinde indue tunicam manicatam, atque globulos in ocellos inserens, vt stricta aptaque corpori conueniat, eleganter induentium more, rituque politissimo. Collare niue candidius, & inflexionum iam duplici ordine inferiore superioreque sinuosarum, ad speculum ante oculos positum intuere, vt iam abluta facie, omni ex parte mirificè congruat, & æqualiter conueniat. Quanto cum fastidio & mora temporis facta, famulorum molestia, bonorum offensione grauissima, quasi mulier venustates, & lepores, & ornatum consectans componis? sed iam præcingis te serico cingulo, & astrictus à lateribus ligulis sericis, vltimam & à fronte cum cingulo congruentem omni venustate astringis, laqueum solubilem inferens. Restat gladius & sica, quibus accinctus, breue pallium, & galerum, duo vltima corporis & capitis ornamenta adhibens, domo exis, vicos, & plateas, locaque celebriora vrbis lustraturus. Sed si iter facias, mutes vestitũ ex vestiario præsenti: Gallicam pallam, penulam, scorteam & si opus fuerit, galerum, & baltheum de collo pendentem, ad brachiorum leuamentum vel ornatum corporis, ocreas itinerarias cum calcaribus, perulam viatoriam, id est, manticam ex clunibus vel armis equorum propendentem, ad viaticum vel res necessarias deferendas, ex vestiario accipias. Atque vestes omnes non rugosæ sint, non obsoletæ, non tritæ, non contemptæ, sed recentes, aut à recentibus parum distantes, & aptè quidem omnes, valdeque corporis partibus cunctis conuenientes, etiam ad amiculum vsque ferale, quo cadauera inuoluuntur, & inferuntur in sepulturam. Sic apparatum & instructum est omni veste vestiarium præsens. Sed quam vestem non habebit ille, cuius officium locare vestes, ex quarum lo-

catione quæſtus maximos facit, pecuniâ conductarum veſtium in dies grandi, magis magiſque locupletatus?

Veſtitus muliebris.

INduimus hominem, induant ancillæ dominas ſuas ſurgentes è lecto. Atque præter ſubuculam, primùm miniſtrent ſupparum demiſſum, quo honeſtius induantur. Atque omiſſis ſtrophiolis, quæ minimè iam ætas fert, mamillare cohibens tumorem papillarum, & in dorſum decidens à tergo, & in pectus à fronte ſuppeditent, deinde tuniculam à pectoribus demiſſam, & vncinulis ac orbiculis conſtrictam, vel globulis ſericis à lateribus aſtrictam, vel caudam à fronte & à lateribus. Hanc tunica muliebris interior ſequatur, qua veſtitæ mulieres, primùm de lecto deſcendunt, & in pauimento ſtrato pedes ponunt, ſed tibialibus, & calceis indutæ, vt in ſandalia pedes inferant domeſtica: altioribus enim foras exeuntes vtuntur huiuſmodi mulieres. inde in cubicula ſe recipiunt, & conſidentes, ante oculos & ora ſtatuentes arculas, alabaſtros vnguentorum, phialas aquarum, vaſcula candoris ac ruboris proferunt, abluunt aquis vſitatis, mira accuratione comparatis, pigmentis vſitatis illiniunt, & colorant faciem, & pectentes capillos componunt, calamiſtro diſcernentes, dirigenteſque à ſincipite primò vſque ad occipitium, in dextram ſiniſtramque diſijciunt, diuidunt æqualiter, vt pexos & compros, vittis coerceant & implicent, intorqueant, & retorqueant, & fuluos ac nitidos per maculas reticulorum, quibus ornatur caput, proferant in publicum inflexione multa & ſpecie ementita roſarum. Adde diademata, quæ fronti præponunt, quaſi imagines quædam eſſent & ſimulachra cultui venerationique dicata. Nihil poſtea reliquum, niſi vt cyclades pretioſas aureo limbo, multis inſtitis in circuitu ſubaſſutis clariſſimè decoratas induant, cum ſyrmate longiſſimo, quod puer ſublatum à terrâ manu ſuſtentat, niſi cùm depoſitum è manibus, aut ſtatutum humi relinquit, ſpatium terræ non exiguum occupans, & terram longo ductu tractuque vertens. Super cycladem, pallam promiſſam induunt in hunc modum, vt corpus tegere mos eſt matronarum, vt aperta in latera reijciatur, vt inſtitæ, quibus ornata eſt media cyclas, cum fimbriæ totius circuitu extremas oras ambientis egregiè congruentes ornatum ſplendoremque proijciant foras, oſtententque clariſſimè. Denique velo perlucenti prodeunt

deunt in publicum fuco cerussaque illitæ, pigmentis omnibus faciem ementitæ, quasi personatæ, quibus simul atque falsus ille color, & fucus toto corpore perfusus eluitur, deformitatem, fœditatemq; suam ostendunt illæ. Flabello sibi ventum faciũt, muscum & odoris suauitatem spirantes. Qui honestus sit, ab illis oculos & vultum confestim auertat, ne Veneris imagines prauas, turpes animi cogitationes inijcientes, & carnis ardores excitantes, æstusque impurissimos, videre compellatur. Quæ cùm domi se continent, amictorio contentæ, humeros & pectorale amiciente, vel in cyclade ad elegantiam maiorem sublato syrmate & acu ad tergum affixo, aut cycladem exuentes, tunicatæ manent, vel pallâ solùm amictæ.

Galerus.

EMe apicem, id est, galerum acuminatum, vel galerum cum suâ cupâ altiore, & amplâ, pro capitis magnitudine, aut breuitate cum alijs in circuitu, spiris decoratum, aut funiculis contortis, vel conuolutis, qui offendice terminantur, & offendicem rosa, vel laqueus aliquis arte politissimâ insertus, & implicitus decorat.

Galerus Presbyterorum.

GAlerus Presbyterorum ætatis nostræ grauissimorum ampliore cupa, quàm altiore videtur esse, & alis in circuitu, longioribus funiculis ex spira superiore descendentibus, cum offendice, vt galerus retineatur astrictus, aut spico iniecto, qui in mentum vsque huiusce rei gratia adducitur & tollitur.

Thorax coriaceus.

THorax coriaceus ex aluta pulcherrimè concinnata factus ad cinctum vsque peruenit, fascijs decoratus fulgentibus, & accuratione summa concinnatus, patagio multo collucens, quod in sericorum globulorum morem in ocellos inseritur ad thoracem astringendum, & ad corpus coarctandum conformandumque venustissimè. At inferiores globuli, vt thorax sericus appareat, & proferatur, non inseruntur. Collare autem cum collo sic conuenire debet, vt conuenire magis non possit: neque arctius esse debet, ne hominem opprimat, aut suffocet; neque laxius, ne quidquam deformitatis habeat, & præter politissimorum elegantiam, & morem vsitatum. Hinc facilè paucis mutatis linei aut serici thoracis descriptio petetur.

Nimius cultus muliebris improbatur.

HAs etiam mulieres in comendo capillo, componendoque capite nolim illarum similes esse, quæ dum moliūtur, dum cōmuntur, annus est, sed simplicem & decorum ornatum curare: discriminent, & pectant capillos vsitato pectine. Sed quid discerniculis ibi opus est ad discernendos diuidendosque capillos, vt ex omni parte in dextram sinistramque reijciantur æqualiter, cum manibus id facere possint? neque quidquam refeerat, aliquot, paucos scilicet, magis in hanc, quàm in illam cadere partem? Quod si nemini probatur honestissimo viro, cur calamistris mulieres vtentur? cur frons calamistri notata vestigijs patebit? cur comæ intorquebuntur? cur curabuntur, flauique reddentur lixiuio? cur capilli crispantium præbebunt speciem vndarum labore, artificioque muliebri? cur mulieres flabello sibi ventum facient? cur adhibebitur tantus margaritarum ornatus? cur inaures pretiosissimæ, cùm satis sint cylindri cōmunes aurium lobis inserti, & tanta molestia gerantur appendentes? cur monilia & baccata? cur murænulæ aureæ? cur torques splendentes? cur lineæ margaritarum addentur, & collum & pectoris partem candentem ornantes? neque hæc satis erunt, nisi bracteæ vestibus addantur crepitantes & crepitu aurium sensum in se conuertentes & oculorum aspectum. Nihil iam moror annulos puros, non gemmis ornatos in pallâ collucentibus. Proferat dactylothecas, annulorum condendorum, & aliarum rerum pretiosissimarum thecas asseruandarum causa factas. Calliblepharo supercilia denigrentur, lixiuio aliquando rutilentur capilli, fuco cerussaque pingantur malæ, & alijs ruboris & candoris medicamentis illite proferantur in publicum: nunquam has probabo mulieres honestatis & pudicitiæ exempla præclarissima, cùm vix speculis castæ honestæq; vtantur. Illud illis dabo, quod adimit nemo, vt mundiciem amantes, spurciciam, & sordes execrantes, smegmate ad maculas eluendas vtantur, cimoliâ terrâ, cretâ scilicet, ad extergendas vestes.

Cannabis.

MIrum, ex quantulo cannabini seminis granulo, quàm altè fundātur, & tollantur in sublime virgæ, quæ virides, dum teneræ sunt, postea siccatæ sole, & flauescentes spicam seminis

sui

ſui ſublimem ſuſtinent, multitudine granorum refertiſſimam, & ſuis loculis contentam : ad quam alendam ſi cœli aquæ deficiunt, deductis ac deriuatis aquis per aquæductus agrorum cultores cannabim irrigare ſolent. Surgit & creſcit in tantam altitudinem, vt hominis ſemper minimùm ſtaturam, & frumenti cuiuſcunque culmen ſuperet. Sole ac vento & fumo ſiccatur, vellitur ſuo tempore, & cortice nudatum ſemen purgatur. Cibus eſt paſſerum, ad quos, dum euulſum eſt, abigendos & ruſticorum clamoribus, & terriculamentis opus eſt. Toſti publicè veneunt, & cum ciceribus permixti, confuſique guſtatu iucundiſſimi ſunt, ſed multò iucundiores melle conditi: Vnde cruſtula venalia, quæ cupediæ ſunt puerorum & hominum cupidiſſimorum melleæ ſuauitatis concinnatarum. Sed euulſa cannabis & ſiccata, poſtquam, quoad neceſſe fuit, induruiſſe viſa eſt, durata, paſſaque curationem legitimam, tunditur ſtupario malleo, denique ferreis hamis pectitur, donec omnis membrana cortice ſuo nudetur purgeturque. Denique netur ad baiulorum veſtes, & induſia, & ſarcinas mercium tegendarum.

Linum.

LInum ſabuloſis maximè locis ſatum, vnoque ſulco & ineunte vere, æſtate vellitur, cùm iam maturum ſit, cuius maturitas agnoſcitur intumeſcente, coloreque flaueſcente. Id temporis euellere in faſciculos manibus, & colligare properant ſatores linorum, deinde ſiccare in ſole pendens, conuerſis ſupernè radicibus vno die, tum quinque alijs in contrarium in ſe verſis faſcium cacuminibus, vt ſemen in medium cadat: poſtea poſt meſſem triticeam virgas curæ eſt in aquam immergere ſolibus tepefactas, aliquo pondere depreſſas propter leuitatem maximam : deinde macerari neceſſarium eſt faſces illos, quoad membrana laxari viſa eſt ; ſiccari tamen quoniam adhuc opus eſt, inuertuntur hoc tempore. Videas poſtea ſiccatas & arefactas omnino virgas in ſaxo tundi ſtupario malleo, corticem molliri, macerari ictu vno & altero mallei, ſtupam, quæ cortici proxima eſt, & quod deterius eſt lini, diuelli ſepararique ſeorſum, pecti ferreis hamis, decutique ſolertiſſimè, donec omnis membrana cortice ſpolietur. Medullæ numeroſior diſtinctio, candore, mollitie: ſed ars pectendi digerendique lini magnam

 exigit

exigit accurationem. Cortices decussi clibanis & furnis magno vsui sunt. Sed lini quot & quanta genera, & alijs alia præstantiora? Linum ipsum xylon, quod Ægyptijs probatur, quod ignibus non absumitur, asbeston, sed sordibus exustis, magis igne splendescit, quàm aquis. Linum etiam est, quod carbasus appellatur. Linum denique magni pretij & æstimationis byssi nomine celebratum: sed illud, quod viuere visum est, & igne splẽdere reperitur, margaritarum pretium, & æstimationem adæquat. Byssus mulieribus in maximis delitijs habetur. Ex lino crudo retia, ex curato mappæ, lintea, pretiosæque vestes fiunt albentes, quibus & sacerdotes, & mulieres splendidæ vtebantur. Qui enim illius candor? quæ mollities? qui splendor? quantum denique pretium & æstimatio? tentatum est tingi linum, & vestium insaniam accipere. In Alexandri primùm classibus, Indum amnem nauigantis, cum Duces eius ac Præfecti incertamine quodam variassent insignia nauium, stupuerunt litora flatu versicoloria implente vela: purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemque effugit. Hoc fuit Imperatoriæ nauis insigne: postea in theatris tantùm vmbram fecere. Quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cùm Capitolium dedicaret. Carbasina deinde vela primus in theatrum induxisse dicitur Lentulus Spinther ludis Apollinaribus. Deinde Cæsar totum forum Romanum intexit, viamque sacram à domo suâ ad cliuum vsque Capitolinum, quod munere gladiatorio mirabilius visum fuisse veterum monimenta testantur. Denique sine ludis, Marcellus Octauia sorore Augusti natus, in ædilitate sua velis forum inumbrauit, vt salubrius litigantes consisterent: cum longè aliter Cato Censorinus, qui sternendum quoque forum muricibus censuerat, ne litibus assuescerent Romani. Sed & prælijs, vt nauigijs linum profuit: nam thoracibus lineis bello Troiano milites aliquot pugnasse testatur Homerus. Apud quem eruditiores interpretes ex lino armamenta nauium fuisse non sine causa confirmant.

De sparto.

SPartum herba est sponte nascens, & quæ non queat seri, iuncusque propriè aridi soli, vitio terræ natus. Malo enim ipsius terræ, neque seri quidquam aliud, neque nasci potest in eo loco. Multa autem sunt terræ spatia, quibus spartum paritur: & montes herba istiusmodi operiuntur, & plana camporum æquora.

Quod

Quod viride tenues nimirum virgas fert, & acuminatas ad speciem ac similitudinem, densum admodum & spissum est. Ad quod euellendum, ne pungaris & stimuleris acriter, ocreatis cruribus opus est, manicisque ad tegendas manus. Conuolutum enim est osseis, ligneisque conamentis. Buuisum maturo tempore, & in fasces colligatum, tertio die spargitur in sole, siccaturque, & rursus in fasces redactum, reducitur in tecta, postea maceratur aquâ, siccatumque sole iterum rigatur, & ad funes alia ve opera tunditur pulsu, percussioneque vehementi. Hinc strata rusticorum, hinc calceamina, hinc storeæ, hinc sportulæ, hinc fisci, hinc fiscellæ, & reliqua istiusmodi ad vsus rerum diuersarum necessarios.

Calamus aquaticus.

CAlami àquatici vsus homini præbent, quos videbis. Inter alias res, quæ aquis plurimum gaudent, aquatici sunt calami, belli pacisque instrumenta notissima. Eorum fungosa est medulla, cartilagine bibula, quæ cauo vapore intus, tenui inarescit ligno, fissilis, præacuta semper acie, geniculata. Verùm gracilitas articulis, id est, nodis suis distincta, non leui solùm fastidio extenuatur in cacumine, sed exornatur crassiore panicula. Comâ alij breuiores, alij proceriores, exiliores, crassioresque calami. Primi, medij, & vltimi cortices suis tunicis vestiuntur, & ex internodijs pendent folia, quæ flatu lenissimo ventilata, murmure iucundissimo percrepant. Horum vestitu calamorum ripæ virent, & amœnissimè frondent, neque lætiùs quidquam, quàm hominem propter ripas confidentem, vestitus istorum intueri calamorum viridissimos iucundissimosque. Calami tunicis suis nudati vtilitates habent, & opportunitates maximas ad strata cauponarum replenda, ad arundineas crates construendas, ad tegenda villarum culmina. Atque vbi limosiore callo indurucrint, contusa & interiecta illa materies nauium commissuras ferruminat textus glutino tenacior, rimisque explendis fidelior pice. Hinc ad ludos Troianos calami, quin & hastarum vicem præbent additis cuspidibus ad agitandos tauros: vt omittam calamos, præter viriditatis amœnitatem, hanc vtilitatem afferre, vt inumbrent ripas fluuiorum, ad capiendas vmbras, ad solis æstus, & caloris ardores fugiendos.

Picto-

Pictores.

MEritò plures affert delectationes pictura hominibus, quâ demodò. Pictores bonitatem, & varietatem colorum notatam habere oportet, & valde cognitam, vt comparent necessarios colores ad picturam, quam perficiendam in manus sumpserint. At quot & quam multi colores numerantur? albus, candidus, qui splendore differunt, marmoreus, alabastri similis, eburneus, aqueus, vitreus, niueus, lacteus, flauus, scutulatus, melleus, pallidus, luteus, aureus, byssinus, croceus, fuluus, pullus, ruber, flammeus, rubicundus, coccineus, roseus, miniatus, ianthinus, cæruleus, venetus, cinereus, liuidus, luridus, viridis, ater, piceus, fuscus. Ex his multi colores sunt pictoribus vsitati, necessariiq; pro diuersitate picturæ, quam elaborandam absoluendamque sumpserint. Atque video tabulas multas, quarum picturæ propter pulchritudinem & absolutionem ad multam hominum memoriam permanserunt, ad quas pingendas coloribus viuis, & penicillo proprio, pictores habent vasa refertissima colorum, & ex ordine collocata suis in alueolis, vt intingere penicillum facilè possint, tum exemplar ante oculos propositum, quod in pingendo sequantur, & quod imitandum, & exprimendum curent: sed in hoc artificioso pingendi opere primùm pictores lineamentis quibusdam leuiter ductis picturam adumbrare solent, deinde colorare, tum illustrare, denique percurrendo singulas partes perpolire & absoluere, ne quid non opere magnifico pictum, nitidum, & illustre, absolutum, perfectumque maneat. Ita quidem videre est pictores imaginem quandam pingendam adumbrare, rudi quodam & impolito modo, deinde colores paulatim diffundere, pigmentorum, (quæ sibi sunt) florem & colorem adhibere, vt speciem iam claram & nitentem inducere videantur, picturam ex vmbraculis, & rudibus lineamentis ad imaginis exemplar reducentes, vt faciant nitere & micare suis luminibus illustratam, ne inter illam & exemplar quicquam interesse putetur. Cùm verò manum vltimam imposuerint poliendo perficiendoque, accessione nonnullorum, & aliorum detractione, quæ non tam conuenire videbantur, nihil illustrius, nihil nitidius picturâ, quæ in claro lumine posita, pulchritudine venustateque suâ, nitore & splendore, tantâ absolutæ imaginis perfectione, oculos teneret, pasceret mentem, ac mirificè recrearet. Et quidem in hac

in hac picturà, non horrida, inculta, abdita, & opaca, sed nitida, læta, collustrata cernebantur omnia, quorum spectatores appetentes, cùm hoc nitore picturam illustratam aspicerent, respiciendo satiari non poterant. Et quanquam sæpe res aliquas, câ facie, quá pictores, fictoresque voluerunt, nouimus; cum alij adessent pictores, ea in vmbris & eminentia videntes, quæ nos videmus, magis admirabantur imaginis absolutæ perfectionem, quá neque pulchriorem, neque illustriorem, neque perfectiorem se vidisse confirmabant, atque pictorem sic laudabant, vt Zeuxi, Timanthi, Apelli, cæterisque pictoribus præposuerint. Scitis autem qui hi fuerint, quam insignes pingendi artifices. Apelles pictor in suo genere perfectus, qui cùm caput & summa pectoris finxisset Veneris Coæ, reliqua rudia, & impolita reliquisset, eam partem, quam Apelles inchoatam reliquit, qui absolueret, inuentus est nemo: Quem tanti habuit Alexander, vt nisi ab Apelle pingi se prohibuerit. Zeuxim Crotonitæ, quoniam longè cæteris pictoribus excellere existimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt, qui multas tabulas pinxit, quarum nonnullæ ad multorum sæculorum memoriam permanserunt propter excellentem picturæ pulchritudinem. Sed hos & alios relinquamus, quos meminisse, non laudare volumus.

Textoria.

TExtor sedens telam ordiri vult, atque tibicinibus telam sustinentibus, radio procurrere incipit, insilia vicissim attollens deprimensque, vt alternis tela contrahatur, & aperiatur ictibus, quod necesse est ad texendi operas præstandas. Deinde pectine appellatur, densetur, paulatimque vt texitur, obuoluatur in liciatorio, siue iugo. Audire est scapum id temporis inter texendam telam sono percrepare crebro frequentique. Videre etiam est, harpedone, rotâ glomeratoriâ, fila rotando glomerari.

Sutor.

SVtores ad calceos conficiendos ex alutâ primùm scalprum, id est, cultrum sutorium adhibent, quo corium concidunt, alutam componunt, & in membra sua diuidunt, atque secant: alutam autem calceorum conficiendorum intra normam

mam seu modulum contentam consuere festinant, subulâ calceorum istiusmodi alutam, & obstragula, linguas siue auriculas, & soleas perforantes, & cheleuma, id est, filum cannabium, setis præpilatum inserentes iterum ac sæpius, quoad finem statuant operi, quod habent in manibus, ibi relicto alutæ multo præsegmine. Mitto glutinum, & aquam, quâ vtuntur, & buxum, ad macerandam pertundendamque alutam: scabellum, in quo rudi pelle amicti pectora ad genua vsque decidenti considentad corium molliendum, partes aliquas, atque adeò sæpe soleas dentibus mordentes comprimentesque, vt calceos optimos & ad pedes habiles, siue conclusos, siue fenestratos, siue concisos, siue cæsim apertos confectui sint. Quos qui induere voluerint, pro animi voluntate ligulis coriaceis aut sericis exornant.

Pistores.

PIstores sunt, qui subactâ farinâ panem conficiunt, confectum panem in furnum portandum curant, & palâ, siue infurnibulo immittunt, & ignem rutabulo proruunt panis coquendi causa. Quem auersum, conuersumque, vbi senserint esse coctum, extrahunt, & manu quatientes explorant coctus sit, an non. Quanquam ex crusti aspectu, nullo etiam tactu id coniicere satis poterunt.

Mensa.

QVoniam tempus est prandendi, videre est mensam fulcris sustentatam suis, & in medio palatio mappis stratam ex omni parte, mantilibus panem operientibus, vasculis in basis impositis, cum salino, theca cultellaria. Hanc vndique circundant sellæ plicatiles, vel sedilia, in quibus ex ordine pransuri consident. Propter mantilia, quod caput est prandij, mensæ primæ collocatæ, quas secundæ, deniquepostremæ consequutæ fuerunt.

Abacus.

ABacus in eodem palatio stratus erat mappis niue candidioribus, & in illo vasa ex ordine collocata, ad aquam & ad

vinum miniſtrandum, & ad alia, quæ opus eſſent, & occurrere ſolent in prandijs, efflagitatu diſcumbentium. Nam fercula ex coquinâ ſuis in patinis inferuntur in menſam. Erat autem in abaco polubrum ad aquam manus abluentium excipiendam, totum ex auro factum, & vrceus polubro proximus totus ſimiliter aureus ad aquam infundendam per epiſtomium. Pateræ deinde erant, cratheres, cyathi, atque alij calices diuerſa longeque diſſimili formâ. Ex his Chryſendeta ſpectabantur aliquot vaſo ex auro illigata, quæ cruſtas habebant, atque torques ex auro nexiles. Erant etiam gemmata aliquot vaſa, conſertas gemmas habentia, & aurea pocula, illigatis & incluſis emblematis collucentia mirandum in modum, catini, lances, patinæ, paropſides, ſcutellæ, ſcutulæ, & ſingulæ cum elaborata crepidine. Hæc inter paſſa, tantoque ſplendore collucentia, cymbium quoddam nitebat, procerum poculum, & concauum, ad cymbæ ſimilitudinem, carcheſium mediâ parte compreſſum, auſis à ſummo ad infimum pertinentibus ornatum. Magnum & illuſtrem ſplendorem addebant excipuli, qui liquoribus excipiendis ſubiiciuntur. Quæ cetaria, eſcaria, potoriaque vaſa, quæ ad apparatum magnificentiamque prandiorum, cœnarum & conuiuiorum deſiderari poſſe videantur? Ab altero latere abacus erat vitreis, & fictilibus vaſis ornatus, vbi bombilij calices erant anguſti oris, inter bibendum bombum ſonumque edentes, phialæ anguſto ore, oblongo collo, mediæ tumentes, paulatim & ad infimum in anguſtum contrahentes ſeſe, aliæ infimæ quoque turgentes ac tumidæ fideliæ, pocula, vaſa plurima diſſimilitudine multa, varieque diſcrepante. In hunc modum vaſa fictilia numerari non poſſent, quorum labra, orificium, collum, ſcapum, a quo baſis pendet, in orbem explicata plerunque, vt ſuſtententur & ſtent, nec euertantur, cum ſtare non poſſent ſine baſi, intuere: nihil ad ſuam formam explendam non adeſſe videbis. Sed deiice oculos in pauimentum, videbis in illo ſtatutas hydrias, ſitulas, modiolos, hos plenos aqua ad lagenas immittendas, vt frigeſiant aqua, refrigerentur vena, vel algeſcant potiùs, quæ frigida bibi volunt æſtiuo tempore. Vt autem vina ſint in promptu, cados, & orcas, œnophora, hic videas, quibus fiat ſatis poculis omnibus, quæ vino complenda ſunt, non ad vſum duntaxat conuiuij, ſed ad ſpeciem præbendam, & ornatum abaci. A latere enim gutturnium eſt, id eſt, aqualis anguſto ore, vnde quaſi guttatim aquæ latex manibus affunditur. Huius non diſſimile eſt illud, cuius

ius epiſtomio verſato patefiunt & obturantur fiſtulæ, vel ſiphunculi, & aquam copiosè ſatis & abundanter emittunt: ſed iam de coquinâ.

Coquinaria.

AD coquinæ vſum vſa neceſſaria quæres? verte quæſo teipſum in omnes coquinæ partes, & coquinaria vaſa cernes, ahenum, lebetem, cacabum ad pulmentaria coquenda, gabatas, ollas, & has paruas, mediocres, magnas, & fuſili ſtanno incruſtatas ad obliterandum ſaporem æris cernes, tripodes olim ad aquam eluendis pedibus calefaciendam factos, chrytrapum ad ollam ſuſtentandã, ſartagines ad torrendas frigendasve carnes, creacentrum ad configenda fruſtra carnium ac prehendenda coquis & laniis vſitatum, creagras, id eſt, fuſcinulas extrahendis carnibus ex aheno feruenti accommodatas, ſpatham, rudiculam, ligulam, quibus ſpumam coqui deducunt, & quæ coquuntur ſuper ignem agitant, cochlearia, quibus liquidum ſorbent & guſtant coqui. Denique carnariam furculam, vnde carnium pulpæ, & ſuccidiæ ſuſpenduntur. Quia verò neceſſarium eſt radi, diſteriq́ue multa, & friari, tyrocneſti, quod inſtrumentum eſt aſperum, & foraminibus plenum, quaſi in ſcobem diſterimus & friamus. Ad aſſandum crates ferreæ ſunt, verua, verucula, createuterium, in quo veru vertitur. Quoniam verua, ahena, & lebetes ſuſpendi debent, climacter in gradus ſcanſilis huic vſui potiſſimum ſeruit. Batillus proximus eſt camino cum forcipibus, ille, vt cineres & prunas verſemus, admoueamus, transferamus & admoueamus: hæ, vt prunas & candens ferrum prehendamus. Quid cùm ignis accendendus eſt? fomitem, & ſulphuratum ad ignem è fomite excipiendum coquus comparatum habet, quemadmodùm ad flammam vento excitandam, folles. Lignum poſt ignem conceptum, in torrem candentem conuertitur, inde prunæ, facilè in ſublimè volantes, titiones, carbo, cineres. Sed ad comparandos cibos, quæ & quot alia habet inſtrumenta coquus? An pila deeſſe poteſt, in qua piſtillo, aromata, herbæ, & ſemina contundantur? Hæc & alia proſpicies in culinâ ad vſus & vtilitates quotidianas.

Prandia.

HIs tot rebus abundantem hominem, iam intuere prandentem, ſed menſa cum abaco ſternatur prius, cum prandia

dia sint, vel statariæ, vel passerina: cœnæ, vel aditiales sacerdotis, vel ambulantes, vel cynicæ, vel aduentitiæ, viaticæ, collatitiæ, genialis aliqua, id est, opipara splendidaque cœna describatur, vel lautum & apparatum conuiuium. Neque hic volumus charistia, neque repotia, sed quale conuiuium celebrari solet, cùm locuples & copiosus homo alium sui generis ac fortunæ inuitat: quod si saliarem in modum celebratur varijs apparatum & extructum est epulis. Caput autem conuiuij pro temporis breuitate varium ac multiplex est, melopepones, vuæ, prodromi ficus, crustula lactis, orbiculi lactei, in panem recentem tostumve interiecti, & saccharo perfusi, amygdalæ nudatæ folliculis, cum vuis passis permixtæ, butyrum Flandricum, & horum similia, quæ tempus anni fert, primæ habeantur mensæ, & præponi solent. Missus deinde plures & diuersi, variè concinnati conditique: aues assæ plurimæ, perdices, pulli, intrituræ variæ, intritaque suauissima, capones inferti, porcelli Troiani auibus referti differentibus, pærnæ arietinæ assæ, conscissæ illarum & diuersi generis carnes. Præ omnibus splendebant pauones tam opimi splendentesque, & ad mandendum affecti: artocreata ex carne partim conscissa, partim columbinis pullis, partim alijs auibus inferta, incrustata, dissimili formâ prædita, & in Hispania, & Anglia, & Flandria, carnium multarum, & auium integrarum diuersitate inferta. Quid dicam de edulijs alijs, & alijs omnibus tantâ conditionum varietate concinnatis, quæ ouorum luteis totâ summitate, quasi stellis distincta, & in medio maximè illustria nitebant, & splendebant mirificè? Pernæ petasonis in vino elixæ quantam suauitatem odoris exhalabant? nihil ad conuiuij apparatum & magnificentiam, nihil ventres falisci, nihil caro aprugna, nihil ceruina, nihil vitulina, nihil cuniculi splendoris habebant ad cibos nominatos, & ad alios, qui tacentur, propter multitudinem diuersitatemque comparati. Prætermitto intricuras: peruentum est ad ollam refertissimam gallinarum, vitulinæ, arietinæque carnis, petasonis pinguis, & macri, & intermixti. Quis scutulas sinapis, aut petrosilinati salsas, iuscula, salsamenta commemoret ad auiditatem excitandam in ferculorum multitudinem diuersitatemque tantam? Illata suo tempore quæ sequuntur: videres leucophagum, similaginem, amylum, orizam, vermiculos. Cùm verò ad vltimas mensas peruentum esset, nec quidquam aliud desiderari, nec afferri posset præter fructus & placentas, & tragemata,

quorũ copia redundarunt mensæ. Ecce ante istiusmodi missus vltimos, mare misceri terræ crederes, apposita fuerũt ordine suo innumerabilia piscium genera, imprimis lupus cum aceto, & capparibus, soleæ frixæ. lucij recentes, tinni assi, mænæ recenter frixæ: crustulata denique, in quibus inerant barbati, murenæ, & trutæ multis conditæ aromatibus, gobij frixi, cammari, & cancri elixi: admixtæ scutellæ fuerunt cum piperato, crocato, quemadmodum ad aues superiores assas, ad pullos, perdices, cuniculos, anaticulas: intinctus, seu embammata, acetum, omphacium, axiphora, & ad singulos ferculorum missus, mala medica, limonia satis opportunè importata fuerunt. Quid dicam de mensis vltimis? quidquid aridorum fructuum forum fructuarium, quidquid dulcedinis forum dulciarium venale habebat, in mensas vltimas importatum: cupediæ, pyra, caseus, oleæ Hispalenses, striblitæ, artolagana, testuacia, & sartaginea, quæcunque tragemata, caryota denique ad stomachos, buccellatum, cydoniatum, coriandrum saccharo conditum. Ac ne quid deliciarum deesset, aquæ odoriferæ roseaceæ, flos mali medici, moschati ad manus abluendas non abfuerunt, huic conuiuio lautissimo magnificentissimoque. Videres etiam quæ commemorata sunt fercula inferri admodum eleganter, & Aulicorum vsitato more, ritu, elegantiaque politissimâ, ritibus & cærimonijs omnibus, quibus Principes vtuntur. Aderant instructores structoresque multi, prompti, agilesque administri, alacres, & erecti, paratissimi, celeres & expediti, omnes tunicati, & capitibus apertis. Hi fercula inferre, alij expedire mensas, tollere, occurrere, deferre, quò iubebantur, ministrare inter epulas poscentibus pocula vini veterrimi suauissimique. Inter tantam autem multitudinem diuersitatemque epularum fercula hæc solùm spectari, oculis cerni duntaxat plurima, nec apponi in mensam, procul aspecta in culinam referri, non pauca integra intactaque relinqui, asseruari alia iussu discumbentium, alia deferri in conuiuarum ædes, vt quisque volebat & iubebat: hæc fratri, hæc filijs, illa vxori, alia cognatis, amicis alia dono mitti, donari non pauca administratoribus, pueris præsentibus & astantibus, pro diligentiâ, pro solertiâ, ad iubentis arbitrium, voluntatemque conuiuæ, laudari omnia bene structa, bene concinnata, præclarè condita, affecta satis admodum, adeò absoluta perfectaque, vt nihil suprà. Audires palatia vocibus personare conuiuarum, ministratorum strepitu percrepare, & horũ introitu, redituq; infe-

ferentium fercula, aliorum exeuntium redeuntiumque in culinam petitum repetitumque toties triclinium, culinamq; frequentantium. Si quæras, qua ratione bibant, circumpotatione sublatà, neque amystide bibebant, neque temetum, neque merum, neque ignobile, sed dilutum. Atque ita vinum fugiens, acescens, hornum, recens, asperum procul ab hoc conuiuio; sed molle, lene, veterrimum suauissimum, & fragrans bibitur. Quod si quis honorarium vellet, si Apianum, si passum, si Falernum posceret, ministrabatur statim, & quibuscunque poculis posceret. Sed quid præstantiam, ac lenitatem vini prosequor, cum murinam, ciceram, mulsum, si posceret, non abesset, & vinum quocunque colore appeteret conuiua, siue album, siue atrum, siue rufum vellet, siue heluolum inter album, & rufum. Quin & amicissimus lactis qui fuisset in hoc conuiuio, haberet lac serosum, florem seu pinguia lactis, serum, colostrum, coagulum, orbes lacteos, caseum recentem & Flandricum, sine scobina, quem in quadras diuidens, suauiter & iucundè satis ederet.

Altera descriptio prandij, & rerum diuersarum in prandium incidentium.

INstruenda modo ornatius & adornanda mensa est suis rebus, & apparatu solito. Postquam recens è puteo hausta fuit aqua, & ad manus abluendas in gutturnium infusa, simul etiam & mantile pendet mundius ad illotas manus abstergendas: nam quod suspensum erat, inquinatius videbatur, & sordebat iam. Adde instare coquum, percocta iam esse, condita ac penitus apparata cibaria, escas absumi iam videri, ac periculum esse, ne prandium corrumpatur, cui proculdubio fides habenda est. Nam ille semper monendus est, ac vicies per diem increpandus est, sic lentus, & tardus esse solet. Cum igitur ancilla abhinc horam vnam scopis euerrerit triclinium, & ab ancilla atriensi mappas acceperimus & tapetem, nil restat nisi vt operas dare incipiamus. Et primùm tapete mensa conuestiatur, deinde consternatur: in illo sunt loculamento stanneæ quadræ, & orbiculus, cui patinæ superponantur, ne mappæ polluantur. Inter prandendum cochlearia pedunculis inauratis, & cultri manubrijs argenteis ex locis efferantur suis. En duo salina sale contuso completa. Ex cella promptuaria panem deportatum habemus hic & primarium,

& candidum in canistro, nam secundario locus non est, nec fuit vnquam hac in mensa. Atque cellarius quantâ curâ & labore nos modò leuare visus est, c ineas, lagenas, œnophora portans multò ante prandium, & nihil timens, ne quid de vino, vel gustando, vel pitissando hauriremus. Panem igitur quadræ cuilibet suum imponamus, & tegamus mappula. Et quidem adest Deus, en lotas mappulas, quoniam quæ in arculâ erant, maculis iam sordebant: bene sit ancillæ, quæ deportauit tam candidas, tam mundas, vt magis mundas optare non possemus. Vas refrigeratorium Guzmanule tu infer, in quod œnophora, & canthari deponantur: nam nunc æstuant omnia canicula sæuiente. Quin & cupream trullam ne obliuiscaris, in qua crystallina pocula & argentea eluantur. Sed iam ornemus abacum vasis, patenis, patellis, catinis, & lancibus, vt permutare ad singulos missus, & quoties opus fuerit, commodè possimus. Atque de pane cibario quadras desecari oportet, cibis substernendas, & afferri sportulam, in quam reliquiæ ciborum & officula de patinis à mensa ablatis proiiciamus. En duo pueri opportunè ad afferendas pateras, phialas, scyphos, cullullos, cymbia, ciboria, chrysendeta, anaglypta, toreumata, cælata, non cælata pocula, quamuis omnibus opus non sit, sed ne dominus à poculis inops esse videatur: quamuis in gutturnium aquam infuderimus; tamen magnum illud malluuium argenteum marginibus seu labris inauratis, cùm suo vrceo, magno quidem erit vsui & splendori, vnde manibus lymphas demus, atque tonsis villis mantilia Aulicorum elegantia solita. Atque pocillatores nos duo, illi dapiferi erunt, alij auferent & expedient, qui solent, lances, catinos, scutellas, & patellas, rogabimusque vt de ablatis aliquid asseruent non repugnante coquo: defessi enim his comparandis, & ornandis rebus non possumus non esurire, & præ fame intestinis horrendum murmurantibus & rugientibus. Sed iam herus & conuiuæ in aulam pransuri veniunt, & veniant bonis auibus; quando licuit per tempus omnia comparare, vt nec sellarum mensæ admouendarum officio defuerimus. Certent conuiuæ iam officijs inter se de sedendo, de capiendis sellis, de occupando, obtinendoque loco honoratiore altioreque. Audio sacrari mensam, cunctis stantibus, & consistentibus ante mensam. Sed qui religiosi non sunt, breui consecratione contenti, quemadmodum neque coniunctis manibus, neque oculis in effigiem sublatis, neque statis a Deo precationibus, visi sunt, neque

neque tanta pietate, & attentione, sed cum festinatione, vt Deum solum precati fuerint, breuiter benedixisse dignaretur. Iam igitur missus ex ordine illati, fercula ministrata, allata & expedita omnia more solito. Atque hic neque pueros, neque ministros loqui volo, sed spectatorem, qui miratur conuiuas hos ita ex ordine accubuisse, vt in moribus, in verbis nullo modo offenderint. Nam neque vt rustici manus tenebant in gremio, neque alteram in sinum illatam, neque innitebantur mensæ vtroque cubito, neque supra mensam habebant, sed quod scitum est & elegans, admoti mensæ cubitis innixi, cum opus, porrigebant manum in patinam. Vnum duntaxat inelegantem animaduerti, qui sedens parum honestè, ventis hinc inde videbatur impelli, modò in dextram, modò in sinistram partem propendens. Atque idem aliquos curuato leuiter, non recto corpore prandentes magis laudabat. Ita cultello iidem conuiuæ vtebantur, vt manubrio caperent illum ad sectiones: panem ad dextram, quasi rem sacram, collocatum habebant, quem vbi in frusta oblonga & tenuiora conciderant, postea digitis, & præcipuè pollice & indice bolos, seu frustilla defringebant. Sed illud spectatori mirum fuit, de toto pane recisum multò plus, quàm conuiuæ possent absumere, quòd decorum esset fragmenta relinquere. Vnus crustam panis superiorem inferioremque pulchrè resecabat, & medulla vescebatur, quod senex cortice vesci non posset, & excoriato indigeret pane. Alius verò cortice gaudebat relicta medulla, quod ad exsiccandos, & ad humores absumendos, & ad stomachum constituendum putaret valere plurimum. Quod posterius quamuis salutare sit aliquibus vrbani tamen & politici non probant, sed quod vsitatum est, vt & cum cortice, & medulla coniuncta frusta dissecentur, ne tantum panis delicatus hic vir & valetudini consulens dissipet ac perdat. Neque tanta quis valetudine videtur, vt protinus stomacho eius frusta inhæreant: delicatiores alij & magis perdita valetudine sunt, qui cortice ac medulla vescantur: sed officia huiusmodi, & miro cum lepore qui doceri velit, veteres honestosque homines ineuntes conuiuia ex antiquis Annalibus accipiat. Ego iam de potu pauca subiiciam: quanquam aqua salutaris, perniciosum vinum vulgò existimetur; sic equidem medici accipiunt, vt vinum nemini detur nisi modicum & dilutum. Et puberi quidem ætati vinum parcè permittitur, quod & ingenium acuat, & valetudinem sustentet:

ita tamen vt magis ad cibum concoquendum, quàm ad sitim depellendam valeat. Quòd si paulò largius bibendum sit, oportet & decet homines honestos aquæ potores esse. Quid si vinum meracum bibat aliquis? turpe quidem, & homine bono indignum. Quid enim aliud agat, nisi vt viscera adurat, ignem igni addat? Quid si non temperanter, & modestè, sed auidè nimis & intemperanter bibat, vt patente nimis rictu merum infundens oculi flagrent & sudent, vt vtrinque in pectus vinum ab ore defluat, spiritu penè intercepto? Quid si nondum manso ac traiecto in ventriculum cibo, nec prius ore labrisque abstersis, bibat aliquis, & postquam biberit, non labra consueuerit abstergere? Quid si inter bibendum aliquis intortis oculis aspectet alios, & sæpe occiput in tergum reiiciat, vt nec minimum vini, non guttula relinquatur in poculo? quippe qui nouerit exsiccare calices, nec primis labris attingens calicem bibere, sed totum os labiaque in calicem immergere, more brutorum in piscinam, aut in flumen ad bibendum actorum. Hæc quia turpia, omnibus & honestis viris maximè vitanda sunt, & illud præcipuè, ne vino se quisquam obruat, memor Ciceronis probro dantis Antonio, qui suis faucibus, suis lateribus, suâ gladiatoriâ totius corporis firmitate tantum vini in Hippiæ nuptijs exhauserit, vt in cœtu populi Romani, magister equitum publicum negotium gerens, gremium suum, totumque tribunal impleuerit. Sic equidem temperatos volumus homines, vt quantum vini, quoties in conuiuio, & quo tempore bibere debeat, ipse nouerit, vsque eò, vt post capita prandij, post offam, post esum lactis non bibat, sed semel aut iterum, idque medias inter carnes, & post omnia fercula. Quòd si administri rogauerint, responsum illicò velim illum in ore habere, ne augantur animi, se biturum & depulsurum sitim, cùm sitierit, quod si semel biberit, se bibiturum, cùm denuo siti vrgebitur. Sed redeo ad epulas, & quando & quomodo accipiendum è patina videamus. Et quidem si separatim cuique sua patina non apponatur, in quam dentur epulæ, vbi iam consederint omnes conuiuæ, & explicuerint mappulas, non est derepentè inuolandum irruendumque in paropsidem, quin etiam fame dominante appetitio coërcenda quidem, vt nec subitò cibum tangamus, nec primi manus immittamus: si cum maioribus natu lectisque hominibus accumbamus, postremi omnium escas tangemus, & ad eas semel &

iterum

iterum inuitati: etiam præstandum, vt quis in accumbendo, primos cubitos non eligat (quid dicam præoccupet?) etsi illi propter auctoritatem, & præstantiam inter cæteros debeantur. Hominum enim fuit semper iudicio valentium priores alijs partes concedere. Sic equidem auiditas & edacitas vituperata fuit: Sunt enim nonnulli, qui bolos nimis feruentes in os ingerentes, eos aut mox reddere, aut si propter turpitudinem, & dedecus non audent, non parum adustâ gulâ deuorare coguntur. Quanquam nec illi laudandi, qui diutius pleniore que spiritu afflant, quod haustum est cochleari, donec penitus frigidum efficiatur. Digiti etiam in iura, seu embammata intingendi non sunt, sed offa cochleari, aut, quod Itali faciunt, cultro & fuscinula, cultroue accipiendum aliquid de patinâ, iisdemque instrumentis reponendum est. Illud etiam vrbanitatis & elegantiæ, si quid optimum, & in suo genere singulare fuerit, vt relinquamus proximè accumbentibus, & honoratioribus, ac principibus conuiuij, inferiore parte contenti. Exempli causa, pectora gallinæ relinquemus, album etiam pauonis, & in hunc modum suauiorem præstantioremque partem aliarum diuersi generis escarum. Nam præterquam quod illud vrbanum est & elegans, tum præbet specimen hominis frangentis se ipsum, & gustatus non appetentis admodum. Quæ si inspicienda sunt, multò magis cauendum, ne inuertamus vasa escaria, vt quod viderimus inesse suauissimum & optimum, id ante oculos positum habeamus, vt inferamus in os prius, & cum suauitate transmittamus: inde consequuntur ea, ne patinas repleamus nostras, ingerendo congerendoque plurima, vt aspectum expleamus, & compleamus postea ventrem. Mitto reliqua, vnum non prætermittam hoc in genere, ne sic vescamur, vt toti videamur in patinis esse, & inferendo multa, inferciendoque os illiusmodi, vt malas referciamus compleamusque ambas, vtraque buccâ vescendo, & festinanter, & auidè, & cum stridore, vt rogati rem aliquam respondere nequeamus: Hoc enim helluonum & vorantium est, & qui inexplebili auiditate satiari nunquam, alia & alia semesa, & sæpe integra demittunt ad aqualiculum, & sæpe suffocandi se ipsos discrimini non semel expositi. Sed quæret aliquis quid agendum, cùm ab alijs quidquam porrigatur in mensa? Id quidem in promptu est, cum exquisitiores & apparatiores, siue communes & vulgares escas, quisquam discumbentium obtulerit, vt

gratias agamus, & paululum assurgentes, deinde frustum resecabimus capientes summis digitis, aut fuscinula prementes, quod nos esuri sumus, reliquum cultello affixum, aut illi à quo totum accepimus, restituemus, aut si eius orbis non vacat, vicino, aut in patinam referemus. Laudantur autem, qui delicatiorum, & suauiorum escarum partes omnino recusant accipere, & honoratioribus, aut maioribus, eas relinquunt, vt illi commendantur qui viliores vltrò ad edendum sumunt: sic in auiditatis, & voracitatis vitium non incident, & omnem suspicionem fugiunt. Videor multus esse in conuiuiorum rebus tractandis, sed nonnulla non omittam ante sermones communiter habitos & gratias actas, quæ scio Latinè scribentibus profutura multum. Quæ sint, si nosse cupitis, considerate, quàm à conuiuarum elegantia abesse debent ea, quæ nonnulli faciunt, vt ijs, quæ bibituri sint, quæque esuri nasum admoueant: hæc enim nauseam ciere quis non videat? Illi etiam qui digitos iure vel escis contaminauerint, curare debent, ne eos lingere, ne ad tunicam, sed ad mappulam abstergere videantur: ne vt canes, & feles, cùm comederint, exerta lingua, os & digitos lambant. Quis etiam vestem commaculet, cùm abstergendi causa, dentur mappulæ? Nemo etiam vrbanus bolos quamprimum deglutit, nisi dentibus molendos curauerit: ore pleno loqui, aut bibere quemquam, labris patentibus comedere, spirare naribus, anhelare, turpe est. Cùm quis naturam expleuerit vescendo, nouam non licet auiditatem irritare, & secundis etiam mensis, & bellarijs, quasi noua cœna se farcire. Puramen oui cultelli mucrone, non vnguibus aliqui purgant, postea albumen illud concretum, pane non pollice excipiunt, & in os inferunt: & faciunt bene, vt illi male, qui circumactis oculis obseruant, quid alij comedant, qui in aliquem nimium detentos & defixos retinent: qui capitibus quoque retortis nosse volunt, quid in alia mensa geratur, malè se gerunt in mensa. Denique cura, ne antequam surgas, ita vino os eluas, vt in terram expuas turpiter, neque dentiscalpium ori insertum retineas, sed serua, vt eo pransus vtaris. Vbi verò ex aliquo ferculo, aut vini genere magnam gula tua voluptatem perceperit, in gestu, & voce, & inter epulandum, nec pransus etiam indicabis. Iam ad sermones inter cœnandum habendos veniamus. Quos profectò habere nemo adolescens audebit, iniens conuiuium cum senibus: lepidis, & iocosis dictis arridere poterit, modò non obscœnis,

nec

nec turpibus: id cauebit ſemper, ne vitupêret liberiùs, quæ apponuntur, id enim epuli dominus, ſeu conuiuator ægrè fert. Cauebit etiam, ne de abſentium famâ detrahat, nec alienis laudibus obtrectet. Atque ſi prudentibus hominibus conuiuij dominus credat, non multum tenuitatem apparatus excuſabit, neque verbis extollet, neque commemorabit, quàm carò ſingula conſtiterint. Quæres, ſilentium igitur indicendum ſiet? Probo ſilentium; quòd ſi loquendi facultas ſiet, ac voluntas, non improbo diſputationes, hiſtorias, exempla Sanctorum. Quanquam prandium ſi lectione ſacrâ condiretur, id è Christi notum eſſet bona præſtantique diſciplina. Ac ne quidquam prætermittatur, gratias agendas edicunt, imperantque boni omnes, poſt epularem accubationem, qua de duas deſcriptiones literis mandatas fuiſſe non improbabit, qui rerum omnium non inſciens eſſe voluerit.

Edulia.

VT quondam tomacula, ex iecore porcino, minutatim conciſo, & iam ſemicocto, infuſis ouis, & caſeo optimo, & liquamine, pipere, aniſo, zingibere fieri conſueuerint; ſic & edulia noſtris temporibus ex carnibus conciſis fieri paſſim videas, & ſemicoctas ſemive frixas in auxillam inijci, permiſceri alias atque alias carnes, concinnari pipere, croco, alijſque aromatibus, denique infundi oua cruda ad abſoluendum perficiendumque edulium. Inter apparandum ſtridere intus omnia flammarum ardore ebullientia, permiſceri interea, agitari, verſari, concinnarique, quod ſaporis punctum ferat, & edulij numeros abſolutos.

Piſces.

IAm de piſcibus, & generatim duntaxat. qui ſpeciatim cupit, adeat primum Apparatus noſtri volumen. Piſcis in aquis degunt, fluuiatiles, marini, paluſtres, quorum alij corio, & pilis teguntur, vt vituli; alij corio tantum, vt delphini; cortice, vt teſtudines; ſilicum duritia, vt oſtreæ, & conchæ; alij cruſtis, vt locuſtæ; ſcrutis & ſpinis, vt echini; ſquamis, vt piſces; aſpera cute, vt ſquatina, qua lignum & ebora poliuntur; molli, vt murænæ; alij nulla, vt polypi. Diuerſis piſces nominibus nuncupantur, teſtacei, cruſtati, turbinati, molles, ſeu potius leues, cetacei, cartilaginei, in quibus oſſium vicem explet cartilago.

Quanta autem multitudo piſcium? acus alburnus, aloſa, anguilla, aurata, ſiue orata, araneus, cancer, cochlea, conger, halec, lampetra, lucius, mullus, muræna, oſtreum, polypus, raia, rhombus, rāna, ſalmo, ſalar, ſarda, ſcombrus, ſepia, ſolea, tinnus, tinea, xyphias, & alia piſcium nomine continentur. Atque hic omitto alia genera piſcium, vſitatis ſolùm, & magis notis contentus. Nunc piſcandi artem aggredior: atque piſcandi gratia propono mihi piſcatorem, qui paſcatu viuit, vel eo ſe oblectat, cum ſportula, arundine, ſeta, hamo piſcario in fluuium contendentem, & ex ripa vel ſtantem, vel ſedentem, calamum, ex illo ſuſpenſam ſetam cum hamo, eſcam affixam ad piſces capiendos habentem, manu tenere, expectare, vt piſcis ad hamum decurrat: Qui ſimul atque ad eſcam accurrit, arundinem tollere ſtatim, & ineſcatum piſcem capere lætus ac hilaris properat. Et quia bene cecidit vnus & alter iactus, & reliqui bene procedere viſi ſunt, vſque eò, quoad ſportulam piſcium, & piſciculorum multitudine compleat, ex quibus quæſtum facit, & lucrum ad alendam familiam idoneum, piſcari non deſinit. Primum, videre eſt piſcatorem conſpicientem piſcem, & ſingulas illius partes oculis luſtrantem, corpus, pinnas, ſquamam, branchias, poſtea tanti quanti æquum eſt, & vſitatum vendere. Qui volunt apparare piſces, primùm purgare eos debent, deinde deſquamare, tum exenterare, tum abluere, denique vel elixare, vel frigere, vel torrere, aut in craticulis pertuſis aſſare. Quid quòd muria condire homines ſolent, & ad tempus ſalſamento macerare, vt ad prandia, ad cœnas apparent ſuis temporibus, & in tomos ſegamentaque ſua partitos inferant piſces in menſas: ſed redeamus ad piſcandi modos alios. Quis rete, rete rarum, fundam, tragulam, verriculum, ſagenam, naſſam, excipulum, fuſcinam, maculam in ore non habet, inſtrumenta piſcatoria, quæ cùm de piſcandi multâ diuerſitate agere voluerit, in promptu ſtatim eſſe debent? Retia enim iaciuntur in fluuij partes piſcibus abundentes, quæ grandi maculâ rara nonnunquam iaciuntur, in orbem funduntur, ſparguntur que deinde: vnde funda, quemadmodum tragula ſubere ſuſtentatur, innatans in aquis, quoad trahatur piſcium refertiſſima: ſic intellige verriculum verrere fluuium, & piſces ſecum trahere. In naſſam autem, cùm vas è vimine contextum ſit, in eaque recondita lateat eſca, ad quam auidiſſime piſces decurrunt, piſces ſemel ingreſſi exeundi facultatem non habent. Excipulis vero ex viminibus, aut ex alia materia contextis intercipiuntur, &

tur, & incauti comprehenduntur pisces. Et quoniam piscatores anguillas, & alios pisces, in imo aquæ fundo natantes, figere consueuerunt, fuscina, telo trisulco, bisulcove, sceptro quondam Neptuni, vtebantur.

Lychnus pensilis.

LYchni à soluendis, hoc est, disijciendis tenebris dicti claritate suâ, à laquearibus dependent multis lucentes myxis, suis ex epistomijs in circuitu prolatis, totum illustrantes triclinium, quorum ellychnia affuso oleo foueri necesse est, vt nutriant conseruentque flammam. Quemadmodum in alijs lychnis minime pensilibus, vno contentis myxo, affundentes oleum flammam fouemus conseruamusque, & emungentes detrahentesque fungos, humido præsertim tempore excrescentes.

Candelabrum.

CAndelabrum, quod lychnuchos Plinio, altum est, in quo candelæ figuntur, quacunque ex materia constent, scirpis, tæda, seuo, cera. Atque à basi surgit scapus, ab scapo culmen candelabri, locus candelarum figendarum, quæ emunguntur noto emunctorio, & fungo purgantur offuscante lucernæ claritatem.

Laterna.

LAterna corneis laminis circumclusa, vel papyro candida ex inferiore parte tecta, à superiore patens vt fumus, in sublime tendens, feratur foras, lucernam accensam continet, quam per portulam, quæ postea clauditur, inferimus, quam laternarius præferens, loca illustrat quacunque progrediuntur ij, quibus lumen præfertur clarè collucens, sebaceâ, vel cereâ candelâ flagranti intus contenta.

Fundamenta ædificij.

CVm fundamenta iaciuntur, terram & fragmenta laterum, aut lapides comportari & proijci commiscerique necessarium est, & pauicula, cylindroque tundi, coæquari, densarique ad parietes vsque tollendos. Modiolis id temporis, situlis, haustris opus est ad aquam diffundendam, quam imbibere queat

terra

terra pauienda tundendaque vehementer. Inde eriguntur parietes, ad libellam perpendiculumque, vt altitudo structuræ recta directaque conscendat ad normam, scilicet exacta, & vt funiculus creta, aut rubricâ illitus, & lapides saxaque dirigantur ad amussim, vt opus perfectum sit, & parietes, quorum altitudinem libella explorauerit, norma angulos, regula longitudines, ad lignorum vsque opus. In quo sic fabros materiarios occupatos videbis, vt asciandam modò materiam signent, modò in segmenta diuidendam, linea suo tempore in manus sumpta: sed ductus ille parietum, & continuatio mira ad tecti vsque altitudinem, & summum fastigium, ordine laterum & lapidum obseruato ductu, altitudo, latitudo, & crassitudo parietum, cubicula, & palatia considerentur ad operis absolutionem mirificam.

Ædes amplissimæ.

INtueamur ædificium, respiciamusque, in quo propter insanas ædium substructiones facile homines amplius mille valentes versabuntur. Fundamenta arena, calceque multa farta, calcataque calcatorijs optimis fortissimisque iacta fuerunt. Parietes ex lapide tres vlnas à solo primùm excitati sunt, ne curruum aut lecticarum offensione, decursu temporis attererentur, absumerenturque lateres. Quod reliquum est parietum latere Malacitano sublatum est. Palatia, cubicula, conclauia, tam hyberna, quàm verna & æstiua ædificata sunt plurima. In quatuor enim membra ædes distributæ diuisæque sunt proportione mirabili. Cùm verò nulli sint parietes opere albario tecti, sed omnes opere tectorio ornati, tum pauimenta cubiculorum non eadem sunt, sed partim tessellata, partim segmentata, vermiculataque, partim miniata, tum lithostrota, id est, lapidibus strata, tum intestina, denique spicata, ac ne quod genus pauimenti deesset ædibus, lateritia. Quæ multitudo varietasque pauimentorum ornatum maximum & splendorem ædibus afferebat. Nihil enim nucleo, quem crustam siue corium pauimenti appellamus, pulchrius, nihil nitidius, nihil iucundius propter venustatem, propter nitorem, varietatemque suam. Fenestræ non in aream aliquam, sed in plateam longam & latam ab vna parte spectabant, ab altera in hortos amœnissimos, & iucundissimos. Pauimentum subdiale quot prospectus habebat spectantes in vias, & plateas vrbis celebriores,

propter

propter turres duas ab vtraque parte? Sed libet iam obire singulas partes, & inferiores, & superiores istarum ædium. Imprimis autem, antequam ingrediaris in ædes, more veterum Principum, protyrum, id est, vestibulum inter ædes ipsas, & viam interiectum, quo qui salutatum venerint in peristylium nondum ingressi, nec in intimas ædes recepti, expectant responsa mandataque dominorum. Ostium quam amplitudinem habet, siue diathyrum obiectum & oppositum ostio, ad ventos irrumpentes, dum valuæ aperiuntur, excludendos; siue hyperthyrum, superlimare, siue hypothyrum illi obiectum, atque vtrumque transuersum superum & inferum limen; siue antas, vtriusque ostij latus munientes, cum suis antepagmentis, quæ cum antis appangantur, affiganturue, quem habent ornatum, quam insignem formam, cum supercilio præsertim ipsis ostiorum antepagmentis in hyperthyrum imposito? sed quæ valuæ quantam in altitudinem surgunt? quam etiam amplitudinem habeant ferreis constratæ clauis, & laminis rectis transuersis cum cornice ad pulsandas fores: seræ verò cum vecti cum fortes sint & crassæ, prò valuarum amplitudine, arte polita sunt, & spectata. Sed iam ab hoc aditu, & quasi ianua patefacta. ingrediamur in peristylium, quod columnis vndique inclusum est, & quasi septum, quibus porticus sustentantur, per porticus verò in palatia & cubicula verna æstiuaque ingredimur. Columnæ altæ sunt crassæque, rotundæ admodum, ad quarum firmitatem stabilitatemque stereobatæ è solo eductæ, stylobatem lapidem basi suppositum sustinent; inde basis, quæ spira vnius tori aut duorum ornatur. A basi surgit scapus longus, crassus, rotundus ac perpetuus: supra scapum epystilum. Cum autem hæ columnæ rotundæ sint, tum striatæ, tum structiles sunt: in capitulo volutæ propendentes, circuli tortilis ad modum, aut cincinni crispati: tori columnæ crassiores torques, & teretiores. Abacus, & echinus, & inter vtrumque puluinus interiectus est, vnde volutæ dependent: denticulus fascia epistylij ad dentium speciem intersecta. Cymatium, quod sinuosum, vndæ in præceps ruituræ speciem præbens: reliqua, quibus ornantur columnæ, lances, encarpa, cornua, taurorum capita, vittæ reuinctæ, lemniscique ex coronis pendentes, reliquus ornatus, splendorque columnarum, cum puræ non sint, sed scalpturis, varijs formis, figurisque, strijs ornatæ, qua specie, quo ornatu, quo splendore sunt? vnus satis esset Zophorus, balthei picti speciem præbens, in quo metopæ &

figuræ exſculpuntur ad columnarum laudem eximiam. Quod vltimum ædium maximarum faſtigium coronide ſua terminatum, ſuperciliοque eiuſmodi, quod proiectura dicitur, ad proijcienda arcendaq; à pariete ſtilicidia, ne venuſtatem tantam, nitoremque fœdum deformemque reddant? In alio impluuio pilæ ſunt, à columnis, quas ſcis, quadrata forma diſtantes. Sed iam ingrediamur in palatia, quæ pauimento teſſellato, aut lateritio ſtrata ſunt, tum parietes craſſiſſimi ſunt, & inducto tectorio ſplendentes, & ad depellendos calores, & frigus, & ad ſplendorem, magnificentiamq; ſpectantes: tectum trabibus primùm ex vuo parietum columbario in alterum immiſſis, craſſiſſimis, & dolatis, leuigatiſque, tum aſſibus coaſſatum eſt, clauorum affixis robore, & aſſibus multò minoribus inter coaſſationem vnius & alterius aſſis interiectis. Videre tamen eſt proceres trabium prominentes, & mutulos, aut coronas, Atlantes, vel Caratides, illæ in virilem, hæ in muliebrem formam affabrè factæ, ſubiectæque, partem impoſitam ſuſtentant. Tholus medium tectum ſæpe condecorat, cùm in teſtudinis vmbilicum trabium capita conueniunt. Ita tecta vel aſſibus obducta, vel fornicata, vel concamerata aſpicies. Feneſtræ quot & quantæ ſunt neceſſariæ cum ſuis feneſtellis cæcis & apertis aliquot, in ſummitate, vel extremitate, ad lucem inferendam, vt clara ſint & illuſtria palatia & cubicula, etiam obſcuro nebuloſoque cœlo? Non deſunt alia cubicula minora laxitatis non amantibus, tignis & tigillis tecta. Ita ſunt laquearia pulcherrima, picturis & opere vario elaborata, ſupra quæ tecta ſunt tegulis operta, ſiue pectinata, d ſpluuiataque, ex vtraque parte deuexa, quæ diuortio quodam hinc inde pluuiam demittunt. Alia tamen teſtudineata ſunt, quod per quatuor partes deuexa, aquam deijciunt: ſed imbricata, id eſt, tegularum ordine multo tecta, per imbrices omnes præcipitem agunt deturbantque aquam. Pergulæ non omittantur, quæ à lateribus apertæ, per multas partes aerem excipiunt, & extra parietem ſæpe porrectæ, & modò tectæ, modò ſub dio expoſitæ, in quibus deambulare domeſtici ſolent, viaſque, forum, plateas, hortos, agroſque proſpectare, & in illis, ſi collibitum fuerit, cœnare. Ponantur in ædium laudibus Meniana, quæ tignis extra parietem proiectis, tabuliſque conſtratis, ſpectandi locum dare ſolent. Quæ non minus grata profectò ſunt, quàm pergulæ, & ſæpe propter clathros ferreos, & capitellum impoſitum, varioque ornatu, elegantem ſpeciem habent, & quandam amplitudinem

plitudinem præferunt. Denique eiusmodi sunt ædes, in quibus culina, cellæ penariæ, vinariæque, equile, reliqua ad vsum & ad venustatem ædium reperire poteris. Quid plura? sunt ædes Principis Hispaniæ potentissimi, à Rege Philippo in aulâ Regiâ, quod omnes sciunt, secundi.

ARCHITECTONICA
Trochlea.

Rochlea supra puteum satis necessaria est, cum æreo, ligneove orbiculo, rotulave striata, quæ circum axiculum versatur, ad aquam hauriendam fune ductario. Quemadmodum illius ope iuuamur ad subleuanda, demittendave onera, fune ductario per orbiculos rotulasve traiecto, deiecto, sublatoque paulatim.

Cochlides.

QVoniam ad cubicula ędium, totamque superiorem domum per scalas ascendimus; & cochlides ad diuersas ædium partes spectas, scalæ cochlides describantur. Quæ scapo gradibusque constant, per quos ascendimus in superiores ædium partes, per circuitum tamen, & per gyrum ascendendo; deducemus autem, si collibitum fuerit, manum per scapum ab infima coassatione ad summum vsque libramentum.

Tympanum.

INgens rota, quæ tympanum dicitur, à calcantibus operarijs circumagitur, & axis fune obuoluitur, & effert in sublime onera, aut valuas etiam aquarum obices.

Ciconia.

QVid magis notum ciconijs? quæ in hunc modum construuntur, vt trabs alte solo depangatur, cui altrinsecus altera longior transuersa immittitur, fibulâ adstricta pondere vnam partem prægrauante.

Lectus cubicularis.

LEctus cubicularis, siue torus ligneus totus, & campestris vulgò appellatus, cùm fulcimentum habeat ex omni parte constructum, & asserculis, vel tabulis insertis, loris, vel fascijs transuersis ad culcitras lineas sustinendas à lateribus cum spondâ coniunctum, tum lectus primus & extremus fulcris, hoc est, columellis surgentibus tollitur altiùs & supernè, & virgis ferreis ab omni parte transuersis, pendentibus ornatur cortinis sericis, quæ suis temporibus adducuntur, & explicantur, vt necessitas vel voluntas tulerit. In his lectis cubare solent diuites & delicati homines, primùm culcitris multis, deinde sindone duplici, niue candidiore, suit lodicibus, stragulis alijs pretiosissimis cooperti. Sed cùm ceruicalia supra culcitram transuersa collocentur, puluini puluillique farti magnum ornatum lecto non solùm afferunt, sed vtilitatem capiti, cui subijciuntur, mollissimâ plumâ inferti. Ab hoc lecto procul culcitræ laneæ, stramentitiæ, vel tomentitiæ. Et quoniam cùm hyems est, excalefieri lecti solent huiusmodi dominorum fortunatorum, hanc batillus cubicularius, siue ignitabulum præbet commoditatem. Interdum non cortinis, quæ annulis velatibus, siue cortinalibus contrahantur, expliceturque, sed conopæis lecto imminentibus, arcendorum culicum, muscarumque causa lecti cooperiuntur, ex omni parte tapete solo instrato, in quo pedes ponant è lecto surgentes, vel cubitum euntes. Ad hoc cubiculum per palatium plerumq; auleis conuestitum, multis sellis plicatilibus, & parieti admotis ornatum, datur ingressus. Mensa in vna parte palatij, amphitapâ, vel gausapinâ strata cernitur. In illo autem cubiculo, vbi lectus est, risci, vel fenestella fieri solent, vt sol exoriens, lucis, fenestris conclusis, & apertis fenestellis, commoditatem optatam inferat in cubiculum. Quod storeis stratum, hyemali tempore calidum est. Vt autem mos est, lasanum cum matulâ purgata & extersa apponitur in cubiculo, vt corporis necessitatibus, noctu, si auiditas & necessitas fuerit eijciendi ventris, qui cubant, obtemperent.

Colus.

Colus.

MVlieribus optimis, & clauſtrorum amiciſſimis colus neceſſaria eſt, quæ penſa continet, fuſo, quem nendo digitis voluunt, fila deducentes, retorquenteſque paulatim: quas ſaliuis digitos aſpergere neceſſarium eſt, ad lini aſperitatem molliendam, & labris nonnunquam admouere, quo purius filum deducatur, & tenuius. Et quidem mirum eſt fuſum inter nendum videre, verticilli ope, quanta celeritate vertatur.

Rhombus.

NOn minus mulieri otiari nolenti Rhombo opus eſt ad tramam glomerandam in circulum agitatione citata: ex qua glomeres, in globi ſpeciem formati, multi conijciuntur conſeruntur que in quaſillos ad textrinam poſtea deferendos.

Acupictrix.

CVm defeſſæ fuerint glomerando nendoque, acu pingant honoratæ honeſtæque mulieres, filum in acum inſerentes, & digitali acum impellentes, & ſi opus fuerit, propellentes, ne digiti quidquam detrimenti capiant. inferant, tranſmittant, referantque acum, quoad penſa legitima ſtatim ſuis horis abſoluant, & linteum pulchrum & elaboratum poſtea proferant in publicum oculis viſendum ſpectandumque, & ad ornatum linteorum, quæ comparant & habent in manibus, nihil pulchrius, neque venuſtius. Quod vt ab omni maculâ & ſudore manuum liberum conſeruetur, aciculis affixum linteum in puluino habeant, interim dum elaboratur opus, & alio linteo craſſiore tegant & obducant, quoad abſolutum poſtea, euoluatur & explicetur, vt cum ex puluino detrahatur, candorem retinens ſuum, proferat picturæ pulchram & elaboratam ſpeciem.

Muſcipula.

MVſcipula machina ad capiendos mures armari ſolet in hunc modum, vt obex ſeu paxillus in muſcipula ſtet erectus funiculo appenſus, ex tigillo, ſiue vnco, tanquam ex ha-

mo appendatur eſca murium illex: quam aggrediens mus, ingreſſus muſcipulam vix attinget, cùm deinceps ſtrepitu perterrefaciet murem, & incluſum, & egredi conantem, nunquam autem exitum reperientem capiet, qui muſcipulam capiendorum murium cauſa armauerit.

Hypæthrum.

HYpæthra iſtiuſmodi cùm pateant & aperta ſint, ſub dio cõſtituta præbent vtilitatem maximam verno & æſtiuo tempore, manè & noctu, aeris captandi, & corporum reficiendorum ab æſtu maximo & colore propter flatus lenes, qui maritimis è partibus flantes, in ſubdialia iſtiuſmodi feruntur. Quamobrem domeſtici manè deambulare ſolent, ad matutini temporis auram captandam. Vnde ædes vrbis, templa, vicos, vias communes, plateas, & loca celebriora, camporum æquora latè patentium, agrorum amœnitates, curſus fluuiorum, ſyluas & nemora, & diuerſorum iucunditates locorum oculis colluſtrare poſſunt, quòd ſol exoriatur; cuius ortus hyemali tempore ſubſidialia complens ad vim frigoris depellendam, prodeſt plurimum, vt vna, & altera, & ambulatione multa vtamur ad calefaciendum corpus & artus præ temporis aſperitate torpentes, & actionibus corporis ſuſcipiendis inutiles. Sed quoniam in ædiũ ſublimiore parte ſubdialia ædificata ſunt ad proſpectus omnes vrbis & agrorum ſpectanda, ne te des præcipitem aliquo caſu, maloque tuo, clathris latericijs, & interuallis aliquot columellis excitatis præmunita ſint, præcluſaque ex omni parte, vnde profert caput, requieſcere pronus, & in peryſtilio, quæ fiant, colluſtrare poteris, ſi voles, cubitis innitens.

Solarium.

HOrologicum ſciothericum, vulgò ſolarium, egregiè ſatis effictum, numeris horarum clarè perſpicueque inciſis, per orbem ſuum legitimis ſpatijs interiectis elaboratum facit, vt horarum ſpatia legitima è ſolis vmbra dignoſcamus. Cùm ergo horam vnam aut alteram tenere cupias, verutum vmbram faciens ſuſpicies, vel indicem alium, & ille tibi legitima horarum interualla (ne vel punctum temporis ab horologio intus clauſo contentoque, vel planè dicam, ſi horologiũ benè compoſitum conſtitutumque fuerit, nec à ſolis curſu diſcre-

pet) no-

pet) notabit, designabitque. Stylus enim vmbræ indagator, siue verutulum, quo in medio sciothetici collocatum est, vmbræ proiectu horarum discrimina designat. Sic quondam Romæ L. Papyrius Cursor solarium ad ædem Quirini, duodecim annis, antequam cum Pyrrho debellatum fuit, proposuit spectandum. Nam prius ortus duntaxat, & occasus Solis nominabantur, aliquot post annos adiecto meridie.

Clepsammidium.

QVid clepsammidium, in medio Gymnasio statutum, quod vasculis duobus turbinatis, in medioque coeuntibus, cum summum turgidum sit in principio, & infimum eodem tumore terminetur, à summo defluente arena, puluisculisve, è contusis ouorum testis in infimum, statum horæ internallum designat, an vis, vt hic amplius horam legitimam maneamus?

Proscenium.

QVod Romani extruebant opus ad suas fabulas, ac comœdias agendas, id nunc mentis oculis intuere. Nam proscenium longum & amplum erat, in quod actores comœdiarum prodibant. Prodibant autem ex scena aulæis, peristromatibusque obstructa, vt in illam, nisi actoribus, pateret aditus nemini. Hæc autem frondibus, ramis, arboribusque sæpe compositis, & constructis ornabatur. Pulpitum verò, siue odeum scena multò altiùs surgebat & sublimius: vnde tibicines & cantores statis temporibus, vicissim & tibijs, & vocibus, spectatorum multitudinem demulcebant. inter scenam & inter cuneos Senatoribus locus erat ad spectandum, Orchestra dictus, quòd in eo, histrionibus in scenam abditis, gesticulatores Senatum, & populum saltando detinebant. Cunei verò, id est, graduum ordines confertissimi, quantam capiebant multitudinem, quæ stans inter subsellia sedentium, fabulas & comœdias spectabat? Quæ sæpe tanta, & tam innumerabilis confluebat, vt excuneati multi manerent. Supra scenam machina sublata Deorum numen, & præsentiam populo, visendam spectandamque præbebat: quemadmodum exostra machina, quæ intus gerebantur, celeri & incitata rotarum conuersione, spectatoribus ostendebat. Hæc spectare,

tot interesse rebus, quantam afferret voluptatem? Quocunque te conuertas, siue ornatum scenæ, & actores ex eo loco prodeuntes, siue agentes in proscenio tantâ venustate, siue modulationes vocum, & cantus tibiarum, siue gesticulationes, & salutationes multas, siue deorum præsentiam & aspectum, siue Senatorum tantâ auctoritate considentium dignitatem, siue frequentiam concursumque spectatorum consideres, omnia eiusmodi fuerunt, quæ ad illud vsque tempus, cùm scabella concreparent, aulæum tolleretur, spectatoribus voluptatem afferebant.

Nauis.

LVstrans oculis è ripâ, in quâ stabam, oculis meis Betim prospectans, non tam cursum mirabar placutum & sedatum, quàm tot naues, nauigia, nauiculas, nauigiola, tot naues onerarias, constratas, prætorias, præsidiarias, militares, orarias, paruas illas, & ad legenda littora, vectorias, speculatorias, rostratas, naues longas, triremes, biremes, dromadem cursus celeritate volantem, phaselos, cymbam, scapham, quin & ratem scirpeam vidi, atque classem etiam, in hostes soluentem. Sed nauim aliquam, vnam & alteram inspiciens, quam fabricam, quam machinam intueri videbar? Si à fundamento ordiar, carina est aluus infimæ nauis. Aluus ipsa spectatur à lateribus tumens ac turgida, & staminibus suis, tanquam costis firmata, tabulis obducta, & commissuræ stipatæ, ferruminatæque musscitomâ, quasi stuppis infartæ, picæ illitæ, cum puppi ac prora, cum agea, vulgò pergula, in qua tanquam in foris res exponi, & agi solebant, excurrentibus ac vagantibus in hoc loco hominibus. Acroteria, plutei nauales, tigna ad ornatum proræ, puppisque eminentia, quantam habent vtilitatem, & speciem insignem? Ad hanc per pontem, quasi per scalas nauales ascendens, exciperetis; sicut descendens, exponeris in terram. Lustra nauim omnem, ac primum modium, in quem malus immittitur, malum altissimum cum corbe galeaque sua, mala lignea, id est, orbiculos illos ligneos malum ambientes, ad vela eorum ope facilius attollenda. In malo prospectu notatuque dignissima sunt, siue calcem mali, imam mali partem, siue carchesium, partem supremam, vbi foramen, per quod in summo malo funes traijciuntur, siue antennam transuersam, cornuaque antennarum spectare velis. Ab eo per foros ambulans, puppim, vel

pim, vel proram adibis, & in pergulam altiorem, & proſpectus habentem & deambulationem tuam. Cum vero hæc admiratus fueris, admiraberis magis ornamenta nauis, tot rudentes, qui malum confirmant, & ſtabiliunt ad proram & ad puppim, qui ab vtroque nauis latere malum tenent, illos quibus velum demittitur, his proximos, quibus antennarum cornua adducuntur: velum, ſiue carbaſum (quoniam multa ſunt) acatium, id eſt, maius velum, epidromum velum ad puppim, dolon minimum ad proram, quodque mouetur & iactatur in omnes partes: in ſummo mali faſtigio poſitum, thoracium ſupparum ad iuuandos nauis curſus langueſcente vento, intuere, reſpice, ad quæcunque volueris oculos conuerte. Quoniam vero veli infimæ parti appendix adijcitur, orthiax in tuis oculis verſetur, neceſſe eſt: funis ille, quo transfertur velum, pes dicitur. At quoniam vrgente neceſſitate, vento nullo flante, nauis maior, quæ remis non agitur, vel vt pacatius nauigetur, agenda eſt, remulco trahitur. Quid cum ſcluere iam, & vela dare volunt, obliquare ſinus quot & quantus videbis? vnius temonis, quod gubernaculum eſt, ope curſus dirigitur, & nauis in quam partem neceſſarium eſt, gubernatur. Quid cùm maris altitudinem nautæ explorãt, bolidem è prora demittentes? Quid cùm anthlia, machina hauſtoria, ſentina exhauritur? quem in locum confluit colluuies aquarum, quæ per commiſſuras exudat, & nauis ſordes, vt plane exinaniatur, emittit: omnia hæc oculis intueri poterimus. Atque vt rectius curſus dirigatur, non deeſt pyxidicula nautica ad poli ſitum, ne à curſu recto deflectat, explorandum tenendumque, quemadmodum in noctis obſcuritate, maximiſque tenebris, cùm homines nauigant. Prætoria nauis pharon accenſam præfert, vt reliquæ naues præeuntem Prætoriam ſequantur. Quod ſi ſtabilem vis ac firmam in eodem nauigationis curſu, ſaburra oneratam videbis. At appuliſti portum, manus ferreas, harpagones, anchoras iactas ad retinendas naues aſpice: ſed refici naues opus eſt, ſubdici in ripas, phalanges, ſiue puluinos ſubijci mos eſt, ad phalangarum ſimilitudinem, quibus baiuli ferendis oneribus vtuntur, vnde illi phalangarij appellantur: ſed vt inter tantam nauium multitudinem nullam non agnoſcamus, tutela, oculis omnium expoſita, notat atque deſignat in prora, quo nomine ſit inſignita: ſed iam ad triremes tranſeamus.

Triremes.

TRimeres humiliores sunt nauibus, ordine duplici remorum actæ, quæ stipatæ, ac ferruminatæ prorâ puppique notantur, sed prora à rostro acutiore, exporrectoque valde cernitur: per foras, id est, tabulata nauium constrata, nautæ feruntur, & à lateribus, in puppi, proraque tormentis, quæ per columbaria mittuntur, armantur. His Præfecti maris littora legere consueuerunt, & duces classes ornare, instruere ad bella facienda, quæ remis aguntur, quorum manubrium tenentes remiges remigant, palmulis secantes aquas, sublatis, demissis sæpe, ac sæpius remorum scapis, vnde illud, vt remi animalium præbeant speciem alatorum, procul aspecti.

Faber ferrarius.

CVm faber ferrarius opus ferreum faciendum sumit in manus operas præstat vsitatas, cum adiutoribus & consortibus tanti laboris, magno strepitu ac fragore, vt tota malleorum ictibus personet vicinia. Atque ferrum contundendum immittit in fornacem, vnde extractum, & in incudem impositum, flagrans & accensum, multorum malleorum ictibus brachia tollens ac demittens cum alijs magna vi ac robore cædit, & pulsat, & contundit mutuâ vicissitudine & ad numerum, & tam vehementer, vt omnes molliant, & flectant, & afficiant ad eum modum, quem velint: inter ictus infigendos anhelare faber ferrarius, anhelitus crebros ducere consortes operis, exprimi scintillulæ ictuum magnitudine, dissilire in omnes partes, & illam massam rudem & informem tenacibus pressam forcipibus in omnes versare partes: alij folliculis excitare flammam, alij reducere ferrum calefaciendum, & accendendũ suis temporibus in lacum intingere, immergere cùm opus est, & multa vehementique affectione formare opus, quod volunt, percurrere totum sæpe ac sæpius, donec formatum perficiant, & absoluant. Interim inter operas præstandas æmotheta, lignum, in quo firmatur incus, stabilis ac firma propter crassitudinem suam, nec minimum ictuum multitudine moueri videtur: si lima adhibenda sit ad exterendum opus, illud politur, & tere ra, vel terebello perforatur, scalpro verò inciditur, si quid excidi necessarium est. Inter tantam autem multitudinem, & diuersitatem operum fabri ferrarij conficiunt seras pensiles, verua, harpagones, lebetes, caldaria, cacabos, ahena, ollas, sartagines,

gines, fuſcinulas, cochlearia, verua, verucula, crates ferreas, batillos, forcipes, & forfices, claues, clauos, & hos capitatos, muſcarios, ſeu vmbellatos, vnciuatos, & alia opera multiplicia: quæ ſi in memoriam redigerem, numerando multas paginas complere poſſem.

Morbi.

ADiungam ad ſuperiorum materiam morborum aliquot genera, quibus humani generis imbecillitas conflictari ſolet. Et incipiam à cephalæa, quæ diuturnus capitis inueteratuſque dolor, ægrè cedens, maxime caput totum afflictat, nec quieſcere hominem ſinit, propter doloris magnitudinem. Cùm neque affectus ſit homo vlli rerum agendarum generi, & ſemper querentem de dolore, ſemper manus admouentem capiti videas; quod quaſi ſcindi diuellique dolore videatur, & multis fruſtra tentatis remedijs nullum profuerit. Queritur miſer homo, qui non ſaltem hemicrania laboret, vt dimidiam doloris partem, vnâ parte capitis laborante, pateretur, quanquam recurreret ſtatis temporibus: non enim vrgeretur, tantopere, neque premeretur, ac multò minus, ſi cephalalgia laboraret, anterioribus ſolùm capitis membranis laborantibus. Nam licet diſrumpi videatur caput velle dolore, diſcedit tamen ille, aliquo poſt tempore, in ſuam veterem valetudinem homine redeunte. Non equidem vertigo tam moleſta eſt, qua humoribus frigidis & lentis ſurſum in caput commeantibus, paruâ affecti occaſione ſuccedunt, cùm oculis eorum aſpectu quaſi libero ſublato, facultateque integrâ videnti erepta, in orbem circumagi, rotarique videantur, vorticoſa quædam quaſi ſpectantes, & rotatilia. Non aliter profectò, atque in promontorio aliquo ventus, reiectus atque in ſe volutatus, facit verticem, qui circumactus, & eundem ambiens locum, citatiſſimâ conuerſione fertur in gyrum. Quod in æquoribus camporum, in arenarijs cernere etiam licet, cùm vortice torquetur humus arida, & ab imo tollitur in ſummum, rotata id temporis incredibili celeritate. Cùm homo deliratione laborat, cùm delirare incipit, ridere omnes ſolent, & quaſi anum quandam deliram putant, quæ dicat, quæ ille dicit. Vnde Annibal, qui Phormionem audierat de re bellica coram ſe auditore dicentem, dixiſſe fertur, mul-

tos se deliros senes sæpe vidisse, sed qui magis, quàm Phormio deliraret, vidisse neminem. Quippe qui præsente Imperatore fortissimo & in re bellica exercitatissimo de re militari loqui non erubesceret. Qui phrenitide laborat, huius nos miseret magis, quàm ridere libet, quippe qui inflammatis membranulis, quas maninges appellamus, idque vel à pallida bile, quæ leuior est; vel à flaua, quæ vehementior; vel ab eadem, sed adusta, quæ est omnium deterrima, insanire visus est ac furere, & ea facere, quæ mente captus, & omni iudicio spoliatus, quem alligare, & vinculis astringere opus est, propter actiones ab omni ratione. mentisque sanitate vacuas, non inconsideratas solum, sed effrænatas ac turbulentas, cæcas ac plane furentes: quibus si non obuiam à præsentibus itum esset, sui impos, & furore percitus, impetus præcipites ac temerarios in domesticos, & in alios quoscunque ante oculos versantes faceret. Qui catalepsi laborant, frigescente capite, sensibus quasi destituti videntur, & graui somno consopiti, vix excitari possunt vocibus multis, & vellicatis corporis partibus, prehensis naribus, nomine suo magna appellati contentione: sic omnino proni feruntur in somnum, non dormire solum & arctiore premi somno, sed rigere corpus videas catalepsi laborantium, & eò magis mortis periculum impendere, quò cerebrum frigefieri videtur magis: clausis oculis, vigiles interdum manere, excitati tollere oculos, tangentem respectare, stupore veluti quodam oppressi, quod comam medici vocant, videntur. Quid apoplexia conflictantur, stupere neruis omnibus corporis, sensu priuari, orbari mente sic solent, vt corpus & mens stupeant. Paralysis semiapoplexia dicitur, cum non omnes, sed aliquæ partes corporis stupidæ manent, & motu & sensu priuatæ, ad quas morbus incubuit solũ, cum Apoplexis totum hominẽ inuadat. Comitialis morbus quam fædum ac deformem hominẽ reddit? Homo n. videtur consternatus, animo deijci de mentis statu, opprimi stupore multo, tremere totis artub. ac membris, venis palpitantibus in terram decidere, oculis stupentibus, ore spumis oppleto redundantique iacere, volutari corpore, & sæpe in media via, cùm morbus oppressit inopinantem. Id quod comitia quondam Romanorum vitiabat, vt eo die comitia haberi nefas esset. Interrumpebantur enim, quasi ominis & prodigij causâ, si quis comitiali morbo concidisset. Terano affecti quemadmodum rigere solent, instar trunci, vt se nequeant

infle-

inflectere, non fungi corporis partibus & muneribus ad ministeria datis a Deo, mentum pectori annecti, caput scapulis adhærere, vel ambæ partes rigere, sic rectæ & rigentes, vt flectere nullam in partem possint, vnde tetanici, morbum hunc patientes. Sed in grauedine defluere ad nares humorem, fluere nares ac manare guttatim, & obrui non parum scimus, vsque eò, vt vocem humor hic obtundat, tussim moueat, & percrepantibus ipsis naribus raucum reddat hominem, comprimat vocem, præcludat spiritum. Sed non ex grauedine solum intelligas hæc fieri, sed ex clamore multo, & frigore, vel calore nimio, cùm homo sudans & anhelans globulis detractis, aëri flanti pectus nudatum & apertum exposuit. Asthma quantam affert spirandi difficultatem, vt sine sono, & anhelitu crebro spirare nequeat homo, & spiritum hunc liberum ducere, & tantis sæpe angustijs pectoris vrgetur, vt quasi præcluso spiritu vocem mittere non possit, quasi mortem in præcordijs conceptam habens. Si asthma molestum & periculosum est, quantò magis angina grauior & periculosior, quæ viam spiritui præcludit, spirandi adimit potestatem, & in tantas angustias adducit ægrotantem, vt spiritu præcluso agere quasi animam videatur gutture tumenti, & inflammato, ereptâ tussiendi facultate, nullaque euellendi potestate, quancunque adhibeat contentionem: quin opprimi visus est, & animam efflare velle. Hanc simulauit quondam Demosthenes pecunijs corruptus, ne causam ageret, & olim Romæ auctore Macrobio sacrificatum, vt P. R. præmissis votis liberaretur. Ex horum morborum descriptione colliges rationem reliquorum ad tuam voluntatem describendorum. Febres enim, siue intermittentes, siue quotidianæ, febres tertianæ, febres quartanæ, diariæ, assiduæ, hecticæ, extenuantes hominem & paulatim absumentes, donec vim totam, & carnem exedant, & in spirantis, & iam mortui effigiem redigant, præter cutem & ossa, quibus ille vix se continere potest, reliqui nihil faciant in humano corpore. Itaque qui videant, cadauer se aspexisse dicant, misereantur, atque omnes illius, mortuum magis lugeant, quam è lecto surrecturum, recuperaturumque vires pristinas, aliquando sperent. Sic affligat & exest febris, nunquam discedit, vt intermittentes, ac febres tertianæ suis temporibus, quartanæque, quæ quanquam redeant, temporibus intermittunt, tamen hominem ad temporis & quietis aliquot interualla, vel diem vel noctem habere, quamuis redeuntibus

cohorrere hominem videamus, eisque rigere capillos præ frigoris magnitudine, albere, pallereque faciem, stridere dentibus, & superiores inferioribus allidi, cooperiri lodicibus, stragula addere opus est contra vim magnitudinemque frigoris. Sed post incrementum suum & statum derelinquunt tandem hominem, rigorem paulatim imminuentes, & ad extremum deducente frigore. Hydropisi laborantes qui viderint, pallidos aspicient, turgescere & inflari, & siti premi semper grauissima, vt bibere aueant maximè, & quò plus biberint, sitim insatiabilem explere nequeant. Mitto reliquos morbos describere, contentus nonnullorum nominibus, vt Latinè agat studiosus Latini sermonis adolescens. Atque stupor dentium notus est, nota lippitudo, surditas, aurium sibilus & tinnitus, odontalgia, tussis, profluuium ventris, narium, pleuritis, virium defectio, cardialgia, morbi omnes hi noti sunt. Quid cùm fastidire quispiam incipit, neque sine fastidio stomachi cibum capere potest, cùm nauseare appetit, vomere, ructare, screare, nausea, vomitus, ructus, screatus quantam affert molestiam? Non tam laboriosa sunt sternutamenta, oscitatio, pandiculationes; sed grauiora sunt alui tormenta, colicus dolor, dysenteria, tenesmus, inanis egerendi voluntas, calculi renum, stranguria, dysuria, articularis morbus, coxarius morbus. Adde mensium suppressionem, profluuium mensium, abortum, morbum Gallicum, tremorem, alopeciam, pedicularem morbum, porriginem, lentiginem, psoram, impetiginem, elephanti sim, pruriginem. Non relinquendæ sunt strumæ, varices, inflammationes, tubera multa, pani, pani inguinis, carbunculi è crasso atroque sanguine celeriter escharam facientes, sacer ignis, pusula, seu pustula, apostema, vomica. Cùm verò partes affectæ grauiter corruptæque sunt, & vt ita dicam, mortuæ, gangræna non apparet? Quid mariscæ ficus? quid vulnera ex ore suo, crustâ, cicatrice? quid vibices? quid stigmata? quid maculæ, quid næui? quid postremò vlcera? Chironia præsertim maligna, tetra sinu, quasi ventre, latentique capacitate sua, vt pus subsideat, & exitu præcluso proxima quæque erodat, & sanas partes corripiens, fundat sese latissimè. Hic absoluerem, quod reliqua clara sint, nisi omnibus inseruire vellem: addo igitur callos obduratâ cute, præ labore nimio; clauos, tubercula in cute extantia rotunda, prædura radici affixa, & summa parte claui caput referentia; perniones, calcem hyeme, cùm maximum

ximum frigus est, vexantes, & ingressu libero prohibentes, vt calceus ab illa parte aperiendus sit, si foras quis exire velit, aut domi se continebit, dum perniones abscedant. Cum verò quotidie videamus varis duris, & pusillis tuberculis, & velut rotundis salebris, postea paulatim mollescentibus, & in pus erumpentibus, faciem & ora deformari adolescentum, relinquendine illi morbi essent? An tacendæ verrucæ, tubercula in facie eminentia sine sensu? quarum verrucarum alias corpori oblongas, & grandi capite noueris adhærere, exili veluti pediculo innixas, & quasi de chorda pendulas; alias sessiles, & formicantes altioribus quidem radicibus, infra latas, supra tenues: quæ dum stringuntur, sensum inducunt formicarum, (vnde nomen habent) morsibus assimilem. Rediuia sit vltimum, cutis circa radices vnguium resolutio, fissuraque. Qui plura velit, consulat & adeat Medicorum libros. Ego magis necessaria, & quæ in hominum ore versantur, perstringere breuiter optaui genera morborum.

In ægroto quot & quanta necessaria sunt.

IN ægroto corpore quàm multa sunt necessario adhibenda medicamenta, vel ex eo intelliges, quia Medici, præter inediam in grauibus morbis, pastillis, suffituque alio multo, & odoribus accensis vtuntur ad cubiculum perfundendum. Emplastra concinnantur illicò, quorum genera multiplicia sunt. Aliud malagma, ad duritiem emolliendam comparatum; aliud ad durandas partes crustificum, crustam inducens; decoctum ad partes abluendas aliquot: si grauis morbus est, & febri æstuat, & flagrat ægrotus, continuò scarificatione medicos vti iubere videas, iubere cutim scarificari, venam scindi, medicatas potiones ad alui purgationem præscribi, illinctus, siue ecligma præbere, glandibus balanis adiuuari ventrem exinaniendum; si purgationibus non profuit medicus, catapotia, id est, pilulas præbet. Adde gargarisatus ad gutturis medicinam. Deniq; remedia tentantur omnia, laxantia, astringentia, amara, acerba, austera, dulcia, suauia, sanguinem sistentia, ducentia cicatricem, ad purgandum, ad extergendum, ad emolliendum. His adiunge attrahentia medicamenta, quę materiam foras

foras trahendo euocant, medicamenta anodyna, quæ dolorem sopiunt ac leniunt. Antidotum adde lethalibus venenis resistens, depascens callis obductam, & superuacaneam materiam exedens, & absumens, obstipans & obstruens, ne totus fortasse effluat & exhauriatur homo. Ceratis non parum vti medici consueuerunt, & fomentis alijs, medicamentisque præsentaneis, quæ à medicis petenda sunt, nos, quæ in vsu posita sunt, percurrisse satis est.

Chirurgi theca.

CHirurgicam, tonsoriamque thecam vide, & in illâ loculamenta instrumentorum, quibus chirurgus, & tonsor vtuntur, scalprum chirurgicum, siue scalpellum ad venam scindendam, nouaculam ad barbam abradendam, & tonsuram capitis, forfices ad tondendum cum pectine, volsellas ad pilos prehensos radicitus euellendos, dentiscalpium ad purgandos eradendosque dentes, pericharacterem ad gingiuarum carnem à dentibus separandam in dentium summo dolore. Specillorum verò quot sunt genera? est auriscalpium, siue auricularium, quo vulnerum & fistularum altitudo tentatur. Numeretur latum, spathomela scilicet, ad oculos inungendos, cauterium ad vlcera putrida, & defluxui obnoxia loca inurenda, modiolus concauus & teres, imis oris ferratus, per quem medium clauus demittitur, ad os paruum excidendum. Hæc omnia sunt instrumenta chirurgi, & tonsoris quæ in thecis mediocribus foris deauratis, in us multis loculamentis, pro instrumentorum exiguitate magnitudinéve, ductu & ordine ferè quadruplici, ad condenda seruandaque instrumenta sua, quæ suis temporibus extrahat, recondatque, cùm vsus fuerit eisdem. Longiora sunt loculamenta speculorum & pectinum pro longitudine suâ. Sed iamiam vide chirurgum tunicatum, & nudatis saltem lacertis ad curandum hæc & alia instrumenta producentem ad curationem faciendam, tentantem manu, attrectantem etiam, abstergentem vulnera, saniem omnem exhaurientem, deinde turundis, lemniscisue, peniculis, aut penicillis, & alijs vtentem linamentis, vt ipsa curatio postulat, & eò vsque progredientem, quod malè affectis, & sauciatis partibus pittacium imponendum est, id est, pannus modicus, medicamentis illitus, quæ sparsit, & diffudit toto panno ligulis, vulgò spatulis oblongis, priore sui parte ad linguæ modum exitu terminatis suo.

Ton-

Tonsores.

QVid verò Tonsores agunt, cùm tonsum hominem veniũt? secum peluim comportant, & ad caput tondendum inuolucre circumponunt humeris & pectoribus contra decidua capillitij præsegmina, & adhibentes deducentesque pectinem per capillos, vt æquabiliter scindantur, tondent agilitate mirabili. Cum verò caput aut barba abradenda antequam nouaculam admoueant, quam acuerunt iam multò antè in cote, oleo illita, vt aptam & affectam ad radendam barbam adhibeant, pelui subiecta semel, iterum, ac sæpe abluunt partes illius, & mentum, vt sine dolore & mira lenitate, vt nouaculam vix sentiat tondendus, officio suo fungantur tonsores. Sed hunc etiam cerne tunicatum tonsorem, & nudatis quoque lacertis, & ab humeris fasciolas linteas pendentes habentem, propterque seipsum excipula, & primò vittis ligantem brachium, tentantem manu, & attrectantem venas, explorantem illam præcipuè vnde sanguis emittendus est, & immisso scalpello scindentem venam. Quæ simul atque scissa fuit, sanguis auidissimè & bellissimè profluit in excipula, tam magnoque sæpe impetu prorumpit, vt respergat tonsorem, & astantes spectatores, ni confestim oculos & ora auertant. Vsque eò autem profluere videtur sanguis, quoad vena præcluditur, peniculo admoto venæ apertæ ad sanguinem continendum: ligare continuò brachium tonsor iubet, ægrotum quiescere, non mouere brachium, maximè noctu, ne laqueo soluto sanguis erumpat, & exhauriatur ægrotans: quod accidere solet aliquando malo ægrotantis, & morte consequutá fortasse. De cucurbitulis verbum aliquod faciendum est, quas vitreas scimus, & conclusas ab infima parte, à summa apertas, & aliquanto angustiore collo. Admouentur autem vbi corporis aliquod vitium, & redundantia multa sanguinis: neque olim scarificationis munus prætereundum, cum scalpello leuiter ducto cutis partes aliquot inciduntur, quæ scarificatæ sanguinem mittunt, medicorum proscriptione fundendum proiiciendumque foras.

Balnea siue Balneæ.

IN balneas accessisti, & longum iter conficiens, tandem peruenisti leuandi corporis causa, & sordium non eluendarum

darum solùm, sed pristinæ salutis recuperandæ. Adi iam lauacrum, & spoliatis vestibus in solium ingredere, in quo considẽs laueris, pectoribus extans. Sic enim labra sunt altiora, ampliora que, quæ comparantur in balneis, inde in hypocaustum ad sudandum te confer. Ita quidem futurum puto, vt morbum corporis depellas, tam grauem, tamque periculosum. Nam sudore depelli morbos quis nesciat? & vaporaria istiusmodi succensis ignibus sub pauimentis calefieri, quibus sudet, & humores corporis perniciosos foras eiiciat, & propellat homo?

Carcer.

INgressus in carcerem vidi cubiculum in ipsis ferè primis custodiæ partibus ædificatum, & in illo instrumenta plurima vinctorum, & supplicijs afficiendorum hominum improborum, fidiculas scilicet, equuleos, vngulas, laminas, neruos, cippum, manicas ferreas, compedes, laqueos, cauterium, taureas catastas, culeum, & alia torquendorum hominum maleficijs præstituta tormentorum genera, quæ fugit ac reformidat oratio numerare. Quid istud rei? vix exciderant ex ore verba huiusmodi, cùm statim visus fui videre machinam, aliquot intentam funibus, quibus ceu fidibus distendebantur facinorosi ad extorquendam facti veritatem. Rei enim reiectis in tergum manibus, fune suspensi, impetu magno in præceps demittebantur. Visus etiam sui cernere equuleum, id est, stipitem acutum, in quem reus impositus cruciabatur, distendebatur, & viscerabatur quodammodo, & quasi dissolui artuum videbantur compages. Vngulæ quæ illæ? quibus corpora laniabantur, quæ laminæ? quæ ardentes corporibus admouebantur, inuenta videntur, tyrannorum, & ab omni pietate alienissimorum. Quò cippus spectat, nisi vt in illum sontium pedes includantur, quemadmodum eodem soluto seruorum, & captiuorum pedes colligantur? Quo nerui, nisi vt ceruices & pedes copediantur furum nequissimorum? manicis manus illaqueantur, compedibus pedes. Iam verò de cauterio quid loquar, cùm candentẽ ferro scelerosi inurantur? Neque virgas omittam, quibus pulsantur fures & infames homines, nudati & spoliati vestibus, in iumentum impositi, vectique per vias publicas, & loca vsitata, causam & numerum flagellorum intenta voce prædicante præcone. Sed iam non virgis cæduntur terga vimineis, sed taureis, loris è bubulo corio. Quis laqueum, quis furcam non audiuit?

audiuit? de qua laqueo suspenduntur, & suffocantur, statim in humeros insiliente carnifice, insidenteque ad spiritum citius adimendum, ne diu crucientur anganturque, trahentes animam in præcordijs conceptam, vim omnem & contentionem pressu corporis adhibente, obruenteque confestim. Sed inter alia suppliciorum genera, culeus mihi timorem maximum iniiciebat, in quem parricida inclusus cum vipera, gallo gallinaceo, simiâ, ac fele, quatuor inimicissimis animalibus, deiiceretur in mare, vt qui eum interfecisset, à quo susceptus fuerat, careret ijs omnibus, quæ communia sunt aurá vitali fruentibus. Sed quid affert horroris, distrahi hominem in diuersum, actis equis, trahi, raptarique per vias publicas, iugulari, in crucem tolli, comburi, dissecari, trucidari, obtruncari, manibus, aut pedibus, linguave mulctari, inuri notam ori, vel fronti stigmaticam, & honoratum hominem catamidiari? Quid turpius est, quàm affici pœná decoctorum, qui catamidiari dicebantur olim, cùm in theatro deridendi populo præbebantur vniuerso? Nam illa leuia, homines pecunia mulctari, non grandi præsertim; in exilium mitti, prohiberi vrbis aditu, egressu priuatarum ædium. Quæ pœnæ leuiores statui solent, & irrogari pro leuioribus factis, legibus & consuetudini palàm aduersantibus.

Precatio contra laruas, lamias, vmbras nocturnas.

PAter Æternus, Filius eiusdem Verbum ipsum, Spiritus Diuinus, tres personæ, & vnus verus & immortalis Deus, in tribus his Personis, Patre, Filio, & Spiritu sancto consistens, nos precibus integerrimæ Virginis, Cœlitum cunctorum, & Diuinarum Mentium, Spectris omnibus formidolosis, terriculamentis terrorem iniicientibus, laruis, id est, vmbris nocturnis, manijs deformibus, quarum terrificam faciem pueris plorantibus, vt placari possint, & illi plorare desinant, minitari solent nutrices, liberet ædes nostras. Maximè autem supplici prece obsecramus, ne nos aliquo misero fato, lemures nocturni, id est, vmbræ vagantes, ante oculos, & ora nostra volitantes, horribili aspectu deterreant: arceat potiùs Deus ab ædibus, à cubiculis, à locis omnibus, ne occurrant nobis, & animos perturbent. Lemures pellantur procul ab aspectu nostro, ab ædibus abiician-

abiiciantur, si qui sunt, qui nos perturbare possint, ne exanimati deficiamus, & aspectu inusitato, valdeque formidando, moriamur repentinò.

Lamia.

SI superiora terricula procul à nobis esse precati fuimus lamias, id est, dæmonum effigies, & simulachra teterrima, quæ mulierum formosarum formam induentes, pueros & iuuenes protinus deuorandos blanditijs allicere fingebantur. Amoue, precamur Deus optime ac maxime, & dæmonis aspectum quemcunque terrificum, tetriorem Empusam veterum spectro, infelicius sese inferentem, & intrudentem, vno pede ingredientem duntaxat, quod vel nominare reformidat homo, ne nostris oculis videamus. Nam illas, quas vulgò striges appellari audio, contemno quidem, & deliramenta poetarum duco, quas veteres fingebant volucres esse, quæ immani capite extantibus oculis, rostris ad rapinam aptis, canis iam pennis, inflexis vnguibus, noctu no volatu cunas puerorum appetentes, & sanguinem sugentes puerilem, saginare se solebant, vnde expletæ satiatæque summo stridore discedebant.

Cursus equestris.

CVm equites in plateam conuenissent, vrbis exhirarandæ causa ante cursus faciendos lustrare singuli curriculum cœperunt, ne equi loci insolentia deterriti, in medio cursu deficerent, inde bini à carceribus curriculum incredibili celeritate transmittentes, ad metam vsque peruenerunt, summa venustate consistentes, & eadem alacritate repetierunt cursus alios, recursusque facientes. Videantur cursum gyrare postea, orbes alios & alios inflexu vario multiplicique conficientes, quos dissoluerunt statim cursus auersos inflectentes, & reflectentes incitatos, mirabilesque gyros agentes.

Miles.

ARmemus militem, suisque armis muniamus, pugnaturum hodie, ac primùm thorace ferreo, vel loricâ, ferreis lamellis, quasi squamuis, & annulis consertâ, pectorali, humerali, & brachialibus, ac denique ocreis ferreis. Galeam ipse ferat

ferat in capite, cono galeæ apice eminente, ornato suis cristis plumisque versicoloribus. Ac ne qua pars corporis non tegatur, præmuniamus buccula, per quam respirare queat, & liberè spiritum vitalem ducere. Accingamus gladio ab vno latere, ab altero sica, & dextra gerat hastam, quam prius, quasi lacessens, & prouocans aduersarios ad pugnandum, venustate summa vibratam, vi & contentione brachiorum iaciat, & immittat stridentem, & aera medium magna celeritate secantem; quò feratur, quò casura sit, multi spectent, ac metuant aduersarij, vitare lethalem illius ictum omni ratione conantes. Distringat statim miles hic gladium, & in omnes partes summa velocitate versans, punctim ac cæsim feriendo, hos fuget ac fundat, alios cædat, alios occidat, stragem maximam edens. Ac ne quisquam audeat inuadere, præclarè admodum gladio vtentem, meminerimus, vt sinistra clypeum teneat magnum ac rotundum, corpus obtegentem, si non adsit parma, quæ magis ad tempus facere videatur, quemadmodum equites, peltis corpora sua tueri solent ex equis pugnantes. Gladius sit anceps, quo in omnes partes vtatur, neque ictum vllum inferat inanem. Quòd si gladius fortè frangatur, sica, pugioneve inuadat, mortem non perhorrescens: sic enim fiet, vt si hastam ille, non puram, sed præpilatam miserit, gladio, sica, pugione vsus fuerit, si occumbat fortiter pugnans, gloriosam mortem oppetat, aut saltem commilitones non modò alacres & erectos reddat ad pugnam, sed adeò excitet & inflammet, vt victoriam dubiam & ancipitem, vel desperatam consequatur, vel ab initio certam & exploratam habeat: sed in hoc prælio fortiter vehementerque commisso, cùm castra capiunt vel vrbem milites, quot spolijs onusti recedunt? quas agit imperator manubias? quæ fortasse deportauit opima spolia? Quot milites coronis afficiuntur castrensibus, muralibus, ciuicis, naualibus, obsidionalibus? Adde ouales, atque triumphales; quæ propriæ sunt Ducum & Imperatorum. An non miles auro in valli speciem efformato donabatur, qui primus hostium castra pugnando inuasisset? Qui murum primus ascendisset, frondea, vel pinnis muralibus intercisis donabantur. Ciuis ciui, à quo vitam & salutem accepisset, querneam, vel esculeam tribuebat, gratus & memor accepti beneficij. Qui prælio maritimo primus hostilem nauim armatus insiliisset, corona nauali, vel rostrata, nauium rostris insignita decorabatur: vrbem obsidione liberans, corona obsidionali, ex gramine viridi, ex

eo loco, decerpto, in quo erant inclusi, donabatur. Omnium præstantissimæ, gloriosissimæque ouales, triumphalesque coronæ fuerunt: illas consequebatur, qui hostem incruenta victoria profligaret: has qui subactis Regibus, domitisque bello nationibus honore triumphi vrbem ingrediebatur, quadriiugis excelsus; & in albenti veste, S.P.Q.R. in Capitolium vsque comitante, plausu & acclamatione summâ, honore & apparatu reliquo triumphi celeberrimo ista trophæa bellicæ laudis victoriæque insignia, & monimenta rerum præclarè gestarum clarissima ponebat in vrbis locis celebrioribus, statuebat etiam in montium vertice ac summo iugo, ad sui nominis memoriam sempiternam. Sed antequam ad hanc laudis amplitudinem peruenirent milites, quibus laboribus & periculis perfuncti fuerant? Nonne cùm delectus haberetur, conscriberenturque milites, opus erat dare nomen suum militiæ, sacramentum dicere, vt dato iusiurando conscriberentur, num frontem exercitus, siue tergum tenerent, siue fuso exercitu partes agere militares fortiter, & in quacunque cohorte essent, stationem seruare, phalange etiam fracta? Cùm dandum esset signum, vt illud expectabant, sic quadrata acie, cuneoque militari, vt pes pedi, clypeus clypeo, vir viro in acie consereretur, veteri Macedonum instituto? Nonne si copiæ terrestres essent, cùm acies ordinata esset, sic cornua peditum, & alæ equitum, dispositæ turmæ omnes, centuriæque, præsidia, auxilia, subsidiaque comparata erant, vt discrimen nullum exhorrerent? Antequam ad pugnam perueniretur, quemadmodum castra collocari debebant, siue æstiua, siue hyberna essent? tentoria, tabernaculaque fiebant, è tabulis confertis mutatilia: casæ etiam, id est, tentoriola, è cespitibus & stramentis: lorica castrorum etiam, ad se defendendos: gerræ, crates implexæ castris pro munimento, præsertim terra aggesta impletæ, aggere, vallo, fossa, omni ratione muniebantur: vineæ solito more agebantur. Ad quæ facienda, quos milites labores suscipere, quantum sudare necessarium erat? illa communia fuerunt, pabulari, frumentari, lignari, materiari, vt omni pabulatione, frumentatione, lignatione materiationeq; prouideretur. Commune etiam fuit, vigilias & excubias agere, insidiari, speculari, obsidere, facere excursiones, velitari, id est, leuibus prælijs contendere, tesseræ mutæ, siue vocali parere, imperata facere, impedimenta seruare, hyeme multas noctes sub pellibus esse, & antequam vel impressionem facerent in arcem, vel coronâ vrbem inuaderent, & in castra

irrum-

irrumperent, vel prælium committeretur, hæc omnia fortiter & constanter tolerare milites. Et cùm iam animos paratissimos ad dimicandum viderent hostes, mouere sua castra, nolle pugnare. Imperatoris iussu conclamare vasa, milites colligere, præliandi abiecta spe, in hos palantes & diffusos, auersos & fugientium similes a tergo insequi, donec edita ingenti strage, & spoliis omnibus potiti milites, hostibus paucis fugâ euadentibus, cùm receptui caneretur, è prælio reuerteretur, partim captis, partim fugatis millibus aduersariorum, multis interfectis exultantes, & triumphantes victoria consequuta. Qua victoria nunciata, cùm agmen contendere audiissent, & in animo esse ad populos & vrbes inimicorum capiendas longius progredi, nuntios de pace miserunt confestim hostes, & quas vellent conditiones, & obsides obtulerunt, & vt in deditionem acciperentur, datis obsidibus orarunt, & suppliciter obsecrarunt. Non illi nefarios auctores concitati belli, principes perfidiæ præpilatis hastis obiecerunt, & maximè quod actis cuniculis vrbem perdendam potius suasissent, quàm vt Romanis in seruitutem se traderent, se satis pœnarum tulisse dicebant, cùm ex militum infinitis millibus, qui è patriis sedibus exierant, vix quatuor mille reuertissent, & ij ferè omnes saucij & grauiter vulnerati, præter paucos, qui in fugâ salutem ponentes, ex primis euaserunt. Addebant se conscios esse Romanæ fortitudinis, quorum nemo repertus, qui missione ignominiosa, sacramento solueretur, honestam autem multos meritos, qui iam emeritis huius militiæ muneribus, stipẽdiisq; confectis, præmia suæ virtutis acceperunt, nullâ temporis diuturnitate delenda.

Arma.

SEd rei militaris arma mihi nonnulla describenda sunt. Ordior autem à gladio, qui ex manubrio suo constat, quod capulum dicimus: quoniam ab eo gladium manu capimus: acies ab vna parte, & alterâ, gladij acerrima debet esse, si gladium ancipitem volumus, & mucrone terminatur. Hunc in vaginam condunt homines, & ad se defendendos distringunt, in vaginam recondentes, cùm se defenderunt, vel punctim vel cæsim vulnus aliquod intulerunt, sed mucronem conto decoratum aspice ferreo, nitenti, vel deaurato.

Telum.

TElum longum eſt,non purum,ſed præpilatum, ad illud obiiciendum inimico, vt ſe contineat, vel ad traiiciendum, ſi defenſori, nullo malo, nec iniuria facta, velit officere, ſi telum gracile ſit,vt illud pugnus capere poſſit cùm velit, & vibrare venuſtate mirâ, deinde vi contentioneque brachiorum in aduerſarium intorquere. Horum ſignum erectum, vel ſupinum, medium interiectum haſtatorium, militum cohorte ſtipati ſigniferi, gradu compoſito ad militiam progredientes deferunt, & cùm opus eſt, milites impreſſione factâ ab hoſtibus tutantur atque defendunt.

Scutum.

SCutum rotundum eſt, & ex ære factum, totum maximo nitore ſplendens, & ab ora ſuo limbo quaſi quodam ornatum tortili. Vmbo medius eminet acuminatus inſertis clauiculis, quaſi emblematis ornatum eſt. Quod auerſum concauum eſt nonnihil, quod anſâ ferreâ capientes milites obiiciunt, & opponunt, ad caput, & corpus ab aduerſariorum ictibus propulſandum.

Sagitta.

VIdeo ſagittam longam, acuminatam illam, vncino ſuo ad infigendum acutam, alis ab vtraque parte conſtantem, ad ſuam celeritatem ſignificandam: crenam habet, vt neruum admittat,inciſam,quæ ex arcu emiſſa ſtridore multo,multaque celeritate medium aera præteruolat.

Arcus balliſtarius.

ARcus balliſtarius ſcapo recto & directo brachium ferreum ab vtraque parte inflexum,intortumque ſuſtinet; ab vtroque vero cornu, cuius crenis immittitur vtrinque neruus, vt vnius fibula, ſiue hamus, ſiue oſſeus vncus in epizygin inſeritur. In quem vbi adductus eſt neruus, vi forficis vncinarij intento arcu ſagittarius ſpiculum iaculatur, prius collimans, vt rectam ac directam, & euro velociorem, ſtridentem, & medium aera ſecantem emittat.

Funda.

SEd iam de funda, quæ à fundendo dicta, è funiculis facta: quantam vim habebat ad fundendos lapides, cum lapidem in ſcu-

in ſcutale impoſitum in gyrum acta funda, ad maiorem vim adhibendam, poſt vnam aut alteram conuerſionem fundibularij mittebant? Lapis emiſſus ab ſcutali, ſtridore magno fragoreque ruens in aduerſarium ferebatur.

Sclopi.

SClopi noti ſunt, à fictitio ſono, qui comploſis buccis editur, appellati, qui puluere tormentario infarti, quibus glandes igniario fomite admoto, non minus atque æneis tormentis maiores globi, ſtrepitu, fragoreque terrifico mittuntur.

Tormentum.

MAximæ ſubtilitatis, & operis admirandi tormenta, oblongi tubi, ſimilitudine, ex ære fuſili formantur. Quæ non funibus, aut neruis intentis, ſingulas mittunt ſagittas, ſed inexcogitatâ priſcis ratione, ad applicitos tenui à tergo foramini igniculos, cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac ſulphurei pulueris modulo temperato infertos ore patente ferreos ex arte globulos, catenaſque, & alia obturamenta, fulminum inſtar, flammis eructantibus, horrendo fragore contorquent. Cuiuſmodi complura de more diſpoſita, & collibrata ad nauium feneſtellas milites habent, & ſuo tempore horrifico ſtrepitu diſplodunt. Vix autem diſploſa ſunt, cùm primum atro fumo repleri obduc que loca videntur proxima, & oculis obduci nocturna caligo cunctorum, vt neque videre ſeipſos, non naues, non cœlum etiam intueri valeant. Fumo intermicare fulgura conſpiciuntur, & oculis obuerſari penitus aciem perſtringent a, & crebra quaſi tonitrua ſereno cœlo exaudiri, denique lacerari, exanimeſque complures traiecti globorum diritate ferreorum iacere, nauigia partim deprimi, partim lacerari, multis ex partibus conflictari, ad quæ reficienda tempore opus eſſet, & fabrorum operis vſitatis.

Bellicæ machinationes veterum.

NOn enumerabo machinas omnes bellicas antiquorum, ſed nonnullas. Atque hama ſit prima, quod ad compeſcendum ignem, & ſiphones incendiarij, ſiue ſitulæ incendiariæ ad extinguendum, quibus properabant, & feſtinabant omni celeritate malleolos inflammatos, id eſt, manipulos ſparteos, pice ac ſulphure oblitos, & de muris deuolutos incendij cauſa, quo-

niam flammam concipiebant maximam, extinguere. Atque murices, id est, tribuli, machinulæ ferreæ tetragonæ, aculeis extantibus infestæ, quæ spargi solebant aduersus hostiles eruptiones. Testudo autem tabulatis contexta, & crudo corio, aut cilicinis centonibus contecta, aliave materiâ, quæ non facilè exuri posset, trabem intus habebat funibus suspensam, quæ ad lapides è muro euellendos, vnco ferreo, quasi falce, præmunita, modò exerebatur, modò subducebatur, ad testudinis viuæ, modò exerentis caput, modò subducentis, speciem & similitudinem, vnde testudo dicta. Ad cuius modum congregata militum multitudo, consertis scutis tecta, aduersus lapidum impetum, aliorumque telorum desuper incidentium testudine factâ stare solet, & deiectorum lapidum telorumque vim excipere repellereque, scutis tutans sese, defendensque fortissimè.

Aries.

NOn dissimilis est arietis machina, quæ similiter tabulis contexitur, ac ne exuri possit, corio, siue cilicio vestitur, intrinsecus continet trabem, cuius caput duplici ferro bifurco præfigebatur. Milites eius impetu magno verberare muros, disiicere lapides, deturbare, ac subruere poterant. Non immeritò arietis nomine dicta fuit hæc machinatio belli: quòd arietis speciem præberet, qui cornibus hinc inde durissimis percutit, & ad inuadendum, vt maiorem adhibeat vim, & vires accipiat maximas, retrocedere solet, multò antè interuallo cursum celerem & incitatum suscipiens.

Vinea.

VInea machina erat alia bellica, quæ in latitudinem pedes octo, in altitudinem septem, in longitudinem sex & decem patebat, tecta duplici ligno, cratibusque contexta. A lateribus vimine sepiebatur, ne saxorum ac telorum impetu perfringeretur, & contra flammarum ardores coriis tegebatur crudis & recentibus. Cùm plures erant milites ordine coniungebantur, & sub vineis oppugnantes, tutiùs ad muros subruendos procedebant. Sic illi aggere, vineis, turribus, castella, vrbesque oppugnabant, vtentes aliis tormentis.

Plutei.

Plutei.

PLutei, qui ſpeciem caſſidis præbebant, contexebantur è vimine, & coriis protegebantur, ternisque rotulis, quarum vna in medio, duæ aliæ ipſis in capitibus erant appoſitæ. Quamcunque in partem vellent, oppugnatores admouebant: maximè tamen ad muros applicabant, ſub hiſque latitantes, ſagittis, aut aliis miſſilibus, de propugnaculis deiiciebant deturbabantque defenſores: vt interim ſcalas admouere, aſcendere muros, inuadere vrbem, ac diripere poſſent.

Cuniculi.

CVniculos agere ad vrbem, vel arcem capiendam ſolebant Imperatores, vt cum palam, & viribus vrbem capere non poſſent, dolo ac fraudibus, foraminibus ſub terrâ occultis vrbes ſuffodiendas curarent, nimirum ad cuniculorum ſimilitudinem, qui ſub terrâ cuniculos facere conſueuerunt, vt in agris latitent.

Agger, vallum, foſſa.

VIs agnoſcere induſtriam Imperatorum in caſtris muniendis? tria hæc mentis oculis complectere, & milites in aggerenda terra, illos in vallis defigendis, alios in aquarum receptaculis defodiendis occupatos intelliges. Aggere enim, vallo, foſſaque caſtra muniebant. Milites enim vallos, id eſt, palos circunferre ſolitos accepimus, & vbi caſtra poſituri erant, humi defigere, terramque illis aggerere, vt tuti eſſent ab hoſtium irruptione, foſſaſque in altitudinem ingentem aquarum ſæpè perducere, vt tutiores eſſent.

Deſcriptio libri.

QVàm præclarè compactus eſt, & conſtructus liber hic, conciſus & refectus ex omni parte æquabiliter ſcalpello ducto, & minio illitus, vel alio colore pallido vel rubro nitens. Tantum marginis in illo relictum eſt, quantum opus eſt ad notas librorum, & locorum indices excuſos. Coopertus eſt ille non membrana, ſed aluta tenuiſſima politiſſimaque, & ad ſpeciem & ornatum vmbilicis pulcherrimis, & in medio clauiculis decoratus argenteis, & in extremitatibus lamiuulis ex eodem argento perforatis & elaboratis. Ille clauditur & aperitur ex animi ſententia vncinulis argenteis in orbiculos in-

ſertis & extractis. Dominus tanti librum habet, vt aureo & argenteo colore totum inuolucrum illeuiſſet, picturis exornaſſet variis niſi quotidiano vſu deformari, defloreſcere vetuſtate, & omnes floſculos decidere, delerique omnino vidiſſet. Sed planè glutinator egregius artifex conſtruendorum videtur eſſe librorum qui ſic conſtruxit & conglutinauit librum, vt folia mirifi è cohærentia, & glutino deuincta nunquam ſolui, neque coagmentatio libri deſtrui poſſe videatur. Sic ad compingendum malleolo contuſum prius & complanatam reddidit, ad explendam & abſoluendam omnibus modis tanti libri conſtructionem, coagmentationemque mirandam.

Literæ ſcriptæ.

LIteræ manu Antonij, non alienâ ſcriptæ, re omnia, quæ in literis ſcribendis, & dandis deſiderari ſolent, continent, vt in chartâ purâ, non bibulâ, & in Auguſtâ, & parum a Claudianâ diſtante ſcriptæ ſint: Duæ autem paginæ completæ, cùm in philyra exaratæ fuerint literæ leuigata elephantino dente, cum in capite, & in margine tantùm albi relictum eſt, quantum ex officio & elegantia communi relinqui ſolet. Cùm ſubſcriptæ fuerint ad extremum, aureis puluiſculis perfuſæ ad characteres exſiccandos, ne puluere, quod accidere ſolet, aut literæ deformarentur aut delerentur vel minimùm. Sic micabant & ſplendebant aureo perfuſæ nitore, & atramenti bonitas magis apparebat, & cernebatur, & quàm aptus ad ſcribendum non ſolùm calamus fuiſſet, ſed manus auctoris ſcribendi peritiſſima. Prætereo hic notas, formam, & venuſtatem, laqueos, literarum inflexiones, nonnullarum terminationem. Ad illud tandem peruentum eſt, vt complicentur, poſtquàm illarum oræ præciſæ fuerint. Quæ cùm obſignatæ ſigno ſcribentis, & ſtemmatis inſignitæ generis & familiæ, inſcribuntur, & puluiſculis eiſdem, qui theca puluераria continentur, aſperſæ cùm aliis dantur tabellario in faſciculum coniectæ. Tabellarius literas viro, cui inſcriptæ fuerant, reddit, & cùm ſigillo obſignatas, & filo lineo alligatas conſtructaſque ſuo, & accepto faſciculo. Ille, cui redditæ literæ fuerunt, primùm linum incidere incipit, & properat à ſigno euellere, inuolucrum diſcerpere, euoluere totum faſciculum, literas ex ordine ſingulas legere, &, vt debuit, & res exigebat, quam breuiter expediens tabellarium, & mercedem

pro vec ura, quæ præfinita erat in litera um inscriptione, soluens, respondit.

ORATIO IN ARITHMETICI laudem ex adiunctis.

Ommendant aliqui Dialecticum, multi Philosophũ, non pauci Iurisperitum, innumerabiles Rhetorem, decus & lumen cunctarũ artium & disciplinarum; ego Arithmeticum ab ijs, quæ in sua facultate insunt, laudare non desinam hac in oratiuncula. Qui imprimis cùm in arte veteri, nobili, fructuosa, & necessaria versetur, quis eius operam, & studium diligens non commendabit? Ex Mathematicis nihil Arithmetica quidem antiquius, quæ cùm viam patefaciat ad cæteras artes, vel secum propinqua cognatione coniunctas, vel longo interuallo disiunctas, atque remotas, ortum suum habuit & originem rudem imprimis & impolitam, more aliarum facultatum, paulatim auctam & amplificatam, & ad summam absolutionem prouectam. Auctores enim illius fuerunt Sidonij, ob numerorum cogitatam rationem, ad nauigationis, qua illi plurimum excelluere honestè rem quærentes mercaturis faciundis, cursus necessariam. Cui plurimum incrementi dedit Pythagoras, materiam relinquens alumnis, Ægyptijs, & Arabum Doctorum generi, vniuersisque Græciæ doctoribus augendæ locupletandæque magis ac magis Arithmeticæ, varijs problematis & theorematis illustrandæ clarioribus. Cuius nobilitas atque præstantia, cùm omnes Mathematici in magna rerum obscuritate, & recondita arte multiplici ac subtili versentur, quanta & quàm illustris erit? quæ non aliorum more repat, & ad vulgaria, & in promptu posita se abijciat; tum ea omnia, quamuis obscura, & à communi intelligentia remota, tamen patenti illustrique demonstratione, clara reddit, & illustria, & ante oculos statim, in claro & illustri lumine, vt dubitandi locus detur nemini. Quamobrem commendanda magis, quæ simplicem & apertam veritatem, inuolucris ac tegumentis omnibus detractis, sine fuco, sine fallacia visendam spectandamque proponit, Platone teste in Philebo, seu dialogo, qui de

ſummo bono inſcribitur. Quòd ſi dignitas ex illorum ſplendore ſpectanda, qui maximè florent in orbe terrarum, Arithmetica, quæ Regiâ celſitate digna eſt, quantum habet ſplendoris inter alias artes? At id planum fieri vis, tibi enim quinam illud credibile, qui Reges hac arte inſtructos non videas? Nihil laboro de Regibus Arithmeticam non tenentibus, illud dico, ſuæ dignitati maximè conſentaneum, quod vel paucis verbis tibi probari debet, alijs non modò probatum, ſed literis conſignatum vetuſtioribus. Cùm enim valeat Arithmetica ad honeſtatis ſtudium, Regemque oporteat ſummis honeſtatis opibus exornari, & dignitatem ſingularibus virtutum ornamentis illuſtrari, poſſumus ne quidquam elegantius excogitare, quàm numeros virtutis & honeſtatis abſolutos, quos ex Arithmeticæ muneribus in Regios vſus poſſumus aſciſcere, quibus facilius ad ſummum Rex ipſe dignitatis gradum perueniat? ſed agè iam in vna re militari videamus. An Regis officium facere poteſt ille, qui numerare neſcit? Quomodo enim ſine abſolutâ numerandi ratione exercitum in bello recenſebit? quo ordine caſtra locabit? aut qua ratione pro militum numero aciem inſtruet, ſi numerandi fuerit imperitus? Deinde quomodo præmia pro virtutis ratione diſtribuet? æquitas enim in præmijs atque muneribus ratâ portione & numero continetur, ita vt ſine Arithmeticâ iuris conſtantia conſeruari non poſſit. Iam verò in pace, quam rationem vectigalium habebit is, qui numerorum prorſus inſcius fuerit? Vt enim paterfamilias domum ſuam tueri & ſuſtentare nequibit, niſi in re familiari diligens & attentus fuerit, ita neque poterit vllo modo ſaluas & incolumes Reipubl. partes conſeruare, niſi vectigalium rationem penitus exploratam habuerit. Aliter enim Rex neque bellum mouere, neque vrbes munire, neque præſidia collocare, neque dignitatem tueri, neque hoſtes repellere, neque pericula propulſare poterit. Pecuniæ illum in medio apparatu deficient, copiæ non cogentur, omnis apparatus bellicus intermittetur, præclarum aliquod facinus, toto Regno diuulgatum, & exteris gentibus non ignotum, moliente. Omnes pecuniarum, & ſumptuum rationes ſunt Regi putandæ, quod ſi non fecerit, omnia quidem officia conturbabit. Sed illa iam in Arithmetica inſidens vtilitas, meam ad ſe vocat orationem. Cuius vel illa commoda, quanti ducenda ſunt, cùm ingenium acuat, memoriam confirmet, animum & ad agendum, & intelligendum maximè facilem & expeditum reddat? Atque

que illud Plato tradit in Epinomide, numerum ab ipso Deo hominum generi traditum, tanquam donum & singulare rationis ad inuestigandam eruendamque è tenebris in profundum demersam veritatem. Quæ nisi adsit, nihil mente percipiatur, nihil stare potest in hominum societate tuenda, iuris & iustitiæ repagulis perfractis omnibus. Quò me verò sacræ literæ vocant? quò fabrica hæc mundi elegantissima, cœlum, æther, aer, maria, infima terra, omnia, quæ sub oculorum aspectum cadunt, quò meam mentem abstrahunt, & ad se totam conuertunt atque compellunt, vt sacrarum literarum scientiam ex Arithmeticâ magnâ ex parte pendere, & spectacula huiusmodi gloriosa, testes potentiæ magnificentiæ, liberalitatis, & sapientiæ diuinæ edita à tanto tamque supremo opifice & architecto rerum omnium recognoscam, cùm in ijs, quæ ex sacrarum literarum monimentis accepimus, tum ex numero, in quo omnia consistunt, & perficiuntur absolutione mirabili. Quod si non aliam vtilitatem caperemus, nisi spectandæ contemplandæque mentis numeris suis absolutæ, facultatis huiusce magni ducendæ præstantiam maximè spectandam, appetendamque rationis participes censeremus. Quantum verò scientiæ comparat Arithmetica Auenzoaris viri Babylonij & scientiæ reconditæ? virum fuisse præclarum, & altâ sententia decoratum, Abumasar auctor est, & scire omnia & nosse perfectius eum & absolutius, qui numerorum scientiam teneret, docuit. Quod ideò prædictum intelligite, quia veteres illi, qui varia admirabilique rerum cognitione præditi fuerunt, acri suo intelligentique iudicio, Arithmeticæ commodorum non inscientes, à trita peruulgataque ratione prælatum philosophandi munus ad numeros mira progressione reuocarunt. Quam excoluit omni studio Pythagoras, Aglophemus, Plato; reliquiq; magni præstantesque Philosophi, ad gradum scientiarum adipiscendum, magnis laboribus vigilijsque expolierunt. Inde illud Platonis, hominem ea de causa animal esse sapientissimum, quòd numerare nouerit. Hinc Oratorem, Philosophum, Medicum, Iurisperitum, Theologum omnibus numeris absolutum & expletum dicimus, cùm tantum singulis in facultatibus, & disciplinis maximis consequutus fuerit Doctor aliquis sapientissimus, quantum possit ille consequi cœlesti quasi mente præditus, vt nihil suprà, nihil sit, quod ad explendam hominis illius tanta laude cumulati sapientiam cogi-

cogitari, vel desiderari possit amplius. Quod confirmauit Princeps Philosophorum Aristoteles, homini ex cunctis animantibus sapientiæ principatum tribuens, pro summâ, quæ in illo inerat principe, cognitione numerandi. Sed repeto illud quod superius attigi: Quare præclarè nimis & insigniter in Dei cognitionem venimus? numerorum ratione. Quare egregiè nimis animos ipsos, ipsis corporis compagibus inclusos, cum corpore inire societatem hanc putabimus? numerorum absolutione. Tolle concentum & harmoniam numerorum, & illam insignem stupendamque seriem, aliam ex aliâ pendentem, & quamcunque mirabili cognatione copulatam, dissoluetur protinus & interibit arcana corporis vis, quæ societatem tantam iniuerat, atque conflauerat. Hinc veteres illi Sapientes animum appellarunt numerum se mouentem. Hinc decretum illud Pythagoricorum, numerum pro anima rationis participe accipientium. Hinc illud sapientium aliorum naturale principium fabricæ ratione suâ ac mente præcelsâ vtentis numerum esse, quippe bruta animantia rationis expertia, minimè numerant. Vultis scire rationem? afferam. Accipite, & ad Arithmeticæ præstantiam satis celebrandam memoriæ commendate, & quidem ex definitione rei naturam explicante. Quid enim est numerus? nihil aliud profectò, nisi explicata ratio. Quid enim est aliud per numeros rationem quidquam explicare, nisi rationem ipsa se vti. O mirandam Arithmethicæ laudem! O singularem præstantiam! O veras ac solidas vtilitates! Cuius in visceribus ac medullis, cùm ipsa mens sedem ac domicilium habeat, quid maius expetam? cum ratio, quæ præcellit tantopere, & à brutis regium & excelsum animal hominem disiungat, & ad diuinam similitudinem adiungat, suis donis ab muneribus luculenter sit affecta. Narrabo rem egregiam, & laudes Arithmeticæ superiores confirmantem. Iactatus homo grauissimâ tempestate, tandem eiectus in littus & terram despiciens, lineas nescio quas, vel formas ac figuras Arithmeticæ Geometriæque primùm despexit non parum impressas, gauisus, & præsiliens illicò, conuersus ad comites, gratulatus est continuò de terrâ ab hominibus cultâ, & nullo perspecto quidem homine, sed vestigijs ipsis notisque Arithmeticæ Geometricæque ductus. En rationem ipsam facultati huic tributam, donumque ac munus proprium hominis, mentem, qua nihil à Deo generi mortalium diuinius donatum est. Sed quid his oratione prouehendis moror, cùm

in

in Arithmetica ratione insidente Deum immortalem, summum opificem & architectum liceat præcipua quadam religione suscipere, qua præditus est in omnes partes interminata sua infinitaque maiestate? Nam si Deus ipse est mens præstantissima excellentissimaque, qua nihil celsius, nihil potentius, nihil diuinius esse potest, mens autem hæc est spiritus quidam omnibus, qui cogitari possint, numeris absolutus, vt omnes, vt omnia quæcunque cœlo, terraque continerantur, ad tanti spiritus celsitatem comparata, sunt sicut species quædam & adumbratio, relinquitur id profectò, vt vel nominis interpretatione, quæ immortalem Deum attingit, altiore iure celebranda sit Etymologia. Neque iam mirari debeamus, deditos huic facultati capere non vtilitates modò mirificas, sed iucunditates voluptatesque tantas, vt illarum dulcedine à sensibus abstrahantur suis, in illius studium suauissimè iucundissimeque incumbentes. Ex quorum numero Arithmeticorum innumerabilium Archimedes memoratur insignis, qui in Syracusarum graui vehementique obsidione, capta iam vrbe, nec horrisono armorum strepitu, nec militum effrænato præcipitique furore, nec fœda suorum ciuium cæde, neque mulierum plangore & eiulatu, nec dissonis & horrendis omnium clamoribus, potuerit ad aliquem publicæ calamitatis & exitij sensum perduci. Adeò namque erat formis, quas fortè tunc radio in terra describebat, intentus, vt priùs quàm ciuitatem captam esse sentiret, fuerit à milite, qui in illum inciderat, interfectus. Nec me mouet, quod de Lycurgo Lacedæmonum Legislatore in Arithmeticos maleuolorum sermonibus in circulis iactari, vel, quod audaces non metuunt facere, in publicis Gymnasijs loco criminis ac probri maximis multis verborum fulminibus conferri audio, Lacedæmonum finibus eiectam & relegatam fuisse facultatem suam. Quod enim tam optimum, quod æquè omnibus gratum & acceptum fuerit, quodque non multis bonis incognitum, aliarum, quas ipsi damnarunt, rerum seruandarum studio, non abiecerint, atque adeò amandauerint à suis oculis. Neque pluris nobis erit Lycurgus, quàm Aristoteles, quàm Plato, quàm Pythagoras, quàm alij Græciæ Sapientes, quibus cedere debet Lycurgus ipso nomine sapientiæ. Cõcludo igitur, Auditores, & ex superioribus Arithmeticæ laudibus, nostrũ Arithmeticũ in hac arte tã præstantẽ, omnibus afficiendũ laudibus, quòd rem tam antiquam, tam nobilem, tam vtilem

rebus

rebus publicis ostendit: quod eum adiutorem non solum reliquarum artium, sed ducem & præceptorem habeatis: quòd omnis scientiæ, doctrinæ cuiuscunque, sacrarum literarum interpretem maximum, & bonorum studiorum amplificatorem obtineatis: quòd hominis excellentia, quòd ratio, quòd mens ab Arithmetico exculta perfectaque celebretur: quòd Arithmetici laus tanta tamque multiplex fuerit, vt Grammatica primùm, deinde Poesis, tum Dialectica, denique cæteræ artes atq; disciplinæ, Arithmetico se debere plurimùm fateantur. Inter illas ars bene dicendi, cuius proprium est, numerosa volubili concinnitate in auditorum aures suauiter inflectere sermonē, si cùm operum Dei admirabilium, cum Dei ipsius potentissimi, supremique rerum omnium opificis recordemur, necesse est istius artis memoriam in mentes venire continuò nostras, suorum animos subeunte absolutione numerorum. Nos istius igitur viri, cùm alijs, tum diuersarum artium Arithmeticæ dotibus maximè instructi laudem hodierno die cunctisque oblatis occasionibus celebremus, vt ex sapientium numero potiùs fuisse, quàm vnius Lycurgi, & aliquorum fortasse obtrectatorum calumnijs aures dedisse videamur. Quod nos eò studiosiùs facere debemus, qui non veterem, sed Christianum Arithmeticum debitis honoribus affecisse dicemur. Dixi.

ORATIO IN GEOMETRÆ laudem ex adiunctis.

AVDAVIMVS nouo modo Arithmeticūm Arithmeticæ commendatione breui, laudemus Geometram in eundem modum breui concinnaque exornatione Geometriæ. Nam quæ laus Mathesios priori datur, & eadem debetur alteri proximum tenenti locum. Quis enim Matheses laudaturus, ab Arithmetica non fecit continuò gradum ad Geometriam? Hoc veteres & recentiores suis accuratis & exquisitis laudationibus præstiterunt, quorum ordinem sequutus ego, in Geometriæ laudes egregias ingressus, non aberrasse videbor à recta legitimaque ratione

tione laudandi. Atque in illius laude, vt in enumeratione potissimum verser inuentionis, præstantiæ, & vtilitatis: Auctorem & ducem illius præstantiam Geometriæ nobis ostendere facilè omnes intelligent, cùm Ægyptij, sapientiæ quondam fama ac celebritate commendati, eam inuenisse dicantur, sicut & álias res ingenio, industria, labore, acumine, inuestigatione dignissimas. Atque hac multi ratione ducti, quòd ea cum maximè indigerent quærendo inuestigandoque ad Nili inundationem apposita præclaraque remedia, tandem primò foras emiserunt Geometriam paruulam, & vagientem in cunis, quæ sic postea adoleuit, locupletata & aucta maximis incrementis, vt ad eam, quam scitis, summam amplitudinem peruenerit. Causa autem inueniendæ Geometriæ ea fuit Ægyptijs. Illi Nilum fluuium longissimum, altissimum, vastissimumque habent, vnum ex maioribus totius orbis fluuijs, trahentem limum, quo inundans & effundens sese oblimat, & opplet Ægypti totius agros. Cum tota æstate tenuerit obrutos & oppletos, recedit, mollitosque & oblimatos, & ad serendum affectos relinquit. Quamobrem necesse quidem erat oriri quæstiones multas inter illos, dissidia, & lites concitari de limitibus agrorum internoscendis, quos sæpe dijudicare non poterant, paucis etiam amantes, & cupidi tollendarum litium potius, quam controuersiarum, quæ ad vexandas & euertendas familias spectant, constituendarum, finibus ipsis agrorum limo obrutis & pereuntibus omnino, & suorum inscijs & ignaris dominis non rarò prædiorum. Inde Geometria, inde tantæ facultatis inuentum, inde tantum & tam singulare donum. Atque Ægyptus, vt quæ propria sunt huiusce instituti dicam solum, scientiarum parens erat, studiorum officina, eruditorum hominum fœcunda colonia. Ad quam ex varijs quondam terrarum partibus, ex Græcia vniuersa literarum inuentrice, tot Philosophos, & in omni literarum studio præstantes, non discendarum solum scientiarum, sed inuisendorum saltem hominum doctissimorum, iuisse, & cum illis Doctoribus multos annos commoratos fuisse non ignoramus. Sed de his auctoribus non solum Geometria gloriari potest, sed de Principe, de auctoritate literarũ, de nuntio Deorum, de Legato Iouis, de maximo eloquentiæ inuentore Mercurio: qui non solum Geometriæ antiquitatem, sed dignitatem ostendit. Quæ quantum honoris affert alumnis, cum non ita facilem & expeditam, ita patentem omnibus

omnibus ad discendam se præbeat, vt priuato studio, inter domesticos parietes discere possit eam aliquis, & comparare, quemadmodum alias artes, & disciplinas sciens Latini sermonis adipiscitur, nulla frequentatione Gymnasiorum. Sed opus est futuro Geometræ duce ac præceptore ad colendam huiusmodi facultatem, quæ tot gyros ac Meandros obscuros, & inexplicabiles habet inuolucris, & tegumentis plane inaccessis obstructos. Pulchra quidem, quæ difficilia: id est, difficilia, plena honoris, plena dignitatis. Quam difficultatem, vt superarent Geometriæ studiosi, dictu est incredibile. quam præclaros & excellentes præceptores, & scriptores hæc ars egregia consequuta fuerit. Multi insignes non commemorantur, quòd literarum monimenta post se relinquere noluerint: sed ex illis, qui in hominum memoriam venerunt, Archytas, vnus Tarentinus fuit, ad cuius laudem eximiam satis esset, Platonem ei sedulam in Geometria nauasse diligentiam. Dicæarchus Siculus non in exiguo fuit honore, Geometra ætate sua clarissimus, qui Regum cura montes permensus est, altissimum prodens Pelion, & passuum nescio quæ spatia tollens sublimiora & exigens ad perpendiculum. Huius honorem adæquauit Dionysius Afer, Byzante natus. Quis ac quantus fuit Eudoxus Gnidius, primus Geometriæ demonstrationes, sensu, & instrumentorum exemplis edens vnà cum Archyta præceptore, qui quanquam à rebus corporis expertibus, & à cogitatione, ad ea, quæ sensibus perciperentur solum, deflectentes, Geometriæ dignitatem imminuere visi fuerunt, non tamen Platonis probris exagitandi adeò, qui Platoni, qui multis alijs à superiore parte tollendam euehendamque Geometriam reliquerunt. In horum numero ponantur Eupompi Macedones, Marini Tyrij, Pausaniæ Cæsarienses, Polemones Helladici, Ptolemæi Ægyptij, Cylaces Cariandæi, & alij multi, quorum hi in terræ, alij in maris, alij in montium, alij in cœli ipsius dimensione, atque adeò singulorum cœlo inhærentium globorum spatijs dimetiendis summa cum laude versati fuerint. Neque in oratione mea pono Platonem, Aristotelem, Pythagoram, quanquam Geometræ magni atque præstantes, & ingeniorum Inuentis, & acumine celebrati fuerint, aliorum tamen studiorum gloria magis floruerunt. Gloria tamē Archimedes, gloria Euclidis alacris, & erecta per omnium ora volitat, & auget magnis quidem incrementis Geometrarum dignitatem & nomen immortale,

Quo-

Quorum de laudibus maximis nulla vnquam sæculorum ætas conticeſcet. Hi omnes magiſtri magni fuerunt, & exquiſiti Geometriæ parentes, illuſtres & præclari admodum Amplificatores. Noſtis quæ Euclidis ſcripta iactentur, quæ explicentur in Academiarum Gymnaſijs, quæ in eundem plurimorum explanationes, qui cùm aliorum tum Patris Clauij è Societate Ieſu commentarij in vulgus exierint, & omnium Geometrarum laboribus & vigilijs euoluantur. Nos pauca de Archimede dicamus ad Geometriæ dignitatem, quæ licèt nota ſint omnibus, ſilentium tamen eorum noſtram obſcuraſſet orationem. An illud pulcherrimum Archimedis factum parum dignitatis affert Geometris, qui nauem ingentis & ſtupendæ molis, quam omnes Syracuſani loco dimouere non poterant, ab Hierone ſuo Rege conſtructam, & Ptolemæo Regi mittendam, multis mercibus & rebus pretioſis oneratam, vnus Archimedes loco dimouit, & ſubduxit inuentis & machinationibus Geometricis, præſertim ſtupore maximo, & Regis ob eam cauſam cunctis in rebus, portenti ac prodigij ſimilibus, Archimedi nunquam non habendam fidem, voce confirmante quàm intenta? Alterum eiuſdem Archimedis, non iam vnum, ſed plura facta, qua dignitate præditam eſſe teſtantur Geometriam? Marcelli grauem vehementemque obſidionem, vnâ, alterâ, tertiâ, plurimâ machinatione Geometricâ remorari potuit: Qua vrbe capta, quia iam neſcio quibus de cauſis non obſiſtente Archimede, neque contra bellicas veniente machinas, publicè edicit Imperator, vt in miſerrimâ luctuoſiſſimaque Syracuſarum vaſtatione, cædeque cruentâ, omnis ſanguinis profundendi exultante militari licentiâ, ab Archimedis internecione milites abſtinerent. Quòd verò vnus improuiſo, vel inſciens Geometræ tanti cor gladio traiecit, quanto in dolore fuit Marcellus ex acutiſſimi morte Geometræ? quibus illum honoribus affecit? quâ gloriâ ſepulturæ decorauit? quibus artis ſuæ cohoneſtauit inſignibus ad Geometriæ nunquam interituram gloriam? Cui mortuo, qui honorem tantum habuit, quem haberet Imperator viuo? quo in loco poneret, quàm illuſtri & excelſo? quibus immunitatibus afficeret, & prærogatiuis veſtrum omnium cogitationi relinquam, potiùs quam parum ornans, nec minimam partem attigiſſe videar oratione? Illud etiam quidem & glorioſum de eodem Archimede celebratur. Cùm Cicero prouinciam Ciciliam Quæſtor luſtra-

ret, & incederet in Archimedis sepulcrum, tanti fœlicitatem hanc habuisse Eloquentiæ principem scimus, vt in eá per omne vitæ suæ tempus gloriatus fuerit. Multa alia de Archimede afferre possem, sed ex hoc cæteros Geometras conijcite, vos verò admirari desinite quæ fuerit Græcis sapientiæ principibus, tantæ huiusce facultatis scindæ cupido, quæ Platoni, quæ Pythagoræ, quibus amplissimam & carissimam fuisse Geometriam accepimus. Causa enim satis explorata videtur, & quæ ad vtilitates plurimas & maximas generi mortalium allatas tota confertur. Ea enim est Geometria, quæ infimis, mediocribus & summis hominibus, & terrarum principibus vtilis est ac necessaria. Quippe quá agricolæ, nautæ, Imperatores, Reges ipsi, omnis homo generatim, & speciatim, infimas & sordidas artes, atque ingenuas & liberales tractans, indigeat, neque quisquam suum officium facere possit, cum a iquá laude, nisi Geometrica consequutus. Huiusce artis præsidio, & elementis omnes latitudines, longitudines, altitudines, profunditates agrorum, montium, insularum, fluminum, maris, adipiscimur. Eiusdem ope dimensionem, atque diuisionem, omnem in cœlo syderum per instrumenta obseruationem, omnem horologiorum vim, & ponderum rationem, omnem rerum apparentium speciem, tam variam ac multiplicem, speculis in fulgentibus, & in alijs perlucidis splendoribus apparentem, in picturis, in aquis, & in aëre variè illuminato prospectam accipimus. Huius artis facultate totius mundi machinæ medium ac centrum, cardinesque, circa quos conuertitur, inuenimus, & orbis ipsum figuram & quantitatem exploratam habemus. Huiusce scientiæ elementis vim cœli vniuersi, syderumque ratam & constantem conuersionem, ortum, occasum, abitum, reditum, ascensum, descensum, diei ac noctis, temporum toto anno per totum terrarum situm & circumscriptionem, & mundi ipsius inclinationem, tam mirabilem varietatem & vicissitudinem cognitam habemus. Huiusce scientiæ adiumento coniunctos & oppositos planetas, & aspectus varios, tam faciles & expeditos habemus, vt loca illorum in cœlo, & defectiones solis & lunæ, multò antequam sint, in posterum tempus Mathematici prædicere possint. Huius etiam artis beneficio, & elegantissimam totius mudi fabricam, ante conspectum nostrum positam, mentis oculis obiectam & obuersantem videre possùmus. Ac ne plura, quæ innumerabilia sunt, persequar, ad ipsam Empyrei cœli, quatenus imbe-

imbecillitas ingenij humani ferre poteſt, cognitionem & ſcientiã eius ope aſcendere poſſumus. Atq; illud, quod incredibile eſt hominibus, & omni fide quaſi ſuperius, credibile fiet, & planum oculis oſtendetur Geometricorum munere præſtantiſſimo. Non longius abeam, quam vt iſtud credibile faciam, Archimedis ipſius teſtimonio, qui dicere non dubitauit, propter ſuæ artis præſtantiam excellentem, quod portenti, ac prodigij ſimile videretur, ſi terram aliam haberet, in qua veſtigium poneret, hanc noſtram, quam incolimus, è loco ſe commouere poſſe. Cuius illud factum non eſt prætereundum, & ad Geometricorum vim agnoſcendam, qui Syracuſis, coronam ex auro argentoque confectam, quam Rex ſummâ arte fabricari iuſſerat, non diſſolutam, & ſingula auri & argenti pondera, quæ inter ſe artificis fraude ac dolo commixta erant, ſubtiliter oſtendit & indicauit. Satis præclara fuerunt ſuperiora ad Geometricorum laudes, ſed ego non his contentus eſſe poſſum, qui diuinis volo contendere, Geometrica commendans. Quod cœleſti Dei immortalis teſtimonio diuinius? qui omnia ſuo põdere & æquabili trutinâ iuſtiſſimus & æquiſſimus examinauit, vtar ſacrarum literarum penè verbis, aquas pugillo menſus, cælos palmo ponderat, molem hanc terræ tribus digitis appendit, & montes editos & excelſos pondere colles à terra ſublatos librauit æquabili lance ſtateræ ab vtraque parte propendentis. Quid de cœlis dicam? recito teſtimonium quoque ad cœli fabricam elegantiſſimam. Quid tu, mi Deus, ex ore tuo loquente Vate diuino? dextera mea, inquis, fundauit cœlos. Quòd teſtimonium cùm habeam, nihil mihi opus eſt legibus, nihil Iuriſconſulto, non probante ſolum artem hanc, ſed magnificè commendante. Nihil nunc neceſſe eſt illos afferre Doctores, qui ex legibus ad hanc addiſcendam facultatem cogunt artium ſtudioſos, ſi ſuis facultatibus ac diſciplinis vſui eſſe rebus publicis voluerint. Nam ſi hac Geometriâ datur aditus ad alias partes & doctrinas, quidni cogantur & impellantur, Geometrica diſcere volentes, & appetentes ad alia ſtudiorum genera progreſſionibus maximis aſpirare? An verò dialecticem diſcam, quæ probat: Rhetoricem, quæ ſuadet; Matheſes abijciã, quæ cognoſcunt ſua perſpicuâ valdeq; patenti demonſtratione? Vna res, Auditores, reſtat, Dei cognitio, & altera, virtutis ſtudium: vtramque ex Geometricis alacer & erectus petam. O magnam Geometriæ vim! O donum facultatis huiuſce ſingulare! O mirandam ſtupendamque ſcientiam, omnibus

bonorum ornamentis redundantem! De virtute quid dicam, quam mensuræ contemplatione video mihi, vobis omnibus, cuicumque sanctitatis studioso ante oculos obseruari, & in ipsis visceribus ac medullis inhærere? An verò id dabo Arithmeticæ, vt omnem decoris, & dignitatis elegantiam, omnem iustitiæ & virtutis splendorem numerorum lege atque ratione contineri affirmem; id Geometriæ adimam, vt sui studiosos mensuræ consideratione non à vitijs abstrahat, ad virtutem reuocet; & in Dei sempiterni obsequium, cultumque mirificè conuertat? Contendit Arithmeticus, & bene quidem: Omne quod numeris astringitur, aptum est & venustum, & omnium ad se oculos, & voluntates allicit. Quod verò est numerorum lege solutum, id est fœdum & flagitiosum, & id boni omnes oculis & animis aspernantur. Quid est enim pulchritudo, nisi partium apta compositio, numerorum ratione deuincta? Quid est venustas in motu? quid in voce dulcis concentus & harmonia, nisi numerorum pro rata portione distinctio? Quid sanitas in corpore, nisi humorum certa numerorum lege atque dimensione consensio? Quid est denique (ne plura singulatim persequar) animorum concordia, virtutis elegantia, nisi numerorum modus, quo non solùm cohærent & permanent hæc duo, sed ita concinna sunt, vt nihil in suo genere possit elegantius excogitari. Hæc ergo qui cogitauerit, modum virtutis adipiscendæ non ignorabit. Optima principia, processus mirabilis, ergo & complexio numeris suis astricta, non neganda in Geometricis, in quibus par ratio, & idem ius est, numerorum & mensuræ cognatione mirabili. Ergo adolescentes optimi, Auditores studiosissimi, quos virtus delectat, honestas allicit ad se sua pulchritudine, discite ex Geometriæ disciplina paulatim animum à cogitatione earum rerum, quas honestate non metiamini, prorsus abducere, ipsam metiendi rationem & modum, quò res singulæ terminantur, ad virtutis præclaras actiones, ad diuini numinis obsequium conferre. Discite intueri mentem, res cœlestes atque diuinas, & fœdus illud, quo omnia connexa sunt, & quo cœlū tertis per media cum extremis aptissima ratione dimensis copulatur, admirari. Discite cuiuslibet rei mensuram & rationem modo, atque ordine terminatam, & cùm reliquis naturis mirificè congruentem esse, vt vos vestra facta, verba, cogitata modo & ratione Christiana, diuinis præscriptionibus, Dei voluntate metiamini; sic iusti, sic temperantes, sic liberales, benigni, mansueti, reliquis virtutibus præditi, similitu-

ſimilitudinem diuini numinis referetis, vt par eſt, luculenter expreſſam. Atque vt vno verbo concludam, quod pluribus me demonſtraturum eſſe putaram, de Maieſtate diuini numinis, ad tanti Domini cognitionem & ſcientiam aliquam venietis ex ipſorum Geometricorum dimenſione præcellenti? Quæ talem ac tantum proponit, vt infinitum Deum, nullis limitibus circunſcriptum, principio & fine carentem, ipſam ſummam ſanctitatem, qua nihil abſolutius cogitari poſſit, nihil perfectius ex infinitate diuina metientes in omnes partes, oculis & animis proponere debeatis. Hæc cùm cogitaueritis, cùm ſuperiora, cum laudes Geometriæ, cum illius antiquitatem, cùm dignitatem & præſtantiam, cùm auctores, cùm amplificatores, cùm merita Geometrarum in Rempublicam, cùm reliqua, quæ inſunt in Geometricis laudabitis profectò, & in Academiâ, quem vobis commendaui, breuiter licet, tamen pro temporis anguſtijs, omnibus præmijs & honoribus tam inſignem Geometram afficiendum eſſe videbitis. Quode quoniam prædiximus, in Ariſtotelem, illius laude ad publicam Phyſicorum prælectionem viam patefacientes, Eloquentię partem aliquam conferamus.

ORATIO IN ARISTOTELIS LAVDEM, EX ADIVNCTIS, ALIOrum ope ſubſidioque argumentorum.

SI quantum in armis tractandis, belliſque gerendis fortitudo, tantum in vrbibus rebuſque publicis adminiſtrandis ſapientia valet, immenſum eſt id profectò, quod ſapientibus debet infinita humani generis ſocietas. Nam neque vrbes ſuæ, nec populi, nec prouinciæ, non Regna ſtare potuiſſent, & homines ipſi concidiſſent ſæpiſſimè, fatali calamitate conflictati. Sapientiæ enim munus illud & conſuetudo eſt à primis naſcentis mundi cunabulis bene ſemper de humano genere merendi, iam inde ab illo tempore, cùm homines diſperſos ac diſſipatos, & more brutorum animantium vagantes in ſyluis, ab agreſti immanique vita in ciuilem cultum elegantiamque traduxit, & tectis ipſis, poſtea

mœnibus conclusis, leges & iura dedit ad suarum conseruationem amplificationemque rerum. Quod tot gentes in prouincias & regna distributæ, & suis Regibus aut senatui parentes abhinc tot annorum millia, bonis moribus ac legibus institutæ declararunt. Atque ipsi sapientes, gubernacula rerum tractantes publicarum, & in celsissimis honorum sedibus collocati, testati fuerunt in hodiernum vsque diem, testabunturque per omne tempus, eodem officio semper ac munere, magna sui nominis celebritate fungentes. Id quod in alijs sapientibus, tum in Principibus, maximeque in Aristotele sapientiæ lumine clarissimo, ab Alexandro victore terrarum potentissimo, tot honoribus affecto, spectare potuistis. De quo dum dico, quam in alijs sapientium laudibus, & honoribus eximijs solitis, & in hoc totius sapientiæ Coryphæo maximo, mihi de suâ breuiter reconditâ & planè mirandâ rerum cunctarum cognitione dicturo, animorum attentionem præbere ne desinatis. Neque nouum istud, neque vobis reprehendendum, alijs omissis, vel Christianorum Heroum, vel Sanctorum laudibus, orationis genus videbitur: cum in hoc volumen & Cœlitum & Sapientum laudes ad Rhetoricæ exercitationes collatæ non deesse videbuntur. Et si quis ex sapientibus mihi cōmendandus fuit, hinc sanè fuit Princeps cunctarū, quæ cogitari possunt, veterum artium ac disciplinarū maximarum, & cunctorum scriptis, & Doctorum ore celebratus Antesignanus, & Orbis gentium Academiarum omnium dux præceptorque præstantissimus. Qualis autem ac quantus fuerit Aristoteles, fama ac celebritas nominis emisit in Orbis gentium theatra celebriora. Quæ terrarum pars, quæ priuatæ studiorum officinæ, quæ publica literarum tabernacula, quæ Religiosorum cœnobia, quæ tandem Academiæ, quæ priuatæ & publicæ bibliothecæ, quæ ora linguæque mortalium Aristotele Principe bonarum artium, & præceptore omnis generis literarum carere potuerunt? Et si quæ loca, si quis homo ijs caruit, luce carere dictus est sapientiæ, & in abdito tenebrarum loco iacere. Quod enim genus literarum non tenuit, & summa cum præstantia? An Poëseos laudem desideratis, cuius cùm alia opera, tum Peplum aureum, Epigrammatibus concinnis & ingeniosis locupletatum, reliquit? An Eloquentiæ, qui tot libros Eloquentiæ posteritati commendauit, quot nostis omnes? Qui aureum Eloquentiæ flumen, & melle ipso dulcius Orationis genus fudisse dictus est? Cui Cicerones, cui Quintiliani, cui Romani,

Romani, cui Græci tantum in Oratoria facultate tribuerunt, quantum certè quidem nemini? Longus nimis essem præter huiusce diei institutum, si cuncta studiorum genera, multiplicem & propè innumerabilem, quibus Aristoteles excelluit, literarum diuersitatem vellem consectari dicendo. Nullum tamen cogitate fuisse scientiæ sapientiæque munus suæ ætatis memoriæque florentissimæ, in quo non summa cum laude versatus fuerit. Desideratis Ius Ciuile? legum peritissimus fuit, & quod Orator de Sulpicio, nos de Aristotele prædicamus: non Iurisconsultus fuit solum, sed iustitiæ. Medicina colebatur à veteribus, eam & didicit, & percalluit optimè, in eaque se exercuit Aristoteles Alexandri rogatu discipuli, quos orbis terrarum tulit, Imperatorem celeberrimi. Vultis Arithmeticæ, Geometriæ, Musicæ, Astrologiæ fuisse scientissimum? Pelagus fuit immensum atque profundum artium & scientiarum omnium Aristoteles. Sed hæc omittamus: loquamur potius de ijs studiorum generibus, in quibus & nos versamur, & quorum Aristoteles præ cæteris, ingenij monimenta posteritati commendauit, in Doctorum vsus præcipuos, & in sui nominis immortalem memoriam. Quæ cum ad quatuor genera reuocari possint, quorum pars eloquentiæ suasionisque rationem complectitur, his de iam prædiximus: Altera ad ciuilem, moralemque disciplinam pertinet: Tertia disserendi præcepta continet: Quarta verò arcana ipsius naturæ, ac rerum occultissimarum, & à communi hominum intelligentia remotissimarum causas rationesque explicat. Quibus de singulis, ac de nostris præcipuè Labyrinthis, & Mæandris inexplicabilibus, si dicturus essem, nunquam finem nostra proculdubio haberet oratio. Quid si, Auditores, loquerer de alijs innumerabilibus, quid si de tot exquisitis & accuratis ab eodem auctore relictis ingenij monimentis? Quot enim, Auditores, quot obsecro numerantur, & literis mandata, & ingenio elaborata prædicantur opera Aristotelis? Tu Cæli, tu Plini, tu Plutarche, vos Philosophi interpretes testes estis, qui me quidem in re tam testata, cunctorumque aures peruagata mentiri non patiemini. Amplius trecentos libros traditur Aristoteles reliquisse scriptos. Horum pro multitudine cum tam pauci extent, cum reliqui temporum iniurijs interierint, non dolebimus? non lugebimus detrimentum rebus literarijs allatum & damnum inuectum? O magnum Philosophiæ Principem! O profundum cunctarum

artium & ſcientiarum pelagus! O mare immenſum & infinitum, & in quem Philoſophum Deus Optimus ac Maximus, pro bono quidem poſtea Chriſtianorum, & vſu tam multo totius ſapientiæ dotes varias & innumerabiles conferre voluit! Non immerito illud de Ariſtotele ſcriptum legimus, & audimus, in illum ea quidem, quorum particeps & capax eſſe poteſt genus humanum, (larga, quod aiunt, manu) contuliſſe Deum præpotentem omnia. Quis eſt tam parum in Academijs verſatus, quis tam rudis & expers Philoſophiæ, qui in ratione naturæ latentis & abditæ non primas audierit & legerit fuiſſe delatas Ariſtoteli? Quis, qui non illi monſtrum naturæ, prodigium ſapientiæ, oſtentum nec auditum, nec viſum vnquam non acceperis? Dæmonium veteres appellarunt. Heu quod verbum audio? ſigno me ſanctæ Crucis munio, Deus auertat, & tale monſtrum amandet in inferorum ſuas ſedes. Adeſte quæſo, & vim hanc nominis, quondam in bonam partem acceptam intelligite. Vt diuinum Platonem, ſic noſtrum Ariſtotelem Dæmonion, id eſt, diuinum appellatum fuiſſe putatote. Atque hoc nomine demonij appellatus fuit idem Plato, quaſi diuinitatem ſapientiæ conſequutus. Dionyſius quoque Homerum Δαιμονιότατον appellat. Eodem nomine Reges quondam appellati fuerunt, Principeſque terrarum potentiſſimi. Hinc iam nolite mirari Principem Peripateticorum fuiſſe celebratum Ariſtotelem. Deſinite mirari Lyceum reliquiſſe ſuæ ſcientiæ teſtem, & monimentum inſigne ſapientiæ Athenis bonarum artium inuentricibus ſtatutum, per omnem ſæculorum memoriam Ariſtotelis celebritate commendandum. Mittite quoque admirari, cùm audieritis Philoſophum, miſſis nominis celebritate præſtantiſſimis, miſſo Platone, miſſo quoque Socrate, intelligi recognoſcique Ariſtotelem. Si quæ docti ſapienteſque de ingenijs, & deſcriptis iudicia fecerunt, magni æſtimanda ſunt, quas laudes Plato in Ariſtotelem contulit, quas de illius ingenio ac ſcientia voces miſit frequentiſſimo refertiſſimoque gymnaſio? Non cùm ille in gymnaſium veniſſet Philoſophiam explicatum, conuertens in omnes partes oculos, & abeſſe cernens Ariſtotelam, clamabat: ἄπεισι ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος, id eſt, abeſt veritatis Philoſophus. Quid cùm iterum abfuiſſet, non in altam vocē erupit, vt omnes exaudirent, ὁ νοῦς οὐκ ἦλθεν; id eſt, non venit intellectus? Plura dici poſſunt? plura iactari de homine corporis

com-

compagibus incluso? Non hæc hominem, sed spiritum attigisse visa sunt. Sed plura desiderantur: quæ quoniam auidè vos excipere video, dicam libentius quidem & auidiùs. Tuum nunc requiro testimonium Philopone, quid ais? quid testaris? Aristotelis ædes non aliter habitæ sunt ac lectoris, testante verissimeque celebrante Platone diuino. Nec mirum: sic enim Aristoteles excitauit Philosophiam, tam sublimem in gradum euexit, vt ad illius studium omnes ducti Aristotelis ingenio raperentur, & in hunc vsque diem tracti fuerint, plusquam Herculis catena deuincti constrictique. Quid enim ille non consequeretur naturalium rerum inuestigator auidissimus, solertissimusque indagator, qui vsque eo inuestigandorum indagandorumque auidissimus fuit abditorum naturæ mysteriorum, vt in illorum indagatione, bonus Philosophus mortem oppetierit, Philosophiæ penitus explorandæ susceptâ prouinciâ. Quippe qui Euripi septies die ac nocte reciprocantis naturam admiratus, causas altiùs secum librans, cùm minus voti compos euaderet, animi ægritudine contrahens morbum, ex quo non conualuit amplius, in fretum præcipitem dedit se, præfatus Elogium: Quoniam Aristoteles non capit Euripum, Euripus capiat Aristotelem. Adeo, Auditores, Christianæ Religionis expers, putabat, licet falsò, fœlicitatem versari in reconditâ rerum scientiâ. Quem Philippus Macedonum Rex, quanti habere debeamus, testatus fuit, non tantum de filio Alexandro nato gloriatus suorum successore Regnorum, quàm de nato id temporis, quo vti posset, studiorum suorum Aristotele præceptore maximo, cunctorumque orbis terræ Philosophorum sapientissimo. Testata fuit eundem proximè patria, quæ beneficio Aristotelis, non instaurata solùm fuit, sed maioribus aucta incrementis, alioquin diruta, non sublatura caput in perpetuum. Sed quid non ageret Alexander in Aristotelis gratiam, qui tot millia hominum Asiæ Græciæque totius in omni genere animalium inquirendo voluit occupari, vt nullum animal esset, omnium, quæ venatu, aucupio, piscatu alerentur, quæ viuarijs, armentis, piscinis, auiarijs curæ fuissent hominibus, quod scientiam fugeret Aristotelis? Quid non tribueret summo Philosopho, qui tantum tribuit Homero, vt illius libris asseruandis inter spolia Darij Persarum Regis vnguentorum scrinium captum, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios illius vsus amicis demonstrantibus, minimè sententias eorum amplexus, addixit atq; deuouit? Quid

non concederet Aristoteli, qui Pindari vatis familiam penateſque iuſſit intactos incolumeſque ſeruari in Thebarum nobili, maximeque celebrata Hiſtoricorum Annalibus expugnatione? Fuit hoc, fuit proprium Principum orbis terræ maximorum, inuictiſſimorumque Imperatorum, vt literatis hominibus illi multum tribuerent, quoque magis literati fuerint, plus honoris & gloriæ, & omnis generis ornamentorum, & immunitatum, & diuitiarum maximarum, & dignitatum, ac ſeipſos, ſuam maieſtatem in literatorum ingenium iudiciumque contulerint. Platoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus, ad feritatem immanitatemque propenſus, vittatam nauim miſit obuiam, ipſe quadrigis albis egredientem excepit in littore. Athenienſes Thucydidem in exilium miſſum, in clariorem dignitatem reuocauerunt, eloquentiam admirati incredibilem atque ſingularem. Quid Romani? quibus honoribus doctos & ſapientes affecerunt? Non Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello tot vrbium, tot oppidorum, tot prouinciarum, tot regnorum victor glorioſiſſimus, non Poſidonij ſapientiæ profeſſoris domum ingreſſurus fores percuti à lictore de more prohibuit? & faſces lictorios ianuæ ſapientiæ ſubmiſit is, cui ſe Orientis Occidentiſque ſolis regna florentiſſima ſubiecerunt omnia? Quid Cato Cenſorius? illos nobiles tres ſapientiæ principes ab Athenis miſſos, audito Carneade, non ſtatim dimittendos cenſuit, quòd illo viro publicè argumentante, quid veri eſſet, non ſatis diiudicari potuiſſet? Quid Scipio Africanus? non ſtatuam Ennij in ſuo ſepulchro honorificentiſſime ſtatuendam imperauit, populo Romano proponens viſendam inter ſuorum monimenta maiorum? Quot omnes Romani, quot Senatus, quot Rhetores, quot populus Romanus de Cicerone iudicia magnificentiſſima fecit? Tecum loquor Cicero, te dicente legem Agrariam, hoc eſt, alimenta ſua, abdicauerunt Tribus. Te ſuadente Tribus Roſcio Theatralis auctori legis ignouerunt, notataſque ſe diſcrimine ſedis æquo animo tulerunt. Te orante proſcriptorum liberos honores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium acutum & acre. Tu M. Antonium proſcripſiſti, primus omnium parens patriæ appellatus es. Primum in togâ triumphum omnium meritus es, & cum ſummâ gloriâ linguæ lauream conſequutus. Facundiæ, Latiarumque literarum obtinuiſti cognomentum. Tibi Principes victo Pompeio ſummam

mam bellorum ciuilium detulerunt, obtinere sque imperium si velles, & non abiiceres illud in tantâ rerum Pompeianarum desperatione. Tibi laureatos fasces orbis terræ Cæsar, quoad voluisti tenendos concessit: tecum idem, cùm ille vnus esset orbis terræ Dominus, cunctarum gentium Imperium communicauit. Idem dictator hostis tuus quondam de te literis consignatum reliquit, omnium te triumphorum lauream adeptum esse maiorem, quanto plus est ingenij Romani terminos in tantam amplificationem propagasse, quam Imperij bellico strepitu, armorumque horrisono concrepante fragore. Curæ fuit, & curæ quidem maximæ maximis Imperatoribus, & dominis terrarum potentissimis sapientium laudem & decus magnis præmijs & honoribus amplificare, & pluris sæpe quàm suam dignitatem, aut, vt constat ex superioribus, parem facere. Sed quid Monarchas orbis gentium affero, cùm dijs ipsis non minori curæ fuisse decorandæ semper ornandæque sapientiæ, nobis fabulæ fictæ cecinerunt? Scitis Archilochum Poetam, magni quondam habitum fuisse; at is interfectus fuit, propter causas nescio quas. Huius mortem ægrè tulisse visus est Apollo, & in orbis terræ oraculo celeberrimo, multis audientibus, ne ea de re quisquam celari posset, Delphis obiurgauit interfectores. Cùm Sophocles Tragici cothurni princeps diem suum obijsset, & insepultum iacere cadauer, probro ac contumeliæ verteretur nobilibus, olim Libero fuisse curæ sepulturam tradiderunt veteres. Itaque honore iussit affici sepulturæ Deus hic Nisæ Thraciæ sacrificijs & religione cultus idolorum. Id quod factum fuisse constat obsidentibus mœnia Lacedæmonijs, & ad Poetæ gloriam illustriorem Lysandro Regem per quietem monito. Plura huiusmodi afferri possent, quæ licet ficta & commentitia videri possint, eiusmodi tamen ea sunt, in quibus licet intueri magnam de sapientibus opinionem habitam, & honores eisdem omni loco ac tempore tributos. Quare finis statuatur testimonijs, quæ eò spectant, vt cùm inter sapientes principatum tenuerit Aristoteles, mirum quidem nemini debeat esse, tot ab Alexandro præmijs, tot honoribus, ac patriæ instauratione decoratum fuisse: atque eò, vnde digressa fuit, ad Aristotelis nonnulla testimonia reuertatur oratio. Testata fuit eandem cognitionem Aristotelis ingentem, quæ summo Philosopho à Socrate multis in rebus arduis ac difficillimis fuit summa dissensio. Testata fuit eandem scientiam, quæ cum

Platone

Platone ingens Aristoteli fuit, de difficillimis naturæ mysterijs, acerrimâ contentione pugnata pugna. Nam illa prætereo, quæ de Plinio iactata fuerunt, quæ ipsemet in suis monimentis libens agnoscit, suam Historiam naturalem, compendium fuisse, breuemque summam, quinquaginta de eadem re Aristotelis voluminum temporum iniurijs non extantium. At quem dicam Plinium? pelagus arcanorum naturæ penitus abditorum, & omnis generis rerum tanta cognitione, quantam admirantur docti homines, adumbrare tamen nequeunt quocunque aureo oratoriæ facultatis flumine. Testatum fuit eandem scientiam exilium, in quod profectus fuit, mente, qua præditus fuit intelligenti, negans, & execrans idolorum multitudinem, atque adeo irridens. Cuius rei causa in iudicium delatus damnaretur procul dubio capitis, nisi procul Athenis excessisset. Testata denique mors, quam, vt multi tradunt obijsse fertur misericordiam veri, sempiternique numinis implorans, & causam causarum appellãs, vt sui morientis misereretur supplici quidem obsecratione precatus, quæ non solum Philosophum, sed Principem veræ Philosophiæ exitu huiusmodi terminata morte prædicauit. Qua de re nihil dicam amplius, nec de huiusce Philosophi, Principesque sapientiæ maximi laudibus eximijs, quàm ex his, quæ audiuistis, excellentiam illius, principatumque vos posse recognoscere, ac multò plura me potuisse dicere, nisi iam ad exitum peruenissem, & ex his, quæ insunt in Aristotele, quæ vos audistis, & memoria tenere vos certò scio, vellem maximo in honore vobis tantum Philosophum esse: vobisque persuadere cuperem, munere Dei singulari ad scientiarum disciplinarumque maximarum doctrinam stabiliendam firmandamque fuisse donatum Aristotelem, vt illo nemo fuerit, neque esse potuisse videatur, neque Academijs, neque rebus literarijs contigisse quisquam in suo genere præstantior. Hoc scripta Philosophi, hoc comprobatio omnis generis, & ordinis Doctorum, hoc Academiæ cunctæ, hoc cognomenta ipsi tributa, hoc Platonis laus & ingenium tam acutum, & ad omnes artes tam facile & plane natum, hoc postremo, quæ audistis præconia sine dubitatione clarum & perspicuum reddent. Vt Philosophum etiam permiserit Deus optimus ac maximus, humili patria, parente non admodum claro, quamuis medendi non imperito natum esse, nullis propè ante Alexandri tempora facultatibus iure hæreditario acceptis præditum, & hunc eundem facie deformi, ore balbutienti,

exiguo

exiguo corpore, immani gibbo fœdatum, vt omnia hæc dotibus ingenij, literarum ornamentis ad generis humani commodum, & vtilitatem sedulus & industrius conferret: Quibus in rebus, si virtus accedat, cùm literati, tùm cuiuscumque hominis & maxime Philosophi, vt recte philosophari dicatur, posita est veræ laudis absolutio. Hanc vobis veram Philosophiam cum virtute coniunctam precor, à Deo Optimo, Maximo, vt vera sapientia & homine Christiano dignissima floreatis, & sitis de Republica bene meriti, cuius honores confectis vestrorum studiorum itineribus quàm ingenti cumulo consequamini. Dixi.

PRO COMPLVTENSI ACADEmia Legatos, qui Paranymphi dicuntur, præmittente ad Licentiatos, locum Doctorum pro meritis acceptu-ros suis.

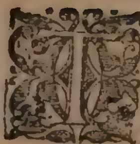
Ctio literaria matris Academiæ Complutensis mihi filio suo, literis Latinis & Græcis instituto, & adolescenti vix quindecim annos nato ad Rhetoricæ præceptoris munus obeundum, inter Seguras, Metamoros, Ambrosios Morales, & Ildefonsos Turriuos recepto, non sine ingrati animi labe, prætermissa videretur. Quâ ne aspergar, doctos vos habere velim Rhetores optimos de huiusmodi officiosa honorificaque legatione. Hanc obire solet comparatus ac meditatus, sex ante menses, veteranus & exercitatus Rhetor in theatro Complutensi, omnis generis & ordinis & scholasticorum, & Doctorum refertissimo ad Licentiatos siue in facultate Medicâ, siue in sacrâ Theologiâ renuntiandos suis in locis promeritis, & document s progressionum suarum datis in publicis actionibus vtriusque disciplinæ. Ille venit, quanquam Magister mutata veste in habitum legati, elegans, & politus, ocreatus & calcaria gerens, cum galero plumis versicoloribus, accinctus gladio & sica, & tibiarum cantu acceptus obit legationem. Iubentur autem Licentiati post

post mandata cuique nomine Academiæ delata adesse in D. Ildefonsi templo, suorum accepturi præmia laborum, & oratiuncula breuissimâ, & redditis literis matris Academiæ obsignatis. Post huiusmodi officium factum, vnusquisque vt mandatum accipit pro antiquitate suá, respon et oratiuncula breui, & elaborata, & gratias agens legato, & Academiæ, prælectis literis, recognitoque signo, & quas explicauerat & aperuerat palam spectantibus cunctis, complicitis literis instituit orationculam. In cuius exitu matri Academiæ se obtemperaturum esse respondet, quo iubebit die, & hora. Adsunt igitur omnes die & hora, & renuntiantur gradus primi, secundi, tertij, reliquorum ex ordine Doctorum, ad vltimum vsque, & quidem concursu maximo, applausu & acclamatione summâ, concentu & modulatione tibiarum, cum illi stantes, & apertis capitibus medio in sacello expectent huiusmodi renuntiationes. Atque vt renuntiati fuerunt, in primo alioque loco collocatis lauream accipiunt ex ordine in theatro, præeunte actu publico & breuissimarum disputationum, & orationis disertæ & elegantis in Doctoris lauream habendæ.

ORATIO PARANYMPHI.

Ad Illustrem Dominum Antonium Ildefonsum Mendocium.

TE imprimis appello, Antoni clarissime, quem nobilitas generis, quanquam tuorum maiorum aulam sectari, & cum Principibus Hispaniarum versari, visa fuit admonere: in eamque vitæ rationem parentis tui Comitis amplitudo forsan impellebat, natum tam illustri familiâ, tam claro parente, & Comite insigni; tamen viam literarum ingressus, in eum vsque præsentem diem rationes omnes tuorum studiorum prouexisti, vt gradum Doctoris breuiter accipiens, de genere Mendociorum, de literarum studijs gloriari possis, Doctoris præsertim Complutensis insignibus ornatus. Quod vt fœlix & faustum accidat honorifico literis & sapientiæ tuæ loco delato, & optant omnes, & vident venturum tibi

pro

pro tua maxima clarissimaque sapientia. Qui quemadmodum splendore familiæ, & antiquitate tuis præis, & antecellis competitoribus, sic inter illos gradus excellentia, locique principatu fortasse florebis. Quod inter tantos tamque insignes sapientiæ, Antesignanos, si tibi deferatur, ad generis fumosas imagines, adiunges Mineruæ cœlestis stemmata, tuo ingenio, tuis laboribus consequuta. Et quidem cùm Mendociorum familiam tot titulis, & insignibus antiquissimis ornatam video, cùm video tot Comites, tot Marchiones, tot Duces & Principes Hispaniarum, maxime Ducem Infantatus excellentissimum in tuæ illustrissimæ familiæ Regia prosapia Hispaniarum Regnis lucem afferre clarissimam. Video etiam Ecclesiæ Sedes Pontificias plurimas, maxime Pontificatum Toletanum Mendociorum claritate iam inde à primis nascentis fidei temporibus in Hispania, diuersis & florentissimis quidem temporibus illustratum fuisse: vt non solùm Equites Lunæ claritate, & regijs stemmatibus conspicuos, & tam multo, præpotentique dominatu florentes Hispania aspexerit, sed Ecclesiæ Pastorum baculos insignes, thiaras auro fulgentes clarissimo, & crucis insigni elato in sublime, prælatoque tanta cum amplitudine decorasse tui generis & familiæ clarissimæ Principes Mendocios, & ostentasse viderit. Quibus de cùm gloriata fuerit Hispania, sperant omnes, qui præsentes sunt, de te Pontifice, & insigni, gloriaturam fore breuissimè. Quod vt videamus, diuino factum fuit beneficio, vt te in literarum studia, & in sacræ Theologiæ disciplinam conieceris, & ad hunc gradum laureæ iam accipiendæ fœlix & fortunatus perueneris. Cuius cùm labores maximos, & actiones suas Theologicas mater Academia iustis ac debitis laboribus compensare velit, & de more suo veteri stato solennique die has mihi literas tibi reddendas reddit. Illas accipe, &, vt ex illarum materia constat, vbi legeris, gaudebis magnopere. Accerseris enim & in Diui Ildefonsi templum cum omnibus hisce doctissimis tuorum laborum & curriculi Theologici consortibus, præmium, quod spectas, accepturus.

Cape literas, & Academiæ quidem signo obsignatas.

* * *

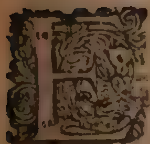
Respon-

Reſponſio nobilis Antonij ad Paranymphum.

VT me primum ad laureæ locum accipiendum vocaſti, facunde Paranymphe, tua tam diſerta, valdeque eleganti oratione, primus reſpondere cogor, agens primùm immortales tibi gratias pro nuntio tam læto, tamque honorifico beneficio, quòd in me conferre parat mater Academia, qua ſuos in filios, alumnoſque cariſſimos benignitate ſolet eſſe. Quæ ſi mihi grata debet eſſe, ſi iam diu ſpectata fuit, & à ſua liberalitate non aliena, nunc cùm reipſa ſpectetur, maiore me quidem gaudio affecit, & vinculo conſtrixit arctiore: imò tam arcto, quam quod arctiſſimum eſt in hominum paſſim, vltrò citroque officijs præſtitis, & in honoribus literarijs maioribus & amplioribus Academiarum veteri more delatis. De te quid loquar, qui munus obijſti, & honorifica maiorum meorum laude & laudibus curſim quanquam, pro orationis breuitate, decurſis tamen amplis adeò, vt eas attingendo plura, quàm quiſquam exiſtimare poſſet, dixiſſe videaris? Non enim titulos Mendociorum inſignes, neque fumoſas maiorum imagines, non ditionis tam multæ, multùm diuerſeque patentem dominationem ampliſſimam, non ſæculi huiuſce gloriam, longè lateque vagantem, & dignitatibus Principum Eccleſiæ glorioſam prætermiſiſti. Quas enim mihi maiorum meorum thiaras, in Hiſpaniæ clarioribus Eccleſijs illuſtri ſplendore fulgentes attuliſti, has omnes recognoſco, & quem in finem attuleris, vt literarum ornamentis illuſtratas recognoſcam, video planiſſimè. Sed quæ de literis, de laboribus noſtris literarijs, de gradus expectatione præſagire viſus fuiſti, quod non abs re viſa fuit præſagitio tua, quòd aliquo flatu, non Pythio, ſed Chriſtiano fuiſſe quidem illam ſimplex iſte tuus & apertus animus, quodammodo prædixit, in eam accipio partem, vt non falſam fore incipiat iam ab hoc tempore quodammodo te vate præeunte optimo veriſſimoque mea mens augurari. Poſt gratias Academiæ matri tibique actas denuò noſtræ Orationis exitu, referas ad matrem Academiam, me illi mandato audientem fore, & cum tantæ gloriæ competitoribus adfuturum die & hora literis ſuis indicta. Quod verò ad locum ſpectat, eum, me ex illius liberalitate ſolitaque benignitate ſperare, referre non obliuiſceris.

ORA-

ORATIVNCVLA SECVNDA Paranymphi ad Licentiatum Petrum Antonium.

ES in secundo loco, Petre doctissime, quem propter studiorum diuturna tempora, & multò ante Magistri gradum acceptum, ex instituto ac more veteri, proximum nobili Antonio de Mendoca accersiri iubet indulgentissima parens Academia: Ad quem legatio præsens tam grata mihi fuit, & accepta, quàm quod gratissimum, & acceptum admodum. Quid enim honorificentius Academiæ nostræ, quid clarius ad solidam suorum Gymnasiorum gloriam esse potest, quam te cum his clarissimis viris de gradu decertantem, ad Doctoris insignia vocari, insignibus ornatum breuiter inter tot Patres, lumina suorum ordinum clarissima numerandum? Ecce ad tantum honorem vsitatis concertationibus literarijs necessarium vocaris, vt de cathedra Theologiæ decertare possis cum sapientissimis Doctoribus postea, & præceptoris munus summâ cum Academiæ gloriâ, & honore tuo illustrissimo præstans, lucem afferas rebus sacris clarissimam. Hoc mihi crede tempus est; quod absolutis studijs publicis, Theologiæ actionibus susceptis, accepto huiusce sacræ disciplinæ gradu optant alumni Academiæ. Atque vt omnia tibi cadant fœliciter, cadere gradum præsentem ex primis optant, vt quá opinione, qua expectatione; qua fama ac celebritate hominis studia prosequutus es in hunc vsque diem; ascendas ad Theologici præceptoris prouinciam sustinendam, prima vacuæ cathedræ quacunq; oblata tibi, de literis, de sacra Theologia tam bene merenti Doctori occasione pulcherrima. Quæ omnia si de te Doctor sapientissime sperant ordines omnes literarij, si sperant in studio sacræ Theologiæ, si sperat tota Academia; si metuunt, si formidant iam ab hoc die candidati sacræ cœlestisque Theologiæ, quid te commendem oratiuncula breui? cum nondum Doctor, Doctoris munus fungi te velint amantes matris Academiæ; appetentes boni publici, & sperent quam breui te in cathedram euehendum, & impetraturum ex præcipuis vnam cathedram; & ad primariam cursu

celeri te efferendum, intelliges, quàm de gradu tuo ſpem inter doctiſſimos hoſce viros habere poſſis, non dubio quidem euentu pendentem, ſed quaſi certam & exploratam, optimi, & ad Principem aſpirantis gradus. Interim quò voceris, & vbi adeſſe debeas, literæ præſentes matris Academiæ te docebunt.

Reſponſio Doctoris Petri Antonij ad Paranymphum.

MAgna tua præſtanſque legatio, Paranymphe eloquentiſſime, nomine matris Academiæ obita, erexit animum ad maiora de noſtro gradu ſperanda rei literariæ decora & ornamenta. Quorum ſi ſpes iniecta non eſſet, voluntatem tamen afferret officium tuum, tam egregiè ac ſtudioſè obitum, in literario nunquam itinere, niſi prorſus exhauſtis viribus, & animâ noſtris in præcordijs conceptâ, nulla vnquam ratione deficiendi. Tantam enim propenſionem omnis ordinis alumnorum in noſtra ſtudia planè perſpectam, tantum ſtudium, & inflammatam noſtri nominis augendi voluntatem, tam apertas voces & exclamationem excitatam non ad gradum ſolum Doctoris, ſed ad cathedram appetendam & expectandam magno ſuffragiorum numero, quis vnquam ſperare poſſet aut auderet polliceri de homine, licet literarum aliquâ præſtantiâ prædito, nondum tamen Doctoris inſignibus ornato? Aliquid perſpectum noſtris in progreſſionibus, aliquid tandem publicis in actionibus ſacræ Theologiæ exploratum fuit, quod magnitudine ſua contineri priuatos intra parietes non potuit, ſed erupit, & emanauit, & ad aliquam noſtri nominis gloriam, & ad noſtram operam, & conatus in commodum & vtilitatem publicam excitandos. Fateor antiquitatem meam, diuturnitatem temporis cum alijs ſtudijs, tum ſacræ Theologiæ tributam. Et quidem cum fateor hanc temporis antiquitatem, quamuis in nobili Antonio vetuſtiorem videatis, multo ante me Theologum Doctorem futurum iri ſperare potuiſtis, niſi parentum meorum inclinatæ conuerſæque res, & vnius mors, fratribus meis vrgentibus, à contento curſu per biennium auocaſſet. Sed feci quod neceſſario faciundum, vt parentibus parerem, cederem temporibus, neque fratribus deeſſem luctu ac
mœrore

mœrore perditis. Qui postquam res omnes explicui, & meipsum expediui, continuo ad studiorum me cursum Theologicorum reuocaui, & quos non potui nancisci condiscipulos in sacræ Theologiæ laurea biennium iam præeuntes, consequar fortasse de cathedra contendentes, & ad Præceptorum munus anhelantes. Nondum enim aliquis eorum decertare cœpit, comparare se iam visi sunt. Et ego per tempus illud, quidquid temporis à negotijs patris vacaui, non intermisi librorum vsum; neque lectionem sacræ Theologiæ, quam potui adhibere, oblitus, ad has me præclaras Theologiæ disputationes, ad actus omnes in Doctoris insigni conferendos sedulo nimis, & vigilijs nocturnis meæ salutis detrimento susceptis, omni labore ac diligentia comparans. Non immerito Paranymphe diserte, volens simplex & apertus esse, & nullo fuco, neque pigmentis rem, sed quemadmodum se habet, exponere, nullum adhibens artificium, vt suspicione vacares, artem adhibuisti dicendo, antiquitatis nostræ, & quod istius temporis minime videbatur, contentionum nostrarum imminentium, & prope præsentium mentionem honorificam facere non pertimescens. Quare pro nuntio delato, pro vtriusque rei mentione facta, gratiæ tibi, quæ debentur, & Academiæ matri, à me nunc aguntur, & mandata, quæ defers, me exequuturum esse die & hora præstituta, eidem matri referes Academiæ.

ORATIVNCVLA TERTIA.

Ad Licentiatum Ioannem Aluarum.

Vnc verum illud esse video, doctissime Ioannes, quod literis traditum est, & sæpe ac sæpius experientia comprobatum, multum ad vim ingeniorum, & acrem acutamque iudiciorum intelligentiam valere patrium solum. Cuius si aer tenuis ac purus fuerit, acuta quidem ingenia, & ad intelligendum aptiora nascuntur: sin crassus & concretus, tardiora & hebetiora, & rebus literarijs prorsus inepta. Id eo spectat, vt quamuis Deus Optimus, ac Maximus te

tot donis ac muneribus naturæ affecerit, & ad literas, & ad sacram præcipuè Theologiam aptis & habilibus, tamen nesciò quam vim ipsa patria habuisse visa est, in te ferendo, & alendo tam magno tamq; præstanti bonarum literarum alumno. Quæ cùm aere salutari, tenui ac puro cœlo, copia rerum omnium & ad vsum & ad delicias abundet, hominibus floret floruitque semper acerrimo ingenio præditis, omnibus bonis literis imbutis, magnis Philosophis, Iurisperitis præstantissimis, Theologis eximijs, & Concionatoribus diuini verbi conspicuis: quorum illustri splendore, & Academiæ Hispaniarum insignes, & Ecclesiæ nostri Regni, & sedes honorum excelsæ, consilia Regum, & censorum sacræ Fidei, atque adeò Pontificum præfecturæ sacræ testimonium dederunt, & dabunt in perpetuum. Quòd si nullum alium nobis virum præbuisset, nisi Ioannem & natum ad literas, decus & ornamentum Academiæ, nondum Doctorem, & iam expetitum, & magna contentione appetitum ad celebriora huiusce oppidi, Ecclesiæ, & aliorum amplissimorum tuis concionibus suggesta decoranda, id satis esset ad patriæ tuæ claram & illustrem lucem afferendam. Atque cùm ad concionandi vim, adiunxeris magnam Theologiæ concertatoriæ cognitionem, vt ad cathedras in hac Academia contendere, cum summis Doctoribus decertare, & cuicunque sacrarum literarum scientissimo peritissimoque viro te possis opponere maioris omninò laudis est. Quibus de rebus in posterum, multo illustriora clarioraque testimonia; constare videbuntur, vt me minimè mentiri constet, neque tuam scientiam augere voluisse dicendo. Quamobrem est quòd de patria, quòd de ingenio, quòd de tam multa rerum sacrarum cognitione, quòd de præcellenti, quòd non multis concessum est, concionandi munere glorieris. Atque ita te compares in posterum ad hæc munera tam singularia, modis omnibus augenda, vt studio, labore, lectione sanctorum, & sacrorum Doctorum, vtramque vim sacræ Theologiæ, & in concionibus, & in concertatione positam, nouis in dies accessionibus cumulare non desistas. Quibus duabus amplissimis dotibus lauream Doctoris, primum decus, & primum præmium laborum tuorum accedat. Ad quod vocaris insigne, præsenti Academiæ syngrapha, quam vt illa mihi dedit, idemque legatus, tuam in manum, toto theatro spectante trado.

Respon-

Responsio Ioannis Aluari ad Paranymphum.

QVæ duo in me ornamenta contulisti, Paranymphe facundissime, neque insolenter, mihi arrogo, vt ea solus mihi præripiam, neque tam destitutum me fateor, vt mentiri videar hoc in loco, vbi verum maxime dici debet. Atque vt insolentia fuit odiosa semper, & mendacium turpe, & hominis honestate prorsus indignum; neque insolentiæ, neque mendacij volo quidem argui: vtrumque vitium, & fugi semper, & fugiendum duxi. Quid de me existimari velim, bonorum esto iudicium; & eorum præcipuè, quibuscum versatus fui, & vtrumque munus præstitisse me viderunt. Qui si quid detulerint, id valere vellem ad lauream præsentem, ex qua omnis bona existimatio, omnes literariæ contentiones, nostra præmia, nostri honores pendent; si quid detraxerint, detractum volo, tantum abest, vt illis irascar, qui nostros progressus imminuerint, quibus de nihil dicam. Quidquid ingenij, quidquid acris intelligentiæ, quidquid literarum cognitionis assequutus fui, id totum præceptoribus meis, id matri Academiæ, id vobis, sapientissimi Doctores, debeo. Vos testes fuistis nostrarum actionum. Vos ijdem testes progressionum, vos denique æstimatores, & fuistis, & eritis iudices in laureæ loco, nostris meritis, si quæ fuerint, æquitate vestra, sine fraude, nulla habita patriæ, amicitiæ, neque aliarum perturbationum, quæ respublicas literarias euertere solent, ratione, deferendo: si quæ vero sunt, quæ de nobis significare potuit Paranymphus eloquentissimus, si quæ tacuit (neque enim in tanta breuitate omnia loqui potuit) & ea vos ad vtriusque rei ornatum, & splendorem non modo non deesse videtis, sed fortasse florere, nobis vobiscum vel in gymnasio agentibus, argumentando vel respondendo, vel de suggestis, cùm interfuistis concionibus, ad populum verba faciendo, quæso, valeant illa ad nostram lauream ornandam decorandamque pro suo iure. Nam neque æquum est vos illa non recordari, & cùm recordati fueritis, præmijs eadem carere suis, iustis adeo, tamque viro de Christiana religione temporis progressu laboraturo debitis, iudicantibus tot Cassijs, id est, integerrimis, & valde incorruptis iudicibus. Simul illud oro, quæ attigit legatus insignis, ad naturæ dotes, ad patriæ bonitatem spectantia ne obliuiscamini. Recordemini quoque valere plurimum industriam, labores,

bores, vigilias nostras, ad hæc patriæ, naturæque adiumenta magis ac magis augenda. Tu vero Paranymphe egregie, matri meæ gratias ages, quas tanti beneficij magnitudo postulat, quâ summâ præditus es vi facultateque dicendi. Do id tibi, commendoque plurimum, vt omni officiorum genere, omni verborum apparatu responsum augeas & amplifices. Tibi quid respondeam nescio, pro mandatis mihi hoc tempore, hac loci celebritate delatis: tantum dico, quoniam inopia verborum beneficium æstimare pro dignitate suâ non possum, illius dum vixero, nullo vnquam tempore, neque secundo, neque aduerso, memoriam me depositurum esse. Dixi.

QVARTA ORATIVNCVLA, PARANYMPHI ad Licentiatum Ioannem Castrensem.

PRæclarè hoc à natura comprobatum est, Ioannes doctissime, vt quam maiores artem tenuerunt, eam colant, qui sunt eius generis atque familiæ: quod naturali propensione ferantur ad parentum studia, & quas parentes sequuti fuerunt olim vel bellicas, vel literarias exercitationes, eas auidissime filij sequantur, vestigijs parentum insistentes. Quod ego mihi tacitus cogitans, mirari non desinam parentum bellica studia te reliquisse, complexum vero fuisse literarium, à militari tam procul abhorrens. Sed dum cursum Dialecticæ & Philosophiæ tuum, dum curriculum tandem sacræ Theologiæ confectum à te video, tam mira celeritate, tantis harum & artium, & cœlestis disciplinæ progressionibus maximis testatisque mirari magis debeo: & in nonnullis hominibus excellens ad omnes artes, & studia fateor ingenium inesse, confirmoque constanter, te non parum locuplete teste: vt qui sunt tuæ familiæ non vibrare solum gladios, contorquere tela, tueri castra, & impetus hostiles sustinere ac propulsare sciant, sed versare libros, res literarias agere, omnia bonarum artium & disciplinarum studia colere, ingenij documenta dare, & nullas non cuiuscunque facultatis, & doctrinæ exercitationes suscipere, & naturæ arcana scrutari, inuestigare difficultatem obscuram & latentem, & ex tenebris in lucem tandem eruere. Quod quoniam singulari dono ac munere cœlesti tibi concessum est, dici non potest vir sapientissime, quantam tuorum studiorum decursu tuipse in hunc locum adductus, & tuas literarias actiones,

nes, concertationes, Philosophiæ & sacræ Theologiæ disputationes tanto acumine ingenij, siue oppugnando, siue refellendo habitas, & ad exitum vsque perductas recordantibus, admirationem attuleris. Floruisti equidem illis omnibus laudibus, quæ te ad laureæ locum insignem expectandum maxime clarum illustremque reddere potuerunt, intelligentia liberalium artium, cognitione Philosophiæ, scientia sacræ Theologiæ, & acumine argumentandi, & felicitate cunctorum argumentis faciendi satis, tam mirandum in modum, vt nullius vnquam animum tua responsione non expleueris. Dicam quod omnes sciunt, quod si præterirem, indiligentiæ potuissem argui, cum scholasticus argumentareris pro peste, & obiiceres sæpe ac sæpius, neque vnquam te deficerent rationes, cum obsisteres condiscipulis, cum illis te opponeres, siue respondendo, siue propugnando, & in gymnasijs, & in peristylijs, tua quæ acrimonia, quæ celeritas, quæ solutio volubilitasque linguæ? qui concursus ad te audiendum, quæ laudes cunctorum, quæ admirationes, quæ præconia tuorum in te præceptorum? Quæ si scholasticus ostendisti, quid dicam quæ præstiteris, Theologiæ curriculo confecto? Ad actiones tuas, vt respondentem, & propugnantem; ad aliorum, vt argumentantem, opponentem, diluentem responsa aduersarij, adducentem vsque eò argumentum, vt prouehi non possit, neque perduci amplius videre possent. Et multi, qui non interfuissent, Theologicis illis actionibus conuenerunt, & aditus portæ obstructi videbantur, vt Doctoribus aditus non daretur venientibus, sine vi perruptioneque multa. Qui cum ex decertatione Theologica discederent, tuis laudibus Academiam vrbemque complebant. Omnia tibi tam fœlicia ceciderunt, quàm quæ fœlicissima, vt de gradus præsentis fœlicitate dubitare non possis. Qua, quo die, qua hora perfrueris, præsens Academiæ testimonium literarum, ad te suum alumnum missarum, docebunt planè. Lege literas, vt matri indulgentissimæ parere possis.

***

Responsio Ioannis Castrensis ad Paranymphi orationem.

QVanquam, Paranymphe præstantissime, maiores mei armorum viam sectati fuerint, eisque Christianæ Reipublicæ quantum adiumenti attulerint, & Præfecturæ militares, & imperia gesta, & nomen & insignia castrorum testatum posteritati reliquerint, tamen nescio qua animi propensione, à proauorum studio militari, ab armis tractandis abhorruerim, & totum me ab ineunte pueritiâ literis animo & voluntate deuouerim, & quidem parentibus meis iuuitis. Sed natura ipsa magnam vim habet ad insitam propensionem, & inhærentem animo cupiditatem explendam. Vt quod tu facile in me vno declarasti elegantiâ & splendore sermonis, non arma, sed libros; non castra, sed gymnasia; non contentiones præliorum, sed decertationes literarum; non galeas, aut loricas, sed laureas Doctorum, & Epomidem optauerim; & ad Theologorum honores, à patrijs laribus exul, inclusus in cubiculo, frequentans Academias, diurnos labores, vigilias nocturnas suscipiens, hyemis vim omnem, & calorum æstus patiens, omni celeritate properauerim. Perueni iam tandem quò cupiebam, & vltimos literarum honores, ab Academijs ipsis, atque adeo in orbis gentium amplissimo celeberrimoque theatro præstandos. Quæ passus fuerim nolo adumbrare dicendo, qui possem ante oculos statuere commoratione ac demonstratione, duobus Rhetorum luminibus fulgentissimis. Tantum dicam, sic me literarum studio flagrasse, vt neque redierim in patriam, neque in ipso patrio solo quemquam ex oppidanis, ex amicis, ex propinquis reuiserim, tantum abfui à fratribus, à parentibus, ab hominibus mecum sanguinis communione coniunctis, vel per horam & punctum temporis inuisendis. Quæ si ab studijs solent auocare multos rei literariæ studiosos, sit hoc mihi, Doctores sapientissimi, auxilio vestrum gradum appetenti ad locum aliquem honoratum inter hos sapientissimos viros assequendum. Valeat relegatio huiusmodi, & tam longum exilium ad nostrorum studiorum rationes, quo æquum est pondere, si æqui, si boni iudices estis, æstimandas. Valeat exilium idem cum documentis ipsis ingenij Philosophiæ, sacræ Theologiæ, totâ hac temporis diuturnitate datis coniunctum, ad veritatem & iustitiam suâ trutina

tinâ æquabili ex omni parte pendendam. Valeat idem ad mercedem labori, vigilijs, publicis actionibus, ipsi denique virtuti iustam ac debitam, quo estis candore ac sinceritate persoluendam. Valeat id ipsum postremò ad literarum studium & æstimationem rebus bellicis præpositam, non ex hominum animis ablegendam, iustitiâ semper nostri gradus locum iustum ac legitimum prædicante. Nam si mei labores non compensentur, si huius exilij voluntarij ratio non habeatur, si existimatio tanta non in pretio maximo siet, quis ab alijs exercitationibus, quis ab arte militari, quis à questu mercaturæ, quis ab equestribus studijs abducet sese, & quantum eniti & contendere potuerit, ad literarum dignitatem animum transferet? Mitto quæ Paranymphus breuitate coactus orationis de collegijs tacuit, qui humanioribus literis imbutus, in liberalium artium collegijs, vbi virtute & ardenti studio vigent adolescentes, Dialecticæ & Philosophiæ operam, vt qui maximè nauaui, in horum renuntiationibus (quæ vulgò Licentiæ dicuntur) mihi primum locum contendenti in gradu honestissimo licuit consistere. Factus deinde collega trilinguis, quæ sedes eloquentissimorum Magistrorum altrix fuit atque parens, sæpe in theatri huiusce lucem prodij, nostrisque orationibus tanti loci amplitudo sæpe ac sæpius personuit. Iam verò cum in Theologorum collegium ingressus fuissem, quis se mihi antepos uit? Collegam Theologum me maximum D. Ildefonsi collegium experiuit, habuit, & honorauit, liberalium artium cathedram deportaui, ad Theologorum Doctorum contentiones vocor, si non primatiam, at illi proximam cathedram meis, & aliorum præceptorum discipulis lætantibus, & efflagitantibus appetiturus. Vos Patres, meorum studiorum, huiusce enumerationis recordamini. Quò me vocat Academia Mater libens ibo, vestrum omnium benignitate & æquitate fretus. Et tu Paranymphe eloquens, quod reliquum est meo, post gratias actas, nomine Academiæ respondebis. Cui obitæ legationis ergò tam sum obstrictus, quàm qui de se bene merentibus, beneficij memoriâ sempiternâ.

Alias orationes addere possem, sed has exempli causa sat sit me adhibuisse. Has, oratio per vnius horæ spatium habenda de laudibus Disciplinæ, ad cuius lauream vocantur Licentiati, antecedit. Laus hæc ad exercitationes bonarum

Academiarum posset conferri æmula legationis elegantiis, ac officiosæ huiusmodi, quæ magnam vim, & ad excitandos studiosorum labores, & ad eosdem prouehendos, & ornandos mirificam speciem habet.

ORATIO IN LAVDEM BEATI Ignatij Confessoris.

Ex fine, aliorum ope argumentorum.

Irum vobis P. G. sed planè iucundum videbitur orationis nostræ genus de laudibus Ignatij Beatissimi, præsentibus Rhetorum ferijs, totius Hispalensis vrbis gaudio, ac lætitiâ planè gestienti nobis instituendum, & ad finem vestrorum animorum alacritate tantâ ad exitum vsque perducendum. Nam præclaræ res & eximiæ admirationem afferunt: nihil verò neque maius, neq; pręclarius afferre potuit hodierno die, quàm id, quòd cum summâ Sanctorum perfectione coniunctum est. Quo de meam in duas partes distribuens orationem, breuiter pro temporis angustijs dicturus, in hunc locum ascendi. Si quæratis quæ sint, quamquam video spiritus diuini sectatores assequutos esse, tamen ad clariorem instituti perspicuitatem, & quod ita mos Rhetorum tulit, voluntatem Dei & gloriam eiusdem Domini vos intelligite, quæ duo suis semper in actionibus Heros iste sibi cœlestis proposuit, spectandaque deliberauit. Quę materia licet longiorem desideret orationem, & plures pro magnitudine copiaque rerum maximarum, tamē ad temporis breuitatem meam orationem ex Rhetorum præscriptionibus conferam. Video enim apud quos dicam, qui reliqua omnia, quæ dicturus eram, quæque alius orator quicunque dicere potuisset, illustri maximaque rerum tanti Principis cognitione supplere poteritis, & nobis tempori consulentibus veniam non solùm, sed laudem ex vestrâ scientiâ metientibus dandam esse censebitis. A voluntate igitur incipientibus nobis, illud occurrit statim vobis non ignotum in voluntate Dei præstandâ mirificè positam esse totius sancti-

tatis & consiliorum Christi Iesu perfectionem. Quam Filius Patris Æterni declaratum generi mortalium pro suo maximo & cunctis ad imitationem proposito semper exemplo in hæc terrarum sola venit. Qui nihil aliud docuit, nihil fecit, neque cogitandum, neque præstandum cuicunque generi mortalium sua totius vitæ sanctitate præscripsit. Id nobis humanæ naturæ societas in vtero Virginis inita, id Natalitiorum celebritas, id sanguis octaua die, resecta sanctissima carne profusus, id totius vitæ cursus, id itinera facta, suscepti labores, cruciatus ingentes, virgæ, spinæ, mors tandem oppetita declarauit. Quid se quoties Patris voluntatem præstitum venisse dicit? Quid docuit ab immortali Patre cœlesti precatione postulandum? Quid ille præposuit in horto Gethsameni precans Patrem Æternum, vt cruciatuum diritatem, vt calicis acerbitatem a se ipso auerteret, nisi summam suam diuinamque voluntatem expleri vellet? Sic enim, ait, fieri volo, sic precor, Pater Æterne, si tuæ Diuinæ Maiestati collibitum fuerit. Quid in crucem sublatus, interiectus inter duos Latrones, extremum Patri suo spiritum exhalaturus voluit? Quid ostendit, nisi præscriptiones Patris, decreta maxima, ex sua tandem voluntate consummata? Hanc quàm egregiè præstitit Ignatius Patriarcha sanctissimus? Hic nihil magis voluit, nihil magis enixè contendit, nihil suis verbis, cogitationibus, factis præstitit, quàm summam sempiterni Domini voluntatem. Huc se, suasq; actiones contulit: ad huius voluntatis diuinæ studium ita totus incubuit, vt præter Deum, præter eius voluntatem nihil expetendum faciendumque curauerit. Mittamus alia testimonia, ex vno potestis omnia quidem æstimare. Opus pulcherrimum, magnificentissimum, tantum sanctitatis suæ monimentum, Societatis ipsius religionem cùm cogitaret, cum institueret, nonne ex Dei voluntate potissimum esse voluit? non illud ostendit visio pulcherrima magnificentissimaque Patris æterni commendantis Filio seruum & alumnum Ignatium? non Heros insignis audiuit verba, testes voluntatis diuinæ, ex ipsius Christi Iesu ore profecta, se propitium Romæ futurum, Romam id temporis eunti, cum suisque recta pergenti Ignatio? non idem excitatus visione cœlesti rem in Pontificis manu tradidit? non ipsi Vicario Iesu Christi se suosque socios commisit, & addixit? non quarto obedientiæ voto Pontificiæ sanctitati, seipsum, suamque familiam sacram deuouit?

nouit? non hac demissione, non istius facti religione, non tam excellenti obedientiæ vinculo, nihil se velle demonstrauit apertissimè, præter diuinam voluntatem, & hanc illius, qui celsitatem Christi, qui partes Dei tuetur in terris Vicarij auctoritate declaratas? Non hoc potissimum suis alumnis, & socijs, præscriptionibus, & literis commendatum reliquit in omne tempus? non cùm illos sine perâ (quod vulgò dici solet) & sine viatico vicatim & ostiatim corrogantes mitteret in expeditiones magnas, ex diuinæ voluntatis nutu pendere solùm voluit, nullis rebus, neque præsidijs humanis intentos? Sed audite testem vnum omnium magnificentissimum, & cunctorum, quæ dari possunt, testimonium illustrissimum, de tanti Patriarchæ in numen cœleste voluntate nutuque spectante. Quid magis commune cuicunque generi mortalium, quam suarum rerum amantem esse? quam operum suorum auidum & appetentem conseruandorum? Agricola seuit arborem, plantamve, quæ tenera cùm adolescere visa est, gaudet eam aspicere, respicit sæpe ac sæpius, irrigat, & ad suam auet prouehere altitudinem. Lysander Rex manu suâ satum hortum quanti habuit? quanto studio conseruandum putauit nitidum eius cultum? Atque Deus ipse hominis conseruandi causa, quot & quàm illustria, quàm miranda, planeque stupenda semper opera patrauit? quòd illum ex limo & argilla fecerit? quòd ad suam similitudinem formauerit? quòd sui viuam & expressam effigiem, præ cæteris animantibus visendam spectandamque proposuerit? Pendere video vos animis, ac oratione præsenti suspensos spectare, quò verba, quò commoratio huiusmodi spectet. O mirandum cœlitis Ignatij sanctitatem! O summum diuinæ voluntatis exemplar! O veram præstandæ Dei sempiterni voluntatis normam præscriptionemque singularem? Instituerat insignis noster illustrisque Patriarcha Societatem Iesu, adoleuerat iam illa, & tanto cum odore, tanta cum fragrantia sanctitatis, & sparsa non solùm ac diffusa Italiæ, Galliarum, & Hispaniarum Regna tenebat, magno animorum fructu, suarum actionum celebritate mirabili, sed maria prætergressa omnia in vltimas Indiarum sedes, orasque peruenerat tot gentium diuersarum immanissimo Idololatriæ cultu addictarum omnino. Atque venit in mentem sanctissimo Patri, si opus hoc, si argumentum ingens virtutis Ignatij, & monimentum immortale, casu aliquo, vel

permissu

permiſſu diuino, ad explorandam ſpectandamque Ignatij ſanctitatem ſolueretur & deſtrueretur omnino, quidnam ille doloris, quid mœroris capturus eſſet? At breui tempore, vnius duntaxat quadrantis interuallo colligens ſeſe & confugiens ad orationem omnem animi ſenſum ac dolorem deponeret facillimè, (vti dicebat) certus de voluntate diuina. Attendite etiam quid addebat: omnino quidem, nec minimum veſtigium, nihil ſenſus reliquum futurum in animo, tam pacato quidem animo, tam tranquillo ore, tam læto vultu, ac ſi nunquam ille de Societate cogitaſſet, nec eadem ad ſe ſpectaſſet Societas vnquam. Sed quonam ille modo dicebat omnem ſe moleſtiæ particulam abiecturum eſſe? Æquè quidem atque ſi ſal in aquam coniectum, ſic ſenſum omnem & cogitationem, futurum eſſe, vt ad nihilum redactum animo ſuo pacis, & tranquillitatis pleniſſimo ſpectare poſſet. Egregius Chriſti Ieſu æmulus & imitator, maximus Virginis diſcipulus, vtriuſque alumnus præſtans, atque mirandus. Sic Virgo, Auditores, cognita Filij voluntate, expiatum ſe quanuis lege ſolutâ ab edito Filio in lucem quadrageſimo die venit in templum. Sic eadem Virgo cùm Filium indigniſſimis modis tractatum, tot cruciatibus dilaceratum, ſublatum in crucem, tot probris, & ignominijs affectum, aſpiceret, mortem ipſius Filij vita ſibi carioris ex Domini voluntate, robore ac magnitudine animi incredibili pertulit, atque nullum verbum hoſtibus & auctoribus tantæ crudelitatis faciens, ad Domini ſe voluntatem nutumque conformauit. Verus quidem Abrahamus, qui ſeipſum, qui filium mactare paratiſſimus, illum diuinæ voluntati deuouit, & tranſigeret quidem rem, niſi ab Angelo voluntatem diuini numinis accepiſſet. Hic eſt, Auditores, ſcopus, quò veri perfectique noſtræ Religionis Principes has actiones, verba, cogitationeſque contulerunt. Quare nolite mirari, ſi demiſſione tanta, ſi patientia inuicta, ſi manſuetudine, ſi comitate, ſi paupertatis ſtudio, ſi caritatis ardore tam inflammato in proximos, in Deum fuiſſe prædicetur princeps iſte clariſſimus. Hæc omnia cùm de voluntate Dei, & ad tanti Domini voluntatem ſpectare planè videret, nihil ſibi iucundius, quam voluntatem diuinam mira ſemper alacritate præſtare, homini præſertim tam amanti maieſtatis æternæ, & illius gloriæ amplificandæ omni loco ac tempore, multum, nunquamque non ſtudioſiſſimo. Verus equidem Dauid ad Dei voluntatem totus factus atque conformatus inſigniter. Verus Samuel, qui

qui Domini dicto audiens tam incredibili inflammatoque ardore morem gessit. Verus Moyses, qui nutus Domini minimos spectans, populum eduxit è misera seruitute Pharaonis, & eodem iubente mare rubrum virga patefecit, liberum præbens transitum Solymorum genti, fluctibus ex vtraq; parte instar muri cōsistentibus, eisdem paulò pòst cœlesti virtute reductis, peditatum omnem & equitatum obruentibus Ægyptiorum, illorumque ducem immanem & efferum, scelus omne crudelitatis anhelantem, ad Iudæorum interitum properantem currentemque Pharaonem. Verus Noe, qui turbulentissima alluuionis generalis tempestate, alacer & erectus cunctis in rebus terræ cœlique supremo molitori fuit obsequutus. Verus profectò Paulus, qui Christi duobus duntaxat verbis, confestim nulla mora Dei voluntatem se exequuturum, & nihil seipsum præter eam facturum esse, pollicitus est. Verus iterum Iesu imitator, & tanti Domini præclarum & insigne simulachrum, in Patris Æterni voluntate præstanda viuum semper & luculenter expressum. Quem nisi tam promptum, tam alacrem, & erectum, tam paratum, quæ vellet Deus immortalis, facere, ne minimum prætermittentē, nulla fugientem capitis vitæque manifesta pericula diuina maiestas aspexisset, minimè quidem tanti operis auctorem, Principem tantæ Religionis, Societatisq; Filij sui, Parentem deligendum coaptandumque sibi persuadere potuisset aliquis ex Parentibus sacrarum familiarum. Vos Auditores id æstimare poteritis. Proponite vobis mentis oculis Basilios antiquissimos, & primos sanctissimarum Religionum auctores. Comprehendite Benedictos insignes, Brunos tam admirandos: recordamini Augustinos, Hieronymos. Potestis meminisse Franciscos, Dominicos, omnes Duces & Fundatores sacrorum Ecclesiæ Ordinum familiarumque sanctissimarum toto terrarū orbe celebratos, columnas Religionis Christianæ firmissimas, arces & propugnacula Ecclesiæ tutissima. Ad hos adiunctum Patriarcham inclytum & insignem Ignatium Loyolæum intuemini, &, quod scitis, quod videtis, quod testari debetis, omnes, illorum similem, & imaginem expressam spectantes ex Domini voluntate factum, directum, & ad extremum vsque vitæ spiritum mirabili stabilitate & constantia spiritu diuino ducente suscipientem suas actiones aspicietis. Quod vt videre planius possitis, Confessorem nostrum ad gloriam diuini numinis augendam totum incumbentem, si

me,

me, quod adhuc fecistis, attentis animis audiatis, rel quâ vobis oratione proponam. Est hæc secunda atque vltima pars orationis, quæ gloriam Domini ab Ignatio beatissimo verbis, factis, & cogitationibus, quò perfectius & absolutiùs diuinam voluntatem præstaret, omni ratione quæsitam ostendit. Hic scopus, Auditores, perfecti Equitis Christi Iesu præstantiâ dignissimus, quantum vobis auiditatis ad audiendum, tantum mihi certè quidem alacritatis affert cursus reliquæ orationis persequendi. In qua primum velim in memoriam redigatis, quæ de voluntate Domini quærendâ prædiximus. Hæc enim omnia magno fuerunt Beatissimo Confessori semper incitamento ad gloriam Dei omni contentione suis in factis quærendam, & ad illam, modis omnibus toto terrarum Orbe propagandam. Ad hanc enim cœlestem Domini gloriam illustrandam & augendam, quidquid agebat, quidquid contendebat, tanquam in scopum sibi præfixum mirabili alacritate, nulli quidem vnquam labori parcens, conferebat. Insederat quidem in sanctissimi Patris animo infixus & collocatus finis, cuius causa gloriæ scilicet Patris æterni quærendæ Filius Christus Iesus in hæc terrarum sola descenderat. Quanto autem, dum in sæculo ante conuersionem suam gloriæ sæculi auidior fuerat, traductus ad seueram perfectamque consiliorum Iesu disciplinam, tanto maiorem conatum ad Domini gloriam augendam amplificandamque sedulus ac vigilans honoris diuini cultor adhibebat. Cum ille submissione se maximâ gessit, & infra omnes posuit semper; cùm de se nec verbum vllum proloquutus fuit, nec minimam elationis speciem præbens; cùm fuerunt tempora, in quibus nec inanis gloriæ minima quidem aura, inimicus humani generis animum pertentauit; cum mentem rectam adeò, & ad Deum intentam, suasque adeò directas actiones haberet, vt ipsum Deum cunctorum Principem & auctorem, duceret & prædicaret suorum operum, quodnam aliud nisi gloriam diuinam in animo infixam habebat & inhærentem? Quam minima ducebat omnia, quæ sectatores huiusce sæculi magno in pretio habent, & semper habuerunt, inanissima fucati splendoris specie decepti, & cœlestium magnitudinem & præstantiam ignorantes? Cùm loqueretur de cunctis honorificentissimè, de se verò nimium submissè; cùm magnus alienarum laudum æstimator & præco singularis, sui ipsius, & suarum rerum contemptor assiduus atque constans esset, quid-

quidnam potissimum nisi Dei gloriam augendam propagandamque curauit? cùm ipsam fundaret Societatem, & ex instituto saluti proximorum procurandæ operam nauaret, quid aliud contendebat? quò mens spectabat, nisi vt nomen Domini clarius fieret & illustrius toto terrarum orbe? vos Hispaniarum regna, vos Galliæ, tu Lusitania, tu vtraque Castella, vos Aragoniæ Valentiæque sedes, vos postremò Indiæ tam multæ, tam multis in locis longeque distantibus, testes estis huiusce Ignatij Beatissimi mentis, institutique celsissimi, quæ non aliò profectò spectauit, nisi ad afferendam diuini numinis gloriam sempiternam. Non ea de causa certum est tot ædes probationis, tot collegia vbique locorum fundata, tot domicilia Professorum ad gloriam diuinæ maiestatis extollendam spectasse? Quid illa seminaria, quæ tot diuersarum gentium, & Anglicanorum, & Germanorum, & omnis ferè nationum diuersitatis adolescentium, qui curæ studioque Societatis demandati sunt; quæ de causa ex Patriarchæ sanctissimi instituto, ex illius voluntate ac mente instituta sunt, nisi ad errores hæreseos extirpandos, ad adolescentiam bonis literis ac virtutibus, bona doctrina & Christi Iesu disciplina imbuendam, instituendamque? Qui omnes adolescentes sacris initiati, postea per suas vrbes, populos ac prouincias diuini verbi semen diffundant, erroribus liberent obcæcatos, & in obscuris hæreseos tenebris iacentes, & si opus fuerit, mortem pro Christi Iesu honore gloriaque tuenda libenter, & fortiter oppetant? Hæc quidem, quemadmodum prædixi, ita sese habent Auditores, & pulcherrimam gloriosissimamque istius scopi diuini materiam; & segetem vberrimam pepererunt adhuc Ignatio, & dum steterint suis fructibus magnis & præstantibus parient in perpetuum. Quemadmodum enim illi terra cœloque Dei gloriam amplificarunt, mortes pro Religione gloriosas obeundo, sic Ignatij, sic sociorum Iesu, quorum literis, & virtutibus imbuti instituti que ferunt, clarum & illustre nomen reddiderunt. Quot possem ex Anglicanis seminarijs Martyres conspicuos, quot Equites Iesu laurea Martyrum decoratos proferre, qui gloriam Dei tam eximium & altissimum finem spectantes, Ignatij Beatissimi doctrina, institutisque suis insigniter satis formati decus supremo Deo sempiternum compararunt? Quid dicam de Martyribus Societatis Iesu? quid de cæsis in Gallia? quid de mactatis in Anglia? quid de iugulatis? quid de sublatis in crucem? quid de exenteratis, de raptatis, &

omni Dei inimicorum crudelitate necatis? Quid loquar de proiectis in mare post multos cruciatus, post infixos ictus, post illata vulnera, post factas iniurias, contumeliasque impositas innumerabiles? Quid denique afferam de sodalibus alijs in omni ferè India, omnibus pro Dei gloriâ tuendâ cruciatibus crudeliter admodum dilaceratis? Minima fuerunt mala excessisse illos ex populis, ex vrbibus per summum dedecus eiectos, & ad carcerem, & ad supplicia, Idolorum sacerdotibus vrgentibus ac prementibus Reges ac dynastas suos. Hæc omnia gloriam immortali Deo pepererunt, quam Ignatius suis omnia ratione quærendam ostendit, ad vitam vsque cum sanguine profundendam. Familiæ, Auditores, habent stemmata sua, leones, lupos, castella, flores, rosas, & alia, quæ longum esset & infinitum numerare dicendo: sed Beatissimi Patriarchæ Ignatij, quæ fuerunt suæ Religionis insignia, quæ signa ad internoscendam à cæteris sacris familijs cœtibusque Societatem? Gloria Domini. Hæc vita, & spiritus; hic decor, & ornatus. Atque ille suis in præscriptionibus nihil magis commendat, nihil frequentius scribens, quemadmodum & viuens faciebat, quàm gloriam Domini, quàm honorem Dei, quàm illius decus sempiternum. Illud tritum est, atque peruulgatum, Auditores, quod iactari solet, vt neminem præterire possit, ex cordis abundantia homines ipsos sæpe loqui, quæ intus in animis habent recondita & abstrusa. Quæ magis amant, quæ sibi cariora sunt, de his loquuntur, de his cogitant, & nesciunt aliud. Sic in animo Patriarchæ sanctissimo hæc inerant, vt aliud nesciret verbũ proloqui. Quamobrem nolite quærere, quorsum & qua de causa sub illius effigie, aut supra caput legatis, quatuor illa verba: Ad maiorem Dei gloriam. In his enim verbis summa quædam est, & compendium vitæ Principij, & Fundatoris Societatis Ignatij: summa quædã est suæ virtutis, absolutæ perfectionis; summa consummatæ sanctitatis: summa rerum præclarè gestarum; summa postremò operum admirabilium, quibus orbem terrarum, terra cæloque insignis, sempiterni honoris diuini gloria compleuit. Neque verba vitæ solum, sed mortis insigne fuerunt, & hieroglyphicum illustre. Cur enim è viuis excedere cupiebat? Cur corporis istius ergastulo liberari? Cur in cælum euolare iam tandem? An vt solum Beatorum gloriam bono duntaxat suo acquireret? Hac de causa, Auditores, vt gloriam Domini, vt honorem etiam Christi Iesu aspiciens, eius gloriæ tanto bono,

tantâ tam infiniti honoris magnitudine, gaudere posset, eidẽque Christo Iesu de tantâ gloriâ, de tanto honore, sine vllâ semper intermissione gratulari, vt iam id mirari profectò desinamus, qui audiérimus sæpe Beatissimum Patriarcham quæsiuisse opportunitatem nouos modos atque rationes gloriæ Domini propagandę. Vt nos etiam iam mirari nihil nunc sit necesse in superiora intuentes, cùm audierimus remisisse libentissimè eundem Heroa celsissimum, absolutæ perfectionis magistratum insignem suas vtilitates, cœlestes spiritus iucunditates, accessionis gloriæ Domini cuiuscunque faciundæ causa. Quid illa commemorem? Cùm cœlestes animo voluptates caperet, cùm Deus mentem illius incredibili consolationem diuinarum voluptate perfunderet, cùm postremò suis præcipuis donis ac muneribus cumularet, tacitum secum ea omnia tenuisse animo quidem abdita atque latentia? Quod nihil suum, nihil proprium duceret, omnia ex perenni, & inexhaustæ diuinæ bonitatis fonte profluxisse planè intelligeret, & omnibus vellet penitus intellectum, nihil vnquam nec minimum sibi, nisi à Deo esse concessum. O beatum virum, & insignem gloriæ Domini æstimatorem! O clarum & illustrem honoris diuini propagatorem! Quam præclarè in animo impressum habebat illa, quæ Iosue ad Achan verba fecerat, hortans quàm amanter, & quàm suauiter, vt Domino Israelis gloriam impertiretur iustam ac debitam, nec quidquam eum celaret, sed patefaceret, & daret foras auidissimè? Quàm hærebat in animo Christus ipse, iubens discipulos, & in illorum personâ genus omne mortalium orare Dominum & opificem cœli, & architectum huius Vniuersitatis elegantissimæ, extollens nomen tantæ maiestatis, iubensque excelsum & insigne, præclaris virtutum actionibus, & factis operum mirandorum immortalibus reddere? Quàm infixus erat in pectore ipse Iesus alloquens Patrem æternum de perfecto iam & absoluto humanæ salutis opere, quod sibi demandatum fuerat, ad decorandam illustrandamque tanti numinis maiestatem? Quid illa Pauli? In intimis hærebant visceribus Ignatij, quibus recordari vult hominis pretij, & sanguinis Christi Iesu profusi, ad illos ex inferorum sedibus eruendos, & in cœli sedes restituendos altissimas, vt memores tanti beneficij, omni studio ac diligentiâ gloriam immortali Deo tribuerent, eius numen sempiternum summâ religione colerent, & omni pietatis studio prosequerentur, nunquam ex animo memoriam abijcientes, Deum dies noctesque intimis

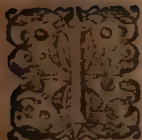
sensibus

ſenſibus impreſſum atque inſidentem habentes, vt debitam referrent gratiā, bonorum ſemper & gratiſſimorum filiorum inſtar ſeſe gerentes. Hoc ſemper viſus eſt facere Confeſſor inclitus, vt potum cibumque capiens, vigilans ac dormiens, quibuſcunque in rebus occupatus, nihil ageret, nihil loqueretur, nihil cogitaret, niſi ad diuinum cultum, & immortalis Dei gloriam pertinens, omnia denique ille ſua facta, rerum euentus ſuarum, & quancunque fœlicitatem, quoſcunque progreſſus, & incrementa in Dei decus immortale conferret. Fuit ille inſignis Iacob, qui gratias agens ſemper Deo maximas, ſeipſum præ diuinis beneficijs demittebat, tot ac tantis muneribus indignum, & multis interuallis longè imparem iudicabat: Egregius fuit Moyſes, qui cum bonis & gratis admodum Iſraelis filijs laudibus Dominum ſingularibus affecit, mari rubro tactu virgæ ſolummodò patefacto: Daniel verus fuit, qui viſione cœleſti tam multa tamque miranda nunquam ſeſe extulit, ſed ſemper gratiſſimus quancunque diuinæ maieſtatis retulit acceptam. Videbat Pater eximius, vt Daniel in viſione Nabuchodonoſor Regis, ſapientiam, fortitudinem recognouit immortalis Dei, & quidem dona Spiritus, munera, & prærogatiuas omnes Sanctorum à perenni & inexhauſto diuinæ bonitatis fonte profluxiſſe, id quod præclarè. Quamuis enim filij Iſraelis in prælijs acriter ac fortiter commiſſis victoriam ex hoſtibus reportaſſent glorioſam, ingenti inimicorum edita ſtrage, tamen ſemper in illorum ore verba hæc, Deum percutere hoſtem, vt victoriam Deo referrent acceptam, & eidem magnificè glorioſeque impertirentur honorem. Sed quid hiſce teſtimonijs & monimentis gloriæ diuinæ profeendis tam multus videor? En fortiſſimum Machabæum, qui ſuis in periculis ſpem in Deo habuit, & illis liberatus, & ereptus omnibus malis depulſorem prædicauit Deum immortalem. Et iterum eundem Iudam Machabæum & ſæpe ac ſæpius, non pro captis præſidijs, non pro vno Timotheo deuicto, ſed legionibus inferorum, pro Lucifero ſæpe ſuperato, & ad imas obſcuraſque regiones ſuas amandato, magnis laudibus Dei beneficentiam, & inuictam potentiam prædicantem. Sed mitto iam Machabæum, quo de ſi loquutus fui, id feci quidem fortitudinem Ignatij cum Iudâ Machabæo recordatus. Dico te Beatiſſime Ignati ab ipſa Virgine inſtructum, quæ ſuam dignitatem, quæ gloriam, quæ decus Matris Domini, in Dei liberalitatem eximiam contulit: te ab ipſo Filio Ieſu inſtitutum in

inquirenda hac cœlesti semper & sine intermissione diuini numinis gloria, & cum in omnibus sanè rebus, tum in occultandis, Deoque attribuendis donis ac muneribus acceptis. Quem cùm videres iussisse discipulos in discessum vsque suum tacere gloriam diuinitatis patefactam & prolatam foras in monte Thabor, quid non pulcherrimi huiusce facti imitandi causa verus Christi Iesu æmulus & imitator faceres? Facio missam huiusce facti, & reliquorum imitationem. Sed inter alia gloriæ quæsitæ, & honoris Deo tributi decora & ornamenta, si non aliud haberemus, quàm tuæ Societatis, quo de superius copiosè, nomen cœleste ac diuinum Iesu, id satis esset, ad huiusce trophæi celsitatem generi mortalium non persuadendam solum, sed in eorum animis infigendam penitus, nullaque vnquam sæculorum omnium memoria, nulla temporum turbulentissimorum conuersione delendam. Iesum enim, Iesum semper Societatis auctorem & principem esse voluisti, prædicasti, recognouistique clarissimè. Deus Optimus ac Maximus velit, Auditores, vt quem Beatissimus Ignatius duplicem sibi finem rerum omnium suarum, voluntatem cœlestemque Domini gloriam spectandam decreuit, nos etiam nostris in actionibus eundem scopum proponendum, & intelligamus, & modis omnibus nulla vnquam cum defatigatione & satietate curemus. Rationes omnes, laudes Ignatij, exempla superiora, illustria facta, monimenta gloriosa breuiter colligerem, nisi memoriæ vestræ fiderem, voluntatiq; ad vtriusque rei studium propensiori quidem, quàm à me vtraque fuerit orationis parte demonstratum. Tu igitur B. Ignatij, qui sacros Apostolos, & inter illos Paulum Doctorem Gentium, Petrum Principem Apostolorum, Virginem sanctissimam, gloriam filij sui Iesu, Christum gloriam Patris æterni quærentem imitari, cùm alijs in virtutibus, tum hac in ratione pulcherrima magnificentissimaque voluisti, per gloriam, quam adeptus es Beatorum, per huiusce beatificationis decus, per titulos, quos adeptus es in cœlo multos, & insignes, per eosdem in his terræ sedibus infimis breuiter Romani Pontificis auctoritate declarandos, per gloriam, quam pluris fecisti semper, per te, per tuos omni loco ac tempore, diuinæ maiestati quæsitam, & tanto cum honore Christiani, Religiosique nominis adeptam: Sic nos, qui tuis Ferijs ornandis, decorandæque beatificationis celebritati, tanto concursu, tanto studio ac religione cõuenimus, tuis precibus tueri velis apud Deum immortalem,

vt gloriæ nullius magis, quàm Dei, quàm Christi Iesu, dum vixerimus auidi semper, & appetentes esse velimus. Sic fiet, vt quod de bonitate diuinâ speramus, & de patrocinio tuo, hisce corporis compagibus soluti, ad honorem & gloriam sanctissimæ Triadi cœlestem atque diuinam læti & exultantes & virtutibus ornati maximis, sine intermissione concinendam, in aulæ cœlestis domicilia conscendamus. Dixi.

ORATIO IN LAVDEM B. Ignatij Confessoris ex efficientibus causis, aliorum ope argumentorum.

D satis esse videbatur P. G. vt Beati Patris Ignatij meritis, interim dum in Sanctorum numerum refertur, præsentis beatificationis testificatione ad illius virtutem sanctitatemque perspiciendam, debitus honos prædicaretur, cùm eius gloria testata sit & explorata Vicario Christi Iesu, qua auctoriate celsissima nullum maius, neque certius esse potest testimonium. Nam si Orator, vt Cornelium Balbum iure factum ciuem Romanum ostenderet, satis esse dicebat, fecisse Pompeium: Si Catoni omnes Ramani, si Aristidi Athenienses tantam auctoritatem propter fallacem quandam, & fucatam virtutis speciem triebuerunt, quid nos diuinis oraculis instituti, quid literis sacris imbuti informatique faciemus aliud, nisi vt veram & expressam in Romanis Pontificibus Vicarijs Ecclesiæ cœlestibus Christi Iesu personam & veritatem ipsam diuinitus eminentem colamus, & suspiciamus humiliter atque demissè? Te colo ac veneror Paule Pontifex Maxime, hoc nomine Quinte, & quod de Christi Iesu milite gloriosissimo, de Ignatio Patriarchâ sanctissimo iudicium præstantissimum verissimumque fecisti, recognosco, commendoque ex animo, quibus modis possum, tuam potestatem, & ab immortali Deo facultatem tributam tollens in cœlum. Sed patere, quæso, æquo animo, da veniam hanc filio tuo, tuæque Sanctitatis cultori

 studio-

ſtudioſiſſimo, Pater ſanctiſſime, vt ad tui iudicij magnitudinē oſtendendam nonnullis allatis rationibus noſtra præſens deſcendat oratio. Atque illud primum ex igne præſenti volo demonſtrare dicendo. Quis enim ignis potuit clarior & illuſtrior hiſce florentiſſimis temporibus atque Ignatius Loyolæus proferri? Quem ignem foras dare poſſet ad illuſtrandam Eccleſiam ſui ſplendoris magnitudine magis clarè illuceſcentem, atque Confeſſorem Eccleſiæ tam inclytum? Qui ſic à traductione ſuâ illuxit orbi terrarum vniuerſo, vt flamma ac celebritate ſuæ ſanctitatis, cumulo virtutum maximarum, multitudine ac præſtãtia miraculorum, inſignibus diuinorum in ſuū animum ornamentorum, trophæo tam inſigni, monimentoque religionis clariſſimo Eccleſiam per omnia terrarum loca illuſtrauerit? Qui nunquam à traductione ſua non dicam extinctus non fuit, ſed nec minimum imminutus, nullam nec minimam offenſionem ſuſcipere viſus eſt, ſed flammas ſemper effundere clariores & illuſtriores, creſcereque in ingentem altitudinem, & tantopere nouis & clarioribus incrementis augeri, vt tolli viſus ſæpe fuerit è terra, ſæpe ac ſæpius in meditatione rerum diuinarum, & quò natura ignis fertur, ſuperas regiones petere? Qui ſic ſe extulit in ſublime, vt mediam aeris regionem, ætheris ardorem prætervectus, in cœleſtem atque diuinum fuerit ſplendorem immutatus, & claritate Sanctorum diuina luce circunfuſus, inter Heroas cœleſtes locum adeptus, radios diuinæ claritatis diffuderit in theatra cœlorum ampliſſima, terrarum omnibus ſpatijs infinitum in modum præſtantia? Traductio fuit illius dono ac munere diuino, quemadmodum B. Franciſci à ſæculi vanitate, vt ignem cœleſtem ac diuinum diffunderet ac propagaret in omnia totius orbis loca, ſedeſque propinquas, atque diſiunctiſſimas. Verè quod Aſſertor humani generis, quod Chriſtus Ieſus de ſe iactauit, iactare poteſt filius Ignatius, eundem ſibi Dominum conceſſiſſe, vt flammas ignis diuini de cœlo delati ad animorum ſalutem, ad Eccleſiæ amplificationem, ad hæreſeos flammas extinguendas, ad gloriam Domini magis ac magis amplificandam longè lateque dimitteret. Veni, inquit, miſſus ſum à Deo Optimo Maximo, non vllis meis meritis, ſed dono ac munere cœleſti, miſericordia ſempiterni numinis infinita, ad ignem in ſola terrarum immittendum, vt vitiorum flammæ deleantur, illuſtretur in animis hominum gratia Dei ſempiterni, decus immortale vigeat, Sacramenta frequententur, vexilla

Chriſti

Christi Iesu inferantur, & penetrent ab Orientis solis partibus, in Occidentis vsque fines vltimos. Non Meridies flagrans & infestus, non Septentrionis loca relinquantur, infecta tot errorum lerna scelestissima. Cur non sic obibo partes has & illustrabo clarus & illustris vniuersas, sic dispertiam & diffundam ignem hunc, vt gloriam afferam meo Domino, gratus atque memor quod igne illustratus sim sempiterno? Non id fecit Ignatius beatissimus? Quæ pars terrarum fuit, quæ tam propinquæ, tam disiunctæq; gentes? quæ tam barbaræ, & tam immanes, & sanguinem sitientes, haurientesque humanum, quò non Ignatius ignem infuderit per se, per suos veræ sanctæque Fidei splendore collucentem? Lucerna illa, quæ Ioannem Baptistam præferebat, ardens semper & accensa, neque ventorum vi, neque procellis inimicorum, neque temporum iniurijs, neque coniurantium tyrannorum incursionibus, neque quibuscunque tempestatibus concitatis potuit minimum suæ lucis amittere. Baptista venit testimonium daturus, & illis temporibus, cùm atra caligine circunfusi Principes veteris Legis in Ioannem conspirauerunt: cùm Herodes rabiem acuit, & inflammauit, caput à ceruicibus immani crudelitate præcidens. Quoties hostes vitam Ignatij appetierunt? Quoties in tribunalia detulerunt? Quoties deduxerunt in carcerem? Quoties in vincula coniecerũt, atque adeò in catenas, ferrumque intolerabile detruserunt? Quoties in illum falsa testimonia dixerunt? Quoties petulantissima lingua fuerunt consectati? Quoties postremò sic eam tractarunt, tam indignissimis modis, vt flammis dignum, ignibusque addicendum clamauerint atque contenderint? At ille omni virtutum multitudine magnitudineque præditus, omni robore ac patientiæ firmitate munitus, nihil tot ventorum vim insanientium, nihil procellarum furentium magnitudinem, nihil tot turbulentissimarum tempestatum fremitus horribiles metuens, Deo plenus, ac Domini virtute fretus, omnia libenter adiuit, audiens fortiter pertulit, perferens magnanimiter glorioseque superauit. Quod de Laurento Martyre Mater Ecclesia; nos de diuino cœlestique Ignatio, veniam facultatemque dante Paulo, magnificè concinamus, & tollamus gloriosis honorificisque laudibus in cœlum. Quid porro vis ab Ignatio Christe Iesu? vis illius in te voluntatem æquabili trutina examinari? Ille flammas subijt iniuriarum flagrantes, carceris, contumeliarum, vitæ postremò periculorum

innumerabilium pro tui nominis gloriâ & honore propagando, igne tam multo examinatus. Quid non in illo fidei, quid non caritatis, quid non patientiæ, quid non omnis generis virtutum exploratum, non insigniter probatum, & tam multis quidem gradibus habuisti? Verè quidem Heros inclytus iactare potest, ignes & flammas superaui, & tui nominis auxilio saluus semper & incolumis euasi. Tradunt historici in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igne maioris muscæ magnitudine volare pennatum quadrupedem, appellatum pyrausem, ab alijs pyraustam, in igne viuentem, extra flammas euadentem longiore paulò volatu, emori confestim. Quid afferam Hipanim fluuium, Ponti fines præterlabenten, circa solstitium (atque æstiuum intelligit) tum cùm sol altissimus fertur, flagrat & ardet ingentem in modum, vt æstuare vehementior flagrantiorque nequeat, deferre acinorum effigie tenues membranas, è quibus erumpit volucre quadrupes supradicti modo, nec amplius diem viuens, solis, id est, ignis tam ingentis ardore carens? Quid afferam Salmandram notissimam, in lacertæ similitudinem, in flammis, & ex flammis viuentem? Quid recorder tot ignium è veteribus decantata miracula? nostis illa, legistis, Auditores, neque breuitas istius orationis tantam multitudinem magnitudinemque rerum mirabilem, & valde celebratam capere potest. Ignis iste Ignatius inflammatus, ignis existens in cœlitum naturam igne diuino conuersus, alitur igne cœlesti, ardore flammarum diuinarum, turbinibus & procellis inimicorum concitatis, & magnis in illum commotis tempestatibus crescit, alitur, & suam auget, & amplificat Societatem. Hanc ille doctrinam perferendi auidissimus, & plura pro Christo patiendi certus admodum tradidit & reliquit: cùm verò cum exemplo, tum literis consignatam mandatamque præscriptionibus Societatis Iesu, quæ instar Ecclesiæ, tanquam nauicula in medio mari iactata, tot appetita fluctibus, tot tempestatibus vehementibus adeò ac furentibus incrementa tot accepit, & amplificationem in dies maiorem, & illustriorem, age gratias immortali Deo Societas inclyta, cuius beneficio, & secundum Christum Iesum ab Ignatio beatissimo Parente tuo, Filij Dei immortalis instar, armis patientiæ acceptis, tot laboribus, tot procellis, tot tempestatibus in hunc progressa locum ascendisti. Sic creuit Heros ingens tuus Ignatius, & ad Ordinem suum excitandum, amplificandumque incubuit: neque sine igne laborum,

rum, sine flammis iniuriarum, sine rogis tempestatum flagrantibus pro Dei honore, pro Christi Iesu gloriâ, conquiescere vllâ ratione poterat. Sic ad hanc beatificationis gloriam ascendit, cùm cæteris cunctis virtutibus, tum patientiæ magnitudine, tum igne tempestatum turbulentissimarum æquissimo fortissimoque animo in extremum vsque vitæ exitum perpessarum. Ignis hic prædixit gloriam & decus huiusce diei honorificentissimum: ignis hic decus tam immortale cunctatum gentium studiis & animis lætantibus exhilaratum & exornatum prænunciauit: Ignis hic afferet voluntatem, multis iam signis exploratam, Pontifici Maximo Paulo Quinto asscribendi Principem tantum & tam excelsum in Sanctorum ordinem iam iam imminenti tempore, & quàm breuissimo. Quòd si Seruio Tullo dormienti in cunis ex capite flamma erumpens regni prædixit culmen fastigiumque Romanorum; si Lucio Martio in Hispania interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad vltionem exhortanti, ardens simili modo caput victoriam gloriosam tot regnorum florentissimorum sceptra superbissima prænuntiauit; si postremò Iulij Ascanij in Italiam iam appulsi caput flammis ardens flagransque pater aspiciens, & honorem Regni clarum & insignem, & victoriam de Mezentio, de Turno, de cæteris hostibus deportaturum se esse sperauit, & planè consequutus fuit vtrunque, atque ab vrbe Lauinio, Albaque conditâ Reges Albani, inde Romæ cunabula, denique superbissimum cunctarum gentium ac nationum Imperium Romanum consequutum: quid de Heroe hoc cœlesti ignibus tam diuinis non polliceri nobis poterimus? Sed quid non ageret Ignatius flumine fluctuum aduersorum contendens, & aquis tot procellarum maximarum, passim in se, in suos orientium, & alias aliarum consequentium, omniumque inuicta virtute repulsarum augens & amplificans ignem suum, flammamque cœlestem? Sed quid hoc, Auditores? quas aquas audio nominari? Quid aquarum vi flammas & ignes augeri? Quid magis contrarium, & infestum ignibus, quam aquæ? quid magis aduersum, & perniciosum flammis, quam aquarum multitudo emissarum? An non incendiis maximis valde volitantibus, & longè latèque peruagantibus ædes quascunque flammis, protinus ad aquam confugimus? non comportari lebetes aquarum, non plenos alios & alios in flammas crescentes ruentesque deiici videmus? non aquarum vi maximos ignes & flammarum

 ardo-

ardores extingui? Quid hoc igitur, quod audio crescere Ignatij tam ingentes ignes, aquarum immensa multitudine? Sic se res habet, Auditores: sæpè magnam vim etiam aquæ ad augendos ignes flammasque nactæ fuerunt. Non audistis in Riphæo erumpere flammam è petra, quæ pluuijs accendatur? Non etiam accepistis Thrasymenum lacum arsisse totum antiquis temporibus? non legistis flagrare in Phaselio'e montem Chimæram, & perpetuâ diebus ac noctibus flammâ? Non legistis Peulti ijsdem in locis ignem illius accendi, & inflammari similem in modum aquâ non eadem? In Lyciâ Hephastij montes tæda ardente tacti flagrant adeò, vt lapides quoque riuorum, & arenæ in ipsis aquis ardeant, alanturque illi flagrantes ignes pluuijs etiam immanioribus. Qui si miramini hæc, multò magis mirari potestis, cum in medio mari Hiera insula Æolia Italiæ proxima cum ipso mari arsisse per aliquot dies sociali bello feratur. Hæc si narrantur prodigij loco; si hæc omnia stuporis plenissima sunt; narrantur tamen vt visa, vt quæ fuerint & acciderint portenti, prodigijque similia; quid de Beato Ignatio narrabimus, quem Deus Optimus ac Maximus Filij sui vestigijs insistentem, & ab illis nec minimum deflectentem, magnum absolutæ perfectionis generi Christianorum suorum agminibus voluit ostendere? Ne longius abeamus, ne exempla vitæ suæ plura proferantur, vel illud satis vobis esse debet, vt hoc in animum vestrum inducatis, quod cùm ignis esset, & ardens, in stagnum ingressus hyemali tempore, cùm omnia frigoribus rigeant, & collo tenus, ac nudus, aquæ frigidissimæ se mersit neque extinguebatur, sed voces maiores quanta poterat contentione mittebat, vt hominem rectà pergentem, quà solebat libidinum explendarum causa, à nefarijs impuritatibus abduceret: quibus tanquam facibus admotis animo flagrantibus ad se redijt, & à libidinibus, à carnis voluptatibus abstinuit in posterum. An verò, quemadmodum alij multi, vt Coronati illi, quibus de multa possemus dicere, tyrannorum & hostium crudelitate in stagnum confecti, frigoris immanitate, aquarum gelíditate confecti fuerunt, Ignatius Confessor insignis non animam efflasset, nisi cœlestis ignis diuino numine cum aqua confligens superior euasisset? Scitote, Auditores, quod Christi Eques insignis ad hominis impurissimi libidinem cohibendam coercendamque libens, & æstu diuino flagrans, subire voluit tormen-

tormentum id : tyrannos vero initio nascentis Ecclesiæ, cum Iesu cultores egregios in stagna gelida, & hyemali tempore, & rigente gelu, frigoreque præter modum omnem sæuiente ad spiritum adimendum coniecerunt, in fortissimos Christi Iesu Heroas per omne scelus crudelitatem exercuisse. Sed quid mirum, quod ignem hunc stagnum illud non extinxerit, quem multarum aquarum vis infinita nunquam à traductione sua potuerit extinguere? Fuit hoc, fuit proprium Sanctorum nullis fluctibus, nullis tempestatibus obrui, manere potius saluos semper & incolumes, & cœlestibus quidem ignibus ignes superare tyrannorum. Pueri commendantur, qui fornacis accensæ flammas ingentes igne suo diuino superarunt. Commendantur Tiburtij in eisdem flammis exultantes ac triumphantes gaudijs omnibus, qui aquis charitatis, aquis lacrymarum, aquis voluntatis immortali Deo deuotæ penitus ignes extinxerunt, & Ignatio non dabimus, vt igne suo cœlesti scelestissimos tyrannorum ignes extinguat, & alias quascunque difficultates & pericula stagnorum aqua hyemali rigentium subeat, & superet inuictissimus immortalis Dei robore ac virtute munitus? Vis illa charitatis & ardor inflammatus in Deum tot attulit Patriarchæ sanctissimo victoriarum, & operum admirandorum causas præclaras & illustres. O flagrantem Ignatij Loyolæi mentem! O pectus æstu diuini numinis accensum! O verum ignem, verumque charitatis exemplar! Non miror iam Auditores, tot miraculis Heroa tam insignem præstitisse, qui tot patientiæ & charitatis radices egerit altissimas. Quod enim genus miraculi cogitari potest, quod in Ignatio sanctissimo, in Heroe cœlesti mirandum & stupendum non reperiatur? Vix ea profectò libri capere posse videbantur, vix librarij diuersis in locis mandandis, vix nostri patres sufficere poterant deferendis consignandisque miraculis instrumentorum auctoritate publicorum, quæ in Cantabriæ partibus, quæ in Valentiæ diuersis populis, quæ in Aragoniæ, quæ in Castellæ veteris ac nouæ sedibus, quæ in ipsa Italia, in vrbe Roma summa cum admiratione & Confessoris clarissimi celebrata commendatione gloriosè patrata fuisse deferuntur. Testes sunt instrumenta plurima, literæque ex tam diuersis sedibus & gentibus locorum tam multo interuallo distantibus delatæ,

ſignisque obſignatæ Prætorum & Scribarum, multarum vrbium ac populorum. Teſtes Indiæ ipſæ, ex quibus noua quotidie miracula veniunt & deferuntur ad nos. Teſtes verba, quæ ipſi Cardinales ſanctiſſimæ Congregationis rituum & cærimoniarum fecerunt in cunctorum Cardinalium conſeſſu, in ipſius Beatiſſimi Pauli hoc nomine Quinti, Pontificis Maximi ore conſpectuque ſanctiſſimo. Teſtis ipſe Romanus Pontifex, qui cum videret canonizationem ipſam (ſic enim volo, vt omnes intelligant, loqui) differri propter Borrhomæi Cardinalis ſanctiſſimi cauſam nondum expeditam, quanquam non aberat multum temporis à tantæ, tamque ingentis gloriæ celebritate, tamen paſſa non fuit ſanctitas Beatiſſimi Pontificis fructibus iſtius beatificationis ad illam vſque temporis exiguam intercapedinem ſuum carere Ignatium. Teſtes poſtremò diplomata beatificationem teſtantia ſanctiſſimam, & iam multis meritis, inſignibus virtutum, trophæiſque decoratam, quæ miraculorum honorificam mentionem fecerunt. Et non te Beatiſſime Paule, non te ſanctiſſime Pontifex amem, qui virtutem amplius, & ignem tam illuſtrem latere noluiſti, ſed emergere iam tandem ex occulto tenebrarum loco, atque adeò in ipſius orbis terræ incolarum omnium ore clariſſimaque luce verſari, tuâ cœleſti auctoritate tantum & tam illuſtrem comprobante ſplendorem? Non te Patres Societatis Ieſu hiſce monimentis ad ſuorum miniſteriorum præclaras actiones, & ex inſtituto ſuo præclarè ſancteque præſtandas excitati colant, atque venerentur? faciunt quod æquum eſt, quod tua Sanctitas merita ſat certè quidem, & pedes Sanctitatis tuæ, quemadmodum parentes ſuæ Religionis fecerunt, quoniam diuerſis in locis commorantes, diiunctiſſimiſque terrarum partibus Chriſtianæ ditionis agentes, oſculari præſentes non poſſunt, quòd poſſunt, id faciunt: id autem faciunt, vt animis tuam Sanctitatem complexi, abſentes illi omnes voluntate, quoniam aliter non poſſunt, ad genua tua prouoluti, demiſsè nimis & humiliter, obſequij ergo debiti, gratorumque animorum, pro pietate vim lacrymarum ingentem profundentes, ea ſuppliciter deoſculentur. Hæc noſtrorum Patrum ad Beatiſſimi Pauli Sanctitatem verba: mea vero ad vos, Auditores, quæ ſequuntur in orationis exitu memoriæ mandetis obſecro: volumus enim cauſas beatificationis huiuſce animis veſtris, memoriaque non diſcedere. Quæ ſi ex igne tam illuſtri, & à traductione ſuâ tam clarè collucent

centi in exitum vſque vitæ perantur, tam claræ tamque inſignes: ſi ignis iſte, ſcilicet Ignatius, luce ſuâ tantum Eccleſiæ, & cunctis gentibus ac nationibus illuxit: ſi Ignatius, quod Chriſtus de aduentu ſuo, id de ſe iactare potuit, ſe veniſſe in orbem terrarum, & à Deo miſſum ad ignem in ſola terrarum inferendum: ſi verè per ſe, per ſuos intulit, & quò nunquam Romanorum, nunquam Alexandri arma penetrarunt, in eas partes terrarum vltimas lucem inferens, Euangelij Chriſti Ieſu fidem ſanctiſſimam intulit, tenebraſque mortalium animis offuſas diſpulit, atque diſiecit: ſi quod de B. Laurentio Mater Eccleſia cecinit, nos de Ignatij examinatâ quidem, valdeque ſpectata virtute celebrare poſſumus: ſi patientia, ſi charitate, ſi cæteris virtutum maximarum ornamentis adeò prædictus fuit, vt cum multæ tempeſtates in ſe, in ſuum ordinem concitatæ, perturbare non potuerint, omnes autem ſuo inuicto robore ac conſtanti virtute ſuperauerit: ſi tot procellis & fluctibus ſuperatis, quot numerari non poſſunt, id conſtat, quod ille, & ſua Religio ſacra maiora ſemper incrementa cepit: ſi non ſolum ignes humanos igne ſuo cœleſti repulit, ſed aquis in ipſis, id eſt, in perturbatis temporibus ignem ſaluum & collucentem conſeruauit: ſi poſtremò tot miraculorum magnitudine & præſtantia viguit, & viget in hodiernum vſque diem, eſt quidem vt Beati Pauli Pontificis maximi beatificationem præſentem, & tam illuſtrem, & tam inſignem, teſtatam tot æquiſſimis iuſtiſſimiſque cauſis (quod gentes omnes ac nationes fecerunt) nos Ignatij ſanctiſſimi filij præcipua religione veneremur, teque precemur, Deus optime, ac maxime, vt qualem te nobis hoc fœliciſſimo beatificationis tempore præbueris, talem te in canonizationem proximam, & ex nutu cœleſti pendentem præbeas, & eidem ſuo tempore perquàm breui, quòd de tua bonitate ſperamus, Romani Pontificis mentem iniicias, quem Heroa tuum, defenſorem Verbi, amplificatorem dignitatis tuæ, euerſorem idolorum, depulſorem hæreſeos, & hoſtem inimicorum Chriſtianæ fidei capitalem, malleum hæreticorum fortiſſimum, recuperatorem Sacramentorum, reſtitutorem amiſſæ proſtratæque tot in Prouincijs; Regniſque Religionis Chriſtianorum præſtantem Ducem Ordinis Ieſu, tam inſignem propagatorem Fidei miſſum, & à tua Maieſtate Filio commendatum, tot pignoribus obſidibuſque tuis diuinis notum, & inſignibus tropheiſque cœleſtibus glorioſum, quemadmodum in Beatorum

torum

torum cœtum retulit tuo nomine diuino ductus, in Sanctorum ordinem Confessorum, in Patriarcharum album asscribat, asscriptumque renuntiet sua Pontificiâ auctoritate, declaret generi mortalium vniuerso, vt quàm tibi Vicariisque Iesu Christi maximæ curæ sit, egregiè fideles cultoresque tui intelligant omnes, & virtutem ac veritatem coluisse Te videant ad Sanctorum merita patefacienda, & suis præmiis in terris honoribusque decoranda cœlestibus. Dixi.

ORATIO IN LAVDEM B. Ignatij Confessoris, ex Enumeratione, subsidio aliorum argumentorum.

Vdita vobis fuerunt, Auditores præstantissimi, quæ fama toto terrarum orbe, de sanctissimo Patriarchâ Ignatio, Pauli Beatissimi hoc nomine Quinti auctoritate in Beatorum numerum asscripto, detulit in vrbem hanc Hispalensem. Res fuit eiusmodi, quæ ab vrbe Roma Alpes prætergressa in Aulam Regiam peruenit, & inde permanauit loca omnia in hanc vsq; vrbem perueniens, post Galliæ, reliquasq; vlteriores partes Romanæ genti viciniores suâ celebritate completas. Atque rem, iam maria omnia peruagatam, vel in Indiarum omnes accessisse partes, vel non procul ab illis iam tandem abesse putatote. Nuntius in tantâ expectatione cunctarum gentium, atque nationum erat, vt propè singulos dies expectarent omnes, propter vota bonorum omnis generis hominum, & tanti Confessoris sanctitatẽ omnium auribus acceptam, multis vitæ testimonijs & miraculis passim testatam vbique locorum. Cùm nos, cùm omnes (quam vulgò Canonizationẽ dicimus) iam propè exploratam auidis animis expectaremus singulos in dies. Beatificationem, quæ gradus est primus, vnusque referendi B. Ignatij propior proximusque in Sanctorum numerum, Beatificationem (sic Theologi appellant) gaudentes lætantesq; accepimus: in quo magnam partem rei totius confectam, adiuuante Deo, cùm è vadis emerserit, & scopulos prætereuecta fuerit difficillimos, sine dubitatione nobis persuadere possumus. Quòd verò non statim actus vltimus Canonizationis transactus fuerit, & aliorũ antiquiorum maximorum

morum Heroum, & de Ecclesia bene meritorum, maximè Cardinalis sanctissimi Borrhomæi (quod omnes Romanæ Curiæ scientes ignorare non possunt) causæ prius ad Romanum Pontificem delatæ, dilationem hanc & moram afferre potuerunt. Quòd vero non vt contendebat Societas vniuersa, non vt multi Principes Christianæ Religionis, multi sacrarum Ecclesiarum cœtus per literas efflagitarunt; quòd non vt Galliæ Christiani, non vt Hispaniarum Catholici Reges per literas, per legatos cõtendebant, impetrare potuerunt in præsens tempus, impetrarunt tamen, quod proximum est, in Sanctorum declarandi numerum asscripti sanctissimi Patris Ignatij celebritatem: Vtque nondum expeditis causis superioribus, à quibus explicandis nõ multum temporis abest, in Beatorum cœtum asscriberetur pro suis virtutibus, pro sanctitatis singularibus meritis, pro plurimis & ingentibus miraculis, ne tanti Principis solemnioribus celebrioribusq; ferijs, dum interea Canonizationis honos accederet, suorum sacra familia careret alumnorum! O summa Dei Optimi ac Maximi benignitas! O singularis diuinorum consiliorum ratio! O miranda maximeque veneranda omni religione Dei prouidentia! Qui dum tempus necdum est, dum abest Canonizatio, neq; suos, neq; Ecclesiam debito cultu, honoreq; cœlesti carere passus est: fecit enim vt Societas Iesu interim incredibili hac, atq; diuinâ lætitiæ voluptate perfrueretur, & duplicem lætitiam caperet, & ex istius die, & ex Canonizationis feriis solemnioribus, non procul post expeditas superiores causas, expletasq; postulationes absentibus, & iam hominum iudicio sanctissimorum imminentibus. Quid enim ille tuus vultus, & os benignum Patribus ostensum, tam lætum & hilare sanctissime Christi Iesu Vicarie, Pontifex Ecclesiæ maxime, quid tua illa suauitas & comitas, quid tua benignitas & pietas, quid verba facta, quid responsa parentibus nostris, Patri (inquam) nostræ Societatis Præposito Generali, Præsidentibusque quatuor ingredientibus sacrum tuæ Sanctitatis palatium, & ad tua humiliter ac demissè genua accidentibus, & agentibus gratias immortales pro beneficio tam singulari in Societatem vniuersam magnificè liberaliterq; collato declarare visi sunt? Nonne respondisti quo soles afflatu diuini numinis, quo immortalis Dei instinctu Beatificationem decreuisti, te non pœnituisse facti, quin gauisum te fuisse vehemẽter? Nonne postremò dixisti, te in animo habere, nõ hic cõsistere, sed longius progredi? Quousq; sanctissime Pater? vsq; eò quidem, quoad factam redderes omnino

omnino rem institutam. Vsque eò, quoad in Sanctorum numerum asscriberes, & quod Patribus Romæ, quod in diuersis terrarum partibus, quod in Regnis, Imperiisque omnibus, quod in omni orâ regioneque terrarum nostræ Societati vniuersæ quidem tam longè, lateque dispersæ omnibus terris, atque locis, à solis ortu in occasum vsque degenti concessisti, id in omnibus ditionis Christianæ finibus fidei nostræ cultoribus liberalitate magnâ diuinoque ductus afflatu concederes. Agimus tibi, diuine Spiritus, gratias immortales, neque agere vnquam desinet vniuersa Societas pro tanto in nos collato beneficio, tam ingenti, tam singulari, tam apposito, ad augendam latiusque propagandam Filij tui alumnorum nominis & gloriæ celebritatem: qui mentem dedisti Paulo Filij Dei Vicario in terris sanctissimo dignissimoque factum tam pulcherrimum, quæstionibus habitis, & probationibus legitimis, solitâ Cardinalium excellentissimorum, fratrumque suorum præstanti mirificaque consensione faciundi. Illa sanè verba, de quibus paulò antè, tantò sunt digna, quæ prædicunt multò magis cumulandum, augendumque beneficium, & vt breuissimè dicam, quibus Sanctitas sua Patrum nostrorum expleuit animos iniectâ spe, propositaque expectatione Beatum Ignatium in numerum asscribendi Sanctorum, ritibus & cæremonijs Ecclesiæ, illa publica actus præstantissimi magnificentissimique actione gloriosissimâ; tot Principum Ecclesiæ, tot Pontificum illustrissimorum, tot Equitum, tot Heroum magnorum, tot Regiæ Imperatoriæque Maiestatis Legatorum præsentium splendore, atque in totius vrbis Romæ celeberrimo frequentissimoque conuentu, Cardinalibus ipsis sua purpura fulgentibus, & actus celebritatem partim cohonestantibus, partim Pontificiam Sanctitatem adiuuantibus, cùm Canonizationem ipsam sua amplissima celsissimaque Sanctitate cœlesti diuinaque religione celebrauerit. Id nobis, id Patribus Societatis nostræ, id vniuerso quidem sodalitio prædicere visa fuit Pauli Beatissimi Sanctitas excelsa. Qui quotidie fecit potestatem Beatificationis celebrandæ, in ipsa primum vrbe Roma Patribus nostris, nec illis solum, sed omnibus Presbyteris cuiuscunque ordinis ac dignitatis, qui nostram in ædem Professorum factum rem diuinam irent, faciendique sacri de Ignatio Beatissimo veniam potestatemque largitus est. At qui concursus illo die, Auditores, quæ frequentia? quæ multitudo virorum,
ac

ac mulierum? Quæ religio omnis generis & ordinis? quam singulare studium Cleri totius? Quæ contentio concertatioque sanctissima volentium facere sacrum, interesse sacro solenni de Patriarcha faciendo non Pontifice? Quæ multitudo frequentatioque sacræ mensæ discumbentium? Quæ concio, & à quo? à Reuerendissimo & omnibus titulis dignissimo Patre Generali Aquauiua, tanto concursu habita de laudibus Confessoris Beatissimi. Qui motus, qui sensus cunctorum ab albente cœlo, in primam vsque horam pomeridianam? Quis fuit adolescens, qui vir cuiuscunque generis ac fortunæ, quæ matronæ honestissimæ clarissimæque, quæ illo die non concurrerint in templum? Qui Præsules, qui Patres Purpurati, qui Equites, qui Heroes magni, qui non venerint animos illius celebritate diei dulcedine completum, pastumque iucundissimè? An verò Legatos diuersorum Principum Christianæ Religionis abfuisse dicemus? An Legatum ipsum nostri Catholici, celsissimique Regis? An Legatum etiam Christianissimi Galliarum Regis illis Ferijs solennibus abfuisse dicemus? Attendite, Auditores, quod dicam. Pro miraculo habitum fuit, pro nouo inusitatoque prodigio, nullique alij sermones tota Vrbe iactabantur, quam quod nunquam auditum, quod nunquam ante visum, quod inusitatum prorsus, vt qui nunquam conuenire consueuerint, nunquam vni eidemque actioni interesse publicæ, nunquam visi in eadem celebritate conuenire, Hispaniarum, Galliarumque Legatos, hac in sacra solennique Beatificationis luce interfuisse viderint, admiratique fuerint omnes Romani; & quidem humanissimè concordissimeque, sine vllâ, quæ inter tantos principes haberi solet, de principatu concertatione locorum. Quo concursu? quâ celebritate? quâ cunctorum religione? videretis ingressus, reditus, mansionesque cunctorum, vt locus dari tempusque poterat. Videretis partim templum Professæ domus, partim sacellum maximum, partim cubiculum Patris Sanctissimi cùm religionis ergo maximæ, tum sensu miro, motuque animorum obire ingredientes constrictosque admodum, valdeque compressos totum diem, & per octodialia sanè certè continua. Horum religionem augebat ornatus templi, quod peristromatibus pulcherrimis, visendisque admodum ornatum per hosce dies videbatur, ex telâ filo aureo intertextâ illustri sua specie & splendore collucentibus. Quorum de pretio & æstimatione nihil dicam amplius, quàm sororem eiusdem Romani Ponti-

ficis, ſtudioſam noſtræ Societatis, valdeque noſtrarum rerum amantem, templi parietum interiorum, magnificentiſſimè ſibi pro hac ſummá in noſtrum Ordinem religione, curam prouinciamque depopoſciſſe conueſtiendorum. Itaque non modò ad morem Regium, ſed ad magnificentiam Pontificiam (quæ ſumma eſt tantæ Dominæ potentia, & in vrbem Romam dominatio potentiſſima) videtis eam ornaſſe templum interius vniuerſum. Quo decore, ornatuque cùm niterent parietes, tum tempulum ipſum, aræ ipſæ funalium claritate accenſorum collucebant & illuſtrabantur? Qui decor altarium, qui nitor, qui ſplendor ornamentorum, quibus aræ micabant collucebantque clariſſimè? qui odores accenſi? quæ thuris fragrantia? quæ ſuffimentorum omnis ſuauitas ferebantur in cunctorum nares? Iam verò effigies multæ, tabulæ pictæ, ſigna nitida, & illuſtria, ipſum Confeſſoris inclyti ſimulachrum in veſte non pretioſa ſolum, ſed auro nitente, fulgente decoratum, cum diademate in capite ex auro puriſſimo fulgentiſſimoque quam præbebat ſpeciem, quam maieſtatem in Beati cœlitis habitum, formamque adornatum? Quæ illis diebus donaria, pulcherrima? quam viſenda, quamque magnifica? Quod diadema eo die donatum tanti pretij & æſtimationis? qui muſicæ dulcedine compoſiti cantus, mirandaque ſuauitate redundantes, totam fornicem, teſtudinemque templi ſuâ iucundiſſimâ concinnitate, varietateque complentes? cœlitum ipſorum modulationes, & tanti Patriarchæ feſtos dies illis lætiſſimis Ferijs in cœli palatijs omnibus cœleſti ſuauitate celebratos ante oculos Romanorum poſitos præferre videbantur. Interim ſuis ſtatis temporibus tota vrbs Roma iucundo hilarique cymbalorum pulſu perſonabat. Quæ ſi magna, ſi iucunda, ſi viſenda proponebantur, & tanto cultu, religione, apparatu, ſplendore præſtita fuerunt ipſa prima Beatificationis luce, ab eiuſdem præeunte peruigilio, quid culta octodialium tota celebritate præſtitum? Quid factum ad actus pulcherrimi religioſiſſimique conc uſionem, mirifico, vt pareat, exitu terminandum? Non ſunt, Auditores, ſuperiora cum ſatietate repetenda, ſed maiora, magnificentioraque fuiſſe putatote. Quæ omnia quantam Vicario Chriſti Ieſu Paulo hoc nomine Quinto alacritatem adhibebunt? quemadmodum augebunt ſtudium & voluntatem ſuam? quemadmodum accendent animum illius ad exitum vſque cacumenque Canonizationis ſublime perueniendi? Ille, ille, vel potius Spiritus diui-

diuinus animum mentemque dabit, suo tempore (quantam videbitis, qui biennium vixeritis) celebritatis omnino perficiundæ, suisque tandem numeris omnibus absoluendæ. Quam cùm hæc omnis generis hominum studia mirificè consentientium, & ad cultum & honorem B. Ignatij conspirantium vota sanctissima conficiundam, perficiundamque prænunciauerunt: tum prædictiones testantur nostra hac memoria singulares, & insignes sanctarum personarum mentibus visiones cœlestes obiectæ, quas vi spiritus ab humanis abstractæ, animorum oculis cernere visæ sunt. Sed quid prædictiones has duntaxat numero? Quasi verò afflatu diuino facta decreta Beatificationis, cœlesti numine edita oracula diplomatis, & consignata non testentur atque promittant? Quæ in quod vsque tempus Beatificationis honorem proditum concedendum & dandum ostendunt? In illud vsque tempus, quo auctoritate suâ rebus omnibus expeditis, quæ propè iam in exitu sunt, Beatus in Sanctorum album asscribatur Ignatius. Nimirum illud est, Auditores, vt Pontifices Pauli, quemadmodum Societatis instituendæ fuerunt auctores, ijdem nomine diuino cœlestique prouidentia Principes sint ornamentis maximis, auctoris sui honorandi cohonestandique Ignatij sanctissimi. Quis enim Societate Iesu nascentem, & vagientem suis in cunabulis comprobauit? Paulus hoc nomine Tertius Pontifex Maximus. Quis eandem etiam primùm sexaginta sociorum numero contentam, augendam & amplificandam, omnium cætu qui cooptarentur, & sua darent nomina ad superiorum voluntatem sua auctoritate approbauit? Quis tot prærogatiuis, & immunitatibus, tot donis ac muneribus ornauit? Idem Romanus Pontifex Paulus. Quis etiam ad tot decora & ornamenta addidit plura; & superiora quidem sua auctoritate rata habuit, & valere iussit in perpetuum? Alter Pontifex Romanus hoc nomine Quartus. Quis postremo fundatorem minimæ Societatis, Parentem & Ducem Ignatium in Beatorum numero posuit? Paulus sanctissimus hoc nomine Quintus, viuens modò & agens inter mortales. Quis ex fide sua, ex diuini Spiritus afflatu referet in Sanctorum numerum? Paulus hoc nomine Quintus. Scilicet, Auditores, vt Beatus ille Beatos efficit ex mente Dei immortalis, ita Paulus Paulos, id est, Pauli officio fungentes honorare vult, & cohonestare suis donis ac muneribus, & ad ministeria sua, ad instituti sui actiones magis ac magis in animorum salutem omni semper alacritate suscipiendas exemplo

Beatiſſimi Ignatij excitare voluit, & actus præſentis diuino beneficio tanto Patriarchæ iuſtum ac debitum Beatorum honorem impertiri. Quo de quoniam agimus, tam ſolennis ſtataque diei Beatificationis amplitudo nobis exponenda eſt breuiter, quò magis in B. Ignatij ſtudium & religionem accendamini. Honos hic ex nomine ſatis conſtat vel inſcijs Latini ſermonis. Sic enim clarum eſt atque perſpicuum, vt magis Hiſpanè rem ipſam oſtendere videatur, quàm Latinè, quam eleganter. Sed nimirum rebus his deficientibus ineunte ſermone Latino, & adulto multos iam annos, poſtea præſentibus fœlicitate Chriſtianorum accipiundum fuit hoc Beatificationis, quod rem ipſam planam reddit & perſpicuam. Eò enim ſpectat, vt de bonis ſanctiſque viris in Beatorum numerum referendis agat. Qui gradus quam clarus eſt & illuſtris, & quamuis primus quoque gradus factus eſt ad Sanctorum ordinem renuntiandum, quàm honorificè patet ad illuſtres ſanctos Heroas hoc nomine & dignitate decorandos? Dicat imprimis declaratio gloriæ conſequutæ Beatorum. Hac primùm, Auditores, fieri viſa poteſtas eſt ijs Principibus clariſſimis nos ipſos noſtraſque actiones ſtudio ac religione commendandi, quæ illos in Beatorum numero eſſe, ſocios & comites eſſe Cœlitum, intereſſe cum Equitum diuinorum agminibus in aula cœleſti celſiſſimis ſpectaculis & honoribus oſtendit, quòd Dei immortalis æuo ſempiterno frui, quòd illius aſpectum eos ſibi peperiſſe, quod os Domini intueri videamus, atque certò ſciamus, & tam certò quidem, quàm quæ certa ſunt, quæque certiſſima. At cuius auctoritate? Illius, qui nec falli poteſt, neque alios in ijs, quæ fidem attingunt, in fraudem inducere. Ex Romani Pontificis auctoritate, ex Papæ ſanctiſſimi decreto. At quem mihi Pontificem Romanum narras? Vicarium Chriſti Ieſu; ViceChriſtum appellatum in terris, à Chriſto Ieſu datum, & Præfectum vniuerſo generi Chriſtianorum, Parentem & Præceptorem communem, & ad aperiendas, & ad concludendas cœli ſedes & domicilia cœleſtia diuina poteſtate fungentem: à quo, ceu à corde ſanguis in venas, vt à mari flumina, vt à fonte riuuli, vt à ſole radij, ab igne flammæ, primordia noſtrarum rerum, ſi aberrare noluerimus, cuncta capiunda ſunt. Is, is, inquam, Vicarius Chriſti Ieſu, noſter in terris (vt ita dicam) Ieſus, & noſter, more, quem Chriſtiani intelligimus, dictus & habitus Chriſtus, Ignatium retulit in cœlum ordinemq; Beatorum. Itaque hunc iam adire Patriarcham ſanctiſ-

ſanctiſſimum nomine Matris Eccleſiæ poſſumus: huius implorare noſtris in rebus opem: huius depoſcere patrocinium, huic ſupplicare, huic nos commendare poſſumus, & huic non ſolùm preces adhibere, ſed conceſſum eſt poteſtate Romani Pontificis ſtatas Sanctorum Horas perſoluere, eidem Sacrificia facere, hunc Beatorum honore afficere, rem facere diuinam, & ſuas ſacras ſolenneſque Ferias ritu & cæremonijs Eccleſiæ recolere & inſtaurare. Quos tamen, Auditores, Beatorum honore afficimus, inter Beatorum & Sanctorum gradum aſſequutos, hoc intereſſe videmus, vt Beatis ſpeciatim à nonnullis, vel à pluribus, quibus per Romanos Pontifices licuerit, ſtatos Eccleſiæ honores tribui videamus, Sanctis verò vniuersè iam ab omni genere & ordine fidei Chriſtianæ cultorum. Quod verò ſpectat ad finem conſequutum, ad adeptam cœli gloriam, ad comparatum diuini numinis aſpectum, nihil eſt quo dubitemus. Alioquin cur vt Beati venerandi? cur Beatorum honore colendi? cur ijs vota Cœlitum facienda? cur diuinæ preces perſoluendæ? cur patrocinium eorum adoptandum? cur aræ excitandæ? cur poſtremò cæteri honores tribuendi? Quaſi verò interſit hac in re inter Sanctos, & Beatos, niſi quòd publica nondum actio exierit, & emanauerit in vulgus, Romanorum Pontificum auctoritate conſignata, tum publicè celebrata in conſpectu mortalium & luce clariſſimâ? O magna Beatorum gloria! O dignitas celſiſſima! O decus inſigne & verâ cœlitum, verâ Equitum Cœleſtium celebritate condecoratum! Quos ſic appellamus Beatos, vt Sanctorum iam gloriâ perfruamini; ſic colimus eoſdem, veneramurque Beatos, vt cœli ſedibus altiſſimis, veſtris honoribus diuinis ac cœleſtibus condecorati ſitis; ſic honoramus Beatos, vt iam Sanctorum inſignibus in cœlo, inque Dei aſpectu vigeatis ornati; ſic poſtremò prædicamus, & extollimus Beatos, vt cùm in cœlo veſtrum iam locum & honorem obtineatis, in terris Romani Pontificis declarationem, teſtificationemque expectemus. Quod vt intelligatis melius, Auditores, & Beatorum ſitis ſtudioſi, dicite per ea, quæ vobis cara ſunt, ſi quis domi infans, vel ſtatim atque prodijt in lucem, aquâ ſalutari ablueretur, non eſſet Chriſtianus is iam? non ſi id temporis, vel ſtatim, vel paulò pòſt, atque ſacra ſuſcepit Chriſtianorum, ex hac vita exijſſet, non rectà euolaret in cœlum Chriſtianus, & meritis Ieſu in cœlum ſibi aditu patefacto, & hoc nomine & honore Chriſtiani afficiendus? Nemo veſtrum inficias ire poteſt. Itaque vos confitentes video,

atque ita confitentes, vt fœlices ac fortunatos, tales infantes appelletis. Ad rem, qua de modò, excitate vestros animos, Auditores. Cùm ij iam, qui Beati declarati, qui iam hoc nomine, & honore affecti sunt Pontificum auctoritate Romanorum, Sanctorum similes, ipsa solùm in renuntiatione publica sint dissimiles duntaxat, quòd nondum actu celeberrimo renuntiati fuerint, neque internis honoribus insigniti Sanctorum, quid ergo restat ad Sanctorum decus? renuntiatio publica, vt ad infantum, quibus de egimus, publicæ matris Ecclesiæ cæremoniæ, ritu'que adhibendi. Quod idem vos viditis in ijs, qui nuptiarum domi societatem coierunt, qui sanè iam matrimonij honore coniuncti sunt, sed in Ecclesiam adducuntur, vt cæremoniarum Ecclesiæ, vt rituum solennium statorumque sanctitate non careant. Sed iam, si placet, illud in memoriam redigite, quod quotidie videtis in Academijs vsurpari. An non cùm Iuris vtriusque alumni, cùm sacræ Theologiæ filij curriculum suorum confecere studiorum, continuò animos appellunt post biennium, quod intra repetierunt recoluerunt que sua studia, post examinis iam periculum, post actiones literarias, & documenta progressionum suarum data, acceptâ iam laureâ Licentiati, probati iam calculis omnium Doctorum, ad insignia Doctoris capiunda, quotiescunque sibi collibitum fuerit, idonei sunt, & comprobati? Nemo hoc inficiabitur, nisi rudis & ignarus Academiarum, quique hospes fuerit, & ab instituto sanctionibusque solennibus alienus. Quid igitur reliquum ad Doctoris lauream, num aliquid scientiæ, num specimen aliud ingenij dandum? num in examinis alicuius periculum, seu discrimen venturus est Licentiatus? Quid ergo? solus apex, sola laurea restat, solùm cæremoniæ reliquæ, vt in frequentissimo celeberrimoque orbis gentium Academiæ theatro Doctoris accipiat insignia maximi facultatis ipsius auctoritate Decani. Inde laurea, inde nomen Doctoris, inde insigne, & decus, inde postremò lustratio per vias publicas & loca celebriora ciuitatis. Quid ergo ad Beatorum gloriam perficiundam restat aliud, honoremque suis omnibus numeris absoluendum, nisi auctoritas publica, suis ritibus & cæremonijs confirmata, Pontificis Romani? Itaque cum Beatos renuntiatos, cùm delectos audio Heroes ex hoc sæculo iam egressos, & cœli præmijs perfruentes, intelligo suâ laureâ donatos in cœlo: sed ad Sanctorum insigna renuntianda patefieri adi-

ri aditum, & designari suis breuiter insignibus ornandos in terris, vt id notum compertumque fiet generi mortalium, quod iam obtinuerunt Heroes in cœli sedibus, gradus & ordinis sui decus immortale. Quòd si res ita se non haberet, Auditores, an Sanctos istos, quos iam in Sanctorum numerum asscriptos colimus, & veneramur, appellaremus nomine Beatorum? Quid enim hoc esset, nisi tollere Sanctorum honores de medio? nisi priuare suis iustis ac debitis titulis? nisi imminuere decus & gloriam Sanctorum? An vos rectè, & è dignitate suâ appellaretis Principem eum, qui Rex esset? An bene nominaretis Regem, quem sciretis, quem videritis Imperatorem? Quid hoc esset, nisi euertere leges honorum, commiscere & conturbare titulos, & insignia Maiestatis Regiæ vel Imperatoriæ Celsitatis? Quis etiam vnquam Marchionem Comitis nomine, quis Ducem appellaret Marchionem? Quantum, Auditores, ad Sanctitatis præmia, quantum ad Cœlitum honores consequutos, credite inter Beatos & inter Sanctos interesse hoc solum, quòd illi nondum renuntiati sunt Sanctorum honoribus auctoritate Romanorum Pontificum in terrarum infimis sedibus, Sancti iam lauream testatam ac declaratam Apostolicæ Sedis actione publica in ore claritateque cunctorum detulerunt. Dicant hoc cœlestes Spiritus, quos sine discrimine, & Beatos & Sanctos appellamus. Dicat præco Assertoris Iesu Ioannes Baptista, quem & Sanctum, & Beatum & dicimus & prædicamus. Dicant omnes Cœlites quicunque in aula cœlesti commorantur, & gaudijs perfruuntur immortalibus, & aspectu Diuini Numinis sempiterno: non hi Beati dicuntur? non afficiuntur nomine & honore Beatorum? Quis me prohibet, ne precando vel initio, vel progressione precationis, cùm animus caleat, & magis ac magis flagret æstu diuini amoris, & in Cœlitis, cui me commendem, studium & religionem accendat, quin Beatum appellem, & appellando Beatum, nihil de honore suo detraham, nihil de summa dignitate? Sed quid hisce argumentis immorer? quid inuestigandis & afferendis rationibus dare operam videor, vbi tu mater Ecclesia das testimonium eorum, quæ à me prædicta sunt? Non tu in precationibus rei diuinæ, non in confessione eiusdem sacri, ipso statim in introitu Michaelem Archangelum appellas Beatum? At qui Spiritus? præcellentissimus, Dux & Antesignanus earum diuinarum mentium, quæ contra Luciferum gloriam diuinam tutatæ,

Dei robore cœlesti victoriam reportarunt insignem. Quis Spiritus? Custos quondam Synagogæ, modò defensor & vniuersæ custos Ecclesiæ. Te etiam iterum atque iterum appello Mater sanctissima, Virgo Maria, Mater Assertoris Iesu, Regina cœli, terræque celsissima, Imperatrix diuinarum mentium, non tu Beata, non Beatissima sæpe ac sæpius in rei diuinæ Sacrificio, in lectionibus tuarum sacrarum, solenniumque Feriarum appellaris? Te denique, sanctissima Trias, imploro, te testor, quæ eodem decoraris honore, & Beatissima diceris & sanctissima. O nomen Beatorum insigne! O decus & lumen Ecclesiæ clarissimum, & cum Sanctorum omnium laudibus mira cognatione congruens! Te ergo, Ignati sanctissime, ita dicimus Beatum, vt hoc Beatificationis nomine minimè detrahamus Sanctorum Confessorum gradum in cœlo iam consequutum, sed in illud tempus testandum renuntiandumque in terris expectemus, cùm adfuerit, quod breue speramus fore, Pauli Beatissimi decreto, auctoritate, & actione publica, & quæ tuæ Societati potestas & venia datur, omnibus breuiter Sacerdotibus detur concedaturque generatim, & vniuersè. Interim gaude tuo isto tam excellenti bono, fruere gloria præsenti. Fruimini vos, Patres Societatis, fruimini cuncta Collegia, Ædes probationis omnes, Domicilia Professorum. Est hæc Beatificatio ruborum instar vespertinorum, quæ breui solem clarum & illustrem, & vrbi cœlum clarum atque serenum prænuntiant. Est hæc Beatificatio ignis ille, qui flammam citissimè tollet in sublime, & eximio claroque fulgore illucentem ostendet orbi terrarum vniuerso. Nos interim gaudijs lætitijsque exultantes, de Parente tanto, de igne tam claro, & illustri gloriemur, & Ferias iam datas, Beatissimique Ignatij Sanctitate dignas, apparatu Hispalensi, id est, splendidissimo magnificentissimoque post conditam vrbem non aspecto, omni studio ac religione, tanto Patriarchæ dediti obstrictique, suorum alumnorum laboribus & beneficijs singularibus filijs prosequuti fuisse dicamur. Fecistis enim Hispalenses, quod vos, quod in vrbe tanta natos facturos esse cuncti sperabant, ne studio, ne religione, ne magnificentia à cæteris vrbium maximarum & Academiarum filijs superari videremini. Quid enim in Castella veteri & noua, in Portugalia, in Aragonia, Valentia, in Cantabria, cæteris in prouincijs præstitum fuerit, dici quidem non potest pro multitudine ac magnitudine rerum, noua, inaudita, ac planè stupen-

nè stupendâ. Atque si vrbes singulas vellem percurrere dicendo, libris opus nobis esset & ingentibus historiarum voluminibus; sed libri dati sunt foras, legite, versate, bene sumptus factos, & labores positos putabitis. Quid Madritum, Romanarum Feriarum acceptâ magnificentiâ, non fecit? Cùm Catholici Reges Ferias cohonestauerint Magnatibus Aulæ Regiæ Regnorumque comitati, quid non lucis attulerunt, & splendoris? Mittamus pro fenestris lucernas, & funalia accensa, ignes omnes artificiosos, inuentas machinationes omnes, lustrationes nocturnas Equestres, simulationes personarum in Carpentana, Complutensi, Toletanaque vrbe. Eiusmodi cuncta fuerunt Valisoletanæ, Salmanticensesque Feriæ; quibus in vrbibus quoniam Academiæ sunt, verba deficient oratorem, ad scholasticorum spectacula, simulationesque personarum adumbranda. Illud prætereundum non est, nunquam post conditam Academiam Salmanticensem cuiquam visum, nec commemoratum vnquam, vacationes octodiales datas fuisse, intermissa literarum studia, officinasque literarias conclusas fuisse, dum dies Beatificationis læti hilaresq; celebrarentur. Communia fuerunt edicta, communes omnibus in locis inuitationes ad solutas orationes, & diuersa Poematum genera, communes præmiorum distributiones. Neque de Sacris solenni ritu, concionibusq; habitis quidquam dicendum amplius, quàm Mantuæ Carpentanæ Nuntium illustrissimum reuerendissimumque Romani Pontificis in Pontificio solemni cultu ornatuque fecisse Sacrum; quem Pontifices multarum Ecclesiarum, diuersarum Diœcesum, pro sua in Societatem Iesu voluntate mirifica imitati fuerunt. Quid in Cantabria non gestum est vniuersa, & in oppido, patriaque Ignatij Patriarchæ potissimum? Vix apud se esse videbantur, neque viri solum octo dies festos continuos exhilararunt, sed pueri: quid dicam adolescentes? non mulieres, quæ natura sua pudore matronarum impediri possent, ab his celebrandis Ferijs continuerunt sese. Et quidem matutinis, vespertinis, nocturnisque temporibus suas præstiterunt, quas tempora ferunt delectationes, inuentaque iucundissima. Quorum non minore studio, si non omnia magna, tamen ex parte spectacula exhibita fuerunt: In Valentia pro Rege ipso celsissimo, Patriarchaque præcellentissimo sanctissimoque & nostræ Societatis studiosissimo, ambobus ad Feriarum celebritatem ornandam, augendamque suis pro potestate modis insigniter incumbentibus. Quid de Por-

tugalia dicam, quæ cùm omni ornatu magnificentiaque floruit, tum miraculorum præ alijs partibus, in quibus maxima patrocinio tanti Confessoris edita fuerunt, claruit & ingenti stupore præcelluit? Diuinitus hoc factum dicam, & singulari diuini numinis prouidentiâ, vt quæ alijs in prouincijs, populis, & vrbibus opulentissimis, speciatim facta perspectaque fuerunt, cùm in Bethicæ amplissimis vrbibus, tum in hac ciuitate Bethicæ capite, vniuersa congesta cernerentur, vt cumulus hic & coaceruatio accideret ad cunctarum decus insigne Feriarum. Itaque nulla fuit Ciuitas Bethicæ, qui huic officio celebritatique non faceret satis studiosissimè, religiosissimeque, & in rebus ad Ecclesiæ cultum & religionem, & ad sæculi ornatum & splendorem omni varietate, quæ cogitari & adhiberi possunt, & diuersitate visendâ. Quarum vrbium, & totius Bethicæ Princeps Hispalis principem se ac verè Regiam præstitit, & ostentauit: quam vt caput, & Reginam expectauerunt reliquæ, vt illius se æmulas & imitatrices præberent. Quid enim Senatus Hispalensis, pro suâ vsitatâ magnificentiâ non præstitit? In cuius consilium simulatque delatum fuit de Ferijs huiusmodi, omnes præeuntem Prætorem Marchionem illustrissimum Del Capio sequuti sunt, eique mirificè assenserunt, vt & funalibus ædes Senatoriæ nocte, quæ diem antecedit, accensis & ex ordine dispositis illucerent plateæ vniuersæ. Vt ignes artificiosi accenderentur, rotæ, machinæque aliæ, & tormenta papyracea medium aera præteruolantia, plurimâ dissimilique iaculatione, ad exhilarandam ciuitatem, ex porticibus superioribus, & ex fenestris in diuersas partes spectantibus sono tibiarum & clangore tubarum tota personante plateâ, frequenter dimitterentur, disploderenturque. Decreuerunt etiam Senatores, vt publico præconio iussi (& pœna non parentibus imposita pecuniaria) singuli ciues pro suis facultatibus lucernas vel funalia statuerent ad totam vrbem illustrandam ardore multo, & ad diem veluti in noctis obscurâ caligine efficiendum. Decreuerunt etiam Senatores, vt tauri agitarentur vna octodialium feria, publicaque spectacula præberentur populo. Vt peristromata sua, & ornatum omnem ciuitatis in Professorum domum deportarentur feriarum ergo celebrandarum, eoque parietes templi interiores, quam partem nanciscerentur, pulchrè & egregiè vestirentur: iisdem ipsis aulæis illo die, quo spectacula in foro publico præbe-

præberentur, ornanda tabulata decreuerunt, in ingentem altitudinem excitata ad taurorum agitationes, ad ludos Troianos ſpectandos. Conceſſus vero Eccleſiarum ſanctiſſimè opulentiſſimeque, liberaliſſimè magnificentiſſimeque ſe geſſit. Eandem cunctis Canonicis venientibus in ſententiam, & ſtatuentibus de communi conſenſione, vt totum templum maximum & turris ignibus artificioſis eadem colluceret, cantu tibiarum, pulſuque cymbalorum à Salutationis Angelicæ ſigno viciſſim nocte peruigilij reſonante, totamque complente ciuitatem, cum medio die peruigili in Regiarum feriarum & nati Principis more ineuntibus & auditis primò cymbalis templi maximi, reliquis ipſo momento temporis correſpondentibus, & vnà pulſatis tota ciuitas perſonaret. Quod factum eſt, & in tam gratum & iucundum modum, vt præ lætitia vix apud ſe homines eſſent, ſui prope ſenſus impotes, ad ſuperas ſedes animis ſublati plurimi, Religionis ſenſu ac pietate mirifica commoti, lacrymas tenere non poſſent, Beatum linguis vſurpantes, extollentes & euehentes in cœlum. Ab eo tempore ciues concurrentes in Societatis ædem, ingredientes in templum, & in periſtylium, vtrumque obeuntes & ſtupentes omnia reſpiciebant, vt ab illo die omnes cunctis horis ac momentis ingrediendi egrediendique finem non facerent. Neque ornatus hominis ore, neque Oratoris eloquentia poteſt exprimi. Tenetis omnia, vos vidiſtis, & teſtes eſſe poteſtis locupletes. Quo de ornatu, cæteriſque ad diem feſtum inuentis, & ſpectaculis, quoniam libri exierunt, adumbrantes ea ex minima parte, quoniam multitudinem & magnificentiam omnem humana mens capere non poterat, neque ego audaciſſimus omnium attingam: ne dum aliquid dicere aggrediar, in ſcientiæ & temeritatis arguar; Qui vbi humanæ facundiæ locus non fuerit, aliquis videri volens, fuerim planè nullus, nihil omnino dicens. Ergo nihil dicam de edicto ad præmia publicato, & cum luſtratione tam honorifica, & Equitum Hiſpalenſium, & alumnorum Mineruæ in veſte pretioſa, verſicolore, & filo argenteo, auroque intertexta, opere Attalico, vel Phrygio elaborata prodeuntium, ad numerum accedentium ducentorum, extra florem Equitum comitantium & cohoneſtantium pompam luſtrationis ſuperbiſſimam. Nihil dicam de comitatu addito Academiæ Hiſpalenſis alumnorum, qui hanc tantam noſtrorum multitudinem, tam illu-
ſtrem

ſtrem ac nitentem exceperunt, obuiam occurrentes procedenteſque in plateam vſque Senatoriam timpaniſtis, & tibicinibus præeuntibus, qui conuenientibus coniunctiſque iam omnibus, ad quingentorum prope numerum, & illorum, & noſtrorum muſicis inſtrumentis vnà pulſatis platea perſonante, hinnitu crebro plurimoque equorum loca illa complente, tanta ſe effundente, ad muſicæ ſonitum multitudine, refertiſſimoque foro toto, vt numerum infinitum capere non poſſet, quàm longiſſimum latiſſimumque eſt, non ipſæ feneſtræ, non tecta domorum, non porticus ſuperiores, non meniana, non pergulæ, quæ ſpectaculum præbuerunt mirandum, atque ſtupendum. Nihil dicam de caſtellis diuerſis in plateis, machinationibuſque ſublatis, & omnibus tormentis papyraceis ex omni parte confectis: nihil loquar de ignibus omnis ordinis ſacrarum familiarum artificioſis: nihil proferam de cunctarum tribuum templis, & de turribus eiſdem luminibus & lucernis nocturnis ſumma claritate noctis tenebras illuſtrantibus. Nihil afferam de perſonatum ſimulatione à noſtris ſcholaſticis, à vobis Auditoribus, tanta varietate, tanta diſſimilitudine, tantis ſumptibus, tam inſigni ſpecie & magnificentia præſtita, & ad trecentos fere creſcente numero perſonatorum. Tacebo luſtrationem ſcholaſticorum Academiæ B. Michaeli ſacram, & numeroſam, & artificioſam, & ſplendentem, & omnium tunicatorum, & geſtantium manibus haſtas & latas in ſublime, portanteſque compoſitiones in bellicam ſpeciem, quaſi congreſſorum & certamini ſeſe offerentium, haſtarum obiectu oppoſituque ſuarum, in multa luce & claritate fulgentium. Præteribo luſtrationem militarem in D. Michaelis platea, ſimulatamque militum ad mille peruenientium, de Prætoris illuſtriſſimi Marchionis Del Carpio, pro ſua in Societatem mirabili propenſione, mandato, conflictuum & tormentorum ſtrepitu plateam tremefaciente, & puluere tormentario, nubem & tenebras obducente cunctorum oculis. Relinquo octodialia præmiorum diſtributione concluſa, porticibus Collegij Societatis Ieſu, & B. Ermenegildo Regi & Martyri inuictiſſimo conſecrati, aulæorum pretioſiſſimorum veſtitu nitentibus & dialogo venuſtiſſimo concelebrata; in quo lepos ipſe cum elegantia & candore comico decertat. Facio denique miſſa periſtromata varia multiplicique Poeſi, Hieroglyphicis, Emblematibus, impreſſis & inſignibus clariſſimis accuratiſſimiſque, quorum vna porticus tantam ſcutorum papyraceorum copiam ad

ſolutæ

solutæ ligatæque orationis positionem, & aduersitatem continuit, vt quod nunquam in vlla Academia, quibuscunque spectaculis, visum fuerit, siue quadrata, siue rotunda, siue alia quæcunq; forma varia ac multiplici, valdeque diuersa sectione distincta fuerint, lõgè lateq; diuerso colore rutilantia, adeo vt duo eadē specie secta nõ viderentur, quæ mirabili stupendaq; venustate, amplius ducenta hanc porticum ornauerunt, & distinxerunt. Hæc & alia taceo, auidum & sitientem Feriarum Hispalensium ad librum datum iam foras & emissum remitto, dummodo præmoneam eundem, multa eorum, quæ à nobis animaduersa sunt, & hæc vltima Auctorem libri præterijsse, quemadmodum in aris excitatis artem vnius mirabilem parum notasse visus est, dum in figuris aliorum altarium inhærens, architecturam istius non mandauit, cuius exemplum plus triginta & viri sacrarum Familiarum & Moniales expressum sculptumque comparandum ad alias occasiones enixè vehementerque curarunt. Laudo tamen vos Hispalenses nostri, quorum magnificentia & splendore spectaculorum cæteræ vrbes Bethicæ totius excitatæ, tales ac tantas se præbuerunt in Beatificatione Ignatij Sanctissimi celebranda, de quibus nihil à me dicendum, non historici, sed oratoris partes agente. Vos vero cogitate his omnibus toto terrarum orbe gestis, & Pontificiam aulam complentibus, quàm summè lætabitur Vicarius Christi Iesu, & ad Canonizationis acta conficiunda quantopere excitabitur, si, quod vulgò iactari solet, conspiratio omnis generis hominum, habere visa est non raro vicem oraculi diuini. Atque tu Pater Beatissime, Patriarcha diuine, Confessor cœlestis, hanc tui studiosam Academiam, tuorum lacte nutritam, frequentantem literarum & virtutis tabernacula, tuo patrocinio tuere ac defende. Sic enim gaudent, concelebrasse ferias tuas, & auent literarum & virtutis institutioni gratiam aliquam referre, vt ad Canonizationis tuæ celebritatem ornandam se totos comparasse, & eorum, quæ ipsis est in animo facere, prima iecisse fundamenta læti admodum & alacres arbitrentur. Dixi.

ORATIO IN LAVDEM BEATI CONFESSORIS IGNATII, Societatis IESV Fundatoris. Ex eadem Enumeratione.

COgnita vobis esse sciens, quæ verba facta fuerint, de laudibus B. Ignatij Patriarchæ celsissimi, hesterna solenni Feriarum luce generatim, facienda mihi video hodierna tantorum Confessoris incliti studiosorum, auditorumq; celebritate speciatim, laudem ad tres virtutes, quoniam de omnibus habere nos orationem velle longum esset & infinitum, pro temporis præstituti breuitate reuocabo. Atque illas demissionem, patientiam, & charitatem intelligite. Quæ cum in omnibus Christianæ Religionis militibus spectentur potissimum, non erit ab re profectò in Ecclesiæ tanto Principe, institutoque celebritatis suo nomini consecratæ, præsertim cùm vniuerse alio iam die dixerit orator, modò me dicente vos omnes iucundè libenterque recognoscere. Atque cum mihi primùm de demissione fundamento Christianæ perfectionis dicendum sit: Valent in primo loco fundamenta iacta suæ traductionis, quæ non ab alia prius virtute sua primordia duxit, quàm à celebri semperque commendanda demissione. Quæ si in se homine ex limo & argilla ficto, si in sua infirmitate debilitateque cognoscenda posita fuit semper atq; versabitur; quemadmodũ vir iste sanctissimus à lacrymis, & à conflictatione corporis, ab ipsa carnis vexatione, ab humili contemptoque vestitu, ab inopis, pannosique hominis squalore & sordibus obducti, suum initium duxit, videamus. Hic illud sibi potissimum curæ maximæ studioque diligenti fuit, ne quis esset, quo genere natus, quibus ortus maioribus, qua dignitate præditus, quisquam nosse potuisset. Exuerat se pretiosis vestibus, ijsque pauperem induerat, pauperisque centonibus lætus & hilaris corpus texerat. Sed venit pauper in suspicionem facti furti,

furti, properantibus iustitiæ ministris, & admotis equo calcaribus, quàm veloci cursu accelerantibus & properantibus, vt rem, quemadmodum se habebat, doceret Ignatius illis rogantibus. Verum ille paucis profectò verbis dixit, vt pauperem supplicio liberaret, cæterùm de genere, de fortuna, quibus de percontabantur, quod nihil ad rem, nec pauperis interesset, sua verò maximè, in hominum silentio iacere voluit, nec verbum certe quidem vllum fecit. Hanc continuò altera demissionis laus consequitur. Qui seipsum contrahere cœpit, accusare suam miseriam & ærumnam, tollere animum in cœlum, seipsum accusare, dolere casum, qui nec facere quidquam bene potuerit, quod commodum pauperis esset, sine præsenti hominis periculo, & interuentu calamitatis, quæ factum illud contaminaret. Quasi diceret secum tacitus, quot huiusmodi factum fecerunt sanctissimi integerrimique viri, & multò profectò præstantiora, nec auditum fuit, quid exauditum? notum fuit; notum dico? occultatum potius, nec ad aures hominum peruenit, tenebris obductum obscurissimis, quorum nec tenuissima suspicio peruasit animos mortalium? Quid tu Nicolae sanctissime, cùm per fenestram prospiciens loculos pecuniarium nocte obscura in cubiculum intulisses, quantum silentium de eo facto? quemadmodum non exiuit, neque emanauit in vulgus; solum scienti facti maximi pulcherrimique, filiarum, quarum pudicitiam prostituere constituerat, parente miserrimo, atque id noctem vnam altera consequente, quod in specula fuerat, vt obseruaret hominem, vt aucuparetur tempus, vt simul atque ille redijsset, alterius loculi proijciendi immittendique causa properans exiliret, curreret quàm velociter, & cursu minime desisteret, quoad consequeretur, comprehensum teneret, & ad illius pedes abijceret sese gratias agens immortales: quas egit equidem, & multis cum lacrymis, & virum Dei appellans, vnicum suum remedium, auxilium filiarum maximum, subsidium famis & inopiæ, defensorem pudicitiæ, fautorem virginum, malo suo tanto, cum probro illarum, & offensione diuini numinis, quæstu libidineque fœdissima vulgandarum. Non idem contingeret Beato Francisco, quod mihi Ignatio accidit, cùm vestes suas cũ paupere mutauit sericas, pretij & æstimationis maximæ, pluris suas diceret æstimandas, & carius fortasse. Ita secũ Ignatius: quæ si magnæ fuerunt

runt facta demissionis, quid illud, Xenodochia Ignatium incolere, cum pauperibus agere, cum eisdem cibum potumque capere, & illorum non horrere pædorem, non fastidire squalorem & sordes, humi cubare, sub dio multas noctes, & in podijs, & hyemalibus noctibus, & nudum prope, sine calceis, sine tibialibus, subligaculis aliquot resartis propter honestatem, & famelicum, & expositum tot frigoribus, niuibus, & tempestatibus horrendis? Vbi Ignati maxime illa cura texendi comendique capilli? vbi delibuti intortique capilli? vbi barba nitida, & diligenter adeo pexa? vbi corporis totius ornatus? vbi collare subuculæ suis inflexionibus accuratione summa sinuosum, atque concauum, rigidens admodum, & suis conditionibus incrustatum? vbi thorax politissimus? vestis breuior, & militum, & aulicorum? vbi cingulum constringens, acerrimeque comprimens, ad elegantiam gracilitatemque spectans? vbi femoralia foras proiectis sericis apparentibus, & quacunque incederes, cùm te moueres, tantopere concrepantibus? vbi tibialia suis temporibus ex filo serico? vbi habiles & elegantes ocreæ, quarum ocrearum ad speciem & elegantiam aulicam inducendarum causa, cruris os prominens, ne fœdè caderent, tibi secari passus es grauiore, quàm vllum aliud in tota curatione subijsses, & intolerando plane dolore? vbi postremo cultus & ornatus omnis? Hæc omnia contempseras, maioris animi, cultioris elegantiæ desiderio flagrans, & in humilem Sanctorum Deoque inseruientium summa demissione vestitum, victumque oculos & animum intendens. Saccus quoque illi paulo post iniectus corpori, funis asperrimus quam demissionem præ se ferebat? Cùm in Academijs versareris, superiorum iussu mutare vestem coactus, non humilem, non crassam tunicam induisti? non adeo contemptam, vt riderent, vt deluderent in politiore vestitu cultuque elegantiore procedentes in publicum adolescentes, & magis de corpore, quàm de animis cogitantes? Cogitabas tecum id, quod sacrum Euangelium, ex ore Christi Iesu prolatum, perfectioris vitæ amantes monet, vt elegantiæ prorsus inimici, & sæculi luxuriem priuatam & publicam execrantes, qua tegerentur, veste contenti dumtaxat essent. Cogitabas Ignati diuine, vestem hanc esse demissionis amantium, Francisci & aliorum tuæ vitæ mentisque similium. Cogitabas Princeps inclite, Apostolorum vestitum eum esse fortasse, qui in tuam vitam DEO mentem iam & animum instituti paulatim inijciente
sanctis-

sanctissimè religiosissimeque caderet. Cogitabas denique, eum fuisse Christi Iesu, eundem Apostolorum vestitum, ex tunicâ solum constante honestè moderateque ad talos vsque delapsa, insigni plane virorum spiritus, & sanctitatis, & demissionis præcellentium Magistrorum. Atque in vestitu postea alumnorum tuorum deligendo, ex auctoritate Vicarij Christi Iesu comprobando, si quærerem abs te cur communem vestitum, & honestorum peculiarem Presbyterorum, & proprium Beati Petri delegeris? Cur non alium singularem, differentem multum, & ab alijs sacris familijs disiungentem proposueris, quod conditores omnes & auctores Religiosorum Ordinum, quod Dominici, quod Francisci, quod Augustini, quod Hieronymi fecerunt? Responderet pro te, Pater sanctissime, demissio, tuasque agens partes: Quod virtutibus ipsis, quòd Religione, quòd interiore sanctitate suos maximè præditos voluisset Ignatius, cuius si non amantes, si non studiosi fuissent, neque cultus Religione, neque veste foris præferente religionem nomen sanctitatis inane prætendere vulgo potuissent. Quid ergo verba Beatissimi Patris plena demissionis proferam, cum facta superiora audieritis, aliaque quæ consequuntur, audietis postea cum admiratione? Notum fuit verbum in illo nullum, quod de suis rebus, de suis laudibus, de monimento Societatis fuisset. De se semper non modestè solùm, se demissè admodum, & palam, & ex animo loquebatur: cæteros quoscunque seipso multò præstantiores, & virtutibus plane plurimis ornatos prædicabat, viros integritate conspicuos. Illud ex illius ore auditum sæpissimè, quocunque cum peccatore, homineque flagitiosissimo loqueretur, semper habuisse materiam suijpsius confundendi, & miseriæ suæ deplorandæ, fructuumque vberrimorum ad animi salutem depromendorum. De domesticis suis alumnis quinam loquebatur? Audiuit ex illius ore, qui cum illo versabatur admodum familiariter, Patrique pro sua summa Religione charissimus Petrus de Ribadeneyra, magnum nostræ Religionis decus, ex domesticis omnibus maximum se virtutis exemplum capere, & materiam suijpsius demittendi abijciendique prorsus; ex quo verò, nisi ex seipso offensionem susciperet, domi esse neminem: sed quid mirum, qui assiduis & crebris sermonibus vsurpabat, credibile sibi quidem esse, ac facile sibi persuadere, qui plura adeo acciperet, & tam crebra beneficia, atque ipse in orbe terrarum, quique cæteris hominibus, meritis, virtutibus, gratia referenda

inferior esset, esse nullum; & ob eam causam cunctorum hominum, qui vbique gentium essent, dicebat seipsum & appellabat infimum. Quid istud verborum, quid demissionis tam ingentis Patriarcha inclite? An ego, quod socius B. Francisco dixit, tibi dicere non possem? Quem Franciscum teterrimum omnium (quos sola terrarum ferunt,) se dicentem & ducentem ita alloquutus fuit pro singulari in Parentem obseruantiâ: Tu mi Pater, neque furta, neque homicidia, neque rapinas facis, neque alia huiusmodi teterrima, sceleratissimaque facta, quinam igitur mihi credibile sit, verbum istud tantæ demissionis? Cui illico B. Franciscus, si quæ Deus in me vnum contulit, in hos beneficia contulisset, magis gratos, magis memores beneficiorum se præbuissent acceptorum. O mirandam vtriusque Parentis & Religionum clarissimarum conditoris demissionem! Quo propius homines accedunt ad Deum, magis seipsos nosse solent, & suam vilitatem imbecillitatemque ad Dei summam maiestatem & potentiam interminatam. Vultis aliud verbum stupendæ demissionis, te producam testem iterum ex intimis & familiarissimis, magnum nostræ Societatis decus Petre Ribadeneyra Religiosissime, qui cum nullum verbum ex Patris ore excideret, quod non animo memoriæque mandares, nec illud abire passus fuisti. Quod ergo? nonne cum semel cum Patre tuo Beatissimo loquereris, illum dicentem audisti, precaturum se ab immortali Deo, & enixè quidem, vt post obitum discessumque suum ex his corporis compagibus, corpus proijceretur in sterquilinium, aut canibus, auibusque discerpendum. Et quam ille causam afferebat? (cogitans & loquens afficior maxime, Auditores, animo, & vix præsensu loqui possum, nisi lacrymantibus oculis, & vocibus interruptis singultiens hoc in loco) causam hanc ille Pater sanctissimus afferebat. Quia cum sterquilinium sim execrandum, & stercus ipsum, sordesque sterquilinij, quod aliud precer supplicium ac pœnam meorum in Creatorem peccatorum? Quæ vero illius cogitationes verbis factisque consentaneæ? cupiebat equidem, ac vehementer cupiebat deludi ab omni hominum genere, pro ridiculo ac delectamento haberi, contemni, & pro nihilo duci, trahi infra pedes hominum, cunctorumque conculcari plantis, dummodo ille proximis diuini numinis violandi causam occasionemque non daret. Addebat etiam, quòd si fieri sine offensione proximorum posset, se vias publicas, plateas,
loca

loca celebriora ciuitatis, libenter & iucundè nimis, nudum & aspersum luto, obductum sordibus (vt deludi & irrideri posset ab hominibus) peragraturum omnia. Cur ergo hunc tantum atque flagrantem æstum, ardoremque inflammatum, sensis intimis continebat latentem repressumque contra vim impetumque animi foras prorumpere volentem enitentemque tantopere? Charitas retinebat & retardabat præclaros & ardentes Patriarchæ diuini conatus, impetusque cœlestes cum inflammatâ cupiditate coniunctâ saluti proximorum non officiendi, cui commodandi cupidissimus erat. Illud etiam videamus signum insigne demissionis, in cuius conspectu, si quando quis de suis rebus, si quando de societatis amplificatione, vel de quacunque re, quæ in illus laudem redundare posset, loquebatur, continuo (mirabile dictu) colligebat seipsum, contrahebat corpus, vt quiuis facile animaduerteret, & pudore prorsus oborto virginali, os genasque lachrymis opplens, tollebat animum in cœlum, atque, si poterat, confestim præcidebat sermonem, incidebat verba, quæ fierent, & auertens aliò, in Dei gloriam sempiternam conferebat. Magna audistis Patres, maiora ab hoc tempore audieris. Quod si virtutes alias abumbrare non potero, nec attingere, quemadmodum constitui, date mihi, quæso, hanc veniam, vt eas alijs oratoribus tractandas suâ orationis facultate relinquam. Magnitudo enim multitudoque rerum in hanc demissionem incidentium facit, vt quæ restant propter præstantiam suam non prætermittam. Illud ergo imprimis accipite de Confessore suo homine Religiosissimo sanctissimoque, cui cum conscientiæ suæ sensus intimos, & minimas cogitationes & particulas rerum; quod proprium fuit Sanctorum & Cœlitum maximorum, notas & exploratas redderet, atque ille de Beatissimi Confessoris Ignatij sanctitate summa sermones non paucos haberet, eidem sermonibus interdixit huiusmodi, & obedientiæ sanctissimo vinculo astrinxit, ne se viuente & superstite de se verbum vllum faceret, nec de his, quæ nouerat, quæque Confessarius acceperat, ne quidquam efferret foras. Cum vero solutus hoc vinculo, nescio quomodo, seipsum Confessarius continere non posset, ipso confestim derelicto, alium Heros inclitus accepit Confessarium. Factum plenum hoc

admirationis, ſimile quidem mandati Ieſu Chriſti, qui iuſſit Petrum & Iacobum & Ioannem gloriam ſilere in ſeſe mortuo palam prolatæ diuinitatis in monte Thabor. At vixit poſtea Confeſſarius, vt quæ tacuerat, quæque in animo habuerat, plana faceret, & Ignatij alumnis narraret? Quid agis Pater ſanctiſſime, ſi teſuperſtite taceri volebas virtutes & dona & beneficia, ab immortali Deo accepta, at producere vitam hominem hunc ſineres: non in tua manu vita ſaluſque Confeſſarij? Qui aliorum, & huiuſce vitam reliquit Deus Immortalis in tua manu ac poteſtate poſitam, ſi ſuam nolebas, cur Dei tamen non gloriam quæreres? cur non honorem tanti Domini efferendum tuis in beneficijs prædicandumque generi mortalium ſineres? Cur precatus fuiſti, enixè vehementerque, ne quidquam earum rerum palam fieret tuorum cœtui alumnorum, vt ex te exemplum illi peterent, vt prædicarent in parentem ſuum magnificentiam largitatemque diuinam? Vt quem parentem, quod caput Religionis habuiſſent, agnoſcerent mortales, & ex illius meritis, & beneficijs diuinis, ex immunitatibus & prærogatiuis maximis Religionis ſuæ, quod decus, & commodum & ſalus proximorum requirebat magnifice & ſingulariter æſtimarent? His quid Pater ſanctiſſime reſpondes? id relinquendum prouidentiæ diuinæ, quæ quod ex maiore proximorum vſu, & præſtantiore Dei gloria foret; ſuo ſummo conſilio ſapientiaq; decerneret, ſibi id vſui eſſe, ſuaque intereſſe maximè, in hominum ſilentio obliuioneque iacere, cum ille nihil laude dignum præſtare poſſet, donorum Deus auctor eſſet, princepſque cunctorum. Ecce Auditores, cum illud tempus ſpectarent omnes, Deus præcedit, & abſtulit precibus Ignatij Beatiſſimi. Itaque triduo ante obitum Patriarchæ clariſſimi diem ſuum obijt Nauarrus natione, Pater Diegus Ægula Confeſſarius, præſtanti ſpectateque virtute. Spes Confeſſarij ad nihilum redacta, deſideria & animus non expletus cupientis (vt ille dicebat) vitam paucos ſaltem dies poſt parentis ſui Ignatij ex hoc ſæculo profectionem, & aſcenſum ad ſuperos: vt quorum arcanorum conſcius eſſet, liber iam ac ſolutus obedientiæ ſanctiſſimæ vinculo, ea proferret in publicum. Expectatis plura de demiſſione? Explebo veſtros animos, neque demiſſionis cancellos hac oratione tranſilire mihi quidem eſt in animo, neque, ſi vellem, id liberum mihi eſſet. An illud prætercam ſine ſumma offenſione noſtrorum, ſine iniuria orationis grauiſſima?

uiſſima? O peſtilens inanis gloria, quæ vbique inſidias tendis viris ſanctitate præcellentibus, & interuentu ſæpe tuo illorum glorioſiſſima facta tuis velles maculis aſpergere! Aggredere, tenta, molire aliquid in Ignatij operum ſanctiſſimorum imminutionem, & deciſionem aliquam: nec minimum deportabis ex illius factis cœleſtibus ac diuinis. Qui vſque eò progreſſus erat demiſſione, in tam altiſſimum huiuſce virtutis gradum aſcenderat, ſic ſe nouerat ipſum, nouerat etiam Deum, auctorem & Principem virtutis ſanctitatiſque cuiuſcunque, vt nec minima rerum ſuarum animum inuaſiſſet inanis gloriæ ſpecies, & vmbra fallaciſſima. Tanta erat claritate cœli animus Equitis cœleſtis & ſplendore circunfuſus & illuſtratus, vt dicere ſoleret, ex vitijs nullum eſſe, quod minus metueret, atque vanam inanemque gloriam. Quod vitium quàm infeſtum fuerit & inimicum bonis omnibus, quàm formidoloſum, quàm metuendum, quas ſtrages ediderit in Chriſtiana Religione, quæ prælia, quàm grauia periculoſaque commiſerit, quas victorias reportauerit, quos de ſummo perfectionis gradu deiecerit, quas cedros Libani altiſſimas radicitus euulſerit, & exciderit, notum eſt cuicunque generi Chriſtianorum. Pleni ſunt libri, plenæ hiſtoriæ, plena ſacrorum doctorum monimenta, neque vlla vnquam ætas commemorari poterit, quæ non ſtragis & calamitatum huiuſmodi vanæ gloriæ apertis & occultis cuniculis inuectarum plena fuerit. Res omnes Beatiſſimi Patris demiſſionem prædicabant, veſtis attrita, & reſarcita ſuis centonibus, quanquam expers ſordium, & ſpurcitiæ, lectus humilis, ac proprius pauperum, cibus potuſque tenuiſſimus, & adeo parcus & temperatus, vt perpetua quidem eſſet abſtinentia, & adhibita ex ſanctitatis legibus temperatio, & eſcis craſſiſſimis contemptiſſimiſque aſſuefacta. Quod ille genus demiſſionis omiſit? quam iſtius virtutis exercitationem non ſuſcepit? Quod ille quamuis Præpoſitus Generalis, officium non obijt demiſſionis? An coquinæ, an verrendi facta prætermiſit? an lectis ægrotorum purgandis, & alijs contemptiſſimis miniſterijs intentum & occupatum non ſæpe videre ſui alumni tanto cum exemplo & cunctorum confuſione, vt quod non agerent illi, quibus rebus non animum intenderent & admouerent, ſui parentis tot ſtimulis & calcaribus incitati neſcirent prorſus? Nihil illi difficile, nihil arduum; omnia facilia & expedita ſibi videbantur pro tantæ virtutis ſpectaculis

 editis,

editis, & prolatis maximarum virtutum exemplis in omni demissionis operâ, varia ac multiplici sanctissimè verissimeque præstita. At vbi de facti claritate non constaret, sequebatur ille consilium suum? Quod alius sibi daret, quicunque ille esset, quo candore erat & sinceritate animi, sequebatur statim: & simplex & apertus, quod sibi visum esset, in deliberatione quacunque exponebat. Cùm summo consilio in agendo, prudentia in prouidendo fuisset, ad aliorum sententiam, melius quicunque aliquid afferret, suam adiungebat, ex Dei obsequio, & honore ponderans & examinans omnia. Illud scilicet pueri cuiusdam dictum demissionem Patris non ostendit? Qui cum puer esset, & ioco vel serio dixisset, vel pueriliter, id est, stultè, quo tempore rudimenta doctrinæ Christianæ pueris Heros insignis tradebat, vt Italo sermoni operam daret, & emandatè loqui conaretur, scio me, inquit, non Italicè bene loqui, tibi puer erit curæ me præmonendi, vt candore aliquo & munditia loquar Italicè. Dicite Auditores, qui pueris hæc verba faciebat, qui se ita abijciebat ad puerilem castigationem, verba magnorum hominum auctoritate præditorum, & aliqua sanctitate præcellentium non audieret? consilijs capiundis exequendisq; præsto non esset? Venio iam ad illud celeberrimum, & omni laude dignissimum demissionis exemplum, quod quamdiu Societas Iesu erit (erit autem tamdiu, quandiu genus Christianorum manserit, vti de diuina bonitate speramus) non latebit. Quod Religioni suæ nomẽ indidit quo discerni disiungiq; voluit à cæteris? insigni, & nomine Sociorum Iesu appellauit, & hoc inter cæteras internosci maximeque dijudicari voluit. Cur non à suo nomine, Ignatianos nominari voluit suos? quod ea demissione fuerit, vt non se, sed Iesum auctorem, parentemque ordinis huiusce fuisse testatum relinquere voluerit generi mortalium, illum auctorem, amplificatorem, perfectoremque suorum operum extitisse. Quod vero ad se attinet, nullum Ignatiũ fuisse, nullius rei participem esse, & ob eam causam nec nominandum quidem, Ignatij nomine tenebris obruto sempiternis. Inde nomen Ignatij nunquam in ore sumpsit, sed cum incidebant tempora de Societate loquendi, minimam appellabat. O virum insignem, & omnibus demissionis laudibus expletum! O Principem ad Dei gloriam augendam & propagandam, & in orbis terræ fines Iesu nomen inferendum à diuinâ maiestate delectum! Qui quemadmodum in suorum o-
culorum

culorum & animi aſpectu, minimus fuit, & omnium minimus haberi voluit; ſic filios ſuos appellari volebat, & haberi minimos, & in hac virtute radices agere quàm altiſſimas. Beatus Franciſcus Minores appellauit filios ſuos, & in militia verſantes ſua: Ignatius Minimos, & infra tantos & tam inſignes Eccleſiæ Equites ſuam cupiebat poni familiam. Qui Beatus Franciſcus, ſi laudem magnam ex ſumma Præfectura, Generalatu ſcilicet, qua ſe abdicare toties voluit, tam optimo iure deportauit: quæ laus erit Beati Ignatij, qui initio Præpoſitus Generalis ereatus, dedit operam, & quidem, quantum in ſe fuit, contentionem omnem adhibuit, ne ſibi tantæ ſedis principatus in regimen Societatis demandaretur vniuerſæ? Notæ fuerunt preces illius, noti conatus omnes, notæ optimorum & maximorum Societatis Patrum allegationes, nota poſtremo vis omnis adhibita, quoad & Patri omnes cœtus, & Confeſſarius, in cuius manus poſt patefactam conſcientiam res omnes coniecerat, ſcrupulum & religionem obiecit, niſi onus impoſitum acciperet, quod contra diuinam voluntatem venire videretur. Accepit igitur præfecturam ſummam, iniji & geſſit per paucos annos. Num retinere voluit? non eadem ſe abdicare conſtituit? eiuſque rei cauſa indixit Comitia generalia, coegit Patres omnes Profeſſos, aduocauitque Romam? Quem vbi tale quicquam deferentem ad cœtum vniuerſum viderunt & audierunt, non confeſtim omnes reclamare cœperunt, non confirmarunt conſtanter, quandiu ille ſuperſtes eſſet, Societatem Ieſu Generalem præter Ignatium habiturum eſſe neminem? Iam ſecundo cogitatur regimen tenere totius Societatis, & quidem omnium conſenſione coactuaque Profeſſorum, accipere iterum recuſans, & inuitus Domino duntaxat parendi cupidus. Tertio Pater, imo ſæpe ac ſæpius tentaſſet, & egiſſet cum Patribus de Præfectura deponenda Generalatus, ſi per Patres eoſdem licuiſſet. Sic ab omni adminiſtratione, ad vitam priuatam, & ad agendum duntaxat verſandumque cum Deo, per ſolam contemplationem, ſibi vni vacans, vnique Deo ſeruiens, reuocare ſe totum animo ac voluntate cupiebat. Recitarem hic memoriter epiſtolam ſanctiſſimi Patris hac de Præfectura deponenda miſſam ad ſuos filios, ſi genus orationis ferret. Sed vos illum ſic animo contemplemini ſcribentem ad Patres omnes, & literas in loca terrarum, vbi Societas taber-

nacula Religionis collocauerat, mittentem in hunc modum. Equidem, Patres mei amantissimi, nisi me viribus imbecillem, & huic tanto oneri prorsus imparem in Domino, post multam diuturnamque cogitationem, & rem Creatori meo commendatam, consilio, prudentiâ, virtute, cæteris donis, ac muneribus, quibus opus est ad gubernacula Generalatus tractanda, me longo interuallo non inferiorem solum, sed infimum, & omnibus certe quidem dotibus, & corporis & animi destitutum viderem, non cœtum vestrum cogerem, neque Comitia genaralia in tempus præstitutum indicerem: Sed necessitas me ipsa, scrupulus & religio cogit, cogit Societatis vtilitas, cogit amor diuinus, cogit gloria immortalis Dei vos orare & obsecrare, vt his rebus opitulatum veniatis & accurratis in tempore, ne aliquam eorum, quæ prædixi, per sanguinem Christi Iesu, per mortem Agni mitissimi decessionem fieri patiamini. Quæ si fiet, vestra erit culpa, non mea, qui obuiam ire vellem incommodis omnibus, vestras in manus tradendo Generalatum ipsum, potestatem faciendo eius, qui magis idoneus & è Iesu Societatis vsu fuerit, Patris deligendi, creandique vestrorum delatione suffragiorum. Neque meas has officiosas, & ad speciem magis, quam verum testantes literas existimetis. Testor me hac de re sæpius cum Deo egisse, sæpe me rem eandem tanti ponderis ac momenti commendasse Deo, & me infinitis quidem partibus, multis equidem gradibus à tantæ Præfecturæ fastigio distare certo scio, testorque. Nihil amplius Auditores, amplius tamen illud, & omni admiratione dignum, quod hic Ignatius Beatissimus donis, ac muneribus, eo consilio ac prudentiâ, ea rerum cunctarum ad hoc regimen spectantium scientiâ fuerat, eâ sanctitate, absolutaque perfectione, quam omnes recognoscant, & prædicauerunt cuncti maiores: quem omnes maximarum Religionum moderatores, præceptorem consiliorum suorum, & exemplar absolutum gubernandæ administrandæque Religionis proponere potuerunt, & poterunt in omnem sæculorum memoriam. Neque vtor hic, Auditores, amplificationibus oratorijs; non videbor profectò bono, prudenti, intelligentique rerum æstimatori, & Societatis à tanto parente relictas præscriptiones sine inuidiâ, aut perturbatione perpendenti quidquam augere dicendo. Vos testamini, quot præsentes estis, grauissimi sapientissimique Patres, & rem ipsam suo nominis

minis pondere penditote, cur ego verba superiora, quasi exierint ex ore sanctissimi Confessoris Ignatij, retulerim? Quia humiles, quò plus lucis habent, minus sibi sumunt, & omnia DEO referunt accepta. Quod in Patriarcha tanto, licèt multò clariùs agnoscere, qui discedens è vita hac, & ad superos euolans confestim, (vt ex visione eiusdem Patris, protinus cuidam in cœlesti conspicuaque claritate, sui studioso, sese cœlitum more visendum spectandumque præbentis constare potuit) neque Vicarium, ad comitiorum vsque tempus deligere voluit, nec quidquam id temporis decernere, ne partem vllam Societatis sibi sumere videretur, quid dicam arrogare? Vir fuit planè ex omni parte demissione clarissimus, omnibus virtutis tantæ reliquarumque numeris absolutus. Quid ergo plura de demissione? Possem quidem, Auditores & plurima quidem, vel multò plura verba facere: sed iam tempus est orationis absoluendæ. Reliquas duas partes, patientiam & charitatem ex alijs Oratoribus spectate, quæ si, quemadmodum initio proposui, oratione meâ celebrarentur, cresceret in infinitum volumen oratio nostra, & nos tempus ad dicendum more vestro præstitum, iam expleuimus. Quæ restant, date veniam, connectamus: sic equidem neque patientiæ, neque charitatis obliti videbimur. Nam si tam insignem & præstantem demissione commendatis Ignatium sanctissimum, necesse quidem est, non modò virtutes duas laude celebrandas, sed neque vllam Magnati cœlestis aulæ clarissimo deesse. Nam præterquam, quòd omnes virtutes ita connexæ sunt, & admirabili societatis vinculo copulatæ, vt aliæ aliarum participes sint, & cœlesti cognatione deuinctæ, tum consideremus in humili maximè Deum acquiescere, in illius animo sedem & domicilium sibi collocare. Quæ cùm ita se habeant, cogitate ex hac demissione præcellenti ortum in Ignatio Beatissimo contemptum sui ipsius, despicientiam rerum humanarum. Ex hac demissione magnitudo animi in laboribus, patientia in aduersis rebus orta fuit. Hinc orta compressio cunctarum perturbationum, quas sic sedatas ac pacatas habebat, vt in carnem imperium & dominationem haberet. Hinc comitas, suauitas, affabilitas, vt natura quamquam biliosus fuisset, ac flagrans, exercitatione tamen pacatus ac sedatus adeò, vt lentus ac frigidus videretur. Ex hac demis-

sione, id est, ex sui ipsius cognitione, ad gradum charitatis supremum, & in Deum tam excelsum & sublimem ascendit, qui summa est & consummata perfectionis absolutio. Qui amor si emergit, & spectatur potissimum in actionibus amore diuino susceptis, & in factis admirandæ patientiæ laude cumulatis (Amor enim vacare nunquam potest à bonis operibus, neque contentus est solum factis maximis, præclarissimisque, sed gaudet tolerantiâ, patientiaque iniuriarum, calamitatum acerbissimarum, ad sanguinem vsque cum vitâ profundendum) quæ facta pulcherrima Patriarcha hic celsissimus fecit? quæ passus est, quâ magnitudine animi, quâ fortitudine, quâ constantiâ? Creuit ille, Auditores, creuit Societas vniuersa tempestatibus in Parentem filiosque concitatis turbulentissimis. Atque quemadmodum Roma quondam, quandiu bellis hostilibus appetita fuit, suam ostendit fortitudinem, & extremis orbis terrarum finibus suum terminauit imperium; decrescentibus verò, atque desæuientibus hostibus, decreuit & imminutum fuit imperium: Sic precamur Deum Optimum ac Maximum, vt bella inferantur Societati, dummodo nulla sua culpa; crescet quotidie magis, & maiora capiet vbique terrarum incrementa. Atque in perferundis superandisque difficultatibus huiusce, in patientiâ, rerumque aduersarum tolerantiâ posita est, & spectatur maximè summa virtus, & absoluta Sanctorum perfectio. Ex hac demissione virtutes omnes, tanquam ex perenni & inexhausto Sanctitatis fonte, quæ maximæ clarissimæque in Beato Ignatio perspectæ fuerunt, in animum redundarunt. Ex hac postremò demissione (vt alia innumerabilia ornamenta missa faciam) stemmata clarissima immortalibus gloriæ diuinæ titulis insignita (cuius honoris colendi maximeque augendi princeps fuit, ad quem suas cogitationes, verbaq, facta semper contulit) profecta fuerunt. Ea verbis illis continentur (Ad maiorem Dei gloriam) & suis viuis exprimuntur coloribus. Quibus perspectis, & in omni Beatissimi Patriarchæ vita integerrima sanctissimaque collucentibus, quid est, quod aliud expectemus? Planè Auditores, vt se minimum omnium & infimum duxit & habuit Heros cœli illustrissimus, & maximum & præcellentissimum ad Sanctitatis laudem amplissimam euexit DEVS immorta-

mortalis: cuius diuinæ maiestatis proprium est, humiles efferre, quoque illi magis sese demittant, & abiiciant, maioribus incrementis augere, & altioribus gloriæ gradibus extollere. Non abeam longiùs, quàm vt eum, quem sibi IESVM exemplar demissionis imitandum proposuit, hunc velim in vestris mentibus insidere tot gloriæ & honoris insignibus terra cœloque condecoratum, & euectum præ cunctis Sanctorum millibus. Quem Pater Æternus caput, quem Principem & præceptorem nostrum, quem ducem & Antesignanum Ecclesiæ, quem summum bonum, & nostram salutem, nostrum decus, immortalemque gloriam voluit esse, præfecit suprema cum potestate supremum terræ cœlique dominatorem. Quòd enim ille eò se demisit, vt naturam humanam in vtero Virginis induerit: eam interuentu quidem Spiritus diuini, nulla cum minima Matris Virginis Mariæ integritatis labecula, tam admirabili societatis vinculo copulauit: Quòd nouem peractis mensibus in lucem hanc exiens, porticum humilem & abiectam, ruinosam ac malè materiatam, pruinis, niuibus, gelu, frigoribus, cæterisque hyemalibus tempestatibus expositam, relictis maximorum Regum Palatijs, & turritis Imperatorum potentissimorum arcibus, sedem & domicilium Maiestatis suæ Diuinæ delegit: & diuinorum Spirituum modulatione suauissima commendatur, & Pastorum Regumque aduentu sapientissimorum honoratur, & sanctissimè religiosissimeque adoratur: Quòd octaua à natali die luce ruboribus albentis auroræ purpurascentibus, & ingentes sanguinis sua passione profundendi alluuiones præsagientibus, tenerrimam delicatissimamque carnem Simeonis gladio rescindi, & signum altè sibi, tantoque cum dolore passus est imprimi, notaque Circuncisionis, nomine & honore Iesu, id est, vindicis & Assertoris nostræ salutis afficitur: Quòd post tot labores, post itinera facta, post Samariam, post Galileam, post Iudæam vniuersam pedibus peragratam, virgis cæsus, sentibus redimitus, tolli voluit in crucem, in vertice & summo iugo montis Caluariæ, vnde sibilo boni Pastoris vagas oues & errantes, ad peccatorum veniam, ad pietatis viscera, ad sinum complexumque suum vocauit, exurgite, clamans, huc accurrite, in brachia extensa, & patentia, vestros efflagitantia complexus, excipiam vos benignus & misericors, retinebo & complectar, quæ mihi tanti,

tanti, quæ tam caro steteristis, quæ sanguine tam multo, tam acerbâ morte ex dæmonis iugo, ex inferorum faucibus ereptæ, quibus eius potentia ostentis & miraculis illustrata fuit: Quòd hæc omnia, quòd mortem ipsam pertulit humiliter adeò, tam demissè: Sol è terris ablatus, repentinâ obscurissimaque defectione, orbi terrarum tenebris offusis vniuerso, velum templi discissum in duas partes, petræ horribili fragore collisæ concrepuerunt apertæ, sepulchra patefacta fuerunt, & à mortuis excitati non pauci, denique tot signa diuinæ claritatis effulserunt, & spectacula diuinæ virtutis admiranda, quibus Iesu nomine omnia personuerunt sola terrarum. Ad hanc demissionem cùm Iesu facta diuina, & honores eiusdem cœlestes, & omni splendore conspicui, principatus terræ, cœlique consequutus amplissimus, cùm Sanctorum omnium exempla, tum, quæ proposita vobis fuerunt, Beatissimi Ignatij demissionis admirandæ spectacula clarissima, toto vitæ suæ cursu, ab ipsius traductionis cunabulis, quæ vidistis omnia, & non potuistis non admirari magnopere, in extremum vsque vitæ spiritum admirabili constantiâ perpetuitateque perducta, vestros animos excitabunt; Date operam, vt quæ in traductione sua, quæ in vestitu, quæ in sacco, quæ in Apostoli tunicâ, quæ in Sociorum Iesu insigni, quæ in verbis, quæ in factis, quæ in nomine delato Societati, quæ in cognomento Minimæ, quæ in Præfectura summa Generalatus deponenda, quæ in omnibus vitæ actionibus demissionis nitent & emicant exemplaria, reliquarum virtutum societate coniuncta, mentibus & animis commenderis, futurum spero, vt quemadmodum demissio præcipuè Christi Iesu, & ab eodem tanto salutis & dignitatis nostræ recuperatore, tot cœli Heroas clarissimos, & inter illos Magnatem hunc celsissimum, Ignatium Societatis Iesu conditorem, toto orbe celebratum, terra cœloque fecit insignem, vos filios suos, Sanctorum, & Ignatij Confessoris eximij claros & illustres in infimis hisce sedibus, cœlique palatijs immortalibus imitatores efficiat. Atque oratoris nomine vos in crastinam lucem, quoniam octodialia celebramus, ad ea, quæ de patientia, de charitate ego dicturus eram, beneuolis auribus excipienda hora solita conuenturos, & elegantiorem orationem audituros inuito.

Vides

Vides in oratione superiore facta demißionis ad hanc virtutem reuocata: quod idem fiet in oratione de laude Patientiæ & Charitatis B. Ignatij, factis omnibus ad easdem duas virtutes arte oratoriâ collatis.

ORATIO IN LAVDEM BEATISSIMI IGNATII CONFESSORIS, & Societatis Iesu Conditoris.

Ex Enumeratione, aliorum ope argumentorum.

FAcerem iniuriam, P. G. Beatissimo Ignatio, Confessori Ecclesiæ gloriosissimo, si celebratâ demissione, quam hesterno die audistis oratoris voce præstantissimi, patientiam & charitatem silentio præterirem. Vtraque enim virtus insignem Dei Equitem suis ornamentis peculiaribus tollit in cœlum, & Sanctorum laudem, iactis in demissione radicibus altissimis, Confessorem reddit illustriorem. Neque enim in Sanctorum numerum asscriptum audietis quenquam, nisi patientiæ & charitatis monimentis immortalibus redundantem. Pontifices enim, Vicarij Christi Iesu, post virtutum maximarum testimonia, & post miraculorum diligentem præuisamque cognitionem, his duobus Sanctorum insignibus, patientiâ & charitate nituntur: in Sanctorum inuestigandis meritis hæc duo ornamenta desiderant, & omni ratione inuestigant, & efflagitant. Quæ cum in alijs sanctissimis Heroibus, tum in Ignatio nostro licet agnoscere. Dicam igitur primùm de patientiâ B. Ignatij, tum de suâ, & in proximos, & in Deum charitate flagranti, qui ab initio traductionis suæ sic exercitus in omni pugnarum acerrima contentione fuit, vt suis pugnis & prælijs, assiduè vehementerque commissis, nihil neque gloriosius, neque ad suorum trophæorum

rum memoriam immortalem celebretur honorificentius. Traductus ad seueriorem consiliorum Christi IESV disciplinam, statim à tolerantiâ cœpit initium ducere suarum progressionum, cùm cilicio, cùm inedia, cùm virgis, cùm sacco, cum omni genere compressionum carnem in seruitutem adducendam sibi proposuerit, & de illa tot & tam gloriosas victorias deportauerit. Ille etiam se patientiæ laudibus insignem reddidit, cùm toties, virtutis cultor eximius, in carceres coniectus, toties vinculis acerrimis oppressus, & prægrandi oneratus pondere catenarum, cùm in iudicia iniquitate temporum adductus fuerit, ad clariorem honorem & gloriam consequendam permittente, & huiusmodi occasiones Domino offerente. Cùm captus à militibus, vt ex lo-ratorum aduersariorum, & tot injurijs affectus, tot indignissimis modis tractatus, delatus & vexatus, & ad virgas propè postulatus, virtutem coluit, & ostentauit præcipuam patientiæ laudem Beatissimus Ignatius. Cum verò Ierosolymis vi à locis sanctissimis abstractus, parum abfuit à morte: quanquam illam temporis procellam æquissimo lætissimoque animo tulit, Christo Iesu præeunte, & quasi erigente animum ad omnem contentionem dimicationemque subeundam; tamen, quam ille non patientiam solùm retinuit, sed pertulit lætitiæ magnitudinem? qui si occasionem mortis oppetendæ pro Domino nactus fuisset, & animo quidem & voluntate oppetitam ad sancti sacrificij mercedem persoluendam more suo & fide data duxisset liberalissimus fidelissimusque dominus. Cùm verò Hierosolymam nauigaturus, cùm è Hierosolymis reuersurus, inopem & egentem, & aliena misericordia viuentem, recipere naucleri nollent in nauim, cùm se abiectum, & contemptum, & verbis sæpe mulctatum, & re non minore crudelitate iactatum aspiceret, non illa fuit de Christo bene merendi occasio mirifica? Cùm non Complut: solùm, sed Salmanticæ, cùm tertio iam Parisijs tempestates turbilentiores in Ignatium commotæ essent, nulliusque ille hominis opem vellet, solùm Deo confisus immortali Domino, & suorum vnico tutissimoque perfugio, non merita illius in suum Iesum ingentia? non ea quidem, quæ Iesum eò adducerent, vt Ignatium solueret custodiæ vinculis acerrimis, toties vehementissimis illis turbulentissimisque tempestatibus cœlesti benignitate detonantibus, tot tantæque fuerunt procellæ in Iesu Christi Equitem

tem insignem coortæ, quot occasionem eidem dederunt in Iesu cunabula, in itinera sua, in vigilias susceptas, in comprehensionem, in virgas, & mortem acerbissimam oculorum corporis, & animi efferendorum. Quæ minæ illius hominis & minimè laici veste cooperti, sed Religiosi, mali tamen ac pestilentis, qui flammis ædes omnes & Collegia vastaturum se esse dixit Ignatij? Quo in dicto plenissimo minarum, nec minimum commotus Ignatius, flammam amoris diuini eidem mala omnia precanti, ignes flagrantes minitanti deprecatus est. Cùm accepisset Cæsareæ Augusti tantum probrum, tantum dedecus illatum, & per summum scelus expulsionem ex vrbe suorum, tranquillitatem prædixit breui, & cùm Sociorum honore reditum illustrem & gloriosum. Qui spem habet, Auditores, in Deo supremo, montium instar altissimorum, nunquam commouebitur, neque de gradu eiicietur suo. Quos tollere vult Deus, & montes Ecclesiæ altissimos in cœli vsque fastigia celsissima prouehere, hos similes laboribus, difficultatibus, periculis, tempestatibus turbulentis, & imminente morte, atque adeò sine dubitatione oppetita Filij similes reddit, qui quòd torrentium acerbitates auidus, & in maiores redundantia hausit, caput extulit supra Sanctorum omnium millia. Inde Beato Ignatio passim occasiones patiendi datæ, passim insidiæ paratæ, passim in illum, in suos, & in hodiernum vsque diem plurima fuere falsa dicta testimonia. Et qui fauere debuissent virtuti, magis eidem suisque sæpe fuerunt inimicissimi, infestissimique, vt iam mirari desinatis hostes Fidei Christianæ, hæreseos Lutheranæ, & reliquarum Deo aduersantium sectarum tam crudeles & infestos fuisse Societati Iesu, & tam capitales inimicos. Quippe institutum suæ gentis direxit, valdeque contulit ad infringendam labefactandamque hæreseos iniquitatem, & hominum conatus bellum infestissimum Deo facientes comprimendos. Quòd verò non Martyris lauream consequutus fuerit Ignatius: quòd non alterius Ignatij similis hac in laude fuerit: quòd vt Beatum hodierno die veneramur, non veneremur Martyrem: quòd vt breui Confessoris gloriam, & in Sanctorum numerum relati cohonestabimus, non Martyris decus illustre celebremus, illa fuit prouidentia, illa sapientia Diuinæ Maiestatis, quæ voluit ad suorum, & innumerabilium hominum salutem, reseruare Ignatium ingentem, quemadmodum quidem

Franciscos

Franciſcos, Auguſtinos, Dominicos, & alios Religioſarum familiarum Duces clariſſimos. Quanquam ſi voluntas laude & merito ſuo compenſatur æquè atque factum, cùm flagrans fuerit, & accenſa nimium, ſui voti fructus feret vberrimos, cur non & Confeſſorem dicam Ignatium, & Martyrem quoque glorioſiſſimum? Hinc manſuetudo, benignitas, cæteræque virtutes cum animi magnitudine coniunctæ participeſque meritorum patientiæ maximorum. Sed accedamus iam ad ſecundam orationis partem, ad charitatem tanti Principis flagrantem oſtendendam. Quæ cùm attingat & Deum & proximos, in Deum qualis ac quantus fuit, qui in eum aſcenderat charitatis gradum, quem tenere æquum erat eum, qui rebus huiuſce ſæculi, tam verè & ex animo nuntium remiſerat? qui omnia quæcunque ſectatores ſæculi maximi habeant, quæ mundus fallax & fraudulentus maxime proponat ſuis ſatellitibus appetenda, ille parui duceret, pedibus traheret præ ſummo in Deum immortalem amore: qui morbos, qui iniurias, qui acerbitates omnes ardens totus & flagrans amoris diuini facibus, ſitienter appeteret? qui dum Dei voluntatem præſtaret, dum eidem inſeruiret, dum gloriam quæreret Dei immortalis, & eam proferret, & amplificaret, nulla vnquam pericula recuſauerit, probrum omne poſuerit in lucro maximo, & duxerit gloriam illuſtrem? Qui amor ſi nulla re magis exploratur, & perſpicitur, quam tolerantia multa, & rerum aduerſarum patientia memorabili, repetite quæſo memoria, Auditores, quæ de patientia prædiximus, & addamus etiam in omni genere materiaque patiendi varia ac multiplici, ſic illum exercitum fuiſſe, & mira excurriſſe ſemper alacritate, vt nulla magis ille re, magis Societas Ieſu creuerit, quam tempeſtatum magnitudine, quæ in ſe ſuoſque commotæ fuerunt omni loco ac tempore, turbulentiſſimæ. Atque illud ex Patris ſanctiſſimi ore acceptum noſſe vos velim, qui dicere ſolitus eſt, omnia quæ ſola terrarum & vniuerſitas hæc ſuo ambitu complectuntur, ſi in bilancem coniiciantur, non tanti ſe pendere, neque æſtimare, atque beneficia, quæ acceperat ab immortali Deo, ex iniurijs, ex vexatione plurima, ex cuſtodia, ex vinculis, ex tot in ſe temporum concitatis turbinibus ac procellis, præ ſumma in Diuinam Maieſtatem amoris magnitudine. Neque quidquam, ſanctiſſimus abſolutæ perfectionis magiſter addebat, comparari poſſe ad animi lætitiam geſtientem, volupta-

tem que

temque infinitam, quam quis patiendo pro amore Christi Iesu libens & lætus acceperit. Rogatus enim semel à viro viam breuem & quasi compendiariam proficiendi in diuinæ perfectionis ratione, respondit, patientiam esse, & laborum & aduersorum tolerantiam pro Christi Iesu amore cœlesti. Hanc gratiam acquirere & colligere ab immortali Deo suos perfectosque viros volebat, qua multorum meritorum & maximorum cumulus coaceruatur & augetur in cœlestem Beatorum amplitudinem. Hæc sanctissimus Pater docebat, hæc præstabat, ex quibus charitas eiusdem infinita explorari facilè cognoscique potest. Sed amoris istius in Deum, & in proximos Dei causa, quæ ille signa, quàm clara & illustria? Scopus enim cogitationum suarum, actionum cunctarum finis, non aliò profectò spectabat, quàm ad maiorem Dei gloriam. Hanc ille quærendam, hanc comparandam, hanc latissimè diffundendam vbique locorum, & amplificandam omnibus modis & rationibus curabat. Quid enim dicam indiligentiam in honore Diuini Numinis quærendo vitasse semper & incuriam quamcunque minimam? Qui ad omnem adhibendam diligentiam vires totas & neruos intenderit? quid dicam Ignatium verum honoris diuini procuratorem fuisse, non contentum solum offensionis diuinæ declinatione, cùm id maximè quærebat, vt Dei nomen & gloria cresceret & augeretur rectè factis perfectisque virtutum actionibus? Quid commendem etiam in sanctissimo Patriarchâ solùm gloriam sibi diuinam propositam fuisse suis in rebus & factis vitæ decursu faciendis, cùm in duorum concursu factorum, illud faciendum delegerit decreueritque potissimum, quod maiorem immortali Deo gloriam compararet? Cùm sæpè ac sæpiùs cum Deo loqueretur, & incredibili spiritus suauitate delinitus, cum suo se oblectans Creatore, & mille delicias ac suauitates dicens, lacrymis ex oculis cadentibus, & argenteorum instar granulorum, opplentibus decorantibusque genas admodum venerandas, repetebat & ingeminabat illa verba: Mi Deus, summe præpotens Domine, quid velim ego? quid possum præterea appetere præter te? præter te video nihil. Quòd si Beati Pauli laus, in loco claro & excelso posita fuit, qui ex corporis vinculis cupiebat excedere, & euolans esse cum Christo Iesu, valeat tua laus eximia & excelsa, habeas hæc inter alia cum B. Paulo singulare, qui corporis istius compagibus solui cupiebas, & ad Deum tandem quasi pennis elatus euolare. Atque hæc de te prædicemus,

quòd ita sigillatim in aliorum sanctissimorum & maximorum literis commendatum non legimus, vt non tam Dei aspiciundi, & illius diuino aspectu perfruendi causa, quàm gratulandi eidem Domino de sua maxima infinita sempiternaque gloria, & ob infinitatem gloriæ nunquam interminatam gaudendi per omne tempus. Vultis aliam causam huius desiderij, & discessus in Beatorum sedes optati? Optat amicus, Auditores, cùm aliquem sibi familiarem & charum valde, ex intimis vnum, & alterum prope se ad gloriam & honorem euectum audiuit, tantâ gloriæ magnitudine perfruentem, in excelso dignitatis gradu collocatum suis oculis intueri, eidem gratulari, de sublimi honore comparato: quiescere non potest, quoad optata consequatur. Verus Christi Iesu amicus Ignatius, verus sui Iesu & flagrans amator è viuis excedere, ad superos euolare cupit, neque dies noctesque quiescere potest, quoad animum expleat, & humanitatis Iesu Christi ad tantum gloriæ culmen euectæ gratuletur gaudens & gestiens. Vsque eò exarserat diuini amoris infinitá magnitudine. Magna sunt hæc argumenta amoris in Deum, neque altius ascendere posse videtur æmulus & imitator Christi Iesu maximus. Sed quâ laude commendandum dictum illud, & propositum, ac deliberatio insidens in animo constantissimè colloca a? Cui si optio daretur exeundi statim è vita, certus confestim diuini boni visendi, & Dei immortalis aspectu perfruendi in omnem sæculorum æternitatem aut in sæculo manendi in longius tempus, propter factum singulare in Dei obsequium cultumque faciendum, sed tamen incertus salutis suæ & gloriæ Beatorum aspiciendæ, hoc se procul dubio posterius metu ac periculo animi optaturum potiùs, quàm illud prius tantum & tam singulare bonum. O virum verè Dei amantem! O magnum diuini honoris amatorem! O perfectum gloriæ Domini amplificandæ cupidum! sanctè perfecteque appetentem! Miramini dictum, Auditores, nouum, ante hunc diem inauditum? Non sine causa id dicebat; & faceret & præstaret diligentissimè studiosissimeque. Quis Princeps, aiebat, aut quis Rex in summum dignitatis gradum ducem aliquem euexisset, aut summam Præfecturam eidem viro detulisset, qui ducis istius obliuisceretur, si hanc repudiaret libentissimè, aut iret Regi in seruitium & defensum arcem aliquam, quamuis discrimine ac periculo vitæ suæ amittendæ, maximè si idem Rex spem in illo positam haberet, & Regis non solum sed Regni interesset, & ad Regiæ dignitatis illis temporibus

ribus bellis acerrimis appetitæ gloriam ſpectaret? An non dux in Rege ſpem haberet maximam, victoria reportata, maiorum, pro re fœliciter geſta, honorum conſequendorum, & talem ac tantum futurum eſſe Regem, qui copias maximas & totam Regnorum vim poteſtatemque in prælium contuliſſet, vt maioribus præmijs & honoribus meritum tantum gratiamque referret? Sed mittamus præliorum contentiones acerrimasque pugnas, idem Rex non ducis conſeruandi, augendique maioribus incrementis vinculo ſtringeretur obligatus memoria beneficij præcellentiſſimi? Quinam igitur metueret Ignatius, qui in euentum huiuſmodi dubium & ancipitem in tantum pro Chriſto Domino periculum ſeſe obtuliſſet conſcius liberalitatis largitatiſque diuinæ qui diſtulerat gloriam ſuam, & quaſi abierat honoris ergo diuini? Non cadit iſtud in liberaliſſimi Domini magnificentiam: ſeruo ſuo ſuccurreret procul dubio; malis omnibus occurreret, neque illum in peccatum incidere, non à Creatore deficere pateretur. Quid dicam tam egregiè fidelem adminiſtrum derelinqueret, & auxilio cœli deſtitueret? Cogitent alij (dicebat Ignatius) contrarium, mihi neque venit in mentem, id de tanto Domino cogitare, de tam celſiſſimo, magnificentiſſimoque Rege. Vultis aliud ſignum amoris diuini maximum? Semel in hac cogitatione verſari viſus, ſi (quod Dominus omen auertat) Deus ipſe Ignatium in Inferorum ſedibus eſſe vellet, quid ſibi animi fuiſſet, qua mente, quo ſenſu ageret inter tot ac tantas cruciatuum acerbitates, & flammarum ardores tam intolerandos interiectus, & inter iniurias, & probra damnatorum ori ſacrilego Diuinæ Maieſtati illata? Atque illa cenſebat, nullum ſibi dolorem, poſteriora grauiſſimum, & intolerabilem inurerent. Quo igitur amore, quàm flagranti, quàm inflammato foret, qui ſic in Deum immortalem affectus? Multa alia potuiſſem afferre, ferè vbi ſimilia ſigna conſtiterint, ſed quid alijs opus eſt argumentis? Hac de cauſa libens prætereo ea, quæ ſe facturum eſſe libentiſſimè dicebat Patriarcha noſter, vt ſimulata dementia nudus, & cornibus onuſtus, ſordibus oppletus, vt alio fœdo corporis habitu prodiret in medias vias, & loca ciuitatis publica, ad temeritatem multitudinem concitandam, vt omnes ſe luto, lapidibus appeterent, cœno, ſtercore, alijs ſordibus cooperirent, deluderent, & clamoribus inſectarentur, omnibus probris & contumelijs onerarent, niſi ſalus eum & vtilitas proximorum priuata prorſus an-

reponenda contineret. Prætereo officium quasi anteambulonis, vel perductoris, mulieribus à meretricio quæstu abductis, præstitum toto populo Romano inspectante, vt a violando toties Diuino Numine spurcissimum & turpissimum profligatarum mulierculárum genus auocaret. Quo in facto, neque seipsum, neque honorem respiciebat, & cùm multi dicerent, ad pristinam vitam & mores redituras eas mulierculas, Ego verò, respondebat, his per noctem vnam à libidinibus suis abductis mulierculis, precium operæ ac vigilantiæ meæ quam ingens tulisse contentus ero. Mittamus alia facta, quorum similia sexcenta possem sigillatim ennumerare. Qui tam flagranti, & infinito in Deum amore succensus ferebatur, quâ contemplatione rerum diuinarum ad Beatorum sedes, & ab humanis abstractus ferretur ad Deum? Ex hac contemplatione fructus ipsius Spiritus, & amoris diuini capiuntur maximi planeque supremi, proprij Sanctorum Christi militum, de quibus paucos proferre nostri est, & præsentis instituti, vt suos veros & excelsos amatores, quibus modis, quàm illustribus, ac verè cœlestibus ipsa celsitas supremi Domini cumulet & adaugeat, agnoscatis in Confessore Iesu Christi gloriosissimo. Atque inter alia diuini amoris pignora, quis commemorabit variam ac multiplicem illustrationem claritatis diuinæ radiis incensam, qua nituit & emicuit sanctissimus Ignatius? Quoties enim, quoties multi intuentes Patriarcham inclytum, faciem & os viderunt miro splendore collucens, & diffundens radios diuinæ claritatis? Quoties caput eadem claritatis magnitudine circunfusum aspexerunt, & admirati ex aspectu prædicarunt Patris eximiam sanctitatem? Quoties ingressus cubicula multorum conclusis fenestris, & foribus suo splendore clarissimo solis luce clariora reddidit, & illustrauit? Quoties Barcinone, in rerum diuinarum contemplatione visus est in clarissimâ luce conspicuus? Quoties a terra sublatus idem Pater aspectus, & longo interuallo cum Deo immortali familiarissimos sermones conferre, & hæc suauissimè pronuntians: O mi Deus, O mi supreme moderator! O si mortalibus notus esses! Quoties Sacrum faciens, cernitur splendoribus diuinis illustrati, totus fulgere & emicare clarissime? Quoties eundem splendorem diffudit impertiens sacram hostiam virorum mulierumque generi, & quidem sæpe à terra sublatus in aera? Quæ si magna, si excelsa, si illustria testimonia sunt, cum hæc ex
animo

animo redundauerint in corpus, an non diuini amoris obsides fuerunt visiones eiusdem in diuina contemplatione versantis tam admirandæ, tam stupendæ? Non agam hic de diuinis consolationibus, de suauitatibus & delicijs, de iucunditatibus haustis, & sibi cum alijs Sanctis planè familiaribus. Hæc Patri sanctissimo sic communes fuerunt, vt ijs volumina plurima complere potuissemus orationum. Sileantur hæc omnia, propter multitudinem suam. Illa illustratio multiplex, & numerosa, visiones illæ clarissimæ illustrissimæque, cui notæ non fuerunt à traductione sua, & ante conuersionis deliberationem? In lecto iacenti, & grauius periculosiusque ægrotanti visus est B. Petrus, nuntius reddendæ restituendæque salutis missus ab Immortali Deo in cunctorum summa desperatione, & deploratâ iam & à medicis, & à suis valetudine. In ipsius traductionis primordijs vigilias agenti, & imbecillitatem debilitatemque carnis metuenti, nota fuit visio Virginis ac Reginæ cœlestis Mariæ, quæ id temporis Filium suum brachijs portauerit, & ingentis luminis magnitudine illustrauit, & præsentiæ suauitate recreauit, & ex animo turpes omnes cogitationes & imagines impressas & affligentes acerrimè deleuit omnino. Manresæ, cùm se cilicijs, inediâ, castigatione corporis excruciaret, sedatis iam tempestatibus illis & scrupulis & anxietatibus conscientiæ silentibus, consolatus fuit alumnum, & refecit & exhilarauit Dominus diuinarum visionum affluentiâ mirabili, & mentem illustrauit imagine sanctissimæ Triados clarissimâ, tantaque consolatione animi, & tantâ voluptate cœlesti affecit, vt neque lacrymas continere, neque cohibere singultus, neque cogitare, neque loqui, nisi de mysterio sanctissimæ Triados augustissimo celsissimoque posset, atque id tam multa similitudine, tam multis & illustribus exemplis, vt spectatores, & auditores in magnam raperentur admirationem suspensi, attoniti, & sui ipsius penè impotes. A quo tempore quam infixum & impressum insederit in mente sua tantæ Triados arcanum reconditum & abstrusum testis esse poterit liber, quem de sanctissima Triade literis mandare cœpit, octoginta folijs constantem, & id temporis cùm legendi & scribendi solum peritus esset, inscius Grammaticæ primorum adhuc Rudimentorum: atque decursu vitæ suæ, tam altæ, tam profundæ, atque tam à communi hominum intelligentia sanctissimæ Triados

impreſſæ fuere notitiæ & ſplendores clariſſimi, ſiue de diuina eſſentiâ, ſiue de diſtinctione, ſiue de proprietate (volo in re mirandâ Theologorum ſermone loqui) vt ex Theologorum ſchola tantam abundantiam rerum percipere quidem non potuiſſet. Sed ad Manreſam reuertor, vnde deflectere coactus fui arcanorum cœleſtium multitudine. Iterum Manreſæ obiecta fuit animo ſpecies viſenda huiuſce vniuerſitatis, quam oculis aſpicimus, quomodo, quaque mirifica ratione fabricam elegantiſſimam molitor tanti operis creauit. Tertiò etiam aſpexit mentis oculis, & præſens Sacro in B. Dominici cœnobio, dum efferretur hoſtia, & quidem clariſſimè, Chriſtum Ieſum panis tegumentis contentum, atque latentem, quo modo, qua ratione cultores Chriſtianæ fidei credimus, profitemur, & colimus. Quid dicam de diuerſis temporibus, cum ſpectans & intuens acerrimâ quidem contemplatione cœleſtia, naturam Chriſti Ieſu humanam vidit, atque reſpexit? Quid dicam de Virgine etiam ſæpè ac ſæpiùs eidem Patri obiectâ, & obſeruanta ſuis oculis, & Manreſæ, & Paduæ, & Ieroſolymis, & alijs in locis? Illud quis prætereat ſilentio beneficium, cùm propter littus fluuij Manreſani ſedens, abſtractus ad ſupera, rerum accepit cognitionem altiſſimarum, neque cœleſtium ſolum, & ad noſtram fidem ſpectantium, ſed artium & ſcientiarum maximarum? Atque raptus hic (quid enim vocabula quæram?) extaſis tam diuina permanſit ad longum temporis ſpatium. Sed illud multo maiorem affert admirationem, quod de nullo Sanctorum legiſſe, nec audiſſe vos recordamini; Qui continuos octo dies, & totidem noctes ab vno in alterum Sabbathum abſtractus ab humanis, & arreptus prorſus mente in extaſi continenti permanſerit, cunctis, qui miraculo interfuerunt, admirantibus, & pro mortuo habentibus, cùm ſtaret ille & recto corpore, & raptus ad ſublimia. His e octo diebus præteritis ad ſe rediens, quaſi ex ſomno profundo ſuauiſſimoque excitatus eſt, nomen dulciſſimum Ieſu ſibi melle ſuauius, ore ſuauiter, ac iucundè nimis efferens. Quid clarius, quid illuſtrius illa viſione ſanctiſſimæ Triados ſibi oranti, & Romam contendenti in tanto lumine claritatis obiecta? Cum Pater Æternus, Filio commendauit Ignatium? Cum Filius reſpondit, ſe Ignatio, ſuiſque Romæ propitium futurum eſſe? Cùm verò in monte Caſino eſſet, vbi B. Benedictus animam vidit ſancti Germani in igneo globo diuino-

rum

rum ſpirituum opera tolli ſublimem in cœlum, non Ignatius animum Comitis Hoſii in cœlum aſcendentem, eximia claritate circunfuſum vidit? Non vidit etiam Romæ animum Ioannis Coduri proficiſcentem in cœlum, idque conuerſus ad Patrem Ioannem Baptiſtam Violam, comitem id temporis ſuum patefecit? Cùm verò Pater Leonardus Keſſel, natione Flander, & antiquus Societatis miles, & vitæ ſanctitate conſpicuus, in optatis haberet, videre ſuis oculis Beatiſſimum Ignatium parentem, non literas ad eundem miſſit, non per literas contendit ſummopere, vt ſibi per eum liceret Romam adire, & Patris ſui, cuius deſiderio flagrabat incredibiliter, Ignatij ſolum aſpectu perfruendi cauſa? cui Ignatius cùm reſpondiſſet, quod ex proximorum vſu & ad Dei gloriam ſpectare videbat, vt ibi, vbi erat, maneret, futurum, ſi collibitum Deo eſſet, & facile Deo quidem eſſe, vt Coloniæ, qua in vrbe Pater Leonardus erat, & amplius trecentas leucas ab vrbe Roma diſtabat, vt quem in optatis habebat, videre poſſet. Mirandum ſanè, vigilanti Leonardo, Coloniæ agenti, & in Collegio noſtro commoranti, & nihil tum fortaſſe de Ignatio cogitanti, viſendum ſe ſpectandumque præbuit Ignatius. Qui agens inter viuos, cum Leonardo Patre fuit per tempus aliquod cum eodem colloquutus, & cum conſolatus eſſet, ac refeciſſet mirandum in modum, gaudentem ac lætantem, optata conſequutum, & tantum amoris diuini pignus adeptum reliquit, ex illius aſpectu ſubducens ſeſe. Sed huiuſmodi multas alias relinquo viſiones & ſpecies admirandas, quas & breuitatis cauſa prætereo, adiungens ad Beatiſſimi Ignatij gloriam, & alias huiuſmodi fuiſſe innumerabiles, quas occultatas habuit veræ dimiſſionis amantiſſimus, neque diuulgare voluit, dona huiuſmodi referens accepta ſemper immortali Deo. Alterum eſt, quod plus debet omnibus admirationis afferre; in tanta viſionum & ſplendorum diuinorum multitudine, magnitudineque miranda, nec verbum vllum feciſſe Parentem tantum: nec ſiluiſſe ſolum, ſed demiſſionis, patientiæ, charitatis, caſtitatis, reliquarum virtutum ornatum extuliſſe, commendaſſe ſuis, & omni contentione comparandas verbo & re præcepiſſe. Quippe qui diuini amoris facibus incenſus, gloriam Deo tribuendã, & virtutibus quærendam intelligebat, reliqua eiuſmodi eſſe dona, quibus quos vellet, & cum opus eſſet, ſuos alumnos Maieſtas Diuina cumularet. Sed iam deſiderabitis

bitis Ignatij Beatissimi amorem in proximos. In cuius rei laude quid est, quo magis possim adumbrare, (diffido enim me demonstrare posse, quid dicam ornare dicendo?) quàm si ex amore diuino coniiciatis? Qui tanto Dei amore flagrauit, quo proximorum flagraret, qui sciebat, Patrem Æternum, à quo tanta beneficia acceperat, hominum ex inferorum faucibus eripiendorum causa misisse Filium in terrarum sola, huic quicquam prius, quicquam antiquius esset proximorum salute? Quid opus est pluribus verbis? tempus est orationis absoluendæ, & huiusce virtutis consilium non à magnitudine multitudineque meritorum in proximos alienum erit alijs oratoribus relinquendæ. Quid enim illum fustibus cæsum, & morti proximum fuisse dicam causa proximorum salutis procurandæ? Quid insidias paratas, quid mortem imminentem, quid iniurias factas, quid contumelias impositas proferam? Quid eorundem proximorum causa ad virgas publicè, summoque cum dedecore perferendas adductum ostendam? Quid labores susceptos? quid adita pericula? quid contentiones pro liberandis ex dæmonis ore mortalibus habitas, & tempestates in eundem Equitem insignem concitatas enumerem? Quid frigidis in locis hyeme summa nudum collo tenus in stagnum se coniecisse immersisseque dicam hominis ab impura mulieris consuetudine reuocandi causa? Quid alia proferam huiusmodi sexcenta & innumerabilia facta, cùm singulis horis ac momentis mille mortes pro salute animorum, & quidem acerbissimas oppetere fortiter constanterque paratus esset, cùm sæpè à suis amicis, ab alijs periculorum non inscientibus, à commodis proximorum abstrahi reuocarique nequiuerit, gloriosum ducens, & nihil magis appetens, quam profundere sanguinem, & mortem subire crudelissimam in proximorum causa? Societas ipsa, Auditores, amorem Patriarchæ in proximos flagrantem & accensum declarat. Cuius institutum, ab Ignatio secundùm Deum & afflante Spiritu sancto, quòd Romani Pontifices suis diplomatibus consignarunt, duobus potissimum muneribus, & sui ipsius & proximi salute contentum est. Quemadmodum exemplo & præscriptionibus sanctissimi Patris sui alumni præstiterint, & in omni loco sedeque terrarum præstare conentur, equidem satis planum fieri rudibus, & ignaris credo, si secum cogitauerint, quod vident, & probè norunt tanto animorum fructu præstari: nihil esse Societati concedent, quod illa ad proximorum salutem

pro-

procurandam non præbeat, diligentiſſimeque exequatur. A pueris enim illa, dum eos legere & ſcribere docet, & in ſcholarum huiuſmodi pueris informandis Chriſtianæque doctrinæ rudimentis imbuendis, & ad omnem inſtituendis pietatem ſuos occupatos habet alumnos, proximorum ſaluti commodare incipit. Ab his ſcholis pueri deducuntur, & Grammaticæ humaniorumque literarum ſtudijs erudiendi Societatis Ieſu præceptoribus traduntur: tabernacula patent Græci, Hebraicique ſermonis, in Rhetoricis verſantibus, & multis in locis vnà cum Grammaticæ inſtitutione à primis cunabulis, non ſpectata Rhetorum claſſe, cum Latinis Græca & Hebraica pueri coniungunt: ſtudia item liberalium artium Philoſophiæ, ſacræ Theologiæ eiſdem in Academijs Sociorum vigent ac florent. In excipiendis Confeſſionibus, in miniſtrando Euchariſtiæ Sacramento, in adiuuandis proximis, frequentatione xenodochiorum, in vinctorum cuſtodiâ quacunque viſenda ſeduli ſunt ac diligentes Socij Ieſu. Notæ ſunt conciones publicæ, priuatæque adhortationes, notæ Sodalitates adiuuandorum proximorum cauſa inſtitutæ, omnes perſonant ſuis ſtatis diebus doctrinæ Chriſtianæ cantu, puerorum, & adoleſcentum, & virorum natu maiorum longiſſimo procedente agmine, & pompa conſiſtente tota concionandi cauſa celebriore aliquo quidem in loco, vel publicis in plateis, aut compitis concurſu frequentioribus, magiſque vrbem peruagante multitudine luſtratis: frequentes hoc in munere, neque die ſolùm, ſed nocte intempeſta, quocunque anni tempore, ſunt alumni Societatis Ieſu, vt vocati domos adeant, adſint morientibus ad extremum vſque ſpiritum. Cumque damnati capitis, vel in crucem tollendi deferantur ad patibulum, eos comitantur (quemadmodum viros nobiles) in locum vſque vbi iugulandi ſunt, aut alio ſupplicio mactandi. Denique, ne omnia perſequar, expoſiti ſunt Sodales Ieſu ad omnem operam, quicunque ea vti voluerint, ex inſtituto ſuo præſtandam. Vbi verò, Auditores, hæreſis flagrat ac ſæuit, quales ſe ac quantos, & legendo, & ſcribendo, & nefarijs hæreticorum conatibus obſiſtendo præbeant diſcipuli Ignatij, noua eſſet inſtituenda quidem oratio, ſi rem, quemadmodum ſe habet, oſtendere debuiſſemus. Vos ſcitis omnes & noſtis melius, quam ego poſſem oſtendere. Hæc omnia, laudes ſunt Ignatij glorioſiſſimi, hæc trophæa, monimentaque Patriar-

chæ præcellentissimi. Hæc postremò decora & ornamenta Confessoris istius inclyti, quæ nulla temporum obliuione ex hominum mentibus excident, pro multitudine magnitudineque suâ, pro gloriâ præstantissimâ immortalitatis insignibus cohonestatâ. Date operam Auditores, vt quæ de amore diuino, de charitate in proximos ardenti ab initio in hunc vsque locum audistis, vestris animis commẽdetis: quæ de patientiâ & charitate, de vtraque præcellentissimâ virtute, tantis donis ac muneribus redundanti, tot virtutibus decoratâ cœlestibus, tot illustrissimis spectaculis & visionibus illustratâ diuinis accepistis, quæ tanto honore in Ignatium Confessorem & Patriarcham inclytum liberalissima Dei manu infinitaque largitate collata omnia dona sunt, in animis & in memoria habeatis, & qua patientia, qua fortitudine animi esse debeatis, & quod amare vos oporteat, quod odisse intelligetis, si Diuinæ Maiestati, quod vnum est optandum, & gloriam cœli immortalem parit, grati admodum, & accepti semper esse volueritis. Dixi.

ORATIO IN LAVDEM B. Ignatij Confessoris.

Ab Adiunctis, ope aliorum Argumentorum.

Væ de Beatissimi Ignatij Confessoris Ecclesiæ gloriosissimi laudibus hoc tanto concursu nobilissimorum hominum, Doctorumque frequentia honoratissima stipatus dicturus sum, ea in fortunæ, corporis, & animi dona conferam. Neque vereor reprehensionem mussitantium iam nonnullorum, & probro vertentium tritam hanc ac peruulgatam laudandi rationem, & quasi parum ad Sanctorum laudem spectantem: Nam non omnibus nota sunt, Societatis quanquam alumnis, & eiusdem studiosis notiora sint, quàm mea nosse quicunque poterunt oratione: Et si nouerint omnes ad Cœlitis incliti laudem collata, maiorem illa quidem spero cognitionem, & eidem

Magnati

Magnati curiæ cœlestis insigni laudem illustriorem afferre posse. Nam cùm parentibus clarissimis non responderunt solum, qui sunt eius generis ac familiæ, sed virtutibus suis clariorem & illustriorem nobilitatem reddiderunt. Quid maius & ad institutum, quod de agimus, appositum afferre potuit orator? Id quod præcones Beati Dominici nunquam prosapia Gusmaniorum omissa, cum tanti Principis Ecclesiæ laude gloriosa maiorum stemmata coniungentes, nobis nunc primum de Patriarcha præcellentissimo Ignatio, tanquam de sancto, & in Beatorum ordinem asscripto dicentibus, faciendum celebrandumque prædixerunt. Neque ob eam causam veræ laudes animi dotes prætermittendæ sunt, & aliæ multæ habendæ, mandandæque literis sunt orationes, nulla nec minima suorum illustrissimorum facta mentione maiorum. Quapropter, quæso, detis mihi primum omnium hoc vsitato artificio dicenti, nec maius meis viribus onus audenti solitam veniam attentionemque animorum ad orationis ingressum spectata cum benignitate coniunctam. Patria Beatissimi Ignatij Cantabria fuit, fortis & inuicta, & ad Martis congressus horrificos quasi dono ac munere præcipuo nata. Qua cum gente armis, & gladijs, & hastis gaudente acerrima bella gessere Romani; neque vllam ex Hispaniarum gentibus magis fortem, & planè indomitam, prælijs grauissimis periculosissimisque commissis, quàm Cantabriam nominarunt vnquam, suorum talem ac tantam, annalibus posteritati commendatam: in ea verò Ignatius bello pietateque insignis natus fuit parte, quæ in finibus vrbis Aspeithiæ posita est. Quibus in locis duo sunt oppida Ognis & Loiolæ, a qua Loiolæa familia, & cognomen horum Cantabriæ dynastarum ductum fuit & propagatum insigniter. Hæc patria licèt clara & illustris non esset, eam tamen Domini Loiolæi illustrassent suo splendore & maiorum nobilitate clarissima, maximè Ignatius hic insignis, qua claruit in rebus bellicis gloria, & in perfectionis itinere suscepto consequutoque absolutionis consummatæ fastigio, & Beatorum in militanti Ecclesia gradu gloriosissimo. Nam de Confessoris, & sancti & maximi Principis culmine iam in cœlo, quod postea clarum ostendemus, summa cum celebritate delato, quis nisi inuidus & obtrectator impius dubitare potest? Gloriare igitur imprimis Patria Ignatij, non tã de Beltramo Parẽte, de maiorib. illustri nobilitate florẽtibus, de

magno-

magnorum, illustrium, & immunium planè municipum altrice terra, quàm de Beatissimo Ignatio, quod licet in tenebris primis temporibus iaceres, posset ille suæ sanctitatis fama, & cœlesti celebritate ab obliuionis iniuria vindicare, & cum antea, tum nunc maximè ope Vicarij Iesu Christi, qui falli non potest, Beatorum sede delata, & quod tu, quod sui breuiter sperare possunt, & cùm magna animorum voluptate, boni sanctique Christiani videbunt, gloriari iam incipere potestis de Ignatio breuiter in Sanctorum ordine collocando. Huius ergo patria si clara fuit, si tam illustris, non minus illustres, & fumosis maiorum imaginibus paterna, maternaque prosapia procreati fuere Loiolæi Principes & Domini sua ditione celebrati. Hac patria his maioribus commendatus fuit Ignatius, qui cùm parentes locupletes ac copiosos habuerit, & Dominos Ognis & Loiolæ præstantes, ijs reditibus annuis, & insigni fortunæ dominatu, stirpisque Loiolæ principatu florentes, parentum vestigijs primum insistere in animo habuit, atque viam sæculi contendere cœpit ea iactatione, qua se filij Heroum clarissimorum, & fortuna tam ampla florentes ostentare solent. Quod in illo satis insigniter vigere visum fuit adolescente, præsertim oris dignitate, recto & eleganti corpore, mira membrorum omnium conformatione, tanto lepore ac venustate lineamentorum suorum, vt si cognomenti generis, solo patriæ non omnibus notus esset, suam tamen florentem fortunam, & maiorum claritatem insignem ore ipso, reliquaque corporis elegantia satis egregiè præ se ferre videretur. Quod testatus fuit liberali, & Equite illustrissimo digna educatione, & Aulæ regiæ Ferdinandi hoc nomine Catholici victu quotidiano: In quam cum alijs filijs Heroum, & Magnatum clarissimorum missus à parentibus, Regiæ Maiestati venit in seruitium. Inde spiritus illos Equestres, animos Magnatum insolentes didicit, & accepit, vt ad fortunæ gradum excelsum, & fortunæ dominatum amplissimum natus fuisse cerneretur. Huius aulæ moribus, & institutis imbutus, magno & erecto animo ad rem militarem animum adiecit, prima militiæ tyrocinia apud Ducem Naiarensem cum Loiolæa familia vetusta necessitudine coniunctum, honorificè nimium posuit Ignatius. Qui corporis ornatu elegantissimus, armorum, militiæque vsu præcellentissimus, quanquam in factionum rixarumque periculis, in sæculi immanissima iactatione tempus consumeret, tamen in illo bonæ indolis,

indolis, & virtutis decursu temporis futuræ satis illustria indicia, atque adeò spectandæ religionis præsagia videbantur emicare. In tantâ enim licentia militari, in tam corruptis moribus, nulla vox paulò attrocior, nullum iusiurandum auditum, sacra omnia, sacrorum Antistites summâ religione venerabatur. Agnoscite quoque illum diuitijs humanis minimè inhiantem, nullâ auaritiæ labe aspersum illud temporibus, quibus prædis faciundis, dediti sunt militares animi. Denique ne vos morer, in re militari eas progressiones fecit, vt cùm in Naiatæ expugnatione fortitudinis suæ documenta quàm illustria dedisset, à diripiendâ vrbe, quàm prædæ, direptionique dux ipse reliquerat, prorsus abstinuerit, cùm ad illum tùm expugnationis, tum prædæ præcipua pars pertineret. Inde maximè notus omnibus, ab hac expugnatione pluris Duci habitus; à quo ad maximas res & arduas, vbi alacritate, fortitudine, consilo opus esset, agendas, expediendasque deligebatur. Ecce vobis inter quosdam Cantabriæ populos, ortæ seditiones, motusque turbulenti fuerunt, quæ ad vtriusque factionis exitium, ad oppidanorum interitum apertum spectabant. Dux ipse Naiatensis, pro nobilitate, pro fortitudine, pro consilio spectato, Ignatium & adolescentem, & alijs militibus multò recentiorem legatum misit, qui controuersias, & breuiter & prudenter diremit, gentesque acriter & hostiliter dissidentes magno vtriusque partis consensu, & approbatione composuit, & reconciliatas reddidit amicas perpetuum. Qui iuuenis legationem obibat, quid negotij, quid muneris non obiret ætate maturior? Magnum erat nomen, magnum decus legati, vt Principes Reipub. maximi semper in omni moratâ, maximeque Romanâ Republicâ munus hoc obierint. Seruius Sulpitius ad Antonium Iurisconsultus maximus Senatus auctoritate legationem obijt. Eandem obierat ad Caium Cæsarem L. Cæsar pro cognatione, consilio, auctoritate suâ, decernente Senatu, vt ab armis discederet, & ad petendum Consulatum Romam supplex accederet. Qui verò missi fuerunt Saguntum ad Annibalem, iussi transire Carthaginem, si Annibal obsidionem Saguntinam, non solueret, magnis Reipub. muneribus functi fuerant. Sed pluribus nolo rem trahere, legatorum auctoritatem commendans, quæ per se commendata semper fuit, cùm inter hostiles gladios, & tela semper integra & intacta versaretur. Dicam id quod

quod literis mandatum est, nullum negotium Ducem Nauarræ non per Ignatium cepisse prudenter, & confecisse feliciter. Tanta in illo prudentiæ consilijque magnitudo elucebat. Sed id declarauit apertè prouincia ducis Pompeianæ vrbis & arcis defendendæ Ignatio paucis comitato delata, dum dux ipse Nauarræ imperio Præfectus exercitus cogeret imperij defendendi causa. Quid hic magnanimus Ignatius, absente Prorege, cæteris de deditione agentibus, multitudine Gallorum deterritis, & simul oppidanorum animo diffisis? solus ille cum paucis arcem defendit, contra Gallorum tormenta vimque omnem admotis scalis in arcem ad ascendendum, & vsque eò restitit, quoad globo percusso, confractoq; crure semianimis corruerit. Defecêre id temporis Hispani animis, dedere se Gallis, & arcem tradere sine cunctatione, Quod aliud fortitudinis, & magnanimitatis signum dari potuit? Decidit in terram, vt subleuaret se, & animum tolleret ad cælestia, & qui deijcere Gallos volebat, deiectus fuit tormentorum vi, vt à sæculi militia ad cœlestem transiret, & magnorum copias militum duceret, tormentisque omnibus oppugnaret, & expugnaret, castraque Luciferi, & inferorum sedis cunctorum. Proh! sancte Deus, quibus ille modis, quibus miraculis à sæculi vanitate ad Christi Iesu perfectionis iter traductus! Quem paulò ante accinctum gladio sicaque cum galea in capite, cum lorica in pectore, cum scuto in vna manu, in altera cum gladio militis ingentis partes agentem, & aut gladio arcem tuentem, propellentem accessum, & ascensum aduersariorum, quem à congressu videratis elegantiæ, aulicique cultus appetentem, sericis concrepantibus incedentem, ornatum plumis versicoloribus, & gestantem de collo murenulas aureas, capillo pexo, ac nitido, vel intorto cincinnatoque, indutum ocreis politis & habilibus ad crura, more militum gloriosorum, vel in habitu politorum & elegantium aulicorum; en exutus vestibus suis & ornatu serico, cum pannoso, & sordibus oppleto, centonibus mille resarto vestitum pretiosum mutat, & induit vilem & attritum. Quid dehinc? Corrogantem ostiatim aspiceres, quem summæ Regum arces aluerant, xenodochia adeuntem incolentemque, cum inopum genere versantem, & iucundè cum illis aliena misericordia viuentem, & vescentem corrogatis escis. En illum pauperem. Hunc paulò pòst in peregrini habitu aspicies, sacco vili, crassoque obductum, accinctum fune asperrimo, de fune pen-

pendente ſcutica ferreis globulis, aut rotulis grauiter exulcerantibus, & carnes lacerantibus inſertis, qui pedibus nudis Hieroſolymam Martyris coronæ ſtudio cupidiſſimus contenderet. Poſtremò, vt qui perduxerit militem ſuum Chriſtus Ieſus, aſpicias, cernes poſt annos aliquot, in noſtrorum habitum aſſumptam veſtem honeſtiſſimorum B. Petro inſeruientium Presbyterorum? Quæ hæc commutatio, tam multa, tam varia, & hominum iter perfectionis affectantium, propria atque peculiaris? Diuina dextera, cœleſtis Dei immortalis prouidentia fuit, quæ famulum & adminiſtrum diuerſis rationibus exercuit, & ad præfectum & ducem ſociorum filij ſui perduxerit, vt quoniam miles ſtrenuus, quoniam dux fortiſſimus fuerat, laboribus aſſuetus magna vi, & robore animi, certus occumbendi potiùs, quàm deficiendi, exercitus Chriſti maximos duceret, res maximas gereret, pugnas acerrimas cum humani generis hoſte nequiſſimo committeret, victorias reportaret, & maximarum inſignia victoriarum, ſignaque Chriſti Ieſu in vltimas orbis terræ partes inferens, eadem in arces extollens Crucis ſanctiſſimæ monimenta relinqueret ſtatuta ad ſæculorum memoriam ſempiternam. Quæ prædixi notiora ſunt, quàm vt quiſquam probationem deſideret. Sic Ignatius Beatiſſimus nuntium ſæculo rem ſit, vt viſione Beati Petri ad traductionem excitatus fuerit, Virginis altera iucundiſſima magis erectus atque confirmatus. Quarum ille memor imaginum, nihil ſibi prius faciendum, nec antiquius duxit, quàm vt veſtem ſæculi relinqueret, gladium ante Virginis ſimulachrum, vigilijs primum de more Chriſtiano ſuſceptis & actis, ſumma religione gratus appenderet. Quemadmodum verò viam purgantem inierit compreſſione carnis, inedia, vigilijs, meditatione, ſciunt omnes, qui acceperunt, illum ter ſingulis diebus carnem acriter vehementerque vexaſſe, ad ſanguinem non ſolùm exprimendum, ſed ad dilacerandas vſque carnes: ſic enim in ſæuientem carnem ſæuierat, vt ſæuire non ſineret, niſi huiuſmodi crudeliſſima prius exercita carnificina. Id Beatus Ignatius acceperat Beatum Dominicum feciſſe primis ſuæ perfectionis arreptæ cunabulis. Id Beatum Franciſcum, carnis capitalem inimicum, carnificinæ genus ad domandam comprimendamque carnem exercuiſſe probè nouerat, eiſdemque modis & cruciatibus carnem malè mulctaſſe acceperat alumnos veræ conſummatæque perfectionis. Quæ verò illius preces,
quanta

quantâ vi & animi contentione adhibitæ? Quæ rerum diuinarum attenta assiduaque meditatio, cum totos ferè dies & noctes in rerum cœlestium contemplatione poneret, nullam ferè intermissionem faciens, nisi quam corporis sustinendi, & à tantâ contentione reficiendi necessitas facere compellebat? qui vsq; eò speculator diuinus fuit, vt sine cibo, sine potu, quod Sanctorum cui acciderit legisse non memini, à rebus humanis abstractus, & ad superas atque cœlestes sedes animo sublatus, omnino sensibus omnibus id temporis arreptus in cœlum, octo dies & noctes continuas incredibili dulcedine perfruens, & cœlesti absorptus suauitate consumpserit. Sed in pelagus immensum & profundum ingressus præscindam reliqua, ne virtutes alias cogar intactas relinquere. Quæ inedia Patriarchæ clarissimi fuerit initio traductionis, ignorare non possunt illi, qui illum ostiatim corrogasse sciunt, & famelicũ nunquam non fuisse, & semel pransum duntaxat, sæpe biduum, aut triduum impransum, nunquamque ad corpus reficiendum accessisse, nisi vrgente necessitate, ac sæpe quidem premente conscientia. Quod illud abstinentiæ genus? quod inediæ visum auditumve vnquam fuit præscriptum vlla sæculorum ætate? in vllo Christianæ non dicam disciplinæ cultore, sed neque in maximo spiritus præceptore, parenteque celebrato, cùm octo dies & totidem noctes manserit ieiunus, plures quidem mansurus, nisi Confessarius scrupulum & religionem iniecisset? Itaquidem tractabat carnem, vt non pasceret, sed affligaret, non reficeret, sed opprimeret, & adduceret in angustias maximas, vt iumentum onus perferre doceret, & alias lecti incommoditates humi cubando, & cùm se sustinere non posset, tolerare cogeret. Quibus verò lacrymis vitam præteritam lugebat, post expiatam generali Confessione conscientiam? Meministis Auditores Dauidem, qui media nocte surgebat, lacrymis eluturus magis ac magis peccata in Diuini Numinis Maiestatem admissa: Meministis Magdalenam ingenti lacrymarum acerbitate lugentem deplorantemque peccata sua, & eisdem aspergentem pedes Assertoris Iesu, & eosdem capillis auro clarioribus abstergentem: Meministis denique Petrum audito Galli cantu continere se non potuisse, quin ingentem vim lacrymarum effunderet, recordatus peccati in Iesum admissi, & perfidiæ iusiurando confirmatæ: Horum similem Beatissimum Ignatium recordamini, quem vitæ præteritæ peccatorum in Dei numen

men admissorum sic pœnituit semper, vt obliuisci non posset, & solâ recordatione in lacrymas totus solueretur acerbissimas. Ad gradum iam diuinæ contemplationis tam sublimem euectum, & in viâ illuminante tantâ cum excellentià, & splendore cœlesti versantem, quis pro meritis cōmendare poterit? Quæ denique (vt alia omittam) fuit contemplationis magnitudo? qui gradus tam excelsus, & sublatus ad Dei cognitionem summam atque supremam? Non dicam amplius, quàm quod sui, quod vitæ Ignatij studiosi nouerunt, quod admirari debemus, & summo quidem iure obstupescere, sic se habuisse in rerum cœlestium spectatione Patriarcham cœlestem, vt pati potiùs quàm agere videretur, adeò ferebatur ab humanis abstractus ad cœlestia. Cuius gradus celsissimi testes sunt visiones diuinæ de sanctissimâ Triade mentis oculis obiectæ, & in illius animo tam insigniter impressæ, vt nullis adhuc literis præditus librum de sanctissimæ Triados altissimo mysterio composuerit, literisque mandauerit ad suorum consolationem filiorum, & ad liberalitatem in suos diuinamq; largitatem magnificè prædicandam. Testes sunt visiones Virginis Mariæ, & Filij sui Christi Iesu; nunc istius Domini terræ cœlique supremi, nunc Reginæ cœlestis aulæ, nūc vtriusque; & tanto cum splendore, tam claro lumine sæpè ac sæpiùs, vt nihil suprà. Testis visio sanctissimæ Triados Patris, Filij, & Spiritus, in quâ Pater Filio commendat Ignatium, & Filius in suam tutelam accipit; & Spiritus Diuini radijs, & clarissimâ multorum cęlestium arcanorum cognitione complectur. Testes multi, qui cùm contemplantem & spectantem arcana cœlestia cernerent; faciem sæpè splendore circumfusam viderunt, & loca, in quibus erat spectator cœlestis & Angelicus, lucis immensâ magnitudine clarissimè collucentia. Testes denique innumerabiles, qui sublatum à terrâ superas res meditantem, cęlique voluptates haurientem conspexerunt, & quidem longo interuallo, & quasi corporis mole carentem. Quid nunc raptus, vt ita dicam, & extases diuinas (volo enim hisce vocabulis vti; quibus rem clarius auditores intelligunt) commemorem? Cùm communia fuerint Confessori sanctissimo hæc omnia, cùm nunquam non cum Deo esse, cum eodem versari amicissimè familiarissimeque videretur, hanc propriam meditandi rationem propriam Societatis voluit esse Patriarcha celsissimus: ab hac instituere voluit alumnos suarum rerum actiones ante lucis diuinæ ortum, & cubitum nunquam eosdem ire, nisi eius meditationis pastu re-

creatos: Hanc monimentum Societatis celsissimum instituit, prouehendum conseruandumque censuit, atque decreuit. Hęc a traductione suâ semper cum heroe cœlesti versata fuisse visa est, & egisse totos dies ac noctes. Inde liber exercitationum spiritualium ad suorum vsum & progressus maximos; & ad aliorum cuiuscunque generis ac fortunæ hominum à peccatis abstrahendam multitudinem ingentem, & ad eandem in gratiá diuinâ conseruandam, ad eandem multitudinem in gradus euehendam altissimos diuinæ familiaritatis commodo tanto, & incremento Christianæ Religionis exijt, & emanauit in lucem. Qui cœlestis Christianæ Religionis heros si in suæ traductionis cunabulis, in illis primis ineuntis, & ingredientis viam spiritus rudimentis etiam tam diuinæ contemplationis vim & affluentiam obtinuit, quid illum progressu temporis consequutum fuisse diuinarum cõsolationum, quod cœlestium iucunditatum & solidarum voluptatum obtinuisse, hausisseque incrementum dicemus? Nihil ille vnquam nisi immortalis Dei gloriam appetijt, nihil quæsiuit amplius, neque studiosius, neque vehementius. Eius stemmata fuerunt non lupi, non lebetes, non reliqua generis ac familiæ Loiolarum insignia, sed Iesus ipse: Sed illa tria verba, Ad maiorem Dei gloriam: O Diuinum Confessorem! O Cœlestem Patriarcham! O verum Pastorem, & auctorem Religionis sociorum Christi Iesu dignissimum! Quas ego tuas alias virtutes clarissimas, quos titulos illustres & excelsos, quos tuorum fructus toto terrarum Orbe tanti parentis patrocinio ac virtute perceptos enumerem? Quę proferam tua miracula nobiscum agentis, & in cœlo commorantis, miranda quidem & stupenda? Sed ista ad aliam orationem reseruo Quanquam nullum maius virtutis testimonium, neque illustris sanctitatis monimentum proferri potest, & poterit vnquam ad Sanctorum laudem, suis trophæis & immortalibus virtutum maximarum monumentis. Fruere his omnibus laudis insignibus Patriarcha celsissime, atq; hæc, quæ prædiximus, & patriæ, & generis, & fortitudinis, & virtutum maximarum lumina tam illustria, trophæa permansura ad sæculorum omnium immortalitatem in hac militanti triumphantique Ecclesia tot tuis titulis & insignibus honorificentissimis illustrata, recognoscemus omnes & venerabimur. Et quod illorum studiosi sumus, quòd participes eorundem esse cupimus, quòd tanto tuo bono gaudemus, quòd filij tui memoria beneficiorum immortalium obligati, & ob eam causam tibi dediti

esse

esse volumus: Quòd quem modò Beatum colimus, & in Beatorum numerum asscriptum ferijs tam sacris tamque solennibus suspicimus, atque veneramur, & in Sanctorum ordinem asscriptum, quàm breuiter Pauli hoc nomine Quinti, Vicarij Christi Iesu auctoritate referendum esse speramus, & ad has nos ferias colendas, venerandasque non minore Religione, iucunditateque animorum incredibili, maiore quidem apparatu, maiore pompa & splendore nos comparamus, adesse & præsentes esse cupientes, & solâ recordatione gestientes incredibiliter. tuis nos precibus in itinere virtutis adiuua, tuo patrocinio tuere. Quod si adfuerit, vt adfuturum sine dubitatione speramus, erimus, qui debemus esse, virtutis fideles, egregijque maiestatis diuinæ cultores. Dixi.

(****)

F I N I S.

INDEX RERVM VOLVMINIS PRIMI CAMPORVM Eloquentiæ.

Alcyo-

D.

E.

Gallo-

homi-

locus

occi-

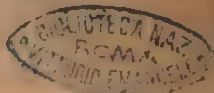
Schola-

T.

telum

FINIS.

CAMPI ELOQVENTIÆ IN SIMILIBVS, COMPARATIS EXEMPLIS, LONGE LATEQVE patentis,

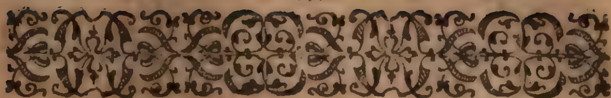
Auctore MELCHIORE DE LA CERDA, *è Societate* IESV, *& Hispali Eloquentiæ Professore Primario.*

VOLVMEN SECVNDVM.

CORRECTIVS QVAM VNQVAM ALIAS IN *Germania editum.*

COLONIÆ AGRIPPINENSIVM,
Apud IOANNEM KINCHIVM, sub Monocerote ANNO M. DC. XXXVII.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO D. ANTONIO CAPATA Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali.

Melchior de la Cerda, P. F. P.

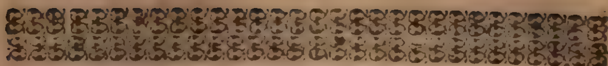

ÆSAR ille, Illustrissime Reuerendissimeque Cardinalis, qui propter merita sua in Romanum Imperium, Augusti nomine celebratur, Poetam porrigentem libellum, ita timidè, vt trepidans modò porrigeret, modò retraheret, timiditatis arguit in Procerum suorum conspectu, puerum appellans, qui nummulos Elephanti porrigeret, quos non sine spectatorum admiratione Elephas probo; cide corripiebat, nihil damni id temporis puero faciens. Factum comitate Augusti terrarum Domini dignissimum, qui sic ad bene merendum de patria litteratos excitabat, vt omnibus tantâ facilitate optatos aditus patefaceret. Felicissima profectò tempora, cùm Roma Marones, Horatios, Hortensios, Cicerones; & aliarum artium peritissimos effunderet in Orbis gentium theatra, neque minus litteris quàm armis floreret. Imperatoriæ dignitatis si tuam similem extulero, Cardinalis præcellentissime, non adulari certè quidem videbor; quo de, quod olim de Pompeio Magno, omnis memoriæ facillimè Principe, iactari audio, qui cum dignitate Princeps par benignitate, comitateq; omnibus esse videare, cùm in tam altissimâ dignitate positus vrbi Romæ, & Orbi terrarum clarus & illustris illuceas, nihil quasi potestatis, & maiestatis inaccessa habere videare in pilei galeriq; fulgentis celsitate sublimi. Hac Iulius Cæsar confectis bellis ciuilibus constitutâ Republicâ Romanâ plebem & nobilitatem sibi conciliauit; hac virtute Traianus Imperator, bonus ab omnibus appellatus, accusantibus nonnullis Proceribus, quod Imperatoriam maiestatem abijceret, cunctis se comem benignumq; præbens respondisse fertur, Talem se velle priuatis præbere, quales optaret Reges Imperatoresque sibi priuato. Vox Imperatore

 dignissima

dignissima, & in tuam comitatem benignitatemq; cadens, Princeps celsissime. Quem non Principes nominati facilitatem hanc morum docuisse visi sunt, sed qui ad se mansuetum & mitem spectandum discipulos suos hortatur Christus Agnus mitissimus. Ita quidem ex arce Romana in summi Pontificis aula omnibus ad bene de tuâ comitate sperandum, quod de Cæsare Dictatore olim in Marcellinâ celebrauit Orator, quasi signum aliquod sustulisse visus es. Hac excitatus benignitate, præ multis aliis causis, præter primum volumen, tuo nomini dicatum, dedico & consecro præsens Campi Eloquentiæ secundum, vt auspicio tam felici progressus faustos fortunatosq; euentus in voluminum reliquorum serie progressuq; optatos mihi polliceri non desinam. Non id nouum cuiquam, qui Horatium Mæcenati diuersa opera dedicantem legerit. Et qui semel Duce Principe clarissimo rem bene sibi cecidisse videt, non alium adit ignotum, quanquam nominis celebritate clarum. Athenas bonarum artium inuentrices Iapyga ventum vnum feliciter & in Græciam flantem optauit & obtinuit Virgilius. Vlysses etiam eodem flante secundissimo vento, procellis omnibus, & fluctibus compressis turbulentissimis, sedato, pacatoq; mari portum tenuit optatum. Qui potentem aliquem gratia, & opibus florentem Patronum adoptauit in vrbe Româ, hunc idem tenuit in exitum vsq; vitæ, neque ad alterius opem, nisi primo è viuis excedente, confugit vnquam. Quid coloniæ, quid prouinciæ, cum in populi Romani ditione fuissent, de eadem vrbe ad suas res agendas eosdem Patronos habuerunt retinueruntq; constantissimè? Ipsæ exteræ gentes Metellos, Scipiones, Marcellos propter potentiam, & spectatam in adeundo facilitatem, vt adoptarunt, & conseruarunt suarum rerum Patronos claros & ingentes? Quem ego velim alium adoptatum, adeptum, & gloriosum nobis, nisi te Cardinalem excellentissimum, quibus de in primo dedicato volumine, maximis iustissimisq; de causis? Accipe igitur, Princeps clarissime, secundũ volumen, quod maximâ demissione deuoueo. Quod quoniam, vt primum, Campus Eloquentiæ inscribitur, quæ Principes, quæ Reges, quæ Romanos olim Imperatores ad sua fastigia augustissima celsissimaq; euexit: quæ Orbi terrarum plurimas maximasq; vtilitates & accessiones innumerabiles attulit: qua sine artes omnes atque disciplinæ iactare se nõ possunt, neq; quid splendoris habent, ostentare celebrioribus Orbis gentium Gymnasiis: atque in vrbe terrarum dominâ sine eadem neque tam pulcherrima & tam insignia monimenta minimè constitissent vnquam. Illud tibi Cardinali summo celsissimoque in communem Christiano Religionis vtilitatem & amplificationem incumbenti gratum & gratissimum opus fore confido.

CORO-

CORONAM

Grati animi, Eloquentiæ

R. P. MELCHIORIS DE LA CERDA
Teutonica Pegasis imponit.

QVando feraces per Pharios tumens
Se Nilus agros, perque virentia
Floræque, Pomonæque prata
Exonerat, vitreâque latè
Effusus vrnâ plurima spumeis
Adlambit vndis mœnia, plurimas
Domosque, turritasque sedes
Largifluis sinuat fluentis;
Fœcunda reddit prædia, fertiles
Campos, & hortos pinguibus efficit
Limi saginis, copiosam
Sic referens opulentitatem.
Tunc læta passim per sata floridas
Ducunt choreas Naiades, & rosas
Cum Lilietis, cumque calthis
E finibus, calathisque fundunt.
Pomona malis tunc petit aureis
Crœsos, & Iros: Triptolemeia
Tunc dona Mopsos, Tytirosque
Ampla domi faciunt beatos.
La-Cerda Suadæ Christiadum sacræ
Flumen profundum non secus aluëo
Fertur redundanti, vomitque
Eloquij latices politi:
Qui Tullianæ fonte loquentiæ
Sacratiori flumine per sata
Et per *patentes* artè *Campos*
Rhetoricæ melioris vndas
Ructat feraces frugis olympicæ;
Siue Ille *causas* explicat abditas
Mysteriorum, queîs supremis
Terrigenæ sociantur astris;

Seu

Seu de profundo fonte reconditas
Rerumque *partes*, & *speciem*, & *genus*
Progurgitat; seu *coniugata*
Voluat aquas, & opes Suädæ.
Prô sancta Pallas! quantus in omnia
Procurrit istis fluctibus æquora!
Quo copiæ-cornu *patentes*
Rhetoricæ beat ille Campos!
Progurgitanti quam similis mari
Res ambit omnes! quamque tumentibus
Mox Comparatorum fluentis
Christiadum rigat arua Diuûm!
Quos Ille fruges, quæ thyma, quas rosas,
Quæ liliorum lumina, quem crocum,
Qualemque Narcissum, & alba
Cum violis generat ligustra!
Pæstana nunquam par viridaria,
Nec par tulerunt Hesperidum sata.
Hæc Suada La-Cerdæa post se
Haud gradibus videt ire paucis
Vrbs i vetusto porrige Tullio;
Nos Christianæ serta Loquentiæ
Damus La-Cerdæ dignus Eius
Rhetoricâ labor est *Coronâ*.

ELEN-

ELENCHVS PRÆCIPVORVM CAPITVM.

VOLVMINIS SECVNDI.

*** locu-

Tertia

FINIS.

CAMPI ELOQVENTIÆ IN SIMILIBVS, COMPARATIS, ETYMOLOGIA, Exemplis longè, lateque patentis.

VOLVMEN SECVNDVM.

QVOD in primo patentis Eloquentiæ Campi Volumine fecimus, vt præceptiones breues & necessarias argumentis excurrentibus in amplificatione præponeremus, id nos operæpretium est facere in hoc secundo foras exeunte libro. In quibus igitur exultat Rhetorica scientia generibus argumentorum, ea nobis nominanda prius, vt eorum ex ordine suis in locis tradantur solita breuitate præceptiones. Similia primum, & Dissimilia sibi vendicant locum: Contraria proximum, & Repugnantia: illis proximiora sunt Comparata: in extremam classem reiiciuntur Exempla, & testimonia; ita tamen, vt sedem Exemplorum antecedat Etymologia, cuius excursio, & amplificatio latè patens ex similibus originem suam traxit. Descriptionis etiam amplificata his ex locis in vltimam ferè libri partem cadentibus præcipua vitæ Christi spectacula ante oculos statuent, vt ex illis cum Rhetoricæ præceptionibus pietatem imbibant boni Rhetores. Incipiamus igitur præceptiones à Similibus.

Quid sit Similitudo.

SImilitudo est, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile. *Vel*, est duorum aut pluriũ longè

longè diuersorum in aliqua re similitudo: *vt, quemadmodum morbo ac sensus stupore cibi suauitatem, non sentiunt, sic libidinosi & auari veræ laudis gustum non habent.*

Quàm varia sit.

Similitudo varia quidem est: vel simplex illa est, vel partes habet. *Gloria virtutem, tanquam vmbra hominem sequitur.* Sæpe constat duabus partibus, Protasi, quæ Latinè Propositio, & Apodosi, quæ Redditio dicitur, *vt Phil. 8. In corpore, si quid est eiusmodi, quod reliquo corpori noceat, vri secariq́ue patimur, vt membrum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reip. corpore, vt totum saluum sit, quidquid est pestiferum amputatur.* Hæ partes ita statui possunt, vt res illa nota, cui confertur id, de quo loquimur, modò antecedat, modò postponatur. Similia vinciuntur his particulis: *ita, vt, sic, vt quemadmodum, vt tanquam, sic: Hoc aduerbio: similiter: & alijs huiusmodi:* interdum carent notâ.

Vnde ducatur.

Patet similitudo tam latè, vt nulla res sit, vnde duci non possit: ex Factis: *Vt Annibalem iuueniliter exultantem Q. Fabius Maximus suâ patientiâ molliebat; ita nos puerilem impudentiam tolerantiâ nostrâ reprimere debemus.* Ex dictis. *Quemadmodum Cæsar dicebat, domum Cæsaris non modò crimine, verùm etiam criminis suspicione carere oportere; ita nobis curandum est, vt vitam nostram ab omni culpâ, culpæq́ue suspicione remotam esse prædicare possimus.* Ex Euentu: *Sicut deliciæ Campanæ reddiderunt exercitum Annibalis effœminatum; ita mollis hæc vita nostra vires animi corporisq́ue debilitat ac frangit.* Ex Fabulis: *Vt olim membra cum in ventriculum coniurassent, ventrem alere recusarunt magno suo malo; ita maximarum artium Doctores, si negent suum officium adolescentibus, breui sentient se suo consilio perituros.*

Quemad-

Quemadmodum efferantur Similia.

SImilia possunt triplici verborum & sententiarum varietate distingui, si considerauerimus alia pura, alia plena, alia media dici posse.

Puræ similitudines sunt, quæ nudis verbis, omnique amplificatione detracta proponuntur. Qualis hæc est: *Vt terra cultu, sic animus noster disciplinis melior & vberior euadit.* Et: *Vt igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium: sic huius luctuosißimi belli semen tu fuisti.*

Plenæ sunt copiosæ, grandiloquæ, & quasi spiritu quodam poetico prolatæ. Cuiusmodi est illa pro L. Muræna: *Nam vt tempestates certo aliquo cæli signo, commouentur, sæpe improuiso nullo ex certo aliquo cæli signo commouentur, sæpe improuiso nullâ ex certâ ratione, obscurâ aliquâ ex causâ concitantur: sic in hac Comitiorum tempestate populari sæpe intelligas, quo signo commota sit; sæpe ita obscura est, vt casu excitata videatur.* Tum illa pro Archia: *Saxa & solitudines voce respondent, bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt; nos instituti rebus optimis, non Poetarum voce moueamur?*

Mediæ sunt temperatæ, vt hæc ex Oratione post reditum ad Quirites: *Sed tanquam bona valetudo iucundior est ijs, qui è graui morbo recreati sunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt: sic ea omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant:* & hæc pro Roscio Comœdo: *Quid agis? nonne vt ignis in aqua coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur: sic referens falsum crimen in purißimam vitam collatum statim concidit, & extinguitur?*

Quemadmodum internoscantur Similia à Comparatis dicemus in Comparatione.

De dißimilitudine.

DIssimilitudo, est duorum aut plurium in diuersâ qualitate. Vt *si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.* Hic barbari

cum hominibus cultis conferuntur in diuersâ qualitate viuendi.

Triplex est Dissimilitudo. Prima communis, quâ cum ab alijs, cum à nobis sæpè distamus. *Vt stare, sedere, ambulare, regere, disputare.* Altera propria, quæ ducitur ab accidente, quod separari non potest, *vt candor in Cygno, nigror in coruo, & Aethiope.* Tertia maximè propria, barbarè, essentialis appellata, quæ addita generi nouam speciem constituit, *vt rationis particeps. Nam animali adiuncta procreat hominem.* His differunt omnia, quæ inter se differre possunt: *vt orator, & citharœdus; virtus, & voluptas; constantia, & pertinacia; homo, leo.*

Vnde ducatur Dissimilitudo.

Dissimilitudo ducitur ex factis, dictis, euentis, fabulis. Ex Factis: *Iunius Brutus occidit filios proditionem molientes; I. Manlius virtutem filij morte mulctauit:* A Dictis: *Alex. ille Magnus tanti fecit Homerum, vt cùm in Sigæo ad Achillis tumulum astitisset, dixerit; O fortunate adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem habuisti: Plato verò illum, & omnes Poëtas è Republ. eiiciendos esse præcepit.* Ab Euentis. vt: *Milo Crotoniata viribus confisus interijt; ijsdem præditus Hercules multis fuit auxilio*, à Fabulis; vt: *Formicæ totâ æstate tritici grana in horrea congerunt; Cicadæ semper eodem tempore cantitant: illæ repositis alimentis famem hyeme depellunt; hæ coguntur esurire, & ab illis victum mendicare.*

De Contrarijs.

AD Dissimilia referuntur Contraria, quæ non possunt eidem rei simul, eademque ratione conuenire, *vt sapientia, stultitia*, quorum species quatuor sunt. Aduersa, Priuantia, Relata, Negantia.

Aduersa sunt, quæ sub eodem genere comprehensa, plurimũ inter se differunt, *vt virtus & vitium*, sub habitu animi, *candor, & nigror*, sub colore, *amor & odium*, sub pertur-

perturbatione. *Vitium fugiendum est, igitur amplectenda virtus*. His Cicero passim vtitur, tum Oratione pro Roscio Comœdo: *Et illa fuit pecunia immanis hac paruula; illa honesta, hac sordida; illa iucunda; hac acerba; illa propria, hac in causa & iudicio collocata*. Et paulò pòst: *Venit ad Claudium; quem hominem? leuem? imò grauissimum; mobilem? imo constantissimum; familiarem? imo alienissimum*. In his te geres, vt in Similibus tractandis.

Sed animaduerte Contraria duplicia esse alia, inter quæ medium nihil est: *vt Pax & bellum, virtus & vitium*: alia, quibus medium interpositum, *vt albo & nigro pallidum, rufum, flauum, rubrum, viride, & alijs coloribus affecta*. Priuantia sunt, quæ priuationem habitumque rei significant, *vt, dies, nox; lux, tenebra; diuitia, paupertas; sobrietas, ebrietas; aspectus, cacitas*. Vel alteri, addita præpositione in: *mortalis, immortalis: dignus, indignus: doctus, indoctus: humanus, inhumanus*. Cic. pro Marcell. *Doleo, cùm Respublica immortalis esse debeat, eam in vnius mortalis anima consistere*.

Relata sunt, quorum vnum ad alterum refertur, *vt Pater, filius: Dominus, seruus: Praceptor, discipulus: cliens, patronus: miles, Imperator: dare, accipere*. Hinc Cicero: *Discipulus sum Archia, ergo iure praceptorem defendo*.

Negantia vulgo dicta contradicentia sunt: quorum vnum ait, alterum negat; vt, *orator, non orator; docet, non docet*.

In Dissimili a coniicienda sunt etiam Repugnantia, quæ habent speciem quandam Contrariorum; sed neque certa lege, neque certo numero se ostendunt, qua ratione à Contrarijs dissident. *Sic enim repugnant hac: amare, nocere, ladere; consectari, displicere*: sunt enim Repugnantia, quæ cum re, cui repugnant, cohærere non posse videntur, *vt Tiberij Gracchi morten in concionibus deplorare, & ciuem bonum esse, & Reipub. commodare velle*.

De Com-

De Comparatione.

Comparatio est collatio vnius rei, cum alterâ.

Comparatio est duplex, par, aut impar.

Impar est duorum aut plurium cum elatione, vel submissione collatio. Sunt enim eius duæ partes: Maiora, quæ efferuntur, minora, quæ deprimuntur. Maiora tantùm ad refutandum, minora ad confirmandum plurimum valent, *vt Hercules duobus resistere non potest, ergo nec tu parentes suos non obseruat, nec diligit, & obseruabit, ac diliget amicos?* Hæc à maioribus ad minora refutanda dicuntur. A minoribus ad confirmanda maiora hæc Cic. pro L. Man. *Maiores vestri sæpe mercatoribus ac nauiculatorijs iniuriosius tractatis bella gesserunt, vos tot ciuium Romanorum millibus, vno nuntio atq; vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis?*

Illud etiam animaduerto, maiora & minora comparari his quatuor Categoriis, substantia, quantitate, qualitate, & relatione: *vel, vt Cic. loquitur in Topicis*, specie, numero, vi, & ad res ipsas affectione. Substantia, *vt quæ propter se expetenda sunt, præferuntur ijs, quæ propter aliud, & naturalia non naturalibus.* Quantitate, *vt plura bona paucioribus bonis anteponenda sunt, & diuturna breuioribus.* Qualitate, in qua spectatur vis & facultas, *vt efficiens causa grauior, quàm non efficiens: & quæ seipsis contenta sunt, meliora, quàm quæ egent alijs.* Relatione, *vt quæ ad meliorem finem referuntur, anteferenda sunt ijs, quæ ad alium. Virtus iure anteponitur ijs quæ ad valetudinem pertinent.*

Par Comparatio est æqualis duorum, plurium, sine elatione, vel submissione collatio. *Quando ego non curo meum, tu ne cures meum. Abhorret à continentiâ, ergo fugit abstinentiam.*

Quemad-

Quemadmodum Comparata & Similia internoscantur.

COmparata maiorum & minorum facile à similitudine distinguuntur elatione & submissione, cum similia nec efferri, nec submitti possint. Parium autem & Similium, cum æqualia sint, hæc est distinctio. Nam comparatio est, cum duo aut plura, in tertio aliquo conferuntur. *Si Catoni licuit partes agere Pompeij, ergo & Ciceroni licebit. Commune fuit vtrique agere partes Pompeij.* Similitudo est, cum suum cuique tribuitur: vt: *Quemadmodum morbo ac sensus stupore cibi suauitatem non sentiunt; sic libidinosi & auari veræ laudis gustum non habent*: vtriusque gustus attenditur, sed ille cibi, hic laudis perspicitur.

In similia cadunt Exempla, de quibus vltimo loco dicetur, quæ in tractatione suâ Similium ac Dissimilium rationem sequentur, præceptionibus facultatis oratoriæ.

In hunc quoque conferenda locum videtur, ad sui exercitationem Etymologiæ, cùm in Similitudinis mortem, vt ostendemus, tractanda sit.

Est autem Etymologia, quæ verborum originem inquirit, id est, veriloquiũ, cum ἔτυμος sit nobis verus, & λόγ☉ sermo. Cic. in Topicis Notationem appellat, quasi verba rerum notæ sint; sequutus Aristotelem, qui σύμβολον id est, notam appellauit. Est autem verbi notatio, interpretatio nominis: *Dialectica ars disputandi, à διαλέγομαι: Rhetorica, à ῥέω, fluo: Theologus, qui de Deo loquitur: hinc Verrem, à verrenda Sicilia Cicero appellauit:* hinc argumentum: *Si consul est, qui consulit patriæ, Cicero consul appellandus, qui ex Catilinæ manibus eripuit.*

Non est adhibenda fides Agricolæ, qui Etymolo-

giam insitum esse locum negauit. Nam etsi nomina naturalia non sunt, sed rebus significandis ab hominibus imposita: tamen cùm temerè non fuerint indita, sed pro naturâ rerum, fit vt simul cum ipso nomine rei natura explicetur. Quod Ouidius testatur hoc versu,

Conueniunt rebus nomina sæpe suis.

Duplex est Etymologia: Prima voce, & significatione, vt *Consul à consulendo*: altera, voce, non significatione, vt:

Est via sublimis, cœlo manifesta sereno,
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.

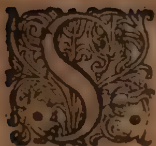
A notatione laudamus, & vituperamus, *vt laudandum esse Senatum Romanum, qui à senibus prudentissimis appellatus est. Vituperandus Bambalio, quod satis vel nomen ipsum declarat ab hæsitantia linguæ & stupore cordis.* Hinc suademus & dissuademus, *vt Philopono laborandum esse, quòd studiosus laboris appelletur.* Hinc coniecturam facti explicamus, *vt mirum non videri factum à Verre furtum, qui solitus erat omnia verrere.*

Quoniam in exercendis Similibus, Comparatis, & Exemplis egemus passim Adiunctis, & Enumeratione, & hæc argumenta vel similium & Comparatorum, Exemplorumque facultate illustrantur, vel amplificantur, aut cum ornatu & luce Comparationis & Similitudinis & Exemplorum illustratur, præceptiones Adiunctorum & Enumerationis præponendas censerem, nisi in primo Volumine Campi Eloquentiæ, quod adire poteris, pro nostri instituti ratione tradidissem.

EXER-

EXERCITATIO SIMILIVM.

Prima ratio amplificandi breuis est per solam similitudinis propositionem de homine negotiis obruto.

IC equidem vites, quamuis primum diligenter satæ; si postea cultura earum negligatur, cum partibus suis quàm optimè se habere non poterunt, si herbis, & spinis segetum cuique generi perniciosis obruantur.

Secunda ratio amplificandi Similium propositione, & assumptione.

VT hyemali tempore propter asperitatem, & glaciem horrida tellus videtur & deformis; neque arborum bonitas internosci potest, quoniam omnes folijs, & fructuum vbertate carent: at ineunte Vere arbores bonæ vestitæ folijs ac flosculis, & fructibus onustæ facilè diiudicantur, & quid inter fructuosas, & steriles intersit sua bonitate mortalium oculis obiiciunt: Sic equidem in hoc sæculo, quòd hyemis non est dissimile, probi & improbi permixti confusique versantur, & virtutum & ornamentorum illustrium pretium & æstimatio, ornatus & splendor latet & occultatur in tenebris, ad illam vsque sempiterni Veris pulchritudinem & venustatem eximiam, cùm inuolucris & tegumenis vitiorum detractis, à bonis, & sanctitate præstantibus, scelerati ac nefarij homines disiuncti deijcientur in obscuras & caliginosas inferorum sedes.

Tertia ratio amplificandi cùm adhibetur similitudo ad probandum, nulla adhibita assumptione, neque conclusione.

SEd quid rem tam claram rationibus & testimonijs amplius confirmare studeo? Quid plura affero de bo-

norum virtutibus egregiis, extremâ die iudicij in theatro frequentissimo celeberrimoque omnis generis, virorum, ac mulierum, in conuentu tanto societatis infinitæ bonorum, & improborum, debitis præmijs, & honoribus à Christi Iesu liberalissimè magnificentissimeque cumulandis. Id fiet equidem & in oculis, & in ore cunctorum, eo tempore post terrarum deflagrationem, & viuorum ex hoc sæculo discessum cunctorum, & in amœnissimo florentissimoque æstatis tempore arbores quæcunque bonæ sunt, & fertiles, venustatem suam & vbertatem, & fructuum multitudinem præstantiamque copiosè nimis, & abundanter ostendunt.

Quarta ratio amplificandi constat contentione siue collatione, quâ dilatari Similia possunt, & adiunctis & exemplis augentur. In laudem Beati Ignatij Martyris.

VT ignis accensus & inflammatus hanc vim habet à natura insitam, vt illustret eas terræ partes suæ lucis claritate, quarum fulgore collucent, & illustrantur, & quæ iacebant in tenebris atrâ quadam caligine circumfusa, pateant oculis exposita mortalium: si tamen locis aliquot admoueatur ignis ille, populetur & absumat omnia quæcunque peruaserit, neque vestigium pristinæ pulchritudinis relinquatur vllum: sic equidem B. Ignatius Christi Iesu igne clarissimè collucenti flagrans, lucem afferebat eximiam & illustrem generi mortalium vniuerso, patientiæ, fortitudinis, constantiæ, amoris in animorum salutem maximi, & in DEI sempiterni decus & gloriam immortalem charitatis accensæ: quarum virtutum splendore tantopere fulgebat illustratus, vt non solum ipse suis virtutibus splenderet, & illustraret Christianæ Religionis diuersa maximeque disiuncta loca, sed ex inimicorum mentibus tenebras disijceret, & idolorum cultum, & religionem extingueret: Quacunque autem contendebat, vbicunq; nomen Pontificis audiebatur, excitabantur, & inflammabantur omnes ad veram amplectendam colendamq; Fidem. Ita quidem non immerito dicebatur ignis Ignatius errores absumens, & animos veritatis radijs late collucentibus illustrans. Ignis luce sua splendere facit quæcunque terrarum loca, in

quibus

quibus accensis colluceat splendescatque: Ignatius virtutum suarum claritate, diuersas gentium, & Ecclesiæ, præsertim Antiochenæ sedes illustrat. Ignis tenebris obducta loca densissimis flammarum splendenti lumine statuit ante oculos aspicienda: Ignatius hostium Fidei mentes, caligine tenebrarum obscuratas, Christi luce splendidissimâ, veram Religionem & verum Deum intueri facit, præferens facem veritatis accensam. Ignis qualcunque res flammis ardentibus peruadit, eas conficit & absumit: Ignatius igne cœlesti, quo micabat & splendebat, fallaces & commentitias nostrorum hostium turres, fraudulentis erroribus excitatis, ad nihilum redigebat. Ignis quò magis ac magis materiam admoueas, magis ac magis inualescens, ac vires sumens maximas, incendia maiora excitat, flammas spargit circumquaque & tollit in sublime: Ignatius quò magis ab aduersarijs vexabatur, & grauioribus cruciabatur supplicijs, maiores suæ virtutis flammas excitabat. Si ignis iste sublatus in sublime, se diffundere videatur, & spargere latissimè flammarum in omnes partes volitantium ardores longo quidem interuallo cernetur: Ignatius propinquiores valdeque distantes locorum partes, vltimos etiam terrarum angulos flammis ardentibus illustrabat. Denique ignis notas sui ipsius & vestigia ad temporis diuturnitatem impressa relinquit: Ignatius ignis illius, cuius ardore viscera flagrabant, mirum in modum signa reliquit expressa, ad sæculorum omnium memoriam sempiternam. Atque eò magis illustria signa fuerunt ignis huiusce relicta, quò magis ab hoc, quem aspicimus, Ignatij inflammatus ignis differebat, qui cælestis erat ac diuinus. Deum immortalem at ingens, diuini spiritus ardore excitatus, Christum Iesum in ipsius animi visceribus ac medullis infixum & inhærentem habens. Quod declarauit euentus, ac periculum tanta inuictissimi Martyris laude factum, qui cum passim & singulis momentis Iesum suis sermonibus vsurparet, cum Iesum semper in ore haberet, ac Iesum loqueretur semper, & Iesu nomen diuinum cum tantâ animi suauitate cælesti repeteret, & iteraret, cùm nihil aliud vnquam proferens, Iesum in corde insidentem & impressum habere se constantissimè confirmaret, vbi dissectum medium corpus, & viscera patefacta fuerunt, patuit profecto veritas & illustrata fuit, sermonis de Christi Iesu nomine toties à se, tam frequenter, imò semper vsurpato. Quod vt legimus, litteris insculptum & impressum, diuino splendore

micans, visum fuit, atque perspectum. Hic erat ille ignis Agni mitissimi, cuius fulgore collucebant, & illustrabantur cœli palatia celsissima, nullâ alterius ignis magis micantia luce splendenti. Hic erat ignis ille, quo socij & comites Christi Iesu, post tanti Domini accensum in cæli sedes altissimas, illustrati per totum terrarum orbem Fidei Christianæ radios tam immensa claritatis magnitudine diffuderunt. Hic denique ignis ille, cuius ardore flagrantes Martyres inuictissimo, primis nascentis Ecclesiæ temporibus, tyrannorum flammas, & rogos accensos aduersariorum ingenti stupore superarunt. Quantum ergo claritatis splendore ignis diuini collucens Ignatius, sibi, & vniuersæ Reipub. Christianæ attulerit, iterum atque iterum consideremus, si tanta luce circunfundi mentes nostras animosque desideramus.

Quinta ratio amplificandi, cum intercedit sola contentio ad amplificandum.

VT vitis humilis, serpens multiplici lapsu & erraticè, cùm adminiculis fulcitur sustentaturque, aut ad vlmum adhæret, egregios & præstantes fructus suos ferre videbitur maturos & opportunos: sic equidem diuites, cùm diuitijs abundent, & omnibus bonorum copijs affluant, si ad inopum & egentium miserias subleuandas applicuerint sese, illorum precibus Beatorum immortalitate dignissimos fructus ferent, nec iacebunt terræ sordibus ac cœno demersi. Vitis vt fructus ferat, ad adminicula necesse est, aut ad culmum adhæreat: Diues rebus sæculi distentus, inopum egestati subueniat, vt egentum precibus adiutus, supera & cælestia auidissimè petat. Vitis adhærens ad adminicula sustinet sese, & vuas fert, non solum abundantes, sed vinum maximè necessarium ad vsus & vtilitates humanæ vitæ: diues si locupletari magis, & augere diuitias, quas habeat, concupierit, egentibus stipem corrogantibus opem ferat. Vitis crescit in mirandam altitudinem vlmi fulta præsidio: diues cumulabitur, & augebitur magis ac magis in dies diuini numinis liberalitate, qui munificus & liberalis fuerit in calamitosos & egentes homines. Vt videas diues, qui tantis opibus abundas, quantum momenti situm sit in inopum egestate subleuanda.

Sexta ratio amplificandi ex Similium conglobatione.

CVr ergo in Dei grâtiam non redis, ne fœdus, ac deformis; horribilis, & execrandus Deo, hominibusque infestus videaris? Vt enim noctem, propter caliginem, & tenebras; vt monstrum aliquod, propter deformitatem suam; vt serpentem, propter terrificum aspectum; vt venenum, propter grauitatem damni; vt pestilentia infectos, propter contagionem; vt postremò dæmonem, propter fœditatem & d ritatem suam, insidias passim facientem, & interitum nobis machinantem fugimus, & teipsum omnes boni fugient, & oculis videre non poterunt.

Septima ratio amplificandi cum Antithetis & Comparatione.

AN vero non delectemur magnopere ingenij tui monimentis, hac illustri gloria, quam literarum varia multiplicique cognitione patriæ tuæ comparasti? Arbores bonæ, hortis & solo, in quo satæ sunt, laudem eximiam afferunt: ingenij acumine præcellentes viri patriæ suæ decus & ornamentum insigne sunt. Illud solum præcipuè commendatur, in quo poma ferunt arbores, & fructus præstantissimos: illa celebratur insignis vrbs, quæ viros tui similes, & litteratos, & doctos admodum protulit. Illi tandem horti in magno pretio & æstimatione sunt, qui varijs fructibus abundare videntur ad delitias, & ad hominum victum quotidianum: illa patria magni quoque æstimatur & habetur, quæ claros & omni litterarum laude cumulatos viros ad sustentandam conseruandamque Remp.ub.profert. Atque eò magis, quòd arbores illæ ad oris suauitatem, & ad corporis conseruationem fructus conferunt: patria viros doctissimos, litteratissimos, ad Rerum publicarum constitutionem obseruationemque moderatores idoneos tribuit. Arbores cùm fructibus suis corporibus alendis inseruierunt, amplius nihil emolumenti afferre possunt: sapientes nouis in dies incrementis mortalium animos cumulant, & adaugent. Quid? fructus harum sæpe arborum non omnibus æquè hominibus prosunt, multis sæpe nocent, & perturbant humores corporis præclarè consti-

constitutos: litterati cùm magis ad salutem incubuerint, plura rebus publicis afferunt emolumenta, virijsque detractis, virtutem dominationem & principatum amplissimum tenere faciunt.

Octaua ratio amplificandi, cùm res ipsa proponitur, deinde rei propositæ ratio redditur, postea subijcitur confirmatio, vel certè exornatio per similitudinem, similitudini assumptæ additur assumptio siue redditio, ad quam aliquid aliud adiungi solet.

INter alia multa, quæ Basilius ille Magnus de virtutibus & absolutâ sanctitate scripta posteritati reliquit, ad sacras Religiosorum familias ex Christi Iesu consilijs & sanctissimâ disciplinâ gubernandas, illud imprimis Præfectorum cuiuscunque Ordinis memoriæ commendatum esse voluit, quod ad Spiritum spectat, sine quo, quemadmodum neque sine lucernâ nocturno tempore domum lustrari minimè posse contendebat. Similitudo profectò tanti Patris virtute, illius litteris & consilio, honorificentissimo Magni cognomento, & alumnorum optimo perfectissimoque parente dignissima. Videbat enim quemadmodum sine lucerna nemo obire posset cubicula aliquot, neque partes ædium sine offensione, aut metu peri ubeque passim prolabandi: sic in viam virtutis, & iter sanctitatis absolutæ, nisi Spiritu Sanctorum Patrum, & Christi Iesu ductum & excitatum inire, neque persequi posse; passim autem illum miserrimè lapsurum, & multas grauesque animorum offensiones, & lethales, commissis in Deum immortalem flagitijs & sceleribus grauissimis suscepturum esse. Quin ille concentus & harmonia Religionis, ille ornatus & splendor, tanta Patrum sanctissimorum exempla, à maioribus accepta, nisi posterorum incitatione, quæ maiorum spiritum præ se ferebant, in tenebris & caligine iacere solent. An verò hæc congruere posse quisquam sanâ mente præditus confirmabit? vt, nisi quis spiritum ducat, vitam cum hominibus agat, inter illos versetur, & actiones viuentis suscipiat, qui simul atque spiritum extremum edidit, efflans animam, diem tandem suum obijt. Vt nauis ingressa mare, portum nunquam appellet, quam scientissimus gubernator non moderatus fuerit? sed tempestates subibit turbulentissimas, & fluctibus iactata

ctata demergetur in profundum cum oneribus omnibus, & mercibus maximis, quibus in Indiam onerata duce ſcientiſſimo Gubernatore perueniret: Sic equidem cœtus ſacrarum familiarum, niſi duce & principe Spiritu diuino conſilia Chriſti Ieſu ſequi nequeunt, neque veris & ſolidis virtutibus præditi in cæleſtem Indiam peruenire: ſed paſſim facient naufragia maxima, opprimentur dæmonis inſidijs, & fluctibus mundi ſceleſtiſſimi obruentur. Caro autem bellum ſemper faciens, ſuis illecebris & lenocinijs ſuperabit, atque conficiet. Quid enim Mundus, niſi honores & iactationem ſæculi inaniſſimam obiicit: Spiritus Dei contemptionem & deſpicientiam rerum humanarum? quid dæmon, niſi laqueos intendit, inſidias parat, dies noctesque animum acriter ac vehementer oppugnans: Spiritus dæmoni ſeipſum opponit, præſcriptiones Ordinis, conſilia Patrum ſanctiſſimorum, facta maiorum egregia, & ſanctitatis abſolutionem oſtendit? quid caro, niſi illecebras voluptatum, mollitiem & teneritudinem, atque omnes titillationes, ad integritatem eripiendam, toto corpore perfundere conatur: Spiritus Dei illas virginum palmas, illas virentes, quæ perpetuò florere non deſinant, virginitatis coronas, ſimilitudinem quandam & expreſſum Diuinarum mentium effigiem ante oculos ſtatuit, & in mentibus inſigniter admodum imprimit? Hunc Dei Spiritum B. Dominicus præ ſe tulit ſplendore ſuæ virtutis tot annos ante generi mortalium prænuntiatum, iam inde ab illo tempore, cùm mater catulum inflammatam facem in ore ferentem ſe gerere dicebat in vtero: cùm ſtella eximio & illuſtri fulgore collucenti frons illius pueri adhuc, & in cunis vagientis, lucem circunſtantibus cæleſtem afferre videbatur. Hoc Spiritu, tanquam facibus inflammati ardentibus, illius alumni ſuis concionibus, vitæ præclariſſimis exemplis, omni virtutum ſplendore clariſſimo totum terrarum orbem illuſtrarunt. Hoc eodem Spiritu ductus Beatiſſimus Ignatius, Fundator noſtræ Societatis inſignis, tantam ſæpe, & fronte, & oculis, ac vultu lucem præferebat, vt Dei cæleſtem Spiritum præferre videretur, atque cùm alijs temporibus, tum illo præcipuè, cum Barcinone, cùm Pariſijs, cùm in vrbe Roma ſæpe viſum eſt eximiæ claritatis radijs caput & ora vultusque collucere. Quæ cùm clara, cum illuſtria ſint, tum illa multo clariora & illuſtriora lumina claritatis, quæ Alexander Petronius, medendi ſcientiſſimus Aeſculapius, oculis ſuis videre viſus, iacens in lecto, & graui

 pericu-

periculosoque morbo affectus. Cuius cubiculum cùm sanctissimus Ignatius ingrederetur obscurum omnino, fenestris & foribus conclusis, statim in Sanctissimi Beatissimique Patriarchæ ingressu visum est eximia claritate circunfundi, quàm clarissimè splendere, & media die lucem clariorem diffundere. Sed quid mirum, si lux in illius ore vultuque cælestis ac diuina splenderet, qui lumen Patris Æterni, & imaginem tanti numinis Filium Iesum Principem suæ Religionis imitandum, sequendumque suis alumnis filiisque proposuisset? Id quod declarauit nomen Ignatij, ignem inflammatum, & faces diuinæ claritatis ardentes spirans, & diffundens toto orbe collucentes. Quid dicam de alijs sacrarum nostræ Religionis Familiarum Ducibus & antesignanis clarissimis, eodem suis in præscriptionibus, in suo præstanti instituto, in norma seuerioreque disciplinâ diuinâ claritate micantibus? Sic equidem populus Solymorum medijs in tenebris noctis obscurissimæ iter persequebatur suum, vt præeuntem columnam & tenebras illustrantem suâ claritate suspiceret gens in delicijs habita summo præpotentique Deo. Quòd Reges Magi itinera confecerunt non longa solùm, sed periculosa via: quòd primùm in vrbem Solymorum, deinde in porticum peruenerunt, sidus nouo splendore perfectum causa fuit & dux itineris tantâ alacritate suscepti confectique. Quare qui societatem aliquam, qui cœlum, qui familiam bene moratam, & præclare constitutam habere voluerit, principem actionum suarum præbeat Spiritum Diuinum, si à veritate nunquam voluerit aberrare: quo præsente, omnia ex Christianæ disciplinæ auctoritate, & diuini numinis sanctissimâ voluntate procedent. Quam enim causam afferet aliquis perturbatæ domus, deprauatæ familiæ, filiorum omnibus vitijs inquinatorum, ludorum omnis generis, maximè aleæ, pictorum foliorum, perditæ & euersæ gentis omnino, nisi boni Spiritus absentiam, flagitia patris, & vitam omnibus flagitijs contaminatam? Quòd multi à sacra Religione defecerint, & Lutheri sectam amplexi fuerint, in Anglia, in Germania, in alijs prouincijs labe hæreseos infectis, bonorum inopia magistrorum, qui sunt Spiritus & vita, rectè præclareque agendi initium, sæpe mali attulit istiusmodi, occasionemque deserendæ Religionis. Quorum salutaribus præceptis multi continerentur in officio, & non iuissent tanta cum calamitate animorum perditum sese. Neque enim deficiente Phonasco concentus & harmoniæ duce, cantores

tores persequi possent dulcedinem ac suauitatem mirificè semperque concinentem, qui acutas, medias, & graues voces mirificè congruere facit ex omni parte singulas modulationes, pro debita proportione suauiter ac concinnè præscribendo moderandoque. Quare singulis in rebus, quid Spiritus præstet, & quantum lucis afferat, diligenter consideremus, si nolumus rebus demandatis tenebras & obscuram noctem offundere.

PRæter rationes amplificationis ex Similibus allatas, ordine suo præcipuas aliquot ex Cicerone petitas afferemus, quibus officia continentur Similitudinis varia, suis argumentis locupletata, & schematibus illustrata clarissimis.

Similia ex accommodatione.

ETenim si Deus optimus ac maximus sæpe ventis vehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore, aut morbis inuectis, & latius grassante pestilentia fruges perdidit, vrbes deleuit: quorum nihil odio hominum, sed diuino consilio facit; vt scelera puniat, & ad officium reuocet malis adductos mortales: Atque ea commoda, quibus vtimur; lucem, qua fruimur; spiritum, quem ducimus; à Deo nobis dari & impertiri videmus: quid non intelligimus parentes, à quibus geniti fuimus, & in hanc lucem suscepti, diuinorum consiliorum rationem fuisse consequutos? cùm nos instituendos regendosque habuerint, cùm tot commodis & emolumentis quotidie auxerint, & quidquid habuerint bonorum & honoris, id nobis tribuerint, & post mortem libentissimè liberalissimeque reliquerint, si nos aliquando, vt officium faciamus, & ad meliorem frugem redeamus, reprehendendos puniendosque curauerint? Nisi hoc mirum est, vt quod vim diuinam facere videmus, id mentem parentum nostrorum humanam persequi noluerimus.

Secun-

Secundum genus Similitudinis ad rationem reddendam, cum particulis.

NAm quemadmodum turpe est, petere quod non debetur: sic improbum est, negare quod debeas. Æqua enim ratio est vtriusque, vt & petere, quod non debeatur, sit in signis impudentiæ; & alterum, nolle soluere, in hominem insigniter impudentem cadit.

Tertium genus ad causam quærendam per contentionem, sed primum similia præeunt.

SEd quemadmodum auxerit rem familiarem videamus. Emit agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorum, qui ager neque villam habuit, neque ex vllâ parte fuit cultus, sed quasi ager quidam desertus, atque derelictus longo interuallo, quod bella in locis, in quibus ea geruntur, diuturna esse solent atque calamitosa. Nunc multo pluris est, quàm tunc fuit, atque ex illius fructibus annuis creuit adeo res sua familiaris, vt sit in hoc statu atque fortunâ homo, quâ contentus viuit: tunc erat ager cultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optimâ villâ: tunc nulla vinea, nulla oliueta; nunc vinetum, & olearum multi ordines: tunc pauculæ arbores satæ, nunc omnis generis arborum multitudo maxima: tunc illum paucis quidem nummis dominus mercatus est, nunc maximo pretio propter vtilitates suas non vendet: tunc propter calamitates temporum nullæ delectationes, nullæ amœnitates agri, nunc propter fertilitatem annuam & culturam, voluptates & iucunditates maximæ percipientur: denique tunc, qui nullas incultus habebat vtilitates; nunc cultus, & alijs hortis & prædijs vicinis auctus, satis est, & ad alendam, & ad locupletandam honoratissimam familiam.

Quartum genus Similitudinis, ex simili cum dissimilibus ad laudem B. Dominici.

CVm puer esset B. Dominicus, arbitror sex annos nondum natus, humi iacere malebat, quam in lecto molliter strato, quàm in sinu complexuque parentis aut nutricis acquiescere. Itane vero puer delicatus, in teneris annis, in infantiâ, cum parentes

parentes ad somnum capiendum in lectis mollissimis, omnes domestici, nutrices præsertim inuitarent, & vna mater obsecraret, toto corpore lacrymis, & ploratu plurimo mollitiem huiusmodi respueret? Et cum ille, sic se compararet ad omnes vitæ annos sanctissimè degendos, vt omnem teneritudinem & mollitudinem carnis amandauerit, non laudem eum, non omni ratione commendandum putem? Quid qui in eâ ætate iam cernitur, vt annos multo plures nactus sit, robori & virium tantum habeat, quantum necesse sit ad vim hanc & magnitudinem laboris perferendam? Enim vero perferendi non sunt, qui corroborata iam ætate, magnis viribus, vtroque crure porrecto, corpore sæpius volutato, tanquam suas noctes, & magnam dierum partem iacent in lecto, cum maximâ corporis pernicie, atque adeò animi exitio pesteque teterrimâ, excitante venere motus animi obscœnos, & cogitationes impuras. At quam rem faciunt, atque adeo scelus committunt, vt neque in manibus, neque in auribus, neque in sensibus cæteris, neque in vlla bona cogitatione suscipienda quouis puncto temporis homines se Christianos præbeant. Ita multum in tempus dormiunt, vt agendam rem nullam habere videantur: Ita arctè vt Endymionis somnum capere videantur; ita præterea stertentes, vt omnes persentiant.

Quintum genus in vituperatione, cum enumeratione, exemplis, praeoccupatione.

ETenim quæro, si quis proditor Principe arcis occiso, custode necato, apertâ arce, traditis clauibus, milites qui erant in arce tradidisset, vtrum is clemens & misericors, an inhumanus & crudelissimus haberetur, qui in hunc proditorem non animaduertisset? mihi ferreus & crudelis, qui non supplicium à legibus statutum, & exemplum debitum, vt ad proditorem pœna, ad cæteros metus perueniret, sumendum curaret. Atque hic cæteris ad quoduis simile proditionis scelus committendum ianuam patefecisset in posterum. Quo enim se non proripiet audacia scelerum impunitate proposita? Sic nos corpori huic, huic fætidæ ac putridæ carni, quæ nos ipsos, quæ gratia Dei immortalis, quæ gloria cœlorum, quæ præmiis Beatorum spoliare vult, quæ id egit, quantum in se fuit, vt suis blandissimis voluptatibus & lenociniis nos à

Deo

Deo separaret aliquando, & traderet in virtutem inferorum Principi nequissimo, omnibus modis succensere debebimus, & si vehementissimi in illam fuerimus, cælitum similes habebimur: sin remissiores esse voluerimus, extremæ nobis dementiæ in animarum nostrarum perniciem infamia subeunda est. Nisi verò cuipiam B. Franciscus, vir sanctissimus, Christi Iesu imitator; crudelior per omne vitæ tempus visus fuerit, cùm corporis, cùm suæ carnis auiditatem ita domandam coercendamque curauerit, vt illam, tanquam iumentum, & animal oneribus perferendis emptum, paleis & hordeo ad summum pascendum, omni seueritate tractauerit. Atque alij clarissimi Christi milites sic se gesserunt, vt tanquam hostem omnium teterrimum, carnem suam vinculis & ferro constringentes persequuti fuerint, ne quid de summa comparatæ cœlestis gratiæ minueretur. Caro ad animi fundamenta euertenda sensus omnes accersit, titillationes concitat, voluptates euocat, delicias appetit, attribuit nos trucidandos dæmoni, animosque nostros præcipitandos in sedes inferorum, per omnem sæculorum æternitatem inflammandos, dilaniandos, excarnificandosque legionibus Dæmonis immanissimis. Veremini censeo, ne in hoc hoste omnium nequissimo teterrimoque nimium seuerè statuisse videamini, cùm multo magis sit verendum, ne remissione pœnæ crudeles magis in animum, quàm ne seueritate animaduersionis nimis vehementes in acerbissimum hostem fuisse videamur.

Sextum genus ex similitudine, oppositis, & comparatione, ad laudem.

ADamas tanta firmitate dicitur & stabilitate præditus esse, vt robur illius & vim maximam nullis malleorum ictibus, nullâ contentione virium, non ipsius omnia vastantis ac depopulantis ignis flammis ardentibus quisquam superare possit; tantum autem abest, vt virtus Adamantis admiranda frangatur ac debilitetur, vt ipse contra vim omnem & grauitatem adhibitam, ad infringendum & labefactandum robur inuictum, duritiem quamcunque frangens ac debilitans incredibili virtute contendat, nec vnquam molliri valeat aut leniri, nisi hircino sanguine superatus. Sic equidem B. Damasus, diuinâ virtute præditus, adamantis admodum

simili-

similis, nullis vnquam aduersæ fortunæ flatibus, nullis temporum iniuriis, neque procellis concitatis, nullis denique periculis vitæ suæ dies ac noctes imminentibus, de statu suo dimoueri potuit. Adamas maximâ virtute, valdeque commemorandâ celebratur: Damasus incredibili & inuicto robore commendatus prædicatur. Adamas frangi non potest, neque debilitari virium quacunq; magnitudine memorabili: Damasus nullis inimicorum telis acerrimis traiectus, neque transfixus fuit vnquam. Adamas vim omnem & contentionem malleorum frangit ac labefactat. Damasus inimicorum impetus ac furores repressit, & debilitauit. Adamas vnius duntaxat hircini sanguinis naturam superiorem agnoscit: Damasus Christi Iesu sanguini, quidquid pôtuit, quod fuit maximum ac memorabile, tribuit atque concedit: illius ad tantas dimicationes capitis pro Religione subeundas inuictis viribus prodiit in mediam inimicorum aciem, cum eisdem grauissimas quæstiones habuit, certamina vitæ periculosissima lætus & alacer adiit, ac denique victorias reportauit, & insignia victoriarum clarissima. Atque in hoc Adamante superior Damasus: Adamas enim res mutas, & animâ carentes mollit: Damasus virtutem, principio visam & habitam hominibus difficilem, & horridam, ostendit facilem, & expeditam. Quòd si Adamas ferrum & gladium sua virtute mollem reddit ac lenem: cùm Damasus feritatem tyrannorum diram & immanem ad Christi voluntatem flectat, & intorqueat; quantum inter vnam & alteram duritiem intersit, nemo sanæ mentis ignorat; cùm tigribus, ac leonibus immanissimis, & belluis omni diritate tetrioribus teterrimi Christianæ gentis inimici sua feritate præstiterint. Atque ille sanguis hircinus comparatus ad Christi sanguinem, cuius virtute munitus Damasus tot res præclarè gerebat, & mortem ante oculos versantem sæpe contemnebat, atq; adeò iugulum ipse pro Religione crudelitati carnificum dedit, & alios eiusdem virtutis viribus armatos libenter dare coegit, quid habet laudis & prædicationis? Non immeritò quidem Damaso Adamantis nomen inditum.

Septimum genus amplificandi, ex simili per descriptionem accommodatione.

EX Similitudinis amplificandæ ærario multiplici varioq; datur libera facultas & copiosa ornandi diuersa sacrorum

crorum Annalium loca, quæ Similibus potißimum continentur: quorum nonnulla afferemus exempla.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

COmprehende mentis oculis auem aliquam, pulchram ac venustam, pennarum varietate distinctam, in solitudine lætam atque alacrem, vagam ac solutam, & in camporum planicie modo considentem, salientemque interdum, aut in arbores inuolantem, insidentemque in ramis, huc & illuc oculos conuertentem passim, mouentem caput suum lepidissimum, & prospectantem latè ac iucundè, & quatientem pennas, corpusculumque interdum, & collo promisso sublatove edentem cantus iucundissimos, quos ad tempus exiguum intermittat, repetit postea, persequiturque concentu & harmonia mirabili: donec passis alis sublatisque volatus suscipit in aerem sublimes, vel demissos in terram vsque: quam percurrit, & quasi lustrat, quæritans escam, & rostro eruens, & ore, quoniam tempus æstiuum est, grana colligens. Illa nescia insidiarum, ignara laquei, quem auceps tendit, hac illacque vagatur, & soluta errat, capienda procul dubio, si in laqueos, si in retia aucupis inciderit. Sed quia vel cum paratos laqueos prospiceret, vel quia cum iam parum abesset, quin in insidias incideret, effugit declinauitque laqueos, volatus celeres incitatosque suscipiens, manus effugiens aucupis, se saluam & incolumem conseruauit: quæ in caueam aliter includeretur, aut obtorto collo conficeretur. Similis est procul dubio ratio hominis, cui dies noctesque, singulis horis atque momentis dæmon improbus insidias parat, & omnibus modis atque rationibus capere vellet, & in suam seruitutem adducere, ab immortalis Dei gratia disiunctum abstractumque, modò deliciis & illecebris carnis, blanditiis & lenociniis voluptatum turpissimarum, modò gaudiis, & voluptatibus falsis, modò diuitiis & opibus huiusce sæculi perituris, modò honoribus obiectis, & dignitatibus, ad quas homines per flammas, per vitæ pericula feruntur, capti cæca cupiditate dominandi. Homo verò vbi effugisse manus dæmonis, & intentos laqueos declinasse vidit, cum particeps rationis sit, fugiet profectò quascumque occasiones, ne in foueam incidat, & obruatur,

tinatur, & studiosus diuinæ gratiæ conseruandæ, ne illam effundat, auxilio diuini numinis, quasi pennis sublatis, aliò se recipiet, neque domum ingredietur ludi, non habebit societatem cum improbis, non inibit gratiam cum libidinosis, postremò aucupabitur omne tempus, & cautione prouisioneque diligentissima conatus & insidias nequissimi hostis eludet. Passer enim cùm effugit retia aucupis, illuc non reuertetur vnquam: homo nuntium remittit in perpetuum locis periculosis, & animi commodo infestis. Passer nec punctum temporis immoratur, quin saluti suæ consulat: homo puncto temporis animum periculis omnibus liberat. Passer pennas effert in sublime: homo mentem & cogitationem ad omne salutis præsidium opportunè comparandum excitabit. Auis euolat longissimè, & in aera effert sese: homo ad cœlorum gloriam, ad Beatorum præmia animum eriget, & efferet statim. Denique auis ab eo tempore non illius loci recordatur solùm, sed loca perscrutatur omnia, naturæ solùm instinctu ducta, in quibus possunt insidiæ sibi periculaque parari: homo operam omnem adhibebit ad laqueos omnes inimici omni loco, omnique tempore diligenter studioseque declinandos. Atque eò magis, quòd particeps est rationis, & humanitatis sensu præditus, & iis omnibus armis munitus, quibus nisi volens, nunquam in hostis teterrimi manus incidet. Quid quòd pluris habenda sit animi, quàm corporis salus & incolumitas? Agitur enim animi procul dubio salus, aguntur immortalia cœli bona, agitur felicitas, & dignitas nunquam amittenda, si in Dei immortalis gratia homo ex hac vitâ discesserit. Hanc diligentiam Vates diuinus adhibebat, qui sciens insidiarum dæmonis, optabat pennas sibi columbæ dari, quibus elatus in sublime, fugeret hominum celebritatem & concursum, & euolaret in solitudinem, vbi dies noctesq; diuinæ contemplationi vacaret, superas domus lustraret assidua cogitatione, gaudia repeteret & voluptates Beatorum solidas, liber ab aulæ regiæ negotiis, solutus curis omnibus, quas Regia sedes, & intoleranda imperiorum moles Regibus & Principibus afferre solet. Idem omnes adhibent studium & contentionem cultores religionis absoluti, & numeris omnibus sanctitatis expleti, quos volare Isaias inquit nubium instar, & in superorum efferri palatia, vt ab his terræ sordibus animos abstrahant, flatu spiritus diuini ducantur, & animis erecti in cœlum ascendant, cœlestium ornamentorum splendore colluceant, & diuinam referant similitudinem, & imaginem clarissimam. Quæ Deus im-

mortalis iubeat & velit, quæ consulat, & optet scimus; vt homines animorum singulari propensione virtutem complectantur, & lacrymarum suarum multitudine veniam deprecentur scelerum, quæ obliti sui Creatoris in diuinam maiestatem suscipiunt: denique vt virtutum suarum exemplo, & actionum sanctitate maximarum vberes ac fœcundas reddant quascunque sedes & oras, in quibus principes perfectionis tam consummatæ vigeant, & inseruientes diuino semper numini cum mortalibus versantur. Ecce enim nubes quocunque flatus eas ventorum incitata celeritate propulerit, celeriter aduolabunt; si remissior & lenis fuerit, lenitatem & suauitatem flantis auræ sequentur: Christi milites nihil præter voluntatem Dei, præter mandata eius quærunt, nec agunt; nec vehementius, nec lenius commouentur. Nubes ad Dei voluntatem flante vento idoneo aquas in sola terrarum, ad terræ fœcunditatem, fertilitatemque mittunt: concionatores sanctissimi cœlestes aquas diuini Verbi, ad irrigandos & vberes fœcundosque reddendos mortalium animos, è publicis celebrioribusq; suggestis effundunt. Nubes volatu celeri velocique admodum aeris spatia longissima breuissimo temporis momento præteruolant: viri sanctitate præstantes, quæ loca non obeunt, quæ oppida, quas ciuitates non lustrant, quos gentium ac nationum disiunctissimarum fines vltimos non penetrant, vt ad diuini Numinis cultum religionemque expertes nostræ Fidei traducant? Nubes, quâ sæpe videntur formâ? quàm nitida & illustri? viri religionis celebritate clari, quo candore, quo gratiæ decore, quo splendore diuinorum ornamentorum insignes cernuntur? Nubes denique cùm radiis solis fulgentibus vestiuntur, & ex omni amiciuntur parte, quem auri splendorem, claritate solis illustriorem, diffundunt ex omni parte? Viri virtutis præstantia celebrati, diuini Numinis gratia illustrati, sempiternæ iustitiæ solem, Deum ipsum immortalem, suæ sanctitatis splendore referunt, & ante mortalium oculos constituunt: quorum aspectu componere se homines ad virtutis studium, corrigere morbos deprauatos, & exemplo tantæ claritatis æterni Numinis sanctitatem in viris sanctissimis agnoscere, & modis omnibus imitari conantur.

* *
*

Secunda exercitatio ad similitudinem superioris, ex descriptione, & accommodatione per alteram descriptionem, cum dissimilibus & exemplis.

Erraui sicut ouis, quæ periit.

OVis vagatur & errat, ab ouili disiuncta segregataque suo, per nemora, per campos, per montes, per valles altissimas, per loca frondibus ac virgultis interclusa, difficultatibus ac periculis plenissima, sui ipsius inscia, nescia gregis, nescia reliquarum ouium, & errans, & vagans huc illucque circumspectat, consistitque nonnunquam balans, si quam sui generis sociam, si pastorem prospiciat, & balatu plurimo se desertam ac solam in solitudine vasta queritur: lupus autem procul prospectam inuadit inhiante ore, discerpensque ac dilanians deuorat faucibus apertissimis. Quid igitur homo faciet, qui peccatum capitale committens, perfidiæ scelere contaminatus, à Domino Creatoreque suo defecit, qui vias iniquitatis & nequitiæ multos dies ambulauit, & tanquam ouis vagans & errans, faucibus mortis, inferorum tenebris iam pridem addictus, ab illo puncto temporis, quo à diuini Numinis maiestate turpiter ac nefariè desciuit, cruciatus & flammas inferorum commeruit in perpetuum? non perisse iam diu, non mortem obiisse teterrimam, non mirum videri debet illum in noctis sempiternæ sedes, luctus ac mœroris plenissimas, & flagrantes ardore flammarum æterno deiectum vi non diu fuisse? in tantis præsertim dæmonis inimicitiis, in tanta sanguinis mortalium hauriendi cupiditate maxima; in ruina miserabili, in ærumnæ mortiferæ luctuoso calamitosoque casu. Ouis ab ouili discessit; homo à Creatore suo. Ouis reliquit gregem sui generis; homo Deum, ad cuius similitudinem & imaginem creatus est. Ouis in dumeta sentesque horrificos incidit; homo in foueas, & prærupta peccatorum præcipitia. Ouis sine pastore, sine custode, luporum ori ac faucibus præda derelicta est; homo Christi Iesu gratia destitutus, dæmonis execrandæ crudelitati expositus. Ouis ore ac dentibus lupi discerpta, periit miserabiliter; homo rabie hostis crudelissimi, principis

inferorum excarnificatus; quas plagas, quæ vulnera letalia sæpissimè in animo accepit? Ouis per sylu«s, per montes vagans & errans, balare non desinit, si pastoris sibilum audit, quo reuocetur, & in gregem amissum retrahatur: homo quid aliud debet facere, nisi gemere, nisi lamentari, nisi collacrymari dies noctesque, nisi deplorare calamitatem suam, execrari perfidiam, detestari scelus, lugere ruinam ex tam alto cœlestis gratiæ gradu per scelus & nequitiam amissæ, constanter polliceri promittereque diuino Numini mores alios, & aliam in posterum vitæ rationem; denique non modò libenter & vltro fateri delicta sua, verùm etiam precari veniam, & boni pastoris Christi Iesu de cruce pendentis, & peccatorem in suam amicitiam reuocare cupientis, & in vulnus lateris sanctissimi patens & apertum accersentis, sibilum expectare: vt ignoscat, ignoscat, inquam, & in amicitiam suam lugentem ac deplorantem flagitia sceleraque commissa recipiat. Sic bonus ille paterfamilias filium perditum ac profligatum, post exhaustum patrimonium, post dissipatam hæreditatem suam, & in turpes & in nefarias libidines effusam, & libidinum ac turpissimarum voluptatum pœnitentem, & in patrios redeuntem lares, ac patris opem & misericordiam deposcentem, sordidatum & squalentem non excepit solùm, & recepit in amicitiam suam, sed obuiam eidem prodiens, & amplexus & osculatus, veste candida pellucentique induit; & conuiuium concelebrauit magnificentissimum, tota familiâ gestiente gaudiis omnibus ac lætitiis, atque adeò musicæ concentu suauitateque iucundissimâ totâ domo personante. Sic bonus pastor, mitis & mansuetus Iesus, vagas & errantes oues singulis momentis ad peccatorum veniam, & ad reditum in suam gratiam inuitat. Qui quâ est infinitâ mansuetudine, quâ misericordiæ magnitudine præditus, non vult peccatoris pestem & interitum vltimum; sed vt ad se redeat, & veniam peccatorum efflagitet. Id latro bonus palàm ostendit, qui quamuis nefarius, & infamis, & humani sanguinis effusi crudelitate percitus, tamen veniam petens, vna duntaxat regni cœlestis mentione facta, vna obsecratione supplici, vt sui ipsius meminisse vellet Christus Iesus, cùm regni cœlestis solium celsissimum ascendisset; non modò veniam consequutus est, sed illo die ex ore Christi Iesu audiuit, cœlestis aulæ regnum immortale consequuturum esse, & quidem sine dubitatione. Quod eò magis sperare debet homo,

mo, quibuſcunque peccatis & ſceleribus inquinatus, quo paſtoris nomine magis dignus eſt Chriſtus Ieſus, qui in montis Caluariæ verticem ac ſumma iuga conſcendit, vt ſparſas, & diſſipatas; vagas, & errantes oues ab ouili ſuo, compellaret ſibilo ſuæ benignitatis, & vt ex ore ac faucibus Leonis rugientis, & animorum perniciem ſitientis, eriperet poſt tot iniurias, poſt virgas, poſt ſpineam coronam, poſt crucem ſuis humeris comportatam, ſpiritum extremum exhalauit in ligno crucis ſanctiſſimæ pendens, inter duos interiectus latrones.

Tertium exemplum ex eadem ratione amplificandi.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.

CVm quis negotij conficiundi cauſa locum aliquem petiturus eſt, non modò feſtinatione ſummâ properando accelerandoque magnis itineribus diurnis, & aliquando nocturnis contendere conſueuit; ſed mutatis ad celeritatem equis, currendo quanta velocitate poteſt, & tantos faciendo proceſſus, vt non currere, ſed auolare videatur. Sic equidem, viri omni ſanctitate cumulati cunctorum vitæ ſuæ dierum viam ita pergunt, nec conſiſtendo minimum, neque à contento ſemel curſu, ſemper regia non ſolum & directa mandatorum Dei immortalis, ſed Chriſti Ieſu conſiliorum ſemitis anguſtiſſimis; vt ſuperatis difficultatibus, fractis & compreſſis carnis perturbationibus, alacres & erecti, aſſiduo conſtantique curſu progreſſiones maximas faciant. Tantus autem curſus eſt illis in itinere perfectionis abſolutæ, ſic euolant & feruntur in cœlum, vt ab humanis abſtracti, curſus in cæleſtem aulam dirigentes, admirabili celeritate curriant. Dant operam homines, vt iter arripiant cum celeritate: viri optimi ſumma etiam velocitate contendent. Illi currunt, vt eò, quò contendunt, celerius perueniant; hi curſus maximos ſuſcipiunt, vt in perfectionis viam velocius progrediantur. Illi ſic currunt, vt ſi opus fuerit, per depoſitos equos properent, & accelerent: hi ſic curſus currunt velociſſimos, vt ſingulis momentis, accuratis, & ex Chriſti Ieſu diſciplinâ, ad curſus virtutis incitandos ſuſceptis optimarum actionum exercitationi

tationibus vtantur. Illi sic currunt, vt auolare videantur, cursu maiore multa velocitate facto: hi eò vsque volant, & tam altè, vt altius euolare non possint, pennis diuini Spiritus in cœlum sublati, & cum Beatorum agminibus nunquam non cogitatione versantes. Is erat profectò Dauid qui, quanquam regni negotiis grauissimis distentus, in medio concursu conflictuque suarum occupationum, nunquam immortalis Dei cogitationem ex animo deponebat, media autem nocte surgebat, & somnum intermittens, diuinæ Maiestati laudes summa cum religione tribuebat. Tanti autem habebat præcepta diuini Numinis, & illius placita sanctissima, vt auro gemmisque pretiosissimis præponeret. Ab illo verò tempore cum B. Ermenegildus Læandri salutaribus monitis & adhortationibus ab hæreseos paternæ prauitate traductus fuit ad nostram Religionem, quanta cum alacritate verum Religionis iter suscepit? in retinenda Religione non minus enixus fuit, quam in vita conseruanda elaborare & eniti solent homines vitæ cupidissimi, ac multo quidem vehementius, tan â veritatis luce perspectâ, tot ac tantis Beatorum præmijs cognitis. An ille quidquam amplius facere potuit, cùm in medias acies pro Christianâ Religione seipsum coniecit? cùm filium Principem & hæredem regnorum, cùm Ingundim vxorem charissimam, splendidissimamque fœminam, Regum Galliæ stirpe procreatam, obsides Ducibus Italorum dedit? cum se passus est in custodiam coni ci, in carcerem angustum & caliginosum detrudi, vinculis om ibus acerrimis, & pondere premi catenarum grauissimo? cum denique iugulum crudelissimi carnificis offerre securi non dubitauit, regno, vitaque, quæ duo generi mortalium charissima sunt, spretâ. magnanimiterque contemptâ. Quid ille Sanctissimus, Beatissimusque Galliarum Rex Ludouicus fecit, fidei Christianæ cultor eximius? quantâ fuit integritate & innocentiâ, qui nulla per omnem vitæ suæ cursum mortiferi criminis labe suum animum infecit? quam Religionis studiosus extitit, qui colere, tuerique fidem sic studuit, vt ætate sua felicissima Galli diuinum cultum mirè propagatum amplificatumque viderint? qua demissione? qua abstinentia? qua pietate? qua denique patientia fuit, & charitate singulari? qui inediam corporis multos dies ferebat omni vitæ decursu, non solum solennibus matris Ecclesiæ ieiunijs contentus: cum ipse Xenodochia, quamuis in regia dignitate collocatus, obire: & iacentes in lectis pauperes ægrotantes inuisere, consolari,

ſolari, omni humanitate complecti ſoleret? cùm Aſſertoris Ieſu Chriſti exemplo ſuccenſus, abiecto ornatu regio atque cultu, maieſtate auguſtiſſima celſiſſimaque venerando, regali ſolio & inſignibus regijs relictis, ſuæ celſitatis altiſſimæ prorſus oblitus, ad pauperum pedes abiecerit ſeſe, & eos regijs manibus attrectauerit, & abluerit, atque adeò ſumma demiſſione fuerit & oculis collacrymantibus oſculatus? cùm denique propagandæ Religionis cupiditate flagrans, exercitus omni copiarum genere abundantes, rebus omnibus ornatos & inſtructos, in hoſtes fidei Chriſtianæ teterrimos eduxerit; cumque in illorum oculis & ore caſtra poſuiſſet, & prælium committere, ſigna acriter & vehementer conferre vellet, in ipſa prælij ineundi cogitatione, graui peſtilentia de medio ſublatus exceſſerit? Sed Reges omittamus alios, omittamus exempla noſtræ Religionis Heroum, & Regis celſiſſimi curſum è cœlorum ſedibus in hæc infima terrarum ſola, inſtar Gigantis fortiſſimi valentiſſimique, contemplemur è cœlo in Virginis vterum, ex Mariæ viſceribus in præſepe, è præſepi in Ægyptum, ex his & alijs terrarum & prouinciarum locis pro generis humani ſalute peragratis, in crucem, curſum quanta cum celeritate cucurriſſe videbimus? Hæc equidem exempla ſanctiſſima & nos magis incendere debent, & ad virtutis iter magis inflammare, quanto magis in clarioribus & cum dignitate florentibus viris, & in ipſo Sanctitatis & Religionis auctore Chriſto Ieſu eminere, & elucere cernimus. An verò patiemur homines huiuſce ſæculi pro rebus fluxis ac perituris, pro mercatura exercenda, pro quæſtu faciendo non adeò ſæpe magno, tot itinera facere, tam longa, tam difficilia, tam multis periculis expoſita; maria tranſmittere plurima, & aliquando minimè ad nauigandum idonea tempeſtate: pro gloria Beatorum, pro regno immortalitatis obtinendo, tantopere otio ac deſidia langueſcere, tanquam tardas pecudes, & ventri ſemper obedientes? ſic in his facultatibus ſæculi comparandis, tantam homines diligentiam adhibebunt, & ijdem in cœlorum diuitijs deſides ac negligentes erunt? gloriam huiuſce ſæculi ardentibus animis ſitient? gloriam cæleſtis aulæ non omni ſtudio comparandam curabunt? honores eiuſdem ſæculi tanto cum animorum periculo contendent? nulla contentione corporis nec animi ad Beatorum dignitates aſpirabunt? Quod humanum, quod caducum eſt, terra marique quæretur? quod cæle-

cæleste, quod æternum est, repudiabitur, abiicieturque? Denique ad fæcem, & sordes tam alacres & læti feremur, ad decus, & ad gloriam cælestem sic erimus abiecti, iacebimusque prostrati more rituque rationis expertium, & Christiana Religione carentium? Quæ est ista tanta mortalium desidia? qui languor? quæ tanta suorum animorum obliuio? Decurrebant viri sanctissimi virtutis cursum tanta cum alacritate, quòd præsidijs maximis muniti, quòd omnibus diuinis adiumentis excitati, stare quidem, neque sedere potuissent otiosi: ardebant illi flagrantibus accensi amoris æterni facibus, subsidijs cælestibus, tanquam calcaribus & stimulis admotis, progressiones faciebant mirabiles: vt Aquilæ regiæ & excelsæ sublimi admodum volatu ex hominum oculis abducebant sese; homines verò negotijs huiusce sæculi, curis, & occupationibus distenti, occasionibus plurimis, & foueis, in quas passim incidunt, hac imbecillitate carnis, atque adeò tot hostium immanissimorum multitudine deprimuntur in profundum. O cæcam hominum amentiam! O furorem & insaniam intolerandam! Quasi illi viri, tanta sanctitate cumulati, natura vestra, vestra hominum conditione non fuerint, & rebus omnibus, quibus vos implicari vestros animos misertimè dicitis, non illi bellum fecerint grauissimum & assiduum? Vos etiamsi idem fecissetis, non de tot ac tantis inimicis capitalibus prædas maximas facturos esse speraretis? Idem, idem inquam, Deus est præpotens, & inuictissimus, qui profectò, si vos compararetis vestros animos ad suorum munerum largitatem, eosdem cumulatè satis magnificeque locupletasset: & quod Dauid de seipso, vos de vobis omnibus lætè nimis ac iucundè prædicaretis. Cucurrisse igitur se, dicit Dauid, viam mandatorum diuinorum incredibili concitataque celeritate: quando precor? cùm Deus Optimus Maximus animum illius consolabatur, cùm suauitate iucunditateque sua demulcebat, cùm afficiebat muneribus ac donis cælestibus, cum sic reficiebat & recreabat abundantia diuinæ gratiæ, sic incitabat & inflammabat facibus amoris æterni flagrantibus, cum sic donis dona, munera muneribus cumulabat, & augebat, vt alacritate mirabili non iter, sed cursus inaudita celeritate, gaudijs omnibus ac lætitijs exultans ac triumphans, facere videretur: Vsque eò, vt nullis neque molestijs, neque angoribus, nullis casibus neque ærumnis, nullis temporum procellis, neque fortunæ vicissitudine deficeret,

ceret, neque frangeretur, neque debilitaretur animo. Amabo non eorum omnium bonorum participes fieri vos poteritis? non abundare omnibus his copijs & opibus Sanctorum? non sic affluere redundareque tanta multitudine magnitudineque voluptatum, iucunditatumque verissimarum, si essetis illi vos omnes, qui debetis esse? si Deo immortali egregiè fideles? si crebrò per Confessionem animos elueretis? si sacro vos cælestique pane octauo quoque die reficeretis? si seruandæ legis diuinæ tanta vobis cura fuisset & studium, vt non modo capitale peccatum odio habuissetis maximo, sed leuiorum culpam quamcumque? Si nihil nisi ex voluntate Diuini numinis appeteretis, si meditationi, si contemplationi rerum diuinarum tempus impertientes, vestras ad Domini voluntatem, & Sanctorum facta præclarissima, vestras inquam actiones conformaretis; quod Dauid sanctissimus, id vos sine dubitatione consequeremini.

DISSIMILIVM EXERCITATIO TRACTATVR EISDEM MODIS, quibus Similium vsus.

Amplificationes Dissimilium ex Cicerone petitæ. Primum genus, ex contentione Dissimilium ad vituperationem & laudem.

Hic fuit humili genere natus, ille claris ortus parentibus: ille inops & egens rerum, hic locuples & copiosus; ille obscurus & humilis, hic clarus & illustris; ille nullo nomine, nullis litteris, hic celebritate famæ, conspicuus, omnibus litteris atque studijs instructus: ille deformitate oris, & corporis prauitate, hic dignitate oris, & omnibus corporis lineamentis politus & ornatus: ille horridus & incultus, barbarus & agrestis, hic omni cultu & humanitate politissimus, ad speciem & elegantiam aulicorum. Denique cum ille sordidus, hic honestus: ille flagitijs omnibus

contaminatus, hic omnibus virtutum donis ac muneribus instructus. Vt si hominem deterrimum quisquam fictis, conquisitisque vitijs deformatum vellet inducere, si idem virum maximis, & clarissimis virtutibus præditum, in illo turpitudinis, in hoc virtutis exemplum apparet.

Secundum genus, cùm paria paribus referuntur, ad vitup. rationem.

EX hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc libido: hinc diligentia, illinc desidia: hinc pietas, illinc impietas: hinc Religio, illinc hæresis: hinc Fides, illinc fraudes: hinc temperantia, illinc ebrietas. Denique demissio, liberalitas, patientia, virtutes omnes certant, cum arrogantia, auaritia, iracundia, cum vitijs omnibus: postremo bona mens cum deprauato iudicio, prudentia cum amentia, bona denique spes cum omnium rerum desperatione confligit. In huiusmodi certamine ac prælio nonne, etiam si hominum studia deficerent, Deus ipse immortalis coget à præclarissimis virtutibus tot à tanta vitia, à bonâ & Christianâ causâ prauam ac perditam superari?

Tertium genus, cùm crebra crebris opponuntur, ad laudem.

ATque ego sic existimo, in hac contentione, in hoc appetendæ cathedræ certamine, Academiæ potius, quàm mei ipsius; scholasticorum, quàm nostræ vtilitatis; honoris publici, quàm priuati; officij debiti, quam patriæ; iustitiæ, quam vllius offensionis à me verba esse facienda.

Quartum genus, ad conciliandum ex numerosâ Dissimilium circumscriptione cum Enthymematis.

SEd pro Religionis Christianæ dignitate atque gloriâ, quoniam bellum contra Anglos susceptum est, videte quem Hispanis animum retinendum putetis. Carolus Imperator sæpe exteris gentibus obsidione pressis, occurrendum non dubitauit; nos tot incommodis & damnis acceptis, quo tandem animo

animo esse debemus? Barbarossa, quod longè ab Hispanis prædabatur, tunc Carolus Imperator totius Africæ propugnaculū, quoad cepit, oppugnare vehementissimè non destitit: vos Draquen prædonem inultum esse relinquetis? qui multas equidem Hispanorum insulas, & vrbem Lusitaniæ, florentissimam Vlyssipponem tentauit inuadere? Carolus externas gentes, & nihil ad regnum nostrum spectantes, ab hostibus obsessas & oppressas obsidiones periculo liberauit: vos vestras fortunas, merces & classes negligetis? prædas procul ab Hispaniæ sedibus factas bello Carolus Imperator persequutus fuit: vos tot insularum, & vrbis maximæ obsidionem, & impetum audacissimum inultum relinquetis? Videte ne, vt Carolo pulcherrimum fuit tantam nobis rei bellicæ gloriam reliquisse: sic nobis turpissimum sit, quod à tanto Imperatore propositum fuerit Hispaniensis gloriæ defendendæ exemplum minimè petijsse.

Quintum genus, ad reprehensionem.

IAm hoc prope iniquissimè comparatum est: quòd in corpore ornando, vt quisque est locupletissimus, ita vestes sumptuosæ pretiosæque nimium quæruntur: in animi cultu, vt quisque potentissimus est, ita negligentissimus, sordidissimusque videtur. Nisi fortè hæc causa est, quòd corporis ornandi multum periculi est, animi verò summum & maximum discrimen, scilicet homo corpus vestitu contrahit, demittit spiritum, nulla intumescit arrogantia, non obest animo, multò paratior est ad obtemperandum.

Sextum genus, ex Dissimilibus duntaxat, cum gemina repetitione ad iracundiæ affectus.

ARma defert Vlysses, qui eloquentiâ præcipuè florebat: adimuntur Aiaci, qui fortitudinis laudem ex contentione deportauit. Arma defert Vlysses, qui Aiace Telamonio fortitudine fuerat inferior: adimuntur Aiaci, qui secundus fuerat ab Achille Græcorum fortissimo. Arma defert Vlysses, qui non modò maiorem in bello gloriam non comparauerat, sed neque æqualem: adimuntur Aiaci, sine quo Græci sæpe superati fuissent. Arma defert Vlysses, qui consilium attulit in castra Græcorum: adimuntur Aiaci, qui res præclaras gesserat, & strages maximas ediderat inimicorum.

Arm

Arma defert Vlysses, qui propter eloquentiam legationes obierat, & dicendo vtilitates aliquas præbuerat: adimuntur Aiaci, qui propter fortitudinem dux inuictissimus pugnis & prælijs acerrimis vires fregerat atque contuderat Troianorum. Denique arma defert Vlysses, qui neque gladio, neq; armis vnquam vsurus esset in hostes: adimuntur Aiaci, qui si ea detulisset superstes in Græciam reuersus, hostilia æternaque bella confecisset omnino.

Septimum genus, ad debacchandum enumeratione, naturâ, legibus, officijs hominis.

TE nunc, nobilis Antoni, te, inquam, lectissimum & ornatissimum adolescentem appello, abs te officium tuum debitum generi & virtuti requiro & efflagito. Cur in Sebastianum, qui laudem honoremque familiæ vestræ detrahere conatus est, non inueheris? cur genus tuum defendendum non arbitraris? cur alij illius partes suscipiunt? cur onus tuum sustinent? cùm leges sæculi iubeant, vt partes generis ita sui quisque defendat, vt illud nec minima quidem iniuria affici permittat? In istum non vlcisceris? qui violauit magnâ ex parte nobilitatem generis Gusmaniorum, & tot probris & contumelijs parentem tuum affecit? Quisnam igitur, per Deum immortalem, tuebitur patris tui memoriam mortui? quis laudem atque decus conseruabit virtutis, si tu eam relinquis atque deseris? neque solum spoliatam honore suo patiere, sed etiam spoliatorem auctoremque inultum relinquens? adsunt homines serui tui, parentis semper egregiè fideles administri, certiorem te faciunt, nobilem Diegum parentem, maximis rebus gestis nobilitatem maiorum suorum conseruasse, atque apud cæteras nationes & inimicas Hispaniarum, memoriam sui nominis reliquisse, hanc aduersarium tuum familiam multis nomini suo contumelijs, & iniurijs impositis delendam extinguendamque curauisse. Orant te atque obsecrant, vt parenti tuo honorem, generi tuo laudem gloriamque restituas, vt quam claritatem parentum tuorum maiores amplificauerunt, eam ab inimicis tuis violatam, per te redditam ac restitutam videant. Quid aut his respondere honestè potes, aut illis facere, vt à te officium ac pietatem patri debitã implorent? adsunt & implorant, potes tuis opibus paternæ laudis amplitudinẽ Antoni tueri, potes præsidio tuorum

tuorum plurimo, potes robore ac virtute, potes alijs multis rationibus. Omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur: non præripio fructus officij tui, non alienam laudem alijs appetendam defero. Non est pudoris fratris tui, minoris natu, nobili Antonio, natu maximo, florentissimo adolescente, viuo & incolumi, se præcipuum propugnatorem patris dedecorati vltoremque profiteri; si suscipient paternæ laudis patrocinium, fratrem adiutorem non solùm adesse paternæ defensioni oportebit, sed etiam omnes prædicare conciues, nobilis Antonij eiusmodi esse virtutem, vt patris honos, ab eo, qui tenet mortui locum, filio maiore natu defendatur. Sin aliquid te impediet, sin hoc, quod abs te postulo, minus ad pietatem filij pertinere arbitrabere, non frater minor solùm, sed etiam aliquis Patri amicus succedet vicarius tuo muneri, suscipiet partes, quas tuas esse videbat: ne cineres patris tui, ne tanta virtus conqueratur, patriam suam hominibus de Republicâ bene meritis, & defensoribus acerrimis ingratè non adfuisse, illorumque honorem sui similibus defendendum minimè demandasse. Fuerit apud alios fortitudo decorata Ducum, ornati fuerint Imperatores momimentis & triumphis gloriosis, in æternâ fuerint gloriâ defensores Rerumpub. (neque enim hominibus de suâ familiâ solùm, sed vniuersæ ciuitati commendati videbantur) & non erit pro patre tuo aliqua conciu s pars virilis eius ciuitatis, quam pater tuus sua gloria claram illustremque reliquit? præcipuè quòd in his artibus boni ciues pro sua parte simul vna versantur, custodia, defensione ciuitatis, odio improborum: quæ cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quàm ista, qua cognati delectantur generis & nominis. Repeto abs te Sebastiane nomen nobilis Diegi: repeto gloriam & virtutem istius inuicti Ducis: honos eidem restituatur per vos principes virtutis, clarissimosque viros, patriæ Reique publicæ studiosos. Hæc abs te non sanguine coniuncti, non nobilis Antonius, non inquam nobilis Antonius, filius illius maximus natu postulat, sed qui laudem gloriamque defensorum patriæ tuendam conseruandamque susceperunt. Non vereor ne hoc officium meum Antonio non probem, qui cùm res maximas gesserit, monimentaque suarum rerum maximè conseruare velit, atque in hoc elaboret, profectò volet, hæc non solùm suis posteris, verùm etiam omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus defendenda nobis Diegi ornamenta

inferorum excarnificatus, quas plagas, quæ vulnera letalia sæpissimè in animo accepit? Ouis per sylu.s, per montes vagans & errans, balare non desinit, si pastoris sibilum audit, quo reuocetur, & in gregem amissum retrahatur: homo quid aliud debet facere, nisi gemere, nisi lamentari, nisi collacrymari dies noctesque, nisi deplorare calamitatem suam, execrari perfidiam, detestari scelus, lugere ruinam ex tam alto cœlestis gratiæ gradu per scelus & nequitiam amissæ, constanter polliceri promittereque diuino Numini mores alios, & aliam in posterum vitæ rationem; denique non modò libenter & vltro fateri delicta sua, verùm etiam precari veniam, & boni pastoris Christi Iesu de cruce pendentis, & peccatorem in suam amicitiam reuocare cupientis, & in vulnus lateris sanctissimi patens & apertum accersentis, sibilum expectare: vt ignoscat, ignoscat, inquam, & in amicitiam suam lugentem ac deplorantem flagitia sceleraque commissa recipiat. Sic bonus ille paterfamilias filium perditum ac profligatum, post exhaustum patrimonium, post dissipatam hæreditatem suam, & in turpes & in nefarias libidines effusam, & libidinum ac turpissimarum voluptatum pœnitentem, & in patrios redeuntem lares, ac patris opem & misericordiam deposcentem, sordidatum & squalentem non excepit solùm, & recepit in amicitiam suam, sed obuiam eidem prodiens, & amplexus & osculatus, veste candida pellucentique induit; & conuiuium concelebrauit magnificentissimum, tota familiâ gestiente gaudiis omnibus ac lætitiis, atque adeò musicæ concentu suauitateque iucundissimâ totâ domo personante. Sic bonus pastor, mitis & mansuetus Iesus, vagas & errantes oues singulis momentis ad peccatorum veniam, & ad reditum in suam gratiam inuitat. Qui quâ est infinitâ mansuetudine, quâ misericordiæ magnitudine præditus, non vult peccatoris pestem & interitum vltimum; sed vt ad se redeat, & veniam peccatorum efflagitet. Id latro bonus palàm ostendit, qui quamuis nefarius, & infamis, & humani sanguinis effusi crudelitate percitus, tamen veniam petens, vna duntaxat regni cœlestis mentione facta, vna obsecratione supplici, vt sui ipsius meminisse vellet Christus Iesus, cum regni cœlestis solium celsissimum ascendisset, non modò veniam consequutus est, sed illo die ex ore Christi Iesu audiuit, cœlestis aulæ regnum immortale consequuturum esse, & quidem sine dubitatione. Quod eò magis sperare debet homo,

mo, quibuſcunque peccatis & ſceleribus inquinatus, quo paſtoris nomine magis dignus eſt Chriſtus Ieſus, qui in montis Caluariæ verticem ac ſumma iuga conſcendit, vt ſparſas, & diſſipatas; vagas, & errantes oues ab ouili ſuo, compellaret ſibilo ſuæ benignitatis, & vt ex ore ac faucibus Leonis rugientis, & animorum perniciem ſitientis, eriperet post tot iniurias, poſt virgas, poſt ſpineam coronam, poſt crucem ſuis humeris comportatam, ſpiritum extremum exhalauit in ligno crucis ſanctiſſimæ pendens, inter duos interiectus latrones.

Tertium exemplum ex eadem ratione amplificandi.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.

CVm quis negotij conficiundi cauſa locum aliquem petiturus eſt, non modò feſtinatione ſummâ properando accelerandoque magnis itineribus diurnis, & aliquando nocturnis contendere conſueuit; ſed mutatis ad celeritatem equis, currendo quanta velocitate poteſt, & tantos faciendo proceſſus, vt non currere, ſed auolare videatur. Sic equidem, viri omni ſanctitate cumulati cunctorum vitæ ſuæ dierum viam ita pergunt, nec conſiſtendo minimum, neque à contento ſemel curſu, ſemper regia non ſolum & directa mandatorum Dei immortalis, ſed Chriſti Ieſu conſiliorum ſemitis anguſtiſſimis; vt ſuperatis difficultatibus, fractis & compreſſis carnis perturbationibus, alacres & erecti, aſſiduo conſtantique curſu progreſſiones maximas faciant. Tantus autem curſus eſt illis in itinere perfectionis abſolutæ, ſic euolant & feruntur in cœlum, vt ab humanis abſtracti, curſus in cæleſtem aulam dirigentes, admirabili celeritate currant. Dant operam homines, vt iter arripiant cum celeritate: viri optimi ſumma etiam velocitate contendent. Illi currunt, vt eò, quò contendunt, celerius perueniant: hi curſus maximos ſuſcipiunt, vt in perfectionis viam velocius progrediantur. Illi ſic currunt, vt ſi opus fuerit, per depoſitos equos properent, & accelerent: hi ſic curſus currunt velociſſimos, vt ſingulis momentis, accuratis, & ex Chriſti Ieſu diſciplinâ, ad curſus virtutis incitandos ſuſceptis optimarum actionum exercitationi

tationibus vtantur. Illi sic currunt, vt auolare videantur, cursu maiore multa velocitate facto: hi eò vsque volant, & tam altè, vt altius euolare non possint, pennis diuini Spiritus in cœlum sublati, & cum Beatorum agminibus nunquam non cogitatione versantes. Is erat profectò Dauid qui, quanquam regni negotiis grauissimis distentus, in medio concursu conflictuque suarum occupationum, nunquam immortalis Dei cogitationem ex animo deponebat, media autem nocte surgebat, & somnum intermittens, diuinæ Maiestati laudes summa cum religione tribuebat. Tanti autem habebat præcepta diuini Numinis, & illius placita sanctissima, vt auro gemmisque pretiosissimis præponeret. Ab illo verò tempore cum B. Ermenegildus Læandri salutaribus monitis & adhortationibus ab hæreseos paternæ prauitate traductus fuit ad nostram Religionem, quanta cum alacritate verum Religionis iter suscepit? in retinenda Religione non minus enixus fuit, quàm in vita conseruanda elaborare & eniti solent homines vitæ cupidissimi, ac multo quidem vehementius, tanta veritatis luce perspectâ, tot ac tantis Beatorum præmijs cognitis. An ille quidquam amplius facere potuit, cùm in medias acies pro Christianâ Religione seipsum coniecit? cùm filium Principem & hæredem regnorum, cùm Ingundim vxorem charissimam, splendidissimamque fœminam, Regum Galliæ stirpe procreatam, obsides Ducibus Italorum dedit? cum se passus est in custodiam coniici, in carcerem angustum & caliginosum detrudi, vinculis omnibus acerrimis, & pondere premi catenarum grauissimo? cum denique iugulum crudelissimi carnificis offerre securi non dubitauit, regno, vitaque, quæ duo generi mortalium charissima sunt, spretâ, magnanimiterque contemptâ. Quid ille Sanctissimus, Beatissimusque Galliarum Rex Ludouicus fecit, fidei Christianæ cultor eximius? quantâ fuit integritate & innocentiâ, qui nulla per omnem vitæ suæ cursum mortiferi criminis labe suum animum infecit? quam Religionis studiosus extitit, qui colere, tuerique fidem sic studuit, vt ætate sua felicissima Galli diuinum cultum mirè propagatum amplificatumque viderint? qua demissione? qua abstinentia? qua pietate? qua denique patientia fuit, & charitate singulari? qui inediam corporis multos dies ferebat omni vitæ decursu, non solum solennibus matris Ecclesiæ ieiunijs contentus: cum ipse Xenodochia, quamuis in regia dignitate collocatus, obire: & iacentes in lectis pauperes ægrotantes inuisere, consolari,

ſolari, omni humanitate complecti ſoleret? cùm Aſſertoris Ieſu Chriſti exemplo ſuccenſus, abiecto ornatu regio atque cultu, maieſtate auguſtiſſima celſiſſimaque venerando, regali ſolio & inſignibus regijs relictis, ſuæ celſitatis altiſſimæ prorſus oblitus, ad pauperum pedes abiecerit ſeſe, & eos regijs manibus attrectauerit, & abluerit, atque adeò ſumma demiſſione fuerit & oculis collacrymantibus oſculatus? cùm denique propagandæ Religionis cupiditate flagrans, exercitus omni copiarum genere abundantes, rebus omnibus ornatos & inſtructos, in hoſtes fidei Chriſtianæ teterrimos eduxerit; cumque in illorum oculis & ore caſtra poſuiſſet, & prælium committere, ſigna acriter & vehementer conferre vellet, in ipſa prælij ineundi cogitatione, graui peſtilentia de medio ſublatus exceſſerit? Sed Reges omittamus alios, omittamus exempla noſtræ Religionis Heroum, & Regis celſiſſimi curſum è cœlorum ſedibus in hæc infima terrarum ſola, inſtar Gigantis fortiſſimi valentiſſimique, contemplemur è cœlo in Virginis vterum, ex Mariæ viſceribus in præſepe, è præſepi in Ægyptum, ex his & alijs terrarum & prouinciarum locis pro generis humani ſalute peragratis, in crucem, curſum quanta cum celeritate cucurriſſe videbimus? Hæc equidem exempla ſanctiſſima & nos magis incendere debent, & ad virtutis iter magis inflammare, quanto magis in clarioribus & cum dignitate florentibus viris, & in ipſo Sanctitatis & Religionis auctore Chriſto Ieſu eminere, & elucere cernimus. An verò patiemur homines huiuſce ſæculi pro rebus fluxis ac perituris, pro mercatura exercenda, pro quæſtu faciendo non adeò ſæpe magno, tot itinera facere, tam longa, tam difficilia, tam multis periculis expoſita; maria tranſmittere plurima, & aliquando minimè ad nauigandum idonea tempeſtate: pro gloria Beatorum, pro regno immortalitatis obtinendo, tantopere otio ac deſidia langueſcere, tanquam tardas pecudes, & ventri ſemper obedientes? ſic in his facultatibus ſæculi comparandis, tantam homines diligentiam adhibebunt, & ijdem in cœlorum diuitijs deſides ac negligentes erunt? gloriam huiuſce ſæculi ardentibus animis ſitient? gloriam cæleſtis aulæ non omni ſtudio comparandam curabunt? honores eiuſdem ſæculi tanto cum animorum periculo contendent? nulla contentione corporis nec animi ad Beatorum dignitates aſpirabunt? Quod humanum, quod caducum eſt, terra marique quæretur? quod

cæleste, quod æternum est, repudiabitur, abiicieturque? Denique ad fæcem, & sordes tam alacres & læti feremur; ad decus, & ad gloriam cælestem sic erimus abiecti, iacebimusque prostrati more rituque rationis expertium, & Christiana Religione carentium? Quæ est ista tanta mortalium desidia? qui languor? quæ tanta suorum animorum obliuio? Decurrebant viri sanctissimi virtutis cursum tanta cum alacritate, quòd præsidijs maximis muniti, quòd omnibus diuinis adiumentis excitati, stare quidem, neque sedere potuissent otiosi: ardebant illi flagrantibus accensi amoris æterni facibus, subsidijs cælestibus, tanquam calcaribus & stimulis admotis, progressiones faciebant mirabiles: vt Aquilæ regiæ & excelsæ sublimi admodum volatu ex hominum oculis abducebant sese; homines verò negotijs huiusce sæculi, curis, & occupationibus distenti, occasionibus plurimis, & foueis, in quas passim incidunt, hac imbecillitate carnis, atque adeò tot hostium immanissimorum multitudine deprimuntur in profundum. O cæcam hominum amentiam! O furorem & insaniam intolerandam! Quasi illi viri, tanta sanctitate cumulati, natura vestra, vestra hominum conditione non fuerint, & rebus omnibus, quibus vos implicari vestros animos miserrimè dicitis, non illi bellum fecerint grauissimum & assiduum? Vos etiamsi idem fecissetis, non de tot ac tantis inimicis capitalibus prædas maximas facturos esse speraretis? Idem, idem inquam, Deus est præpotens, & inuictissimus, qui profectò, si vos compararetis vestros animos ad suorum munerum largitatem, eosdem cumulatè satis magnificeque locupletasset: & quod Dauid de seipso, vos de vobis omnibus lætè nimis ac iucundè prædicaretis. Cucurrisse igitur se, dicit Dauid, viam mandatorum diuinorum incredibili concitataque celeritate: quando precor? cùm Deus Optimus Maximus animum illius consolabatur, cùm suauitate iucunditateque sua demulcebat, cùm afficiebat muneribus ac donis cælestibus, cum sic reficiebat & recreabat abundantia diuinæ gratiæ, sic incitabat & inflammabat facibus amoris æterni flagrantibus, cum sic donis dona, munera muneribus cumulabat, & augebat, vt alacritate mirabili non iter, sed cursus inaudita celeritate, gaudijs omnibus ac lætitijs exultans ac triumphans, facere videretur: Vsque eò, vt nullis neque molestijs, neque angoribus, nullis casibus neque ærumnis, nullis temporum procellis, neque fortunæ vicissitudine deficeret,

ceret, neque frangeretur, neque debilitaretur animo. Amabo non eorum omnium bonorum participes fieri vos poteritis? non abundare omnibus his copijs & opibus Sanctorum? non sic affluere redundareque tanta multitudine magnitudineque voluptatum, iucunditatumque verissimarum, si essetis illi vos omnes, qui debetis esse? si Deo immortali egregiè fideles? si crebrò per Confessionem animos elueretis? si sacro vos cælestique pane octauo quoque die reficeretis? si seruandæ legis diuinæ tanta vobis cura fuisset & studium, vt non modo capitale peccatum odio habuissetis maximo, sed leuiorum culpam quamcumque? Si nihil nisi ex voluntate Diuini numinis appeteretis, si meditationi, si contemplationi rerum diuinarum tempus impertientes, vestras ad Domini voluntatem, & Sanctorum facta præclarissima, vestras inquam actiones conformaretis; quod Dauid sanctissimus, id vos sine dubitatione consequeremini.

DISSIMILIVM EXERCITATIO

TRACTATVR EISDEM MODIS, quibus Similium vsus.

Amplificationes Dissimilium ex Cicerone petitæ. Primum genus, ex contentione Dissimilium ad vituperationem & laudem.

Ic fuit humili genere natus, ille claris ortus parentibus: ille inops & egens rerum, hic locuples & copiosus; ille obscurus & humilis, hic clarus & illustris; ille nullo nomine, nullis litteris, hic celebritate famæ, conspicuus, omnibus litteris atque studijs instructus: ille deformitate oris, & corporis prauitate, hic dignitate oris, & omnibus corporis lineamentis politus & ornatus: ille horridus & incultus, barbarus & agrestis, hic omni cultu & humanitate politissimus, ad speciem & elegantiam aulicorum. Denique cum ille sordidus, hic honestus: ille flagitijs omnibus

contaminatus, hic omnibus virtutum donis ac muneribus instructus. Vt si hominem deterrimum quisquam fictis, conquisitisque vitijs deformatum vellet inducere, si idem virum maximis, & clarissimis virtutibus præditum, in illo turpitudinis, in hoc virtutis exemplum appareт.

Secundum genus, cùm paria paribus referuntur, ad vituperationem.

EX hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc libido: hinc diligentia, illinc desidia: hinc pietas, illinc impietas: hinc Religio, illinc hæresis: hinc Fides, illinc fraudes: hinc temperantia, illinc ebrietas. Denique demissio, liberalitas, patientia, virtutes omnes certant, cum arrogantia, auaritia, iracundia, cum vitijs omnibus: postremo bona mens cum deprauato iudicio, prudentia cum amentia, bona denique spes cum omnium rerum desperatione confligit. In huiusmodi certamine ac prælio nonne, etiam si hominum studia deficerent, Deus ipse immortalis coget à præclarissimis virtutibus tot à tanta vitia, à bonâ & Christianâ causâ prauam ac perditam superari?

Tertium genus, cùm crebra crebris opponuntur, ad laudem.

ATque ego sic existimo, in hac contentione, in hoc appetendæ cathedræ certamine, Academiæ potius, quàm mei ipsius; scholasticorum, quàm nostræ vtilitatis; honoris publici, quàm priuati; officij debiti, quam patriæ; iustitiæ, quàm vllius offensionis à me verba esse facienda.

Quartum genus, ad conciliandum ex numerosâ Dissimilium circumscriptione cum Enthymematis.

SEd pro Religionis Christianæ dignitate atque gloriâ, quoniam bellum contra Anglos susceptum est, videte quem Hispanis animum retinendum putetis. Carolus Imperator sæpe exteris gentibus obsidione pressis, occurrendum non dubitauit; nos tot incommodis & damnis acceptis, quo tandem animo

animo esse debemus? Barbarossa, quod longè ab Hispanis prædabatur, tunc Carolus Imperator totius Africæ propugnaculũ, quoad cepit, oppugnare vehementissimè non destitit: vos Draquen prædonem inultum esse relinquetis? qui multas equidem Hispanorum insulas, & vrbem Lusitaniæ, florentissimam Vlyssipponem tentauit inuadere? Carolus externas gentes, & nihil ad regnum nostrum spectantes, ab hostibus obsessas & oppressas obsidiones periculo liberauit: vos vestras fortunas, merces & classes negligetis? prædas procul ab Hispaniæ sedibus factas bello Carolus Imperator persequutus fuit: vos tot insularum, & vrbis maximæ obsidionem, & impetum audacissimum inultum relinquetis? Videte ne, vt Carolo pulcherrimum fuit tantam nobis rei bellicæ gloriam reliquisse: sic nobis turpissimum sit, quod à tanto Imperatore propositum fuerit Hispaniensis gloriæ defendendæ exemplum minimè petijsse.

Quintum genus, ad reprehensionem.

IAm hoc prope iniquissimè comparatum est: quòd in corpore ornando, vt quisque est locupletissimus, ita vestes sumptuosæ pretiosæque nimium quæruntur: in animi cultu, vt quisque potentissimus est, ita negligentissimus, sordidissimusque videtur. Nisi fortè hæc causa est, quòd corporis ornandi multum periculi est, animi verò summum & maximum discrimen, scilicet homo corpus vestitu contrahit, demittit spiritum, nulla intumescit arrogantia, non obest animo, multò paratior est ad obtemperandum.

Sextum genus, ex Dissimilibus duntaxat, cum gemina repetitione ad iracundiæ affectus.

ARma defert Vlysses, qui eloquentiâ præcipuè florebat: adimuntur Aiaci, qui fortitudinis laudem ex contentione deportauit. Arma defert Vlysses, qui Aiace Telamonio fortitudine fuerat inferior: adimuntur Aiaci, qui secundus fuerat ab Achille Græcorum fortissimo. Arma defert Vlysses, qui non modò maiorem in bello gloriam non comparauerat, sed neque æqualem: adimuntur Aiaci, sine quo Græci sæpe superati fuissent. Arma defert Vlysses, qui consilium attulit in castra Græcorum: adimuntur Aiaci, qui res præclaras gesserat, & strages maximas edideat inimicorum.

Arma defert Vlysses, qui propter eloquentiam legationes obierat, & dicendo vtilitates aliquas præbuerat: adimuntur Aiaci, qui propter fortitudinem dux inuictissimus pugnis & prælijs acerrimis vires fregerat atque contuderat Troianorum. Denique arma defert Vlysses, qui neque gladio, neq; armis vnquam vsurus esset in hostes: adimuntur Aiaci, qui si ea detulisset superstes in Græciam reuersus, hostilia æternaque bella confecisset omnino.

Septimum genus, ad debacchandum enumeratione, naturâ, legibus, officijs hominis.

TE nunc, nobilis Antoni, te, inquam, lectissimum & ornatissimum adolescentem appello, abs te officium tuum debitum generi & virtuti requiro & efflagito. Cur in Sebastianum, qui laudem honoremque familiæ vestræ detrahere conatus est, non inueheris? cur genus tuum defendendum non arbitraris? cur alij illius partes suscipiunt? cur onus tuum sustinent? cùm leges sæculi iubeant, vt partes generis ita sui quisque defendat, vt illud nec minima quidem iniuria affici permittat? In istum non vlcisceris? qui violauit magnâ ex parte nobilitatem generis Gusmaniorum, & tot probris & contumelijs parentem tuum affecit? Quisnam igitur, per Deum immortalem, tuebitur patris tui memoriam mortui? quis laudem atque decus conseruabit virtutis, si tu eam relinquis atque deseris? neque solum spoliatam honore suo patiere, sed etiam spoliatorem auctoremque inultum relinquens? adsunt homines serui tui, parentis semper egregiè fideles administri, certiorem te faciunt, nobilem Diegum parentem, maximis rebus gestis nobilitatem maiorum suorum conseruasse, atque apud cæteras nationes & inimicas Hispaniarum, memoriam sui nominis reliquisse, hanc aduersarium tuum familiam multis nomini suo contumelijs, & iniurijs impositis delendam extinguendamque curauisse. Orant te atque obsecrant, vt parenti tuo honorem, generi tuo laudem gloriamque restituas, vt quam claritatem parentum tuorum maiores amplificauerunt, eam ab inimicis tuis violatam, per te redditam ac restitutam videant. Quid aut his respondere honestè potes, aut illis facere, vt à te officium ac pietatem patri debitā implorent? adsunt & implorant, potes tuis opibus paternæ laudis amplitudinē Antoni tueri, potes presidio tuorum

tuorum plurimo, potes robore ac virtute, potes alijs multis rationibus. Omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur: non præcipio fructus officij tui, non alienam laudem alijs appetendam defero. Non est pudoris fratris tui, minoris natu, nobili Antonio, natu maximo, florentissimo adolescente, viuo & incolumi, se præcipuum propugnatorem patris dedecorati vltoremque profiteri; si suscipient paternæ laudis patrocinium, fratrem adiutorem non solùm adesse paternæ defensioni oportebit, sed etiam omnes prædicare conciues, nobilis Antonij eiusmodi esse virtutem, vt patris honos, ab eo, qui tenet mortui locum, filio maiore natu defendatur. Sin aliquid te impediet, sin hoc, quod abs te postulo, minus ad pietatem filij pertinere arbitrabere, non frater minor solùm, sed etiam aliquis Patri amicus succedet vicarius tuo muneri, suscipiet partes, quas tuas esse videbat: ne cineres patris tui, ne tanta virtus conqueratur, patriam suam hominibus de Republicâ bene meritis, & defensoribus acerrimis ingratè non adfuisse, illorumque honorem sui similibus defendendum minimè demandasse. Fuerit apud alios fortitudo decorata Ducum, ornati fuerint Imperatores momimentis & triumphis gloriosis, in æternâ fuerint gloriâ defensores Rerumpub. (neque enim hominibus de suâ familiâ solùm, sed vniuersæ ciuitati commendati videbantur) & non erit pro patre tuo aliqua conciu s pars viril:s eius ciuitatis, quam pater tuus sua gl ria claram illustremque reliquit? præcipuè quòd in his artibus boni ciues pro sua parte simul vna versantur, custodia, defensione ciuitatis, odio improborum: quæ cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quàm ista, qua cognati delectantur generis & nominis. Repeto abs te Sebastiane nomen nobilis Diegi: repeto gloriam & virtutem istius inuicti Ducis: honos eidem restituatur per vos principes virtutis, clarissimosque viros, patriæ Reique publicæ studiosos. Hæc abs te non sanguine coniuncti, non nobilis Antonius, non inquam nobilis Antonius, filius illius maximus natu postulat, sed qui laudem gloriamque defensorum patriæ tuendam conseruandamque susceperunt. Non vereor ne hoc officium meum Antonio non probem, qui cùm res maximas gesserit, monimentaque suarum rerum maximè conseruare velit, atque in hoc elaboret, profectò volet, hæc non solùm suis posteris, verùm etiam omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus defendenda nobis Diegi ornamenta

menta non eripienda improbis tradere. Non vereor hic Antoni, ne iudicium hoc tibi displiceat, cuius amplissimum in hac potentissimâ ciuitate clarissimumque trophæum est, quàm plurimos detractores alienæ laudis & virtutis maximè inimicos constantiam & virtutem tuam exhorruisse. Et quidem amissione bonorum ita moueor, vt ea repetenda non censerem; in honoris verò iacturâ, in spoliatione ornamentorum, in communi laude & gloria violata, sic boni viri affici solent, vt nihil sibi indignius ferendum videatur. Sebastianus ignauus ac timidus, fortitudinem nobilis Diegi, tam plenam animi, plenam virium, plenam trophæorum verbis imminuet? Sebastianus infirmus & imbecillis nobilis Diegi res præclarè gestas, militibus, commeatui, locorum opportunitati, socijs atque comitibus attribuet? sed quas vlterius maculas nomini inustas acceperim, pudet me dicere: nec iam præ iracundia loqui possum. Non peto, vt vlciscaris, deferendo Sebastianum in iudicium; nolo in singulare certamen prouoces; nolo percutias, occidas, quidquam mali inferas; sed vt pro patria respondeas, quis ille fuerit, qualis ac quantus ostendas, denique, vti planè loquar, mendacij coarguas Sebastianum, & indictum quamuis non possit esse, quod dixerit, illum tamen fac pœnituisse verborum, quæ fecerit. Intueantur omnes, & dicere noluisse, dixisseque iracundia elatum omnes intelligant, & si fieri possit, quod salua conscientia fiat, ex illius ore conciues audiant.

Octauum genus ex Dißimili, cum frequentatione Dißimilium, per interrogationem vrgentem, & præoccupationem cum Ironiâ ad Dißimilitudinem ostendendam.

Vide inter ingenium tuum, & indolem Ioannis quantum intersit. Ioannes, cùm temporibus vacationum, vt in patriam discedat, vt menses duos cum parentibus sit, parentum litteris euocetur, vt quod prælegendi tempus intermittitur, id vigilijs & laboribus compenset, orat multum & obsecrat, liceat sibi per illos in vrbe, vbi est Academia, manere, ne saltem à libris abstrahatur: tu cùm ver inijsse vides, cogitas de Aprili Martium consequente, vt in illius exitum, quod tempus est curriculo præstitum, non expectatis vacationibus,

bus, in patriam proficiſcaris, & magnum te feciſſe facinus arbitraris, ſi Aprilem exeuntem expectaueris, cum multo ante abieris, quàm quiſquam de Academia, quàm qui proximi ſunt patrijs ſedibus, quàm qui iuſtum ac legitimum curriculi tempus expectant, quòd inopia rei familiaris, amplius dies aliquot commorari non poſſunt. An tibi curriculi, an progreſſionum ratio habenda fuit, reliqui temporis prælectiones, aſſiduitas & frequentatio negligenda fuit? cùm ita conſtitutam Academiam videas, vt ſcholaſtici non minus prælectiones frequentent, nec minimum etiam præceptores de contentione prælegendi remiſerint, tu profectus es in patriam? Manſit in Academia Ioannes, nec ſolùm æſtatem in vacationis vſque tempus, ſed totos quadraginta dies, qui dantur vacationum, & tu ſtudioſior, quàm Ioannes? tu progreſſionum & ſcientiæ cupidior? tu magis profectus in eadem facultate? tibi ſacerdotia deferuntur abſolutis ſtudijs? Ioannes priuatos intra parietes deliteſcet ſemper, maximos tu honores conſequeris? te depoſcent, & efflagitabant cœtus Eccleſiarum, nominis ac famæ celebritate commoti; Ioannis nulla mentio fiet, iacentis in obſcuro ſemper tenebrarum loco? Quæro ſi ipſe excogitare velis, quemadmodum minimum proficeres, an diſceſſum iſtum & abitum in patriam tam immaturum, tam alienum amorem relinquentium Academias, cogitaſſes? Ille quidem tum ſe ſcholiaſticum minimè fore putauit, ſi ſententiam ſuam vlla in re, & in hac præſertim profectione mutaſſet, qui ab Academia, quod nemo bonus, niſi neceſſitate coactus, niſi aduerſa valetudine compulſus, poſt conditas Academias fecit, diſceſſiſſet. Quin & negligentes, & parum de ſua vtilitate cogitantes, ſimulant cauſam aliquam, propter quam proficiſcantur, atque adeo affingunt, propter quam proficiſci videantur, ne cupiditate patrij ſoli, & parentum viſendorum abijſſe videantur tot diebus antè: Quin hoc fere omnes conſilio veniunt in Academiam, hac offirmata mente, non vnquam vt in patriam reuertantur, niſi quinquennio Iuriſperitiæ confecto: Et tu te comparas ad Ioannem, qui idem fecit, qui quinquennium & eo amplius manſit, qui procul dubio, ſi veniam hanc dediſſent parentes, & tempus relegendi in Academia poſuiſſet. Scilicet inter parentum blanditias, inter fratrum colloquia, inter amicorum ſermones, inter viarum & vicorum omnium luſtrationes, diſcuntur bonæ litteræ, non in Academijs, non in Gymnaſijs, non cum Doctoribus &

Magi-

Magiſtri huiuſce facultatis, non vigilijs, non laboribus ſuſceptis. Sic mihi videntur affecti ſcholaſtici illi, qui ab Academijs diſcedunt, & à frequentatione prælectionum, vt eæ terræ ſolent, quæ cultæ dies aliquot, cùm virere nitereque cœpiſſent, ſubita calamitate vaſtatæ fuerunt, antequam fructus videre potuiſſemus: qui verò ſe literis abdiderunt, nullo intermiſſo impetu contentioneque ſtudiorum, vt agricolæ, qui in ſegetibus maturum, qui in areis tritum, qui in horreis aſportatum frumentum & conditum viderunt: vide igitur, ſi iniquè facis, dum te cum Ioanne comparas.

Nonum genus Diſsimilium, ex Præmunitione, cum Enumeratione, deſcriptione de Academia, poſt catarrhum.

NOn profectò mali augendi cauſa dicam, lector optime, ſed quem accepi ipſe oculis animoque ſenſum, hunc verè apud vos, &, vt potero, planiſſimè exponam: nam cùm menſe vno poſt in vrbem rediiſſem, ſic mihi affecta viſa fuerunt ſtudia, ac ciuitates ſolent, in quibus grauis ac vehemens fuerit peſtilentia: quas claſſes, officinaſque literarias cùm florentiſsimas frequentiſſimaſque vidiſſem, has ita derelictas nunc ac deſertas videbam, vt Gymnaſia ipſa, præceptores ipſos deſiderare ac lugere viderentur. Prima claſſis, ſecunda, tertia, atque quarta Humanitatis ita relictæ erant ex magna parte, vt non ſolùm nobilium ſcholaſticorum, ſed etiam mediocrium & infimorum multitudinem quæreremus. Rhetoricæ verò Gymnaſium, quod ſolebat eſſe completum, & quod princeps eſt, Lycæum ſacræ Theologiæ, cuius antea ſpecies hæc erat, vt cum aliarum ſubſellia vacaſſent, huius ſemper completa viderentur, ſic erat deforme atque horridum, vt in infinita Auditorum multitudine numerum perexigium quæreremus: labefactarat enim vehementer claſſes caritas ſuperioris anni, & inopia rei frumentariæ, morbi catarrhi funditus euerterant. Et ego hiſce meis oculis videre claſſes, & obire Gymnaſia potero, tam longè alia, atque antea fuerunt? Ego in tanta orbitate, in tanto & tam acerbo caſu, cùm in ſcolaſticorum numero, & in præceptorum bonitate ſtudia conſiſtant, euerſis funditus ſcholis, relictis Gymnaſijs, orbatis præceptoribus ſuggeſtis, cum in Academia tam florente, tam referta,

referta, non modò formam Academiæ, ſed neque ſpem quidem vllam priſtini ſtatus reliquam catarrhus feciſſe videatur, aliquod ſimulachrum ſtudiorum putabo videre, cum videam tacere bonas litteras, ſilere præceptores, ipſas ſcientias ſqualere? omnia denique in luctu & in ſordibus eſſe?

Decimum genus ab hiſtoria, cum Diſsimilibus.

TArpeiam accepimus ex Romanorum Annalibus ea cupiditate, vt cùm vidiſſet armillas in Gallorum ſiniſtris, vt hiſtoriæ narrant, ex auro pretioſiſſimo, pulchritudine & æſtimatione armillarum incenſa, arcem, cui pater præfectus erat, proderet inimicis: ſimilis eſt auarorum cupiditas: hoc etiam acrior, atque inſanior, quòd illa cupiebat, id quod viderat, neque ſe loco commouebat, nec putabat non promiſſa hoſtes præſtituros eſſe, & tamen nunquam id illos facturos eſſe, in mentem venit, vt pro arce prodita, vitam adimerent: Auarorum libidines non ſolùm oculis, ſed etiam auribus excitantur, atque conquirere pecunias terrâ marique non deſinunt, & in hoc ſtudio & ſolicitudine congerendarum opum non ſolùm vitam, ſed gratiam diuini numinis effundunt: nec etiam parentes ſolùm, ſed etiam Deum immortalem amittunt. Reclamitat ipſa conſcientia propter argēti & auri cupiditatem inimicus fieri diuinæ Maieſtatis, & à patriâ cæleſti extorres fieri, ſtrepitus in animo terrificos cieri, pulſari præcordia vehementer, & accuſari palàm inſaniam ab immortali Deo, item ab Angelo cuſtode, neque videre, quid ageret de animo, quò progrederetur, rem ſordidam eſſe atq; turpem, inſanire homines, perire animum auaritia, niſi cauiſſet. Quid humana, cum diuinis; quid terreſtria, cum cæleſtibus; quid fluxa ac citò peritura, cum æternis & immortalibus diuitijs; quid poſtremò caduca, ſordida & abiecta cum veris ac ſolidis, ſplendidis & ampliſſimis haberent honoris & dignitatis? Illi referti pecunijs, & amplius ſe refarciendi cupidiſſimi, non audire pulſus voceſque conſcientiæ videbantur: tantum iam cupiditate prouecti, vt nihil eſſet, quo furor auarorum vel paululum timore reprimeretur.

Vndecimum genus in Epicureos ex dißimilibus & effectis, cum præoccupatione antecedenti.

ODistis, Epicurei, Stoicorum vobis aduersantium scholas, irridetis eorum præcepta, contemnitis frugalitatem, voluptates corporis appetitis, & has vestris in scholis extollitis, temperantiam & castitatem depressam extinctamque cupitis, corpus & ventrem adamatis: ita credo profectò, quòd nisi corpori consulatis, vitam ipsam amitteretis, quam seruandam custodiendamque leges & iura diuina atque humana proclamant. At nihil saluti mortalium magis aduersarium, & infestum potest esse, quàm ventris ingluuies? quàm corporis voluptates? Si cui homini vestra domus paret, libidinosis, & heluonibus, atque compotoribus præcipuè: hunc ianitores, hunc cubicularij norunt, hunc famuli, hunc serui, domesticique omnes alloquuntur: hic cùm venit, extra ordinem excipitur, hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excluduntur. Ex quo intelligi potest, eos vobis esse charissimos, qui ita vixerunt, vt Veneri Bacchoque indulgeant. Quid? hoc cuiquam prudenti, honestoque laudandum putatis esse, vos ita viuere in intemperantiâ vestrâ, vt prorsus nihil retinere velitis, vt valetudinem, vt dignitatem hominis, vitæque ipsius curriculum, atque cœlorum immortalitatem vestrâ nihil intersit curare, ventremque ipsum, cibis omnibus vndique congestis, intemperanter redundantem, tetram popinam exhalare, ipsius Bacchi mensis cubicula vestra, mensasque poculis & escis extrui: præsertim cùm vos temperare vos ipsos, & modum tenere oportuisset? Cogitare debuissetis ventrem atque libidinem (quæ duo portenta vestris in ædibus regnent) monstra esse spurcissima, quæ castitati temperantiæque bellum indicant, vt plura corporibus & animis vestris, quàm inimicus alius capitalis, quam vos ipsi damna fecisse videamini: plures strages, quam ipsa pestilentia, manibus vestris plusquàm homicidas sanguinarios edidisse: & ipsi libidinosi erunt ob hanc causam vobis cariores, vt vos auidissimè vestram ad libidinem vestris cupiditatibus inseruiatis?

Duodecimum ex differentibus, cum Repugnantibus.

VErùm alia ratio tum Ioannis fuit, alia nunc Antoni tua est. Ille, cùm à præceptore premeretur, quodcunque diceret, honestius diceret, si quod arguebatur fecisse fateretur: te verò

verò illud idem, quod tum reprehensum, & vituperatum est; respondisse non demiror; quî enim credibile erat futurum, ne os & vultum iratum ei Antonius ostenderet, qui læsisset fratrem, & quod ille maximè querebatur, & inimici explodebant, & eijciebant, iniuria quidem.

Decimum tertium genus ex dissimili per interrogationem.

QVis dum diceret, hunc mentem mutaturum esse? quis nunc audet negare? quis tunc posset arguere sub Ildefonso aliquem tentatum fuisse ad maleficium? quis hoc tempore inficiari potest? cui tunc licere nominare Ildefonsum reum factum esse, tum denique, cum aliquot condiscipulos abstraxisset ab audiendis prælectionibus, & infamem in domum pertraxisset, decipiens fallensque quasi honestam in partem aliquam, & quo boni conuenissent aliquando? mutatum iam esse Ildefonsum, & in alium conuersum adolescentem, & in aperta, quod olim dixisset nemo, perditum prorsus infamia versari.

Decimum quartum genus ad consequutionem spectans, gradatim ascendens similium & dissimilium & pugnantium conflictione, in petitione Cathedræ: schemata sunt, Interrogatio, Repetitio, Antithesis, & Incrementum.

SIn repulsam patiar, & quod candidati metuere solent, nobis eueniat, vt nulla suffragatoribus merita nostra videantur, quid agendum est? qui locus adeundus? cuius auxilium implorandum est? quæ denique querela, qui mœror dignus inueniri calamitate tantâ potest? miserum est non obtinere cathedram, miserius litterarum: acerbum est ab aliquo superari, acerbius ab inferiore & humiliore: calamitosum præmijs excludi litterarijs, calamitosius cum magna litterarum cognitione: ærumnosum debitos honores non adipisci, ærumnosius post tot labores & vigilias: indignum matri Academiæ gloriosum alumnum adimi, indignius ab ijs, qui veri sunt tantæ parentis alumni, filijque præstantes nuncupantur: luctuosum hominem inopem, & nihil bonorum habentem ad se alendum, luctuosius & inopem, & nobilem, & litteratum, & suo suorumque fratrum in litterarum curriculo consumpto patrimonio horribili, meritis suis in adipiscendæ cathedræ spem erectum; luctuosius & meritis & opinione vulgi, & voce cunctorum cathedram domi conditam & prope exploratam habentem.

Decimum quintum genus ex dissimilibus per repetitionem cum frequentatione.

NOn boni adolescentes distantiam locorum, non exilium diuturnum patriæ, non fratrum absentiam, non parentum indulgentiam communem, non orbitatem eorum, quæ sibi fuerant in patrio solo carissima, quibus alij mœrere conflictarique solent, conqueruntur: sed incommoditatem loci, importunitatem multorum, valetudinem aduersam, aquam hyemalem, æstiuos calores, inopiam librorum, condiscipulorum languorem, seditiones improborum, morbos & pestilentiam, vacationes studiorum datas, cæterasque offensiones, & impedimenta, quibus plurimum de literaria contentione remittere diligentes etiam auditores videmus, ægre ferunt atque deplorant. Atque hic dolor tantus est, vt eo sæpe mœrore contabescant.

DE REPVGNANTIBVS, ex contrariis.

QVoniam repugnantia & contraria similem cum dissimilibus habent amplificandi rationem, nonnulla primum repugnantium genera ad amplificationem spectantia proponam, deinde contrariorum, ac tandem accedemus ad comparatorum & exemplorum, in quibus similis est forma dilatandi: omnes autem rationes amplificandi petentur ex Cicerone.

Primum genus amplificandi ex repugnantibus ad veritatem ostendendam.

VIde quantum distet argumentatio tua à re ipsa atque veritate: quod consuetudine istius Gymnasij facimus, id quasi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio factum criminaris: quod iuuenum excitandorum causa, id ad perdendum delendumque Gymnasium spectare: quod honoris gratia præceptor discipulis concedit, id eum vtilitatis suæ causa fecisse dicis: quod ad progressiones litterarias, id ad illarum perniciem referri confirmas. Neque hæc tu non intelligis, sed vsque eo, quod arguas non habes, vt non modo tibi contra nos dicendum putes, verum etiam contra morem, contraque consuetudinem Gymnasij, contra opiniones mentemque omnium.

Secunda

Secundum genus amplificandi ex repugnantibus, in laudem B. Ignatii Confessoris.

QVâ in re hostes fidei ridiculi esse visi sunt & stulti, qui Ignatium ignem videbant, & non illorum mentes adusturum esse: eundem ignem ferre dicebant, & non illum per se, per suos in hominum mentibus accensurum esse: eundem ignem & clarum agnoscebant, & non tenebras ignarorum, & deceptorum fraude & fallacijs Lutheri discussurum ex eorum animis. Eundem denique ad illustrandas terraram partes, ignorantiæ tenebris circunfusas venisse, & non radijs eadem loca, quæ ille, quæ suile suitę perlustrassent, cæli clarissimis radijs illustraturos esse.

Tertium genus amplificandi ex repugnantibus, cum enumeratione, & repetitione, & interrogatione, in B. Ignatij Confessoris laudem.

NOnne cùm è patria discessisset sua B. Ignatius, cùm suorum consuetudinem & conuictum reliquisset, cùm seruos, cùm equum dimisset, cùm pauperis & pannosi vestes induisset, elegantium & equitum pretiosis vestibus exuens corpus, & inopum more ostiatim corrogare cœpisset, nonne repugnabat & aberat ab eo rerum humanarum cupiditas, & sæculo huic inanissimo inseruiendi, quod nemo negabit?

Quartum genus amplificandi à repugnantibus, in eiusdem B. Patriarchæ Ignatii laudem, cum praeoccupatione.

DIcet aliquis, cùm B. Petrus Ignatio Beatissimo Patriarchæ, ac Fundatori Sociorum Iesu, visus fuerit, cùm Virgo sanctissima eidem se visendam spectandamque præbuerit in clarissima luce, hæ duæ visiones pulcherrimæ iucundissimæque, plenissimæ lucis & splendoris diuini, quonam aliò spectarent, nisi ad militem tantum & Ducem, à sæculi militia, ad Christi Iesu cælestia stipendia traducendum, atque ad illud vsque decus consequendum, vt Dux esset, & Patriarcha cælestis Sociorum Filij Iesu, qui in orbis terræ

 sedes

ſedes vltimas ſignum Chriſtianæ Religionis inferret fortis & inuictus; & ſpolijs, & manubijs, quas ſibi tot bellorum victor effeciſſet, exultans ac triumphans in cœleſtis Regni regiones celſiſſimas, glorioſus ac magnificè triumphans ingrederetur?

Quintum genus amplificandi ex repugnantibus, per ſubiectionem, in Beatiſſimi Ignatij Fundatoris Societatis Ieſu laudem.

SEd quis neget, niſi ſtultus, & à diuinis rebus abhorrens, tuã, Ignati Beatiſſime, ſapientiam diuinitus acceptam? cum in ipſius traductionis tuæ cunabulis nullis litteris præditus, nondum Grammaticæ rudimentis primoribus, (quod dicitur) labijs deguſtatis, librum exercitationum ſpiritualium compoſueris, rerum diuinarum, & altiſſimorum Dei myſteriorum pleniſſimum? Cùm alterum, quod homines ſtupentium, & attonitorum ſimiles reddit, de reconditis & abſtruſis ſanctiſſimæ Triados arcanis, à communi hominum intelligentia remotiſſimis, excultum & ornatum, qui in hunc vſque diem Romæ, pro miraculo ac prodigio cœleſti ſeruatur, inter alia tua beneficiorum ab immortali Deo acceptorum monimenta diligenter religioſeque aſſeruatur, litteris mandaueris? Cùm idem nullis in Academijs verſatus, ſacrarum litterarum ignarus, diuinæ cœleſtiſque Theologiæ prorſus expers, in prauatis ſermonibus de Deo agens, & in plateis, & vicis celebrioribus, ſacco craſſo vilique indutus, res altiſſimas, & cœli recondita myſteria, plenus animi, plenus ſcientiæ diuinæ, plenuſque Dei ſempiterni multitudini circunfuſæ, & ad verba audienda confluenti, magno animorum ſenſu ſemper enuntiaueris? Id negat nemo, & omnes ingenuè fatentur, diuinitus tibi datam, & impertitam fuiſſe rerum diuinarum ſcientiam atque cognitionem immenſam.

Sextum genus amplificandi à repugnantibus, in ſanctiſſimi Confeſſoris B. Patriarchæ Ignatij laudem, per conglobationem cum articulis, & adiunctione.

Ingre-

INgredi in mare Ignatium, & nullo secum in nauiculam illato cibo, non horrere nauiculam vetustam, rimas penè agentem, & plenum fidei, plenum spiritus diuini nauigare; vehi ventis feliciter aspirantibus, & flatu secundiore, præ alijs magnis nauibus onerarijs prouehi, portum tenere optatum, & saluum & incolumẽ appellere Hierosolymam; diuinis consolationibus, solidis ac veris animi voluptatibus perfrui, tantâ Religione perfruentem Christi Iesu vestigijs sacrata loca inuisere, Christum eundem præeuntem eidem Ignatio videri, cùm audiat, cùm legat aliquis, non ad magna munera, non ad eam, cui præfectus fuit, ducis Sociorum Iesu excellentiam delectum tantum & tam ingentem Patriarcham, nisi amens fuerit, vel à veritate auersus, verè constanterque confirmabit?

Septimum genus amplificandi à repugnantibus, in Beatissimi Patriarchæ Ignatij laudem, per adhortationem.

SIgna diuinæ virtutis intuere, quâ sine hæc duo accidere non posse video, vt Beatissimus Ignatius octo dies & noctes continuas cibo potuque abstinuerit, & saluus & incolumis manserit. Vt ille etiam totidem dies & noctes, ab vno in alterum vsque Sabbatum, abstractus ab humanis rebus, sensibus correptus ad supera, in rerum diuinarum contemplatione ante Virginis simulachrum, vt viuum multi non putarent, visus fuerit, idemq; visus quasi à somno suauissimo excitati, & nomen Iesu dulcissimum, & melle sibi dulci suauius vsurpare, cœlesti ac diuinâ lætitiâ voluptateque perfusus.

DE CONTRARIIS.

R*Epugnantibus proxima sunt Contraria, quorum sequentes tradentur amplificandi rationes. Atque hæc Contraria non summo iure sed latius, vt Contrariorum speciem præferunt, à me exercentur.*

Genus primum ex Contrariis solis conglobatis.

POtestis igitur superbos demissis, auaros liberalibus, libidinosos castis, iracundos patientibus, ebrios sobrijs, edaces temperantibus, desides diligentibus, iniquos æquis, improbissimos & sceleratissimos, optimis & innocentissimis anteponere?

Secundum genus, cùm paria paribus conferuntur.

CVr te non barbarum, non seuerum, non hostem, non calamitatem litterarum dicam? neque tam seruus aliquis dominorum, quàm tu otij: neque tam fugitiuus à domino, quàm tu à laboribus studiorum: neque tam barbari lingua & natione illi, quam tu non Latino solùm, sed vllo sermone litterario: neque tam hostis quisquam domino, quam tu politioribus Musis. Neque vlla tanta potest interuenire calamitas, quę sic fruges ac sata deleat, quàm languor, atque desidia tuum perdidit ingenium & voluntatem ad litteras. Quæ igitur tibi sunt inimicitiæ cum litteris, quibus indignitate seruos, barbaros inscitia, fugitiuos laborum fuga, hostes odio, calamitates pernice superare videaris?

Tertium genus per Præteritionem, & Repetitionem.

NAm vt omittamus de multorum casu cogitando recordari, vno mentis aspectu complecti potestis eos, qui cum B. Thomâ Cantuariensi, cùm Pontifice tanto libertatem Ecclesiæ oppugnatam defenderint, & contra nefariam tyrannidem sustinuerint, mœstos, sordidatos, exules & extorres à patriâ, & bonis omnibus euersos, de famâ, de honore, de tranquillitate, de reductione contendentes: eos autem, qui Romanam sedem violarint, oppugnarint, vexarint, & in Angliæ partibus penè euerterint, non solùm alacres lætosque volitare, sed etiam improbos & proditores, bonis atque fortissimis defensoribus captis periculum intendere, se quoque apud reginam extollere. In quo cùm omnia sint indigna, tum illud est valde deplorandum, quòd iam non per latrones seipsos,

non

non per insidiatores, & flagitijs omnibus perditos, sed per speciem læsæ Maiestatis, & regni proditi Catholicorum multitudinem perdendam co[illegible]ciendamque curant: & quos insidijs, quos ferro, manu, coniuratione, alijs modis delere non potuerunt, eos hac specie & simulatione proditionis, & falso testimonio, per summum dedecus & infamiam, vitâ priuare non dubitarunt.

Quartum genus ad Complexionem.

Restat igitur, vt hoc efficiatur, vter potius præmijs ornari debeat, is, qui cùm locuples esset, facultates & patrimonium suum in litteris absumpsit: an qui cùm nullas haberet diuitias, litteris eas se acquisiturum esse sperat? is, qui causa studiorum factus fuerit egentissimus: an qui semper egens fuerat? is, qui ardens cupiditate sciendi, se suaque bona consumpsit: an qui suam personam, cum bonorum nihil haberet, contulit in litteras? is, qui semper ita vixerit, vt cum bonis valetudinem amiserit: an qui in eadem fortunâ permanens, bonâ vtatur valetudine? is, qui si litteris ad gradum aliquem dignitatis non ascendet, seipsum suosque fratres in perpetuum affixit: an is, qui propter litterarum studiorumque rationem obscuram familiam ex tenebris in lucem vocauit? Vtrum, Auditores (id quod ad dignitatem omnium sententiâ maximè pertinebit) qui se litteris dederit, vt si non nancisceretur, patriam, & maiores relicturus esset: an qui, vt maioribus suis lucem afferret, litteris operam nauauit: qui si quemadmodum iacuerunt, adhuc iacerent in posterum, in hominum obliuione, atque silentio, nullum illi damnum fecissent? Postremò vtrum ille, qui cùm patrimonium haberet tantum & copiosum, vndè se, famulos, equos, & domum honorificentissimè aleret, ad litterarum studium animum, mentemque contulit: an qui ætatem suam in litteris egerunt, vt illarum præmijs emergerent ex mendacitate, in qua ipsi semper parentesque sui fuerant? Is, in quo plurimæ litteræ reconditæ & exquisitæ fuerunt: an ille, in quo paucæ fuerint, atque illæ vulgares communesque? Denique ille, qui si litterarum itinere non contendisset, equestri studio, & arte militari maiorum gloriam consequeretur: an qui litterarum viam non ingressus, in sordibus parentum suorum iacuisset? Hæc meus competitor tot & tanta si nactus esset in sua persona

quamdiu diceret causam suam confirmans? quo se modo ia-ctaret? tempus profectò illum citius, quàm oratio deficeret. Etenim singulis in rebus eiusmodi materies est, vt dies singulos posset consumere, neque ego non possem: sed modum habiturus est apud sapientes de suis rebus, & virtute verba faciens.

Quintum genus ad concludendum, cum Enumeratione.

QVare si istinc turpitudo, istinc audacia, istinc impudentia, istinc pecuniæ, istinc denique omnis fraus & peruersitas spectatur: hinc summa castitas, hinc timor, hinc pudor, hinc inopia; hinc denique summa virtus & integritas: mutate, Auditores, veritate patefacta, atque errore sublato, mentes sententiasque vestras, atque eo patiamini transire istius sceleris suspicionem; vbi cætera maleficia consistunt: ab eo omnem amouete suspicionem, quem omni culpâ carere videtis.

Sextum genus ex Contrariis, cum Comparatione.

PAter occidit filiam Barbaram, conferte parentem cum filia: parentis infidelitatem, cum fidelitate Barbaræ: huius parentis accusationem, cum filiæ confessione: pertinaciam patris, cum constantia filiæ: parentis crudelitatem, cum filiæ mansuetudine ac patientiâ: gladium parentis districtum, cum oblato à filiâ iugulo: parentis libidinem filiæ mortis inferendæ, auiditatem filiæ pro Religione occumbendi: à parente odio habitam religionem, à filiâ acceptam, summaque religione cultam; mortem patris infelicem, & discessum Barbaræ felicem atque gloriosum. At iam illa omitto, quæ dispersè à me aliquot in locis dicta sunt, gladium parentis, qui in omni sæculorum memoria purus à filiorum cæde seruatus est, cum crudelitate vnius hominis, filiæ sanctissimæ sanguine imbutum fuisse; locum profundendi sanguinis, qui vix piorum hominum oculis videri potest, ab hoc appetitum, & calcatum fuisse filiæ vnius iugulandi causa. Mitto manus allatas filiæ, gladium in iugulum infixum, vitam in conspectu mortalium ablatam, officium carnificis tributum, quæ in nulla vnquam barbarie commissa sunt, neque crudelitate, neque profundendi sanguinis consuetudine, neque communi

insitâ bellorum feritate, neque suscipiendi maleficij cogitatione: mitto, inquam, hæc omnia, quæ in hoc maleficium conuenire videmus.

Septimum exemplum, cùm paria paribus conferuntur, cum exemplis.

HAs litteras, qui summâ contētione percipere voluerint, cuiuscunq; sint ordinis, verè scholastici sunt; quoniam præcipuè labore summo, tanta munera sustinent. Huic scholasticorum generi fateor, vt ante dixi, magnos esse experiundos & subeundos labores: sed sibi omnis ratio est cum virtute, nō cum vitio: cum vigilijs, non cum somno: cum labore, non cum desidia: cum honestate, non cum turpitudine; cum dignitate, non cum indignitate: cum honore, non cum ignominia: Cum ijs loquimur, qui se patriæ, qui mortalibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui corpori, non qui sibi, non qui delectationibus, non qui lustrationibus natos arbitrantur. Nam si qui voluptatibus ducuntur, & se vitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missas faciant litteras, nec attingant rem litterariam, patiantur studiosos adolescentes, laborum patientes, ad studia rapi incredibili voluptate, qui bonam famam litterarum, & litteris præditi honores consequi volunt, & seruire hac ratione mortalibus. His sudandum est magnopere, pro tantis commodis totos dies laborandum, vigiliæ suscipiendæ, cum vitijs, cum otio, cum reliquis hostibus acerrimè confligendum. Hæc accepimus de litteratissimorum consilijs & factis: hæc legimus, hæc hausimus, neq; eos in laude positos videmus, qui non incubuerunt modis omnibus ad studia, vt qui desidia & multo tempore languere voluerunt: at quos diligentes, industrios, vigilantes & constantes in litteris assiduo labore vidimus fuisse, hos cathedras deferre, præfecturas obtinere, honores gerere, rerum potiri, & orbem terrarum suis humeris, tanquam Athlantem cælum sustinere viderunt mortales. Ac ne quis ob difficultatem literarum percipiendarum, & laborem necessarium viam hanc pertimescat, proponat sibi lumina cuiuscunque facultatis ac disciplinæ: Ciceronem, Principem Eloquentiæ: Hippocratem, Galenum, coryphæos medicinæ: Paulos, Sulpicios, Papinianos, & reliquos Iurisconsultos: Beatum Thomam, decus & lumen sacræ Theologiæ. Iam arbitror, etsi à suscipiendis laboribus

abhorrea-

abhorreat aliquis, fama ac celebritate tantorum Principum seipsum ad bonarum artium & disciplinarum studium excitabit.

Octauum genus amplificandi ex Contrariјs, cum minore.

CVius igitur culpa putanda est? Præceptoris minimè, nisi summum ius, iniustitia; nisi honos, ignominia putanda est. Cuius igitur? reuera scholastici, eius ipsius, qui de præceptore queritur. Qui si adductus studio aliquo, minus idoneum scholasticum præmio affecisset; qui etiam si bonum scholasticum, sed non ita meritum; si denique aliquid, quod non contra ac liceret, factum diceretur, sed contra atque oporteret, tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à discipulo repudianda. Nunc verò quid dicitur? quid ait discipulus fecisse præceptorem, quod ei facere non licuerit? quod grauius est, quàm si id factum ab eo diceret, quod non oportuisset. Hic ego non coner agere, non esse fas dubitare, quin quod præceptorem iudicasse constet, id non solùm decuisse, sed etiam debuisse fateatur? Quid enim abest præceptori, quod si adesset, iure hoc tribui & concedi deberemus? vsusne dicendi, qui adolescentiæ tempore ferè primum principium habuit prælectionum atque munerum, & officiorum præceptoris maximorum? Cuius plerique coætanei minus sæpe magistros audierunt, quàm hic illorum munera prouinciamque sustinuit? qui tot habuit orationes, quot ferè fecit; & tot ferè typis excudit propter elegantiam suam, & vnum in illis Ciceronem luculenter expressum, quot ferè composuit; qui tot consequutus est Rhetoricæ laudes, quot sunt officia, partesque dicendi? An ingenium? cùm etiam ipsa suarum orationum, ex intimo Rhetorices artificio inuento petita, rerumque ad artem spectantium multitudo varietasque in publicum prolata quotidie maximo & acerrimo præditum ingenij acumine testetur? In quo vno sic viua Ciceronis imago, & expressa videntur lumina, vt omnium iudicio tantum, quantum potest Cicero, minus quàm orator tam eximius nunquam obtinuerit? An dispositio? an eloquutio? an venustas agendi? an vocis splendor? an memoria, quæ custos est & thesaurus eloquentiæ? an facilitas sermonis, & ex tempore incitata celeritas in præceptore vnquam reposita est? Quem Complutensis Academia, quem

quem Gymnasium Rhetoricæ, quem theatri amplitudo, quem reliquæ Academiæ his ornamentis neq; præstantiorem, neque illustriorem viderunt? Quid dicam de lectione Auctorum, de cognitione vetustatis, de notitiâ nostrorum Annaliũ? quæ tanta est in illo, quanta in omnibus, quos historiæ scientes commendamus & prædicamus, cùm multæ aliæ Academiæ suam Rhetoricæ cathedram, cum annui stipendii amplificatione, non petenti sæpe, quemadmodum scitis, non accersendo solùm per litteras; sed summopere rogando concederent, huius de facto, id est, de præmio potius alteri, quàm tibi delato, ita queti, vt id agatur, licuerit ne decernere, quod decreuit; an verò non licuerit, si concedam, turpe quidem & indignum plane videbitur.

Nonum genus ex Contrarijs Exemplũ, cum Descriptione.

COEnobium quoddam est, satis longo à ciuitate interuallo disiunctum, quo pauci solent accedere propter loci distantiam; hyeme, propter asperitatem temporis: æstate, propter solis ardores. Quod tanta religione semper fuit, vt non modò præstitutis & notis temporibus: sed neque alijs, propter partitionem horarum quotidianam, nullam diei partem alumni tantæ familiæ vacui aut labore soluti possint esse. Istuc se receperat ad ius ciuile recolendum noster Licentiatus, in quo tantâ contentione corporis, & animi inhærebat dies noctesque Iurisconsultorum, & Pontificum Annalibus versandis repetendisque, vt cùm successiuas horas sibi sumant aliqui sectatores huiusce facultatis, & ad valetudinem sustentandam, ad se reficiendos ex maximis laboribus, vigilijsque studiorum, animos has ille nec tribuendas vnquam corpori suo decreuerit. Cùm verò multi ijsdem in ædibus Religiosorum aliquos de familiâ sacrâ solent amicos acquirere, quibus cum quod datur ab studijs vacuum tempus, cum eis colloquentes libentius consumere consueuerint; hic nec dandum istud valetudini, nec communi consuetudini iudicauit, quòd aliquando suauitate sermonis, & parta familiaritate, studia detrimenti quidquam accipiant, dum producuntur sermones, aut ex eo, quod commemoratum est, maneant reliquiæ, quæ mentem à cogitationibus litterariis auertant. Nemo illum vnquam cum alio colloquentem, nemo deambulantem cum aliquo milite religio-

so, ne-

ſo, nemo, niſi rei diuinæ audiendæ cauſa, cui nullo die deerat, extra cubiculi parietes vidit vnquam. Habent alii delectationes aliquas hortorum, aduentus amicorum aut hoſpitum, aut alias iucunditates ad leuandos labores in litterarum ſtudiis poſitos: Hæc omnia Licentiatus noſter, quod ſemper impedimenta duxerit, & offenſiones ad rem litterariam, adimenda ſibi tollendaq; non dubitauit. Proh Deum immortalem! Quem ego commendo? cuius labores effero? de quo vos ſententiam per ſuffragia laboribus, ſtudiis ſuis digniſſimam tuliſtis. Dicent litteræ ſibi Licentiati delatæ de comprobatione honorificentiſſimâ cunctorum conſenſu Doctorum, dicent honores, qui iam illum manere videntur meritò, prædictum à me, nihil iſtic loci in relegendo iure ciuili hoc toto triennio reliquiſſe, vt in cubiculum ſuum amici ingredi potuiſſent, vbi Religioſis vix dabatur ingrediendi facultas: vt nihil ab illo prætermiſſum fuerit, vt tam illuſtre de ſuâ ſapientiâ per vos iudicium fieri mereretur.

De Comparationis amplificationibus.

Comparata eiſdem ferè modis tractantur, quibus Similia & Exempla. Primum vnâ duntaxat periodo, per ſolam Comparatorum propoſitionem.

Exemplum primi generis.

Atque ego ita me comparem, cùm tantum & tam graue malum, præ omnium, quæ inferri poſſent, grauitate maximum, machinari videam aduerſarios: Cum aliter meipſum vlciſci nequeam, & vitam meam inter tot, & tanta inimicorum tela verſari videam, vt arma capiam ad me tuendum, ſaluâ ſemper lege diuinâ, qui machinam nullam commoueri velim.

Secundum genus, ex comparatorum propoſitione & aſſumptione.

Et id Thraſybulo datum fuit, vt propter tyrannidem depulſam, præmiis debitis & honoribus ab Athenienſibus afficeretur: & Ciceroni, qui tela iugulis omnium intenta de manibus

bus coniuratorum extorsit, & faces ad vrbis exitium, & ad totius Italiæ vastitatem, & ad imperii interitum accensas protulit & extinxit, non dabitur vt depulsoris & extinctoris nefariæ conspirationis præmia deferat, & honores patriæ defensoribus constitutos assequatur?

Tertium genus ex Comparatione ad amplificationem adhibitâ, & subintellectâ assumptione.

SEd cum in gradu celsiori collocatus fuerim, debeo equidem, si is esse volucro, qui esse debeo, sic meæ vitæ rationes instituere deinceps, & ad meliorem frugem me recipere, vt noua meæ vitæ mutatione nouos mores, & nouam vitam instituant, qui magistratus minores gerunt, & assequuti sunt gradum aliquem in Repub. vt virtute sibi, iure ac legibus mecum agendum esse putent imposterum.

Quartum genus cum Comparatio proponatur, & conferantur singula similibus, & paria aut maiora & dissimilia ostendantur.

De sacra Synaxi.

SVperat equidem, & longissimo interuallo, superat multitudinem magnitudinemque beneficiorum, quæ à Deo optimo ac maximo in hominum genus collata sunt, quamquam magna sint, excelsa, sublimia, & admirabilia: non sunt tamen ad sacram Synaxim vllâ quidem ex parte comparanda. Nam quocunque te animo & cogitatione conuerteris, siue ad elegantissimam hanc totius mundi fabricam, pulchritudinem cœli, summamque venustatem, ætheris ardorem, circunfusam aeris regionem, terræ situm & circumscriptionem, maris immensitatem, & quæ singulis partibus continentur, multitudine innumerabilia, magnitudine sublimia, diuersitate longè differentia, partim ad vsum, partim ad delicias hominum creata sunt rerum genera: hæc autem omnia quid habent laudis ad sacræ mensæ decus & gloriam cœlestem, in quâ Deus ipse summus opifex & architectus cœlorum, & eorum, quæ creata sunt, auctor & creator potentissimus, seipsum generi mortalium panis & vini tegumentis contentum liberalissimè magnificen-

gnificentissimeque largitur? Cœlum istud, à terra tanto interuallo distans, diu solis claritate conspicuum, noctu syderum innumerabilium varietate distinctum, hominum causa Deus creauit, quanto clarius virtutum luminibus clarissimis, quàm cœlum ipsum, Deus idem immortalis animum, domicilium suæ Maiestatis ornat & pulchrius reddit ac clarius solis splendore? Terra fert fructus vberes, ac præstantes, & multitudine varietateque multum dissimiles, ad homines alendos sustentandosque: Sed qui victus ad Corporis & ad Sanguinis Christi Iesu cœlestem escam comparari potest? Fert terra res varias, & multiplices, corporibus alendis necessarias; at esca hæc salutaris, quanquam corpori prosit admodum, & bonæ valetudini conseruandæ, & viribus confirmandis, præcipuè tamen spectat ad animum alendum cœlesti cibo, & ad conseruandum fortem & inuictum, & ad ornamenta virtutum augenda, & dotes cœlorum exquisitas, & ad illam Beatorum gloriam, ad honores & dignitates immortales aulæ comparandas. Quid ætheris habet regio, nisi paruum & clarissimè collucentem ignem? quid aer, nisi salutarem auram, flatum, quo ducimus hunc vitalem spiritum, & viuimus salui & incolumes? quanto purior & clarior ignis è sacra Synaxi profectus, non consumens, sed inflammans ardoris immensitate mortalium animos? Atque viuere quidem non possumus tutò, neque partem vllam veræ quietis, & solidæ tranquillitatis capere, immortali Deo, Hostiæ sanctissimæ tegumentis contento, carentes. Quin omnia, quæ in quibuscunque beneficiis ab immortali Deo acceptis insunt, & continentur, admirabili modo in Eucharistia sacra inesse videbuntur, nullum autem abesse, quod Vates diuinus, cœlesti Spiritu afflatus, prædixisse visus est, omnium beneficiorum memoriam, & quasi summam quandam, & monimentum diuinorum, istud cœleste sacramentum nuncupans. Atque cœlum istud quoties nubibus obductum? quoties decessu solis contracta terra? quoties noctis tenebris obscurata? Aer verò pestilens & flatu teterrimo infectus, quantum generi animantium vniuerso exitium & pestem vltimam affert? res verò quoties in magna sterilitate fructuum & inopia desunt ad victum communem & necessarium, vt fame sæpe conficiantur homines, & pastu deficiente brutorum interitus consequatur? Non immerito mensæ regalis nomine & honore afficitur, quæ cibis apparatissimis & exquisitissimis refertissima extruitur, & apparatur: neque

que discumbunt alij, nisi magnates & Principes regnorum in auro, in gemmis, in cultu pretiosissimo fulgentes, regiâ liberalitate digni, & apparatu tanto magnificentiaque regali. Non immeritò manna illud Hebræorum species est, & adumbratio cælestis huiusce Sacramenti, cuius robore populus ille, in delitiis habitus, per vastam ac desertam solitudinem progrediens, alebatur, suauitatis magnitudine recreabatur mirum in modum; manna tum gustum cuiuscunque cibi ad vescentis voluntatem, in magna multiplicique degustantium diuersitate; videbatur afferre: At ex sacrâ Eucharistiâ cunctarum virtutum, & ornamentorum diuinorum magnitudinem & multitudinem, deliciarum cælestium suauitates & iucunditates maximas, qui huic sacræ mensæ discubuerit, abundè satis & copiosè percipiet, si ad conuiuium hoc tam splendidè & magnificè ornatum, vt par est, & diuini numinis Maiestatem decet, homo diligenter studioseque comparatus accesserit.

Quintum genus ex Comparatorum conglobatione, sed conuersione, per implorationem, cum similitudine, tum pollicitatione ornatum, & illustratum.

CVm me Deus Optimus, ac Maximus tanto beneficio affecerit, vt sui Corporis sanctissimi pastu cœlesti refecerit, & recreauerit; quid agam humuncio nullius pretii, neque æstimationis, tantâ liberalitate magnificentiaque ad regiam hanc cœlestemque mensam acceptus? Non agam gratias immortales, & memor tanti beneficii Maiestatem illius Domini summis laudibus efferam? Non me demittam & abiiciam ad Domini celsitatem supremam, studiosius deinde, religiosiusque colendam? si beneficia pro magnitudine compensanda sunt, & par semper gratia referenda est, cum facultates opesque suppetunt; si terra fertilis arata cultaque diligenter, aquis irrigata cælestibus, duplicato fœnore fructus temporibus suis profert plures & vberiores; si Arca veteris Testamenti, tanto populi plausu, & lætitia omnis generis hominum gestientium, præeunte Dauide, saltanteque depositâ regia auctoritate, cantibus mirificè concinentibus, tanto studio, religioneque vehebatur; si Virgini ingredienti domum Zachariæ merito obuiam occurrit Elisabeth, & beneficii magnitudinem laudibus eximiis extollit, & se prorsus tanta indignam liberalitate recognoscit atque prædicat: si

cum vulgaribus affecti sumus beneficiis modos omnes & rationes referendæ gratiæ quærimus, & si iniuriam minimam graue ducimus malum, & impietatis crimen execrandum, quibus laudibus hoc beneficium cœleste prosequemur? quas iustas ac debitas pro tantâ magnificentiâ, cœlestique largitate gratias agemus? qua religione? quâ demissione? cùm omnium beneficiorum, quæ dici commemorariq; possint, maximum ac præstantissimum acceperimus? An communem naturæ legem agendæ referendæq; suo tempore gratiæ, in hominum animis inhærentem, obliuiscemur? An naturam hominum in ferinam diritatem côuersi, ferarum diritate teteriores, crudeliter & impiè tanti beneficii immemores, exuemus? An agros fertiles ac fœcundos, aratri vomere perstrictos, &, vt ita loquar, grauissimè exulceratos concisosque, referendæ gratiæ dono ac munere superiores esse patiemur? Quantum dignitate sua, & donorum præstantia multitudineque Christus Iesus Arcam veteris Testamenti superat? in referendis beneficiis acceptis ab homine, tam diligentes & liberales erimus; in diuinis Christi Iesu in genus hominum meritis, virtute cœlesti sacræ Synaxeos extantibus, grata memorique mente complectendis, officio nostro deesse non verecundabimur? vos cœlestes Spiritus, diuinæ supernæque Mentes, tot Beatorum agmina, vos Confessores sanctissimi, vos castissimæ Virgines, vos Patriarcharum cœtus præcellentissimi, vos inuictissimi Martyres, vos insignes Ecclesiæ Doctores, vos cœtus omnes & Ordines aulæ cœlestis, & inter illos vos præcipuè socii, ac comites Christi Iesu, tuq; Beate Ioannes, præco assertoris Iesu, tu tandem Regina cœlorum, quæcunq; adeò supra infraque Lunam creata sunt, mecum tantam & tam incredibilem Dei liberalitatem, tam inusitatam inauditamque benignitatem, tam cœlestem denique ac diuinam largitatem summis laudibus, & præconiis cœlestibus efferte. Si vos enim ad tantam muneris magnitudinem, ad tanti Domini celsitatem prædicandam sufficere quidem non potestis; neq; quisquam mortalium partem aliquam Domini meritorũ minimam pro dignitate sua côsequi poterit, neq; adumbrare etiã sine intermissione celebrando: quid ego faciam, quid præstare potero tanti Domini Maiestate dignum? Lauderis Deus optime ac maxime, sis in honore maximo, in gloria tua cœlesti, omnium cœli terræque incolarum linguis ac sermonibus prædiceris; neque modus tuis diuinis laudibus statuatur vnquam, in omnium sæculorum memoriam sempiternam. Tu te mi Deus optime ac maxime,

tu te

tu te mihi Chriſte Ieſu, te mihi tu Agne mitiſſime manſuetiſſimeque tiades, & tuo Corpore cœleſti reficies, tua Maieſtate, quam neque telluris, neque cœli immenſitate complexuque ſuo capere poſſunt, inuiſes locupletabiſque. Qui ſum ego? qui ſum, inquam, ad te comparatus? puluis equidem & cinis, ex limo & argilla factus, parentum noſtrorum aſperſus labe in hanc lucem editus, & ſceleribus in tuam poſtea Maieſtatem per omne vitæ curriculum nefariè ſuſceptis contaminatus. Tu verò Deus ipſe, Filius Patris Æterni, ſplendor & imago paternæ virtutis, ipſa virtus & ſanctimonia ſumma, Dominus ac Creator meus, Opifex & Architectus, Mundi huiuſce elegantiſſimæ fabricæ, qui niſi me tuis meritis ex inferorum faucibus eripuiſſes, niſi in tuam accepiſſes gratiam cœleſtem ac diuinam, nequiſſimorum ſpirituum, & dæmonis teterrimi crudelitati deditus, ac præda, iam pridem inferorum iuſtas ac debitas pœnas ſubire meritus eſſem. Qua potero deinceps remuneratione, qua viciſſitudine, quanquam longè pro tuis meritis diuinis ac cœleſtibus inæquali, ſtudiorum officiorumque meorum omnem operam & diligentiam, ad inſeruiendum Diuinæ tuæ Maieſtati polliceor ac defero, meas omnes res, meas actiones ad voluntatem nutumque tuum trado, committoque. Et quoniam tuo diuino Numini nullam mactare victimam gratiorem, neque magis acceptam homo poteſt, quam ſi ſeipſum hoſtiam tibi obſequentem, obtemperantemque præbeat, me totum tibi Creatori meo, Aſſertori conſeruatorique meo, dedo libens, ac deuoueo. Tu mea vulnera, meas ægritudines, perturbationeſque animi, quidquid mihi deeſt ad rectè ſancteque viuendum, oculis tuæ pietatis, & infinitæ miſericordiæ benignus ac miſericors intueberis, vt adhibita vulneribus ac morbis meis medicina, ex hac ſacra Synaxi fructus Beatorum immortalitate dignos feram.

* * *

Sextum genus ex Assumptione Comparationis.

REcordari igitur debemus morte Christi Iesu sic vniuersitatem hanc, res inanimes ac mutas obstupefactas, facti crudelissimi indignitatem exhorruisse, vt velum templi scissum fuerit, & saxa, duritie quamquam incredibili, collisa, fracta, solem (vt alia omittam) è terris excessisse, defectione post homines natos insolita, tenebris, & nocte profunda orbi terrarum offusa. Et nos homines, cùm peccatis ac sceleribus nostris Christo toties mortem afferamus, cùm in crucem quotidie tollamus, non animos ferreos, & lapidibus duriores, facinoris atrocitate perspecta mollienus?

Septimum genus, si prius describantur illæ res, quæ conferendæ sunt, deinde conferantur, & pares, aut minores, aut maiores ostendantur: denique anteponatur id, cuius causa laboramus: hic similitudines, exempla, dissimilia, acclamationes sententiæ interseri possunt.

COntemplor animo, Patres, noctem, quæ simul atque obscuritate sua tenebras orbi terrarum effudit, horrida videtur ac deformis, nubibus præsertim aliquoties obducta, neque stellarum vlla, quæ noctem illustrare solent, & cœli faciem multiplici varietate distinguere, minima apparente. Omnia iacent in tenebris, neque vlla rerum forma videri potest, latet omnis ornatus & splendor crassa circumfusus caligine. Te ipsum ad noctem compara peccator, qui horrore deformitateque tanta cerneris, immortalis Dei gratia priuatus, vt noctis obscuritatem referas, diuinorum ornamentorum, quibus diei alacritate, & splendore solis fulgebas illustrior, amissa veteri pulchritudine. Nox secum obscuritatem affert; peccatum caliginem, & tenebras etiam obscurissimas: nox diei claritatem suis tenebris de medio tollit; peccatum Dei gratia mortalium animos spoliat: nox facit, vt rerum colores nitidi ac venusti oculis hominum videri nequeant; peccatum cultum & ornatum animorum, atque adeò splendorem virtutum maximarum, quasi tenebrarum caligine densissima obscurat & delet. Atq; hoc magis deformis est animus,

animus donis ac muneribus diuinæ gratiæ spoliatus, vt si peccato capitali contritum, scelerum fœditate deformatum videndum spectandumque Deus immortalis animum peccatoris ostendisset, seipsum intueri peccator non posset: quicunque autem videret, aspectu terrifico exanimatus humi mortuus concideret, nisi dono ac munere diuino fulciretur. Hæ sunt illæ tenebræ montis Ætnæ, quæ erumpentes densissimæ, & fumum eructantes, vomentesque finitimas regiones obscurabant. Hæ tenebræ Ægyptiorum, quibus homines in media diei claritate circunfusi, plagas & vulnera ab immortali Deo illata, stragem & interitum suorum videre non poterant: sic autem cæci & amentes fuerunt, vt suis sceleribus mortem sibi, reductis in suum locum diuini Numinis potestate fluctibus, consciuerint. Quis ille cæcus est, quem oculorum luce priuatum Christus optimus ac maximus immensæ suæ virtutis magnitudine illustrauit, nisi miser homo lethali crimine confectus, qui mentis oculis captus est, & animi sui deformitatem intueri non potest, nisi Domini benignitate status hominis infelicissimi diuina miserentis? Cum Philisthæi Samsonem ceperunt, nonne præcipuè oculos eruere studuerunt? quos vbi eruerunt, non tanquam animal rationis expers aliquot vinculis obstrinxerunt? non in pistrinum coniecerunt? & molendi grauitatem & onus perferre similem iumenti coegerunt? non denique multis oppresserunt malis? infinitis affecerunt probris, & omnibus iniurijs onerarunt? Præclarè satis has menti tenebras offusas Naas Ammonitarum Rex adumbrauit, qui habitatoribus Iabes Galaad, à se in maximum vitæ discrimen adductis, & pacem deprecantibus, se pacem cum illis facturum esse respondit, cum omnium eorum oculos dextros eruisset prius. Duobus mentis oculis vnusquisque nostrum præditus est: dextro, quo supera cœlestiaque contemplatur; & sinistro, quo se abiicit ac deprimit ad rerum humanarum fæcem, & sordes execrandas. Quid agit dæmon, gratia Dei spoliato hominis animo scelere capitali? quò spectat, in peccati nequitiam & prauitatem illum inducens & trahens, nisi, vt mentem cælesti claritate priuet, ne pulchritudinem virtutis, nè præmia Beatorum, ne immortalitatem cælestis aulæ, ne finem postremò, in quem natus est homo & à Creatore suo formatus, cæcus & amens intueatur? vt deformitatem vitiorum, illorum sordes ac labem, & huiusce sæculi inanes & peritu os honores consectetur, quibus captus in sedes inferorum præceps deturbetur.

tanta eſt caligo mentis, tantæ tenebræ, tamque profundæ, vt homo paſſim offendat, ruat miſerandum in modum cæcitate mentis, quæ plus obeſt, quàm oculorum: illa ſiquidem corpori, hæc animo damna facit & importat innumerabilia mala. Quare abſtineat à peccatis, qui in tanto furore, & cæcitate mentis eſſe noluerit.

De aliis modis amplificandi à Comparatis ex Cicerone potiſſimum petitis.

Exempla ad Ciceronis imitationem libet ad Comparationem illuſtrandam nonnulla proferre, quibus quæ prædicta ſunt, magis pateant, & illuſtrentur.

Primum genus ex propoſitione, ratione per comparationem, cum repetitione, dubitatione.

Laudantur oratores ſingulares atque ſummi, quòd obſcura illuſtrare dilucidè, quod horrida & inculta expolire ornatè, quòd arida & ieiuna amplificare copioſè, quòd minima augere ſummopere valeant: nimirum non arte ſua ſolum alijs Oratoribus, ſed etiam exercitatione præſtant. Nemo enim iſtorum, quos ita dixiſſe videtis, ita procedit in medium, vt & perſonis laudem & honorem tribuiſſe ſuis dicendi luminibus non videatur. Nemo ita audit, vt cùm aliquis iſtorum dicit, non plura dixiſſe quàm dixerit exiſtimetur. Nemo tandem iſtorum opinione ſua & exiſtimatione plus laudis rebus humanis, quam ille reipſa, quem commendandum ſuſceperit, habeat, non conciliaſſe dicitur. Nunc verò quid faciam ego, cuius oratio ſimiliter in vulgus exire & emanare non poteſt? Theologiæne cognitionem facultatum aliarum, & artium clariſſimarum laudibus tegam? At hominem Theologum, concionatorem egregium eſſe, præcipuam ſibi vendicat partem in oratione. An omiſſa aliarum artium ſciẽtia, veſtros animos ad Theologiæ cognitionem tantæ diſciplinæ laude traducam? At liberalium artium, & Philoſophiæ partes omittam, iniuriam feciſſe nolens. An

An cum ornamenta humanitatis, & politioris litteraturæ suppetant, aliarum Philosophiæ, & Theologiæ præmijs obruemus? At cùm hæc nitorem & splendorem cunctis artibus & disciplinis præstantioribus afferant, cur silentio præteream? In hoc nomine, atque in eiusmodi ornamentorum multitudine ad ornandam amplificandamque laudem, quod facerent omnes summi, singularesque oratores, si hanc orationem haberent, ne tot ornamentorum multitudine obruti, suam existimationem amitterent; veniam ad orationem producendam dilatandamque deposcerent, vt copia ad huiusmodi laudum præstantiam ornatuque venirent, neque committerent, vt si breues essent in dicendo, magnam partem imminuisse laudis, vela orationis contrahentes, existimarentur. Quod igitur illi facerent, id si nos fecisse videritis, veniam nobis dandam per vos fuisse censemus, vt si non, quam vellemus, & quam res ipsa per se mereatur; at saltem, quam potuerimus oratione laudem afferamus.

Secundum genus per Interrogationem cum Repetitione, & illustratur ratione, & concluditur altera Comparatione Minorum.

ECquis homo est, non modò in ciuitate nostra, verùm in oppidulo agresti, aut iam expers humanitatis, aut etiam tam barbarus & immanis? Ecquis tam auarus est, qui pauperem Iesu Christi pecunia, aut frustulo panis non adiuuet? & cùm trementem frigore viderit, si non illum operiat, non tecto atque lecto inuitet? Ecquis erit, qui pauperi corroganti non aliquid eroget misericors, quæ misericordia non egenti solum tribuitur, sed primum Iesu Christo, cuius causa misericordiam impertimur, deinde communi humanitati, iure fraternæ agnationis, quæ nisi grauis & sancta fuerit apud Christianos homines, & apud diuites præcipuè, à quo benignitas coletur atque misericordia? Diuites Christiani pauperem egentem non subleuarunt; pauperem dico, leue est, pauperem Iesu Christi si non subleuarunt, misericordiam denegarunt non homini, sed IESV CHRISTO. Nam diuiti datæ fuerunt pecuniæ plurimæ, vt si pauper illum adierit, non dimittat inanem; homini diuiti & amico

patebit domus tua locupletissima & amplissima, omnibus bonis refertissima, & præcludentur fores in persona IESV Christi tuam opem imploranti? Enim verò meritus esses aditu prohiberi cœlorum: nisi te Deus oculis suæ benignitatis aspexisset.

Tertium genus ex Enumeratione per Comparationem.

QVæ in Cn. Pompeio potuit, homine nato ad militandi singularem quandam scientiam, si prouinciam hanc suscepisset, maior esse fortitudo, industria, consilium, felicitas, quam fuit in Caio Cæsare, qui tantum potuit impertire rei militari temporis, quantum ipse ab ineunte adolescentia ad vrbem Romam capiundam aspirans, à continuis nunquam bellis, neque prælijs conquieuit? Quo mihi difficilior est dicendi ratio proposita.

Quartum genus ad laudem ex Comparatione, per Enumerationem subiectione illustratam.

ETenim si nobilis Ioannes ab Austria multos annos post fuisset is Imperator, à quo post vrbem Granatam defensam, & illius oppida finitima, desperatis in rebus auxilium allatum omnes meminissent; cuius pugna naualis cum clarissima victoria de Turcarum nefaria gente reportata, non terras mariaque peragrasset; cuius egregia facinora in Flandria testes non essent, magnam Regnorum potentissimorum partem Imperatoris fortitudine repressam fuisse; quem Populus Romanus singulari acclamatione non excepisset, si nunc apud vos, id quod is facere posset orator, summa laude celebraret, quis non admiraretur? omnes profectò: mors enim cùm extinxisset inuidiam, illius res gestas sempiterni nominis gloria adauxisset. Cuius igitur laudata virtus honori magnum locum tribueret, huius recordatio nostris animis repetita non omni admiratione afficietur?

Quin-

Quintum genus ex Contentione cum Comparatione.

AGe nunc Doctoris litterati ſcientiam, cum alterius cognitione conferte. Semper ille ante Doctiſſimus habitus eſt, & dictus: iſte non adeò doctus. Ille in magnâ gloriâ, & exiſtimatione; iſte nunquam magnâ opinione. Ille collegijs omnib. obtentis, cum litteratis verſatus maximè: iſte cùm multa collegia contendiſſet, obtinuit nullum. Ille primas tulit in renuntiationibus; iſte in poſtremos ferè reiectus. Ille vnam & alteram cathedram moderatus fuerat; iſte neque in præceptoris alicuius locum ſuffectus, ſemel ſaltem aliquando. Cur igitur ille victus eſt? quia non ſemper doctus à doctiſſimo, nonnunquam doctiſſimus ab inferiore ſuperatur: Quia quanquam ſapientia præripiebat inferiori palmam, tamen infeliciter ſibi res euenerat. Adde potentiam hominis, gratiam, amicitiam, allegationes, pecunias, atque alia eiuſmodi, quibus ſæpe exultantem triumphantemque iuſtitiam euerterunt, & perculerunt inferiores. Adde fiduciam & ſpem noſtri Doctoris, qui cùm meritis penè conditam habere cathedram ſe domi putauiſſet, nihil de ſucceſſu magnopere ſolicitus, dum aduerſarij illum fidentem iuſtitiæ meritiſque ſuis, & nihil curantem inferiorem viderunt, hæſit in his malis, quæ ſibi ſolent aſciſcere, operam magnam adhibentes ad eam rem, quâ de re contentio inter aliquos eſſe ſolet.

Sextum genus ex Comparatione cum Diſtributione.

SOleo ſæpe ante oculos ponere, idque libenter crebris vſurpare ſermonibus, omnes noſtrorum Confeſſorum, omnes Virginum integerrimarum, ſapientiſſimorumque Doctorum, omnes Martyrum, & Apoſtolorum clariſſimorum, reliquique generis & ordinis Sanctorum virtutes eximias, res præclare geſtas, cum Virginis Mariæ virtutibus, nec ornamentorum magnitudine, neque numero virtutum, neque diuerſitate infinitâ, neque vllo genere immunitatum, neque donorum cœleſtium vllâ ex parte poſſe conferri, neque propinquiorem Ieſu Chriſto, neque altiorem locum cuiuſquam dignitate potuiſſe obtineri, quàm tu Matris non dicam Chriſti Ieſu celſitate ſolùm, ſed tuis meritis & dotibus infinitis con-

tis consequuta es. Quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, vt ea minimè cuiusquam non dicam humani oratoris facultas, sed neque diuini Spiritus mens aut cogitatio capere possit, amens sim.

Septimum genus per praeoccupationem, cum testimoniis & interrogationis lumine.

AT hæc homo barbarus & impolitus non videbat. Quis copiosior illo? quis ornatior? quis in arte benedicendi præstantior? Quanquam hoc loco Ildefonsum non tam ornatu & copia, quàm Dialecticæ, Philosophiæ, & sacræ Theologiæ cognitione commendandum puto. Nota est Complutensibus Ildefonsi nostri oratio, nota copia, notus ornatus. Cui porrò, qui modò Complutense theatrum frequentauit, illius orationes disertæ & elegantes, & bonis artibus instructæ non fuerunt auditæ?

Octauum genus per Interruptionem.

AT ego, tanquam cum veterano scholastico mihi sermo esset, non cum tyrone, & recentiore, de Rhetoricá multa dicens de adolescente nihil dixi. Itaque hodie perficiam, vt intelligat, quantum sibi ad veteranorum laudem adipiscendam desit.

Nonum genus per Incrementum.

SEd hæc, quæ sunt maioris eloquentiæ, omittamus: loquamur potius de notissimo genere leuitatis. Tu isto ore importunissimo, his oculis flagrantibus, hoc pectore flammis ignesque spirante, tantum virus iracundiæ concipere potuisti in illo certamine, vt ea tibi turpe non fuerit in tanti ordinis conspectu euomere intemperanter? O rem non modò visu fœdam, sed etiã auditu! si inter famulos parentis tui, in tuis rixis & simultatibus quotidianis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò tot & tam amplissimorum Rhetorum, munus maximi Decurionis obiens, princeps Decumanorum, cui vultum iratum ostendere turpe esset, is flagrans ore intemperantissimo, faces ardentes iactante, ordinem vniuersum, & totam Academiam offenderis? Sed hoc tu fateris esse in tuo more quotidianaque consuetudine, veniamus ad grauiora.

Decimum

Decimum genus cum exclamatione.

AT idem gymnasium, & aulam Rhetoricæ? O audaciam immanem! Tu ingredi in illud gymnasium ausus es? tu Rhetoricæ limina honorificentissima intrare? tu illius aulæ disertis & bonis adolescentibus ós importunissimum ostendere? quem locum nunquam aliquis violare ausus est, nemo sine honore nominare. Hac te in classe vel paululum immorari non pudet? in qua quamuis nihil sapiens, tamen propter suorum alumnorum probitatem & labores in oratoriâ facultate maximos, propter ordinis Rhetorum gloriam, & decus illustre, nihil tibi fatuo ac barbaro potest esse iucundum.

Vndecimum genus per translationes, cum Correctione ex Enumeratione, crebris articulis incitatum.

QVæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico, quæ si fuit animal, vnum fuit, Oceanus certè quidem vix videtur, tot res, tam amplas diuitias, & tam multis & opimis reditibus auctas & stabilitas, tam citò absorbere potuisse. Nihil erat omnis generis bonorum, quibus homines abundare solent locupletes & copiosi, nihil argenti, nihil auri, nihil vestium pulcherrimarum, nihil lautorum admodum & abundantium Principum supellectilis, nihil vini, nihil frumenti, nihil redituum maximorum; & omnis copiæ diuersitatisque fructuum, quod non nequissimis hominibus pateret. Omnia effusè & intemperanter heluonibus impurissimis & compororibus donabantur: alia profligatæ mulieres, alia lenones nequissimi rapiebant: domus erat referta aleatoribus, plena ebriorum, totos dies potabatur, atque id locis pluribus, suggerebantur etiam sæpe de foliorum pictorum lucro pecuniæ, omnibus in cubiculis prandia, cœnasque concelebrari videretis. Quam ob rem desinite mirari, bona istius tam breuiter esse consumpta; non modò vnius patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, sed ditionem dynastarum maximorum quamcunque tanta intemperantia deuorare potuisset.

Duode-

Duodecimum genus à præteritione institutum, cum exclamatione ac dilemmate simili illustratum, & Enumeratione cum Conuersione.

SEd nihil de alijs: tibi certè confitendum est, causam turbulentissimæ gymnasij tempestatis in personâ tuâ constitisse. O miserum te, si intelligis; miseriorem, si non intelligis, hoc solis ominibus iactari, tota Academia diffundi, huius rei nec in minimorum circulis mentionem non faciendam esse! Rhetores ex classe expulsos, cum his Principem gymnasij, qui ordinis amplissimi Rhetoricæ decus ac columen fuit, omnes veteranos, qui per frequentiam & assiduitatem suam, Rhetorum dignitatem & amplitudinem retinere potuissent, Decuriones, Censores sacrorum, delatores Latini sermonis, omnes magistratus, tantum iuuentutis florem, omnem Poetarum & Oratorum cœtum, vnoque verbo, Rempub. hanc litterariam expulsam atque exterminatam suis sedibus, vt tibi parem scelere nullæ scholæ viderint, nec tulerint vnquam. Vt igitur in seminibus causa est arborum & stirpium, sic huius luctuosissimi casus, & euersionis miserrimæ semen tu fuisti. Dolemus decurias omnes Rhetoricæ florentissimæ perturbatas? eas perturbauit Ildefonsus: desideratis clarissimos Rhetores? eos quoque eripuit Ildefonsus. Auctoritas Rhetorum ordinis afflicta est? eam afflixit Ildefonsus. Omnia denique, quæ postea vidistis, (quid autem mali non vidistis?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Ildefonso. Vt Auster mare pacatum ac tranquillum, sic iste sedatã & quietam Rhetoricæ classem, causa pestis & exitij tanti, perturbauit.

Decimumtertium ex pari cum comparatione maiorum, ad amplificationem.

SEd vt, hoc omisso, ad studiorum, atq; artium contentionem reuertamur, qui potest dubitari, quin ad hominum commoditates multos plus afferat vtilitatis iuris ciuilis gloria, quàm ars facultasque medendi? Vigilat Medicus, vt humanis corporibus medeatur: Iurisperitus, vt eorum salutẽ, & vitam tueatur. Medicus, vt quò intendit, medicamenta conferat: Iurisconsultus, vt quos defendit, capitis periculo ac discrimine liberet. Medicum humani corporis cõstitutio: Iurisperitum eiusdem salus & incolumitas solicitum habet. Medicus morborum fraudes, & fal-

& fallacias præcidit: Iurisperitus hominum insidias, & malefi-cia resecat. Medicus cauet, ne sui ægroti moriantur: Iurisperitus, ne capitis accersiti, in idem discrimen adducantur. Medicus tenet & scit, vt vena scindenda sit, noxij humores depellendi: Iurisperitus, vt improborum colluuio exhauriatur, & improborum sentina ciuitates purgentur. Medicus exercitatus, in pestilentia, in alijs pestiferis morbis propulsandis: Iurisperitus in venenis omnibus, & tabe flagitiorum absumenda versatur. Ac nimirum (dicendum est enim, quod planum est omnibus) Iurisperitia præstat Medicinæ. Hæc fortunas conseruat, honores parit, gloriam comparat, hominem collocat in altissimo dignitatis gradu, maleficia punit, mores bonos retinet, & omnia iure æquabili constituit, pacem facit, simultates ac discordias de medio tollit, gignit concordiam, & Rempub. stantem facit ac florentem, frustra foris arma, frustra reliquæ sunt artes, quæ sine Iurisprudentiæ præsidio silebunt, & vna suspicione seditionis increpante, procul dubio conticescent.

Decimum quartum ex minore, per communicationem & commorationem, adde subiectionem.

SI de prælijs ageretur, vir optime, si in patuula te captionis aliquid vereteris, non statim ad Iurisperitum, ad tuorum aduocatorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cùm institutio filiorum, & maximi natu ageretur, cùm hos bene instructos, & ornatos bonis moribus, atq; virtutibus relinqui oporteret, hoc tempore, quod tibi datum est, illorum informandæ pueritiæ, nō modò bonum aliquem & eruditum hominem, sed neque ipse quidem te consuluisti, ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum loquutus es: Hoc tempus est filiorum mihi concessum instituendorū, & sunt id ætatis iam, in qua ad præceptorem deducendi sunt, & sunt multi, sed dissimili vita, moribus atque litteris, quid agam, non cogito? Si, me Hercule, hæc tecū duo verba fecisses, quid agam, iniecisset tibi Deus (quæ sua bonitas est) mentem faciendi, quod facto opus esset, aut ad aliquem, qui consulere potuisset, adeundi: tu te ad hoc collegisses, non in eam turpitudinem venisses, vt hoc tibi esset apud probos viros confitendum quo tempore cogitationem istiusmodi suscipiendam non curaui, eodem filijs per te licuisse facere quod collibitum esset, atque ob eam causam tui ipsius fortunas funditus

ditus euertendi potestatem factam fuisse vides. Ego te pro te nunc consulo, post tempus consulendi in alienâ re, quod tu in tuâ re, cùm tempus erat, consulere oblitus es? Quæro à vobis, equites clarissimi, qui bonorum habetis equorum equilia plenissima, equi mihi sunt aliquot emendi, in quibus filij mei, ego etiam ipse equitem, venditio nunc de duobus equis recens intercedit, neq; sum illorum valde peritus agnoscendorum, tantundem pretij, quantum à venditore postuletur, dabo & ego eidem, nullo arbitrio interposito, fidem habeam, vt me inscienté equorum, & pretij fallat? An cùm Hispali tot equites sint, qui præstantiam equorum, & vitia valeant agnoscere, hos non ad venditionem adhibeam? quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? profectò, si rectè vestram consuetudinem atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis respõsuri. Primum per me spectari equos, deinde si de pretio agere voluerim, peritos adhiberi, quærere boni sintne equi, quanti deinde paciscar, respondere vos quidem necessarium est. Atq; hæc, quæ prædixerim, omnia ante fieri oportere, quam ad equos aliquo certo pretio addiscendos peruenire pergam. Quid ad hæc Parens multorum filiorum? probabis quidem hæc omnia, qui bonitatem & excellentiam equorum, ad lustrationem, ad cursum desiderabis, & speciem & elegantiam equitum præstantissimorum semper requisiueris. Quid tibi esse debet cum bonâ diligentia bonis moribus ac præceptis filiorũ imbuendorum, iam hac comparatione cognosces, & quæ in te desiderentur officia boni parentis, vt quemadmodum illi claris natalibus orti, eodem pacto bene sanctéque sient educandi.

Decimum quintum genus ex Comparatione, accommodatione cum adiunctis illustrata.

DE filio, qui parentem violauisse dicatur, loquimur: ratio ab aduersario reddita non est, quam ob causam pietatem filius læserit. Quod in minimis noxis, & in his leuiorib. peccatis, maximè, & primũ quæritur, quæ causa maleficij fuerit: id nos in patre violato quæri contendimus oportere. In quo scelere etiam cùm multæ causæ conuenisse vnum in locum, atque inter se congruere videntur, neque leui coniecturâ res penditur, neque testis incertus auditur, neque inimici fraudibus aut mendacijs

res

res iudicatur. Cum multa antea commissa maleficia, tum vita filij perditissima, tum singularis audacia ostendatur, necesse est, neque audacia solum, sed summus furor atque amentia. Hæc cùm sint omnia, tum extent oportet expressa sceleris vestigia, vbi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum. Quæ nisi nota & manifesta sint, profectô res tanta, tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi non potest.

Decimum sextum genus ex minore, ad laudem.

QVæremus etiam, quid iste summus Marchio in suis amicis, in cognatis, in propinquis omnibus fecerit: qualis in patriâ, in familia sua cohonestanda fuerit, qui in peregrinis & alienigenis tam liberalis & munificus reperiatur. Dubitamus quis iste in optimorum & honestissimorum patrocinio fuerit, qui de nullo non genere hominum bene meritus prędicetur? Expectemus quid dicant, de liberalitate sua, qui cum homine sunt assiduè versati, cùm ad exteras gentes fama virtutũ illius hominis, & celebritas benignitatis peruenerit. Postulemus testes impertitæ misericordia pauperibus, cùm domus illius egentissimorum inanis nunquam aspiciatur, horum venientium, & aliorum exeuntium. Mutuemur laudes aliquas depromptas ex recordatione liberalium & beneficorum, cùm paginas & folia possemus implere verborum, quæ faciunt inopes & egentes, innuptæ & viduæ, subleuatæ suis in miserijs istius hominis admirãda liberalitate. Producam vnum aut alterum modum bene merendi, cùm quot sint liberalium & munificorum monimenta, totis opibus suis & pecunijs statuerit monimenta Xenodochiorum, Sacellorum, & Collegiorum, ad pauperum inopiam egestatemque subleuandam, non in vno duntaxat oppido, sed in multis & celebrioribus Hispaniarum ciuitatibus. Quis vnquam in hac vrbe Xenodochium, quod Sanguinis dicitur; & Sacella vidit magnificentissima, quin liberalitatis, quin munificentiæ, quin misericordiæ testis esset? Quis ex D. Hieronymi sacro Cœnobio venit, aut per portam Macharenam rusticatum iuit, aut itineris faciundi gratia illac transijt, quin in his in vnoquoq; gradu de Marchionum de Iarffa liberalitate tanta commoneretur?

Deci-

Decimum septimum genus ex contentione minorum, testimoniis illustrata.

ETenim si illud est tam præclarum, quod mihi omnium præclarissimum, maximeque laudabile videtur, ob inopiam aliquorum subleuandam pecunias impendere, sumptus facere magnificos, atque liberales; quanto illud præclarius, laudabilius, & illustrius, cum quis ob Religionem defendendam in hostium manus inciderit, captionem redimere, vt ne vitam pro Religione defendenda desint qui velint & studeant profundere? Præclarum est inopi subuenire? quanto magis ab hostibus capto? quanto præclarius huic in sordibus & squalore iacenti? Pauperem cùm vidisses opem deposcentem tuam, valuit apud te plus is, qui multorum misericordiam, ibi, vbi est, implorare potest; quàm is, qui si auxilio tuo seruitute non liberetur, seruitutem per multos annos seruiet miserrimam? cùm verò fidem, Religionem ipsam, illius, ab hostium vinculis liberati fortitudine tueri possis, & ad eandem defendendam tutandamque innumerabiles excitare, duas res præclarissimas non animaduertes, & allatam captiuo misericordiam, & præsidia per te comparanda Religionis? Quem diuitem, quem copiosum, quem vnquam potentem hominem, & bene nummatum audiuimus aut cognouimus, qui cùm in hostium vinculis fortè audierit hominem, & in inopia & egestate alterum esse, & sit misericordiam impertiturus, non huic homini liberando pecuniam attribuat? non certum numerum præfiniat? non seipsum, si sensum habet humanitis, profundat, & exinaniat? Ordo Mercenariorum Virginis Mariæ, qui hominibus ab hostibus redimendis dono & munere præcipuo Pontificum Romanorum institutus est, huic liberationi dicet grandem à petentibus fuisse pecuniam datam. Iurati dicent Patres, huic captiuorum muneri redimendorum præpositi, se vim & multitudinem incredibilem pecuniarum in Afticam, in partes alias disiunctissimas ad captiuos hostium seruitute liberandos accepisse. Dicent redempti omnes, dicent quæ gratulationum pro gratijs agendis decretum, ciuitates plurimæ potentissimæque Hispaniarum pompam, & redemptorum in albis vestibus agmina longissima spectarunt. Dicent etiam testamenta ab initio generis Christiani

ſtiani facta locupletiſſimorum, qui cum alijs miſericordiæ monimentis, tum his pietatis pulcherrimis operibus pecunias maximas & reditus legauerunt.

Vigeſimum octauum genus ex Minori.

QVod ſi nomen Cn. Pompeij, ſi fama illius, ſi illa ſibi comparata gloria Imperatoris, ſi res auditæ, ſi præſens aſpectus tantum valuit ad gentes omnes & nationes in Populi Romani ditionem poteſtatemque redigendam: valeat apud populum auctoritas magis Imperatoris, valeat præſentia tanti viri, valeant res geſtæ, valeant triumphi deportati, & in ſpectantibus Romanis hominibus acti, valeant imperia, cæteris Imperatoribus præteritis, ad vnum Cn. Pompeium ſummâ cum acclamatione delata.

Vigeſimum nonum ex Maiorè cum Adiunctis, cum praeoccupatione.

NVnc verò quid faciemus? quid de tanto viro prædicabimus? deſunt laudes & ornamenta, quæ paginas noſtræ orationis expleant? at hominem habemus doctiſſimorum ſapientiſſimum, omnibus ſapientiæ numeris expletum. Expectabitis cunabula ſuæ pueritiæ, & ineuntis ætatis primordia? at puer modeſtior, magis bonus inter pueros, & inter adoleſcentes magis quietus proferri non poteſt. An mores ætatis adultæ? quis illo caſtior? quis ſanctior? quis omni virtute laudabilior? At hæc vi, minis, ſupplicijs præceptorum, & parentum ſuorum ſibi comparauit? quis ab infantia ad bonas litteras propenſior? ad ipſam virtutem paratior, & promptior videbatur? ſic equidem affectus ad ſtudia litterarum & honeſtatis erat, vt magis nemo.

Trigeſimum genus ex Maiori.

SEntentia ſit eiuſmodi tua, tuum iſtud iactetur iudicium, de genere Adoleſcentium ad bonas litteras deligendo, vt locupletes litteras colant, vtilius eſſe Reipub. quam pauperes: miſerum & infeſtum Reipub. ex artibus infimis traduci ad Academias, à parentum viuendi ratione ad libros & ſtudia bonarum artium, ab humilitate ſua ad litterarum dignitatem

atque præstantiam. Cum omnibus sæculis, & maiorum nostrorum memoria, in populis & ciuitatibus Hispaniæ. Lusitaniæ, Galliæ, Italiæ, cunctarum gentium atque nationum, de pauperum & egentum hominum infimâ fortunâ, qui voluerint in bonas disciplinas tradere sese, ij nunquam exclusi fuerunt, imò, vt collibitum fuerit, admissi: semper ex his maior fuerat pars auditorum, & eorum multitudine subsellia gymnasiorum completa. Vtrum æquius, inopem litteris operam nauare; an diuitem adolescentem? inopem humili fortuna; an locupletem integrâ atque florenti? eum, qui vnde se alat, non habet; an eum, qui suis se pecunijs potest sustentare? Qui laboribus deditinon sunt, quo in numero multi copiosi homines sunt, quid facient cùm hyems fuerit, cùm æstas summa, quæ tempora contraria sunt litterarijs laboribus, & contentioni corporum in litteras necessariæ? Relinquent Academias, intermittent studia, otio se dedent, & languore prorsus hebescent. Reuertentur in patrias sedes, vbi delicias & vitam otiosam consectentur. Verum esto, reperiatur aliquis diues labori: non insolens, frequens, & assiduus: qui cùm tantum dederit studijs omni tempore, quantùm omnes debere dixerint, nunquam ab studio litterarum vacet, & contra vim omnem grauitatemque contendat: laudo virum hunc, & litterarum studijs idoneum duco: sed expecto numerum aliquem, expecto multitudinem, expecto concursum & frequentiam Academiarum solitam, quæ cùm constet ex hominum genere, quos tu repudias, ne spolies Academiam, ne litterarias officinas suis filijs & alumnis orbare velis.

Trigesimum primum genus ex Descriptione, & Præoccupatione.

COmplutensis Academia, inter Hispanienses celeberrima, affluens hominibus eruditis, imo totius eruditionis parens, huius hominis scientiam reijceret? At cuius hominis? doctissimi, sapientissimi: qui cùm Doctoribus adesset, doctissimis antecellere dicebatur. Itane verò Ioannem Antonium, aliarum Academiarum decus, Eloquentiæ, Dialecticæ, sacræ Theologiæ pelagus immensum, quo loquente tunc cùm consensus Doctorum hominum cõuenerat, omnes tacebant, hunc ex officinis litterarijs Complutenses eijcerent, alium verò reciperent,

perent, quo doctiores in Academia tunc, cum iste se Complutensibus offerat, cathedram non obtineudam curarint? Verùm hoc tempore plurimum inuidia poterit, neque Doctores, qui florent in Complutensibus gymnasijs, hunc adiuuandum extollendumque censent, ne fortè cùm cathedram obtinuerit, de eisdem in publicis disputationibus, in magno conuentu atq; frequentiâ frequenter triumphet. In hunc omnium tela conijcientur, huic clam & apertè omnes detrahent, quos suffragaturos vident scholasticos, hos conuenient, & abducent ab homine litterato per istos, quem volebant, & cui visum fuerat, eidem suffragia lata dicentur, & homini ablata doctissimo? Nihil horum dici potest, qui ab eisdem doctoribus appetitus fuerit, & vt Academiæ suæ maximo fieret ornamento, sæpe per litteras euocatus. Quæ fuit igitur inuidiæ flamma, ne cathedræ honorem consequeretur, qui domi quasi conditam & exploratam omni iudicio habere dicebatur? nescio aliud, hoc vnum scio, reflante fortunâ, sæpe de spe deiectum, qui certam spem habebat.

Trigesimum secundum genus ex varijs modis Comparationis.

FAcinus est attingere Christum Iesum, scelus probris & contumelijs vexare; sacrilegium tot in illum suppliciorum genera statuisse, quid dicam in crucem tollere? verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Non his omnibus sacrilega Iudæorum multitudo contenta, crucifigatur, clamabat, & in vertice montis Caluariæ tollatur in crucem. Non verò hoc loco mediocrem aliquem, non vnum hominem nescio quem vobis ignotum, sed communem libertatis dignitatisque recuperatorem, in ignominiosum istum & tam acerbum mortis cruciatum, in crucem egistis. Iam verò videre est Iudæorum nequitiam, die celebriore, die Festo solennique, tam sacris statisque Ferijs, quibus multitudo omnis conueniret ad spectaculum lugubre satis ac funestum, istiusmodi scelus patrandum decreuerunt, & alios duos latrones sceleratissimos à lateribus crucifigendos ad maiorem ignominiam, infamiamque inurendam, & in loco præcelso, & edito, vnde cunctorum oculis conspici posset, pœnas nostris sceleribus ac flagitijs debitas luens. Quod enim in Iudææ solo vniuerso, in Regni Solymorum principe ciuitate iugum magis excelsum, magis eminens potuit

deligi monimentum crudelitatis Iudæorum? si hæc non ad homines Christianos, non ad cultores nostræ Religionis, non ad eos, qui Christi dignitatem & celsitatem cognoscerent, si non apud homines humanitate cultos, & communi elegantia politos, sed apud barbaros & agrestes, apud feros & immanes, aut etiam, vt longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad scopulos conqueri & deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanima, tam indigna facti atrocitate commouerentur. Nunc verò cùm loquar apud cœtum Christianorum, pietate, Religioneque florentem, sui Assertoris & beneficiorum eiusdem Domini valde memorem, quomodo conqueri, & de tot ac tantis suppliciorum accerbitatibus deplorare debeo? Sanè in hominis paulo præstantioris, & claritate maiorum illustrioris iugulatione lacrymas tenere non possumus, & rectè ac merito illustrium virorum, & aliquando secunda fortuna florentium miserijs commouemur. Quid nunc in sanguine Assertoris nostri facere debemus? quid in morte tam ignominiosa pro sceleribus humani generis oppetita? nam Iesu Christi, nostra quoque causa est, quod in cruce salutis omnium, & dignitatis antiquæ recuperandæ, hominumque sempiterno Patri reconciliandorum rationem habuit. Omnes hoc loco Christiani, & qui adsunt, & qui vbicunque sunt, affici vehementer debent. Crux hæc nostram pietatem desiderat, nostrum sensum implorat, nostras lacrymas requirit.

Trigesimum tertium genus ex Comparatione, ad exaggerandum.

QVem enim vnquam condiscipuli scholasticum, nisi hunc, cæteris post habitis, magis quam sua omni tempore admirati sunt? Ab hoc vno scholastico præceptores decreuerunt, vt qui magistratus in gymnasio tenerent, qui Decuriones, Præfectique essent, honorem, decusque mutuarentur. In huius orationibus post conditam Academiam factum est, vt ex cunctis ordinibus auditores, qui rem oratoriam auctam vellent, semper conuenirent. Quem classis Grammaticæ magis requisiuit? quem magis Rhetoricæ gymnasia decorarunt? quem æquè ipsi conuentus audierunt? omnia dictione suâ ornata, nitida, illustria, plena dignitatis & honoris fuerunt. Quæ dies fuit ad dicendum de Sanctorum laudibus præstitutus, in quo

non

non expectata fuerit oratio Rhetoris istius summa cum venustate dicentis? Nam quid ego illa de Rhetore tanto præmia reportata commemorem? vel quę in templo maximo delata sunt? Cùm ille adolescens bis in anno post, cùm iam ad Dialecticam audiendam transijsset, Rhetoricæ ordo illius orationem requirebat, theatra lugebant, locus quilibet publicus, æquè atque magnum oratorem desiderabat, omnia suo discessu deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris videbantur.

Trigesimumquartum ex Maiore, per Conglobationem.

RElìquum est, vt Antonium falsum dixisse de Marcello & Scipione contendamus: quod si fecit, qua imprudentia fuit? Eumne vituperauerit, quem Iuratus toties laudauerit? eum refutauerit, cuius vitam priuatim & publicè ab omnibus laudari viderat? cui ipse omnes suæ vitæ rationes commiserat, hunc de vita, de moribus cælare vellet? quem semper consuluit minimis in rebus, hunc in necessarijs & maximis non adiret? à quo tot beneficia se, & patrem suum viderat accepisse, in hunc tam ingratus existeret? Cuius non probabunt aduersarij os, vel vultum læsisse, eundem omnibus modò contumelijs onerasset? quem habebat parentis loco, hunc tam inhumaniter, & impudenter violasset? qui semper virginali pudicitia fuerat, in illorum ore conspectuque, mortalium tantam haberet oculorum, & sermonis impudentiam? Quem modestum & moderatum nouerunt omnes, hunc sibi persuadebunt, bene & nauiter impudentem fuisse? qui nihil habebat, nisi quod liberaliter non impertiretur, nec habiturum se esse sperat, nisi quod ab huius liberalitate proficiscatur, hoc aget, vt se totum euertat ac perdat, & domo eiectus vagam & inopem vitam agat? non hoc credibile cuiquam facies, nisi homini stulto, aut temerario.

Trigesimumquintum genus ex Minori, ad concludendum.

VIx me Hercule, hoc cum suis æqualibus, non suo præceptori, principi vitæ suæ, & bonorum auctori consiliorum dicturum fuisse putarem.

Trigesimumsextum ex Maiori, etiam ad concludendum per Ironiam.

NIsi fortè nihil æquum est, præceptorem de eorum audaciâ dicere, quorum scelera nullis supplicijs, neque exemplis quotidie sumptis reprimi coercerique possunt.

Trigesimumseptimum genus ex Minori, similiter ad concludendum.

ID igitur quisquam summum oratorem ignoraſſe dicere audebit, quod mediocres Rhetores, quod nullo vsu, nullo studio Rhetoricæ præditi, quod scholastici denique scire profiteantur?

Trigesimumoctauum genus in laudem B. Thomæ Cantuariensis, per obtestationem, & acclamationem, secunda comparatorum conglobatione conclusum.

QVæ enim res vnquam, proh sancte Deus, non modò in illâ vrbe, sed in toto Angliæ regno est gesta clarior? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? In defensorum Ecclesiæ societatem, tanquam in equum Troianum, cum Principe B. Thoma, boni omnes includi exportarent. Agebat gratias B. Thomas, quoquo animo Rex impius persequeretur? tanta enim res erat, vt inuidiam illam pro Apostolicâ Sede tuenda, quam in illum aduersarij concitare contendebant, cum summa laude non compararet. Quid enim beatius illo, quem aduersarij expulsum à se prædicabant & relegatum: qui locus fuit, aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui Pontificem, quò accederet, non affari atque appetere videretur? Qui homines tam agrestes, qui, cùm illum aspicerent, non colendum obseruandumque putarent? Quæ verò tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ litteræ reperientur, quæ non D. Thomæ sanctitatem cum immortalitatis gloria prosequentur?

Trige-

Trigesimumnonum genus ex contentione parium, comparatorum conglobatione conclusum.

QVis vnquam inimicior, quàm superbis Franciscus, æquè atque libidinis, & iracundiæ, vt omnibus vitijs animi statum deformantibus? Verba semper humiliter atque demissè de seipso faciebat, cogitationes demissionis semper suscipiebat: in eius ore vultuque, nihil non modestum, & ex Christi disciplina videretis: fratres suos appellabat multo inferiores: verbis factis & cogitationibus laudem & honorem Deo semper immortali tribuebat.

Quadragesimum genus ex Comparatione, Fine, & concessionis iniquitate exornatum.

QVis autem fuit tam insigniter impudens, vt auderet in oculis & in ore versari parentum, quos tot sceleribus, & flagitiorum parente impietate grauiter violauerat, ac non illorum ora vultusque subire metueret, ne à domesticis saltem, & à fratribus oculis & animis cerneretur infestissimis? sed hoc propriũ illius, qui effrænatâ audaciâ proiectus, & insigni notatus impudentia, liber adeo ac solutus agebat, vt metueret neminem.

VSVS ET EXERCITATIO EXEMPLORVM, ET TESTIMONIORUM.

EXempla eisdem modis tractantur, quibus similia Comparataque: ac primum genus amplificandi vsurpationem exempli cum propositione continet.

Primum genus amplificandi ex propositione, cum exempli vsurpatione breuiore.

VÆ illis, qui Nabuchodonosor superbia, & improborum spirituum insolentia, atque adeò Luciferi spiritu superbissimo efferunt sese.

Secundum genus amplificandi constat ex Exempli propositione, & Assumptione.

SIcut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates, aduersa præposteraque libidine vtentes, iram in se diuini numinis prouocarunt; ita quidem qui nefarios carnis appetitus & effrenatas cupiditates coercere non studuerint, si ad se non redierint, & execrandæ libidinis eosdem non pœnituerit, iram immortalis Dei grauissimaque profectò supplicia, tandem aliquando subibunt.

Tertium genus cùm adhibetur Exemplum ad probandum, nulla subiecta assumptione, neque conclusione.

DAuid Rex erat Solymorum, & in regia sede collocatus, curis & negotijs difficillimis implicatus, quibus Principes clarissimos, & Reges terrarum potentissimos implicari distinerique necessarium est. Et quanquam tanti regni gubernacula tractaret, diuinæ meditationi tempora non solum præstituebat, sed septies in genua procumbens, humiliter ac demissè Deo immortali preces adhibebat, & quod affert admirationis occasionem, & in nostrorum Principum mores deprauatos inuehendi materiam, media nocte somnum intermittebat, diuini numinis honorandi, & debitis laudibus celebrandi causa de lecto surgens.

Quartum genus cum antecedit contentio siue collatio, quæ dilatari & amplificari possunt, idque fit cum Exempla sunt imparia, aut dissimilia. Collatio sumitur ex rerum, personarum, temporum, cæterarumque attributionum varietate, quæ augeri potest verborum, schematum floribus, quæ vim habent aut eleuandi, aut attollendi. Atque etiam si pro ratione causæ ostendatur, id quod dicitur esse simile, dissimile, contrarium per maius aut minus, vt si conferas Exemplum Publicani orantis, & Pharisæi; Centurionis fidem, cum Hebræorum infidelitate.

Exem-

Exemplum de fide Regum Magorum.

ATque si rectè fidem trium Regum Magorum clarissimam, & perfidiam Hebræorum execrandam considerare voluerimus, nihil tantorum Regum facto præclarius, nihil Hebræorum perfidia sceleratius inueniemus. Vix enim Reges obseruarunt stellulam, cùm reliquerunt imperiorum suorum gubernacula, & iter ingressi fuerunt arduum, & difficile, per ignota loca, periculosaque, multis difficultatibus affecta, exposita insidijs inimicorum, referta latronibus, & grassatoribus nequissimis, & eo tempore, quod magis à faciundis itineribus alienum erat, hyemis scilicet asperitate summâ, tum cùm omni gelu conglaciant & frigore conficiuntur homines, atque ipsa animalia suis latibulis, aues nidulis ad frigus depellendum continent sese. Adde vim aquarum multis in partibus, niuibus cooperta loca, difficilem transitum, torrentes, & fluuios redundantes, & effundentes sese, atque nullo duce monstrante viam, præeunte duntaxat stellulâ. Prosequebantur iter, adeuntes passim pericula grauia, superantesque difficultates plurimas, incerti prorsus itineris, quod facerent, quemadmodum pergere deberent, quò deflecterent. Cùm verò in illâ sede, quæ proxima iam Hierosolymis erat & in illius prope ciuitatis conspectu essent, non illam è conspectu amiserunt? non quocunque se conuertebant, aspiciendæ stellulæ ablata facultas? Non adeunt id temporis recta ad Regem? non liberè ingrediuntur in aulam, non spectantibus & audientibus Hierosolymæ Principibus percontantur ex Herode de Rege Iudæorum nato? Quod vbi Herodes audiuit, commoueri animus illius, vehementerque perturbari visus est, neque angorem simulare potest: qua tamen simulatione potuit, respondere Regibus non desinit, se hanc rem quæsiturum de peritissimis Legis Doctoribus. Reuerterentur postea, atque omnia, quæ percontantur, simulatque Doctores explicauerint, se redditurum. Denique properat dimittere Reges, cogere peritos Legis, exponere aduentum Regum alienigenarum, & procul à suis finibus venientium, tantis difficultatibus, & periculis plurimis, tam graui difficilique tempore aditis Regis duntaxat Iudæorum debito cultu religioneque adorandi causa. Illi respondent protinus, quod certum erat, & testatum Oraculis Diuinis, ac prædictionibus Vatum suorum: id scilicet tempus

pus esse, quod præsens erat, natalis diei Messiæ, generi Iudæorum promissi. Quid dimissi Reges agent? quò se conuertent? quem alium percontabuntur? quam viam inibunt? quid consilij capient, vt cogitata perficiant? O diuinam consiliorum rationem! O summam Diuini Numinis prouidentiam! apparere stellam iterum vident Reges, & præire fulgentem eximiâ claritate, videre Solymi, mirari secum intuentes in tantâ diei claritate, sole loca illustrante sua, nouum & nunquam perspectum sydus illucens. Reges verò iter persequi properant, vsque eò, quoad in porticu constitit stellula. Cogitate ingredi Reges gaudentes lætantesque porticum humilem & contemptum, ad pueri Iesu pedes abiicere sese, diuinis honoribus prosequi, & religione Dei immortalis afficere. Denique diuersis itineribus, vt præmoniti fuerunt, deludentes Regem, gaudio exultantes, in patrias sedes reuertuntur. Nihil de Iosephi gaudio, nihil de Virginis lætitiâ, nihil de vtriusque voluptate singulari dicam: percontabor ex Regibus, quæ hæc tanta etiam cœlestis ac diuina fides, vt in puero Diuinam inesse Naturam, & Regiam simul celsitatem aspiciatis? porticus hæc non aula videtur Regia, ac multo minus præfert sedem Regis cœli, terræque potentissimi, sed stabulum brutorum animantium. Non peristromata cernuntur aureo intexta filo: sed araneorum elaboratæ opera telæ tenuissimæ. Non Aulicorum multitudo frequensque celebritas: sed vnus duntaxat Iosephus & Maria, parentes pueri. Non puer splendore Regis in solio: sed indumentis, & fascijs deuinctus. Non tonabat, aut fulgurabat: sed plorabat, & vagiebat infans. Non in aureo lecto mollissimè strato: sed in præsepi duro admodum & asperrimo. Non denique inter Principes aulæ clarissimos, cum maiestate summâ: sed inter duo interiectus animalia admirandâ cum demissione. Atque nihil horum à religione, cultuque Diuini Numinis infanti præstando Reges auocare potuit. Dissimillima quidem est Hebræorum ratio, plenissima sceleris atque perfidiæ. Qui cùm in Iudæâ sedem ac domicilium suum haberent, sic informati essent, & imbuti præscriptionibus antiquæ Legis, vt Messiam expectarent, assertorem generis hominum, & tempus accepissent illud esse præsens & optatum: atq; cùm alienigenarum aduentu Regum, cùm noui syderis aspectu cùm Legis peritorum responsis, cùm Baptistæ monitis & concionibus, cum Christi præsentiâ, sermonibus tanti Domini cælestibus, miraculis infinitis excitarentur, & confir-
marentur

marentur ad cultum & honorem Messiæ tribuendum; sic duro ac ferreo pectore fuerunt, vt ab illo prorsus alienati, prorsus ab illius abhorrerent honore. Itaque non modò non curarunt Iesum colendum suspiciendumque; sed neque legem illius sanctissimam debita religione venerandam, sed eiiciendum exterminandumque ex finibus humanæ naturæ putabant: quòd ad illorum cupiditates domandas, effrænatasque libidines comprimendas, ad demissionem, ad patientiam, ad consummatæ sanctitatis absolutionem viam rectam ac directam, carnis effrænatis indomitisque cupiditatibus aduersam & infestam ostenderet. Progressa fuit igitur eo Hebræorum cæca & præceps temeritas, vt palam iam, & in circulis suis de Christi Iesu exitio ac pernicie consilium inirent: neque destiterunt, quoad comprehensum flagris discerpserunt, dilaceratum virgis ac dilaniatum spinarum aculeis dirissimis transfixerunt, transfixum attritâ nimium contemptissimaque purpurâ per summum dedecus induerunt, inter duos latrones interiectum summo cum probro ac dedecore, tanquam perturbatorem vrbium ac populorum, seditiosum ac turbulentum hominem, in crucem egerunt. Quid dicam amplius? conferte modò Regum sanctitatem, cum Hebræorum prauitate: Regum fidem sanctissimam, cum Hebræorum perfidia sceleratissima: honores à Regibus tantæ Maiestati delatos, cum Hebræorum probris & iniuriis Domino eidem assertori imprudenter & audacter illatis. Denique comparate iter Regum, labores susceptos, adita pericula; cum Hebræorum ingratis animis, cum labe tantâ ac peste mortalium, etiam non homines, sed belluas; neque belluas duntaxat, sed post orbem conditum monstra portentaque dirissima in figura hominum latentia recognoscetis. Quemadmodum Reges ex longissimis terrarum partibus adoratum puerum & infantem Iesum venerunt: Hebræi suis in sedibus natum, & in hanc lucem spreuerunt. Reges gubernacula suorum imperiorum abiecerunt: Hebræi diuinas vtilitates & commoda accepturi, Iesu beneficia repudiarunt. Reges hyemalis temporis iniurias, niues atque pruinas superarunt: Hebræi nullum iter facturi, non fines egressuri, sedibus suis, atque adeò intra vrbis mœnia cum illis postea versantem repudiarunt. Reges vnius duntaxat syderis aspectu deducti fuerunt: Hebræi tot Vatum Diuinorum prædictionibus, tot responsis & oraculis fidem habere noluerunt.

Denique

Denique Reges iacentem inter pecudes, & plorantem vagientemque diuinis honoribus affecerunt: Hebræi sæpius aspectum, & sanctitatis laude celebratum, tot miraculorum multitudine præcellentem, & diuinitatis tot signa cœlestia passim edentem, non modo non coluerunt; sed ferro & insidijs vitam eius & sanguinem appetierunt, neque destiterunt, quoad sustulerunt in crucem: tanta fuit illorum rabies, tanta & tam ferina crudelitas.

Quintum genus per inductionem, & enumerationem, cùm plura exempla conglobantur.

QVantum displiceat Diuinæ Maiestati libidinosus, intelliget facile, quicunque sacrarum recordatus fuerit monimenta literarum. Dauid captus amore Bethsabeæ vxoris Vriæ, non solùm adulterij, sed homicidij labe inquinatus, populum ingenti prope internecione confecit. Amon filius Dauidis, supplicio parentis non edoctus, propter illatum sorori vitium, mortem sibi libidinis impuritate consciuit. Absalon concubinis patris intemperanter abusus, non diu lucem vitæ iucundissimam aspexit. Cum Salomon in mulierum amorem cæcus ac præceps ferretur, ad idolorum cultum abiecit sese temerarius & amens. Sodoma & Gomorrha finitimæque ciuitates propter libidinis faces ardentes flammarum ardore conflagrarunt. Quin illas ingentes aquarum alluuiones, quæ, instar montium crassissimorum aquis tumentibus, quadraginta dies ac totidem noctes horrendo fragore sine intermissione prolabentes, terrarum omnium sola oppleuerunt, obrueruntque paucis exceptis, vniuersi generis amantium interitu miserando, execranda libido præcipites egit in terrarum sola. Mitto aliorum libidines, exemplis supplicijsque testatas grauissimis.

Sextum genus cum Assumptione exempli contrarij.

REcordari quidem debemus Abraham, Patris cunctarum gentium maximi, labores & difficultates maximas, afflictationem, vexationemque pluximam, & æquo ac patienti animo toleratas malorum acerbitates: quibus amicitiam

citiam Dei non collegit solum, sed conseruauit, & auxit maximam ac memorabilem. Ita quidem Isaac, ita Iacob, sic Moyses, & omnes egregiè fideles amici, & singulares Diuinæ Maiestatis administri, laboribus susceptis, periculisque plurimis aditis grati ac periucundi Deo fuerunt. Qui vero succubuerunt oneri, nec contentionem & constantiam in laboribus retinuerunt, hi deserti quidem, & adeò derelicti ex bonorum numero deleti, & obliuione sempiternâ obruti fuerunt, ignominiam & supplicium sempiternum propter hanc abiectionem animi, debilitationemque subeuntes. Ergo nos magno animo, & erecto simus, ad iniurias omnes libenter patienterque in posterum pro Christi Religione tolerandas.

Septimum genus tractari potest, si prius persona, aut gens, aut natio, aut auctor exempli laudetur; sed laudatio debet esse breuis, & ad id, quod agitur, apposita; deinde introducendum exemplum, idque cum aliquo eloquentiæ splendore, verborum ornatu grauitateq́ue: postea ad rem accommodandum, idq́ue ea ratione, vt recte explicetur, qua in re vel par vel impar videatur. Ad hæc adhibenda amplificatio per comparationem, hic interseri possunt sententiæ, siue Epiphonemata, siue acclamationes, quæ mirifica orationem exornabunt: denique peroratione concluditur.

Exemplum paupertatis B. Francisci.

CVm B. Franciscus, Princeps & Antesignanus sacræ Minorum familiæ, multa præclaraque perfectionis absolutæ suis omnibus alumnis & filiis, iter Religionis difficile & arduum ingressuris, & quá ille volebat suá celeritate contentioneque facturis, quæ peterent, & imitarentur, exempla relinqueret, tum illud paupertatis mirandum & singulare iniens suæ traductionis cursum, proposuit, cùm, inspectante Pontifice, vestibus se suis exuit, & patrimonio libentissimè abdicauit. Quod scio vos, de paupertatis materiâ quidquam audire cupientes, lætis animis excepturos esse. Diuus igitur Franciscus, initio traductionis suæ, cùm ferueret flagraretque maximè

maximè Christi Iesu virtutis imitandæ summa cupiditate multa faciebat, quæ patri, tantæ virtutis ignaro; & sæculi rebus ac negotiis implicato maximè infesta fuerunt. Atque cum Franciscus pecuniis pauperum inopiam & egestatem subleuaret, id pater ægrè ferebat, quippe qui putaret diuitias arte mercatoriâ, & ob eam causam industriâ suâ, multo labore partas, à filio dissipari & effundi. Cùm Franciscum ergo ad suam sententiam adducere non posset, neque à proposito traductionis initæ reuocare, post multas actiones, quibus filium ab instituto suo abducendum auocandumque frustra tentauerat, post obiurgationes acerbas, post carcerem, post vincula, filium ad Ciuitatis Pontificem deduxit, vt bonis, quæ sibi hæreditario iure obueniebant, abdicaret sese. Quod Franciscus libentiùs læto quidem animo fecit, & in oculis, in ore Pontificis, vestibus seipsum exuit, confirmans ab illo tempore, verius & constantius se Deum immortalem, nomine & honore Patris affecturum esse. Quem vbi Pontifex nudum & spoliatum vestibus aspexit, tenere lachrymas, inspectante patre ferreo, non potuit. Accedere statim videres Pontificem ad Franciscum, suo pallio tegere, multa cum lachrymis ac sensu maximo dicere, medium amplecti, constringere brachiis arctissimè, nec dimittere, nisi tectum, & opertum veste, quam famulos afferre festinanter iusserat. Hæc eo spectant, vt alumnis familiæ Franciscanorum paupertatem maximè colendam studioseque complectendam curarent. Vnde profectò in sacrum tantæ Religionis Ordinem cooptati, traductionis principia dare visi sunt, rerum humanarum, atque diuitiarum præcipuè copiis omnibus nuntium remittentes: vt præsenti exemplo B. Francisci moneantur, de veste statim mutanda, tantum abest, vt quidquam rerum, quibus in sæculo fruebantur, in ædem religioni sacram inferendam secum tyrones putent. Atque patrimonium amplum & copiosum, quod a parentibus accepturi essent, valere statim iubeant, valere diuitias, & opes omnes, quibus copiosi ac benè nummati, rebus omnibus affluentes, abundare videntur: ita tamen sibi persuadeant, Religiosorum more præscriptionibusque vitam in posterum agendam esse, vt ab omni rerum cupiditate nudati spoliatique, in summa semper inopia mendicitateque sint: eos cibum, vestitum, & quæ sibi opus fuerint, ad corpus alendum sustentandumque, mendicissimorum vsitata consuetudine, corrogare debere. Et præsens exemplum

plum, si verè considerare voluerimus, altius in animis inhærebit, cum B. Franciscus, Diuino Spiritu afflatus, primæ institutæ vitæ cunabulis, in ipsius ineuntis traductionis suæ primordiis, in tantas paupertatis angustias adducere seipsum voluerit, & illud ad imitandum suis alumnis exemplum proponere, quod laudarent omnes, quod valde mirarentur, quo maius nullum statuere posse videretur decursu temporis, cùm eò paupertatis progressus fuisset, vt quod in istius virtutis absolutione summum esset, & præstari posset, cœlesti ac diuino afflatu fecisse videretur. Quod si B. Franciscus vestem à populi pompa longè remotam, & mortis memoriam colere cinericio statuentem ante suorum alumnorum oculos delegit; si diuitiis, & pecuniis omnibus, atque hæreditatis expectatione vacuos & solutos filios esse voluit; si denique suos hic agere inter mortales, vt vicatim & ostiatim victum corrogarent, & præter Deum & opes cœlestes nihil expectarent in vita: quidquid proprium paupertatis, & ad tantæ virtutis absolutionem spectat, id totum, & summa cum præstantia facto præsenti pulcherrimo continetur. Atque ideò maiore laude celebrandum, quo magis singulare factum fuit; & a cuiuscunque Religionis parente, quoad longissimè possumus memoria repetere sacrarum monimenta familiarum, & parentum cunabula prima recordari, nunquam ante illud tempus sine dubitatione factum. B. Dominicus parens fuit & auctor Concionatorum Ordinis, & cœtus ita Religiosorum coegit, & ad perfectæ vitæ seuerissimam disciplinam adduxit, quanquam non tanta cùm paupertatis absolutione rebus huiusce sæculi sese abdicauerit. Princeps ac Patriarcha Sociorum Iesu, noster Beatissimus Pater Ignatius, mutauit vestes huiusce sæculi, nondum instituto Religionis ordine, cum contemptissimo sorditatoque cuiusdam mendici vestitu; patrio solo, laribus paternis egressus, & id fecisse constat sanctissimum Ignatium post Francisci factum pulcherrimum, & planè diuinum exemplar. Quare quod hisce paupertatis angustiis vrgeri suos voluerit; quod idem Franciscus Regulam tam arctam, & tanta paupertatis religione constringentem alumnos delegerit; quòd ille virtutem hanc, & delicias, & suauitatem suam, quòd decus & honorem religionis, quòd matrem appellandam, & tanquam matrem diligendam statuerit; quòd in tanto pretio & æstimatione habendam, milites illius Ordinis principiis

principiis istius facti præstantissimi gloriosis progressiones tantas, & paupertatis absolutionem admirandam referent acceptam. Sed quid præsens cum aliorum Heroum maximorum exemplis confero? Cùm illud quantam habeat laudem testari Christus voluerit in ipsis vagientis infantiæ cunabulis, qui nostrum omnium similis hac in re, id est, nudus exierit in hanc vitam. Cum Virgo sanctissima, nudum, bellum, & aureum infantem, manu sua confectis indumentis coopertum, & fasciis deuinctum constrictumque inter pecudes anhelantes in præsepio collocauerit. Cùm idem Christus Iesus sublatus in crucem, nudatus & spoliatus vestibus, inter duos interiectus latrones, animam exhalauerit, reprehendens ac damnans celebritate facti præstantissimi quoscunque diuitum ac potentissimorum hominum lectos mollissimè stratos. Quod factum Franciscum etiam imitatum fuisse scitote, cum humi iacens, terram duram & asperam ad extremum spiritum edendum præ mollissimo lecto delegerit, nimirum principiis exitus vitæ congruebant; atque, vt introitu decurso, sic in exitu Franciscum Christus Iesus actionum suarum imitatorem magnum & præcellentem habuit. Ita quidem non immerito clauem Religionis, ærarium diuitiarum cœlestium, præsidium, ac propugnaculum contra teterrimos dæmonis incursus, Magistri nobiles, Doctoresque perfectæ Religionis paupertatem appellarunt. Qui sunt virtutis tantæ studiosi, qui diuitiarum cœlestium appetentes, ipsi præcipuè sacrarum alumni familiarum factum hoc B. Francisci præstantissimum imitandum ante oculos proponant, vt quibus ille gradibus ad tantam vitæ sanctissimæ præstantiam ascendit, ipsi bonorum paupertatis principes facti, cumulo multarum maximarumque virtutum sanctimonium adaugeant.

☞ *Ex superioribus constat, Exempla, similitudinesque aliquando tractari propositione, assumptione, conclusione; aliquando pluribus, modò comparatione, modò conglobatione, denique aliorum exemplorum expositione, cum testimoniis & peroratione breui: accipe alia iam genera amplificandorum ad orationis ornatum exemplorum.*

Octauum

Octauum genus ex Antecedentibus.

VT Pharao quondam cum equitatu suo mare rubrum transire properans, in medio cursu cum suis equitibus, insolenter multa iactantibus, ingentem Iudæorum stragem, ac mortem clamoribus magnis minitantibus, obrutus fuit aquis, quæ instar muri constiterant, & Israelitis transitum præbuerant, in suum locum mirâ celeritate redeuntibus; sic olim Tyranni vim omnem suam, & furentes impetus, quibus tædis furiarum ardentibus agitati in Christi Martyres inuictissimos inuaserunt, Diuini Numinis prouidentiâ, & multis etiam miraculis confestim editis, fractos ac repressos viderunt: at dum Martyres suppliciorum inauditis acerbitatibus conficere studuerunt, ipsi constantiâ Martyrum victi superatique ceciderunt, & sæpe quidem, malis in suum exitium pestemque conuersis, pœnas suæ crudelitatis iustas ac debitas persoluentes.

Nonum genus ex Consequentibus.

MIramur profectò, quoties legimus, & audimus Cn. Pompeium tribus gloriosissimis triumphis clarum & insignem, ab Ptolemæo Rege per summum scelus & perfidiam proditum atque desertum, atque hunc omnis memoriæ facillimè Principem Imperatorum obtruncatum in Alexandrino littore iacentem, sordidatum multo puluere, ac suo sanguine fœdatum, spoliatum veteri gloriâ victoriarum, & trophæorum honore glorioso, tot honorum & imperiorum, quæ per omne suæ vitæ tempus gesserat, insignibus ac felicitate carentem. Quem qui aspexisset, lacrymas tenere non posset, recordans antiquam & secundam Cn. Pompeii fortunam, tantum decus, & amplissimam dominationem in orbe terrarum principe ciuitate consequutam, & hoc tragico calamitosoque fine terminatam. Sic equidem multi quondam Romæ mirati fuerunt secundissimas C. Cæsaris togæ militiæque progressiones, & honores eiusdem habitos, & gestas Populi Rom. dignitates, imperia summa, præclaras victorias, triumphos insignes, trophæa monimentaque rerum præclarè gestarum locis statuta celebrioribus, ad nominis memoriam sempiternam, ac denique Orbis terræ vniuersi imperium, Pompeio Impera-

tore, cunctisque Regibus & Imperatoribus bello deuictis obtentum; sed eodem etiam modo, cùm mortem illius miserrimam audirent multi, & recordati essent consequuta nominis & honoris ornamenta magnificentissima, lachrymas profunderent. Multi qui viderent in curia iacentem, multis vulneribus confectum, & sanguine multo manantem Cæsarem spectaculo misero luctuosoque commouerentur, non pauci etiam essent qui lacrymarentur.

Decimum genus ex Adiunctis.

SCientissimus & experientissimus nauis gubernator, ita nauigare solet, vt manu clauum teneat, & dirigat cursum nauigationis suæ, atque in puppi sedens, scindat fluctus maris vastissimi, & obseruans motus astrorum, flatus ventorum, signaque omnia, quibus tempestas aut tranquillitas prædicitur, insulas, portus, locaque omnia feliciter præteruectus, nauim in tuto collocat. Simillima est Sanctorum ratio, qui gubernacula virtutis tenentes, neque à vero vnquam Sanctitatis cursu deflectentes, mare immensum & profundum huiusce vitæ nauigant, & quidem obseruantes semper & speculantes motus carnis, procellas dæmonis, & turbines huiusce sæculi, quos clauo virtutis fugientes, nulla naufragia faciunt, & flatu Diuini Spiritus Charybdes, Scyllas, & scopulos præteruehuntur, sine vllâ animorum offensione portum Beatorum felicissimum secundâ nauigatione tenentes.

De aliis rationibus amplificandi ab exemplis, & testimoniis, quæ remotorum argumentorum nomine continentur.

Genus primum ab Exemplis per testimonia.

VLysses Græcorum rem adiuuisse, inimicorum insidias explorasse, cepisse Troiam, victorias, quæ sine operâ sua deletæ ciuitatis, & flammis extinctæ, comparari non poterant, se reportasse confirmat, testantur Græci vniuersi, fortitudinem

dinem, & eloquentiam, quam habebat, ſpectatam, & diu cognitam commendant. Principes, milites omnes, ſummi, medii, & infimi, auxilium meum expetiuerunt, me defenſorem ſuarum rerum, me ſpeculatorem ſuum, me legatum cauſarum prope perditarum, me indicem Achillis, auctorem Iphigeniæ è ſinu matris & complexu abſtrahendæ eſſe voluerunt: ſunt teſtes viri fortiſſimi noſtri exercitus, & Magnates aulæ, & conſilij Agamemnonis, quos omnes à me nominari non eſt neceſſe. Aliquos eorum, qui adſunt, appellabo, quos, ſi mentirer, teſtes eſſe impudentiæ meæ vellem. Scit is, qui eſt in conſilio Diomedis: ſcit is, quem ſuperſtitem adeſſe gaudeo, frater Aiacis Telamonii: ſcit Teucer ſagittandi peritiſſimus; ſcit Menelaus, frater Imperatoris Agamemnonis, qui duo conſilio & fortitudine Vlyſſis maximè nitebantur, quod ad virtutem vim rationis adiunctam eſſe videbant: Hi ſciunt non modò à me opem latam fuiſſe rebus Græcorum, ſed ità ſemper, & ità vehementer eſſe latam, vt aut re infectâ in patriam fuiſſent Græci reuerſuri, aut ſi, quod cernunt, effectum dari voluiſſent, auxilium Vlyſſis implorandum. Sed quid ego his teſtibus vtor quaſi res dubia aut obſcura ſit? Adſunt homines ex tota Græcia fortiſſimi, qui præſentes teſtantur atque confirmant, ſuoque nutu, geſtuque idem ſignificare videntur, vt in armis deferendis cunctorum iudicium nulla in re ab Vlyſſis oratione diſcrepet, omnium ordinum atque Ducum fortiſſimorum dicta teſtimoniaque conueniant. Excipio aliquos, & hos Aiacis ſtudioſos. Omnium autem maximus ſit Agamemnon, qui huic nobilitati princeps, & vniuerſæ Græcorum multitudini præeſt, qui quoties Vlyſſis deſiderauit opem, ſemper præſto adfuit: quoties opem poſtulauit, nunquam non Vlyſſem tuliſſe teſtabitur.

Secundum genus ab auctoritate maiorum.

OPtimi Religionis noſtræ Pontifices temporibus periculoſiſſimis hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimumque duxerunt, à contaminatis & labe hæreſeos infectis partibus, quæ in Lutheri aut Caluini ſectam tranſierunt, peſtem omnem auertere; eorumque nefarias opiniones confutare. Diuum Thomam Cantuarienſem, illum ſanctum Pontificem, fortiſſimum & inuictiſſimum Martyrem, cum Regibus Angliæ gra-

ues contentiones habuisse accepimus, propter Romani Pontificis, qui ab illis cum Petri auctoritate spernebatur, defensionem. Similiter scimus sanctissimum Damasum hostibus fidei propter Ecclesiæ Romanæ dignitatem animum ostendisse maximum. Neque enim animos hominum nefariorum, & à religione deficientium quidquam magis perfregit, & labefactauit, quàm hæc bonorum Pontificum assiduitas, atque permanens in defendendâ religione constantia. Hos timebant nequissimi hostes, hos exhorrebant, hos ferro, vi, insidiis aut palam delendos extinguendosque curabant per audaces, & impudentes, in cædibus exercitatos, per Reges & moderatores suos, hæreseos iam labe aspersos: sed à defendenda Religione conseruandaque nostros Principes non pericula, non mortes auocabant: tum, cùm Athanasius, insidiis omnibus ad mortem appetitus, in sepulchris delitescens occultissimis, & exul & extorris à regno, terrâ marique ad necem deposcebâtur: tum, cum Leander Pontifex, genere, litteris, virtute; sanctimonia rebus gestis amplissima, postea quam Ermenegildum Principem ad fidem traduxit, exilio mulctatus est: vnde litteras ad fidei Christianæ cultores mittere non desistebat: iure tum florebat Christianorum Pontificum nomen, iure decus Pontificiæ dignitatis his deferebatur, iure virtus & constantia horum Ecclesiæ Præfectorum & amplitudo Regibus, & Imperatoribus improbis terribilis videbatur.

Tertium genus ex variis testimoniis.

AN iste in locum aliquem ascendisset, nisi de vobis tot & tam præclara testimonia habuisset? Quo maiore etiam, si fieri potest, apud vos in honore esse debet, quam est apud alios homines & peregrinos. Cum litteris, iudicio, virtute, & existimatione omnes nostris homines excitauerit, & vos illorum similes, & quælibet ciuitas idem existimauerit. Cui homini per Deum immortalem, Patres grauissimi, fauete magis, & opitulamini, oro obsecroque. Videtis tempus opportunissimum vobis hoc diuinitus datum legationis esse, vt sapientia, honestate, iudicio, & existimatione vestrum ordinem cumuletis. Nulla maior virtus, nullæ meliores litteræ, nullum denique accuratius existimatur esse ingenium. Itaque à populo vniuerso cognoscitur, laudatur, grauibus honorificisque extollitur præconiis: neque enim vllum

vllam aliam ob causam populus hos de hoc homine sermones illustres tanto studio, spargit in vulgus, quam vt honorem hunc à vobis, accipere videatur. Neque hoc ab equitibus, & flore nobilitatis, à vestris parentibus, propinquis atque cognatis, viris splendidissimis & ornatissimis tantopere contenderetur, nisi in decernendi huiusmodi legatione, istius ciuitatis existimationi ab equitum flore factum satis voluissent, & apud exteras nationes suam auctoritatem retinere. Ipse denique Prætor, qui præsens est, neque me vllo modo mentiri patietur, cum primùm rem hanc ad vestrum ordinem detulit, vbi id quod maximè spectabatur ostendit, se suffragium huic homini laturum esse, factus est in eo strepitus & grata vestrum omnium admurmuratio. Idem in eadem oratione cùm dixisset, graues & illustres homines requiri, litteratos atque sapientes, & existimatione, & opinione apud tantam tamque florentem ciuitatem claros, his ornamentis hunc esse præditum, qui vestro honori prouidere & consulere vellet, tum non strepitu, sed maximo clamore vestram de mittendo legato nobili Ioanne significauistis voluntatem. Nunc autem homines in speculis sunt, obseruant, quemadmodum se vnusquisque vestrum gerat in suffragijs ferendis, & in legato decernendo: vident adhuc post multa sæcula ad huiusmodi negotia nullum à vobis non esse delectum satis idoneum, quod tametsi condemnant, non tamen magnopere, quod admirentur, habent. Quæ enim est admiratio, ibi iustitiam seruare, vbi, quid faciendum sit, leges ipsæ iuraque decernunt. Hæc est legatio, in quâ vel in legato populus vniuersus de vobis iudicabit. In hoc homine statuetur, possitne alijs competitoribus propinquis atque gratiosis contendentibus homo litteratissimus ornatissimusque omnium decerni. Deinde erit huiusmodi legatus, in quo homine nihil sit præter summam Iurisprudentiam maximamque virtutem, vt si delectus fuerit, nulla alia vox, nisi ea, quæ sit honorificentissima mitti possit: non gratiâ, non cognitione, non alijs rationibus, non denique minimâ ambitione illum honorem consequutum eum fuisse. In quo sic causam litterati ago, & eiusmodi de illo res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas profero, vt nemo à vobis, vt alium deligatis, per summum ius valeat contendere. Habeo cunctorum etiam scholasticorum carmina plura composita, titulos in parietibus incisos, quibus omnium vestrum suffragia contendere

atque consequi possit. Constat enim inter omnes etiam adolescentes nullum hac sapientia, hoc splendore atque dignitate legatum mittendum fuisse. Quamobrem primum à Deo immortali (quod sperare mihi videor) hoc idem Senatores peto, vt in hac legatione nemo alius præter hunc, qui iam pridem omnium opinione delectus est, decernatur; deinde si mittatur; hoc vobis, hoc populo Hispalensi, Senatores, confirmo, vitam proculdubio sibi prius, quàm studium, fidem, diligentiam, ad legationem vestram obeundam defuturum. Quem vos sapientiæ, litteris, iudicio, auctoritati, existimationi, splendori & ornamentis huiusce viri honorem tributuros esse confido: hunc vt cæteri tribuant, tu Prætor primus omnium suffragaturus, latione suffragij tui præeunte prouidere potes. Omnes suscipite causam ciuitatis, suscipite causam Reipub. integritatis, fidei, iustitiæ, suscipite causam vestri Senatus; vt is huic probatus videatur esse. Cogitate, qui sitis, quo loco sitis, quid dare populo Hispalensi, quid reddere maioribus vestris debeatis, facite, vobis maiorum gloria veniat in mentem, quorum auctoritate, atque virtute, in optimis iudicijs faciendis, viris idoneis deligendis, integerrimis præstantissimisque hominibus mittendis nunquam aberrabitis. Circunstant summæ auctoritates, quæ obliuisci vos laudis domesticæ non sinent, quæ dies noctesque commoneant illustrissimos vobis, Patres, pro hoc Senatores, integerrimosque moderatores fuisse. Quare si sapientiam maiorum vestrorum in constituendâ Republicâ, præclareque gerendâ recordati fueritis, si eorum etiam prudentiam ad prospiciendas Reipub. partes, quæ seruari debent per vos incolumes & integræ, si fortissimorum constantiam, vt nequis vos de verâ & certâ possit sententiâ dimouere; intelligetis Senatores, integerrimo atque honestissimo, grauissimo & splendidissimo, prudentissimo & litteratissimo Doctori ei legationem dandam esse: qui cum eam susceperit, ad animi vestri sententiam, & ad Reipub. Christianæ vtilitatem perficiat.

Quartum

Quartum genus amplificandi, ex locis remotis à testibus.

HVnc hominem in nostrâ Academia qualem ac quantum habuerimus, credet alumnis Collegij trilinguis iste consessus auditorum frequentissimus: qui ad vos producti testes, ipsis audientibus ab isto elegantes & disertas orationes, quæ Ciceronis eloquentiam saperent, habitas esse in suo Collegio dicent; credent omnes ordines, & cœtus istius Academiæ, huic augustissimo frequentissimoque orbis gentium theatro, quo vocibus tanti oratoris personante multos laudatos fuisse constat. Audietur à corona Complutensium auditorum studiosissima præceptor eloquentiæ Primarius, vir eloquentissimus Ildefonsus Matamorus, qui discipulum suum, absentem ab Academia, cùm eum Burgis amplius sexcentis nummis aureis ciues præceptorem haberent, Rhetoricemque interpretantem audirent, pro Academiæ præcipuo quodam honore dixit hunc in scholas fuisse reuocandum. Probabit fidem & auctoritatem suam laurea Doctoris afficiendi, qui cùm omnibus numeris absolutos oratores ad lauream decorandam haberent, hunc præcipuè appetiuerunt, & efflagitauerunt omnes. Horum ego testimonium, cùm commendem eloquentiam huiusce hominis de loco superiore, non producam, ne aut istum vis vlla vel temporum iniuria de spe obtinendæ cathedræ deiiciat.

Quintum genus amplificandi ab exemplis in fine vsurpandum post alia argumentorum genera illustratum Præteritione.

QVid ego de Romulo loquar, qui bellicis rebus imperium Populi Romani constituere cœpit? Quid de cæteris Regibus, qui vrbem ornatissimam, bella gerentes, Romam facere non destiterunt? Quid de Scipionibus Africanis, & Asiatico, qui Carthaginem & Asiam Populo Romano pepererunt? quid de Pompeio, qui tres egit triumphos de tribus orbis terrarum partibus, vi Martis & fortitudine subactis? Quid de Camillo, qui Gallos occupatos in auro appendendo partim fugauit, partim extinxit, patria paucissimis exercitus dissipati reliquijs misera seruitute liberata?

Quid de cæteris Romanis Imperatoribus, qui prouincias pulcherrimas atque ornatissimas, plenissimas rerum omnium ceperunt, omnesque gentes sub Imperium Populi Romani ditionemque subegerunt? quorum fortitudinis inuictæ trophæis ac monimentis vrbem Romam, templa Deorum, omnes Italiæ partes, & sola terrarum vniuersa cùm exornata fuisse maiorum Annalibus acceperimus, nihil est, quod de laude bellica dubitemus. Nisi verò hæc cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta videantur: ita enim æquabiliter omnes Romani erant huiusmodi, vt hæc laus eximiæ virtutis, & spectatæ fortitudinis & solùm Romanorum, & temporum illorum esse videatur. Alexander Magnus Imperator inuictissimus, maximis rebus gestis, animis vestris adsit de re bellicâ fidem apud vos habiturus. Quòd si hæc non placent, nostrorum militum Hispanorum exempla recentiora profero in Flandriâ, in Indiâ vtraque, in cæteris terrarum locis, in mari quocunque propinquo disiunctoque. Illi militarem virtutem suis egregijs facinoribus ostendant atque testentur.

Sextum genus amplificandi ab Exemplis per enumerationem, cùm adhortatione & praeoccupatione.

PRopugnatores Religionis, qui esse constituerunt, permanent illi semper, si boni sunt & fortes, atque omnia Fidei Christianæ causa perferunt. Qui debent esse tales, qualis Sebastianus Martyr inuictissimus fuit, qui à primis temporibus vsque ad extrema Præfectis omnibus Tyrannorum restitit; quem nulla vnquam vis, nullæ minæ, nulli terrores labefecerunt: & qualis D. Laurentius, Discipulus Sixti Pontificis, qui cum Pontifici tanto se ministrum diligentem & assiduum præbuisset, cumque præceptorem suum ad mortem contendentem comitaretur, cumque mortem illius quàm maximâ voce, vt omnes audirent, efflagitasset, triduo post Martyris lauream, flammarum ardore superato, fuit adeptus. Atque Sanctorum exempla, quorum est infinita copia, digna Christianæ Religionis amplitudine, relinquam, neue plures eorum, quos poteram, nominem. Ex quibus Stephanus Protomartyr fuit, quem neque corporis comprehensio, neque vestium spoliatio, neque lapidum

incredibiliter crepitantium grando, neque vis inimicorum inflammata, potuit minimum de suo cursu, studio, atque sententiá dimouere. Hos imitamini, Auditores, per Ducem Christum Iesum, qui dignitatem, qui gloriam, qui præmia Beatorum quæritis. Hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia. Hæc claritate cœlesti illustrantur, hæc cum sæculorum omnium æternitate coniunguntur. Est labor? non nego: pericula magna? fateor: multæ tempestates? mors ipsa impendet bonis omnibus? verissimè dictum est. Sed quæ præclariora sunt, & æterna, carius constare debent.

Septimum genus amplificandi ab Exemplis, ex Enumeratione, Præoccupatione, Hypotyposi, & Præteritione in Fine.

VIdetis igitur bonitatem, virtutemque Religiosorum Diui Dominici, quorum est institutum spargere semen Diuini Verbi; qui maximè suggesta templorum occupant, atque frequentant; hi semper ad animorum salutem incumbunt. Franciscani idem officium faciunt vno prope tempore, ad stabiliendam sustinendamque Fidem. Augustiniani in eodem munere & officio versantur, eadem munia frequenter assidueque præstando. Ego de commilitionibus Societatis Iesu loquar, quorum tam proprium est Religiosorum, vt miseris & calamitosis temporibus, omnia Lutheranis perturbare conantibus, ad salutem animorum procurandam, Iulio Pontifice Romano, hoc nomine Tertio, Religionem comprobante, fuerint ad Ecclesiæ defensionem ingressi, duce & Antesignano Fundatore suo Beatissimo Ignatio, Confessore Patriarchaque clarissimo. Quantus autem breui tempore nostrorum Religiosorum numerus, quanta multitudo ad primorum Patrum paucitatem aggregauerit sese, quibus in locis, quàm distantibus sedes habuerit Societas Iesu, nisi omnibus fuisset notissimum, datus erat locus dicendi: sed quia notiora sunt omnibus, qui ista legerint, quàm mihi, qui dicere potuissem, eo quidem libentius relinquo. Atque ego istud non vereor, ne quid milites Mercenarij, ne quid alumni sanctissimæ Triados Religionis, & cæterarum familiarum religiosi filij in salutem animorum non contulisse videantur: Nam præterquam quod ijdem faciant, quod à me nominati sacrarum familia-

rum nati faciunt, omnino à suis institutis captiuorum ab hostibus redimendorum, & alterius generis formà ab adiuuandis animis recedere non videntur. Cùm ipsa seruitute homines multi sæpe oppressi sint, cùm nulla sit spes recuperandæ libertatis, ne fidem deserant, huic malo Fratres huiusmodi obuiam eunt, & quis neget eos animorum saluti hac etiam ratione suam operam nauare? Quin etiam illi, qui Carthusiani dicuntur, cùm à sæculi celebritate remotissimi, diuinæ contemplationi vacent, hoc idem facere dicuntur: cùm in ope diuini numinis imploranda tantum sit ad virtutis exercitationes ponderis atque momenti. Ego si cui dubium esset, quod dico, hæc dicerem. Videte mortales, quantam & quàm maximam diligentiam adhibeant omnes illi, qui solitudinem etiam quærunt, pro vestris animis ex dæmonis seruitute liberandis, cùm Carthusianorum, cùm aliorum, qui solitarij sunt, & in agris vitam agunt, sanctissimæ & antiquissimæ familiæ, quæ suis institutis, & præscriptionibus tam ab vrbibus, & populis disiunctæ, vt non solùm hominum celebritatem, sed etiam in ipsis hominibus priuatis aspectum ipsum oculosque fugiant, ea suis in precibus & obsecratione quotidiana nunquam omittere visi fuerint, quæ gloriæ cœlorum pariendæ, facere plurimum videntur, vt Deum ipsum orare, obsecrare dies noctesque pergant, vestros animos, vestrosque progressus respiciant. Recitarem præscriptiones cuiuscunque generis Religiosorum: laudarem in hoc alicuius institutum præcipuè, id quod verissimè possem: commemorarem multitudinem, & diuersitatem aliarum sacrarum Christi Iesu familiarum: eas omnes, aut actionibus suis inseruientes vestris animis, aut manus ad id impetrandum supplices ad Deum tendentes, cum conuenire videremini, quam illæ ferant, & auxilium præstent planè perspiceretis.

Octauum genus ab exemplis, cùm Enumeratione, tum repetitione ornatum, tum similitudine terminatum.

7

POssumus Christi Iesu in suos milites beneficia præclarissima multis argumentis comprobare: possumus testimonijs præsentiæ suæ, atque numinis obiecti viris sanctissimis in somnis, familiaritatis cum eisdem in diuinarum rerum contem-

contemplatione versantibus intimæ, aspectus sui de vita decedentibus exhilarantis reficientisque mirificè, testimonio vocis de cœlorum sedibus Paulo ad persequendos comprehendendosque Christianos currenti & aduolanti missæ: comprobare possumus testimonio eiusdem Domini loquentis de Cruce cum Diuo Francisco, & iubentis fulcire labantem, ac prope cadentem Ecclesiam sustinere: sed istud quid beneficij, quid amoris in alumnum suum in genua procumbentem, & eidem Domino preces adhibentem, cum Seraphin de cœlo delapsus pedibus ac manibus, atque ipsi lateri vulnera sanctissima diuinitus impresserit? Quod dari certius potuit Iesu Christi in famulum amoris & beneficentiæ testimonium? Ipse Iesus Christus, Dominus ac Princeps aulæ cœlestis, Filius Patris æterni, effigies & imago Patris eiusdem viua satis, & expressa, quemadmodum in cera signum homines imprimunt, sui ipsius voluit in Francisco simulachrum expressum relinquere ad sæculorum omnium æternitatem.

Genus nonum ab Exemplis; cum causis & Contentione, repetitis in fine alijs etiam Exemplis.

ATque nunquam Populus Romanus Imperij diuturnitatem perferendam putauit. Exacti fuerunt Reges, quòd cum fascibus & apparitoribus ornati, cum regia potestate & imperio summo crudelitatem exercere, & gentem Romanam affictare possent in perpetuum. Dictatoris nisi in sex mensibus vestigium nullum Romani esse voluerunt, quod per illud tempus, silentibus cunctis Magistratibus, & ipsis Tribunis mutis & elinguibus, atque adeò Consulis potestate debili & infirma, speciem videbatur habere Regiæ dignitatis. In Prouincias mittebantur qui succederent, Prætores & Imperatores creati, quòd superiores dignitates, Regiam & Dictatoriam, inde cum armis & multo milite ferrum & crudelitatem in patriam parentes, allectis militum animis, affectare posse viderentur. Vide quantum interualli sit interiectum inter Romanorum vetera consilia, & inter vnius Antonij factum fœdissimum. Illi Regiam dignitatem, primum decus Imperij, primum lumen Reipub. lucem & splendorem antiquitatis, imaginem & institutū parentum, Regibus exactis, & annuo

Consulatu

Consulatu constituto, sustulerunt in perpetuum: Antonius in conspectu Populi Rom. publicis Lupercalium anniuersarijs ferijs, in sellâ sedentem cum Imperator a dignitate Iulium Cæsarem adit, supplex ad pedes abiectus, seruientis similis, diadema capiti imposuit, cum plangore populi. Neque hoc quidem didicit illâ funestâ die, cùm venditum atque mancipatum Tribunatum suum Senatorum consilijs opposuit, cùm mutatâ veste clam, & magnis itineribus ad Cæsarem aduolauit, cùm ipse etiam id temporis, vna cum Caio Curione, spem salutis in fugâ rapidâ, incitataque posuit. Quid idem S. P. Q. R. voluit, cùm Tribunos plebis, cum potentissimos homines non alia ratione de medio sustulit, quàm pristinam libertatem retinere?

Decimum genus à testimoniis ad confirmationem, cum repetitione, & praeoccupatione, & similibus illustrata.

QVid horum negari potest? adsunt Sodales Virginis Annuntiatæ summo studio, litteris, & virtute præditi, qui se non opinari, sed scire, non audiuisse, sed vidisse, non interfuisse, sed egisse dicunt. Adsunt Assistentes duo, qui huiusce Præfecti creandi causa eo animo & mente perstiterunt, qui hunc Sodalitio præpositum vniuerso fuisse confirmant. Hic tu tabulas desideras Sodalitatis, quas singulis in renuntiationibus, creatis Magistratibus, Principe delecto, proferri scimus omnes? Et facilè quidem est ad ea, quæ dicimus, tabulas dare, quas nos habere non negamus, & cum hominum ita memoria confirmare, vt litterarum etiam auctoritatem proferamus. Et quanquam habeamus amplissimorum testium fidem, integerrimorum Sodalium testimonium, quod maximè facit ad laudem institutam, tabulas tamen, quas omnes plurimum valere scimus, non omittere constituimus.

Vndecimum genus à testimonijs ad eiusdem Confirmationis officium.

VIdes ex hoc esse numero, quem Vlysses in exercitum deduxerit, fortissimum hominem Achillem, & illis temporibus murum & propugnaculum Græcorum: ex hoc

Aiacem,

Aiacem, & Teucrum. inuictissimos homines, & principes rerum gerendarum perficiendarumque : qui si tales ac tanta laude cumulati non fuissent, nunquam in illorum fortitudinem oculos suos Agamemnon Menelausque coniecissent. Ex hoc denique dicimus Diomeden fortitudine præstantem, & ex Græcis Ducibus fortissimum, Vlysse sapientissimo comitatum, qui non minus in acie fortiter versari solitus est, quàm in explorandis hostibus & eorum insidiis, quibus circumuenti sæpe Græci concidissent, nisi fortitudo Diomedis cum Vlyssis consilio coniuncta, opem maximam & præsidium attulisset.

Duodecimum genus ab Exemplis ad illustrandum.

QVam multos egregios artifices orationis Respub Romana habuisse dicitur, atque ij tamen cum summi singularesque fuerint, O fortunatam, te, inquit Romam, me consule, M. Tullius, quæ tuæ Reipub. me consulem sortita fueris; & verè. Nam nisi Ciceronis eloquentia extitisset, illa nox vna, quæ tenebras terris offuderat, nomen etiam Imperij Romani deleuisset. Quid suus ille Magnus, qui cum fortitudine fortunam adæquauit; nonne Ciceronem Consulem, extinctorem coniurationis Catilinariæ in reuersione sua post tertiam orbis terrarum partem superatam magna laude cohonestauit? Et ipsi Ciues Romani summi, medij, & infimi, conseruatione patriæ commorati tanquam memores acceptæ vitæ fausta clamoribus Ciceroni sæpe plauserunt. Itaque credo si Cicero tantam eloquentiam consequutus non fuisset, vt patriam conseruaret, perficere non potuisset, vt Roma, cum Crassos & Antonios tantopere honorauerit, se principem eloquentiæ omnibus semper laudibus & honoribus affecisset. Quem populus in concione sæpe patriæ parentem appellasset, & hunc Catoni honorem decernenti sæpius plaudere perstitisset. Quid à Catone, grauissimo homine, Senatore maximo, neque per se, neque per alios honorem impetrasset Cicero? qui præsertim vsque eo de suis rebus præclarè gestis dixerit, vt populum ad ornandum se decorandumque commouerit? Neque est hoc dissimulandum, quod taceri non potest, sed præ nobis ferendum summam Ciceroni auctorita-

tem

tem tribuisse Senatum, & optimum quemque maximè illius ornandi cohonestandique cupiditate flagrasse. Illi denique, qui patrio fato miserrimo hostes Ciceroni sæpe fuerunt, auctoritate Patrum, studio populi, consensione omnis generis, ordinis, & ætatum decretos honores Ciceroni tribuerunt.

Decimum tertium genus à testimoniis cum interrogatione.

TAm etiam rudis & ignarus? tam expers sacrarum litterarum? nihil ex concionibus acceperam? nihil ex veterum & nostrorum hominum annalibus erueram? nihil ipse cogitando conferendoque fueram assequutus? Nesciebam vitæ breuem esse cursum, gloriæ cœlestis æternum? Cum esset omnibus definita mors, optandum esse, vt vita, quæ non multum duratura esset, Deo potius donata, quam reseruata ad tam exiguum curriculum videretur? Nesciebam inter Martyres plurimos hanc contentionem & studium fuisse pro Religione moriendi, vt alijs alij cuperent anteuertere, & præire modis omnibus: alij cum se indignos putauissent, qui hoc tanto dono ac munere per Deum immortalem afficerentur precatos fuisse vehementissime, ne eorum diuina maiestas indignitatem intueri vellet, sed eos oculis benignitatis & misericordiæ plenissimis aspicere? denique cum omnia veri cultores nostræ Religionis ad cœlorum gloriam, & ad Christi Iesu decus immortale retulissent, nec sine eo quicquam expetendum esse mortalibus in vita constituissent, mortem, quam etiam milites quondam in acie, & homines etiam nostri fortiter pro suo Rege profudisse videntur; ego Doctor Theologus, natus iam tot annos, & in rebus Fidei concionator antiquissimus, non appeterem? præsertim cum eius essem generis & gentis, ex qua Christiana Religio delata fuerat in vltimas oras regionesque terrarum, eamque retentam atque conseruatam ab initio susceptæ religionis semper integerrimè sanctissimeq; coluerim? Ex qua Beatus ille Laurentius propter animi magnitudinem Hispanus cognomento nuncupatus, decus & gloria Martyrum, post aliquot annos patria fortitudine præditus in vrbe Roma Sixtum præceptorem suum sequutus in supplicij vsque locum, pro Religione Christiana se deuouere cupiens, tamen à præceptore prædictum certamen, id est, crates accensas flammasque ardentes

ardentes fortiter ſubijt, conſtanterque tolerauit: ex qua innumerabiles alij Martyres partim Romanæ ſedis defendendæ, partim Fidei Chriſtianæ tuendæ cauſa mortem in varijs terrarum partibus, fortiſſimis & conſtantiſſimis animis oppetierunt. In qua Hiſpania ipſe meminiſſem tyrannos multos in pueros, in virgines, in adoleſcentes, in viros atque ſenes, in omne genus hominum ſuam inauditam & execrandam crudelitatem adhibuiſſe, atque ipſa in terra ab hinc non multos menſes oſſa reperta fuiſſe, reliquiaſque ſanctorum, atque hanc noſtram viderem nationem cognomento Catholicos Reges obtinuiſſe, de hiſque iure quidem optimo præ cæteris gentibus gloriatam eſſe: Hæc ego & multa alia cogitans, cum me ad fortiſſimorum & verè Chriſtianorum hominum noſtri generis, atque patriæ decus conformaſſem, non poteram ad mortem ſubeundam pro Chriſto Ieſu ſumma ſemper alacritate non animum confirmare.

Decimum quartum genus à teſtimoniis cum ſimili exemplo, per has particulas, primum, deinde, inde.

MEmineram, Auditores, noſtrum Ciceronem ſummum oratorem, atque iiſdem, quibus humiles, parentibus natum, ad Rempub. capeſſendam aſpirantem, exeunte nondum adoleſcentia, cum prope vigeſimum annum nactus eſſet, primo cauſam ſuſcepiſſe Roſcianam, deinde ad deſperationem ſummam adegiſſe Chryſogonum, inde perorata cauſa cum victoriam conſequutus eſſet, ad inuidiam declinandam de ciuitate deceſſiſſe; atque illum eloquentiam ſuam, ne immatura concideret, ad ſalutem Reipub. & ſtatum imperij conſeruandum reſeruaſſe. Ego qui (quemadmodum multi in Anglia, Eliſabetha regnante, fame, ſiti, bonis, fama, capite periclitabantur) commodo non multo viuebam, quique ob eam cauſam de patria nonnullos annos deceſſeram, vt eidem poſtea in cauſa Fidei prodeſſem, nonne ſi vitam meam cum ſanguine profudiſſem, patriæ profuiſſem meæ, in quo quidem nunc me redeunte, viuet mecum ſimul exemplum Fidei Chriſtianæ, Religioniſque conſeruandæ?

Decimum quintum ab exemplis cum minoribus ad exhortationem.

QVod si apud Romanos olim tantopere à Christianorum disciplina disiunctos non deerant, qui Rempub. contra tyrannorum crudelitatem defenderent, cum omnes, qui ita facerent, indignissimas calamitates subirent: si Ciceronem illum parentem patriæ non deterruit à Repub. defendenda, nec Scipionis exilium, qui illud imperium tanto sui capitis periculo seruauerat, nec Camilli similis calamitas, qui vnus in exilio tamdiu fuit, quamdiu virum fortissimum eadem ad sui defensionem patria reuocauit, si summi etiam Atheniensis Reipub. viri, & inter illos Themistocles conseruatæ patriæ, & Aristides, vnus antiquorum iustissimus; si denique Miltiades non minori laude celebratus pro patria nullas calamitates adeundas recusauerit: quid nos Christiani facere debemus, primum ea gente nati, vnde orta fuit virtus, & honestatis amplitudo? tum in tanta gloria insistentes, quæ sæculorum omnium immortalitatem respicit? deinde ad eam gloriam perfruendam vocati, quæ tanta est dignitate, vt eam hominem abiicere, nihil aliud sit, quam bonorum omnium cumulo, & diuini numinis aspectu velle carere in perpetuum, & in omnes sæculorum æternitates in flammas ardentes, in omnes cruciatus, & exquisita se tormentorum supplicia dare? Homines Christiani, qui pro Religione capita opposuerunt, in tanta hodie gloria sunt, non in Hispania solum, sed apud omnes gentes, vt eos qui gloriam istorum, aut virtutis laudem sequuti non fuerunt nemo nominet; imitantium verò laudem omnes grata recordatione prosequantur. Quis mortalium sanctissimis hominibus pluris fuit robore, consilio, honestate, religione, virtute; factis admirandis, qui omnes pro fide Christi defendenda cum hostibus corporis deterrimis, & inimicis religionis Christianæ capitalibus per omne vitæ suæ tempus tanto periculo ac discrimine decertarunt? Imitemur Laurentios, Sebastianos, Vincentios, Stephanos, & Martyres reliquos innumerabiles, qui causam Religionis tantopere defenderunt. Repetamus præsentis vitæ voluptates, in sæculorum immortalitatem intueamur, id esse appetendum putemus, quod erit sanctissimum; cogitemus denique vitam esse breuem, & planè perituram, gloriæ cœlestis cursum æternum & immortalem.

Decimumsextum amplificationis genus ad hortationem cum exemplorum collatione ex minore & enumeratione.

QVare Patres incumbite ad bellum istud graue & periculosum: circumspicite omnia mala, quæ impendent: nisi prouideritis, non hostis Fidenates, qui debilis & infirmus fuit; non Companus, qui primis temporibus nascentibus Reipub. toties aperto Marte vobiscum contendit; non denique Gallorum exercitus, qui si timeri solitus est, à Romanis tamen primo fracto impetu suis viribus, nihil erat, quod metueretur deinceps; Sed imminet Annibal Carthaginensis, qui ad vrbem oppugnandum; ad capiendam, delendamque Rempub. ad Imperij sedem & domicilium in vrbem Carthaginem, si posset transferendum, iam inde à pueritia iureiurando constrictus venit. Versantur in Italia exercitus & copiæ suæ: castra collocantur in oculis & conspectu Romanorum: Saguntum sociam & amicam populi Romani ciuitatem, expugnauit, traiecit Alpes, sollicitauit multas Italiæ partes, multos concitauit, multa contra nostros homines fecit prælia secundissima, Capuam cepit. Inde post refectos & recreatos milites in vrbem nostram se venturum esse minitatus est. Id consilij cœpit, vt Roma capta nemo nec ad deplorandum quidem populi Romani nomen; neque ad lamentandam tanti Imperij calamitatem relinquatur. Hæc omnia Romani exploratores detulerunt, captiui confessi sunt; vos multis iam calamitatibus acceptis metuistis: primum quod in Italia regnat, atque dominatur, neq; quisquã est, qui illius furori resistat: deinde quod nos in lacu Thrasimeno stragis in Romanis editæ adhuc deplorandæ finem non fecimus. Adhæc quod nos mœnibus ipsis, atque adeò intra mœnia ciuitatis compulit: tum quod eum exultantem, atque furentem neque Fabius Maximus compressit, non eiecit ex Italia, non repulit Carthaginem: maximeque quia nostras ille vires tantorum internecione militum, tot præliorum exitu secundissimorum, perdidit atque profligauit in multum tempus. Denique quia ab vrbe Capua dominari iam incipit, & potiri rerum: omnes autem nationes scientia tantorum malorum in nos arma capient, atque nos labefactabunt. Quare in tanta desperatione rerum vna dignitatis recuperandæ, & à

tantis calamitatibus respirandi ratio videbitur, si ad obsidendam Carthaginem mittatur Sci io, & quâ præditus est fortitudine, premens eam obsidione vehementi Annibalem ad patriæ defensionem reuocet.

Decimum septimum genus per expolitionem facta collatione exemplorum, & varietate verborum ornatum.

SIc Dauid ille clarus, cuius demissione, atque virtute Goliat Gygas immanissimus graui lapidis ictu ad pedes pastoris vnius resupinus iacere visus est. Ornetur eximia laude B. Michael, qui Luciferum, & illius sectatores nequissimos tribus duntaxat verbis ad inferorum sedes deturbauit præcipites. Habeatur miles Christi singularis Franciscus qui demissionis admirandâ virtute humilis cognomentum inter alia suarum laudum ornamenta reportauit. Sit in æternâ gloriâ integerrima Virgo Maria, quæ demissione cœlesti se Dei immortalis ancillam professa, Filium Patris Æterni in aluo sanctissima inclusum nulla suæ integritatis labecula, de cœlorum sedibus ad naturam humanam mira sibi societate copulandam attraxit. Anteponatur omnibus Christus Iesus, qui Patri æterno meritis omnibus, & ornamentis cœlestibus æqualis, vt nos ex dæmonis seruitute liberaret, naturæ humanæ societatem in vtero Virginis inire non grauatus est. Erit profectò inter demissionis Principes aliquid loci gloriæ bonorum & sanctorum hominum, qui se demittere & abijcere voluerint in tantorum Heroum & præcipue Virginis, & Christi Iesu vestigijs inhærentes.

Decimum octauum genus ab exemplis ex maiori ad indignitatem rei ostendendam.

SEd quod ego nondum statuebam mihi esse dicendum, vos tamen id potestis animis vestris cogitare. Vnum hoc certè videor mihi verissime potuisse dicere, tum cum haberet orbis terræ diuersis temporibus, & diuersis in locis Syllas, Marios, Cinas, homines non solùm vitijs multisque sceleribus, verum etiam magnitudine crudelitatis efferatos: at cum erant Diome-

Diomedes, Dionysij, Siculi, Phalarides, Agrigentini, & Nerones, non minore crudelitate nobilitati, quorum immanitatem diritatemque in alieno suoque sanguine, maternoque corpore accepistis, tamen huiuscemodi tormentorum genera visa nunquam fuerunt, nec audita quidem, quæ in corpore B. Laurentij, aliorumque Christi Martyrum exercita.

Decimum nonum amplificandi genus ab exemplis cum collatione & consequentibus.

MEmoria teneo Ioannem quendam Scholasticum, cum essem in quartanorum classe, quod ab alio condiscipulo acceptainiuria, multos dies neque verbum vllum fecisset inimico intuens animo, à præceptore pertinaciæ fuisse reprehensum. Neque iniuria, qui exemplar fortitudinis, formam patientiæ, regulam constantiæ vna præsenti iniuria, silentio obscurasset. Quanto est Antonius Ioannes in accepta iniuria maiore supplicio dignus? siquidem ille cum iniuriam nullo malo indicasset, proloqui duntaxat verbum nolle visus est, ne geminandi occasionem alteri daret. Hic cum verbo lacessitus esset, non modo parem gratiam verbo referre visus est, sed seipsam sua manu vltus fuit, at Antonius inuentus est, qui pro vno malo duplex referre contenderit. Cùm hanc eius grauitatem; audaciamque vidisset moderator suæ classis, omnesque condiscipuli propter violati scholastici malum grauiter offensi fuissent, & iam illum, qui multorum sæpius patientiam tentauerat, magister perferendum amplius non iudicaret, accersito animaduersore, præsentibus alijs condiscipulis Antonium rogauit, esset illius facti reus. qui cum se esse respondisset, comprehendi adolescentem iubet, & in equuleum impositum debito supplicio affici.

Vigesimum genus amplificandi ab exemplis cum comparatione, per dubitationem & contentionem.

QVondam apud Cæsarem Dictatorem maximum, locus & facultas data est Ciceroni, de Q. Ligario reo dicendi: non quòd Cæsar Ligarium absoluendum aut causam dubiam esse

 putaret:

putaret: sed quod dicente Cicerone precibus amicorum aures non occuluisse suas, neque ipsi suæ pristinæ dignitati restitisse videretur. Quid consciam? conferamne Cæsarem cum Sylla? an bonitatem vnius cum alterius sæuitia? an verò tempus cum tempore? Cæsar naturâ suâ clemens fuit, mansuetus, benignus, misericors: Sylla crudelis, impius, immanis, ferus. In Cæsare ad veniam dandam, & ad reos absoluendos propensio m rifica visa est: in Sylla ad damnandos etiam innocentes, & bonis omnibus, & vitâ priuandos ingenium atque natura. Tempora Cæsariana, tranquilla, pacata: Syllana verò turbulenta, & omnibus concitata tempestatibus.

Vigesimum primum genus amplificandi, ab exemplis cum dissimili.

COnsueuerunt non multi præceptores, si ab omnibus esset Scholasticis flagitium admissum, arbitrio in principes animaduertere, vt & metus videlicet ad omnes, pœna ad auctores perueniret. Quod idem facere in maleficijs, & in iudicio ciuium pœnâ constitutâ legum qui conuenit? nam Scholasticus, qui scelus architectatus non est, non grauem adeo culpam contraxit; potest idem postea facilius adolescens esse bonus, & alieno malo sapere, etsi omnes, vel nimium multi supplicium subijssent, in præceptorem conspirassent omnes, & perferre pænam nollent, & vt minimum abirent, vacuum & inane relinquendo gymnasium, ipsumque præceptorem, solum & desertum in summa solitudine. Hoc Magistratus facient in pœnis irrogandis, cum illi potestatem in legem non habeant ad augendam mitigandamque pœnam? neque verò tam multi sint, qui delinquant ciues, vt non multis partibus maior relinquatur numerus in ciuitate, vt qui in eadem culpa sint, hos eadem pœna affici oporteat.

Vigesimum secundum amplificandi genus à testimonijs superiorum similibus.

RHetor quid tibi cum Grammatico? quid cum alterius ordinis adolescentulo? cur aut tam familiaris huic fuisti, vt Grammaticum ascisceres? aut tuis tam inimicus, vt Rhetores proderes? non Rhetorem aliquem habebas? non fratrem, non

non patruelem, non vicinum, non condiſcipulum, qui te vellet, qui amaret? non denique te Rhetoris claſſem frequentare memineras, omnium clariſſimi & maximi quidem ornamenti, omniumque facilè principis, qui ſimul ac te cum Grammaticis coniunctum viderit, omnes propè Rhetores indignitate, diſcrimine, humilitate dedecorari diceret, qui ex ſuperiore humaniorum litterarum claſſe in Rhetorum ordinem clariſſimum aſcriptus cum fuiſſet, de tanto conſeſſu non dedecorando debebas agere. Cur tibi Grammaticus tam coniunctus fuit? affinis tui ipſius, vel cognatus? nihil horum. Quid igitur fuit niſi deſidia quædam & temporis amittendi nefaria libido? non ſi te Rhetorum ordo clariſſimus non commouebat, fratris tui diſſimilis quidem ratio æmulum fraternæ virtutis in Rhetorum familiaritate eſſe admonebat? non tot adoleſcentes optimi, Rhetores præſtantiſſimi, qui claſſem complexi ſuam ab ſtudio Rhetoricæ augendo curſuque contento dimoueri non potuerant. Quid otiaris? quid circulos cætuſque conſectaris negligentium? quid Grammaticum, & inferioris ordinis alumnum comitaris?

Vigeſimumtertium amplificandi genus à teſtimoniis concludendum cum præteritione & Interrogatione.

ATque vt aliquando de rebus ab iſto duce præclare geſtis, laudatiſque, & de iudicijs à viris præſtantibus factis dicere deſiſtamus, & quoniam virtutes iſtius bellicæ in ſingulis bellorum generibus infinitæ ſunt, nos modum aliquem & finem orationi noſtræ laudationique facimus: pauca ex militaribus præmijs, & honoribus ſumemus. Audiſtis ob fortitudinem ſuam laudem ab Imperatore maximam, & omnes qui militibus dari poſſent, honores conſequutum fuiſſe, teſtantibus litteris ſuorum commilitonum, quæ ad patrem, ad amicos, ad conciues frequenter de laude tanti viri tam celeriter commeabant, vt alias aliæ conſequerentur, & vnis perlectis aliæ non ſemel in manus noſtrorum hominum venirent. Accepiſtis Lucium Syllam properantem in Italiam vt ſubſidio Pompejo eſſet ab hoſtibus circunuento, deſcendentem ex equo complexum fuiſſe, & Imperatoris nomine affeciſſe id temporis Pompeium adoleſcentem, qui honos poſt condi-

tam Romam adolescenti contigerat antea nemini. Legistis militum testimonia in Africa Pompeium eundem cognomento & honore maximi afficientium: scitis Asiaticos, & hisce regionibus finitimos, omnes præterea nationes bello cum Romana gente decertantes pro laude Pompeij dixisse hunc se omnium maximè Romanorum Imperatorem metuisse: de quibus testimonijs, quid ego plura dicam, cum litterarum monumentis commendata sint? quid porro amplificem, cum nulla testimonijs huiusmodi paria possint esse lumina dicendi? An hoc dubitabit quisquam omnium, quin is imperatoriam laudem & gloriam meruerit, cui senatus, Populusque Romanus tres gloriosos ex tribus maximis terrarum partibus triumphos cunctis plaudentibus agendos decreuerit? Quod præterea genus gloriæ militaris non obtinuit? ecquæ res apud Romanam ciuitatem expetetur? aut honos aliquis fuit? aut potestas, aut procuratio, quin eam rem ad fortitudinem, felicitatemque Pompeij Senatores detulerint? commendata sunt genera bellorum, quæ per Senatum demandata Pompeio fuerunt, procurationes rei frumentariæ, administrationes vrbanæ, quorum omnium tanta fuit multitudo, quantam cuiuscunque exoptare dementis esset Imperatoris.

Vigesimumquartum amplificandi genus ab Exemplis cum Enumeratione per subiectionem & Repetitionem duplicem in exitu ostentantem sese.

SEd expectant ij, qui audiunt exempla ex vetere memoria, plena dignitatis, plena antiquitatis. Hæc plurimum solent, & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Fabios mihi & Catones Vticenses commemorabis & illos fecisse idem dices, vt honores habuerint Populi Romani maximos. Quamuis res non placet, tamen ipsa veritas facit, vt hoc negare nequeas, quorum illi oblatos triumphos non repudiarunt, Catones nullam statuam in celebriore ciuitatis loco statui sibi permiserunt. An cum hos non poteris proferre, proferes Romanos alios, Pompeius atque Cæsares, qui de principatu terrarum, armis inter se certarunt? qui cum omnes honores gessissent, vel plausus minui sibi datos fecerunt, vel ob eandem causam, quòd plus nimio appetentes honoris fuissent, exitus habuerunt calamitosos & exitiales. Magna

gna est verè sapientium auctoritas, & tanta, vt etiam delicti suspicionem tegere potuissent. Non habebis nec ex his quidem hominibus, qui vnquam fuerunt, si verè sapientes habiti sunt, vllum auctorem dignitatum ambiendarum. Quo me igitur, aut ad quæ exempla reuocabis? aut illis Philosophis antiquissimis, qui cum honoribus carere voluerunt, quorum & meliores mores erant, & hominum existimatio Græcorum habebatur, & præcepta legebantur seuerissima, ad nostrorum hominum licentiam & libidinem me abduces? in quos grauiter debacchari putabunt omnes oportere, ab his inanitatis tuæ, & elationis exempla quæres? non fugio, neque nostri sæculi mores probatos, & spectatos, & ex quibus, quos sapientium paucitas probat, non quos Imperatorem libido sequitur amplectamur. Non eruam igitur ex Annalium monumentis exempla plura, sed viros sanctissimos, Franciscos, Dominicos, Hieronymos, Augustinos proferam, qui tanta virtute fuerunt, tanta sanctimonia præditi, vt in ipso sanctissimorum, & clarissimorum Confessorum, ac Doctorum, quos Ecclesia suscipit, numero reponantur: in his exempla contemnendorum habemus honorum, & ea singularia. Itane verò D. Franciscus diuitias aspernatus est, & cum mercatorum artem exercere potuisset, & ista ratione pecuniam innumerabilem facere, non statuit sibi conuenire, quod non Christum hoc modo nudum & spoliatum vestibus, pendentem de cruce sequeretur, sed paterno se patrimonio, amplo satis & copioso se abdicauit, & tu pecunijs & diuitijs sæculi inhiante auaritia, imminebis? D. Dominicus noluit Canonicus esse, noluit honores ætatis decursu deferendos, idem reliqui Christi milites fecerunt, & quod nemo nisi sectator sæculi fecerit, id te aliorum exemplo fecisse contendes? sed in istis viris non quæram exemplum; hoc ipsum tempore Religiosorũ omnium vtar exemplis. Sacrarum Christianæ Religionis familiarum milites sanctissimi, vos appello, quorum innumerabiles cum in honoribus maximis essetis, & intelligeretis, quam in lubrico difficilique loco versaremini, quemadmodum vos de sedibus celsissimis ex inferiorum regione dare potuissetis, quod Apostoli fecerunt, & in Christi Iesu societatem conuocati, vno verbo, in tanti Domini disciplinam se traderent, id vos fecistis incredibili magnanimitate ac robore præditi, non ex Christi sed ex concionatorum ore audito verbo, magno sensu, ac motu animorum maximo, luce de cœlo

vestris mentibus allata, instinctu diuini numinis afflati. Sed quid ego familias sacras appello, quorum institutum obedientiæ, castitatis, & paupertatis mœnibus, & sepimentis vallatum est, cum in ipso introitu vitæ vagientem, & iacentem in præsepio cœlorum opificem videamus? Cùm eundem per tres & triginta continuos annos, vitam inopem, & ab humanis rebus derelictum agentem, concionantem, & cohortantem ad despicientiam, & contemptionem rerum humanarum videamus? Et qui se tanto dedere Domino, qui vitam suam & institutum prosequi voluerint, hos humeris suis crucem suam deportare iubeat? Si non aliud exemplum spernendarum haberemus diuitiarum, nisi auctoris vitæ in tanta rerum inopia extremum æterno Patri spiritum exhalantis, id satis esset ad inanitatem & conditionem rerum humanarum agnoscendam. Valeat igitur apud vos lectus ille Crucis angustissimus: valeat derelictio suorum discipulorum, solo Ioanne Euangelista, Virgine Maria ad extremam Crucem permanente: Valeat corpus exutum spoliatumque vestibus: Valeant angustiæ deformi asque corporis ex omni parte sauciati: & quod ad inopiam addi potest sponte delectam, extremis in angustijs acetum felle permixtum ad sitim expiendam à sceleratissima Iudæorum gente fuisse porrectum. Fuit istud scelus Iudæorum, & feritas immanissima; & quod omnes facile videbunt, omnis generis rerum, quæ innocentissimo Agno leuamentum afferre possunt, manifesta spoliatio. Quæ vel sola mortalium animos eò debuisset adducere, quo Christianæ Religionis absoluta perfectio nos vocat, vt iubeamus valere diuitias, honores valere, valere quæ sunt infra lunam, quæ finibus terræ continentur, & ad diuina, & cœli sedibus altissimis contenta animorum aciem intendere.

Vigesimumquintum Amplificandi genus ex pluribus Exemplis, cum Repetitione.

IDeone Cicero pater eloquentiæ dictus & habitus est, & vt specimen eloquentiæ proponitur Rhetoricæ studiosis? Ideone Virgilius exemplar formandi poeseos, Anneus Lucanus, Horatius Flaccus, cæterique Poetæ prælegantur, à bonis præceptoribus enarrantur suis auditoribus, vt vos omisso veterum exemplari, & vt planè dicam, perennibus, & inexhaustis ligatæ solutæque orationis fontibus paludes & cænosos lacus hauriatis?

Vigesimumsextum genus amplificandi, à contrarijs exemplis.

MAgnum est in lenitate permanere, nisi causa aliqua requirat seueritatem huiuscemodi. Scipio ille fuit, quem quotidie tanta lenitate naturæ fuisse accepimus, vt omnes humanissimè benignissimeque alloqueretur, quem non pœnitebat quotidie, imo delectabat maximè id facere. Quem laudauerunt veteres, vt amicitiam alicuius iniret, & gratiam, (quod faciebat) colligeret, antequam rediret domum suam. Quis Caio Cæsare comior? quis iucundior? Eodem ex numero fuit ille, quanquam Imperator, & constitutus in summa dignitate. Possum in Cn. Pompeio, in Seruio Sulpicio hanc laudare comitatem: sed à disciplina Christi introducam aliquos. Existimesne ipso Francisco, ipso Dominico benigniorem, comiorem, mansuetiorem fuisse ad omnem rationem benignitatis comitatisque quenquam? De quorum præstanti virtute cum verè sanctèque dixerimus, Christianum nos proponere vides exemplum ad imitandum. Qui sic se ad benignitatem Christi Iesu imitandam conuerterunt, vt illorum nomine possimus dicere, tolle ex Christiano homine veteris nomen Catonis, tolle supercilium, & nubeculam frontis, remoue fastidium, & intolerandam ferocitatem, & indue facilitatem comitatemque naturæ, cum laudemus in homine Christiano auctoritatem grauitatemque summam, intelliges ex Religiosis Christianæ moribus, ac sanctitate composita ad modestiam, ad virtutem, ad hilaritatem sanctam exemplum.

Vigesimumseptimum genus Amplificandi ex duobus exemplis contrarijs, & testimonio.

HOmines improbos, & de maiestate Dei parum cogitantes, scimus solitos esse dicere, idcirco se multa sæpe scelera non commisisse, quod aspectum, & oculos hominum non semper fugere possint; vt si quid aliquando, quod factu turpe sit, & auditu, ab illis esset dictum aut factum, eorum oculos & ora cernere verecundarentur: perinde quasi quid à nobis dictum aut actum sit, cum in eo oculos hominum vitauerimus, fugere possimus præsentiam diuini numinis, vbicun-

que locorum deliquerimus, in quocunque recessu remotissimo, in deserta solitudine, in tenebroso caliginosoque loco? Ego verò in omnibus meis factis libentius cum bonorum, tum sanctissimorum, & perfectissimorum hominum virtutem sequar: qui cum quidquam faciunt, cogitant, aut loquuntur, Deum ante oculos statuunt sibi semper, in cuius ore vultuque versari se semper vident, & pro certo habent, id quod vates diuinus litteris mandauit, vt id homines memoriâ comprehendant, & Dei recordatione ad diuinæ legis cultum sanctimoniamque colendam erigantur. Quod & militem quendam Christi Iesu perfectum mulieri profligatæ respondisse non ignoramus, quo vno verbo perditam mulierem continuit ac repressit totam insanæ libidinis ardore deflagrantem.

Vigesimumoctauum amplificandi genus ab Exemplis ad refellendum contrarijs in exitu conclusum.

NEgant tantis præmijs afficiendum esse quenquam, quantis Cn. Pompeius affectus est. In quâ tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ factum vidit Horatij, fortissimi viri, cum occisos à se Curiatios esse constaret, qui nondum ferè descriptione maximâ Reipub. in ipsis cunabulis vagientis ciuitatis, in curru triumphans ingressus est, cum minimè Dux creatus fuisset, neque fudisset, fugassetque copijs suis exercitum inimicorum, sed de pactione partis vtriusque res Horatij & totidem Curiatij fratres mutuo discrimine prælium dirempturi essent, & duobus Horatijs occisis, tertius, qui restabat, tres occidisset Curiatios industria fortitudineque sua. An est quisquam qui hoc ignoret, cum de fortissimo duce decorando quæratur facti potius habitam fuisse rationem non hominis? Nisi verò existimamus dementem populum Romanum fuisse, qui duces fortissimos, quanquam infima fortuna & genere natos, fortitudinis honoribus decorandos nunquam dubitauerunt. Neque enim posset, aut Caius ille Marius, aut Q. Metellus, aut alij viri fortissimi subactis bellicosissimis nationibus non triumpho indignus videri, si infimos homines fortes & inuictos honore rei militaris affici nefas esset. Itaque hoc Romani non sine causa legibus sancitum esse voluerunt, eum qui

patriæ defendendæ causa prælium grauissimum commisisset, victoria reportata non solum statuis & monumentis, sed laurea triumphi cohonestari debere. Quod si leges Romanæ factum non spectassent, sed hominem, quis esset, qui ad laudem aspiraret capitis periculo proposito; cum videret ad similem Cn. Pompeij laudem aditum sibi præclusum esse? Atque si lex est vlla, si Respub. toto terrarum orbe, quæ facta fortissimorum hominum, etiam tenui fortuna præditorum dignissimis præmijs compenset, certè leges sunt, & Respub. Romana. Fuit enim hæc Respub. à primordijs suis, non illustris & clara statim nobilitate maiorum, sed facta, aucta, & conseruata, Domina gentium Ducum fortitudine suorum. Quam dominationem, non generi sed fortitudini, non diuitijs, sed virtuti, non stemmatibus, sed rebus egregiè gestis illustrandam decorandamque decreuerunt.

Vigesimumnonum amplificandi genus ab Exemplis ad Confirmationem spectans, antithesi ornatum.

AC multi, & nostra, & Atheniensium, Romanorumque memoria fuerunt summi Imperatores, & benè de patria meriti, quorum cum adolescentia in stipendijs traducta non fuisset, res præclarè gestæ, exercitu demandato extiterunt: ex quibus neminem necesse est nominare. Vos ipsi vobiscum recordamini Cn. Pompeium, cuius adolescentia, non stipendijs, sed victorijs illustris extitit. Quod si alios nominare vellem, multi à me summi atque ornatissimi Imperatores prædicarentur: quorum cum partim adolescentia domi, partim in negotijs publicis occupata, partim firmata iam ætas, & in foro, & in magistratibus consumpta esset, illi tamen magno armorum vsu laudem Imperatoriam obtinuerunt. Ex quorum numero Ciceronem proferre potuissemus, qui in Cicilia exercitus duxit, res maximas gessit, appellatus fuit Imperator, cum miles antea non fuisset, sed orator, Romæ semper, & in foro versatus. Quid quod post Pharsalicum prælium summa totius belli, si voluisset, ad illum cunctorum principum incredibili consensione deferebatur?

Quo-

Quoniam in confirmationem ac refutationem potissimùm noster adhuc labor spectauit, figuræ quamuis eas non prætermisimus, non sunt omittendæ, præter alia, quæ animaduertere debet à nobis allata dicendi lumina Rhetoricæ studiosus alumnus, quæ ex ordine suo sequuntur ad exemplorum exercitationem, insignia dicendi.

Primum Exemplum per Præteritionem cum Repetitione ornatum.

QVid ego nunc condiscipulorum suorum testimonia producam, qui ingenium Marcelli, quotquot omnibus litterarijs concertationibus interfuerunt viri ingeniosi, tam etsi adolescentis, tamen omnium Scholasticorum primi præstantissimique commendarunt? Quid sodales istius Ioannem Ildefonsum, & Antonium Franciscum Scholasticos probatissimos & ornatissimos afferam? Quid aliorum comitum ac sociorum sermones honorificos proferam, quorum omnium testimonijs multa de nostri Marcelli ingenio pro familiaritate, quæ sibi cum eo fuisset priuatim & publicè abhinc tot annos cognouistis omnes? Quid præceptores nominem, qui concertationes & publicas & priuatas Gymnasij, pro suo summo ingenio toties eidem detulerunt, & testimonijs suis melius hæc prædicauerunt, quam quisquam narrare potuisset, quid dicam exornare? Noua cuiquam nostrum hæc sunt, & inopinata? nonne primum hoc ingenij acumen, has Marcelli laudes aures nostræ acceperunt? nihil non de præstantia ingenij, nihil non de studio, de diligentia, assiduitate, progressionibus audiuimus, & iam pridem ab eo tempore, quo in academiam venit, multa de Marcelli laudibus fama disseminauit?

Secundum exempli genus tractandi per præteritionem cum frequentatione.

QVid quod is adolescens, & semel ab scholis eiectus? non dico hoc tempore, id quod nescio an dici oporteat, illum foliorum pictorum fuisse conuictum. Non recito testimonia

monia adolescentum nobilissimorum, quæ in Ioannem dicta sunt ab ijs, qui huius classis, cum imperio ac dignitate Consules & præfecti nobis omnibus præfuerunt: quorum testimonijs planum equidem factum est, maximè, eius operâ, cum præceptor abesset, in gymnasio seditiones dictæ sunt de peragratione viarum, quas me pudet nominare, quas ille cum audisset, quanquam erat natura impudens, tamen demisit illico vultum, & oculos. Omitto hæc & alia permulta, quæ per omne anni tempus in hunc dicta sunt. Hoc dico, magnam semper fuisse magistratibus, & principibus gymnasij, honestissimis & præstantissimis adolescentibus controuersiam cum hoc scholastico, quem omnes accusant, quem nemo videre potest, quem explosum & eiectum iam pridem cupiunt omnes, quotquot sunt, condiscipuli. Dicunt idem, quod ego dico, clam multos per illum abstractos ab studijs, detentos in plateâ, & illectos in suas fraudes. Irridetur hæc istius dissimulatio, & persona adolescentis boni suscepta, sicut in titulis incisis, quæ sunt ad Virginis Annunciatæ, quos ideo inscripsit, & incidit palam, vt tegeret sua vitia specie Religionis in virginem. Nunc exagitantur eiusdem fraudes, & fallaciæ, tota istius adolescentia in huiusmodi ratione versatur, aperitur ingenium, & natura, ex tegumentis & inuolucris euoluitur, facta & mores illius in medium proferuntur. Itaque nihil ab illo factum, neque dictum probatur bonis, & virtutis amantibus, & princeps & architectus totius simulationis habetur.

Tertium exemplum amplificandi ab exemplis per Præteritionem.

QVa de re si vnum factum ex omni delectâ iuuentute protulero, plura non afferam; non enim mihi exemplum magni præstantisque adolescentis Petri Augustini prætereundum videtur. Qui cum esset nobilis, & in alumnorum eloquentiæ bonorum numero habitus, in medium prodiens, clara voce, vt omnis concio audire posset, dixit, se scire reum nihil eiusmodi eorum, quæ inquirebantur, fecisse: si quis contradicere vellet, dicturum se pro reo testimonium: deinde nemo repertus est, qui contra eum testimonio suo veniret. Itaque non culpa solum, sed suspicione vnius boni adolescentis voce liberatus est, vide quid virtus faciat.

Quartum

Quartum genus amplificandi ab exemplis ex more maiorum per Præteritionem.

HIc ego iam illud quod notissimum sit, nec attingo quidem, Auditores, non esse hanc à nobis, à maioribus relictam consuetudinem, vt adolescentes discumbant in honoratiore loco; cum senes inuitantur ad conuiuium, omnibus profectò legibus adolescentibus semper imberbibus senes, & canis oppletos & capillatio esse præpositos non ignoramus; itaque hanc discumbendi, & contemnendæ senectutis sordidissimam & fœdissimam nouitatem semper reprehendisse maiores nostros alienam ab omni humanitate gentis, alienam à dignitate communi, atque ipsa indignissimam præstantiâ nobilitatis accepimus.

Quintum genus amplificandi ab exemplis à more eodem, cum Minore per Præteritionem, adiuncta Repetitione & Interrogatione.

MVlti obuiam prodierunt Archiepiscopo in vrbem ingredienti. Quid autem habet admirationis tali ac tanto principi aduenienti, Pastori suo, obuiam procedere omnis generis, ordinis, & ætatis homines? quod nisi esset factum, magis mirandum videretur? Quid si etiam illud addam, quod in more positum est in aliorum multo inferiorum aduentu rogatos esse multos, num non criminosum atque vituperandum, quâ in ciuitate rogati equitum nonnullorum aduentum ciues magno cum honore exceptum, obuiam ire soleant, in eâ non sese effundere, omnes ordines, ad pastorem suum excipiendum in tanti præsertim Principis dignitate venientis? Quid ergo miremur omnes equites occurrisse, quorum ex flore Princeps iste fuit? Quid senatores Hispalenses? Quid Tribunos plebis? quid si illa officiosissima, quæ neminem sui generis patitur non honestè in vrbem introire, Cruciferorum cuiusque ordinis equitum & Comitum & Marchionum vniuersa nobilitas potentissimorum, si denique ipsi Duces cum bene magno grege suorum obuiam venerunt? Mitto conuentum Ecclesiæ, Portionarios, Canonicos & eos, qui dignitates

gnitates habent in Ecclesia, quos de officio suo exire obuiam necessarium erat. Mitto multos etiam alios equites alienigenas, qui ad introitum expectandum venerunt. Hoc dicam concursum in isto officio nullius ordinis, neque generis, neque fortunæ non modo dignitati istius Principis, sed neque voluntati quidem defuisse.

Sextum genus amplificandi per Inductionem ab exemplis, cum Repetitione & Præteritione.

NOn placet Dialectica Iuliano, non placet etiam Hæreticis: At placuit veteribus, vt eos primum nominem ex sæculorum omnium memoria, qui annos ante multos vixerunt. Placuit Isocrati, cuius semper apud Philosophos valebit auctoritas. Placuit duobus Philosophiæ luminibus Aristoteli, & Platoni, Senoni, Diogeni, Aristippo, Crati, qui semper magna scientia præditi celebrantur. Placuit idem, quod Philosophis, magnis Imperatoribus Pompeio, Cæsari, qui multas artes adolescentes, tum Dialecticam ad exquisitas rationes inuestigandas didicerunt. Maximè verò Philippus Rex Macedonum probauit, qui vt primum Alexandrum natum aspexit, sibi de felicitate gratulatus est sua, quod filius præceptorem Aristotelem habiturus esset. Sed quid veteres Philosophos, & præceptores commemoro? Conditoribus Academiarum placuit, vt nullus annus esset, quin liberalium artium curriculum iniretur, & qui Medicinam præcipuè vel sacram Theologiam percipere vellent, hi nisi Dialecticam, Philosophiæque cursu confecto Medicinæ, cælestisque Theologiæ studia non instituerent. Sed quanquam his testimoniis quæ dixi, nihil esse potest locupletius, veniamus tamen ad insignia Dialecticæ, quæ non minores habet in academiis honores, quàm cæteræ facultates atque disciplinæ. Siquidem Baccalaureos, Licentiatos, Magistros, suis & propriis insignibus ornatos Dialectica profert. Atque illi ipsi Iurisconsulti nunquam olim sine Dialectica Ius Ciuile inchoarunt. Nunquam magnus aliquis orator habitus fuit, nec erit vlla vnquam ætate, nisi fuerit præditus hac disputatrice indagatriceque veri Dialectica. Atque viderunt aliqui in publicis Iurisprudentiæ contentionibus, vna ratiocinatione proposita, sine

ſine dialectica, conticuiſſe propugnatorem Iuriſperitiæ. Sed quid mirum? Hæretici conſectantur errores, falſas opiniones fraudes, & fallacias, quibus liberari nolunt homines, in quas auctores hæreſeos tantam multitudinem adduxerunt. Similis illis Mahumetes; qui ſectam ſuam in diſputationem venire prohibuit, de ſuis erroribus conſtare noluit, quos rationibus huc & illuc rem trahens Dialectica ſuſtuliſſet.

Septimum genus amplificandi per Præteritionem ex Diſsimilibus.

SCilicet huic ego ſuaſi, vt ſtudium iniret litterarum: Etenim ſi voluntas abeſſet huic homini; & à re litteraria ille prorſus eſſet alienus, hunc equidem pater excitaret, & auus, quorum vterque litterarum itinere contendit. His igitur parentibus ortus, ab alienis potius, quàm à ſuis exemplum peteret, & militiæ ſe potius dederet, quam ſtudijs? Quid? idem adoleſcens ea familia natus, quæ non modo honores academiarum conſequuta fuerat, ſed magiſtratus regnorum & ſedes ampliſſimas, me auctorem credo, deſiderauit: qui etiam ſine hiſce exemplis clariſſimis academiam in ſua patria habebat, vt ſine ſumptibus, & carens patrio ſolo, quod nunquam relinquendum conſtituerat litteris operam nauaret? hunc eundem non patris voluntas clariſſimi, non imperium eiuſdem, non legatorum acceſſio, ſi viam parentum ſequi voluiſſet, ad rem litterariam, ſed mea perſuaſio excitauit. An huic adoleſcenti perſuaſi; cui fratres militari ſtudio arrepto ne ſuadere quidem potuerunt; quo etiam maiorem ei familia gratiam debet, qui parentis voluntatem & imperium pluris habuit, quam fratrum expectationes & ſpes à principibus allatas? An ille me auctorem ſequutus; quem ego magis facturum eſſe putarem, quem feciſſe admirarer, non admirarer autem ob eam cauſam, quod patris ſcripta cum teneret, & ab eodem relicta cum accepiſſent Doctores academiæ, hunc ad Iuriſperitiam hortabantur, quod memores paternæ ſcientiæ magnam academiæ, & ſtudioſis Iuriſperitiæ vtilitatem allaturum ſe fuiſſe putarent. Quid patruos dicam, Antonium? an Martinum? & horum qui cathedram tenebant; auctoritate cenſetis non excitatum potius, quàm perſuaſu meo? Longum eſt perſequi alios principes, huic adoleſcenti, quos ſcimus fuiſſe litterariæ

rei

suasores, idque academiæ nostræ gloriosum, fuisse tam mulᐨs istius vtilitatis amantes, ipsis vero, qui academiæ prouideᐨnt, gloriosius.

Octauum genus cum his particulis, quid, nonne? & articulis & interrogationibus.

QVid cum Christus passus fuerit, Christianis existimatis staᐨtuendum, & faciendum esse? quid veri Fidei cultores? nonᐨne hoc exemplo omnes sibi subeundos labores, omnes perferendas dolorum acerbitates decreuerunt? quid Martyres Christi Iesu fortissimi, nonne omni modo ad caput & iugulum dedendum, & ad vitam cum sanguine profundendam contenderunt? Quid denique speciatim Sebastiani? Quid Laurentii? quid Stephani? nonne sagittas, flammas, & lapides incredibili fortitudine & alacritate pertulerunt? Ista est equidem cœlestis ac diuina Christi Iesu virtus, isti fructus vberrimi suæ passionis, qua nos excitati corpus istud in summos cruciatus dare, & in quascunque non dubitamus tempestates coniicere. Videmus fortitudinem esse Christianorum, constantiam tanti generis ac sanguinis, nostros homines meritis & cruciatibus Christi Iesu omnia fortiter audere, & constanter perficere: nihil esse quamuis periculis omnibus circunuentum, quod non adeant & superent sine dubitatione, omnes equuleos, flammas, cruces, crates, laminas, vim omnem, multitudinem, acerbitatemque tormentorum.

Nonum genus ab exemplis per Apostrophen, ex testimoniis ad amplificandum.

MAximas audio tibi C. Cæsar in senatu gratias actas esse pro iacente Republ. mansuetudine & sapientia ad veterem statum excitatâ. Tu etiam Cicero Cæsari easdem egisti gratias, cum deprecante senatu vniuerso, maximeque Cn. Marcello ciue splendidissimo, Senatore grauissimo fratris reductionem, patriæ carissimæ, Reique publicæ vniuersæ, libens & gaudens reddidisti? An tuam obliuisci possumus Pompeii gratulationem, cum ex Asiâ reuertens pro beneficiis in Rempub. collatis orationem plenam laudis & gratulationis audii-

sti? non est equidem optimi hominis acceptorum memoriam beneficiorum nullo vnquam tempore deponere.

Decimum genus amplificandi ab exemplis & testimonijs per subiectionem.

QVos optimos Rhetores, quos peritissimos huiusce facultatis, quos exquisitos & singulares in omnibus ornamentis & laudibus oratoriis fuisse putabimus? eos profectò, qui Ciceronem imitati fuerint. Etenim si in omni arte ac facultate constituerunt omnes illos eius facultatis laude florere, qui principes potissimum viros, & auctores artis imitati fuerunt, quis de nostra opinione dubitabit? Etenim si Papiniani, si Sulpitii, si Scæuolæ de iure consulebantur homines Iurisperitissimi, & legum auctores; possumus vobis probare auctorem huius sententiæ, & lumen Philosophiæ, quem ad hæc vsque tempora ducem liberalium artium, & Philosophiæ præceptorem sequuntur omnes eximii de quacunque academia præceptores Aristotelem. Quæritis aliquem grauiorem, præstantiorem, illustriorem doctrina sacra, cœlestique disciplina, veteribus ignota, de cœlo delapsa Theologia? Omnes academiæ Theologorum dabunt Beatum Doctorem Thomam propter admirabilitatem doctrinæ suæ, Angelicum ab omnibus appellatum, quem omnes colunt, omnes summa consensione sequuntur, & certum ac tenendum omnes Theologi confirmant.

Ex superioribus exemplis constat, & ex varijs à nobis amplificandi rationibus allatis in confirmatione, refutatione & in omni amplificatione quantopere regnent testimonia. Atque ab exemplis petere poterit eloquentiæ studiosus alia schemata, quibus omnia decorantur: nunc exempla in exordiis & perorationibus subiiciantur, ex quibus constat dominatus horum argumentorum vbiq; locorum amplissimè magnificentissimèq; patens.

Epilogus ab exemplis.

COnseruate igitur, Reipub. Patres, ciuem bonarum artium, parentem patriæ, conseruatorem Reipubl. Promitto hoc vobis, & Reipubl. spondeo, si modo quid apud vos memoria consolatus nostri valeat, nunquam per illum nisi vestris commodis prospectum fore. Quod cum fretus Consulatu gesto promitto, tum quod obsidibus coniurationis extinctæ datis vltro deuouerat sese. Neque enim potest, qui Consul testimonium Reipubl. conseruatæ honorificentissimum acceperit; & in Consulatu faces ardentes à patria remouerit, non ipse consularis homo pristinæ virtutis memor pristinum in Rempub. animum virtutemque retinere. Habet à M. Tullio Respubl. multos magistratus gestos, vel obsides animi sui, vel pignora voluntatis. Quare oro obtestorque vos Iudices, vt qua in ciuitate multis accusationibus multi non magnopere de Republ. benemeriti, retenti fuerunt, quos vos ipsi, quos ciues, quia de vestra gente, quia vobiscum eisdem mœnibus contenti fuerunt, quia Rempub. quia tecta, quia Lares, quia amicitiam, quia consuetudinem retinuerunt, in ciuitate conseruandos decreuistis, in ea ciuitate ne patiamini illum oppressum inimicorum inuidia, iactatum vicissitudine fortunæ, depressum inclinatione temporum, parentem patriæ, vestrum præsidium & propugnaculum Ciceronem ex ciuitate in exilium proficisci. Qui cum Ciceronis in patriam beneficia plurima proposueritis; constituite vobis ante oculos huius etiam miseri vxorem & filiam, quæ discessu parentis in luctu semper & squalore iacebunt, tum vnius filii luctum & sordes, qui parente profecto in exilium, eisdem quibus mater & soror lachrymis atque luctu conficientur. Nolite, Patres, aut hos parentis exilio conflictatos ludibrio inimicorum, & iniuriis, & tempestatibus expositos relinquere, quibus oppressi, iactati, vexatique aut vitam miserrimam viuant, aut maturius mortem oppetant, quàm obire debuissent, nulla alia de causa, quam eximia parentis, qui vos, qui liberos, qui Rempubl. atque hoc domicilium clarissimi pulcherrimique imperii conseruauit virtute, laboribus, vigiliis, periculo ac discrimine vitæ. Conseruate Reipubl. parentem, parenti Rempubl. ne multi tam prauo exemplo docti, quod

vobis turpe videbitur à defendendâ Republ. deterreantur. Id ciues omnes, id filii vestri, id tot sordidati & lugentes Reipublicæ orant, id postremo patria communis omnium vestrum parens obsecrat, quæ si non obtinuerit, quo imploratum opem adeamus, prorsus ignoro.

Secundum exemplum perorationis ex testimoniis repetitione ornatum.

SEd me repentè, auditores, de fortissimorum & clarissimorum Martyrum virtute, & gloriâ dicentem, & plura etiam dicere parantem, Christi Iesu, & eorum qui illum comitati sunt, memoria, in ipso orationis cursu repressit. Video enim B. Ioannem Euangelistam discipulum Christi Iesu, Apostolum tanti Domini, eidem omnium carissimum dilectumque admodum in summo mœrore iacentem, lachrymas præ spectaculi acerbitate plurimas profundentem, Virginem Virginum, florem integritatis, decus & gloriam Virginum, ianuam gloriæ cœlorum, parentem assertoris Iesu ad extremam crucem, suspicientem filium, & in oculis & animo totam intentam, præ lachrymarum flumine, præ doloris acerbissimo sensu, & infinitâ magnitudine, cruciatam, conflictamque vehementissimè. Video Christum Iesum vindicem nostræ libertatis, recuperatorem salutis nostræ, extinctorem audaciæ quotidianæ dæmonis, repressorem cædis infinitæ, euersorem sedis inferorum deterrimæ, præsidium prostratæ ac perditæ hominum naturæ, Filium Patris Æterni, splendorem & imaginem tantæ Maiestatis sine colore, sine forma, exanguem atque mortuum, de cruce pendentem, quatuor transfixum horribili diritate clauorum. Video ab vtroque latere in crucem duos sublatos latrones, vnum deludentem, & irridentem Christum Iesum, alterum solis repentinâ defectione stupefactum, quæ in cruce spectanda miracula, Christus Iesus edebat, prædicantem & increpantem & accusantem impietatis consortem facinorum, & veniam à Christo Iesu peccatorum cum summo dolore petentem. Atque hæ B. Ioannis & Virginis Mariæ lachrymæ profusæ sunt præ Christi Iesu amore, mors Christi Iesu oppetita fuit propter peccatorem vnum te. Quia te Christus Patri æterno reconciliauit, quia maculam ex Adami perfidia contractam eluit, quia patefecit sedes paradisi, quia denique hominem in

pristinam

inam libertatem dignitatemque restituit. Quod tandem
a Christo Iesu scelus? quid tantopere deliquit illo die, cùm
em, cùm mortem, cùm tantam ignominiam subijt? Ac si
stum est amare hominem, pertulit pœnarum satis, cùm à
abulis suis nu las non malorum perpessus est acerbitates,
a octauâ luce à natalitjs suis profudit sanguinem, cùm
fecit itinera, Galilæam, Samariam, Iudæam pedibus pera-
uit, cùm post comprehensionem suam, contumelias,
ıriasque omnes indignissimas, post virgarum d ritatem,
t caput horrificis sentibus redimitum in crucem fuit actus,
tulit crudelitatem inimicorum, scelus perfidorum, frau-
m inuidorum, mortem deterrimorum. Si hoc non est satis,
od hæc omnia, in recuperandâ salute nostrá perpessus est,
id valere possit ad molliendum flectendumque peccato-
animum, assequi non possum. An homo apud se esse po-
st in memoriam cruciatibus Christi Iesu, & sanctissimâ
orte redacta, & vllum suscipere capitale scelus? neque vn-
ıam viri boni, qui suis lacrymis, qui suo sensu & dolore, qua
nt sanctitate, declarant, sui vix compotes videntur esse præ
ectaculo præsentis acerbitatis, diritateque maxima; neque
ortem quotiescunque recordantur (frequenter autem re-
olunt) ingemiscere desinunt, atque pestem omnem peccato-
ım execrari detestabilem. Christus Iesus omni tempore de
ruce sybilo boni pastoris euocat, & ad meliorem sanamque
nentem recuperandam, si in viam redire voluerint, quàm
naxima voce compellit. Per lacrymas B. Ioannis, per sensum
ic dolorem Virginis, per clauos vtriusque manus, per vulnus
anctissimo lateri factum teli diritate contorti, per mortem,
per crucem suam sanctissimam à furore, & mentis insania resi-
pisce peccator.

Tertium genus perorandi ab Exemplis.

NVnc te Christe Iesu mansuetissime cuius Isabella Regi-
na Angliæ, corpus sanctissimum, de sacris altaribus
auferendum tollendumque iussit, atque sacraria eius-
dem hostiæ sanctissimæ regalia planè, digna maiestate tua
cælesti, ex auro splendenti facta destruxit, & abstulit, tibique
calices gemmatos & aureos ad hanc eandem victimam dica-
tos, per nefarium scelus de templis omnibus diripuit, cuiusque
sanctissima & pulcherrima simulachra nefariè demolita fuit,

 pedibus

pedibus calcanda sacrilegis imperauit, cuius sacramenta negat, & ritus & cæremonias Ecclesiæ tuæ contemnit, seipsam præficit rebus Angliæ sacris Ducem ac Principem venerandam suscipiendamque; teque Regina Cœlorum Mater Christi Iesu, Virgo integerrima, cuius fana plurima non Londini solùm, vbi Isabella habitat, sed omnibus in populis, vrbibusque Angliæ vniuersæ sanctissima & antiquissima simili audaciâ, omnibus donis ornamentisque nudauit; teque Princeps Apostolorum Petre, quem hæc Regina deterrima clarissimis & religiosissimis in templis expilauit, & ex illis cum auri grande pondus, tum omnia præter tectum & parietes abstulit, quæ stabulatia fecit sanctissima religiosissimaque tua templa suorum cerdonum, heluonum, & compotorum, tuam potestatem, & eorum qui tibi successerunt, auctoritatem contemnens: Teque Diue Ioannes Baptista, & Euangelista, quibus (vt sacrarum Virginum studium & pietas ferebat) omnibus diuitijs refertissimas ædes consecratas, omni latrocinio atque rapinâ spoliauit: Etiam vos Patroni, Patronæque singulorum populorum, & vrbium totius Angliæ, quorum dies festos sacros solennesque & honores ademit anniuersarios, quos in altaribus oppidani collocauerunt, & suis in sedibus & finibus custodes & præsides consueuerant habere. Vos Apostoli sanctissimi, quorum imagines & nocte, & in obscuritate, & accensis facibus, & media die, in oculis hominum, instructa, & comparata manu, conuellere ex suis sedibus, & eiicere non verecundata fuit: Vos Claræ, Agnetes, quarum sacras Virgines, vestris augustissimis & religiosissimis in cœnobijs sui spurcissimi & intemperantissimi satellites violarunt, vt nunc sacrorum cœnobiorum & vestigia violatæ religionis maneant, monumenta verò cultus diuini, & custodiæ virginalis ornamenta non extent: vosque omnium ordinum, cœtuumque diuinorum cohortes, legionesque sanctorum, quorum è templis quæstum sibi & prædam maximam Regina improbissima comparauit: & te Michael Archangele, quem patronum, atque defensorem generis Christiani, sicut facultates & vires hominum ferunt, colimus, atque veneramur, omnes appello & imploro, adeste, succurrite, fauete Angliæ, respicite vestras res, & Deum immortalem precamini auertat ab illis regionibus pestem Isabellam atque perniciem Religionis. Vos omnes sancti, sanctæque omnes, quæ sedes incolitis & domicilium

Cœlo-

Cœlorum, vosque maximè, qui huic Prouinciæ præsidebatis, imploro atque obtestor; quorum cum diuitias, & Altaria, cum simulachra nulla fecerit reliqua, tum cultum omnem ademit religionis vestræ sanctitati, maiestatique Dei immortalis; ademit honorem ritu cærimonijsque Christianorum impertitum; sicque à possessione regni captâ, ab introitu initi Anglicani regni, memor Patris Henrici, similis deterrimæ matris Annæ Bolonæ, cum templis, cum religione, cum sacris ipsis, cum Matre Ecclesiâ ista tanta pestis & furia Isabella, nefario quodam furore bellum sacrilegum semper impiumque habuit, & gessit crudelissimè.

De exordijs componendis ab exemplis.

QVod desiderare poterat eloquentiæ studiosus, damus hoc tempore, componendorum scilicet ex testimonijs exordiorum exempla. Duo autem subiiciemus, alterum in aduentu Regis Philippi: alterum in Virginis laudem.

Quod erat à nobis optandum maximè P. G. & quod vnum ad magnificentiam Complutensis academiæ, & ad amplitudinem orbi gentium, tantæ Reipub. litterariæ diuulgandum maximè pertinebat, id non sorte aliquâ temerariâ, quæ rebus sæpe popularibus dominari solet, sed planè diuinitus datum, atque oblatum vobis, inopinato regiæ maiestatis in gymnasia nostra aduentu, videtis. Illuxit enim dies clarissimus academiæ, vobisque honorificentissimus, quod non modo Compluti, sed apud omnes gentes cunctorum sermone celebretur, potentissimum Philippum, hoc nomine tertium Hispaniarum Regem, academiam nostram inuisisse. Nunc in ipsis gymnasijs Rhetoricæ, aliorumque ordinum, cum sint parati, qui prælectionibus & orationibus hanc liberalitatem munificentiamque Regis potentissimi celebrare conentur. Rex in vestra gymnasia ingressus, vnius Christianæ Religionis Princeps, inclytus est pietate, atque virtute, omnium semper prædicatione dignissimus, multitudine, magnitudineque, rebus præclarè gestis, diuitijs, maiestate, & omnium, qui sunt toto terrarum orbe, augustissimus atque celsissimus. Huius ego celsitati gratijs agendis, de voluntate & de auctoritate cunctorum ordinum, quoniam primus vestræ academiæ orator accessi: non id mihi negotij datum est, vt præriperem mihi gloriam

huius officij, sed vt Rhetoricæ commune munus obirem. Obtinuit enim eloquentia Regem, in quo spargere flores omnes, & insignia Rhetoricæ plurima, aperire fontes omnes, & flumina dicendi, atque tandem mare immensum, & profundum effundere posset in Regem terrarum potentissimum, terrorem hostium nostrorum maximum, propugnaculum sacræ Fidei, murum atque anchoram Romanæ sedis. De quo si copiosè, atque ornatè dixero, existimatio & auctoritas ea, quæ in academiæ studijs esse debet, remanebit; sin istius Regis immensæ laudes & infinitæ vim omnem, & vbertatem orationis obruerint, ego tamen istud assequar, vt vires mihi potius, quàm aut diligentia vobis referendæ gratiæ, aut voluntas defuisse videatur. Equidem vt de me confitear, Rex potentissime, cum multæ à me orationes in gymnasijs, & in theatris academiarum, amplissimis, refertissimisque habitæ fuerint, & ad Principes terrarum, & ad ipsum parentem tuum Regem celsissimum, Principum & Magnatum suorum nobilitate plaudente, quas partim præceptoris officio, partim aliqua nominis & eloquentiæ opinione habere conatus fuerim, nunquam tamen neque tantum timorem illi mihi iniicere visi fuerunt, neque ego tantopere pertimescere visus fui, vt nunc in ipso tuo conspectu. Neque tantum me mouet expectatio orationis meæ, cui scio, quam impar sim, quanquam tot annorum vsu & exercitatione præditus, quantum maiestatis tuæ splendor oculorum & mentis aciem perstringit. Qui quanquam hac tanta comitate, benignitateque nobiscum intra parietes huiusce gymnasij sedendo animos facere videaris, tamen gratias acturi timere quidem sine summo timore nequimus, in terrarum penè omnium, & nostræ Religionis lumen clarissimum & splendidissimum intuentes: sed quod semel susceptum est, quoniam aliqua ex parte tueri ac perferre debeo, dabo operam pro imbecillitate ingenij nostri, vt si non beneficij in nos collati magnitudinem, tamen mirificam nostrorum alumnorum & Doctorum omnium sapientissimorum, in referenda gratia voluntatem cognitam testatamque relinquam.

Alterum

Alterum Exordium in eiſdem teſtimonijs, à famâ in Virginis in hanc lucem editæ laudem.

NEminem veſtrum ignorare arbitror, hanc per hoſce dies celebritatem Virginis Mariæ in hominum ore, linguiſque noſtrorum alumnorum fuiſſe, & inter alios ſermones præceptorem ſacræ Theologiæ Primarium profeſſorem in hunc locum ad dicendum ſurrecturum eſſe, & de Virginis Mariæ ſummis & admirandis laudibus concionaturum. Qui ſermones non idcirco ſolùm increbuerunt, quod iſte Doctor egregius conſtituerat atque deliberauerat concionem habere, verùm etiam, quod nemo quenquam tam diſertum, tam eloquentem, tam in dicendo exercitatum fuiſſe arbitrabatur, qui tantis Virginis Mariæ laudibus, & communi hominum expectationi, melius, quàm ille pro ſuâ ſummâ & incredibile eloquentiâ ſatisfacere poſſe videretur. Eſt ille Doctor, qui fuit ſemper, vt ad ſeruiendum huic academiæ promptiſſimus, ſic ad ornandam cohoneſtandamque Virginem multorum elaboratâ dierum oratione paratiſſimus. Et quidem præſto eſſet, ſurgeret, concionem haberet, neque hoc quidem onus reieciſſet, tot ante dies per veſtrum ordinem, ſuis humeris impoſitum, niſi grauiſſimo morbo, & aſſiduâ febri laborans, cùm multos dies in lecto iacuerit, huius loci celebritatem contingere non potuiſſet. In quo quanti vos fecerit, ex hoc intelligetis, qui dies aliquot ante cum iam morbo tentari videretur, nec concio relinqueretur, quâ fuit in academiam obſeruantiâ ſingulari, mihi præſentem demandauit orationem. In quo quanquam ego nullâ ex parte cum Doctore veſtro eloquentiſſimo ſapientiſſimoque comparer, & honoris, & exiſtimationis periculum apertiſſimum ſubeam, tamen patior, & non moleſtè fero me obſeruantiæ, vos veſtræ ſingularis erga virginem Religionis, nulla intermiſſione concionis, neque feriarum dilatione celebrandarum factá, fructum eſſe laturos. Nam ſi Doctor ampliſſimus, ſtatim atque morbo tentatus eſt, id feciſſet, quod ſe facturum receperat, vt mihi deferret partes ſuas, minus aliquanto, quàm nunc mihi verendum eſt, periculi proponeretur, quòd ego in hac concione magis commentandâ comparandáque plus temporis poſuiſſem: in eâ verò laus non tenuis planè, atque obſcura

patris esset, propterea quòd vbi plus spatij datur ad cogitandum, gratius aliquid, & elaboratius in Auditorum aspectum proferretur: sed quoniam vbi maiora pericula sunt, id temporis succurrit summus, præpotensque Deus, pro gloriâ suâ, in maius se periculum, & discrimen efferentibus, facilè sperò fore, vt quidquid orationi defuerit copiæ & ornatus, id vos humanitate vestrâ compensetis: vt nihil de existimatione suâ deperdat orator quem ad dicendum surrexisse cernitis, vestrum omnium, maximeque Virginis Mariæ studio obseruantiaque ductum: dicam ergo de Virgine sanctissimâ, hodiernâ die tanto generis humani bono spectatâ, & editâ, si me, quod cœpistis facere, beneuolis & attentis animis exceperitis.

Locus communis Eloquentiæ ab Exemplis.

NÆ tu contemptor eloquentiæ esses ridiculus, si illis temporibus Romanorum, & Atheniensium natus esses, cum oratores deligebantur, qui magistratus gererent. Etenim qui laborare Rhetoricæ discendæ percipiendæque causa, non commodum putas, profectò illum Ciceronem, quem eloquentiâ suâ per omnes honorum gradus ad Consulatum ascendentem, qui Romani fuerunt, viderunt, hominem ineptum, & inutilem putares. At sanè terrarum Domini Romani longè aliter, & de Cicerone, & de cæteris eloquentibus viris existimabant. Itaque ex minimâ tenuissimaque, Rempub. maximam, & florentissimam oratoria facultate, reque militari posteris reliquerunt: atque regnum armis partum eloquentes consilio, & orationis facultate moderabantur. Causis agendis ad rem cuique familiarem restituendam, tempus insumebant, & scelera mulctabant, & maleficia commissa: quibus rebus, & virtutibus laudandis, & immortalibus de patria bene meritorum officijs tantum imperium, & populi Romani nomen conseruarunt. Neque hæc eo solum exempla Romanorum proferro, quod desint Atheniensium, & aliarum Rerumpublicarum, ad ea de quibus quærimus, comprobanda, sed vt intelligat, cum apud Romanos Principes terrarum, eloquentes viri, disertique homines, qui omni tempore ad Reipub. gubernacula sedere solebant, propter vtilitates & honores in eloquentia quoque comparanda tantum operæ, temporisque consumerent, historiæ inscium esse hominem, qui Rhetoricæ facultatem parum fructuosam dixerit; cum Romani huic facul-

tati percipiendæ, præcipuam operam nauauerint: præsertim cum nihil sit, quod quisquam ad alias facultates comparandas, aut ad id quod in Iurisperitia, in arte medendi, in sacra Theologia fuerint a omni consequuti, in lucem proferendum, aut vtilius, aut reuera præclarius facere possit.

Locus communis de Iureiurando ab exemplis & minoribus, locupletatus effectorum grauitate.

IN priuatis rebus si quis verbo, per iocum etiam, famam alicuius violauerit, quem attigisse voluit in circulis, non offendisse tamen, is iniuriam facit homini, de quo præsentes inducunt in animum ea quæ iocans alter dixerit: quanquá non malitiosus honoris detrahendi causa dixisset, millies postea iuret. Itaque sæpè vnius, aut alterius verbi causa maximæ vetustissimæque amicitiæ, in grauissimas inimicitias conuersæ fuerunt. Qui iusiurandum falsum teterrimum & valde execrandum iurauerit in aliquem reum innocentem, quanto grauius peccatum in Dei maiestatem suscepisse videbitur? Periurij constitutum est iudicium, non minus turpe, quàm furti, propterea quod quibus in rebus homines in iudicio testes adhibentur, in eorum testimonijs fortuna, salus, & honos rei positus est. Quod qui non religiosè dicat, sed peierauerit, is oppugnat omnium commune præsidium, & quantum in se est, tollit è iudicijs veritatem, atque Fidei Religionem, quam maiores in iureiurando positam esse voluerunt. Quod qui non coluerit, cum rei commodis officio simulato officit, eum sæpe vitam & honorem eripit, atque suam ipse lædit existimationem, & dignitatem, si quam habebat, vt se reddat infamem in perpetuum, si de periurio inter homines aliqua suspicione constet. Atque illud omnium est grauissimum, quod quem offendat, cuius maiestatem violet, non animaduertat. Contemnit enim & aspernatur Deum Immortalem, quem falsò iureiurando testatur ad confirmandum periurium, cum qui summa veritas est, audacter adhibetur & impudenter, apud quem id valet, quod iustum est, quod verum & ex optimis moribus & disciplina sanctissima. Itane est, minimis in rebus, qui mendacium dixerit, quamuis magnum & impudens non fuerit, quoniam tamen amicum fefellit, improbus habetur,

betur, nec verum ei credere solemus, in his quæ firmantur iureiurando inter ipsos homines immortali Deo interposito religio ipsa iureiurandi, & metus Dei immortalis non apud homines valere debet? Nullum vinculum ad astringendam fidem iureiurando veteres arctius esse voluerunt, cum Deos suos, idola turpissima, lapides mutos, aut simulachra ex argento, atque auro parassent, nos celsitatem summi præpotentisq; Domini, nomen & maiestatem veri ac metuendi Dei pro nihilo haberi patiemur, & impiorum hominum ore linguisque sacrilegis violari? Quod vitium Romani in suis hominibus specie ac simulatione cultus non tulerunt, id nos in moribus nostris, & disciplina Christiana non exhorrebimus? Quid est aliud falsum iusiurandum dare, nisi velle tollere è vita veritatem, tollere Dei cultum & venerationem, tollere Religionem, & sanctimoniam, tollere metum ex Augustissima & infinita supremi Domini celsitate mentibus hominum iniectum? Quam multa sunt, quæ si decus hominum & famam violent, perferri non possunt, & quibus iniuriæ factæ sunt, se pecuniam grandem amissuros, se capitis periculum adituros esse, & homines, Deumque testantur, vt se vlciscantur, qui tantum dedecus susceperunt, hominem, iudices, quibus iuramentum dant, fallere; reos identidem damnare, eisdem insidiosè bona, famamque eripere, iuramenti religionem afferre non dubitarunt, qua hi homines tandem pœna plectentur? aut quo iudicio damnabuntur?

Locus communis ab auctoritate, exemplis, comparatione de studio litterarum.

SIc equidem apud omnes gentes constitutum fuerit, condiscipulum æmulo suo fratris loco esse oportere, nullam neque iustiorem, neque magis inter adolescentes colendam causam amicitiæ posse reperiri, quàm coniunctionem litterarum, quàm morum, quàm vitæ, quàm communem eiusdem muneris societatem. Quamobrem si velles eum relinquere non curantia alicuius rei, vel obliuione, quod fragilitas secum fert hominis, imbecillitasque communis, cùm is tibi fratris numero fuisset, id sine reprehensione facere non posses: cum verè, neque iniuriam acceperit, neque vllâ quidem in re ille tibi defuerit; coluerit autem piè sancteque amicitiam, repetens, & conferens tecum rem litterariam assiduè; vnde fatearis necesse

necesse est, te eidem condiscipulo plurimum debere, qui tuorum studiorum rationes in hunc modum adiuuerit. Etenim cursus litterarius ad hanc rem tendit, vt eloborandum sit condiscipulis in bonorum æmulorum amicitia, officijsque comparandis. Neque sane cuiquam venire potest in mentem dubitatio, qui condiscipulus fuisset, quin ab altero adiuuaretur. Ita Ciceroni in Cn. Hortensium tanta amicitiæ colendæ causa semper fuit: fuit etiam quondam omnibus condiscipulis propter ingenij acumen, & progressus eloquentiæ maximos, & incredibiles, Ciceronis adolescentis quanquam obscuris nati parentibus, omni semper officio complectendi studium atque diligentia: nostra verò ætate, qui studiorum similitudine coniuncti fuerunt, & se multos post annos cum vident, studiorum huiusmodi repetita necessitudine, nihil libentius faciunt, neque studiosius, quàm vt agendas res horum amicorum, & ad vtilitates, quas potuerint eisdem præbere, se totos animo & voluntate conuertant. Atque id faciunt recordari studia pristina, mores, congressum, & cousuetudinem, præceptores habitos, rationem contubernij, academiam, & gymnasia, quibus aliti sunt & educati: Adde repetitiones prælectionum communicatas inter se, collatasque difficultates, concertationes priuatas & publicas, argumenta posita refutataque, laudem ingenij parem reportatam ex decursu progressionibusque studiorum, cursum contentum ad lauream disciplinæ laboribus propositam, & scopum ad eundem gradum, & ad honores Reipubl. consequendos consensionem, & conspirationem mirificam, & æquabilitatem propè fraternam cunctis in actionibus, & susceptis litterarum, & studiorum rationibus. Quæ quidem ad omne munus & officium pietatis colendum, quantam vim & necessitudinem habent? At ne deficere putes sanctorum exempla, possem equidem afferre quàm plurima, Basilios, & Gregorios recordare condiscipulos: recordare cursum istorum Ecclesiæ luminum maximorum, in studijs, per tot annos contentum: recordare morum similitudinem, virtutum maximarum exemplar, progressiones egregias & memorabiles, tantam virtutis sapientiæque, magnitudinem, & Doctorum Ecclesiæ gradum celsissimum consequutum & verissima, quæ prædiximus, valdeque testata videbis.

Locus

Locus communis de perfidia Iudæ, ex variis exemplis & aliis constans argumentis.

DIſcipulus factus es Ieſu Chriſti, Iuda teterrime, obtigit, tibi tanta dignitas, vt in tanti Domini ſocietate eſſes, vt eum honorem conſequereris. Commota fuit tempeſtas in præceptorem, in qua nihil ſum dicturus, quid facere debueris: vnum hoc dico, in eiuſmodi ſorte ac dignitate ſtatuere te debuiſſe, vt malles millies occumbere, quam præceptoris mortem depaciſci. Ieſus tui miſereatur, qui ſuæ vitæ diſcipulum videbat inſidiari ſceleſtiſſimum omni fraude atque perfidia, & tamen omnibus te ben gnitatis tractabat modis rationibusque mirificis. Sed ne diutius lectorem teneam pecunia conſtituta num rata tibi fuit? abijſti ſtatim in proditionis præfinitum locum, veniſti citiſſimè in Præceptoris conſpectum ad tantum, præpotentemque Dominum comprehendendum ſceleſta impiorum manu ſtipatus; ſimulatque à te præceptor viſus eſt (cognoſcite diſcipuli principium Domini ſui prodendi, cohortique Iudæorum ſacrilegæ tradendi) oſculo ſigno dato comprehenſionis ſeruus Dominum, diſcipulus præceptorem, parentem, altorem tuum, vindicem humanæ libertatis prodidiſti. Video quid conſequutum ſit, verbo amici per Ieſum Chriſtum facto nihil commoueris, ſperas tibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine proditionis relictioniſque eorum, quibus Ieſu Chriſti nomen odio fuit, quibus iſtam proditionem relictionemque Filij Dei vides fore expetitam; ſed te poſt comprehenſum Chriſtum deſerere cunctos vides: te de peccato traditi præceptoris inſontis confitentem non audiunt, procul eijciunt & amandant, cum iubent teipſum videre, quid mali feceris, qui culpa omni liberum, & inſontem Agnum tradideris. Itaque relinquunt te ſolum cum tuis paruulis nummis. Tu verò, quo tendis? quo, ſcimus; vt te laqueo deſperans de miſericordia Domini ſuſpendas. Hoc eſt vereri præceptorem? Hoc modo aut Iacobus, aut Ioannes, aut quiſquam diſcipulorum id temporis præceptorem eſt veritus? Quid hoc eſt, quæ imprudentia? quæ audacia? quod exemplum in hominum millibus ſui præceptoris prodendi ſimile fuit vnquam auditum? Illi triginta nummi, quos depactus es, qui tibi traditi fuerunt, quos numeratos accepiſti, non oſtenderunt palam auaritiæ magnitudinem, non proditionis crimen

men execrabilis in oculis mortalium & ore statuerunt perfidiæ fraudem, & machinas fallacissimas? Quid si illinc locuples & thesauris refertissimus excessisses, tamen ista derelictio, nefaria proditio, nonne tantam perfidiæ nequitiam proderet? triginta nummis Dominum & Creatorem & Regem cœlorum addicere morti quantam habet peruersitatem? carius iumenta veneunt in mercatu. Equidem si perfidiæ labe perturbare omnia, & permiscere rationes humanas pessimus quisque velit totam vitam periculosam infestamque reddet, si nullam Religionem infidelitas habebit, nullum respectum minoris ad maiores natu, nullam optatam & expeditam securitatem boni, omnium, & communis inimicus, qui fuit hostis suorum, societatem relinquit. Nemo vnquam inter proditores securus erit. Ille ipse Cn. Domitius, cui Regum maiestas honoratissima esse debuit, Bitulum Aruernorum Regem specie colloquij comiter inuitatum comprehendit, Romamque vinculis omnibus constrictum deferendum imperauit, vt apud eos, quorum exercitum, & prouinciam habebat, capitis, si Senatus censeret, periculum subiret. Quin Isabella teterrima Angliæ Regina, proditorum Fidei genere natam Auiam suam Reginam Scotiensem, & hæredem Angliæ legitimam per summam simulationem in Regnum accersijt, & Regia fide data, minimè Reginæ serenissimæ nocendi, post annos plurimos, post carcerem & iniurias maximas per scelus & perfidiam execrandam capite à ceruicibus abscisso prodidit. Commune est hoc malum, communis metus, commune periculum. Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ; quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Eum, qui palam est aduersarius, facilè cauendo vitare potetas; hoc verò occultum, intestinum ac domesticum malum non modo existit, verum etiam opprimit, antequam perspicere atque explorare potueris. Itanè verò Iudas, Auditores, præceptorem, Domitius Regē, Isabella Reginam repentè prodant, atque morti tradant acerbissimæ? O perfidiam execrandam! O portenta iure quidem infra terras, & ad inferos amandata! non possunt priuatorum & minimè tanta dignitate florentium fortunæ, vita, honos in maximo periculo non versari, inter ipsos, inter multitudinem maximam aliquo sæpe proditore versante, cum ipsi Reges ab alijs Regibus, Iesus Christus à discipulo proditus fuerit atque derelictus. Non potest ea natura quæ tantum facinus cōmiserit, hoc vno scelere esse contenta, ne-

ta, necesse quidem esse videtur, cum plura & maiora moliri in simili semper, aliaque execranda nimis audacia, perfidiaque versari. Idem iste teter execrandusque Iudas nonne proditioni scelus aliud & crimen adiunxit, vt desperaret postea de diuina misericordia collum laqueo inserens, & se laqueo suspendens? Illa Isabella nonne eadem in Christianos innumerabiles, quæ in Christianam Mariam fuit? Quid perfidiosis hominibus faciatis, aut ad quam spem tam perfidiosa, tam importuna animalia reseruemus, quæ in omne genus hominum, in Regiam maiestatem, in Dei ipsius celsitatem, in numinis diuini potentiam tam infesta fuerint atque contraria? Nolite quæso breuitate orationis meæ potius, quam rerum ipsarum magnitudine perfidiæ crimen ponderare. Mihi enim necessario propetandum fuit, vt ad alias, quæ mihi constitutæ sunt, exercitationes peruenirem. Etenim qui perfidiosius est, hunc multis sceleribus implicitum esse necessarium erit, hunc eundem impudentem, hunc audacem, hunc crudelem & impium, hunc furem, hunc raptorem, hunc prædonem rerum humanarum & diuinarum hostem sacrorum, Religionisque, hunc denique ex omni scelerum colluuione factum fuisse.

Locus communis de Prætore.

PErtinet hoc ad summam Reipub. & ad existimationem Prætoris, salutemque oppidanorum, vt si innocentes existimari volumus, non solum Prætores seipsos optimos, sed etiam suos administros præstare debeant. Primum omnium opera danda est, vt ij Prætores sint, qui suæ famæ existimationique consulant. Deinde si in hominibus mutationes faciant, semper ita Rempubl. gerant, vt rationem reddendam sibi arbitrentur, quod est proprium ipsorum Magistratuum, & summa sanctimonia præditorum. Bene quidem & ille magistratus est probandus, qui sine periculo existimationis, & sine Reipubl. detrimento gerendus est: quod in illo salus, & dignitas Reipubl. agatur. Dum ab Africano vetus quidam assectator ex numero amicorum non impetraret, vt se Præfectum in Africam duceret, & id ferret molestè, noli, inquit mirari, si tu à me hoc non impetras: Ego non ab eo, cui meam existimationem caram fore arbitror, peto, vt mecum Præfectus proficiscatur, & adhuc impetrare non potui. Atque illa

fuit

fuit causa Scipioni se vltro legatum offerendi fratri in Asiam profecturo: quod inde cum honore fratrem reuerti cupiebat, quo cum aliqua existimatione proficiscebatur: & fratris rebus, & honori videbat fratri charissimo melius consulturum esse neminem. Etenim re vera multis magis est petendum ab hominibus, & iustitiæ sitientibus, si nomen, & existimationem nolumus amittere, vt illi nos adiuuent in administratione Reipubl. quam hoc illis in beneficium deferendum: qui tunc, cum ciuitatem & Remp. acceperunt, si boni non sunt, sed exulcerata conscientia, in ciuitatem, in oppida ciuitatis ditioni subiecta, quasi in prędam inuitari videntur. Itaque cum alijs administris, qui per eos prædantur impudenter, cum sibi quæstus constituerunt magnos: tum infinitum genus inueniunt ad pecuniam innumerabilem corripiendam, ad exinaniendas domos, ad exhauriendos loculos, ad homines omni argento & auro spoliandos, ad depopulandam vastandamque per omne tempus, quo Magistratum ipsi gesserint, ciuitatem.

Locus communis in laudem virtutis cum exclamatione, & exemplis, & Acclamatione.

O Consuetudo virtutis colendæ, quantam vim habes in sanctissimis, & integerrimis hominibus, cum vsus viguit bene viuendi, & exercitatio in suis animis inueterauit! Vidimus hos ab improbis hominibus malè tractari, verbis & factis violari, neq; se minimum commouere. Vidimus etiam dignitates eisdē deferri maximas, & honores amplissimos, & minoris gradus omnes honorum celsissimos ducere. Vidimus eosdem contemni à nequissimis hominibus priuatim & publicè, & appetere magis iniurias quascumque, contumeliasq; grauissimas, quā officiorum omnium cumulum & multitudinem ingentem. Ita radices egit altissimas in illorum animis virtus consuetudine benē viuendi, vt quæ Dei sunt, & animos ad Deum dirigunt, ac deducunt, solùm appetant, cogitent, & agant. In eam enim consuetudinem & perfectionis absolutæ gradum peruenisse quotidiana exercitatione videntur, vt non solum eas voluptates, quas sæculi sectatores appetunt, respuant, sed vt nec minimum animos illorum pertentet appetitio, corporibus, quamuis in terra, animis tamen in cœlo versantibus.

Locus communis de consuetudine peccandi in vnius hominis exemplo.

O Consuetudo peccandi quantam habes vim in improbis & audacibus! cum occasio data fuit, cum pœna abfuit, & licentia consequuta fuit! Iste in hoc genere furandi non equidem nunc primum fuisse creditur, sed ab ipsa prope adolescentia, scimus paruulum à matre abstulisse res pretiosas, & gemmas, & annulos, & monilia, & emblemata furatum, domo paterna profugisse. Audiuimus adolescentem in carcerem aliquoties fuisse coniectum, quod vinearum, & hortorum, ad vuas, ad fructus furandos sæpimenta transilieret, fugientem in manibus vinitorum & colonorum, ne comprehenderetur, sæpe reliquisse pallium; ista omnia furta furis rapacissimi vindicata non fuerunt, superiorum temporum tenebris & caligine. At postquam illius flagitia sese effuderunt aliquod annos, cum iam virili ætate esset, & vxorem, & filios, & domum haberet, veterem consuetudinem à paruulo insitam, aliquoties intermissam occasione oblata reuocauit. Ita serpit illud insitum à naturâ malum consuetudine peccandi liberâ, finem vt audacia statuere sibi non videatur. Tenetur igitur aliquando, & in furto cùm maximo, tum manifesto tenetur: atque in eum se laqueum visus est indidisse, non solùm vt eas pœnas, quas proxime nefarius homo turpis, infamisque meruisset, soluere, sed vt illarum infamia redundaret ad filiorum dedecus ignominiamque perpetuam.

Ab Etymologia.

AD similium exercitationes conferuntur, quæ ab Etymologiâ petuntur: iisdem enim modis, vt licet ex ordine cognoscere, amplificatis, excurrere magnificè videbitur Etymologia.

Primum genus amplificandi ab Etymologiâ ex ipsius nominis solùm notatione, in laudem B. Ignatij Confessoris.

SI nomina non frustrà videntur imposita, re præsertim postea, & felici suo euentu comprobata, qua laude afficiendus eris Patriarcha sanctissime? qui Ignatius dictus non immeritò, igne cœlesti, atque diuino collucens, Orbi terrarum vniuerso sic mirandum in modum illucere visus fueris, vt igne inextincto faces diuinæ Religionis, vbicunque fueris, magis accenderis? vbi extinctas repetisti, accenderis per te, per tuos alumnos Christi Iesu veri sempiternique ignis illato flagrante lumine?

Secundum genus ab Etymologia cum alterius nominis notatione, in eiusdem Beatissimi Patriarchæ laudem.

SI B. Chrysostomus nomine suo aureum eloquentiæ flumen præferens (id enim significat Chrysostomus) eos perennes & inexhaustos fontes effudit, siue scribens, siue enuncians diuinum verbum, quibus tantas Matri Ecclesiæ vtilitates peperit, & aurum Christianæ Fidei illustrem suum splendorem ad animorum salutem, diffudit: Es tu in æterna gloria, Beatissime Ignati, qui confessor Ecclesiæ sanctissimus, ignem nomine prælatum latere passus non es, sed præsagitionis diuinæ comprobator maximus ignescere visus es per omne vitæ tuæ tempus ignis diuini lucem diffudens ad opem proximis afferendam, & ad illorum illustrandos animos. Atque illo potissimum tempore ignescentem admodum vidimus ignem hunc, cùm in Beatorum cætum illustrem Pauli sanctissimi, hoc nomine Quinti Pontificis Romani, Vicarij Christi Iesu auctoritate, afflatuque diuino cooptatus illuces & lucebis in omnem sæculorum memoriam sempiternam.

Tertium genus amplificandi ab Etymologia vocabuli, in eiusdem S. Confessoris laudem, ex multorum laude ab eadem notatione petitâ.

SI Petri nomen, fidem firmam & stabilem præsetulit, si Laurentius suo nomine visus est gerere lauros virentes & gloriosos, si Andreas nominatus illicò, virum se cœlestem atque diuinum ostendit, si Paulus celebritate eiusdem nominis, se tubam ingentem Domini, buccinatoremque diuinũm, toto terrarum Orbe mirando clangore personantem, atque adeo fulmina iacientem, quæcunque loca persuaserit orasque terrarum, præfert præbetque mortalibus; quâ laude, quâ oratione commendabimus B. Ignatium Patriarcham Ecclesiæ inclytum, ab igne dictum, quo totam Ecclesiam à solis orientis partibus, in Occidentis vsque sedes vltimas illustrare visus est? Vt in sanctissimis viris, à nobis in medium prolatis, & in alijs maximis Ecclesiæ Principibus de industria præteritis, nominis eximia illustrisque laus in Beatissimo Ignatio Societatis Iesu auctore celsissimo spectatur tot radijs virtutum suarum Ecclesiæ nunquam non illucentibus.

Quartum genus Amplificandi ab Etymologia vocabuli cum contentione, in eiusdem Patriarchæ laudem.

QVæ in nomine tuo insunt, faces ignis ardentes reconditæ & abstrusæ, pateant & ostendantur generi mortalium Princeps Ecclesiæ clarissime. Nam si nomen augurium est virtutis in animo insidentis, quæ latere non potest diu, quin emergat, & foras proijciat sese quæ in tuo nomine est præsagitio? quàm clara & illustris? quanto solis splendore clarior? Ignis excussus è silicè scintillas eijcit foras; Ignatius eas longè lateque splendentes emisit, ab hostibus virtutis vexatus sæpe ac sæpius. Scintillæ huiusmodi in fomitem deorsum versus decidunt, ad fomitem incendendum; Ignatius sursum versus in cœlum suos fulgores diffudit, & illustratas magnas Ecclesiæ

Ecclesiæ partes nouâ claritatis luce clariores & illustriores reddidit. Ignis sæpe extinctus flammam amisit, neque lucem afferre potuit; Ignatius ignis fuit inextinctus, & à traductionis suæ tempore tantâ diuini numinis luce splenduit, vt illius flamma cœlestis ac diuina magis ac magis creuerit, & illuxerit in omne tempus: denique vt alia omittam, ignis iste, quo vtimur, purus purgat, & emicat in tenebris, quæ circumcircaque fuerint, ea suâ luce complens, & oculis proponit spectanda mortalium: At Ignatius non solum diuinæ gratiæ splendore animum suum, sed innumerabilium mentes illustrauit. Quas enim facibus diuinis nefarias opiniones, quas suorum alumnorum luminibus hęreseos, quas idololatrię tenebras cimmerias dispulit & disiecit illustrissimus? Omnia fuerunt eiusmodi, quæ nominis insignem gloriam satis insigniter ostenderunt.

Quintum genus amplificandi ab etymologia ex eadem notatione cum exemplis & acclamatione in eiusdem Beatissimi Patriarchæ laudem.

VEre Ignatius dictus es, qui igne tuo tantum ignem, cœlestem atque diuinum, Christum Iesum, qui ignis est clarissimus in orbem terrarum, in Mexicanam, in Peruanam Indiam, in Iapponios, in Sinas, in cæteras quascumque orbis terræ partes, tantâ tui nominis laude & tuæ Religionis celebritate gloriosus inuexisti: testis est nouum regnum Mexicanum, quo igne cœlesti micantem Iesum inuexisti. Testes Peruani, quorum nullæ partes oræque terrarum, quas tanti ignis collucenti claritate non illustraueris, tot Idolorum ex illis gētibus depulsis monstris deterrimis. Testes ipsi Iapponij, qui quanquam suorum addicti superstitionibus Bonzorum (sic enim suos Religiosos appellant) tamen tanti ignis lucem acceperunt repudiatâ maiorum fallacissimâ Religione. Testes ipsi Sinarum sinus vltimi, regnaque ex omni parte præclusa, quo cum alienigenarum pateat aditus nemini, tantùm tamen ignem tuorum doctrinâ inferre passi fuerunt, & quo non duces, non milites, non naues vllæ, non classes aditum habuerunt, ignis Ignatij Beatissimi, diuinæ faces Iesu splendore conspicuæ illustresque penetrarunt. Testes denique loca

omnia, sola terrarum vniuersa, quorum intimos recessus remotissimosque angulos facibus Ignatij illustrata Iesu Christi vexilla longè lateque rutilantia suas in arces altissimas sustulerunt atque adeò explicuerunt, vt crucis sanctissimæ gloriam, Christi Iesu nomen cœleste cultu suo, præcipuaque Religione, humiliter demisseque suspexerint. Tanta fuit Ignatij claritas, tantus splendor suorum illatis facibus alumnorum gentibus cunctis ac nationibus.

Sextum genus amplificandi ab Etymologia sola, cum comparatione, in eiusdem Patriarchæ laudem.

IGnis es, Ignati Beatissime, id quod nomen declarat ab igne ductum traductumque clarissimo, quo fulgens non in terrarum solùm infimis sedibus illustrasti Insulas & habitatores omnes, sed altius euectus superas in Regiones, penetrasti æthera purum & illustrem admodum, & tanti ignis facibus diuinis conspicuus in cœli domicilia sublimis intulisti teipsum: vbi heros cœlestis aulæ præcellentissimus luces & lucebis inter tot lumina sanctorum clarissima ignis tui faces claras & illustres totis illis immortalis Dei regnis florentissimis longè lateque diffundens. Atque tanto clarior, & illustrior igne nostro lucebis, quanto syderum minimorum luce Sol princeps astrorum clarissimus, clariorem & fulgentiorem claritatem emittit. Quin quemadmodum Sol iste cunctorum astrorum splendorem occultat, simulatque exortus est, nullam illucere sinens stellam, non ipsum luciferum, non facem nocturnam, Lunam clarissimam: sic equidem ignis iste claritatę Ignatij, in omne tempus lucem habitura perpetuam, offunditur & obscuratur adeo, vt nullum ignis istius vestigium videre possit, illucente fulgenteque Ignatio Patriarcha clarissimo.

Vltimum genus amplificandi ab Etymologia ex superioribus constans amplificationibus, in Beatissimi Ignatij Confessoris laudem.

SEd quam lucem tuum nomen afferat Heros Ecclesiæ clarissime, videmus omnes & vident, qui te ab igne cœlesti dictum laudant commendantque magnificentissimè, vt non immerito, sed iure tuo optimo maximoque nomen afferas, lucis claritatisque plenissimum. Quæ enim non testatur vitæ tuæ pars à traductione miranda lucis tuæ radios siue virtutes clarissimas, & inter illas demissionem, patientiam, caritatem proferat, siue fructus ostentet vberes, siue conflictus cum tribus humani generis hostibus acerrima contentione pugnatos, & victorias, & insignias victoriarum ostendat, siue lucem allatam cunctis gentibus atque nationibus ignis istius diuini claritate proferat in publicum, siue opus diuinæ virtutis magnificentissimum, monumentum Religionis illustrissimæ constitutum ad immortalis Dei gloriam sempiternam visendum spectandumque proponat. Omnia hæc plena lucis, plena claritatis spectantur, & spectabuntur in perpetuum. Vt enim columnam igneam Deus immortalis generi Solymorum in delicijs maximis habito præeuntem præposuit, quæ nocturnis in tenebris lucem afferret clarissimam, suis iter facientibus per vastam ac desertam solitudinem, & interdiu oppositu obiectuque suo à Solis molestijs, & ardoribus flagrantibus tueretur atque defenderet: Et ipse Deus summus præpotens, Ignatium Heroem cœlestem, Antesignanum Societatis Iesu clarissimum & illustrissimum, ignis diuini facibus flagrantem illustribus conspicuisque, mirandum in modum generi dedit mortalium vniuerso, ad tenebras ignorantiæ ex eorum mentibus disijciendas, & ad lucē fidei, virtutis, sanctitatis, perfectionis absolutas, ex Christo Iesu exemplari viuoque Patris æterni lumine acceptam, in omnia terrarum Regna ingenti diuinoque splendore diffundendam: in quam aspicientes mortales, eamque lucem accipientes cœlestē ab incursionibus hostiū humani generis capitalium assiduis defenderentur, & collucente tanto lumine circumfusi, in quam nati fuerunt patriam

cœlestem, agni lumine lucentem fulgentissimo clari illustresque conscenderent. Testis fuit imprimis traductio tanti Principis à sæculi tenebris ad Christi lucem eximiam, qua sic ab eo tempore lucere visus est facibus diuinæ claritatis accensus, vt in illius ore, oculisque niteret cœlestis atque diuina claritas, sæpe ac sæpius animaduersa. Testis fuit cubiculum illud viri clarissimi, quod fenestris ac foribus ex omni parte conclusis, obscurum & caliginosum, ingrediente Patre hoc sanctissimo hominis istius in tecto iacentis inuisendi causa, immensa claritate continuo compleri visum est. Testis est matrona splendidissima, quæ Ignatium in habitu ac forma peregrini, in templi gradibus, inter infimam multitudinem considentem diuino splendore fulgentem conspiciens, admirata primum suam in domum vocauit, hospitio excepit liberalissimo, & ab illo tempore sumtus & impensas in studiorum cursum persequendum misericors ac liberalis impertita fuit. Testes fuerunt, & domestici multi, & externi & alienigenæ, qui eundem diuersis temporibus lucis diuinæ magnitudine lucentem fulgentemque non exigua sæpe admiratione conspexerunt. Testis postremò, ipse Pater & Antesignanus cœlestis, qui post discessum è vita, & in illam Dei immortalis aulam gloriosam ascensum, statim multis visus fuit in clarissima cœlestique Beatorum claritate collucens. Testes denique suæ laudis inuidi, vt omittam vitam sanctissimam, miraculaque stupenda, (non enim in oratione, sed in exercitatione versor) qui quanto maiore contentione, modis omnibus ignem hunc extinguere conati fuerunt, ventis omnibus aduersis perflantibus nunquam tamen eum extinguere potuerunt, nec extinguetur vnquam diuinis radijs insignis atque conspicuus. Atque hoc clarior, auditores, igne fuit Beatissimus Confessor Ignatius, quod ignis vel minimo flatu visus est extingui protinus fumigante deinde lucerna. At Ignatius, nullis turbinibus, neque cæcis procellis, nullis turbulentissimis tempestatibus concitatis, non dicam extingui, sed neque minimam accipere visus est offensionem, quin in medijs hisce fluctibus, magis ac magis sublatis, atque intumescentibus, clariorem de se semper, & illustriorem lucem, splendoremque diffudit. Quamobrem iure quidem optimo Ignatium appellatum, & dicimus, & prædicamus omnes veræ virtutis amantes, & æterni Beatorum nominis appetentes.

PRÆEXERCITATIONES AD Similia revocatæ.

PRaeexercitationes ferè omnes, quæ sunt veluti fundamentum artis Rhetoricæ, ex similibus, comparatis, exemplis, testimonijs, & contrarijs, cum similium tractatione coniunctis petuntur. Quamobrem deesse viderer muneri argumentorum istiusmodi tractandorum, si relinquerem intactas aliquot magis præcipuas praeexercitationes. Primum à *fabula incipiamus.*

DE FABVLA.

Præceptiones Fabulæ.

Fabula est rerum, quæ falsæ sunt, narratio.

DIlatatur fabula *exordio*, laudem auctoris breuiter continente; *Præfabulari*, id est fabulæ expositione; *facto* quòd adiunctis, & sermocinatione ostenditur; *collatione* eiusdem rei cum altera; *epilogo* breuiter complectente illud, quod ex totius exercitationis processu volumus effici.

Fabula Paridis, Exordium.

HOratius Princeps Lyricorum, præclara ingenij sui monumenta posteritati commendauit, non ad poesim solùm summâ cum absolutione exprimendam, sed ad hominum & præcipuè adolescentum animos, qui cum se corroborassent, & viri inter viros essent Reipub. Gubernacula accepturi erant, salutaribus consilijs, & bonis moribus imbuendos. Quicunque multitudinem & varietatem carminum Lyricorum, quibus poëtis cuiuscunque ætatis ac memoriæ

 præstitit,

præstitit, qui sermonum & epistolarum duo præstantissima opera perlegerit, inueniet profecto sic cum amicis, sic cum Heroibus maximis, cum Principibus Reipub. cum ipsis Diis, quorum fabulas lepidè acuteque carminibus prosequutus fuit, colloquutum fuisse, vt ad mores, ad virtutem, ad Rempub. ingenij, quod in illo maximum fuit & acerrimum, vim omnem contulerit. Itaque præter nonnulla, nihil vnquam, neque verum, neque credibile, neque fictum & commentitium tractauit, nisi Reipub. vtilitatem, amplificationemque contendens. Id quod in homine experte fidei Christianæ, & erroribus ac superstitionibus Idolorum constricto magni fuit faciendum: & ob eam rationem magis, quàm alij veteres quicunque Poetæ, detractis nonnullis, & ad legendum, & ad imitandum iuuentuti præponi iure quidem optimo debuit Horatius. Illius mentem, & fructus, cùm ex alijs lector suæ vtilitatis appetens spectare potuerit, tum ex fabulis, in quibus mores hominum & quotidianam vitæ imaginem expressam breuiter aspiciet: atque ex illis Paridis præcipuè, nemini quidem in poetis versato incognitâ, sedulus, & diligens æstimabit.

Præfabulatio.

QVæ proculdubio eo spectat, vt turpem voluptatem, & execrandam libidinis impuritatem, omni studio diligentiaque fugiamus: qua nullam neque diriorem, neque magis capitalem pestem, neque magis infestam & perniciosam animis adolescentum & ad euertendas delendasque funditus Respublicas magis exitialem, ad regnorum maximorum exitium, & interitum tam rapido præcipitique impetu ferentem inueniemus.

Factum.

PAris igitur adolescens in Græciam nauigans, Micænas, quæ ciuitas fuit opulentissima & sedes ac domicilium Agamemnonis, ventis tandem fœliciter aspirantibus appulit. Quem cum filium Regis Priami, & totius Asiæ summi præpotentisque Domini sciret esse Menelaus, quod & forma illius liberalis, os Regiâ stirpe dignissimum, membrorum & lineamentorum omnium mira conformatio, maximus lepos ac suauitas sermonis, comitatus multorum aulæ Regiæ Heroum,

Heroum, mirifica vrbanitas, & elegantia facile præseferebat, hospitio magnificentissimo domi suæ excepit. Accidit vt ab vrbe abesse Menelaum, dies aliquot necesse fuerit. Absente Menelao Paris adolescens, & in libidinem effusus, flagrare cœpit Helenæ amore detestando: cuius pulchritudine captus vt exarserat (erat enim spectata mirandaque venustate prædita) totus ardebat, peribatque miser. Qui igitur oculos ad illam adiecerat libidinis execrandæ, protinus ad rapiendam, secumque Troiam viro absente deferendam animum adiecit. Quid (inquit) faciam, totus ardeo, flagroque totus, postquam Helenam accepi, & nisi meum animum expleuero, apud me nunquam esse potero. An vero ego Paris Filius Priami sim, filius Regis Asiæ potentissimi, & idem Regia & excelsa stirpe procreatus, & non ita me comparem, vt Helenam vxorem ducam, Regia etiam sanguinis & nobilitatis stirpe procreatam, & adeo pulchram, adeo venustam, vt nihil supra, florem ipsarum mulierum & speculum & exemplar pulchritudinis? Ne vos diutius morer, omnibus verborum blanditijs, & illecebris voluptatum, pollicitationibus magnis Helenam in suum amorem pellexit. Itaque absente Menelao, nihil tale neque cogitante, neque suspicante de filio Regis, quem tali, ac tam excelso sanguine natum esse sciebat, vt nihil Regum claritate, neque tanta celsitate generis indignum cogitaret, tantum abest, vt id faceret, quod fecit, & turpiter patrauit, fidem hospitij violauit, libidinisque macula turpissima, rapiens & abducens Helenam affecit. Reuersus postea Menelaus, & arreptam vxorem videns, quid putatis illum fecisse, quidque fudisse querelarum? frendere ac fremere Menelaus, totus iracundia flagrare, sibi ipsi vim, quasi afferre, inijcere manus vestibus, inuolare suis propriis manibus in barbam, atque illam furenter arripere. & testari seipsum, suorum nobilitatem maiorum, cœlum Deosque omnes, & crebro ictu ferire terram, minari mortem Paridi, interitum Priamo, & vrbi Troiæ, Regnis & imperijs Asiæ vastitatem & exitium vltimum, nisi reddiderit, & restituerit Helenam. Accusare Paridem perfidiæ, accusare violati hospitij, sæpe perfidum & proditorem dicere, sanguine Regum indignissimum, denique cum fratre Agamemnone agere, concitare Principes Græciæ, & Agamemnonem præcipue, vt ornata instructaque classe in Asiam proficiscantur. Vt sciat Paris, vt sciat Priamus, sciant Princeps totius Asiæ, quibus Paris iniuriam fecerit, quos viros

Ducesque

Ducesque Græciæ fortissimos lacessierit. Menelaus facilè rem impetrauit ab Agamemnone, & à reliquis Regni Principibus qui partim sui honoris appetentes, partim iniuriæ magnitudine commoti post delectus habitos, & classem omnibus rebus ornatam & instructam secundis ventis, in Asiam venerunt. Qui cùm frustra repetiissent Helenam, obsidione premere vrbem Troiam per decennium non destiterunt: donec multis leuioribus prælijs factis, vulneratis & occisis vtriusque partis Ducibus fortissimis, post tantam temporis longitudinem, post decennij molestias & clades mutuo acceptas, Troia fallaciis ac fraudibus Sinonis capta fuit, & solo adæquata, partim flammarum ardore conflagrauit, innumerabilesque occisi fuerunt, & inter illos multi Principes Troiani, Priamus Rex potentissimus, vltimâ iam senectute confectus, in ipso Apollinis templo, frustra loci religionem, & Deorum opem implorans crudelissimè fuit interfectus. Multi relictis patriis sedibus, profugi & extortes in aliena Regna se receperunt, nunquam amplius solium patrium aspecturi; multæ virgines, & fœminæ lectissimæ, ipsa regina Hecuba, tot vrbibus, tot prouinciis, tot Regnis quondam florentissimis potentissima in seruitutem miseram adducta. Vrbis tandem opulentissimæ, & Principis tot Prouinciarum, vestigium nullum ferè relictum fuit imposterum.

Comparatio.

QVanto præclarius fuit Æneæ factum, & ad posteritatis memoriam gloriosius, qui præbens aures nuncio Mercurij, statim Iouis mandata exequutus fuisse dicitur: atque nullâ morâ interpositâ excessisse Carthagine, maria multa alia, quæ restabant, nauigasse, & prospero ventorum flatu, tandem aduersante Iunone, & ad classem submergendam obruendamque opes Acherontis excitante, quo nauigationem instituerat in Italiam peruenisse. Cùm Italiæ fines attigisset, sibi, suisque requiem & sedes comparauit nominis immortali gloriâ. A Rege namque Latino liberaliter exceptus, quamuis post aliquot bella confecta, ducens in matrimonium filiam Regis, Lauinium condidit, vrbem inclytam & opulentam decursu temporum, quam ab vxoris nomine, gratus & memor hospitij appellauit. Inde filius Iulius Ascanius ædificauit Albam; vnde Reges Albani, vnde etiam Reges Romani, tot Principes

Principes & Cæsares inuictissimi, qui terrarum orbis Imperio potiti, summi præpotentesque omnium gentium ac nationum Domini fuerunt: quorum nomen barbaræ gentes metuerunt, omnegenas hominum coluit, & affecit honoris & gloriæ ornamentis sempiternis. Neque vllæ vnquam tam rudes & impolitæ nationes, tanta humanitate & elegantia præditæ, quæ nomen illorum non immortalitatis præconio prosequerentur.

Contraria.

ATque vt Paris nomen suum æternis dedecoris & ignominiæ maculis aspersit, qui à tanta tamque contestata Regum clarissimorum virtute degenerauerit, neque quisquam vnquam nominauit, quin execraretur, & ex sua vellet, tanquam dirum & fatale monstrum memoria delere: sic Æneas nomen suum clarius & illustrius rerum præclarè gestarum gloria reddidit. Quis autem legit Maronem, qui non Æneam omni sæculorum memoria dignissimum iudicauerit? Paris sceleribus parenti Priamo mortem, Regnis occasum attulit. Æneas factis egregiis, & immortalibus principium dedit Romanorum Imperio, & eorum virorum famam tanti Ducis posteri extremis præcipue Reipubl. Romanæ temporibus magis propagarunt, & nomen, & imperium vltimis terrarum finibus terminarunt.

Epilogus.

QVis igitur non videt libidinem fugiendam esse tamquam pestem animorum capitalem, & ex Dei immortalis præscriptionibus sanctissimis, omnes nostræ vitæ actiones dirigendas, & ad cœlestis aulæ gloriam conferendas esse: ne quam sibi pestem Paris asciuit, & inuexit vltimam, nos animis nostris temerè ac furenter comparemus: sed obtemperantes Deo, diuinaque illius placita sequentes, cum ab aliis flagitiis, tum etiam à libidine abstineamus? Nunquam autem ad appetendas mulieres oculos coniiciamus, si volumus, quemadmodum Æneas in Italiam appulit, nos in sedes ac beatorum domicilia conscendere.

CHRIA.

CHRIA.

CHRIA est commemoratio breuis personæ alicuius, vel acti, vel dicti, vel vtriusque simul.

Est autem Chria triplex. VERBALIS, *quæ verbis constat: vt Plato dixit, virtutis Ramos ex sudoribus, laboribusq́ nasci.* ACTIVA, *quæ factum solùm recenset, vt Pythagoras interrogatus, quanta esset hominum vita, cum per exiguum tempus se conspiciendum præbuisset, è conspectu statim se subduxit humanæ vitæ breuitatem, ex illo breuißimi temporis spatio significans.*

MIXTA, *quæ oratione pariter, & actione constat: vt cum Diogenes adolescentem lasciuientem vidisset, illius pædagogum baculo percußit: quid, inquiens, talia puerum doces?*

CHRIA *dilatatur exordio, expositione, ratione, contrario, simili, exemplo, testimonio, peroratione.*

EXORDIVM *auctoris laudem continet.*

EXPOSITIO *declarat, quid verbo, aut dicto significetur.*

CAVSA, *rationem aut dicti, vel vtriusq́ reddit.*

CONTRARIVM *docet; quid mali ex contrario sequeretur, aut quid boni, si res ita fiat.*

SIMILITVDO, *exempla, testimonia, ad confirmationem afferuntur.*

EPILOGVS *breuiter capita superiora complectitur, aliquamque ad id, quod propositum est, aut adhortationem, si honestum sit: aut si turpe sit, detestationem continet.*

Chria actiua de Lacedæmonum consuetudine ante puerorum oculos statuentium ebrios Seruos.

INter alias orbis terræ gentes ac nationes clarissimas, quæ Respublicas bene moratas, præclareque constitutas habuerunt, tantâ nominis celebritate Lacedæmon viguisse fertur, vt vulgò sermonibus hominum, & publicis litteris ac monumentis hominum seuerus Lacedæmon appellaretur, ob suorum hominum spectatam nobilemque virtutem. Lycurgus enim eas leges tulit, cæterique legislatores, quibus togæ militiæque ad omnem temperantiam, & morum honestatem, iam inde a pueris Lacedæmones formabantur: sic autem viri, mulieresque agebant, vt peccandi sublatas de medio haberent occasiones. Quamobrem mulieribus, quibus liberior viuendi, quod ad corporis cultum spectat, licentia dari posse videbatur, sic facultas præcidebatur omninò, vt neque rutilare capillos, neque os fuco pingere, neque auro pretiosisque vestibus corpus ornare, neque vllo simulationis artificio præferre speciem aliquam pulchritudinis ad fallendam capiendamque iuuentutem possent. Viri autem sic in omni laboris & corporis contentione exercebantur, vt nunquam otiosam vitam, & refertam voluptatibus agerent: sed ad militares labores, ad hyemis niues, & glaciem, ad Solis ardores, & æstus, calores grauissimos fortiter perferendos, ab ipsis incunabulis sese assuefacerent. Quæ cùm ex aliis legibus latis ad Rerumpubl. constitutionem prudenter latis, tum ex illâ vetustissimâ consuetudine iam inde à primis istius imperii temporibus constanter seruatâ, facilè cognoscemus. Cùm enim filii sic alerentur, vt nunquam cibo complerent sese, vt esurirent semper, nec à mensa surgerent vnquam saturi; tum seruos quosdam ebrios vino multo, quod prandentes hauserant ante illorum oculos parentes statuebant.

Expositio.

QVo facto parentes optimi, vereque filiorum suorum amantes filios admonitos esse volebant, vt cùm in cibis, tum præcipuè in potu mirificè abstinentes essent. Quod vt melius præstarent & auidius, seruos istiusmodi vino obrutos spectandos conspiciendosque proponebant: vt è nimia potus intemperantiâ, seruorum perspectâ deformitate facilè deterrerentur.

Ratio

Ratio.

NAm si bona indole essent, & honoris appetentes ac digni proborum beneuolentia & charitate esse vellent: horrerent statim aspectu deformitatis nefarium & execrandum ebrietatis portentum. Nam quid ebriis fœdius? quid temulentorum fœditate deformius? quorum oculi diducuntur, genæ flagrant, labia tument, nec lingua, nec pes, nec manus officium suum facere possunt: sic grauitate corporis, & in tolerando pondere laborant, vt se commouere nequeant, iudicio sæpe, & sensibus spoliati, tanquam stipites & trunci iacent, vino obruti, donec crapulam edormiant & exhalent.

A contrario.

COntra verò, qui modicis potationibus est affectus, & modum ac moderationem in bibendo tenet, vt temperatus fuerit, ita bene constitutus erit corpore, & ad suscipiendas omnes actiones mirificè affectus. Neque dignitatem oris, compositionem membrorum, & omnem totius corporis constitutionem præclaram amittet, quæ perturbari solet intemperatissimis perpotationibus: sed erit mirâ venustate oculorum, suauitate coloris, dignitate oris, viribus integris, & valenti corpore, sedatâ mente, pacato animo, iudicio denique integro; vt omnibus corporis & animi muneribus præclarè fungatur.

Similitudo.

VT enim simul atque furor hominem inuasit, ille omni iudicio spoliatus, res agit plenissimas inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis: sic ebrius, quasi mente captus, non delectu aliquo, aut iudicio duci potest, sed impetu semper, ac præcipiti furore, quem qui vident, vt insanum & furiosum fugiunt, ne impetus faciat violentos ac furentes: quia de mentis statu deiectus motus habet turbulentos & concitatos & omni ratione vacuos.

Exemplis.

Exempla.

AN verò exempla deesse possunt, cum Poetarum fabulis talis Bacchus describatur: qui plenissimus vino, sertis redimitus, cornibus ab vtraque parte frontis prominentibus, flagrantibus oculis, accenso vultu, fistulam ore admoueat, & bacillo crebro vehementerque tympanum pulset, iacens humi, diductis cruribus, totus vecors & amens. Quod si à fabulis transeamus ad veterum annales, quod dedecus & ignominiam subire coguntur Byzantii, qui procliues, atque propensi ita ferebantur ad bibendum, vt relinquerent suas domos, peregrinis locarent, transmigrarent in cauponas, vt se vino magis complerent, & obruerent? Quamobrem ea in se, in suos admiserunt, quæ nec honestè dici possunt. Ebrietate vinoque diffluentes delectabantur tibiarum sono, clangorem buccinæ tubarumque fremitus sustinebant: territi statim illi, dissipati, diuersique fugiebant, quasi æstro quodam perciti, & tædis furiarum ardentibus agitati. Quot verò ex sacris litteris viri petentur, qui sine modo bibentes perpotationibus immoderatis mortem sibi consciuerunt? quis non accepit ex Machabæorum libris ebrium & temulentum factum fuisse Simonem senem, & filium eiusdem, quod simul atque intellexit Prolomæus, arma cœpit statim, & cum militibus in palatium, in quo conuiuium maximum lectis magnificentissimè stratis celebrabatur, tumultuosissimè inuasit, & ille & milites cædendi faciunt initium & stragem, in illum, in filios, in pueros irruentes horribilem, nulla misericordia alacres & exultantes edunt? quis etiam tam ignarus erit sacrarum litterarum, qui non legerit aut audierit aliquando, Holofernis Assyriorum Ducis feritatem maximam, & eiusdem exercitus innumerabili multitudine militum abundantes? cum is se vino obruisset in conuiuio, & iaceret in lecto, nimiâ ebrietate sepultus, nonne gladium eiusdem Iudith fortissima virago arripuit, & diuino robore munita bestiam immanem turpissimâ morte confecit? Cuius capite prospecto Assyrii soluêre statim obsidionem, mouêre castra & mulieris vnius magnanimitate perterriti, terga vertere turpissimè cœperunt.

Testimonia.

NOn immerito profecto, ebrietatem multi mortem appellauerunt: quia sic homines orbati sensibus manent, ita sine mente, sine iudicio sunt, vt illos inter mortuos numerare valeamus. Quid quod sine corde dicuntur esse, & hac ignominiæ labe ab Osea vate notantur? & meritò, quia vecordes sunt, & ipso sæpe Athamante dementiores.

Epilogus.

QVi voluerit igitur sanâ mente, integro iudicio, viribus firmis, præstantiâ hominis præcellentissima valere, fugiat ebrietatem, execretur perpotationes, & ita præfinito bibat, vt semper corpore sit & animo præclarè constituto ad omnes suscipiendas actiones: ne videatur omnem exuisse humanitatem, & in pecudem intemperantissimam turpiter degenerasse. Hoc lectorem factum Lacedæmonum, damna ebrietatis, similia, & tot exempla ac testimonia satis præclare docuerunt.

SENTENTIA.

SENTENTIA *est, quæ quid sit, aut quid esse debeat in vita breuiter ostendit.*

SENTENTIA *dilatatur, eisdem capitibus, quibus Chria.*

SENTENTIA *differt à Chria: illa enim nunquam in actione consistit, & sine auctore sæpe effertur.*

Tractatio sententiæ.

Qui se exaltat, humiliabitur.

Exordium.

ASsertor humani generis Christus Iesus ab æterno Patre missus in hæc terrarum sola fuit, non solum ad homines ex Dæmonis miserâ seruitute in pristinam libertatem vindicandos, sed etiam ad viam cælestis aulæ, sua cælesti doctrina, & actionibus vitæ sanctissimis demonstrandam: ad quam aspiraremus & mirabili celeritate festinaremus, præceptis,

ptis, & consiliis tanti Domini diligenter obsequentes: sed hæc sunt Perfectorum, & summa sanctitatis laude florentium; illa cuiuscunque generis hominum studio diligentiaque seruabuntur, si Beatorum gloriæ immortalis participes esse voluerint. Hinc demissionis, patientiæ, religionis studiosi, valdeque appetentes multi fuerunt, multi rebus huiusce sæculi nuntium omninò remiserunt, vt Christi Iesu sanctitatis absolutæ, si non exprimere, suis saltem moribus, & vitæ actionibus adumbrare conarentur. Quam viam quo faciliùs angustis consiliorum semitis vtentes arduam atque altam conficiant, ipse Christus Iesus faciliorem patefecit & illustriorem, cum exemplo suo mirabili, tum sermonibus multis de virtutibus ad viam hanc perfectæ sanctitatis hominem ducentibus, præclarissimè diuinitusque factis, inter quos post laudem demissioni tributam superbos deprimendos ostendit, ea quæ sequitur sententia.

Qui se exaltat humiliabitur.

Expositio.

QVibus verbis Vindex nostræ libertatis significare voluit, superbos & insolentes, qui sese insolenter extulerint, & alios præ se ipsis contempserint, sibi semper principatum vindicantes, propter inanem iactationem & insolentiam, gradu suæ dignitatis altissimo deiiciendos esse.

Ratio.

ET meritò quidem, optimè sibi quisque istud in animum inducere potest: quibus enim hominibus non fuerit infestum & odiosum genus superborum? Quippe quod elatum, arrogans, nobis cœlitibus, & ipsi Deo immortali bellum facere videtur. Videre autem est illorum superbum incessum, cum fastidio & arrogantia, difficiles ad illos aditus, & penè occlusos, vultum & frontem immotam, grauitatem spirantem, fingentem horridam seueritatem, iactationem illam brachiorum, nutus & significationes, vt Reges agere videantur, & Principes in celsissima honoris sede collocatos. Præ se contemnunt quoscunque alios, & cum superbia colloquentes sumunt spiritus plenissimos elationis & arrogantiæ. Neque his duntaxat illorum superbia finibus continet sese: sed eo progreditur amentiæ, vt mentiti Regiam dignitatem, exerceant

crudelitatem. Hanc intolerandam superbiam cum perferre nequeat summus, præpotensque Deus, nec perferenda quidem sit, tandem eos iustis ac debitis suppliciis afficit.

A Contrario.

QVi verò demissionis viam contendunt, & humiliter se gerunt in homines, non pares duntaxat, sed in infimos etiam, & nullo splendore claros, ii efferuntur & tolluntur laudibus suprà reliquos homines, atque adeo post mortem euehuntur in cœlorum sedes altissimas: quorum videre est modestiam summam, demissionem in verbis, in actionibus suis, in omni statu motuque corporis, ab omni non solùm inaniiactatione & insolentiâ prorsus alienam, sed cum sanctorum nostræ Religionis virtutibus, cum consummatâ Christi Iesu sanctitate mirificè congruentem. Hos Deus optimus ac maximus, vt prædixi, effert, & ex minimis maximos facit, & euehit in honores & dignitates altissimas: semper enim illi demittunt, & abiiciunt sese, & infra alios poni gaudent magnopere: tantum abest, vt præripere cuiquam honorem velint. Qui cùm se laudari, & prædicare sermonibus hominum audiunt, afficiuntur pudore, rubore statim spargi genæ videntur, deiiciunt oculos præ virginali verecundiâ, contrahunt humeros, audiunt inuiti & ab omni rumore abhorrentes, quidquid de illis laudabile & honorificum non prædicatur solùm, sed si significetur, si possunt sermonem auertunt, & in aliquem ex præsentibus vel absentibus laudes conferunt, atque transferunt protinus, libenter atque lætè. Denique cedunt semper loco, & omnium se ducunt infimos, altissimis celebrandæ demissionis radicibus actis.

A simili.

VT fulmen naturâ suâ fertur in sublime, & fulgure ac tonitru terrifico decidit in turres excelsas, in arces Regias, in montes altissimos, in celsiora quæque ædificia; Ita quidem prouidentiâ diuini numinis, cædes, strages, innumerabilia mala in superbos illata recordari poterimus, & videbimus, & audiemus omni tempore. Quique cum summo imperio dominatum habebant amplissimum, ex altissimo sedis honore cum ignominia maxima bonis omnibus euersi, & vita sæpe spoliati ceciderunt.

Ab exemplis.

QVid enim aliud gygantes præseferre voluerunt nisi superbiam & elationem intolerandam, qui suâ illâ corporum mole, vastitateque horribili, suis illis viribus valdè formidandis montes montibus imposuerunt, vt Iouem, cæterosque Deos de cœlo præcipitarent (qui suæ temeritatis, & arrogantiæ pœnas dederunt) deiectis montibus ictu fulminis conflagrantes. Quæ si veteres errorum laqueis implicati confinxerunt, quid nos cultores Christianæ Religionis dicemus, Luciferi ruinam in memoriam redigentes? nonne ille, qui bellum immortali Deo facere fuit ausus, datus est ex altissimis cæli sedibus in sempiternam inferorum caliginem? vbi ex pulcherrimo fœdissimus, ex potentissimo infimus, ex amicissimo Dei immortalis inimicissimus extitit, perennis tanti Domini, & omnis generis hominum perpetuus & capitalis hostis, qui dies noctesque insidiari cuicunque probo magnoque Christiano Religionis cultori non desinit, & omnes technas, & machinas adhibet, vt in obscuras inferorum regiones deiiciat.

A Testimonijs.

QVare non immeritò sacri Doctores caput vitiorum omnium, & fontem flagitiorum superbiam appellarunt: cùm ab illâ tanquam è seminario malorum omnium scelera quæcunque flagitiaque proficiscantur. Omnes autem, qui noluerint peccatorum sordibus contaminati, & gloria fœlicitateque beatorum sempiterna frui, in omnibus vitæ suæ actionibus, verbis etiam & cogitationibus Christi Iesu imitatores demissionem colant & omni ratione complèctantur.

Epilogus.

QVæ cum ita sint, quid est, quod dubitare debeamus de superbiæ deformitate, de tanti portenti diritate, crudelitateque detestabili, si tot rationibus, si veterum fabulis & historijs, si ruina Luciferi, atque testimonijs sanctorum, & Christi Iesu potissimum, tam tetram & immanem belluam modis omnibus fugiendam esse cernimus? Quemadmodum nulla certior ad cœlorum aulam via demissionis, ita quidem nulla apertior ad animorum interitum, & ad inferorum tenebras, elationis atque superbiæ.

ÆTHOPÆIA.

ÆTHOPÆIA *est imitatio vitæ ac morum alienorum, quâ scilicet subiectæ personæ mores vel affectus exprimuntur.*

Est autem triplex ÆTHOPÆIA. *Aut enim nota persona, sed vita functa, & tunc* IDOLOPÆIA *vocatur: aut persona fingitur & oratio, & tunc* PROSOPÆIA *appellatur: quæ tamen tria imitationum genera multi hoc* ÆTHOPÆIÆ *nomine complectuntur. Et quamuis Aethopæia in dictis versatur & factis, prior quidem pars huc maximè spectat. Altera ad descriptionem, diuersum progymnasma, referenda est: de quâ præcipuè in libro Demonstrationis à nobis actum est.*

Diuiditur autem ea, de quâ agimus in passiuam, *quæ personæ affectus, & animi nutus exprimit, vt qualia verba faceret Hecuba subiectâ Troiâ:* in moralem, *quæ mores solùm depingit, vt quid diceret rusticus, cum primum nauim videret:* in mixtam, *quæ mores pariter & affectum exprimit, vt quæ oratione Achilles vteretur occiso Patroclo, cum pugnare decreuisset. Consilium ad mores pertinet, affectus ex occiso amico excitantur. Huius exercitationis vsus eo spectat, vt omnium personarum affectus imitemur, aptas cuique sententias ac verba tribuentes, quæ vel iram, vel timorem, vel prudentiam vel temeritatem, vel lætitiam ac cæteros animi affectus & motus exprimunt.*

In ÆTHOPÆIA *tria tempora spectantur præsens, præteritum, futurum. In præsenti recensentur, quæ adsunt, quæque proposita sunt, quæque affectus nostri sunt causa, siue læta, siue tristia illa sunt. In præterito, hæc cum superioribus conferuntur vel lætis, vel tristibus, vel nostris, vel alienis: in futuro adducuntur consilia, aut remedia, quibus malis præsentibus subuenire valeamus.*

Quæ

Quæ verba faceret Philippus tertius hoc nomine Christianorum Rex, cùm primum Regni clauum accepisset.

A præsenti.

QVis me potentior, quis opulentior Philippo hoc nomine III. Hispaniarum Rege, celebrari potest, ex omnibus totius Orbis terrarum Regibus potentissimis opulentissimisque? Quem Deus optimus ac maximus dono ac munere singulari, tot & tantorum Regnorum & Imperiorum gubernaculis in tam tenera ætate, atque adeo in iuuentutis flore præfecit? Cum cogitare incipio mecum tacitus populos, vrbes, & prouincias finitimas tam longè latéque perpetua ditione continuatas, quæ tam propè coniunctæ cohærescunt, quasi inter se, & alias aliæ consequentes continuantur. Cùm enim regna in sedibus alienis, tam latè longeque distantibus posita, & extremis prope terrarum sedibus terminata, tam multo vastissimoque mari, quod nauigandum est prius, vt ad illa mei homines perueniant interiecto, remotissima, tacita cogitatione complector, obruor multitudine magnitudineque diuinorum in me beneficiorum tanta largitate collatorum. Quid enim homo amplius hisce corporis compagibus contentus, dum superstes est ad Regiæ dignitatis gloriam & decus illustre desiderare possit? cùm sim ego beneficentia liberalitatéque tanti Domini Rex vtriusque Castellæ veteris & nouæ, cum Rex etiam Bethicæ, cum Aragoniæ, cum Valentiæ, cum totius Lusitaniæ, cum in Italiæ remotissimis sedibus Regnum Neapolitanum, Mediolanense, Siculum & Sardoum, & alias his Regnis adiunctas Prouincias, quibus quondam singuli Reges cum imperio & maiestate Regali præsidebant, obtineam. Quid si spectem vtramque Indiam, Mexicanam & Peruanam, & Patris nomine vocata Philippina Regna, quæque his propinquiora quotidie patefiunt Regna locupletissima, & nostrorum opera solertiaque Hispanorum inuestigantur & reperiuntur, nouas terrarum orbis partes opulentissimas, argento, auro, gemmis & omnibus diuitijs abundantes? Omitto Lusitaniæ ditionem amplissimam nostris Imperijs adiunctam. Lusitanorum Indiam

locupletissimam. Prætereo Flandriam nostram antea, modo traditam Archiduci Principi cum Infante præcellentissima sorore mea ad dotem amplam Regalemque soluendam. Sileo Prouincias, quas ex Flandriæ sedibus & ditionis amplissimo dominatu, Hispaniarum adhuc imperio parere sciunt homines. Omnes illæ prouinciæ clarissimæ latissimæque sunt, & nostri generis & familiæ Austriadum antiquissimæ patrimonium concelebratum. Ex his omnibus sedibus, quæ quot prouinciæ numerabantur antea, tot erant Regna florentissima, iam in nostrum imperium ditionemque redacta, quæ vectigalia, quæ tributa nobis penduntur, quæ pergrandes ac pene innumerabiles exiguntur pecuniæ? quantum argenti, quantum auri, quantum gemmarum, quantum omnis generis diuitiarum ex Indiarum Regnis inuehitur in Hispaniam: omnibus profecto bonorum copijs in gremio, quod aiunt luxuriantis fortunæ positus abundo: quem in finem, ad quos vsus in me summus ille terræ cælique opifex & architectus Deus tam munificus ac liberalis?

A Præterito.

RECordor præteritum tempus, & ab illis quidem annis præcipuè, cum Princeps eram, & dicebar tot Populorum, tot Vrbium, tot Prouinciarum, tot Regnorum opulentissimorum, quæ à me breuiter commemorata sunt. Atque in illa semper cogitatione versabar, vt quidquid Deus optimus ac maximus vellet, quidquid vsui maximo Reipub. Christianæ esset, quidquid ad Fidei sanctissimæ amplificationem, ad meorum incrementa Regnorum, ad parentum mihi Hispanorum vtilitatem spectaret; id solum cogitarem, vellem & appeterem. Ad eam me rem profecto pater meus Philippus Hispaniarum Rex hoc nomine II. (quem honoris causa nomino) bonis non solùm litteris, humanioribus scilicet ac Græcis, nostrorum & veterum annalium scientia, dato doctissimo sapientissimoque præceptore, quem omnes sciunt, Archiepiscopo Toletano, & sedis Romanæ Cardinali dignissimo, Garcia Loaisa, imbuit & instruxit, sed sanctissimis moribus, & virtutibus præstantissimis informauit & excoluit, per omne tenerae ætatis tempus. Atque idem me ad parentis mei, ad Caroli Aui inuictissimi, Romanorum Imperatoris similitudinem, præpositis exemplis,

exemplis, omni laude dignissimis, quasi effigiem alteram & imaginem clarissimam viuis conabatur exprimere coloribus. Ego nihil magis cupere, nihil magis in memoriam redigere, nihil frequentius sermonibus meis vsurpare, neque in colloquijs familiaribus cum præceptore meo, cum pædagogo, cum principibus aulæ meæ magis repetere solebam, quam id quod esset principis amplitudine, præcelsaque Regis maiestate dignissimum. Videbar sæpè somniare Prouincias, quanquam mutas res, & inanimes mecum colloquentes, & meam operam, meum auxilium ad suam conuersationem & amplificationem implorantes. Videbar videre hostes Religionis in Hispaniam concitatos, & classibus ornatis & instructis meas velle Prouincias inuadere. Videbar denique Religionem ipsam aliquando mœstam, atra veste indutam, lugentem & deplorantem insolentiam prauitatemque hæreseos sectatorum, sæpè etiam lætam & hilarem, in albenti pretiosaque veste, animisque fulgentibus distincta, læta mihi multa de sua amplificatione, de suo incremento narrare, me postremo facibus ardentibus, ad mea Regna, ad meam matrem defendendam, ad depellendam hæresim, ad fidem amplificandam, meis egregijs facinoribus excitare; statuere ante mentis oculos, tot diuitias, tantam vim & copiam argenti aurique Hispaniarum, omnem postremò potentiam Regnorum meorum, ad gloriam nominis immortalem, & ad illam beatorum immortalitatem omni contentione semper adhibita comparandam.

A futuro.

QVid sim acturus in posterum, optime scio, quemadmodum tantis ab immortali Deo beneficijs acceptis respondere debeam: quamque sim præstiturus operam, vt Philippo parente meo, vt maioribus meis, tot Ducibus fortissimis, & Imperatoribus clarissimis dignissimus esse videar, constitui, & iam deliberaui: neque me quisquam à proposito, susceptaque sententia dimouebit. Non ab hac causa labores & difficultates, non passim obiecta pericula deterrebunt. Constitutum ac deliberatum animo habeo, mori prius, & millies, si opus fuerit, mortem oppetere, quàm in minima re, officio meo, dignitatique deesse. Insistens ergo vestigijs parentis mei in Hispaniarum, cæterorumque Regnorum quibuscunque

Populis & Vrbibus & Prouincijs litteratos præficiam, maximeque Doctos homines, moribus & vitâ integerrimâ præditos, fouebo litteras, alamque præmijs & honoribus singulos in dies maximis. Vitia ex Hispaniâ, & ex meis Regnis libidines, furta, rapinas, homicidia exterminabo. Neque præscindendas solùm occasiones, sed fibras malorum omnium extrahendas; euellendasque curabo penitus: sic colam summâ religione Fidem, sanctitatemque Christianam, vt in illius cultu religioneque suis ritibus ac cæremonijs seruandâ diligenter elaborem. Nihil vnquam aggrediar, neque tentabo faciundum, quod non ex pietate Christianâ, ex Dei voluntate, ex nostræ Fidei legibus, & præscriptionibus sanctissimis esse cognoscam, quòd non diuinæ maiestati precibus assiduis commendem, & sanctissimis Christi cultoribus, omnibus sacrarum familiarum alumnis, non sanctè religioseque commendandum curem. Huiusce rei causa non adhiberi solùm preces, sed priuatim ac publice rei diuinæ sacrificia fieri, supplicationes decerni, vsitato apparatu, pompâ, splendore, & quod caput est, summâ religione singulis in oppidis ac ciuitatibus iubebo. Quòd verò ad Rempub. administrandam spectat, delectus haberi, exercitus cogi omni copiarum genere abundantes, classes maximas instrui, & ornari in hostes Fidei, præcipiam, memor Caroli Imperatoris Aui mei. Quæ à Deo optimo ac maximo mihi tantâ liberalitate donata sunt ad fidem augendam amplificandamque conferam: & ab hoc, ab hoc, inquam, tempore incipiam: si mortem oppetam, quid mihi iucundius? quid gloriosius? quid ad animi fructum, ad gloriam beatorum immortalem comparandam melius esse poterit, quam pro Christi religione, pro tanti Domini gloriâ propagandâ, meorum Populorum, Vrbium, Prouinciarum opes, Regnorum meorum potentiam omnem, me denique ipsum in mortis periculum apertum & in extremum discrimen fortiter inferre? mortem oppetere gloriosam, dignam nomine, & honore Regis Catholici celsissimo, dignam denique progenie illa stirpeque Regis inuictissimi, & clarissimi Martyris Ermenegildi: cuius si vel solum exemplum mihi imitandum proposuero, qui filium Principem, qui Reginam vxorem, qui Regnum, qui seipsum totum immortali Deo libens ac lætus deuouit, claritati verè Regiæ, & Gothorum, vnde procreatus sum, generi fortissimo celsissimoque respondisse videbor.

Altera

Altera Æthopæia.

Quæ verba faceret adolescens in aliquam virorum Religiosorum sacram familiam cooptatus.

A præsenti.

QVid me lætius, quid iucundiùs esse potest? cum tantum ab immortali Deo beneficium acceperim, vt me in Beati Francisci sanctissimum ordinem cooptatum aspiciam: atque ex illorum numero sim gloriosi Francisci alumnorum, qui tanti parentis præscriptionibus institutus, Christi Iesu consilia sequi debeam, & rigidam disciplinam tenere? quæ voluptas est animi, iucundissimaque lætitia, sic omnes suæ vitæ actiones, tantæ disciplinæ sanctionibus, & instituto dirigere quenquam in Dei cultum, religionemque sanctissimam, vt nihil agat, nisi sanctè, nisi seuerè, nisi ex Dei optimi ac maximi voluntate? Atque certum illi semper fiet, dummodo præscriptionibus adhæserit B. Francisci, & ab instituti sui itinere non discesserit, rectam viam, & maximè peragratam à sanctissimis & absoluta sanctitate viris contendere. Cùm me video in Dei optimi ac maximi gratia positum, & illius virtutum maximarum, & sanctissimorum consiliorum amantem: cùm tot dies, & noctes nihil agere, nisi quod collibitum est & maximè gratum Christo Iesu, & in omnibus vitæ actionibus me ipsum frangere, animum vincere, motus perturbatos & à ratione vacuos cohibere, suscipere exercitationes demissionis, & omnia mandata exequi, quæ à Præfectis istius ordinis habuerim, pietatis, misericordiæ, caritatis, & reliquarum religiosæ vitæ virtutum. Afficior voluptate maxima, cùm me remisisse nuncium sæculo, cum declinasse laqueos, & retia dæmonis, cum diuitijs & parentum patrimonio abdicasse, vestitus & cultus corporis pretiosos, omnem splendorem & iactationem sæculi abiecisse recordor. Cùm video me nihil agere, nihil curare, nisi quod proprium Religionis sit, & Deo duntaxat gratum, & periucundum: cùm video me inopiæ & Patris Francisci mendacitatis extremæ auiditate flagrare, aspera crassaque veste corpus

indui,

indui, & cilicium carni adhærens debere gerere, & re ipsa gerere: cum video me in omni contentione ac despicientia rerum humanarum ponere fœlicitatem meam, inedia, vigilijs, castigatione corporis, motus carnis comprimere, diuinæ meditationi tribuere statas & præfinitas horas: cum video me psallere, cum laudes æternæ maiestati persoluere, ac tribus me breui paupertatis, castitatis, & obedientiæ votis cupidum esse constringendi: quid postremò, cum aspicio hæc omnia eo spectare potissimum, vt cœlestem gloriam, vt aspectum diuini numinis consequar, huiusce vitæ muneribus defunctis, quàm lætitiam & solidam animi voluptatem capio? Vix apud me sum præ gaudio propter hoc tantum tamque mirandum à Christo Iesu beneficium in me adolescentem tanta benignitate collatum.

A Præterito.

QVis antea miser & infœlix eram? quantis in tenebris iacebam? quantis in malis versabar? quibus expositus periculis? quam mei ipsius inscius, & oblitus omnino Creatoris mei, & illius gloriæ sempiternæ, ad quam aspirare debebam, & omni studio alacritateque properare? Væ mihi si perseuerassem in sententia, si progrederer viam laxam & patentem Dæmonis, tantis laqueis implicitam, & plenam insidiarum, tantis peccatis & sceleribus infestam, tot illecebris carnis & perituris voluptatibus confertam, ducentem planè ad animorum exitium, & pestem vltimam, accersentem & attrahentem inimicitias Dei sempiterni capitales, pœnas & cruciatus inferorum in omnem sæculorum æternitatem permansuram: siccine in omne vitiorum genus, præcipiti semper impetu, sine fræno ferrer, vt cultu corporis, nobilitate generis, affluentia bonorum efferrer? vt omnes carnis nefarias voluptates, & effrænatas impuritatum omnium libidines consectarer? vt semper de honore, de inani gloria, de gradu celsiore, de fortunis amplificandis cogitarem & agerem? vt dicerem mendacia, vt darem iureiuranda sæpè falsa? vt vix octo & decem annos natus, nihil nisi cum iureiurando loquerer, iurarem impiè ac nefariè diuos omnes, & principes Apostolorum Petrum & Paulum, & virginem parentem Christi Iesu, & ipsum Christum Iesum, ac Deum ipsum verum & immortalem ore impudenti, sacrilega lingua, & periurij labe contra-

contaminatá; sæpè, ac passim testans, cunctorum cum offensione ac terrore præsentium? Commune enim illud erat me equitare cum omni iactatione, & singulis prope diebus cum mutati vestitus ostentatione colludere cum paribus, cum infimis sæpe, & infamibus viris, & ludere talis, pictis folijs, multas amittere pecunias, & in vnum non semel ludum conferre quidquid haberem pecuniarum, augere sponsionem, vt cum lucro multo, & cunctorum collusorum pecunijs auctus discederem, aut spoliatus & inanis omnino. A quibus ego mulieribus cohibui oculorum aspectum, nullo discrimine nuptarum & innuptarum appetentissimus? omnes verborum impuritates, singulis horis ac momentis turpiter & nefariè flagitia committebam; qui non audirem sacrum sæpe, nec nisi semel anno iam expleto, excitati à mortuis Domini ferijs expiare conscientiam non memineram, nullam de Deo, de virtute, de cœli gloria sempiterna cogitationem suscipiebam: & in medijs meis voluptatibus & sceleribus mentem mihi dedit Deus ingrediendi in Francisci sacram Religionem, atque adeo vehementi animum accendit desiderio, vt non destiterim, quoad tantum beneficium consequutus fui.

A Futuro.

QVid aliud faciam imposterum, quid coner potissimum, nisi me totum dedere animo & voluntate in Dei cultum, sanctissimamque Religionem? nisi ad huius rei duntaxat studium sic incumbere, vt nihil nisi ex grauissima seuerissimaque Francisci disciplina agam? Vt me illius vitæ, morum integerrimorum, absolutæ perfectæque sanctitatis æmulum, & imitatorem præbeam ad extremam vsque vitæ spiritum? Has delicias, has veras & solidas voluptates hauriam: cum cilicio, cum inedia, cum omni corporis afflictatione, cum carnis compressionibus me oblectem? Quod si fecero, quæ gaudia beatorum? quæ lætitia immortalis? qui honores? quæ dignitates nullo vnquam æuo perituræ me post animi ex hoc corpore discessum manent? Quàm fœliciter dies in rerum diuinarum meditatione, in diuinis laudibus concinendis, in omni virtutis & sanctitatis exercitatione, in laborum cunctorum tolerantia, in demissione, caritate assiduè, diligenterque colenda positas, in afflictanda carne, in excruciando corpore, in perturbationibus

bus domandis, in coercenda appetitione quacunque, modos & rationes ex Beati Francisci Ordine petitas, affecti cœlesti ac diuina corporis & animi voluptate recordabor? tandem ex his corporis compagibus excedens cum omnibus gaudijs & lætitijs Beatorum eximijs redundans, tam immortali semper gloriæ splendore circumfusus, meis infulis & insignibus Ordinis istius, in quem fui cooptatus, sanctissimæ Triados aspectu in omnem sæculorum memoriam perfruar in cœlestes ac diuinas Beatorum sedes, cœtusque receptus.

NARRATIO.

Non solùm superiores exercitationes ad similitudinem aut exempla referri possunt, sed narratio *alicuius rei, aut facti, vel casus grauissimi, vel nuntij lætissimi; si ad personas referamus eam, quæ quidquam testetur in horum euentu, quæ narrauerimus. Neque in hoc genere solùm narratio similitudinis partem attinget, sed etiam illo modo, qui communis est, rei similitudine nonnullâ declaranda, vt quid sit rei, melius perspici cognoscique possit adhibitâ similitudine.*

Præcepta narrationis ad rem facientia institutumque præsens.

Narratio facti pertinet ad exempla personarum, quæ quidquam rei gesserunt: illa sumitur ex circumstantiis personarum, rei, loci, causæ, modi, temporis, & auxilij, quæ meliùs & clariùs similibus breuissimis ostenduntur: circunstantiæ illæ hoc carmine continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

NARRATIO.

Mortis Cæsaris ad tyrannorum exitiales exitus exponendos.

TEstis equidem potest esse tyrannorum crudelitatis mors allata Cæsari Dictatori: ille enim die obscura nimis & caliginosa, vt noctem veluti quandam Deus vrbi Romæ videretur offudisse, prodigijs aliquot ante dies obseruatis, & fatum vltimum portendentibus Idibus Martij, miserabiliter occubuit. Cum principes Romani tyrannidem illius ferre non possent,

possent, sedentem illum Regia Maiestate, in Curia, in Senatus habendi Augustissimo celsissimoque loco adoriuntur foris Antonio manente, & nonnullis, qui remorarentur eundem, & custodes corporis armatos suis sermonibus, artibus & technis in frequentissimo senatu è subsellijs paulatim surgentes ad Cæsarem accesserunt, & simulatione officij circumsistentes (vt suppliciter rem oraturi sese ad Principis alicuius pedes abijcere solent) in genua procumbentes, rem orare cœperunt, quam illum non concessurum esse certò sciebant: venire vnus, deinde alius, consequi item tertius, denique reliqui, atque omnes vrgere, instare, vt postulata concederet; in sententia manere Cæsar: surgere primus omnium Cymber Tullus, &, vt itati cernuntur, accenso vultu, ad audendum paratissimus, qui primas sibi partes in illo gloriosissimo facinore depoposcit, & quidem vt ad audendum, sic ad inuadendum proiectus, cædere primum cœpit, deinde Cassius, post reliqui, & inter illos maximè Brutus, similis parentum ac maiorum, quasi Princeps & Antesignanus. Quibus obsistere non desistit Cæsar, tanquam Dux inuictissimus, incredibili robore ac magnitudine animal donec ab omnibus ex omni parte, patente planè conspiratione, se vidit pugionibus districtis, & oculorum aciem fulgore suo pestringentibus appeti: facere id temporis visus est, quod fortissimi viri, cum cadunt facerent, vt honeste caderet, ad talos vsque togam demisit: denique duobus & viginti pugionibus confoditur ille, qui terrarum Dominus erat potentissimus, & totus cruore manans humi cecidit, & ad Cn. Pompeij statuam miserandum in modum procumbuit. Id temporis magna perturbatio, multi ljssonique clamores audiuntur in Curia: fugiunt occisores partim in ædes finitimas, vt sese oppilatis foribus defenderent, partim in Capitolium, tanquam in arcem tutissimam, vnde nisi datis ab Antonio obsidibus non descenderunt.

DE LOCO COMMVNI.

SI narratio facti, propter similitudines insertas, ad similia iure conferatur, multo melius locus communis in similitudinem venire potest. Qui sic progreditur augens amplificansq; rem, vt partes suas & officia nequeat nisi ope similium, comparatorum, exemplorum, quibuscũ testimonia in sententiis posita cohærent, & copulantur, vt

nihil

nihil locus communis efficere posse videatur, quod ex nominatis argumentis non proficiscatur. Atque is locus communis est præsens, qui hac argumentorum amplificatione triumphat, non ille, quo de superius.

Præceptiones loci communis.

VT à nobis dicta clarius pateant & illustrentur, tradendæ sunt præceptiones ad huiusce communis loci genus spectantes.

Locus communis est, *quo bona, aut mala, quæ alicui rei insunt, augentur.*

Dicitur locus communis, quòd in omnes, qui eius rei, de quâ agitur participes sunt, conueniat: vt si in sacrilegum, in hæreticum, in adulterum dicas: eadem oratio in omnes sacrilegos, hæreticos, adulteros cadit. Eadem ratione, si beneficium aut fortitudinem extollas, omnis ea laus omnibus beneficis, aut fortibus conueniet.

Habet locus communis commodissimam sedem post Confirmationis argumenta: vt Cicero cùm laudaret Archiam Poetam post argumenta, locum communem poeseos tractauit, & in Roscianâ, patricidij.

Conficietur locus communis, *exordio, contrario, expositione amplificatoriâ, comparatione, sententiâ, digressione coniecturali, misericordiæ exclusione, legitimo, iusto, vtili, possibili, honesto, euentu. Nos locum communem hæreseos dilatemus, vt ad hanc normam, qui voluerit, reliquos pertractare possit.*

Locus communis in hæreticos.

Exordium.

QVanquam omnes illi homines, qui nefarijs sceleribus cooperti Deum optimum ac maximum violant, omni vituperatione dignissima sunt; quod à Creatore suo turpiter deficiant, & ingrati & immemores beneficiorum acceptorum in Dæmonis seruitutem miseram & intolerandam adducantur: nulli tamen maioribus de causis vituperationem omnem

omnem & reprehensionem subire debent, atque illi, qui hæreseos sectatores à Christianâ fide defecerunt.

A contrario.

QVòd aliquis facilè intelliget, cùm fundamentum ipsum Christianæ Religionis, fidem sanctissimam, cui cultoris egregiè fideles niti debent, & illius insignibus gloriari, impiè ac nefariè deserant. Fides enim aditus est illustris ad reliquas Christianæ sanctitatis virtutes, sine quâ nullus homo radices agere potest in veris ac solidis virtutibus, nullum ad cœlorum gloriam aditum, nullum ad cœlorum gloriam ius habere potuerit. Quemadmodum enim in ædium aliquarum perystilia, & ad superiora cubicula, conclauia, palatiaque multo auro & ebore facta perlustranda, nisi per ianuam aditu patefacto nunquam aliquis ingreditur: sic fide priuatis sectatoribus hæreseos aditus ad gloriam diuinam, cœlique domicilia semper occluduntur.

Ab expositione amplificatoriâ.

QVis enim obsecro bellum vnquam Domino suo inferens & eiusdem Regnum, multis diuitijs florentissimum suorum fidelitate stabilitum vastare volens ac depopulari, aditum ad illud habere poterit, cui nuncium remisisse visus est, nefariè prodens Regis sui maiestatem, & fores perfidiâ sibi ac nefariâ proditione palatij præcludens? nisi bellum facere destiterit, & abiectis armis, non solùm depositis pacem deposcat, in gratiam rediens, & execrans ac detestans perfidiam & impietatem suam, non subsistet.

A comparatione.

ATque homicidis, aut parricidis longè hostes fidei anteponendi sunt scelere ac prauitate suâ: illi enim quanquam nefarijs se flagitijs contaminant, dum homines alios diuitijs, aut vita spoliant, & filij parentes suos, à quibus geniti fuerunt & suscepti in hanc lucem vitâ crudelissime priuant, tamen sæpe aut inopia, vel lacessiti faciunt, quod postea eos fecisse pœnitet, & ad se redeunt, & sceleris admissi veniam pe-

tunt, & se Creatori suo post cædem factam, per sacram confessionem reconciliant: & si facultates aut pecunias habent, satisfaciunt, quantum in se est, occisis hominibus, filios illorum, aut vxorem suis sumptibus alendo: At hæreseos sectatores, qui non hominibus solùm priuatim, sed generatim vniuersæ Reipub. nocent, atque ipsis cœlitibus, Virgini sanctissimæ, Deo immortali bellum omni scelere & odio imbutum inferunt; quanto sceleratiores sunt? cùm in scelere præsertim persistent, & animos non solùm multorum speciatim à Religione conentur abducere, sed totam Christianam Religionem & sanctissimum diuini numinis cultum funditus extinguere?

A Sententia.

QVod si sacri Doctores, Hæreticos belluas immanes appellant, & eò scripta Patrum sanctorum spectant, vt ex humanæ vitæ societate, infra mortuos amandandos contendant: quippe qui tantam hominum generi perniciem & pestem important: si harpyas, si hydram, lernæam, si pestes ac furias humani generis dicant: cur non eorum prauitatem & nequitiam satis apertam & testatam habebimus?

A digreßione Coniecturali.

HOmines alij cum peccarunt, eos aut beneficijs in patriam collatis, aut litterarum variâ multiplicique cognitione, aut maiorum nobilitate, aut fortitudine rebusque præclare gestis; vel tandem illorum dolore, demissione, lachrymisque commoti veniâ dignos putabimus: quippe qui nec scelus istud admissuri sint imposterum, & illos iam peccasse pœniteat. At verò qui omnibus flagitijs contaminati, hæreseos maculis fœdati, nullum non scelus & crimen in priuatos, in Remp. in cœlites, in Deum immortalem moliti fuerunt, & moliuntur; qui nō modo non dolent se reos fuisse tantæ prauitatis, sed exercitibus omni copiarum genere abundantibus Regna occuparunt, & ex sedibus suis cultores Christianæ Religionis eiecerunt, vna cùm illis fidem ipsam sanctissimam ex eisdem locis omni peruersitate depellentes, quo malo, qua peste digni sunt? Quod si aliqui cultores fidei nostræ eam retinuerunt, ij pauci sunt, & occulti, in tenebris & squalore iacentes, Sacramentis omnibus & præsidijs Ecclesiæ Catholicæ in posterum destituendi, nisi

nisi exules & extorres (quod cum lacrymis Anglicani multi faciunt, volentes animis suis consulere) in aliena regna Fidei Christianæ ditioni subiecta se recipiant.

A misericordiæ exclusione.

QVare dum in hac prauitate isti homines nefarij perseuerauerint, quis eorum miserebitur, qui hæresim colant? Fidem Christi execrentur? & virtutes veræ Religionis oderint? dæmonem auctorem nequitiæ asciuerint? fontem perennis gratiæ Deum sempiternum deseruerint? qui veritatem odio capitali persequantur, & mendacium omni contentione pertinaciaque defendant? Qui libidinem suam & voluptates, sequuntur, leges Fidei Catholicæ præscriptionesque detestantur. Atque cum nequitiæ, cum libidinibus, cum furori, cum superbiæ, cum furtis, cum rapinis deserta Religione fores aperuerint, virtutem, castitatem, demissionem, abstinentiam, caritatem, virtutes omnes ex animis per summam perfidiam eiecerint, quid his furijs & nefarijs Religionis veræ extinctoribus facias?

A Legitimo.

QVæ leges in hos latæ? quæ decreta seuerissima sunt facta? in quanta ignominia apud Hispanos præsertim nostros versantur comprehensi in hoc maleficio? hæreseos accusati conuictique nonne damnantur, vt aut publicè pœnam subeant aliquam pro grauitate magnitudineque perfidiæ, aut amictum infamem gerant, aut si magistri fuerint, & auctores nouæ alicuius, aut denuo excitatæ hæreseos flammis addicantur? Et si pertinaces obdurauerint, & in hæresi perstiterint, non illam abiurantes, viui comburantur? quippe qui tanta pertinacia vitam amittere voluerunt.

A Iusto.

QVa lege nihil esse potest, cum iustitiæ & æquitatis munere magis copulatum: Cum enim de pertinacia tanta nulla speranda sit mutatio sententiæ, & in tantam Reipub. Religionisque perniciem redundauerit perfidia nequissimorum hære-

ſeos ſectatorum, quid magis conſentaneum legibus, quàm eis, qui ſuæ vitæ & animi miſereri nolint, nullam miſericordiam impertiri? Et quia pertinaciter perſeuerauerint, iam inde ab illo tempore, quas perpeſſuri ſint in perpetuum ſubeant pœnas flammarum ardentium, in ignes coniecti, Quæſitorum ſacræ Fidei ſeueritate flagrantes.

Ab Vtili.

NEque vacat profectò vtilitate magna ſupplicium in hos nequiſſimos homines ſtatutum: cùm improbi pœnarum metu, ab hæreſi deterreantur, & tantum perfidiæ ſcelus in homines, & in Deum admiſſum, exquiſitas pœnas, & flammarum ardores iure depoſcat. Et vero Hæretici ſua defectione, ſua poſtea pertinacia tantum in Chriſtiana Religione facibus hæreſeos ſubiectis, & ſuppeditatis paſſim incendium concitarunt, quo illi, quo tot gentes, quo tot regna igne iſtiuſmodi deflagrarunt, & ex aliqua parte deflagraſſet Hiſpania Cacalla nequiſſimo in vrbe Valliſoletana, Caſtellæ veteris principe præcellentiſſima, & in Bethica noſtra Ægidio, Conſtantinoque duobus furijs ac peſtibus noſtræ Fidei in vrbe Hiſpali Hiſpaniarum Regina potentiſſima, eundem ignem excitantibus, niſi Quæſitores hæreticæ prauitatis vigilarent ad Reipub. Chriſtianæ commodum, & tantam tamque pernicioſam peſtem ſua vigilantia, ſtudio, poteſtateque de medio ſuſtuliſſent.

A Poſſibili.

NEque eſt profectò, quod ab extirpanda hæreſeos exe randa peſte deterreamur, & propoſitis aliquot difficultatibus & laboribus abducamur. Nam primum in florentiſſimis Hiſpaniarum regnis factu facillimum æquiſſimo ſanctiſſimoq; Cenſoriæ dignitatis conſilio poteſtatem & auctoritatem noſtrorum Regum viribus ſummam valdeque formidandam habente. Altera pars, quæ plus habet difficultatis, & aliorum gubernacula regnorum continet, armis, armis inquam & claſſibus labefactanda ſemper erit, quod tanta religione, ſumptibus maximis Reges Hiſpaniarum ſemper adhuc præſtiterunt, quo ſunt ornati Regum Catholicorum nomine, & in hoſtes noſtræ Fidei teterrimo ſemper odio concitati.

Ab

Ab honesto.

CVm autem agatur honos Christianæ Religionis, gloria cœlitum agatur, agatur dignitas Virginis sanctissimæ, agatur denique Christi Iesu, & sanctissimæ Triados decus immortale; quid magis honestatis, & virtutis appetentes commouere debebit vnquam, quàm ipsius aulæ cœlestis Heroes clarissimi, & ipsa Regina Cœlorum, atque Deus idem Immortalis, qui ab his belluis immanissimis gloria & honore suo in his infimis terrarum sedibus spoliantur, & illorum telis audacter iactis ac retortis impiè nimis ac nefariè passim appetuntur?

Ab Euentu.

QVare si nos egregios Christianæ Fidei cultores, si diuini honoris stodiosos præbere voluerimus, & proximorum vtilitatem, Religionis conseruationem, & amplificationem appetierimus, ad sanctorum, & ad Dei gloriam tuendam propagandamque tot præsertim præsidijs muniti, incredibiliter incumbere debemus, nec cessare modis omnibus, quos adhibere potuerimus, vt tantam malorum pestem, tetram & execrandam hæresim ex finibus non modo nostris, sed ex alienis sedibus eijcientes in regiones inferorum sempiternas amandemus.

THESIS.

PErcurre, studiose lector, capita loci communis omnia, & nullum quidem inuenies, quod extra similitudinem, comparata, exempla, & testimonia vagetur. Id propterea dixi, vt in thesim ingredientes non admireris illius loca, quæ ab honesto, vtili, facili, necessario petuntur, ad nostra, de quibus agimus, argumenta referri: Nam cum his locis admiscenda sint exempla similitudinis, testimonia siue humana, siue diuina, comparationes, non immeritò thesis instituenda videbitur, & in hunc locum conferetur.

Est autem Thesis, *quam Cic. propositum vocat, quæstio, quâ aliquid generatim quæritur. Differt ab Hypothesi, quam Latini causam, seu controuersiam vocant, quod illa nullis circumstantijs circumscribatur, vt an expetenda sit eloquentia: Hæc verò certis personis, locis, temporibus includitur, vt an partitiones Ciceronis Hispali, hyeme, & vere discendæ sint.*

Atque Thesis *duo genera sunt, vnum cognitionis: cuius finis est scientia: vt an Solis magnitudine longo interuallo terra superetur. Alterum actionis quod refertur ad efficiendum aliquid: vt quibus officijs amicitia colenda sit.*

Differt autem thesis à loco communi, quòd locus communis est conuictæ, & manifestæ rei exaggeratio: positio dubiæ rei quæstio: locus communis assumitur ad augendam, & amplificandam causam: thesis ad explicandam, & probandam: locus communis quasi certâ re interponitur: Thesis disputatur & disseritur. Denique ille affectuum proprius est, thesis considerationis.

Tractatur autem Thesis *exordio, honesto, vtili, necessario, quibus locis admiscenda sunt exempla, similitudines, testimonia siue humana, siue diuina. Atque si quod erit, quod obijci possit, refutandum ante Epilogum per præoccupationem & solutionem.*

THESIS.

An Dialectica discenda sit?

IN Dialecticam, concitari inimicos aliquot ægrè fero, P. G. neque profectò ferre possum iactari nonnullorum sermonibus imperitorum, & ab omni ratione abhorrentium Dialecticæ ludos non apperiendos esse, & quod Dialecticæ datur tempus, id alijs facultatibus & disciplinis dari posse cum honestius, tum vtilius. Ecquod enim studium Dialectica honestius esse videbitur, quæ mentem acuit & ad indagandum &

inueniendum acre reddit & intelligens iudicium? Cum Deus optimus ac maximus hominem corpore & animo constantem ad sui numinis similitudinem formauerit, rationis & intelligentiæ participem fecit: vt hac in re cum diuinis mentibus, quasi agnatione coniunctus, veri inuestigandi patefaciendique studio delectaretur, & spirituum cœlestium instar mente supera consequeretur, & vnde tanta cœlorum in omni tempora constantia, tam incitata rapidaque celeritate, quemadmodum cursus alij syderum rati essent & immutabiles, alij ad certum tempus velocius, aut tardius mouerentur, & aut antecederent aut consequerentur, aut eisdem spatijs & interuallis suos motus efficerent, & sine minima semper perturbatione, ratiocinando Dialecticæ ope perciperet. Quid magis etiam honestum, & hominis excellentia dignum, quàm rationibus ab hac etiam arte peritis, & virtutis dignitatem & hominis celsitatem, nostramque conditionem assequi, & qui ad virtutem aspirare & Deum summa religione colore debeamus? Quod si nihil agere nisi ratione regium & excelsum fuit semper habitum, quid clarius & illustrius, quam duce Dialectica, vti mentis intelligentia, non accuratè solum & acutè, sed concinnè & eleganter, quocunque cum homine agas, siue polito & aulico, siue docto & sapiente, siue vasto & agresti, siue rudi & imperito nostrum iudicium & consilium exquirente? Magnam hoc, crede, habebit honestatem & dignitatem: quod si non hac dignitate prædita fuisset Dialectica, non tanti Philippus Aristotelem fecisset exquisitum de tota Græcia præceptorem, neque illum ad filium Alexandrum instituendum imbuendumque bonis litteris, tanta cum mercede, prærogatiuis & immunitatibus datis delegisset. Non idem Alexander cùm eloquentiam, tum Dialecticam tam diligenter studioseque didicisset. Neque idem sanè Imperator domitis tot gentibus ac nationibus tantum Aristoteli magistro suo tribuisset, nisi fructus vberes ac præstantes contra fallacias fraudesque suorum inimicorum ex Dialectica perceptos agnouisset. Quem nisi auctorem tam honestæ disciplinæ vidissent etiam sacri Doctores, vidisset mater Ecsia, nunquam abhinc tot annos Aristotelem Dialecticæ præceptorem conseruandum retinendumque permisisset. Ita Plato Philosophorum princeps, ita Stoici quondam artium peritissimi, ita Beatus Augustinus ad illorum iudicium sententiam suam adiungens, artibus alijs Dialecticam præponendam me-

ritò iudicauit. De cuius sententiâ quoniam constare iam inter omnes video, vtilitates Dialecticæ breuiter aspiciamus. Vt enim nec vinea, & horti cultissimi à ferarum immanitate sine sepimento, neque vrbes sine muris ab hostium incursionibus seruari possunt, sic nec vllæ quidem artes per seipsas singulæ defendi poterunt nisi ope ac munere Dialecticæ. Nam cùm in veritate potissimum inuestigandâ, & in falso discernendo dijudicandoque posita sit Dialecticæ opera, officio suo ac munere fungitur: illa enim imprimis vnumquemque suis præceptis ad decertandum cum aduersario instruit & armat. Rhetor enim cùm aut suadere debeat, aut dissuadere, quomodo in foro quondam versans aut accusaret, aut defenderet, quomodo apud populum concionaretur, aut in senatu de rebus maxis ageret, nisi rem vniuersam distribueret in partes, latentem explicaret definiendo, ambigua distingueret, quæ quibus sint consequentia, regulâ veri ac falsi considераret, & educeret ex locis argumenta, aduersarium interrogaret callide, argumentationibus, quo nollet, adduceret, & sæpè conuinceret inscitiæ, inconstantiæ, reddens mutum & elinguem, & dissolueret captiosas sæpè argumentationes acuti & ingeniosi eiusdem aduersarij, & quod erat ab eodem sæpè apprehensum, ex manibus eiusdem detorqueret? Quæ omnia sunt officia propria ac peculiaria Dialecticæ. Putare igitur nemo poterit sine Dialecticâ oratoris officio quenquam præclarè fungi posse. Non loquar ego, loquatur Cicero, qui beneficio Dialecticæ, quidquid in eloquentiâ consequutus fuit, quod certè maximum fuit, se consequutum fuisse fatetur. Qui non ex Rhetorum officinis, sed ex academiæ spatijs talis ac tantus euaserit orator. Atque idem quotidie cum Diodoro exercebatur in hac arte facultateque disserendi. Demosthenes etiam Græcorum Oratorum Princeps discipulus fuit Platonis, & eidem diligentem, assiduamque operam nauauit. Pericles, qui tonare ac fulgurare ferebatur, & totam Græciam permiscere dicendo, Anaxagoræ fuit auditor. Atque vt quod ad eloquentiam spectat, absoluam: Cum in hoc solum ex Cenonis sententia Rhetoricam à Dialectica differre sciamus, vt hæc strictior, illa fusior, hæc palmæ in pugnum compressæ, illa eidem palmæ digitis suis exporrectæ patentique comparetur, à Dialecticâ quidem iuuatur ars oratoria. Quid de Iurisperitia dicemus, quæ nunquam in tot volumina suis primis temporibus diuisa, ad artem postea facultatemque

redacta fuisset, nisi Dialecticæ præsidio iuuaretur? Cum enim quæstio iuris quæcunque, aut verborum proprietate, aut æqui contentione, aut voluntatis coniecturâ contineatur, cui dubium esse poterit, quin Dialectica totum hoc ferè dissidium, & lites omnes dirimat, & ad concordiam reducat in dubitationem vocata, tractaque argumentis quæstione, & postea, quod sequendum sit, ratiocinatione præclarè constituto iure? Non dicam aliquid de Iurisconsultis alijs, certum est & testatum omnibus Scæuolam illum, nominis celebritate clarum propter Dialecticæ cognitionem, omnibus suæ facultatis principibus hac iuris ciuilis scientiâ præstitisse. Quod si iurisperitia tantum à Dialecticâ iuuatur, vt ea per artem hanc constituatur in statu suo, & eadem suos Iurisperitos in gradu dignitatis celsissimo constituat, quid est, quod de Medicina dubitemus, cùm ad illam percipiendam accedere nemo possit, nisi Dialecticæ peritus? Id quod ab initio fundatæ cuiuscunque academiæ constanter obseruatur. Vna restat, Patres, sacra Theologia, quæ in illa concertationis parte, quæ plus habet difficultatis, plus etiam subtilitatis, nihil profert in medium, neque constituit sine Dialecticæ probatione, & ad suas firmandas stabiliendasque sententias, & ad fidei nostræ veritatem dignitatemque corroborandam eiusdem Dialecticæ lacertis viribusque vtitur. Cum verò Apostoli sanctissimi, cum Doctor Gentium Paulus, cùm ipse Princeps & auctor veritatis Christus Iesus Dialecticæ arma cœperit, & tractauerit tantâ cum præstantiâ, cum Doctores Ecclesiæ his vestigiis insistentes, non ad inanem iactationem, & futilem ostentationem, sed ad veritatis lucem spargendam disseminandamque eadem vsi fuerint disputandi facultate per omnem sæculorum memoriam, cur illius fructus & vtilitates ad sacræ Theologiæ disciplinam adiunctas non agnoscemus? Hinc sacrarum litterarum difficilia loca, hinc decreta consiliorum sanctissima, hinc quæstiones omnes & dogmata nostræ Religionis magnum pondus & auctoritatem acceperunt. Neque quisquam est, qui sacræ Theologiæ cursum inire possit, neque ad eiusdem sanctissimæ disciplinæ, nisi Dialecticæ curriculo confecto, aspirare. Adi academias omnes, vbi gymnasia Christianorum, lustra officinas litterarias, & quæcumque tabernacula studiorum, in quibus sit aditus ad sacram Theologiam, Dialecticis instituti omnes transeunt ad hanc cœlestem diuinamque disciplinam. Atque si maximarum disciplinarum nulla est

ſine Dialectica quæcumque cognitio, minimè profectò mirabimur, ſi artes inferiores ingenuæ liberalesque huiuſce Dialecticæ facultate maximè contineantur, & ſuum officium cumulatè faciant. Quamobrem non immeritò artem artium & ſcientiam ſcientiarum multi Dialecticam appellarunt. Quicunque ille ſit, qui in ſua facultate verſetur, Dialectico ſe ſubiiciat, & operam præſtet, à quo præſidia petet adiumentaque ſuæ artis bene tractandæ neceſſaria. Quando enim via pateret, & modus teneretur quidquam efficiendi, niſi ſua quiſque prius munera diſtingueret, internoſceret, in ſuum finem conferret, & peruenire contenderet, duce Dialectica properaret, feſtinaretque? cùm autem hoſtes fidei ad ſuos errores & nefarias opiniones perſuadendas, Dialectica nefariè abutantur in animorum exitium, & in Eccleſiæ perniciem maximam, nos ſi veri tantæ Matris filij, ſi fideles Chriſtianæ Religionis cultores eſſe cupimus, ad omnis generis hominum incolumitatem, ad Eccleſiæ conſeruationem & amplificationem, ad coarguendos errores, veritateque diſciplinæ tollendos non inſtruemur diligenter, egregieque ornabimur Dialectica? illi adibunt ſuas academias, vt dialecticam præfinitis temporibus diſcant, nos in noſtris academijs non erimus, Dialecticæque magno labore vacabimus? Illi vt peruertant ſenſus, & doctrinam noſtrorum Patrum polluant, in eis laborabunt & deſudabunt, nos vt Doctorum ſacrorum diſciplinam, & à Chriſto Ieſu, ab Apoſtolis accepta dogmata ſanctiſſima tueamur, non eoſdem labores ſuſcipiemus? illi vt animos hominum Chriſti ſanguine, cruciatibusque acerbiſſimis emptos inficiant, ad Dialecticæ ſtudium incumbent, nos vt has labes & maculas ex Chriſtianorum animis deleamus, huic facultati ſtrenuam operam non nauabimus? illi vt multitudinem imperitam, & inſciam iuuentutem in errores inducant, Sophiſmata ſua iactabunt, nos vt tantis erroribus genus quodcumque mortalium liberemus, non Dialecticæ armis vtemur? illi, vt occaſum & interitum Eccleſiæ moliantur, Dialecticæ præſidijs munitos ſe prodire ad diſputandum clamitabunt, nos vt eandem Matrem ſanctiſſimam ſaluam & incolumem conſeruemus, non iſtius artis acerrima tela torquebimus, & fortiter veritatis partes agentes, non etiam atque etiam retorquebimus? nihil eſt difficile, & arduum, nihil in vllo genere rerum tam reconditum, & obſtruſum, nihil in vlla arte tam magnum

magnum & excelsum, nihil in quacumque disciplina tam ab omni mortalium cognitione abhorrens, quod non disserendi facultate inuestigari queat & patefieri. Nihil est quod eius beneficio tractandum non sit, & discutiendum, si veritatis viam tenere volumus, & ex hostibus insignia semper reportare victoriarum. A Dialectica omnes artes, ab eadem arte omnes disciplinæ suam vim accipiunt, & opportune diffundunt & conferunt ad suorum munerum præclaras functiones suscipiendas: cum Dialectica stabimus, sine illa turpiter concidemus & ignominiosè: cum illa erimus salui semper & incolumes, sine Dialectica deducemur confestim ad interitum & occasum vltimum: Dialecticæ inuicta virtute muniemur, sine illa frangemur & conficiemur, eneruati quidem & exangues. Cœlum istud quod aspicitis, eam efficientiam habet & vim præstantissimam, vt ex illius vi & conuersione motuque constantissimo constent omnia, & illius beneficio singulari, quæcumque sunt infra Lunam contineantur. Quod profectò si consisteret, & à recta moderatione deficeret, si vis illius cœlestis in hæc terrarum sola non influeret, animantia rationis expertia, & homines mentis intelligentia præditi multum detrimenti caperent, strages & internecio consequeretur omnis generis animantium, non ea venustas pulchritudoque rerum tanta varietate distincta niteret, horrida mœreret, & squalida agrorum facies ad tempus intermisso, vel ablato prorsus motu conuersioneque cœlesti, & illius efficacitate mirabili. Sic tantæ opes, atque diuitiæ, sic tot arcana dissimilia inter se indeque distantia quid habere possunt vtilitatis, si absit manus Dialecticæ, quæ diffundere nouit tantam multitudinem & diuersitatem artium & scientiarum, tot gladijs & telis vtiliter & opportunè ex cuiusque facultatis doctrinæque præscriptionibus vtitur ad homines defendendos, & ad inimicorum stragem & carnificinam edendam? Quamobrem omnes non vtilem solùm, sed necessariam videant recognoscantque ad quæcunque rerum & mediocrium & maximarum genera pertractanda Dialecticam; quod hostes fidei pro comperto semper habuerunt, & maximè sectatores Mahumetis, qui nullam disputationem, nullum veritatis certamen, quod necessariò ineundum erat, tela iaciente vibranteque Dialectica, subire voluerunt. Atque ille teterrimus

Iulia-

Iulianus, pestis & turbo Christianæ Reipublicæ cum litterarum studia, præcipuè disceptatricem Dialecticam ex Christianorum sedibus tollendam delendamque temerarijs & atrocissimis edictis curauit, litteris, & Dialecticæ nominatim, cuicunque generi Christianorum, pœnis statutis, & pecuniarum, & vitæ grauissimis interdicens. Sequuti hostes fuerunt crudelitatem Philistæorum in Solymorum gentem exercitam, quos fabrilem artem exercere, arma etiam habere, tractare gladios, vti telis fulgentibus, aut reliquis bellicis instrumentis prohibuerunt: quibus cùm carerent, imbecilles essent & infirmi, neque quidquam virium ad nocendum haberent. Quapropter multum debemus maioribus nostris, multum profectò, & plus equidem quàm explicari possit: valdè etiam grati necesse est Patribus sanctissimis conemur esse, multum ipsos academiarum conditores celebremus & extollamus in cœlum: qui cùm aliarum artium & disciplinarum studia, artem maximè differendi nouis quotannis curriculis instaurant, præceptores exquisitis augent præmijs, magnificentissimis ornant, & illustrant stipendijs, vt facilem & patentem viam ad alias artes & disciplinas per Dialecticam, quasi per ianuam, adolescentes habeant. At quo modo, qua ratione hæc ars traditur? vt à primis cunabulis discatur, iactis ad illius intelligentiam fundamentis: deinde præceptores cursum faciant, & processus mirabiles ad curriculi vsque exitum expletam ac perfectam, suisque omnibus traditam partibus relinquendo facultatem. Quæ verò statis temporibus disputationes habentur? quanta cum concertatione; quamque vehementi ingeniorum contentione? quæ dant Adolescentes documenta cognitionis triennij totius decursu consequutæ? quemadmodum de præstantiore gradu impetrando cum magna nominis celebritate contendunt? Atque vt ipsa ars Dialecticæ habeat plurimum delectationis, tres excogitati fuerunt à maioribus ornandæ decorandæque facultatis causa, Baccalaurei, Licentiati, Magistrique gradus illustres & honorifici. In qua etiam arte quantum inest iucunditatis, cum Dialecticus laudatur ab omnibus, cùm acumen in obiiciendo, celeritas in respondendo, in argumentando acrimonia celebratur? cum laudant omnes, cùm plaudunt, cùm ad exitum magis argumentum perduci non posse, qui de ea re iudicium facere possunt, non adulantes confirmant? Cum verò primus locus conceditur, cum commendatur in accipienda laurea, cùm deferuntur insignia,

ſignia, cum accipiuntur tympanorum ſono, tibiarumque iucundâ modulatione, & ipſis prope totius ampliſſimi theatri parietibus quaſi geſtientibus, quid lætius? quod iucundius ſpectaculum corporis & mentis oculis proponi poteſt? Quæ cùm ita ſint, quid eſt, quod mihi opponas aduerſarie Dialecticam multo ante repertam fuiſſe, quàm illam, quam Plato, quam Ariſtoteles, quam alij Philoſophi tradiderunt, atque primis illis temporibus naſcentis Mundi, cum rudes & impoliti, totius humanitatis expertes more ferarum in ſyluis agebant, eoſdem arte diſputandi vſos fuiſſe? Nam & contendebant inter ſe, & ſuas afferebant rationes, & depellebant allatas ab aduerſariis: ſed hæc ſi fuit, fuit equidem duce naturâ naſcens illa, non adulta, neque ſuis abſoluta dotibus, quoad Ariſtoteles artem ad ſummam laudis amplitudinem perduxit. Et planè quomodo fuerunt artes reliquæ, primò obſeruatæ, deinde ſuis eximiis abſolutæ laudibus (nihil enim in principio ſtatim fuit abſolutum, ſimulatque inuentum in naturâ rerūm omnium, ſed ſuis progreſſionibus creuit, & ad extremum ſuam obtinuit abſolutionem) Ita quidem per pauca ante Ariſtotelem, eaque imperfecta præcepta Dialecticæ extiterunt, Archita Tarentino prædicamentorum præceptore florente prius, & conſequutis temporibus Gorgia Leontio, Protagora, Prodigo & Sophiſtis aliis de diſputandi præſtantiâ glorianitibus. Quorum importunitatem exagitauit Plato, & Ariſtoteles refutauit diſſerendi arte & acumine, perficiens, & abſoluens tantopere Dialecticam, vt cuiuſcunque memoriæ ſuffragiis & conſenſione mortalium præceptor communis & maximè ſingularis fuerit habitus & dictus in hodiernum vſque diem. Addunt etiam nonnulli Dialecticam horridam ſqualidam eſſe, incomptam & impolitam nullo cultu & elegantiâ, vt planè barbari videantur illi, & ab omni politiore candore ornatuque procul abhorrentes, qui tot frondibus ac virgultis, ſpinis & tribulis horrentem artem didicerint. Itaque conſtat multos illius deformitatem, ſqualoremque terrificum perhorreſcentes, fugiſſe Dialecticam, tanquam monſtrum horrificum & immane. Sed hi profectò nihil videntur humanitatis habere, qui floſculis delectantur, & aſpectu pulchritudinis alliciuntur, ignari prorſus rerum & finis, in quem tam fructuoſa facultas confertur: cùm ex duobus itineribus illud omittendum non ſit, quod quamuis arduum ac difficile fuerit, multis periculis infeſtum, exitus tamen habet iucundos & amœnos, &

om-

omnibus delitiis & voluptatibus redundantes. Contra alterum relinquendum & violis ac floribus stratum, amœnitatibus & viriditatibus distinctum, sed horrifico & exitiali fine tormentorum. An vero sepulchrum totum candore mirabili, & auri fulgore splendens deligam, cum intus lacertis, muribus, vermiculis, & aliis animalculis scateat & cadauerum intolerando odore infectum perferri nequeat; arcam ex ligno rudi & impolito relinquam, totam auro, argento, gemmis pretiosissimis refertissimam? Facesse stulte & ignare rerum omnium, & specta Dialecticæ finem, & auidius eam sities, & tantæ semper artis ediscendæ sitim insatiabilem explere desiderabis. Quid magis horrificum videbatur, & magis fugiendum statim, ad oculorum aspectum, quàm Virga terrifici serpentis speciem & similitudinem præferens? At cape extremam, apprehende manu, & ob vtilitates mirificas nunquam satis pro dignitate celebrari posse reperies. Illa stragem attulit generi Ægyptiorum terrificam, aquam continuo conuertit in sanguinem, gentem Hebræorum ex intolerabili seruitute liberauit: Eadem patefecit aditum per mare rubrum, & obruit ducem, & Regem superbissimum Pharaonem cum omni peditatu equitatuque scelus & crudelitatem anhelantem: Eadem aquarum vim & multitudinem incredibilem ex dura & aspera petra ad Solymorum sitim explendam & satiandam in vasta desertaque solitudine, copiose nimis & abundanter expressit. Quid deinde? quo progrediuntur inimici huiusce facultatis? Quotusquisque modo reperietur, inquiunt, qui sine Dialecticæ ope suis vtatur rationibus, sua inuenia argumenta, opponat subtiliter, & quod velit efficere concludat ad animi voluntatem? Non inficior, sed illud magnopere contendo, multò præstantiùs, multo perfectiùs, quæ voluerint, illos expedituros esse, si facerent ex arte potius, quam ex longâ obseruatione, vel ingenii quadam singulari acrimoniâ. Quod quoniam faciunt, ingenii vim, non artis præcepta sequuti, video illos errare sæpius, & ca um sequutos, sæpè sibilis & cachinnatione multorum silere cogi cum magno suo probro & dedecore. Quamobrem si Dialecticâ tantum honestatis & vtilitatis habet, si non caret iucundâ voluptate, si necessitatem affert omnium artium & disciplinarum alumnis ediscendarum præceptionum, quæ modum, rationemque demonstrant, viam patefaciunt ad rerum cognitionem tractationemque cunctarum, sine qua quæcunque ar-

tes

res disciplinæque mutæ inermesque videbuntur: cunctas aspicite facultates, & quid à Dialectica acceperint, recognoscentes profitentesque audite. Sic enim omnes loquuntur: quoniam quæ in nobis dispersa ac dissipata quondam fuerunt, vt in musicis, & numeri, & voces, & modi: in Geometriâ lineamenta, formæ interualla, magnitudines: In Astrologia cœli conuersio, ortus, obitus, motusque syderum: in Grammaticis poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronunciandi quidam sonus: in ipsa denique ratione dicendi inuentio, dispositio, ornatus, memoria, actio, omnia ignota quidem omnibus & diffusa latè videbantur: Te autem adhibita O Dialectica præcellens & excelsa facultas, res tantas, tam multiplices tamque varias, dissolutas omnes conuulsasque conglutinasti, & ratione quadam tam mirabili, tamque ex omni parte congruenti constrinxisti: agimus gratias tibi maximas, nostram ducem, cunctarumque rerum principem prædicabimus, & feremus in perpetuum. Quid adhæc Medicina, quid Iurisprudentia, quæ in tanto honore habitæ sunt semperque fuerunt? Dialectica adiutrice effectriceque maximè se valere plurimum apud mortales apertè perspicueque testantur. Restat vna sacra Theologia, quæ quanquam Regina cunctarum artium, & disciplinarum, eadem tamen cum vtatur administra suarum diuitiarum & ornamentorum Dialectica, eam à latere semper suo considere vult, & per illam omnia sua consilia arcanaque expediri proferrique, in orbis gentium lucem clarissimam. Dialecticam igitur cunctarum præsidium, vitam & ornamentum artium, & disciplinarum maximarum amplectamur, huic nos dedamus, & deuoueamus omnes, si more doctissimorum hominum, si cum consilio, si cum ratione, si ex optima facultate, ex artium & disciplinarum præscriptionibus, si ex veritate postremo omnia facere voluerimus, à scopo, quem sequi debemus veritatis, nunquam aberrantes.

An Astro-

An Astrologia discenda sit.

Ex locis Theseos.

NEscio quo bono rerum humanarum factum esse dicam, Auditores optimi, vt Astrologos habuerimus hisce temporibus nonnullos in ciuitate, quorum prædictionibus multis malis ac præcipuè pestilentiæ obuiam ire conati fuimus, dum menses aliquot ante, futuram esse prædixere pestilentiam. Atque illorum responsa euentibus comprobata fuerunt, nec aliunde quam ex Astrologiæ cognitione profecta; quam dum discendam esse contendo præcipuas aliquas rationes accipite. Quid enim magis honestum esse potest, quam vt hominum ingenia ea facultate potissimum imbuantur, quæ ab ipso cœlo, & aere suas causas & rationes petit, in sublimi cœlestique regione versans, humi, vt scitis omnes, minime serpens, nec terrarum sordibus inquinata? Quæ quo magis in sublimi loco versatur magis nitida & illustris, cœlesti semper claritate fulgebit. Nam non immeritò inuentum illius partim Regibus sapientissimis, partim sapientiæ nomine celebratis hominibus tributum fuit semper, & adiudicatum. Quod vt facilius intelligatis, quæ de Athlante Mauritaniæ Rege tradita sunt similia fabularum esse scitote: quem tam alta corporis statura & membrorum omnium mole, lateribus firmissimis esse veteres mentiebantur, vt suis humeris cœlum sustinere diceretur. Ideo enim hæc ficta fuisse mediocriter litterarum peritus intelliget, quod ille Astrologiæ inuentor fuisse perhiberetur, & terrestrium regionum angustias admirari desinens, definitos sydetum cursus, & ordinatas conuersiones ad numerum cadentes, quibus astra mouentur mente perscrutari studuerit. Nicepsus Rex Ægyptiorum fuit, & is iustitiæ laude clarus, & ob hanc virtutem iustissimus imperator appellatus, qui Astrorum cursus cœlique conuersiones mirificè tenebat. Atque ex nostris Hispanis Regibus, vt aliarum gentium principes omittam, & Cæsares præcipuè orbis terrarum victores, Rex Alfonsus decimum cœlum inuenisse fertur, Astrologiæ scientissimus, præque aliis orbis terrarum clarissimis Regibus huic arti deditissimus. Quod si altius rem hanc & originem Astrologiæ repetere voluerimus, Ægyptii primi fuerunt, aut Babylonii, qui curam omnem in sydetum intel-

intelligentiâ posuerunt: à quibus in Græciam Astrologia concessit, à Græciæ sedibus in Arabiam, inde in Hispaniam illis temporibus iam bonarum artium studiis & doctissimorum hominum ingeniis florentem, iam Alfonso, quem supra nominauimus, regnante, & doctissimorum virorum conatus studiaque fouente peruenit: vnde peruagata est cunctos populos, & vrbes Hispaniæ. Hinc defluxit, & propagata fuit, per reliquas, quæ nomen Astrologiæ non acceperant, gentes atque nationes: & in tanto honore & gloriâ esse cœpit, vt aliquando & Atheniensium, & Romanorum ætate florentissimâ, nullus esset vllâ facultate, aut scientiarum laude cohonestatus, nullus neque generis nobilitate clarus, neque gloriâ militari præstans, neque vllis Reipub. honoribus insignis, qui non Astrologiæ scientiam & cognitionem habendam curaret: vt his tot, tantisque clarissimorum hominum, & Regum, & Imperatorum potentissimorum testimoniis ad summam dignitatem euecta floruerit Astrologia. Sed cum illa perscrutetur naturas difficiles & inuolutas rerum abstrusarum, & à communi hominum intelligentiâ remotissimarum; qui status sit totius Mundi, atque naturæ, quæ magnitudo, & immensitas cœlorum, quæ species, quæ pulchritudo & efficientia, quanto impetu, & quam admirabili celeritate moueri, vertique consuescant; qui ortus & occasus syderum, quæ tanta varietas & pulchritudo Lunæ, qui splendor & ardor Solis, qui princeps est reliquorum, qui tantus ordo & tanta in omni æternitate constantia, quantum affe et vtilitatis? Quid significent illustres & perlucidæ stellæ? quid obscuræ & caliginosæ demonstrent? quid traiectiones stellarum, quid visæ faces, quid stellæ, quas Græci Cometas, nostri crinitas appellant, soleant portendere? Cur stellæ aliquæ notarum figurarum similitudine nomina inuenerint? Cur quædam belluarum, vt capra, vt leo; aliæ rerum inanimatarum, vt Argos, vt corona: aliæ veterum idolorum, vt Mercurius, & Saturnus nomina retinuerint; quam variæ sint & longè inter se diffidentes affectiones cuiuscunque stellæ, cur summa Saturni refrigeret, media Martis incendat, his interiecta Iouis illustret, ac temperet? ipse Sol mundum sua larga luce compleat, & ab eo Luna illuminata grauiditates afferat, partus, maturitatesque gignendi? Quid cùm tradat etiam Astrologia, omnes stellæ quibus temporibus sua spatia conficiant, & quâ ratione ab ortu in occasum vsque commeant, & quæ

ratio tantæ dissimilitudinis, vt aliæ minoribus spatiis suum lustrent orbem, quam plurimæ tardius cursum absoluant? quæ defectio Solis & Lunæ? vt Luna incidens in vmbram terræ interiectu interpositúque terræ repentè deficiat, & Luna similiter subiecta & opposita Soli obscuret lumen illius, & propè obruat? Quando fulgura & tonitrua, quando nimbi & tempestates cæteræ, motus terræ, tumultus bellorum, fames & pestilentia, & aliæ diræ, funestæque calamitates sint euenturæ mortalibus, auguratur? quæ quemadmodum euentibus comprobantur, vt alia testimonia omittam, ea quidem, quæ obliuisci non possumus, propter magnitudinem suam afferamus. Recordamini terrificum illum cometem, qui ab hinc sex annos & triginta visus fuit in cœlo, & in Africam spectabat, qui tot ab Astrologis prædictas classes attulit, & subitam Regni Lusitaniæ mutationem, & interitum trium Regum, maximè Sebastiani tantâ spe & exspectatione prædíti adolescentis. Recordamini eisdem propè temporibus terræ motum factum, & adeo terrificum, vt omnibus ferè in locis, eodem die atque hora loca omnia celebria desertaque contremuerint; terra multis in locis desederit, labes factæ fuerint innumerabiles, parietes non pauci disiuncti plurimas rimas egerint, aut ædificia vitia fecerint, & corruerint tecta, atque ipsi contremuerint vi terræ motus montes altissimi. Tremere id temporis homines, pauere, & exanimari, fugere multi in solitudinem, diuersi dissipatique, tectorum & ædificiorum omnium ruinam, & totius orbis occasum metuentes. Quid dicemus de pestilentiâ, quæ totam ferè Hispaniam tantâ cum strage omnis generis, ordinis, & ætatis virorum, ac mulierum edita miserrimè per biennium afflictauit? Quod erat optandum maximè, & quod vnum ad flammam pestilentiæ, communemque ardorem extinguendum pertinebat, id Astrologiæ dono ac munere prouisum fuisse, prospectumque summo Reipub. commodo obliuisci non possumus. Tunc excitati Medici fuerunt, vt remedia depellendæ pestilentiæ maximè salutaria compararentur in tempore: vt boni Medici medendique scientiæ principes libros mitterent in publicum, ad illum, quem infixura fuisset crudelius pestilentia reprimendum obtundendumque mucronem. Tunc illæ ciuitates, quæ proximæ fuerant pestilentiâ laborantibus custodias omni diligentia festinarunt ponere, vt ex oppi-

oppidis pestilentiâ infectis, venientibus aditu commercioque omni interdiceretur: tunc maxime excitati fuerunt concionatores Diuini verbi, vt ex publicis suggestis omnibus in templis ad scelerum pestem, ad peccatorum sentinam per confessionem ex animis eiiciendam pellendamque foras omni studio contentioneque populum adhortarentur. Tum denique factum est, vt mutatio repentina vitæ deprauatæ, & institutio melioris, vitiis procul amandatis, cum sacramentorum & confessionis sacræ frequentatione celebraretur. Quæ profectò omnia tanto animorum bono facta sunt, & quidem clades funestas per pestilentiam futuram inuehendas in æstatem proximam prædicente Astrologiâ. Quibus de causis maximæ Astrologis agendæ, habendæque essent gratiæ ab omni mortalium genere, quos si inopinantes, & nihil tale de pestilentiâ cogitantes malum tantum oppressisset, quanto funerum maximorum & plurimorum cumulo redundasset Hispania! O singularem Astrologiæ vim! O præclaras & singulares artis vtilitates! O valde prædicandam ad Orbis terræ gentium conseruationem Astrologicam! Habent Astrologi, habent illi causas cognitas, easque proprias naturæ, quæ solent esse plerumque. Mentiar tamen, si non dicam, non necessario semper consistere, sed immortalis Dei prouidentiâ euenisse, aut abesse non raro. Quæ autem solent esse, illæ quidem mandatæ sunt litteris monumentisque Astrologorum, & ab eisdem aliarum aliæ calamitatum prænuntiæ: sic præcipuæ quædam maximæque notæ pestilentiæ, quæ in vrbium (in quas inuadit hæc teterrima lues) ne stragem funesta calamitate ederent, ab Astrologis, vt opportunè cauerent omnes ciues, & incolumitati suæ consulerent, multo antequam euenisse viderentur, denunciatæ. Nam cum fames antecessisset, & caritas & inopia rerum omnium, cum præterea cometæ visa fuissent, cùm stellæ obscuræ & caliginosæ, & faces horribiles Hispalim spectare visæ essent; cum Autumno præterito cœlum ipsum flammas spirare visum esset: cum aer crassus & concretus circumfudisset terram & cœlum nubium obscura caligine circumfusum ad pluendum videretur affectum, neque vi ventorum, nisi guttæ ardore quasi flammarum conflagrantes expressæ decidere viderentur in terram, prænunciarunt, Auditores, Astrologi, vt remedia salutaria compararetis in tempore, & prouideretis saluti, quæ tantum periculum & discrimen adituri fuissetis. Testata loquor, Patres, sæpe multos

ante dies lucem hanc pestilentiæ metuimus. Multi exierunt in vulgus salutaribus remediis refertissimi libri Medicorum cognitis Astrologorum de pestilentiâ, nobis, & huic vrbi, & vniuersæ propè Hispaniæ imminenti prædictionibus. Quòd si non alios nobis fructus, nisi pestilentiæ verissimè constantissimeque prædictæ præstitissent, ii satis essent, ad Astrologiæ laudes, & vtilitates plurimas & maximas, & ad humani generis vniuersi salutem incolumitatemque spectantes agnoscendas. Sed video quosdam tacitè secum dicere, Cyprianos, Ambrosios, Gregorios, Augustinos, & alios Ecclesiæ sacros Doctores in Astrologos, tanquam in eos, qui furere nunquam & insanire desinant, vehementer inuehi. Idem Martinus, qui ex Pontificibus sui nominis in Pontificatus sedem primus ascendit, in Astrologos dixisse perhibetur. Gregorium etiam natu minorem, Alexandrum tertium huiusce nominis diris execrationibus deuouentes Astrologiam, è moribus & disciplina Fidei Christianæ sustulisse clamant, & non desinunt iidem homines vociferari. Iidem Astrologorum inimici Astrologiam insectari pergunt decreto Concilii Toletani, tanquam plenam superstitionum, errorum laqueis implicitam, sacrorum Patrum auctoritate & religione iam pridem damnatam. Iidem clamant, non placuit Imperatoribus Constantino & Thedosio Astrologia, qui matris Ecclesiæ imperio fauebant. Non placuit Valentiniano, qui in eadem fide ac potestate Romanæ Ecclesiæ erat. Non placet Gratiano defensori maximo Christianæ Religionis, qui cum multa tuendæ defendendæque eiusdem Religionis causa decreta fecerit, tum illud præclarum, quo grauissima supplicia in Astrologiæ sectatores statuere non dubitauit. Atque ab his singularibus viris abeo ad Romanos, quibus cur Astrologi ridiculi visi sunt? cur etiam ludibrio & contemtui habiti? Cur illis odio maximo fuerunt? cur toties vexati & omnibus iniuriis onerati? cur rebus omnibus ornatissimus Marcus Varro omnem opinionum inanitatem, tanquam futilem & commentitiam, omnem leuitatem, omnem malitiam ab Astrologia prodiisse testatur? Nolunt afferre quasi satiati fastidio, leges Tyberii, Vitellii, Diocletiani, spectantes ad eiiciendam ex vrbe, & longè ab Italiæ finibus arcendam Astrologiam: Non tamen cessant eos stultitiæ & temeritatis arguere, & maculam vectigalis impositi Astrologis Alexandriæ, quod ab stultitia, cenminon nuncupatum est, assidua commemoratione iactare.
Quibus

Quibus adiungo ad maiorem vim & robur suæ dictionis Zoroastem, Pharaonem, Cæsares, Deiotaros, Pompeios & alios addictos hisce superstitionibus miseros & exitiales exitus habuisse: Sed quid hæc cum bonis Astrologis? An quisquam putat interesse bonorum, si scelerati aliqui Astrologiâ abusi fuerint? Viderint, qui hæc nobis obiiciunt, & exprobrant tanquam communem pestem, & perniciem Rerum publicarum Astrologiam, ne illi ipsi, qui ab eisdem nominati sunt, à quibus Astrologos contemptos putant, loquantur de nefariis & improbis Astrologis, qui per scelus & nequitiam summam Astrologiâ abutuntur, qui transiliunt limites naturæ, qui si se suis finibus continerent, & similes Icari non altius euolarent, quam præscriptionibus artis datum est, nunquam excisis pennis in miseriarum pelagus infinitum incidissent. Quæ est igitur Astrologiæ disciplina? qui nam hæc disciplina suos alumnos instituit? docet ea traditque constanter, quæ placent clarissimis, doctissimisque, quos inimici nominauerunt, quæ placent sanctis Ecclesiæ Doctoribus, & cum doctrinâ D. Thomæ, cui cæteri Theologi assentiuntur, mirificè congruunt. Illa enim probatur omnibus Astrologia, in qua causas necessariò consequantur effectus, quas cernere est in defectionibus Solis & Lunæ: Illa etiam non improbatur, in quâ cum causa accedit, id, cuius est causa, efficit, sed non necessariò, neque omni tempore, quod quia neque necessario, & non semper euenire constat, non tanquam certum & minimè dubium, sed vt coniecturam capiens ex signis cælestibus suo iudicio, & non semper contigisse vidit, Astrologus responsa dabit, omnia semper affirmans, ex diuina potestate pendere, & in illius manu omnia posita esse, cuius nutu ac ditione cælestia, terrestriaque geruntur atque gubernantur. Quamobrem in his, quæ hominem libero arbitrio priuant, tollunt assensiones humanas, & voluntatem fatali necessitate deuinciunt, & constrictam vinculis in seruitutem adducunt, nihil esse loci, neque facultatis Astrologiæ, Astrologi boni concedunt, concedit ipsa facultas Astrologiæ. Atque frequens Astrologorum schola improbat hanc diuinationem, quæ priuat hominem liberæ voluntatis imperio & peculiaris arbitrij gubernaculis, quibus destitutum ita cupiditatum temerè se efferentium libidini addicunt, & deuouent, vt affinem necessariò faciant pœnis inferorum sempiternis: si quid prædixerit huiusmodi, quod extremum est, fallax, mendax, contraria naturæ, aduersaria

Christianæ legi, infesta hominibus est, & immortali Deo ita nefariè diuinans Astrologia: Qua si malè abutuntur Astrologi nonnulli ijque improbi, non est id vitium artis, sed hominis: neque ob hanc causam Astrologiam amplecti litterarum studiosos iniquum est. Relinquuntur enim ob hanc causam omnes artes, & imprimis humaniores. Quot enim Grammatici inscientes sacræ Theologiæ litteras diuinas audacter & impudenter explicare aggressi in errores multos inciderunt? Relinquatur Poesis: quot enim Poetæ versus obscænos, & impuritatum plenissimos fecerunt, nefarios libidinum voluptates, & cupidinis motus turpissimos poesi molli lasciuaque persequentes, quibus in adolescentum pectoribus veneris impuræ lenocinia, carnisque illecebras, tanquam venenum animos interimens, infuderunt? Relinquatur ars bene dicendi, moderatrix quondam Regnorum, & lumen artium disciplinarumque clarissimum: Quot enim oratores improbi seditiones in Rebus publicis, & turbulentos motus excitauerunt? quot leges vtilitati publicæ perniciosas tulerunt? quot patriam adduxerunt in maximum periculum, & extremum penè discrimen? quot postremo vim adhibuerunt, contentionemque dicendi ad commouenda bella ciuilia, ad iniurias vindicandas publicè, & priuatim illatas? Atque in illis ipsis causis forensibus, iudiciisque publicis, in quibus semper floruerunt Oratores, semperque dominati sunt, quoties oppresserunt reos innocentes? quoties ex periculis eripuerunt nocentes & sceleratos? quoties denique causas obtinuerunt iniquas, iudicum animis artificio dictionis elaboratæ fucatæque tenebras, & caliginem offundentes? Relinquatur etiam, si placet, ars Musicæ in templis ad sacrificia rei diuinæ, ad Diuorum & Dei immortalis cultum, sanctissimamque Religionem semper ad hunc vsque diem adhibita, quá mentes hominum ad Beatorum gloriam excitantur, & dum diuinis precibus intersunt homines, Musicæ suauitate sic afficiuntur, & perfunduntur, vt animis in cœlo versari videantur, & sanctorum incredibili atque cœlestis iucunditatis voluptate perfrui: Quoniam nonnulli sint Musici, qui lasciuos cantus, molles etiam in canendo flexiones, & falsas voculas adhibeant. Illud equidem Musicæ genus ars musicæ colendum præcipit, quod optimis verbis, & præclaris rebus, & certâ atque seuerâ cantus lege & ratione conficitur. Omittamus persequi reliquas scientias, & disciplinas

plinas, etsi superiora artium studia propter paucorum prauitatem omittenda non sunt, cur Astrologiam, si hac arte diuinante quidam abutantur, contra leges omnes atque rationes omittemus? Illam illam Astrologiam, quam scelerati introduxerunt, quamque cum pertinaciá confirmauerunt posse prænoscere constantissimè ex syderum obseruatione futuros rerum euentus, qui vitam & actiones humanas attingunt, aut ea, quæ posita sunt, in hominis libera voluntate, abiiciendam explodendamque ex hominum vsu constat. Atque huius diuinationis studiosi plerique ab ipsa fide sanctissima turpiter desciuerunt. Iid m iacrarum litterarum monumenta diuina, morumque disciplinam bonorum, omnemque Theologiæ cognitionem, & sapientiam cœlestem, quantum in ipsis fuit, scelerata iitiusmodi prædictione non peruerterunt solùm, sed etiam penitus de medio sustulerunt. Qui enim hanc ita diuinantem Astrologiam sibi persuaserunt, animum imprimis immortalitate carentem faciunt, adimunt homini liberum arbitrium, propriamque voluntatem: negant etiam diuini numinis prouidentia mundum hunc constitutum fuisse, gubernarique, omniaque quæ geruntur, non illius geri sempiternâ sapientiâ, qui cuncta sic constituit, sic prouidet, vt omnia sanctissimè prouidentissimeque constituerit. Quid quod miracula diuinâ virtute edita ad cœlestes causas hæc diuinans Astrologia reuocat? licentiam effundendi se in obscœnas & impuras libidines homini flagitiose tribuit? leges ac præcepta diuina procul amandat, & à colendis obseruandisque præscriptionibus huiusmodi auocat hominem, & in illorum contemptum & despicientiam nefariè inducit, scelerum inuolucra, tegumentaque peccatorum inuehit, & humanas diuinasque leges crudelitatis impia macula aspergit, & inquinat? Natales hominum dies ad omnem impietatem & flagitiorum labem sæpe confert, & propensiones animorum fatali necessitate deuincit, constringitque; vt in hominis voluntate minimè positum fuisse videatur reprimere motus rationi contrarios, & libidinem legi humanæ diuinæque resistentem, & aduersantem: sed ipse miserandum in modum nolens & inuitus in sempiternæ noctis caliginem ruere debeat necessario. Hanc diuinationem ex hominum vita, veteres nostrique homines tollendam delendamque decreuerunt, & omnibus dedecoris & ignominiæ maculis aspergendam non solum, sed à Reipub. honoribus

prohibendam, & onere graui tributorum obruendam. Nostra verò, quâ vtimur, Astrologiam, necessitatis vim non afferentem, & ex Dei sempiterni prouidentia pendentem, leges omnes ac iura non probant solùm, sed vt dignitatis & vtilitatis plenissimam colendam, amplectendamque censent. Quamobrem Astrologia cum Dialecticâ non contendat, quæ iacit fundamenta, & aperit viam ad reliquas artes ac disciplinas: Non certet cum poësi, quæ numerorum angustijs astricta, concinnitate tantâ nunquam erit, neque suauitate tantâ, vt ad delectationem, quæ ex rerum cœlestium cognitione percipitur, comparari possit: Non congrediatur cum facultate dicendi, quæ quamuis ad cuiuscunque generis materiam pertineat, & latissimè diffundatur, non tamen semper in rerum celsissimarum amplitudine versabitur, sæpiùs quidem in quæstionibus ancipiti marte distractis in iudicio. Anteponitur sine contentione Geometriæ, Arithmeticæque duabus maximis, & clarissimis facultatibus: nam si Arithmetica numeros, Geometria lineamenta, formas, interualla, magnitudines respicit, Astrologia candorem & splendorem cœli, & astrorum pulchritudinem, & stellarum motus diuersos, dissimilesque, & euentus varios, & multiplices, qua ratione prædiximus, ostendit. Si Arithmetica valet, plurimum, vt rerum suarum consideratione animum à sensibus auocemus, & à consuetudine corporis abducamus, vt ordinem & pulchritudinem earum rerum, quæ nullam in omni æternitate mutationem subeunt, intueamur: nonne Astrologia nos docebit abstrahere quoque mentem à rebus infimis, vt ipsam cœli conuersionem eadem semper stabilitate per omne tempus definitam ad nostras actiones suscipiendas, & ad omne virtutis genus summa religione colendum amplectamur? si quod numeris astringitur, per se quidem aptum est, & venustum, & omnium ad se oculos & voluptates elicit, quod est cœlesti splendore clarum & illustre, non sensus omnes, & animos ad se rapiet splendoris immensi magnitudine, & assuefacit animum à cogitatione rerum terrestrium abducere, quæ inanem habent fulgoris imaginem, & sæpè sordium & squaloris plenissimam, præ cœlestium claritate, præ Dei immortalis lumine clarissimo? sed iam Geometriam cum Astrologia conferamus. Si Geometria docet agros rectè diuidere, castra locare, vrbes ædificare, arces munire, constituere; Astrologia non distantias in agrorum fertilitate, aut sterilitate, non in bello-

rum casibus exitu secundo vel aduerso terminatis, non in amplificandis populis, & vrbibus augendis, non in conseruandis arcibus distantijsque cœlorum perscrutandis versatur? At Geometria, quemadmodum Arithmetica sensus ad rationem & modum, quo singulæ res terminantur, traducit, vt res cœlestes atque diuinas intueamur, & indissolubilem illam societatem qua cuncta copulata sunt, & cœlum per media cum hac infima terra optima ratione deuinctum est, atque cohæret; Astrologia modo atque ordine, quo cœlestes orbes vertuntur constantissimè, & Sol cursum quotidie semel facit ab ortu in occasum vsque notissima semper celeritate, nos cum syderibus, cum Sole nostris in actionibus mira semper consensione perpetuaque stabilitate deuinciendis, & amore mirabili conglutinandis congruere constanter æquabiliterque docebit. Sed ne singulatim multa persequar, quod genus erit virtutis, quod cœli contemplatione, non sine præcipua Astrologorum laude adipisci valeamus? Si tantum igitur Astrologia dignitatis habet, si tot Heroum, & Principum clarissimorum splendore illustratur, si tot referta commoditatibus & emolumentis maximis, si diuinans Astrologia suorum alumnorum consensione exploditur ex academijs, & ex hominum vita, quia rebus humanis & diuinis perniciosa fuit semper, si nulla ars, neque facultas ex nominatis cum Astrologia tot titulis & insignibus ornata contendit, si cum Arithmetica, cùm Geometria decertans euadit superior: hanc ad animorum & Reipub. vtilitatem summorum hominum gloria dignam iudicemus, complectamur, & ad humanæ dignitatis ornatum & illustrem præstantiam magis ac magis decorandam cohonestandamque constituamus.

THESIS.

An Philosophia discenda sit?

NEmini profectò dubium esse video, quod proponitur, sed quoniam id propositum esse vident omnes ingenij acuendi causa, quod in dubium vocari visum est, de Philosophia discenda, dicam breuiter, quod ad institutum præsens spectat, tot præsertim oculis auditorum in me coniectis, & ad orationem percipiendam tanta beneuolentia animis cun-

ctorum erectis. Nam quis obſecro tam parum rationis particeps eſſe videbitur, qui non intelligat, quod antiquitate cæteris artibus, & facultatibus præſtat philoſophandi genus, id cæterarum rerum humanarum ſtudio longè præferendum eſſe? Cum præſertim Regibus primis naſcentis ſæculi temporibus nihil tanto vnquam ſtudio curæque fuerit, quaſi Regiæ maiestatis proprium, quàm Philoſophiæ operam nauare. Quæ ſic poſtea creuit, Athenienſium memoriâ florente fœliciſſimâ, Macedonumque Imperij amplificatis opibus, vt Principes multi Athenienſes Philoſophiam magis, quàm eloquentiam diſcendam curauerint. Qua ſic ab Ariſtotele fuit inſtructus, ille gentium nationumque cunctarum victor Alexander, vt pœnituerit Imperatorem inuictiſſimum Ariſtotelis Philoſophiæ publicatæ, & emiſſæ in orbis gentium lucem clariſſimam, peruagantis iam terrarum ſola, regnorumque alieniſſimorum ſedes diſiunctiſſimas: & non alia profectò de cauſa, quàm quod ipſe illius præcellentiſſimæ ſcientiæ peritus eſſe duntaxat optaret. Quòd ſi cognitione Philoſophiæ pars illa excolitur animi, qua proprius ad Deum optimum, maximum accedimus rerum maximarum ſcientia, virtutumque præclariſſimarum ornatu, quid hominis præſtantia dignius exiſtimari poteſt Philoſophiæ ſtudio? Cum autem philoſophandi ratio ſit duplex, vna de via, & de moribus agens, altera de naturæ myſterijs & arcanis occultis, quis eſt tam mollis & voluptarius, vt pecudis & hominis differentiam non aſſequatur Philoſophiæ vtriuſque beneficio? Illa ſenſu res iudicat; hæc animo & ratione intelligit: illa duntaxat præſentia ſentit; hæc & præterita reminiſcitur, & futura cum præſentibus copulat: illa in terram prona, tanquam ad paſtum ſolum facta videtur; hæc hominem ad cœli contemplationem erigit, quaſi ad agnoſcendam & ſpectandam, eam, quam cum diuinis mentibus habet, propinquam cognationem. Quorum igitur Philoſophorum præceptis à brutis animantibus tantopere diſſidere viuendi ratione cogimur, eorum vtilitates mirabiles percipiendas non conſtituemus? Cum præſertim ex tribus bonorum generibus, corporis, diuitiarum, & animi, primùm illud in corporis elegantia, membrorumque omnium conformatione poſitum ad virtutem conferre moneamur exemplo Socratis, qui diſcipulos ad ſe deductos, vel ſponte venientes, ſpeculum intueri iubebat: vt cum oris dignitatem, & datam humanæ for-

næ formæ præſtantiam aſpicerent animi ſpeciem & pulchritudinem eius ſimilem, multoque elegantiorem reddere conarentur: Sin autem deformitatem oris, labeſque corporis turpes aliquas cernerent, erigerent, confirmarentque ſe ſe quantum in illis eſſet, vt maculas omnes virtutum ornamentis tegerent, & occultarent. De diuitijs & facultatibus, quemadmodum multi æſtimauerint, vel ex eo intelligetis, quod illi ipſi aurum, argentum, & opes à maioribus iure hæreditario acceptas magnanimiter repudiauerunt, vt vitam ſuam in omni rerum humanarum contemptione ac deſpicientia collocarent. Honoribus autem multi nuncium remiſerunt, vt priuatam & vmbratilem, & à ſæculi gloria procul remotam vitam agerent & his honoribus non modo virtutes, ſed etiam litterarum otium & Philoſophiæ ſtudia præponerent. Illorum verò Philoſophorum, quanta fuerunt in genus humanum merita, qui in ſola virtute, reliquis bonorum generibus contemptis atque repudiatis hominis fœlicitatem poſuerunt, ducentes pecudes intemperantiſſimas eos, qui corporis voluptatibus tanquam expertes rationis, qui commodis & emolumentis, diuitijs & honoribus omnia metirentur? Dies me deficeret, ſi rerum, quas propoſui vellem exempla proferre, quibus boni præſtanteſque Philoſophi hominem ad diuerſarum virtutum functionem excitare ſtuduerunt, ne fortunæ viciſſitudine labefactaretur, nec deijceret animum aduerſis, neque minus efferret ſecundis rebus, ſed æquabilem & conſtantem armaret, contra omnem caſum & incertos humanæ conditionis euentus, vt veri & falſi cognitione mentem in errorem & ſuperſtitionem labi non ſineret: atque omnem inanitatem circumcidens animi motus regeret, ſedaret perturbationes, ab ægritudine & motu, inuicto ſeipſum robore & virtute liberaret, & conformatione, moderationeque temperantiæ libidinem refrænaret voluptatis, ipſumque rationi appetitum obedientem, morigerumque præberet, partes omnes ad tuendum conſeruandumque naturæ ſtatum mira concordia conſpirationeque componens. Quis enim dicendo conſequi poſſit, miſerias & ærumnas, in quas inciderat animus, ſi à Philoſophiæ præceptionibus abhorrens modo formidinum ſpecie plurima perterritus, modo tormentorum doloribus excruciatus, interdum facibus inflammatus cupiditatum, ſæpè exagitatus libidinum motu turbulentiſſimo;

vt nun-

vt nunquam respirare, nunquam requiescere videretur? Quibus cùm Philosophiæ pharmacis, & salutaribus præscriptionibus Plato, cùm Xenocrates, cum Socrates, cum alij boni præstantesque Philosophi obuiam ire conarentur, & prodesse sanè plurimum, quid vtilius Philosophia, morum & vitæ magistra esse potest? Quare si salutem animorum, si multas alias corporis, & bonorum vtilitates Philosophia mortalibus affert, non etiam incitabimur huiusce scientiæ percipiendæ maxima facilitate, quam in duo genera potissimùm diuisam morum & naturæ cernimus? Quam non iam perceptu difficilem, vagam & errantem, & nullis terminis ac finibus circunscriptam, quemadmodum primis suis cunabulis, cùm eam Socrates, qui de vita & moribus maximè omnium optimeque disputauit, fertur de cœlo ad terram deuocasse, sed Aristotelis ingenio exquisitoque acumine, certo ordine & ratione conclusam videmus. Quam nostris temporibus nouis in dies monumentis exeuntibus & manantibus in vulgus auctam etiam intuemur: mirificè amplificatam, & gradibus honorificentissimis, & Magistrorum insignibus delatis, in ipsis academijs tanto plausu, tantaque acclamatione cohonestatam. Quod si his rebus facilè non pateret, & non esset expeditum iter, tamen nomen sapientiæ propter præstantiam suam Philosophiæ delatum admirabiles sui amores in nostris animis excitatura fuisset. Non enim Medici, non Iurisperiti, non reliquarum artium & scientiarum professores nomen istud, sed Philosophi dicti appellatique amatores sapientiæ detulerunt. Quorum scientia, quo meliorem in methodum rationemque redacta cernitur, eo magis faciles nos & promptos, alacres magis & lætos reddere debet ad sui muneris excelsum & illustre studium. Verum eam non modo vtilem, sed necessariam aspicite. Nam sine Philosophiæ cognitione nunquam equidem Medicus præclarè versabitur in sua facultate, non etiam Iurisperitus, cuius leges & sanctiones, nisi mores & vitam hominum respicerent, philosophiæ præceptis imbuendam informandamque, non ad constituendas, sed ad euertendas penitus Respublicas pertinerent: neque leges illæ, non iura dicerentur, sed pestes ac procella Reipub. cum æquum, & ius, nisi Philosophiæ placitis stabilitum definitumque constare non possit. Quòd igitur Rempub. benè constitutam, quod præclarè gubernatam, quod seditionibus liberam, quod tranquillam & pacatam videmus, quod nouis in dies incrementis amplificatam, fructus

ctus ij sunt & monumenta Philosophiæ. Da mihi igitur ciuitatem aliquam fluxis moribus ac collapsa disciplina, vitijs multis contaminatam, auaritiæ sordibus inquinatam, seditionibus turbulentis concitatam, iactatam inuidiæ fluctibus, libidinum facibus flagrantem, ciuesque omnes otio languoreq; hebescentes: in qua nulla ratio, nulla honestatis species, nulla virtutum simulachra videantur: quid hac ciuitate tetrius? quid perniciosius esse potest? Hanc tu non vrbem, sed furum latronumque receptaculum, perfugium homicidarum, & sicariorum, & asylum omni scelere ac nequitia perditorum dices. His profectò malis careret, & legibus gubernaretur optimis, & cresceret in dies virtutum cunctarum adaucta cumulo ciuitas hæc, si Philosophiæ placita sequerentur incolæ & habitatores omnes. Sit Medicus inimicus veræ sanctæque Philosophiæ, sit inimicus illius præscriptionum Iurisperitus, quod ille passim homicidia faciet, quas strages edet specie ac simulatione medicinæ? Iurisperitus quantam perniciem rebus publicis afferet, à Philosophiæ salutaribus monitis, & præscriptionibus alienus? sed tam mirificam ex Philosophia cape voluptatem, quàm illa iucunda, quam grata suis alumnis erit, siue naturæ mysteria perscrutetur, siue mores & virtutes ostendat? quantam afferet voluptatem ostendens speciem candoremque cœli, conuersionem eiusdem rapidam & incitatam, noctium dierumque vicissitudines, commutationes temporum quadripartitas ad frugum maturitatem, & ad temperationem corporum aptas, cursus Solis, Lunæ accretionem ac diminutionem, vtriusque defectiones, stellarum dispares motus, constantiamque æquabilem in cursu conseruatam, grauiditates Lunæ maturitates & partus. In quarum rerum consideratione, quis tam expers rationis erit, qui non gaudeat suæ ætatis omne curriculum conficere? Quantum etiam delectat, animos pulchritudinem virtutis contemplari, actiones illius varias tanta moderatione definitas, concentum omnem, & harmoniam morum vitæ integerrimorum, & finem, in quem spectat absolutionis adipiscendæ, gloriæque comparandæ Beatorum immortalis? Dum ille Philosophus virtutem admirabiles sui amores in hominum mentibus excitare dixit, dum alius eam in solio præcelso collocatam & claritatis eximijs circunfusam splendore, sublatis oculis suspicientem cœlum, & pedibus calcantem proterentemque mortem ostendit, quid iucundiùs, quid suauiùs ad corporis & animi veram ac

solidam

ſolidam voluptatem? Afferrem ſexcenta iſtiuſmodi exempla, niſi orationis terminos tranſilire vererer. Sed ecce, neſcio quis in Philoſophia parum verſatus, & ſuæ facultatis amans, plus mę Philoſophiæ, quam ab alijs tributum fuerit, tribuiſſe contendet: Quod in poëſi iſtiuſmodi exempla reperiantur, quod præceptis ſalutaribus, & ad vitam ſpectantibus abundet, quod Poëtarum libri pleni ſint virtutum factis egregijs ac ſingularibus, quod fortitudinis, quod laboris quod moleſtiæ, quod temperantiæ, quod reliquarum virtutum trophæis immortalibus referti legantur: O cæcam hominis temeritatem! O deridendam planè dementiam! Poëtas obijcis Philoſophis, Poëtas inquam, quorum plurimi plus mali, & turpitudinis, quàm bonitatis habent & honeſtatis? Sed eſto, fuerint omnes honeſtatis amantes, omnes virtutis colentes, egregijſque Philoſophiæ muneribus perfuncti fuerint: ſed vnde iſtud, quidquid eſt, delibatum & hauſtum, niſi ex Philoſophiæ fontibus, quæ mater eſt omnium benefactorum, beneque dictorum, à qua ad vitiorum peccatorumque nefarias labes tollendas ſalutaris eſt petenda medicina? quæ radicem omnium malorum ſtirpitus ſe extracturam eſſe pollicetur? Quæ virtutis indagatrix, quæ vitæ rectè regendæ dux eſt, expultrixque vitiorum? ſine qua non homines ſolum, ſed hominum vita nulla ducenda eſt? Quæ vrbes peperit, diſſipatos homines in vitæ ſocietatem conuocauit, quæ eoſdem inter ſe primò domicilijs, deinde coniugijs, tùm litterarum & vocum communione coniunxit: Quæ inuentrix eſt legum, magiſtra morum & diſciplinarum: Quæ vitæ tranquillitatem largita eſt hominibus & terrorem mortis ſuſtulit. Quæ poëſeos, quæ eloquentiæ, quæ iuris, quæ cunctarum artium procreatrix quædam, & quaſi parens eſt, & ob hanc cauſam, ſi non alias haberet præcipuas laudes, appetenda, perdiſcendaque fuiſſet. Quis Abrahamum illum, quis Iſaacum, quis Iacob, tria ſacrarum litterarum lumina non recordatur? Quis Abrahami obedientiam, & voluntatem morigeram, & obſequentem prorſus immortali Deo non meminit? quis Iſaacum ſcientiæ puteos fodientem, profunda quæque & abdita penitus perſcrutantem non accepit? quis poſtremò Iacob, in rerum diuinarum contemplatione, quod & ipſum nomen indicat, verſantem non audiuit, atque illius ſcalas ab infima terra in ſummum ſupremumque

mumque

mumque cœlestis aulæ domicilium sublatas non millies ex sacris concionibus, aut diuinis annalibus accepisse testabitur? Ad partem Philosophiæ, vitam moresque hominum componentem, constituendamque suis præceptis & monitis salutaribus Abrahamus; naturæ mysteria ab hominum intelligentia procul remota Isaacus, voluptates vero solidas ac iùcundas animorum ex contemplatione perceptas Iacob ostendit. Fabula est, Auditores, quam narrabo, sed in fabulis hominum mores, & quotidianam imaginem vitæ luculenter expressam omnes intelligetis. Cerberum illum abstractum Herculis opera ex obscuris Inferorum sedibus accepimus, illumque tricipitem, ad hæc terrarum sola perductum. Quorsum hæc? vt ab Hero præcellentissimo patefactam, & è tenebris in lucem erectam fuisse, quæ in obscuro loco Cymmeria quasi circumfusa caligine delitescebat, triplicem philosophiam sciamus, rationi, moribus, naturæque seruientem. Hercules enim præter domita tot horrifica monstra, confectaque robore ac magnitudine animi sui, si Homero credendum est; in Iunonem sagittas emisit, telum trisulcum magna brachiorum contentione contorsit in Plutonem, grauem & luculentam plagam infligens. Quæ quo spectant, nisi vt tripartitam Philosophiæ materiam spectemus? Cuius illud imprimis officium est, vt nullus locus sit, tam abditus & retrusus, quo non peruenerit, & penetrauerit Philosophia: si quidem recessus terrarum vltimos perscrutatur, & rationibus suis, & argumentis, fallacias & fraudes, in abdito terrarum loco latentes eruit, & veritatis lucem patefacit, id quod Plutonem, id est Dæmonem inferorum principem, iactis, & intortis argumentorum telis impetere, & mille plagis ac vulneribus conficere est. Cùm verò tot monstra domuerit, & prostrauerit feritatem belluarum, & diritatem immanem conscideri, quarum gentium feram & belluinam naturam coercuit & à ferina immanitate ad humanitatem ciuilitatemque traduxit, præceptis informans, & imbuens salutaribus. In Iunonem fecit impetum, Reginam aggressa fuit Dearum, superauit, & plagis penè lethalibus confecit; nimirum supera altitudine sua consequitur, & quidquid fabulis confictum est ab humanis mentibus amouet, & quod planè cœleste sit, & rationi consentaneum consectatur Philosophia, & hominum generi quid fugiendum sit, quid sequendum ostendit.

At ab

At ab eo, quod ſupra oſtendi, diſcedere viſus fui, & bipartitam Philoſophiam iam mei ipſius inſcius tripartitam oſtendo? minimè quidem, ſed cum illius duæ ſint partes præcipuæ, in quibus adhuc ſe noſtra iactauit oratio: in tertiam propriam Dialecticæ, quæ pars eſt Philoſophiæ, & eidem adiudicari poteſt, incidentes, ab inſtituta tractataque à nobis partitione recedere non dicemur. Quamobrem in Philoſophiam, tanta dignitate, tot commodis & vtilitatibus, iucunditate multa, ſuauitateque redundantem incumbite adoleſcentes: his magis noſtris temporibus, quàm ant quis facilis aditus & illuſtris ad illius cognitionem patet: nullum in illam aduerſarij telum iacient, quod non facilè perfringatur. Plenam dignitatis, plenam honoris ſcientiam aggrediemini, & quod veſtra maximè intereſt, ſiue ad medendi facultatem, ſiue ad ſacram Theologiam inſtituendam perdiſcendamque plurimum ſine dubitatione facientem.

COMPARATIO.

Comparatio eſt contentio vnius rei cum altera: Vel eſt oratio ex collatione aliquid diſquirens, quo id, quod comparatur, aut magis extollat, aut oſtendat æquale.

Cadunt in comparationem omnia, quæ laudari poſſe, aut vituperari diximus: cadunt enim in eam perſona, res, dicta, aut facta. Tractatur comparatio ex locis vituperationis & laudis: conſtat autem procemio, patria, maioribus, educatione, rebus geſtis, Epilogo.

Annibalis, Publiiq; Scipionis comparatio.

Procemium.

Gaudent homines magnopere virtutes clariſſimorum Ducum, & rei militaris ſumma laude præcellentium audire, quod eorum fortitudo, magnitudoque animi, & ad res fortiter geſtas adiuncta felicitas, magnos ſpiritus in aliorum animis ad patriam defendendam tutandamque ſolet ingene-

ingenerare. Id quod Athenienses declararunt, vitæ muneribus Imperatores functos Oratoris voce commendantes. Romani etiam reportatis victorijs eosdem in magno hominum conuentu ac frequentia honorificis laudibus affecerunt. Ex quibus Scipionem cum Annibale Carthaginensium Duce fortissimo comparandum vestrorum animorum tanta tamque singulari benignitate delegi.

A patria.

PAtria nati sunt non eadem, sed de qua poterit vterque iure optimo gloriari. Nam Annibal Carthagine natus fuit, vrbe quondam opulentissima, bellicosissimaque, & Africani regni Principe: ex qua tot Duces, & Imperatores fortissimi orti fuerunt; qui cum vrbe Roma de terrarum Imperio per multos annos dubio sæpè,& ancipiti marte decertarunt. Cuius cùm fundamenta vrbis jacerentur, caput equi repertum fuit, insigne belli notissimum,& populi Carthaginensium ferocitatem prædicens. Scipio natus fuit Romæ, quæ caput Italiæ, Domina terrarum, tot Duces, tot Imperatores rerum præclarè gestarum gloriâ insignes, qui fortitudine suâ Romanum Imperium extremis orbis terræ finibus terminarunt, protulisse dicta est: cuius etiam dum prima ponerentur fundamenta, hominis caput inuentum, vrbis futuram prænunciare visum est claritatem fortunatissimam, omniumque gentium ac nationum Ducum suorum fortitudine subiectarum imperium, potentissimumque dominatum.

A maioribus.

NAtus vterque in patriâ clarissimâ, regniq̃ue potentissimi principe parentes iactare potuit clara excelsaque stirpe procreatos. Annibal enim parentem sortitus fuit, multis præclaris facinoribus insignem, & prælijs contra Romanos acriter vehementerque commissis celebratum. Scipio parentem suum, & in hoc sine dubitatione parem: quod bella multa gessit, & prælia grauissima contra Carthaginenses acerrimâ contentione commisit: ac præcipuè signa contulit in Italia ad fluuium Trebiam. In vtraque familia viri apparuerunt & rebus bellicis dati, & Reipubl. muneribus maximis persuncti. Qui quales ac quanti fuerint, quantâ nominis gloriâ floruerint

rint, quas gesserint dignitates, & honores, nihil opus est, commemoremus: cùm omnes Carthagine, Romæque Principes non haberentur solum, sed omnium linguis ac sermonibus prędicarentur. Quorum testimonia in hodiernum vsque diem permanserunt publicis literis consignata ad vtriusque familiæ gloriam sempiternam.

Ab educatione.

HIs maioribus procreati, curâ sanè studioque maximo educati fuerunt, & litteris Græcis ac Latinis non mediocriter eruditi: sed præcipuè ad rei bellicæ studium & arma capienda instructi diligentissimè. Ac ne huiusce loci explendi causa, quod de educatione prædixi, à me tentatum fuisse putetis, non illis solùm artibus informati fuerunt ambo, quibus puerilis ætas imbui solet, vt Latinè solùm, aut Græcè agere didicissent, quæ duæ linguæ quondam florebant, maximeque dominabantur in orbe terrarum: sed alijs artibus & disciplinis, quæ ad regimen & clauum Reipubli. tenendum necessariæ videbantur. Quamobrem cùm litterarum, tum doctissimorum hominum amantes mirum in modum fuerunt: vt enim Annibal Sosillo Lacedæmone familiariter vsus fuit: sic Scipio, Ennium summo amore prosequutus: Quapropter in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore. Itaque vterque & litterarum sciens, & ad rei bellicæ studium artibus necessarijs præclarè instructus fuisse perhibetur:

A rebus præclarè gestis.

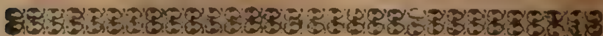
SEd iam vtriusque res præclarè gestas, & nomen insigne consideremus; vterque enim ab adolescentiâ rei militari operam nauauit, & ad Imperatoris laudem nouis in dies progressionibus aspirauit. Adolescens Annibal expugnatâ vrbe Sagunto, ab Africani regni finibus in Italiam venire non exhorruit, ingentes peditum & equitum copias secum ducere, potentissimam Rempub. quam moiores non mediocriter formidauerant, bello lacessere, multis exercitibus ad internecionem deletis, multis Consulibus, & Imperatoribus occisis, in ore, conspectûque Romanorum castra ponere, non procul à mœnibus, & portis eiusdem vrbis, externos Reges, longinquasque

quasque nationes ad inferenda Romanis arma concitare. Scipio quatuor potentissimos Duces, quatuorque exercitus omni copiarum genere abundandes fudit fugauitque, capto, deuictoq; magni nominis, & admirandæ virtutis Hispaniarum vno Rege potentissimo. Deinde quis est, qui non legerit Annibalem à Scipione collatis signis profligatum fuisse, coactumque desertâ patriâ suâ vrbe Carthagine ad auxilia petenda, ad gentes alias & externos Reges supplicem confugere? Quod si Annibal gloriari potuit tot se ciuium Romanorum & equitum & Senatorum sanguinem profudisse: non impunè tantas & tam funestas clades edidisse Pœnum Scipio gloriari poterit. Atque id fecit Scipio, quod Imperatorum Romanorum contigit nemini, non ipsi Fabio, quem obstitisse audacissimis Annibalis conatibus, & illius furibundam mentem fregisse consilio prudentiaque magnum satis & amplum Romani duxerunt. Annibal in Italiam, & per medias Alpes exercitum in vrbem vsque propè Romam traiecit: Scipio in Africam copias suas traduxit, Fabio, multisque alijs obsistentibus, & non vrbem solùm oppugnauit, sed cœpit Annibale fugato, & vectigalem ac tributariam populo Romano fecit: vnde non inferior Annibale, sed fortior propè visus est, & superior Africanus. Quid enim parem dicam, quem tot victorijs de Annibale fortiter & gloriosè reportatis, tot vrbis Carthaginis trophæis, statuis immortalibus, & illustri eximio Africani cognomento decoratum, omnium gentium monumenta commendarunt? Quod si semper æqualitatem seruatam esse dixeris, quod iniquitate loci, militum ignauiâ, & casu nonnullo victoriæ constent, magni etiam Duces, nescio quibus de causis cùm inferioribus sæpè Ducibus confligentes victorias amiserunt, non tecum magnopere pugnabo, dum fortitudine, rerumque gloria præclarè gestarum, vtrumque valde clarum & insignem fuisse mihi omnes, qui de rebus bellicis quidquam legerint, vel audierint sine contentione concedant.

Epilogus.

SEd nolo pluribus exercitationem dilatare, dummodo veritatis auidi, rerumque bellicarum cupidi, tantam vtriusque Ducis fortitudinem, tantam animi magnitudinem, tam fœlices & secundos euentus, tantam postremo nominis gloriâ egregijs

facinoribus comparatam imitentur: & quibus gradibus honorem sibi tam immortalem pepererint, animo cogitationeque complectentes, minimè desistant, quoad summi, & singularis Imperatoris formam & imaginem factis præclarissimis exprimendam perficiendamque curent.

Altera Comparatio B. Chrysostomi & Beati Ambrosij.

Proœmium.

QVanquam sanctorum merita tantæ sint laudis & gloriæ, vt eorum de laudibus cùm agamus, nihil opus sit conferre virtutes vnius, cum alterius sui ordinis florentissimi singularibus ornamentis: quod illi, quem consequuti fuerunt gloriæ gradum in aula cœlesti, eò sint contenti, neque inuideant aliorum altiori loco; sed gaudeant mirandum in modum cuiuscunque cælitis dignitate clarissimâ: tamen cùm non de præponendis cælitibus agamus, sed de similitudine, & propè nonnullorum æquabilitate demonstrandâ, non abs re fortasse videbitur per contentionem laudem alicuius cum alterius virtute conferendo, dicendi facultatem ostendere: sic multi clarissimi viri maiorum vestigijs insistendo gradum prope parem consequuti fuisse videbuntur in Reipub. & nos si non ad parem, ad aliquam tamen virtutis vmbram consectandam incitabimur. Quod cùm in alijs tum maximè in duobus sanctissimis sapientissimisque Ecclesiæ doctoribus, Ambrosio, Chrysostomoque videmus.

A patria.

QVorum patrium solum quanquam non idem fuit, & distantibus terræ partibus situm: Chrysostomus enim Antiochiæ, Ambrosius in Gallia natus fuisse perhibetur; tamen eorum laudibus vtraque patria magnam est gloriam consequuta. Et quanquam laus Antiochiæ latè pateat, quæ celebris quondam vrbs & copiosa erat, atque eruditissimis hominibus, liberalissimisque studijs affluens: tamen Ambrosij patriam cogitemus vrbem fuisse clarissimam, & propè totius Galliæ principem opulentissimam, cum in eâ sedem habuerint & do-

& domicilium præfecti moderatoreſque illius prouinciæ ad quam regendam gubernandamque miſſus fuit Ambroſius clariſſimus tanti Doctoris pater & ornatiſſimus. Quam vbertate rerum, poſitione loci, temperatione cœli, multitudine nobilitateque ciuium & omnibus opportunitatibus & commoditatibus vrbium maximarum expetendis celebrem fuiſſe Præfectorum dignitas & amplitudo declarabit.

A maioribus.

SI B. Chryſoſtomus nobili genere natus fuit, & vetuſtiſſimis maiorum imaginibus inſigni, ſi clarus parentibus locupletiſſimis, & multum gratiâ, & auctoritate valentibus apud Reges & Imperatores huiuſce ſæculi, vt declarant honores & dignitates, quibus cum tantâ ſui nominis gloriâ functus fuit; non inferior fuit nobilitate generis, claritate maiorum Ambroſius, qui clariſſima poſſet proauorum ſtemmata iactare, tum auctoritatem & gratiam eorundem apud principes & Heroas terrarum potentiſſimos. Quam maiores iidem diuitijs & opibus ad ſumptus non modò neceſſarios, ſed etiam liberales faciendos abundè ſatis & liberaliter affluentes tuebantur, & multò clariorem & illuſtriorem bonorum & dignitatum Reipub. maximarum ſplendore reddebant; vt inter principes ciuitatis facilè ſuam dignitatem eximiam, & inſignem nominis amplitudinem teſtarentur. At vtriuſque enim parentis potentiam, & illuſtrem ſplendorem, tanquam ad aſylum vnicum, & præſidium rerum ſuarum, inopes, & à potentioribus vexati confugiebant. Neque domus illorum venientium & negotiantium, & ſemper omnibus propè horis, ſæpè temporibus alieniſſimis ad illos adeuntium vacabat, ſemper fores patebant, & cum nemini præcluderetur aditus, magno concurſu frequentiaque infimorum, mediocrium, & ſummorum hominum celebrabatur. Itaque ſi in nobilitatem maiorum vtriuſque perſpicias in eodem honore, & pari gloriâ vterque Chryſoſtomus, & Ambroſius eſſe videbitur.

Ab Educatione.

HAc maiorum illuſtri ſtirpe præſtantes, pari ſtudio fuerunt & diligentia ſemper educati, bonis litteris in ipſâ pueritiâ, quæ ad omnem humanitatem informari ſolet, im-

buti ſtudijs humanioribus, litteris latinis & Græcis, liberalium artium, & Philoſophiæ ſcientiâ. Adde iuris vtriuſque non exiguam cognitionem, & ſacræ Theologiæ, quam ad extremum didicerunt, lau lem ampliſſimam. Quæ ſtudiorum & ornamenta ſingularia, ſi ſpectare ſigillatim voluerimus, magnam nobis admirandi materiam afferent: & tantum vtriuſque Principis rectè, præclareque inſtituendi curam fuiſſe reperiemus, quantam ſpem egregiam in hominum animis excitare potuit educatio. Ad quod officium diligentius faciundum & accuratius, parentes vtriuſque excitabantur & inflammabantur vtriuſque adoleſcentis indole mirificâ ad res literarias, & ad honeſtatis ſtudium ſingulari propenſione.

A rectè factis.

QVi progrediente ætate, quemadmodum ſui ſpecimen maximum dederint, quis non videt, ſi ſingulas artes & diſciplinas, quibus doctiſſimis ſui temporis hominib. præſtiterunt, contemplemur? An verò B. Ambroſij eloquentiæ fœliciſſimum augurium contrariò fuit euentu comprobatum? in cuius pueri labellis apum examen viſum fuit conſidere, quod ſuauis & melle dulcior, quæ ex illius ore adultâ poſtea ætate flueret, prædicabatur oratio. Num ſimilem orationis dulcedinem, & omni ſuauitate affluentem ex Chryſoſtomi ore manaturam ætate progrediente, nomen illius, quod aureum os dicitur, polliceri nobis potuit? Eadem ſuæ facundiæ documenta dedit vterque, cum cauſas, quod illis temporibus proprium erat oratorum, forenſes ageret. Et ambo bonorum patrocinium ſuſcipientes à veritate iuſtitiaque ſtarent, magnis eloquentię viribus exultantes & triumphantes in iudicijs. Cum autem ijdem Eccleſiæ ſtatum amplecterentur, & à laicorum ſocietate ad Eccleſiæ dignitatem aſcenderent, qui vtriuſque labores? quod ſtudium & diligentia? quæ morum integritas? quæ vigiliæ, quæ ſanctitatis edita paſſim exempla? Non Ambroſium & Chryſoſtomum tiarâ Pontificum, non Pontificijs inſignibus ornatos, non in honorificentiſſima ſede collocatos, non ſedulam operam animorum ſaluti nauantes, non defendendæ libertatis Eccleſiæ & eiuſdem dignitatis ſtudio acriter vehementerque laborantes cernere videmini? A vitijs improbos auocare, fœditatem flagitiorum oſtendere, ad virtutem ardenter adhortari, omnium Cleri Eccleſiæque

clesiæque statum præclarè componere, & bonis moribus ac virtutibus oues pascere, & ad gloriam cœli immortalem ad Deum optimum, ac maximum mentem mortalium excitare conabantur. Hoc etiam munere summâ cum laude fungentes se, diuini numinis seueros & egregios cultores præbebant: qui neque principum, & Imperatorum, neque Imperatricis animos superbos & insolentes formidarent. Non Ambrosius prohibet Theodosium Imperatorem aditu Ecclesiæ, propter cædem & stragem Thessalonicæ editam? non eidem Imperatori obsistenti summâ cum grauitate restitit? non illius futiles refutauit rationes, & ad factam cædem defendendam argumenta proposita? non denique vsque eo deduxit Imperatorem, vt se demitteret, vt posceret veniam delicti, vt pœnam statutam summâ voluntate susciperet, & perferret in Principum suorum & totius populi luce clarissimâ? Non minore fuit Chrysostomus robore ac magnitudine animi, cùm Eudoxiam imperatricem, contra legem insultantem ac bacchantem temerè in alienis bonis, auctoritate suâ reprimere & coercere studuit, eandem exitium & pestem maximam sibi molientem non timuit, acerbioris reprehensionis aculeos, vt ad restituenda prædia Calliopæ adduceretur, infigere perseuerauit in finem vsque. Cùm ludi committerentur, & passim spectacula præberentur ad argenteam Eudoxiæ statuam, an Chrysostomus tacuit, an animum destitit ostendere? Missus Chrysostomus in exilium inimicorum furori cedere voluit, & è sede pontificiâ deturbatus multas pro veritate exhausit malorum acerbitates. Ambrosius in exilium libenter ire non recusaret, forti & magno quidem esset animo, neque succumberet vnquam fortunæ, qui tot absolutæ sanctitatis diuitias congesserat, si Imperator non pareret mandatis, & pœnam non subiret impositam. Vterque etiam quæ ingenij monumenta posteritati reliquit? quibus commodis & beneficijs auxit Ecclesiam, quibus fruitur hodierna die, & perfruetur in omnem sæculorum memoriam? ea tanti habita fuerunt, vt propter illorum fructus vberrimos & sanctitatem suam in Ecclesiæ Doctorum ordinem celsissimum fuerint euecti. Restat mors vtriusque, quæ vitæ integerrimæ sanctissimæque consentanea eundem exitum fœlicem habuit, nam vterque in cœlestis aulæ domicilia plaudente Beatorum senatu fuit acceptus. Cuius gloriæ immortalis dedit amplissima testimonia mater Ecclesia diuino spiritu afflata, quæ vtrumque non sanctorum solum,

ſed Doctorum Eccleſiæ clariſſimorum honore colit ac venerątur.

Epilogus.

QVamobrem ſi ab ineunte pueritiâ, in extremum vſque vitæ ſpiritum, patriâ, generis nobilitate, ſtudijs, moribus, vitæ ſanctitate, honorum dignitate tantopere coniunguntur, digni ſunt profecto, qui pari ornamentorum prædicatione celebrentur, & ad imitandum tanquam duo paria literarum & virtutis exempla generi Chriſtianorum exercitatione præſenti proponantur.

Comparatio Complutenſis Academiæ cum Salmaticenſi.

Proœmium.

INcurrerem in ingrati animi labem P. G. ſi de Complutenſi, Salmanticenſique Academiâ, parentibus olim honoratiſſimis, mihique propter indulgentiam iam pridem præſtitam amantiſſimis, non aliquid litteris mandarem; vt ſi non parem gratiam referrem, gratem ſaltem animi voluntatem declararem pro meritis vtriuſque magnis in nos cæteroſque ſuos alumnos extantibus. Illa enim me puerum & Rhetoricæ nauantem operam litteris Latinis & Græcis, altera iuris vtriuſque peritiâ iuuenem, & altius aſcendentem ſuo ſinu gremioq; complectens inſtruxit. Quod ſi in agendis gratijs, commemorandiſque eorum, qui de nobis bene meriti ſunt beneficijs gratiſſimo ſermone vti ſemper debemus, cùm deſint opes, & facultates, quibus ſatisfacere grati, memoreſque valeamus, in parentes ſaltem gratiores eſſe debebimus, & magis alacres, & erecti ad illorum memoriam poſteritati commendandam excitari: cùm præſertim hæc facultas, quæcunque in nobis extiterit, ſuorum Doctorum hortatu præceptiſque ad omnem humanitatem informata fuerit, & autoribus iuris Pontificij, & Cæſarei diſciplinis inſtructa. Quod ſi quis in hoc ſtatu, hac Religioſi viri diſciplinâ leges & iura parum nobis prodeſſe arbitrabitur ad hanc, quam profitentur artis Rhetoricæ facultatem exercendam, vehementer errat: quod ad Ciceronis orationes

rationes integrè perfecteque auditoribus explanandas, multum Pontificum & Iurisconsultorum sanctiones valent. Neque in Cicerone explicando versari potest cum laude nescius iudiciorum, quæ quondam Iurisconsultorum nostrorum officio fungentes exercebant oratores. Quod si non hi fructus, ex vtroque iure perciperentur, tamen ad excipiendas confessiones, ad quæstiones conscientiæ soluendas, explicandosque incidentium passim difficultatum laqueos, quantum vtilitatis afferant acturis consiliorum responsa, nemo sanæ mentis ignorabit.

A conditore.

CVm autem academiæ primum commendari soleant, quemadmodum vrbes à conditoribus, Complutensem & Salmanticensem reddunt celebrem & illustrem conditores: qui quanquam dissimili statu & fortunâ fuerunt, tamen vterque sui nominis gloria vtramque academiam commendare potuit immortalitati. Complutensem enim Academiam Franciscus Ximenius Archiepiscopus Toletanus, & Cardinalis amplissimus magnis sumptibus condidit. Ad cuius dignitatem illustrandam nisi Romani Pontificis decus illustre, nullum desiderari poterat ornamentum illustrius. Ad hanc enim proximè dignitatem augustissimam celsissimamque Cardinalis honore præcellentissimo vir præditus accedebat. Salmanticensem condiderunt Reges Hispani, primùm Palentiæ, quæ vrbs bonis litteris percipiendis apta, & à vitiis & illecebris, quibus capi iuuentus plerumque solet, procul aliena erat: deinde progrediente tempore Salmanticam posteri transtulerunt. Et quanquam Reges & claritate nominis, & celsitate Regiæ potestatis, & gazâ & opibus superbissimis reliquis Principibus huiusce sæculi præstent, atque suâ auctoritate magnopere fulciant statuta monimenta liberalitatis ad posteritatis memoriam sempiternam, quod Reges harum solent esse Mæcenates & patroni Academiarum: tamen cum Regum quoque Hispaniæ potentissimorum, & maximorum sapientiæ Mæcenatum patrocinio & auctoritate fulciatur, Complutensis Academia non parum illa videbitur auctoritatis apud omnes sibi gentes conciliasse. Quid quod Cardinalis iste clarissimus eadem Regiæ dignitatis gloriâ viguit in Hispania, Proregis nomen & honorem excelsum Regibus illâ tempestate absen-

tibus adeptus: ſed quanquam in hoc honore & ſede potentiſſima non eſſet collocatus, quidquid potentiæ ab illo, quod Regiâ dignitate fuiſſet inferius, aberat, ſuis maximis, clariſſimiſque ſupplere potuiſſet ornamentis. Quem enim Pontificem in Hiſpaniâ, quem Cardinalem tanta ſanctitatis magnitudine fuiſſe præditum aut audiuimus, aut legimus vnquam? qui tanto Religionis ſtudio flagrauit, & veræ perfectionis ſanctorum adipiſcenda inſatiabili cupiditate, vt cum ad purpuram & galerum prouectus fuiſſet, viliſſimo tamen ſacco, & craſſo vteretur cucullo, cum mollibus vti potuiſſet culcitris, & pluma tenuiſſima refertiſſimis, & conchyliatis ad maieſtatem purpurati Patris oſtentandam, periſtromatis lectum molliſſimè ſtratum ornare, palmitum faſciculis corpus affligebat, vexabatque nocturnis temporibus, & in illis ſuauius iucundiuſque, carnem reprimens ac coercens, ſomnum capiebat, quam in tenuiſſima molliſſimaque ſyndone: cum more multorum Principum opulentiſſimorum & Cardinalium præcellentiſſimorum epulis exquiſitis, & acerrima conditionum varietate apparatiſſimis menſas extruere potuiſſet, ſemper modicis eſcis, & vulgaribus, parco ac tenui victu contentus veſcebatur. Quanto paupertatis ſtudio flagrauit, qui gregem famulorum præeuntium & conſequentium numeroſum aſpernabatur, quibus vtuntur Principes ad iactationem & magnificentiam ſuæ dignitatis? qui tot ordines & gradus officijs diſſimilibus ſurgentium ſeruorum, & operas principibus, à cubiculo, à ſecretis, à poculis, à manibus præſtantium repudiauit? qui ſtructores, prægustatoreſque & ratiocinatores, & ſatellitium aſtantium, & comitantium veræ paupertatis conſectandæ amore contempſit? Quos autem ſumptus in his rebus inaniſſimis facturus erat, in opere diuini obſequij, ſummæque ſanctitatis contulit. Ita quidem ab illo plurima ſacrarum Virginum, & Religioſorum Patrum extructa cœnobia, & reditibus ampliſſimis locupletata fuerunt. Multæ Virgines in matrimonium collocatæ, multæ altæ ſuſtentatæque liberaliſſimè, omnis generis hominum inopia laborantium ſubleuatæ miſeriæ, denique bonarum artium & diſciplinarum officina, toto orbe terrarum celebrata, Complutenſis academia magnis ſumptibus ædificata fuit. At ne quis falsò exiſtimet ad ſacrarum familiarum cœtus dumtaxat, & ad aras & ad ſacrificia Religionis principem hunc diuino beneficio Reipubl. Chriſtianæ datum fuiſſe, quis Proregis munere & dignitate celſiſſima functum fuiſſe

fuisse Cardinalem Ximenium accepit, qui non legerit, eundem Hispaniarum gubernacula tractasse? Quis non audiuit etiam, eundem temporibus illis grauissimis omnia pacasse, constituisseque regna gubernandi nunquam ante illum diem arte perspecta mirabili? An fortasse putamus Madauram arcem munitissimam in Africæ littoribus & confinio iacentem capiendam esse, nisi tanti principis solertia, sanctitateque? quo robore ac magnitudine animi? quo consilio! qua virtute visus fuit? in Maurorum conspectum veniens, cùm primum adortus fuit arcem, deinde cepit fœcundissima fortuna, partim fusis fugatisque millibus infinitis Barbarorum, qui ad defendendam arcem confluxerant, partim cæsis, partim in ditionem acceptis? Quod si non iste tantus tamque præcellens Princeps Regia conditoris maiestate vigebat, viguit in Regis locum Hispaniarum suffectus, & vt Salmanticensis Academia, iactabit Complutensis etiam in Cardinali Regios titulos, & insignia, augustissimam celsissimamque maiestatem, atque hanc, quod præcipuum est omnibus virtutis, & sanctitatis ornamentis condecoratam, vt minimè Salmaticensi tot humanorum & diuinorum sui conditoris luminum fulgore collucens cedere debeat Complutensis Academia.

Ab obseruata temporis & loci opportunitate.

QVibus autem locis ambæ conditæ fuerunt Academiæ? vna Compluti, quod oppidum est Castellæ nouæ; altera Salmanticæ, quæ ciuitas est vetus, vt in vtroque Regno duæ essent bonarum artium & disciplinarum officinæ domiciliaque clarissima, ad quæ ex omnibus populis, & vrbibus confluerent adolescentes boni literis ac disciplinis imbuendi, nec ab studiis auocarentur aliqui longinquitate locorum, quique tenui fortuna præditi magnos sumptus facere non possent. Vtrumq; oppidum si non celebritate sua notum esset, & commendatū satis, academiæ tamen amplitudine sua præstanti nomē ad extremos terrarum fines detulisset. Vtrumq; etiam & situ loci, & temperie cœli, & rusticationū amœnitate, & vbertate, & in magna semper vilitate pretij, abundat iis omnibus, quæ ad hominū victum sunt necessaria: sic autē vtrumq; commoditates habet, & opportunitates maximas ad rem litterariam percipiendam alacriterq;
solen-

colendam, vt nullis redundet deliciis & lenocinijs, quibus capi poteſt iuuentus & à labore ad otium, ab honeſtate ad turpitudinem, à virtutibus ad vitia facilè abſtraheretur. Vtraque autem Academia eò potiſſimum tempore condita fuit, cum hoſtes fidei in Rempub. Chriſtianam inſultare videbantur, & errore ſuos per omnes gentes ac nationes ſpargere ac diſſeminare latiſſimè. Cùm indigebat mater Eccleſia litteratorum auxiliis, & Doctorum hominum ſubſidiis ad dignitatem ſuam defendendam, & ad hoſtium tela acerrimâ contentione perfringenda. Cum noua quotidie monſtra naſci viderentur, & in magno timore boni Chriſtiani eſſent, proditûros, & ex latebris ſuis erupturos eſſe plures, niſi qui eorum audaciæ reſiſterent, & tuerentur veritatem, Doctores eſſent ſapientiſſimi, omnibus diuinæ ſapientiæ laudibus inſtructi. Ita factum eſt, vt ex duabus Academiis tanquam in colonias miſſi fuerint per omne tempus, ab initio, & fundamentis ſuis iactis in omnia terrarum regna veritatis acerrimi defenſores, & depulſores hæreſeos teterrimæ ad matris Eccleſiæ tuendam, ornandamque dignitatem.

Ab Artium & Diſciplinarum ſtudijs.

QVæ autem literarum ſtudia? quæ artium ac bonarum ſcientiarum genera? quæ denique doctrinarum, & diſciplinarum maximarum faſtigia deſiderabuntur, quæ Compluti, quæ Salmanticæ literarum ſtudioſi diſcere, & accuratè percipere non valeant Adoleſcentes? An Philoſophiæ, an Medicinæ, an Iuris vtriuſque Pontificij, Cæſareique? an poſtremò ſacræ cœleſtiſque Theologiæ? His in Academijs omnes artes diſciplinæque tractantur ſuis in gymnaſiis, ſuis ſtatutis horis, auditorum maximo numero incredibilique multitudine confluente. Vnde tanquam ex equo Troiano, magni Dialectici, Oratores abſoluti, Philoſophi præſtantes, Medici inſignes, ſingulares Iuriſconſulti, & Theologi conſummati ad ornandam augendamque Rempublicam Chriſtianam prodierunt. Quis enim locus? quæ ora? quis angulus, quæ Regum conſilia? quæ noſtræ Religionis Eccleſiæ? quæ Præfecturæ? quæ Pontificum ſedes celſiſſimæ, Doctoribus Complutenſibus, aut Salmanticenſibus vacuæ vnquam fuerunt? ſi Apollonius viueret, ſi Archytas Tarentinus, ſi Plato, ſi Pythagoras, ſi reliqui Philoſophi præſtantiſſimi in ſæcula tantarum acade-

academiarum feliciſſima incidiſſent, tæderet eos profectò ſuarum academiarum, tæderet eorum, in quibus antea acquieſcebant, muſæorum, præ Complutenſis, præ Salmaticenſis, præ vtriuſque academiæ ſummâ præſtantiſſimaque dignitate.

A Collegÿs.

AVgent Academiarum gloriam collegia plurima, in quæ alumni ſingularium artium, & diſciplinarum cooptantur. Dicatum enim eſt Compluti ſingulis artibus & diſciplinis ſuum Collegium præſtans & inſigne, ſuis redditibus fundatum, & præclarè conſtitutum ad eos alendos adoleſcentes, qui rei familiaris anguſtiis oppreſſi, niſi conditorum liberalitate alerentur patriis ſedibus ſe continerent in inopiâ & egeſtate ſua, neque quam ingeniorum vim & acumen ab immortali Deo acceperant, in Reipubl. commodum vtilitatemque conferrent. Et quanquam numero collegiorum Complutenſi præſtet Salmaticenſis academia, tamen non eſt mirandum, quod non Conditores academiæ, ſed diuerſarum Eccleſiarum Pontifices ad hæc Collegia fundanda ſuos animos appulerit. Neque verò tam æquabiliter conuenire poſſunt, & congruere tam mirificè, vt in aliquo rerum genere non vna ſuperetur ab altera propter plurimorum Principum ſtudia & opes ad augendam amplificandamq; Salmanticenſem academiam collata. Quanquam, neſcio quomodò iam ad æquandam magnificentiam Complutenſis academia videtur aſpirare multis iam diuerſorum Principum Collegiis adiunctis ad veterum, plurimorumque in dies rationem augendam, expectatione & ſpe, non fruſtra, vt res ipſæ teſtari Complutenſibus viſæ ſunt, iniecta. Quòd verò ad academiam conſtituendam ſpectat, ſimillimæ propè ſunt, & vt videmus, nomine, reque congruunt, ac mirifica agnatione continentur.

Obiectio.

AT locupletior & opulentior eſt Salmanticenſis Academia, redditibus magis aucta, magiſque amplificata: nec nego, ſed cum ea terrarum loca ſumptus maiores depoſcant, quod accedit, & additur ad præceptorum ſtipendia, ſpectatis ſumptibus & auctoritate, quàm Doctores ſuſtinent,

non

non habet magnum pondus & momentum ad Complutensis academiæ minimam imminutionem; cùm præsertim Compluti vilius emantur res, & non eo famulorum, & puerorum comitatu multo, Doctores prodeant in publicum propter loci mores vsitatos. Adde ferè omnes Doctores sacræ Theologiæ, cùm cathedram consequuti sunt, ita cæteris antiquitate præstare, vt multi ad Pastoris Martyrum clarissimorum sacerdotijs obtentis Ecclesiam aditum habeant. Quod igitur ex cathedrâ minus stipendij soluitur, id ex sacerdotij reditibus accrescit: vt propè pares pecuniarum numero genus Doctorum vtrumque censeantur. Quid quod plures cuiuscunque artis ac disciplinæ Compluti lauream accipiunt, inde maius lucrum, vberior quæstus accedit?

Altera Obiectio.

AT etiam Iuris Cæsarei facultate scientiaque excallunt Salmanticenses, à cuius cathedris fundandis abhorruit semper Cardinalis Ximenius. Non id negamus, si cunabula prima vagientis academiæ Complutensis memoriâ repetamus: cum decretis & sanctionibus eam prælegi facultatem, & explicari fundator ipse prohibuerit à litibus procul, & iurgijs alienus, & animorum saluti duntaxat, & Religionis amplificationi studens: sed iuris vtriusque sunt Compluti iam Præceptores insignes, & vtrumque studium, Salmanticam minimè contendentes, adolescentes consequentur, & tenebunt optimè propter cathedrarum accessionem factam, & stipendia satis opima legum interpretibus & maximis præceptoribus constituta.

Comparatio, & Epilogus.

QVare taceant Athenæ illæ bonarum artium inuentrices: taceat Alexandrina academia: taceat illa vetus Italia plena quondam bonarum artium & litterarum, quorum propter studiorum frequentiam celebritatemque magnæ Græciæ nomine cohonestata florebat. Taceant ferè omnes orbis terrarum academiæ, vbicunque fundatæ fuerint ac conditæ, quæ cum his duabus orbis gentium florentissimis litterarum emporiis, neque de Doctorum præstantia, neque de varia multiplicique litterarum scientiâ, neque de rectâ iuuentutis institutione, neque

que de ingeniorum acumine, neque de concursu frequentiaque alumnorum, neque de fructibus Christianæ Religioni allatis, neque de nominis immortalis gloria, vllo vnquam tempore, in contentionem diminutionemque descendent.

Comparatio demissionis cum Patientiâ.

NOn est in animo sic de patientia, demissioneque, duabus maximis virtutibus dicere, vt vnam alteri præponam: quod virtutes omnes, cœlestes sunt atque diuinæ, & ita copulatæ, & inter se connexæ, vt aliarum aliæ participes sint: sed ita in hac duarum virtutum laude versabor, vt quanta sint similitudine coniunctæ videamus, vnius & alterius ornamenta breuissimè conferentes. Nam si auctorem habet vtraque virtus, & principium suæ dignitatis Deum optimum ac maximum, qui Filium suum præceptorem & magistrum virtutum maximarum in hæc terrarum sola misit, quid vtraque virtute cælestius? quid illustrius, quæ suam ab immortali Deo traxit originem & primordia diuina? Si Philosophiam de cœlo vocatam à Socrate (quod olim sibi persuaserunt homines rudes, & ignari totius humanitatis) tanto in pretio & æstimatione tanquam disciplinam ad hominum vitam rectè constituendam plurimum valentem habuerunt antiqui, quibus laudibus afficiemus? quibus honoribus prosequemur? qua tandem religione virtutem vtramque ducem & Principem perfectionis adipiscendæ à Deo diuinitus hominum generi demonstratam complectemur? Ceciderat Lucifer ille ex altissimo dignitatis gradu in obscuram sempiternæ noctis regionem, temeritatis & insolentiæ superbissimæ tumore elatus, dum honores diuinos, & cultum & Religionem numini sempiterno debitam sibi audacter præripiebat & impudenter, & ad omnem iactationem & ostentationem genus hominum incitabat arrogans & nefarius. Idem nequissimus spiritus dux discordiarum, & seditionum omnium, omnibus iracundiæ facibus inflammabat hominum animos, & ardentioribus magis furoribus ad bella suscipienda, & ad strages & ruinas miserabiles edendas, ad iniurias omnes grauiter vlciscendas cæcos ac præcipites ruere faciebat, in animorum exitium ac pestem vltimam. Missus fuit è cœlorum sedibus Filius Patris æterni,

qui

qui demissionem mortales cunctos doceret ac patientiam, duplicem viam rectam & expeditam ad cœlestis aulæ patriam æternam ducentem, qui vnam ab altera pendere, summus cælestisque Magister demonstrauit & vinculo societatis mirabili deuinctam constrictamque, cum per omne suæ vitæ curriculum vna semper exercuerit, & in suis sanctissimis actionibus simul collucentes ostenderit, vt nunquam disiunctæ separatæque viderentur ambæ, spectaculum semper suæ magnitudinis & præstantiæ præbentes mirificum & insigne mortalibus. Vna quidem è patria cœlesti prolatæ diuina claritate splenduerunt, splendebuntque semper, & vt nihil humanum ac terrestre appetamus, sed diuinum ac cæleste demonstrabunt, & vt omnes fortunæ vicissitudines, & tragicos exitus fortiter & constanter toleremus: in quarum rerum vtroque genere inest demissio, ac patientia. Quoniam patria, & auctore, qui Deus est immortalis conueniunt, quò nos deducent vtriusque res præclarè gestæ, operæ pretium est animaduertamus. Ac nobis veniat in mentem, non horum, quos cernimus orbium cœlestium tanto fulgore collucentium, non ipsius infimi Lunæ globi, splendidissimique Solis cunctorum astrorum splendorem sua immensa claritate totos dies obscurantis, sed illius Empyrei, illius Beatorum domicilij, & sedis sanctissimæ Triados aulæ celsissimæ, quæ tum auro strata est purissimo, & ex auro splendidissimo mœnibus auri fulgore collucentibus circumdata: cuius portæ singulæ ex singulis margaritis fulgentissimis factæ splendent Agni immortalis luce collustrata: vbi nulla noctis obscuritas, nullæ tenebræ, nulla caligo interuenire potest, sed perpetua semper temperatione regio viget, & vere amœnissimo iucundissimoque floret ac nitet, & auræ suauissimè flantis mirifica lenitate recreatur. Ab hac procul membrorum omnis generis non lues solum, sed tentationes absunt: nec mali quidquam esse potest. Quid famem, quid pestilentiam, quid occasus & interitus nominem? nullius cuiusque mali minima species, nec adumbratio metuetur vnquam. Quamobrem nulla mœroris est, nulla perturbationis causa, sed studiis semper & immensis sempiternisque lætitiis Beati ciues perfunduntur, nullius rei indigentes, redundantes autem omnibus veris ac solidis bonorum cœlestium generibus in Dei sempiterni oculis & ore conquiescunt tanti numinis maiestate, incredibili ac diuina lætitiæ voluptate perfruentes, iisque sunt honoribus ornati, qui verè honorum nominibus digni sunt: Atque hæc gaudia capient,

pient, hos honores obtinebunt in omnem sæculorum æternitatem. Quod de patria superborum & iracundorum hominum dici nulla ratione potest, cùm malis omnibus, & æternis suppliciorum generibus omnes improbi, in tenebris semper iacentes & conflictentur & conflictabantur in perpetuum. Quod si patriam suam hoc sæculum, dum superstite sunt, homines ærumnosi ducunt, quid indignius hominis præstantia, quam animos ad cœli gloriam immortalem natos abiicere turpiter ac prosternere ritu pecudum intemperatissimarum ad res duntaxat præsentes, fluxas & citò perituras? Vide igitur qui demissionis amans, qui patientiæ studiosus esse velis, quid intersit inter harum virtutum, & vitiorum virtuti aduersariorum patriam. Iam verò cum de auctore demissionis & patientiæ, id est, de Deo optimo maximo, de præceptore totius absolutionis Christo Iesu constet, quid ad harum virtutum dignitatem illustrandam clarius esse potest? si tamen magnitudinem demissionis, si patientiæ præstantiam attentè considerare voluerint, quid humilitate, quid patientia sublimius reperiretur? Equidem cum sese demittentem hominem, & patienter iniurias tolerantem videat, inscius veritatis, hanc nimis fracto & angusto animo putat esse, qui se non vlciscatur, iniurias non vindicet, non spiritus insolentes, & inimicorum feritati parem feritatem non opponat. Quasi vero quidquam paruum, aut humile sit ducendum, si ad alterius exiguitatem & humilitatem comparatum sit, & cum collem editum & excelsum videmus ad montes altissimos & cæli prope ipsius æmulos spectantem, non humilem ac demissum agnoscamus. Cum igitur omne id quod magnum dicitur, è magnitudinis contentione petendum sit, quis dubitabit demissionis appetentes, qui ad cœlestem & immortalem gloriam properant, multo clariorem dignitatem & illustriorem consequutos fuisse, quam illos, qui leuem & inanem sæculi vmbram & imaginem consectari non desinent, & cœlitum splendorem, & illustre decus appetere nolint, & ad illud omnes corporis & animi neruos intendere, exempla sibi in omni genere eorum proponentes illustria? Qui insolentes & superbi sunt, nesciunt oculos ex infimis rebus attollere, & ad Beatorum amplos & excelsos gradus animorum aspectum referre; tanquam rusticani quidam & agrestes, qui in oppidulo humili & obscuro nati istorum facile principes locorum insolescunt: Qui vbi primum Hispalim, aut in aliam ciuitatem amplissimam &

ornatiſſimam veniunt, & in his oppidis florentiſſimis virorum ſplendorem, & ciuium diuitias, & multorum Principum magnificentiam vident, ſeipſos temeritatis & inſaniæ protinus arguunt, qui nec cum mediocri dignitate præditis hominibus ſe comparandos eſſe cernunt, & intolerandos illos ſpiritus, quos inſolentiâ temerariâ extulerant, deponunt, & abiiciunt ſine cunctatione. Quòd quidem in omni genere rerum cernere licet. Etenim quis eſt Philoſophus paulò ſanior, qui ſe, cum Platonem, aut Ariſtotelem, conſiderauerit, non protinus abiiciat? Quem Imperatorem ob rerum præclarè geſtarum gloriam inſignem non deterrebit ad Alexandri fortitudinem in orbe terrarum capiundo feliciter adiuncta fortuna? aut cuius Regis imperium, cum longè lateque ad vltimos terræ fines Romanorum ſpectante ditione potentiſſimâ conferre quiſquam audebit? idem vt per omnia pares ſint generatim & ſpeciatim demiſſio, patientiaque, virtutes clariſſimæ, de patientiæ laude dictum putate. Cuius Alumnos neque multitudo magnitudoque tormentorum, neque diuturnitas carceris, neque ſqualor & ſordes, neque fames & ſitis, neque bonorum ſpoliatio, neque cunctorum tyrannorum exquiſita ſupplicia ab officii laude clariſſima auocare potuerunt. Nam cum altiora mentis oculis complectantur, & illos clarior & illuſtrior honoris pulchritudo maneat, cruciatus omnes tyrannorum perferentes, nihil formidant in carcerem coniici, in ſqualore ac ſordibus iacere, corpori catenas inii ci, in equuleo torqueri, candentes laminas admoueri, capitis damnari, raptari ad equorum caudas alligatos, & vitam incendio, cruce, & omni crudelitate tormentorum adimi, cùm nihil ſit honorificentius, neque illuſtrius, quàm omnes pro Religione, pro Chriſti Ieſu gloria ſubire ſuppliciorum acerbitates. Si corpus deformetur, & excrucietur variis tormentorum generibus, in altero cœleſtis vitæ ſæculo pulchritudine immortalitatis decorabitur, & vita nullis ſæculorum finibus terminanda ſuccedet, Beatorum Principum ſemper fœlicitate, ſemper cælitum ſempiternâ gloriâ, & honoribus etiam nunquam perituris cumulanda. Sunt enim patientes (quemadmodum & demiſſionis alumni) magnâ Dei cognitione præditi, altius illorum animi extolluntur contemnentes ſui corporis, vitæ, capitis pericula, ad ſummam beatorum dignitatem, & ad Martyrum gloriam, & ſplendorem comparantes ſeſe, & ob eos, quos perferunt ſuppliciorum etiam inauditos cruciatus, facibus flagrantes ardentibus

bus incredibiliter efferuntur, neque conquiescere possunt tantæ dignitatis cupiditate succensi. Et quidem quemadmodum Magnates huiusce sæculi suis insignibus aurei velleris reliqui generis mortalibus excellunt, ita tanto interuallo præeunt patientiæ, demissionisque ornamentis affecti cœlites, vt suis honoribus & dignitatibus amplissimis illustrati, quamcunque non humanæ fortunæ solum, sed istius, quem aspicimus, solis astrorum principis claritatem obscurent. Quid enim interest inter Ermenegildum quondam Regem, & modo Martyrem inuictissimum? quid inter reliquos cuiuscunque dignitatis humanæ splendore claros, & inter illos minimos aulæ cœlestis Heroas, patientiæ luminibus fulgentes? Nullius est tantum flumen ingenii, nulla tanta orationis, scribendique vis, quæ non dicam ornare minimam tantæ dignitatis partem, sed neque adumbrare vlla ratione possit. Quod si ex sanctorum splendore dignitas vtriusque virtutis agnoscitur, quæ & quanta sunt Diuorum patientiâ, demissioneque æquabiliter præditorum exempla? quis vnquam ex flore Beatorum, non vtriusque virtutis immortali laude viguit? quis meritis vtriusque laudis illustribus non redundauit? Laudas patientiam B. Francisci in corporis pœnis perferendis acerbissimis, in conflictandâ carne, in domandis cupiditatibus, in faciendis itineribus æstate, hyemeque pedibus, in condonandis denique iniuriis, & tolerandis animi incredibili voluptate: recordare precor eiusdem quoque sanctissimi viri demissionem, à quo cognomenti consequutus fuit insigne, propter altas, quas in tantâ virtute radices egerat: recordare mirificam speciem clarissimæ sedis, socii sui animo diuinitus obiectam, qui mentis oculis cernere visus est subsellium cælesti claritate circumfusum, & in altissimo cœlesti aulæ loco collocatum supra plurimos diuinorum spirituum gradus clarissimos, & admiratus splendorem & claritatem aspecti subsellii magis mirari visus fuit, & cœlesti voluptate perfundi, simul atque accepit, Francisco tantum, tamque sublime subsellium propter illius admirandam diuinamque demissionem comparatum. Id temporis adit ad Franciscum socius percontari incipit parentem de opinione, quam de se haberet, & nihil de visione præsenti loquitur, nec minimum significat, cuius rei potissimum causa venisset, sed tanquam parentem rogare audet: Cui cum Franciscus respondisset, & summa fuisset responsi, vt nihil Francisco submissius esse, nihil ad illius demissionem addi

posse videretur. (Nam infra omnes homines, infra latrones grassatoresque viarum, infra homicidas, infra quodcunque sceleratorum hominum genus se posuisset, & omnium se pessimum constituisset,) comes responso sanctissimi Patris obstupuit, & cum obiiceret fore, vt istud credibile fieret nemini, addidit verus sui ipsius contemptor Franciscus causam, quo fidem faceret veri sciendi cupidissimo: Quia si in supra nominatis hominibus, quæ in me innumerabilia constant, Dei beneficia constitissent, magis illi profecto grati, magis sine dubitatione memores Beneficiorum fuissent acceptorum. Efferetis etiam demissionem sanctissimi Regis Ludouici in Xenodochiis inuisendis, & in pauperum abluendis pedibus, in curandis tractandisque vtraque Regia manu vulneribus, & ad inopiam, & squalorem, ad pedorem horridorum hominum pedes abiicientis sese, & aureum diadema, purpuram fulgentem, Regiam maiestatem prosternentis: conplectimini quoque mentibus patientiam illam, qua tot fecit itinera, tot maria transmisit, tot loca peragrauit terrarum, tantam militum suorum immunitionem, tantam pestilentia crudelissime grassante stragem editam, & reliquas calamitates, & clades acceptas, ac mortem suam tam æquo ac verè Regio animo pertulit. Commemorarem aliorum exempla multorum Christi Iesu militum, qui qua patientia fuerunt, eadem demissionis eximia præstantique laude viguerunt. Sed vos ex Christo Iesu fonte perenni & inexhausto, vt aliarum virtutum omnium, ita dimissionis & patientiæ exempla maxima stupendaque petetis; qui in ipso ortu, adituque vitæ suæ tantopere demisit se ad humilem porticum & ad pecudum duarum præsepe Dominus terræ, cœlique potentissimus. Atque eodem tempore, quantam rerum inopiam, quas hyemales pruinas, niues, & cæteras iniurias perpetitur? Octaua postea lux est à nataliriis, & vsque eo se demisit, vt non hominis, sed infimi serui peccatorisque, cum summa virtus esset, & absoluta sanctimonia, fortunam suscipere non recusauerit, circumcisionis signo & stygmate in carne sua sanctissima seruorum in morem impresso. At in hoc demissionis facto pulcherrimo, quæ dat mansuetudinis inuictæ diuinæque patientiæ documenta? non caro sanctissima rescinditur gladio sacerdotis? non altè acie gladii carnem penetrante discindenteque signum imprimitur? non sanguine multo abscissæ corporis partes profluunt? non puer Iesus dolorem accipit grauissimum? non perfert cruciatus

tus acerbissimos? Quid dicam de illâ eiusdem Domini demissione, patientiaque mirabili? cum tollitur in crucem in vrbe maximâ celeberrimaque, tanto concursu virorum ac mulierum, & inter duos interiectus latrones, & nudus & spoliatus vestibus, & probris, & conuicijs afficitur, vexatur, & laceratur, pendens ex arbore, lignóque sublato? An patientiæ laus non eminet, cum in crucem tollitur, & manus pedesque traiiciuntur dicitate clauorum? cum membra corporis disrumpuntur, dilaniantúrque adhibitâ vi, tensisque tanta inimicorum contentione brachijs, cum fel aceto permixtum omnium rerum Creatori bibendum tanta crudelitate porrigitur? Quid cum idem Dominus Matrem Ioanni, Ioannem matri commendauit, cum matrem relictam, discipulos desertos ac dissipatos, & inimicorum iniquitate latentes & abditos in latebris recordatur? Gradus eosdem, & pares profecto hæ duæ clarissimæ virtutes facere visæ sunt, & cum auctore & præceptore Christo Iesu, cum patria cœlesti, cum exemplis illustribus & honorificis dignitatem suam eadem propè æquabilitate demonstrare. Quod si paribus res suas vtilitatibus & emolumentis metiamur, quanta eædem virtutes æquabilitate ferantur, nemo non videbit, nam imprimis in suæ naturæ conditionem intuentes ambo, patientiæ, demissionisque studiosi, clariorem & illustriorem eam efficere conantur. Abiicere se non desistit demissionis amans, & patientiæ cupidus offerre se ipsum in apertum quodcunque periculum: cum demittens se se nouerit naturam suam ex limo & argilla factam, & in cinerem redigendam citius, aut seriùs, patefacere sibi modis omnibus studet viam, vt cælitum dignitatem, & immortalitatem consequatur. In qua etiam cogitatione versatur patientiæ cupidus: videt enim exiguum esse vitæ curricalum, & breuibus terminis circunscriptum: istud autem, quidquid reliquum est vitæ, innumeris telis fortunæ expositum, vt nihil sit hominis natura imbecillius, quæ vitro ipso fragilior, cum magis valere visa est, è medio mille casibus, & paruis sæpè offensionibus aufertur. Quid ni ergo agam, inquit ille, de vita diuturniore, æquandaque cum immortalitate sæculorum omnium, paucis sæpe toleratis cruciatibus, & in rebus aduersis retento robore ac magnitudine animi? Cum præsertim tàm bene adhuc sperata Beatorum immortalitate mecum agatur, qui liberet ex malis plurimis & miseriis istius vitæ, qui ex fortunæ acerbitatibus infinitis eripiat, & in beatorum felices, & æter-

nis bonis & gaudijs redundantes sedes æternas immigrent? Quid me efferam, clamat humilis, cum homo cum vento ipso, cum fumo, inanissima huiusce sæculi gloria conferatur? Quid honores & dignitates appetam breui perituras, passimque ruinis grauissimis expositas? Illi me delectant honores, illæque cœlestis aulæ immortalibus ornamentis illustratæ dignitates sempiternæ. Patientiæ Christianæ rigidus ac seuerus cultor in eundem modum quoscunque honorum gradus Principes & Reges huiusce sæculi pollicentur ac deferunt, aspernatur & abiicit, verissimorum & solidorum Dei immortalis honorum infinitâ cupiditate flagrans. Quemadmodum igitur ille vestitus sericos, cultum corporis pretiosum, amplissimas ædes, palatia ebore & auro obducta, gregem famulorum præeuntium & sequentium, titulos omnes, & insignia honoris humani; pro celsioribus honorum gradibus contemnit, & incredibili animi magnitudine repudiat; ita patientiæ laude commendatus, dum offeruntur ei voluptates, & iucunditates huiusce sæculi, studia summorum Principum, & gratia Regum clarissimorum, salus & incolumitas cum diuitijs & opibus, cum accessione fortunæ, & amplificatione status florentissimi, omnia hæc alacritate summâ despicit, & corpus in medias flammas, in gladios districtos, & in securim intentam, in omnes tyrannorum cruciatus obiicit & opponit: & nihil sibi iucundius videri potest, quàm morte sua repræsentari sibi dignitatem Ecclesiæ, gloriam & decus immortale Christi Iesu. Sed quid non agent? quid non contendent demissione patientiaque præstanti præcellentes viri, qui ijs virtutibus cumularunt & auxerunt maximas diuinæ virtutis opes, & thesauros absolutæ sanctitatis infinitos? Nescio enim quomodo Deus ipse, de cœlorum sedibus altissimis benignioribus amoris & indulgentiæ paternæ oculis vtrumque genus hominum tolerantium omnia, seque studiose demittentium aspicit, vt eisdem semper adesse, eorundem animos locupletare, cum eisdem oblectare sese, & tanquam in cœlestium deliciarum viridarijs iucundissimis versari, floresque & suauitates innumerabilium ornamentorum adamare, tantam vim & magnitudinem odoris diuini percipere, & eam præsentia sui numinis nouis in dies, & maioribus incrementis cumulare non desistat. Nunc si non aliud attulero, nisi virginis exemplum Mariæ, eo contenti precor estote: Neque enim plura datur nobis afferendi facultas propter temporis angustias, & immen-

immensum rerum pelagus, quo obruemur, nisi de industria præciderentur, quæ properantis orationis cursum sua multitudine retardarent. Nam quæ ex omni cœlitum flore, omni genere virtutum virgine Maria præstantior? in quam potissimum Deus immortalis ab infinita sæculorum omnium æternitate ad Filij sedem & tabernaculum deligendum oculos coniecit. Quam virginem integerrimam Filij matrem, parentem generis humani, præsidium & anchoram nostrarum rerum, ianuam gloriæ cœlestis appellamus, & prædicamus, pro suis maximis & singularibus meritis, summo studio, ac religione tantæ Beatorum Reginæ flagrantes. At virginem hanc ad tantæ sanctitatis laudem, ad tantam Matris Dei sempiterni gloriam ostendendam, nonne demissionis præcipuè laude mirandam, præ cæteris ex infinita muliebris cœtus suauitate, virginibus delegit? At hanc eandem, quemadmodum omni patientiæ studio exercitam, ita animi robore, ac magnitudine mirifica præditam, à summisque laudibus & ornamentis cumulatam, ab illo potissimum tempore, cum gladium suppliciorum, & cruciatuum cunctorum Symeon sanctissimæ Virgini prædixit, accepimus & legimus. Gloria Beatis Martyribus & demissionis honore præstantibus, & gradus amplissimi inter alios Heroas & magnates cœlestes præcipui & singulares præstituti, declarant vtriusque virtutis & æqualem dignitatis sedem, & decus immortale consequutum. Considerate, quo euecti fuerint, ad quem locum cœli sublimem ascenderint, quod fastigium & sublime culmen obtinuerint, qui à nobis commemorati sunt oratione præsenti sancti, sanctæque omnes. Et cum B. Francisci sedem altissimam, cum Regis sanctissimi Ludouici gloriam excelsam, cum aliorum patientia & demissione florentium gradus celsissimos cogitaueritis, cùm virginem Mariam, cœlorum Reginam & Imperatricem diuinorum spirituũ, cum Christum Iesum propinquum solio sanctissimæ Triados, & in illis sedibus, diuinisque domicilijs supra sanctorum omnium cœtus demissionis & patientiæ suæ insignia longè lateque collucentia, & harum virtutum titulis & stemmatibus decoratum, eundem Filium Patris æterni contemplati fueritis, vtriusque, mihi credite, virtutis studio insatiabilique cupiditate flagrabitis, & quæ à nobis prædicta sunt, de tantarum virtutum æquabilitate planè fraterna in animo condenda potissimùm & præclaris actionibus comparanda constituetis: vt quam patientiæ demissionisque laudi-

bus ornati cœlestes Heroes sedem sunt dignitatis amplissimam consequuti, eandem vos æmuli & imitatores egregij omni studio, labore, vigilantia, assiduitateque consequamini. Quod vt obtineatis, quemadmodum optimus quisque niti ac contendere debeat, præter laudes harum virtutum, quæ ad auctorem præcipuè, & ad patriam cœlestem, & ad vtilitates maximas, & commoda vera ac solida, & ad incrementa plurima, progressionesque palam in diuinæ sanctitatis via aspectas, ad beatorum honores, & ad gloriam immortalem, tot sanctorum illustribus exemplis contentam pertinet, oblectate vos etiam, pascite sensus & animos vestros sanctissimæ crucis trophæis monumentisque cœlestibus, quæ sunt tantarum virtutum stemmata celsissima; & cum in Ecclesiæ celebriore parte, in templis, in aris, non modo in parietibus nostræ salutis trophæa, crucis scilicet monumenta videritis, & ex ipsa cruce pendentem Christum Iesum, summo studio ac religione à Christi cultoribus suspici suppliciter ac venerari. Cum eiusdem insignibus diademate Regum & tiara Pontificum Romanorum ornari, cum salutem, cum vitam nostram, cum gloriam, cum honorem & decus Christianorum crucem ipsam dici, & prædicari aspexeritis & audieritis, altius mentis oculos tollite, & lustrate sedes omnes, lustrate cœtus & ordines Beatorum, & ad Reginæ vtque cœlorum filijque cunctis aulæ cœlestis ordinibus magnificentissimè gloriosissimeque præsidentium, vtrumque insigne solium penetrate celeritate mentis incredibili, & quoties militantis & triumphantis Ecclesiæ sedes honorificentissimas peragraueritis, toties vobis patientiæ demissionisque trophæa non poterunt non occurrere monumentaque gloriosissima, vt illorum præsidiis, quasi pennis duabus elati in cœlestem Beatorum sedem læti, & exultantes euehamini.

Pugna Dauidis cum Goliath comparatur.

NVlla res est, quæ maiorem vim habeat ad hominum vitam rectè constituendam, ad eandem ab otio, vitiisque omnibus ad laboris & veræ laudis studium traducendam, quàm clarissimorum hominum, & eximia virtute præditorum exempla pulcherrima. Est enim exemplum viua quædam, & expressa rectè factorum imago, & simulachrum illustre cunctis ad laudem aspirantibus propositum semper ad imitan-

itandum, quo optimus quisque magis inflammatur, & sui
pè prorsus immemor præstantia tantæ magnitudinis ad
rtutis actiones præclarè suscipiendas excitatur. Quod si sta-
as fortissimorum Ducum, in celebrioribus olim & altiori-
is locis statutas esse veteres magni ad Reipub. amplificatio-
em interesse putauerint, & illos potissimum, qui de patria
ene meriti fuerunt, viuos sæpissimè, sæpius mortuos propter
ræclaram sui nominis memoriam posteris relictam commen-
abant: cur sanctissimorum Heroum, & illorum potissimùm,
ui confectis huiusce militiæ stipendijs in beatam illam cœ-
estemque patriam ascenderunt in laudibus debitis ad recor-
lationem illorum excitandam imitandamque factorum glo-
iam illustri testataque virtute celebratam iuuentuti non pro-
ponemus? Comprehendite animis, Auditores, factum Daui-
dis, victoriamque de Goliath immani, truculentoque Gygante
reportatam. Ille superbissimus & insolentissimus Goliath
præter cæteros exercitus sui milites audaces & insolentes tan-
ta temeritate & furore mentis præceps ferre visus est in opti-
mum quemque fortissimumque generis Iudæorum militem
ac Ducem, vt nullo discrimine fortissimum ad præliandum
audacter prouocauerit & insolenter. Ille erat corporis statura
magna, alto corpore, lateribus vastissimis, mole planè gygan-
tis horribili, cum gladio accinctus, cum hasta fulgentique mu-
crone cædem & internecionem omnibus minitans, lorica for-
tissima & latissima, & cæteris omnibus armis munitus & instru-
ctus, toto ore spumas agens, ex oculis, ex vultu flammas spi-
rans, & ex imo pectore crudelitatem & feritatem anhelans ad
præliandum audacissimum fortissimumque lacessebat Iudæo-
rum. Illi, qui bestiam tam terram, tam horribilem, tam im-
manem non aspexerant vnquam, tremere, nec audere ad di-
micandum prodire, fugere omnes, ac recusare certamen, & in
ignominia & infamia versari, qui tantæ belluæ, qui se oppo-
neret, & conatus & impetus sustineret, qui audaciam feroci-
tatemque eius frangeret, reperiebant neminem. Quid ageret
Saul, qui summam imperij tenebat, qui Regni Iudeorum gu-
bernacula tractabat? tantam inferri ignominiam sui generis
hominibus, & populo Dei sempiterni tantis in delicijs habito,
tantis honoribus affecto, tantis victoris, & victoriarum claris-
simarum insignibus præcellenti, tantum probrum & dedecus
inuri pateretur? O summam Dei immortalis laudem! O mi-
randam diuinorum consiliorum rationem! Quem minus pu-

tares, & parum ad arma tranctanda idoneum diceres, prorsus rei militaris inscientem; qui neque arma induerat, neque gladio se accinxerat, neque militum campos, neque acies instructas viderat, qui ruri semper egerat, & pascendis ouibus occupatus ad singulare certamen, dimicationemque iucundam, præter spem hominum & opinionem vltro offert sese; ac deuouet ad Regis voluntatem, vt prouinciam sibi demandet & deferat. Addit paratum se esse, in medium campum prodire, & cum teterrima bellua aperto Marte confligere, & quidem non gladio, non telis, non armis alijs militaribus, sed funda, lapide baculoque esse decertaturum sese, & superaturum sine dubitatione contemptorem generis sui, & honoris diuini pollicetur. Cernite igitur & oculos in medium campum conijcite, & Goliath, illis lateribus, illa magnitudine corporis, illa mole membrorum omnium, illa postremo superbia ferocitateque sua contemnentem Dauidem, & gloriantem in viribus, in fortitudine sua, & conijcientem probra multa in Dauidem, qui ausus fuisset periculosi certaminis partes suscipere corpore exiguo præditus, & contemnendus ad aspectum oculorum. Cum belluam Golioth aspexeritis, aspicite Dauidem etiam parua corporis statura præditum sine armis, sine gladio, sine telo procedentem in medium, nihil de se iactantem, Dei immortalis viribus nitentem non suis, & victoriam sperantem diuini numinis cœlesti virtute fretum. Oculi omnium in vtrumque coniecti erant, & pugnæ dubium euentum expectabant. Primùm Goliath irridere Dauidem, aduersari non pauci milites quasi puerum & nihil ad Goliath comparandum, simul aspernari: Iudæi rem omnem immortali Deo commendare, & ex illius diuino robore exitum fœlicissimum sperare. Quid plura? summa cunctorum exspectatione concurritur, & vix Goliath ictum intendit, cum inanis excidit conatus, planè puncto temporis apparuerunt inanes risus, inanis iactatio & ostentatio superbissima, inanes motus corporis, inanes spes, & cogitationes, inanes postremo voces, quas effundebat: cum statim Dauid, vix lapidem iacere visus est in Dei immortalis nomine, cum saucius turpissimo letho cecidit Goliath resupinus, horrendo armorum strepentium sono, prodigiosa illa sui corporis gygantei mole, multum spatij terræ occupans. Accedere continuo Dauid incredibili animi magnitudine præditus, arrepto gygantis gladio, caput à ceruicibus abscindere; Philistæi continuò terga

vertere;

vertere; Iudæi conclamare victoriam, adoriri fortiter aduersarios, insequi celeritate magna fugiẽtes inimicos, sparsos iam, & dissipatos, confusos & perturbatos vehementer, & spem salutis in incitata fuga ponentes, partim vulnerare, & à lateribus & à fronte cædere innumerabilem multitudinem, & stragem infinitam edere, necare denique ferè omnes, præter illos, qui potuerunt euadere pedum incitata celeritate. Conferte nunc vastitatem gygantis Goliath, cum exiguitate corporis Dauid, ferocitatem gygantis, cum mansuetudine pastoris, elationem illius, cum istius demissione, illius iactationem, cum istius in diuino numine collocata spe, gladium Gygantis, cum funda Dauidis, hastam cum baculo, arma denique cum lapidibus, galeam cum pileo segmentato, loricam cum pelle caprina, incitantis gygantis animum, cum pacato sedatoque Dauidis, impetum Goliath, cum Dauidis animo, illum victum, Dauidem victorem, exercitum Iudæorum insectantem copias Philistinorum, illorum fugam, cædem, & strages plurimas, cum addito Iudæis animo, cum perseuerantia persequendi copias Philistinorum, cum spolijs, & victoria reportata, denique causam aduersariorum victam, alteram integram ac florentem, & Dei numen & præsentiam ostentantem. Quod factum gloriosius reperiri potuit ad immortalis Dei gloriam prædicandam? in quo cum ageretur gloria tanti Domini, quam hostes imminuere conabantur & infringere; cùm ageretur decus illustre maiestatis eiusdem Dei sempiterni, quod superbissimi homines abijcere nitebantur & delere, per gygantem immanissimum insolentissimumque; cum denique dignitas ageretur tantæ celsitatis, multis antea victoriarum trophæis, immortalitate sæculorum omnium testata, quam ex hominum animis, ac memoria tollendam, & obliuione sempiterna obruendam hostes ijdem curabant, sic illam Deus ipse auxit & amplificauit, & posteritati commendandam vnius Dauidis facto pulcherrimo tradidit, vt non buccinarum clangore, non tympanorum sono, non vtriusque exercitus collatis signis, non viribus Martis infestis, sed vnius hominis manu, vnius pastoris virtute, vnius inermis lapide proiecto percusserit, oppresserit, & cæsum prostrauerit resupinum in terram. Factum est istud præstantissimum, plenissimum gloria, plenissimum diuinæ Maiestatis honore, & illius simile, cum mulieris vnius virtute fugauit copias Assyriorum innumerabiles & obsidione acri vehemen-

hemen

hementique ciuitatem in extremas angustias adductam liberauit occiso prius superbissimo teterrimoque Holoferne Duce. Non equidem Deo optimo ac maximo opus est exercitibus omni copiarum genere abundantibus, non eget ille peditibus, non equitibus multis, non apparatu magno, militaribusque instrumentis ad debellandas capiendasque sibi inimicas & infestas gentes. Quemadmodum schachidos collusor scientissimus vno pedite multorum stragem edit militum, & campum sibi patefacit ad Reginam constituendam, & includendum opprimendumque aduersariæ factionis Regem, & quacumque illum deducit perruptione facta, in sedem altiorem impellit, illos de suis sedibus depellens, alios fugans & rapiens, & quacumque transmittit, in multorum funeribus exultantem & triumphantem peditem in eum vsque locum altissimum perducit, ac prouehit gloriosè, vt post stragem editam, & exercitam carnificinam de Rege victoriam gloriosam reportet: sic equidem Deus immortalis non ferri viribus, non vtriusque exercitus acerrimo congressu, sed vnius hominis, vel potius pueri, in bello nunquam versati, vnius pastoris in caulis, & in camporum apertis æquoribus vagantis, & pascentis ouium sibi commissarum gregem, inermis prorsus, lapidis iactu, victoriam & insignia reportauit victoriæ præclarissima. O gloriam æternæ maiestatis celsissimam! O decus omni laude prædicationeque celebrandum! O vim ac potestatem Dei immortalis robore ac virtute plane celeberrimam! Quid aliud agimus? quid aliud contendimus inscij, & ignari veræ solidæque gloriæ, nisi Dei diuinum, & immortalem honorem? quo cum actiones nostras, mentes & animos contulerimus, cum magis destituti videamur, maioribus auxilijs, & opibus muniti semper esse videbimur. Istius Dei gloriam spectans Moyses, hanc appetens, & contendens, quot signa Ægyptiorum sedibus admiranda, sempiterna recordatione dignissima fortis & inuictus edidit? Quod per mare immensum & formidandum fluctibus ex vtraque parte muri instar consistentibus, ad transmittendam gentem suam iter patefecit, quanti roboris ac diuinæ virtutis fuit? Michael ille cœlestis, prauitate Luciferi concitato tumultu, & orto bello grauissimo teterrimoque, nefariorum spirituum conspiratione scelerata acies hostium instructas honorem sibi arrogantium, & immortali Deo insolenter eripientium profligauit, & ad inferorum sedes deturbauit,

uit, deijciens vnà sceleratissimum eorum ducem Luciferum
tanti sceleris consortes nequissimos, vnius duntaxat Dei im-
ortalis nomen implorans. Appetijt gloriam diuinam Lucifer,
spoliatus fuit, quam consequutus fuerat liberalitate tanti
Domini. Pulcher erat, & admirandæ pulchritudinis magnitu-
ine, postea deformis factus, & omnium, quæ fuerunt in poste-
um fœdissimus. In summa gloria futurus erat, si creatori suo
aruisset, dedecoris & ignominiæ notam maculis omnibus in-
stus sempiternam subijt. Æternis gaudijs perfrueretur, si in fi-
de Domini permansisset, ab auctore deficiens in luctu & squa-
lore perpetuo iacebit. Princeps esset innumerabilium diuina-
rum Mentium, dux deinceps & auctor totius sceleris & impie-
tatis in ruina fuit semperque erit. In gaudijs & lætitijs immor-
talibus futurus erat: postea supplicijs & flammarum ardoribus
nunquā excruciari desinet; amicissimus extitit diuinæ maiesta-
tis, capitalis ab illo tempore post nequitiæ defectionisque suæ
prauitatem factus fuit inimicus. Quid amplius? discordias, ini-
micitias, bella nunquam habere desinet cum hominum genere,
honoris diuini studiosorum: cuius si vis speciem & similitu-
dinem aliquam expressam habere, intuere mentis oculis Go-
liath imaginem Luciferi, & Dauidem Michaelis effigiem & si-
mulachrum insigne cum gygante teterrimo pugnantem. Il-
lum intuere virorum inopiam superbissimè exprobrantem;
hunc solummodo Deum colentem ac metuentem: illum laces-
sentem fortissimum quemque de se multa temerè & insolenter
iactantem; hunc pro populo Dei, & pro tanti Domini honore
pugnare desiderantem: illum armis fulgentibus munitum,
prodeuntem in medium; hunc inermem omninò: illum cum
Galea; hunc cum pileo segmentato: illum munitum Lorica
fortissima, hunc pastoritia amictum pelle: illum accinctum
gladio; hunc neque gladium, nec vlla quidem arma gerentem:
illum cum accerrimo fulgentique telo, hunc cum baculo pa-
storum vsitato: illum armis omnibus; hunc cum lapide duro &
aspero: vtrumque postea paratum ad dimicandum, sed illum
cum probro multo ac dedecore cadentem; hunc cum summa
gloria & honore caput à gygantis ceruicibus abscindentem. In-
tuere postea fugam aduersariorum, impetus Iudæorum, victo-
riam, lætitiam, plausum, & acclamationē. Quid hoc gloriosius
ad immortalis Dei honorem sempiternum, & ad Dauidis decus
maximum accidere potuisset vnquam? sed videamus iam facti
pulcher-

pulcherrimi plurimas vtilitates, plurimos à populo Iudæorum fructus perceptos. Liberati imprimis fuerunt illorum timore, quo perculsi fuerant animi omnis generis Solymorum: Atque ipse Saul, qui in magno metu fuit, qua solicitudine, quibus curis & anxiatibus liberatus? Iam verò cum à se tantam turpitudinis labem omnes repulissent, cum Goliath inania verba cecidissent, cùm superbissimi Gygantis spiritus fracti, compressique fuissent impetus furentes, quis se tanto robore diuini præsidij, munitæ genti, nisi temerarius prorsus ac furens esset, auderet opponere? Mitto hic hostibus ablata spolia, detractas vestes, direpta castra, gladios, tela, cæteraque arma & instrumenta militaria capta. Relinquo cibaria, commeatum omnem, quem in castris hostes reliquerant, pecunias, diuitias, argentum, aurum, res alias magni pretij & æstimationis, quas secum comportare homines solent. Omitto denique quidquid ex victis victores adipisci consueuerunt beneficio fortunæ, & prædas omnes, quibus locupletati exultantes ac triumphantes reuertuntur in ciuitates. Vos cogitate si magni salutem habetis, si magni ducitis parentum & ciuium incolumitatem, si filiorum vitam, si bona, fortunas, tecta, templaque conseruata, quantis periculis liberati estis, quibus gladijs hostilibus, qua crudelitate, furoreque superbissimorum hostium, qui in vos irruerent, & iugularent ad vnum omnes? & quod Iudæi fecerunt, saltem fecissent sine dubitatione, vt huc illucque iactantes gladios Iudæos omnes fugientes partim vulnerarent, partim cederent, & cadauerum cumulo camporum terram operirent. Inde in vrbes defensoribus carentes propter stragem factam inuadendes parcerent filijs vestris, parcerent vxoribus, abstinerent manus à parentibus? non imbuerent gladios occurrentium cruore virorum ac mulierum? qui mulierum eiulatus? qui ploratus? quæ postremò sanguinis vbique per vias, per plateas, in domibus ipsis, & intra palatia, cubiculaque omnia latissimè manantis flumina? ædes, templa, loca omnia diriperentur, & in vestris bonis auarissimè rapacissimeque milites exultantes secum omnia exportarent in suas patrias sedes. Quid cum polluerent templa, cum res sacras contaminarent, cum auro diuitiisque omnibus locupletati vestras ædes & sacras, templa partim euerterent, ac diruerent, & aliquot in seruitutem adducerent, vitam acturi semper miseram & ærumnosam? Iudæi, Iudæi inquam facto Dauidis pestem horum malorum omnium in hostes

ſtes conuerterunt, & quam perniciem ſuis rebus, vitæ, tectis, & templo machinabantur, in excidium ſuum recidiſſe cognouimus. Cedant, Auditores, Romani Dauidi fortiſſimo, qui quamquam multas victorias ſingularium virorum fortitudine conſequuti fuerunt, tamen neque magnitudine rei præclarè geſtæ, neque multitudine commodorum, neque gloria nominis comparari, neque finis in Deum immortalem relati celebritate, cum præſenti Dauidis egregio facinore conferri debebunt. Cedat factum Torquati clariſſimi fortiſſimique viri, qui Galliam laceſſentem inſolenter ad dimicationem ſua virtute ſuperauit. Cedat factum Horatij Coclitis, ex vltima pontis parte phalanges aduerſariorum plurimas ſua fortitudine ſuſtinentis, & refellentis vehementiſſimè, donec à tergo ſuorum opera Romanorum porta euerteretur, dirueretur que, & ipſe de ponte flumen in altiſſimum ſeſe deijciens, quanquam armorum pondere preſſus, nando euaderet ad ſuos: Cedat denique, vt alia omittamus veterum monumentis conſignata, factum M. Horatij fortiſſimi ciuis, qui duobus occiſis Curiatijs, ipſe ſolus tribus obſtitit fratribus, & qua ſcitis calliditate ſimilis fugientis, & ad propinquiorem inſequentem conuerſus, vnumquemque ſuperans deſperatam à Romanis victoriam, ex hoſtium manibus eripuit. Omnibus iſtud Dauidis factum glorioſum & immortalitate digniſſimum tenebras & noctem obſcuriſſimam offudit. Vt enim cętera prætereamus, vel hoc quis non videt, reliqua facta armorum vi præſtantiam ſuam obtinuiſſe, iſtud nullis, vt prædiximus armorum nec telorum fulgentium, nec diſtrictorum gladiorum robore præſtitum fuiſſe. Qua de cauſa clarius, & vel hoc ſolùm nomine commendandum ſæculorum omnium memoriæ ſempiternæ. Quod ſi non has vtilitates commemorare potuiſſemus communes omnis generis Solymorum, ſed proprias Dauidis, & ad illum potiſſimum ſpectantes, dignum eſſet factum iſtud procul dubio cunctarum gentium ac nationum prædicatione commemoranda. An ille ſeipſum non conſeruauit incolumem? non occidit Gygantem hoſtem importunum infeſtiſſimumque? non vitam ex illius gladio diſtricto, populoque imminenti eripuit? non hoſti mortem attulit exercitu vtroque ſpectante? non Regem cura ſolicitudineque liberauit Saulem, & ad bene de diuina miſericordia ſperandum cuiuſcumque ordinis mortalibus quaſi ſignũ in ſublime capite Gygantis elato, ſuſtuliſſe viſus fuit? non deſperare de victoria coegit ſta-

tim

tim innumerabiles aduersariæ partis milites ac duces, & in fugam sese conijcere relictis castris & occisis eorum multis millibus? Non vxorem Michol filiam Regis duxit vxorem sui præstantissimi facti robore ac magnitudine comparatam? non postremo immortalem sibi nominis gloriam comparauit nullo vnquam posterorum ætate delendam? Ab hoc etiam pulcherrimo facto virtutes planè Regiæ, Regia dignitas, & sedes Regis adipiscenda celsissima prædici visa fuit, & Dauidi merito quidem suo deferri. Quem paucis post sæculis gentes Solymorum in Regis Solymorum altissima sede collocatum aspexerunt, & summo honore ac veneratione fuerunt prosequuti. Quid splendoris, quid honoris, quantum gloriæ florere visum fuit in Dauide ab illo tempore, cum prostrauit in terram, confecitque Gygantem Goliath? Plus equidem quam cum pastor in solitudine, per campos & nemora, per valles & per syluas pascebat ouium suarum gregem, & ad pascua & ad aquas hyeme & æstate diligens & assiduus agebat. Considerate, quæso, Dauidem pastorem, & Regem diuersis temporibus, & cum ex hoc facto primordia ducta fuerunt honoris dignitatisque celsissimæ, altius equidem exitum pugnæ felicissimum prædicabitis. Erat ille pastor vitam agens in agro, nemora, valles & campos peragrabat, totas hyemes, niues & pruinas, & cæteras tempestates perferrebat; æstus vero tempore grauissimos Solis ardores, & caloris molestias: humi iacebat, & sæpe stans magnam noctium hyemalium, & sæpe turpulentissimarum partem baculo nitens transigebat. Tum cum maximè vestitus erat, pileum segmentatum in capite gerebat, pellem caprinam in corpore, perones in pedibus, cum manticulis a fronte & à tergo pendentibus ad victum quotidianum: quem si ex pastorum communibus escis æstimare debemus, panem & durum admodum, qui satis esset ad infringendos dentes & alia, panis condimentum conijcere debebimus. His delitijs, his suauitatibus abundabat in pastoris vita agresti, ferinaque. Cùm verò ab agro ad aciem, ab ouium custodia, ad rem militarem dono ac munere diuino fuit vocatus, quæ fecisse putatis fundamenta vitæ in reliquum tempus lautioris elegantiorisque degendæ, Regiæ etiam & excelsæ dignitatis, ad quam aspirauit, & progressu temporis euectus fuit? Quem in solio celsissimo sedentem, summo cum imperio, maiestateque maxima Magnatum & Principum aulæ suæ clarissimorum splendore illustratam, imperantē tanta cum dominatione, tot

populis

pulis & vrbibus & prouincijs Solymorum ditioni subiectis; gentem diademate gemmis illuminato splendidissimis & m sceptro cæterisque Imperij potentissimi insignibus deratum contemplamini. Adite aulæ Regiæ reliquum apparatum & splendorem; ædium maximarum elegantiam & magnificentiam; escas accuratione maximâ apparatissimas & alde structas; tot administrorum diuersis fungentium in aulâ Regiâ officijs, multitudinem, & florem, ritus & ceremonias aulicorum, cultum & honorem omnem tantâ cum demissione Regiæ maiestati tributum. Quibus cum omnibus honoraretur Dauid, & ab huiusce victoriæ secundâ fortuna fundamenta iacta fuerint, vt explorata magnitudinis & tantæ celsitatis auguria planè apparuerint; nihil est profecto, quod de huiusce gloriosissimi commodis dubitemus. Sed ad vtilitatis, ad Regiæ dignitatis partes eximias & gloriosas, lætitiam cunctorum, gaudium & voluptatem Regis Saulis adiungite. Mihi equidem illam consideranti occurrunt victoriarum maximarum effusa gaudia lætitiæque gestientes. Videor enim audire occiso Goliath, & humi iacente gygante truculentissimo cunctorum clamores Solymorum sublatos in cœlum? Quæ vociferationes, qui clamores militum, quæ lætitiæ, dum se vident ex hostium manibus ereptos? Quemadmodum Dauid deductus fuit ad Regem Saulem, spolijs gygantis ornatus, & capite in hastâ inhærente rectâ & excelsâ, elatoque in sublime, vt cunctorum oculis aspiceretur Solymorum. Quanta voluptate præirent multi, consequerentur alij? qui comitatus, omnium splendore decoratus Principum, & Heroum Iudeæ potentissimorum? quibus tibiarum cantibus? quo concentu, & harmonia? qua vocum mirificè concinentium suauitate? quæ laudes, qui honores tributi? quæ conuiuia apparatissima, magnificentissimaque? qui dies postremo festi consequuti? species sanè videretur & imago dierum, qui solenni pompa & agmine perpetuo, & à porta præcipua in capitolium vsque, cùm triumphum gloriosum Romani Imperatores agerent, toto sese ad spectaculum S. P. Q. R. effundente, celebrabantur. Atque si mentis oculis Solymæi intuerentur, cuius illa victoria spectaculi species esset, & adumbratio, si Deus optimus, ac maximus mentis oculos aperuisset ad agnoscendam inuolucris & tegumentis occisi Gygantis à Dauide veritatem contentam, quibus gaudijs afficerentur? quibus lætitijs gestirent? vix apud se essent tanti boni magnitudine perspecta.

Goliath enim dæmonem teterrimum vincendum ab Assertore Iesu; Dauid ipsum Messiam vindicem humanæ libertatis Christum Iesum, in hominis formâ atque figurâ latentem; victoria libertatem generis hominum, salutem cunctorum, dignitatem in pristinum statum Messiæ inuictâ virtute vindicandam prædicebat: quo nihil, neque ad Dei immortalis gloriam, neque ad humani generis salutem, neque ad orbis terræ lætitiam & voluptatem incredibilem videri poterat appositius. Christus enim Iesus in humili porticu atque contemptâ, ruinosâ ac malè materiatâ sedem sibi delegit & domicilium, nullis armis, neque copiarum pedestrium, neque equestrium fragore, sed lachrymis, frigore, & egestate rerum extremâ, & tolerantia summa, cum perenni humani generis hoste prælium accerrimè committens, victoriam gloriosam ac cœlestem inuicta virtute reportauit. Puer erat Dauid, puer Iesus ipse: Dauid inermis prodijt in campum, sine armis, etiam sine gladio: Iesus nullo apparatu militari, nullis telis descendit ad dimicandum: Dauid funda & lapide duntaxat cum Gygante congressus est; Iesus lacrymis, indigentia rerum, & cœlesti tolerantia cum dæmone nequissimo conflixit: Goliath cecidit humi resupinus; importunus gygas dæmon hostis humani generis infestissimus cecidit mille plagis ac vulneribus concisus: vita Iudæorum, salus & dignitas restituta fuit virtute Dauidis; incolumitas generis hominum, vetus florens, & secunda fortuna reddita fuit & vindicata in veterem statum à cœlesti ac diuino robore Christi Iesu: victoria Dauidis, magnis laudibus, gaudijs, & lætitijs omnibus, cunctorum ordinum, & Principum plausu mirifico celebrata; victoria celebritate Natalitiorum deportata, suauissimis diuinarum mentium cantibus, aduentu pastorum, & Regum ex disiunctissimis terrarum partibus in Bethleemiticam vsque porticum venientium decorata fuit magnificentissimeque cohonestata. Quamobrem ferreus est ille, & omni diritate terrior, qui gloriam huiusce sæculi fallacem, honores fluxos & perituros, non immortali diuinæ maiestatis gloriæ, ornamentisque sempiternis dignitatum cœlestium posthabendos curauerit. Quem enim superbum, & insolentem demissio Dauidis, quem cultus & honos tributus immortali Deo, quem in Deo positæ spes, defixæque cogitationes, quem adeptæ victoriæ gloria, quem immortalitatis adepta fama, quem cœlorum sedes æternæ domiciliaque istius facti pulcherrimi magnitudine adum-

adumbrata commouere non potuerunt? latere nequenquam parum etiam sacrarum literarum peritum Dauidis factum insigne præcellensque potuit? Quid ille egerit, quemadmodum gygantem inuaserit, & prostrauerit resupinum in terram, & caput à ceruicibus absciderit, propter gloriæ præstantiam in Deum immortalem redundantem ignorare nemo potest? O superbiam detestabilem! O nefandam hominum elationem & arrogantiam. Homines hoc audiunt, hoc intelligunt, & agnoscunt gygantis exitium & necem ignominiosam, fugam suorum turpem, cum strage & interitu tanto Philistinorum & spiritus sibi sumere, animos efferre, & caput extollere superbi, & arrogantes audebunt? An cum Balthasari in conuiuio vasa Domini nefario scelere polluenti perspecta repente manus metum iniecerit, & mortem, (quæ protinus consequuta fuit) cum totius Regni iactura prædixerit, totque de superbis hominibus sumpta supplicia non ab elatione deterrebunt homines, & in officio suo continebunt? Nam illa nimis antiqua & omnibus explorata non debetis obliuisci; quod Adamum honoris diuini appetitus & insolentia de Paradisi sedibus deturbauit in terram hanc, vastam & vestitam vepribus, atque dumetis. Fuit Deo, optimo, maximo cum superbis & insolentibus bellum semper assiduum & grauissimum: habet in illos districtum semper gladium, intentat iugulis eorundem tela diuina iustitia, quæ non patitur mucronem hebescere, strages in omni ætate memoriaque faciens maximas. Quod si nos demissionis finibus non tenuerimus, si non demiserimus abiecerimusque libentissimè ad omne submissionis officium, si sanctorum, si Christi Iesu vestigia non sequuti fuerimus, infra hominum aliorum pedes nos ponendo, nihilque de nobis loquendo neque æstimando nisi humiliter, atque demisse, ex quibuscunque locis altioribus, ex Regia etiam, & imperatoria dignitate in miserias & ærumnas maximas præcipites deijciemur. Vt fumus summa appetit, vt fulmen supera petit, sic morbi, miseriæ, ærumnæ, calamitates homines arrogantes & elatos, vno agmine, impetuque incitatæ furenti aggredientur, dissipabunt, & conficient. Vos igitur, qui verum honorem, qui solidam gloriam, qui dignitates nunquam interituras, qui beatorum gradus celsissimos optatis, qui prosperos in hoc sæculo vestrarum rerum euentus, & post illius vitæ curriculum, deuicto humani generis aduersario

immortale decus appetitis, ad Dei gloriam augendam & amplificandam vestras cogitationes, curas, actionesque conferte: vt quemadmodum Dauid gygante confecto, spolijs magnificentissimis ornatus ad Regem Saulem toto plaudente populo deductus fuit, vos etiam superato dæmone teterrimo, omnibus gratiæ cœlestis ornamentis decorati victoriarum trophæa in cœlestis aulæ palatijs celsissimis gloriosa, & nullo vnquam æuo interitura constituatis.

Vtra sit præstantior Poesis, an Rhetorica, in declamatorio genere, & ad comparationem relata orationes duæ.

Declamatio Poeseos.

SI Poësis Rhetorem, quo cùm de facultatis dignitate decertat controuersia, quæ venit in iudicium, nostræ præstantiæ capitalem hostem sortitura fuisset iudicem, & non te oratoriæ Poeticæque principem clarissimum, Iudex integerrime, nunquam in hunc campum arenamque descendisset, cum Rhetore dubio & ancipiti marte conflictura. Sed quoniam noui tuum in Poeseos cognitionem amorem, & propensam voluntatem, & de arte benedicendi non in animo tuo tantopere incidentem opinonem, atque Rhetor iste sibi persuadet, qui poematis studiosos alumnos, reliquarumque (vt magis mirer illius fastidium & insolentiam,) facultatum & disciplinarum maximarum peritissimos semper contempsit, inanissima leuitate iactationeque suæ facultatis elatus: non verebor apud te meam agere, sæpe iam actam & obtentam causam cum poetarum illustri fama ac nominis gloriosa celebritate. Neque rem agam fuco, non pigmentis vllis, quæ fugit & respuit simplex & aperta veritas; Illis aduersarius vtatur, quibus nixus, nihil vnquam verum ac syncerum, nil nisi fallax & fraudulentum in iudicium adduxit. Is enim non penitus cognitam & exploratam habuit poësim, quam a Dijs inuentam, & rebus iuuandis datam accepimus, & quotidiana didicimus experientia: In qua duæ facultatum partes præcipuæ positæ sunt, dignitas & vtilitas. Quod si addam iucunditatem, qua cum artes caruerunt, ab illis percipiendis hominum genus quodcumque deterrebitur, nonne verum dixisse quidem videbor?

Atque

Atque si splendor tum maximè cernitur, cum Heroas & Principes inuentionis afferamus, cui dubium esse poterit Apollinem principem & auctorem fuisse Poeseos? Musas etiam, quæ Deæ habitæ fuerunt, Poetarum animos ad poema faciendum elegans & concinnum excitasse, quæ in Parnasi monte sedem & domicilium habuerunt? Atque hic quæ de Helicone iactatata fuerunt veterum annalibus, & de fonte ad istius montis radices aquis profluente mirifica suauitate redundantibus, ex quibus sumebant animos, & spiritus ad Poesim, viri singulares recordamini quæso. Quæ si Rhetor considerare vellet, cum te militari coæquatam poesim aspiceret, equo cuius ictu fons repentè erupit, bellorum aptissimo simulachro mente comprehenso. At originem & initia Rhetoricæ si quæras, non modò Deos non afferes, sed incertis auctoribus, parentibus ignotis nata fuisse videbitur: atque ab hominum ipsorum sermone barbaro & inculto primordia duxisse. Poësim sanè tanti habuerunt, qui postea consequuti sunt docti sapientesque viri, vt cum ab initio propè nascentis mundi omnia carminibus consignata viderint, omnes artes atque scientias, & veterem Græcorum Philosophiam, quæ inter illos sua ferebatur Theologia, versibus posteritati mandauerint. Ita quidem Zoroastes & Orpheus fecerunt: Orpheus inquam, qui suos labores ad posteros oratione ligata transfudit, qui carminum, quæ canebat, & musices suauitate Eurydicem vxorem ab inferis excitasse, syluas & montes commouisse, fluuiorum retardasse cursum, & belluas efferas & immanes ad mansuetudinem traduxisse dictus est. Huius simili studio flagrarunt Linus & Tamiras, qui eiusdem poeseos scriptis sua nomina immortalitati commendarunt. Neque obliuisci possum Palefatum & Creophilum Samium, qui naturæ res abditas & retrusas poëtico sermone conscripsit, & id, de quo multi quondam dubitarunt, mundus semperne fuerit, nullo profectus ortu, an ortus, an ab aliquo opifice & architecto conditus, seminator & educator omnium, quæ natura & cultura hominum feruntur, quandoquidem cernebatur, & tangebatur, & erat vndique corporatus. Ad hos adiungo Zenonem, cuius poësim Plato meminit, qui de eadem re, eodem poeseos genere scribens, nomen suum nobilitauit. Quis ignorat quanto in honore fuerint olim matheses? nihil profectò Mathematicis illustrius, qui magna in obscuritate, & recondita in arte & multiplici, subtilique versantur. At ij versus quæsierunt ad artem suam nobilitandam. Testantur

tur iſtud Arati monumenta; cui Iulius ille Cæſar, vnum ex ſuis operibus manu propria deſcribens, magnum honorem tribuit, & multo maiorem B. Paulus eundem in actorum monumentis afferens. Ex Aſtrologis etiam Dorotheus Sinodius memoratur, qui ornatiſſimis optimiſque verſibus de cœlo, ſtelliſque ſcripſit: cuius factum imitandum duxit Manilius tanquam pulcherrimum & ampliſſimum ad honorem obtinendum immortalem. Artem quoque medendi nobilitarunt alumni ſuis verſibus optimis & numeroſis huiuſce facultatis medicamenta tradentes. Prætereo multos, noti ſunt Seruilij, Heliodori, quorum memoriam Princeps Medicorum Galenus clariorem reddidit & illuſtriorem ſua commendatione. Neque ſanè ſilentio prætereundi ſunt Nicoandri, & Andromaræ: hi ſcriptores Græci, qui profecto niſi ad medicinam verſibus adiungendam laudem putauiſſent, nunquam ad poeſim de rebus Medicinæ tractantes, quam in omnem ſæculorum æternitatem diffundere voluerunt, ſuum animum appuliſſent. Quid dicam de Iuriſperitis? quid de conditoribus legum? Solon ille ſoluta vel ligata oratione leges conſcripſit? Draco cuius leges quanquam abrogatæ plurimæ, deletæque fuerunt à Solone, non illas tamen carminis numeris aſtrinxit? idem de Scythis, quanquam feris, & immanibus, quos Anacharſis legibus ad aliquam humanitatem traduxit, & de Cretenſium moribus ac diſciplina, idem poſtremò de reliquis gentibus ac nationibus totius orbis terrarum ſcriptum accepimus: quæ omnes verſibus conſignatas ſuas leges, ac iura tenuerunt. Atque noſtrorum Hiſpanorum gens ſolertia & induſtria mirabili præſtat, & in hoc cum omnibus totius orbis rebus publicis mirificè congruens, libros antiquitatis admodum venerandæ plurimos, & inter illos leges poetica facultate ſcriptas habuiſſe fertur locupletiſſimo doctiſſimoque ſui temporis teſte Strabone. Multa de Sybillis accepimus, ſed oracula præcipuè verſibus conſcripta celebramus. Ipſi etiam Imperatores honorificum eſſe ducebant hanc præcipuè facultatem poeſeos percipere, quorum ſepulchra carminibus ornabantur ad poſteritatis memoriam ſempiternam. Teſtis eſt Imperator Adrianus, qui Pompeij ſepulchrum, vetuſtate temporis exeſſum, & propè dirutum, non inſtaurauit ſolum, ſed ornauit à ſe ipſo Imperatore verſu facto. Teſtes reliqui principes totius Græciæ, qui nullius artis magis periti fuerunt, quàm poeticæ. Cùm conuiuium aliquod faciendum erat, cùm prandium

dandum

dandum apparatissimum, cùm cænæ concelebrandæ conuiuarum maxima nobilitate, splendoreque discumbentium, carmina iucundissimè suauissimeque concinebantur. Agebant Imperatores domitis bellicosissimis gentibus triumphos immortali memoria dignissimos, carminibus vitæ publicæ plateæque, quacumque pompa triumphi procedebat, ex Capitolio cum ad Iouis templum peruentum erat, versuum modulatione testutidines & loca omnia personabant. Nullus agebatur dies lætitiæ, nulla natalitia dabantur, nulla sacrificia fiebant, nulli tribuebantur dijs honores, qui non carminibus festiuis & concinnis cohonestarentur. Sed dices, vetera nimis hæc fuisse, & ex hominum memoria deleta iam pridem. Age adsis ad veritatem: qui Principum aduentus, Principum dico, Regum omnium, & Imperatorum, vel alienigenarum, vel nostrorum, qui concelebrantur ingressus in vrbes, & in populos celebriores, qui non carminibus cohonestentur, & quidem inuitatis Poetis, ad Heroica carmina, ad epigrammata, ad diuersa Poematum genera faciunda? Non videris cernere parietes ædium cunctarum epigrammatis cuiuscunque Poeseos diuersitate multum, valdeque splendentes. Cum morerentur homines, & maximi potentissimique terræ Principes, non illorum sepulturæ, non illorum cenotaphia carminibus plurimis longè dissimili genere constantibus poematum exornabantur? Age etiam, qui dies sanctorum honori consecrati, quæ natalitia Domini, quæ feriæ vnquam corporis Christi Iesu, qui honores in sanctorum numeris ascriptis tributi fuerunt vnquam sine poematum venustissima compositione? Tanta est dignitas, tantus splendor poeseos, vt à primordijs humani generis, ab initio statim nascentis Mundi ad maiestatem diuini numinis debitis laudibus & honoribus afficiendam carmina delecta fuerint, propter concinnitatem, propter elegantiam, propter vetustatem suam & præstantiam. Quòd Moysis vetustissimo celeberrimoque cantu (vt iam cum Rhetore sacrarum litterarum testimonijs agam) cæterisque suorum librorum & sacræ paginæ cantibus testatum ostenditur. Quam consuetudinem ab illis antiquissimis temporibus hymnis, & versibus concelebrandæ celsitatis Dei immortalis & Christi Iesu gloriæ cœlestis, ad hanc vsque memoriam cultores nostræ Fidei conseruarunt. Nisi verò tam rudes & ignari sumus temporum, in sacrorum doctorum voluminibus versati, vt Dionysium Areopagitam nesciamus, qui præstantis-

simi præceptoris Hierotei hymnos omni laude prosequitur; nisi etiam fateri nolumus huiusce æmulos & imitatores se præbuisse Græcos & Latinos Doctores præcellentissimos. Quorum carmina Mater Ecclesia cantibus modulatè sonantibus, in omni loco ditioneque Christianorum vsurpat, & tollit in sublime. Nisi etiam expertes omnis antiquitatis versus à Doctoribus, & Principibus nostræ Religionis ad animos in Dei gloriam, & in Diuini numinis cultum excitandos & augendos ignoremus, & fuisse prænunciatos & decantatos summo studio, miraque religione nescimus. Nec vellem profectò, memoriam amitteremus fraudum & technarum dæmonis teterrimi: qui cum superstitiones idolorum & nefarios errores in orbem induceret, ad fallendos decipiendosque homines, ad Patrum sanctorum similitudinem suis in templis, sibique dedicatis delubris versus decantari docuit à suis administris, & scelerum omnium satellibus, eo consilio, vt speciem sanctitatis, & simulationem Religionis hominibus facilius persuaderet, accepta à veris Dei cultoribus versuum, quibus tanta Religio celebrabatur, honorifica frequentatione. Quorum vsque eo carminum sanctitas viguit, & in tanto apud diuinæ legis cultores honore fuit, vt cœlo confirmauerit Trismegistus Deum misisse cœlestem musicæ suauitatem in terras, vt sanctissimum religiosissimumque cultum, quem cælites tribuebant, incolæ & habitatores terrarum summo studio obseruantiaque præstarent, versus & hymnos sanctissimè religiosissimeque concinendo. Hac cœlesti poeseos laude Dauid sanctissimus post victoriam de Goliath illo gygante ferocissimo reportatam à Solymorum populo magnificentissimè fuit exceptus, tanto plausu, tanta acclamatione, totius multitudinis vniuersæ gestientis incredibiliter lætitia. Hinc Saulis inimicitiæ, hinc inuidia, hinc denique bella hostili odio in Rempub. concitata, ad arma & ad cædes plurimas, & ad Regis sanguinem crudeliter sitiendum, progressa fuerunt. Sed quid ad poeseos concinnæ & elegantis dignitatem patefaciendam plura testimonia proferro, cùm præter superiora satis fuisse arbitrer ad illius splendorem & gloriam Patres innumerabiles, omnibus sanctimoniæ numeris expletos in poesi, operam & studium suum diligenter & accuratè posuisse? Conferat modo, si placet Rhetor, suorum virorum auctoritatem cum nostrorum Poetarum grauitate; Rhetores suos cũ poëtis; Cicerones, Demosthenes, cùm Virgilijs, cum Homeris,

ris;antiquitatem Rhetoricæ, cum vetustate Poeseos, gloriam benedicendi, cum artis poeticæ mirandâ celebritate: iam intelliget profectò his ornamentis oratoriâ facultate superiorem esse poeticam. Sed iam post excellentiam & splendorem poeseos, ingredientes in secundam orationis partem ad illius vtilitates maximas accedamus. Quas vno possem verbo concludere, & ex supradictis laudibus vestros sensus & suffragia ad sententiam pro poesi ferendam efflagitare. Nam si in omnibus rebus humanis atque diuinis ab hinc tot innumerabilia sæcula, à primordijs humani generis semper floruit, semperque dominata fuit poesis, quid est quod de tantæ facultatis vtilitatibus & emolumentis maximis amplius verba facere pergamus? Satis arbitror istud vtilitatis esse, atque ita reputo, vt à Rhetore nullum in genus hominum maius benefi[illegible] m conferri posse videatur. Atque si vtiles habiti fuerunt Rhetores Rebus publicis administrandis, ex Poetis enumeratis, quot non vrbes tantum, sed etiam regna florentissima gubernarunt? si fuerunt Rhetores vtiles bellis ineundis, & prælijs acerrimè committendis, quoties carminibus milites ad prælia concitati? quoties carminibus spiritum Martis efflantes res maximas & insignes gesserunt? quoties milites versibus magis, quàm clangore tubarum in hostes irruentes fugarunt, & fuderunt copias, & ad internecionem redegerunt? incredibile videbitur, quod dicam, sed ita factum veterum monumenta testantur. Cùm Athenienses per ridiculum ac delectamentum Tirteum Ducem Laconibus dedissent, hominem vno captum oculo, & altero pede claudicantem, sed ingenij acumine acerrimo præditum, is non buccinæ strepitu, non tympanorum sono, non alijs militaribus præsidijs & adiumentis, sed versibus adeo concinnis & ardentibus, exercitum suum in Misenios, à quibus sæpe Lacones turpiter fugati superatique fuerant, impulit, & incitauit, vt victoriam & insignia reportauerint victoriarum, partim fusis, partim cæsis, partim in deditionem acceptis hostibus. Quid iam aliud? vis suadere etiam poetam, mouere ac delectare animos audientium, narrare rem omnem, & ita describere, vt ante oculos statui videatur? vis illum rem efferre verbis aptis & appositis, ornare politis & elegantibus, decorare translatis, illustrare luminibus verborum, & insignibus sententiarum, denique augere, cum opus erit, & imminuere carminibus, nullos præterire, qui sint necessarij, lætitiæ, spei, misericordiæ, odij, iracundiæ cæterarumque per-

turbationum affectus incitatos & turbulentos? lege obsecro poetas nostros, versa volumina poeseos innumerabilia, si per tempus non licet, vnum quæso Virgilium parentem Latinæ, & si collibitum fuerit, & Græcè scias, Homerum principem Græcæ poeseos. Hunc cum tuo Demosthene, alterum cum Cicerone tuo, parente eloquentiæ Romanæ confer, & si sanâ mente fueris, mutabis sententiam, & plus valere dicendo, quod tuæ facultatis officium est, hos poeseos videbis parẽtes duos, quam tuæ oratoriæ clarissima lumina Ciceronem & Demosthenem. O singulare poeseos vim! O robur incredibile! O magnum rerum humanarum & diuinarum præsidium! Non has solùm à me commemoratas vtilitates Poesis affert: sed animos ad omne honestatis officium suis præceptis instituit atque componit. Ecquod genus virtutis reperietur, cuius actiones homo carminibus excitatus non suscipiat? ecquod vitium tam execrabile tantas egit aliquando radices, & in hominum animis inueterauit suâ vetustate, quod non præsidio poeseos radicitus extraheretur? Ardet homo ambitionis & honoris cupiditate? hanc sedabit poesis. flagrat diuitiarum & rerum humanarum auiditate maxima? hanc depellet poesis. odio quis fertur & iracundiâ præcipiti? hanc cohibebit, & reprimet poesis. effusus est aliquis in libidinem, & in turpes voluptates? has fugiendas frænandasque docebit poesis. inuidiæ quis morsu laceratur & contabescet miser? flagrare faciet cum ardore Charitatis inflammato poesis. appetit alius epulas exquisitas, & vina veterrima ac suauissima? temperantiam & abstinentiam præscribet poesis. Quid opus est verbis, nullus erit motus animi tam turbulentus ac vehemens, nulla tam immoderata & effrænata cupiditas, nulla tantopere reflantis fortunæ vicissitudo, & casus calamitosi, quos non sustinendos fortiterque perferendos ostendat poesis. Si quisquam plenam humanarum vtilitatum, plenam commodorum animi, plenam denique omnis veræ ac solidæ iucunditatis poesim non amplectendam putabit, & in iudicium, vt cum illa de dignitate contendat Rhetor, adducendam statuit, quid istius sceleris ac flagitij, quid audaciæ, & licentiæ, eo progressi sunt Rhetoricæ alumni, vt illorum conatus intolerandi, impetus audacissimi, omni sint necessariò ratione reprimendi? Quorum mentes flatu diuino, instinctu semper cælesti ad poema facundum excitari concesserunt omnes, hos lacessendos violandosque contendent Rhetores? Quid desideras amplius Rhetor? delectationem & in-

& iucunditatem corporis honestam, & animi solidam atque veram, quam sensus omnes percipiant ex poeseos facultate? si non te delectant superiora, si mentis dotes, si ornamenta animi non afferunt iucunditatem, bellua quidem es, & in Rhetoris natura ferarum immanitatem geris. Suspice cœlum ipsum, noctu tantis luminibus distinctum, diu Solis astrorum principis claritate collucens. Despice postea terram hanc herbis violis, rosis, ac floribus stratam, lustra cogitatione tot maria immensa, tot insulas, tot portus, denique multitudinem & diuersitatem omnis generis rerum, tantam pulchritudinem venustatemque florentem, tot vtilitatibus & commodis refertam, tanta suauitate, iucunditateque redundantem, omnia denique quæ infra supraque Lunam sunt, quorum cogitatione, aspectu, commodis, varietate, pulchritudine, immensitate animi obstupescunt, & incredibili ac diuina lætitiæ voluptate perfunduntur. Omnia suis carminibus, vt te intueri dicas eadem, & cum illis te tuosque sensus oblectare, dabit luculenter expressa Poetarum ars, & multò melius & magis ad voluptatem tuam, siue sparsa singula diffusaque, siue vniuersè spectanda statuat, siue coacta collectaque tam mirabili artificio, vt nihil te amplius spectare velle nec posse planè confirmes. Ob hanc causam omnes, quid de Poesi præclare iudicium faciunt, eam appellant nitidam & illustrem picturam viuis coloribus omnia pingentem decoratamque atque in apum melle suauitatem inesse Poeseos. Omnes etiam, qui voluerunt commendare Pindari Poeticam, dulcedinem ex illius scriptis manantem fluentemque suauissimè, apum suauitate mellita redundare semper, & affluere Poetam egregium præcellentemque confirmarunt. Ille enim cum rusticaretur semel æstus tempore grauissimo, neque Solis ardores perferre posset, in arborem se recepit opacam, & patulis diffusam ramis ad requiescendum sub illius vmbra, quoad tempus esset progrediendi longius. Mirandum visu! apes in eius os mel congresserunt, quibus iucundam hominis & suauem poesim mortalium generi prædixerunt. Ecquid vnquam tale de principe tuæ facultatis, de tuo Cicerone auditum, aut acceptum fuit, cùm ille toties in villam suam, toties in Tusculanum concesserit à laboribus & molestijs forensibus requiescendi causa? Iam verò illud de Syrenibus cur dictum putas, cùm illorum cantus in Poetas potissimum collatos fateantur omnes, nisi quia Poetæ vim habent incredibilem ad flectendos,

ctendos & ad adducendos homines in suam sententiam? Cur etiam Cygni suauitatem Poetis veteres tribuerunt, nisi quia ex Poetarum ore pendent omnes incredibili Poeseos dulcedine deliniti? qui quoties faciunt versus, quoties concinnant poëmata sua, quoties denique nos legimus & audimus, concentum & harmoniam mirificam effici planum est, qua cœlestes quosdam & diuinos potius cantus, quam quidquam operâ hominum elaboratum legere vel audire nobis persuademus. Illa pedum colligatio, ordo ac series mirifica, numerisque deuincta progressio, horum ab alijs pendens connexio, cadens suauiter ac iucundè terminata semper Poesis, & in tanta varietate venustas & elegantia, quantum habet voluptatis? Hac mirificè captus orator tuus, quantum cæteri ad res suas obeundas, quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipsam requiem animi & corporis sumebant temporis, quantum alij tribuebant tempestiuis conuiuijs, quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum sibi ipsimet ad Poeseos studia recolenda sumebat. Addit etiam ille, vt gladio tuo, id est parentis tui mucrone conficiaris, Poeseos studijs adolescentiam ali, senectutem recreari, ornari secundas res, aduersis perfugium ac solatium præberi, homines refici domi, non impediri foris eadem studia, cum hominibus pernoctare, peregrinari, rusticari, nunquam hominem deserere, sed tanquam Vlyssem Mineruam comitari. Hæc non sunt oratoris tui testimonia? negare poteris hunc Ciceronis sermonem esse? si Rhetor es, si profiteris Rhetoricen, non potes, non millies orationem pro Archia, vnde hæc deprompta sunt, vt tua confessione implicere, legisse. Metus est & periculum maximum ne tu neges; si negaueris, negabis parentem; negabis Ciceroni debitum obsequium & obseruantiam; negabis pietatem parentibus tribuendam; sin confiteris, quid est, quod respondere queas? Sed minus vrgere videor domesticis armis, capio externa, quæ cum sint Imperatorum, quemadmodum frangas retundasque iterum atque iterum videbis. Illi illi inquam Africano superiori quemadmodum carus fuit Ennius: Is sanè in sepulchro Scipionum putatur esse constitutus è marmore, omnes illi Maximi, Marcelli, Fuluij non sine maximo studio de mutuis quasi officijs & honoribus tribuendis Poetæ decertarunt, Rhetor de eijciendo exterminandoque genere Poetarum palam & inimicè contendet? Quàm multos scriptores rerum suarum Magnus ille

ille Alexander habuisse dicitur: atque is tamen cum in Sygæo ad Achyllis tumulum astitisset, non tam propter fortitudinem suam, & prælia in Asiâ fœliciter commissa, fortunatum dixisse fertur Achillem, quàm quod suæ virtutis, & rerum egregiè gestarum Homerum præconem inuenerit. Quid Pompeius, quem Imperium Populi Romani, & sola terrarum vniuersæ minimè capere posse videbantur, Theophanem Mitilinæum scriptorem rerum suarum, militibus magno factum clamore comprobantibus ciuitate donauit? Quid Decius Brutus summus vir & Imperator carminibus templorum ac monumentorum aditus exornauit? Postremò, vt alia innumerabilia exempla præteream, ille, qui cum Ætolis Ennio comite pugnauit Fuluius, Hercule, Ioue, cæterisque Diis omissis non dubitauit manubias musis consecrare. Sed quid non facerent Imperatores etiam armati, qui in bello sine Poetis esse non poterant? secum ad bella Poetas deferebant: cum illis diu noctuque agebant: sine illis neque somnum capere poterant, & cum dormirent, quod Alexandrum fecisse constat, sub puluino libros illorum habebant, vt experrecti, cum illorum versibus, cum Poeseos lectione oblectarent sese. Quare petam à te Rhetor hodiernâ die, quid mali tibi Poetæ fecerint, vt cum illis gerere velis capitales & apertas inimicitias? Siccine expers videris humanitatis, & oblitus beneficiorum, quæ Poesis in te contulit in hunc vsque diem? hanc Poësi gratiam referes, quæ tua præcepta suis optimis & elegantissimis carminibus vertit ex oratione soluta in ligatam? quæ suorum versuum multitudine præstantiaque tuam facultatem non modo locupletem, sed claram reddidit & illustrem? Testabuntur omnes gentes atque nationes, testabitur & bonarum parens litterarum: testabitur Gallia, Flandria, Germania, testabitur Lusitania acutissimis Poetarum ingeniis abundans; denique Hispania nostra testabitur, orationis ligatæ monumentis commendatam posteritati facultatem oratoriam. Siccine Poesis experietur, tam ingratam tam impiam Rhetoricam, tot beneficiorum memoriam abiicientem? pro bonis & commodis præcellentibus hanc perniciem & malum Poesi comparare ausa fuerit? Non hoc, non hoc profecto Grammatica, quæ soror minima, & à multis indignissimis tractata modis, à Rhetore contempta vexataque, tamen colere nunquam desinet sororem suam Poesim, & quod pauculis quibusdam carminibus, genera, declinationes, præterita, supina cōprehendit, Poesim nunquam obseruа

obserua

obseruare destitit, & gratias & habere, & agere priuatim, ac publicè, & quidquid illud sit, quod acceperit; se semper abiiciens, infraque Poeseos pedes ponens, Poesi humiliter ac demissè referet acceptum. Id scilicet cogitat Rhetorica tot, ac tantis à Poesi beneficiis affecta. Quidquid sit illud, quod certè à cunctis semper obtinui honorifica laude commendata, quidquid dignitatis obtinui & honoris, totum illud non obscurare solùm, sed obliuione sempiternâ delere vellet. Neque sanguinis neque sororis recordari venit in mentem illi, quæ vsque eò sese effert, vt sine suis flosculis & insignibus reliquas artes & disciplinas nullas dicat. Te ergo Musica obsecro, quæsoque, si tuis numeris poliendis perficiendisque quidquam operæ nauaui; Teque Arithmetica, cuius petitionem modumque metiendi, quo res singulæ terminantur, atque fœdus illud, quo omnia inter se connexa sunt, & quo cœlum terris per medium cum extremis aptissimâ ratione dimensis copulatur, versibus persequuta fui; teque etiam proxime Astrologia, quæ cœlum magnitudine immensum, splendore clarissimum, ordinatâ varietate pulcherrimum, constantiâ & stabilitate firmissima contemplans, tota à me versibus expressa fuisti: teque Geometria, vosque reliquæ artes ac disciplinæ, teque maximè vtilis medendi scientia, teque Iurisprudentia tanta dignitate dominatuque potentissimo præsidens orbi terrarum, teque præ cæteris omnibus in honore præcipuo sacra cælestisque disciplina, si magnam partem eorum, quæ tractas, si multa de Deo immortali, multa de gloria beatorum, multa de diuinis illis mentibus, omni concretione carentibus, si multa de virtutibus, de habitibus, de mysteriis prope omnibus diuinis consignaui carminibus, si laudes diuinas & hymnos ad Dei gloriam & maiestatem decorandam, cohonestandamque composui absoluto perfectoque Poemate, obsecro vos omnes, precorque, ne me in Rethoricæ manus potestatemque adduci patiamini victam ac superatam ex hoc decedentem iudicio, vt de Poesi in locis terrarum celebrioribus trophæa monumentaque statuat ad mei nominis ignominiam sempiternam. Vos si pro me preces adhibueritis, si in hoc iudicio meas egeritis partes, si mentem iudicis à Rhetoricæ cogitatione ad me decorandam & ornandam abduxeritis, facile mihi persuadeo, me victoriam reportaturam esse, nihil aliud iudice, qui causæ huic præsentique contentioni præest, nisi quod ex vsu vestro & honore fuerit sententiæ suæ auctoritate decernente. Quod vt facias à te etiam atque etiam supplex, & ad

& ad tuos pedes prostrata Poesis efflagito, Iudex integerrime, per amorem & voluntatem, quam in omnes artes atque disciplinas ostendisti: si magni eas feci, si progressiones in singulis factas, tanti æstimatas, quanti te virum doctissimum prudentissimum æstimare æquum, & nostras vtilitates allatas, & dignitatem nostram nunquam adhuc minutam, retentam & honorificentissimè conseruatam recordari volueris potius, quam Rhetoricam pigmentis & fuco suo omnes in fraudem adducere nefariè conantem, ex hoc certamine exultantem triumphantemque dimittes. Dixi.

Declamatio Rhetoricæ contra Poesim.

SI quantum dignitatis habet, Iudex integerrime, ars benè dicendi facultate poeseos multo superior cunctorum iudicio mortalium, eadem tantum maiestatis in publicis celebri ribusque locis vellet ostendere; sic agerem hodierno die cum Poesi, vt illam spretam contemptamque relinquerem potius, quàm cum facultate multo inferioris fortunæ ad dimicationem & singulare certamen descenderem: sed illud est demissionis, & virtutis maximæ, (vt quam professa fui semper, & accuratè meos alumnos vrbano more agens docendam demonstrandamque curaui) cùm agere possim tacendo, & nihili faciendo probra petulantiamque aduersariæ, sic respondendo seruare moderationem, measque tueri partes, vt nunquam à veritate descendens, refutandoque singula perspicuè, & ex ordine, quemadmodum à Poesi liberè dicta fuerunt, & intemperanter, meos alumnos defendam. Non enim Rhetoricæ solum, sed alumnorum honos agitur, quibus consulere modis omnibus debeo, ne insultare Poesis in Rhetoricæ claros & illustres filios licentia liberè debacchandi data, deinde possit, atque ob eam causam in nostra præcelsa vereque Regia facultate dignitateque reprimenda volitare Poeseos sectatores audeant insolenter, vt à discenda colendaque Rhetorica plurimum mei studiosissimi adolescentes terreantur in posterum. Etenim cum Poeseos alumnos alacres & erectos volitantes in nostros Rhetores inuehi videbunt, qui non sunt magno animo præcelsoque neque veri honoris tantopere appetentes; Rhetoricæ studium & facultatem abiicient & execrabuntur. Quod ne accidat iniuria nostra diligēter prouidere debemus, & quidem antequam

antequam de facultate dicendi dicam ea, quæ hodierno die dicenda sunt, in hac contentione mihi cum Poeseos facultate susceptâ, respondebo aduersariæ, quæque de suis laudibus temere & insolenter iactauit, nulla penè extitisse, multa autem cum mendacio dicta fuisse, iudicis & eorum, qui ad hoc iudicium confluxerunt, auditorum tam erectis & excitatis ad orationem animis demonstrabo. Atque vt intelligas Iudex integerrime, quemadmodum fecerit initium dicendi Poesis, quando illa mecum in contentionem descendit? quando in publico contra Rhetorem ausa fuit agere? illane mihi litem intendit, diem mihi dixit vnquam? non recordor, nec vos meminisse potuistis etiam, quanquam memoria valetis maxima nullarum non litterarum, & vestrum & nostrorum annalium scientes. Sed vt mentiretur, finxit fortasse iudicium in occulto aliquo, & abdito terrarum loco, in cubiculo, & in tenebris; vbi illa cum suis se alumnis iactare consueuit in confabulationibus; cum omnes de cunctis artibus, de scientiis omnibus, & maximè de arte Rhetoricâ detractum; & illarum dignitatem imminutam pro sua consuetudine, moreque venerunt. His initiis illud est simile conciliandæ beneuolentiæ principium, dum te suæ artis scientem appellat, quam non pudet id iactare; quod probro summo vertunt docti sapientesque, qui cum Poetam quenquam dicunt, hunc etiam dicunt furiosum & mente captum. Scilicet poësi tibi opus est, iudex clarissime, ad causas audiendas, ad cognoscendas lites, ad sententiam ferendam: Poetæ etiam non Oratores, Poetæ non Iurisconsulti causis præfuerunt. Sit hoc imprimis documentum stultitiæ Poeseos, cuius principiis progressus reliqui totius causæ consentiunt. Plurimum, inquit, honestatis habere poeticam artem. Huic ego impudentiæ me non opponam? non veniam contra Poetam pro Rhetore bono, ac præstanti? non veniam contra mendacium pro demonstrandâ veritate? non veniam contra gratiam, non honestatis pulchritudine, sed illius specie similitudineque consequutam? Sed hoc idcirco à Poetis commemoratum puto, vt se imperitæ multitudini commendarent: cum Poesim omnes recordarentur turpem, & suos alumnos impuritatum & libidinum sectatores obscænos. At inuentum Poeseos donum est ac munus cœleste. Nam Apollinem & alios huiusce artis filios, inuentores, Linum, & Orpheum protulisti in medium, næ tu, si id non dixisses melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses. Sed nec Orpheus vnquam fuit, nec si

fuisset

fuisset, is à te prædicandus erat, ex adulterio susceptus, & editus in hanc lucem. Quanto clarius principium Rhetorum, qui ab ipso immortali Deo, qui Princeps & auctor est rerum, perennis & inexhaustus sapientiæ fons, ortam Rhetoricam & natam ostendunt, vereque commendant? Atque si contendas hoc commune esse Rhetoricæ cum alijs facultatibus; quanto clariora sunt primordia à Ioue ducta Principe Deorum, qui cum Apolline & cæteris dijs Oratorio sermone loqueretur, & inuentum poeseos Appollini tribueret; profectam ab oratione solutá planè ostendit; natámque ab arte bene dicendi Poesim tuam? Quòd si Mercuriò inuentionem Rhetoricæ multi tribuerunt; eiusne rei adeo videris ignara, vt non intelligas id dictum propter officium Mercurij; qui legatus Iouis à Ioue dono ac munere præcipuè facultatem loquendi, vt eam cum hominum genere communicaret, acceperat? Facultates omnes & disciplinas carminibus poëtas tradidisse dixisti. O incredibilem audaciam! O impudentiam prædicandam! Quo equidem tempore auctores omnes, qui à te nominati sunt, id fecerunt, iam facultate Rhetoricæ, artes has & doctrinas litteris mandatas fuisse, & quidquid carminibus conscripserunt, ab arte Rhetoricæ, fonte & origine rerum cunctarum accepisse, non meministi? neque aliter licebat fieri; nec nisi nostris verbis expressas & illustratas prius legissent & percepissent artes & scientias omnes viri; quos nominasti, scribendo apti videbantur esse. nec illos vllo modo nisi ad tempus conterendum & perdendum successiuis horis; cùm à meis studijs; & his litterarum occupationibus vacabant; ad Poësim animum appulisse constabit. At etiam viros clarissimos, facultatum & doctrinarum scriptores commemorasti: quanquam illos ipsos; quos commemoras; mallem à te silentio præteriri; nam eorum nomini tantam iniuriam fieri. Nam si Poemata aliquando fecerunt; non se Poëtas præbere; neque nominari voluerunt. Sed quorum Poësim meministi; non deletam & extinctam scis, & præter aliquorum paucul os versus; illorum omnia poemata perijsse prorsus? Quòd non item in Oratoriæ facultatis scriptoribus factum inuenies: qui manserunt; & manebunt in omnem sæculorum memoriam. Sed quos principes; quos Reges commemoras; quorum multi inopiâ oppressi nec ad victum quotidianum nummulos, nisi corrogarent; habebant. Et quidem cuius temperantiæ erit; de Rhetorica contra pestem dicentem abstinere maledicto; cum vnum aut

alterum Imperatorem adducis & viros sanctissimos Poetas facis, & illorum scripta nominas, & studium & operam eosdem Poesi dedisse mentiris? Quid hoc est aliud, quam Principum obscurare splendorem, quam Imperatorum gloriam rebus bellicis comparatam, velle humilitate Poeseos obruere, quàm sanctorum vitæ integerrimæ maculas turpitudinis quasi velle aspergere? quis vnquam, qui paululùm modo humanitatis & elegantiæ habuisset, in contentione publicâ viros splendidissimos ornatissimosque, quid dicam Principes, & Imperatores, & sanctissimos Heroas in medium protulit, & in concione celeberrimâ nominauit? sed sit hoc inhumanitatis poeticæ, in quo stultitiam incredibilem videte: sit hoc ad alia responsum Poesi, Patres, à Rhetoricâ datum: sit vsos fuisse hos, & quoscunque alios & genere & dignitate, & sanctitate viros præstantes Poesi, vt re procul ab instituto suo alienâ & iocis & ludis vtuntur litterati, ad corporis & animi requiem, dum ad studia grauiora repetenda suos animos reficiunt: quemadmodum nonnulli fructibus aliquot parui æstimatis modicè vescuntur propter gustum solùm leuandum leuiter, qui escis exquisitis & Regalibus semper aluntur. Sed quid habes, quod mihi opponas Poesis elegans & Aulica, vt tuis sectatoribus & alumnis videris, qui cum faciendorum versuum tempore vinum hauriant, & pocula frequentent, tum te elegantem & aulicam dixeris, si ostenderis quomodo vini plenos sis inter sobrios & temperatos productura? sed quid opponas tandem, si negem hos viros à te nominatos carmina composuisse? quibus me testimonijs conuinces? An illorum libris, in quibus tuam fœlicitatem collocas? qui possis? sunt enim omnes propè deleti. Iam inuideo facultati tuæ, quæ te suis præceptionibus hæc animaduertere non docuerit? sed quid est minus non dico artis alicuius, sed neque stultæ mulieris, quam id iactare in magno hominum conuentu, quasi aduersaria negauerit, quod probare non possit, quod obiecerit impudenter? at ego multorum scripta nego, teque in isto ipso conuinco, non audaciæ solùm, sed etiam impudentiæ mendacijque. Quod enim carmen eorum, quo Iurisperitiæ, quo Medicinæ, quo aliarum artium & disciplinarum præcepta traduntur? Non illud est iam ex libris ablatum, ablatum inquam & deletum? Omnis autem tua contentio est, quod de te bonæ artes doctrinæque bene meritæ sint; quòd te tueri defendereque debeant contra Rhetoricem; quod ad defendendum beneficio versuum affectæ suam auctoritatem debeāt interponere. Quasi

non

non plus obscuritatis haberent, quam lucis, Poeseos facultate, quam si non recognouissent, tenebras suis rebus offudisse passæ non essent sermone Poetico, non oratorio: sed cum mihi, Iudex integerrime, & pro me Rhetorice aliquid, & in Poesim multa dicenda sint, alterum peto à te, vt contra illam cum dicam, omnium me mortalium causam agere tibi persuadeas: alterum ipsa efficiam; vt contra poesim cum dicam, illa cum Rhetoricâ decertasse nollet: simul illud oro, si cum Rhetoricæ vim & contentionem in magnis causis noueris acrem ac vehementem, ne me hodie, cum isti, quæ Rhetoricem prouocauit, irasci videor, oblitam esse putes dignitatis: sæpe enim effundam stomachum, neque illam aliquando, vt artem tractabo, vt neque illa me quidem, vt Rhetoricam principem & Reginam celsissimam. Etsi illa nullo modo ars, vel quod ea tractat, quæ perniciosa sunt Reipub. vel quod ita sui scripserunt, vt nullo modo artis professores videantur; ego sine vlla contentione ars Rhetorica & scientia, & doctrina. Vt igitur intelligeretis, qualem ipsa obtineret dignitatem, recensuit Ducum aliquorum præstantiam, & vnius Adriani solùm dignitatem imperatoriam adduxit. Quæ res non modò non fuit ex aliquâ parte, sed valdè poesi contraria, & planè ignominiosa. Quis enim Imperator præter Adrianum versum a se factum reliquit posteritati? quod si reliquerit, & duxerit amplum & honorificum, an in sepulchris ponendum Imperatorem iussisse putat Poesis, nisi quia orationem sepulchrorum angustiæ capere non possunt, multoq; plura solutâ accipiet cohonestata fuisse, quam ligatâ oratione? Reliqui Imperatores secum Poetas in bellis habebant, vt principes & maximos homines quorum consilio res bellicæ gererentur, an vt administros & communes aliquot & vulgares seruos? Non congruit quod dicit Poesis cum humili suorum poëtarum fortuna conditioneque; non congruit cum illorum obscuro genere, cumque sanguine infimo; non congruit cum inopiâ egestateque suorum extrema; non congruit cum priuata vmbratilique Poetarum vita. Quorum vt aliquos commemorem, maximè poeseos humilitatem Horatius ostendit, qui libertino patre natus honores Reipub. nusquam se consequuturum esse sperauit. Pater etiam Ouidii declarat, qui primum filium iuri ciuili operam nauantem, sed tamen natura ad poesim inclinatum, & ob hanc causam à iuris ciuilis scientia abhorrentem relinquentem honorificam iuris facultatem, ad hanc, dum vixit, omissa poetica sæpe reduxit & reuocauit inuitum ac re-

luctantem: quòd non faceret profectò, si Rhetoricæ omnium illis temporibus artium facultatumque honoratissimæ operam nauaret. Idem Ennius testabitur Poeseos princeps insignis, cuius si domum & familiam voluisti agnoscere, parcum & tenuem victum legisti, & vnam duntaxat ancillam ad seruiendum habentem. Sed quoniam illis Poetis quos adducere potuissemus, non est oratoris opus inquinandum, veniamus ad eos, qui è poeticâ facultate habentur lumina clarissima. Homerus vir summâ Poeseos cognitione, summa facultate præditus, versibus his quos fecit, quam obtinuit dignitatem amplissimam, eique illorum, quos nominasti, Imperatores similes, Principesque potentissimi, quàm opem & auxilium tulerunt? Maro quâ concinnitate, quo acumine, quâ grauitate Poesim Æneidos composuit ad Cæsaris decus tendentem spectantemque? Hunc cum Augustus sui generis, & rerum præclarè gestarum scriptorem, omnium Poetarum principem debuisset amplissimis præmijs afficere, serui non illum similem potius, quàm familiarissimi, vel amici esse maluit? Aduentus Principum cohonestantur carminibus, & dies Diuorum honore consecrati; adhibentur quoque hymni ad rerum diuinarum preces. O miseram te Poesim, si non intelligis post maximam temporis partem orationi solutæ tributam id fieri præstarique tandem aliquando: miseriorem si intelligis, quæ hæc audis, nos ipsos infatuare volens, apud talem & tantum iudicem dicere, cùm aduentus summorum hominum præcipuè oratoria facultate celebrentur. Cum edicta exibant in vulgus de diebus istiusmodi cum gaudio voluptateque celebrandis, non in primo loco ponebantur orationes solutæ? poeticæ verò compositiones suis demandabantur, & demandantur hodie alumnis, iisque de populo infimo inueniendæ struendæque machinationes, arcus, currus, saltationes ab hominum honoratorum dignitate longè abhorrentes, propriè humilium & in abiectis & sordidis artibus versantium? Cantus Moysis & Psalmi Dauidis concinuntur alternis versibus in Ecclesia. Hi magis ad solutam spectant, quam ad ligatam orationem. Tua videlicet officia sunt, quæ Rhetoricæ, delectandi mouendique, illustrasque quemadmodum ego, insignibus & luminibus clarissimis, tua poemata. Adeo ne abuti tanto consessu, sapientiaq; max morum Rhetorum, & auditorum doctissimorum non te pudet, vt hoc in gymnasio id dicere ausa sis, in quo adolescentium florem, meis præsidijs & adiumentis ad omnem omnium

artium

artium ac disciplinarum lucem & splendorem illustraui, & à Rhetore accepisse tantam claritatem poëtam non semel audiuit, tu tibi nostræ facultatis opes & thesauros arripias & vindices? At etiam ausa es dicere (quid autem est, quod tu non audeas dicere?) carmina tua ad magnos exercitus in bellum incitandos plenas virium ac neruorum fuisse, vtque Laconum tela vi maximâ contorquerentur, in Missenos, robur maximum habuisse. O summam Poeseos ignorantiam! O stultitiam incredibilem! Quis in eo exercitu Laconum miles? quis pedes obsecro? quis eques? quis vllius cohortis, quis vllius ordinis fuit tribunus militum, quis centurio, qui sic ad præliandum tantam vim adhibuit, cum buccinis omnia personarent, & tympanorum fragore percreparent, vt vno carmine succenderentur non bellicis instrumentis, vel allatis prius ab Imperatore solutâ dictione rationibus? Etenim cum hostes Misseni fundendorum non essent inimicorum incerti & suis copijs peditum & equitum multitudine, viribus maximis, & prælijs feliciter antea commissis confiderent se hostiles acies fundere, vim eorum infinitam vulnerare, cædibus castra replere, & ad internecionem vsque delere posse, quis esset, qui ad Lacones excitandos valeret vno præsertim versiculo? Cùm pedites & equites exercitus Laconici haberent talem ducem oculo vno pedeque laborantem, qualis cum ei datus fuit, Laconibus illudere Athenienses voluerunt: & semel atque iterum infœliciter præliati fuissent, nisi quibus ante dixi verissimis firmissimisque belli præsidijs, & solutâ priùs oratione confirmati victoriam reportassent. Qui autem tibi venit in mentem tuos poëtas cum nostris oratoribus, & Homerum, & Maronem cum Cicerone ac Demosthene, duobus dicendi Principibus maximis clarissimisque conferre? An ignoras tuos Poëtas in suâ arte euadere non potuisse præcellentes, nisi eloquentiæ præceptis informati fuissent? hoc nec aniculæ delirantes dixissent vnquam, quas quoniam delirare certò scimus, doleo à te Poësi furore & amentiâ superatas esse. Tam autem etiam eras excors, vt Ciceronem & Demosthenem & vituperares & tuorum flores, vim & affectus ex illorum arte depromptos animaduerteres, & illos mouendorum affectuum, & florum totâ poësi spargendorum auctores insectareris? Ita quidem quod proprium est meæ artis laudasti, & illarum præceptionum magistros egregios vituperasti. Nam ornatus & ardor est oratoriæ facultatis. Non vides bona Poesis, eos, quos Poe-

tis tuis posthabuisti, harum virtutum Principes & auctores maximos laudari à te; eos, quos commendas, imminui, & de illis nihil, præter versuum pedes à te proferri? Cum præsertim hi etiam pedes ex oratorijs numeris oratorum obseruatione prodierint, & emanauerint ad Poesim obstringendam deuinciendamque. Iam illud postremo cuius est non dico audaciæ (vident enim omnes audaciam tuam) sed quod horret animus cogitare, intolerandæ nequitiæ (quâ vincunt improborum gregem poëtæ tui) virtutis oratoriæ neruos & vires maximas velle elidere, cùm ex Poeseos alumnis prodierint tot scelerati, cùm in tuo grege versentur (O Deus immortalis!) qui scelerum & flagitiorum omnium fuerint artifices? Accuso Ouidios, accuso Horatios, accuso Persios, accuso Lucanos, accuso Virgilium Maronem, tuos omnes Principes & auctores formandæ perficiendæque Poeseos. Confiteare enim necesse est omnes istorum libros idololatriæ superstitionibus, fallacijs & fraudibus, furtis, latrocinijs, vitijs omnibus & impuritatibus libidinum cunctarum scatere. Hæc cum propter tuorum defensionem dicas tam imprudenter, quæ tantorum scelerum multitudinem infinitam videas, quis te non detestabilem, & ex hominum societate, ex vrbibus, Regnis atque adeo ex rerum naturâ tollendam & ad inferos amandandam non putet? Qui magis probi videntur, ij res obscœnas & turpes interponunt, quibus animos inficiunt iuuentutis & ab honestate auocant, vt se libidinum omnium voluptatibus turpissimis sine fræno dedant. Plurimi petulantes, obscœni, molles, effœminati, lasciuis & impuris carminibus animos à pudore & industriâ ad libidinem & ignauiam deducunt. Hæc est tua disciplina; sic tu instituis adolescentes; ob hanc causam te colendam, tuosque Poëtas perlegendos pertractandosque illi curabunt, vt vitam suam in amoribus, & nefarijs voluptatibus transigant? Hanc enim tu vitam illos, rationemque doces clarissimè, & tuis præceptis imbuis, ad se ipsos, & ad Rempub. penitus delendam extinguendamque. Quid ille tuus Ouidius componendis carminibus facillimus agit? quam artem præcipuè docet? quæ tradit præcepta? quid præter amores, libidinum illecebras, impuritates omnes, atque adeo peruersitatem peccandi tradit? si recte Philosophi statuerunt, omnes picturas, quæ possent animos ad libidinem incitare, esse ab adolescentum oculis amouendas, quid erit de carminibus lasciuis & obscœnis statuendum? An vlla reperie-

tur pictura, quæ magis animos in quamcumque se partem conferant, impellat, ad appetendum id quod viderit, & magis illecebras omnium turpissimarum voluptatum excitet, quam Poesis mollibus & lasciuis expressa carminibus? Quidnam homines putarent, si tu in publico, spectante multitudine, gladio astricto insequereris adolescentes plurimos, eos passim interficeres, nisi illi se vi contentioneque nostrâ tuerentur, & Rhetorum adhortationibus grauissimis tuum impetum compressissent? Id passim facis: facis cædes, & quod grauius est, innumerabiles tuis versibus & lasciuijs animos cædens, conficiensque miserandum in modum perdis. Atque equidem si testes ad hoc probandum desiderarentur, Ouidios tuos, & alios eius similes ab inferis excitarem, quorum nemo scriptis suis te passim non concideret. Quid Horatius ea simulatione, specieque falsa virtutis, ad quam sæpè videtur inducere ad Remp. accessuros, quæ commiscet? quem infert sermonem? quem aures castæ, teneræ præcipuè adolescentum audire non possunt sine animorum offensione perspicuâ. Lucanum bella describentem ciuilia non fabulæ multæ, non libidinum frequens facta mentio, non stupra, non adulteria deorum expressa carminibus turpem reddunt & infamem? An Virgilio ignoscere possum, cui nec in Didonem falsum testimonium coniectum, nec Veneris & cupidinis flammæ, quibus libri flagrant, & ardent maximè, ignoscendi facultatem sine summa quapiam prauitate dabunt? An Metamorphosis Ouidij (ad illum redeo, hic enim maximè præ cunctis animum offendit) an illa ars amandi turpitudinem poeseos & obscœnitatem execrabilem desinet ante mortalium oculos statuere? Quid alios Poëtas Græcos, & Homerum præcipuè, dicam, & hos turpitudinis flammis flagrantibus ardere non aspicies, & vnius præcipuè Helenæ detestandos amores, & adulteria carminibus exprimentem mollibus & obscœnis? At quemadmodum se laudauerit Poësis quàm acutè recordamini. Sic enim inquit Poësis; suauitate perspectâ meos alumnos Syrenas veteres appellarunt; atque eis dulcedinem & suauitatem tribuerunt. Cur tibi potius, quam mihi Rhetoricæ? quod ea præcipuè affluit dulcedine? vide ne illa causa fuerit appellandi tuos Syrenum nomine, quod cùm cantus edas consimiles ijs, quos ad capiendos & conficiendos homines Syrenes illæ edere solebant, eos potissimum alumnos testati fuerint, illos Syrenum, id est turpissimarum meretricum æmulos & imitatores extitisse.

Tu autem stultissima Poësis, non intelligis, si id, de quo gloriaris, ab omnibus tuos appellari Syrenes, laus sit, etiam ob poësim, ob peccata sua eiectos esse legibus Platonis tuos alumnos poëtas, laudem esse. Quam enim Plato causam attulit, Poëseos è ciuitatibus eiiciendæ, nisi quia Syrenum similes faciem & vultum præferret iucunditatis, & re ipsa suis versibus homines interimeret? Sed stuporem Poëseos, vel dicam pecudis, attendite. Dum Plato legibus Poësim à Repub. eiecit, quia Syrenum similes sint tui, aut scelerati sunt, aut optimi. Constitue nunc Poesis, tuorum, quam velis esse causam: edormi crapulam, & exhala. An faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? nunquam ne statues, vtrum ille, qui legem tam tulerit, sceleris reus sit, an Reipub. defensor? Excita te quæso paulisper & tuorum, & ad hæc tempora calamitosa patrocinium suscipe. Etenim ego Rhetorice, quæ sum Poëseos aduersaria, nego quidquam esse medium. Confiteor Platonem & eos, qui Philosopho tanto assenserunt, nisi legis lator ille optimus, & cæteri iustitiæ administri, tuorum scelerum vindices fuerunt, sceleratè fecisse, & dum te, dum tuos eiecerunt, plusquam homicidas, plusquam sicarios, plusquam parricidas appellandos esse; siquidem est atrocius magistram virtutum, quam hominem aliquem, aut parentem de medio tollere. Tu Poesis sapiens quid dicis? si boni sunt, Poëtæ, si probi tui sectatores, cur eiiciuntur è ciuitatibus, è rebus publicis, è Regnis florentissimis? si inducunt in Rempub. scelera, si perdunt iuuentutem, si cupidinem, si Venerem amandam captandamque proponunt, quod Syrenum similes sint, non rectè eiectos, & expulsos è patria fuisse dicemus alumnos tuos? & Syrenum à te nomine dum appellatos laudas, illorum facta turpissima ad humani generis interitum proposuisse non contendemus? Id etiam illi voluerunt, qui polybi nomine tuos appellarunt, qui mollis & ad gustum suauis est, sed eo mortales adigit, qui vescuntur suis carnibus, vt nihil non libidinosè, turpiter, ac præposterè somnient. Quòd si histriones eiecti fuerunt ab vrbibus bene moratis beneque constitutis, histrionica similem artem non è Repub. eiiciemus? Nunquam equidem prærogatiuis & immunitatibus honorificentissimis Poëtis Philippus Imperator interdixisset, nisi Poetarum veneficia, nisi virus, nisi venena, & pestem vltimam ad Rerumpub. interitum vltimum agnouisset. Appella te igitur (vt concludam hanc refutationis partem) sanctam, clama

clama igitur & vociferare, hominesDeumque testare, te quondam à veteribus sanctam appellatam, & afflatu cœlesti ad poema faciundum diuinitus excitari tuos. Retexam equidem orationem meam, si me mendacij minimi in te dicti, cum in me tu plurima & maxima insigniter dixeris & impudenter, arguere possis, tantum abest, vt conuincas. Atque transeo iam ad alterum orationis caput, id est, ad Rhetoricæ laudes, de quibus dum dico, peto à vobis & à te præcipuè, Iudex integerrime, vt quemadmodum me ad hunc vsque locum audisti, imposterum me de Rhetoricæ, id est, de mea dignitate & vtilitate breuiter dicturum audias. Atque in me Rhetoricâ laudandâ, quod poësis iu magnâ laude posuit, alumnos suos commendans, quorum originem ad veteres Deos & commentitios retulit, non id faciam, sed ad naturam, prouidam atque solertem hominum parentem, quæ simul atque hominem edidit in lucem, eidem homini paulatim progrediente tempore & annis nondum rationis intelligentiâ præditis facultatem loquendi dedit, quam cum ætate, prouehit, auget, & ad suam amplitudinem perducit, referam. Itaque cum multis alijs rebus, tùm maximè dignitate sermonis hominis præstantiam à brutis animantibus rationis expertibus separauit atque seiunxit. Quo quid clariùs & illustriùs esse potest, & ad facultatis oratoriæ gloriosiùs? sed cùm duplex sit eloquentiæ genus, vnum cœleste atque diuinum, alterum nostrum & humanum, quis dubitat quin summus præpotensque Deus, quanquam spiritus sit præcellentissimus, cum Verbo, effigie & splendore suæ Maiestatis consilium inierit sæpè de rebus, ad hanc vniuersitatem spectantibus, & maximè cùm hanc fabricam totius mundi in omnes partes immensitate suâ prope interminatam creauerit? Cœlestes verò spiritus, quemadmodum vicissim, tacitis seipsos mentibus alloquuntur; quanquam hac terrestri corporis grauitate careant, quâ sunt cœlestis eloquentiæ magnitudine præditi, & vt commodis hominum, quemadmodum ab immortali Deo sibi demandatum est, & nostrorum & animorum saluti consulant, quâ eloquentiæ vi tacitè mortalium animos alloquuntur, & bonas inijciunt cogitationes, & à vitijs abstrahere, & ad virtutem reuocare conantur. Videntur planè orationem instituere, omnibus eloquentiæ diuinæ viribus instructam, accuratam & munitam argumentis acerrimis & exquisitis rationibus refertissimam, vt homo saluti suæ consulat, & id quod est cœleste, & in omnem sæculorum æternitatem spe-

ctat, duntaxat appetat. Quæ dæmon obijcit imperia, quas illecebras carnis, & corporis oblectamenta offert, quas proponit honorum sedes, & gradus dignitatum amplissimos, boni spiritus refutant & amouent à cogitatione tanquam inanes & citò perituros & innumeris fortunæ telis expositos, infinitis miseriarum & ærumnarum acerbitatibus redundantes. Quid? cùm ijdem Christi labores, & cruciatus obijciunt, & hominis eripiendi ex dæmonis faucibus, & ad veterem gloriæ statum, & dignitatem immortalem instituendi gratia, tacitos cum hominibus habent sermones, & intimos animi sensus, vel peccatorum magnitudine, vel inferorum pœnis, vel mortis singulis horis atque momentis imminentis recordatione commouent & afficiunt vehementer; nonne hæ sunt Eloquentiæ partes, non Rhetoricæ ornamenta, non effectus graues & concitati? quibus cum vtantur cœlestes spiritus, non id signi est, è cœlorum sedibus delapsam, & ex diuinâ eloquentiâ profectum orationis nostræ genus & cum hominibus communicatum? Magno sunt argumento legationes, quas in hominum habitu atque forma cœlestes spiritus obierunt, quas obire profectò sine cœlestis eloquentiæ magnitudine non possent. Id quod veteres voluerunt fabulis significare Mercurij eum à Ioue legatus mitteretur in hæc terrarum sola. Qua de causa id in hominum mentibus insedit, qui peccati grauitate depressi altius ad supera animos excitare non poterant, donum & inuentum fuisse Mercurij, cum infinitis ante sæculis, à primordijs generis humani, nondum Mercurio cognito, neque inter mortales versante, eloquentiâ homines vtebantur dono ac munere diuino. Neque aliter profectò siue dispersi in syluis, cum more belluarum vagarentur necdum ciuitatum tectis contenti, siue cum ad ciuilem cultum ab Oratore traducti fuerunt, agere sinè facultate dicendi potuissent. Nondum vllæ artes aut facultates erant, nondum bonæ scientiæ disciplinæque cognoscebantur, adhuc homines rudes & impoliti totius cognitionis expertes erant, cum inter illos eloquentia versabatur, solaque regnabat facultas præpotens & excelsa benedicendi: Et qui orationis vbertate copiaque magis affluebat, huic primas reliqui partes deferebant, & eundem tanquam numen de cœlo delapsum summo honore & obseruantia colebant. Hic cum illos dissentientes inter seque decertantes aspiciebat, componebat lites eorum, contentionesque dirimebat. Quod vsque eò creuit ma-

uit maioribus in dies incrementis, vt ab agresti immanique vitâ iste præcellens Orator & quasi Deus inter homines habitus, viribus orationis dispersam vagamque multitudinem ad cultum ciuilem elegantiamque traduxerit. Quòd ab illis primis deinde temporibus vrbium colendarum tantam vim habuit, vt viri præstantissimi Principesque terrarum eloquentiam principatu & honore semper Regio dignissimam habuerint. Itaque Principes illam omnes, omnes Reges clarissimi, Imperatoresque potentissimi tanquam claram & excelsam facultatem didicerunt imposterum. Et quoniam sine arte bene dicendi aditum ad honores & dignitates Reipub. sibi præclusum adspiciebant omnes, omnes artem oratoriam discendam maximeque colendam à pueritiâ censuerunt. Nunquam enim Duces creabantur, nunquam Imperatores ad ducendos exercitus, ad bella gerenda, nisi viribus oratorijs muniti fuissent, deligebantur. Testata dico, Auditores, & veterum annalibus consignata: nulla enim vnquam gens, neque tanta humilitate culta, neque tam rudis & impolia fuit, quæ non asciuerit ad suorum Regnorum administrationem claros & insignes Oratores. Atque vt imprimis de Moderatoribus Rerumpublicarum loquamur, & omittamus alias Respublicas, duas consideremus Orbis gentium Principes celsissimas, Atheniensem scilicet & Romanam. Constat profectò Rempub. Atheniensium nisi Oratorem ab incunabulis administrasse neminem. Quod idem vos de Macedonum, de Thebanorum Rebuspub. humanitate, fortitudine, diuitijs, potentiâ, dominatu semper frequentissimo florentibus putatote: sed quoniam in re tritâ, & omnium sermone peruagatâ versor, ex Romanis potentissimis terrarum Principibus, Reipub gubernacula tractaturis, quem mihi dabit Poesis non insigniter arte prius Oratoria commendatum? Filij Principum, & summorum hominum, qui aditum ad Rempub. habere volebant, multo vehementius Romæ ad eloquentiæ studium incumbebant omnes; deinde Athenas bonarum artium inuentrices proficiscebantur, non alia de causa, quàm vt eam, quam consequuti fuerant, dictionem summis & exquisitis Græciæ præceptoribus perpolirent, & perficerent. Qui mos per omnes ætates, Athenas proficiscendi viguit, & retentus fuit vsque adeo, vt post causas plurimas, actas in foro & obrentas cum magna nominis gloria, præstantes iam & egregij Oratores non illam se summam & consummatam eloquentiam obtinuisse arbitrarentur, nisi Athenas inuisendas
cura-

curarent, vt id temporis, quoniam iam acriore iudicio & ætate firmatâ fuerant, si quid deerat, quod comprimendum magis, & augendum esset, si quid, quod corrigendum & detrahendum, attentius & accuratius intuerentur. Ita quidem cum Romani nullum ad Reipublicæ gubernacula aditum habuerint, nisi dicendi viribus corroborati, suum imperium extremis orbis terrarum finibus terminarunt bellica, & Oratoria facultate. Neque tam armis, quam eloquentiæ, non tam militum robore, quàm orationibus ab exiguis ortum initijs imperium ad vltimas orbis terræ sedes propagasse, verè constanterque dicentur. Inde Camilli, inde Scipiones, inde Curtij, inde, vt reliquos omittam, Cæsares, inde Pompeij, qui profectò neque honorum dignitates consequuti fuissent, neque ad res militares gerendas à Romanis delecti Duces & Imperatores, nisi valere viros fortissimos intellexissent, plurimum præsidijs oratorijs, ornata instructaque dictione. Atque hunc morem ad Reipublicæ administrationem deligendorum hominum eloquentissimorum ab alijs Rebuspublicis & Regnis potentissimis acceperunt, iam annos antea innumerabiles ab initio nascentis Mundi vigentem maximeque florentem. Primi enim, vt prædixi, cum nullæ artes, neque facultates adhuc colerentur, & rudes essent & ignari rerum omnium, primi inquam diserti homines tenuerunt vrbium, & populorum gubernacula. In quorum possessionem ingressi quasi iure suo cum crescerent, & augerentur Respub. propagarenturque imperia, multique Reges creandi fuissent ad Regnorum regimen & clauum tenendum, creabantur, & deligebantur, tanquam magis idonei, & rerum gerendarum principes Oratores, qui Reges iam tum dicebantur, & Regum honore & insignibus ornabantur. Videbant enim nihil valere magis ad præsidium & ornamentum Reipublicæ quàm Regem optimum maximo ornatissimoque dicendi genere florentem. Quod sic confirmatum fuit per omnem sæculorum memoriam, vt omissis Homeri Regibus, & illis qui propius à Troiani belli temporibus recensentur, certe constat Philippum Macedoniæ Regem eloquentiæ operam dedisse, quod exemplum quoque imitatus est filius Alexander, multi denique illius successores eadem laude floruerunt. Ac ne omnes Reges oratione commemorem, omnes ferme sic imbutos accepimus, vt omnes Regiæ dignitatis amplitudinem in dicendi facultate positam intelligerent. Iam vero in omnibus liberis populis quemadmodum ea floruerit, semperque do-

quæ dominata fuerit, video vos omnes multò melius intelligere, quàm vt meâ indigeatis oratione. Quoniam vidistis in eâ ciuitate, quæ principatum terræ tenuit, neque quæsturas, neque Ædilitates, neque Præturas, neque Consulatus, neque Dictaturæ summum honorem quemquam consequutum fuisse, nisi dicendi laude florentem, quid factum fuisse putatis, postquam illud imperium in vnius potestatem ditionemque peruenit? Num Principes tantæ Reipublicæ studium eloquentiæ omiserunt? minime quidem. Quis enim primum omnium Iulium Cæsarem candore & nitore orationis splendentem non accepit? quem proximè consequutus fuit, qui mirandâ orationis laude præcellebat, Octauianus. Neque profectò hac dicendi gloriâ caruisse Tiberium vetorum annalium scientes negabunt, sed neque Reges non solum propter eloquentiam imperia tenuerunt florentissima, sed infimi quoque obscuris nati parentibus propter splenditam & ornatam orationem dignitates & Regium honorem capere cogebantur, & sæpe clarâ maiorum stirpe procreatis anteponebantur. Non ab alijs potius, quàm ab Atheniensibus & Romanis exempla petantur, qui quondam innumerabiles fuerunt. Ab illis libenter abstineo, breuitatem sequutus, vno contentus Ciceronis exemplo: cui generis obscuritatem, & humilitatem fortunæ aduersarij semper obijciebant; sed ille tantum eloquentiâ suâ perfecit, vt præteritis multis clarissimis viris, & de Republicâ bene meritis, & diuitijs carentibus per omnes honorum gradus ad summum Consulatus fastigium ascenderit. Atque in illis bellorum ciuilium flammis, quibus orbis terrarum flagrabat, Pompeio ac Iulio Cæsare Imperatoribus, armis hostilibus de Imperio cunctarum gentium vniuerso certantibus, victo Pompeio, fuso, fugatoque illius exercitu & cæteris Pompeianæ factionis Principibus partim in Africam, partim in Hispaniam fugientibus summa belli demandabatur Ciceroni, cum Imperatoriâ propter eloquentiam Oratori tanto simul delata dignitate. Quid amplius de dignitate facultatis oratoriæ dicatur, non video, ad oratorum gloriam immortalem, perspecta præsertim Poetarum humilitate, qui neque honores gesserunt vnquam Reipublicæ, neque valuerunt vllis propter Poesim opibus: cum quid maxime consequuti fuerunt, id erat, quod histriones consequebantur, vt propter agendi venustatem suam, tanquam parasiti ridicula facientes Principibus grati viderentur. Ille Plautus, cuius dicebant Iouem Poeseos facultate, si descenderet

ſcenderet in ſola terrarum, vſurum eſſe, cum hominibus agentem verſantemque, in quâ egeſtate fuit & inopia rerum? Horatius eiſdem prope rei familiaris anguſtijs premebatur. Neque quidquam maius de Homero, de Virgilio, Græcæ Latinæque poeſeos Principibus dicere vnquam valebimus: quibus ad ſcribendum vix otium concedebatur præ ſummâ extremaq; mendicitate: & inopes & egentes rerum omnium, ad copioſos & locupletes; humiles & obſcuros, ad præclaros & illuſtres; imbecillos & infirmos, ad potentes & excelſos; ſeruos miſeros, & prope mancipia ad Dominos & Principes terrarum comparabimus? Quos neque ad operas ſibi ſæpe præſtandas vellent, neque deligerent oratores terrarum Domini ſummi præpotenteſque? Qui quos volebant emergere è mendicitate, his ſtipendium ſtatuebant, vt victum quotidianum, non ſummum pretium, ſed quod ſufficeret, ne tantam inopiam paterentur. Quamobrem cum oratores audictis, cùm cogitatione comprehenderis, cogitare debes Heroas cultu corporis & veſtitus nitore ſplendentes; poetas contra ſordido & obſoleto veſtitu amictos: Rhetores comitatu multò ſtipatos; poetas ſolos ac deſertos: Rhetores in ſolio ſublimi collocatos; poetas priuatos & ſine magiſtratu: Rhetores cum faſcibus & inſignibus Regnorum, quibus imperant; Poetas illorum ditioni poteſtatique ſubiectos: Rhetores ferentes leges, & iura; Poetas accipientes humiliter: denique Rhetores, cum imperio, cum poteſtate dominantes, vt Poetæ Rhetorum auctoritatem & nutum pertimeſcerent. Quæ ſatis ſunt, vt de Rhetorum ſplendore cum audiamus, veneretur etiam Poeſis Rhetorem & infra illius pedes ſeipſam ponat. Quid vero dicitis, cum ad tam illuſtrem Rhetoris dignitatem ornandam diuinis honoribus & ſacrificijs honoratos fuiſſe Rhetores negare non poſſumus in multis orbis terræ partibus, celebrioribuſque Regnis? Sed ſatis verborum fecimus de dignitate, tranſeamus iam ad alteram vtilitatis partem. In qua ſi multus non fuiſſe videbor, ignoſce Iudex integerrime: nam ex ſuperioribus multa colligere potuiſti ad vtilitatem ſpectantia. Neque enim de dignitate dicere potuimus, quin cum hac parte commoda coniungerentur. Nam ſi ad oratoris vtilitatem pertinet tempus illud, quod in Rhetoricæ dignitatem incidit, cum homines paſſim in agris victu ferino vitam propagabant, neque ratione animi quidquam, ſed pleraque corporis viribus adminiſtrabant; atque

que hoc tempore magnus orator, dispersos homines in agris & in syluestribus abditos, orationis vi compulit in vnum locum & congregauit, & eos exferis & immanibus mites reddidit, & mansuetos, & mœnibus sepsit, & iure deuinxit naturali ac ciuili, vt veteri depositâ feritate, quâ tantum habebant, quantum manu & viribus, per cædem ac vulnera aut eripere aut retinere possent, ad iustitiam atque mansuetudinem facultate dicendi transtulit. Cum Athenas, Spartam, Thebas, & alias imperiosas nationes, & gentium cunctarum fortunatissimam arcem, vrbem Romam, & illius imperium extremis terrarum finibus contentum, Rhetores administrarent, non in asserendis vtilitatibus, non in constituendis Regnis, non in illorum finibus propagandis versabantur? non hoc præstabant, vt homines leges seruarent, vt suum vnusquisque retineret, vt haberet Respublica pacem & tranquillitatem, vt officium omnes facerent, nemini iniuriam inferrent, ab alienis abstinerent manus, non committerent furta, latrocinia, cædes, qui commisissent, ne abirent impuniti, luerent pœnas legibus statutas? illud sanè moderatores, & Reges Rhetores fecerunt, vt iustitiæ, cuius virtutis fruendæ causa benè morati Reges constituendi fuerant, partes omnes cum absolutione summâ seruarent, neque ad res vrbanas,, non ad virtutes colendas vtilis duntaxat fuit ars oratoria: sed in bellis studium & operam vtilem nauauit, sine quâ caderent multæ Respublicæ, cuius ope multa steterunt Regna, acies maximæ in hostem incitatæ, prælia grauissima periculosissimaque commissa acerrimè, victoriæ prope iam acie inclinatâ reportatæ, & fusis cæsisque inimicis, multis vrbibus & regnis integris ac florentibus captis, ardenti inflammataque ditione fortitudinis trophæa celebrioribus in locis statuta fuerunt. An vero Thrasybulus Atheniensis exercitu comparato exiguo non orationis vi tantum opus attulit, vt incitatis acriter ad pugnandum militibus triginta tyrannorum dominationem intolerandam ab Atheniensi populo sustulerit, exules reduxerit in patriam & pacem confirmauerit lege latâ de discordiarum memoriâ obliuione sempiterna delenda? Quid noster ille Cicero, cuius mentionem toties fecimus, Pharsalico prælio facto, non acciperet, si vellet imperium Pompeianæ partis contra Cæsarem delatum, nisi desperatis rebus omnibus, & otio volens consulere Brundusium se recipisset, sperans de benignitate Cæsaris, vt in pristi-

num

num statum restitueretur? Quippe qui improbans semper ciuile bellum, & ne Reipub: deesse videretur calamitosis temporibus, ad ea arma profectus fuit, quæ erant sumpta contra Cæsarem. Sed vt has temporum flammas & incendia renouare desinamus, non ille exercitus omni copiarum genere abundantes duxit? non res maximas gessit? non Proconini prouinciam fortius Siciliam in socium atque amicum Populi Romani Regem Ariobarzanem, ab hostium incursionibus, & latrocinijs liberam reliquit ac tutam, totiusque fere Regni Principum voluntates ab Ariobarzane alienatas Rege reconciliauit suo, & in pristinam dignitatem restituto Rege Siciliam pacauit bellis tumultuantem grauissimis? non sedauit statim Syriæ turbulentos motus allatosque nuncijs; & multorum sermone dispersos nullo prælio, etiam quod mirabile quidem est, commisso? Non eloquentia sua plena animi, plena virium maximarum oratione, hostiles copiæ, quæ in monte Amano consederant, ab eodem superatæ fuerunt Cicerone? Atque cum ille Parthico bello nunciato per locorum angustias, & per Montium altissimorum summas difficultates exercitum ex pedestribus copijs & equestribus conflatum ad Amanum adiunxisset magis consilio & eloquentia, quàm auxilijs bellicis, apud illos, qui audierunt multa de facultate facundiaque præstanti sua milites suos ad signa conferenda, denique viribus incitauit, vt Amanientes hostes nominis Romani sempiternos Carthaginensium non dissimiles, pertinacia voluntateque delendi generis Romani, copijs omnibus vexauerit; multos occiderit, & cœperit multos, reliquos dissipauerit, incenderit castella munitissima magno pretio, atque ipso aduentu Ciceronisque oratoris hostibus iniecto timore; quod de Pompeio Magno bello Italico confecto Historici Romani memorabile factum posteritati commendarunt. Inde illud consequutum, vt milites victoria parta magnis clamoribus Ciceronem Imperatorem appellauerint apud Issum: quo in loco sæpe, vt ex veterum annalibus accepimus, Darium Alexander Magnus superauit militum internecione magna. Quid igitur restabat eloquentiæ; ad felicem suam secundamque fortunam numeris omnibus explendam, nisi vt triumphum ageret obuiam procedente prius, comitanteque deinde senatu, totoque ad tantam oratoriæ facultatis pompam spectandam sese populo offundente Romano, vt plausu & acclamatione solita, arcubus effectis plurimis, spolijs & manubijs ornatus

batus à porta triumphali, agmine perpetuo in curru sublimis, in veste triumphantis, coronatus Imperatorio diademate ad Capitolium vsque veheretur: sed triumphi non agendi, iam à Senatu honorificentissimè decreti bella Ciuilia inter Cæsarem, & inter Pompeium concitata causam attulerunt. Vos Auditores, animaduertite, & tu præcipuè, Iudex integerrime, quid maius de facultate benedicendi possit oratione nostra commemorari, quàm illam tanto cum honore, non togæ solum, sed etiam militiæ versari videmus. Equidem ille Cæsar, ipse Alexander, cæteri magni summique Duces & Imperatores inuictissimi, nunquam tanta rerum præclarè gestarum gloria floruissent, nisi ad militarem artem adiunxissent eloquentiæ laudem. Hac eloquentia idem Cicero Catilinam scelus anhelantem, pestem nefariè molientem Romanis, & vrbi ferrum flammamque minitantem, ex vrbe eiecit, expulit, & in Castra Manliana cum magna suorum sentinâ ac peste proficisci coegit. Eadem eloquentia Cicero Clodij seditiosos ac turbulentos conatus, & vim omnem tribunitij furoris in Rempublicam incitatam perfregit. Eadem idem orator facundia leges Agrarias ad patriæ perniciem & interitum spectantes acriter oppugnauit. Eadem ipsa totam Siciliam vexatam, & spoliatam a Caio Verre afflictam ac planè perditam in veterem restituit statum, C. Verre non accusato solum, sed iudicum sententijs damnato. Eadem eloquentia Cicero in M. Antonium post Cæsaris mortem crudeli dominatu volentem opprimere Rempublicam omnium Principum & Senatus animos compulit & inflammauit, & eosdem in vrbe Augusto recepto dignitatem Imperatoriam tribuere, & tanquam in hostem patriæ arma capere coegit in Antoniũ. Quid plura quandiu stetit eloquentia Ciceronis & aliorum maximorum Oratorum, stetit Romanum Imperium omnibus gentibus ac nationibus gloriosè, magnificeque satis, cum Oratorum, & maximè cum Ciceronis morte cadere paulatim visæ sunt, & tuere miserabiliter opes Romanorum. Quod Agamemnon testatus est iudicio, quod de Nestore prudentissimo eloquentissimoque homine fecisse dictus est, qui cum communicabat consilia, res conferebat ad bellum necessarias de committendis prælijs, de vrbe Troja obsidenda, de premenda vexandaque magis suis temporibus omni machinatione bellica, cum eo prudenter matureque deliberabat. Ita ex Nestoris consilio decernebantur res militares, & omnis summa Reipub. Græca-

nicæ, illius orationis melle ipso ex ore dulciore fluente gubernabatur. Tantam vim habet Eloquentia, non ad vrbanas solum, sed ad bellicas rationes administrandas, & ad omne genus hominum, quo velit, impellendum, vnde velit deducendum. Quamobrem non immerito Hercules, quæcumque contendebat, omnia in suam protinus adducebat potestatem, qui fingebatur eximia præstantique dicendi facultate præditus, & catenula quadam ex summa lingua pendente trahens mirifica singularique alacritate vinctos homines, à fugiendo adeo penitus abhorrentes, cum catenulæ facilæ frangi posse viderentur, in monilium elegantissimorum speciem fabricatæ, vt de præcundo mirabili celeritate properantes decertare viderentur. Neque illæ vtilitates, quæ in forensibus causis agendis, in curia consulendo, decernendoque semper ex vsu Reipub. cum populo agendo, suadendoque salutem communem consistunt, cum tam magni momenti sint, vt ex illis pendeat Reipub. status, sunt omittendæ. Eloquentia enim defendit insontes in iudicio, nocentes accusat, capitis periculum auertit, opprimit improbos & sceleratos, dissuadet leges patriæ perniciosas, & vtiles suadet, senatus auctoritatem consilio & auctoritate conseruat, fert opem supplicibus, dat salutem calamitosis: Quod homines ad honestatem incitat vehementius, quod arcet à turpitudine acrius, quòd virtutem celebrat ornatius, quod voce vulnerat improbos asperius non magna laus erit Rhetoricæ? Hoc cum antiquis temporibus ita perspectum fuerit apertè, vt nemini de hac re dubitandi locus relinquatur; in nostris rebus, in nostris hominibus ex summis Regum & potentissimorum Principum negotijs eloquentiam regnantem aspiciamus. Cum ad Reges & Imperatores decernantur legati, cùm legationes in aula Romana debeant obiri, cùm in concilijs Theologi de mysterijs nostræ fidei cœlestibus loquantur, cùm concionatores diuini verbi populo virtutem persuadeant, à vitijs deterreant, & excitent ad Beatorum gloriam, non ope præsidioque eloquentiæ munera istiusmodi multitudine innumerabilia, natura dissimili longe dissidentia, & dignitate partim humana, partim cœlesti commendata suscipient? si Pericles ille tonare ac fulgurare dicebatur, cùm ad dicendum de Reipub. statu prodibat in publicum, si Ægesias ille Philosophus ita fortunæ ludibria, tragicos exitus ac vehementer calamitosos dicendo repræsentabat, vt audientibus voluntariæ mortis appetendæ

tendæ cupiditatem generaret, quos obſecro noſtri concionatores, ſi dicendi viribus muniti eſſent, aculeos in hominum animis infixos & impreſſos relinquerent? Teſtes ſunt Gregorij, teſtes Ambroſij, teſtes Hieronymi, teſtes denique reliqui ſacræ Religionis Doctores, qui admirabili orationis facultate ſingulares tantas Eccleſiæ Catholicæ vtilitates attulerunt. Atque ſic accipite, perſuaſumque vobis habete auditores optimi, cum hoſtibus fidei de ſacra Theologia myſterijs ita vos diſceptaturos eſſe, ſic in medium campum deſcenſuros & reportaturos victorias inſignes, ſi orationis facultate, qua ſunt illi præditi, & bella faciunt inteſtina matri Eccleſiæ, fueritis inſigniter ornati. Ergo illi hoſtes fidei Rhetoricen ediſcunt, vt ſuas fraudes & mendacia defendant; vos eam non ediſcetis, vt veritatem & fidem Chriſti Ieſu tueamini? Illi colunt artem Oratoriam, vt vobiſcum contendant, & tela iaciant argumentorum; vos vt illis obſiſtatis & fortiter infringatis in fidem noſtram intortas haſtas, non ad huius artis ſtudium incumbetis? Illi vt exitium & peſtem animis afferant, artis Rhetoricæ facultate abutentur; vos vt ſalutem, & æternam proximorum animis vitam comparetis, non eloquentiæ viribus vtemini? Illi, vt Eccleſiam Chriſti Ieſu ſponſam dulciſſimam vulnerent, & plagis plurimis ſaucient crudeliſſime, vim orationis conferent; vos vt Matrem Eccleſiam ſaluam & incolumem ab hoſtilibus gladijs, & hæreticorum intentis mucronibus conſeruetis; non eloquentiæ vires adhibebitis? Illi, vt vitiorum omnium labem aſpergant, & hæreſcos erroribus, terras & omnia regna contaminent, neruos diſcendi contendent; vos vt virtutis ſtudium conſeruetis, & hæreſi reſiſtatis, non totis facundiæ viribus ac neruis contendetis? Illi, vt ſanctis omnibus, Virgini ſanctiſſimæ, Chriſto Ieſu, & Triadi celſiſſimæ bellum faciant hoſtili odio pugnabunt oratoria facultate; vos vt ſanctorum omnium, Reginæ cœlorum, Chriſti Ieſu, auguſtiſſimæ, ſanctiſſimæque Triados gloriam & decus immortale extollatis, non laude eloquentiæ multo ſtudio compatata certabitis? denique illi, vt de noſtra, cunctorumque bonorum peſte agant; oratione pugnabunt, nos, vt perniciem & exitium vltimum, à noſtris capitibus, & quod maius eſt, ab animis auertamus, non oratorijs viribus confligemus? Videte, ne, vt glorioſum fuit ſacris Doctoribus, & alijs noſtræ fidei luminibus; quam ab Apoſtolis acceperunt, Eccleſiam eloquentiæ cœleſtis magnitudine tueri, ſic turpe vobis, quam tanti Principes parentem

magnis incrementis amplificatam reliquerunt, per incuriam vestram vnius Oratoriæ facultatis studio contempto spretoque non posse defendere. Nam si Dialectici, si Iurisperiti, si Medici, si cunctarum artium alumni, dicendi viribus destituti, muti semper & elingues videbuntur, si Theologi expertes eloquentiæ suas opes proferre non poterunt in mediam lucem claritatemque mortalium, si cuiuscumque artis atque scientiæ alumni sine eloquentiæ laude suo officio fungentur nunnunquam, quid est quod pro artis Oratoriæ commodis, & vtilitatibus maximis non laboremus? An vero sat est in armentario gladios esse, tela fulgentia, galeas & scuta, reliquaque armorum genera, nisi proferantur, & armati prodeant milites ad pugnandum? An gladius in vagina conditus vsum afferet militi, nisi miles dato signo congrediendi, vix audito clangore tubarum districtum in hostem inferat, & cæsim & punctim ex omni parte vulneret aduersarios? Num arcam habebo loculis pecuniarum refertam, & ad sumptus faciendos, cum opus fuerit, mea vel aliorum manu non expromam? O diuinum eloquentiæ donum! O facultatem omnium rerum generi necessariam! O Solem clarum & illustrem! O mirandam & prædicandam artem, qua præditi, nullis non rebus præstò aderunt, & opportunam opem ferre poterunt; ea destituti quibuscumque artium & doctrinarum ornamentis florebunt, nullam vtilitatem afferre, neque priuatim, neque publicè valebunt. Vos omnes artes & disciplinas, quas Poesis ad suam opem & auxilium oratoriæ facultatis artificio suppliciter implorauit, hortor, moneoque, vt fidem iam pridem Rhetoricæ seruatam, hoc et in loco seruetis egregie fideles, & in hanc pestē & perniciem generis humani maximam, in Poesim inquam, turbinem ac procellam præsentis controuersiæ, vos vestras vires, vestrosque neruos fortissimè conferatis. Si ego Rhetorica vobis semper adfui; si ab initio nascentis Mundi nunquam adesse destiti; si vestras res semper ornaui; si diuitias & opes in media theatra Orbis gentium protul; si luminibus meis illustrandas, si diuitijs augendas amplificandasque curaui; si denique nunquam nisi meis floribus ornatæ, insignibus distinctæ, vi, contentioneque armatæ, aduersariorum vestrorum Sophistarum, & hostium Fidei technas, & machinas depulistis; si telis nostræ artis viribus contortis acies maximas, armis infestis confligentes prostrauistis, & concidistis per omne tempus; si parata sum hodierno die & in perpetuum vobis opem ferre, neque vllis temporum

temporum iniurijs, vlt is procellis ac tempestatibus concitatis, vestræ dignitati vestro honori, vestræ gloriæ deesse constitui decreuique constantissimè, vindicate iniuriam mihi factam, vindicate tantum facinus, comprimite Poeseos audaciam & extinguite ancillæ profligatæ furores incitatos, & inflammatos in Rhetoricen dominam ac Reginam Orbis quondam vniuersi. Suscipite cum Poesi capitales inimicitias, Rhetoricæ partes studiosè ac diligenter agentes, vt pro dignitate Rhetoricæ, id est, pro veritate propugnantes, iustitiæ decus illustre tueamini, post natos homines pro tuenda nostra facultate nulla simili in iudicio cunctarum artium & disciplinarum in audacem & furentem Poesim perspecta coniuratione. Quarum iustis inimicitijs & odio animaduerso, Iudex integerrime, Poesi damnata ablegataque ex hominum societate, & in exilium acta perpetuum, pro dignitate Rhetoricæ, quam ego spero, quam vos contenditis artes, disciplinæque clarissimæ, quam auditores omnes expectant, iustam ac debitam sententiam, commendandam sæculorum omnium posteritati ex legibus & iustitia bonus & integer peto non solum, sed enixe contendo, ferre non desinas. Dixi.

Oratio in laudem Medicinæ.

Ex superioribus Argumentis.

CVm propter præclaram & insignem in corporis humani custodienda salute, tam multos, egregios ac mirificè fideles Medicinæ alumnos in omni terrarum parte feliciter habuerimus omnes, sperare possum vos, Auditores, ad hanc orationem de tantæ facultatis laudibus habendam, vestros animos summa cum benignitate excitaturos esse. Nam si de quocunque homine bene meriti Principes, illius gratam ac memorem beneficiorum voluntatem, cum ad gratiam referendam impar ea videatur, & quidem merito, quasi vinculis astrictam habent; ad homines in omne mortalium genus beneficos ac liberales, propter salutem præclare conseruatam, sine qua iacent omnia, & nulli mortalibus vsui videntur esse, non illi facultatibus & opibus perfrui, non honoribus, nec dignitatibus fungi possunt, quàm parati debemus esse, ne referendæ gratiæ datam occasionem è manibus abire patiamur? Quod si quærenos

se nos tempus aliquod, & aucupari debuissemus ad gratorum voluntatem animorum ostendendam, hoc fuit sane diuinitus oblatum, cùm de Medicinæ præstantiâ, de suis commodis & beneficijs in genus hominum collatis, & de iucunditate rerum, in quibus versatur, necessitas fuit imposita nobis, pro demandatâ de facultatibus alijs disciplinisque prouinciâ studioque in tanto doctorum hominum, & principum maximorum circunfuso consessu dicendi: Neque enim æquum est profecto, nec fas esse quisquam existimabit, in suis gymnasijs, & theatris amplissimis commendatâ Iurisperitiâ, sacraque ex ordine Theologiâ, quæ illarum socia est, & comes in omnibus academijs, facultatem medendi iusto ac debito honore priuari. Quanquam enim ad sacram Theologiam, nulla scientia sit, neque disciplina comparanda, tamen cum cœlestem hanc disciplinam in locum honoratiorem commendandam reseruemus, suo tamen loco, suo tempore, illius, quæ de vniuerso genere hominum bene merita est, Medicinæ non debemus, nec possumus sine iniuria quidem obliuisci. Quare dum de rebus à me propositis, ac primum de Medicinæ excellentia dico, benigne quæso meam & attente orationem excipite. Atque vt nobilitas à primis suis incunabulis ostendatur, à Dijs originem suam claram & illustrem Medicinam traxisse constat. An Hebræos, an Græcos, an Ægyptios volumus testes locupletissimos? Hebræi, qui plurimum veritate valent, Adamum primum humani generis parentem diuino numine facultatem istam adeptum fuisse scripserunt: quod etiam posteritati commendatum reliquit Princeps Platonicorum Marsilius: reliqui vero homines Deorum inuentum ac munus singulare constantissime confirmarunt, plurimisque consultis & acceptis Deorum oraculis constitutam & confirmatam ad hominum salutem & incolumitatem. Apollo autem gloriatur se primum inuenisse artem medendi: qui vero minus tribuerunt huic facultati Mercurium inuentorem, auctoremque fuisse tradiderunt, plurimis ab eodem herbis salutaribus inuentis, & ab eius præcipue nomine ad aluum purgandam spectante Mercuriali, qui etiam verbascum Vlyssi tribuisse fertur ad Circes veneficia, fraudesque fugiendas, istius herbæ virtute mirabili. Omitto Arabem Apollinis filium, quem in Deorum numerum ascriptum multi scripserunt ob Medicinæ singularem ab Apolline cognitionem acceptam, quod & nominis præstantia constantissime

tiſſimè confirmare ſtuduerunt: cùm Apollinem quaſi dono quodam ac munere diuino vatis officio functum fuiſſe non ignoremus. Prænoſcit enim Medicus aduenientes morbos, & ex præſentibus ſignis, quaſi vates & futurorum ſcientiſſimus prædici morbi grauitatem, diligenti diuturnaque obſeruatione. Atque hic prætereo, quæ de Cadmo Agenoride, quæ de Chirone Centauro, quæ de Seraphi, quæ de Æſculapio, literis commendata ſunt. His enim ſacrificia fiebant, his honores diuini tribuebantur propter inuentas nonnullas herbarum radices. Quì minus profecto tribuerunt Medicinæ, Reginæ illam Oſiridis inuentum dixerunt; à quibus reliqui inuentores & auctores ducti ſunt, & prædicati plurimarum & ſalutarium herbarum. Sed quid ego amplitudinem huiuſce ſcientiæ Deorum & maximorum Heroum dignitate confirmo? Cum Aſſertor humani generis Chriſtus Ieſus & Medici nomine, & honore affectus fuerit, & idem vindex noſtræ libertatis morbos ex humanis corporibus ægritudineſque depulerit ſua cœleſti diuinaque virtute. Atque cum hominibus verſatus, cum poſſet cæco à natali die reſtituere oculorum aciem, vno verbo, ex luto medicinam fecit, & ſputo concinnatam admouit oculis hominis iam pridem tot annos antea videndi claritate priuato. Quare ipſe Chriſtus Ieſus Medicorum pharmaca ex diuerſis Medicamentis conflata, neque ſimplicia ſolum, viſus eſt approbare. Quamobrem Medicinam ſacris literis comprobatam quis non multis in locis inuenit, cùm ei, qui vulneratus fuerit, operæ reſtituendæ ſint & impenſæ in vulnere ſanando factæ Moyſis auctoritate præcellenti? Cum arbores illæ Ezechielis, quæ conſitæ ſunt ex vtraque parte ripæ veſtitæ non ſolum amœniſſimè viderentur foliorum iucundiſſima viriditate, ſed refertæ omnis generis pomorum vbertate fœcundiſſima ad anni quodcunque tempus; atque folia cum ad arborum veſtitum, & fructus vberes ad victum quotidianum ſpectarent, tum illa plurimum habebant vtilitatis ad medicinam humani corporis ſalutarem? Cum Hieremias etiam reſinam proponat ad medendum aptiſſimam, & Medicos ad morborum depulſionem, vulnerumque curationem? Cum denique Eccleſiaſticus amicum egregiè fidelem ad Medicum comparet, vt mœſtitiam depellat, afflictum conſoletur, iacentem ſubleuet, conſternatum erigat, & inſtar optimi Medici pharmacis quaſi ſalutaribus adhibitis in veterem ſtatum cōditionemq; reſtituat?

Cùm spiritus ipsi cœlestes, vt ex eisdem sacris annalibus accepimus, Medicorum officia facere minimè contempserint? Nonne Raphael cœlestis Thobiam docuit exenterare piscem, atq; illius cor, fel, & iecur ad medicamentum vtile salutareque conferre? Quid Sosomenus àpud Cassiodorum testatur? Audite, audite, Patres, rem magnam, & admiratione dignissimam. Aquilinus quidam cùm graui febri æstuque iactaretur, quæque in ventrem inferebat, continere non posset, sed euomeret confestim, similis prope iam morientis, Constantinopoli (quæ notissima ciuitas propter amplitudinem & celebritatem suam) in D. Michalis delatus est; Orare ille summo studio ac religione, miscere precibus lacrymas, & in eo perstare magnopere non destitit, vt sui tot ante dies, grauiter semper, periculosèque ægrotantis B. Michael misereretur, & cuius rei causa venerat, ope sua cœlesti morbum depelleret. Mirandum equidem ea, quæ consequuta fuit, nocte; visus est Aquilino B. Michael, & ipsum ægrotantem ex vino, melle, & pipere conficere medicamentum iussit ad valetudinem recuperandam: quo pristinæ valetudini redditus fuit ac restitutus. Quid istud medicamenti? quid obsecro præscriptionis fuit? An vero minore virtute cœlestes spiritus sunt, quàm Christi Iesu Martyres, quàm sanctissimi viri superstites adhuc memoria sua, & agentes cum hominibus, vt ab immortali Deo non suis precibus impetrent veterem sanitatem morborumque curationem? An vero hoc Agneti? hoc D. Rocho? hoc Sebastiano, hoc alijs multis nostræ Religionis Heroibus sanctissimis datum fuit, atque concessum, vt nullus tam grauis & periculosus, tam mortifer ac lethalis morbus haberetur, quem suis precibus, & multis magnisque miraculis editis non depulerint, & hoc Michaeli Principi diuinorum spirituum, depulsori Luciferi reliquorumque sectatorum non tribueretur pro suis multis maximisque meritis, proque celsissimo, quem in cœli sedibus obtinuit supra reliquos cœlestes spiritus, principatu? Nisi vero difficilius erat vni duntaxat priuato mederi, quàm in Gargani summo vertice bestiam immanem commorantem & tantam in dies stragem edentem, & carnificinam mortalium, implorato solum Michaelis cœlesti subsidio confici, & ex illius animalis truculentissimi ore & faucibus infinitam multitudinem liberari: nisi denique gloriosius erat honorem ex vnius hominis salute illustrem & decus immortale deportari, quam ex Ecclesiæ militantis

tantis patrocinio & cælesti virtute conseruatâ tot hominum in dies religione mirificaque pietate deferri sempiternos honores. Fuit hoc, fuit diuinitus & speciatim obseruatum, vt ex officio præscriptioneque præsenti Medicinæ dignitatem agnoscerent mortales. Atque illa, quibus generi Hebræorum interdicebatur præcipiente Moyse, si tanta fuissent audacia, scelereque inquinarentur Hebræi, vt comedere non vererentur, mores perniciosos & infestos saluti corporis contrahere censebantur, quoniam huic facultati gloriam & dignitatem afferent. Quamobrem mirari desinamus ad eam amplitudinem & dignitatem euectam fuisse Medicinam, vt illam Principes potentissimi, vt Reges terrarum clarissimi, Monarchæ cunctarum gentium ac nationum, atque ipsi Imperatores non honoribus solùm decorare vellent, sed ad illius studium omni Corporis & animi contentione incumbere: si de Medicinâ etiam, & in Medicina semper gloriarentur, & vellent dici semper & haberi præstantissimi scientissimique Medici: si denique facultatis istius amore studioque capti summum honorem & planè Regia Maiestate dignissimum duxerint ad sui nominis gloriam immortalitati commendandam, ingenio, ac facultate medendi, posteritati consignata monumenta relinquêre. Atque omitto Reges Ægyptios, Apim scilicet, Osyrum, Isidem. Taceo Herculem, Theseum, Iasonem, Achillem fortissimum Græcorum, Patroclum Achillis amicissimum familiarissimumque. Omitto Cadmum, Masinissam, & Iubam Numidarum Reges potentissimos. Quid Antiochum Syriæ Regem, Dionysium Siciliæ tyrannum commemorem? quid omnibus bonorum cópijs affluentem Attalum Regem Pergami proferam? Vt innumeros alios omittam, ille victor orbis terrarum Alexander Maximus, non Medicinæ solùm studiosissimus fuit, sed scientissimus, atque inter acies & horrificos armorum tumultus amicis medendi scientia opem tulit ægrotantibus, medicamenta præscribens, & adhibens plurima salutariaque pharmaca. Cuius exemplum sequutus Lysimachus Rex ita Medicinam coluisse dictus est, vt herbam inuenerit morbis depellendis vtilem, & à suo nomine appellatam Lysimachiam. Quanti Medicinam habuerit Salomon ille sapientissimus, sciunt, & testantur Theologi, qui tam multiplici variaque rerum cognitione præstitit, vt nihil ex omni rerum scientia non mente comprehenderit. Quid enim desideramus in sapientissimo Salomone?

an ſcientiam herbarum? an volucrum & piſcium? an Orbis terrarum ſitus & circunſcriptionis cognitionem? an volumus illum tenere viciſſitudines mutationeſque temporum? an ſtellarum curſus? an cœlorum conuerſionem? an animi varietatem? an animalium naturam? an vires beſtiarum? an vim ventorum? an plantarum diuerſitatem, virtutem & efficientiam radicum? an humani corporis compoſitionem, & fabricam ex omni parte tantá mirabilitate congruentem? an quæcunque recondita ſunt, & abſtruſa, & ab hominum acri intelligentiâ remotiſſima? omni varia multiplicique ſcientia donatus fuit & ornatus Salomon. Hinc facile erat agnoſcere, quanta fuerit Salomon ſcientia præditus, qui nullius rei cognitionem abſolutam non obtinuerit. Quod ſi Regibus accedant Imperatores, Imperiorum latiſſima potentiſſimaque ditione florentes, Auguſti, Tyberij, Adriani, Titi, Conſtantini, Iuſtini, ad quantam amplitudinem perueniſſe dicitur, illuſtris, glorioſaque medendi facultas? ſed iam fortaſſe quidquam quod incredibile videbitur, ſpectate, illi Pontifices Romani, Vicarij Chriſti Ieſu ad Dominum in terris, cœleſti poteſtate propius accedentes. & à Domino tanta facultate ac poteſtate tributa, claudentes & aperientes ſedes & domicilia cœleſtis aulæ mortalibus, ad cuius pedes Reges & Imperatores abiiciunt diademata Regnorum auri ſplendore fulgentia, cuius ijſdem oſculari pedes ad genua prouoluti magnum & amplum ſemper duxerunt: ij certè numero non pauci facultatem medendi ſatis præclarè tenuerunt. Ex quorum numero fuit Pontifex ille Nicolaus V. hoc nomine, nunquam pro dignitate ſatis laudatus. Accepimus quoque Euſebium poſt obitum in ſanctorum numerum aſcriptum eadem medendi arte præcelluiſſe: nec ſilebitur profectò vlla ſæculorum memoria hoc nomine ſecundus & vigeſimus Ioannes, cuius celebrantur libri canoneſque Medicinæ, & alia multa ingenij monumenta, quibus ars medendi creuit plurimùm & locupletata nouis diuitijs, & opibus Medicorum inſigni ſcientia præcellentium. Neque dicere de Paulo II. deſinemus, qui in curia Romana ægrotantes libenter inuiſebat, conſulebat eorundem arterias, & morbos adhibitis medicamentis ſalutaribus depellebat. Quare Ciconiæ ſimilem Medicinam veteres cenſuerunt, & iſtius auis ſimulachro illius præſtantiam potiſſimum teſtatam conſignatamque reliquerunt. Nam prætterquam quod inſigne Regum ſit, & in ſceptro ſummo collocatum monu-

monumentum pietatis, tum Deum immortalem præferebat, cui Medicinæ donum scriptores referebant acceptum. Quare si ex superioribus facilè perspicitur dignitas huiusce facultatis, quis est, qui in tam illustri conspicuaque arte. Medicinæ vtilitatem non inclusam coniiciat? Quæ cum morbos ægritudinesq; depellat, & corpora mille confecta doloribus ac vulneribus in veterem sanitatem restituat, quid hac facultate vtilius, cum etiam occurrat ægrotationibus futuris, & ex corporis signis obseruet grauitatem aut leuitatem morbi, cum constituat corporis partes malè affectas, & pharmicis conseruet constitutas, & ex ætate ac robore medicinam adhibeat, quæ magis salutaris esse videbitur, & hominibus vtilior? At quemadmodum iubet eadem facultas à noxijs hominem abstinere, vesci salutaribus, & suis temporibus, atque præfinito: quod si fines aliquando transierit ægrotus, aut se cibo, vinoque compleuerit, vt humores crassi pestilentesque contrahantur, inde febres assiduæ, grauissimæ vehementissimæque, quemadmodum cum accersitus est Medicus, suæ facultatis ope morbum difficilem depellit, & paulatim suis gradibus, eo vsque ægrotantem perducit, vt conualescat, qui proculdubio erat moriturus alioquin? Quot autem sunt genera morborum, totidem, & multo plura sunt medicamentorum quibus humanæ saluti consulitur facultate Medicinæ. Vt enim omittam illa, quæ communia sunt Medicorum, si is interdicere ægrotantibus cibo potuque; id temporis præfinite, quibus illi versantur, escas vtiles & salutares; exonerare ventrem grauitate ciborum intoleranda; scindere, quoties opus sit, venam; potionibus, & purgationibus vti differentibus, aut pilulis ex rerum varietate solita concinnatis, & auro leuiter illitis ad acerbitatem perferendam, quam infinita sunt medicamentorum genera à Medicis excogitata? alia ad lassitudinem membrorum leuandam, & ad dolorem leniendum maximè prosunt: alia, quæ ebrietatem prohibent, & discutiunt: Alia sunt, quæ sitim famemque depellunt: alia, quæ frigiditatem coercent & sistunt: alia quæ laxant & exinaniunt. Quot venenum expellunt, propulsantque? quot siccandi vim habent? quot aliquo liquore in ore retento crebra reuocatione (quod vulgò dicitur gargarizare) colluunt, & humorem per os euomunt, & proiiciunt foras? Quid dicam de illis, quæ reficiunt vires & instaurant conflictatum totius corporis statum? si quis grauibus & altè factis vulneribus sauciatus est, eadem vulnera
complen-

complentur & absterguntur. Bibit homo aliquanto plus, quam corporis imbecillitas perferre possit, lacessere poterit stomachum & prouocare Medicinæ præscriptionibus: si quis partem aliquam reserandi, aut aperiendi vim habere voluerit, si etiam placidè, blandeque remittendi, si doloribus corporis carere, si cruciatibus assiduis non torqueri, sed acquiescere & liberari tandem mortis periculo, ab arte medendi, facultatem & opem petemus. Quòd accidere pleruimque solet in grauibus periculosisque morbis, vt totas noctes homo traducat insomnes, neque vllum capere possit somnum, anxietate nimia corporis, & debilitate cruciatuque membrorum, numeret horas omnes, & punctum temporis minimè requiescat, Medicus huic malo medebitur remedijs soporem accersentibus, ac si necesse sit ad aliquod tempus, stuporem sensibus. Sed age, quid adolescens magis desideras, quàm naturalem oris pulchritudinem, suauitatem coloris & virium integritatem tueri? huius ope facultatis habere poteris. Tu etiam, qui fastidis omnia sæpe conflictatus grauitate morbi, neque adduci potes, quæcunque ante oculos ciborum genera statuantur ad porrigendam manum in patinam, & ad cibum semel admouendum ori, tantum abest, aliquantulum vt appetas, vis gustum explere, sume, quæ Medicus præscripserit, & auidissimè iucundissimeque vesceris. Sed ingressus fuisse videor in medicamentorum genera, & quod hominis parum prudentis est, omnia persequi velle dicendo. Quòd quoniam infinitum est, & planè temerarium propter multitudinem suam infinitam, iam censeo relinquendum. Quoties desperata valetudine vidistis homines, & iam iam animam exhalaturos: quot habitos pro mortuis, & comparari iam ad funus omnia: agi iam de vestitu mutando, de lugubribus & atris vestibus comparandis, de sepeliendo homine, & iam nihil prope reliquum esse, nisi vt ad funus conclametur, & vnius boni virtute Medici pristinæ valetudini redditos restitutosque videtis? Testis est, vt omne genus hominum omittam, vna Hispalis, quæ pestilentia grassante confecta fuisset omnino, nisi bonorum adiuta fuisset medicorum remedijs præsentaneis. Sed quid corpori duntaxat consulere contendo Medicinam, cum morbos animi curet, & depellat insigniter, quo in celsiore loco laus illius posita debet esse. Quare si magnum est corpus liberari Medicorum auxilio crassis humoribus, multo magis erit animum liberum ac vacuum reddi perturbationibus, quibus

oppressus

oppressus veritatem inuestigare non posset, neque consequi scientiarum arcana recondita. Vt equidem oculi rectè curari non possunt, nisi totum corpus præclarè constituatur purgatione; sic equidem neque corpus valere, nisi bene sit affectus animus ad suum officium rectè fungendum, Medicorum Coryphæo testante Galeno. Quod cum Christianâ disciplina congruere videtur primo Adami statu fœlicissimo, & post illius defectionem turpissimam, altero in memoriam redacto. Quid fœlicius Adamo cùm nondum arboris vetitæ fructus attigisset? Quid infœliciùs post teterrimi serpentis haustum venenum? continuò morbi, malorum agmina, pertubationes violentæ, labes animorum, non Adamum solùm, sed totam posteritatem inuaserunt. Quamobrem Ægyptiorum sacra dignitate ornati, ita sacerdotij honore decorabantur, si medendi scientiam magnam habuissent. Ita quidem ad conseruandam iuuentutem castam & integram, ad indomitas libidines coercendas pharmaca præscribunt Medicinæ professores admodum apposita. Et his rebus interdicitur alijs hominibus, alijs vescendi facultas datur. Quot sunt herbæ salutares obseruatæ ad appetitum libidinis sedandum? quot vt perniciosæ prohibentur escæ, potusque mentem animumque perturbantes, & adeo iudicio constanti hominem rationemque spoliantes? Quæ si vera, si testata sunt ad animi lætitiam cohibendam, ad fræn andas cupiditates, ad reprimendam iracundiam, ad alias perturbationes comprimendas remedia præclara satis & consentanea repeientur in Medicinâ. Quid quod ex vitijs sæpè contrahuntur morbi, & ad desperatam valetudinem homines perueniunt, atque adeò ad mortem frustra remedijs omnibus tentatis festinant celeriter? Medici ægrotos sui periculi admonent, admonent officij, quod facturi sunt, vt in gratiam cum Creatore suo redeant, vt expient animum per confessionem, & reliquis se sacramentis ad animi descessum è corpore, ad alteram vitam in quâ salus est, & gloria animorum sempiterna posita comparent atque præmuniant. Id quod homines boni faciunt libenter, & testamenta condunt, & animis diligentissimè sanctissimeque consulunt. Quod si non esset istud officium Medicinæ, cura quidem humani corporis conseruandi mortalium animos exsuscitaret ad animum diligentem & accuratius explorandum, & in amicitiam diuinam reducendum restituendumque. An verò tantæ curæ sit mortalibus corpus istud, quod cum brutis animantibus commune
nobis

nobis est, & animus contemneretur ad immortalis Dei similitudinem formatus tanto interuallo præstantior? vita huiusce sæculi tanti habebitur, repudiabiabitur immortalis Beatorum fœlicitas? diuitiæ fluxæ perituræque congerentur, æternæ & in perpetuum duraturæ non appetentur? ad relinquendos filios diuites & copiosos fiet statim testamentum, ad hæreditatem cœli comparandam negligentes & desides erunt mortales? corpus sepeliendum iubebitur honorificè, vermibus absumendum breuiter, animus non locupletabitur Sacramentorum diuitijs, vt beatorum splendore circumfusus sæculorum omnium immortalitatem consequatur? hæc cura profectò solicitos habet & anxios id temporis homines præmonente Medico, vrgente necessitate, illis prementibus admodum angustijs, vt rerum omnium humanarum obliti, recordentur solum, quæ propria sunt, & peculiaria duntaxat animi, & ad immortalem sanctorum gloriam maximè pertinent. Quod autem Medici euaserunt sanctissimi, & omnibus virtutis numeris absoluti? quot post vitam in sanctorum numerum ascripti? quot partim in Confessorum, partim in Martyrum ordinem celsissimum relati fuerunt? Dies me deficeret profectò, si vellem multitudinem infinitam oratione reliqua commemorare: sed vos recordamini Vrsinos, recordamini Cosmas, & Damianos, recordamini Eusebios, recordamini Panthaleonem in vita animi fortitudine præcellentem: Recordamini, (vt alios innumerabiles prætercam) gloriam & decus maximum Euangelistarum, Virginis Mariæ studiosissimum Lucam: recordamini denique principem Sanctorum, filium Patris æterni, Medicum cœlestem atque diuinum, qui non herbis, sed verbo sæpissimè vno, non multis pharmacis, sed voluntate nutuque ægrotantes curauit, & multos à mortuis excitauit: & quantum opis & auxilij sit, ad vitiorum viam relinquendam & ad virtutem percipiendam colendamque in Medicinæ facultate cognoscetis. Cùm vero iucunditas quæratur, non aberit ista profectò à medendi facultate plena delectationis, plena voluptatis. Quantam afferet voluptatem videre oculis, mente inuestigare, iudicio consequi pulcritudinem & varietatem, & efficacitatem plantarum, herbarum & florum, quos tum diuturna periclitatione notarunt, & obseruarunt, ad suam artem exercendam cum vtilitate miranda Medici? Quid cum Medicus violas, quid cum rosas, cum lilia, cum radices tam multiplices ad Medicinæ exercitationem conferat,

ferat, tam multis perſpectis & cognitis mirificis vtilitatibus? Quid cum ille ſyderum vim obſeruet? Lunæ varietatem teneat? agnoſcat temporum viciſſitudines, & mirabilem corporis humani fabricam, illam venarum toto corpore diffuſarum connexionem congruentiamque, eſcarum tranſmiſſionem, & decoctionem ſingularem, quique omnis generis alit animantes, elaboratum & purum ſanguinem, quanta voluptate perfundi neceſſe ſemper erit Medicum? Quod ſi quæſtus maximi, ſi reddita ægrotanti ſalus, ſi nominis gloria conſequuta, ſi dici ſcientiſſimum & optimum Medicum, ſi cunctorum digitis indicare, ſi mortalium celebrari ſermonibus, ſi accerſiri ad graues mortiferoſque morbos, ſi ad locupletum, ad nobilium ædes, ad principum palatia vocari, ſi curante tam præcellenti Medico, vniuerſam inſtare ciuitatem, ciues omnes viuere conſideremus, quid hoc iucundiùs, quid voluptuoſiùs eſſe poteſt? Mittamus ſacram cœleſtemque diſciplinam, ad quam nulla comparanda eſt, quæ ſcientiæ ad medendi laudem conferendæ ſunt? Iuriſperiti facultates hominum defendunt; Medici corpora mortalium curant & tuentur: Iuriſperiti præſunt rebus publicis; Medici Præfectos & moderatores ſaluos & incolumes conſeruant: Iuriſperiti lites contentioneſque dirimunt; Medici diſſidentes valdeque perturbatas humani corporis partes conſtituunt: Iuriſperiti pacem afferunt, mores componunt; Medici motus turbulentos & ſaluti contrarios ſedant, & homines à vitijs propoſita morbi grauitate deterrent: Iuriſperiti in legibus, in decretis, in conſuetudine ſeruanda verſantur; Medici in diuerſarum ægritudinum natura rationeque cognoſcenda deſudant: denique Iuriſperiti iuſtitiæ ſeruandæ modum, Medici vitæ, humanæque valetudinis tuendæ præſcriptiones tradunt. Sed demus abeſſe morbos, non febribus aſſiduis, non capitis, non lateris dolore conflictari homines, ſaluos omnes & incolumes eſſe, hanc tamen tantam ſalutem & incolumitatem, quis tuebitur niſi Medicus? quis conſeruabit, niſi ſuis Medicina remedijs? O præclaram medendi artem! O Medicinam omni laude celebrandam! O præclarum & ſingulare Medicorum munus! Quis obſecro niſi barbarus & impolitus, & prorſus nihil humanitatis habens, audebit quidquam de Medicorum facultate detrahere? At hominibus moriendi quidem neceſſitas imponitur, & ea lege nati ſunt, vt ſerius, aut citiùs tandem occidant: Quid quod innumeris fortunæ telis expoſita eſt humanæ vitæ ratio &

tio, & omnes tandem ad mortem gradibus suis tendimus: quod nationes multæ cum cognouissent, diem natalem lachrymis ac mœrore prosequebantur, obitum cuiusque hominis, cantu & deliciarum omnium ac iucunditatum comite saltatione. Quid quod multi miseria & ærumnas huiusce vitæ planè recognoscentes, aut mortem sibi consciuerunt, vel optarunt tandem aliquando ex his corporis compagibus solui? Quid denique, quod multi præstantia sanctimoniæ clari morbis admodum gauisi fuerunt, sicut & D. Petrus cum posset B. Petronillam, quâ premebatur morbi grauitate, liberare noluit? Scimus B. Franciscam, non ante à sæculi vanitate traductum fuisse, quàm in morbum grauissimum incidit. Quid dicemus de Beatissimo Patriarcha Ignatio, Principe Societatis IESV, & Parente sanctissimo, qui iacens in lecto & grauiter ægrotans ab eiusdem sæculi prauitate ad veram absolutamque consiliorum Christi Iesu rationem transijt? Quid ergo tantis laudibus Medicinam tollimus? multi equidem imo ferè omnes, quin in Deum immortalem scelera suscipiunt, integra profectò salute sunt, & nisi morborum grauitate conflictentur, suorum illos non pœnitet flagitiorum. Non nego mortem cuicunque hominum generi præfinitam esse: sed nullum in nostram salutem & vitam imperium habemus. Adde quod temporis præfiniti inscij sumus & ignari, & quoad Deo collibitum fuerit, nostræ debemus incolumitati consulere: si vitam innumeris videmus circumuentam periculis, quæ potuerimus diligenter vitemus, quæ vitari non possunt, patienter feramus. Paulus & alij melioris vitæ, scilicet cœlorum gloriæ consequendæ causa, vitam hanc citò perituram amittere cupiebant, vel potiùs istius breuitatem, cum infinitâ cœlestis aulæ gloriâ, & Beatorum immortalitate commutare. Cùm excedit aliquis vir, eximiâ sanctitate præditus, cur illi gaudium & lætitiam maximam capere non liceat, quod miserijs & periculis liberatus ad fœlicitatem Beatorum euolet sempiternam? At B. Petrus id fecit, quod fecisse dicis, quia filiæ suæ potissimum intererat id fieri. Sed non omnes ad eandem conditionem admittendi, ne morbis plus detrimenti capiant, quàm emolumenti. Non omnes æquè affecti sunt, nec pares viribus & animi robore præstantes ad labores, ad cruciatus omnes fortiter sustinendos. Quod si scelerati sæpè valent, illud est improborum, qui donis Dei singularibus ad nequitiam abutuntur. Tolle artes omnes, tolle mercaturã, tolle Iurisperitiam,

tolle

tolle postremo quodcunque genus boni, quod Deus immortalis generi hominum impertiat: nam omnia scelerati in suum exitium & pestem vltimam conuertunt. At in rebus infimis & sordidissimis Medici plerumque versantur, quas fugit acre formi at oratio dicere. Imò vero ob eam causam maiore laude dignissimi sunt, quod vt hominum temporibus seruiant, & omnes angores & solicitudines detrahant, vt liberent illos cruciatibus corporis intolerandis, & morte singulis horis ac momentis imminente, sese adeo demittant, & abiiciant. Sed cùm id obiiciat aduersarius, non illi venit in mentem sordium vicorum, sterquilinij, atque adeò fœtoris intoleranti locorum vrbis plurimorum, quos purgandos, & sordium cumulos tollendos exportandosque in solitudinem iubent moderatores rerum publicarum, Prætores ciuitatum & oppidorum florentissimorum, qui sæpe Comites, sæpe sunt Marchiones, sæpe Dinastæ præcellentissimi sunt. Atque cùm istud obiicis, cur non in viridariis, hortis amœnissimis, omni suauitate fragrantibus inambulare Medicos animaduertis, qui rosas, qui violas, qui lilia & flores reliquos præclaram habent artis suæ partem? Cur non cogitare voles aurum sibi subiectum, qui multa præscribunt medicamenta, auro pulchrè sparsa persusáque? cur non illos tractare memineris lapides pretiosissimos, quos pertusos, vel minutatim concisos, medicamenta sua decernunt? cur non suauissimos odores, qui balsamum & omnem fragrantiam vnguentorum & conditionum suauissimarum spirant? At illud etiam Medicorum inimicus in ore semper habet, occidi multos inscitiâ prauitatéque Medicorum. Quasi verò artis maleficium sit non hominum, & culpa ægrotantium dum inscios Medicos accersunt. Atque in singulis artibus ac disciplinis sicut multi sunt, qui progressiones in studiis maximas fecerint, multi sunt etiam, qui flagitiosi per summum scelus ac nequitiam sine artibus & scientiis abutantur? An verò quia multi Iurisperiti contra ius & æquitatem patrocinia causarum suscipiunt, quia decipiunt litigatores, quia lites producunt, quia non legibus ac iure, sed suis commodis causas metiuntur, qui dum sit, quod auferant, nihil æquum, iusque spectant, Iurisprudentia condemnabitur? Multi sunt imperiti, & inscij Iuris Cæsarei magna quidem ex parte: his oppone Bartolos, Iasones, Alexandros, & alios præcellentes & egregios Iurisperitos. Vide etiam ne dum damnas Medicinam damnes etiam sacram Theologiam, cuius quot doctrinæ ignaros & nomi-

nomine Theologos, re indoctos & imperitos inueniet? Vide ne deroges, huic cœlesti disciplinæ, cuius multi in Religionis pernicieni sua sacra dogmata contulerunt, & adeò à nostrâ fide per summum scelus & perfidiam deficientes Matrem sanctissimam Ecclesiam funesta e, & ad occasum, & interitum deducere conati sunt: sis ad veritatem & considera fructus & vtilitates, dignitatem & præstantiam, voluptatem & iucunditatem, omnia denique Medicinæ ornamenta, tum Medicinæ profectò dabis, quod ignorantiâ vel inuidiâ, non arti solùm, sed suis alumnis detraxisti. Vos verò adolescentes, qui patriæ vultis prodesse, qui mortalium maximis vtilitatibus delectamini, qui generis humani vitæ cupitis consulere, qui lethales morbos, qui pestilentiam, qui mortem sæpè exultantem in hominum funeribus ab omni ordine, genere & ætate prohibere vultis Medicinæ studiis operam date, & artis illius alumnos tanti facite quanti æquum est viros de hominum vniuerso genere benè meritos fieri. Quantum illorum dignitas & splendor postulat, considerate. Perpendite etiam quemadmodum multi viri illustres, Principes clarissimi, potentissimi Reges & Imperatores, & ipsi multi Romani Pontifices artem medendi non didicerunt solùm, sed etiam exercuerunt. Cogitate quot Medici summâ sanctitate præditi, quot in sanctorum numerum ascripti, quot relati in Martyrum cœtum celsissimum: sic profectò Medicorum in Rempub. in genus humanum meritorum, & laudis fructus, qui nulla deleri valeant temporis vetustate præstantes, iucunditatem, gloriam nominis & fœlicitatem perpetuam ex superiore totâ an misque vestris comprehensa, lustrataque oratione consequemini, Dixi.

Oratio in laudem Iurisperitiæ.

Ex superioribus Orationis lo is.

ANnus est iam, auditores optimi, cum orationem de Iurisperitiæ laudibus habendam, auidè nimium expectatis, & optimo quidem tantæ scientiæ merito maximoque. Nam cum anno præterito de Medicinâ dixerimus, quæ dicenda fuerant, consentaneum rationi videbatur, vt de Iurisperitiâ, quæ dignitate ascendit altius, & proximâ consequitur medendi facultatem, in hac anniuersaria studiorum instauratione

tione toto Reipub. litterariæ theatro plaudente dicamus. Tantam enim Iurisperitiæ dignitatem; tam vtiles & præstantes eiusdem fructus, tam denique supra reliquas omnes artes & disciplinas (excipio semper sacram Theologiam) taciti nullo modo sine studiosorum vtriusque iuris alumnorum offensione præterire poterimus. Commendata enim tam excelsa fructuosaque facultate, non solum illius & alumnorum animos expletos, sed officium iustum ac debitum vniuersæ Reipubl. quæ tantæ scientiæ dono ac munere continetur, redditum à nobis persolutumque existimabo. Ergo & auditoribus tantæ facultatis, & academiæ nostræ, & hominum vniuerso generi, de tribus à me breuiter oratione superiore præmonstratis ornamentis cùm dixero vobis audientibus, & tacitam animorum attentionem præstantibus, cumulatè satisfecisse videbor. Atque illa sit prima pars, quæ non video, quomodo melius perspici cognoscique valeat, quàm illius origine vetustissimâ, clarissimaque demonstratâ, quæ cum inuentum sit Dei immortalis; quid ad veram & solidam laudem præstantius excogitari potest, vel inueniri laudabilius? Ita quidem verum est, quod à me dicitur, & ex veteribus nulla luce veræ Religionis illustrati multi naturâ duce cognouerunt: Hinc enim Minos Rex Cretæ legum prudentiam & cognitionem à Ioue accepisse perhibetur, & Lycurgi leges quasi Apollinis oraculo latæ, quod Dæmonis familiaritate vteretur, ab Atheniensibus habitæ sunt. Atque cæteri, qui leges tulerunt, vt magni ab hominibus haberentur, & ratæ & inuiolatæ essent, in eos, qui tum maximè colebantur, Deos, inuentionem contulerunt. Legimus Zoroastrum, quas Bactrianis & Persis composuit in Horomazim, & Trismegistum; quas Ægyptiis constituit, in Mercurium, & Minoem, quas Cretensibus dedit, in patrem Iouem; Lycurgum, quas Lacedæmonibus; in Apollinem, Draconem, & Solonem; quas Atheniensibus sanxerunt, in Mineruam, Pompilium; quas Romanis imposuit, in Ægeriam, Zamolxim; quas Scithis dedit in Vesiam retulisse. Atque profectò legum scribendarum munus semper delatum fuit ijs, qui religione, consilio, cæteris illius temporis hominibus præcellerent. Quoniam istorum hominum mentes diuinum nescio quem spiritum concipere viderentur, vt ipse Deus putaretur per hos sibi gratos, & acceptos hominum cuicumque generi suam diuinam voluntatem decla-

declaraſſe. An verò fieri poſſe putatis, vt perſuaſum eſſet hominibus Poëtam quondam exiſtere, aut concinnum & elegans poëma niſi diuini numinis afflatu concitatum facere potuiſſe, & rem tanti ponderis ac momenti, tantæ ſimul dignitatis & excellentiæ præſtitiſſe hominem diuinæ mentis inſtinctu carentem? Didicimus ſacrarum litterarum monimentis docti, Moyſem in monte Synai ab immortali Deo accepiſſe leges tonitru & fulgure terrifico crebro ſuis oculis obuerſante, & eundem diuinæ claritatis fulgore collucentem & ex vertice montis ac ſummo iugo deſcendentem, quas acceperat ferendas populo Iudæorum leges, quas piè ſanctéque colerent in poſterum, promulgaſſe. Sed quoniam non cum imperitiâ, & rudibus, ſed cum doctis & ſapientibus, non cum populo, ſed cum flore ſapientiæ, atque non in obſcuro terrarum loco, ſed in academiæ luce clariſſimâ, in hoc orbis gentium auguſtiſſimo frequentiſſimoque ſenatu, ſermonem habemus, non ad popularem ſenſum verbis ſolùm, ſed ad Doctorum ſapientiam rationibus agentes orationem accommodemus. Quod enim de dignitate Iuriſperitiæ dicimus, id quiſquam non animaduertit niſi iuſtitiæ, quam ſibi proponit, animaduerſo fine ſingulari, ſine qua nihil rectum, nihil ex vlla parte cum honeſtate coniunctum fieri poteſt. Etenim ſi iuſtitia à natura profecta eſt, atque ea eſt diuinæ mentis præcellentiſſima natura, ſequitur, tum ipſum Ius appellandum eſſe Ius, cum iuſta iubeat, prohibeatque contraria, quæ à diuina potiſſimum mente proficiſcitur, rationemque inſeuit legiſlatori ad legem ex Dei voluntate conſtituendam. Cuius rationis natura is non minus particeps eſt homo, quam terra grauitatem, ignis leuitatem, ſtirps vigorem, atque bruta animantia ſuos habere ſenſus dicuntur. Atque ius ipſum iuſtitiæ partes abſolutas habere non poteſt, niſi ſimilitudinem cum diuina mente habeat, quòd ſine Deo dari profectò non poteſt. Itaque fabrica hæc elegantiſſima totius Mundi, quæ ſub oculorum aſpectum cadit, conſtructa eſt mirabili iuſtitiæ proportione: vt quadam quaſi concordi amicitia & caritate partes omnes ſeipſas amplectantur atque deuinciant. Vides cœlum, quod extremum & vltimum Mundi eſt, incitata celeritate conuerti, & illius vna conuerſione diſpares aſtrorum curſus conſeruare: terram autem in media Mundi ſede collocatam ſolidam & globoſam, quaſi radicibus ſuis hærentem non moueri, quæ omnia diuinæ iuſtitiæ æquabili ſocietate ſuas

habent

habent sedes & loca tanto interuallo distantia, sed pro cuiusque natura admirabili vinculo congruentia, quæ legibus impositis ab immortali Deo parent: sine cuius imperio, neque hominum genus, neque aliarum rerum vis & natura, neque ipse quidem Mundus staret. Quamobrem, quod δικαῖον græci dicunt, iustum Latini; δίκαιον Plato dicendum affirmat: vt sit ipsa mens diuina, quæ potestate prædita infinitâ artificiose vniuersa percurrit, penetratque vi suâ, libera tamen ipsa & soluta, & ab omni concretione mortali separata, omnia intelligens & mouens, atque attingens, vt sacræ literæ testantur, à fine vsque ad finem fortiter disponensque suauiter. Hinc Poetas Themin (quo nomine ius fasque significatur) modo Iouis, cuius illi nutu, atque potentiâ sola terrarum, domicilia cœli, gubernari fingebant, modo Solis, qui omnia suæ lucis immensâ magnitudine claritateque collustrat, modo Cœli, ac Telluris filiam esse, confinxisse legimus, quòd certis legibus Iustitiæ, quæ ratæ immutabiles, & æternæ sunt, in omnes partes propè interminatam vniuersitatis infinitatem moderetur. Homo etiam, quem Græci μικροκόσμον appellant, rationis particeps est, quæ veluti lege quadam imperante bona, prohibenteque mala, sensus & appetitus rationi contrarios & infestos coercet, atque reprimit, & ad diuinam & æternam legem rectâ salutarique via piè sanctèque viuens admirabili celeritate festinat, & cum libero sit arbitrio prædita à diuinæ mentis imperio deficiens, nefariis cupiditatum lenociniis incitata ruit in præceps. Quare præclarè Platonis dictum ab antiquitate celebatur, quo negabat sapienti viro legem vllam esse, præter Deum, insipienti autem, vilissimo turpissimoque cupiditatum mancipio indomitam & effrænatam libidinem. Inde, Patres, facilè est decernere cuicunque mortalium omnis etiam eruditionis experti & ignaro decreta tyrannorum, & ab omni iustitiæ particula alienissimorum minimè leges appellandas esse, quippè quæ iubent iniquum, religioni contrarium, & omnibus tantopere diuinis placitis aduersum. An verò leges appellem iniqua primis nascentis fidei temporibus publicata decreta Imperatorum, qui terra marique Christianum sanguinem sitiebant, & bonis & honore, vitaque spoliabant quemcunque, qui se non ad idolorum cultum impietatemque abiiceret? An appellem leges etiam decreta Isabellæ nefaria in Fidei Christianæ cultores facta, & ad Religionis exitum, pestemque vltimam spectantia? Quod scilicet Chri-

ſtiani nolint remittere nuntium bonis moribus. Fidei ſanctiſſimæ? quod etiam pergunt profiteri conſeruareque ſanctiſſimè? quod recuſent adire Eccleſias Hæreticorum, & illorum nefariis conciliabulis intereſſe? quod Matrem Eccleſiam Romanam fortiter conſtanterque tueantur, edictis paſſim exeuntibus & manantibus in vulgus iniquiſſimis, vt vexentur & lacerentur omni crudelitate? Non hæ leges, non leges inquam appellandæ ſunt, ſed peſtes ac procellæ patriæ, interitus & occaſus Regnorum. Nam agite, ſi Medicus aliquis ſceleratus & teter venenum ad interimendum hominem fec:ſſet, hocne venenum diceretis medicinam & pharmacum ſalutare, cum hauſtum mortem afferret? Docet equidem iuſtitia veritatem, docet omne genus hominum virtutem, & ex omni parte æquabilitatem ſeruandam, & in eos faſces ſoluendos, ſecurim intendendam, qui nefaria ſcelera patrauerint; quod Ægyptij duplici ſimulachro facilè teſtatum reliquerunt: fingebatur enim Iuſtitia Virgo grauis ac ſeuera, illa vultus, & oris dignitate, quæ tantæ Reginæ maieſtatem decebat, cum faſcibus ligatis, intra quos ſecuris horrida continebatur, cuius acies emineret ſumma, & in vna manu trutinam habebat, cum bilancibus in dexteram, & in ſiniſtram, ponderum æquabili proportione libratis: Iidem aliter eam effingebant, cum gladio diſtricto, & oculorum aciem ſuo fulgore perſtringente, ſceleratorum ceruicibus mortem vltimam minitantem, vt à ſceleribus abſtinerent. At huiuſmodi video paſſim ferri leges à Regibus, & conſtitui ad homines in officio continendos, quas continent Iuriſconſultorum volumina, quæ cùm diſperſa fuiſſent, ad breuitatem redegit Trebonianus, Imperatore Iuſtiniano iubente. Eas homines ſcripſerunt? cedo igitur iſtud donum, & inuentum diuinum? Non inficias ire poſſum, Auditores, ſed inter inuentum atque decretum intereſt multum: fuerunt leges munus Dei immortalis, inuentumque ſanctiſſimum, ſed ab his, quæ per ætates omnes, & ſæcula tam multa prudentes homines ſapienteſque tulerunt decreta, legum autem appellata nomine, quòd vim haberent auctoritatemque legum. Id quod confirmauit Demoſthenes Græcorum princeps oratorum: qui ſolitus fuit dicere obtemperandum eſſe legi, quia donum & inuentum eſſet Dei, prudentiſſimorum, ſapientiſſimorumque decretum. Sed cum ad omne genus hominum, ad humanam ſocietatem tuendam leges, ac iura pertineant, cui credibile fiet legiſlatores diuino inſti-

tuto ad commodandum rebus publicis, excogitandis, scribendisque legibus carere, cùm nulla ciuitas, neque Respub. quæ diuina fide auctoritateque nudata sit, permanere diu possit? Atque cùm fundamentum legis statuendæ iustitia sit diuina, quæ finis & scopus cùm non proponatur legum ferendarum, leges non erunt appellandæ. Cum vni solùm familiæ domuive dominus consulere vult, nihil vtile neque præcipuum constituere se posse credit sanâ mente præditus, nisi Deus immortalis opem tulerit, & ab illo, qui vniuersè, qui specia-tim omnibus consulit, primordia cœperit rerum gerendarum. Atque etiam legislatores nisi Dei mente concitati leges minimè ferunt ad vtilitatem, & commodum commune spectantes. Sint Prætores, moderatores vrbibus præficiantur & excubent & vigilent ad Republic. bonum: deme opem diuinam, Dei consilium & auxilium cæleste, tradentur ciues in seruitutem miseram, diripientur ædes, sacra polluentur, reliqua ferro flammisque vastabuntur. Ita leges muri sunt, & mœnia ciuitatis, si à Deo profluxerint & in Dei conferantur obsequium vtilitatemque publicam. Quod Plato sua mente comprehendit optimè, cùm ita de suo officio monebat legislatores, vt nunquam ad legem scribendam ferendamque animum appellerent, nisi Apollinis oraculum adiissent prius, & quod scriptu optimum esset, accepissent. Deus enim, Deus, qui rerum diuinarum & humanarum principium, medium, & finis est, legum est auctor & princeps cunctarum. Qui nisi in hominum animis insevisset leges has, & principibus, & acri intelligentiâ præditis non hanc mentem dedisset, vt homines initio nascentis Mundi in sylvis & agris dispersos ac dissipatos more ferarum ad ciuilis vitæ rationem cultumque traduxisset, & nos feritate fuissemus adhuc & diritate naturæ, tam Leonum, quam Tygrium, quam belluarum immanissimarum similes. Donum igitur, & Dei immortalis inuentum fuisse leges ipsas constat inter omnes, his, quas audistis, optimis illustrissimisque de causis. Atque hæc sit prima nostræ orationis pars, in iuris & legum honestate versans, à qua datur ad secundam in vtilitate positam introitus. Atque ita de vtilitate dicam, vt gradibus maiora semper & altiora proponam. Illa autem vident omnes, quæ in promptu sunt, iuris scientiam versari in antiquitatis effigie exprimendâ, in verborum vetustate declarandâ, in regendis ciuitatibus, in æquitate, iustitiaque seruandâ, in cunctarum gentium moribus

componendis. Quid quod vitia hominum & audaciam coercet, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte, cùm opus est, mulctat? Qua scientia quid excogitari potest ad continendum populum vehementius, ad pestem auertendam salutarius, & ad statum Reipub. conseruandam securius, & ad illum maioribus in dies incrementis amplificandum præclarius? intemperantem reprimit, frugi & bonum virum tuetur, obuiam it sceleratis, virtutis amantibus fauet, eiicit è Repub. tyrannos, retinet conseruatores patriæ; nihil respicit potentes, humiles & imbecilles defendit: tollit de medio seditiosos & turbulentos, ciues omnes coniungit mirifica voluntatum consensione: denique id negotij deu andatum sibi videns, vt vitia scilicet extirpet, mores optimos conseruet, ita suas partes agit, vt nunquam neque cuiusdam gratiæ, neque potentiæ cedat, neque misericordia, neque inuidia, neque amore, neque odio commoueatur, sed semper rectè & incorruptè iudicet & cum leges seruandas proponat, præcipuè semper iuuando diuinam atque sempiternam legem, quæ Deus est immortalis, consulat. Inde Præfecturæ ciuitatum, inde Prælaturæ maximæ, inde sedes Conciliorum Regiorum honorificæ, inde o do Censorum sacræ fidei, inde Regia consilia celsissima, inde Pontifices diuersarum Ecclesiarum, inde postremò summus Ecclesiæ Romanæ Pontificatus: qui profectò gradus honorum à me nominati sub Iurisperitissimis, sanctissimisque Pontificibus non rarò floruerunt, sæpeque dominati fuerunt in orbe terrarum. Hinc leges à veteribus Ægyptiis coronis significatæ fuerunt, quæ quemadmodum ex herbis, ex floribus, mira pulchritudine varietateque præditis, & odoris iucundissima suauitate fragrantibus constituuntur, & religatæ sunt, arctissimeque constrictæ, caput semper præcipuam humani corporis partem sua venustate decorantes; ita quidem cùm imperium, quod in multitudinem Iurisperiti tenent, apertè præferunt, tum vim singularem, qua præditæ sunt ad deuinciendos & constringendos homines, vt ab alienis oculos, mentesque abstineant, nemini iniuriam faciant, non latrocinentur, non prædentur, non homicidia, non parricidia admittant, non postremò scelera audacter committant, & insolenter, quibus flagitiis & malis intolerandis, nisi leges & iura fuissent, terrarum sola redundarent. Qua etiam de causa sæpius horrificæ nomine leges adumbrantur, quæ vallo quasi quodam aculeis grauiter pungentibus & exulcerantibus, vineam à belluarum immanitate, à fu-
rum

rum audaciâ & ingressu saluam & incolumem conseruat, quòd in muris etiam cernere licet ad ciuitatem ab hostium impetu tuendam. Bone Deus, quanta fragilitas est in ciuibus! At quando longè abest intemperantia, quemadmodum relegantur scelera, virtutes egregiè coluntur, nullæ sunt turbæ nullæ seditiones, summa pax & tranquillitas vbique cernitur, deletur tyrannis, construitur libertas? denique ne plura persequar, quod esset infinitum, iniquitas abest, omnis iustitia solum imperium, dominationemque tenet, solâ fascium obiectâ specie, bilanceque positâ in iudiciorum claro lumine, vno semper districto gladio, & cum necessarium est, & leges ac iura pręcipiunt, in pectus sceleratorum mucronem infigens. Quid agunt improbi, quantopere tremunt, & totis artubus atque membris contremiscunt, cùm illum pulsari vident, & virgis cædi tanto cum dedecore & ignominiâ? cernunt alium in exilium mitti, grandi pecuniâ mulctari, alium in culeum insutum cum Gallo Galinaceo, fele, & simia deijci in flumen, alium, vt alias pœnas taceam, in crucem tolli, vel si nobilis fuerit, iugulari. Non audent improbi commouere sese, pœna semper ante oculos, & iustitiæ seueritate constituta, quam non frustrâ nobis duplici simulachro, quo de superiùs, veteres expressam reliquerunt, trutinæ scilicet & gladij. Quare minimum est illud, quod leges faciunt, quanquam magna semper meritò prudentissimus quisque ducat, importari iubere ea, quibus ciuitates indigeant, & ea, quibus abundent, exportari, precia cibis omnibus, & fructibus, & rebus cunctis venalibus imponi, aquam in vrbem deduci, curari, ac refici parietum, fornicum, ædificiorum vitia, componi formulas exactionum, quæ ad animi partes benè constituendas & perficiendas, & ad summam amplitudinem studiosè accurateque perducendas pertinent, ea summo studio diligentiaque præstari. Quamobrem in hominum animis impressum sit istud & insideat, quod nullo modo adimi potest, nisi per scelus & perfidiam maximam, legum inuento præclarissimo à iustitiæ, in qua versatur, munere absoluto perfectoque, iustos viros & omni sanctitate præcellentes appellatos fuisse. A iustitiæ laude fuit appellatus Zacharias, & Elisabeth illius vxor sanctissima commendata, dum vterque iustorum cognomenta retulit. Eadem laude fuit affectus Protomartyr inuictissimus Stephanus tanta sanctitatis opinione celebratus. Eodem honore decoratus fuit B. Iosephus, qui propter suas eximias & admirabiles virtutes, cùm Virgi-

ne integerrimâ Mariâ Assertoris Iesu parente dignissimâ nuptiarum celebritate coniunctus, omnium, qui fuerunt, virorum sanctissimorum gloriæ præpositus, & tantæ Reginæ Beatorum spirituum consequutus est societatem. Sed quid horum, & aliorum clarissimorum nostræ Religionis Heroum testimonijs nitor, cùm ipse princeps & auctor sanctitatis, à iustitiæ laude idem cognomentum obtinuerit cœleste. Nam quamquam ipse summa fuerit sanctimonia, & omnium virtutum pelagus infinitum, illæ tamen ad duplicem potissimùm classem reuocantur, misericordiæ, vt ab hominibus amari queat, & iustitiæ, vt metui, tantæ virtutis cognita, perspectáque seueritate: qua cùm res nullæ, quæ rectè dici debeant, & virtutis nomen adipisci, vacare possint, Poetæ finxerunt propter Iustitiam, Rhadamantum, Æacum, Minoem, inexorabiles apud inferorum sedes constitutos esse, qui ex iustitiæ legibus, pensatis mortuorum causis pœnas iustas ac debitas in sceleratos statuerunt. Hæc igitur in inferorum sedibus vim habet maximam, impios & nefarios grauissimis suppliciorum generibus sine intermissione torquens. Eiusdem iustitiæ seueritatem subijt Adamus propter defectionem à Creatore Deo suo sceleratam, paradisi sedibus eiectus in hanc terram vastam & incultam. Eiusdem potestatem & gladium acerrimum expertus fuit Lucifer, propter honores sibi diuinos insolenter arreptos præceps actus in inferorum regiones obscurissimas. Quid ergo vtilius & magis necessarium ad Reipub. partes constituendas, ad homines in officio continendos, ad humani generis societatem conseruandam legibus in iustitiæ absolutione tuendâ versantibus? At dices plus sibi sumere Iurisconsultum, quàm leges tribuant, quæ duodecim tabularum finibus contentæ, non progrediebantur longiùs, atque has tabellas ex Græcia delatas, vnde ius istud ciuile profluxit & emanauit, quo nunc gubernantur nationes & Regna terrarum vniuersa. Non id nego, sed iuris nomine comprehendi, quis neget, humanum, naturale, diuinum? Atque humanum si ius appellandum erit, ad diuini naturalisque regulam sanctitatemque referri necesse erit, sine quo, nec leges, nec ius vllum legis, aut iuris nomen vlla ratione deferre poterit. Vrgebit etiam inimicus iuris ciuilis, formulis illis adeundæ, cernendæve hæreditatis captiosas & fallaces esse, vt si verbo caderet, qui relictus fuerat hæres, amitteret hæreditatem. Sed quis est tam ignatus legum, qui captio-

tiosissimum illud hæreditatis genus non prorsus ablatum acceperit Imperatorum rescriptis? Illud verò magis obijceret aduersarius, quod cum opponat, infans esse videbitur, & multarum ignarus prauitatum, quæ cùm committuntur, legibus vindicantur grauissimè. Vrget enim ac premit scientiam hanc periculis infestam, laqueis implicatam, & foueis multis passim obuijs formidandam, hominem præcipitem agentem in exitium & perniciem suam. Quasi laqueos & pericula tenderet Iurisperitia ad perdendos, delendosque homines, quos saluos & florentes, & patriæ Religionique consulentes reddere contendit ac pergit suis placitis & legibus sanctissimis. Quasi mortem velit adsciscere, quæ vitam & salutem conseruat: quasi concitare aueat discordias, quæ pacem conciliat & affert rebus publicis: quasi vitia gignat & contrahat, quæ virtutes amat, parit & tuetur. Quid ergo istud est, quod tantopere contendit in Iurisperitiam inimicus? Qui magnos in Iurisprudentia progressus habent, illi quidem hoc sunt artificio summo consequuti, vt quidquid velint, legibus ad libidinem suam decretum esse contendant, & in quancumque se partem conferant, pro se omnia iura facere ostendant. Itaque non tam in eo operam ponunt, vt bonum & æquum tantum in iuris ciuilis explicatione spectent, quod quidem in promptu est, & facile cognitione comprehenditur, sed id agunt, & moliuntur, vt rebus clarissimis tenebras offundant, vt ipsi in maiore honore sint, si visi fuerint, in arte difficilimâ versari, & facilius possint, ostentatione disciplinæ subnixi hominibus imperitis illudere, & ad emolumentum & quæstum omnia iura reuocare. Qua specie fallaci, quæ posita & firmiter constituta erant, cum lubet, reuellunt, quæ verò erant sublata reponunt, quæ contexerant, retexunt, & vim rebus optimè cogitatis & sancitis intendunt, inuertunt, & immutant, fraudes & insidias concinnant, atque nimia plerumque subtilitate perficiunt, vt quod iustum & pium est, iniustum & nefarium esse videatur: & quod nefarium & impium est, debitum & pium officium existimetur. Huic ergo homini P.G. paucissimis respondebo: non si fuerint iuris ciuilis alumni aliquot quæstus auidi, auaritia cæcati, si cupiditate, si perturbatione, si libidine ferantur continuò ius ciuile in crimen esse vocandũ. Illi sunt fallaces, & litigiosi; ius ciuile pacis & concordiæ amans; illi iuris & æquabili-

tatis inimici;ius ciuile nihil omnino magis præponere mortalibus vult, quàm amicitiam sanctamque societatem: illi fraudes & fallacias machinantur; ius ciuile veritatem, & sanctitatem constituit: illi facultatis virtute abutuntur suo scelere & prauitate; Ius ciuile, quod rectum est, quod iustum est, statuit atque decernit. Itaque hæc non iuris, sed hominum sceleratorum, qui in tanta multitudine, si sunt aliqui, nemini mirum videri debet, accidere peruersitate vident veritatis amantes. Tolle igitur Medicinam, tolle Dialecticam, tolle de medio sacram Theologiam, tolle etiam sacramenta Christianæ Religionis, multi his artibus & disciplinis, atque adeò sacramentorum Religione abusi fuerunt ad suam perniciem & exitium vltimum. Quicunque leges, vt scriptæ sunt, sequeretur, is profectò semper in iustitiæ laude, perfectaque absolutione versaretur. Lex enim nihil aliud est, nisi recta & à numine diuino tracta ratio, imperans iusta, prohibensque iniqua, vitiorum emendatrix, commendatrix virtutum, bene viuendi magistra; cuius auctoritate nutuque docemur domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, ab alienis cogitationem & manus abstinere. Nihil nisi salutem & vtilitatem Reipublicæ proponit; nihil nisi quod ad ius, quod ad conditionem naturæ ad mentem diuinam accedat, constituit, sine qua nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuersum genus, nec rerum natura omnis, neq; ipse Mundus, in quo omnia sunt arctissima societate deuincta stare potest. Nihil ergo nec vtilius, nec præstantius legib. excogitabitur nec reperietur vnquam. Quamobrem, vt ad vltimam orationis partem accedam, cedant legibus omnes artes atq; disciplinæ, exceptâ cœlesti, sacraq; Theologia. Cedat imprimis ars militaris: Nam si bellum pacis habendę causa comparatur, & hostibus infertur, vt iucundam tranquillamque vitam agamus, quis studio militari iuris prudentiam potiorem non existimabit, quæ facit, vt nec ferro armisque disceptemus, quod proprium est belluarum, nec salutem & vitam, nec opes Regnorum & potentiam in turbulentissimas bellorum tempestates conijciamus? Qua tum etiam, cum melius cum victoribus actum est, Respubl. multa amittit præsidia stabilitatis, & ornamenta pacis, tum etiam non omni tempore militibus, & ducibus indigemus, vt leges semper sunt, & iura necessaria. Atque vtinam, Auditores, bella nunquam inducta fuissent hominum ferocitate, non toties bona Ciuitatum diripi, tot prædia vastari, tot ex agris fieri prædas,

prædas, tot vrbium tecta euerti, tot inflammari Ciuitates, non multitudinem tantam vexari, non tantum humani sanguinis profundi, non denique tot Regna capi, & in miseram adduci seruitutem audissemus. In bello corporis vires exercentur, in prudentia, quam leges ostendunt, honestas animi residet. In bello latera neruique ostentantur; Iustitia custos humanæ societatis fortitudine corporis præstantior est. Imperia dilatantur armis; legibus eadem & moderatorum consilio conseruantur. In quo non minorem virtutem viri præstantissimi posuerunt, cum præsertim diuturnitate temporis non minus imperij fines amplificentur legum seruandarum adhibito studio, diligentiaque. Quid Athenas, quid Carthaginem, quid alia bellis excisa Regna commemorem? frustra foris sunt arma, nisi intus sit Iurisprudentia. Quis Solonis consilium, quis leges & disciplinam Numæ, non Romuli & aliorum Regum bellicis furoribus anteponet? quis non præferet Cæsari Catonem? Illius arma familiarum occasus plurimarum, & Respub. interitum attulerunt; Catonis consilium, si Romani aures salutaribus monitis præbuissent, Imperij Romani vires cum amplificatione sua conseruasset. Imperatores plurimi ad Reipub. gubernacula sederunt: verum id, sed non corporis, sed consilij viribus Respub. gubernarunt. Reges etiam fruendæ iustitiæ, non belli gerendi causa creati fuerunt primis nascentis mundi cunabulis. Quid? vt bella iustè inducantur, vt gerantur etiam, nulla scientia nisi Ciuilis decernit. An verò tam rudes erimus & ignari, vt non fabulis Poetarum moneamur præstantiam ciuilem, quamquam stulti & vecordes essemus, dum Neptuno, qui equum è terra dicitur excitasse, adimitur prouincia nomen Athenis imponendi, Mineruæ verò demandatur mirifica confessione? Atque Minerua ciuilis sapientiæ Dea fuit prædicata quondam ex Iouis orta cerebro. Quare Homerus ad ius exercendum, dono ac munere diuino Reges creatos esse dicebat. Salomon verò sine controuersia iustitiam fortitudini præponit. Sed iam Medicinam cum Iurisperitia comparemus, & Iurisperitos Medicis præferamus. Medicina cõseruat valetudinẽ, aut amissam recuperat: Iurisprudẽtia ius suũ vnicuiq; tribuẽs facit, vt sine perturbationibus in pace viuamus. Illa herbas & radices varias & multiplices, hæc virtutes moresque integerrimos ostendit: illa corporis morbos, hæc animi ægritudines depellit: illa tuendæ valetudinis, hæc viuendi Magistra & princeps est. Tanto autem præstat animi sanitatem, quàm corporis vale-

tis valetudinem tueri, quanto corpore præstantior est animus, qui proprius ad immortalis Dei similitudinem accedit, corpus autem commune nobis est cum brutis animantibus. Nisi fortasse velimus obliuisci dictum singulare sapientis, satius esse mori, quàm hominem turpiter viuere. At Rhetor contendit sibi primas deberi, nec legalem scientiam suis flosculis ac luminibus præferendam esse. Clamabit iniuriam sibi fieri, qui tenuerit rerum gubernacula publicarum, & in Regia dignitate positus Orbi terrarum cum honore summo ac maiestate imperauerit. Sed obsecro quibus adiumentis? legibus scilicet: eo inquam iure, quo Reges omnes Imperiorum gubernacula tractarunt. Remittat igitur flosculos suos, faciat missa pigmenta Orationis, meminerit Iustitiæ, quam ex Iure Ciuili seruandam cognouerit, suadens bonas, & dissuadens contrarias & perniciosas Reipub. leges, quas Gracchi furore perciti ad patriæ perniciem excogitarunt. In quo gratia agenda est & habenda Ciceroni: qui in Gracchos pestes & turbines patriæ inuectus, à pestiferis legibus accipiendis populum deterruit orationis summa contentione. Sed iam præferamus Philosophiæ, Astrologiæ, Arithmeticæ alumnos, quos omnes facilè Iurisperitiæ posthabendos putabit doctissimus quisque, si consideret; & quantum inter inuestigationem, quæ propria est suarum artium & facultatum, & inter actionem, ad cuius studium Iuris scientia potissimum incumbit, & in agendo semper versatur hominum generi vniuersè, speciatimque consulens intersit, prudenter animaduertat. Quare sit in honore summo cognitio legum, ac scientia, nihilque in ciuitate tam diligenter retineatur, & in omnibus Rebus publicis, quàm ius ciuile, quo sublato nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid alienum sit, quibus rebus commodet Reipub. promoueat virtutem: sine quo veritatis germanæque Iustitiæ solidam & expressam imaginem tenebimus nunquam, quo absente vmbra & imaginibus vtemur, gratia, potentia, pecunia, vis, scelera, flagitia dominabuntur contempta veritate, dignitate, integritate, virtutibus, & bonis moribus. Quibus ornamentis per Iuris scientiam in Republ. bene morata beneque constituta florentibus vitiorum omnium exhausta sentina pestilenti, illud vnum videtur necessarium est, vt fœlix & fortunatus Reipubl. status ad Beatorum fœlicitatem facilè consequendam bono tantæ scientiæ ab immortali Deo diuinitus tributæ, maxima in dies bonis principibus incrementa

menta capiat. Quæ vt capiantur vobis Iurisperitis tantæ Academiæ iudicibus & moderatoribus, date operam Præceptores, vt sic instituatis adolescentes, & legibus & iure ciuili imbuatis, vt cum legibus virtutem, honestatem, & iustitiam percipiant, vt ex Academia, tanquam ex equo Troiano prodeant, qui consilijs, qui Rebuspub. qui Regnis præsideant, & habeant rerum cunctarum imperium, cœlestibus omnia diuinæ iustitiæ facibus illustrent tanquam legum donis ac muneribus absoluta semper integritate fungentes. Dixi.

Oratio in laudem sacræ Theologiæ.

Ex superiorum Orationum Argumentis.

RElinquimus in vltimum locum, Auditores optimi, sacræ Theologiæ laudes hodierno die ex hac loci celebritate commendandas, & ea quidem, quam scitis omnes & prædicare potuistis, notissima iustissimaque de causa. Nam administrarum auctoritate dignitateque perspecta, facilè quidem est cuicunque de cunctarum artium Dominæ Reginæque potentissimæ splendore conijcere, tot præsertim scientiarum & disciplinarum maximarum vtilitatibus, & ornamentis superiorum orationum laude celebratis. In quo enim honore & æstimatione apud omnes debeat esse sacra Theologia, si non illius nomen ostenderet, tamen obseruantia singularis, & tantus honos Principi scientiarum & doctrinarum altissimarum summa semper demissione tributus ante omnium oculos statueret. Regibus enim prodeuntibus in publicum, & in aliquem locum progredientibus, aulici splendoris spectanda visendaque pompa, ex comitatu præcipuè maiestatis illarum præpotens & excelsa cognoscitur. Quamobrem dum illius dignitatem & commoda maxima, præ cunctis disciplinis principatum suo iure quidem optimo delatum ostendo, solita me quæso animorum beneuolentia ex hoc loco dicentem attendite. Quoniam autem dignitatis & vtilitatis ornamenta maxima celebres & claras reddunt artes & disciplinas omnes, nō arbitror ignorare quemquam vestrũ primordia sacræ Theologiæ, cuius Princeps & auctor ille quidem est, quē sibi scopum & finem præcipuè suæ dignitatis maximæ spectandũ proponit

eadem

eadem ſacra cœleſtiſque doctrina, ſummus ipſe præpotenſque Deus; Quæ eadem ſemper fuit, tanti nummis celſitatem infinitam exprimens ante huiuſce mundi fabricam elegantiſſimam, & hominis, qui præfuturus erat tantæ rerum vniuerſitati, creatam excellentiam; quæ magis & clarius, quàm cæteræ quæcunque res, incrementum ſuum accepit, & abſolutam perfectionem, ad genus hominum in priſtinam dignitatem reſtituendam, in terrarum ſola miſſo Duce, auctoreque ſuo præceptore maximo Chriſto Ieſu. Itaque Filius Patris æterni præceptor fuit & perfector iſtius ſacræ diuinæque Diſciplinæ: de cuius maieſtate, de ipſius Chriſti Ieſu naturæ diuinæ humanæque participis celſitate, nulla eſt cœleſtis cuiuſcunque ſpiritus eloquentia, quæ minimam vtriuſque dignitatis partem poſſit adumbrare dicendo. Quis enim excelſam illam præcellentemque naturam non admiretur? admirans non colat atq; inſpiciat propter ſuam magnitudinem immenſitatemque infinitam, qua nihil beatius, nihil bonis omnibus affluentius cogitari poteſt? Sua ſemper potentia & virtute gaudet, neque cuiuſquam indiget ope, non eget hominum, neque cœleſtium ſpirituum comitatu ad ſuam abſolutã perfectamque fœlicitatem explendam, principio & fine carens, cum fuerit ſemper, habet etiã exploratum fore ſe ſemper tum in maximis, tum in æternis voluptatibus: Cuius tanta eſt, tamque nullis finibus terminata potentia, vt mundum hunc ad vſus hominum & ad delicias valde ſpectabilem curauerit, nullis fabris, nullis inſtrumentis, nullis machinationibus, ſed ſuæ potentiæ robore magnitudineque infinita: Cuius potentia nullis limitibus circunſcripta, vſque eo progredi poteſt, vt quemadmodum hunc, qui ſub oculorum aſpectum cadit, bonis innumerabilibus expletum, omnium pulcherrimum, quæ in rerum natura fingi poſſent, & quod ex omni parte abſolutiſſimum eſſet, ſua forma, rotunditateque mirabili ſimulachrum quaſi quoddam aſpectabile, in quo omnia animantia continerentur, procreauerit, ita idem innumerabiles alios, & pulchritudine, & rerum vbertate præſtantiores, ſi collibitum ſibi fuiſſet, mundos procreare potuiſſet. Chriſtus autem Ieſus natura diuina & humana præditus, ſplendor, & Imago Patris æterni, miſſus à tanto Domino ad inſtaurandam generis humani ruinam, cum natura diuina Patri ſit æqualis, & omni genere diuinorum ornamentorum par, tum humana penſata natura cunctis diuinis mentibus, & cœleſtibus cuiuſcunque ordinis

ac cætus beatorum virtutis consummata sanctitate præcelluit; Is sanctitatis præceptor, dux vitæ ad cœlorum gloriam tendentis datus est generi mortalium ad veterem gloriam dignitatemque recuperandam. Ex quo liquido satis constare potest, quantum dignitate niteat sacra Theologia propter summam auctoris & cœlestem dignitatem, & à cæteris artium & disciplinarum inuentoribus quàm longo interuallo distet, quarum multæ cum antiquitatem & originem suam à dijs ipsis fictis & commentitijs tractam ostenderint, magnum quidquam & eximiâ laude dignum obtinuisse videntur. Quas cum à fabulis, à rebus inanimissimis, à mendacijs trahere originem multi laudatores ostendant, vt Poetæ Orpheum & Amphiona, Medici Apollinem & Æsculapium, Rhetores Mercurium, & alij alios Deos fallaces & fraudulentos iactare non verecundentur, quantum hæc laus habeat inanitatis & turpitudinis, his doctoribus & principibus, facilè res ipsa per se testatur. Quod si vates illos diuinos rerum cœlestium scientia imbutos, ab eodem Domino diuinitùs institutos cœlesti tanti numinis afflatu, Regesque illos quondam clarissimos eadem scientiæ magnitudine, & æternæ cognitionis radijs illustratos Isaiam, Hieremiam, Ezechielem, Dauidem, Salomonem, & reliquos tanta nominis celebritate præstantes, & sacris litterarum monumentis commendatos adiungamus, vt istorum splendorem infinitis gradibus obscurat immortalis Dei, & Christi Iesu sempiterna claritas; sic ad eorum sapientiam diuino munere concessam, & prædictionis splendore claram, cuius obsecro nostrorum hominum, qui nunc sunt, & antea fuerunt, accedit vnquam sapientiæ comparata magnitudo? His proximè accedant tot sanctissimi Patres, tot sacri Ecclesiæ Doctores Augustini, Gregorij, Ambrosij, Chrysostomi, Hieronymi, Basilij, Thomæ, Bonauenturæ summam in Ecclesia Doctorum dignitatem consequuti, & in sanctorum etiam Doctorum ordinem euecti, cœlestis aulæ præter alios innumerabiles inquilini, quorum de scriptis cum agitur, & fructus Religioni videntur allati, cernitur sacræ Theologiæ incrementũ, & amplificatio præ reliquis scientijs & disciplinis maxima, qua tot Theologorum cœtus, toto terrarum orbe sparsi, & in academijs consessum Doctorum sapientissimorum clarissimo suo splendore illustrantes, & in Ecclesijs sacerdotijs amplissimis fungentes, reliquarum alumnos doctrinarum superant mirandum in modum. Hac tot Canonici, hac tot collegæ sapien-

ſapientiſſimi, hac tot diuerſarum noſtræ Religionis ſacrarum familiarum milites inſignes, hac viri præcellentiſſimi honoribus in Eccleſia ſacris fulgentes, hac Præfecti ferè omnes Eccleſiarum, hac tot Pontifices, & Patriarchæ, hac poſtremo tot Patres Purpurati, & omnes ferè Romani Pontifices, Theologiæ ſcientiâ præditi quandam oſtendunt diuinæ Theologiæ dignitatem. Et quamquam Iuris Pontificij Doctores Pontificum ſcientia præſtantes tribunal quodcunque, Præfecturas, Præturas omnes, & Regum conſilia, ſummo cum honore, & imperio terrarum obtinentes laicorum res & negotia, & ſtatum propè vrbanum ſuis humeris ſuſtentantes iuris facultati tantam lucem afferant; tamen quis eſt tam parum peritus litterarum, qui filiam ſacræ Theologiæ ſcientiam Iuris Pontificij eſſe non cognouerit, & ab illa procreatam & altam, & in tam ampliſſimam dignitatem euectam, decretis ſuis è Theologiæ cœleſti doctrina depromptis, Romanorumque Pontificum auctoritate ſancitis? Quod ſi ad diuinæ Theologiæ gloriam conſideretur Pontificum dignitas, & Romanorum præcipuè poteſtas & ſplendor, ad quorum pedes Principes terrarum potentiſſimi, Reges clariſſimi, & Imperatores inuictiſſimi adijciunt ac proſternunt ſeſe, tantam maieſtatem & ſanctitatem, perſonam Chriſti Ieſu poteſtatemque ſuſtinentes conſiderantibus alumnis & cultoribus noſtræ fidei, nihil ſacra Theologia occurrere poterit clarius, aut excogitari ſublimius. Omnia planè ſacra Theologiæ ſcientia, omnia tantæ doctrinæ monumentis geruntur & adminiſtrantur in orbe terrarum, ſiue Eccleſiæ, ſiue laicorum ordinis cuiuſcunque ſtatum, quo vtroque totius orbis adminiſtratio continetur, attenta cogitatione perpendimus. Quæ veriùs patebunt & illuſtrabuntur, cum intulerimus mentes & cogitationes in ſacrarum litterarum doctrinam à Chriſto Ieſu petitam, poſtea traditam ab Apoſtolis, quæ ſunt certiſſima diuinæ voluntatis oracula, in ſacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ dignitatem, in conciliorum præſertim generalium auctoritatem, in quibus præcipuè floret & dominatur Eccleſiæ ſanctiſſimæ Catholicæque ius & imperium ſummum, in Doctorum ſanctorum grauitatem, in teſtimonia clariſſimorum Theologorum, in rationes accuratas & exquiſitas, atque in Iura poſtremo & reſponſa Pontificum Romanorum, quæ à cœleſti hac diſciplina profecta fuerunt, quorum cumulo ornamentorum ſplendere cernitur, ſplendebitque ſemper diuinæ Theologiæ

giæ gloriosa semper venerandaque maiestas. Sed iam ad vtilitatem tantæ doctrinæ nostram orationem conuertamus: cuius commodis & emolumentis innumerabilibus, vereor ne nostræ exiguæ orationis nauicula hoc in mari vastissimo quasi fluctibus obruatur ingentibus, cuius partis magnitudinem iustitiam ab ipsius Dei cunctis mortalibus per Theologiam allata perfecta, consummataque cognitione. Quam cùm partim hominibus, natura duce, tantus Dominus patefecerit, præcipue tamen perfectam à Christo Iesu Theologiæ cognitionem datam didicimus, & accepimus. Cùm enim quis esset Deus, & quod tantæ maiestatis numen potentissimum homines non agnoscerent, in profunda rerum caligine versabantur; & Deos ac Deas innumerabiles Idololatriæ superstitionibus; & erroribus nefarijs implicati venerabantur, & eos summo studio ac religione, amentes & cæci, & in exitium ac perniciem animorum ruentes colebant. Hinc tanta Idolorum multitudo, infinitusque Deorum ac Dearum numerus, Apollo, Mars, Mercurius, Æsculapius, Venus, Diana, Minerua, cæterique Dij Deæque diuinis honoribus afficiebantur, præcipue tamen Iupiter, ac Iuno: ille Deorum Princeps, hæc Dearum Regina. Horum si scire vultis mores & vitam flagitiosam, & omnibus sceleribus iniquinatam ex antiquorum voluminibus accipietis. Hi enim in omnes libidines intemperanter effusi, passim adulteria nefaria perpetrabant. Quamobrem liberos habuerunt innumerabiles, ex stupris, ex adulterijs, ex incestu detestabili susceptos: Deæ verò non minus in libidinem procliues pronæque ferebantur. Iunonem sororem Iouis Poetæ fingebant, & hanc vxorem eiusdem: Venerem verò Deam totius impuritatis, ac libidinis, excitantem faces amoris accensas, quibus flagrabant iuuenes & reliqui mortales Veneris sectatores turpissimi. Hæc filium habere dicebatur totius turpitudinis auctorem: & inuentorum voluptatum turpissimarum, captum oculorum aspectu vel potius oculos tæniarum oppositu velatos, nudo corpore reliquis in partibus, vt omnes impuritates aspectu suo magis, & effrænatas libidines excitaret in hominum oculis incidens. Quòd si non longiùs progressa fuisset veterum amentia, miraremur satis: sed habemus furorem illorum & amentiā stupendam in aliarum rerum nequissimarum portentis & prodigijs horribilibus, quas diuino cultu religioneque prosequi non destiterunt. In primis res mutas, & inanimes, in quibus appareret aliqua pulchri-

tudinis elegantia, vel deformitatis horror execrabilis in Deorum numero ponebant. Quid mirer cum peccati tenebris obcœcati fuissent, cœlum illos Dei honoribus coluisse, cum in illo tam pulchram & spectabilem formam, & elegantiam aspicerent? cum diu ex omni parte patens & apertum, tranquillum ac serenum, tanta alacritate Solis circumfusum; nocte astrorum cœlo ipsi inhærentium diuersitate ornatum, & Lunæ dissimili varietate distinctum intuerentur? Quid etiam admirationis efficiat, si terram verno præsertim tempore in Dearum numerum ascribebant, & magnam Deam ab omni ratione deuij ac præcipites appellabant, cùm tot ac tantas in illa mutationes ac varietates viderent, & modo hyemali tempore terrarum horridam ac deformem, modo veris iucunditate viridem & amœnam, vestitu multiplici ac vario pictam, violis, rosis ac floribus stratam, & tanta odoris suauitate flagrantem suis sensibus vsurparent? Inde tot herbas ad hominis salutem & victum, & flores ad vitæ delicias & suauitatem, denique fructuum multitudinem & vbertatem ad homines alendos, æstate vero segetes ad metendum opportunas, falcem appetentes: iam inde perceptionem tantam frumenti, & omnis generis fructuum ad victum annuum necessariam suppetentem cunctarum rerum aspicerent terram altricem. Neque cœlum solùm editum & excelsum, & terram in infimo solo positam, sed res in eisdem contentas, globos scilicet micantium astrorum, Lunam modò ineuntem, modò crescentem, & decrescentem, mediam, plenam, & exeuntem, propter luminis varietates, atque ipsas herbas, ex quibus aliquid vel vtilitatis vel damni capiebant. Neque hæc duntaxat constituerunt amentes & insani homines in Deorum numero, sed ita ad terram animos abiecerunt, vt mentes à sublimibus & cœlestibus deijcientes, & animalia rationis expertia, ad belluas efferas & immanes colendas venerandasque demiserint sese, lupos igitur, quod in media noctis caligine vlularent, Leones, quod rugitu terrifico vastam solitudinem commouerent, Tygres, & Vrsos, quod horribili diritate sauientes in hominem adiuissent, plenissimi timoris colebant: Vt autem magis inscitiam, & ignorationem hominum miremur Crocodillos, feles, mures Deos habebant & nominabant. Ex rebus autem terræ istius infimæ allia, cæpe, quod acrimonia tanta fuissent, vt lacrymas exprimerent, Deorum honoribus iudicabant dignissima. Sed dies me profecto deficeret, si rerum,

quas

quas diuinis honoribus homines olim prosequebantur, oratione commemorare vellem. Illud verò stupore suo mentes opprimet, sic fuisse stupidos, & ad omne flagitium, & voluptates turpissimas præcipites potuisse ferri mortales, vt scelera ipsa flagitiaque, obscœnitates & impuritates libidinum intemperantissimarum, Dearum sanctitate prosequerentur. Atqui sanctum & honestum habebatur in ipsis templis inferri stupra, committi adulteria, libidines omnes suscipi, & has Dearum affici nominibus, eisdem sacrificia fieri stata solemniaque. O summam hominum ignorantiam! O profundam generis humani caliginem! Quæ quondam templa ædificabantur? quæ excitabantur aræ? quæ sacrificia fiebant? qui honores tribuebantur? non thure solùm, & infinita animalium strage, sed mortalium sanguine profuso templa funestabantur? Quid hoc tetrius? quid sceleratius? quæ maior hominum ignoratio excogitari fingique potuisset? Totus terrarum orbis idololatriæ superstitionibus, dæmonis sceleratissimi nequissimo dominatu tenebatur. Nullus erat angulus, nulla pars præter Iudeæ fines exiguos, quibus Deus verus & immortalis agnosceretur. Atque gens hæc multis tegumentis & inuolucris veritatem vnius Dei adumbratam tenebat oraculis diuinis traditam & acceptam, non ex omni parte; & sæpè à verò Dei ipsius sempiterni honore ad Idolorum cultum reuocabatur, sine mente, sine iudicio perturbationibus temerè concitatis ducta. Quæ res huic malo medicinam afferre potuit & in tantis tenebris & obscura caligine degentem hominem ad veri sempiternique Dei lucem aspiciendam excitare, Auditores? Sacra cœlestisque disciplina, quæ Deum vnum, & hunc duntaxat summa Religione colendum verissimè constantissimeque docuit, cæteros Deos Deasque ex mendacijs factos, cum diuinis editis miraculis & ab ipso Deo datis responsis cœlestibus, tum accuratis exquisitisque rationibus sæpè palam ad veritatem patefaciendam miraculis in memoriam redactis, abijciendos ad amandosque procul demonstrans. Quod quanti habere debeamus, homines cunctarum ætatum & nationum antiquissimarum facile declarabunt, vetustissimis temporibus altius repetita tenebrarum, in quibus iacebant, cymmeria profundaque caligine, quæ sic demersit cunctorum animos, vt non solum barbaræ & immanes gentes, sed neque Spartani, neque Persæ, neque Lacedæmones, qui Regnorum & Imperiorum latè patentium dominatu potentissimo flo-

mo floruerunt, hanc vnius immortalis Dei cognitionem habuerint. Non Athenienses agnouerint, qui operibus magnificis exquisitisque antiquorum artibus, & gloria summorum hominum viguerunt: vnde humanitas, doctrina, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putabantur, quique cum multa eximia diuinaque dicerentur reperisse, atque in vitam hominum attulisse, tum modum rationemque, qua ex agresti immanique vita exculti homines essent ad humanitatem. Non denique Romani tenuerunt, qui Principes terrarum humanitatem, fortitudinem, litteras & res Atheniensium maioribus auxerunt incrementis. Omnes enim hos, nulla cogitari potest idolorum superstitio, quæ deuinctos miserrimeque constrictos non teneret: de Deo tamen nullam certam neque exploratam scientiam assequuti fuerant. Quid verò si non solum vnum Deum & immortalem, sed hunc etiam vnum & trinum in tribus personis Patre & Filio & Spiritu Sancto consistentem ostendit sacra Theologia? Hoc ne mysterium tam abditum & retrusum & à communi hominum intelligentia remotissimum, cùm de Deo vno nihil certi, nihil explorati habuerint, sed quantum vel ab Hebræis Philosophi nonnulli mutuari potuerunt, vel ex hac molitione rerum & gubernatione aliquam ipsius, & rectoris tanti notitiam quæsierunt, suæ mentis tenuitate consequi potuisse putatis? Est istiusmodi arcanum humanis mentibus, & ingenijs superius diuturnitate celsitateque sua. Quare cum B. Augustinus rem tam altam, & longè nostrorum ingeniorum viribus imparem esse, contenderet, in maris littus accedens de tantique mysterij magnitudine cogitans incidit in puerum, scrobiculum aqua maris replere conantem, vno, altero, multoque haustu, donec exhauriret vniuersum mare. Rogatus puer, quo spectaret sua tanta, tam laboriosa, ac planè inanissima contentio: Angelus qui pueri illius formam & figuram susceperat, sine cunctatione mentem exposuit. Mirabile autem dictu, statim ex Augustini oculis abduxit sese. Illo responso, factoque obstupuit Augustinus, & inscientiam agnouit illico, quidque Deus, optimus ac maximus eidem per Angeli speciem ostendere voluisset: nempe supra se esse, velle sanctissimæ Triados arcanum reconditum & altissimum assequi humanæ mentis imbecillitate. Hoc igitur, quod ad absolutam de Deo cognitionem tenendam necessarium erat, sacra cœlestique Theologia duce consequemur,

mur. Quod neque diuinis in litteris Hebræos præter admodum paucos agnouisse, neque in Syria Chaldæos Astrorum scientia præcellentes, neque Persarum Magos ingeniorum acie celebratos, neque sacerdotes Ægyptiorum tot antiquorum litteris præditos, neque Bractianorum Semandos, aut Gymnosophistas Indorum tanta discendi cupiditate flagrantes, neque Græcorum sapientes, omnibus bonarum artium ornamentis florentes, neque Latinorum Doctores, omnibus prope litteris, & scientijs ornatos animo comprehendere, aut attingere suspicione potuisse certum erat, nisi ab immortali Deo diuinitus patefactum esset, Theologi litteris suæ sacræ disciplinæ facillimè ostendunt Duce semper ac præceptore præeunte tantæ doctrinæ Christo Iesu Filio Patris Æterni. Quòd verò Sybillæ crebram suis carminibus Patris, Filijque mentionem fecerunt, quod libros de Christo, de suæ gentis origine, de mundi ortu conscripserunt, quod Mercurius Trismegistus suis sermonibus diuinitatem vnam in triplici Hypostasi esse tradiderit, quòd Zoroastes, & Chaldæi de Patre & Filio aliquid aliquando tradiderint testante Psello Philosopho, & Christiano auctore, quod Ægyptij, cum Deum tenebras ignotas nominarent, ter acclamare consueuerint ad trinam Hypostasim ostendendam, quòd Platoniei multa diligenter & apertè de Trinitate disseruerint, id non nego, sed illud contendo confirmoque constantissimè, à Deo priscis illis, & præstantissimis viris tradita hæc fuisse. Atque illi, quos proximè nominaui Platonici in Christianorum tempora inciderunt: qui de sanctissimâ Triade loqui potuerunt: Sed nunquam ita loquuti fuerunt, atque nostri Theologi tanta cum perspicuitate absolutioneque, duce sua scientiâ, maximoque perfectore Christo Iesu. Quare quantum huic doctrinæ, quantum auctoribus & principibus illius debeamus ex præsentis temporis allata luce mortalibus & disiecta penitùs cuiuscumque difficultatis caligine cognoscite. Sed persequamur cætera, cum eadem sacra Theologia diuinarum mentium præstantiam & dignitatem, cùm illarum ordines & gradus celsissimos, cùm dona ac munera præcipua singularum, cùm lucem à Deo propius, aut remotius acceptam, cùm conflictum cum nequissimis mentibus acerrimum, & Luciferi, & suorum improborum spirituum ruinam Theologia demonstret, quantam mortalibus vtilitatem affert? Quid cum de ruina prima parentis, de ratione nostri generis instaurati, de recuperata meritis

Christi Iesu dignitate naturæ humanæ agit, non patent antiquorum mendacia de lumine, prauitate Iapeti, cœlitibus abrepto? non Deucalionis & Pyrræ fabulæ deteguntur? non aliæ multæ hominum animis iniectæ tenebræ dispelluntur? non via per Christum Iesum patefacta cœlorum ostenditur, non modus & ratio ad Beatorum gloriam aspirandi? Quid dicam de meritis & infinita virtute Christi Iesu Theologiæ munere demonstrata, de septem Ecclesiæ sacramentis, de pulchritudine, splendoreque Ecclesiæ, de gradibus Heroum Christianæ fidei sublimibus, de tot Confessoribus, Martyribus inuictis, Doctoribus clarissimis, integerrimis virginibus, cæterisque cœtibus triumphantis aulæ celsissimis? Omnia clariora splendore Solis illustrantur beneficio sacræ Theologiæ. Iam vero gratiam non dicam esse diuinæ Theologiæ, qui militantis Ecclesiæ statum, florentemque dignitatem sic vno Christi Iesu Vicario Pontifice Romano decoratam extollit, vt illius pulchritudine cœlesti mirabiles sui cunctorum animis tantæ venustati, elegantiæque præcellentis amores excitentur. Dum illius pulchritudinem mirandam, ornamentorum tanta dignitate distinctam, firmam & perpetuam stabilitatem, nullis vnquam temporum procellis, tempestatibusque conuellendam, similitudinem eiusdem & agnationem tanto concentu & harmonia cum cœlesti ciuitate congruentem visendam spectandamque suæ doctrinæ virtute præbet, miræ vtilitates, miræ commoda cernuntur. Dantur opportunitates plurimæ maximæque ad hostium infringendam labefactandamque pertinaciam; sed de fidei teterrimis hostibus viderimus postea: nunc in mentem vobis veniant virtutes, quæ à Christo Iesu, & Apostolis demonstratæ dirigunt iter in cœlestem Beatorum sedem; summa sanctorum perfectaque absolutio, contemptio ac dispicentia rerum humanarum, magnitudo animi in periculis subeundis, in superandis difficultatibus, in aduersa secundaque fortuna æquabilis, & paratissima semper, ad diuinam voluntatem exequendam animi propensio perpetua, cum demissione supplici, cum inuicta patientia, caritas in Deum, & in proximum inflammata singularum virtutum, & perfectionis absolutæ dux & princeps, qua aberrabit homo nunquam, sacra expectetur Theologia. Nam cum donum istud tribuebatur quondam Philosophiæ, & illius præceptis salutaribus, multi Philosophi vrbium relicta celebritate, mortaliumque cœtu frequentissimo in vastam ac desertam solitudinem

dinem se contulerunt, & alij patrimonium à maioribus acceptum reliquerunt, vt rerum cœlestium contemplationi vacarent, & cœlorum conuersiones, & tantam illorum in omni tempore stabilem, perpetuamque constantiam, Lunæ multiplicem varietatem, eiusdem, Solisque defectionem, & reliqua naturæ abdita occultaque mysteria contemplarentur; quid fecisse putatis facturosque veros Christi Iesu cultores, excitatos viribus diuinæ Theologiæ? Si multi Philosophi, duce veteri Philosophia nostræ Theologiæ vmbra minima, adumbratoque simulachro rebus huiusce sæculi nuntium remiserunt, & argentum, & aurum in mare proiecerunt; perfecti Christi imitatores quid præstitisse præstiturosque esse per omne tempus arbitrabimur, facibus huiusce doctrinæ flagrantibus inflammatos, bono, & acerrimo mentis acumine præditos? Testarer Gregorios, Ambrosios, & omnes Ecclesiæ Doctores: testarer alumnos sacrarum familiarum præstantissimos, testarer auctores, & parentes sanctissimorum nostræ Religionis Ordinum, Benedictos, Dominicos, Bernardos, qui præsidijs sacræ disciplinæ tantam diuini numinis cognitionem consequuti fuerunt: sed experientia quotidiana singulisque diebus facta pericula de virtutibus Theologorum, me silere de tantis, tamque testatis rebus compellunt, & illud cum magna sacræ disciplinæ gloria prædicare; Nullum tam capitale flagitium, nullam tam vehementem perturbationem, nullam tam exitialem pestem futuram esse reperiemus, cui medicinam sacra Theologorum doctrina non faciat. Inanis gloriæ cupiditate, & honorum huiusce sæculi auiditate flagras? hanc sedabit sacra Theologia: diuitiarum appetens argentum & aurum, & perituras opes, ad quas sectatores auari incredibili amore decurrunt, cumulare pergis & augere? sitim hanc insatiabilem extinguet eadem sacra Theologia. Indomitæ carnis cupiditates libidinis appetitum excitant? hunc coercebit ac reprimet eadem disciplina. Iracundia mentem de suo statu deiicit, & ad insaniam præcipitem adigere visa est? huius impetus cohibebit diuinæ Theologiæ doctrina. Vix posse videris abdomen explere ventris insaturabile, cibi vinique appetentissimus? temperantiæ adhibendæ modum rationemque præscribent sanctissima Theologiæ placita. Si fortasse aliorum florenti fortuna videas inuidiam in animo excitari tuo, flagrare desines Theologiæ salutaribus præceptis. Si otio cœperis & desidia languere, ad res eadem, ad laborem, ad actio-

ad actiones suscipiendas stimulos adhibebit Theologiæ cœlestis sapientia. Nullum erit animo vulnus inflictum, nulla tam mortifera plaga, ad quam sanandam non pharmaca præsentanea possit afferre Theologia sanctissima, & multo quidem præstantiora, quàm illa quondam à Socrate vocata de cœlo Philosophia, quæ suis præceptis nunquam ita morbos animorum potuit depellere, vt libera & vacua perturbationibus fuisse videretur mens, in tenebris semper iacens idolorum obscurissimis. Sed tu Christianæ Religionis cultor, vos omnes, Auditores, conuertite vestros animos, quocunque volueritis, adhibete remedia, quæ comparauerit sacra Theologia, & quàm animo constanti, quàm omnibus malis libero, quàm in Deum semper intento, & in æternæ fœlicitatis immortalitatem sublato passim eritis, experiemini. An vlla pars esse poterit Reipub. An vllus status & fortuna mortalium, quibuscum non videatur esse sacra Theologia? An domi? an foris? an in foro? an in tribunali? an in contrahendis negotijs? an in agendo quocunque modo ac ratione iuris? an in Ecclesia, an in vita, an in discessu animi è corpore? an vllo postremò tempore, si sui ipsius homo rationem habere voluerit, si consulere suo animo, ab hominibus abesse potest tantum & tam cæleste donum? Clarum est in academijs illam versari; certum etiam in cœnobijs sacrarum familiarum: non minus exploratum in templis, in suggestis ad populum conciones habentem dominari. Neque propter dignitatem suam à Pontificum sedibus, à concilijs sanctissimorum Patrum, ab ipsius Romani Pontificis aula abesse posse cuiquam dubium est. Illud est etiam, quod recognoscere ac confiteri debemus omnes, cum vniuerso genere mortalium semper esse, semperque agere sacram Theologiam, si volunt, è Christi Iesu disciplina, è suis placitis, ex animorum vsu officio suo quocunque fungi; atque post vitam in cælorum sedibus reliquis conticentibus artibus, atque scientiis, silentibus disciplinis, quibus opus non erit, sacræ Theologiæ doctrinam, & dogmata in Beatorum agminibus, in diuinis mentibus, in Christo Iesu, in sanctissima celsissimaque Triade perspicuè clareque ostentantem se nunquam videre desinemus. Sed vt hæc omnia melius intelligantur, recordamini quæso partem sacræ Theologiæ triplicem, concertatoriam scil. placidam, & concionantem. Prima quodcunque genus hominum vero cultu Religioneque Dei optimi ac maximi, & eiusdem diuini numinis notitia singulari mirabiliter instruit:

ſtruit: altera cum quæſtiones dubias & obſcuras, ne quidquam agat, ne contrahat homo, niſi piè, ac ſanctè, ſoluit & de medio tollit; tertia hominem à vitijs auocat, in virtutis ſtudium inflammat, & ad cæleſtia beatorum domicilia, ad gloriam & ad aſpectum diuini numinis, in quo vera ſanctorum fœlicitas poſita eſt, mortalium animos euehit. Faceſſat iam Pericles ille, qui quondam ſpiſſis & horribilibus verborum fulminibus mentes hominum commouere dicebatur. Faceſſat Ægeſias Philoſophus, qui ſic tragicos exitus & vehementer calamitoſos humanæ vitæ dicebatur exprimere, vt audientibus appetendæ mortis cupiditatem ingeneraret. Faceſſant poſtremò veteres omnes Philoſophi & Principes facultatis oratoriæ, Cicero, Demoſthenes, qui mouendis affectibus plurimum valuiſſe ferebantur. Omnes illi ad noſtros Theologos, ad Chriſtianos concionatores nulla ex parte comparandi ſunt. Noſtri enim ſingulares & egregij concionatores, noſtri præexcellentes diuini verbi præcones cum à vitijs auocare volunt mortalium genus, quas faces admouent propoſitis impiorum ſupplicijs? quos damnatorum cruciatus, quas pœnas multitudine innumerabiles, grauitate horribiles, diuerſitate multiplices, diuturnitate temporis ſempiternas opponunt? cum iuſtitiam diuini numinis, & illius infinitam potentiam, in ſceleratos homines inuecta mala, vaſtatas vrbes, deleta Regna, genus hominum vniuerſum præter paucos homines aquarum illuuionibus è viuis ablatum confectumque proponunt, non auditores totis artubus ac membris contremiſcere cogunt, deque meliore vitæ ratione inſtituenda cogitare? Non hi, quod Vlyſſes feciſſe dictus eſt cum Aiace Telamonio contendens, Mineruæ Palladion, non puerorum ſordes arratorum, non rei ſqualorem ante oculos ſtatuunt, ſed ſanctorum aulæ cœleſtis Heroum, celſiſſimæ cœlorum Reginæ, Chriſti Ieſu ſimulachris & imaginibus ſanctiſſimis agunt, & contendunt cum auditoribus, & illorum animos cera ipſa molliores reddunt, & traducunt ad omnem ſanctitatis abſolutam perfectionem; cum vero ſpem mouere, cùm lætitiam afferre, cùm metum iniicere, cum excitare luctus, & exprimere volunt lacrymas ab Auditoribus, quoſcunque motus efficere, & confutare placuerit, boni concionatores poſſunt & faciunt ad voluntatem facilè, rerum, quas ſacra Theologia præſtat multitudine præſtantiaque mirifica. Quid amplius vultis? video vos expectare, quod de induſtria in vltimam orationis partem reſeruaui, vt quantum

Theolo-

Theologia possit contra hostes nostræ Religionis infestissimos, videre cupiatis. Multi sunt hostes nostræ fidei, multi bella faciunt Matri Ecclesiæ, multi cælitibus, Virgini sanctissimè Christo Iesu, & immortali Deo bella hostili crudelitate imbuti faciunt. Repetite quæso memoria diuersas hominum ætates. Recordamini multa sæcula, quæ præterierunt iam. Ab incunabulis propè nostræ Religionis hostes exorti fuerunt, & bella exitialia ad hæc vsque tempora, cùm in Germania, cùm in Flandria, cum in Scotia, cùm denique in Anglia signis infestis; & collocatis castris, terra copijs plurimis, mari classibus ornatis & instructis hostes nefarij Ecclesiam, dulcissimam Christi Iesu sponsam exscindere, funestare, & ad occasum interitumque deducere conati sunt. Nolo obductas Hæresum antiquarum cicatrices refricare, & illarum luctuosa recordatione denuò vestros animos vulnerare. Cùm Mater Ecclesia ab his nefarijs hæreseos satellitibus violata fuit, quem non violauêre sanctorum, dum cælites minimè colendos esse contendebant, quo sancto honore à Matre Ecclesia coluntur? Quid alij, qui cum corporibus interijsse animos & extinctos esse pugnabant, mali fecerunt? quos illi tumultus excitarunt? qui sacramenta, qui confessionem, qui sanctissimam Eucharistiam ab Ecclesia auferebant? in te, Virgo sanctissima, coniurarunt hostes, & furiæ Reipub. quam non omni tempore castam & integram voluerunt, alij non ex sanguine tuo castissimo purissimoque Christum Iesum ortum fuisse, sed corpus illius è cælo in tuum vterum sanctissimum elapsum fuisse asseuerarunt, & vt specularia Solem radijs, Christum corpus tuum infinita sua virtute penetrasse. Quid de hæresibus in Christum Iesum concitatis? quàm multæ, quam temerariæ? & ab omni rationis specie remotæ? quàm denique seditiosæ, turbulentæque? modò priuant natura humana Christum Iesum, modo diuina spoliant, modò Patre inferiorem faciunt, modò telis alijs, & hastis proscindere conantur. Ne quidquam non violarent, & polluerent, in sanctissimam Triadem quæ mendacia confinxerunt? quæ tela iecerunt, & retorserunt prælijs acerrimè confligentes? Quis hostium tantæ multitudini possit obsistere, & illorum incitatos, ac furentes impetus imprimere? Tu, tu inquam sacra cælestisque Theologia, cogis copias, signa confers, instruis acies, committis prælia, & contra singulas hæreses tela mittis, acerrima tormenta displodis, gladios distringis, versas in omnem partem, fugas hostes & conficis

mille

mille plagis ac vulneribus illatis, disputationibus maximis, coactis conciliis, auctoritate Ecclesiæ, responsione Pontificum, rationibus accuratissimis, acerrimis argumentis detegis mendacia, errores aperis, ostendis fraudes & patefacta veritate deles & extinguis pestes has & furias, quæ non vno in Regno se continuerunt, & latitarunt solùm, sed aluerunt furores suos temporum iniquitate, tumultuantes vbique & omnia delere cupientes, in nostram Hispaniam irruerunt & in Bethicam olim Prouinciam, & in hanc potissimum nostrorum Regnorum florentissimam potentissimamque arcem vrbem Hispalim, & in vtramque Castellam nouam & veterem. Obliuiscine potestis Cazallas? Obliuiscine Ægydios illos, & Constantinos, qui cuniculis occultis nostram Fidem deformare, & has terrarum partes hæreseos contagione inficere studuerunt, nisi ex occultis & nocturnis conciliabulis in lucem protulisset auctores tanti mali cœlestis ac diuina Theologia? Quid Hispaniæ, quid Regnorum omnium florentissimis domiciliis actum fuisset? periissent, interiissentque partes istiusmodi opulentissimæ fortunatissimæque: cùm alii populi, cùm vrbes aliæ, præcipuè Vallisoletum interiissent, interiisset Hispalis, duo maxima clarissimaque Hispaniarum lumina. Iam verò cùm ex diuersis terrarum partibus non pauci confluxissent in Hispaniam, cùm multi agerent & nostris in sedibus nobiscum morarentur, quid detrimenti ex vtriusque gentis renouatis & excitatis aliquando cæremoniis, ex ritibus execrandis, ex Iudæorum lege à nonnullis clam repetita, & ex Mahumetis secta detestabili clam serpente nostræ gentes accepissent, nisi tot malis & calamitatibus occurrere maiores nostri diligenter properassent bono sacræ Theologiæ? Obsecro, quando oculis non potestis, mentibus comprehendite Angliam modo duntaxat à Fide Christiana disiunctam, & ab Ecclesiæ nostræ gremio abstractam. Quantis in tenebris illa iacet? quibus in erroribus versatur? quemadmodum Hæreses sexcentas amplectitur? & sine sacra Confessione, sine Eucharistia sine Sacramentis omnibus, placita nostræ Fidei abiicit, omnes hæreseos administri ad voluntatem suam nutumque viuunt, sanctorum opem, patrocinium Virginis Mariæ, Christi Iesu decreta, Vicarii sui Romani Pontificis auctoritatem, sacrificium rei diuinæ, ritus & cerimonias Ecclesiæ abiiciunt, in suarum nidore ganearum, sordibusque fœdissime edentes, potantesque intemperantissimè, ructant sermonibus pro-

scriptio-

ſcriptiones bonorum, cædes Catholicorum, exitium & interitum Chriſtianæ Religionis, ea de cauſa in Catholicorum bona impetum faciunt, diuitiis & vita ſpoliant. Qui cum illis Chriſtiani agunt, ij occulte verſantur in illis Regnis, & multi è patriis ſedibus eiecti exules & extorres viuunt principum miſericordia Catholicorum. Qui manſerunt, cum capiuntur, carcerem continuò, cruciatus plurimos, tormenta, quæ non tyranni quondam excogitarunt vnquam; mortem denique crudeliſſimam, niſi à Fide defecerint, perpeti coguntur. Quid in noſtra Hiſpania, in his Regnis Fide Catholica florentibus inſigniter aſpicitis? O bonum ſacræ Theologiæ maximum! munus diuinum atque cœleſte! O vere Dei immortalis donum & inuentum! Quod ſtantem Fidem, quod incolumem Religionem aſpicimus, quod ſacramentorum tantam frequentiam, quod tantum Fidei Chriſtianæ cultum, quod incrementum & amplificationem maximam, quod tantam aſſiduitatem ardoremque pietatis, quod tam inflammatum in ſanctos omnes, & maxime in Virginem ſanctiſſimam ſtudium & Religionem, quod obedientiam & deuotionem animorum ad ſanguinem vſque profundendum pro rebus diuinis, pro Religione, pro Romani Pontificis auctoritate tuenda, quod retentos & ſuis in Regnis altos Chriſti Ie u cultores ex hæreticorum ſedibus in ſua Regna confugientes, quod tot ornamenta monumentaque Fidei Chriſtianæ paſſim Hiſpanorum religione magnificentiſſime conſtituta cernitis, omnia ſunt trophæa inſigniaque cœleſtis Theologiæ. Illi abiecerunt Fidem, Religionemque Chriſtianam; nos colimus, & colere parati ſumus in perpetuum. Illi errores & falſa dogmata confinxerunt, & amplexi ſunt; nos veritatem & ſacra Dei præcepta profitemur, & veneramur. Illi à matris Eccleſiæ gremio diſiuncti, in ſexcentas diuiduntur ſectas, & factiones deteſtandas; nos in Eccleſiæ Romanæ ſinu complexuque acquieſcentes vnam Catholicam Romanamque ſedem tuemur ac defendimus. Illi ſacramenta ſanctæ Eccleſiæ negant & eiiciunt è ſuis ſedibus; nos ſummo ſtudio, neceſſaria ad animorum incolumitatem, ad immortalis Regni gloriam comparandam complectimur, & frequentationem eorum honore debito proſequimur. Illi rei diuinæ ſacrificium in ſuarum popinarum & ganearum nidorem execrabilem conterunt; nos ſacrificium & victimam hanc cœleſtem quotidie ſupplici veneratione, corporibus pronis, pectorum ſanctiſſima percuſſionē teſta-

testamur. Bonis, & vita cultores Christianæ Religionis sanctissimos crudelissimè spoliant; nos eosdem omni laude prædicationeque celebramus, alimus, atque defendimus. Illi denique bella suscipiunt in Fidei sanctissimæ defensores; nos acies instruimus equitatu, peditatuque multo, & corpora nostra in gladios, in tela fortiter hostilia coniicimus, nihilque nobis iucundiùs, nec honorificentiùs accidere potest, quàm pro Christiana Religione, pro gloria sempiterni numinis iugulum tradere carnificibus. Vnde tantum boni precor, vnde tantum fœlicitatis Hispaniarum Regnis, si rectè cuncta pensentur, euenisse putabitis, nisi è Theologiæ sacræ disciplina (quæ maxime colitur ac viget in Hispania) tantarum vtilitatum duceat principe maxima? Hæc est illa disciplina, quæ circuli forma rotundi significatur, vt sine Theologia cœlesti nihil suis numeris absolutum esse cognoscamus. Hæc est illa, ad quam Dialecticæ, Philosophiæ, naturæ, morumque indagatrice, ac cæterarum artium cognitione, quasi gradibus quibusdam ascendimus. Hæc est illa, quæ Regina cunctarum facultatum & disciplinarum maximarum, principatum & dominationem in solio dignitatis Regiæ collocata tenet amplissimam. Hanc cunctis artibus & disciplinis præcellentem cum summâ recognoscite maiestate, cui se Dialectica, cui Philosophia, cui Medicina, cui Iurisperitia, cui omnes artes disciplinæque dederunt humiliter, & demissæ nimis ad omnia, quæ sibi opus fuerit, & singulæ suam operam & studium pollicentur atque deferunt, ex matris Ecclesiæ commodo & vtilitate maxima. Singulæ seipsas recognoscunt multo inferiores, sacræ Theologiæ ancillas humiles & obsequentes & ad inseruiendum paratissimas. Videt Dialectica ea de causa ponendi sibi argumentum, & vtendi suis aculeis potestatem esse datam, vt cum cæteris artibus & scientiis, tum maxime diuinæ disciplinæ debeat inseruire. Recognoscit Philosophia vim omnem præceptis imbuendi mortalium animos, & bonis informandi moribus magis præcipuam esse sacræ Theologiæ, quam facultatis quondam à Philosophis sibi concessæ. Medicina verò sanat morbos corporis, ægritudinesq; depellit, sed cœlestis Theologia perturbationes animi, vitiaque grauioribus pestiferisque morbis tetriora delet & extinguit. Iurisperitia cōponit Rempub. & iure æquabili, suis legibus ac decretis pacatam tranquillamq; conseruat Theologia ciuibus legum secundarū, & pacis retinendæ modum ex Christi præscriptionibus salua semper conscientia, cum animorū mirabili integritate

tegritate proponit. Vna deest Rhetorica, quæ flosculis & insignibus verborum ac sententiarum omnes facultates ornat & disciplinas; sed quemadmodum in sacram Theologiam omnes omninò se dedunt, hunc ornatum & splendorem orationis multo libentius cœlesti disciplinæ defert ac deuouet. Quamobrem singulæ artes & scientiæ dant hodierno die, & ad illius genua prouolutæ, quidquid facultatis, quidquid operæ, quidquid ornamentorum, & diuitiarum habent, summaque cum demissione deuouent, nihil sacra Theologia clarius, nihil illustrius, nihil diuinius recognoscentes profitentesque. Huiusce disciplinæ sanctissimæ dignitatem & vtilitates admirabiles priuatim allatas & vniuersè contemplemur, & illius amore flagrantes, pro tanto in Rempub. Christianam, in omne genus hominum collato beneficio, ac munere cœlestis sapientiæ gratias immortales summo cœlorum architecto, qui nos tam salutaribus, firmis, necessariisque præsidiis ad suam maiestatem cognoscendam, verissimoque Religionis cultu suspiciendam, ad victoriam ex hostibus fidei teterrimis gloriosè consequendam, ad animos virtutibus, Rempub. meritis cumulandam, ad cœlorum tandem comparandam immortalitatem, muniuit & ornauit, læti semper & exultantes sine intermissione nunquam agere desinamus. Dixi.

Orationes ad petendos gradus, quæ constant ex simili, accommodatione, oppositis, & testimoniis & exemplis & Comparatione.

Prima Oratio ad petendum gradum ex simili.

GEmma, P. G. magnopere semper ab hominibus appetita fuit, tum propter æstimationis magnitudinem, tum propter pulchritudinem & præstantiam suam illustrem: qua nitent & splendent res, ad quarum ornatum adhibetur illustrata nitore clarissimo. Quæ quo pretiosior est, auidius quæritur, carius emitur, pluris habetur, & ad res maiores & illustriores ornandas decorandasque confertur. Atque ipsa Gemma quamuis magni pretii & æstimationis sit, quandiu latet conchæ tegumento abdita, quia minimè cernitur, neque pretii,

pretii, neque pulchritudinis, neque nitoris magnitudinem ostentare potest. Atque intra Concham contenta nulli vsui videtur esse: quæ tam eximiam lucem affert è tegumentis voluminibusque concharum extracta, & ad rerum decorem & venustatem, quarum ornamentum est, & lumen illustre, summa concinnitate adhibita, vt eximio & illustri splendore longè lateque colluceant res istiusmodi gemmæ claritate fulgentes. Sic equidem, Auditores optimi, sapientia gemmarum valde similia, quanquam propter pretium, pulchritudinem, splendorem istum, tanti apud omne genus hominum habeatur, quanti vos omnes in omnibus academiis, in populis, vrbibus & regnis florentibus videtis eam semper habitam fuisse, & hisce florentissimis temporibus haberi: tamen neque magnitudo illius videretur à mortalibus perspicuè, nisi pulchritudinis aspectu ad illam appetendam & comparandam allicerentur mortales: neque sui splendoris radios eadem tam longe lateque diffunderet, nisi ex tenebrarum obscuro loco prodiisset in mediam Orbis gentium lucem & claritatem, suæ pulchritudinis, dignitatis, & splendoris insignibus illustrata, quæ tanto clarior & illustrior splendet, quanto clariora sunt & illustriora, quibus nitet & elucet, ornamenta. Ita quidem sunt gradus istius sapientiæ, quibus docti homines cohonestati clarius eminent & splendent, & ex illis magni æstimantur, & deliguntur ad honores Reipub. maximos, ad Regnorum gubernacula pertractanda, ad Ecclesiæ sedes honorificas, atque adeo ad Pontificiæ dignitatis culmen & fastigium summum. Quamobrem si petam hodierno die primum Baccalaurei gradum, non iniuriam Academiæ fecisse videor, quæ si cupit suorum alumnorum laboribus partas litterarum opes, & gemmas tantæ æstimationis immensis difficultatibus comparatas, vt sint Reipubl. id obtinere non poterit, nisi gemmam hanc in claro lumine posuerit, volens opibus & diuitiis locupletare partem, quæ fuerit etiam Reipublicæ demandata. Mortales gemmas videre cupiunt vt pretii & æstimationis cognitionem & notitiam exploratam habere possint; iidem non minus optabunt cuiuscunque litterariæ facultatis alumnos in publico versantes despicere, vt quidquid litterarum sit, quod illi laboribus & vigiliis adepti fuerint, explorare possint. Mortales pulchritudine gemmarum adducti magis harum cupiditate flagrant; iidem litterarum præstantia concitati in viros doctiores cuiuscunque ordinis litterarii mentem, & oculos coniiciunt.

Denique mortales ſplendore gemmarum rapiuntur ad lapidum pretioſiſſimorum præſtantiam citius obtinendam; iidem luce litterarum illuſtrati, luce tanta carere Rempubl. nefas eſſe putant, & maximum. Atque hoc magis facere ſe debere ſine dubitatione vident, quod ſapientia ſplendore ſuo quantopere gemmarum claritatem obſcuret nemo ſanæ mentis ignorat, cum Reipublicæ omnes, cum Regna, cum omnium mortalium genus luce litterarum orbatum, in tenebris & obſcuritate maxima iaceret. Id quod veteres, quanquam Chriſtianæ Religionis luce priuati ſapientiam lumen Reipub. & animorum appellantes, poſteritati commendatum reliquerunt. Atque ipſe ſacræ litteræ, non parum auctoritate ſua momenti habebunt, quæ ſacros Doctores non ſalis duntaxat, ſed lucis nomine decorarunt. Quod ſi nos lucis, afferendæ Rebuſpubl. & academiæ noſtræ ſpe concitati, labores per tot, ac tanta temporis ſpacia ſuſcepimus, ſi geminarum iſtiuſmodi ſtudio & cupiditate ſuccenſi vitam noſtram in diſcrimen maximum coniicere non dubitauimus, minimè quidem tibi æquum videre poteſt, D. ſapientiſſime, in ſilentio noſtra iacere ſtudia: ſed vt lucere tandem aliquando videantur, quam petimus poſt quinquennium præteritum Iuris Pontificii lauream academiæ noſtræ ſanctionibus debitam impertireris, quam vt impertiaris etiam atque etiam rogo.

Reſponſio Cancellarij.

Ex ſimili, a commodatione, oppoſitis, comparatione.

NEſcio quomodo, Baccalauree digniſſime, ſimilem in laurea tibi deferenda cogitationem Deus Opt. ac Max. iniecerat in animo meo diuitiarum inſidente maximarum ſimilitudine, quæ cum in arca latent reconditæ & aſſeruatæ, neque illis vtendi facultas homini datur, nullum vſum, nullum poſſeſſori fructum afferunt: Sic equidem ſapientia cùm in animo lateat, obſcuris occultata tenebris nullam impertietur vtilitatem Rebuſpub. Opus igitur eſt, exeat in hanc lucem, & cunctarum gentium theatra clariſſima, quæ domi ſe continuerat, & adhuc intra domeſticos parietes, ſtudiorum ſuorum & eru-

& eruditionis testes, vmbram & solitudinem tenuerat. Quod in sapientia multo magis appetendum est, quam in diuitiis, quod bonorum omnium copiis affluens tanto inferior est sapiente, quanto magis fortunæ bonis præstant, & excellunt animi dona præstantiora. Diuitiæ siquidem ex temporum flatu prospero secundoque pendent: sapientia nullis subiecta est variantis fortunæ procellis. Diuitiæ cum creuerint maximæ, tunc expositæ sunt maioribus ruinis & periculis: sapientia nouis in dies incrementis aucta maiores radices agit, & eas vbicumque sit, latissimè propagat. Diuitiæ splendorem habent inanem & fucatum: sapientia verum atque cœlestem. Quæ cum vtilitates & emolumenta sua mortalibus afferre nequeat, nisi bona communicet cum hominibus auctoritatis magnitudine præditis, quantopere eam obtinere necessarium est ad fungendum recte & vtiliter, & cum dignitate donis ac muneribus suis? Hanc equidem quoniam apex Baccalaurei, & honores litteratorum ostentant, nostrum erit in arca locupletissima, id est in mente tua sapientiam contentam & inclusam ab academia nobis auctoritate tributa, prodere, & proferendarum tuarum in medium opum, sapientiæ, & diuitiarum, copiam tibi potestatemque concedere: vt quas ingenio tuo, quas memoria summa, quas laboribus & vigiliis assiduis assequutus fuisti opes & fortunas sapientiæ maximas, in istius academiæ, in Reipubl. Christianæ commodum & vtilitatem conferas. Concedo igitur Baccalaurei gradum tibi optimo præstantissimoque discipulo; qua fungor ab Academia Matre Doctoris auctoritate concessa.

Secunda oratio ad petendum gradum. Ex simili, accommodatione, comparatione, dissimilibus, & exemplis.

AGricolarum P. G. labor est magnus & penè intolerandus, quem singulis annis, hyeme præsertim & æstate perferunt. Nam primum terram aratri vomere proscindunt, & sulcos deducentes non herbas solùm & tribulos frugibus inimicos euellunt, sed glebas perfringunt, & lapides de medio tollunt; Denique vbi terram vident ad ferendum affectam semina spargunt, atque mandant agris: qui aquam, pruinam, niues tolerantes, spe futuræ æstatis, & fructuum per-

cipiendorum expectatione labores omnes suscipiunt, & fortiter patiuntur. Quamobrem ab vrbe, ab ædibus, à filiis, ab vxore abesse, & amicorum consuetudine, conspectuque priuati vidimus eosdem magnam anni partem, & magis asperam, & horridam. Atque illos ipso æstatis tempore grauissimo cœlorum molestias, solis ardores pati necessarium est, & vtroque tempore humi sæpe cubare, iacere sub dio, & duriter vitam agere, nunquam ad animi sententiam bibendo, nec edendo. Atque hæc omnia non patientibus duntaxat, sed libentibus animis perferunt memores illius temporis, cùm sperant fruges ad maturitatem peruenturas, & se multum frumenti non ad filios solùm alendos, sed ad pecunias maximas conficiendas percepturos esse. Itaque spe commodorum & vtilitatum maximarum, quas frumenti copia sibi allatura sit, eriguntur ad labores agriculturæ perferendos, quos non pertulissent profectò, nisi spem haberent, exeunte iam æstate, quod tempus est condendæ rei frumentariæ, hordeo, triticoque præsertim plurimo horrea se completuros esse. Sic equidem alumni literarum P. G. procul à patriis sedibus, à parentibus, à fratribus, & cognatis discedere coguntur ad loca aspera sæpe & inculta, & periculis infesta plurimis in ætate tenera, in iuuentutis flore, omnibus paternis iucunditatibus, maternisque deliciis ac suauitatibus priuati, terrasque longinquas, & cœli non raro intemperie saluti perniciosas petunt bonarum artium percipiendarum causa, quibus dant operam dies & noctes, & contra imbecillitatem infirmitatemque naturæ contendunt non vnum aut duos, sed plures annos, vt quas discere voluerunt colere possint bonas litteras ac disciplinas. Id autem tanta corporum & animorum contentione faciunt, spe maximorum præmiorum, & honorum, quos sibi proponunt ante oculos exeunte quinquennio se consequuturos esse. Qui sint honores, vos omnes intelligitis Auditores, intelligis optime tu Doctor sapientissime, in cuius manu mater academia liberaliter ac largè præsentem honorem & reliquos litterariæ dignitatis gradus nostri ordinis discipulis & alumnis studiosissimis impertiendos posuit. Quòd si non ego fuerim ille, qui tantæ facultatis honore tam splendentis laureæ dignitate, tantis & tam honorificentissimis insignibus dignus videar, qui ad insignes & claros adolescentes ingenii acumine, litterarum progressionibus, multis in Iurisperitia periculis factis, expectatione magna, nominis conspicua celebritate præstan-

tes

tes sim comparandus: non tamen ita iacere visus fui in litterarum studijs, in iuris facultate celebri, vt mei non aliquot ingenij documenta dederim frequentando gymnasia, obiiciendo pro posse, & in publicis sæpè argumenta disputationibus ponendo, vel propugnatoris non rarò partes acriter tuendo, atque adeo cum aliqua laude tela nostrorum æmulorum acerrima perfringendo. Atque hoc totum quinquennium ita sum versatus in stud js, vt neque ex hac vrbe pedem extulerim, vt non modo hyemes, sed æstates molestissimas caloribus & solibus difficillimas posuerim, neque defuerim vel diem vnum prælectionibus, & vt primæ, sic etiam vltimæ interfuerim perpetua constantique cunctis condiscipulis admirantibus assiduitate. Quæ si præmiorum huiusce academiæ adipiscendorum causa præstitimus, si nos fregimus laboribus, & vigilijs, vt quem petimus, gradum, & quos speramus, honores, consequamur: quid est, quod à te, doctor sapientissime, non iustam ac debitam lauream flagitemus? An maiores agricolarum labores putandi sunt, quàm alumnorum Mineruæ studiosorum? An minus alumni Mineruæ enituntur, atque contendunt, quàm agricolæ? An postremo plus vtilitatis cultores agrorum, quam litterarum studiosi rebus publicis afferunt? Superant equidem, & longissimo interuallo superant agricolas studiosi laboribus, vigilijs, incommoditatibus & periculis toto decursu litterarum aditis. Atque ipsi litterati, cum lumina sint, & ornamenta Reipub. cum Regnorum & Imperiorum firmamenta, sine quibus stare diu Regna non possunt, neque hominum inter se fidelis & sancta conseruari societas, sanè cuiuscumque generis hominibus docti litteratique non immeritò præferentur. Quamobrem litterarum studiosis post labores & vigilias legitimo iam tandem temporis curriculo confecto præmia debentur iure suo: tu verò, Doctor amplissime, quam cæteris mei ordinis & facultatis æqualibus libenter hactenus tribuisti, mihi quoque Iurisperitiæ lauream vsitato Academiæ more hodierno die postulanti solita liberalitate concedas.

Responsio Cancellarij ad secundam orationem.

QVòd flagitas, clarissime vir, laborum tuorum præmium & mercedem academiæ sanctionibus constitutam, prius hodierno die persoluerem, cumulo verborum maximo, & ex

Rhetorum officina deprompto orationis ornatu, nisi recordaret diem tuis laudibus præstitutam, & Oratoris dictione politâ nimium & accurata commendandas vigilias & labores tuos in hoc orbis gentium amplissimo celeberrimoque theatro. Quare sileantur à nobis, quæ præteriri debent, quoniam in omnium memoria magis insidebunt ex orationis habendæ recordatione, quàm à me non dicam celebrari, sed neque adumbrari possent. Noti sunt labores tui, notæ vigiliæ Doctorum ordinum clarissimorum, nota præ multis aliis, qui tecum de præstantia loci decertarunt, consequuta dignitas. Nec verò maiores, nec honorificentiores vnquam de quocunque sapientissimo Licentiato, qui tuis in renunciationibus floruit, & florebit adepti gradus honore, sermones academia tota sparsi fuerunt, dum tibi omnes primam lauream concedebant, & qui tecum contenderet de primo gradu, ex tot doctissimis & sapientissimis viris reperiebant neminem. Quamobrem cum & oratione supra dicta, & omnium de te iudicio facto laudis onere difficillimo liberer, quod proprium est mei muneris, & quod ab omnibus videmus tanto plausu & acclamatione mirifica excipi, laureæ honorem tibi petenti libentissimè concedam: neque enim quisquam magis gaudere debet atque ego ex tanti viri accessione. Quòd si Agricola gratus esse debet & acceptus vniuerso populo, qui non solum ad alendam familiam, sed ad magnam populi partem sustentandam, vim maximam frumenti in horrea sua condit, vt de præstituto pretio reliqui emant oppidani, nullo labore terras alienas adeuntes, vnde quod opus fuerit, exportent sumptibus multo maioribus; quæ tibi laus, qui honores debentur propter conditas omnis generis sapientiæ diuitias, & opes infinitas, ex quo tanquam ex horreo refertissimo sit, quod ad animum, non ad corpus, quod esset multo inferius, omni sapientiæ magnitudine, multitudineque litterarum complendum boni adolescentes & scientiarum studiosi depromant. Accipe igitur gradum, quem non volo excipi solùm tibiarum cantibus suauissimis, sed & parietibus totius theatri prope gestientibus, & te, quod ego verbis præstare non possum, auditorum vniuersa multitudine ad tantum spectaculum effusa lætitiaque tanta, nostræ academiæ honorificentissimè, magnificentissimeque summo omnis generis & ordinis Academiæ alumnorum plausu & acclamatione cooptatum ascriptumque denuncio.

Tertia Oratio ex eiſdem locis ad gradum Baccalaurei.

COgnitum iſtud eſt, & exploratum generi mortalium vniuerſo, ad gradus ſummos, quenquam peruenire non poſſe, niſi imprimis conſtiterit: atque ob eam cauſam ſcalarum gradus quemcunque prius aſcenſurum eſſe primos & medios, quàm ſummos, vnde facilem patere aditum ad cubicula ſuperiora videmus, & ad altiores ædium partes, & abditos & reconditos receſſus luſtrandos peragrandosque proceſſus optatos. Vt enim in montis verticem, & ſumma faſtigia non quiſquam prius aſcendit, quam ex imis radicibus adhibita corporis & animi contentione cœperit & aſcendere perrexerit ad ſummum vſque: ſic equidem ſummum id, quod in aliqua re fuerit, conſequi nemo ſperet, niſi principia, per quæ peruenitur ad illud, ſtudioſe, diligenterque tenuerit. Quod in litterariis honoribus non minus clarè perſpicueque videri poteſt: qui cum multi ſint & ſuis gradibus ſinguli deferantur, ſummum cuiuſcunque artis ac diſciplinæ gradum, niſi prius conſequuto primo quiſquam ſe aſſequuturum eſſe deſperet. Nam ad ſummum doctrinæ honorem nemini datur aſcenſus, niſi à Baccalaurei laurea primordia duxerit, & qui inter Baccalaurei & Doctoris inſignia interiectus eſt, licentiati gradum obtinuerit. Mihi igitur ad ſummos ſacræ Theologiæ honores aſpiranti Baccalaurei primùm decora & ornamenta ſunt appetenda, ſine quibus fruſtra ad ſummam Doctoris amplitudinem enitar atque contendam. Nam ſi in ordinem Theologorum Patrum celſiſſimorum aſcendere voluero, ſi veſtris inſignibus honorificentiſſimis decorari, ſi cohoneſtari Patrum ampliſſimorum dignitate, ſi perfrui tanti conſeſſus prærogatiuis & immunitatibus, ſi denique ex Doctoris dignitate fructum ferre, præmiumque magnificentiſſimum optem, mihi prius gradus eſt tenendus Baccalaurei. Quem, vt ad hæc ſumma præcellentiſſimaque decora & ornamenta veſtræ dignitatis perueniam, mihi nunc poſtulanti non debes, Doctor ampliſſime, negare, ſed potius vſitato Academiæ more tua in cunctos paleſtræ litterariæ milites commendata liberalitate cõcedere. Etenim poſt confectum noſtræ diſciplinæ curſum, quis æquo animo ferre queat, omnem ſpem præſcindi, omnem videre aditum præcluſum.

ſum, quem primus iſte gradus patefacere viſus eſt, & ſpem ve-ſtrum omnium honorum conſequendorum certam & exploratam afferre? Cum pullos domi ſuæ continere vult aliquis, neque extra auiarium euolare ſuum, pennas incidit ilicò, quibus in ſublime elati volatus ſuſciperent, & quas locorum partes vellent, liberè celeriterque præteruolarent; Hoc alumnis diſciplinarum, & ſtudioſis maximarum doctrinarum cultoribus accidere neceſſarium eſt, quibus initio, ſi negentur primi gradus & honores, pennæ præcidentur proculdubio, nec in aula ſapientiæ verſari, non per Academiam, non per ſapientiæ tabernacula, non per reliqua litterarum domicilia clari & illuſtres, & ferentes fructus diſciplinæ perceptæ, aut ſpargentes opes & diuitias litterarum ſuarum, curſus & progreſſiones facere poterunt. Qui verò ad gradum hunc aſpirant, alijs ſui generis & ordinis relictis longiùs progredi nolentes, in medio itinere deficient, fracti, debilitatique concident animis, qui hac prima Baccalaurei gloria maximos ſibi facerent animos, & ardentibus quaſi flammis ad reliquum curſum inflammarentur. Quod malum auertere cupientes præceptores ab Academijs, cum in diſcipulos munifici ſemper ac liberales fuerint, tùm maximè tu qui præceptor maximus, & princeps Academiæ ab hinc tot annos primariæ cathedræ gubernandæ tanta cum nominis tui celebritate præfuiſti, & liberalitatis iſtiuſmodi tot dediſti documenta diſcipulis poſcentibus, & efflagitantibus beneficentiam, & benignitatem tuam, minimè, niſi poſtulationis noſtræ æquiſſimæ honeſtiſſimæque compotem, pro tua commodandi rebus litterarijs vſitata conſuetudine demittes.

Reſponſio Præceptoris.

NVnquam Deus optimus ac maximus velit P. G. vt poſt labores maximos & intolerandos, quibus ſe fregerunt in litterario curſu bonarum artium ac diſciplinarum amantes, fructu careant laborum & vigiliarum ſuarum iuſto ac debito, me præſertim auctore: qui ſi negaſſem vnquam præmium & honorem ſtatis temporibus litterarum alumnis tribuendum, me proditorem & hoſtem Academiæ noſtræ, & publicæ vtilitatis oppugnatorem, & Rerumpublicarum euerſorem appellerem, qui tanto bono de medio ſublato, ablatis litterarijs honoribus academias & Reſpublicas afflictas ac perditas

perditas miserrimè concidere fecissem. Testarer non vestros solùm animorum sensus meæ perpetuæ in studiosos & strenuos adolescentes voluntatis testes egregios, sed habitos de me sermones honorificos, & laudes in publicis circulis, in gymnasijs maximis, in celebrioribus disputationibus multorum oratione prædicatas istius meæ liberalitatis ergo magnificentissimæ. Testarer etiam gymnasia maxima, & nostrum hoc, quod tantorum etiam diligentissimorum adolescentum numero ac frequentia celebratum aspexistis, & videtis istius diei luce iucundissima, qui me descendentem de suggesto propter orationes in discipulorum laudem habitas in suos propè humeros sublatum fausta secundaque acclamatione extulerunt in perystilium. Sed id nolo testari multa verborum iactatione, quod omnibus notum est ac testatum, quod in præsentis diei litteraria celebritate negare me studioso, diligenti præstantique discipulo facinus esset & scelus maximum. In quem si cunctorum oculi propter diligentiam & assiduitatem suam in nostra facultate positam, & ora coniecta fuerunt in hunc vsque diem, si progressiones suæ notæ sunt, & suorum condiscipulorum & cuiuscunque gymnasij bonorum adolescentum celebratæ sermonibus, si habitus illi fuit honos, & decus illustre gymnasij, si denique nihil de discipulo numeris omnibus absolutæ laudis expleto dici potest, quod non in tanti adolescentis præstantiam iure quidem optimo cadat, debeo profectò liberalis & munificus, in decus tantum, & ornamentum tam insigne dialecticorum animi præstantissimi propensione ferri. Quamobrem pręmium, quod tuis meritis iure optimo debetur, quod omnes oculis in me suis & animis prorsus intentis expectant, baccalaurei scilicet primam lauream ad reliquorum Philosophiæ & sacræ Theologiæ summos, qui te manent, honores aditum egregium & illustrem, mirifica voluntate gratificandi concedo.

Quarta oratio ex mercatorum similitudine in petitione Baccalaureorum pro Complut. Academia.

CVm Mercatores P. G. in remotissimas Indiarum partes, auri, argentiq; coaceruandi causa proficiscuntur, mirari profectò solemus, homines hos diuitiarum auiditate captos tot

itinera facere, tantos labores ſuſcipere, maria nauigare vaſtiſſima, & alieniſſimo ſæpè tempore, naufragij faciendi periculo paſſim expoſitos. Atque illi non terra latronum inſidias, non hyemis aſperitatem, non æſtus, calores moleſtiſſimos extimeſcunt, neque mari pyratarum, prædonumque crudelitatem, non crebram maris mutationem, non fluctuum intumeſcentium vim, non tempeſtatum turbulentiſſimarum incitationem, quibus iactantur nauigantes, & modo tolli videntur in cœlum, modò in imas deprimi profundi voragines, ſed hæc omnia mala ſubeunt, & ſubituros ſe eſſe quanquam ſciant, à nauigatione non abhorrent, vtilitatum, quas obtenturi ſunt, ſi in Indiam appulerint, cupiditate ſuccenſi. Sic equidem in re litteraria verſaturi laborum & moleſtiarum obliti, tantum & tam immenſum pelagus ingrediuntur, neque ab ſtudijs longo & periculoſo annorum curriculo, neque pecuniarum plurimarum ſumptu, neque aſſiduarum multitudine vigiliarum, neque ingenti ſtudiorum labore, neque quotidiana prælectionum frequentatione, neque hyemalis æſtiuique temporis difficultatibus, neque aperto ſæpiſſime amittendæ vitæ diſcrimine deterreri poſſunt: quin ſe dies noctesque in litterarum ſtudia animorum ſingulari propenſione conijciant in mediam vſque noctem vigilando, & multas ſæpè noctes ſine ſomno tranſigendo, nullum otioſum ducendo ſpiritum, vt ad id, quod enitebantur & contendebant, ſumma cum laude perueniant: Quamobrem quæſtus faciendi præſtantioris, & honoris Doctorum hominum illuſtriores comparandi cauſa laboribus tantopere fregerunt ſeſe, vt vitam ſuam in apertum diſcrimen intulerint. Illud autem, quidquid valetudinis datur, multis morborum tentationibus, multis paſſim perturbationibus afflictatum & conquaſſatum penè videtur in litteratis hominibus. Quamobrem debes hodierno die, Cancellarie maxime, talem te erga iuuenes hos præſtantiſſimos litterarum mercibus abundantes poſt earum probitatem cognitam, & exploratam tantis periculis præſtantiam præbere: vt eos hodierno die primæ laureæ inſignibus & ornamentis afficias. Nam ſi mercatores quòd argentum, quòd aurum, quòd reliquas opes inuehunt in vrbem, vtiles habentur Rebuſpublicis, quis verum argentum, verum aurum, & veras ſapientiæ diuitias pro dignitate celebrabit? An verò quæ ad corpus pertinent, quæque inferunt mercatores in ciuitatem, magni faciemus; quæ vero animum
excolunt,

excolunt, & expoliunt, sapientiæ diuitias abijciemus? pro bonis ex imis terræ visceribus extractis, fæcis & sordium plenissimis laborare mercatores videbimus, nos pro copijs & opibus sapientiæ opulentissimis non laborem & diligentiam ponemus? mercatores tam diuites fortunatosque in orbe terrarum per vrbes, per populos, per prouincias, per regna volitare cernemus, litteratos homines inopes & egentes intra parietes domesticos iacere patiemur, nulla suorum laborum & vigiliarum mercede cumulatos? præsertim cum ex latebris & ex tenebris emergere debeant, & in cunctis terrarum partibus, hoc est, in omnium oculis & clarissima luce versari. Iacere profecto necessarium est litteras, & litteratos homines, si suis honoribus & præmijs ad opes explicandas, & in communem vtilitatem conferendas non excitentur. Quòd ne nostræ academiæ studiosissimis adolescentibus, quos detractis pileis, solutis togis, & stantes adesse vides, accidere possit hoc tempore, tuum est, Doctor amplissime, primos liberalium artium honores, tam bene de academia meritis, & ad sacræ Theologiæ studia aspirantibus non largiri solùm, sed tanta liberalitate, tanta beneficentia concedere, vt omnes quotquot præsentes sunt adolescentes, qui ad similes honores properant & accelerant, vires maximas & animos ad curriculum liberalium artium mirabili alacritate conficiendum, præmij præsentis, quod augurium est accipiendorum decursu temporis in hac academia Complutensi honorum accepta mercede, capiant.

Responsio Cancellarij.

QVi seuit arborem aliquam in irriguo & amœno loco, & maximè fœcundo, gaudet magnopere P. G. cum non solum folijs ac flosculis vestitam videt, & surculis, qui pullularunt minimè fallacibus virentem & nitentem valde, sed iam adultam, & adeo proceram, vt ramos in omnes partes diffundat bonorum vbertate pomorum abundantes. Quæ cum ad maturitatem peruenerunt, & à sua præstantia bonitateque commendantur, vt eis homines vescantur, & quæ optima præstantissimaque sunt, in mensam inferantur Regalem; vt post illorum commendationem restare videatur aliud nihil. Quotannis, Patres, seruntur in hac academia arbores multæ tenelæque sed tamen omnes adeò pulchra mirabilitate adolescunt & fructus

fructus tam præstantes ferunt & eximios, vt quocumque pretio dignæ videantur, & laude non vulgari. Quòd si eos ad Principum & ad Regum vtilitatem & delicias maximas quærere studio magno perstiterint, egregiè fideles administri, gustum proculdubio suorum explebunt & suauitatem dominorum. Atque hos fructus non intelligatis, qui veniunt passim in foro fructuario, & ob odoris auiditatem ac gustus suauitatem quæruntur, & exquisito pretio comparantur; sed qui explent animum insaturabiliter, & auiditatem satiare nequeunt, propter admirandam saporis suauitatem, quin magis ac magis expectantur. Litterarum intelligo fructus vberrimos, & poma cuiuscumque generis in hoc amœnissimo sapientiæ viridario, hoc est, in academia Complutensi florentissima summa fœcunditate collecta: quæ ex tot hortis singulis annis colliguntur & deferuntur in omnes terrarum partes ad alendas sustentandasque Respublicas, & prouinciarum ac Regnorum conseruandam prouehendamque ditionem. Quos enim Dialecticæ pomarium fructus, quos iuris Pontificij horti, sacræ Theologiæ agri fertiles & abundantes proferunt, ex tot arboribus, multitudine plurimis, pomorum diuersitate differentibus, & pulchritudine bonitateque præstantibus hos colligunt præceptores, tanquam coloni gnaui industrijque & suis floribus distinctos & ornatos, facultatis & doctrinæ suæ insignibus decorandos, egregios & præstantes adolescentes Baccalaureos, viros etiam splendidissimos & ornatissimos licenciatos Magistros & Doctores mittunt in orbis gentium vtilitatem maximam. Quarum arborum fructibus, & pomis suauissimis præcellentissimisque profecto si carerent Ciuitates & Regna, cum suis incolis & habitatoribus funditus interijssent. Damus igitur fructus, qui Præceptorum duorum sunt, quos ambo ex suis viridarijs suo labore collegerunt, quos ferunt academiæ, quos Respublicæ, Regnaque omnia deposcunt ad conseruationem & amplificationem suam: qui non aquis ex fonte deductis ac deriuatis irrigati fuerunt, non vnius duntaxat anni redeuntis cursu producti, non temporum iniurijs & tempestatibus expositi, non postremò ad aspectam pulchri intus putrefacti, non opera conseruati rusticanorum, non breuiter absumendi ac mandendi dentibus, sed Sapientiæ perennibus & inexhaustis alti fontibus, tot annorum spatijs prolati, iam tandem in publicum, nulla temporum procella iactati turbulentissimorum, cum visendi ad oculorum aspectum, tum ad v-

vtilitatem præstantiores, & ipsorum prouecti sudoribus laboribusque litteratorum, atque adeo conseruandi ad temporis diuturnam memoriam. Quid quod non in calathis, vt arborum fructus floribus adornatos, sed insignibus sapientiæ decoratos damus hoc felicissimo fortunatissimoque tempore, cum magis præstantes, magis doctos, magis nomine famaque celebratos nunquam emittere potuerit Complutensis Academia?

Quinta oratio ex militum similitudine.

NVnquam profecto milites tot dies vel potius annos tantis periculis obijcerent sese, D. G. nisi sperarent victoria consequuta magnas se prædas facturos esse, quibus locupletati reuerterentur ad suos. Atque illa spes rebus præclarè gestis, non præmiorum solùm, quæ virtuti bellicæ consentanea essent, obtinendorum, sed nominis immortalitate sæculorum commendandi lætos & alacres reddit, vt militarem disciplinam, labores & pericula quæcunque leuiora ducant. Videbitis igitur milites sub pellibus esse, inediã pati multorum dierum graui obsidione laborantes, in specula manere, vigilias agere, suo præsidio, vigilijs, custodia ciues vacuos omni metu reddere, transilire fossas, arcem ascendere, castella oppugnare, in mediam aciem conijcere sese, periculis omnibus offerre & multis acceptis illatisque vulneribus contra hostem pugnare, neque desistere nisi prælio confecto victoria potiantur, atque hæc non solùm verno & æstiuo, sed prorsus à rebus militaribus alieno hyemali tempore perpeti: quæ non paterentur proculdubio, nisi maximorum spe præmiorum ad hos labores, & pericula subeunda magnopere commouerentur. Id quod Athenienses, quod Macedones, quod Persæ, quod Principes terrarum Romani tot præmijs, & honoribus bellicæ fortitudini constitutis præclarè testatum posteritati reliquerunt. Ita sanè P. G. rebus litterarijs contigisse video, vt ad tantam laudis & honoris amplitudinem peruenerint: quoniam academiarum præmijs, maximorum principum liberalitate, Rerumpubl. honoribus cultores bonarum artium & disciplinarum ad litterarum molestias deuorandas, & ad superandas difficultates excitati fuerunt & inflammati. An vero fieri posse putamus, vt adolescentes è gremio complexuque parentum abstracti tantum studij litteris impertirent pro sensis disciplinarum

narum intimis percipiendis, pro Dialecticæ Philosophiæque difficultatibus peruestigandis, pro Iurisperitiæ Medicinæque studijs, pro sacræ Theologiæ mysterijs abditis & reconditis penitus intelligendis, priuatæ & publicæ vtilitati dignitatique consulentes, nisi præmijs afficerentur & decorarentur honoribus, quibus eorum labores compensati conquiescerent, & alijs tantis præmijs impulsi ad litterarum studium alacriores incumberent? Nisi verò difficilius putatis, sub pellibus esse milites, obsidere Castra, oppugnare arces, in aciem prodire mediam, caputque suum in mortis inferre pericula, quam noctes totas, somnum sæpe nullum sub oculis capere litterarum alumnos, quam cum otio, cum carne bellum assiduum gerere? quam animum vincere? voluntatem frangere? quam amittendæ vitę pericula non reformidare, totiesq; in medio cursu mortem oppetere, quam fractis iam viribus ac prope debilitatis præ laboribus, præ difficultatibus tanta contemptione superatis, vix incolumes euadere potuerunt? Tuum est Magister sapientissime singula acerrimo ingenij tui acumine perpendere, & quæ militibus propter labores, & rei bellicæ discrimen præmia deferuntur, litterarum studiosis non minorem in re litteraria laborem patientibus, confecto laborioso difficilique studiorum curriculo minime denegare. Equidem si milites narrant pugnas, & commemorant prælia, res suas magnifice iactantes, sæpe adita pericula, gloriamque consequutam verborum inani iactatione tollentes, tu testis es optimus; Auditores, qui præsentes sunt, & nobiscum curriculum inierunt & persequuti sunt ad hodiernum vsque diem idem testari possunt: quoties in hunc solem & puluerem processerimus, quibus in certaminibus publicis declarauerimus nostrorum ingeniorum & studiorum documenta. Quemadmodum non defuerunt opinioni priuatæ, neque academiæ matris honori, quem plausum & acclamationem excitauerimus, aut aduersarijs respondendo, planeque occurrendo argumentorum, quæ iaciebantur, telis acerrimis, ita præterita tempora recordans hac optata honorificaque laurea, vigilias & labores litterarios ornabis.

Respon-

Responsio Magistri ad lauream.

Pro Granatensi, pro Osunensi, pro Hispalensi, pro aliis Academiis, cum plures gradus accepturi sunt.

NVllus profecto, Auditores optimi, tam iniquus rerum æstimator erit, qui si vacuus sit odio, inuidia, aut alia, quæ sensus animorum intimos absumere sæpe consueuit, animi perturbatione, non præclarè de factis nostrorum ingeniorum periculis æstimare, vigilias vestras, studia, labores magnis frequenter laudibus celebrare non debeat: nullus denique tam infensus & inimicus vobis & præceptoribus vestris erit, aut tam inuidus laudis academiæ tantæ, qui non constanter confirmare cogatur, tantis vestrorum laborum maximis clarissimisque testimonijs compulsus progressionum magnitudine præstantiaque magnam academiæ virtutis & sapientiæ accessionem fuisse. Quis enim vestrorum studiorum cursus & ad omnem laudem processus admirabilis extiterit, quæ Magistrorum diligentia, quod studium, qui labores in res obscuras, assiduitas in commentationes, veritatis inuestigandæ cura, doctrinæ verioris, proximeque tenendæ ratio fuerit exquisita, ex ingeniorum vestrorum documentis, ex mirificis præclarisque responsis clarè perspicueque viderunt omnes. Quod si non academiæ, in qua alti fuistis & educati, gloria, si præceptorum etiam, quorum doctrina & præceptis imbuti, nomen omnes prouincias Bethicas terrarūmque sedes disiunctissimas non peruasisset, specimen ingenij, quod dedistis ad academiæ, & præceptorum laudem claram & illustrem reddendam in omnium sæculorum memoriam satis profecto fuisset. Atque si quemadmodum orator attigit, militiæ sua præmia quondam & ætate nostra proposita fuerunt, ad milites alacres, & erectos, ad Patriæ, Reique publicæ defensionem reddendos, debent esse Cancellario, nobisque hoc munere fungentibus magnæ curæ litterarij labores, qui magnitudine, difficultate, periculis militaribus non leuiores videntur esse. Atque si milites laudati quondam inspectante exercitu fuerunt ab Imperatore, si torque, si corona, si annulis donati, si denique stipendijs confectis agrorum iugera suorum, & immunitates, prærogatiuasque

gatiuasque & laudis ornamenta singularia retulerunt, adolescentibus in litterarum studio, tanta semper alacritate versantibus, confecto iam facultatis, cui strenuam operam nauabant curriculo, post tot difficultates & molestias, atque adeo vitæ pericula superata, præmium & lauream non tribuemus honorificam? Vtinam Academia nostra & quotquot sunt toto terrarum orbe officinæ litterariæ, fama nominis & celebritate præstantes fructus tulissent ingeniorum & studiorum tales, tam vberes, tam præclaros! haberemus spem per doctos homines egregieque litteratos sapientiæ gloriam in dies magis ac magis in posterum amplificandi, & nos non frustra eadem iniecta spes teneret, sed certam & exploratam haberemus in nostra gymnasia vestro aduentu transferendi insignia laudis non mediocris, obtinendique progressu temporum eum florem qui nulla temporum diuturnitate deleatur. Nunc quia mihi, Academiæque vos hodierno die tam insigniter peperistis, nostris musęis quod fœlix faustumque sit ad numinis memoriam sempiternam gaudens ac lætus gratulator. Quamobrem quod tanta demissione deposcitis Baccalaurei decus & honorem non honori vestro solùm, sed academiæ nostræ consulentes, animo libenti deferimus.

Oratio Sexta.

Ex similitudinum conglobatione ad lauream petendam.

CONstat equidem inter omnes, Cancellarie maxime, hominum animos præmijs præcipuè & honoribus ad labores adeundos vehementer commoueri. Nam agricolæ nunquam ad terram aratri vomere perstringendam, ad semina agris mandanda, tantis laboribus, niuibus & pruinis, cæterisque iniurijs hyemalibus perferendis adducerentur, nisi spem condendi frumenti in horrea magnam haberent. Si Mercator adit terras longo interuallo distantes, nauigat maria plurima vastissimaque alieno sæpe tempore, & prædonibus non rarò referto mari, sine dubitatione multis opibus auctum & cumulatum se rediturum esse in patriam sperat, & quæstus se facturum esse maximos importatis exportatisque mercibus, quibus aliquando in otio esse possit cum hono-

te & dignitate maxima. Quid verò magis notum esse debet, quàm militem in medias inimicorum acies irruere sæpissimè, & vndique telis appetitum hostibus non extimescere mortem ante oculos versantem, nec gladios oculorum aciem fulgore perstringentes victoriæ spe concitatum & præmiorum, quæ consequuturus est dulcedine captum? Cùm ergo quibuscunque superioribus corporis exercitationibus contentiones litterariæ præstantiores sint, & omnium sapientissimorum auctoritate clariores habeantur, consentaneum equidem rationi videri debet, vt litteratorũ labores maximi, si nõ pro dignitate (quod enim præmium, quæ dignitas litterarum honori par vnquam esse poterit?) at vsitata saltem mercede compensentur, vt illorũ accepto præmio reliqui excitentur ad se ipsos in litterarum studium animo voluntateque conijciendos; cum litteræ præsidia sint & muri Rerumpublicarum fortissimi, sine quibus neque agricolæ, neque mercatores suas artes exercere potuerunt cõmodo & vtilitate publica. Atque ipsi labores bellici, pericula capitis adita, victoriæ quæcunque reportatæ, regna siue ex inimicorum obsidione liberata, siue noua prouinciarum accessione propagata, nulla quidem ducentur sine sapientiæ imperio ac potestate dominante: si tamen Romanorum res tandiu steterunt, si floruerunt Atheniensium imperia tanta nominis & fortunæ florentissimæ nota cunctis, testataque celebritate, id quidem litterarum prꝗstantię retulit acceptũ imperium vtrumque. Quemadmodum autem litterarum cursum inierim & confecerim, quemadmodum opinioni bonorum adolescentum respondere studuerim, & expleuerim animos doctissimorum hominum, qui meis disputationibus interfuerunt, & cohonestare sæpè non inuitati voluerunt, Patrum extant de meis publicis actionibus grauia & honoris plena iudicia, quibus adductus meos labores libentiùs hoc amplissimo præmio compensare debes. Quo si me affeceris, habebis adolescentem in posterum magis litterarum studiosum, qui se decoratum honore præsenti cernet, non ad vacandum litteris, non ad otium & desidiam, nõ postremò ad inania laureæ solùm insignia iactanda, sed ad maiores labores & vigilias sine intermissione suscipiendas, ad maiorem in litteris curam assiduitatemque ponendam, ad doctorum hominum honorem conseruandum & amplificandum, & quod caput est, ad consessum istius Academiæ Patrum grauissimorum illustrem quotidianis facultatis nostræ spectacu-

lis editis honorificè decorandum. Tui verò, Doctor sapientissime, vestrum omnium P. G. istorum parietum & florentissimæ Salmanticensis Academiæ nunquam obliuiscar, sed tantum beneficium, præsentem lauream studio, labore, vigilantia, perpetua denique grati animi recordatione colam, & dum hisce corporis compagibus includar, illustri prædicatione celebrabo. Dixi.

Oratio ad lauream deferendum.

TEstata sunt generi virorum doctissimorum præmia rebus litterarijs summa veterum & nostrorum hominum consensione delata. Neque quisquam est tam ignorans rerum, tam parum de Repub. cogitans, qui non ingenuè fateatur, multis corporis exercitationibus præstare litterarias contentiones, quæ suscipiuntur totis non solum corporis & animi viribus, sed etiam sine intermissione totos dies ac noctes, atque adeo constanter, vt tum, cùm maximè vacare videantur à labore litterati, cum dormiunt paululum temporis humanæ imbecillitati parendo, statis temporibus vescuntur, id faciant adeo parcè moderateque, vt vires recreare videantur ac reficere: sic etiam refectis corporibus à mensa surgunt, vt recreati quidem, non oppleti studia repetere sæpe consuescant. Illud autem, quidquid est, quod exiguum certè est, cùm capiunt, vacare mentem non sinunt in litteras & in studia semper animi cogitatione defixam: sic spiritum nullum otiosum, nullum liberum neque vacuum ducunt. Quæ si vera sunt, si litterarum monumentis consignata: cur ea, quæ agricolas, quæ mercatores, quæ denique milites consolatur in medijs laboribus, & ad finem vsque properare facit summa celeritate, fructuum colligendorum, & præmiorum obtinendorum spes optata, non aderit aliquando rei litterariæ studiosis alumnis? An verò ferendum erit, vt agricolarum horrea frumenti copia maxima compleantur, cellæque vino & oleo redundent; vt mercatores ex arte sua quæstus vberrimos faciant & viuant diuites & opulenti, bonorum omnium copijs affluentes; vt denique milites victoria reportata spolijs potiantur, & honores & dignitates amplissimas Regum & Imperatorum liberalitate referant propter labores & adita pericula ex militari contentione, litterati vero debitis præmijs, & honoribus priuentur, vt gradum, quem expectabant honoris non assequantur? vt denique hoc splendore popu-

populari, hac orbis gentium clarissima luce careant? Non sic, non sic equidem ferendum puto, neque quisquam eorum, quos præsentes video, putabit vnquam. Laborasti, vir sapientissime, laboris pretium feres: ratio id postulat, Academia parens nostra sanctionibus suis stabiliuit, doctæ confirmarunt beneque constitutæ diuersarum gentium Academiæ. Nam vt aliarum omittam artium studiosos, & de vno solum milite loquar, si miles hyemat sub pellibus, inediam tolerat, & perrumpens inimicorum phalanges, capit arces, & fugatis cæsisque inimicorum multis milibus victoriam consequitur & præmia refert, nomen suum immortalitati commendans, tu qui per quinquennium cum tuis commilitionibus tanta corporis & animi contentione litterarum studio vacasti, & otio desidiaque, teterrimis hostilibus profligatis, tot molestiarum acerbitatibus fortiter patienterque toleratis, & adeo contra fragilitatem imbecillitatemque humanæ naturæ totus acerrime conflixisti, & victus non modò non excessisti, sed gloriosus ac triumphans præmium non referes amplum, & tuis laboribus constitutum, vt in oculis & in ore versere mortalium, & tuis laboribus, tuis vigilijs cum nominis illustri peruagataque gloria perfruaris? Fruere præstanti laureæ dignitate, & fœlix ac fortunatus capias gradus insignia gloriosissima, ad quæ cum tua oratione, tum Auditorum declarata animorum eximia voluntate vocor.

Oratio septima.

Ad laureæ petitionem, ex Nautarum similitudine.

QVa vobis præsentibus, Doctor sapientissime, P.G. oratione me vti deceat, prope iam ex magna iactatione terrã videntem, & quem optabam, tutum & tranquillum portum ingredientem præ maximis tempestatibus, quas subijt quisque vestrum in litterarum longa periculosaque nauigatione, non ignoro scire præclarè satis vnumquemque vestrum. Nam si nautæ cum aduersa tempestate iactantur in alto, & portum optatum tenuerunt, lætantur magnopere, quid me mare litterarum abhinc tot annos nauigantem dicturum esse putatis? quã maris perturbationem, quam fluctuũ vim incitatã, quas scyllas, quos scopolos

vobis optimis testibus & scientissimis periculorum commemoraturum? Cum altum naues tenuerunt, nec amplius apparent vllæ terræ, & cœlum vndique, & vndique maria cernuntur, & violenti ab imo mari venti fluctus instar montium altissimorum tollunt in cœlum, toto mari iactantur nautæ, permixtusque imber & nimbus creber & horrificus diei, cælique lucem offusis tenebris horrentibus aufert, id temporis displodere nubes, continuò tonitrus, & perruptione facta, crebro micare fulgura, & oculis obuersari fulminum iactus terrifici videntur, & cursu nautæ scientes excuti, & cæcis in vndis errare, gubernator nesciens cœlo diem noctemque discernere. Quid plura multos dies, & multas noctes toto iactari pelago vectores dicuntur obscura cæcaque caligine: donec post dies aliquot, tres, aut quatuor, visa est attollere sese terra, aperire procul montes, ac fumum voluere non obscurum incipiunt, lætari omnes, vela facere, & secare spumas festinanter, portus, terræque capiendæ cupidissimi. Quam cum tenuere, quæ euaserunt, pericla recordati, vix apud se præ lætitia esse possunt, & exoneratis nauibus argento, auro, cunctis mercibus & diuitijs, tanto labore comparatis gaudentes potiuntur, ac lætantes. Nõ hęc obscura species est, & adumbratio litterarum nauigationis: in qua non per dies aliquot, sed per multos annos hyemalibus pruinis & iniurijs cœli semper expositi, & aduersis valetudini temporibus non rarò conflictati ęstu, febrique vehementissima procul à patrijs sedibus, quæ nostræ salutis portus tutissimi fuissent, tanto naufragio fortunarum, & à parentibus disiuncti, diuulsique iactamur. Quamobrem cum appulimus portum optatũ, periculis omnibus nauigationis susceptæ liberati reficimur, ac recreamur aspectu telluris optátæ, & in illa ex tam longo errore & tempestate pedem tandem aliquando ponentes in continenti, incredibili lætitiæ voluptate perfruimur: & quas tanto laborę diuitias comparauimus, quos quæstus in re litteraria fecimus, pluris habemus, & pretio constituto studiosis litterarum dignos arbitramur. Cùm præsertim sæpè tam perdita valetudine, tam fractis viribus euadamus, tam exhaustis diuitijs & opibus paternis, vt recuperandæ salutis integræ, opumque consumptarum, decursu temporis quascunque dignitates, quamcumque requiem adepti spem non adeo magnam habeamus. Quamobrem pro laboris magnitudine, pro multitudine molestiarum, quas litterati deuorant, si mercedem persoluere academiarum

miarum gubernatores debent, & in tua dignitate positi viri præcellentes & honorati, non ab officio tuo videbitur alienum deposcentibus nobis licentiati lauream, in nos beneficum ac liberalem te præstare. Tu Cancellarie maxime, quæ tuæ sunt partes honorificentissimæ istiusmodi licentia honoris deferendi, pro dignitate, quam in hac alma Complutensi Academia consequutus es, munus tuum quemadmodum ego deposco & omnes expectant libenter obibis, atque liberaliter.

Oratio ad gradum deferendum.

SI labores litterarij pro magnitudine compensandi fuissent, considerata præsertim dignitate litterarum, & eorum, qui litterarum studijs strenuam operam nauauerunt difficultatibus diligenter æstimatis, nulla reperietur æqua satis ac digna laborum merces. Id quod Isocrates eloquentissimus & sapientissimus deplorauit inuectus in Græcorum Principes, & Moderatores Rerum publicarum, qui certaminibus corporis præmia magna decreuissent, contentionibus tamen sapientiæ nullum. Nam quamuis litterati multis decorabantur honoribus, & dignitatibus amplissimis, nullus tamen Philosophus insignis ducebatur, pro litterarum & hominum doctissimorum eximijs & immortalibus meritis. Hoc cùm animaduerto, laudo Academias omnes, laudo Principes terrarum, qui sapientibus fauent, & quos ingenio, bonarũ artium studijs generi mortalium cuicunque præcurrere conspiciunt, his insignia litterarum Præfecti Academiarum deferunt, & eos Reges in alto dignitatis gradu collocant, ne multi præmijs saltem, quæ deferri possunt, carentes, suos ad alias res animos voluntatesque conuertant: & qui in sapientiæ studium ingressi fuerunt, illud propter desidiam aut ignauiam deserant. Quamobrem dum mecum tacitus considero studium & laborem tuum in litteris positum, & temporis præteriti spatia longissima, progressiones plurimas, & maximis litterarijs actionibus testatas, comparatam ingenij acumine, studio, vigilantia, & assiduitate gloriam nominis immortalem, &, quanquam maiorum nobilitate niti potuisses, tanta corporis & animi contentione cursum fœliciter confectum, non possum non te magnopere commendare, non etiam Academiæ nostræ gratulari splendorem, & decus nobis & huic ordini sapientissimorum Patrum ex accessione tuì gradus al-

latum. Atque si nobis aliquando querendi tempus fuit, & hostibus rei litterariæ facultas obijciendi floris bonorum ingeniorum ad litterarum aliqua ex parte iacentem fortunam subleuandam, hodierno præcipuè die magno cum inimicorum nostrorum dolore rei litterariæ augendæ an detur oblata fuisse nobis delato munere fungentibus occasio debita tuos labores & vigilias compensando. Quamobrem, quòd deposcis, quòd debetur tuis egregijs & singularibus meritis tanto auditorum, & Patrum grauissimorum plausu læti & hilares honoris insigne deferemus.

Oratio Octaua.

Ad petendum gradum, ex Græcorum antiqua consuetudine.

GRæcia illa, quæ fama semper & gloria, quæ bonis artibus & imperio quondam, & bellica laude floruit, Olympicos magna celebritate ludos statis temporibus ad vires exercendas, & ad eos, qui maximè cursu, saltu, cæterisque corporis contentionibus decertare vellent, claros & celebres reddendos constituisse fertur. In quibus, qui præstantiores fuerunt, præmijs magnis afficiebantur, in patriam redeuntes, curru triumphali vecti, oleaque virenti coronati. Atque illi disruptis ex vna parte mœnibus & patefactis, aditum habebant gloriosum & illustrem cantus modulatione suauissima concinente, multisque hominibus ornatu militari victoriam honorificè prædicantibus. Quæ res maximos viros ad ludorum celebritatem ex tota Græcia confluentes incredibili nominis comparandi cupiditate flagrantes traxit ad olympica certamina: qui non currere solùm, & saltare, sed pugnos & plagas accipere & inferre didicerunt. Erij pugiles exercitati admodum, & viribus & agilitate valentes victores excelserunt. Si Græcia corporis exercendi gratia suis hominibus ludos hos & præmia constituit, qui litteraria spectacula, certamina animorum gloriosa proposuerunt, insigna profectò laudis & honoris proposita victoribus non denegabant, qui rei litterariæ multo clarioris & illustrioris per tot annorum curricula labores non susceperunt solùm, sed artis & scientiæ suæ tot & tam gloriosa documenta dederunt. Quem nos laborem

borem & diligentiam adhibuerimus, quanto conatu corporis & animi desudauerimus, vt ad hanc præmij propositi postulationem descenderemus, non est oratione nostra celebrandum. Cùm suam laudē & merita, nemo prædicare possit sine summo pudore, quo bonis moribus instituti, & indole præclara prædit afficiantur ferè semper: & de se nunquam cum aliqua laude loquantur, & cùm id fecerint, parce nimis faciant & mōdestè. Atque si ex Græcia pugiles multi conuenerunt, quot ex diuersis terrarum partibus, & non ex patriæ propinquis solùm sedibus, sed ex disiunctissimis prouinciarum, & regnorum finibus excedentes Salmanticam conuenimus litteris bonis operam nauaturi? Qui si non plagas corporibus accepimus, aut si non intulimus, aut quoties distrinximus gladios, & ingeniorum vi tela contorsimus ad disputationum vsitata spectacula celebranda? quot morbos contraximus & pericula subiuimus, vt hunc honoris & gloriæ apicem peteremus? Non in currum, sed in cathedram ascendenti facultatem, non oleæ, sed Doctoris insignia deposcimus, non muros patefieri parietum euersione solita, sed aditum & litterarum honores bono Rerumpublicarum postulamus. Non denique propter humiles illas & contentionis nomine indignas, sed propter vtiles, necessarias, & gloriosas rei litterariæ pugnas in hunc accessimus locum. Denique Patres, si pugiles in Olympicis ludis exercuerunt sese, suæ id duntaxat vtilitatis & emolumenti priuati causa fecerunt, nihil aliud nisi futilem, & inanem gloriam contendentes: nos Rerumpub. Christianæ Religionis commoda, & summum immortalis Dei decus & honorem sempiternum appetentes, studiorum laboriosam & arduam viam confecimus. Quamobrem, quod illi suis hominibus pugna commissa, vos alumnis Academiæ, cursu tantæ disciplinæ confecto, liberaliter impertiri non desinetis.

Oratio ad lauream deferendam.

DIuinus ille Plato, Auditores optimi, cum multis terrarum partibus peragratis bene moratam Rempub. quæsiuisset, finxit in libris ciuitatem, cui sapientes præessent; vt eo modo, melius & accuratius leges ac iura seruarentur. Hanc ciuitatem, si quidem bonis moribus constitutam, & sanctissimis legibus temperatam, doctas ille sine dubitatione diceret Academias, tam æquitatis & iustitiæ magnitudine præclarè

fundates, & omni tempore virorum ſapientiſſimorum doctrina conſeruatas, in quibus vigilijs, laboribus, & virtuti ſuum præmium, quod facultates hominum tenues & exiguæ perſoluere non poſſent, ſumma æquitate defertur. Neque quiſquam erit tam inſcius rerum, aut hoſpes in hac Academia peregrinabitur, errabitque, vt non præmia, ex multis audierit, quæ ſuorum laborum ampla ſatis & magnifica litterati ſpectent. Qui verò in gymnaſijs noſtris annum ſolùm verſati ſunt, quæ præmia doctis hominibus tribuantur, quæ quotannis diuerſarum artium & diſciplinarum ſpectacula præbeantur, nouerunt equidem & teſtabuntur. Quòd ſi reliquarum rerum concentum & harmoniam ſpectare voluerimus, ex publicis renuntiationibus, quæ anteceſſerunt, documenta maxima capiemus, in quibus nihil non ſumma æquitate iuſtitiaque factum reperietur. Sed ea non ſunt huius inſtituti neque loci: partem tamen aliquam ex præſentis laureæ honore ſpectemus, quæ tanto multitudinis concurſu, tanta nobilium celebritate, tanto doctiſſimorum hominum conſenſu, & totius Academiæ lætantis plauſu defertur, ac tu Licentiate ſapientiſſime deſiderare poſſes. Quod Academia dat ſatis amplum eſſe vides, ſed maius gloriæ præmium, tanquam obſidem & pignus matris eximiæ, in te tuique ſimiles litteratos & doctos viros liberaliſſime conferri videbimus. Nam cum honos iſte ſit aditus ad Doctorum ordinem ſapientiſſimorum obtinendum, ad auctoritatem & dignitatem tanti conſeſſus ornandam illuſtrandamque, tum ille vim magnam habet ad honores Reipublicæ conſequendos, & vt te Philippus Rex Hiſpaniarum potentiſſimus in ampliſſimo dignitatis gradu collocet. Quòd ille faciet profectò, cum te non litteris ſolùm ornatum, ſed ex horum Patrum doctiſſimorum florentiſſimo Senatu viderit te vnum eſſe, qui ad generis nobilitatem, ad maiorum vetuſtiſſimam & clariſſimam ſtirpem, virtutem & litteras tanta cum gloria tui nominis adiunxeris. Et quanquam ex tot Patribus venerandis admodum, ex tot luminibus, & ornamentis ordinis huiuſce clariſſimi, non primus lauream Doctoris inſignem accepiſſes, non exiguo tamen propter ſplendorem familiæ tuæ, & virtutum & litterarum cumulum, cum Academiæ, tum Reipublicæ Chriſtianæ præſidio ſemper & ornamento videreris.

* * *

Oratio

Oratio Nona.

Ad gradum petendum, ex triumpho Romanorum.

NVlla gens fuit vnquam, P. G. ex omnibus quotquot propinqua aut disiuncta terrarum loca colunt & coluerunt vnquam, Romana clarior imperij opulentissimi potentissimique magnitudine. Quippe quæ suum imperium ab exiguis ortum initijs fortissimorum Ducum rebus præclare gestis extremis orbis terrarum finibus terminauit. Quod si causam quærere volueritis, illam auctorum eiusdem gentis, qui literis aliquid de Imperio Romano commendarunt, testimonijs comprobatam ex illorum facile annalibus eruetis. Nam cum nullum esset laudis præmium, nullum insigne gloriæ, nullum denique præmium laboris amplissimum, quod Romani fortissimis Ducibus & Imperatoribus victoria reportata non liberalissime detulerint, triumphi præsertim gloria, fortes hos, & de Republica bene meritos viros afficiendos decorandosque S.P.Q.R. auctoritate cunctorum consentiente decreuit. Hinc Imperij Romani propagati fines, hinc tot Prouinciæ ad Romanorum ditionem & Imperium adiunctæ, hinc Reges orbis terræ potentissimi deditione facta populo Romano subiecti. Hinc postremo Roma facta fuit gentium & nationum cunctarum summa præpotensque domina. Quæ nunquam profecto rerum potita tantopere fuisset, nisi Camillos, Scipiones, Curtios, Pompeios, & reliquos Imperatores bellica laude florentes præmijs maximis & honore triumphi ad egregia facinora lætos & alacres reddidisset. Quæ si fuerunt Patres, quemadmodum veterum monumenta testari cognouimus, quid est quod consuetudinem rei litterariæ præmijs & honoribus excitandæ vetustissimam non omni laude & honore prosequamur? Non præmia spiritum academiarum, non vitam studiorum & disciplinarum appellabimus? An vero fieri posse putatis, vt homines tantis se laboribus periculisque obiecissent, nisi contentionis litterariæ fructum ferrent amplissimum? & primum hos honores vestros, & diuersarum scientiarum dignitatem, lauream suam & insignia proposita, atque lustrationem plenam dignitatis expectarent? inde ascensus ad cathedram, ad præceptoris munus, ad Ecclesiarum amplissima sacerdotia, ad Reipub.

Vltima oratio ad gradum petendum, ab exemplo petita.

LYsander ille Dux Lacedæmonum non obſcurus interroganti Perſæ, quam Rempub. maxime probaret, eam reſpondet, in qua viri fortes & ſtrenui rebus præclare geſtis conſentaneum pretium referrent. Quibus verbis ſignificarè voluit virtutem præmijs excitari, ignauiam ignominia mulctari. Atque hæc Achilli cauſa fuit ſtomachandi apud Homerum, quod eundem honorem tribui videret ignauis, ac fortiſſimis ducibus. Hoc ſane frequenter experiuntur Reſpublicæ litterariæ, quæ cum præmijs præcipue laboribus conſtitutis nitantur, florent bonorum ingeniorum præſtantiâ, & omnis ordinis litteratorum dignitate glorioſa, quæ iacerent profectò in tenebris & obſcuritate maxima denegatis ſapientiæ debitis honoribus, & gloriæ inſignibus, quæ confecto cuiuſcumque facultatis & diſciplinæ curriculo honorificè deferuntur. Quod igitur laborare videtis & in litteris deſudare adoleſcentes, quod gymnaſia bonorum præceptorum voce perſonare, quòd multitudine compleri ſtudioſorum adoleſcentum, quòd rem litterariam feruere maxime, argumentantibus & reſpondentibus condiſcipulis, quòd tot publicas actiones litterarias, & diuerſarum artium & diſciplinarum diſputationes celebrari, quòd tot Magiſtrorum, tot Doctorum florem intra ſcholas & ampliſſima theatra verſari, quòd tot in orbis gentium propinquas diſiunctaſque partes, tanquam in Colonias milites quondam Romanos, vel ad Rerumpublicarum gubernacula, vel ad opulentiſſima ſacerdotia, atque adeo ad Pontificum ſacras tiaras emitti viros doctiſſimos ſapientiſſimoſque, quod denique magnum eſſe Salmanticenſis Academiæ nomen, magnam famam apud omnes gentes, atque nationes, præmiorum multitudinem & præſtantiam huiuſce honoris & amplificationis admirandæ cauſam fuiſſe ſcitote. Quot enim academias habent Hiſpaniarum Regna, quàm multas in prouincijs fere omnibus, & prope in cuiuſcumque prouinciæ maximis & ampliſſimis vrbibus fundatas, quæ præmijs veſtræ academiæ magnificentiſſimis carent, carent academiæ Salmanticenſis celebritate. Huius laudis (vt alia omittam) teſtes erunt exquiſiti præceptores aliarum academiarum, qui magnitudine ſtipendiorum Salmanticenſium cuiuſcunque Cathedræ excitati, ad hanc

ambien-

ambiendam præcipuis & primarijs relictis, quibus cum magna sui nominis gloria Magistrorum munere fungentes perfruebantur, edictis vestris palam propositis & emanantibus in vulgus Salmanticam summa auiditate decurrerunt. Hæc celebriora sunt, quam vt multis verbis indigeant: sed gradus & honores baccalaurei, licentiati, summus ille & præcellentissimus Salmanticensis Doctoris apex quanti habetur: quàm auide appetitur? quanto denique honore celebratur? Doctoris omnis laus in Salmanticensi laurea consistit, à qua quidem semper commendantur Doctores. Et Reges ad honores eisdem deferendos ipsius Salmanticæ solum audito Doctoris nomine ducuntur. Quid ergo in re litteraria, vestra in academia mihi abhinc tot annos versanti clarius accidere potuit, & ad nominis memoriam sempiternam illustrius, quàm Salmanticensem accipere lauream, illius honores & insignia deferre, quibus ornatus, vbicumque sim summa cum gloria, dignitates Reipub. appetam atque contendam? Vtrum ignauo an diligenti, litterarum experti, an iuris Pontificij studioso tanta gloria digno, an ex aliqua parte de academia Salmanticensi bene merito, oblituro in posterum vestram liberalitatem, an vestrorum in me beneficiorum memoriam in perpetuum conseruaturo lauream præsentem delaturi sitis ex præteriti temporis cursu, quem vobiscum confeci, poteritis intelligere. Ego quod meum est hodierno die munus, quod institutum præsentis litterariæ actionis, quod omnes, qui in hunc locum & theatrum prodeuntes, mei similes facerent, libens & auidus vestri honoris facio, si nullum officium vestrum apud me intermoriturum existimatis: si nullo casu arbitramini, hoc grato memorique beneficiorum viro posse contingere, vt memoriam abiiciat vestrorum in me meritorum, petam à vobis vt quales vos erga viros alios, & academiæ Salmanticensis alumnos præstitistis adhuc, in me Doctoris insignibus ornando, & hanc diem honorificentissima celebritate decorando, liberalitate solita munificentiaque præstetis. Quòd equidem quoniam vos P. G. ex subsellijs, in quib. tanta cum amplitudine consideretis mihi significasse, lætantesque annuisse videmini: tuam, qui totius academiæ, & tanti senatus partes agis, Doctor sapientissime, vocem in hanc auditorum doctam & illustrem coronam tandem hoc expectato, præsentique iam fœlicissimo tempore mittendam expecto.

Oratio

lis editis honorificè decorandum. Tui verò, Doctor sapientissime, vestrum omnium P. G. istorum parietum & florentissimæ Salmanticensis Academiæ nunquam obliuiscar, sed tantum beneficium, præsentem lauream studio, labore, vigilantia, perpetua denique grati animi recordatione colam, & dum hisce corporis compagibus includar, illustri prædicatione celebrabo. Dixi.

Oratio ad lauream deferendum.

TEstata sunt generi virorum doctissimorum præmia rebus litterarijs summa veterum & nostrorum hominum consensione delata. Neque quisquam est tam ignorans rerum, tam parum de Repub. cogitans, qui non ingenuè fateatur, multis corporis exercitationibus præstare litterarias contentiones, quæ suscipiuntur totis non solum corporis & animi viribus, sed etiam sine intermissione totos dies ac noctes, atque adeo constanter, vt tum, cùm maximè vacare videantur à labore litterati, cum dormiunt paululum temporis humanæ imbecillitati parendo, statis temporibus vescuntur, id faciant adeo parcè moderateque, vt vires recreare videantur ac reficere: sic etiam refectis corporibus à mensa surgunt, vt recreati quidem, non oppleti studia repetere sæpe consuescant. Illud autem, quidquid est, quod exiguum certè est, cùm capiunt, vacare mentem non sinunt in litteras & in studia semper animi cogitatione defixam: sic spiritum nullum otiosum, nullum liberum neque vacuum ducunt. Quæ si vera sunt, si litterarum munumentis consignata: cur ea, quæ agricolas, quæ mercatores, quæ denique milites consolatur in medijs laboribus, & ad finem vsque properare facit summa celeritate, fructuum colligendorum, & præmiorum obtinendorum spes optata, non aderit aliquando rei litterariæ studiosis alumnis? An verò ferendum erit, vt agricolarum horrea frumenti copia maxima compleantur, cellæque vino & oleo redundent; vt mercatores ex arte sua quæstus vberrimos faciant & viuant diuites & opulenti, bonorum omnium copijs affluentes; vt denique milites victoria reportata spolijs potiantur, & honores & dignitates amplissimas Regum & Imperatorum liberalitate referant propter labores & alia pericula ex militari contentione, litterati vero debitis præmijs, & honoribus priuentur, vt gradum, quem expectabant honoris non assequantur? vt denique hoc splendore popu-

populari, hac orbis gentium clarissima luce careant? Non sic, non sic equidem ferendum puto, neque quisquam eorum, quos præsentes video, pu abit vnquam. Laborasti, vir sapientissime, labo is pretium feres: ratio id postulat, Academia parens nostra sanctionibus suis stabiliuit, doctæ confirma unt beneq; constitutæ diuersarum gentium Academiæ. Nam vt aliarum omittam artium studiosos, & de vno solum milite loquar, si miles hyemat sub pellibus, inediam tolerat, & perrumpens inimicorum phalanges, capit arces, & fugatis cæsisque inimicorum multis milibus victoriam consequitur & præmia refert, nomen suum immortalitati commendans, tu qui per quinquennium cum tuis commilitionibus tanta corporis & animi contentione litterarum studio vacasti, & otio desidiaque, teterrimis hostilibus profligatis, tot molestiarum acerbitatibus fortiter patienterque toleratis, & adeo contra fragilitatem imbecillitatemque humanæ naturæ totus acerrime conflixisti, & victus non modò non excessisti, sed gloriosus ac triumphans præmium non referes amplum, & tuis labor bus constitutum, vt in oculis & in ore versere mortalium, & tuis laboribus, tuis vigilijs cum nom nis illustri peruagataque gloria perfruaris? Fruere præstanti laureæ dignitate, & fœlix ac fortunatus capias gradus insignia gloriosissima, ad quæ cum tua oratione, tum auditorum declarata animorum eximia voluntate vocor.

Oratio septima.

Ad laureæ petitionem, ex Nautarum similitudine.

QVa vobis præsentibus, Doctor sapientissime, P. G. oratione me vti deceat, prope iam ex magna iactatione terrã videntem, & quem optabam, tutum & tranquillum portum ingredientem pro maximis tempestatibus, quas subijt quisque vestrum in litterarum longa periculosaque nauigatione, non ignoro scire præclarè satis vnumquemque vestrum. Nam si nautæ cum aduersa tempestate iactantur in alto, & portum optatum tenuerunt, lætantur magnopere, quid me mare litterarum abhinc tot annos nauigantem dicturum esse putatis? quã maris perturbationem, quam fluctuũ vim incitatã, quas scyllas, quos scopolos

vobis optimis testibus & scientissimis periculorum commemoraturum? Cum altum naues tenuerunt, nec amplius apparent vllæ terræ, & cœlum vndique, & vndique maria cernuntur, & violenti ab imo mari venti fluctus instar montium altissimorum tollunt in cœlum, toto mari iactantur nautæ, permixtusque imber & nimbus creber & horrificus diei, cælique lucem offusis tenebris horrentibus aufert, id temporis displodere nubes, continuò tonitrus, & perruptione facta, crebro micare fulgura, & oculis obuersari fulminum iactus terrifici videntur, & cursu nautæ scientes excuti, & cæcis in vndis errare, gubernator nesciens cœlo diem noctemque discernere. Quid plura multos dies, & multas noctes toto iactari pelago vectores dicuntur obscura cæcaque caligine: donec post dies aliquot, tres, aut quatuor, visa est attollere sese terra, aperire procul montes, ac fumum voluere non obscurum incipiunt, lætari omnes, vela facere, & secare spumas festinanter, portus, terræque capiendæ cupidissimi. Quam cum tenuere, quæ euaserunt, pericula recordati, vix apud se præ lætitia esse possunt, & exoneratis nauibus argento, auro, cunctis mercibus & diuitijs, tanto labore comparatis gaudentes potiuntur, ac lætantes. Nõ hęc obscura species est, & adumbratio litterarum nauigationis: in qua non per dies aliquot, sed per multos annos hyemalibus pruinis & iniurijs cœli semper expositi, & aduersis valetudini temporibus non rarò conflictati ęstu, febrique vehementissima procul à patrijs sedibus, quæ nostræ salutis portus tutissimi fuissent, tanto naufragio fortunarum, & à parentibus disiuncti, diuulsique iactamur. Quamobrem cum appulimus portum optatũ, periculis omnibus nauigationis susceptæ liberati reficimur, ac recreamur aspectu telluris optatæ, & in illa ex tam longo errore & tempestate pedem tandem aliquando ponentes in continenti, incredibili lætitiæ voluptate perfruimur: & quas tanto laborę diuitias comparauimus, quos quæstus in re litteraria fecimus, pluris habemus, & pretio constituto studiosis litterarum dignos arbitramur. Cùm præsertim sæpè tam perdita valetudine, tam fractis viribus euadamus, tam exhaustis diuitijs & opibus paternis, vt recuperandæ salutis integræ, opumque consumptarum, decursu temporis quascunque dignitates, quamcumque requiem adepti spem non adeo magnam habeamus. Quamobrem pro laboris magnitudine, pro multitudine molestiarum, quas litterati deuorant, si mercedem persoluere academiarum

miarum gubernatores debent, & in tua dignitate positi viri præcellentes & honorati, non ab officio tuo videbitur alienum deposcentibus nobis licentiati lauream, in nos beneficum ac liberalem te præstare. Tu Cancellarie maxime, quæ tuæ sunt partes honorificentissimæ istiusmodi licentia honoris deferendi, pro dignitate, quam in hac alma Complutensi Academia consequutus es, munus tuum quemadmodum ego deposco & omnes expectant libenter obibis, atque liberaliter.

Oratio ad gradum deferendum.

SI labores litterarij pro magnitudine compensandi fuissent, considerata præsertim dignitate litterarum, & eorum, qui litterarum studijs strenuam operam nauauerunt difficultatibus diligenter æstimatis, nulla reperietur æqua satis ac digna laborum merces. Id quod Isocrates eloquentissimus & sapientissimus deplorauit inuectus in Græcorum Principes, & Moderatores Rerum publicarum, qui certaminibus corporis præmia magna decreuissent, contentionibus tamen sapientiæ nullum. Nam quamuis litterati multis decorabantur honoribus, & dignitatibus amplissimis, nullus tamen Philosophus insignis ducebatur, pro litterarum & hominum doctissimorum eximijs & immortalibus meritis. Hoc cùm animaduerto, laudo Academias omnes, laudo Principes terrarum, qui sapientibus fauent, & quos ingenio, bonarũ artium studijs generi mortalium cuicunque præcurrere conspiciunt, his insignia litterarum Præfecti Academiarum deferunt, & eos Reges in alto dignitatis gradu collocant, ne multi præmijs saltem, quæ deferri possunt, carentes, suos ad alias res animos voluntatesque conuertant: & qui in sapientiæ studium ingressi fuerunt, illud propter desidiam aut ignauiam deserant. Quamobrem dum mecum tacitus considero studium & laborem tuum in litteris positum, & temporis præteriti spatia longissima, progressiones plurimas, & maximis litterarijs actionibus testatas, comparatam ingenij acumine, studio, vigilantia, & assiduitate gloriam nominis immortalem, &, quanquam maiorum nobilitate niti potuisses, tanta corporis & animi contentione cursum fœliciter confectum, non possum non te magnopere commendare, non etiam Academiæ nostræ gratulari splendorem, & decus nobis & huic ordini sapientissimorum Patrum ex accessione tui gradus al-

latum. Atque si nobis aliquando querendi tempus fuit, & hostibus rei litterariæ facultas obijciendi floris bonorum ingeniorum ad litterarum aliqua ex parte iacentem fortunam sublevandam, hodierno præcipuè die magno cum inimicorum nostrorum dolore rei litterariæ augendæ an detur oblata fuisse nobis delato munere fungentibus occasio debita tuos labores & vigilias compensando. Quamobrem, quòd deposcis, quòd debetur tuis egregijs & singularibus meritis tanto auditorum, & Patrum grauissimorum plausu læti & hilares honoris insigne deferemus.

Oratio Octaua.

Ad petendum gradum, ex Græcorum antiqua consuetudine.

GRæcia illa, quæ fama semper & gloria, quæ bonis artibus & imperio quondam, & bellica laude floruit, Olympicos magna celebritate ludos statis temporibus ad vires exercendas, & ad eos, qui maximè cursu, saltu, cæterisque corporis contentionibus decertare vellent, claros & celebres reddendos constituisse fertur. In quibus, qui præstantiores fuerunt, præmijs magnis afficiebantur, in patriam redeuntes, curru triumphali vecti, oleaque virenti coronati. Atque illi disruptis ex vna parte mœnibus & patefactis, aditum habebant gloriosum & illustrem cantus modulatione suauissima concinente, multisque hominibus ornatu militari victoriam honorificè prædicantibus. Quæ res maximos viros ad ludorum celebritatem ex tota Græcia confluentes incredibili nominis comparandi cupiditate flagrantes traxit ad olympica certamina: qui non currere solùm, & saltare, sed pugnos & plagas accipere & inferre didicerunt. Et ij pugiles exercitati admodum, & viribus & agilitate valentes victores excellerunt. Si Græcia corporis exercendi gratia suis hominibus ludos hos & præmia constituit, qui litteraria spectacula, certamina animorum gloriosa proposuerunt, insigna profectò laudis & honoris proposita victoribus non denegabant, qui rei litterariæ multo clarioris & illustrioris per tot annorum curricula labores non susceperunt solùm, sed artis & scientiæ suæ tot & tam gloriosa documenta dederunt. Quem nos laborem

borem & diligentiam adhibuerimus, quanto conatu corporis & animi desudauerimus; vt ad hanc præmij propositi postulationem descenderemus, non est oratione nostra celebrandum. Cum suam laudẽ & merita, nemo prædicare possit sine summo pudore, quo bonis moribus instituti; & indole præclara præditi afficiantur ferè semper: & de se nunquam cum aliqua laude loquantur, & cum id fecerint, parce nimis faciant & mõdestè. Atque si ex Græcia pugiles multi conuenerunt, quot ex diuersis terrarum partibus, & non ex patriæ propinquis solùm sedibus, sed ex disiunctissimis prouinciarum & regnorum finibus excedentes Salmanticam conuenimus litteris bonis operam nauaturi? Qui si non plagas corporibus accepimus, aut si non intulimus, aut quoties distrinximus gladios, & ingeniorum vi tela contorsimus ad disputationum vsitata spectacula celebranda? quot morbos contraximus & pericula subiuimus, vt hunc honoris & gloriæ apicem peteremus? Non in currum, sed in cathedram ascendenti facultatem, non oleæ, sed Doctoris insignia deposcimus, non muros patefieri parietum euersione solita, sed aditum & litterarum honores bono Rerumpublicarum postulamus. Non denique propter humiles illas & contentionis nomine indignas, sed propter vtiles, necessarias, & gloriosas rei litterariæ pugnas in hunc accessimus locum. Denique Patres, si pugiles in Olympicis ludis exercuerunt sese, suæ id duntaxat vtilitatis & emolumenti priuati causa fecerunt, nihil aliud nisi futilem, & inanem gloriam contendentes: nos Rerumpub. Christianæ Religionis commoda, & summum immortalis Dei decus & honorem sempiternum appetentes, studiorum laboriosam & arduam viam confecimus. Quamobrem, quod illi suis hominibus pugna commissa, vos alumnis Academiæ, cursu tantæ disciplinæ confecto, liberaliter impertiri non desinetis.

Oratio ad lauream deferendam.

DIuinus ille Plato, Auditores optimi, cum multis terrarum partibus peragratis bene moratam Rempub. quæsiuisset, finxit in libris ciuitatem, cui sapientes præessent; vt eo modo, melius & accuratius leges ac iura seruarentur. Hanc ciuitatem, si quidem bonis moribus constitutam, & sanctissimis legibus temperatam, doctas ille sine dubitatione diceret Academias, tam æquitatis & iustitiæ magnitudine præclarè

fundatas, & omni tempore virorum sapientissimorum doctrina conseruatas, in quibus vigilijs, laboribus, & virtuti suum præmium, quod facultates hominum tenues & exiguæ persoluere non possent, summa æquitate defertur. Neque quisquam erit tam inscius rerum, aut hospes in hac Academia peregrinabitur, errabitque, vt non præmia, ex multis audierit, quæ suorum laborum ampla satis & magnifica litterati spectent. Qui verò in gymnasijs nostris annum solùm versati sunt, quæ præmia doctis hominibus tribuantur, quæ quotannis diuersarum artium & disciplinarum spectacula præbeantur, nouerunt equidem & testabuntur. Quòd si reliquarum rerum concentum & harmoniam spectare voluerimus, ex publicis renuntiationibus, quæ antecesserunt, documenta maxima capiemus, in quibus nihil non summa æquitate iustitiaque factum reperietur. Sed ea non sunt hujus instituti neque loci: partem tamen aliquam ex præsentis laureæ honore spectemus, quæ tanto multitudinis concursu, tanta nobilium celebritate, tanto doctissimorum hominum consensu, & totius Academiæ lætantis plausu defertur, ac tu Licentiate sapientissime desiderare posses. Quod Academia dat satis amplum esse vides, sed maius gloriæ præmium, tanquam obsidem & pignus matris eximiæ, in te tuique similes litteratos & doctos viros liberalissime conferri videbimus. Nam cum honos iste sit aditus ad Doctorum ordinem sapientissimorum obtinendum, ad auctoritatem & dignitatem tanti consessus ornandam illustrandamque, tum ille vim magnam habet ad honores Reipublicæ consequendos. & vt te Philippus Rex Hispaniarum potentissimus in amplissimo dignitatis gradu collocet. Quòd ille faciet profectò, cum te non litteris solùm ornatum, sed ex horum Patrum doctissimorum florentissimo Senatu viderit te vnum esse, qui ad generis nobilitatem, ad maiorum vetustissimam & clarissimam stirpem, virtutem & litteras tanta cum gloria tui nominis adiunxeris. Et quanquam ex tot Patribus venerandis admodum, ex tot luminibus, & ornamentis ordinis huiusce clarissimi, non primus lauream Doctoris insignem accepisses, non exiguo tamen propter splendorem familiæ tuæ, & virtutum & litterarum cumulum, cum Academiæ, tum Reipublicæ Christianæ præsidio semper & ornamento videreris.

* * *

Oratio

Oratio Nona.

Ad gradum petendum, ex triumpho Romanorum.

NVlla gens fuit vnquam, P. G. ex omnibus quotquot propinqua aut disiuncta terrarum loca colunt & coluerunt vnquam, Romana clarior imperij opulentissimi potentissimique magnitudine. Quippe quæ suum imperium ab exiguis ortum initijs fortissimorum Ducum rebus præclare gestis extremis orbis terrarum finibus terminauit. Quod si causam quærere volueritis, illam auctorum eiusdem gentis, qui literis aliquid de Imperio Romano commendarunt, testimonijs comprobatam ex illorum facile annalibus eruetis. Nam cum nullum esset laudis præmium, nullum insigne gloriæ, nullum denique præmium laboris amplissimum, quod Romani fortissimis Ducibus & Imperatoribus victoria reportata, non liberalissime detulerint, triumphi præsertim gloria, fortes hos, & de Republica bene meritos viros afficiendos decorandosque S.P.Q.R. auctoritate cunctorum consentiente decreuit. Hinc Imperij Romani propagati fines, hinc tot Prouinciæ ad Romanorum ditionem & Imperium adiunctæ, hinc Reges orbis terræ potentissimi deditione facta populo Romano subiecti. Hinc postremo Roma facta fuit gentium & nationum cunctarum summa præpotensque domina. Quæ nunquam profecto rerum potita tantopere fuisset, nisi Camillos, Scipiones, Curtios, Pompeios, & reliquos Imperatores bellica laude florentes præmijs maximis & honore triumphi ad egregia facinora lætos & alacres reddidisset. Quæ si fuerunt Patres, quemadmodum veterum monumenta testari cognouimus, quid est quod consuetudinem rei litterariæ præmijs & honoribus excitandæ vetustissimam non omni laude & honore prosequamur? Non præmia spiritum academiarum, non vitam studiorum & disciplinarum appellabimus? An vero fieri posse putatis, vt homines tantis se laboribus periculisque obiecissent, nisi contentionis litterariæ fructum ferrent amplissimum? & primum hos honores vestros, & diuersarum scientiarum dignitatem, lauream suam & insignia proposita, atque lustrationem plenam dignitatis expectarent? inde ascensus ad cathedram, ad præceptoris munus, ad Ecclesiarum amplissima sacerdotia, ad Rei-

pub. præfecturas, ad concilia Regia ostenditur insignis. Factum est initium honorum rei litterariæ ab insignibus clarissimis, quibus ornati litterarum alumni dignitates & honores amplissimos capere possunt, & gerere magnificentissime. Hodierno die decus ego Iuri Pontificio debitum, clarum & illustre deposco, lauream scilicet Doctoris, post Baccalaurei, post Licentiati gradum obtentum in hac Academia Salmanticensi florentissima. Cuius cum lustrationis mihi venit in mentem, cum vestræ dignitatis insignia ante oculos meos versantur, cum ille comitatus virorum generis nobilitate clarissimorum, qui se ad Magistros, ad Doctores cohonestandos adiunxerunt, clarus & illustris præire visus est, cum tantus splendor & pompa tympanorum pulsu tibiarumque cantu tota ciuitate personante, stupefactas reddit intuentium mentes animosque mortalium, tædet me veterum Romanorum honoris, & triumphi, qui post lustrationis iactationem & ostentationem inanissimam nihil habebat veri, nihil solidi. Tota triumphi magnificentia, & spectantium oculis obiecta celebritas animalium edita strage teterrima terminabatur. Hæc vero pompa ad Reipub. Christianæ gloriam magis augendam, honores & dignitates, quas accepturi sunt & gesturi, tantis insignibus ornati prædicere visa est ad spectaculum tam insigne, concurrentibus omnis generis & ordinis mortalibus, veri laboris, verique fructus appetentibus. Quamobrem tanti Doctoris apicem & lauream præsentem tanti habeo, vt pluris profecto habere nequeam. Cuius honore vt me velis afficere humiliter ac demisse flagito, nulla vnquam ex animo temporis longitudine tanti beneficij memoriam abiecturus.

Oratio ad lauream Doctoris deferendam.

QVod de Triumpho Romanorum ad gradus petitionem, tanta copia & ornatu protulisti, Doctor sapientissime, verum quidem est, & ad lauream præsentem nimis appositum est, sed cum aureo diademate caput triumphantis ornabatur, quid Romani significare voluerunt, & spectatorum oculis exponere? Illum scilicet Imperatorem dignum honore victorum, & cæteris mortalibus longo interuallo dominatione potentissima præstiturumque fore per omne tempus. O præcellens Doctoris laurea! O gloriosus honos! O decus insigne, verique hominis præstantiam honorificis insignibus extollens!

Fœlix

Fœlix ac faustus fuerit vltimus hic honos deferendus tuæ variæ multiplicique sapientiæ. Hic restabat, Doctor sapientissime, vt de nefarijs hostibus, & maxime litterarijs rebus infestissimis victorias studiorum tuorum decursu gloriosas admodum reportasse videreris. Nullus honos maior deferri poterat triumphi pompa solenni honorificaque, nec vllus in academia de gradibus egregijs de gloriosis insignibus maior inuenietur, neque honorificentior ad tuos labores suis præmijs & insignibus compensandos: sed quemadmodum Imperatoribus hisce fortissimis Consulatus & Dictatura, & sæpe honores alij deferebantur pro sua summa generique Romanorum testata fortitudine; sic tu quidem sperare debes, si nobiscum in academia permanseris, te dignitates litteratis, tuique similibus viris suo quidem optimo iure delatas tuis amicis & notis admodum multis, consequuturum esse. Quas vt consequaris, omnes optant, vt academiæ vtilitati, & honori esse possis, & litterarum studiosis ad initum cursum magna celeritate conficiendum, incitamento quam ingenti. Intuere oculos & ora doctorum, ex illorum vultu tacitos animi sensus æstimabis: Intuere circumfusam iuuentutis coronam, tanto concursu frequentiaque conuenientem, & gloriam huiusce diei mira alacritate spectantem: Quid hæc multitudo? quid alacritas prædicit, nisi talem te euasisse, qualem velint & optent omnes ad cathedræ moderationem summo breuiter honore sustinendam? Quid hic nobilitatis, quid tantus splendor equitum illustrissimorum? Hæc omnia fauorem in tuam lauream attulerunt, & pro meritorum tuorum magnitudine hanc lauream ornandam & cohonestandam omnibus ostenderunt. Accipe ergo insigne laureæ, quod tibi triumphum, tibi lustrationem, tibi pompam tantam attulit, quòd afferet cathedram non vnam, sed multas; vt tuis gradibus ad primariam ascendas cuncta gestiente plaudenteque academia: quod honores afferet huiusmodi, pariterque dignitates tam honorificas, vt te maioribus (quòd omnes alij augurantur ex academia) præmijs ornandum fore vllum ex suis æmulis, & laborum consortibus; qui sunt omnes doctissimi, sapientissimique, nequeat sperare consessus iste Doctorum amplissimus. Dixi.

Vltima oratio ad gradum petendum, ab exemplo petita.

LYsander ille Dux Lacedæmonum non obscurus interroganti Persæ, quam Rempub. maxime probaret, eam respondet, in qua viri fortes & strenui rebus præclare gestis consentaneum pretium referrent. Quibus verbis significarè voluit virtutem præmijs excitari, ignauiam ignominia mulctari. Atque hæc Achilli causa fuit stomachandi apud Homerum, quod eundem honorem tribui videret ignauis, ac fortissimis ducibus. Hoc sane frequenter experiuntur Respublicæ litterariæ, quæ cum præmijs præcipue laboribus constitutis nitantur, florent bonorum ingeniorum præstantiâ, & omnis ordinis litteratorum dignitate gloriosa, quæ iacerent profectò in tenebris & obscuritate maxima denegatis sapientiæ debitis honoribus, & gloriæ insignibus, quæ confecto cuiuscumque facultatis & disciplinæ curriculo honorificè deferuntur. Quod igitur laborare videtis & in litteris desudare adolescentes, quod gymnasia bonorum præceptorum voce personare, quòd multitudine compleri studiosorum adolescentum, quòd rem litterariam feruere maxime, argumentantibus & respondentibus condiscipulis, quòd tot publicas actiones litterarias, & diuersarum artium & disciplinarum disputationes celebrari, quòd tot Magistrorum, tot Doctorum florem intra scholas & amplissima theatra versari, quòd tot in orbis gentium propinquas disiunctasque partes, tanquam in Colonias milites quondam Romanos, vel ad Rerumpublicarum gubernacula, vel ad opulentissima sacerdotia, atque adeo ad Pontificum sacras tiaras emitti viros doctissimos sapientissimosque, quod denique magnum esse Salmanticensis Academiæ nomen, magnam famam apud omnes gentes, atque nationes, præmiorum multitudinem & præstantiam huiusce honoris & amplificationis admirandæ causam fuisse scitote. Quot enim academias habent Hispaniarum Regna, quàm multas in prouincijs fere omnibus, & prope in cuiuscumque prouinciæ maximis & amplissimis vrbibus fundatas, quæ præmijs vestræ academiæ magnificentissimis carent, carent academiæ Salmanticensis celebritate. Huius laudis (vt alia omittam) testes erunt exquisiti præceptores aliarum academiarum, qui magnitudine stipendiorum Salmanticensium cuiuscunque Cathedræ excitati, ad hanc ambien-

ambiendam præcipuis & primarijs relictis, quibus cum magna sui nominis gloria Magistrorum munere fungentes perfruebantur, edictis vestris palam propositis & emanantibus in vulgus Salmanticam summa auiditate decurrerunt. Hæc celebriora sunt, quam vt multis verbis indigeant: sed gradus & honores baccalaurei, licentiati, summus ille & præcellentissimus Salmanticensis Doctoris apex quanti habetur: quàm auide appetitur? quanto denique hon re celebratur? Doctoris omnis laus in Salmanticensi laurea consistit, à qua quidem semper commendantur Doctores. Et Reges ad honores eisdem deferendos ipsius Salmanticæ solum audito Doctoris nomine ducuntur. Quid ergo in re litteraria, vestra in academia mihi abhinc tot annos versanti clarius accidere potuit, & ad nominis memoriam sempiternam illustrius, quàm Salmanticensem accipere lauream, illius honores & insignia deferre, quibus ornatus, vbicumque sim summa cum gloria, dignitates Reipub. appetam atque contendam? Vtrum ignauo an diligenti, litterarum experti, an iuris Pontificij studioso tanta gloria digno, an ex aliqua parte de academia Salmanticensi bene merito, oblituro in posterum vestram liberalitatem, an vestrorum in me beneficiorum memoriam in perpetuum conseruaturo lauream præsentem delaturi sitis ex præteriti temporis cursu, quem vobiscum confeci, poteritis intelligere. Ego quod meum est hodierno die munus, quod institutum præsentis litterariæ actionis, quod omnes, qui in hunc locum & theatrum prodeuntes, mei similes facerent, libens & auidus vestri honoris facio, si nullum officium vestrum apud me intermoriturum existimatis: si nullo casu arbitramini, hoc grato memorique beneficiorum viro posse contingere, vt memoriam abiiciat vestrorum in me meritorum, petam à vobis vt quales vos erga viros alios, & academiæ Salmanticensis alumnos præstitistis adhuc, in me Doctoris insignibus ornando, & hanc diem honorificentissima celebritate decorando, liberalitate solita munificentiaque præstetis. Quòd equidem quoniam vos P. G. ex subsellijs, in quib. tanta cum amplitudine consideretis mihi significasse, lætantesque annuisse videmini: tuam, qui totius academiæ, & tanti senatus partes agis, Doctor sapientissime, vocem in hanc auditorum doctam & illustrem coronam tandem hoc expectato, præsentique iam fœlicissimo tempore mittendam expecto.

Oratio

Oratio ad lauream deferendam.

QVemadmodum morigeri semper, & parentum amantes, omni officio ac pietate parentibus satisfacere non desinunt, & quantum in ipsis est eorum vtilitates & dignitatem augere: sic officium & munus bonorum parentum est, filijs optimis, & spectata præsertim virtute præditis, in amore respondere semper. Itaque hos filios optimos ac præstantissimos dies noctesque bonis omnibus augendos curant, vt non æquabiliter duntaxat, cum moriuntur, ad patrimonium, quod iure hæreditario obuenit, capiendum partiendumque cum cæteris testamento vocentur, sed ea præcipua parte, quam ad arbitrium & voluntatem relinquendi leges ac iura potestatem faciunt, aucti cumulatique præ reliquis filijs hæredes nominentur. Ita videre est bonorum filiorum obseruantiam in parentes, & parentum amorem in filios incredibilem, curam ad eos promouendos & efferendos adhibitam singularem, quos vident effigiem alteram morum, vitæ, & memoriam sui nominis relicturos esse post mortem. Vt igitur parentes bonorum filiorum virtutem pari vicissitudine compensare student, sic & Academia mater filiorum indulgentissima gratiam laborum & virtutis referre studet, vt ij doctissimorum hominum honorificentissimis insignibus decorati gradum aliquem dignitatis amplissimum postea suis meritis, ac virtuti parem consequantur. Atque ob eam causam in hoc amplissimo augustissimoque theatro, tanta spectatorum circumfusa multitudine septi collocamur in hac sede dignitatis liberalitate Matris academiæ, & tanti consessus auctoritate summa, vt apicem honoris sibi, suisque similibus deferamus. Nam si filij parentibus morem gerunt; parendi pulcherrimum iusiurandum ineunte anno litterarum alumni dant: si filij tales erga parentes seipsos præbent, vt quorum stirpe procreati sunt, eorum sanguine digni videantur; filij academiæ quam operam & diligentiam adhibent, vt academiæ celebritatem & gloriam non dedecorent? Denique si parentes pro patrimonio filijs optimis amplo copioseque relinquendo, pro diuitijs, & opibus augendis, pro filijs denique talibus ac tantis ad honores euehendos laborem omnem suscipiunt; vt virtutis rationem habuisse videatur academia, quantopere suos filios præmijs propositis & honorum

honorum insignibus excitabit? De magnis istorum in Matrem Academiam meritis, pro breuitate temporis ad dicendum data, quod & aliud tempus est decorandæ tantæ tamque præclaræ virtutis, quia laudes istiusmodi maioribus theatris propositæ sunt, & celebrabuntur illæ quidem oblata occasione aliorum dicendi peritissimorum oratorum sermonibus, atque linguis, consulto tacere volui. Atque quantò clarior sit & illustrior causa litteratorum, quibus nominibus excellat & præstet, quantum academiæ filijs debeant suis, probè teneo auditorum ignorare neminem. Cum animi poliendi, litterisque illustrandi prouinciam susceperit Academia, parentes corporis istius, quod nobis commune est cum brutis animantibus alendi vestiendique; cum litteræ, bona animi sint, & ad veram solidamque virtutem percipiendam multum adiumenti ferant, diuitiæ, fortunæ telis expositæ, fluxæ & caducæ; excitati igitur parentum bonorum exemplo, quod iubet & suis decretis sancitum habet Academia parens amplissima, laureæ postulatæ, & optimo quidem iure suo meritæ tibi decus honorificentissimum deferemus, & quo tua nostraque causa præstantior, maiore illustrioreque cum apparatu.

Oratio ad petendum Vetus Salmanticense Collegium, ex similitudine.

APpetenti mihi Collegium istud B. Bartholomæo sacrum & omnium, quæ in Academia Salmanticensi, maximorum Hispaniæ Principum, & Pontificum Ecclesiæ summorum liberalitate fundata, vetustissimum, veniunt in mentem præsidia, in quibus veterani præcipue versari solebant, vt cum prouinciam aliquam, vel ad defectionem spectantem, vel parum fidelem populo Romano, præsidijs suis armisque tutam & omni periculo liberam reddidissent, tum ex illis, qui maxime strenui, fortes, & insignes haberentur, ad militares honores efferrentur, & Ducum & Imperatorum officio, quod summum decus erat, fungerentur. Non aliter Patres, collegia sunt academijs, & omnium florentissima quatuor maiora, in quibus velut in præsidijs sunt homines litterati iam militiæ litterariæ stipendijs confectis, & suarum artium, & disciplinarum

natum honorificentissimis insignibus ornati, vnde propter sapientiam suam ad vrbium præfecturas, ad Regum summa consilia, ad Ecclesiæ dignitates opportunis deducuntur temporibus. Si Duces enim deligebantur quondam, qui ducerent exercitus, res maximas gererent, prouincias pacarent, & ab incursionibus hostium liberas ac tutas redderent; si summi creabantur Imperatores, qui summa bellorum imperia tenerent, & prælijs acerrime commissis, non conseruarent solum, sed amplificarent Regnorum fines multarum accessione facta prouinciarum; quid vos putatis Collegas tot sapientissimos, ex maximis collegijs, & ex vestro præcipue vetustissimo celeberrimoque facturos esse, vel Canonicos vel Pontifices Ecclesiarum, vel Consiliarios regios, aut consortes sacræ Fidei ad partes Rerumpublicarum conseruandas, & omnibus virtutis & litterarum ornamentis, consilij, prudentiæ, magnitudine decorandas, ornandasque delectos? Non erunt præsidio solitudini atque inopiæ contra vim potentiamque multorum? non afferent opem labanti inclinatæque Reipublicæ? non tutabuntur auctoritate sua fortunas, caput, & iugulum innocentum? non præclarè constitutas Respublicas conseruabunt, & augebunt? non Ecclesias splendore litterarum clariores reddent, & illustriores? non etiam, ne longius abeamus, Academijs honorem & gloriam afferent in perpetuum? Vos cum talari vestitu conclusoque, & diuersi coloris longioribus focalibus ab vtroque humero decidentibus, spirarum venustissima rotunditate, ab vna parte terminatis tanta cum grauitate binos intueor procedere, si ijsque insignibus in tota academia, latissimis in peristylijs, aut in gymnasijs præceptorum munere fungentes, splendere tantopere, torques illos aureo, & illustri fulgore collucentes memoria repeto, galeas loricasque fulgentes recordor, quibus inter cæteros milites veteranos distincti extremis Reipub. temporibus præsidium desperatæ saluti attulerunt: sic equidem ex Collegijs sapientissimis, ex vobis tanti Collegij Ducibus & Principibus, Respublicæ nostræ, omnes Ecclesiæ, Pontificum sedes, consilia Regum, Regna Hispaniarum præsidium petunt, & à vobis allatum experiuntur & prædicant. Vos estis Coloniæ pulcherrimæ, Rerumpublicarum propugnacula, Ecclesiarum lumina, Regnorum ornamenta clarissima. Vt quocunque venerint homines, huiusce Collegij Principes, in honore summo, dignitateque collocati reperiantur, vt vobis Regnorum conseruatio, vobis tranquillitas, vobis dignitas

dignitas & Regnorum quæcunque accepta referatur amplificatio. Quamobrem si me ex horum numero cupientem esse, si Rebus publicis & Regnorum vtilitatibus inseruire volentem, atque adeo nostrorum laborum, & militiæ abhinc non paucos annos confectos ferre fructum aliquem conantem, & ad id, quod enitebamur contendebamusque, magis properantem festinantemque conspicitis, cum industria nostra, litterarum aliqua comparata supellex, tum maxime veteris collegij insignia adiuuare poterunt, & mihi quodcumque in animo erit muneris appetendi & obtinendi sine dubitatione spem certam & exploratam afferre. Est equidem collegium hoc castellum veluti quoddam, & arx Doctorum munitissima, qui intra domesticos collegij parietes continentur scientissimi peritissimique, laboribus iamdiu perfuncti litterarum & insigni sapientiæ decorati. Hoc hoc inquam præsidio Reges litteratorum armis, id est, vestrarum litterarum præsidijs Regna sua muniunt, firmantque. Quapropter si quid temporis diuturnitate in Iuris Pontificij facultate profeci, si meis litterarijs in actionibus, si publicis in disputationibus, si quotidianis in prælectionibus aliquod ingenij specimen præbui, si in licentiæ gradu cunctorum Doctorum consensione probatus adeo insigniter ex sacello D. Barbaræ sacro, quod cum cogitarint, qui examinis periculum subituri sunt, totis artubus atque membris contremiscunt, nomen aliquod Iurisperitiæ comparatæ deportaui: si videris aditum aliquem patefieri ad cathedram appetendam, cum nonnulla mei nominis existimatione, & nulla vestrum, omniumque immunitione, nulla collegio iactura, si vos me ipsum vestra benignitate, vestrarum in me voluntatum non obscura significatione ad tanti collegij dignitatem & honorem appetendum excitastis: si nostræ societatis auiditate reliquas spes, quæ mihi videbantur allatæ, penitus abieci, quæso obtestorque vos, ne mihi præcludatis aditum, quem suffragijs vestrum omnium certissimis multi sibi persuaserunt, & quod vos ignorare non potestis, propter sermones & famam peruagatam nostræ expectationis. Quod sit vt spero, collegium, & insignia vestra consequutus fuero, non immemorem beneficij in me collati collegam in vestrum numerum ascribetis. Dixi.

Oratio ad Collegium Complutense maximum Beati Ildefonsi appetendum, ex simili.

PEtiturus Collegium maximum Complutense, Rector illustris, collegæ sapientissimi, quod B. Ildefonsi nomine celebratum, reliquorum caput esse voluit sempiterna memoria dignissimus huiusce Complutensis academiæ fundator Franciscus Ximenius Cardinalis illustrissimus, non ab instituti mei officio alienum esse cuiquam videbitur, si montem editum & excelsum, ad cuius verticem & summa iuga magno labore & defatigatione corporis sudantes & anhelantes, & totis viribus, nitentes homines ascendunt summo periculo dandi se præcipites, antequam in montis præcelsa fastigia perueniant, ante oculos vestros statuero. Nam quemadmodum qui perfrui volunt, tot amœnitatibus vallium & camporum viriditatibus, hortorum & agrorum iucundissimo prospectu, & ex summo cacumine, quocunque se conuerterint multiplices ac varias ad corporis & ad animi oblectationem iucunditates capere, non recusant suscipere laborem, quem ascendendo capiunt, & omnes difficultates ac pericula capitis aperta subeunt; sic equidem qui vel Academiæ vestræ fructus ferre voluerint certos & exploratos, aut Ecclesiæ dignitates & honores capere, in arcem hanc tutissimam, & principem Castellorum, quibus vestræ scholæ munitæ vigent, omni contentione conscendant necesse est. Nam quamquam tot laboribus & vigilijs studiorum susceptis, & quod propter amplitudinem vestræ dignitatis & gloriam collegij maximam orbe toto diffusam vereri debet doctissimus quisque periculum repulsæ maximæ, & honoris grauissimum discrimen, gradum collegij maximi celsissimum reformidet, tamen fructibus academiæ & sacerdotijs amplissimis, & Ecclesiæ dignitatibus, atque nominis immortali gloria, & iucunditatibus veris ac solidis, quarum sapientes fructus percipiunt in hac academia versantes, raro profecto nisi collegæ maximi perfrui visi fuerunt. Quod si multi homines propter vestitus herbarum, & pulchritudinem florum, vt camporum, & vallium, & agrorum amœnitates capiant, intercluso prope spiritu, tanto corporis sudore, & animi difficillimis angustijs præcelsa montium altissimorum cacumina petunt &

tunt & aſcendunt; vt hortos liberalium artium, vt ſacræ Theologiæ amœniſſima viridaria perambulemus, vt ex his & alijs pomarijs odoris ſuauitate poma fragantia colligamus, & faſciculos florum diuerſitate multiplici diſtinctos componamus, & hanc tantam luſtremus academiam cum aliquo laborum noſtrorum fructu, & nominis comparata gloria, vt ab his ſedibus detur aditus ad honores & dignitates Eccleſiæ clariſſimas; quem potiſſimum montem ſapientiæ, dignitatis, honoris, gloriæ, ſplendoris facibus illuſtratum aſcendemus, quàm celebre ſacrumque D. Ildefonſo Collegium maximum? Illi vt oculorum aſpectum oblectent difficilem aſcenſum non recuſant; nos vt animorum ſenſus dignitatis adeptæ dulcedine recreemus, in humili planoque loco conſiſtere non deſinemus? Illi corporis offenſiones non metuunt, vt quo peruenire volunt, aſcendant; nos ſeueriſſimam Iudiciorum aleam repulſæque metuendos euentus formidabimus? Illi vt ad exiguum temporis ſpatium, quæ loca ſæpiſſime viderunt & adierunt, reſpicere poſſint, & aliquam auram ſuauiſſimam & leniſſimam captare, montium difficultates aſcendent; nos vt, quo nunquam peruenimus, quo tantis laboribus Principes ſapientiæ contendunt, accedamus, non rumores inaniſſimæ gloriæ aucupaturi; ſed laturi fructus laborum & vigiliarum noſtrarum, non omnem operam, & ſtudium adhibebimus? At affert magnum dolorem ab alijs candidatis ſuperari quemquam, venire in diſcrimen & periculum honoris amittendi, pati repulſam, & alijs præpoſitis candidatis præteriri: eiſdem ſe periculis obiiciunt, qui conſequuntur collegium & inſignia veſtra. Quod ſi in veſtrum ordinem non cooptemur, non confeſtim facimus iacturam honoris, neque amittimus opinionem, quam de nobis concitauimus in Academia Complutenſi: quod illa fuerit contentio cum doctiſſimis hominibus, cum maximis & acerrimis ingenijs, quibus ſi delatum fuerit collegium, non ignominiam ex repulſa reportabimus. Atque illud ſæpe eueniſſe vidimus, vt inter duos æquales cum certamen ſuſcipitur non minore gloria dignus fuiſſe videatur, qui cathedram aut collegium amiſerit, atque ille, qui ſuffragiorum iuſto numero fuerit conſequutus. Quid quod in laboribus noſtris, in actionibus publice habitis, in periculis ingenij & ſcientiæ noſtræ factis, in virtute, in humanitate, in præſtantia tanti conſilij nos habere ſpem æquum eſt. Illa vero, quæ & exiſtimatio nominis, & doctrinæ, omnium

nium fere collegiorum honores assequuti gradatim, magnum momentum habent ad bene de vestra benignitate sperandum. Quod si recordari volueritis, quæ meminisse vos oportet, quem locum in publicis renuntiationibus tenuerimus, tantum profecto nobis erit animi, quantum sumere non alienum erit à ratione candidatum, qui inprimis semper constitit, & cui iure quidem suo, non gratia, non ambitione (quæ mala bonas sæpe Respub. euerterunt) hunc honorem delatum vniuersa semper plaudens academia comprobauit. Quare si me montem tantum ascendere cupientem, & summo discrimine verticem tam excelsum appetentem, & maximorum societate collegarum, vestris insignibus dignum esse iudicaris, vt viridaria lustrem academiæ vestræ iucundissima, vt conscendam cathedram aliquam, aut honorem litterarum laboribus debitum, vt in sinu semper gremioque Academiæ matris indulgentissimæ acquiescam, & suis filijs & alumnis, si quid in me fuerit ingenij, & scientiæ, labore semper omni studioque non vos defuturos vnquam suffragijs ferendis vestri ordinis & academiæ ostendistis, si quæ sunt litterarum merita in me creando collega, & voluntate & sermone consensionem animorum singularem ostendite. Quod si vestræ voluntates in alium candidatum propensæ ferantur, quod Iustitiæ consentaneum sit, vos fecisse iudicabo, æquissimorum integerrimorumque Patrum consentiente auctoritate conuictum.

Oratio ad publicam prælectionem in Cathedra contentione, pro Complutensis academiæ competitoribus, ex simili.

QVæ prælegendi candidatis in cathedræ contentione leges imponuntur, ex iustæ quidem sunt, & omnium orbis terræ decretis academiarum comprobatæ, quibus tenentur vt sui specimen præbeant prius, quam ad suffragia scholasticorum cathedra reuocetur honoris, appetentes quicunque competitores. Nam vt præstantia sericorum exploratur prius in claro lumine, cum serica proferuntur in lucem mediamque claritatem: sic equidem accessiones studiorum, disciplinarum cultus, demersa veritas in profundo ex tenebris eruitur, & omnium ingenijs & iudicijs intelligentibus cernitur, cum quisque competitorum quantum arte sua valeat, & disciplina, protulerit in

ritin publicum prælegendo. Atque quemadmodum oculis ſerica videntur, attrectantur etiam manibus, cernuntur & reſpiciuntur attenta cõſideratione, & illorum ſplendor nitidus & illuſtris magis bonitatem profert & oſtentat: ita ſane ex publicis prælectionibus auditis, quantum quiſque ad tradendas bonas artes & diſciplinas, ad formandam iuuentutem competitores adiumenti poſſint Academiæ ferre, ſuffragatores intelligunt. Quærimus optima præſtantiſſimaque ſerica ad ſarciendas conficiendaſque veſtes; quæ ramus ad artium & diſciplinarum curriculum iucundum abſoluendumque exquiſit. rum ſcientiam præceptorum: exploratur bonitas ſericorum ad corporis cultum & ornatum; exploretur ad animorum lucem & ſplendorem bonorum cognitio magiſtrorum: non deſinimus adire Mercatorum locupletum ædes, vt quæ optima ſint & maxime præcellant, ſerica deligamus; deligantur & ex competitoribus, qui maxime bonis litteris & ſtudijs omnibus inſtructi ornatique videantur. Sed qui facta ſolum corporis mentione ſerica præſtantiora quæri diligenter dico & ſtudioſe, cum ad palatia veſtienda, ad parietes ornandos fulgentibus periſtromatis hanc ab opulentiſſimis hominibus adhiberi diligentiam videamus? Quaſi vero non illa pluris æſtimanda ſint conſilia Regum potentiſſimorum, & Eccleſiarum ſedes ampliſſimæ, quibus litteratiſſimi ſapientiſſimique Doctores conſilio litterarumque cognitione & ſcientia tractantur, neque muti parietes decorantur, quod tribuitur ſericorum pretioſo fulgentique veſtitui, ſed vt prædixi, dicamque ſæpe mortalium animi, ad conſtituendam Rempub. & ad conſeruanda Regna, & ad imperia nouis in dies incrementis augenda & ad Eccleſiarum ſedes & dignitates amplificandas, ad homines abſtrahendos à vitijs, & in cœlorum gloriam veri perſpecta clarius cognitione perducendos. Quod igitur vobis datum eſt tempus explorandæ ſcientiæ, & progreſſionum cuiuſcumque competitoris, id nunc præſens eſt, & ad academiam veſtram ornandam decorandamque toties exoptatum. Prælectionibus interfuiſtis, & ex illarum ratione, reliquarumque rei litterariæ actionum celebritate videre potuiſtis, quantum cuique ſit ingenij, quæ adiumenta & præſidia doctrinæ comparata ad Magiſtri perſonam ſuſtinendam, quemadmodum partes præceptoris agere quiſque poſſit, & cum ſcholaſticorum commodo, & gloria Matris academiæ tueri; atque ſi ad prælectionis munus præſtitutum adiungatis documenta toties in academia noſtræ faculta-

tis cum aliquo plausu data spectatoribus, non credo parum ea facere videbuntur ad cathedram libentioribus animis deferendam. Nam cum in argumentis ponendis, in responsis labefactandis, in obiiciendo semel & iterum ac sæpius vim & facultatem nostram spectaueritis, quemadmodum errores ex animis eripere possimus discipulorum, dubitationem omnem & scrupulum euellere, cum pro posse nobis quidquam obiecerunt, facile recordamini. Cum sæpe etiam in præceptorum locum suffecti fuerimus & illorum absentiam nostra facultate suppleuerimus, magnum sane momentum habebit ad præceptoris dignitatem sustinendam: ita vt, quam nos viam tradendæ disciplinæ nosse videbimur, quam rationem modumque tenuisse, quos perlegisse auctores, quid in locis difficillimis, & in quæstionibus profligandis adhibuisse studij, quam in arcanis Philosophiæ reconditis attulisse lucem veritatis in profundo delitescentis, non admodum ignoretis. Quod si meminisse collegia tot alijs doctissimis præstantissimisque viris præteritis sine contentione mihi delata volueritis, primum in renuntiationibus licentiatorum locum obtentum, toties honorem examinandorum Baccalaureorum, designatorumque ad scientiæ gradum cum principibus Academiæ delatum, denique si labores & vigilias, & gloriam nostri nominis magis auctam & amplificatam, & ex alijs Academijs per litteras frequentissimo Patrum Senatu consentiente stipendia nobis minime contendentibus oblata, & eadem in vestris sedibus & officinis litterarijs manendi cupiditate, liberalissime repudiata memineritis, neminem arbitror futurum esse tam parum de Matre Academia, deque vtilitate minime cogitantem, qui non libenter cathedram his ornamentis ad præceptoris munus obeundum præsidijs redundanti Doctori deferri velit. Quod vt fœliciter nobis eueniat, ille, qui potest & faciet, vestrum omnium mentes ad verum, & ad fucatum nitorem internoscendum diiudicandumque, incredibili suæ bonitatis & sapientiæ magnitudine Deus immortalis illustret.

Dixi.

Oratio

Oratio ad Canonicatum Hispalensem appetendum, ex simili.

SAtis arbitror P. G. vnumquemque vestrum intelligere, quantopere expediat in hanc consessus vestri sapientissimi, illustrissimique mediam lucem & claritatem, splendore Solis illustriorem prodeuntes candidatos dare sui ingenij, litterarum & virtutis specimen maximum. Nam, quemadmodum milites profecturi in bellum dant specimen fortitudinis & virium suarum; neque hos in certamen descendere videbitis, nisi armis fulgentibus munitos, quibus & propulsent impetus aduersariorum, & aduersus plagas, quas hostes conati fuerint inferre, seipsos tueantur, acerrime, vehementissimeque confligentes: sic equidem in contentione præsenti, certamine de sacerdotij Ecclesiæ Hispalensis opulentissimæ suscepto, ingenium oportet ostentent, & quasi prælijs grauibus initis, telis sapientiæ iactis & intortis victoriam deportare contendant, qui tantam tamque amplam dignitatis sedem & vestri consessus ordinem amplissimum suis meritis assequi voluerint, iudiciorum vestrorum aleam seuerissimam subeuntes optimi præstantissimique competitores. Quamobrem non immerito tribunorum quondam militarium munus erat, arma militum explorare, quibus regi deberent, & dato signo committendi prælium in hostem inuadere, versare gladios in omnes partes, opponere, cum opus esset, retardare impetus hostiles, in fugam aduersarios coniicere, cæsim punctimque vulnerando, & an à patrijs sedibus, à tectis, à mœnibus, & à laribus arcere vim omnem & malum imminens inuicta fortitudine possent. Non dissimile profecto munus est, quod obituri vos estis in hac Hispaniarum principe Ecclesia Hispalensi, qui sacerdotium præsens litteris ac virtute appetentes Doctores cognitos omnino debetis habere, vt quibus armis, qua scientia, qua virtute contra fraudes & fallacias hostiles populum instruere valeant ex suggestis, quæ quoque tela subministrare contra nouos incursus & impetus hostis teterrimi dies noctesque, neque cogitantibus, neque opinantibus hominibus sæpe faciendos cum cognoueritis, idoneum maxime tantoque sacerdotio dignissimum deligatis. Milites gladios distringunt, vt seipsos & populum tueantur; concionatores diuini verbi rationes in dæmonem

afferent ad homines ex dæmonis faucibus eripiendos: milites gladijs & telis vtuntur ad vulnera, ad cædes faciendas; præcones diuini verbi sanctorum auctoritate, sacrorum Doctorum monumentis, ipsis sacrarum litterarum, & vtriusque testamenti telis & gladijs acerrimis dæmonem multis illatis vulneribus contra repentinos impetus celeriter arreptis armis, & multo ante comparatis occurrunt, nouos in dies mores deprauatos, & noua surgentia passim monstra vitiorum plurimis comparatis & habitis in promptu litterarum ornamentis delebunt & extinguent: milites machinationibus bellicis tormentorum strepitu terrifico oppugnabunt, euertent & capient ciuitatem inimicorum contentione defensam; concionatores acrimonia partim Theologiæ sacræ, partim spiritu ac robore Pauli tonabunt, fulgurabunt, & dæmonem in animis multorum exultantem eijcient, & ad caliginosas & obscuras inferorum sedes redire compellent frendentem trementemque: milites oppidanos metu maximo perterritos, & formidantes aduersariorum copias cogunt ad deditionem viribus martis inuicti; concionatores peccatorem totis artubus ac membris contremiscentem eo perducunt, vt peccati tyrannidem pertimescat, tanquam pestem & serpentem venenatum: denique milites quantum fortitudine valuerint, & quibus armis vsi fuerint aptis & paratis ad prælium rebus præclare gestis, aduersariorum edita strage, spolijs plurimis & magnificentissimis, & exitu tandem præliorum victoria terminata satis aperte testantur; concionatores non minus datis ingeniorum documentis, præmijs litterarum adeptis, consequutis aliarum Ecclesiarum honoribus, & fructu, quem hisce diebus afferre visi fuerunt, statuto ante oculos, & ora confitentium, præscribere videbuntur iudicibus æquissimis, quid decernere debeant, vt fœlici tantarum progressionum euentu ducti suffragia sua ferant, & in sacerdotij sede collocent, quem Ecclesiæ vsui semper maiori & ornamento clariore futurum esse iudicauerint. Atque cum competitores maximo ingenij acumine, acri intelligentique iudicio, & sacrarum litterarum ornamentis præditi esse debeant, cum egregij Dialectici, præstantes Philosophi, & vtriusque Theologiæ tam placidæ, quam consectatoriæ periti, & in sacrorum Doctorum voluminibus versati, & diuinorum studiorum intelligentes commendentur, tum habeãt oportet ad concionandum comparatam facultatem, & hanc

non

non sacris duntaxat, sed humanioribus litteris, veterum annalibus, eloquentiæ laude illustratam. Quòd si ad naturæ præsidia, vocis sonus, vis & copia dicendi, vires oneris magnitudini pares, auctoritas & reliqua virtutis existimatio, adepta Collegia, honores delati, cathedræ consequutæ, celebritas nominis, & quæ vos omnes probè nostis, ornamenta cætera cernantur in competitore, hæc sunt tela potissimum spectanda, hæc diligenter exploranda, hæc sine dubitatione cognoscenda. His Theologi præsidijs, hisce viribus muniti deligendi in tanti sacerdotij dignitatem amplissimam. Nam si milites eos non accipiebant vnquam Imperatores, nisi probè inuestigatis & exploratis armorum generibus, quibus dato signo concurrendi fortiter animoseque confligerent; ad bellum inferendum dæmoni sacrarum concionum contentione & reliquis tantæ dignitatis muneribus proprijs ac peculiaribus, quanto præstantiora requirentur, & fortiora tela? Cùm præsertim cum hoste omnium nequissimo, vetustissimoque pugna committenda sit, qui in gerendis bellis, in confligendo, in vincendo, in edenda strage maxima mortalium, & in illorum infinita multitudine ad inferorum sedes deturbanda per tot sæculorum ætates exercitatus fuerit, & nunquã, (quæ illius immanis, & effera natura) defatigatus, belli faciundi, hauriendi bonorum sanguinis auidissimus. In quibuscunque alijs sacerdotijs deferendis cùm nobilitatis, splendoris, meritorum habeatur nonnulla ratio, quòd sine litteris, sine doctrina multa sæpè demandentur aliquibus, aut liberalitate Pontificum Romanorum aut commutatione facta, aut quod nunc fieri videmus coadiutoribus subrogatis, dummodo isti virtute ac religione vitæ commendentur, nihil mali timeri potest: At in istiusmodi sacerdotijs, quibus de nos ancipite contentione decertamus præter virtutum spectatam, quam multa desiderentur vos omnes testes estis. Cùm agatur victus Candidati, agatur honos illius & gloria, agatur Ecclesiæ, quæ litterarum præcipuo splendore decoratur causa, agatur denique salus animorum, quibus isti canditati sacerdotij dignitate consequuta suis litteris & virtute consulent. Quamobrem obsecro vos P. G. repetite temporum illorum memoriam, quæ vniusquisque nostris in Academijs, in collegijs posuerit, statuite ante oculos cathedram & honores adeptos, præsentis actionis celebritatem, conciones habitas, ingeniorum & litteratorum specimen datum, ex quibus singulorum armis probè cognitis,

quemadmodum alijs temporibus fecistis, & hisce comitijs iustitiæ partem ad militiam animorum tractandam ex Ecclesiæ tantæ celsissima dignitate metiamini.

Oratio ad Religionem B. Augustini appetendam, ex Dauidis exemplo petita.

CVm vates ille Regius P. G. huiusce sæculi fluctibus obrutus, tempus sibi dare cuperet liberum & vacuum à negotijs, quorum intoleranda quasi mole Reges orbis terræ premuntur, ad cogitationem de Deo duntaxat immortali suscipiendam, ad illius delicias, & solidas animi voluptates percipiendas, similis columbæ pennis in sublimi efferri cupiebat, vt vrbis celebritatem fugeret, & in solitudinem summa celeritate volaret. Quòd cùm nactus fuisset, se fugisse cætus, inquit, mortalium, & in vastam ac desertam solitudinem abductum incredibili, ac diuina rerum cœlestium voluptate recreasse suum animum tot vndis & procellis regnorum antea turbulentissimis iactatum ac penè submersum. Quod desiderium sanctissimi Regis flagrans, & accensum cogitantibus sæpè viris in hoc sæculo versantibus, venire debet statim in mentem fragilitas humanæ naturæ, pericula maxima & innumerabilia, quibus frequenter exposita est humanæ vitæ ratio, si se saluos & incolumes seruare voluerint in perpetuum, atque illud sitienter appetere, & conari modis omnibus, quoad consequantur, non desienent, vt ab vrbe discedant, secernant se ab hominum cœtibus, ingrediantur in Religionem solitudinis recessu satis insigniter expressam. Nam quemadmodum columba auis & simplex & sincera nimis, timida admodum & formidolosa, sibi ipsi cauens & consulens, & recessus quærit, & remotam ab hominum concursu, celebritateque solitudinem; tanta autem celeritate, quantam nouimus, & quotidie videmus, volatus illa suscipit, sese efferens in sublime, longissimos & altissimos; sic equidem nos, si saluos & incolumes animos cupiamus, vrbium populorumque concursus fugiemus timidi nimium, & nobis consulentes, ne strepitu tumultuque vrbano miserabiliter oppressi, laqueis & insidijs dæmonis, Mundi, & spurcissimæ carnis irretiamur. Quos hostes videre videor apertis & occultis cuniculis semper animum oppugnantes, vt capere possint, & in obscuras præcipitem agere regiones inferorum flammarum ardoribus torquen-

quendum. Cùm rationes sint multæ fortiter ac vehementer pugnandi, & vt declinemus simul laqueos, & iniecta passim retia trium humani generis hostium teterrimorum, illa magnam vim habet, & diuinæ maiestatis imitanda consilia potissimum ante oculos statuit, quæ in sæculi fuga celeri posita sit & incitata: ea naturæ humanæ fragilitatem, & carnis nostræ debilitatem notam penitùs & exploratam habens receptui iubet hominem canere, & infugam conijcere sese mirabili protinus celeritate, ne si vel punctum temporis constiterit à valentissimis belluis omni crudelitate dilanietur. Nam cum consilijs Christi Iesu, leges Mundi contrariæ sint & infestæ, cum carni spiritus aduersetur, cùm Deus immortalis bellum magnum & assiduum cum nequissimo dæmone gerat, & in cultorem diuinorum consiliorum tres hostes nequissimi omni copiarum genere abundantes exercitus educant, debilem & infirmam carnem nisi robore diuino fretam, & præsidijs Religionis adiutam, totò profectionis viam ingressuram fuisse putabimus in medijs delicijs, & in sæculi voluptatibus, in tanto strepitu, tumultuque ciuitatis permanentem? Christus paupertatem suis perfectis cultoribus proponit; Mundus copiam & affluentiam bonorum omnium: Christus contemptionem omnem ac despicientiam statuit; Mundus ostentationem & iactationem superbissimam: Christus abijcit honores & Regiam dignitatem tanta vltro populi totius acclamatione delatam; Mundus diadema gemmis illuminatum fulgentibus appetit: Christus vult contemptissimas escas, temperantissimas perpotationes, & cultum omnem & ornatum corporis inanissimum, docetque luctum & dolorem peccatorum; Mundus risus, cachinnationes & iucunditates offert: denique Christus factas iniurias non modo non vindicandas, sed perferendas & condonandas libentissimè præscribit, & ad illas lætis & gestientibus animis suos alumnos properare vult & imperat; Mundus irasci quemque iubet, & illata mala vlcisci grauissimè, neque desistere quemquam, nisi par pari retulerit, quo grauius offendat, & illum ab hominum linguis & sermonibus suis vsitatis legibus & sanctionibus laceret. Quid caro desiderat? molliter ac delicatè viuere, otio luxuriaque diffluere, & vitam voluptatibus confertam agere. Christus vult in omni corporis & animi contentione, suos exerceri cultores, frangere seipsos laboribus, vigilijs, inedia, cilicio, domitas penitusque compressas habere

cupidi-

cupiditates. Dæmon dies noctesque arcem animorum obsidet, vt homines carnis lenocinijs, & mundi nefarijs oblectationibus deuinctos constrictosque teneat; Christus viam demonstrat difficilem & arduam angustijs diuinorum consiliorum contentam. Videte quid agat Dæmon, quantis laqueis constrictum teneat hominum genus: cum nihil ferè videamus nisi turpes & obscænas voluptates, superbiam & insolentiam, fraudes & fallacias, furta, rapinas, inuidiam, iracundiam, obliuionem Dei immortalis, & omnium postremò scelerum & flagitiorum multitudinem, quorum & aliorum istiusmodi sexcentorum peccatorum execrandis exemplis stimulari hominem cernimus, & ad peccandum procliuem ferri: Nam quis picem (vt inquit sapiens) attinget, & non inquinabitur? Cùm vero occasiones concurrant innumerabiles, quas semper in ipsis negotijs, quæ agimus, fugere ferè non posse videmur, cum cæca ac temeraria cupiditate ad maleficium animus inducatur, inuitetur blandis illecebris voluptatis, ad faciendas prædas incitetur lucro, damnis deterreatur ab oneris suscepti magnitudine, ignominia & dedecore nihil turpiùs ducat, assentatoribus aures patefaciat, siue valet homo, siue ægrotat, nunquam insidijs caret, salus negligentem, morbus tristem reddit, diuitiarum affluentia iactationem habet, rei familiaris angustiæ querelas. Omnia sunt, quocunque se conuertat homo, plena laqueis, plena periculis, & rùinis exposita miserandis in hoc sæculo. Quid ergo aget homo quod tutius sit & ab his malis procul alienum? quo se conferet, nisi in Religionem columbæ volatus imitari velocissimos cupiens? An vero à Columba patiemur homines superari, quæ solum impellente natura fugit hominum cœtus & procul in solitudinem, & miranda volicitate recipit sese, ne quidquam damni corpus accipiat, ne mortalium insidijs appetita capiatur, ne sagitta transfixa miserè prosternatur in terram, & fiat percussoris cibus, & esca necessaria; nos non ipsa natura solùm, sed præstantia mentis, qua cunctis volucrum & animantium generibus præstamus, non in perfugium tutissimum compellet? Et quoniam multo facilius est nobis, quod nihil opus est, in solitudinem fugere non in lucos, non in loca syluestria nos abdere, non in montes editos & excelsos euolare, sed vrbibus ipsis atque adeo intra mœnia ciuitatis cœnobia Religiosorum habemus, quorum parietibus tecti cunctas inimicorum insidias & pericula propulsabimus, & quod optabat Dauid ab hominum

minum celebritate separati diuini numinis incredibili ac diuina voluptate perfruemur, cur in periculis, cur in discrimine vos versari manifestò patiemur, & non ad Religionis studium incumbemus? Dauid sanctissimus & in medijs Regnorum fluctibus, & turbulentissimis negotiorum tempestatibus cupiebat in solitudinem discedere, vt liberiùs, & suauiùs diuinæ contemplationi vacaret, neque destitit, quoad votis & optatis facta responderunt: quid me æquum erit agere, Patres, tantarum non ignarum insidiarum? Cui Deus tantum lucis attulit, vt in sæculo manere, non sine timore maximo possim & exitij mei aperto discrimine? qui meæ sim imbecillitatis conscius, & hostilium periculorum, quibus exposita est animi nostri dignitas? Ad vos Patres sanctissimi confugio, vestrum ordinem appetens, & in illum cupiò tantorum Patrum consensione cooptari. Nam cum omnes sacræ familiæ tutissima mihi sint receptacula firmissimeque contra dæmonis incursus teterrimos præsidia, tum B. Augustini Religionis mihi mentem Deus immortalis iniecit ab hinc multos dies. Cuius memoriam neque à me per tam longum tempus, quibus tentabam modis & rationibus dimittere potui, siue domi, siue foris essem, hæc sacra Religio sic in imis visceribus ac medullis inhæsit, sic sæpè dormientem à somnis excitauit, vt nisi in vestram societatem ascribat, me salutis & gratiæ cœlestis adipiscendæ rationem non admodum exploratam habiturum esse putem. In illam admissus confido & spero portum me beatorum post illius vitæ curriculum obtenturum fœlicem, fortunatumque. Vt hunc obtineam, qui mihi vestræ Religionis appetendæ cupiditatem iniecit, mentem vobis omnibus per suam incredibilem mansuetudinem, & clementiam donandæ patefaciendæque Deus optimus ac maximus inijciat.

Oratio ad publicas Disputationes dedicandas, ex simili.

PAruulæ plantæ, ac teneræ, vir illustris, nisi ad arbores maximas, & radicibus infra terram actis stabiles, proceras & opacas, & patulis diffusas ramis adhæserint, quarum ope sustenentur & alantur, & à temporum iniurijs, ventorum furentibus procellis sese tueantur ac defendant, neque adolescere possunt, neque in magnitudinem, nec in altitudinem suam euadent vnquam, sed cum minùs opinabuntur agricolæ, vi ven-

vi ventorum irruentium insana furentique vastabuntur, & euellentur radicitus, nulla prorsus agricolis eisdem arboris restituendæ spe relicta. Sic equidem fœtus ingeniorum suis principijs exigui admodum ac teneri, cum proferuntur in vulgus ad linguas maleuolorum præscindendas, & ad fructus maturitatem aliquam, & ad spem reliqui temporis alendam sustentandamque magnorum hominum patrocinijs indigent: quorum ope si destituerentur, turbine quocumque restantis aduersæ fortunæ conciderent, & ad nihilum redigerentur cuiuscumque litterati hominis conatus & impetus fracti semel ac debilitati. Quòd si principijs progressus consentire debent, exitusque fœlices in obeundo litterarum munere, quo tempore magis patrocinium desiderabitur, quàm cum primis litterarum, & ingenij documenta dare cœperimus? cùm velut arbores teneræ præsidio maximorum hominum fulciri debeamus ac sustentari, ne contentiones, quas deinceps post facta ingenij pericula nonnulla adhibere cœpimus, in medio cursu frangantur & concidant. Ad arbores arbusculæ admouentur contra procellas & turbines temporum perturbatione concitatos; ad Principes maximos adhærescunt litterarum alumni contra maleuolorum virus & insanam temeritatem. Arbusculæ præsidio maximarum arborum crescunt & aluntur; studiosi litterarum, si conatus adhibere cœperunt, & impetus maximos ad studiorum scientiam, eos potentissimorum Heroum patrocinio contentione maiore in dies adhibebunt in finem vsque. Denique non modò plantæ teneræ conseruantur, sed fructus ferunt vberes arborum ope maximarum; litterarum amantes virorum ornatissimorum auctoritate muniti suis progressionibus vtilitates & adiumenta magna Rebuspublicis afferunt. Quæ cùm ita sint & testata mortalibus, cui meliùs, quam tibi, clarissime Princeps, hos meos studiorum primos fœtus, tanquam teneras ac paruulas plantas dicandas consecrandasque curare debeam non inuenio, qui maiorum tuorum illustri prosapia, generis antiquissima nobilitate, rerum egregiè gestarum celebrata magnitudine, tot monumentis virtutum maximarum statutis ad posteritatis memoriam sempiternam, adque adeo studio singulari, maximisque in litteratos beneficijs collatis, litterarum patrocinium & tutelam iure quasi tuo meruisse videaris. Atque arbores proceræ sæpè orta tempestate non minora detrimenta capiunt, quàm arbusculæ, cum ad has alendas & sustentandas contra tempestates turbulentissi-

lentiſſimas infirmæ ſint ac debiles, & impetu ventorum furentium vna cum arbuſculis euertantur, aut euellantur radicitùs; At tuæ nobilitatis imagines famoſæ, tot maiorum tuorum decora & ornamenta clariſſima, tantæ ditionis principatus ampliſſimus. & tuæ virtutes cognitæ, teſtatæque mortalibus, quo vetuſtioribus titulis & monumentis immortalitatis antiquioribus nituntur, ad litteras a maleuolorum linguis & iniurijs tuendas vim habent, & auctoritatem maximam. Quamobrem accipe vir illuſtriſſime, quas primum poſt Iuriſperitiæ curriculum, quinquennij diuturnitate confectum diſputationes humiliter ac demiſſe conſecramus: quas cum auctoritate tui nominis, curatas protectaſque viderimus, nullos maleuolorum ſermones paſſim ſparſos ac temerè iactatos tanti patrocinij auctoritate defenſi metuemus.

Oratio ad virum illuſtrem ingredientem in gymnaſium, ex ſimili.

QVanam fœlicitate noſtra factum fuiſſe dicam, illuſtriſſime vir, vt hodierna die nihil nobis tale cogitantibus, nec merentibus profectò, noſtrum gymnaſium tui aduentus beneficio ſingulari cohoneſtare volueris. Atque hoc præcipuè tempore, cum tuis negotijs maximis, & grauiſſimis occupationibus diſtentus, vix otium habere videbaris, non ad inuiſendam ſolum Academiam, ſed neque ad pedem efferendum è tuarum ædium limine, tot præſertim ad gratulandũ tibi de tuo in hanc vrbem aduentu omnis generis & ordinis viris ſplendidiſſimis manè veſperique concurrentibus. Quo magis inopinatum fuit & inſperatum iſtud beneficium, eò magis gratum & iucundum ordini Rhetorum vniuerſo accidit; qui ſic gaudet ac vehementer lætatur huiuſce fœlicitatis eximia magnitudine, vt ſuis alumnis gratiùs nihil, neque iucundiùs accidere potuiſſe fateatur. Quemadmodum Vere ineunte omnia virent in agris, & amœniſſimè florent, virere campi, nitere colles, ſyluæ frondeſcere, montes floribus & herbis veſtiti longo interuallo radijs Solis fulgentibus illuſtrati ſplendere videntur; horti plantis omnibus conſiti, nitidiores ſunt & amœniores, viridaria ſpeciem & formam claram & illuſtrem multiplici varietate diſtinctam oſtendunt, atque arbores, quæ hyeme erant nudatæ floſculis, deinde folijs veſtiuntur. Quæ ſata, quæ fruges, quæ paſcua, qui riuuli pelli-

cidis aquis & christallinis fluentes? qui carduelium, lusciniarum, & omnis generis auicularum volatus, & cantus dulcissimi, quanta suauitas auræ flantis lenissime? Animalia quidem in vbertate & quasi luxurie rerum summa lasciuire visa sunt. Omnia postremò, quæ hyemis asperitate deformia videbantur & horrida, nouam faciem & formam induunt iucundissima veris amœnitate redeunte. Sic equidem aduentus tui fœlicitate, nescio quomodo Academia Rhetorum recreari visa est, & scholæ reliquæ, quæ sunt amœnissima litterarum viridaria, tanti Comitis aspectu refici: quotquot autem istius gymnasij sedibus continentur, atque intra domesticos Mineruæ parietes vsitato more subsellia sua occupant exhilarari mirandum in modum videntur præsentia tua fausta fœlicique. Denique nullæ sunt officinæ litterariæ, quarum alumni plurimi non sese effuderint ad spectandam, visendamque tuam, hanc tantam auctoritatem, dignitatemque exiguis, & angustis vnius aulæ finibus contentam. Cùm autem tantum concursum & frequentiam, cùm tantam corporum & animorum alacritatem, cum in tu cunctorum oculos & ora coniecta, cùm admirationem & plausum maximum animaduertis, quoniam illi omnes loqui non possunt, mihi præcunctis dicendi data facultas est tibi Principi maximo potentissimoque gratias agendi. Quo nunc spectare dicemus hæc omnia, nisi, vt speciem quandam præbeant florentis & exhilaratæ admodum Academiæ? cuius alumni ac Rhetores nostri magnitudine tantæ liberalitatis excitati florere nunc videantur, & ad cursum magis litterarum, & ad virtutis actiones præclarè suscipiendas alacriores reddi. Vnde quæ species & forma Academiæ vetæ Christianæ, qui nitor omnis ordinis & ætatis adolescentum, quæ postremò vere ipso florentiora fortunatioraque tempora floribus & insignibus virtutis & sapientiæ clarissimis illustrata, de gymnasijs alijs omnibus ipsi loquentur, & nunquam tacebunt singulorum ordinum alumni præceptoresque: de nobis verò, de Rhetorum classe, quam aduentus tui splendore illustrare voluisti, & agris ipsis, ac viridarijs amœnitate verni temporis iucundissimè florentibus florentiorem proculdubiò & magis nitidam & illustrem reddere voluisti, cum cogitamus, tunc verè Rhetoricem floridam & nitentem dicemus. Agri violis ac floribus strati, Academia Rhetoricæ vario multiplicique flore distincta nitebit. Agri vernæ viriditatis amœnitate fructus proferunt vberes ac præstantes, Academia Rhetorum,

torum, tanti Principis illustrata splendore fœtus feret egregios & præcellentes. Agri denique nitere visi sunt & splendore veris ineuntis iucunditate, Academia Rhetorum aucta magnis suorum ornamentorum incrementis plus lucis & splendoris diffundet in omnes officinas litterarias. Quæ exercitationes in posterum? quæ carmina? quæ orationes omnibus Rhetoricæ flosculis sparsæ, & clarissimis dicendi luminibus illustratæ? & quod caput est, qui mores nostrorum militum? quæ virtutum actiones? quæ laus virtutis? quod studium honestatis accensum & inflammatum; quod remitti posse nunquam videatur; augeatur autem, & crescat in singulos dies magis ac magis? Vere ipso virere omnia videntur, & aspectu suo recreare mortalium oculos, & sensus omnes & animum incredibili voluptate reficere; sed quam multi sunt dies, cùm has amœnitates homines percipere nequeunt propter aquas, quas existere necessarium est hisce mensibus, vt plantæ, frugesque crescant, & alantur? quàm multi sunt dies, verno etiam tempore, aeris asperitate non procul ab hyemali abhorrentes? non parum infesti? quoties etiam Sol non oritur nitidus & illustris, abscessuque suo contrahuntur & mœrent omnia? Quoties denique aeris aduersi flatu marcescunt, quæ virebant & florebant iucundissimè? At dies iste faustus atque fœlix aduentu tuo certissimam ostendere visus est spem Academiæ capitis tollendi magis in posterum, & nullius, neque desidiæ, neque reliquorum rei litterariæ teterrimorum hostium incursiones metuendi, vt semper florentem, semper fortunatam, & nouis incrementis auctam & amplificatam academiam aspiciamus. Nam si nobilitas generis quæritur; quis te nobilior, cum tot Principibus Hispaniæ clarissimis sanguinis communione coniunctus orneris? si dignitas desideratur; in eo es gradu celsissimo collocatus, quem Marchionibus & Ducibus præcellentissimis proximum aspicimus. si denique auctoritas valet plurimum; quantam tui generis claritate, dignitatè honoris illustri, rerum præclare gestarum, virtutumque maximarum cumulo consequutus es auctoritatem? Testes sunt tot scholasticorum ordines ad litteras & ad virtutem colendam aduentus tui liberalitate concitati. Testis animorum voluntas, & incredibilis propensio; qui iam iam se erigere vellent omnes, atque si mos & tempora tulissent, si fieri etiam posset, nouæ dignitatis acceptæ beneficium solutis & ligatis orationibus posteritati commenda-

mendarent. Testis denique parietes ipsi, qui gestire videntur, & nouam faciem, & hilaritatem magnitudine beneficij præ se ferre iucundissimam, qui quomodo possunt, tibi gratias agere gestiunt. Atque ego nomine cunctorum totius academiæ, & nostræ præcipuè societatis agens tibi gratias immortales, memoriam accepti beneficij iucundam & gloriosam polliceri non desinam in omnium deinceps sæculorum posteritatem sempiternam.

Oratio secunda in alterius clarißimi viri aduentu.

Liberalitatis eximiæ, illustrissime vir, qua se tantopere fortunatam videt academia nostra, magnitudinis ostendendæ necessitatem nobis hodierna dies attulerat, eademque de tuis maximis, & immortalibus in litteratos homines meritis materiam vsitato magistrorum Rhetoricæ more dicendi subministrat, sed obstat temporis breuitas propter inopinatum tuum in hanc litterarum officinam aduentum, vt quantum magnitudo beneficij singularis, nobis cupientibus & gaudentibus alacritatis afferat, tantum facultatis inscientibus & imparatis magnæ, quibus vrgemur, vt vix cogitandi spiritum habuerimus, angustiæ detrahant. Cùm conuiuium aliquod instruitur, & ornatur, illud apparatissimum debet esse, & exquisitissimis cibis constructum, omni multitudine varietateque concelebratum escarũ, quas dignitas & amplitudo conuiuarum postulant. Multos id ante dies Principes huiusce sæculi pro diuitijs & opibus suis maximis comparant, & in palatijs amplissimis aulæorum vestitu pretiosissimo splendentibus, lectis magnificentissimè stratis, mirifico mapparum candore nitentibus: abaci complures auro & argento collucent ornati: si tempus tulerit, floribus ac rosis mensæ sparguntur, vel si concelebrantur ab amœnitatibus veris alienissimo tempore, succenduntur odores suauissimi. Cùm hora venit discumbendi, conuiuæ discumbunt ordine mirabili, fercula inferuntur varia, multipliciaque, & expeditis & ministratis cibis noui semper recentioresque succedunt, & omnes cum exquisitissimi, & acerrima accuratione conditi, tũ munditia & elegantia Aulicorum ritibus & cæremonijs planè Regijs, vt nihil ad ornatum & magnificentiam Regiam defuisse videatur. Horũ quid simile nos facere possumus in tanta nobis

ad dicen-

ad dicendum breuitate concisa, qui sic Principum ingressum in gymnasium, quemadmodum ratio postulat, excipere deberemus? multos equidem ante dies eloquentiæ conuiuium comparatum oportebat esse, quod ornatum splendidè ac magnificè, tantus & tam præpotens Princeps in tam alto dignitatis gradu, honoris causâ lætus & hilaris inires, in quo ornatus cum copiâ de te concelebrando contenderet, & omnes flosculi spargerentur artis Oratoriæ, luminibusq; verborum & sententiarũ distincta niteret & splenderet oratio; alijs ferculis alia succederent apparatissima lautissimaque, quibus non modò gustatum expleremus auditorum, sed pasceremus sensus omnes multitudine, varietateque iucundissima; denique conuiuium fieret nobilitate generis clarissimi, fumosis maiorum tuorum imaginibus instructum, & apparatum, quas corporis hæc præstaas & excellens dignitas, & tanto cum lepore consentiens membrorum ex omni parte confirmatio consequeretur. His accederet diuitiarum affluentia & status dignitatis amplissimus, concelebrareturque magis hoc conuiuium rebus tuis præclarè gestis, virtutibus maximis, & monumentis pietatis; & fortitudinis exstantibus ad nominis tui gloriam immortalem. Cùm verò ad tantam benignitatis magnitudinem, ad collati beneficij præstantiam & dignitatem accederemus, atque illæ gratiæ iustæ ac debitæ pro muneris præsentis magnitudine agerentur, quid esset, quod ad magnificentiam desideraretur ac splendorem conuiuij? Vides quam in augustum omnia sint adducta, contractaque repentino tantæ dignitatis aspectu: quàm exiguæ sint opes facultatesque ad instituendum parandumque conuiuium tuis meritis & amplitudine dignum. Quòd si per tempus liceret, illud Rhetoricæ solita niteret & splenderet elegantia munditiaque; conuiuium cibis exquisitis & apparatis admodum haberetur; oratio tuis ornata instructaque virtutibus, ac conuiuium numero diuersitateque escarum concelebraretur: oratio multitudine varietateque tuarum virtutum ornaretur. Accenduntur in conuiuijs odores suauissimi & vbique fragrant spirantes suauitatem suam mirificam: qui motus fierent in auditorum animis tantorum ornamentorum spectata magnitudine? succedunt alij alijs, noui recentesque cibi in conuiuijs: diuersitate luminum clarissimorum splenderet magis ac magis processus orationis mirabilis & exquisitus. Certat in conuiuijs abundantia cum magnificentia, magnitudo cum varietate, apparatus cum splendore, copia cum orna-

tu: sententiæ cum verborum nitore, laudes aliæ atque aliæ cùm diuersis ornamentis & laudibus suis, decertarent in oratione. Administri afferunt sæpè decus conuiuijs & splendorem: quot & quanta tuis laudibus Rhetorum studia sese offerent acerrima semper de te te commendando contentione decertantium? qui plausus, quæ postremò cunctorum auditorum acclamatio? Semper Principum in hoc gymnasium ingredientium nomen celebratum fuit, & ornatum omni laude: tui quoque similium & tuo splendore florentium & dignitate decoratorum, esset laudibus honorificis sublatum in cœlum. Quòd quidem in tantas angustias quemadmodum facere debebamus, hodierno die facere prohibemur, erit dies aliqua clarior, & illa illucescet aliquando ad cui mentionem faciendam illustrior diuini muneris beneficio præstitura, cùm concelebrabimus magnificè splendidéque conuiuium aliquod tuis ornamentis instructum immortali memoria dignissimum. Interim tu, Comes clarissime, gaude tanti beneficij in hanc Rempublicã litterarium collati bono & quam epularum magnificentiam ostentare non potuimus, gratorum animorum voluntate compensabimus: & te tuasque præstantes virtutes, præsentis diei memoriam, prima quaque temporis opportunitate celebraturos nos esse speramus. Quòd, vt dicimus, tibi pollicemur, & eorum, qui præsentes sunt nomine, tanti beneficij magnitudine constricti defecimus.

Amplificatio ex Descriptione ad Similitudinis modum tractata.

Incidit etiam Descriptio in similitudinem, ad cuius rationem tractatur, proposita Descriptione, quæ oppositis, & exemplis illustratur. Multa huiusce generis afferentur exempla ex Christi Iesu vitæ præcipuis mysteriis, vt cum Rhetorica exercitatione pietatem & religionem Christiani Rhetores imbibant.

Ablutio

Ablutio pedum.

COmplectere quæso animo Assertorem generis humani, suis vestibus exutum, linteo præcinctum albenti, infundentem aquam in peluim, agitantem & mouentem eam suis manibus sanctissimis, & in genua procumbentem, abiectum ad discipulorum pedes, sumentem in manus eosdem pedes singulorum, & abluentem, & extergentem illos linteo. Mirari discipuli, mirari præcipuè Petrus magnitudinem tantæ demissionis, contrahere humeros, continere pedes, negare denique constanter manu Præceptoris abluendos, donec ab Assertore Iesu verbum audiuit, plenissimum terroris ac minarum, futurum scilicet, vt nihil secum Petro futurum esset, non illum in sua futurum esse societate, non illum diuinas percepturum esse voluptates, si præceptori morem gerere recusaret, nisi domini dicto hac in re protinus audiens esset. Cùm Christum Iesum pedes abluentem singulorum discipulorum contemplatus fueris, non omissum Iudam aspicies, & plus fortasse temporis contemplabere impertientem Iesum discipulo teterrimo, & oculos sæpè tollentem in Iudam, si flectere posset & mollire durum & ferreum discipuli proditionem molientis animum, tantæ mansuetudinis & demissionis facto præstantissimo. Quod demissionis exemplum ex præceptore tanto petere poterimus? quod animi mansueti signum? quæ documenta pietatis & lenitatis infinitæ? quibus ille discipulos suos, præceptores virtutum cunctarum futuros, & magistros absolutæ sanctitatis instructos & ornatos relinquere voluit in cruciatuum suorum pelagus immensum & infinitum ingressurus. Crudelis Iudas & impius, qui tantæ mansuetudinis exemplo leniri non vult, & ad pietatem & cultum suo præceptori debita Religione præstandum reuocari. En iacet ad pedes sceleratissimi Iudæ Christus Iesus incredibili lenitate mansuetudineque; Iudas ferreo ac duro animo perstat in cogitatione proditionis execrandæ: Christus lenire vult cor Iudæ nefarij dirum ac planè ferinum; Iudas magis obdurescit tygride dirior & immanior: Iesus mitissimus ac lenissimus appellare Iudam, deposcere pedes abluendos cernitur; Iudas nihil verborum faciens confirmare se ipsum ad proditionem, facinoris immanitatem, & simulationis inuolucris velle tegere: Christus Iesus tollit ocu-

 los in

los in Iudam benignitatis & pietatis plenissimos; Iudas Christū illis oculis aspicere perstat, quibus solent scelerati, cum aliquid sceleris secum taciti moliuntur: Christus immoratus de industria pergit magis ac magis pedes abluere, si possit à proditionis scelere Iudæ cogitationem auertere; Iudas nihil magis cogitare visus est, quàm post factum Christi Iesu pulcherrimum properare statim ad principes sacerdotum prodendi, vendendique sui præceptoris causa: Christus secum tacitè cogitare non desinit, quibus officijs, qua mansuetudinis testificatione mentem Iudæ deprauatam flecteret ad pietatem; Iudas nullam aliam cogitationem suscipere visus est, nisi de proditione, nisi de pretio, nisi de Præceptore prodendo tradendoque nequiter. Quid agat Petrus? videt Iudas, quòd cæteri Comites intuentur: videt ac notat admirationes Petri, audit Petri sermones cum Christo Iesu vicissim collatos, & illam tandem morigeram, & Christo Iesu mancipatam omnino Petri voluntatem. Discipulus demisso vultu, collacrymantibus oculis, vix sui compos videbatur præ admiratione, pręstupore maximo. Cum ad suos pedes iacentem Christum Iesum aspiceret Petrus, quid putatis illorum verborum facturum esse? Tu (Petrus inquit) tu meos Christe Iesu mitissime lauas pedes? nonne tu Filius Patris Æterni? pulchritudo cœlestis aulæ? non summus opifex & architectus cœlorum? non paradisus diuinarum mentium? non effigies & splendor æterni Patris? non fons perennis & inexhaustus diuinæ sapientiæ? Tu Deus infinitæ maiestatis, & gloriæ sempiternæ facies huiusmodi officium adeò tantæ celsitatis magnitudine indignum? tu qui terram hanc sua formatam ac stabilitā grauitate, tanta pulchritudine rerum & varietate distinxisti, qui fabricam & molem tantæ vniuersitatis elegantissimam manus diuinæ robore constrictam compressamque tenes: qui efficis cœlorum conuersiones, moderaris terram, coerces maria, suisque contines finibus, temporum vicissitudinem partiris, cœtus diuinorum spirituum gloria cœlesti cumulas, ducis, dirigis & gubernas homines, & rerum omnium, quæ infra supraque Lunam sunt, multitudinem infinitam regis & administras, meos sumes pedes abluendos? tu mihi, mihi tu lauabis pedes? tuis inquam manibus diuinis atq; cœlestibus? mihi quam homini, mortali conditione nato, ex limo & argilla facto, e puluere ac cinere, tot miserijs & ærumnis oppresso, & quod deterius est, tantis peccatorum sordibus inquinato? tu, tu Chri-

tu Christe Iesu, summe præpotensque Domine? mihi infimo contemptissimoque seruo, tu celsissimus Rex? celsitas tuæ maiestatis infinitæ, & humilitas & indignitas mea, maculæ ac sordes meæ cogunt me & compellunt ne patiar, ne feram: non patiar, non feram, non sinam. Omitte igitur hoc facere: mitte seruorum proprium & commune ministerium. Omitte tam humile tamque contemptum officium. Vide Præceptor sanctissime, ne cœlum ipsum, ne naturam rerum vniuersam, ne filiam denique Sion non pudeat te ipsum ad hominum infimorum pedes abiectum & prostratum aspicere. Cum cœlum tuæ ditioni, potestatique subiectum, & in tuas ab Æterno Patre manus traditum, infra terram sepositum conqueratur, manus tuas cœlestes atque diuinas infra piscatorum pedes positas aspiciens; cùm moles hæc & vniuersitatis admiranda fabrica quoscunque præter tuos sanctissimos cœlestesque pedes fugiat; cùm ipsa filia Sionis te videns & intuens linteo præcinctum illiusmodi repudiet, & abdicet sponsum, neque te velit eadem Deum suum & ducem immortalem. Hæc Petrus: qui quanquam ignarus mysterij, quod in tanto demissionis facto lateret abditum, tamen qui præ admiratione submissionis aspectæ vix animum ad facti pulcherrimi præstantiam cogitandam instituere potuisset. Omnes diuini spiritus de suis celsissimis sedibus spectaculum tantæ demissionis admirarentur, & obstupescerent sanè, cùm opificem & Architectum cœli ad Apostolorum pedes prouolutum intuerentur. Quem hominum natura, nostræ conditionis contemptissimo crassissimoque vestitu amictum mirandum in modum admirati fuerunt suorum celebritate Natalitiorum, non hominis hunc, sed serui, neque serui tantum, sed contemptissimi mancipij officio fungentem magis obstupescerent. Vos ipsi iudicate, & ex persona Regis alicuius terræque potentissimi Principis Iudicium facite, quem cum imitatorem Christi Iesu, & inopum abluentem pedes detracto diademate, Regijsque insignibus depositis, astantibus Imperij sui magnatibus, & visitatis aulicorum cæremonijs ministrantibus aspiceretis, præ admiratione lacrymas continere non possetis: Et quisquam erit tam inhumana, tam insolenti, tam intoleranda superbia præditus, qui sese non demittat tam admirandi facti virtute perspecta? Quisquam erit, qui se audeat efferre deinceps & spiritus Luciferi ostentare superbissimos? Qui verbis, qui factis, qui cogitatione non fugiat elationem &

iactationem superborum insolentem? ideone Christus Iesus se comparat ad cruciatus pro genere mortalium subeundos demissionis virtute clarissima, vt nos animis & cogitationibus turres inanissimæ iactationis architectemur? Ideone Iesus se prosternit ad Apostolorum pedes, vt nos efferamus animos, & extollamus per superbiam & insolentiam maximam? Ideone Iesus abluit pedes discipulorum, vt nos obruti rerum humanarum strepitu, tumultuque superbissimo, appetamus honores & dignitates sæculi huiusce perituras? Ideone Christus Iesus iecit fundamenta passionis suæ facto demissionis pulcherrimo, vt nos cognitiones inanis gloriæ suscipientes ad diuinæ pietatis & virtutis præcelsa fastigia necessarios aditus & ianuam præcludamus? Ideone Christus Iesus personam humilem & contemptam, non seruorum solum, sed mancipiorum suscepit, vt nos opulentissimorum hominum, dominatu potentissimo præcellentium statum & amplitudinem appetamus? Ideone ad infimorum hominum pedes Christus Iesus se abiecit, vt nos præferri generi cuicunque mortalium exoptemus, infimos autem & humili fortuna præditos contemnamus & pedibus iterum atque iterum proteramus? ideone denique Iesus Iudæ nequissimi pedes abluet, & extergendos linteo sumet in manus, vt nos superbè & insolenter elati nostris inimicis insultemus, & illorum vitam & sanguinem sitiamus in Imperij præsertim aliqua magna potestate constituti? An semel, & vno superbiæ genere peccamus? non ita quidem, non ita facimus. Cogitamus animis nostris nouos quotidie modos, & rationes efferendi nominis, & posterorum immortalitati sempiternæ commendandi artes & inuenta noua: nostris ingenijs comparatæ fraudes prodeunt in publicum cum pernicie Reipub. maxima, & apud Regem gratia & auctoritate illorum existimationem imminuere, vt primum in aula Regia gradum obtineamus, sæpè ac sæpius solemus. Nonne iactamus nobilitatem generis? non ementimur sæpè clarissimarum, & nobilissimarum familiarum stirpem? nonne fastidio & arrogantia minimè ferenda Regum iam more potentissimorum, & ceremonijs adiri visi fuimus Principum saltem clarissimorum? nonne spectante populo per vias, per plateas, per loca celebriora, quacunque contendimus, inanes efflamus ventos, & Regiæ quasi maiestatis speciem & iactationem superbissimam ostendamus? O summam Christi demissionem! O factum omni laude prædicandum! vnde gradus est

factus

factus, & aditus illustris ad reliquos cruciatus acerbissimos, quos pro genere mortalium tantus iste Dominus fortiter & libenter perpessurus erat. Per demissionem tanti Domini maximam, per lenitatem, & mansuetudinem summam, per exemplar admirandum non discipulis solùm, sed Christianæ Religionis cultoribus propositum in perpetuum res præclaras in posterum agamus, & actiones virtutis suscipiamus, à demissione semper præclara primordia capientes.

Oratio Domini in horto, ex eisdem locis.

QVid agis, amice mi? quid cogitas? non hoc profectò tempus capiundi somni: veni mecum & contende in hortum Gethsemani, & auribus & oculis perspicies occulta prorsus & recondita cœlestis aulæ mysteria. Cernes mœrere lætitiam, tremere fortitudinem, deficere virtutem, occultari maiestatem, contrahi magnitudinem, obscurari gloriam diuinam. Christus enim Iesus cœna cum discipulis concelebrata, in oliuarum montem iuit oratum Patrem Æternum, antequam suæ passionis certamen & prælium grauissimum iniret, Petro, Ioanne Iacoboque tribus duntaxat carioribus discipulis comitatus: quo cum peruenisset, non multo interuallo à discipulis disiunctus in genua procumbit, & tensis manibus, sublatis oculis in cœlum, magna vi & contentione preces æterno Patri adhibet, & à tanti numinis maiestate precatur, vt calicem cruciatuum & suppliciorum omnium, quem pro genere hominum in pristinam dignitatem vindicando hausturus erat, si collibitum sibi fuerit, à Filio pius & benignus auertat. Id temporis Assertor generis humani tremere toto corpore, sudare plurimum, & sanguine manare à vertice ad pedes vsque. Adesse protinus Angelus; erigere Christum Iesum ad prælium ineundum, & ad Calicis acerbitatem hauriendam confirmare. Non recusare Christus Iesus, gerere morem æterno Patri, & ab illo discedere deinde loco, erecto prorsus & confirmato animo, & ipsis occurrere satellitibus accelerantibus & festinantibus ad agnum comprehendendum. Sed ante comprehensionem, & à satellitibus iniectas manus assertori Iesu, animis cernite Christum Iesum orantem & precantem vehementer, & illos tres carissimos Comites & socios, quos potissimum ad gloriam diuinæ maiestatis aspiciendam in vertice ac summo iugo montis Thabor delegerat,

legerat, nunc dormientes, & somno grauissimo consopitos. Quid istud, auditores, somni, tantam vim & contentionem adhibente præceptore Iesu? Consederunt in mente Christi Iesu cruciatus acerbissimi, quos pro libertate generis humani recuperanda toleraturus erat, & hominum infinita millia, qui tantorum suppliciorum fructus nullos capturi essent, sed per summum scelus atque perfidiam partim oblituri, partim abiecturi cæci & amentes in suum exitium, & perniciem voluntariam ruentes. En Christus discedit ad precandum Patrem Æternum; tu quo mentem & animum effrenatæ libidines præcipitem agunt, nefarius ac furens excedis: Christus sola cogitatione suorum cruciatuum sanguinis vim & copiam maximam profundit; tu sceleribus tuis & flagitijs de tradendo Assertore Iesu in satellitum irruentium manus cogitas & agis: Christus voluntatem explere Patris Æterni tanto sui ipsius exitio non recusat dæmonis ab animo tuo propulsandi causa; tu dæmoni nequissimo nefarijsque inferorum legionibus te totum addicis, & in seruitutem perpetuam vinciendum constringendumque tradis; Christus Iesus hac precatione magnitudinem multitudinemque suorum cruciatuum & tuorum immensitatem grauitatemque flagitiorum, ad mentem à sceleribus reuocandam in memoriam tuam vult reducere; tu cruciatus non modo obliuisceris grauissimos & acerbissimos assertoris tui, verum etiam Domini benignitate & cruciatibus tantis ad scelera sceleribus & flagitia flagitijs cumulanda turpiter ac nefariè abuteris: Christus Iesus vt teipsum à somno peccatorum excitet, iterum ac tertio discipulos excitatum iuit; tu grauissimo flagitiorum somno vehementer oppressus tot annos teter ac nefarius à furore & mentis insania non resipisces aliquando? Christus post preces adhibitas & perspectam Patris Æterni voluntatem occurrit & obuiam procedit Iudæorum iamiam ad comprehendendum accelerantium incitatæ multitudini; tu neque mentem excitabis ad motus vehementes & sensus internos animi perspiciendos, quibus mitissimus Agnus mentem afficit, ac percellit, vt viam flagitiorum omittas, & veniam suppliciter ac demissè postules? Scilicet generatim Christo Iesu obuersata fuit multitudo magnitudoque flagitiosorum generis humani; non id temporis tui ipsius tantæ maiestati venit in mentem? non occurrerunt priuatim tuæ libidines? non effrænatæ cupiditates? non iracundia? non vlciscendi libido? speciatim omnia tua scelera ac peccata in

Christi

Christi Iesu animo versata fuerunt, insederunt in mente cuiuscunque hominis priuati crimina & facinora sigillatim. Neque hæc reprehendendi causa dico, non oratorio more loquor, consentiunt vna mente Doctores omnes Theologi, neque dubitandi cuiquam locum relinquit publicis litteris consignata hac de re communi cunctorum auctoritate confirmata sententia. Quòd si tua peccator flagitia Iesum in tantas angustias adduxerunt, si memoria solùm & recordatione sanguinem expresserunt, cur obliuisceris maximorum in te Christi Iesu meritorum? Cur augebis & accumulabis peccata quotidie grauiora? cur magnitudinem & grauitatem criminum tuorum, dolorem & acerbitatem suppliciorum, quæ pro tua libertate Christus patienter pertulit, non animaduertes? Cur non statues modum tuis sceleribus & flagitijs effrænatis? An expectas iram diuini numinis & iustitiam tantæ maiestatis, quæ districto gladio mucronem in viscera infigat acerrimum, & det præcipitem in inferorum sedes obscurissimas? O diuinam Christi Iesu bonitatem! O mansuetudinem infinitam! O pietatem omni laude, & prædicatione decorandam! Primum Pater Æternus ad misericordiam te inuitat peccator, qui tui tantam & tam insignem memoriam habuit, vt deprecantem Filium suppliciorum acerbitatem fluctibus obiecerit cruciatuum acerbissimorum, & cœlestem spiritum, eiusdem Domini confirmandi causa de cœlorum sedibus miserit. Ipse etiam cœlestis Paranymphus cum calice in Assertoris Iesu conspectum veniens, & æterni Patris mandata deferens vinculis acerrimis animum astringit tuum, & denuò obligat & deuincit obsidibus amoris diuini datis ad relictum virtutis iter omni studio contentioneque repetendum. Quid dicam de Assertore Iesu, quem vides magno nunc & confirmato animo obuiam procedere festinanti Iudæorum turmæ, vt se vinciendum constringendumque dedat pro veteri tua dignitate recuperanda? Quid agis? quid expectas? an verò tam liberalissimus fuerit Christus Iesus ad se tradendum in hostium teterrimorum manus, tu promptus & paratus non eris ad iugum perennis hominum inimici, dæmonis crudelissimi deiiciendum? Per preces Assertoris Iesu æterno Patri adhibitas, per humilem atque supplicem tanti Domini obsecrationem, per victimam corporis & capitis sui sanctissimi Patri æterno liberalissimè deuotam consecratamque, per sanguinem pro totius humani generis peccatorum memoria recordationeque

vniuersè

vniuersè & ſpeciatim expreſſum, per ſudorem, per guttas ſanguinis à capite in pedes vſque, profluentis, relinque peccator viam ſcelerum & flagitiorum tuorum, obliuiſcere diuitiarum, & honorum huiuſce ſæculi, recordare iniuriam ac ſuppliciorum Chriſti Ieſu grauiſſimorum: luge tuorum ſcelerum prauitatem ac nequitiam quamcunque, ſi vis particeps eſſe Chriſti Ieſu meritorum in genus humanum maximorum.

Comprehenſio Domini, ex eiſdem locis.

MAgna vis eſt orationis, multum valet obſecratio ſupplex ad reportandum id quod poſtulaueris, cultor Chriſtianæ Religionis. Cerne Chriſtum Ieſum ex horto Gethſemani deſcendentem magno ſatis & confirmato animo, accelerantem ad cruciatus acerbiſſimos, & procedentem obuiam ſatellitibus, & ipſi Iudæ iam præeunti, cohortemq́ue ſatellitum & adminiſtrorum crudelitatis nefariorum incitantem & inflammantem facibus verborum flagrantibus, dantemq́ue ſignum eiſdem ad internoſcendum præceptorem, vinciendumque acerrimè. Cùm in illorum conſpectum Chriſtus Ieſus veniſſet, quàm erecto excelſoq́ue ſtatim animo incipit amici nomine Iudam appellare, & ſatellites cauſam aduentus ſui rogare? Quanta vis diuini verbi, qui vno verbo ſolùm facto multitudinem ſatellitum armatorum horrendo crepitu ac fragore proſtrauit reſupinos in terram? Iacent miſeri, porrectis cruribus, & reſupini omnes vaſta illa ſuorum mole membrorum omnium, nequeunt commouere ſeſe tergis in terram adhærentibus, & quaſi defixis, tantum abeſt, vt habeant facultatem liberam ſolutamq́ue ſurgendi, quoad facta poteſtate per Chriſtum Ieſum nefarij homines ſurgere potuerunt. Quo ſtatim cæci & amentes à fronte, à tergo, à lateribus odoriri mitiſſimum Agnum quàm tumultuoſiſſimè audent, comprehẽdere Dominum ex omni parte, acerrimè funem collo, vincula manibus ſanctiſſimis iniicere, & impellendo, propellendoq; vehementer, & ictus infligendo grauiſſimos, verbis & modis omnibus iniquiſſimis tractando, incitato gradu, celeritate præcipiti, diſſonis & horrẽdis clamoribus per vias publicas deferebant, tanquam pernicioſum & tur-

& turbulentum hominem, perturbatorrm populorum, occisorem hominum. Excitari visus fuit Populus id temporis, multitudo effundere sese, viri & mulieres de fenestris, de locis omnibus spectare, commendare plurimi non desistebant Iesum, sanctitatem ponere extra culpam omnem, conferre causam comprehensionis in Principum & Pharisæorum inuidiam. Ita [illegible]dantem & anhelantem Iesum, inflammato vultu, sine modo, sine ratione tractantes ad Iudicum & Pontificum ædes rapida, incitataque celeritate deferunt. Christus verò Iesus inter tantam vim & multitudinem iniuriarum, nullum verbum facere visus est, sed auctoritatem illam cœlestem atque diuinam nulla nec minima mutatione vultus, nec impatientiæ vel minima significatione data seruare. Quid istud conuersionis ac repentinæ mutationis, vt Innocentem comprehendant nocentes, lupi crudelissimi mitissimum Agnum, improbi, ac scelerati, virtutem ipsam, & sanctitatem, serui Dominum & præpotentem terræ, cælique dominatorem? Quem paucis ante diebus tantis honoribus extulerunt, nunc omnibus dedecoris & ignominiæ maculis afficiunt: quem Regem festa, secundaque acclamatione appellauerant, modò tanquam latronem grassatoremque viarum, ex cæde & ex sanguine viuentem horrificis clamoribus ad indices & Præsides deferant: quem ingredientem in vrbem & equitantem palmarum honore virentium in triumphantis modum atque similitudinem exceperunt, modò vinculis constrictum, & indignissimis tractatum modis occidendum curant: quem vestibus ramisque stratis viis omnibus, filium Dauidis appellantes exceperunt, modò armorum strepitu ac tumultu nefariorum nominibus & iniurijs decorantes de medio tollendum crucifigendumque tradunt: quem denique Regem creare voluerunt, & tanto cum plausu & acclamatione suum Vindicem & Assertorem appellarunt, modò turpi cum probro ac dedecore, omni crudelitate, diritateque, neque dignum lucis istius vsura putant atque proclamant. Quæ est ista tam impudens, tam immoderata, tamque inhumana crudelitas, vt contra leges omnes, contra ius hominum ac diuinum, contra naturam ipsam, nulla causa, nullis testibus, per summum duntaxat scelus & inuidiam Christum Iesum comprehendatis, comprehensum tam iniquis modis omni acerbitate crudelitateque tractetis? vt scelerati, nefariique homines, quem paucis ante diebus, tot miracula publicè edentem, morbos lethales, cœlesti virtu-

virtute ſanantem, atque mortuos excitantem vidiſtis, hoc tem pore vinculis omnibus deuinctum constrictumque deferatis in Iudicium? Illudne corpus tanta conformatione lineamentorum mirificè compoſitum fune conſtringetis? illaſne manus quibus tot & tanta in veſtrum genus, & gentem Iudæorum vniuerſam beneficia collata ſunt, vinculis comprimetis? illam tantam auctoritatem & maieſtatem cœleſtem ac diuinam, tanta ignominia & dedecore turpiter afficietis? Illud os, illam faciem diuinitatis ſplendore fulgentem, colaphis veſtris deformabitis atque adeò in caput, in capillos, in barbam ſanctiſſimam inuolabitis? Quam cauſam affertis veſtræ prauitatis, veſtræ nequitiæ, veſtræ crudelitatis? At Iudas diſcipulus iſtius Domini eum in veſtras ſacrilegas & furentes manus tradidit? quid deinde? An continuò vos inuadetis in innocentem, ſi per ſummam perfidiam nequam ille Iudas ſuum præceptorem prodiderit? quam ille cauſam attulit proditionis? nullam equidem: ſed pretio vobiſcum egit, conuenit etiam, & tandem triginta nummis addictum ſuum præceptorem pacis ſimulatione tradidit. Nihil nunc dico de pretio, nihil de proditione nefaria: luet ille, & luet quidem ſuæ proditionis pœnas inferorum ſupplicijs ſempiternis. Ex vobis ſceleratiſſimi Iudæi percontor, quæ eſt iſta tanta, tam ferina crudelitas, vt quem Aſſertorem generis humani expectabatis, quem habuiſtis dono ac munere diuino Meſſiam datum, quem diuinis ac cæleſtibus miraculis florentem aſpexiſtis, quem Regem denique propter ſuam ſummam virtutem & ſanctimoniam lætantes & exultantes excepiſtis, nunc tanquam nequam & hominem omnibus ſceleribus coopertum tractetis, & ad ſupplicium & ad cædem comprehendatis? nihil ne vos vita illius ſanctiſſima, nihil miracula toties edita, nihil beneficia collata, nihil illius integritas innocentiaque, nihil tot virtutum maximarum ſpectacula commouere potuerunt? At ſi hæc obliti fuiſtis, cernite præſentia miracula tam præclara, tam eximia diuinæ virtutis magnitudine palam vobis inſpectantibus edita. Cernite manſuetudinem illam diuinam, qua venientem ad ſe & accedentem Iudam deterrimum, & oſculi ſimulatione prodentem præceptorem ſuum amici nomine compellauit. Hæc ſi non animaduertere volueritis, ſi tantæ manſuetudinis rationem habere nolueritis, quæ in veſtris oculis, in veſtro conſpectu edita fuerunt miracula recognoſcite. Nonne vos vno verbo,

vno

vno verbo facto duntaxat prostrauit resupinos in terram? non ademit id temporis lucem oculorum? non cæcos vestrum omnium oculos reddidit atque stupentes? Nonne tandiu iacuistis illis vestris lateribus, illa gladiatoria corporum vastitate, quandiu voluit, & collibitum fuit istius Domini maiestati diuinæ? Vsque eò autem iacuistis, quoad ille surgendi fecit vobis omnibus potestatem. Accedit etiam illud, quod vos etiam vidistis, quod Malchus testatur, cui abscissam aurem gladio Christus ipse Iesus sua cælesti virtute restituit. Non hæc commouere vos debuissent, si superiora, quæ commemorauimus apud vos non valuerunt? O crudelitatem immanem! ô furorem & amentiam incredibilem! O belluas omni diritate teterriores! Quia à Deo derelicti sunt, quid non sceleris & flagitij suscipient? quo non cæci & amentes in suum exitium & perniciem vltimam irruent? surgitis & omni furore & amentia præcipites in Agnum inuaditis, quo prædixi modo, qua crudelitate in mansuetissimum Dominum inuasistis? Si virum aliquem honoratum & splendidum, auctoritate magna præditum, multis egregijs virtutibus præstantem, notum omnibus propter illius in Rempubl. egregia merita comprehensum à satellitibus, per vias publicas, fune de collo deiecto & vinctis a tergo manibus, multitudinis concursu, strepitu ac tumultu maximo, armorum crepitu ac fragore terrifico, militum armatorum clamoribus horrificis, vexatum, iactatum, & omnibus iniurijs affectum deferri viderent homines, quo sensu precor afficerentur omnes? quo dolore conflictarentur in tanto, tam horribili, miserandoque spectaculo? Tollite statim mentis oculos, Auditores, in Christum Iesum, & animis complectimini Dominum cœlesti maiestate præditum, qui tot & tam admiranda paucos dies ante, & per omnem vitæ suæ cursum in vrbe Solymorum ediderat miracula; ad quem omnes varijs morborum generibus conflictati adibant; quem precabantur & obsecrabant suppliciter; quem omne genus hominum venerabatur, & in suis miserijs & ærumnis diuinum huiusce Domini numen deposcebant. Intuemini modo raptim ac turbulenter à belluis immanissimis per vias publicas, & loca celebriora deferri, dedecore multo, & ignominia magna, incitato gradu, non illo, quem auctoritas, & maiestas tanti Domini postulabat, sed ad satellitum libidinem, & furiis illis ac pestibus humani generis incitantibus & accelerantibus magis ac magis rapidum

ac præcipitem gradum, vt rabiem & sitim principum ac Pharisæorum insatiabilem explerent, qui prædam sitientes appetebant & Creatoris nostri sanguinem ardentes sitiebant. Intuemini Dominum hunc procedentem ac progredientem ad satellitum libidinem nefariorum, derelictum iam à discipulis, carnificum improbissimorum multitudine stipatum, citato gradu, ducto frequenter anhelitu, colore mutato, & ore iam rubenti ex omni parte, incitata celeritate progrediendi, & in tantis iniurijs, in tantis probris & contumelijs tantam in ore modestiam, tantam in oculis grauitatem, & illam diuinam faciem, illum splendorem cœlestem in medijs alijs fluctibus ac procellis, diuina semper claritate fulgentem. Deinde altiùs ascendite, & in mentibus complectemini huiusce Domini dignitatem, verbum scilicet Patris æterni, sapientiam Dei sempiternam, virtutem infinitam, bonitatem summam, gloriam Beatorum, decus immortale cælorum, speculum pulchritudinis. Considerate etiam homines, nostri generis causa virtutem astringi, comprehendi innocentiam, deludi sapientiam, honorem vituperari, cruciari gloriam, & deformari modis indignissimis splendorem pulchritudinis eximiæ. Cùm Heli audiuisset captam arcam Domini, & in hostiles manus venisse, magnitudine doloris oppressus repentè mortuus fracta ceruice cecidit. Cùm Dauid templum Domini captum & direptum videret ab hostibus omni auro diuitijsque suis spoliatum, & ab inimicorum teterrima gente pollutum, quem dolorem Regem hunc accepisse quamque magnum existimabimus? Nos arcam veram & diuitijs omnibus refertam, & thesauris abundantem cælestibus, captam, & à belluis immanissimis crudeliter tractatam cum aspexerimus, quem dolorem accipiemus? quas lacrymas effundemus, spectaculi præsentis recordatione luctuosi? Obsecro Pater Æterne non simus ex illorum numero, qui vincula diuinis Filij tui manibus, nostris sceleribus ac flagitijs iniiciamus, per mansuetudinem tuam, per funem collo iniectum cœlesti, per manus vinculis acerrime constrictas, per comprehensionem, per iniurias nostræ libertatis & dignitatis recuperandæ causa cælesti virtute toleratas, nos à scelerum, & flagitiorum prauitate liberos fac & solutos.

Virga

Virgæ Christi Iesu, ex eisdem locis.

INgredere mecum homo in Pilati Præsidis palatium, & defer tecum comparatas etiam lachrymas. Quis enim illas tenere possit, cum videat Christum Iesum nudatum & spoliatum vestibus, alligatum ad columnam marmoream, acerrimis constrictum vinculis, & à dextra, & à sinistra valentissimos carnifices, qui virgis pulsant, & cædunt crudelissimè Christum Iesum horrendo crepitu & fragore maximo; quanta vi possunt & contentione brachiorum? Primum videbimus deformari terga Christi Iesu mansuetissimi vibicibus, deinde disrumpi cutem & auelli à tergo, prorumpere postea sanguinem & flumine multo profluere in terram vsque, discerpi, dilaniarique carnes, plagas plagis, vulnera vulneribus cumulari & adaugeri, vt iamiam parum abesse videatur, quin ossa pateant & cernantur. Et mirum quidem non confectum fuisse mitissimum Agnum, & conficeretur planè, nisi Patris Æterni prouidentia summa ad reliquos maximos & acerbissimos cruciatus reseruaretur: sic plaga in medio tergo facta latissimè patebat, & disruptis dilaceratisque carnibus sanguinis flumine manabat. Fessis defatigatisque carnificibus, noui recentioresque succedebant. Columna tota cruore conspersa plurimo madebat, cuius extremitatem palus circundabat latissima, quæ toto Pilati quidem atrio diffundebat sese fluctuans. Natabant pauimenta sanguine, madebant parietes, neque carnifices finem Agni cædendi faciebant. Cum homines omni diritate teteriores amplius millia quinque verberum in terga sanctissima deiecissent Iesu mansuetissimi, ille inter tantum virgarum crepitum & carnificinam factam, muti similis nullum verbum proloqui, neque minimum se commouere visus est, quin paratissimus erat ad ictus plures & virgarum multitudinem quamcumque perferendam pro libidinibus hominum persoluendis. Quod spectaculum si mentis oculis attentissime cernerent libidinosi, modum statuerent intemperantissimis carnis spurcissimæ voluptatibus. Carnifices alligant Christum Iesum; libidinosi vincula quidem acerrima tanto Domino iniiciunt. Carnifices Virgis cædunt vehementissimè; libidinosi suis turpissimis voluptatibus vehementius verberant atque tundunt. Carnifices sanguinem exprimunt; libidinosi ipsos incitant & inflammant, ad vim & copiam san-

ſanguinis profundendam. Carnifices ad vim omnem brachiorum in Christi Ieſu terga conferendam, atque adeo ad ſanguinis fluuium exprimendum incitati plagas plagis, & vulnera vulneribus cumulant; libidinoſi facibus libidinum flagrantibus accenſi has omnes efficiunt plagas & mediam in tergo luculentiſſimam. Carnificibus ſuccedunt alij noui recenteſque; libidinoſi ſuis libidinibus alias & alias impuritates addentes, nouos & viribus integros ac valentes carnifices in Christi Ieſu Corpus immittunt. Quoties enim, quoties libidinoſi nefarias ſuſcipitis cogitationes, & obſcœnas libidinum impuritates, quoties verba turpia & impura facitis, quoties postremò vos effunditis in omnem carnis intemperantiam, & in effrænatos obſcœnitatum appetitus, toties, toties inquam alligatis Christum Ieſum ad columnam marmoream, toties eundem Dominum acerrimis vinculis aſtringitis, toties diritate virgarum per omne ſcelus, & impietatem excarnificatis, toties ſanguinem eli i i , & plagis ac vulneribus grauiſſimis ſua terga ſanctiſſima diſcerpitis. At vna duntaxat vos libidinum genere turpiter inquinatis: ſemel duntaxat has impuritates turpes & obſcœnas ſuſcipitis: Nonne cogitationes omnes turpiſſimas in animum admittitis? nonne paſſim turpia verba facitis & obſcœna? nonne committitis ſtupra, inceſta, adulteria turpitudinum veſtrarum cogitationibus impuriſſimis? quam Virginem, quam nuptam, quam viduam, cuius formam mulieris non appetiiſtis ad aſpectum oculorum, ad veſtrum appetitum pulchram, & venuſtam? Quas vias non peragratis? quas domos non obſidetis meretricum profligatarum? quibus attrectationibus obſcœnis appetitus carnis non excitatis intemperanter? Nulla equidem libido ab oculis, nulla à manibus vnquam abfuit veſtris: id quod ſpectaculum præſens flagellati Ieſu ante veſtros oculos propoſitum oſtendit. Nihilne vos, vt abſtineatis à libidinibus, vt dometis cupiditates effrænatas, vt voluptates tandem aliquando coerceatis, columna præſens, nihil iniecta vincula Christo Ieſu, nihil multitudo flagellorum in corpus immiſſa, nihil fluuius ſanguinis corpore toto perfluens, nihil plagæ plagis additæ, & vulnerum deformitas, nihil in medio tergo facta plaga luculentiſſima, nihil poſtremò illius carnes diruptæ, tergaque dilacerata commouere potuerunt? patere propè iam oſſa non videtis, aut parum abeſſe, quin oculis cernantur ipſis patefacta

cta

cta diritate virgarum? vbi sitis dies noctesque, quas admittatis libidines, quo cœno impuritatum tanquam sues spurcissimæ volutemini, has omnes in Christi Iesu terga recidere, & ipsi vestras non animaduertitis lucere libidines? O feram & immanem belluam libidinem! ô voluptates effrænatas & indomitas! ô perniciosam & exitialem mortalibus carnem! in quas Assertorem Iesum angustias adducitis? supplicium fuit istud antiquis temporibus seruorum, & omni sæculorum memoria apud omnes gentes atque nationes infima fortuna præditorum hominum. Supplicium istud adeo turpe fuit & ignominiosum generi Romanorum, vt satis esset, quemquam ciuem Romanum esse, & in vrbe Roma natum & educatum & Romanorum stirpe ac sobole procreatum, vt quibuscunque flagitijs coopertus adduceretur, virgis pulsari minimè potuisset. Iam verò cum lege Iudæorum cædi quenquam virgis fas esset illis de causis, quas scimus, & ex veteris legis annalibus accepimus, quadraginta tamen flagris cædi non poterat Iudæorum nemo: Atque hanc causam legislator addidit, ne frater ad pedes tuos iaceat virgarum diritate concisus. O bone, benigneque Iesu! ô mitissime mansuetissime Agne, omnes leges, omnia iura in te vno violantur, qui non modò Romanorum prærogatiuis & immunitatibus non frueris, sed Solymorum generi modum præfinitum, & tanto ampliorem & maiorem infinito numero perfers. Quis vnquam hoc putaret? quis adduci posset, vt crederet in Christi terga Assertoris nostri virgas flagraque redundare? horum omnium auctor & princeps est libidinosus. Et quisquam non fugiet, & execrabitur libidinem? Obsecro sanctissime Iesu, per columnam, ad quam alligatus fuisti, per virgas tanta patientiæ magnitudine toleratas, per sanguinis fluuium corpore tuo profluentem, per plagas, per vulnera, per discerptas, dilaniatasque carnes seda libidinem meam, coerce carnis appetitum, & omnem ardorem extingue cogitatione tuarum virgarum, & magnitudine tanti supplicij in animo inhærente meo, vt fructus columnæ, & vtilitatem virgarum, corporis & animi integritatem seruans percipiam in omnem sæculorum æternitatem.

Lacryma Beati Petri, ex eisdem locis.

MOuent me quidem lacrymæ B. Petri, quem foras exeuntem

tem videre videor ad deplorandum ſcelus in ſuum præceptorem admiſſum. Eo enim, inquit, Petrus, petra & cautes duriſſima & omni ſaxo durior, & immani Tygride dirior ac terrior, qui tantum ſcelus admiſerim & à præceptore per ſummam perfidiam defecerim, ſceleratus, nequam, perfidus, & execrandus. Tunc Petrus Princeps ſociorum? tunc Dux ille, & inuictiſſimus Imperator, qui multos ignauos ac timidos ad prælium ineundum excitare debebas fortiter ac magnanimiter præeundo? ſiccine defeciſti? ſiccine cecidiſti animo, vt vnus ex perfidis & ſceleratis hominibus? tune ille? ille inquam amiciſſimus & familiariſſimus Chriſto Ieſu? tune vnus ex ſociis delectis ad aſpiciendam in monte Thabor gloriam diuinitatis cœleſtem & immortalem? tunc Petrus ſummo Eccleſiæ principatu decoratus, & primus omnium, nec ſemel, ſed iterum ac tertio ſocium eſſe te Chriſti Ieſu negauiſti, ſimul & tanti præceptoris diſcipulum? neque tibi notum illum vnquam fuiſſe dixeris, dixeris etiam nunquam te cum illo verſatum, neque colloquutum fuiſſe? atque tertio, & cum iuſiurando falſo? tam citò, vno verbo ancillulæ victus, qui te perſtiturum eſſe confirmabas antea Præceptori tuo, dum parato te dicebas animo eſſe, nimiumque confirmato ad mortem pro præceptore ſubeundam? Millies dicebas te mortem oppetiturum eſſe priuſquam defecturum à Chriſto Ieſu præceptore tuo? En magnum virum promiſſis & pollicitationibus, verbo magnum, re nullum & omnium deterrimum. Abdam me, inquit Petrus, in locum occultiſſimum remotiſſimumque, ac ne lucem videre poſſim, etiam obſcuriſſimum, vbi lachrymis & dolore me conficiam. Tam erat Ieſus ſceleratus, tam ille erat improbus iudicio tuo Petre, vt illum noſſe te puderet etiam? tam erat indignus, vt neque cum illo te colloquutum fuiſſe teſtareris? O ſenem deterrimum, & omni petra duriorem! Vide quantam inter te, & inter Aſſertorem Ieſum interſit. Aſpexit me, inquit, Chriſtus Ieſus illis oculis diuinæ miſericordiæ, quibus in viam redirem, & ſuorum in me beneficiorum recordarer. Quem Galli cantus à ſomno, quo conſopitus eram, excitare non potuerat, excitarunt oculi Chriſti Ieſu in me ouem perditam & ſauciatam coniecti, qui ſuorum oblitus cruciatuum, oblitus ſuorum dolorum, & acerbitatum maximarum me miſericors ac benignus aſpexit, vt me ipſum reſpicerem, & perfidiæ crimen lachrymarum largo flumine eluerem. Tu oblitus fuiſti, Petre, præceptoris

tui

tui; ille tui recordatus, discipuli præcipuè: tu deficis à Domino tuo nefariè; ille animi tui benignissime misertus; tu abiecisti gratiam tanti Domini; ille te in suam reducere amicitiam voluit statim: tu dolores & cruciatus non attendist suos; ille te in mediis suppliciorum suorum acerbitatibus, in mediis probris, & conuitijs tui potissimum memoriam habuit: tu labascis vno verbo ancillulæ victus; ille grauissimis ignominijs & supplicijs affectus, tui non potest memoriam abiicere: tu deficis à præceptore suorum oblitus in te meritorum; ille te non vult è sua societate Petrum excludere, teipsum in memoria discipulum habens: tu neque nosse præceptorem tuum cum iureiurando confirmas; ille discipulum vult & agnoscit, & in consilij sui celsissimam restituere dignitatem auet: tu tot beneficijs affectus à Magistro Dominoque tuo ingratus & impius tot donorum magnitudinem & præstantiam negas; ille te respexit, vt pluribus donis ac muneribus cumularet & augeret: tu principatu Ecclesiæ præcellentissimo celsissimoque decoratus tantæ dignitatis sedi gloriosissimæ nuntium remiseras; ille vult in gradum tantæ dignitatis amplissimum reducere. Quid vis amplius? ille Deus summus ac præpotens; tu homo non admodum spectata fortuna: ille auctor & princeps sanctitatis; tu perfidiæ maculis inustus, & alijs infinitis miseriis & ærumnis oppressus: ille fons perennis & inexhaustus misericordiæ; tu ferreus, durus & petræ similis. Quid plura? mouent me tuæ lachrymæ, vt mouerunt miseriæ defectionis tuæ mitissimum Agnum Christum Iesum ad misericordiam. Quam perfidiam negare non possum in te multo teteriorem, quàm in alijs & magis execrandam fuisse, qui tot beneficijs à Christo Iesu affectus, tot honoribus & ornamentis decoratus particeps tantopere diuinorum Christi Iesu consiliorum, & in tantam sedem dignitatis euectus, ad principatum Ecclesiæ celsissimum elatus, dux & antesignanus reliquorum Christi Iesu sociorum eosdem confirmare debueras robore ac magnitudine animi tui. Nam si cadat animo dux, si frangatur ac debilitetur metu Imperator, si fugiat hostis aspectum, si reformidet congressum, si non tueatur dignitatem Imperatoriam fortiter & magnanimiter, quid agent reliqui milites? quid exercitus vniuersus? scilicet magna sunt consilia diuini numinis, recondita nimium & abstrusa, & à communi hominum intelligentia remotissima. Futurus eras Petre caput Ecclesiæ, Princeps & Dux militiæ Christianæ, Vicarius huiusce Do-

mini summus ac præpotens, ac propterea sciens debebas esse nostræ conditionis, non ignarus imbecillitatis humanæ, vt nostrum omnium misereri scires, & in ruinis nostris & ærumnis opem & diuinum auxilium ferre, denique vt patefaceres aditum diuinæ misericordiæ redeuntibus in viam, & immortalis Dei opem implorantibus. Quid quod exemplo tuo testatum nobis Christus Iesus voluit relinquere, quid post susceptum aliquod flagitium, post defectionis ac perfidiæ maculam facturi essemus, vt locum, vt personas, quæ peccandi causam attulerunt, fugeremus, & ad lugendum crimen, ad veniam sceleris ac flagitij suscepti petendam nos animo ac voluntate conuerteremus? Discessisti, excessisti ex illo loco Petre continuo, atque te aspexit Dominus ac præceptor tuus. Ad te redi isti, contulisti te in remotum sanè locum, procul ab hominum celebritate disiunctum: ibi te confecisti lachrymis ac dolore maximo, per omne vitæ tuæ tempus, licet peccati veniam tibi datam fuisse non ignorabas. Id quod Dauid sanctissimus quanquam in Regia dignitate positus, & tot Regnorum suorum negotijs maximis grauissimisque districtus facere non desistebat, neque prandere, neque bibere consueuit vnquam, nisi cibum potumque lacrymarum largo flumine commiscens. Implorabat Rex sanctissimus opem diuini numinis, efflagitabat misericordiæ magnitudinem, multitudinemque monumentorum tantæ virtutis obsecratione frequenti repetebat. Quid hic Magdalenam afferam? quæ conuiuis inspectantibus non erubuit demisso vultu, oculis in terram defixis, luctu ac mœrore prope confecta palatium intrare, in quo Christo Iesu conuiuium celebrabatur, atque à tergo abijciens se ac prosternens ad tanti Domini pedes lacrymis pedes spargere, osculari iterum ac sæpissimè, & suorum veniam petens delictorum, capillis auri fulgore clarioribus abstergere, & adhærere ad pedes Domini, os, oculos, & vultum cum plantis sui Assertoris Christi Iesu coniungere, & osculandi finem facere nunquam destitit, lacrymas semper effundens, & flens acerbissime, neque excedere voluit, quoad veniæ datæ verbum ex ore Assertoris Iesu audiuit. Vos etiam obliuisci non potestis hæc & alia exempla plenissima benignitatis, pietatisque diuinæ. Cur ergo Mortales adeò scelerati eritis? Cur in vestris sordibus erabitis & consenescitis flagitijs? Quousque per Deum immortalem peccare delinetis, & in Deum summum ac præpoten-

potentem flagitia suscipere ? quæ est ista nonnullorum elatio superbissima ? quæ aliorum ardens & insatiabilis argenti aurique cupiditas ? quæ rerum huiusce sæculi & honorum præcipuè inanissimorum auiditas infinita ? cur congerendis cumulandisque opibus fluxis ac perituris tantopere miseri & infœlices inhiant ? quæ tam indomitæ & effrænatæ libidines placent ? Ira elati fines humanitatis transilire videmini, leuibus de causis succensentes, & inimicis vestris nunquam iniurias acceptas condonantes. Nota est inuidia, nota ventris ingluuies, nota desidia, & obliuio virtutis & gloriæ cœlorum comparandæ, noti postremò mores corrupti ac deprauati ferè multorum, qui sic viuunt, ac si nullam Deo vitæ suæ rationem reddituri essent. At expectabunt multi senectutis tempus, vt reconcilient se Creatori suo & vitam vitiorum relinquant. Hæcne vox hominis ratione præditi? hocne responsum cultoris Christianæ Religionis ? quibus si certum esset & exploratum se ad senectutem peruenturos esse, tamen suæ vtilitatis, & meritorum, quibus cumulati è viuis excederent, atque adeo diuinæ bonitatis & beneficentiæ recordari deberent. Quid quod mortis recordari debent, quæ singulis horis atque momentis tanquam saxum Tantalo imminet, & senes non solum, sed viros, & adolescentes & pueros de medio tollit, claros & illustres, humiles & abiectos, viribus valentes, infirmos & imbecilles, nobili genere & obscuris parentibus natos, & doctos, & litteratos, inscios & ignaros litterarum, Principes huiusce sæculi, Reges potentissimos cum infima plebe & vulgi fece commixtos conficit & aufert è vita. Mouere nos debet B. Petri exemplum, quem peccasse fateor & inique quidem egisse: At simul atque mitissimus Agnus suæ benignitatis oculos in illum coniecit, pœnitere confestim cœpit illum perfidiæ suæ, nec punctum temporis moratus foras exiit ad sceleris sui prauitatem lugendam acerbissime. O præclarum Petri exemplum! O singularem petendæ veniæ formam! Quam si sequerentur qui imbecillitate carnis humanæ, qui nequitia prauitateque sua, qui modis alijs peruersis deprauatisque in Deum scelera commiserunt, citò ad se redirent, & melius cum illis, melius postremo cum animis ageretur. Obsecro vos, Auditores, imitamini B. Petrum mecum in hunc modũ, veniam petite sceltrum in Dei maiestatem admissorum. Tu sanctissime Iesu, Agne

mitissime, qui non vis peccatoris interitum, sed vt ad se redeat & veniam petat flagitiorum, humiliter atque demissè ad tuam infinitam misericordiam confugiens, qui veniam dedisti latroni pendenti tecum in cruce, qui Matthæum è telonio ad Apostoli dignitatem vocasti, qui Magdalenæ preces & lacrymas respexisti, qui postremo Petrum oculis aspexisti tuæ diuinæ misericordiæ; nos omnes quotquot præsentes sumus, per tuam immensam misericordiam, per cruciatus omnes, per mortem acerbissimam, per omnia diuinæ tuæ misericordiæ monumenta, quæ extant & extabunt in perpetuum infinita, oculis tuæ benignitatis ac pietatis infinitæ in omne tempus respicere non desinas, vt scelerum omnium sentinam execrantes tibi summo præpotentique domino per omne vitæ curriculum egregiè semper & fideliter seruiamus.

Spinea Corona, ex eisdem locis.

PRocedite Filiæ Syon in publicum, & suspicite Regem Salomonem ornatum diademate, quo mater illum in læta ac iucundâ suarum nuptiarum celebritate decorauit. Anime mi quid agis? mens mea quid cogitas? cur os meum non mutum es & elingue modò? cuius animus non frangetur ac diuelletur dolore? cuius inhumanitas non flectetur ad misericordiam? Quorum oculi lacrymas continere poterunt cum intueantur hoc tam triste ac luctuosum spectaculum? intueor mitissime Iesu caput tuum spineâ coronâ transfixum, & ex omni parte spinarum aculeis perfossum, effundens sanguinis riuos à vertice in pedes vsque, qui copiosè profluentes os sanctissimum, & lumen oculorum obscurant, barbam & corpus, & ob eam causam vestes madefaciunt & imbuunt, Dexterâ sceptrum tenes arundineum, in corpore geris purpuram vetustam, & attritam admodum, sedes in saxo, aut in humili contemptissimoque loco, satellites non defessi vigilijs transactæ noctis probris, & iniurijs, contumelijs & ignominijs omnibus illatis, velo faciem cœlestem ac diuinam tegunt, & caput arundine percutientes, vt manum percussoris diuines, instant & vrgent, non illudentes solum, sed ictus infligentes inhumaniter & crudeliter. Quid istud diadematis? quid coronæ eminentis in capite? quid sceptri genus? quid purpuræ squalor ac sordes? Accepi ex antiquissimis annalibus multiplicia ac varia coronarum genera, & Regium potissimum & excelsum diadema,

diadema, ex auro purissimo factum, gemmis vndique fulgentibus illuminatum; ex auro similiter factum Regale sceptrum, Purpuræ verò nitor quantus & quàm illustris? Omnia eiusmodi fuerunt ornamenta, quæ fulgore suo perstringerent oculorum aciem. Atque omnia non ad Principum solum, & Regum potentissimorum maiestatem clarissimam & celsissimam ostentandam, sed ad honorem clarum & illustrem eisdem summo obsequio & veneratione tribuendum. Diadema ex spinis factum, sceptrum ex arundine in manum impositum, purpura vilis & contempta, hæc omnia, quo spectant, & pertinent? vt deludant & irrideant teipsum Christe Iesu, vt omnibus dedecoris & ignominiæ maculis afficiant, vt nouis, & inauditis ante hoc tempus supplicijs excrucient, cùm sis summus præpotensque Rex, cùm potentissimus cœli terræque Dominus, cum tu deferas ad voluntatem tuam Regnorum gubernacula summorum, & eadem, cum collibitum fuerit æquissimè sanctissimeque detrahas. Vbi diadema clarissimum? vbi sceptrum ex auro purissimo factum? vbi purpura fulgens? vbi solium Regale? vbi dignitas & maiestas excelsa? vbi honos administrorum, cunctorumque Regni Magnatum in tuis oculis, in ore Regio humiliter ac demisse astantium? vbi ritus & cæremoniæ aulæ Regiæ? vbi postremo plausus, & acclamatio, & pendentes ex ore Regum oculi & ora ministrorum? non hæc insignia, quæ geris in capite, quæque in manu, summam dignitatem, sed deformitatem, non honorem, sed ignominiam, non obsequium, & obseruantiam, sed contemptum, & derisionem, non potestatem, sed humilitatem, & indignitatem, non plausum & acclamationem, sed dedecus & infamiam, non postremò summum imperium & principatum, sed inopiam & spoliationem præseferunt, & ante oculos statuunt spectatorum. Cum mihi venit in mentem sanctissime Iesu illius tuæ pulchritudinis eximiæ & maiestatis excelsæ, virtutum maximarum præstantiæ, & spectaculi præsentis imago lugubris ac miseranda meis oculis obuersatur, recordor magnitudinem diuinæ pulchritudinis, modestiam oculorum, leporem ac suauitatem verborum, auctoritatem cœlestem, mansuetudinem admirandam, tranquillitatem frontis, & faciem omni cultu religioneque dignissimam. Recordor demissionem in discipulos, affabilitatem & comitatem in inimicos, magnanimitatem in superbos, misericordiam in omne genus hominum, Contemplor magnitudinem infinitæ patientiæ, pelagus im-

mensum, & inexhaustum sapientiæ, tuam in iudicando æquitatem & benignitatem commemorandam, aditus ad pietatem, & ad mansuetudinem tuam faciles, & semper patentes, liberalitatem, & largitatem ad ignoscendum: Atque cùm tam absolutam, & omnibus numeris perfectam imaginem contemplor, stupore penè opprimor, cum doloris plenissimum spectaculum oculis obiectum intueor. Intueor enim caput, ante cuius celsitatem contremiscunt cœlestes spiritus, spinatum aculeis crudelissimè transfixum; Intueor faciem cœlestem ac diuinam sputis & colaphis deformatam, lucem frontis clarissimam flumine sanguinis obscuratam; Intueor riuos sanguinis diuini ex omni parte decidentes, & os cœleste præterfluentes, & claritatem obscurantes diuinæ pulchritudinis. Quid obsecro sanctissime Iesu? quid inquam rei Agne mitissime? non satis erat te tot accepisse iniurias, tot contumelias & ignominias pertulisse? Non satis erat te ad columnam astrictum fuisse vinculis acerrimis? flagris cæsum ad carnificum satietatem? tot plagis ac vulneribus discerptum & excarnificatum? At noua inuenta, noua probra quærebas amoris tui ostendendi causa. Age bone Iesu proximâ, quæ præterierat, & exierat nocte, quantis probris & contumelijs oneratus? quãtis conuitijs, nouis & inauditis post hominum memoriam lacessitus fuisti? noctem totam, quæ ad quiescendum: & ad corpus fessum & defatigatum ex diurno labore reficiendum datur generi mortalium, in te modis iniquissimis tractando, in vexando cruciandoque corpore tuo sanctissimo Iudæi teterrimi consumpserunt. Aures, oculi, sensus omnes, vocibus execrandis, sacrilegorum hominum factis immanissimis, & iniurijs intolerandis violati fuerunt, & crudelissimè cruciati. Iam verò mors quæ te manebat crucis acerbissimæ, quantum ponderis ac momenti habebat ad Patrem Æternum suis meritis & cœlesti virtute placandum? sed quid mortem profero, cum vna gutta sanguinis tui sufficeret ad pœnas pro nostris sceleribus ac flagitijs, absolutè satis & cumulatè persoluendas. Miror equidem, ac vehementer miror Agni mitissimi pietatem, & amorem incredibilem, atque miror nostram peruersitatem & nequitiam maximam inuentricem tantorum suppliciorum, & maximè superbiam, & elationem filiorum Adami, ad quam comprimendam, cum coronam tanquam galeam, purpuram tanquam loricam, arundinem tanquam scutum, aut hastam acerrimam sumpseris, adeo sint homines

insolen-

insolentes, vt clara verba, superba responsa, facta plenissima arrogant æ fugere modis omnibus non studeant, animis autem ipsis inanissimas elationis turres architectentur, incessum omnem, statum, sessionem, motus omnes & actiones cum fastidio & arrogantiâ semper intoleranda non exercentur, quotidie nouas illi vestes, nouum cultum, & ornatum corporis excogitent, induant, & singulis propè diebus ad iactationem ostentationemque superbissimam mutent, domos pretiosis aulæis, multâ & lautâ supellectili, abacis auro, & argento ornatis, omni superbissimo ornatu decorent, apparatuque magnificentissimo ijdem exhauriant rem familiarem, consumant pecunias, obliguriant patrimonia, effundantque reditus omnes ad sumptus superuacaneos & inanes, ad equos, ad lecticas, ad numerum & gregem alendum sustentandumque seruorum: ne quis ornatu apparatuque locupletissimo præeat & quoscunque in dignitate positos antecellant, sui generis ac fortunæ opulentissimis viris splendidissimis præstent. Quis hos exeuntes domo, lustrantesque vias, & loca celebriora ciuitatis in equis ac lecticis tanto præcurrentium, consequentiumque grege famulorum stipatos, tanto strepitu ac tumultu procedentes æquissimis oculis intuetur? Quos verò honores & dignitates isti homines fortunatissimi non appetunt? quos gradus celsissimos non contendunt? vbi eos consequuti fuerunt, quibus vitijs & flagitijs dedecorant, rebus publicis exitium & perniciem vltimam afferentes? & vt illos retineant, quas artes adhibent, quæ tetra scelera detestandaque flagitia moliuntur? Mittimus cætera superioribus contentissimi: & hos spineâ coronâ caput Christi Iesu traijcere, hos tempora tanti Domini spinarum aculeis perterebrare, hos sanguinē è summo vertice, cœlestique cerebro exprimere, hos in manum arundinē imponere, hos purpurâ contemptissimâ Agni mansuetissimi corpus induere, hos denique vultum & faciem Solis splendore clariorem obscurare, & illam cœlestem pulchritudinis dignitatem deformare magis ac magis certum est, quàm vt à me pro scelerum indignitate explicari possint oratione. suscipite igitur superbissimi homines Christum Iesum, & quem Pilatus spineâ coronâ traiectum, purpurâ indutum, arundinem pro sceptro gerentem, adeo deformatum, & vexatum generi Iudæorum ostendit, si cupiditatem reliqui sanguinis exhauriendi, vitæq; adimendæ sitim infinitam satiare possit. Vobis Pater æternus Filium hac forma, figuraque luctuosa visendum spectandumque

dumque

dumque proponit. Intuemini coronam aculeis spinarum horrentem: intuemini spinas ad cerebrum vsque adactas; intuemini sanguinem, os & barbam deformantem; intuemini arundinem illam in dexterâ, qua cœlorum domicilia, terrarum loca omnia sustentantur, venti, tempestatesque sedantur, maria coercentur, omnis machina continetur istius vniuersitatis, pro sceptro traditam, & ab illâ tantâ numinis sempiterni maiestate libenter acceptam. Intuemini purpura indutum, qui floribus agros, cœlorum facies syderibus distinguit, & ornat tantâ venustate specieque visendâ. Intuemini pulchritudinem diuinorum spirituum, speculum Mariæ, delicias & suauitatem Virginis, gloriam & decus Beatorum, splendorem & imaginem Patris Christum Iesum, superbiæ comprimendæ causa tantis probris & contumelijs, atque adeo supplicijs acerbissimis affectum. Horum omnium auctores fuerunt superbi & arrogantes homines. Vestes variæ, cultus magnificus, elata verba, honores appetiti, magistratus cum elatione gesti, spinas, arundinem, purpuram, & hanc tantam deformitatem Christo Iesu attulerunt. Vos, ne crudeliores nequissimâ Iudæorum gente, quos non aspectus Christi, non illius forma lugubris & tantopere deformata facies commouit, me præeuntem, quantâ potueritis voce contendentes, sequimini. Precamur te, O Pater Æterne, vt superbam belluam, tetram & immanem, spiritus omnes elationis & superbiæ, spinis hisce & aculeis acriter caput filij tui pungentibus, per spinas Christi Iesu, per arundinem in manum impositam, per purpuram contemptissimam, per sanguinem ex summo vertice diffluentem sedes & comprimas; vt humilitatis ac demissionis ornamentis decorati res humanas fluxas & caducas contemnamus, cœlestes ac diuinas, & in omnem sæculorum æternitatem permansuras sitienter appetamus.

Christus Iesus Crucem suis humeris portans, ex superiorum exercitationum locis ostenditur.

COmitantibus Assertorem Iesum, Crucem, tanquam molem & machinam ad euertendas teterrimi dæmonis opes in verticem vsque & excelsa iuga montis Caluariæ suis humeris comportantem, factum occurrit Isaaci pulcherrimum,

qui fuit species & adumbratio Christi Iesu mirifica nimium & singularis. Cum Abrahamus mandatum accepisset à diuinâ maiestate, vnius filij mactandi & sibi charissimi, & in tantis habiti delicijs Isaaci, profectus è patrijs sedibus, in montem, quem sacræ litteræ tradiderunt, ignem ille, gladiumque portauit, Isaacus fasciculum lignorum ad sacrificium, & ad victimam necessarium. Quo cùm peruenisset pater & filius, Isaacus à Patre constringi se ipsum, manus pedesque ligari passus est, & iam iam Abrahamus gladium intenderat, & in Isaaci iugulum infigendum pararat; cùm ecce Angelus visus est, qui brachium intentum & paratum Abrahami ad ictum retraxit, nuntians Deum Immortalem, promptissimâ illius voluntate paratissimoque animo contentum esse, neque quidquam amplius id temporis exigere. Simulachrum est istud facinus egregium Christi Iesu Filij Patris Æterni, crucem suis humeris ad mortem pro genere humano subeundam, egregiâ admodum, præstantissimaque voluntate comportantis, quem tanquam alterum Isaac animis quæso vestris complectimini ab ædibus Pilati proficiscentem, & loca celebriora Solymorum purpurâ indutum, spinarum terrificâ coronâ transfixum, & fune de collo pendente Corpus astringente sanctissimum, portantem lignum Crucis horrificum suis humeris & sanguinis flumine toto corpore profluente irrigantem vias & loca omnia, quacunque deferebatur, terrifico suis interuallis tubæ clangore personante, cunctorumque horrendum in modum aures horribili sono percellente. Interea militum armatorum gladijs fulgentibus, telisque micantibus longo interuallo perstringebatur acies oculorum, percrepabant armorum terrifico fragore loca omnia, per quæ deferebatur mitissimus Agnus, tanto strepitu, voce præconis tam intentâ supplicium prædicandis & causam eodem præconio affingentis, vt speciem aliquam execranda Pilati sententia iustæ damnationis habere videretur. Quod scilicet commouisset populum, concitasset seditiones, tanquam seditiosus ac turbulentus homo. Id temporis effundere sese multitudo omnis generis hominum ad spectaculum post hominum memoriam inauditum, concurrere viri mulieresque præsertim naturâ misericordes, lamentis & eiulatibus omnia complere, clamara multi, prædicare virum bonum & summa sanctimoniâ præditum, multitudine miraculorum ac præstantâ florentem, denique traditum per summam inuidiam à Principibus & sacerdoti-

cerdoti-

cerdotibus ipsius legis, Iudice Pilato mortis damnatum, & cruci crudeliter addictum. Hac specie & luctuo á formâ Christus Iesus in montis vsque Caluariæ præcelsa fastigia tanto dedecore affectus & ignominiâ tandem fessus & anhelans, sudans & multo sanguine profluens peruenit. Quam habeat Isaacus speciem & similitudinem Christi Iesu adumbratam aspiciamus, & imaginem Veri Isaaci Iesu Christi conferamus eum Isaaci simulachro proposito. Nonne aspicere videmini Isaacum Abrahamo Patri suo morigerum & obsequentem, & æterni Patris dictis omnibus, vti antea per omne vitæ suæ curriculum, nunc in extremo discessu obedientem Christum Iesum? Isaacus defert lignum ad victimam & sacrificium; Christus Iesus lignum Crucis horrificum suis humeris comportat: Isaacus quasi mutus & elinguis, nullum verbum faciens, se vinciendum constringendumque patri Abrahamo tradit; Christus vinculis omnibus & acerrimo fune constringi se patitur ab administris crudelitatis intolerandæ: Isaacus ad locum vsque sacrificij lignum defert, mandata exequens; Christus in excelsum vsque montis Caluariæ verticem accessit: denique gladium non exhorruit Isaacus, neque manum patris iam in ceruicem intentam; Christus pondus & grauitatem oneris summâ voluntate libentique animo fortis, & inuictus subiuit: Isaacus se obtulit, & caput deuouit patris constanti deliberatæque voluntati; Christus caput ipsum tradidit & corpus satellitum crudelitati tollendum in crucem. Quid addi potest ad præsentis facti virtutem absolutam maius & illustrius? Omnia, quæ sunt in Isaaci facto præstantissimo, non modo in Christo Iesu videbitis inesse, sed multo clarius & illustrius, præstantiaque multò sublimiore, vt Isaacus filius Abrahami cedere debeat longo interuallo Christo Iesu: quemadmodum id, quod fictum & simulatum est, vero solidis ac viuis coloribus ex omni parte mirabiliter expresso. Nam Isaacus quid humeris comportabat, nisi fasciculum leuem admodum? Christus pondus maximum, suâ grauitate planè intolerandum ligni crassissimi longissimique: Isaacus integer ac valens onus humeris impositum facilè perferebat; Christus tot iam supplicijs affectus, virgis cæsus, & spinarum aculeis transfixus sudans & anhelans crucem corpore suo comportabat: Isaacus ignarus fortassè facti, quod pater transacturus erat, ad locum vsque sacrificij pergebat, Christus ab ipsis cunabulis à præsepio ad necis vsque

dedecus

dedecus & ignominiam ſubeundam ſe comparauit. Iſaacus tandem nullo dedecore, & ignominiâ, & inſolitudine procul ab hominum multitudine mortem, ſi quam oppeteret, ſubiturus erat; Chriſtus probris omnibus & conuitijs, omni dedecore & infamia affectus, & vrbis locis celebrioribus peragratis, voce intentâ præconis ignominiosâ nece prædicatâ in mōtis ſummo vertice fuit ſublatus in crucem. Quid quod Iſaacus non modo ignominiâ, ſed morte liberatus ſaluus & incolumis redijt in patrias ſedes Chriſtus verò tanto cum probro & ignominiâ inter duos interiectus latrones extremum Æterno Patri ſpiritum exhalauit: O commemorandam Chriſti Ieſu pietatem! O miſericordiam inauditam! O benignitatem omni laude prædicationeque decorandam! Deſideratis teſtes locupletiſſimos quos refutare nemo audeat? quos neque mendacij, neque malitiæ alicuius aut perfidiæ arguere quiſquam valeat! Vt omittam mulieres, quæ ad omnem pietatem animi, lenitatemque propenſæ feruntur, quas proſequentes à tergo Chriſtum Ieſum lamentantes lugenteſque mentis oculis cernere poteſtis, cernite mentibus ipſis, quando oculis non poteſtis Ioannem Euangeliſtam, qui ſimul atque vexillum crucis horrificum aſpexit, & Chriſtum Ieſum mortis damnatum audiuit, nullâ morâ interpoſitâ, celeritate maximâ concitato gradu properat ad Virginem, nuntium ſpectaculi præſentis miſerum & luctuoſum delaturus. In cuius conſpectum cum veniſſet, ſine cunctatione & ambagibus, quas anguſtiæ ſpectaculi luctuoſi præcidebant, ſic Euangeliſtam loquutum fuiſſe cogitate, & quidem ſummâ demiſſione, ingenti religione proſtratum & abiectum ad Virginis pedes ſanctiſſimos. Virgo ſanctiſſima, decus Angelorum, Regina cœleſtis aulæ, ianua paradiſi, ſalus iuſtorum, lętitia ſanctorum, ſimulachrum cunctarum virtutum, ſpeculum caſtitatis, exemplar patientiæ, effigies abſolutæ ſanctimoniæ: væ mihi diſcipulo tui Ieſu, vt non conficiar ſtatim dolore! non concidam rerum, quas vidi meis oculis ſpectaculo miſerabili! Quid plura? Reliqui filium tuum & præceptorem meum Ieſum in manus poteſtatemque Iudæorum traditum, & quidem poſt virgas, poſt ſpinas, poſt cruciatus alios, iniurias contumeliaſque innumerabiles, molem iam & machinam crucis, in quam agendus eſt, ſuis humeris comportantem: veni ſtatim, ni confectum & mortuum videre vis. Quis enim aliud loquar? Hoc graui luctuoſoq; nuntio perculſa Maria quid

quid ageret? mortuam id temporis non repentè concidisse mirabile fuit: & spiritum exhalaret proculdubio, nisi consilio Patris Æterni ad reliquam passionis Christi tragœdiam reseruaretur. Continuo igitur properare Virgo, & quas animi dolor acerbitate suâ vires adimere posset, diuinus amor facibus planè ardentibus addebat. Audire longo interuallo Virgo sanctissima sonitum armorum concrepantium, strepitum & tumultum satellitum crudelissimorum, clamores multitudinis dissonos & horrendos, & vocem præconis mortem Christi Iesu prædicantis acerbissimam. Videre etiam eadem Virgo sanctissima paulò post fulgorem gladiorum & telorum micantium. Videre etiam vias sanguine multo filij sui perfusas, vestigijs sanctissimi cruoris notata loca, quæ satis essent, vt Matrem ad Filium nullo alio viarum indice deducerent. Accedere, magis ac magis appropinquare ad carum, & valdè dilectum sibi filium, conijcere statim oculos obscuratos multitudine lacrymarum & acerbitate doloris ingenti, si fortasse posset aspicere, quem in præcordijs & intimis in medullis infixum & inhærentem habebat. O metus & amor Mariæ! videre equidem cupiebat vehementer, fugiebat tamen ac reformidabat spectare formam adeo luctuosam ac deformatam. Tandem accedens in eum locum vnde videre potuit. Aspiciunt se vicissim illa duo lumina cœlestis aulæ clarissima, atque ipsis oculis & aspectu mutuo cruciantur mirandum in modũ ambo, torquenturque dolore grauissimo. Quoniã verò mutuò alloqui seipsos non poterant; cogitate vos, quos animis ipsis conferrent sermones, plenos doloris & acerbitatis maximæ. Filius orare matrem non desineret, vt inde discederet, & suam in domum reuerteretur, atque eam verbis amantissimis columbæ, & matris carissimæ nominans, vt reuerteretur inquam, & in cubiculum abderet sese, dum nimbus hic transiret, & tempestas concitata sedaretur. Non illius diceret candorem & virginis integritatem, non innocentiam, & pudorem integerrimum decere societatem latronum & homicidarum: Reuertere, reuertere, repeteret Filius ex intimis animi penetralibus, repeteret & ingeminaret sæpe, columba mea, dilecta mihi, caraque admodum, reuertere Mater amantissima, dum procellæ turbinesque isti, & fluctus vehementissimè commoti, desæuiant, atque sedentur, in ædem, in cubiculum, conclusa vacabis vsitatæ contemplationi, & à corporis sensibus ad cœlestes domos abstracta, vt poteris dolorem hunc grauissimum

perfe-

perferes. Hæc Matri Filius: Mater verò quid Filio respondeset mente cogitationeque tacitâ? Cur me iubes hinc discedere, fili mi? cur domum repetere Matrem iubes, & è conspectu me tuo amouere procul? scis optime summe præpotensque Domine, nullum aliud mihi sacrarium, nullum allium contemplationi locum, nec videri necesse parenti tuæ, quàm ibi, vbi tu es. Nam quomodo à te abstrahar, nisi diuellar protinus à me ipsâ, confecta doloris magnitudine? nihil aliud cogitare, nihil agere, nihil meditari possum, nisi te meum Iesum virgis cæsum, nisi te spinis coronatum; nisi te portantem humeris crucem hanc, nisi deniq; tollendum in crucem. Tu intra mea viscera per nouem menses sedem & domicilium habuisti, cur ergo triduũ hoc non in tuum cœleste pectus includar? non me in tua viscera recipies? non denique pectus & viscera tua tabernaculum & domum parenti tuæ patefacies? si me in tua viscera sanctissima accipias & abdas, tecum cruci affixo subibo crucem; tecum sepulto sepeliar, & in tuum inferar sepulchrum Maria; tecum felle permixtum acetum bibam; tecum adibo pœnam omnem, tecum in cruce denique spirante, extremum efflabo spiritum. Hæc secum tacite loqueretur Maria ad montis vsque Caluariæ fastigium. Non opus est plura testimonia proferre, satis locupletes sunt, & omni fide dignissimi Ioannes & Maria, satis ipse Christus Iesus: Cuius in re suâ propter suam summam sanctimoniam valere debet præclarum hoc & cœleste testimonium, quo conuersus ad mulieres, iussit eas lugere factum, quod manebat filios suos ac nepotes, vt vltimam Hierosolymorum vastitatem. Non illa vera sunt? non euentu consummata vidimus? non captæ Hierosolymæ? non ferro dirutæ? non fame vastatæ? non habitatores partim occisi, partim in seruitutem adducti? non reliqui suis eiecti sedibus vagantur, & errant, per tot annos & sæcula, & errabunt & vagabuntur in omnem sæculorum memoriam? quandiu genus hominum fuerit, & orbis terræ machina steterit, inopes & egentes, nullam sedem, nullum certum domicilium habebunt, miserijs omnibus & ærumnis oppressi, tributis & vectigalibus vexati, in perpetuo dedecore & infamia viuent? Quis exemplo præsenti, quis calamitate Iudæorum miserrima, quis postremo tanti Domini cruce non commouebitur, vt crucem Christi Iesu suis humeris portet ad Regnum in sæculorum æternitatem infinitam cum summo Imperio maiestateque consequendam? O cæcas hominum mentes! O temerarias hominum cogitationes!

O prauitatem peruersitatemque filiorum Adami! Quid agitis? quid cogitatis? siccine perstatis sæculo vos inseruire? siccine mundo nequissimo vos mancipare? siccine dæmoni teterrimo vos dedere nequiter & voluptatibus corporis intemperanter? sic perstabitis, pro congerendis pecunijs, pro auro coaceruando, pro dignitatibus & honoribus perituris, tot suscipere labores, tot absorbere molestias, iugum tam intolerabile perferre vestris humeris, vt duram in hoc sæculo, post huius vitæ discessum, duriorem seruitutem perferatis in perpetuum? Qui Christi iugum deiecerit ab humeris suis & crucem non sustinuerit, & perferendam non decreuerit ad extremum vitæ spiritum, valere iubet Christi Iesu diuitias, valere Beatorum opes, valere gloriam cœlorum, valere denique thesauros omnes, honores dignitatesque sanctorum. Quod quoniam eos, qui sana mente fuerint, facturos mihi non persuadeo, desinant sectatores sæculi iactare voces illas, quas iactant in vulgus, desinant iactare sermones, quos habent in conuenticulis, quos secum taciti conferunt animis ipsis atque cogitationibus, graue iugum esse Christi Iesu, graue nimis & intolerandum; Difficile esse pueris & adolescentibus in hac tenera ætate, in flore istiusmodi iuuentutis, vti iubentur, vim sibi ipsis inferre, remittere nuncium voluptatibus. Ita enim Christus Iesus viam hanc frondibus ac virgultis interclusam, suis cruciatibus reddidit facilem & expeditam. At obijcit mundus nequissimus honores; caro blanda conciliatricula voluptatum illecebras omnes, & lenocinia voluptatum excitat; dæmon insidias parat & intendit laqueos ad perdendum delendumque genus hominum. Non nego: Sed fuge occasiones, comprime motus libidinis, inter bellum Domini Cruce Iesu Christi, meritis suæ passionis, suis cruciatibus acerbissimis, muni mentem his omnibus præsidijs & animum, & omnes fluctus concitatos diuina virtute sedabis. Quod vt facias per Iesu Christi sanguinem profusum, per ignominias & iniurias tanto Regi cœlorum illatas, per crucem denique suis humeris comportatam, iterum atque iterum obsecro. Sic particeps meritorum Christi Iesu, & crucis inuicto robore munitus superatis hostibus, spolijs ac manubijs gloriosis onustus è viuis excedens, in cœlestis aulæ sedes & domicilia sempiterna exultans & triumphans ingredieris.

* * *

De

De Christo Iesu cruci affixo, ex eisdem locis.

PEruenimus tandem, anime mi, ad excelsum montis Caluariæ verticem, & accessimus ad summum salutis & instaurationis humanæ fastigium. Quod vt altius mente cogitationeque perpendas, complectere precor mente Christum Iesum, nudatum iterum & spoliatum suis vestibus, atque ita nudum, frigori expositum, & reliquis illius temporis procellis & tempestatibus maximis, tribus traiectum clauis, manus pedesque transfixum crudelitate Iudæorum hostili, sublatum iam in crucem, interiectum inter duos latrones, totum obductum vulneribus, & mille plagis concisum, sine decore veteri, sine forma pulcherrima pallidum & exhaustum iam, & à tergo, & à fronte multo sanguine in terram vsque profluente, à suis derelictum discipulis, & in Ioannis oculis, & in matris conspectu, quæ dolorem & cruciatus magis auget & amplificat. Latro pendens in cruce deridebat eum, deridebant Iudæi, & multis probris & conuicijs vexabant, vt & se & latrones, qui cum illo cruci fuerant affixi, sua virtute, qua multos alios incolumes reddiderat, supplicio mortis eriperet. Mouere capita multi, deludere, deridere teterrimi, & intentis clamoribus appellare, vt suam & latronum vitam conseruaret, descenderet de cruce, eriperet seipsum ac liberaret, qui multis alijs vitam & incolumitatem dedisset. Ille verò perpeti libenter ac patienter iniurias omnes, probra, contumelias, exhibitum sitienti acetum felle permistum non recusare, latroni probra iacenti nihil respondere, alteri misericordiam suam imploranti polliceri cœlestis aulæ gloriam sempiternam. Orare etiam Patrem Æternum, vt satellitibus, & administris tantæ crudelitatis tanquam inscijs & ignaris sceleris, quo se astringerent, veniam daret: Matrem Ioanni, Ioannem Matri commendare, ac tandem spiritu Æterno Patri commendato animam efflare. Quid aliud expectatis homines? quid maius nostræ libertatis & dignitatis recuperandæ causa Christus Iesus facere potuit, quam in hunc montem deduci velle Caluariæ, quam in crucem tolli, quàm mortem subire tam crudelem & ignominiosam? Magnum fuit factum misericordiæ, Christum dedere se comprehendendum, vinciendumque inimicis; maius perpeti tot indignissimis

modis, probris & iniurijs omnibus se vexari, maximum virgis velle cædi & spinis transfigi caput suum cœleste: quid dicam in Crucem tolli, vt te hominem ingratum, & immemorem beneficiorum in pristinum amissæ gratiæ statum vindicaret? Intuere homo aculeis spinarum cerebrum Christi Iesu perterebratum, fenestras in circuitu patefactas, & ex illis riuos sanguinis vndique manentes: obrutos oculos, pallidam ac deformatam faciem, genas depressas, liuida labia, sublatum pectus, plagas ac vulnera corporis, pedes manusque transfixas, brachia ad vtramque crucis extremitatem extenta, laxata membra, & suis prope sedibus ossa diuulsa, caput demissum, aperta brachia, latus lanceæ diritate patens. Te tanquam bonus pastor sibilis alijs & alijs in suos amplexus inuitat & prouocat: hæc supplicia ostendit Christus Iesus ad tuæ dignitatis recuperationem se pertulisse, & paratus est, mortem iterum ac sæpius, si fuisset opus, tuæ salutis causa crudelissimam perpeti. Quid vis amplius? Quem in crucis ligno pendere vides, considera Filium esse Patris Æterni; Deum summum ac præpotentem opificem & architectum cœlorum, celsitatem aulæ cœlestis, speculum absolutæ sanctimoniæ, maiestatem diuinæ celsitatis, auctorem & principem bonorum omnium. Cum in præsepio vagientem ac plorantem puerum & infantem tenerum ac delicatum inter duo animalia interiectum, spiritus diuini viderunt toto corpore trementem, perferentem frigus & hyemales tempestates hominis forma ac figura præditum, illi cœlestes continuò spiritus delapsi de cœli sedibus altissimis, & in porticum ingressi ruinosam ac malè materiatam, cœlesti concentu totum aera compleuerunt. Quid in hoc præsentitamque luctuoso facerent spectaculo, non hominis solum forma, sed latronis & damnati horrorem aspicientes? cum non in præsepio sed in ligno crucis, non in humili porticu, sed in monte Caluariæ, non plorantem ac vagientem, sed ab omnibus atque adeo ab æterno Patre quasi derelictum, non blanditijs & delicijs Mariæ recreatum, sed conuitijs & probris nefariorum hominum vexatum, non inter duo interiectum animalia, sed inter duos cæde & sanguine mortalium saturatos latrones intuerentur? Ita iacebat in præsepio, vt Mater Filio suauitates verborum, & vsitatas blanditias diceret; ita verò pendebat in cruce, vt nihil nisi clamores, nisi probra in se coniecta Christus audire. Ita in cunis cubabat, vt brachijs & sinu matris nonnunquam demulceretur; ita autem pendebat in cruce

in cruce, vt sitienti Christo omni diritate tetriores homines acetum felle permistum præberent. Ita denique in cunis iacebat, vt pastores per Angelum, Reges per stellã fulgentem ad honores puero tanquam immortali Deo tribuendos, euocarentur; Ita vero pendens aspiciebatur in cruce, vt multi a Deo desertum putarent, & suæ virtutis, suæ diuinitatis, miraculorum, quæ toties cœlesti virtute ediderat in vita maximorum, vim & præstantiam latro sceleratus ad se ex tanti supplicij acerbitate liberandum audacter obiecerit. Vsque eo progressa fuit in nostri generis salute recuperanda tanti Assertoris infinita misericordia. Cuius si quæras, vbi illa pulchritudo vetus? vbi effigies & splendor æterni Patris? vbi diuinæ claritatis magnitudo? vbi in monte Thabor diuinitatis gloria prolata foras, & inspectantibus tribus discipulis illustrior Solis splendore facies áspecta? vbi postremo suæ pulchritudinis & admirandæ potentiæ, maiestatis, & fortitudinis magnitudo? Omnia hæc vnius hominis ex dæmonis faucibus eripienda causa latere voluit, & quasi in tenebris & caligine iacere summus præpotensque cœlorum Dominus. O summum in genus hominum amorem! O charitatem infinitam! O pelagus bonitatis immensum! Quo magis deprimere velle visus es gloriæ tuæ magnitudinem, & inuolucris quasi quibusdam, & tugumentis obducere, eo magis emersit & splenduit hoc ipso mortis opperitæ luctuosæ tempore. Ecce enim velum templi discissum est, terra horrifico motu contremuit, petræ collisæ crepitu fragoreque terrifico, patefacta mortuorum sepulchra, & à mortuis excitati plurimi, Sol ipse è terris ablatus nunquam antea visa tam horribili defectione, cœlum tenebris obductum, & atra caligine circumfusum est. Omnia tandem elementa suum Creatorem Dominumque potentissimum recognoscere, testari maiestatem sui numinis excelsam, lugere mortis atrocitatem, & crudelitatis & impietatis ferinæ genus Iudæorum deterrimum, arguere visa sunt. Quos non iniuriæ factæ toto cruciatuum grauissimorum decursu, non virgarum ictus infixi, non numeras flagellorum inauditus, non hæc carnificina tanta, non sanguis ad columnam profusus, non spinarum Corona capiti crudeliter imposita, non ad cerebrum adacti spinarum aculei, non tot fenestræ patefactæ aculeorum infixorum diritate, non ex cerebro sentibus impressis fontes cruoris largè copioseque manantes, non purpuræ squalor & sordes, non arundo pro sceptri honore tradita,

non ictus inflicti eadem arundine, non tot colaphi, tot sputa, tot iniuriarum inaudita, nunquamque post hominum memoriam crudelitatis genera cogitata satiare potuerunt: quin Crucem in humeris imposuerint, impositam tanto interuallo in Caluariæ vsque montis verticem comportare coegerint, & in illam tanquam improbum & sceleratum impiè nefarieque sustulerint inter duos latrones interiectum. Quæ ille facta nefaria, quæ furta, quæ latrocinia, quas cædes fecerat? qui vos omnibus bonorum copijs locupletauerat, & in deserta solitudine quadraginta annos esca cœlesti aluerat; qui ex Pharaonis dura seruitute eripuerat; qui per mare rubrum fluctibus instar maris ex vtraque parte consistentibus, saluos & incolumes traduxerat, & introduxerat in terram summis delicijs abundantem, lacte ac plurimo melle manantem; qui cum Deus esset immortalis, naturam humanam vestris in sedibus, in Virginis visceribus integerrimis mira sibi societate copulauerat. Quem dum vidistis, dum vobiscũ versatus fuit, ille semper integerrime, sanctissimeque vixerat, & suæ diuinitatis aperta documenta dederat, & signa clarissima: quòd vos præ reliquis hominibus florentes, quòd viribus inuictis præditos, quòd signis cœlestibus illustratos, quòd multis victorijs claros, quòd gentibus ad internecionem exigua sæpe manu deletis, vires vestras nationes plurimæ timuerunt, omnia hæc beneficia fuerunt in vos, maioresque vestros tanti Domini liberalitate collata: omnia suæ cœlestis diuinæque virtutis ad posteritatis memoriam immortalem monumenta magnificentissima. An hæc ignota vobis? non testata virtute tanti Regis fuerunt? Illa latuit naturæ humanæ tegumentis inuoluta diuina virtus? Crudeles, inhumani, belluis & feris immanibus teteriores, non expectatis Messiam? non ex vestrorum Annalium monumentis Assertorem humani generis venturum acceperatis? Non vates vestri tot ante sæculis prædixerunt? non illud tempus apertis & testatis admodum signis adesse iam & præsens esse videtis? nullus est ignorantiæ locus: nulla negandi causa. Responsis diuinorum vatum, & testimoniis luce clarioribus, virtute eiusdem Domini, & præsentia tanti numinis, atque in ipsa comprehensione miraculis palam editis constricti, deuinctique tenemini, ne possitis inficias ire, sed cogamini confiteri palam inuiti reluctantesque. Atque illa mansuetudo ipsius Agni, tanta benignitas, & misericordia, tam inuicta patientiæ magnitudo, tam plane cœlestis ac diuina virtus,

virtus, conuictos vos crudelitatis, inhumanitatis, perfidiæ, & impietatis execrandæ testatur. In exitu verò tragœdiæ luctuosissimæ, in vltimo iam actu pleno mœroris ac tristitiæ, quid lapidum & saxorum crepitus? quid velum in duas diuisum partes? quid sepulchra mortuorum patefacta? quid in media diei claritate repentina Solis defectio, & orbi terrarum vniuerso offusæ tenebræ testatæ fuerunt, nisi vestrorum scelerum immanitatem, & tanti Messiæ dignitatem excelsam & diuinitatis cœlestem, & omni cultu religioneque venerandam maiestatem? Sed hæc de Iudæorum prauitate pro breuitate temporis. Quid verò dicemus de nefarijs & sceleratis aliquot Christianis, qui sic viuunt ac si Christum non haberent auctorem principemque suæ salutis? ac si Fidem illius sanctissimam, mandataque diuina non tenerent? quis suis sceleribus & flagitijs in crucem quotidie tollunt Assertorem tantum, atque illius manus pedesque diuinos traijciunt millies diritate clauorum? qui in sanctissimum latus hastam omni vi contentioneque brachiorum conijciunt & intorquent? siccine homines isti prandia faciant lautissima, concelebrent conuiuia magnificentissima, cibis omnibus se inferciant, & vina veterrima suauissimaque bibant, cùm tibi Christe Iesu sitienti, in tantis angustijs & cruciatibus mortis acerbissimis felle permistum acetum præbuerint Iudæi? Oblectent ijdem sese lepore & suauitate verborum conditis sermonibus parasitorum, detrahant de honore bonorum & splendidorum hominum; immuniant famam & opinionem aliorum partam, periuria vsurpent, probra & maledicta conijciant in omnes, verbis sese efferant, & omni iactatione superbissima, cùm Iudæi crebro motu corporis frequenti iactatione capitis, omni speculatione deformi vexent & insectentur verbis petulantissimis Assertorem generis hominum? siccine lectos sterni faciant mollissimos, vestitum & cultum corporis pretiosum, domum amplam & ornatam, lauta magnificaque supellectilia quærant, cum Christus in cruce pendeat nudus & spoliatus vestibus, frigori sæuienti ventisque flantibus expositus multò sæuioribus? siccine illi appetant honores, sitiant dignitates huiusce sæculi, cum Iesus ipse tanto cum probro ac dedecore sublatus in crucem aspiciatur? O crux sanctissima, domus Dei Immortalis, ianua cœli, terra omnibus bonorum copijs affluens, perfugium salutis & receptaculum tutissimum!

Tu es arbor illa vitæ fructuoſa ac fœcunda, fructibus vberrimis ac præſtantiſſimis æternæ vitæ onuſta: tu ſcala illa Iacob terram cum Empyrea ſede coniungens, per quam diuini ſpiritus in terrarum ſedes deſcèndunt, homines in cœlorum domicilia conſcendunt: tu es illa petra, quæ Virga Moyſis percuſſa vim ingentem aquarum profudit ad multitudinis ſitim explendam. Tu es illa petra Patriarchæ Iacob, oleo perfuſa, & in celſiorem ſublata locum, pignus & memoria fœderis & amicitiæ initæ ſempiterna; tu denique botrus à terra melle lacteque fluenti delatus, calcatus & expreſſus in torculari Crucis ad ſalutem hominum & fœlicitatem conſequendam. Cur cultores Chriſtianæ Religionis ad te non confugiunt? Cur in ſuis miſerijs & ærumnis tuam opem non implorant? In te, in te Chriſti Ieſu oculos conijciant, te medicum ſuum & paſtorem, te Regem & Dominum præpotentem, te ſuum vindicem & aſſertorem pendentem de crucè cùm videant, te quærant, te obſecrent & imitentur, te velint & vnicè diligant, nihil præter Crucem, præter Chriſtum Cruci affixum verum ac ſolidum intelligentes. Per Crucem tuam ſanctiſſimam, per manus & pedes clauorum diritate transfixos, per latus haſta terrifica traiectum, per mortem denique tanta cum alacritate pro genere hominum oppetitam, fac vt Crucifixi Ieſu virtutis ac donorum participes in cœleſtem Beatorum aulam veris ac ſempiternis bonis in perpetuum redundaturi conſcendant.

De lamentatione Virginis propè Crucem, ex ſuperioris Exercitationis præceptionibus.

CVm Virgo Maria Corpus Chriſti Ieſu ſanctiſſimum iam ablatum de Cruce ſumpſiſſet in brachia, & in ſinu gremioque ſuo collocaſſet, pro puluino brachium capiti diuino ſubijciens ſiniſtrum, quantum doloris acceperit, quantum lacrymarum profuderit, dicto profectò eſt incredibile: nam primum oculos illos collacrymantes in os & corpus Filij ſui conijcere, defixis & ſtupentibus oculis intueri, reſpicere, contemplari, mox faciem ſuam in os vultumque filij amantiſſimi deijcere, & filij ſanguine os cruentare ſuum, lachrymis faciem ſpargere Chriſti Ieſu cruentatam, & inter ſpinas illas, & aculeos acriter vulnerantes faciem verſare ſuam, oſculari ſæpè, ac ſæpius, nec auelli poſſe magnitudine doloris infiniti ab ore vultuque

vultuque filij sui amantissimi videbatur. Cùm verò paululum sustulit caput, & os suum, & oculos in faciem filij diuinam coniecit. cum caput illud spinarum aculeis, tot ex omni parte patentibus fenestris perterebratum, deformatam faciem, & sputis respersam plurimis, labia leporis & suauitatis plenissima, fœdata adeo, liuentiaque, manus illas clauis traiectas, pectus patens & apertum, pedes perfossos, totum corpus mille plagis ac vulneribus concisum aspiceret, & proloqui non posset, præ dolore, præ sensu maximo acerbissimoque, quid verborum illam tacito secum animo fecisse coniiciemus? cælestes ac diuini spiritus flete cum Virgine sanctissima, flete sedes cælorum celsissimæ, flete orbes globique cœlestes, quæque toto Mundi ambitu continemini, fletum & lacrymas Mariæ comitamini. Complectitur Mater corpus filij discerptum ac dilaniatum, acriter vehementerque constrictum pectori suo admouet, & loqui secum incipit animo menteque cælesti. Estne hic filius ille Nazarenus, filius meus amantissimus Iesus, quem interuentu spiritus diuini concepi, quem tanto gaudio & voluptate edidi in hanc lucem, cuius natalitia cælestes spiritus diuinis cantibus concelebrarũt? Vbi speculum pulchritudinis eximiæ? vbi splendor oculorum? vbi claritas oris diuini? vbi suauitas & dulcedo sermonis? vbi conformatio corporis tanta lineamentorum compositione decorata? nihil voces meæ, nihil taciti clamores valent? mutusne & elinguis es? oculi lucem amiserunt iucundissimam? non modò vetus dignitas non est, sed summa apparet deformitas, vita extincta, lux obscurata, pulchritudo deformata cernitur. Quæ illæ manus, quæ tantopere faciem & os cæleste deformarunt? quam manibus meis coronam capiti spinarum impositam attrecto? quod intueor vulnus in tuo latere sanctissimo factum? O summum Dei sacerdotem! quæ meis oculis in tuo corpore intueor impressa insignia? quis maculis aspersit & notauit fœdissimis speculum, & pulchritudinem cæli clarissimam? hinc sunt oculi Solis splendore clariores? hæne manus, quibus à mortuis excitabantur homines? hocne os illud cœleste, vnde quatuor flumina paradisi profluebant? fili mi, dulcedo mea, ex me nate, caro & sanguis Mariæ, vnde hæc tanta tamque vehemens concitata tempestas? qui fluctus ac procellæ, vim in te suam incitatam contulerunt? fili mi, Christe Iesu, quid mihi fiet in posterum, quid Matri Mariæ sine te? quonam deinceps ibo? Quis opem & auxilium feret? cùm viri, cùm Mulieres Mariam adeant, vt à Filio

suo opem & auxilium in suis miserijs & periculis impetrent, vt tua virtute cœci lucem oculorum, claudi incessum, muti sermonem, & alijs membris quibuscunque capti liberam solutamque functionem recuperent, quodnam illis responsum largiar? mortuum iam, & inimicorum crudelitate peremptum, parentem generis hominum, perfugium & anchoram tutissimam, solatium & leuamentum afflictorum vnicum respondebo? Fili mi, Iesu mitissime, requies antea, suauitas & iucunditas Mariæ, modò gladius acerrimus, & telum doloris maximum, quidnam obsecro mali fecisti? quidnam sceleris admisisti, cur Iudæi te sustulerint in crucem ignominiosam? quænam causa mortis tam crudeliter allatæ? hæcne merces, hoc præmium virtuti persoluitur? sic homines grati sunt ac memores beneficiorum acceptorum? vsque eò procedere potuit peruersitas & nequitia Mortalium? vsque eo bonitas etiam progredi, misericordiaque Dei immortalis infinita? tantopere maiestas diuini numinis peccati prauitatem odit & execratur? tanta est seueritas, tam grauis ac vehemens vindicta diuinæ Iustitiæ? tanti denique Deus immortalis salutem hominum & vitam immortalem facit? O suauissime iucundissimeque Iesu, te filium, te patrem, te sponsum, te Magistrum, te socium & comitem, te meum solatium, meum leuamentum, dulcedinem, suauitatem, ac requiem habebam: modo patre, sponso, præceptore, socio, iucunditate, suauitate, delicijs meis, requie, & bonis omnibus orbata sum, te mihi sublato Iesu sanctissimo, mitissimoque. Non iam videbo Iesum meum ingredientem domum meam, fessum, & defatigatum ex itineribus: non amplius abstergam faciem tuam vultumque diuinum, sudore manantem plurimo, non ardorem Solis patientem: non perferentem molestias itinerum & asperitates maximas reficiam ac recreabo: non te discumbentem mensæ cum Maria, & cibum manibus tuis sanctissimis capientem, & reficientem animum meum præsentia tui numinis aspiciam. Extincta iam est Mariæ gloria, iucunditas & lætitia Mariæ sublata abijt & excessit: hinc mœror, hinc luctus, hinc solitudo, hinc lamenta Mariæ incipiunt. Non loqueris verbum vllum mi Iesu? nullum verbum parenti tuæ facis, Agne mitissime? O diuinum os ac cœleste, cuius suauitate tot hominum millia à mœrore ad lætitiam traducta fuerunt! Cuius virtute tot muti & elingues loquuti sunt, cur ita siles & obmutescis, neque matri tuæ vno saltem verbo responsum largiris? cur vel legatum aliquod

aliquod ad animi mei consolationem, & ad tanti saltem doloris leuamentum non relinquis? tua venia facultateque concessa capiam legatum istiusmodi: coronam hanc crudelissimis sentibus in circuitu refertissimam, hanc hastam sanguine tuo stillantem iure hæreditario accipiam, has gemmas & margaritas pretiosas in animo reconditas & abstrusas seruabo: in visceribus meis inhærebunt claui tam acuti, in medullis & præcordijs hærebunt infixi spinarum acriter pungentes aculei, tuæ virgæ, tua crux sanctissima. Hanc ego hæreditatem opimam & præclaram, hanc bonorum partem præcipuam, quæ hæres sum, quæ iure ac legibus in filij mei bona debeo succedere deligam, & per omne vitæ meæ tempus conseruabo. Quàm breues sunt voluptates & gaudia huiusce sæculi! quam grauis & acerba doloris magnitudo! quem dolorem affert post secundam fortunam flatus aduersus! O Bethleem & Hierosolymæ, quàm longè alij fuerunt & dissimiles admodum dies, quos in vtraque sede, mœstos ac lætos, tristes & iucundos egi! illa nox Natalitiorum filij mei, quàm plena iucunditatis ac lætitiæ! dies hæc quantum mœroris & acerbissimi luctus affert? quantis illa nocte suauitatibus & iucunditatibus cœli, quantis opibus ac diuitijs cœlestibus abundaui! in quanto nunc mœrore ac dolore sum! quibus anxietatibus, & angustijs conflictata! quam inops & rerum omnium egens! O paranymphe cœlestis! O diuine Gabriel, vbi salutationis antiquæ laudes amplissimæ? vbi cumulus ornamentorum? vbi tantus honos, & immortalis gloria tributa? Non immeritò aspexisti turbari Mariam, & expectare quorsum euaderet tantæ legationis gloriosa celebritas, & diuina prædicatio. Laudes enim & præconia tanta consequi debebat doloris magnitudo & crux acerbissima. Non afficit sui studiosos, & cultores sui nominis maximos suis donis ac muneribus maximis Deus immortalis, nisi expectans mutuam cœlestis gratiæ virtutisque impertitæ, vicissitudinem plurimam: nunquam honorem oneris expertem, neque principatum difficultatibus vacare maximis, neque gratiam labore liberam ac solutam esse Maiestas diuina voluit: id temporis me gratia cælesti plenam appellasti; modo doloris acerbitate magnitudineque premor: id temporis fœlicem ac beatam præ reliquis dixisti mulieribus; modo præ cunctis anxiam afflictamque vides: id temporis Deum ipsum nunciasti cum Maria esse, mecumque commorari sede ac domicilio ab infinita sæculorum æternitate

nitate delecto suæ maiestatis, modò mecum præsens est, & adest, sed mortuus, & vt aspicio, crudelissima morte peremptus. O maxime generis humani vindex & Assertor benignissime, commeruine istud mali, quod tantum edito te susceptóque in hanc lucem gaudium & voluptatem accepi? in culpane fuit illa lætitia incredibilis, qui tibi lac sugenti, & vberibus maternis inhianti mammas in os diuinum inferebam? Errauine fortasse, cum in tuis oculis, in tuo ore vultuque acquiescebam, neque à facie cœlesti oculos deiiciebam vnquam? cum te præsentem viderem? cùm tuum sermonem audirem? cùm tota ex ore tuo cœlesti diuinoque penderem, neque possem tantæ suauitatis, tantæ iucunditatis magnitudine meum vnquam explere satis animum? Peccauine, & contra tuam diuinam voluntatem veni, quæ carum adeò, quæ tam eximium semper, quæ te meam voluptatem, quæ meas maximas delicias & amores habuerim, duxerimque semper? O Pater Æterne! O pie misericorsque Deus valde humani generis amans, & grauis ac vehemens in Filium! Tu nosti optimè fluctus & tempestates animi mei vehementissimas, tu testari potes toties Mariam mortem oppetijsse crudelissimam, quoties filius Christus Iesus virgas, quoties vulnera plagasque grauissimas suo corpore excepit. Sed adhuc præ cunctis mulieribus vexata conflictaque grauissime, pro tanto dolore, pro tantis acerbitatibus, & pro cruciatibus huiusmodi gratias tibi immortales ago. Id mihi satis est, te velle sempiterne Deus, vt ego velim & appetam, & deposcam, dummodo tibi collibitum fuerit mucronem in viscera libens ac lætans infigam, proque beneficijs & pro doloribus, pro rebus secundis & aduersis laudem & honorem maiestati tuæ cœlesti tribuam. Cœlestes spiritus numen tuum eximijs laudibus efferant; his lacrymis meis maiestatem tuam extollam. Sed obsecro te Pater Æterne, si tuæ bonitati collibitum fuerit tres & triginta continuos annos laborum & acerbitatum mearum plenissimos recorderis: his contentus esse velis, quum totos annos doloribus & cruciatibus acerbissimis nunquam vacuam me quidem egisse, tu testis es optimus. Ab illo puncto temporis cum calicem harum acerbitatum Simeon mihi prædixit in templo medijs meis lætitijs ac iucunditatibus, semper interuenit huiusce diei memoria, semper illius recordatio abstulit gaudium, & crebris incursionibus viscera Mariæ perculit in præcordijs inhærens acerrimè. Certò scio prouidentia singulari, maximoque tui nominis consilio constitutum

stitutum istud ac deliberatum, vt particeps essem & conscia tanti mysterij, quamque filius ab illo puncto temporis cum conceptus fuit in vtero meo, cogitatione complexus fuit, & ante oculos crucem habuit, vt mater etiam animo suo complecteretur, & in præcordijs fixam habere nunquam desineret: sed si diuinæ tuæ maiestati collibitum fuerit, statue iam tandem modum hisce laboribus & cruciatibus & acerbitatibus meis, vt cum filio meo moriar mater & sepeliar, nec ab illo diuellar in morte, quem viuens in oculis & in animo gessi semper, atque adeo in præcordijs infixum & inhærentem nunquam habere desij. O mors cur adeo crudelis, vt ab illo me abstrahas, in cuius vita consistebat mea? Interdum crudelior videris in conseruanda, quam in auferenda vita. Quam benigna, ac misericors esses, si de medio vtrumque abstulisses? nunc crudelis es in auferendo filio, crudelis etiam in matris incolumitate seruanda. Hæc secum tacite Virgo loqueretur, à cuius luctu & lacrymis Ioannes & Magdalena non abstinerent. Ioannes sic loqueretur complexus corpus præceptoris sui. O præceptor optime, & summe præpotensque Domine, quis me disciplina cœlesti, & arcanis diuinis imbuet? ad quem dubitationes meas & quæstiones deferam in posterum? in cuius brachijs complexuque acquiescam? quis me participem diuinarum rerum faciet? quæ hæc tam subita repentinaque conuersio? Nocte cœnæ cœlestis cum discipulis concelebratæ recondita & abstrusa cœli mysteria discebam, in complexu tuo suauissimum somnum capiens, & in brachijs tanquam in puluinis mollissimis acquiescens, modo gratiam referre videor te ipsum in meis mortuum, & acerbissima morte confectum sustinens. Hæccine facies illa diuina, quam in monte Thabor immortalis gloriæ splendore circumfusam aspexi? hæccine facies Solis splendore clarior & illustrior? hoccine corpus, quod radijs omni luce clarioribus & illustrioribus in montis illius summo vertice micabat, & splendebat diuinitatis claritate cœlesti? lugebat etiam & flebat acerbissimè Magdalena, & pedes amplectens & constringens Assertoris Iesu clamabat. O lumen oculorum meorum! O remedium vnicum, & medicina salutis meæ! si me pondere peccatorum oppressam, si grauitate scelerum ac flagitiorum conflictatam meorum me aspexero, quem adibo? cuius opem & auxilium implorabo? quis vulnera, quis plagas meas sua virtute sanabit? quis opitulabitur mihi Magdalenæ? quis meas aget partes, & ex Pharisæi ore ac sermone

mone defendet? quos ego pedes aspexi, quos splendere ac nitere vidi, cùm ad plantas prouoluta supplex & lachrymans veniam petebam scelerum meorum, cùm rigabam, cùm perfundebam lachrymis, cum capillis meis extergebam pedes tuos sanctissimos, cùm illis acquiescebam, cùm osculabar, cùm debita demissione colebam, cùm in illis medicinam & leuamentum inueni, quos & quam longè alios, atque modo clauis transfixos, adeo deformatos, & sanguine manantes video! O lux ac vita mei animi! Egone te dicar amare? te vita mea cariorem habere? quum videam te mortuum non disrumpar, diuellarque dolore? In hunc modum flebat & lamentabatur omnis ille cœtus, & corona sanctissima lachrymarum largo flumine spargens corpus Christi Iesu sanctissimum, quod syndone inuolutum, & in feretrum impositum, in sepulchrum, in quod antea nemo fuerat illatus, efferunt omnes, & honore sepulchri recentis afficiunt. Hic sepulchrum saxo fuit obductum, sed cor Virginis obscura mœroris caligine.

De solitudine Virginis Mariæ, ex locis superiorum exercitationum.

FErreus equidem erit ille & omni diritate ferior, qui solitudinem Virginis non sentiat, & dolere non studeat totum hoc triduum sanctissimæ Matris orbitatem, quam videre videor conclusam in cubiculo, & in remotiore quodam angulo latentem & abditam, fenestris ac foribus occlusis in luctu ac mœrore iacentem, nec quidquam esse quod illam consolari queat, mortuo & è viuis crudeliter ablato Christo Iesu carissimo suo filio. Quid enim agat illa nisi flere, nisi gemere, nisi lamentari, quæ tantum boni amiserat, quæ tantum ac tam inclytum filium, nulla sua culpa, nullo scelere ac peccato, sed bonitate potiùs, & incredibili virtute, omnique sanctitatis laude cumulatum, ipsum auctorem virtutis, & principem innocentiæ, tam crudeliter tractatum, tam indignissimis modis vexatum, omni diritate confectum & vita spoliatum videat. Repetebat memoria pulchritudinem filij veterem, dignitatem oris & lineamentorum omnium conformationem, illam antiquam grauitatem tanta comitate coniunctã, tantum in ore leporem, tantam in sermone suauitatem, omni melle dulciorem, virtutem & sanctitatem absolutam, magnitudinem & præstantiam miraculorum, & illam diuinitatem cum natura humana

tam

tam admirabili societate coniunctam. Redigebat in memoriam legationem Gabrielis & nuntium ab æterno sibi Patre missum, tot & tam innumerabiles laudes, tantum cumulum virtutum maximarum, fœlicitatem & diuinitus adiunctam fortunam Filij Dei immortalis in vtero concepti interuentu spiritus diuini, nulla filiæ Virginis labe, nec accepta offensione minima. Recordabatur natalitia Christi Iesu; veniebant in mentem cantus diuinorum spirituum; cultum & adorationem tanta cum demissione tributam ab pastoribus, & illum ex remotissimis orbis terræ partibus aduentum Regum Magorum, cum nominis immortali gloria sibi comparatam deni que præstantiam in genus Iudæorum, quæ mens cogitare posset, perpendebat & contemplabatur: singula Virgo meditabatur, & conferebat superiora cum præsentibus, natalitia cum morte filij, honorem cum ignominia, laudes & honores cum probris & contumelijs, dignitatem cœlestem Christi Iesu cum indignitate crudelitateque Iudæorum, beneficia cum maleficijs hostilibus, tantam pulchritudinem cum tanti insigni deformitate, veterem formam & spectatam figuram, cum deformata, fœdataque corporis & oris præstantia, denique mansuetudinem tanti Agni, cùm impietate feritateque Solymorum, robur & magnitudinem patientiæ cum comprehensione, cum virgis, cum probris omnibus & allata morte crudelissima. Hæc omnia quoniam proloqui non posset, præ sensu, præ dolore max mo secum sic agitaret, versaretque animo, vt se ipsam modo, sæpe filium, inimicos aliquando, interdum Patrem Æternum alloqueretur; Obtestaretur cælum, imploraret diuinos spiritus, & hanc vniuersam molem & machinam in suos luctus & lacrymas adduceret. Cur illa tuorum natalitiorum gaudia in mœrorem essent luctumque conuersa? cur cantus diuinorum spirituum in dolorem & lacrymas mutati? vbi, diceret, laudes Gabrielis? vbi lætitia nuncij allati? vbi fœlicitas fructus cœlestis? siccine Dominus mecum est, quem non viuum, sed mortuum & sepulturæ mandatum video? me præ cunctis mulieribus fœlicem ac fortunatam Gabriel prædicauit, quam nunc mœstam adeo & in luctu lachrymisque iacere necessarium est, magis vexatam, magis conflictatam quàm omnes, quotquot casibus & ærumnis acerbissimis in orbe terrarum vniuerso premuntur conflictanturque miseræ calamitosæque mulieres. Quid commeruisti fili, qui sanctitas es & innocentia, virtus absoluta, perfectaque gloria Beatorum,

torum, lætitia diuinorum spirituum, exemplar consummatæ perfectionis, speculum pulchritudinis immensæ, fons perennis & inexhaustus sapientiæ, effigies & splendor Patris Æterni, Deus summus & immortalis, opifex & architectus cælorum, potentissimus Regum & Imperatorum huius sæculi maximorum Dominus? itane sanctitas supplicijs nequitiæ, innocentia pœnis facinorosorum afficitur? Virtus æque atque vitium & scelus mulctabitur? gloria pro dedecore & ignominia ducetur? lætitia in mœrore & luctu, in sordibus & squalore iacebit? exemplar virtutis absolutæ feret latronis & heluonis, & scelerati dedecus & ignominiam? speculum pulchritudinis maculis & notis omnibus turpitudinis aspergetur? sapientia feret pretium stultitiæ, imago diuini numinis maculabitur, speculum pulchritudinis notabitur labe detestandæ fœditatis? Deus ipse virgis cædetur, & spinis coronabitur, atque adeo vim & potentiam sui numinis occultabit, vt infirmitas habeatur, & imbecillitas summa? quas ego virgarum notas in tergo sanctissimo, quas plagas & vulnera grauissima vidi? Quam præcipue in medio tergo plagam luculentam disruptis discerptisque omnino carnibus tuis integerrimis? Cum crucem humeris comportabas, non fune de collo pendente constricto corpore procedebas spinarum aculeis acerrime transfixus? Quæ illa Regis præpotentis insignia? non auro gemmisque micantibus diadema fulgebat in capite, sed sentes & spinæ terrificæ eminebant: non torquis collum circumdabat pretiosa, sed funis asperrimus crassissimusque: non nitor corporis & ornatus Regiam præferabat maiestatem, sed deformis & contempta purpura fœdabat, dedecorabatque corpus tuum: non fasces Regiæ Imperatoriæque maiestatis præferebantur, sed damnati & ad mortem ignominiosam deducti: non pompa & apparatus Regius ornabat suam celsitatem, sed tumultus & strepitus satellitum mortem & ignominiam prædicantium: non ad arcem, non ad solium, sed ad mortem, ad patibulum deducebaris: non vlla misericordia, non benignitate, quæ damnatorum pœnam aliqua ex parte leuare videtur, sed inaudita crudelitate, ferinaque immanitate sudans & anhelans, cum pondere Crucis grauissimo, & voce præconis ignominiæ dedecorisque plenissima. Cùm verò in crucem sublatus fuisti, quam inimici non exercuerunt crudelitatem? quod impietatis genus non exprompserunt? cum impetu magno, terrificoque fragore, crucem, cui iam affixus eras in foramen deiecerunt:

sunt imum hostes immanissimi. Atque id temporis contremefieri membra totius corporis sanctissima, partes discerpi dilacerarique magis necessarium erat. Mitto felle mistum acetum, quod ad sitim explendam satellites crudelitatis porrexerunt. An oculos illos obrutos, pallidam faciem, os deformatum, sublatum pectus, corpus nudatum, expositum frigori flatibusque ventorum sine summo dolore recordari possumus? Nunc in meum latus extorqueri visa est, & pectus traiicere ac vulnerare cor Virginis hasta vi summa contentioneque immissa brachiorum. Nunc mortuus & sepulturæ mandatus in meis hæres præcordijs ac visceribus Iesu sanctissime, tuas virgas, tuas spinas, tuam Crucem, tuam mortem perpetior: nec quid agam scio, dum delicias meas, & amores, vitam & suauitatem, tantam virtutem & sanctimoniam, tantam pulchritudinem & splendorem, sapientiam Patris, & gloriam cœlestis aulæ Christum Iesum à me ipsa video abstractum crudelissimeque diuulsum, atque adeo vita per tantam impietatem orbatum. Si parentes, quæ filios aliqua virtute præditos amiserunt, quamquam cum honore sepultos videant, seipsas continere non possunt, quin lacrymas effundant acerbissimas, & in mœrore & sordibus iaceant multos dies luctu ac lacrymis propè confectæ: quæ filium interuentu Spiritus diuini conceptum & nulla labecula virginitatis editum in hanc lucem, filium Patris Æterni, Deum ipsum & opificem cœlorum amisi, quo sensu, quo dolore afficiar? Vos petræ saxaque durissima, horrendo discissa fragore è vestris omnino fuistis euulsa sedibus: vos sepulchra mortuorum testamini, quæ patefacta è sinu complexuque vestro multorum corpora emisistis in hanc auram vitalem: tu denique testare fulgentissima diei lampas Sol splendidissime, qui tantam facinoris immanitatem execrans offudisti tenebras orbi terrarum vniuerso, ablata de medio diei luce clarissima: & non mœroris caligine ac tenebris obscurissimis obducetur animus Mariæ, cum mutæ res, lapides ipsi expertes rationis, cuncta quæ creata sunt, lugeant & fleant, quo modo & qua ratione possunt creatorem suum? Quantum lacrymarum effuderit Ioannes Euangelista aspectu præceptoris mortui, qui memoria repetere potuerit arcana cœlestia in sinu complexuque præceptoris accepta, quot diuinitatis Christi Iesu in genus hominum merita commemorarit ad augendum amplificandumque suum dolorem, vos ipsi, Auditores, cogitate. Non obliuiscamini Magdalenæ in Christum Iesum

amorem ardentem & inflammatum, in hunc Dominum charitatem accensam & flagrantem, quam non modo ad Domini pedes iacentem & collacrymantem, petentem veniam peccatorum in suam gratiam Christus Iesus accepit, sed pastu diuinæ meditationis delicijs & iucunditatibus Beatorum mirificè recreauit, atque ad eam, quam ex sacris litteris accepimus, absolutæ sanctitatis amplitudinem euexit. In quanto illa mœrore ac luctu iacuerit, monumenta Patrum grauissimorum testatum posteritati reliquerunt. Cuius si dolor inconsolabilis videbatur, si mœrebat & angebatur incredibiliter Ioannes Euangelista, si visus fuit elementorum sensus apertè cunctorum, & Solis repentina defectione mors Domini generi mortalium denunciata fuit vniuerso, si parentes filiorum mortem ita dolent & lamentantur optimorum, quæ vnicè diligebat, Christum Iesum, quæ conscia tot mysteriorum, conscia diuinitatis, conscia virtutis diuinæ, quæ præ cunctis mulieribus tantis donis ac muneribus diuinis affecta fuerat, quæ tantam scientiam & notitiam habuerat, & omnium fuerat mansuetissima, mitissimaque mulierum secundum filium suum omnes virtute sanctitateque excellebat, ab Æterno Patre in Matris filij sui dignitatem ab infinita sæculorum æternitate delecta, & filium & parentem, & sponsum, & fontem bonorum omnium Christum Iesum recognouerit, quo mœrore, quo dolore, quo postremo sensu acerbissimo ob filij tanti mortem crudelissimam afficeretur? O belluam efferam! O feram immanem! O monstrum dirum & execrabile peccatum! In quas angustias duo hæc lumina cœlorum matrem & filium adduxisti? Tu peccator post plagas, post vulnera Christo IESV facta, post tot iniurias & contumelias tanto Domino impositas, post virgarum diritatem, post spineam coronam, post crucem & mortem filio Mariæ allatam, Mariam Virginem sanctissimam & Matrem Christi Iesu dignissimam in tantum mœrorem & luctum attulisti: tu flagris, tu spinarum aculeis cor & viscera Mariæ sauciasti: tu hasta cor eiusdem Virginis traiecisti: tu postremo morte crudelissima Virginem confecisses, nisi ad humani generis salutem, ad Ecclesiæ nascentis vtilitatem dono ac munere diuino Pater Æternus sua cœlesti prouidentia conseruasset. Si te non mouerunt adhuc vulnera filij sui, si non commouerunt cruciatus & acerbissima supplicia, si virgæ, si spinæ nihil adhuc apud te valuerunt, si mors oppetita pro salute tua

te tua cor ferreum & ex adamante factum non flexit ad pietatem, vt tui ipsius, vt animi tui miserearis, ne tuas cæcus ac præceps in exitium tuum, nec te præcipitem agas in inferorum regiones, obsecro, matrem hanc intuere, respice mœrorem & luctum, respice lacrymas illius acerbissimas, respice præcordia Virginis Mariæ doloris magnitudine perfossa, respice Reginam cœlorum, ianuam paradisi, imperatricem diuinorum spirituum, tui causa, tuis sceleribus in filium admissis in tanto luctu ac mœrore iacentem. Per luctum Virginis, per cruciatus acerbissimos, per lacrymas, per solitudinem tantæ Reginæ peccare desine in posterum: & cum illa luge mortuum & sepultum Christum Iesum. Ille qui pius est & benignus precibus tantæ Virginis animum durum ac ferreum cera ipsa molliorem ac leniorem reddet.

In eum qui alapam inflixit in Annæ Pontificis ade, ex superiorum Exercitationum Locis.

ARdet animus, nec se continere potest, Audacissime homo, quin facinoris tui audaciam ostendam paucissimis saltem verbis. Et quanquam audaciæ magnitudinem intolerandam dignè satis non ostendero, factum tamen audax & sceleratissimum proferam. Cerno enim mentis oculis Christum Iesum in Annæ domo luporum immanissimorum multitudine circumuentum: Dominum tantum accusant hostes, & arguunt seditionis, quæ ab auctore innocentiæ procul abest; & constrictum vinculis acerrimis tenent Agnum mitissimum. Annæ percontationem audientem & ad vestram accusationem iniquam & sceleratam nihil verbi facientem, respondentem duntaxat ad eam, vt de sermone, de verbis, qui præsentes fuerant, percontarentur. Ostendebat autem se nihil occultè, palam autem omnia & in templo colloquutum fuisse, quo multitudo Iudæorum omnis ad illum audiendum magno sæpè concursu confluxerat. Vix verbum hoc ex ore Christi Iesu exierat, cum proiecta & effrænata audacia minister vnus ex sacrilegorum hominum turba brachium intendens, manum apertam sustulit, & quanta vi potuit (vt fragore multo personaret palatium) Assertori Iesu colaphum impegit, quinque digitos in illa cœlesti diuinaque facie relinquens expressos. Rubere statim os Assertoris, videri

notæ ſignaque ictus vehementer infixi, notata facies quinque digitorum numero inſigniter inuſta roſas ſpirare flagrantes, neque Agnus mitiſſimus ſe commouere. Cùm miniſter argueret illum inurbanitatis, & obiiceret honorem & dignitatem Pontificis ſuo reſponſo violatam, nullum aliud Ieſus proloqui verbum viſus eſt, ſed iubere quærere de miniſtro duntaxat, quinam crimen & culpam teſtaretur, proferret in publicum: ſi nihil meruiſſet, cur ita cæderet? iſtud eſt primordium luctuoſæ Chriſti Ieſu tragædiæ: ab hoc audaciſſimo ſceleratiſſimoque miniſtro factum initium inuadendi in os & in faciem Aſſertoris Ieſu. En faciem illam omni venuſtate pulchriorem deformatam inflicti colaphi crudelitate, imaginem pulchritudinis ictus vehementiſſimi contentione perturbatam, ſplendorem Solis radijs illuſtriorem digitis audaciſſimi hominis turpiter obſcuratum, exemplar Patris Æterni manus iſtius audaciſſimæ turpitudine fœdatum. En ſpeculum Mariæ cryſtallino fulgore clarius, fœditate ſpurciſſimæ dextræ inquinatum. Non hic rubor ille naturalis, omni rubore clarior & illuſtrior, roſarum pulchritudinem obſcurans, non forma cœleſti ruboreque diuino ſplendens, ſed prauitate mortalium notis inuſtis ad dedecus & ignominiam maximam. Quòd ſi repetere memoria volueris tanti Domini pulchritudinem, & eximiam illuſtremque dignitatem, formam figuramque ſpectatam, vincentem omnium pulchritudinem, & ſplendorem obſcurantem virorum; conſidera fontem eſſe pulchritudinis eximiæ, ſpeculum cœleſtis diuinæque claritatis, interuentu ſpiritus diuini in vtero Virginis Mariæ conceptum, & illius decor illuſtris, dignitas inſignis, conformatio miranda, denique cœleſtis claritas & ſplendor, dotes omnes & lumina confeſtim apparebunt. Interim quomodo mortales ex rerum pulcherrimarum aſpectu conſequi poſſunt huiuſce Domini pulchritudinis diuinæ particulam aliquam. Complectamur illum mentis oculis illa tranquillitate frontis, ſplendore oculorum, dignitate oris, ſuauitate ſermonis, compoſitione corporis, conformatione lineamentorum & inceſſu, in ſtatu, in motu, ſingulari grauitate, auctoritate cœleſti, dignitate diuina, vt nihil oculis hominum neque cogitatione poſſit obſeruari ex omni parte præfectius, neque quidquam magis abſolutum reperiatur vnquam in aula cœleſti, cuius pulchritudo venuſtatem & aſpectum cœli, terræ, omnis generis mortalium obſcurat, à te ſacr lege miniſter, homo nefarie, violatus eſt & ictu cola-
phi

phi percussus. Age quem percusseris non animaduertisti? in quem irrueris audacia tam effrenata non vidisti? cedo causam, quam afferes impudentiæ tuæ, & furoris rationem? Tu imprimis vnus ex præsentibus, primus ex tanto sceleratorum grege, tu princeps & auctor inuadendi: à te cæteri, qui postea violarunt IESVM, qui in caput illius, qui in capillos, qui in faciem irruerunt, occasionem ad suscipiendum tam immane facinus arripuerunt. Te præeuntem quasi Antesignanum sceleris, Principem tantæ audaciæ consequuti fuerunt. Quod in Caiphæ ædibus, tot postea ictibus percussos idem Dominus, quod tot colaphis nefariè cæsus, quod impetus in illum toties factus, quod facies diuina tegumento veli obducta, quod alia in tam mansuetum & mitem Agnum in eadem domo commissa scelera fuerunt, tu princeps & auctor fuisse visus es, primum manus iniiciens ori diuino, & in faciem cœlestem ictu tam vehementi furenter inuadens. At quomodo irruisti? quem ictum inflixisti? quanta vi, contentioneque manus potuisti? intendisti brachium, sustulisti manum, aperuisti palmam sacrilegam, & porrectis & intentis digitis omnibus, audacter in faciem Assertoris inuasisti. O bellua, O fera immanis! Tunc illam inuadere faciem, tu in os irruere IESV Christi? tunc manibus sacrilegis genam appetere? Tunc alapam impingere? tunc signatum os relinquere ictus vehementissimi robore diceris? cuius os nemo vnquam aspicere, nisi summa religione, nemo videre, nisi venerabundus, & ad tantam maiestatem prouolutus intueri audebat? Oza, quod arcam Domini tetigerit, & animo retinendi, ne præceps rueret in terram, repentina morte confectus humi concidit: multi quod templum Domino consecratum audacia proiecta, cæcoque furore violare ausi fuerunt, pœnas graues audaciæ suæ dementiæque dederũt: tu arcam veram, viuum templum Christum Iesum, Deum immortalem aggredieris, violabis, & Iesum vehementissime cædes? En manum tuam indicem sceleris, en digitos auctores tanti flagitij & notas & vestigia audaciæ, execrandique facinoris in ore Domini expressa ad amentiæ tuæ testimonium, memoriamque detestabilem: tui sunt illi digiti, tuæ manus & digitorum est illa effigies imagoque nefaria. Quid habes quod respondeas audacissime sceleratissimeque homo? non Agni modestiam, non oris dignitatem, non in tanta facinoris audacia demissionem, admirandamque mansuetudinem animaduertis? non patientiæ magnitudinem, non ad al-

teram genam offerendam, præbendamque tuæ sacrilegæ manui promptissimam paratissimamque voluntatem intueris? Quam affers causam audaciæ, quam facinoris excusationem? Age, purga teipsum de tanto facinore præsentibus. Quod audacter, quod intemperanter, inquis, Iesus responderat Pontifici. Quod initius dari responsum, quod leuius fieri verbum potuit? Quod magis ad Pontificis explendum animum, & ad rei, quam ab illo percontatus est Pontifex idem, veritatem testandam magis appositum esset? Pontifex testimonium quærit, testes efflagitat: quos vult ille, producit Iudæos ipsos inimicos Christi IESV? Christus Iesus omne genus hominum, viros omnes, qui in templum ad illum audiendum confluxerant, qui se Iesum in conuentu maximo frequentiaque verba tanta facientem audierant, omnes adhibet, nullum recusat, teipsum non excipit testem sceleratissime nequissimeque homo. Non Ioannem, non Petrum, non aliquem ex discipulis, ex socijs & comitibus suis profert neminem. An quidquam Domino huic magis infestum, an quidquam eidem IESV magis perniciosum? Accusa Iesum si quid audisti contrarium legibus vestris fecisse: si quid infestum illum diuinis præceptis præstitisse. Non populum concitauit, non abduxit multitudinem, non à cultu religioneque Dei immortalis abstraxit. Obiurgauit vitia, increpauit superbiam, reprehendit scelera, in crimina publicè commissa fuit inuectus, & viam ille cœlestis aulæ patefecit, & ad illam omne genus hominum excitauit. Ita concionatus fuit, vt conciones robore diuini spiritus muniuerit. Ita verba fecit, vt omnes illum loquentem verbaque facientem admirati fuerint. Ita vobiscum versatus fuit, vt illius verbis vita sanctissima integerrimaque consentanea fuerit. Hanc diuinis operibus, stupendis miraculis, omni virtute cœlesti confirmauit. In templo, in templo inquam concionatus fuit, non in remotis sine concursu, desertisque locis, in magno hominum concursu celebritateque, non in conuenticulis, nocturnisque conciliabulis, in media lucis claritate, non in tenebris & caligine, Pontificibus ipsis & Pharisæis præsentibus, cùm his non colloquutus solùm, sed acerrimè disputauit, eisdem non respondit duntaxat, sed satisfecit cumulatè atque conuicit sæpissimè, magnificeque superans, mutos & elingues reddidit. Ad hos non verba solùm fecit, sed eos inscios & ignaros sacrarum litterarum docuit, & præceptis diuinis imbuendos, informandosque curauit. At seruus tu Pontificis, minister

ster Annæ, illius pane vesceris, sumptibus & expensis aleris: seruus Annæ debes illius honori inseruire, respicere dignitatem, & auctoritatem Heri in Pontificia sede collocati. Esto seruietis, aut ministraris eidem. Demus hoc impudentiæ tuæ, demus audaciæ, concedamus furori: sed Annas questus? iniuriam illam duxit? dedit tibi partes vlciscendi? minimè innuit, vt inuaderes, neque id quidem visus est significare. Cur ergo id facis? tuum illud scelus, audacia tua fuit, cæcus ac præceps furor: à te factum est initium violandi Christi Iesu. Fueris minister, id est seruus, infima fortuna, conditione contemptissima, obscuro genere, nullo honore, nulla æstimatione, scelere, perfidia, audacia, impudentiaque notatissimus; scilicet in brachia, in corpus, in collum inuasisti, in aliquam non tam præcipuam corporis partem distæuisti, propulisti Dominum, aut minitatus obiecisti solum os tuum impudens, & sacrilegum, oculos ardentes, inflammatum vultum? O furia! O pestis! O labes, ac pernicies! in faciem, in faciem inquam, in celsiorem Domini partem, in os diuinum inuasisti. Quod spiritus diuini contemplantur assiduè, & illius aspectu reficiuntur mirandum in modum, quod est claritate cœlesti circunfusum, atque adeò cœlorum pulchritudine, Solis splendore, omni re quacunque speciosissima clariùs & illustriùs. Quod cùm vidisset Petrus in monte Thabor immortalis gloriæ claritate splendidissimum, illius splendoris magnitudinem admiratus ad tria tabernacula facienda Christum inuitauit. Quid dicam de B. Maria, de Matre Virgine integerrima? Quæ Christi IESV faciem, delicias suas, quam voluptatem dicebat suam? ea se oblectabat, illius pulchritudine se reficiebat, pascebat animum, demulcebat sensus omnes, & de tantæ pulchritudinis magnitudine dies noctesque cogitabat. Iesum absentem mente complectebatur, neque demittebat cogitationem illius vnquam: in præsentis ore vultuque acquiescebat, nec à tanta pulchritudine deiiciebat oculos, suauitatem suam, suam iucunditatem & voluptatem cœlestem ducens, & habens omni vitæ suæ tempore. Hanc tu igitur faciem appetes? hanc lædes? hanc violabis iniquissimè dementissimeque minister? Quod non simul atque brachium sustulisti, & intentasti manum illam, illa cohorruerit antequam furentet in Domini faciem immisisses; quod non tu mortuus concideris morte repentina, antequam scelus tam immane susciperes, mirum fuit & stupendum

planè. Minoribus quidem flagitijs inquinati vitam amiserunt in ipsa sceleris suscipiendi cogitatione, cum nondum conata perfecissent. Sed abieris tu scelerate, euaseris impunè, abi, concita alios ad similes in Caiphæ ædibus ictus infigendos, ad similes impingendas alapas. Non hoc contentus erit vno deterrimo facinore, qui tantam semel & tam furenter perfidiam susceperit. Vos verò Auditores, obsecro à maleficijs abstinere manus: ne bonis alienis iniiciatis manus: ne violetis manuum vestrarum ictu splendidum, nec minimum aliquem hominem, nec cuiquam iniuriam faciatis: ne dedecoris & ignominiæ maculam inuratis, per faciem hanc cœlestem ac diuinam, per alapam, per ictum tanta magnitudine patientiæ toleratum; per ruborem exortum statim, atque colaphus fuit inflictus, per animum, per voluntatem Christi Iesu ad plures humani generis causa colaphos & ictus perferendos alacrem & erectam, sic expertes huiusce reliquorumque flagitiorum culpa vacui pœnas ministri istius audaciæ furorique debitas, nullo vnquam tempore formidabitis.

In Pilatum qui Christum Iesum mortis damnauerat, exercitatio ex superioribus locis constans.

TAndem aliquando ad Pontium Pilatum iudicem iniquissimum veniamus, & illius sententiam ex scelere & mendacio latam in humani generis Assertorem excutiamus, & quantum peruersitatis quantum prauitatis & nequitiæ fuerit in illo, perspiciamus. Non enim contentus fuit supplicijs grauissimis in Agnum mitissimum constitutis, nisi tandem in exitu huius tragediæ luctuosæ auctorem innocentiæ mortis condemnaret crudelissime. In qua re primum cernite mentis oculis quanto strepitu ac tumultu, quo fragore militum armatorum, quibus & quàm horrendis clamoribus in Pilati palatium Christus introducatur. Ille autem amota turba, procul à multitudinis concursu, remotis arbitris deducere secum Christum Iesum, conuenire, alloqui, quod fieri solet in lite intenta, & in iudicio grauissimo seuerissimoque excutere, tanquam reum Christum Iesum rogare multa, obiicere, quæ in illum accusatores conferebant, considerare primò rem attentissimè, nihil mali in Christo reperire, culpa potiùs vacuum, &

omni

omni criminis suspicione liberum aspicere, denique diligenter attendere Principum & Pharisæorum inuidiam, & hanc causam ad scelerati Christi Iesu, & per summum scelus accusati. Itaque multo post interuallo, aut cum aliquid spatij intercessisset ad consilium capiendum, & ad internoscendam causam redire visus est Pilatus ad multitudinem & auctores accusationis. Principes multitudinis alloqui, & quidem humaniter & comiter satis, vt ad lenitatem aliquam eorum animos traduceret, & ab exitio Christi Iesu, de cuius pernicie cogitabant, mentes abduceret. Non desijt dicere, confirmareque constanter, extra omnem culpam esse Christum Iesum, nec vllam se hominis innocentis, & omni culpa vacui damnandi causam inuenire: sed si mos esset, & illorum inueterata consuetudo hominis alicuius dimittendi, se dimissurum esse lætis his & celebrioribus Agni diebus Christum Iesum, traditurum autem insignem & valde celebrem latronem Barrabam, seditiosum, & turbulentum hominem, & propter cædem factam in vincula coniectum. Quid hic existimatis respondisse Principes? Quid Pharisæos? quid denique cæteros consortes tantæ comprehensionis satellites & administros? O consilia summi præpotentisque Domini! O cœlestia diuini numinis arcana! O cogitationes sempiternæ maiestatis reconditas & abstrusas, & tam ab humanis mentibus longe disiunctas! omnes vnà vociferationibus & clamoribus horrendis dimittendum Barrabam, Cruci affigiendum Christum Iesum deposcunt. Quid agere Pilatus, quid contendere visus est? primum voluit obsistere populi clamoribus, deinde flagris cæsum, & spinis coronatum tradere Christum tollendum in crucem. O sententiam execrandam! O Iudicium nefarium! O Iudicem sceleratum & impium! Attende Pilate confessionem: sis apud te, sis ad veritatem, obsecro. nonne excussisti causam? non Iesum extra culpam posuisti? non id dixisti, confirmastique constantissime? non innocentiam testatus, & virtutem Christi Iesu maximam? non tu adhibuisti locum, tempus, consilium? Qua igitur de causa mortis damnas, & tollendum in crucem Christum Iesum sententiæ tuæ auctoritate decernis? Quis vnquam Iudex id fecit? quis statuit, ac decreuit palam & manifesto, nullis probationibus, nullis instrumentis, nullis testibus, nullius criminis conuicto reo. Adeone excors es, & amens? vt repugnantia & longe disiuncta inter se non animaduertas? Reum omni scelere flacare, & extra culpam esse testaris, & nullius maleficij conui-

ctum, per summum scelus & nequitiam damnas? si innocens est, & integer pœnas afficiendum decernes? Atque non quæro, quàm iniquè egerint Annas, quàm nefariè Caiphas, quam temerariè Herodes, qui quanquam omni supplicio pœnaque digni fuerint, quod in vnius ædibus alapa cæsus fuerit Christus Iesus, in Caiphæ per totam noctem pro ridiculo ac delectamento militum habitus; delusus & vexatus omnibus iniurijs, omnibus contumelijs & probris laceratus, & colaphis plurimis cæsus, quod etiam Herodes albente veste indutum, tanquam insanum & amentem, & omni iudicio spoliatum demiserit ad te Pilate: quanquam hæc sunt maiestate Assertoris indigna, quanquam impiè & nefariè commissa, quanquam intolerabilia planè; tamen si conferantur cum sententia à te allata, cum supplicijs mandato tuo exercitis, cum supplicio mortis acerbissimo, quid habent indignitatis & acerbitatis? O crudelis, O ferox! Iudexne tu Pilate? túne ad dirimendas quæstiones, ad contentiones componendas, ad odia placanda, ad seditiones & turbas sedendas, ad ius omni æquabilitate constituendum sedes ad Reipublicæ gubernacula, vt contra ius fasque omne sententiam feras atrocissimam? Scilicet placare volens multitudinem, spoliatum vestibus, & alligatum ad columnam virgis innumerabilibus discerpsisti, plagis infinitis concissum ac dilaceratum cum corona spinea, & arundine in manu, vetustissima contemptissimaque purpura amictum multitudini visendum spectandumque proposuisti, si fortasse rabiem Principum & Pharisæorum, insatiabilemque sanguinis Christi Iesu exhauriendi sitim explere potuisses. O spectaculum terræ cœloque luctuosum, ipsis hominibus nunquam visum, Deo immortali diuinisque mentibus vindicandum! siccine te seruare leges, siccine te obire partes iustitiæ, siccine Iudicis officio fungi, siccine sedare temerè concitatum populum, ad scelus, ad flagitium sententiæ viribus incitando, atque adeo imperij tibi traditi gubernaculis, & potestatis Pontificiæ fascibus horrendis Rempublicam conturbare, innocentiam opprimere, & vita priuare crudelissime omni culpa vacuum Christum Iesum aspiciamus? Quid illa confessio? quid responsum Principibus & Pharisæis datum? Quid testata toties & confirmata tuo testimonio innocentia deposcebat? An vero manus abluendo sordes elui conscientiæ putas, & inustas animo maculas morte condemnati Christi Iesu? Quid te impe-

impedit, ne liberes, ne absoluas hominem innocentem? voces populi, clamores Principum synagogæ, contentio tantorum hominum & adhibita vis, oppositæ minæ, terrores iactati, intenta pericula? Hæc plus apud te valere debent, quam æquitatis vis, & ratio veritatis, quam iura omnia humana ac diuina, quàm ipsa conscientia, quæ id temporis morsus efficeret acerrimos, stimularet ac vexaret animum, neque dies, noctesque sine summo angore cruciatuque respirare sineret? Atque eodem tempore vxor, quum ad te nuncios misit, quanta vi, quantaque tecum contentione egit, ne Iesum insontem damnares, vt solueres illum, ne traderes in Iudæorum manus, admonens iterum atque iterum, & narrans imaginem, qua in somnis deterrita, tædas quasi ardentes videre videbatur, & pestem vltimam tibi tuisque fortunis inuehendam? Hæc si sana mente, si integro iudicio fuisses, si partem vllam haberes humanitatis, non teipsum à scelere tanto, tantoque crimine abducere debuissent? non vt tecum ageres prius, admonebant? quis ille, quis reus in tuum iudicium adductus? qui accusatores? qui testes? quod crimen, vt deliberares, an mortis sententiam ferres, an omni pœna solutum demitteres? Dices præuidisse te hæc omnia: neque dubitasse vnquam de Christi Iesu virtute, de summa tanti Domini innocentia, simul & perfidiam Principum & peruersitatem Pharisæorum agnouisse: quemadmodum Christum Iesum per summam inuidiam tradiderint in manus tuas, & damnandum, morteque crudelissima mulctandum contenderint. Audio quod dicis: quod verum est, quod tu ipse testatus es. Quid ergo? mortis es damnaturus? sis apud te, non potes aliud facere? quamobrem? quia premunt & vrgent Iudæi: quinam? qui principatum tenent, qui religionem colunt. Qui sunt isti cultores Religionis? qui mendacia confingunt? qui Religionem violant? & hos verum credes dicere? minime. Quid ergo? coactus ascendo tribunal, sedeo, inquies, Pontificis auctoritate, fero sententiam contra voluntatem, contra veritatem, contra innocentiam. Opprimes igitur Iustum, mortis innocentiam damnabis, in Principes, in Pontifices, in genus istud hominum sacrilegorum pestis, exitiumque conferetur, & auctorem putas abiturum impunè? nullas te daturum pœnas? te tuamque familiam fatum extremum manet, vnde tantum tamque iniquum iudicium legibus, & Deo prorsus aduersum profluxit & emanauit ad Christi Iesu mortem crudelissimam. Si non supplicia superiora, si pœnæ in Christum

tam

tam acerbæ constitutæ crudelitatem Iudæorum satiare non potuerunt, continuo ne mortis illum condemnabis? Quid iniquius? A mortuo putas illos cohibituros manus? non in cruce pendenti illaturos inaudita mala? sed vt es mente captus, vt rebus humanis obcæcatus, video non te attendere, quæ si animaduertisses paululum, fortasse mitigares lenire sque sententiam, non ad mortem, non ad exitum Christi Iesu vltimum progredereris. Quem condemnes, quem supplicio mortis addicas, non aspicis? num hominem duntaxat, an hominem & Deum? an Assertorem generis humani? an Messiam exspectatum, responsis diuinorum vatum prædictum, tot precibus patrum sanctissimorum efflagitatum? O ferox! O dæmon! Hunc morte mulctandum, hunc tollendum in crucem decernes? Nonne ad hoc intelligendum integerrima vita, sanctissimi mores, miracula stupenda te compellere potuerunt? nonne in ipsis medijs fluctibus, & suorum cruciatuum tempestate turbulentissima tanta patientiæ magnitudo, tam immensum bonitatis pelagus, ipsa potius infinita bonitas & mansuetudo, in veram diuinitatis cognitionem adducere debuisset? sed fueris inscius, fueris ignarus tantæ diuinitatis, putans Christum esse hominem solum, humana duntaxat natura præditum: an Crucis mortem subire coges tantum & tam præstantem hominem, tam illustrem & tam insignem, tanta sapientiæ, virtutumque maximarum opinione florentem, Regia & excelsa sanguinis & nobilitatis stirpe procreatum? sed quid Regiam nobilitatem, quid Christi Iesu claritatem & splendorem, à Regibus Iudææ potentissimis, principibusque clarissimis repetitam ad tantæ innocentiæ defensionem profero? Cum Regem hoc more mactari leges ac iura prohibeant, neque Regem solum, sed Iudæorum Regem, Iudææ Regem, Regem eius imperij, in quo crucis sententia iniquissima fertur, & turpissima, iubeas in crucem tollere? Quis hoc vnquam suis in finibus, in sedibus regni sui, imperijque notissimi, nisi demens, & omni diritate tetrior fuisset, facere non dicam, sed vel tentare auderet? Recito testimonium tuum, quod negare non poteris Regem (inquit) vestrum crucifigam? si sententiam aliam verba hæc habeant, ede, profer modo. Recito præterea testimonium aliud litteris Latinis, Græcis & Hebraicis consignatum, tuique imperij auctoritate confirmatum ad posteritatis memoriam sempiternam, quod in cruce omnis generis homines legerunt, insigniter incisum, quod tu ipse minime tollendum dixisti, quod idem po-

stea

stea confirmasti, instantibus & vrgentibus aduersarijs, vt ille titulus de medio tolleretur, ne daretur sermo populis ac nationibus ad Iudæorum dedecus & ignominiam maximam. Supplicium erat istud Regis, an infimi Principis? clarissimi, an obscuro loco nati? tanta virtute præditi, an omnibus vitijs inquinati? Regis, an latronis? Cedo causam Pilate nequissime, tantæ tamque execrandæ sententiæ. Mitte clamores populi, mitte seditiones concitatæ multitudinis, mitte conspirationem Principum, mitte coniurationem Pontificum & Pharisæorum in Christum Iesum factam: nulla hæc causa defensionis, atque istud est officium æqui bonique Iudicis, leges ac iura seruantis, nullis precibus, nulla contentione, nulla potentissimorum hominum vi, à vero iustitiæ tramite deflectere. O nefariam regnandi cupiditatem! O cæcam ac temerariam sectatorum sæculi prauitatem! O peruersam & execrandam diuitiarum & honorum ambitionem! Vt retineas Cæsaris amicitiam Pilate, vt conserues illius gratiam, ne deijciaris de dignitate tua, ne deturberis de Præsidis gradu, amittes amicitiam Dei, amittes gratiarum immortalis numinis, atque adeo effundes? præcludes tibi aditum ad maiestatem tantum? repudiabis honores & dignitates cœli, nullo vnquam æuo perituras? affiges cruci humanæ diuinæque naturæ participem Christum Iesum, Filium Patris Æterni, vindicem humanæ libertatis? atque asciſces tibi pestem & exitium vltimum in inferorum sedes præceps agendus in perpetuum? Deus immortalis, auditores, per Christi Iesu mortem acerbissimam, per illius crucem sanctissimam, per ignominiam & dedecus in cruce nostræ libertatis recuperandæ causa tam libenter appetitum, nos in illius officio ac fide manere velit in posterum. Faxit Iesus clementissimus, ne vnquam per scelus & flagitium gratiam Dei Optimi ac Maximi effundamus, vt excedentes è vita, humanis opibus spoliati, veras & sempiternas diuitias summa cum lætitia consequamur.

* * *

De Christo

De Christo Iesu à mortuis sua diuina virtute suscitato.

Ab exordio, descriptione, simili, dißimili, exemplis, reprehensione, præoccupatione & obsecratione.

INfinitæ lætitiæ, qua genus hominum, hodierna die Christo Iesu à mortuis sua cœlesti virtute suscitato consecratâ, mirandum in modum afficitur, gaudijs omnibus ac lætitijs instaurandæ, cœlum ipsum, & res omnes terræ cœlique ambitu contentæ, Patres veteris Testamenti, discipuli Assertoris nostri, Magdalena & comites illius, ac Virgo præcipue Maria, causam iustam ac necessariam attulit. Tantam enim lætitiam fabricæ vniuersæ huiusce mundi elegantissimæ, tantam omnis generis mortalium iucunditatem, tantam sanctissimorum Patrum ac Virginis Mariæ voluptatem cœlestem, ac planè diuinam taciti nullo modo præterire possumus: Christo enim Iesu robore suo suæ diuinæ virtutis à mortuis existenti non solum vnius loci, aut celebritatis diem lætum ac iucundum, sed terræ cœlique instaurationem nouis gaudijs & lætitijs omnibus celebrandam, inter nosque recolendam video. Dolebamus ac vehementer omnes antea angebamur, cum videremus aditum hominibus ad cœlorum sedes præclusum, & in mœrore iacebant Patres sanctissimi, vatesque diuini, cum in inferorum sedibus tot annos conclusi tenerentur, discipuli omnes, & Virgo Maria in mœrore ac dolore maximo erant, cum illi viderent Christum Iesum ablatum è viuis & crudelissima morte confectum. Neque temperare lacrymas, neque luctum suum poterant, nisi in hanc lucem humani generis Assertore redeunte. Ergo & mihi, & vobis omnibus huiusce diei celebritatis recolendæ more institutoque Matris Ecclesiæ, & ad lætitiam & veram animorum voluptatem capiendam materiam Christus Iesus huic vitæ restitutus, redditusque attulisse visus est. Quis est enim, aut erit vnquam, tanto Assertore hominum, aut meritis, aut splendoris, aut immortalis gloriæ magnitudine clarior? Nullius tantum est flumen ingenij, nulla tanta dicendi, aut scribendi vis, tantaque copia, quæ non dicam, minimam huiusce Domini gloriam adornare possit, sed neque adumbrare dicendo. Nam cum a mortuis existeret ipse tantus, tamque præpotens Dominus, videre quidem esset illum cœlesti gloria cir-

circumfusum, & immortalitatis suæ splendore, claritateque beatæ gloriæ splendentem adeo, adeoque ex omni parte fulgentem, vt Solis (tum cum ista fulgentissima lampas die tranquillo ac sereno, media diei claritatę splendidissima micat, & lucet) suo splendore cœlesti radios obscuraret: corpus ita diuinæ gloriæ radijs cœlestibus illustratum micabat, vt radiaret caput, niteret corpus, vulnera fulgerent sanctissima, pedes ipsi, manusque splenderent clarissimè: maximè autem latus diuino splendore micabat; & ex ore, & ex oculis cœlestis ac diuina claritas diffundebatur. Hæc diuina claritas & splendor immortalis nullis verbis, nulla facultate dicendi explicari potest, sed pars aliqua præsenti similitudine nobis adumbrabitur. Id accidere sæpissime solet, vt nubem aliquam ad Occidentis partem spectemus obscuram & caliginosam, & suis tenebris horridam ac deformem: Cum autem Sol ad occasum properat, atque festinat, & iamiam vult occidere, suum cursum vsitata conuersione peragens, dictu est incredibile, quam nitidam & illustrem reddit, & fulgentis auri splendore micantem, suis in illam radijs splendentibus illatis & insertis, vt fulgoribus suis niditis & clarissimis, Solis ipsius luce splendidissimâ fulgentis, speciem & similitudinem tam eximio multoque fulgore circumfusa referat. Christus Iesus tot supplicijs pro humano genere patienter toleratis, atque crucis ignominiosâ morte libenter oppetitâ, adeo deformatus, & vulneribus grauissimis fœdatus fuit, vt vix hominis formam ac figuram haberet. Corpus virgarum diritate discerptum, caput spinarum aculeis ad cerebrum adactis perfossum, manus & pedes clauis crudelissime transfixi: ipse multis vulneribus concisus transfixis manibus, & sanguine multo ex cerebro, ex corpore, ex pedibus profluente, pallore multo prope sine specie, sine forma, effigie mœstissimâ luctuosissimâque visus. Quem qui aspicerent comites ac discipuli, virgo etiam Mater sanctissima vix internoscere posse videretur præ commutatâ figurâ, & pene prorsus amissâ veteri formâ. Hunc igitur tantis ignominijs appetitum, tantis suppliciorum generibus excarnificatum, adeo fœdatum, ac deformatum multitudine diritateque tormentorum, claritate nouæ lucis illustrem, nouis gloriæ immortalis insignibus, & splendoris diuini luce cœlesti micantem, gloriosum & immortalem à mortuis existentem aspicimus, & gaudijs omnibus ac lætitijs gestientem videmus. Quæ clarior

dies ac fœlicior? quæ gaudendi lætandique maiorum occasionem, & causam magis iustam, magis necessariam fœlicissima fortunatissimaque luce generi mortalium afferet? O diem faustum ac fœlicem, O iucundum ac fortunatum! O vere diem Domini nuncupatum! Simul atque anima Christi Iesu sanctissima in corpus, quod reliquerat in sepulturâ tantopere deformatum ingressa fuit, & intulit sese diuina virtute, nouâ lucis claritate, sui splendoris diuini radijs clarum adeo reddidit & illustre, vt tenebras in lucem, caliginem omnem in claritatem, deformitatem in cœlestem pulchritudinem conuerterit, & ex corpore supplicijs omnibus & cruciatibus fœdato deformatoque tantopere, pulcherrimum & splendididissimum reddiderit. Hac immortalis gloriæ magnitudinæ clarus & illustris redijt in hanc lucem Assertor generis humani gloriosus & immortalis, effigies & imago Beatorum gloriæ cœlestis. Vulnera plagæque corporis non deformes ac horridæ videbantur, sed illustres & claræ micabant: foramina pedum ac manuum sanctissimarum non sanguine stillabant, sed splendore cœlesti nitebant: caput sanctissimum non spinis coronatum, sed principis cœlitum diademate fulgenti decoratum cernebantur: Latus non deformitatem neque horrorem præferebat, sed diuinæ claritatis splendorem: Corpus diuinis insignibus & luminibus Solis fulgore clarioribus diffundebat radios vbique clarissimos & splendididissimos in fronte, in oculis, in ore, in corpore, in pedibus ac manibus latissime longissimeque cœlestis ac diuina Regis cœlorum claritas emicabat. Nihil Christo Iesu clarius, nihil illustrius fingi aut excogitari potest. Hic est ille Beatus Patriarcha Ioseph solutus iam carcere, cultu & ornatu immortali collucens, potentissimo totius Ægypti dominatu florens admodum. Hic est ille sanctissimus Moyses, qui ex maris vndis ac fluctibus erutus, currum Pharaonis obruit atque depressit in imas vsque profundi voragines demergens. Hic est ille Mardochæus insignis, spoliatus iam sacco cilicioque horribili, & Regijs insignibus, & stemmatibus illustratus, qui hoste deuicto superatoque magnificentissimè populum vniuersum, & sui generis homines è morte crudelissima liberauit. Hic est ille Daniel sanctitate clarus, qui è leonum ferocissimorum ore ac faucibus ereptus, nullo accepto detrimento, è lacu, in quem fuerat inclusus, saluus & incolumis euasit. Hic est Samson ille fortissimus, qui suorum inimicorum multitudine circumuentus, & obsidione oppressus vehemen-

hementissimè, media nocte surrexit, & portis omnibus, ac repagulis perfractis conatus hostiles & furentes animos fregit ac debilitauit. Hic denique est Ionas ille, qui in ventrem immanissimæ belluæ vastissimum inijci se passus est, vt maris turbulentissima tempestate concitati socios & comites liberaret, & triduo postquam in illius lateribus ac penetralibus vastissimis delituit, & continuit sese, datus est foras, & in vrbis Niniue littus eiectus. Quæ gloria illustrior præsentis diei celebritate, & ad Christianorem honorem, & ad Christi Iesu decus immortale? testes fuerunt discipuli, qui tantæ gloriæ semel, iterum, ac sæpe participes fuerunt. Testis est Magdalena, quæ Domini gloriam socijs ac comitibus alacris & læta nunciauit. Testis Virgo sanctissima, cui primum omnium Christus Iesus à mortuis existens & immortalitatis splendore circumfusus se visendum spectandumque præbuit. Testis denique est pignus gloriæ cœlestis, quam Christi Domini illustris & gloriosæ resurrectio generi mortalium ad bene de tanta bonitate sperandum, ad cœlestem illam, & nullo æuo perituram Beatorum gloriam consequendam huiusce diei lætissimâ fortunatissimâque anniuersariâ celebritate præfert. Et quidem miseros & infœlices appellamus, Christi Iesu gloria prorsus indignos, & è Beatorum societate cœtuque procul amandandos homines minimè participes Christi Iesu cruciatuum suppliciorumque acerbissimorum, qui nihil amant nisi lætos ac iucundos dies, nihil nisi ludos & spectacula, nihil nisi gaudia & voluptates huiusce sæculi: nesciunt autem cruciatus, nesciunt dolores, nesciunt acerbitates, & cum accedunt in prouidentiam Domini inuehuntur, ferunt iniquissimis animis, se miseros, & ærumnosos dicunt, afflictos & calamitosos, quibus nihil miserius, nihil calamitosius esse videatur. His certum & exploratum sit Christum Iesum minimè cum hominibus istius generis, suæ resurrectionis gloriam, suijpsius à mortuis excitati gloriosi & immortalis gaudia, & voluptates veras ac solidas communicaturum esse, qui participes cruciatuum suorum, & acerbissimorum suppliciorum esse noluerunt. Calicem ergo, calicem inquam acerbitatum hauriamus, & ad mortem vsque cruciatus omnes fortiter patienterque toleremus, nec ex ore nostro vnquam illa verba exeant satis pœnarum, satis cruciatuum nos pertulisse: licet semel & iterum, aut sæpius in vitâ rebus aduersis conflictaremur; licet quotidie torqueremur, & sauciaremur vulneribus grauissimis & omnibus acer-

rimis telis aduersæ fortunæ vulneraremur. In mortis vsque tempus, ad extremum vsque spiritum Christi Iesu imitatores præstantes & magni, iniurias, probra, carceres, vincula mortis, grauissima quæque supplicia debemus appetere, si Christo à mortuis existente glorioso ac triumphante perfrui voluerimus. Vt enim omittam ortum Christi Iesu, vt lacrymas, vt octauo die sanguinem profusum, vt per omne vitæ suæ tempus generis humani causa toleratas malorum acerbitates, an iniurijs, an contumelijs, an probris innumerabilibus, an virgis, an spinis contentus fuit? crucem, crucem ipsam in montis vsque Caluariæ verticem, ac summa iuga perduxit, & in crucem sublatus extremum spiritum exhalauit. At dicis hanc perfectionem summam esse, absolutamque sanctitatem, propriam Religiosorum hominum, propriam Antonij, Hilarij, & reliquorum summâ sanctimoniâ præditorum Christi Iesu cultorum, & imitatorum maximorum, qui remiserunt nuncium rebus huiusce sæculi, remiserunt nuncium voluptatibus, & honoribus cunctis, diuitijs, & facultatibus maximis, patrimonio à maioribus accipiendo, vt consilia Christi Iesu sanctissima sequerentur. Hoccine est hominum dictum? hæccine verba Christianæ Religionis cultorum? hæccine hominum, de Christianâ fide, de nostrâ Religione cogitantium? Quasi vero labores, & pericula, casus & ærumnas, aduersos fortunæ reflantis euentus non homines huiusce sæculi sæpe in domibus suis, atque adeo in filijs, in vxoribus, in fortunis & in suis corporibus non excipiant, cum iacturam rei familiaris accipiant sæpe ac sæpius, cum classis deprimatur onusta mercibus, & auro argentoque onerata, cum filij maximi natu aut occumbant in iuuentutis flore, vel hostili gladio necentur cum postremo parentes de gradu deijciantur honoris amplissimi, cum spolientur famâ, honore, dignitatibusque maximis. Non sit opus hoc tempore robore ac magnitudine animi? non patientiæ scuto, fideique galeâ fortissimâ? Hunc diem fœlicissimum, hanc inquam resurgentis Christi Iesu faustam, lætamque celebritatem mentis precor oculis complectamur, ad cuius veras & solidas voluptates percipiendas à Christi Iesu laboribus maximis, & cruciatibus acerbissimis, & morte suâ sanctissimâ peruenire debemus. Hunc diem lætis & gestientibus animis, celebremus, quo terra vestitu vario multiplicique florum gestire visa est. aeris circumfusa regio carduelium, lusciniarum, & omnis generis auicularum cantibus suauissimis gestit, & mare

paca tis

pacatis & sedatis fluctibus, noua tranquillitate & aura secundissima, cursum facilem ac secundum nauigantibus ostendit. Cœlum omne gestit serena & illustri facie, ac Sol præcipue clarius, quam vnquam antea, insolita splendoris claritate fulgens. Omnia gestiunt elementa, quæ profecto, quemadmodum sui Creatoris mortem acerbissimam luxerunt, nunc eiusdem redeuntis in hanc lucem virtutem diuinam recognoscunt, atque profitentur. Comitemur socios Christi Iesu, B. Magdalenam, Virginem integerrimam, reditum tanti Domini fœlicissimum, fortunatissimumque solidis gaudijs & cœlestibus lætitijs prosequentem. Sic equidem sperare poterimus, post huiusce vitæ discessum voluptatem nos & lætitiam Beatorum cœlestem & immortalem consequuturos esse.

De Christo Iesu in cœlorum sedes ascendente.

Ab exordio, descriptione, simili, dissimili, exemplis, obsecratione, & commodis, quæ attulit idem Dominus ascendens in cœlum.

Dies hic sacer atque solennis, quo Christus Iesus spolijs & manubijs, quas sibi belli victor effecerat, ornatus, gloriosus & immortalis, & magnificentissimè gloriosissimeque triumphans in cœli sedes altissimas, suo robore ac virtute cœlesti conscendit, nouum & exquisitum orationis genus, nouum ornatum & insignia facultatis oratoriæ, suo merito quidem optimo deposcebat: nam cum eloquentia, quanta semper veteri Romanorum, & nostrorum hominum ætate fuit habita, rebus clarissimorum Principum & Ducum fortissimorum præclare gestis, debita laude commendandis inseruierit; certe quantum in Christianis oratoribus eloquentiæ fuerit, totum id in CHRISTI IESV triumphum gloriosum & immortalem animorum propensa voluntate, si non pro meritis & dignitate, saltem pro humanarum virium imbecillitate celebrandum prædicandumque, conferri debet. CHRISTO enim IESV in cœlestem vrbem ascendente, & à beatis mentibus tanto plausu & acclamatione, magnificentissimaque triumphi gloria decorato, non solum Impe-

ratoris tanti merita præcellentissima cohonestantur, sed humanæ naturæ humilitas ad celsissimam dignitatis amplitudinem euecta supra diuinarum mentium sedes amplissimas collocata, cœlestis gloriæ possessionem Christi Iesu ad Patris Æterni dexteram considente capit. Quod si cœlestes spiritus, in ferenda gratia Assertori Iesu, propter sedes improborum Angelorum ruina vacuas ab hodierna die gloriose nimis instaurandas, tam alacres videntur, & gestientes, certe nostram non minus animorum voluntatem, in aliqua tantorum in nos meritorum parte persoluenda, æquum est diligenter & studiose laborare. Quamobrem dum ascendentis Christi Iesu gloriam ante oculos vestros statuo, meam beneuolis & attentis auribus orationem excipite. Atque vt ab hac parte proposita initium dicendi faciam, cum quadraginta iam dies à Resurrectionis sacris & solennibus ferijs præterijssent, intuemini, Auditores, Christum Iesum suo robore ac virtute cœlesti paulatim à terra efferentem sese, & altius atque altius ascendentem, donec è conspectu Virginis, & reliquorum comitum ac sociorum ablatus, immortalis gloriæ splendore circumfusus in diuinas sedes & domicilia cœlestis aulæ intulit sese: suspicere Virgo Maria, & omnes discipuli sublatis & intentis oculis in Dominum ac præceptorem suum, lacrymæ oboriri præ magnitudine tanti spectaculi, præ dulcedine gloriæ præsentis, atque adeo præ amore summo in Dominum discendentem & abeuntem à sedibus his terrarum infimis, & à societate sua; sanctorum Patrum, diuinorum vatum, Regum clarissimorum, & reliquæ sanctissimorum Heroum cohortes grauissimæ, qui ex inferorum carcere, potenti virtute Christi Iesu fuerant educti, legiones diuinorum spirituum innumerabiles, nubem, in qua tanquam in curru deaurato ac triumphali procedebat, circumsistere, & comitari triumphantem Christum Iesum magnificentissime; obuiam alij occurrere, infinita multitudo effundere sese, & cohonestare pompam triumphi gloriosissimi, progrediens ordine mirifico, & illustri splendore, pompa splendenti, & vias omnes, plateasque auro nitenti stratas, & loca celebriora cœlestis aulæ lustrare incipit cantibus mirifice concinentibus, & omni suauitate diuinarum vocum. Visebantur arcus triumphales, & artes admirandæ, nunquam visa monumenta, litteris consecrata diuinis, & titulis ornata splendentibus trophæorum, quæ Christus Iesus ex hostibus deterrimis

inuicta

inuicta virtute deportauerat, donec ad sanctissimæ Triados tabernaculum peruentum est, & tanti numinis maiestas filium excepit. Filius Æterno Patri manubias & opima spolia, quæ nefarijs & ferocissimis hostibus detraxerat, & suo cœlesti robore pepererat, obtulit, deuouitque gratissimus. Pater ipse Filium ad dexteram suam collocauit, cœlestis maiestate visendum, quosque secum Heroas inclitos detulit, pro meritis & dignitate cuiusque præstantissima meritis & honoribus sempiternæ gloriæ decorauit. Incipiunt recipere sese diuini spiritus in suas sedes, singuli suas adire stationes, & ad spectacula sese comparare, & ad ludos apparatissimos magnificentissimosque. Cogitate fieri statim ludos, præberi spectacula, certatim contendere beatos ciues, nouis artibus, nouis inuentis, omnis generis ornatu, apparatuque visendo tantum splendorem magnificentiamque triumphi mirandam concelebrare & à minoribus diuinarum mentium ordinibus fieri spectaculorum initium, his & alijs superiorum ordinem cœtus clariores succedere, obire suum munus primi ordinis & proximè consequentium ordinatim. Videretis, hic ardoris & pietatis nominibus claros spiritus, suis locis & temporibus magis visendos spectandosq; celebritatem ornare principatum & potestatem obtinentes amplissimam. Itaque nemo erat, qui non ageret partes suas insigniter, & sese cum suis insignibus & ornatu speciosissimo, tum modis mirificis, & artibus inauditis non iactaret & ostenderet mirabiliter. Quid hic commemorem demissionis insignia, patientiæ laudes, signa mansuetudinis, simulachra virtutum reliquarum? Quid proferam titulos? quid Emblemata? quid specie visenda trophæa, monumentaque triumphi suis præcipuis laudibus & honoribus decorata cœlestibus? An vero clauorum & virgarum insignia ornamenta, spineæ coronæ, scalæ, mallei, trophæa sanctissimæ Crucis, cunctorum cruciatuum laudibus tributos honores, characteres incisos grandiores & illuminatos distinctosque multipliciter & eximie, quisquam commemorare possit? Atque hæc omnia suauitate cœlestis harmoniæ, cantibus mirifice tota aula Beatorum personantibus, & in ore, & in oculis sanctissimæ Triados augustissima celsissimaque præsentia ludos & spectacula cohonestantis celebrantur. Fœlices labores, fœlices virgæ, fœlices spinæ, fœlices cruciatus, fœlix denique mors, quæ tantum honorem & gloriam consequuta fuisti. Fuisti comprehensus Christe Iesu à crudelissimis carnificibus, modo exceptus in aula cœlesti à

diuinis beatiſque ſpiritibus: appetitus fuiſti omnibus iniurijs & contumelijs; modo laudibus & honoribus eximijs affectus: ſpoliatus veſtibus, & virgis crudeliſſime cæſus; modo immortalitatis ſplendore colluces, & collucebis illuſtratus in perpetuum: deformabant corpus tuum ictus & vulnera facta crudeliſſime; modo non ſolum eadem illud cohoneſtant, ſed ſolis radijs clariora micant, & illuſtriora: manabas totus flumine ſanguinis largè copioſeque ad terram vſque; modò à vertice ad pedes vſque non ſplendes ſolum clariſſimè, ſed ſplendoris tui radijs totam cœleſtem aulam illuſtras: caput tuum ſanctiſſimum ſpinea corona fuit transfixum; modo diademate ſmaragdis illuminato fulgentibus ſplendet atque collucet. Te nefarij homines probris & contumelijs omnibus afficiebant; modo Beati ciues honorem tuum & gloriam omnibus diuinis cantibus proſequuntur. Transfixus clauis mortem obijſti ignominioſam ſublatus in crucem; modo tot in ſignibus immortalitatis ornatus, ſedes ad Patris Æterni dexteram cœleſtis Regni maximus florentiſſimuſque Dominus. In cruce pendentem te deridebant, & ſibilis inſectabantur homines nefarij; modo in tuis oculis, in tuo ore, vultuque acquieſcunt incolæ & habitatores cœleſtis aulæ, & te ſuum decus, ſuam gloriam, ſuum cibum, & eſcam cœleſtem ducunt. Te præpotentem Dominum, te patronum ſuum, fontem bonorum omnium, cauſam vitæ, ſalutiſque ſuæ victorem noſtrorum hoſtium, inſtauratorem Regni cœlorum, Deum ſuum omni religione colendum prædicant atque teſtantur. Quod hoſtiles copiæ ſuperatæ ſunt, quod inimicorum vires fractæ, quod furor dæmonis compreſſus, quod tyrannis peccati ſubiugata, quod imperium mortis deletum, quod Eccleſiam habemus tot honorum inſignibus ornatam, tot præſidijs ſalutis æternæ redundantem, tot ornamentis gloriæ ſempiternæ florentem, tot Confeſſorum, tot Virginum, tot Martyrum inuictiſſimorum, tot omnis generis & ordinis cœlitum Heroibus illuſtriſsimis fulgentem, quod denique nouimus & habemus patefactas cœli ſedes, & Beatorum gloriæ domicilia celſiſsima, tot comparata præmia, tot honores & dignitates, tot gradus & ſedes ampliſsimas alumnorum egregiè fidelium Chriſtianæ Religionis virtutibus præfinitas, tua laus eſt immortalis, tuarum rerum præclare geſtarum gloria, tua trophæa, tua poſtremo cœleſtia, diuinaque monumenta. Cœli palatia tuis diuinis laudibus Chriſte Ieſu perſo-

personent, & omnibus cœlestis gloriæ honoribus, tuam maiestatem diuini spiritus prosequantur. Sis in æterna gloria, qui tot bonorum & ornamentorum omnium multitudine cultores tui numinis egregios infinita tua virtute cumulasti. Ascendisti bone Iesu, vt nos ad cœlorum gloriam excitares, vt nostræ cogitationes & spes in te vno Patreque tuo Æterno collocarentur, vt natura generis humani eueheretur in sublimem dignitatis gradum, vt abijciamus res humanas & cito perituras, & illas appetamus Beatorum opes, illas dignitates & sedes altissimas, quæ gaudijs æternis & honoribus redundant: vt te denique Ducem habeamus, & Principem nostrarum rerum, te patronum & deprecatorem apud Patrem Æternum, quem precaberis ad tanti Domini dexteram considens, vulnera tui corporis, manus & pedes clauis transfixos, latus hastæ diritate traiectum ostendens. Descendisti in hanc infimam terram, vt tuæ doctrinæ luce mentes nostras illustrares. Versatus fuisti nobiscum, vt nos tuæ sanctitatis exemplo ac diuinis verbis ad omne pietatis & veritatis studium excitares. Obijsti mortem in cruce, vt nos ex ore Dæmonis ac faucibus eriperes. Corpus fuit sepulturæ mandatum, vt à nobis pestem mortis teterrimam depelleres. Descendisti in inferorum sedes obscuras, vt diriperes & spoliares Regnum & patriam miserorum. Excitatus fuisti à mortuis tua diuina virtute ad futuræ vitæ spem in nostris animis excitandam. Denique ascendisti gloriosus & immortalis ad cœleste Regnum, hodierna die triumphum agens gloriosissimum, vt viam cœli nostrorum defectione parentum occlusam patefaceres, O iterum atque iterum imperio Beatorum sempiterno potire! fruere gloria cœlesti Regis æterni in omnem sæculorum æternitatem. Sit ascensus tuus in cœlorum sedes ad decus æternum, ad requiem immortalem, & ad fructus laborum virtutis, cruciatuum, mortis tuæ sanctissimæ percipiendos in omne æuum sempiternum, & ad illos communicandos cum omni proborum genere mortalium in posterum, qui tuorum meritorum, qui virtutis, qui cruciatuum, & gloriæ immortalis participes erunt in perpetuum. Ascende tuo robore ac virtute diuina, ascende cœlestis arca Domini, nullis fluctibus, neque tempestatibus submersa. Ingressus fuit Abacuc in vrbem Babylonem spiritu quodam diuino duce: Elias in mediam, & à terra tanto interuallo distantem aëris regionem igneo curru sublatus fuit: Aues efferuntur in sublime suarum præsidio pennarum:

nubes in eandem regionem excitatis terræ vaporibus sua leuitate supera petentes efferuntur: Christus Iesus sua virtute cœlesti, nullius rei ope, nullo auxilio. Veteres Romani suos Imperatores deuictis hostibus & nationibus ad suum imperium & ditionem adiunctis patentibus portis, & locis celebrioribus ciuitatis peragratis, triumphum agentes quadrigis vectos tanto pompa tantoque apparatu vijs omnibus herbis ac floribus stratis, parietibus peristromatis & aulæis pretiosissimis conuestitis, erectis aris, & odorum suauitate fragrantibus, arcubus varia, multiplicique artis factis plurimis vbique statutis monumentis trophæisque virtutis Imperatoriæ, laudibus & titulis passim rerum gestarum incisis, & tibiarum modulatè sonantium vicissimque vocum modulatione iucundissima, prælatis spolijs, & prædijs ex hoste deletis, tot imaginibus, tot simulachris vrbium, populorum & prouinciarum, effigie multiplici Ducum & Regum bello subiugatorum, atque hostibus vinctis, & ante currum tractis, tot militibus, tot Centurionibus, tot Ducibus, socijs & comitibus præliorum pompam triumphi comitantibus in Capitolium vsque deducebant. Senatus Populusque Romanus, Magistratus omnes, & Consules suis insignibus ornati in illam Capitolij vsque partem triumphantem Imperatorem cohonestabant. Sed videte nunc pompam huiusce diei, tantum splendorem, tantam gloriam, Christi Iesu, ingredientis cœleste regnum. Quid splendoris habet illa pompa Romanorum, cum triumphi cœlestis gloria? Quid vrbs Romana cum cœlesti Regno? quid ciues? quid Senatus? quid equites, cum cœtu diuinorum spirituum, cum tot ordinibus cœlestis aulæ gloriosissimis, cum cœtibus principatu potestateque præcellenti fulgentibus? Quid dignitas Consulum, quid Magistratuum cum Magnatibus Beatorum aulæ, Principibusque clarissimis? quid præda, quid spolia plaustris comportata plenissimis, cum Patribus antiquissimis, cum potentissimis Regibus, cum vatibus diuinis? Quid illa Senatus auctoritas cum augustissima celsissimaque sanctissimæ Triados maiestate? Quid apparatus omnis & ornatus, cum spectaculis, cum ludis diuinarum Mentium apparatissimis? Quid Imperatores Romani cum Imperatore inuictissimo Christo Iesu? Quid vestes Romanorum albentes, cum splendore gloriæ immortalis, qua Christus Iesus circunfusus totum cœleste Regnum illustrabat? quid Imperator Romanus præter vrbem, præter prouinciam, præter Ducem aut Regem bello

deuictum

deuictum præferebat? Christus autem Iesus dæmonem ipsum, tyrannidem peccati, carnem indomitam & effrænatam belluam, mortem & vitiorum omnium agmina suis prælijs maximis secundissimisque superauerat. O gloriosum Christi Iesu in cœlorum sedes, ascensum! O gloriam triumphi commemorandam! O decus immortali gloria prædicandum! Quis ascendentis Domini gloriam, vnde tot in genus hominum commoda redundarunt non omni laude & honore prosequatur! Quò nos ascensus tanti Domini vocat, quò excitat & inflammat, quò postremo nostræ fœlicitatis, nostræ dignitatis caput & auctor Christus Iesus ascendit, nos omni studio, præclaris virtutibus, moribus integerrimis ascendere studeamus. Per beneficia tanti Domini in genus humanum collata, per gloriam hodiernæ fœlicitatis cœlestem, per possessionem à Christo Iesu Regni cœlorum captam, in ascendentem Christum Iesum, in imperium & potestatem ab æterno Patre traditam animos & mentes intendamus; in cœlestis Regni sedem, in diuina domicilia omni festinatione properemus. Huic Christo Iesu, Principi bonorum omnium, auctori nostræ salutis, recuperatori libertatis dignitatisque nostræ maximo grati modis omnibus esse nunquam desinamus. Ad Patris Æterni dexteram considet summus viuorum mortuorumque Iudex constitutus, insignis generis humani patronus precatorque maximus, ille suos clauos, ille latus apertum, ille postremò plagas pro genere mortalium æterno Patri libens ostendit, atque profert. Spem in illo habeamus certam, & exploratam, si fuerimus, qui debemus esse diuinæ virtutis cultores, & imitatores maximi, nos meritis Christi Iesu sempiternam esse Beatorum gloriam adepturos.

De Aduentu spiritus Diuini.

Ex eisdem locis exercitatio petita.

TAndem ad Pentecostes, quemadmodum alij appellant diem solennem, vt alij ad spiritus diuini aduentum decorandum oratione nostrâ, Mater Ecclesia, vtroque nomine cohonestati accessimus. Rem vobis proponam & mysterium cœleste, vos illud vtriusque nominis pondere penditote. Beneficium ipsum priùs spiritus diuini venientis cognoscite Auditores: deinde procul dubiò satis clarè cognos-

cetis, vtroque nomine nuncupandum diem hunc sacrum solennemque. Nego in Christianâ Religione tam locuplete, tam veteri, tot populis, tot vrbibus, tot prouincijs, tot Regnis florente vllum factum virtutis pulcherrimum, vllum Religionis opus egregium, vllam hominis ad nostram fidem traductionem fuisse: nego vllam gemmam honestatis, aut margaritam caritatis fuisse: aut quidquam ab Apostolis sanctissimis, & reliquis egregiè fidelibus diuinæ Fidei præconibus ex ore verbum exijsse sanctissimum ad animorum commodum & vtilitatem factum, ex tot miraculis & stupendis diuinæ virtutis spectaculis, signum editum fuisse, nisi diuini Spiritus virtute cœlesti. Nego etiam aduentum Christi Iesu? in terrarum sola, natalitia eiusdem tanti Domini, cursum omnem vitæ suæ clarissimum integerrimumque, labores, vigilias, conciones, cruciatus omnes, virgas & spineam coronam, mortem & crucem suam sanctissimam, atque à mortuis excitati gloriam, & in cœlorum aulam ascendentis immortale decus, omnia postremò merita sua maxima quidem & immortalia & infiniti pretij & virtutis infinitæ tantam in terris habitura vim esse, nisi de cœlo diuinitùs Apostolorum cœtui, reliquoque generi mortalium bonorum impertito Spiritu diuino. Quemadmodum enim si quis pharmacum aliquod, aut medicamentum tantæ æstimationis ac roboris habuisset, vt illius viribus & præstantiâ nullum morbi genus, nullæ ægrotationes, nulla pericula valetudinis humanæ non propulsarentur, illud equidem, nisi ad corporis humani partes ægrotantes adhiberetur, nihil virium, nihil efficacitatis haberet: Ita sanè quid profuissent homini tot Christi Iesu merita, virtutesque præclarissimæ, tot vitæ actiones sanctissimæ, tot cruciatus & suppliciorum acerbitates, si Spiritus diuini virtute non conaremur ad depellendos animi morbos, & ad gratiam recuperandam, & ad munera cœlorum, ac dona sempiterna consequenda? An quisquam cum in Indiam locupletem, & argento, auro, gemmisque refertissimam peruenit, vllos ex opulentissimis partibus fructus feret, nisi particeps esse studeat opum & diuitiarum Indiæ maximarum? Quam afferet homini in cubiculo delitescenti, foribus & ianuis omnibus occlusis, atque adeò quibuscunque foraminibus, per quæ lux Solis in cubiculum sese inferret, vtilitatem Sol toto orbe longè lateque diffusus, nisi per aliquem in lecto tibi iacenti vel in cubiculo latenti

fores

fores vel fenestræ ad aspiciendam lucem diei clarissimam aperirentur? Videamus vim & efficacitatem Spiritus aduenientis in terrarum sola, vt illius amore flagremus, illum ab æterno Patre, filio precante flagitemus. Quam enim Assertor humani generis victor bellorum ascendens ab æterno Patre mittendi Spiritus diuini in hæc terrarum sola, ad animos mentesque discipulorum, cœlestium donorum largitate complendas, fidem egregiam & illustrem dederat, hodiernâ die, quod fœlix faustumque sit generi Christianorum, vt cumulatius nihil fieri possit magnificentissimè cumulatissimeque præstitit. Nam cum iam decem dies ab ascensu Christi in cœlestem ciuitatem gloriosso præterijssent, expectantibus socijs comitibusque & eflagitantibus summis & assiduis precibus, promissus cœlestis iste Spiritus, in eorum animos intulit sese magno strepitu, & quasi fragore ruentis cœli delapsus. Non quo crepitu maximo discipuli perturbarentur, & suis artubus atque membris contremiscerent, sed quo suauitate mirificâ afficerentur, & diuinâ cœlestique voluptate perfunderentur omnes, quo vix apud se viderentur esse præ eximiâ gaudij lætitiæque magnitudine. Delapsus autem fuit Spiritus iste cœlestis in flatus vehementissimi speciem & similitudinem coruscantis ignis; quo sic omnes ferri visi fuerunt magnitudine diuini Spiritus, & illius igne flammato flagrare, vt illius vim immensam, infinitamque, ardorem inflammatum & flagrantem, qui præsentes erant, qui ex diuersis terrarum partibus conuenerant, intentis oculis in discipulos & animis stupentibus admirarentur; multi, quique rebus Apostolorum & Religioni Christi Iesu fuerant infesti, vino obrutos putarent, ac dicerent temulentos Apostolos: ipsi tamen Apostoli ab illo puncto temporis, diuersis in locis celebrioribus in plateis amplis ac patentibus, in templo Salomonis amplissimo magno semper conuentu hominum atque frequentia concionari, habere sermones ad multitudinem, quæ innumerabilis ad audiendum nouitate rei stupefactâ confluebat, enuntiare mysteria nostræ Religionis, prædicare Christũ Iesum Assertorem generis hominum, à Iudæis sublatum in Crucẽ, excitatum à mortuis eximiâ suâ virtute, & in cœlorum sedes suo quoque robore diuino iam ante dies decem elatum, adhibere testes fide egregia singularique præditos ex Solymorum, qui spectaculo tanto interfuerunt, gente clarissima, hortari ad virtutem, ad nouos mores, ad cœlorum gloriam, ad colendam, suscipiendamque tanti

Domini

Domini maiestatem. Atque idem munus obire videbantur, cum magnâ vi contentioneque verborum, tum ore vultuque diuinæ claritatis luce nimis inflammati, vt ex ore, ex oculis cœlestes flammas spirare viderentur: tam etiam animis flagrantibus id præstabant, vt in illis cœleste robur, & præsentia diuini spiritus emicare cerneretur. Quid quod illorum, qui præsentes erant, (conuenerant autem ex diuersis gentibus atque nationibus innumerabiles) patrio sermone concionantes Christi discipulos nemo non audire videbatur, & profitebantur omnes, planeque recognoscebant. Admirari etiam plurimi non desistebant, & illi sapientiæ celebritate clari, qui probè nouerant neque litteris imbutos, neque vllâ discipulos doctrinâ præditos fuisse, & ignaros diuersarum præsertim linguarum, tot res admiratione plenissimas, tam cœlestes ac diuinas, tam procul ab hominum cognitione disiunctas enunciare, & tam dissimilibus, longeque differentibus diuersarum gentium ac nationum sermonibus. Discipuli persequi conciones suas, & innumerabilem multitudinem ad Christi Iesu Religionem traducere, suarum vi facultateque cœlesti concionum omni contentione properabant. Quis hoc existimaret? quis in animum suum induceret, homines rudes & indoctos, ignaros & expertes litterarum, nullâ vnquam scientiâ, nec minimâ cognitione præditos prodituros in publicum, piscatores inopes, & victum piscatu antea comparantes, in conspectu tantarum gentium ac nationum verba facturos esse? Qui neque verbum vllum à præceptoribus acceperant, qui neque in studijs sacrarum litterarum versati fuerant, qui vulgo contempti erant, & nullius apud Principes, apud Pontifices æstimationis, in litteratorum & sapientissimorum legis antiquæ Doctorum oculis & ore concionaturos esse & interpretaturos diuinæ scripturæ res absconditas & abstrusas, & contra istorum Principum opinionem, contra auctoritatem venturos, & de Christi Iesu aduentu, de morte suâ, de resurrectione, denique de Ascensu in cœlorum sedes multa palam enuntiaturos? Atque quod Doctores veteris legis ægrè ferebant, quod audire non poterant de Messia Christo Iesu misso ab immortali Deo, de legis Mosaicæ tandem occasu, & interitu vltimo, iam succedente multo clariore & illustriore Messiæ, id est, Christi Iesu sanctissimâ, verissimaque Religione, & ad salutem animorum, ad cœli gloriam consequendam planissimè necessaria, Apostolos dicturos quis putaret?

putaret? Atque ad hæc confirmanda, ad Principum infringendam auctoritatem, ad conuincendas opiniones illos tot rationes, tot argumenta afferre, exponere sacros libros & monumenta diuinorum vatum, quis non admiraretur? Quis denique apud se statuere posset, id quod postea vidit, tantam multitudinem omnis generis hominum, neque ex Iudæis solum, sed ex omnibus gentibus, ac nationibus, qui ad Iudeæ principem ciuitatem confluxerant, traducendam ad sacram Christi IESV Religionem, Moysis iam legis, & idolorum superstitionibus, & erroribus nefarijs nuncio remisso? O vim spiritus diuini præclaram! O virtutem singularem atque diuinam! Qui latebant in obscuro tenebrarum loco, prodeunt iam in publicum: qui nullas vnquam litteras, neque minimam notitiam acceperant, sacrarum litterarum monumenta interpretantur: qui piscatu viuebant & arte capiendorum piscium alebantur, capiunt iam hominum animos, & ad veritatis cognitionem adducunt; qui nunquam à Iudææ finibus excesserant, omnium gentium ac nationum linguis loquuntur: qui in infimâ plebe numerabantur, in magno iam pretio & æstimatione habentur: qui probris & iniurijs afficiebantur, maximâ gloriâ & honore decorantur: qui deserti & derelicti ab omnibus fuerant, illorum modò audiuntur, & summâ cum admiratione conciones excipiuntur, & ad eorum pedes innumerabilis multitudo spectantibus & frementibus veteris legis Principibus & maximè Pontificibus, se abiicit atque prosternit. Quid hoc discipuli? Quid istud obsecro verborum socij ac comites Christi Iesu? Vosne illi, qui comprehenso Christo Iesu profugistis statim, & dispersi ac dissipati tenebras & caliginem quæsiuistis? vosne illi, qui abiecti debilitatique metu deseruistis præceptorem vestrum? neque in publico versari ausi fuistis in posterum? tune ille Petre, qui semel iterum ac tertio, vno verbo ancillulæ victus & cum iureiurando negauisti præceptorem Iesum? tune Thoma, qui certior factus de Christo excitato iam à mortuis, cum discipuli nunciarent; cùm confirmarent constantissime, cùm suis se oculis vidisse testarentur, nunquam fidem adhibuisti, neque crediturum id te esse constanter asseuerasti, nisi tuis eundem oculis aspexisses, nisi in pedes, in manus, atque adeò in latus lanceæ diritate traiectum manum & digitos tuos intulisses? vnde quæso tantum roboris? vnde tanta animi magnitudo? vos ne Iudæorum Pontificibus, vosne Principibus veteris legis

adeò

adeò vehementer obsistere ausi fueritis? vosne cum illis argumentari, vos contendere velle atque disceptare persti eritis? Vos denique illis præsentibus suæ legis mysteria velle exponere, & tanquam ignaros & imperitos mysteriorum vestris concionibus instituere velle Doctores hos in scriptura versatos, magistros synagogæ, præceptores suæ legis visi fueritis? Magna vis est diuini Spiritus, magnum robur & planè cœleste. Lux de cœlo delapsa mentes discipulorum illustrauit Auditores, & tam fortes, tamque constantes in mediam Principum & Pharisæorum phalangem & turmam coniecit. Non videtis discipulos claritatis diuinæ splendore collucere? non in capitibus eminere linguas ignis coruscantis ardore flagrantes? non illorum ora, vultusque ardere cœlesti claritate fulgentes? non in animis vim inesse diuini Spiritus robore ac virtute confirmatam? Qui obiicere tantæ sapientiæ magnitudini, tanti luminis fulgori, tot radijs diuinæ doctrinæ, viribus Dei immortalis inuictis & cœlestibus armis audeant sese? Non afferamus ad Spiritus diuini vim & robur ostendendum, admirationem multitudinis: Sileamus stuporem omnis generis diuersarum gentium ac nationum: Non ponamus in oratione fractos ac debilitatos Principum ac Pharisæorum spiritus insolentes: Recordamini vnam duntaxat B. Petri concionem, in qua sic tonare ac fulgurare visus fuit, sic infinitam hominum multitudinem commouere, tonitruis ac fulminibus verborum suorum, vt ampliùs triginta mortalium millia ad Fidei Christianæ veritatem cognoscendam colendamque Princeps iste Ecclesiæ clarissimus traduxerit. Recordamini conciliabula Principum, & Pharisæorum, fremitus eorum & furorem tædis ardentibus inflammatum, qui profectò cùm conciones Apostolorum audirent, cùm concursum & frequentiam omnis generis mortalium, cùm admirationes maximas, cùm denique traductionem infinitæ multitudinis ad Christi Fidem viderent, conuentus agebant suos, frequenter conueniebant, occultè & palàm ad Apostolos & Discipulos è ciuitate è Iudææ finibus eiiciendos, exterminandosque conspirabant. Recordamini testimonia alienigenarum & cuiuscunque nationis & barbaræ & humanitate cultæ mortalium, qui cum sermone suo discipulos Christi Iesu loquentes audirent, clamores plenissimos admirationis tollerent in cœlum: neque id fieri posse sine summo miraculo, sine virtute cœlesti con-

stan-

stantissimè, confirmarent, & planè conciones, planè fidem, quam discipuli enuntiabant veram summaque Religione colendam testarentur, atque hanc testimonijs clarissimis & miraculis stupendis comprobarent. Quòd si altius mentibus vestris contemplari volueritis, planè reperietis discrimen veteris & nouæ legis perspicuum. Illa lex scripta fuit in tabulis lapideis; hæc in hominum animis infixa: illa informabat animos & illustrabat, hæc clariorem lucem affert, & in Dei immortalis amorem faces ardentes admouet: illa viam solum ostendebat in cœlum; hæc & viam demonstrat ad iter faciendum, & ad ingrediendum in Beatorum sedes ingentes animos facit: illa pœnis & terroribus animos in officio continebat; hæc amore magis ad virtutis & Religionis studium allicit. Quamobrem illam legem timoris, hanc amoris; illam seruorum, qui metu suppliciorum à sceleribus deterreantur, hanc filiorum, qui magis amore ad parendum diuinæ voluntati ducuntur, putatote. Quamobrem cum illa ferretur, tanto timore facti fuerunt, atque debilitati filij Israelis, vt totis artubus atque membris contremiscentes, vix suæ mentis compotes à Moyse efflagitauerint, vt ille, ille inquam, non Deus immortalis, ne repentina morte conciderent, legem populo Solymorum ferret. Quid quòd Moyses legem illam tulit, hanc verò Christus Iesus, Filius Patris Æterni? Quod si Iudæi quicumque toto terrarum orbè fuissent sparsi diffusique, relictis ciuitatibus, & oppidis omnibus, longissimis itineribus susceptis, magnis laboribus, & aditis periculis Paschatis sui ad diem statum solennemque celebrandum studiosissimè concurrebant, si alienigenæ ex plurimis disiunctissimis, longeque distantibus terrarum partibus in Solymorum vrbem huiusce diei celebritate totum orbem peruagata conueniebant ad Pentecostes sacras solennesque ferias, ad Spiritus diuini gloriosum & immortalem diem recolendum, inter seque instaurandum, quanta animorum religione flagrare debemus, & inflammari facibus veluti ardentibus accensi, tot præsertim donis ac muneribus diuini spiritus afficiundi, ad vitæ nostræ cursum alacriter, sanctèque conficiendum! Cùm fratres Ioseph patri nunciassent, Ioseph filium suum, non solùm superstitem esse, sed opibus abundantem, imperio florentem, Ægypti tenere principatum amplissimum, magnitudine nuntij stupefactus, vix illud in animum inducere sibi poterat.

At

At vbi dona ac munera magnificentissima, diuitias & opes maximas, plaustra multitudine rerum ac donorum maximorum completa suis oculis aspexit, quasi è graui somno excitatus, nihil signi desiderabat amplius. Itaque Patris animus, & in Ægyptum adeundi, & filii inuisendi incredibili cupiditate flagrabat. Non fidem adhibebant Iudæi prius verbis discipulorum, Christi Iesu Resurrectionem prædicantium: At vbi vim, ardorem, dona ac munera magnificentissima, multitudinem miraculorum, claritatem lucis illustrem, flammarum facem, & illam virtutem cœlestem, magnanimitatem, pacem, gaudium, lætitiam, fortitudinem, & magnitudinem animorum, tam cœlestem sapientiam, ac planè diuinam spectarunt, & suis oculis & auribus acceperunt, tantorum operum admirabilitate commoti, sapientes veritatem plurimi profiteri & testari cogebantur: prædicabantque illam Apostolorum fidem vna cùm alienigenis tollentes clamores magnos in cœlum. Sed quid Apostoli non agerent? quid discipuli non præstarent claritatis tantæ radijs illustrati, tanto mentis ardore, tantis diuini Spiritus facibus inflammati, tantorum, & tam cœlestium cognitione mysteriorum imbuti? continere se possent, quin multis vocibus & magnis clamoribus immensam diuinæ virtutis magnitudinem enuntiarent? Quid aliud facerent, qui lucis claritate, magnitudine cognitionis Patriarchas omnes, vates omnes diuinos longo interuallo superabant? hoc igne cœlesti animis æstuantibus, quanam ratione flammas illius cohibere possent Apostoli? si aqua, quæ naturâ grauis est, & in inferiorem locum impetu naturali fertur, postquam igni admota vehementem ignis calorem concepit, velut naturæ suæ oblita in superiorem locum nititur, nec intra vasis angustias continetur, sed erumpens & ex omni parte redundans, effundit ac proiicit sese foras; quid mirum si Apostolorum animi huiusce ignis flagrantibus facibus ardentes in has laudes, & prædicationis voces erumpant? id non linguæ solùm igneæ, sed flatus vehementissimus, quo tota domus commota fuit mirandum in modum testabatur. Hac enim de causâ Spiritus iste cœlestis in vehementis auræ similitudinem venit, vt ipsa species, quæ sensibus obiecta erat, latentem eiusdem vim & impetum, quo nos ad virtutis & sanctitatis amorem exsuscitat, demonstraret. Cùm aura enim vehemens & concitata flat, in quascumque res incurrit, eas impellit vehementissimè: sic impetu magno

Magno, celeritate mirabili naues incitatæ medium mare prætervolant: vento minimè flante, non modò non persequuntur suum cursum, sed nec mouentur quidem. Sed quid in Apostolis solùm sanctissimis, & Principibus Ecclesiæ vim tanti spiritus ostendo, & robur infinitum istius temporis, cum illius cœlesti virtute muniti totum postea terrarum orbem peragrauerint, vniuersa maria nauigauerint; & omnes gentes atque nationes à Solis ortu in occasum vsque in Christi Iesu ditionem potestatemque redegerint? Quòd si sectatores huiusce sæculi animaduerterent; si vellent attentissimâ cogitatione perpendere vim diuinam & cœlestem spiritus sanctissimi virtutem, illius amore flagrarent incredibiliter. An verò vos putatis homines istius sæculi sic appetere diuitias, sitire honores, dignitates, & voluptates suas, imperia consectari; an sic existimatis Cæsares illos, Alexandros, reliquosque terrarum Principes tantis vitæ periculis aditis; honoris & gloriæ humanæ desiderio flagrasse, atque cultores Christi fidei sanctissimi huiusce diuini Spiritus facibus ardentes, præter cogitationem omnem, cœlestium rerum amore flagrarunt, & sese in labores, in pericula, in aperta capitis discrimina coniecerunt? cuius obsecro avari hominis studium, ardor, labores & pericula, cùm B. Pauli studio, ardore, laboribus & periculis conferentur? Neque verò Paulum dumtaxat, sed Laurentios, Sebastianos, Vincentios, & alios innumerabiles Martyrum inuictissimorum exercitus proferre potuissemus, qui flagrantiore studio, & ardentiore charitate succensi vitam cum sanguine pro Christi Iesu Religione profuderunt, quàm honores & dignitates; quàm diuitias & opes, quàm Regnorum sceptra potentissimorum, sectatores istius sæculi concupiuerunt. An non hoc facilè (vt alios omittamus) Beatus Ignatius ostendit, qui tam ingenti Martyris lauream cupiditate sitiebat, vt ad bestias damnatus studio eas & auiditate flagranti desiderauerit? O felices belluas, dicebat, quæ comparantur mihi! & quando præsentes erunt? quando emittentur foras? quando in me impetum facient? quando carnes dilacerabunt, dilaniabuntque meas? quando eisdem vescentur insaturabiliter? Quas equidem in me cupio multo vehementiores esse, quàm ad hoc vsque tempus fuerint: nec à me ipso, ab hoc corpore, ab Ignatij carnibus ora sua inhiantia continere. Quæ si morabuntur, ego Ignatius vltro lacessam; prouocabo belluas, & ad irruendum in me vehementer incitabo, meque ipsum, si opus fuerit, in illarum os & fauces inse-

ram, & intrudam. Quid hac animi magnitudine præclarius? quid præsenti robore, ac fortitudine præstantius? vnde robur & animi magnitudo tam inuicta, nisi ab hoc spiritu vehementi, qui in Apostolorum animos hodierna die intulit sese? O diuinam spiritus vim! O robur inuictum! O vires admirandas, quibus quicumque munitus fuerit, non robore solum & magnitudine animi præstantissima præditus erit, sed omnibus ornamentis absolutæ sanctitatis illustratus. Ille præceptor est & magister actionum & virtutum maximarum. Ille auctor & princeps Ecclesiæ Christi Iesu conseruandæ, & ad tantam quantam aspicimus, dignitatem & amplitudinem euehendæ. Ille in rebus gerendis hominum animos luce suæ cognitionis illustrat, in rebus aduersis perfugium præbet, in dubijs & obscuris lucem affert, labantes sustinet & confirmat ad certamina subeunda, & ad pericula adeunda fortitudine maxima corroborat, diuitijs omnibus & ornamentis cœlestibus locupletat, mites reddit & mansuetos, benignos ac liberales, patientes in casibus & calamitatibus passim euenientibus, hominibus cœlestes quosdam spiritus, omnis sanctitatis absolutione cumulatos impertitur. qui quascumq; res huiusce sæculi contemnant, fecem & sordes ducant, nihil quod præter Deum immortalem sit, & ad illum dirigat, deducatque expetendum putent, vt quanquam corporibus in terra sint, animis tamen in cælo versentur, vt muneribus illius redundantes in cœlorum gloriam immortalem corporis compagibus soluti euolent. Vtinam his donis ac muneribus diuini Spiritus in hunc modum locupletemur, vt ad hæreditatem Beatorum acquirendam cumulum illorum & magnitudinem, felices ac verè fortunati consequamur. Dixi.

***

De Oratione funebri, ex Argumentis superioribus, auxilio tamen aliorum ornata.

ORatio funebris in hanc partem cadere potest: quæ maximè splendet, & illustratur Similibus, Comparatis, & exemplis. Illa autem componitur locis & capitibus exornationis, & deliberationis. Nam continet laudem personæ, quæ excessit è vita: quoniam fuerit bona, sapiens vtilis Reipub. Habet laudem personarum, rerum & factorum, diligenter obseruatis & descriptis ad commiserationem circumstantijs: loci communes & amplificationes inseruntur: in eum qui causa fuit mortis inuectiua adhibetur, si res postulet, querimonia ad Deum, qui passus fuerit tam vtilem, & tantum virum è medio tolli. Adhortatio etiam adhibetur & ad vindicandum, & ad imitandum. Vt si laudaretur Cæsar, miseratio adhiberetur descriptione mortis, denique adhortatio ad mortem vindicandam, insectatione Bruti, Cassij & occisorum. Talem funebrem teste Cicerone, habuit Antonius post mortem Cæsaris. Alter est modus, & hunc imitabitur Ecclesiastes, qui tractabit materiam ad Auditorum institutionem accommodatam, vt de præparatione ad mortem, de morte, de miserijs vitæ humanæ, de earum liberatione post mortem, de contemptione rerum humanarum, de expetenda fœlicitate Beatorum, de animorum immortalitate, de extremo iudicio, de reddenda ratione omnis anteactæ vitæ, de supplicijs inferorum, de Iustitia aut Dei misericordia: non lugendos immoderatè mortuos, sed agendas immortali Deo gratias, qui malis omnibus illos eripuerit: deinde data occasione de laudibus mortui, auditores ad imitationem excitare poterunt.

* * *

De primo modo.

In obitu Domini Ioannis ab Austria, fratris Philippi, hoc nomine secundi, Regis Hispaniarum potentissimi.

MOeroris ingentis, quo fuerunt hisce temporibus affecta, Domini Ioannis ab Austria è viuis immaturo discessu nuntiato, Hispaniarum imperia partim tanti viri meritis maximis, partim nostrarum rerum iactura dolorem hodiernus dies renouabit: idemque necessitatem afferret obductarum aliqua ex parte cicatricum (quas fugit ac reformidat animus) diei præsentis acerbitate refricandarum. Tantam enim fortitudinem, tam incredibilem & inuictam virtutem, tantam in summo ornamentorum cumulo defendendæ Religionis auiditatem, tam expressam ac planè paternæ virtutis imaginem necessario in memoriam redigere debemus. Præcellentissimo enim Domino Ioanne Austriaco, & Philippo Regi potentissimo, & suis Regnis & imperijs ablato, non solùm illius virtutem amissam, sed Christianam Rempub. magnopere sauciatam, afflictamque videbitis. Dolent enim Hispani ac vehementer anguntur, cum vident talem Ducem, qui in Religionis causa suscipienda talem se præstiterit, quamuis mortali conditione natum, tamen non multo plures annos & sæculorum ætates plurimas, permansisse. Nec sibi persuadere possunt, neque fas esse quidquam aliud cogitare putant, quin Deus immortalis fuerit iratus hisce formidolosis & adeo calamitosis temporibus tanto defensore Fidei propugnatoreque acerrimo è viuis ablato. Sane & mihi de tanto Principe dictuio, & exequiarum cunctis spectatoribus, maximum animi mœrorem doloremque renouauit præsens spectaculum, & ad lacrymas eliciendas, & ad omnem sensum doloris acerbissimum occasionem & necessitatem maximam attulit. Quid agam Auditores? Quid primùm querar? aut quid potissimum deplorem? Sanctissime Deus, quibusnam tantis sceleribus nostris & flagitijs grauissimis spes tantas Hispaniarum Regnis præcidisti? tantum propugnaculum Reipub. Christianæ eripuisti? hoc ipso tempore, cum illo magis Religionis res indigere videbantur? cùm Flandriæ sperabatur ad nostram fidem vniuersæ traductio futura tanta

Impe-

Imperatoris fœlicitate clarissimi? cum Romana sedes, cuius armis tot & tantæ præclaræ res gestæ fuerant contra Mauros, contra Turcas, eius inuictissima dextera Flandriam matris Ecclesiæ gremio ac complexui reddendam restituendamque speraret? Cùm denique nouæ singulis propè diebus & secundi nuntij venirent in Hispaniam, & toto terrarum orbe commearent, litteræque volitarent creberrimæ de rebus in Flandria per tantum Imperatorem, fortiter gestis; de prælijs fœlicissimè commissis, de ciuitatibus captis, de expugnatis oppidis, de traditis imperio suo, deditisque populis atque prouincijs, de spe denique deditionis prope certa exploratáque hoc fœlicissimo tempore. Tam secundo vento, cum res Flandriæ, cum Hispaniarum status, cùm causa Fidei veheretur, ablatum est columen Imperij, præsidium Hispaniarum, propugnaculum Religionis. Si nostris sceleribus violauimus maiestatem tui numinis vtinam pœnis alijs nostra scelera lueremus! vtinam in nos alia supplicia statueres, & auctores & principes scelerum deleres potiùs, quàm tantùm decus & lumen extingueres! Eius interitu acerbissimo mæret Hispania, squalent Hispanorum Regna, Roma conflictatur, maximè sacra luget Religio omni veteri hilaritate exuta, omni splendore spoliatæ sedes & domicilia Christianorum in sordibus & squalore iacent: ipsi verò Principes terrarum quàm grauiter mortem tulerint, quàm dolenter Magnates Hispaniarum acceperint, atque ille ipse vnicum nostræ Fidei fundamentum frater tanti principis, cui æquè carus erat, atque sibi ipsimet Philippus Rex Hispaniæ potentissimus, quanto sensu ac dolore animi affectus fuerit, declarauit ille dies, cùm litteris nunciisque de morte venientibus, ad tantam maiestatem, qui redderent litteras, qui nunciare auderent, vix reperiebatur vnus, ne mortis nuncio mortem quoque tanto Regi terrarum afferre videretur. Videbant id quod re comprobatum fuit, aut morbum ex mœrore tracturum aliquem, aut ex dolore repentino non parum detrimenti accepturum esse Regem eum, qui videbat in fratre, quantum momenti positum esset, ad Fidei religionem defendendam, ad metum iniiciendum hostibus, ad Flandriam recuperandam, ad ægras & propè deplorandas tantarum prouinciarum partes sanandas. Qui si malum istud non deleret, quis obsecro delere possit? an Principes Germaniæ? at plurimi hæreseos labe contaminati? an Elisabeth crudelis & impia, quæ de perdenda Scotia, de tota Anglia delenda, & hæreseos, erroribus

tus bellicis rationibus sedaret. Quorum opera quamquam ad bellum conficiendum vsus fuit, tamen Ducem belli totius præposuit Dominum Ioannem Austrium adolescentem magni animi, magnæ spei, auidum paternæ virtutis imitandæ, & imperatoriæ suis egregijs facinoribus comparandæ. Istius videre erat per omne tempus (quod asperum & hyemale fuerat) industriam in agendo, consilium in prouidendo, tolerantiam in patiendo, fortitudinem in resistendo, quæ in bello maximæ clarissimæque virtutes perspectæ fuerunt in adolescente clarissimo. Cùm itinera facienda essent, transmittendi colles, prætereundæ syluæ, calcandæ niues, & aliæ innumerabiles superandæ difficultates, quàm ad omnia se præstitit diligentem, industrium, patientem, inuictum, vt Annibal iam adolescens videretur, qui Sagunthо fame capto, altissimas Alpes, in Italiam descensurus, ducens exercitum, omni contentione penetrauit: vel alter Cn. Pompeius, qui adolescens à Sylla præfectus exercitui contra tres Duces fortissimos, & Principes Marianæ factionis exercitatissimos, fudit, fugauitque copias omni ferocitate, Romanam in nobilitatem, in Senatum & in totam Rempublicam, insultantes. Videretis circumuenire hostes, intercludere fugam, transitu prohibere, expectare, persequi, prælia plurima facere, cogere ad seditionem illum ex vna, ex altera parte Ducem de Sesa ad bellum conficiendum omni ratione contendere, donec confecerunt ac profligarunt partim hostes, partim coegerunt ad deditionem. Ita bellum magnum & periculosum per annos paucos summa contentione gestum Duce Domino Ioanne ab Austria confectum est. Cuius magnitudo belli non tanta principio videbatur, quanta postea visa fuit, & re ipsa nostros experiri necessarium erat. Nam cum omnes concitati essent, & ex Africanis sedibus euocati innumerabiles venissent, in montes altissimos sese receperunt Agareni, Maurique coniuncti, quò propter difficultatem, propter altitudinem suam, propter locorum inscientiam, maximè propter asperitatem hyemis, propter paludes stagnantes, & oppositas niuium moles altissimas immanissimasque omnes aditus præcludebantur, neque nostri ad hostem nisi magno periculo, & hostilibus semper insidijs circumuenti accessum habere poterant. Ita quidē quem Silla Pompeio victori honorem tribuit, vt militibus audientib. Imperatorem appellaret, hunc omnes milites [illegible]clyto Ioanni ab Au-

Austria fortissimo felicissimoque Duci impertiri potuerunt. Atque in hoc clarior Cn. Pompeio Dominus Ioannes ab Austria, quod ille fugauit copias inimicorum; hic superauit & in deditionem accepit. Ille vno percusso reliquos equites peditesque perterritos in fugam coniecit; Ioannes fortissimus, plurimis vulneratis, alijs interfectis reliquos belli viribus subiugauit. Quorum cum perfidiam metueret Rex Catholicus, neque fortunam tentandam iterum putaret, si fortasse defecissent, per totam Bethicam & alias Castellæ partes semen execrandi generis dispersum statim aspeximus. Quid tam inusitatum, quàm adolescentem rei militaris imperium gerere? at præfectus fuit bello, Granatensi Dux præcellentissimus Ioannes ab Austria. Quid magis nouum, quàm in bello nunquam antea versatum, disciplina duntaxat militari instructum, & ipsa indole & animi virtute tanquam exercitatum multum diuque Ducem assuefactum rem bellicam administrare? quid tam inauditum, quàm id temporis exercitui præpositum esse, cum nunquam in hostem hastam coniecisset, nunquam in acie versatus esset, neque ipsas vidisset suis vnquam oculis copias instructas tam fortiter belli munera difficillima præstare, vt prælijs plurimis contenderet cum hostibus, & in illis cædes fecerit, & strages plurimas? Quid denique magis stupendum? quid tam præter communem hominum expectationem, quàm adolescentem, vix annos viginti natum Ducis partes agere, præire Ducem, dare signum, acerrimè confligere, persequi bellum, vsque eò progredi cædes innumerabiles facientem, quoad hostium copias tanta multitudine redundantes victor afflixerit atque perdiderit? Omnia hæc adolescens Dominus Ioannes ab Austria præstitit. Satis longum sermonem habuimus de primo bello, Patres, & non sine causa, vt ex principijs his reliqua colligeretis. Audite, audite nunc nauale prælium, quod neque Cæsar neque Pompeius Imperator magnus, neque victores Imperatores Romani tanta cum felicitate confecerunt. Nota fuit omnibus conspiratio Christianorum Principum, Pio Quinto Pontifice maximo suadente in Turcarum Regem superbissimum, qui postea quam maximam ornauit ædificauitque classem, innumerabilemque multitudinem quibuscunque ex gentibus potuit, comparauit, Christianæ genti cladem & calamitatem horrendam minitatus est. Liceat mihi paulò clarius exponere mentem

Turcæ

Turcarum insanissimam: liceat impetus & furores illorum nefarios proferre: liceat deniq; superbiam & arrogantiam ostendere eorum qui cum paucos ante annos freti victoria cō sequuta venirent, quos spiritus, quos animos sumpserant? instruxerat, & ornauerat impius Turcarum Rex classem talem ac tam superbam, rebus omnibus bellicis militibus suis veteranis, & Ducibus fortissimis munitam atque confirmatam, qualem nunquam antea, nec ille, neque Maiores sui vlla sæculorum memoria, quæ inflammato studio in nostra Regna rapiebatur, vagabatur toto mari prædonum innumerabilis multitudo exultans atque furens, & nostras sanè fortunas, nostra Regna, nostrum sanguinem, & si potuissent, nostrum omninò exitium & interitum sitiens, nisi nostrorum hominum classis non tanto numero neque multitudine, sed animis atque virtute freta maiore acriter obstitisset. Conspirauerant enim Duces multi Italiæ, Venetorum Senatus florentissimus, & Pij Quinti Pontificis maximi suasu Rex ipse potentissimus Hispaniarum; copias suas etiam Pontifex ipse sanctissimus adiunxerat, & cuncti vires suas ad perdendam delendamque Turcarum potentiam contulerunt. Talis classis instructa fuerat, sic omnibus rebus ornata, & ad congrediendum paratissima, vt Religionis veritati fidens, & inuictæ virtuti Christi Iesu, pugnam non recusaret. Videre erat classem hanc tam florentem, tam munitam, tam ornatam ex omni Christianorum flore delectam, vastissimum mare sulcantem, quærentem aduersariam, & inimicam, & illius hostiles congressus appetentem, & eum, qui præpositus fuerat, Imperatorem, qui totius classis summum Imperium tenebat Dominum Ioannem ab Austria in ipso flore iuuentutis positum nondum sex & viginti annos natum, excitantem animos suorum ad pugnam, paucos post dies committendam. Hoc interea spatio, quæ preces Christianorum? quæ sacrificia facta? quæ vota nuncupata? vt immanes & efferos Turcas nostri vincerent, & illorum exultantem audaciam ferocitatemque comprimerent? O Calendæ Octobris felices, atque faustæ, quæ tantum Christianis gaudium, tantum boni, victoria de Turcis comparata attulistis! Venit in conspectum nostræ tandem aliquando classis inimicorum, quæ ventis primo secundis in nostros vehebatur, exaltare caput cœpit, & quasi explorata victoria tota in nostros parata iam ad dimicandum in mediæ Lunæ speciem furens ac fremens ferebatur. Ecce subito, cum iam fugiendi ne-

mini daretur potestas, reflare ventus visus est & nostris spirare secundissimus: confligitur ab vtraque parte fortiter atque vehementer, & per multum tempus dubio & ancipiti Marte, suos semper hortante incitanteque milites ad pugnam Imperatore Ioanne fortissimo. Quid ego dicam fuisse superatos & victos hostes, cum pauci illorum fuga euaserint? quid captas triremes plurimas in Christianorum venisse potestatem, cum centum & nonaginta quinque Turcarum triremes, aliaque complura nauigiorum genera à nostris capta fuisse constet? Quid vulneratos hostes? & alios captos commemorem, cum quadraginta hostium millia cæsa fuerint & decem millia, & his amplius capta fuerint à nobis? An ignoramus ex captiuis nostris, quos secum remiges Turcæ habebant, plurimos recuperatos & seruitute liberatos fuisse, cum amplius decem millia captiuorum in libertatem vindicarentur? An verò victoriam extitisse nobis gloriosam prædicem, cum post hominum memoriam & veterum & Christianorum, similem nunquam, neque legerimus, neque audiuerimus vnquam? cum ex Turcarum tanta multitudine vix vnus immanissimus prædo, & vnus item sæuissimi piratæ Aliadeni filius fuga liberaretur, qui ad immanissimum Turcarum Regem tantæ nuncium insperatæ cladis miserrimum & luctuosissimum deferret? Possumus recordari Cruciferorum B. Ioannis fortitudinem, in quos immanissimi Turcæ furenter inuaserunt. Omnium maximè recordari debemus triremem Imperatoris inuictissimi Iohannis ab Austria ab hostibus circumuentam, totam oppugnatam acerrimè tormentis omnibus appetitam vehementissimeque verberatam, & puppim suarum iam iam illatam in Imperatoriam obstrusamque, quod factu facillimum erat propter hostilium multitudinem triremium. Scimus in his angustijs nostræ Prætoriæ triremi venisse subsidio Marchionem de sancta Cruce, ipsam Prætoriam fortiter se defendentem contra numerum tantum inimicorum pugnante semper & acerrimè resistente Imperatore fortissimo Ioanne ab Austria, quoad Christi Iesu effigies in edito fuit præcelsoque statua loco, caput Ducis Turcarum à ceruicibus abscissum, & elatum in sublime, vt à suis omnibus cerneretur. His iam cadere videres Turcarum animos, nostris cædere, dedere se plurimos, & triremes tradere, deprimi plurimas, & in profundum deijci, plurimas capi, & omnes in nostrorum hominum potestatem venire, præter nominati superius à nobis

bis prædonis vnius paucuas, quæ in cæcis illis nubibus ac tenebris fuga elapsæ fuerunt. Inclamare continuo nostri victoriam. Qua victoria reportata, quæ gloriosior vnquam fuit? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? Ago tibi gratias ingentes immortalis Deus, qui tantum roboris ac fortitudinis Christianorum genti tribuisti: quod talem ac tantum Ducem, & Imperatorem in tanta annorum paucitate largitus es, qualem euentus fortissimus testari potuit. Quod igitur exultantem Turcarum audaciam compressam, quod maria ex omni parte prædonum refertissima postea patefacta, & omnino liberata, quod gladiorum mucrones à Christianorũ iugulis depulsos, quòd cædes, quod incendia, quòd rapinas à nostrorum tectis, fortunisque sublatas, quod à templis sacrilegia, ab oppidis direptiones, ab Italia præcipuè vastitatem, ab omnium vita crudelitatem depulsam fuisse videmus, fortitudo fecit, & summum inuictissimi Ioannis consilium, atque prudentia, cui nullas statuas, nullos arcus triumphales, nulla trophæa, nulla insignia laudis, nulla monumenta honoris pro magnitudine rerum ab eo gestarum satisfacere posse putamus. Quò tantum & tam fœlicem Imperatorem & inuictum, tanta comparati nominis celebritate clarum reserues, nisi ad Christianæ Reipublicæ defensionem, ad hostium Fidei conatus reprimendos? O verum Caroli Quinti Imperatoris filium! O filium memorem Patris, imitatoremque paternæ virtutis! Audieras adolescens, & ex Hispaniarum annalibus acceperas, fortitudinem parentis tui, inuictam Caroli fortitudinem, omnium Imperatorum Romanorum laudibus obscuritatem afferentem. Audieras expugnatam in Africa, opibus & viribus florentissimam vrbem Tunetum, turpiter expulso fugatoque tyranno. Audieras propulsatum ab Vngariæ Poloniæque finibus immanissimum Turcarum Regem. Audieras Rhenum ipsum fractis subactisque Germaniæ Principibus ab eodem Imperatore occupatum. Audieras Italiam sibi suisque militibus deditam, & terrarum principem Romam imperio suo parentem. Audieras Argelium Turcarum receptaculum & asylum commune, ad Hispaniæ mala passim inferenda repentinis incursionibus & aduentu sæpe inopinato, ab eodem Imperatore, ni sæua tempestas obstitisset, ferè captum, & in Imperatorias manus breuiter esse venturum. Audieras motus temporum turbulentissimorum absente Carolo, tot populorum,

tot

tot vrbium, tot Principum conspirationem Hispanorum compressam atque sedatam, totam Hispaniam, suas prouincias sua Regna potentissima vnius parentis aduentu robore, consilio, pacata. Audieras tremuisse Mauros, metuisse valdè Turcas, formidasse Anglos, & gentes omnes ac nationes vnius Caroli inuictam virtutem exhorruisse. Audieras denique, & victoriarum monumenta clarissimarum consequutum Carolum Imperatorem, plusquam Cæsarem, plusquam Alexandrum fuisse, & honoratum ab omnibus orbis terræ propinquis remotissimisque nationibus. Hac tanta stirpe procreatus, hoc inuicto parente susceptus non peteras, non animum inuictum, non spiritus magnos, atque verè Imperatorios in Turcas immanes, in vniuersos Christianæ Religionis hostes, in dies confidentius non suscipere. Raro equidem otio torporeque iacent, quos paterna auitaque laus ad res fortiter gerendas exuscitat. Quo igitur ibis, post tot spes excitatas præcellentissime Ioannes? ad cuius rei studium post naualem pugnam incumbes, vt parentis te similem, vt suarum virtutum, æmulum, & imitatorem præbeas? Ad te se nostra tandem aliquando conuertat oratio Philippe potentissime. Audio enim fratrem à te mitti Ioannem in Flandriam, vt quam neque Duces multi, neque Dux Albani sedare potuerit, eam aduentu suo frater tuus quietam reddat atque pacatam. Fecisti Rex Catholice, quod tuos consilio, quod prudentia, quod fide tua religioneque sanctissima dignissimum est: Dedisti fratri segetem copiosam & materiam abundantem, in qua illius fortitudo latiùs potuisset excurrere. Quem enim tanta fortitudine, tantis bellicis laudibus victorem naualis pugnæ, repressorem Turcarum & extinctorem, tantæ felicitatis Flandri audierunt, timebunt omnes, & illi se libentius animis subijcient. Complectimini vos iam cogitationibus vestris Dominum Ioannem ab Austria ingredientem in Flandriam, accipientem tot Flandriæ prouinciarum gubernacula, res multas præclarè gerentem, horum deditionem oppidorum, aliorum timorem, & paratissimam voluntatem ad omnia, quæ ille vellet & imperaret. Denique res illius semper secundo fortunæ flatu vehi, hæreseos imminutionem fieri, fidei restitutionem in multis Flandriæ partibus amissæ videri, atque vt concludam breui totam Flandriam venturam in tanti Principis potestatem ditionemque fœlicissimam. Quid tanto Principe fœlicius? quid Domino Ioanne ab Austria fortunatius esse videbatur? O diram,

tam, & immanem mortem! O crudelem & atrocem Parcam quæ in tanta rerum secundarum fœlicitate, vitam in secundo suæ vitæ flatu, cursuque tam prospero de medio auferes! è vita tolles nobis & vniuersæ Reipub. Christianæ tantùm & tam insignem Imperatorem? Heu cum magis putabamus victurum esse & conseruandum ad persequendum conficiendumque cursum prouinciæ demandatæ tam fœliciter institutum, audimus mortuum esse, diem suum obijsse præcellentissimum Ioannem ab Austria, columen Hispaniarum, Granatensis Regni conseruatorem, depulsorem Turcarum immanissimorum, victorem gentium ferocissimarum. Atque priùs mortuum audiuimus, quàm in morbum incidisse nuncij litteræque detulerunt. Non ego hic consistam? non deplorem casum miserabilem? non ærumnas nostras & miserias, non vestram O Flandri sortem miserrimam? Qui si iacetis adhuc in sordibus & in squalore, si vestris in erroribus versamini, si laqueis hæreseos implicati constrictique tenemini, si à gremio Matris Ecclesiæ abstracti diuulsiq; à cœlorum regionibus tam procul aberratis, si ab hinc tot annos neque pacem, neque otium habetis, si semper bella, semper arma tractatis Hispaniarum Regi Philippo vestro Domino, vestro Regi legitimo. & ipsi Matri Ecclesiæ bellum omni crudelitate imbutum facitis, si tot millia vestrum quotidie deturbantur in inferorum regiones, neque vlla ferè spes est abiectis sacris, dirutis templis, prostratis simulachris, deleto cultu, Religioneque extincta, conculcato Christo Iesu ad vos redeundi, quam causam dicam fuisse huiusce mali communis pestisque deterrimæ, quæ vos ad hunc vsque diem depopulatur & absumit? quæ fuit (& vos mihi date veniam Duces Hispaniarum, ignoscite Leones fortissimi) quæ fuit inquam causa naualis pugnæ contra Angliam non committendæ, non reprimendæ Anglorum Reginæ Elysabethæ deterrimæ, & totius Angliæ ad fidem Christianam Religionemque reuocandæ? quæ denique videtur causa hisce proximis miserrimis temporibus belli contra hostes alios non confecti, quos neque alij Duces, neque nostri Hispani reprimere potuerunt? insultarunt potiùs illi, & contra nos bellum voce præconis, & tubarum clangore flamma ferroque gerendum prædicarunt. Si tu superstes esse fortissimè Ioannes, si tantum de terris præsidium ablatum non esset, haberemus, quem hisce furijs omnibus, atque procellis Religionis opponeremus. Sed quando nostris sceleribus superstitem retinere

nere non meruimus, deploremus miſerias noſtras, lugeamus caſus miſeros & ærumnoſos; lugeamus calamitates & clades rebus noſtris inuectas: nihil eſſe mali, quod peccatum non poſſit inferre, nihil calamitatis, quam non importare ſoleat rebus humanis intelligamus. Nos ipſos moreſque noſtros corrigamus, ſi voluerimus viros vtiles Reipub. neceſſarios Religioni conſeruare, neque noſtras ſpes, ex animis excidere, ſed ali, augerique ſucceſſu quotidie maximarum rerum ſecundiſſimo. Cum Flandria, cum reliquæ partes, tu præcipuè Hiſpania vulnus grauiſſimum acceperis, huic quemadmodũ mederi valeamus, neſcio, Auditores, niſi præcati à mitiſſimo Ieſu fuerimus, vt quem, habemus Regem, diu per multos annos ſaluum & incolumem conſeruet. In illo omnia Hiſpaniarum Regna, omnis ſalus & incolumitas noſtra, omnis propulſandæ delendædæque hæreſeos ſpes, omnis denique defendendæ Catholicæ ſedis hiſce temporibus in ſua dignitate, vires poſitæ ſunt atque facultates. Hunc Regem per clementiam & manſuetudinem tuam Chriſte Ieſu, per caritatem incredibilem, & æterno Patri tributam obedientiam, per liberalitatem, & in omne genus hominum beneficentiam inauditam, per cruciatos tuos, per ſanguinem profuſum, & mortem in crucis ligno pro generis humani ſalute libenter oppetitam, tuere atque conſerua. Nam de præmijs tanto Duci pro ſuis diuinis atque immortalibus in Chriſtianam Religionem meritis ſolita tua liberalitate tributis, cùm virtus Ducis fortiſſimi, tum tuæ maximæ fideleſque pollicitationes, ne dubitare debeam, certam mihi & exploratam auditoribus ſpem afferre potuerunt. Dixi.

De ſecundo modo orationis funebris in morte Sebaſtiani Regis Luſitanorum.

Omnis conſummationis vidi finem.

VEllem Deus immortalis feciſſet, illuſtriſſimi viri, vt viuo potius Rege Sebaſtiano gratias ageremus, quàm mortuo iuſta celebraremus. Nec verò dubito, quin ſi Rex ipſe reditum ad nos habuiſſet, victoria nobis eſſet, & illius fortitudo prædicanda: ſed quoniam ita tulit caſus infeſtus, vt in grauiſſimo periculoſiſſimoque prælio, fortiter & acriter confligens

fligens occubuerit, mortem exultantem in Regum funeribus aspiciamus, vt quantum nobis ipsis consulere debeamus & sibi quoque Magnates Lusitaniæ, qui propius ad Regiam maiestatem accedunt, cùm prouiderint mortem propter incertos casus quotidie imminentem, sibi suisque animis consulant, quæ quamuis longè abesse videatur propter adolescentiam, & corporis vires valentes, eam tamen præter opinionem aggressuram, & nobilissimum quemque pignoraturam fuisse sibi genus omne hominum ex præsenti casu miserrimo persuadere potest. Quæ enim Regibus non pepercit, minimè parcet mediocribus, aut in aliquo dignitatis gradu collocatis. Præclarè serenissimi Regis discessum à mortalibus in Beatorum regna vates ille diuinus ante oculos statuit, cum inquit, Omnis consummationis vidi finem: vt nullus eorum, qui præsentes sunt, cuiuscunque status, atque fortunæ, fuerit, mortem euasurum se esse putet, sed moriturum certè, & incertum se esse quando, quando nihil est in humanis tam illustri specie, neque absolutione perfectum, quod non aliquando necessariò sit occasurum. Consideremus terram hanc vestitam herbis ac frugibus, decoratam violis ac rosis, & omni pulchritudinis varietate distinctam. Quæ in aeris circumfusi regione multitudo varietasque auium volatus conficit incredibili celeritate sublatos in cœlum, aut demissos in terram? quæ sunt animantium siue mitium, siue immitium genera multiplicia? Omnis in rerum natura ad vsus & ad delicias nostras varietas & pulchritudo creata spectatur. Quidquamne futurum esse putatis perpetuum? nihil est, quod permanere possit ad perpetuitatem. Hac natura sunt, quæ infra Lunam procreata fuerunt, vt alijs alia succedant, & omnia futura non sint perpetua. Qua legè minimè quidem solutum est genus hominum: sed cum naturæ conditione fuerit, susceptum in hanc lucem, tum grauioribus malis expositum est calamitatibus, vt nulla pernices, neque calamitas aliarum rerum genus & diuersitatem quancumque peruadere possit, quæ per homines cuiuscunque status & conditionis liberius & impunius non peruadat, & ab initio nascentis mundi, non peruaserit: Vt melius videretur actum cum multis hominibus, nunquam natos, quam illos in tantas miserias & ærumnas fuisse coniectos, quas quomodo declinent, neq; quemadmodũ ad eas propulsandas animos instruere valeant, intelligunt. sic illos vndiq; mala circunstant; sic mors semper insequi videtur à tergo miseros & calamitosos, siue debilitate naturæ, siue virium imbe-

imbecillitate, siue casibus repentinis, siue periculis intentis aut impendentibus malis, aut morborum varietate grauissimorum vel impetu subito, nullo habito discrimine neque ratione personarum. Quòd si quis propter nobilitatem generis putat serius se moriturum esse, non parentes iam, & principes & auctores sui generis ac sanguinis antiquissimi mortuos considerabit? si propter florem iuuentutis, quot iuuenes, pulchritudine sua, & ætate præditos in memoriam rediget? si propter bonorum abundantiam, quot seipso locupletiores, & qui maiores redditus habebant in hoc sæculo, recordari poterit mortuos? si propter vires ac bonam valetudinem; quot illo valentiores? quot constitutione mira corporis præditos leui de causa de medio sublatos meminerit? si propter ingenium & litterarum cognitionem, non plures Theologi præstantiores, & omnibus artibus, atque disciplinis maximis ornati spectaculum præbebunt generi mortalium miserum satis atque luctuosum? Quid de Thiaris, quid de dignitatibus dicam? reperti sunt Pontifices creati, sed qui sedem suam non occuparint; & in his rebus humanis spem vllam habebimus? in nostris viribus, in bona valetudine, in elegantia corporis, in affluentia bonorum, in litterarum cognitione, in honoribus & dignitatibus confidemus? Non is benè profectò recordatus vatis diuini sententiam, non præpositum Psalmi versiculum, nō illa paucula verba in memoria habet, aut si habet, animum non attendit ad ea, quæ tanti sua interfuit attendisse. Nihil vt quā ad tantam amplitudinē ad tantum fastigium ascendit, quod non mole sua ruerit, vel temporum inclinatione, vel vicissitudine fortunæ, vel aliarum incursu grauiore calamitatum. Cerno animo montes altissimos, & cœlo ipsi propter altitudinem suam quasi imminentes, tanta firmitate stabilitos, atque inhærentes in imis terræ visceribus paulatim prolatos erectos & excelsos; & ad altitudinem infinitam elatos, quorum verticem & summa iuga neque consequi possunt oculi mortales, neque in summum & præcelsum cacumen ascendisse scimus vnquam. Aues mehercule, quasi metuere videntur, & in aere medio tutiores videntur esse, quàm in summo istorum montium altissimorum iugo, ne vento perflante vehementissimo, alarum debilitate suarum, contra vim magnitudinemque ventorum frustrà contendentes, ad saxeta deferantur, & illidantur miserrimè. At quoties montes hos vidimus vetustate excisos multis in partibus, in alijs horridos atque deformes, inæquales &

les & lacunosos, atque decursu temporis sedibus suis euulsos, deiectos in planiciem aliquam, cum campis patentibus, cum infimis vallibus adæquatos? *mons cadens defluit.* Hæc verba facit Iob, post expositam communem humani generis conditionem, & necessitatem moriendi cunctis mortalibus impositam, quos cum prædixisset, sicut flores agrorum albente cœlo nasci, ad Solis occasum occidere, & ad breue tempus, ad punctum, vt ita dicam & momentum videri, quasi speciem aliquam & vmbram ostendit, quæ cum apparet, nihil habet firmi, nihil solidi. Conqueri videtur de misera nostra ærumnosaque conditione; & quantum inter illam, & ligna contemptissima interest? mortuus homo in lucem hanc non reuocatur, neque redeundi spem vllam ad vitam habet: lignum præcisum cum fuerit, rursum reuiuiscere constat, & pullulare ramos illius, germinare folia, flores & fructus restitui, ac veterem speciem, & pulchritudinem suam arborem recuperare: hominem semel mortuum recipiendæ lucis, & vitæ semel amissæ recuperandæ spem non habere. Nec tamen hac lege fuisse solutos potentes: nec in hanc vitam redeundi diuitijs, nobilitati, honoribus, gloriæ prærogatiuam immanitatemque datam fuisse videmus. En Iob montes addit etiam cadere: Montes, intellige nobiles scilicet & generis claritudine præstantes & parentum stemmatibus antiquissimis insignes. Montes, copiosos ac benè nummatos, omnibus in hoc sæculo bonorum copijs circumfluentes. Montes, honoribus multis, & dignitatibus ornatos, per populos, per prouincias, per Regna cum dominatu, cum imperio volitantes. Montes, litteratos, Iurisperitos, Theologos, Principes Ecclesiarum, atque thiaris Præsules oculorum aciem perstringentes. Montes, quos aspicio in hac Ecclesia, in hoc sacello Regio tanta cum auctoritate, tanta cum dignitate considentes: qui nihil loquuntur, nihil cogitant, nihil gerunt, nisi principatum, nisi ditionem amplissimorum Comitum, Marchionum, Ducum: quibus nihil clarius, nihil illustrius, nihil potentius esse potest. Qui magnates Regnorum sunt, à Rege secundi, præpotentesque Domini in Regno Lusitaniæ, hos omnes non mors excipit, non eximit. Non enim inuadit solum, sed eos de culmine celsissimo deijcit vno ictu, quasi turbine repentino statuas de loco celsiore eiectas, vt non à mortuis excitandi sint, non ad hanc vitam reuocandi. At quomodo? ruina, Auditores sæpe miseranda, qua cadunt, euer-

tuntur suis bonis, fortunis omnibus, honoribus amplissimis, dignitatum gradu celsissimo, acerbiore sensu, grauiore dolore, fortunæ gradu celsissimo deiecti; quia cum laqueis districti, & implicati vinculis rerum humanarum tenerentur, eos solui profecto summis anxietatibus, & totius corporis & animi cruciatibus necessarium erat. Quod in pauperem, in bonum virum minimè cadit. Quid enim est, cur pauper mortem metuat, qui viuens vitam viuebat miserrimam? Neque ad victum, neque ad vestitum corporis habebat quidquam? qui corrogare vicatim stipem cogebatur, si se vellet alere, semper se videbat famelicum, nunquam saturum; nudum, non vestitum, contemptum ab hominibus, non honoratum, patientem frigoris hyeme, calorum æstiuo tempore, sub dio, aut in Xenodochio, non sub tecto, non in æde pernoctantem, operas præstantem, sudantem, & anhelantem, & inseruientem fortasse duro semper & difficili quidem hero. Scilicet is mortem æquo animo non feret, cui nihil melius accidere possit, neque ad corporis vtilitatem, neque si in gratia Dei immortalis fuerit, quidquam ad animi requiem sempiternam optatius. Cadent equidem, non stabunt montes, licet videantur, qui erecto collo, lætantibus oculis, excelso corpore, multo grege famulorum, in equis pulcherrime stratis, aut inlecticis summo fragore percrepantibus, vias omnes, plateas, loca celebriora peragrent, seipsos suamque fortunam magnificentissimè iactantes. Qui quo in altiorem gradum ascendunt, magis periculis omnibus, telis fortunæ, & morti passim imminenti videntur expositi fuisse. Vt fumus superiora loca petit & in mediam aeris regionem ascendit altissimus, sic calamitates, mala, febres, ægrotationes mortiferæ, potentissimos homines inuadunt. Quid Atheniensium viros summos, quid Persarum imperatores? Quid Rom. Reipub. Pompeios, Scipiones, ex veterum annalibus eruamus? Inspicite in Cænotaphium mole superbissima extructum, in parietes hos amictu pullo coopertos, in multitudinem tantam funalium accensorum, in præsentem luctum atque mœrorem, in vos Magnates mutata veste squalidos & sordidatos, in tantum florem Portugalliæ Principum atratorum, in exequias & iusta, quæ hoc tempore luctuosissimo persoluuntur. Quid dicam Auditores, prohibet me sensus acerbissimus, prohibet grauissimus animi dolor, & vestrum omnium gemitus & suspiria, luctus & lamenta, vel vna recordatione tanti Regis prohibent dicere. Heu

mulie-

mulierum eiulatu, adolescentum luctu, fletu vestro, lamentis omnium personat Ecclesia: neque cum ad iusta Christianissimo, potentissimo, sanctissimoque Regi Sebastiano persoluenda conuenimus, quemadmodum vellemus animos nobis facere possumus ad dicendum. Hic qua ætate mortem obijt? in ipso flore iuuentutis, telis inimicorum traiectus. Atque vbinam ille iacet? mortuum scimus, cadauer illius vbinam iaceat ignoramus: scimus tamen insepultum iacuisse suo sanguine imbutum, arena fœdatum atque deformatum, in campis patentibus, in horrido atque sterili Africæ solo, sine nomine, sine honore inter reliqua subditorum cadauera iacentium, & longè lateque multa camporum iugera occupantium. Non igitur in hoc cœnotaphio, non in magnifico sepulchro iacet: id si saltem de malis omnibus nobis reliquum fecisset fortuna nostra, misera multumque iactata conditione Portugallenses mei aliquid consolationis haberetis: si corpus illius inter Portugallensium Regum, inter Manuelis, inter Ioannis cadauera suo in loco, pro antiquitate dignitateque fuisset asseruatum, suis vnguentis suauissimis conditum iacere videremus ad memoriam habitæ Regiæ maiestatis sempiternam. Appulerat fugatus post Pharsalicam pugnam exercitu fuso Pompeius in Ægyptum, & Regis non solùm ingrati, sed etiam impij perfidia fraudeque necatus, in littoris Ægyptij media arena relictus obtruncatus relinquitur. Magnus Imperator sine specie, sine forma iacens, corporis sui sanguine cruentatus fœdissime! in fugientem, sed iam mortuum, quem magna festinatione insequutus fuerat, Cæsar incidit: Ad huius cadauer constituisse dicitur, multum diuque, & similis stupentis & attoniti, collacrymasse spectaculo ante suos oculos proposito, misisse denique voces plenas doloris & sensus acerbissimi, quo cor illius disrumpi diuellique videbatur. Hiccine (dicebat Cæsar) est ille Cn. Pompeius decus & lumen Imperij Romani? hiccine tot honoribus & Consulatibus plurimis illustratus? hiccine socius & comes in triumuiratu potentissimus? hiccine victor tot gentium atque nationum? hiccine Dominus (vt ita dicam) populi Romani, ad quem honores omnes, dignitates omnes, imperia summa deferebantur? hiccine quem extremis vitæ temporibus Imperatorem bellorum ciuilium S. P. Q. R. delegit? quem flos nobilitatis, quem Senatores, quem Consulares, quem Prætores, quem Tribuni plebis, quem Consules, quem Magistratus, quem omnis Resp. suis quasi sedibus euulsa, tot

Reges externi, orbis ipſe terrarum toto quaſi humano genere conueniente in campis Pharſalicis proſequi videbatur? vbi tot honores? vbi Conſulatus? vbi terrarum imperium? vbi tot res præclarè geſtæ? vbi tot inſignes victoriæ reportatæ? vbi denique de tribus terrarum partibus acti tres triumphi glorioſiſſimi? Tune Pompei Tygrannem Regem ad tua genua procumbentem manu ſubleuaſti, in Regnum reſtituiſti? Tu Ptolomæum Ægypti Regem, ſupplicem & tuam opem implorantem in amiſſam ſedem Regiam reduxiſti: te ipſum tu neque reducere, neque quos tu reduxiſti, ijdem te ad recuperandam veterem tuam dignitatem adiuuare potuerunt? O quantæ ſunt in hominibus fallaciæ, quantæ fraudes & ſcelera! ſi te viuum, ſi ſuperſtitem, nactus eſſem, te in tuam ſedem reſtituerem, vt te reſtituto maiorem gloriam, quàm hac mea manu confecto, conſequerer. Quod Pompeio Imperatori Maximo, id tibi Sebaſtiane ſereniſſime, accidit. Neque quiſquam fuit eorum qui in tua ditione ac poteſtate erant qui te noſſet, qui te iacentem ſubleuaret, ex aceruo cadauerum iacentium interciperet, & ad condendum in auitis ſepulchris, & aſſeruandum extraheret: tanta multitudo cadauerum congeſtorum, tanta vis & copia hoſtium erat, & Maurorum fluctus irruentium, vt neque Regis internoſcendi, neque extrahendi facultas daretur. Ex Regijs inſignibus, ex armis ſplendentibus, ex corporis habitu, ex forma & dignitate Regis internoſcere nemo potuit. Quod hoſtis Cæſar in Pompeio, tui multo libentius, ſi noſſent, ſi potuiſſent, in te vno facient aſſeruando. Sed ſaluum te & incolumem, ſuperſtitem multi putabant: neque tam feram & immanem mortem futuram eſſe, quæ Regem Portugalenſem tam crudeliter mulctaret, quiſquam fuit arbitratus? Quæ tua Rex ſereniſſime profectio? qui tuorum comitatus? quæ claſſis? quàm inſtructa? quam rebus omnibus ornata? quod robur Portugalenſium? qui flos nobilitatis? quàm delecti milites? quàm fortes? quàm parati ad dimicandum? quæ tua animi magnitudo? qui ſplendor? quæ Regia celſitas? quacumque præteribat claſſis, quemcumque capiebat portum, illuc omnis multitudo propinquarum vrbium & populorum confluebat, tuæ maieſtatis inuiſendæ ſpectandæque claſſis cauſa. Dicant Gaditani qui ſe fœliciſſimos duxerint excipiendi Regis Sebaſtiani, & ludis & ſpectaculis omnibus cohoneſtandi valde cupidi, & appetentes, totque dies continuos intenti. Cum claſſis poſtea nullo amictu cooperta, demiſſis

missis & deiectis regijs vexillis in tabulationem nauium infimam, plenissima sordium & squaloris, magna ex parte nauibus vacuis & inanibus, sine Ducibus, sine Principibus, sine suo Rege reuerteretur, qui luctus Gaditanorum? qui mœror omnium? qui florentem & ornatam antea viderant, & in Africam incitato cursu properantem, postea in Portugalliam, miseranda specie, luctuosaque forma, summo silentio redeuntem reuiserunt? Versabatur ante oculos captiuorum multitudo, horum militum spoliatio, gemmis antea auroque fulgentium illorum vexatio, aliorum vulnera, plurimorum in prælio prostratorum, cæsorumque sanguis profusus, cadauerum plurimorum super alia iacentium acerui, tot Principum, tot Magnatum mortes indignissimæ & ipsius Regis Sebastiani miseranda nimis & tam immatura mors. Inde insedebat in animo classis accessus ad Portugalliam, paucorum redeuntium fœditas & dissipatio, eiulatus mulierum, lamentationes Virginum, ploratus puerorum, fletus tota Portugallia, motusque vniuersè facti propter suorum, & mortem Regis miserandam. Hi propinquos, ille parentes suos, alij fratres, omnes amissum Regem, & repentinam Regni conuersionem lugebant. Tragica hæc res est & vehementer calamitosa, Auditores, quæ necessitatem affert omnibus mortis eiusdem subeundæ mortalibus, quæ tenet dominationem, & imperium amplissimum in Reges etiam potentissimos. Commemoremus, si placet, breuiter virtutes tanti Regis, vt plus admirationis afferat Regis Sabastiani mors immatura: quæ meditata nobis in perpetuum esse debet. Non ego hic indolem Sebastiani, & à natura ad virtutem colendam propensionem insitam commemorabo. Non dicam à puero bonis moribus imbutum, & virtutis præceptis salutaribus informatum. Non ostendam politioribus litteris, & studijs illis, quibus Regia dignitas informari solet ad omnem elegantiam excultum politumque: quis est, qui nesciat ad virtutis studium semper à pueritia Regem incubuisse Sebastianum? An vero maiora virtutis documenta dare potuit Rex inclytus, quàm cum sæpius ille per sacram confessionem expiaret conscientiam per vnum annum, quam alij per vitæ suæ curriculum principes huiusce sæculi? Qui sæpius cum viris omni sanctitatis laude cumulatis egit, quam alij cum hominibus etiam sæculi eo fuerunt interuallo versati? sæpius de diuino numine colendo suspiciendoque sanctissime castissimeq; suo in Regno sermones habuit, quã alij Principes de

humanis opibus acquirendis cumulandiſque? Cuius pueritia non ad licentiam puerorum vſitatam, ſed ad carnem cohibendam à libidinibus; non ad Mundi leges, ſed ad Dei mandata exequenda; non ad inanem iactationem, & aulicorum inſaniam, ſed ad Dei placita diuinamque voluntatem; non ad exhauriendam Rempub. compilandaſque Prouincias, ſed ad benè merendum de genere mortalium liberalitate, miſericordia, magnanimitate, & omni genere virtutis informata fuit. Non illum peccatum capitale fugiſſe ſemper, non ſe caſtum & integrum in mortem vſque ſeruaſſe ſcimus? Quid maius, quid illuſtrius in Rege prædicari poterat? omnes fuerunt in illo Regiæ virtutes, quas vos ignorare non arbitror, ſed præcipuè Religionis amplificandæ ſtudium inflammatum. Illud iure quaſi hæreditario à parentibus acceperat, qui ad Iaponium vſque Regnum claſſem tanta diſtantia locorum, & interuallo per maria maxima periculoſiſſimaque ad fidem diuulgandam ſingulis annis miſerunt. Qui Patres Societatis Ieſu & inter alios primum Beatiſſimum Patrem Franciſcum Xauerium æterna memoria digniſſimum, miraculis omnibus, & abſoluta Chriſtianæ vitæ perfectione præſtantiſſimum ad Indiarum gentium conuerſionem à Romanis Pontificibus impetrarunt. Cuius de virtute quoniam non eſt locus hic tempuſque dicendi in Sebaſtianum parentum imitatorem mentes & animos intendamus: qui nouas alias Indias: noua Regna, non ad amplificandam Portugalliæ ditionem, ſed ad Chriſti Ieſu honorem, ad ſuam fidem in Africam reducendam, reſtituendamque quærebat. Et quoniam duæ cauſæ Sebaſtiano Regi Chriſtianiſſimo expeditionis huiuſce fuerunt, vna Regis reſtituendi, qui ad Sebaſtiani fidem, ſupplex & Regno ſpoliatus confugerat; altera Religionis in Africam reducendæ; qui in adoleſcentia tam ingentem animum, tam cœleſtem ſpiritum ſumpſerat, quem oſtenderet, cum ſe corroboraſſet, & iam vir inter viros fuiſſet, quid magis regium erat, quàm vt Regem è ſuo patrio auitoque Regno expulſum, afflictum ac perditum; rebus omnibus diffidentem, qui fidem illius ſuppliciter implorauerat, ſuum in Regnum reducendum curaret? Neque per duces ſuos, neque per claſſes ſolum, ſed per ſeipſum, ſuis armis, ſuo robore diſcrimine ac periculo vitæ reddendum curauit? Id fecit Sebaſtianus, quod Pompeius quondam, qui, vt prædixi, Tygranem ad genua

pro-

procumbentem in pristinam dignitatem restituit: Quòd Cæsar in duobus conseruandis Regibus, Patre & Filio Dejotaro non minus se ostendit munificum & liberalem: Quod Tygranes qui Mitridatem Regno fugientem non excepit solùm & exercitu omni copiarum genere abundante adiuuit, sed cum illo in acie contra Romanos Imperatores fuit, Mithridatisque hostem populum Rom. hostem esse duxit suum: Quod senatus Populusque Rom. qui in nullum genus hominum liberalior fuit, neque magis profusus, quàm in Reges, in suum Regnum dignitatemq; restituendos: Sebastianus hos omnes partim imitatus est, partim superauit ipsa magnificentia liberalitateq; Regis restituendi. O ingenium Sebastiani planè Regium! O verè Regalem animum! qui quod in Regibus obseruauit potentissimis, & in Populo Romano, victor cunctarum gentium ipse adolescens, nondum ætate firmatus, maiore cum præstantia præstitit & laude Regia. Habetis vnam belli contra Africanos suscipiendi causam, accipite nunc alteram, eamque videte omnes clariorem & illustriorem, Sebastiani institutione dignissimam, dignam parentum suorum Religione, dignam denique Rege ad omnem pietatem & virtutem singulariter instituto. Illa fidei defensionem continet: vnde fides ipsa eiecta fuerat, in Africam per se restituenda videbatur. Huius rei conficiundæ causa classem armauit, instruxitque rebus omnibus, & tanquam alter quondam Scipio Carthaginis debellandæ gratia classem in Africam vsque transmisit: venit in hostium conspectum, castra posuit, fortiter conflixit, pro reducendo Rege, pro Fide Christiana restituenda, Barbarorum circumuentus multitudine cecidit. Si hoc est cadere, vnde perpetuam ille gloriam, & cœlorum immortalitatem comparatam conijcimus: quod fortiter rem aggressus fuerit, laus est Sebastiano tribuenda; quòd non reportata victoria, illa fortuna fuit belli, quæ sæpe exultantem deiecit de gradu & perculit ab inferiore. Quot enim Imperatores in re bellica exercitatissimi, aut loci difficultate, vel hostium multitudine, vel alia calamitate superati? Exemplum à Pompeio petamus, qui post tres terrarum partes bello superatas, etiam opportunitate loci, numero, militum & robore, victor a propè explorata cum superior esset, fusus tamen atque fugatus fuit à Cæsare. desinamus causas quærere partæ vel amissæ victoriæ, quæ exiguis momentis pendet, & rerum inclinatione sæpè parua; deploremus nostram vi-

cem, nostrum lugeamus casum, qui non tanti Regis præstantia digni fuerimus. Tempus aderit, & illucescet illa dies, qua Portugallienses in Africam reueneentur instructa classe, vlciscentur allatam Regi Sebastiano mortem, calamitatem Regno Portugalliæ importatam, denique conuersionem, & commutationem regni semper florentissimi repentinam. Tunc Heroes magni recuperabitis animos, excitabitis vestram fortitudinem, qua quondam in Indorum gentes barbaras & immanes vestri maiores vsi fuerunt. Qua homines vestri noua Regna non magna sæpè classe duobus aut tribus nauigijs non patefecerunt solùm, sed in Portugallensium ditionem imperiumque redegerunt, qua ijdem Lusitani Regnorum sæpe maximorum exercitus plurimos, & copias prostrauistis. Qua mucrones gladiorum vestrorum Africano sanguine manantes, post stragem Maurorum infinitam in Portugalliam reportabitis exultantes atque triumphantes de genere aduersariorum deterrimo. Tu, tu ipse vlcisceris præcipue Rex Enrice clarissime. Vlciscetur etiam, qui te iure hæreditario sequetur Rex Catholicus, ad quem propter sanguinem suum, proptèr mortem generi allatam, magis quàm ad aliarum terrarum Reges, Regiæ mortis vlciscendæ causa pertinebit. Vlciscetur Deus ipse immortalis, qui in suum tempus pœnas tantæ calamitatis reseruat, & quanquam morari videatur, non remoratur, mihi credite, vindictam, sed ad gladium in perfidos Fidei hostes acrius ac vehementius distringendum, vt Portugallensium manu ac ferro concidant belluæ immanissimæ, & in Africam Christianæ Religionis arma victores inferamus. Interim spectaculum præsens intueamur, Regias exequias, luctum & mœrorem attendamus: non frustra tantam calamitatem, nos accepisse putemus, nisi vt de Regibus æstimetis, quid vobis, quid cunctis Principibus futurum sit? quemadmodum in media ætate, in flore iuuentutis, tum cum minus opinemini Magnates ante tribunal supremi Iudicis sistendi sitis, vbi stetit iam vester Rex Sebastianus, cui de vestris actionibus, de vita præterita, de cogitationibus minimis rationem estis reddituri? & quàm summo iure, quàm ad viuum omnia resecanda sunt? velletis tunc in causa Fidei, in causa Religionis, in prælio, pro Christo Iesu in Africam reuocando, vitam cum sanguine profudisse. Magnam habet laudem in homine fuisse Magnatem Portugalliæ, vnum de Principibus Lusitaniæ cla-

rissi-

rissimis, vos honore, dignitateque secundos ab ipso Rege fuisse: sed virtute, castitate, liberalitate, beneficentia, fide, fortitudine, reliquis virtutibus Regem tantum imitamini, qui docuit in vita exemplo suo, & mortis spectaculo, nihil infra Lunam futurum esse perpetuum. Vbi pulchritudo Sebastiani? vbi dignitas oris? vbi conformatio lineamentorum? vbi diadema Regium? vbi sceptrum? vbi solium? vbi spes illa capiundæ Africæ? vbi expectatio diadematis imperatoris in Africæ Principe Marrochio consequendi? vbi reditus in Portugalliam? vbi nuptiæ, quæ comparabantur cum Hispaniarum infante celsissima? vbi denique reliquus apparatus? gaza Regia? Regius splendor? omnia ad nihilum redacta cernitis, & nihil infra Lunam esse quòd varias non possit habere mutationes, quod non innumeris fortunæ telis expositum sit, & tandem aliquando periturum. Tu Christe Iesu, cuius maximè gloriam & honorem Sebastianus augendum curauit illatis armis & copijs in Africam, ad leniendum mœrorem hunc & luctum, in quo sumus ex morte Christianissimi sanctissimique Regis, signum aliquod infinitæ tuæ in gentem Portugallensem placatæ maiestatis munificus ac liberalis in posterum dare non desinas, nos oculis tuæ benignitatis respiciens, ac potiùs alijs supplicijs grauissimis, quàm bonorum Regum de medio ablata virtute nostrorum scelerum ac flagitiorum multitudinẽ magnitudinemq; mulctans. Dixi.

De Consolatione.

Voniam magna pars Consolationis ex voluminis huiusce locis petitur, ea nobis prætermittenda non est. Consolatio *est præsentis doloris dissuasio, medicina & remedium. Consolari enim est dissuadere dolorem. Consolationis quæstio sit. An sit, verbi gratia, propter hunc casum dolendum homini Hispano. Consolari afflictos, & iacentes erigere, quicunque volet, principium consolationis prudenter capiet ab insinuatione: primumque dicet merito esse dolendum, simul atque suum dolorem significauit additis rationibus, & sensu publici mali se vehementer affici demonstrabit, augendo casum acerbum, quod magnus sit & multa mala importarit.*

Augebit hic orator interdum imbecillitatem naturæ humanæ, breuitatem vitæ, commutationem fortunæ, similitudinibus & comparationibus, & exemplis & testimoniis ad rem accommodatis, vtetur locis, & facibus misericordiæ.

Confirmatio sumetur ex locis deliberationis, ab honesto, ex prouidentia Dei, à iustitia diuini numinis, à signis paternæ dilectionis, ab effectu electionis diuinæ: Quia quos Deus elegit, hos glorificauit: à promissionibus Dei, qui vires suppeditat, & tentari non patitur suos vltra quàm vires perferre poßint: ab exemplis sanctorum, & Christi Iesu, quem imitari debemus. Ab exemplis Ethnicorum, vt Socratis, Reguli: adhibebuntur comparationes, similitudines & testimonia. Hic locus communis fortitudinis ostendendæ in rebus aduersis sedem habet.

Ab vtili, *id est præmiis, quæ manent post mortem, patientes: ab exemplo, quod ex mea patientia reliqui petent rerum aduersarum ferendarum patienter. Tum hic quantum mali mœror, afferat, ostendatur.*

A iucundo: *gaudebant Apostoli, D. Laurentius alij quasi in palatiis ac violis stratis inambulare videbantur.*

A necessario: *ne in impatientiam incidamus, ne superbire videremur. Nam aut in hoc sæculo patiendum, aut in altero, melius est autem pati in vita breuißima quàm in altera æterna cruciari per omnem sæculorum æternitatem.*

A facili: *statuet Deus his malis omnibus finem: à præsenti auxilio Spiritus Sancti, nostram infirmitatem adiuuantis. Deum amanti nihil est difficile, ob quem omnia difficillima facillima sunt factu: mala quæ nos premunt, Deum adire compellunt. Ostendemus rem exiguam esse comparatione aliorum malorum, quæ vel paria, vel maiora passus est, & gratulabimur propter aliorum declinationem malorum, quod exemplis confirmabit.*

Cohortatio adhibebitur ad execrationem scelerum, ad peccata lugenda, ad mores & vitam commutandam, vt diuinum numen placemus.

Con-

Consolatio ad Hispanos, propter classem in Angliam profectam, subita tempestate submersam.

MAgno in dolore sumus, & summo quidem in mœrore, Hispani fortissimi, ex classe in Angliam profecta, ante prælium cum hostibus commissum subita tempestate partim dissipata, partim submersa, paucis nauibus, ex his, quæ soluerant Vlisippone, saluis & incolumibus. Tantam enim iacturam, tantum & tam delectum Hispaniarum florem, tam fortes & inuictos Duces, tam denique instructam & ornatam rebus omnibus classem amissam dolere quidem vehementer debemus. Classe enim submersa, maximis & illustrissimis orbata Principibus Hispania, non solùm se afflictam, sed in multum tempus amissam ac perditam putat. Dolemus enim iure quidem optimo ac vehementer cruciamur, cum videamus tales viros, qui ad fidem defendendam animati tantopere contendebant talibus studijs, & animis incensos interijsse, nec verò adduci possumus, nec vllo modo à nobis impetrari posse putamus, vt versemur nos in aliquo gaudio illis præsidijs & propugnaculis fortissimis ab Hispania nostra sublatis. Ergo & mihi faciundum, & singulari vestræ pietati consentaneum, vt medicinam expectandam quasi de cœlo temporibus hisce calamitosis allatam arbitremur. Difficilis est consolatio, cum mortiferum est vulnus; non facilis est Medicina, cum desperata fuerit curatio: sed vbi malum redundat, consilium & virtus moderatur omnia, de quorum præstantia cum cogito, facilè ad dolorem leniendum adducor. Atque vt omnes intelligatis me huic calamitati, tantum impertiri grauitatis, quantum grauissimis acerbissimisque malis, & omnibus miserrimis casibus tribui videatur; dico istius grauitate mali classem ornatissimam, quæ in Anglia inflammato studio rapiebatur, tempestate partim dissipatam, partim fuisse submersam, fortesque viros, & inuictos Duces vi eiusdem tempestatis obrutos: eadem tempestate robur maximum nostrorum militum, & incredibilem nobilissimorum adolescentum partem, quæ prima belli stipendia faciebat, & rei militaris via ire constituerat, per iactationem multam vehementissimamque perijsse, non paucas naues refertas plurimorum militum veteranorum ab hostibus captas, atque aliquot, quæ se dedere recusarunt vi tormentorum depressas, magnam copiam clarissimorum hominum

num, omne firmamentum classis atque præsidium, ipsos Duces Ildephonsum Leiuam, & huius alios similes non paucos eiusdem maris turbulentissimi fluctibus perijsse, paucos saluos & incolumes euasisse, atque hos triremium dissipatis armamentis omnibus, magis diuino beneficio, quàm vlla nauigandi scientia in portum eiectos fuisse. Satis opinor hoc esse mali, atque ita reputo, vt hoc vos etiam intelligatis, à nullo istorum, qui classem amissam dolent, calamitatem nostram grauius amplificandam esse. Requiretur fortasse, quemadmodum cum hæc ita sint, nostra iactura tolerabilis esse possit. Attendite Hispani: non sine causa consolationem videbor instituisse. Primùm nihil factum putetis sine summa immortalis Dei prouidentia, qui nouit causam vtriusque partis, & nostram multò sanè superiorem: quæ contra hæreseo fraudes fictasque fallacias venit, venit contra iniurias Christianis, & nobis præcipuè Hispanis illatas, quæ ad gentem Catholicam tristem ac mœstam erigendam, ad Christianorum animos prostratos & iacentes subleuandos, ad fidem ex illis Regnis eiectam, reddendam, restituendamque contendebat. Atque idem Dominus istius tantæ vniuersitatis, nihil nisi summo consilio, & bono suorum ad cæli felicitatem sempiternam delectorum facit, siue cum illis adest & indulget, propter virtutem suam; siue pœna afficit, propter improborum scelera ac flagitia Christianorum, vt ex bonis & ex malis semper comparet suis bonis cultoribus commoda maxima, ad vtilitatem & emolumentum animorum spectantia, quæ pluris hominibus esse debent, quàm corpora, quàm fortunæ fluxæ atque caducæ. Neque putemus cum nobis res prosperè cadunt, atque flatu vehuntur fortunæ secundo, tum melius nobis esse, melius cum animis actum esse, quorum in calamitatibus præcipua semper ratio haberi debet. An verò quidquam magis in vulgo iactari solet, quàm id, quod ex sacris annalibus petitum est, qui filios caros habuerint, in hos supplicia parentes maximè statuere, atque pœnas de mortalibus sumptas magno quidem argumento esse diuinæ in homines eximiæque caritatis? Si Deus igitur immortalis nostris rebus adest, si respicit de cœlorum sedibus præcipuo quodam amore ac singulari, cum pœnam irrogat, cum malum inuehit, cum re cariore, nobisque (quomodo iudicarent homines) vtiliore, magisque necessaria priuat, & id temporis, quod alienum à malis, beneficijs accipiendis opportunum videtur, si gerere

visus

visus est se liberalissimè magnificentissimeque, quid est quod de tolerantia rerum aduersarum dubitemus? scilicet milites Christi Iesu fortissimi non afflictati, non incommodis maximis vexati, non fortunis, bonis, vita, & honore spoliati fuerunt? an Iob obliuisci possumus, & alios diuinæ maiestatis amicissimos, qui in medijs calamitatibus, in suis ærumnis atque miserijs, in fluctibus grauissimarum vehementissimarumque tempestatum magis erecti, magisque confirmati videbantur, & ad carceres, vincula, & ad mortem, & ad omnes cruciatus intolerabiles læti alacresque properabant? Necesse quidem est, si veri volumus esse Christianæ Religionis alumni, & ad Christi Iesu mores similitudinemque sanctissimam deduci, nos discipulos & filios suos, Dominum eundem ingenti ligno Crucis suis humeris imposito præeuntem sequi. Quod si hæc à nobis considerata non fuissent, neque præuisa, tamen cum in viris clarissimis, etiam Religionis expertibus hanc animorum patientiam, tolerantiamque laborum aspiceremus, ad fortitudinem & constantiam ostendendam spiritus & animos maximos sumere debuissemus. An verò Socrates cum sententijs impiorum hominum damnatus esset, non æquissimo animo dixit se mortem oppetere? neque iudicibus supplex fuit, sed adhibuit stabilitatem & magnitudinem animi constantissimam, cum ipso vitæ supremo die de animorum immortalitate iucundè nimis disputauit? Cùm fugiendi data facultate, fugere noluit? cum ad mortem porrexit lætus & hilaris, tanquam ad honores, & ad Academiæ gymnasia? Denique vt alios multos prætercam, Regulus primo bello Punico missus Romam à pœnis retineri non poterat à propinquis & amicis, sed ad supplicium rediuit, & resectis oculorum palpebris, illigatus in machina, vigilando necabatur acerbissimè, & ferebat patienter constanterque mortis acerbitatem. Non ille derelictionem patriæ, non orbitatem suorum, non spoliationem honoris, non mortis crudelitatem metuit: nos Christiani diuinis præceptis instituti, tot exemplis docti Sanctorum, ipso Christo Iesu præeunte duce, dolebimus, angemur, cruciabimur? Non agamus iam generatim, sed speciatim de nostro casu quæremus. Cùm in illa expeditione quæreretur gloria Dei immortalis, cùm dignitas fidei Christianæ, cum tranquillitas afflictorum in Anglia Catholicorum, cum recuperatio veteris status Reginæ Mariæ fœlicissimi, cum sacrorum restitutio, cum Religionis

nostræ defensio quæreretur; minimum erat iniurias à prædonibus factas vlcisci, vindicare latronicia, prædas, direptionem insularum, purgare maria omnia; & ab his nefarijs prædonibus tuta reddere ac libera, comprimere sceleratos impetus, tantam audaciam & insolentiam frænare, qui Domino præpotenti terrarum Catholico Regi audebant insultare, & ex angustijs, & ex latebris suis erumpere, & in nostras insulas inuadere, attentare Portugalliæ Regnum, & in nostris oculis in Gaditanorum conspectu, luceque volitare: Quid dicam solicitare Regna aliena, concitare Reges suæ sectæ teterrimos, & ad immanissimum Turcarum Regem mittere litteras legatosque suos contra Hispaniarum vires, atque Philippi potentiam formidandam? Parum erat nefarios piratas occupare maria nostra, infesta reddere suis nauigijs, expectare nostras classes, si quam à cæteris disiunctam, aut tarde nauigantem, aut reliquis longo interuallo præeuntem viderent, in hanc euadere, multis eandem circumsistere, vsque eo multitudine tormentorum opprimere, quoad deprimerent, aut caperent, captam ingrederentur, & in omnibus bonis, & mercibus rapacissimè impudentissimeque prædarentur: nam ad manus peruenire, naues nostras oppugnare nisi magno numero prædones circumsistentes ab omni parte, non audebant. In hac caussa tam æqua, tam iusta, tot præsertim factis & illatis iniurijs an mori non æquum videbitur? non gloriosum, & illustre erit? & ad immortalis Dei gloriam & decus pertinebit? Quid ergo dolebimus? quid suspirabimus? lamentabimur? Quanto magis afficeremini si luctuosum Angliæ statum videretis, si vestris animis, quando oculis non potestis, cerneretis, si primum Catholicos, qui sunt in Anglia afflictos videretis latitantes domibus, nunquam prodeuntes in publicum, in agris, in solitudine vagantes, ab vrbium celebritate disiunctos? Cùm veniunt in vrbes, tenebris, atque caligine, mutata veste in habitu peregrinorum, aut militum, aut mercatorum, quibus nihil solicitius, neque miserius videtur, veniunt: quod hostes illorum reditum odorari, inuestigare sciant, suis ex latebris extrahere, in custodiam tradere, multis iniurijs afficere, in caliginosa tenebrosaque loca coniicere vinclis constrictos, ferroque oneratos Christianæ Fidei veros cultores, quibus cibum introferri nec permittant hæretici nisi pauculum panis atri, neque sæpe, sed cum collibitum fuerit, & iam morituros certo sciant, nisi quid

quid detur ad retinendam animam, quam fame enecti vix trahere videntur, in præcordijs propè morte concepta. Sed quid ego Catholicorum miserias Anglorum commemoro? cum eiecta sit de suis finibus Fides Christiana, nullum templum, nullæ aræ sint, neque sacrificia Religionis, nullæ videantur sanctorum imagines: si quæ repertæ fuerint in angulos coniectæ sunt, plenissimæ pulueris, plenissimæ sordium, pedibus conculcatæ sacrilegis, perditæ, attritæ, comminutæ, aliæ sine capite, sine forma, tanquam lapides parietibus adhærentes, aut tanquam ædificiorum ruinis, humi iacentes confusæ permistæque cum reliquis parietinis. Iacent humi plurima prostrata templa disiectis parietibus, tectis euersis, & cum areis coæquata, quo baiulorum, quo infimorum multitudo confluit corporis necessitatibus obtemperare volens. Multa conuersa sunt in popinas, fumo nidoreque redundantes ganearum: multa in vsus & habitationem hæreticorum mutata, quo ganeones, cerdonesque nequissimi sua concilabula, sua nefaria sacra, suorum sermonum virus pestilentissimum, ad se, cibo vinoque complendos statis diebus inferunt. Nullum rei diuinæ sacrificium fit in Anglia, nullæ preces neque recitatæ, neque decantatæ exaudiuntur, nullis personant concionibus præconum diuini verbi templa Catholicorum, sed dissonis & horrendis clamoribus hæreticorum, confessiones ablatæ de Regno, sublata sacramenta, hostia abiecta conculcataque sanctissima, Romano Pontifici nullum obsequium, nulla obseruantia, nullus denique diuinæ maiestati cultus tribuitur. Hæresis erecta ceruice, euaginato gladio mortem & crudelitatem spirans latissimè dominatur: quo se conuertant Catholici, nisi ad Regem Catholicum, habent neminem. Philippi auxilium implorarunt, Philippi fidem adhuc testantur, & illam repetunt maiestatem Regiam, quam primum cum Mariam Reginam duxisset vxorem, restituit in Anglia: satis hoc causæ esse videtur? cur non illi solùm, sed vos etiam vitam cum sanguine profunderetis. Sulpicius, quod difficillimo Reipublicæ tempore contra vim grauitatemque morbi contendens, vt ad castra M. Antonij perueniret, in obeundæ legationis meditatione nondum congressus cum Antonio, diem suum obijt, quasi re confecta præmio afficitur S. P. Q. R. consentiente. Vos honore iam & gloria vestris hominibus in regione cœlorum debita præstitaque, & vt coniicere potestis, pro suis in Religio-

Religionem animis, iam persoluta, mœrorem & luctum non deponitis? si pro patria fœlices quondam putabantur, qui acerrimè dimicantes occumbebant; quod decus satis illustre, putandum est, deberi ijs, qui pro Fide Christiana nihil maris illius immensitatem, nihil fluctus intumescentis pelagi, nihil vehementissimas tempestates passim concitatas timuerunt? An vero ignorare potuerunt pelagus illud periculosum multis mutationibus, & ventorum varietati subiectum? in quo cum Cæsar in Angliam nauigaret, ea tempestas fœda vehemensque commota fuit, qua parum à morte legimus Imperatorem absfuisse. Quid hic Decios admotis calcaribus equos incitantes, & in medias acies irruentes pro patria fortiter tanta nominis gloria cecidisse dicam? Quid Curtios nobilissimos Romanos, armis fulgentibus munitos pro salute patriæ in medium se terræ patentis hiatum dedisse præcipites commendem, cum vtriusque virtutis factum Reipub. salutem, nostrorum Hispanorum expeditio Religionem Christianam attingeret? O fortunata mors, quæ naturæ debita pro Religione est potissimum reddita! in prælio ipso Mars ex acie fortissimum quemque pignorare solet. Quid igitur miramini, si in medio mari, mors tot viros fortissimos, nondum ad arma congressos præoccupauerit? Quanquam quid est, quod dico, nondum in prælio versantes, nostros fuisse præoccupatos morte? Iam ab illo puncto temporis cum se dederunt in hostium conspectum, & nostra classis aduersariam exspectabat, & illam nostri alacres insequebantur, appetebant prælium, non deposcebant solum, nisi continuisset illos Imperator, & ad suum tempus congressum reseruasset. Est gloria quidem huiusmodi, quæ luctum omnem debeat abstergere. Quid si vtilitates animorum perceptas consideremus, desinamus lugere vitam ablatam, quod antiquorum erat, quod miserorum hominum est, quod improborum proprium, qui mortui ad inferorum sedes pœnas flagitiorum suorum luent: Nostri vero, qui in expeditione vim tempestatis subierunt, cum à tempestate ad tranquillitatem, à fluctibus ad quietem, à laboribus ad præmia, ab hoc sæculo ad cœlorum immortalem gloriam vocati fuerint, quid est, quod nobis angorem aliquem aut luctum afferant? Qui tam sanctè comparati, qui maculis omnibus peccatorum elutis in difficilem hanc nauigationem se dederunt, & ad mortem pro Religione subeundam alacres volitabant piorum sedem & locum non consequuntur

quanti fuisse putabuntur? Breuis futura quidem est vita, quam acturi erant, atque hæc non multos annos duratura, plena laborum, plena solicitudinis, plena miseriarum: Cur non igitur actum præclarè cum illis; quibus breuitas cum longitudine, fortunæ humanæ cum cœlestibus, fletus cum gaudijs, labores cum quiete, miseriæ cum fœlicitate, spes cum immortalibus præmijs, vestri honores humani cum cœlestium sempiternis dignitatibus, vester aspectus cum oculis & ore sempiterni numinis commutatus fuit? Abiecti quidem animi, & parum de immortalitate cogitantis videtur esse, gaudia fœlicitatemque nostrorum hominum lachrymis & luctu præsenti quenquam videri contaminare. Sed hæc ad illorum vtilitatem pertinent: Vestræ etiam res aguntur Hispani, & vtilitates non vulgares. Quibus de rebus cum agam, non salutem hic, quam fletu plurimo constat debilitari, viresque infringi mortalium pensandam intelligite. Nec enim ij esse debetis, si vultis de numero illorum, qui sapiant, haberi, qui vos angoribus conficiatis; quibus multi malo suo cum se dedissent, breui confecerunt sese: sed per Deum immortalem vtilitates plurimas conspicite vobis allatas. Quis est qui nesciat, nos natura superbos esse, sæpe pares rebus, vno flatu secundæ fortunæ efferri nos plurimum, & inani iactatione intumescere, neque scire modum, neque moderationem tenere? Quamobrem diuino consilio incidunt sæpe aduersa tempora, quibus iactamur tanquam tempestate vehementi, & parum abest, quin fluctibus intumescentibus obruamur. Dat occasiones plurimas & præclaras Deus immortalis; quibus demittamus nos ipsos & abiiciamus suppliciter atque demissè cœlestem opem implorantes, potestatem diuini numinis dignitatemque celsissimam sitientes. Quod igitur nostri classe munitissima mittebantur in Angliam, quod tantus flos & robur excesserat ex Hispania; quod congressi victoria reportata fortasse non tantam Deo gratiam relaturi essent; ante susceptum facinus, quum se munierant ad prælium, positi in Christi Iesu gratia, de medio ablati fuerunt. Quid quod cum victoria comparata ad Hispaniarum Imperium adiunctam Angliam extulissemus, fortassè superbiæ materiam præcidit Deus immortalis, qui nos vult esse summa demissione? Quid ergo nos tot ac talibus Ducibus orbati faciemus? non desunt alij viri fortissimi, qui Ducibus occisis, cum successerint, nomen illorum & gloriam imbuuntur. Alia sunt tempora, & expectantur illa quidem op-

portuna hostium vlciscendorum, quin delatione temporis vires augebuntur nostræ, exhaurientur aduersariæ, qui cum nos quotannis classes parare, delectus habere, exercitus facere audiunt propter immensam ac prope interminatam Hispaniarum potentiam, & multitudinem hostium diuersitatemque locorum, quo milites mittendi sunt, aut exercitus debeant venire subsidio, cum ignorent, semper in armis sunt, sumptus nunquam facere desistunt. Magnum nomen Hispaniarum, magna dignitas, magnus honos: Neque vlla gens, non Anglorum dicam, quorum vsque ad hanc memoriam vires nunquam cum Hispania conflixerunt, non Maurorum, quorum gentem Hispani semper contempserunt & aspernati fuerunt, non Germanorum, quorum fœlicitas multis prælijs acerrimè commissis ab Hispanis fracta fuit, atque compressa, non Indorum, quorum in disiunctissimas oras Hispaniarum imperia peruenerunt, non denique Turcarum, qui latissimè dominari videntur, quibuscum Hispani pedestres sæpe, equestresque pugnas commiserunt, neque defenderunt arces solùm Christianorum, sed soluere obsidionem, mouere castra, ac fugæ sese præcipiti mandare Regem ipsum Turcarum coegerunt, sed prælijs naualibus post hominum memoriam maximis superarunt partim captis, partim depressis nauibus, paucissimis & his dissipatis, laceratisque omnibus armamentis, fuga plena dedecoris & infamiæ præter opinionem euadentibus; sed Regum omnium potentia nostris hominibus & potentissimi Philippi viribus obsistere profecto non potest. Non videtis quantam inuidiam excitarit apud omnes gentes nomen Hispaniarum, quemadmodum in illam conspirasse videantur Reges omnes ac Principes terrarum, quod tantam molem Regnorum, tantam Imperiorum potentiam, tam ad veterum Romanorum amplitudinem & culmen peruenientem ferre non posse vid antur? hæccine parua vobis videntur, aut non eiusmodi, quibus tuti possimus esse, & nos contra quascumque gentes, atque natio es terrarum opponere? Quantopere aberratis, si classis amissæ, malum maximum ducitis, cum grauiora passi fuerunt Lusitani in Africano bello? Cum viderint exercitum amissum, florem Portugallensium partim confectum, partim captum ab hostibus, & suum Regem, & qualem Regem, & quantum, omni virtutum genere florentem, inter reliquorum cadauera permixtum, & iacentem, vt internosci non posset, neque reperiri præ cadauerum incredibili cumulo camporum immen-

immensam latitudinem longitudinemque cooperientium. Quid quo! minimè nunc primum classem hanc amisit? Hispania amisit alias classes alijs temporibus fœda tempestate iactatas. Amisit classem illis temporibus, cum Carolus Imperator inuictissimus Argelium traiiciebat: amisimus sæpe naues ex Indijs redeuntes, aut nauigantes in vtramque Indiam, & iam quidem consuetudine nauium amittendarum sensum omnem doloris amittere debuissemus. Quod si aut consuetudo, aut iactura facta alijs temporibus nostros animos non præmunisset & instruxisset contra iniuriam omnem tempestatemque turbulentissimorum temporum; tamen cum Hispaniarum Regna iam sua mole quodammodo laborare videantur, quin in maximis lateque patentibus imperijs iacturæ faciendæ sint aliquot, persuasum nobis habere debebamus. Quos modo tumultuari, quos oblatrare videtis Hispaniæ, quos vni & alteri insulæ minitari direptionem, interturbare partes à nobis disiunctissimas, contemnite hos Hispani: qui nihil equidem ausi fuissent, si sua Regna finibus exiguis non continerent sese, atque eadem continuata coniunctaque non essent ex omni parte, vt vno penè puncto temporis ad defendendum quemcunque locum confluere possint sui in finibus, angustissimisque limitibus manentes. A Philippo Rege prudentiam petite; discite sapere vos oro, atque obsecro; cui cum Principes pro veteri more misissent legatos ad dolorem ex amissa classe abstergendam, post mutua Regiæ munditiæ, & elegantiæ officia consueta. post gratias actas iustas ac debitas, eorum cuidam illum respondisse scimus, quod ad classem amissam attineret, nihil sua referre, rem id incommodi habere, quod annus ad alteram classem comparandam fuisset expectandus: atque in istud tempus deferretur in Angliam reditus Hispanorum. O vocem magnificam atque liberalem! O verè Regiam & excelsam! O dignam cum Regibus, tum potentissimo Hispaniarum Philippo Rege! sic visus est Rex Catholicus sese habere cum his hostibus, vt vir fortis cum catello, qui cum latret semper, & oblatrandi prætereuntibus finem non faciat, non metuit, latratus aut verbo, aut manu fugat & deterret; aliquando fessus & in illum impetum volens facere, cum fustim, quem habebat sustulisset intentum ad feriendum, antequam ictum infigeret, catellus fugit & è conspectu subduxit sese, in quem si ictus fuisset infixus, proculdubio non latraret iterum, ita cum prædones isti nauibus aliquot prædandi cupidissimi toties no-

ſtros laceſſant, & inſulis & portubus Hiſpaniarum imminere non deſinant & inſultare, ad illos hoſtes comprimendos, claſſem armauit, quæ ſi appuliſſet in Angliam, actum de Anglis proculdubio fuiſſet, ſed vim illius & incitatos impetus, antequam in Angliam veniret, fluctus concitatæ tempeſtatis fregerunt. Quis conſilia Domini recondita conſequetur? ſed frangentur aliquando furores hæreticorum, & Catholicos Anglos, & noſtros Hiſpanos reſpiciet ſuo tempore Deus immortalis. Ætas ſuccedit ætati, & ijdem ſunt qui fuerunt id temporis Reges Hiſpaniarum: redibunt ad vlciſcendas noſtris hominibus illatas iniurias, redibunt ad cauſam Religionis agendam, redibunt ad Catholicos Principes, ad Chriſtianos Anglos, ad homines temporum iniquitate depulſos in patriam reducendos, redibunt ad perditum Angliæ ſtatum in veterem dignitatem reſtituendum, redibunt denique ad eiectam & exterminatam Fidem Catholicam in ſuas ſedes & Regna reuocandam. Vos erigite & confirmate veſtros animos, & à luctu, & mœrore auocate, robore ac præſidio inuictæ fortitudinis corroborate, quid cauſa honeſtatis, quid animorum vtilitas poſtulat conſiderate. Quam facilia recuperatu ſunt, quæ amiſimus, & quæ exſpectentur vlciſcendi tempora legitima, ne obliuiſcamini. Quam neceſſitatem afferat moles imperiorum, quam multa grauiora gentes aliæ perpeſſæ fuerint cogitate, neque nobis genus iſtud mali nunc primum inauditum oſtendite. Denique quod ex magnanimitate Philippi debeatis exemplum petere, veſtris animis complectimini. Cum in Rege noſtro, tum præcipuè in cauſa fidei, in ſummo præpotentique cœlorum opifice veſtras ſpes collocate, futurum equidem ſpero, vt horum memoria repetita, luctum omnem & animi dolorem leniatis, & contra omnes fortunæ tonitrus, & contra fulminum ictus terrificos magnos animos & inuictos geratis in poſterum. De clariſſimis viris, quos amiſimus in claſſe, quoties cogitabimus, toties de ſua fortitudine, toties de virtute Hiſpaniarum, toties de præmijs conſequutis, toties de Religionis ſtudio, de noſtrorum ad Chriſtianam fidem defendendam ardore, toties de gloria Dei immortalis, pro qua tutanda in maris vaſtiſſimi concitatique vehementiſſime tempeſtates ſe coniecerunt cogitate. Denique precemur ſupplices Deum immortalem, vt nos, qui hoc genere fortiſſimorum virorum nati ſumus, virtutem tantorum Ducum retineamus, & ad honorem, & ad gloriam diuinæ maie-

ſtatis

statis defendendam in hac terrarum sede diuino robore & auxilio muniti, vires omnes neruosque contendamus.

De Querimonia.

Querimonia ex causis & adiunctis, exemplorum ope, similium & comparatorum exornata.

SI querar apud vos scholasticos de cathedra, quã me cunctorum ferè suffragijs obtenturum esse sperabam, nemo mirari debet Auditorum. Nam neque iustior vlla querela videbitur vnquam fuisse, quam præsens, quæ non iracundia quidem vlla, neque verbo me vlciscendi causa, qui mali vobis nihil afferre possim, ad hunc locum venire compellit; sed vt meum in Academiam animum, nonnullorum voluntatem minus cognitam ostendam, qui si fuissent ij, qui debuerunt, grati & memores nostræ disciplinæ, nunquam in hunc locum adduxissent hominẽ de Academia bene meritum, & matris honorem suis commodis, laboribus, & offensionibus, ac periculis anteponentem. Sed quoniam ita tulit fortuna misera, vt in hac contentione cathedræ repulsam passus fuerim, tam præter hominum opinionem, & bene de studijs, de nostris laboribus iudicantium, ferã æquo animo casum Auditores: neque tanta rerum nostrarum inclinatio à voluntate seruiendi Academiæ parenti nostrę abalienauit, vt sine cuiusquam offensione causas quæram, quas habueritis ad me de Cathedrę possessione deturbandum, & ad alium me ipso multo recẽtiorem, tanto cum plausu collocandum. Quod si nunquam antea moderatus fuissem cathedram hanc, si tunc primum ad eam petendum surrexissem, si nostram non illi probassent doctrinam, aut desiderassent vnquam diligentiam, nunquam quidem ad deferendam querelam hanc, aut os, aut animum ostendissem. Quid igitur erit causæ, cur cathedra præterito die tam ignominiosè priuarer? Adolescensne eram, vobis ignotus, aut si notus, adeo ineptus, vt illo, quem contendebam, honore viderer indignus? Primùm ætas nobis auctoritatem affert, oboriri incipientes cani, barbaque ex aliqua parte canescens hunc errorem eripit. Notus qui non poteram non vobis esse, qui octo iam continuos annos prælegerim, qui bis

de cathedra decertaueram, bis cum doctissimis hominibus cõtenderam, bis cathedram plurimorum suffragiorum numero detuleram, bis me in cathedram Authomedon Achillem suum in currum imposuistis, quem præceptorem tot annos ante habuit Academia, & vos Theologorum Scholam nostris vocibus personare audieratis, quibus nostra scientia, nostra methodus, nostra scripta probata fuerunt semper, ad quem audiendum primum omnium tanto concursu confluxistis omnes (quod intenta voce dicam) Theologo absente nemine. Placuit tot ante annos scientia mea doctissimis hominibus: placuit magistris cuiuscumque artis & facultatis: placuit præceptoribus mei laboris & studij consortibus, quorum semper in hac Academia valuit auctoritas: placuit idem, quod cunctis, vestrum cuicumque, cum multi meas prælectiones admirantes laudaretis, cum me prælegendæ sacræ Theologiæ natum præceptorem iactaretis. Maximè verò meum prælegendi modum, Rector ipse doctissimus comprobauit, qui vt me prælegentem audierat, discedens è gymnasio gratulatus Academiæ, mea disciplina Theologiæ gymnasium auctoritatem maximam retenturum esse dixit. Sed quid ego singules commemoro? frequentissimo Patrum ordini sic placuit, vt esset nemo, qui mihi non, vt Primario Professori, & de disciplina tanta bene merito Theologorum difficultates, & ancipites tantæ disciplinæ quæstiones afferret. Sed quoniam illos, quos tales ac tam locupletes testes produxi, quotidie videtis, & alloqui potestis, proferamus absentes, qui Principes ex ordine Theologorum duo maximi sunt. Episcopus Salmanticensis summa scientia, incredibili auctoritate, ingenio, doctrina, laude ornatus, meis scriptis, quæ vos me dictante prælegenteque excepistis, quantam auctoritatem tribuit? eisque illi ipsi, vt ex illius litteris, & multorum sermonibus amici sui exceperunt, magni Doctores Salmanticenses assensi fuerunt. qui honos cathedram bis consequuto habitus est de Academia Complutensi præterea nemini. Episcopus etiam Cordubensis, quibus pecunijs, quibus librarijs, ad scripta nostra describenda conductis, & ad id muneris præstandum delectis potissimum vsus est? Reliqui de nostra, de alijs Academijs, de sacris Religiosorum cœnobijs quibuscumque nostra describenda & modis omnibus comparanda scripta curarunt. Hos ex sacræ Theologiæ facultate delectos homines, cum auctores & Principes suffragiorum vestrorum potuissetis habere, aliorum vos fauto-

res

men admiſſorum ſic pœnituit ſemper, vt obliuiſci non poſſet, & ſola recordatione in lacrymas totus ſolueretur acerbiſſimas. Ad gradum etiam diuinæ contemplationis tam ſublimem euectum, & in via illuminante tanta cum excellentia, & ſplendore cæleſti verſantem, quis pro meritis commendare poterit? Quæ denique (vt alia omittam) fuit contemplationis magnitudo? qui gradus tam excelſus, & ſublatus ad Dei cognitionem ſummam atque ſupremam? Non dicam amplius, quàm quod ſui, quod vitæ Ignatij ſtudioſi nouerunt, quod admirari debemus, & ſummo quidem iure obſtupeſcere, ſic ſe habuiſſe in rerum cœleſtium ſpectatione Patriarcham cœleſtem, vt pati potius quàm agere videretur, adeò ferebatur ab humanis abſtractus ad cœleſtia. Cuius gradus celſiſſimi teſtes ſunt viſionis diuinæ de ſanctiſſima Triade, mentis oculis obiectæ, & in illius animo tam inſigniter impreſſæ, vt nullis adhuc literis præditus librum de ſanctiſſimæ Triados altiſſimo myſterio compoſuerit literiſque mandauerit ad ſuorum conſolationem filiorum, & ad liberalitatem in ſuos diuinamque largitatem magnificè prædicandam. Teſtes ſunt viſiones Virginis Mariæ Filij ſui Chriſti Ieſu, nunc iſtius Domini terræ cœlique ſupremi, nunc Reginæ cœleſtis aulæ, nunc vtriuſque, & tanto cum ſplendore, tam claro lumine ſæpe ac ſæpius, vt nihil ſupra. Teſtis viſio ſanctiſſimæ Triados Patris, Filij, & Spiritus, En Pater Filio commendat Ignatium, & Filius in ſuam tutelam accipit, & Spiritus Diuini radijs, & clariſſima multorum cœleſtium arcanorum cognitione complerur. Teſtes multi, qui cùm contemplantem & ſpectantem arcana cœleſtia cernerent, faciem ſæpe ſplendore circunfuſam viderunt, & loca, in quibus erat ſpectator cœleſtis & Angelicus, lucis immenſa magnitudine clariſſimè collucentia. Teſtes denique innumerabiles, qui ſublatum à terra ſuperas res meditantem, cœlique voluptates haurientem conſpexerunt, & quidem longo interuallo, & quaſi corporis mole carentem. Quid ergo raptus, vt ita dicam, & extaſes diuinas: volo enim hiſce vocabulis vti; quibus rem clarius auditores intelligunt, commemorem? Cùm communia fuerint Confeſſori ſanctiſſimo hæc omnia, cùm nunquam non cum Deo eſſe, cum eodem verſari amiciſſimè familiariſſimeque videretur. Hanc propriam meditandi rationem propriam Societatis voluit eſſe Patriarcha celſiſſimus. Ab hac inſtituere voluit alumnos ſuarum rerum actiones ante lucis diuinæ ortum, & cubitum nunquam eoſdem ire, niſi eius meditationis

pastu recreatos, Hæc monimentum Societatis celsissimum instituit, prouehendum conseruandumque censuit, atque decreuit. Hæc à traductione sua semper cum heroe cœlesti versata fuisse visa est, & egisse totos dies ac noctes. Inde liber exercitationum spiritualium ad suorum vsum & progressus maximos, & ad aliorum cuiuscunque generis ac fortunæ hominum, à peccatis abstrahendam multitudinem ingentem, & ad eandem in gratia diuina conseruandam, ad eandem multitudinem in gradus euehendam altissimos diuinæ familiaritatis commodo tanto, & incremento Christianæ Religionis exijt, & emanauit in lucem. Qui cœlestis Christianæ Religionis heros si in suæ traductionis cunabulis, in illis primis incuntis, & ingredientis viam spiritus rudimentis tantam diuinæ contemplationis vim & affluentiam obtinuit, quid illum progressu temporis consequutum fuisse diuinarum consolationum, quod cœlestium iucunditatum & solidarum voluptatum obtinuisse, hausisseque dicemus? Qui nihil vnquam nisi immortalis Dei gloriam appetijt, nihil quæsiuit amplius, neque studiosius, neque vehementius. Cuius stemmata fuerunt non lupi, non lebetes, non reliqua generis ac familiæ Loiolarum insignia: sed Iesus ipse, illa tria verba, Ad maiorem Dei gloriam: O Diuinum Confessorem! O Cœlestem Patriarcham! O verum Pastorem, & auctorem Religionis sociorum Christi Iesu dignissimum! Quas ego tuas alias virtutes clarissimas, quos titulos illustres & excelsos, quos tuorum fructus toto terrarum Orbe tanti Parentis patrocinio ac virtute perceptos, numerarem? Quæ proferrem tua miracula nobiscum agentis, & in cœlo commorantis, miranda quidem & stupenda? Sed ad aliam orationem reseruo. Quanquam nullum maius virtutis testimonium, neque illustrius sanctitatis monimentum proferri potest, & poterit vnquam, ad Sanctorum laudem suis trophæis & monumentis virtutum maximarum immortalibus. Fruere his omnibus laudis insignibus Patriarcha celsissime, atque hæc, quæ prædiximus, & patriæ, & generis, & fortitudinis, & virtutum maximarum lumina tam illustria, trophæa permansura ad sæculorum omnium immortalitatem, hac militanti triumphantique Ecclesia tot titulis & insignibus honorificentissimis illustrata, recognoscemus omnes & veneramur. Et quod illorum studiosi sumus, quòd participes eorundem esse cupimus; quòd tanto tuo bono gaudemus, quòd filij tuorum, & ob eam causam tibi dediti esse volumus, memoria beneficiorum immortalium obligati.

ligati. Quòd quem modò Beatum colimus, & in Beatorum numerum aſſcriptum ferijs tam ſacris tamque ſolennibus ſuſpicimus, atque veneramur, & in Sanctorum ordinem aſſcriptum, quàm breuiter Pauli hoc nomine Quinti, Vicarij Christi Ieſu auctoritate referendum eſſe ſperamus, & ad has nos ferias colendas, venerandas non minore Religione, iucunditateque animorum incredibili, maiore quidem apparatu, maiore pompa & ſplendore nos comparamus, adeſſe & præſentes eſſe cupientes, & ſola recordatione geſtientes incredibiliter, tuis nos precibus in itinere virtutis adiuua, tuo patrocinio tuere, quod ſi adfuerit, vt adfuturum ſine dubitatione ſperamus, erimus, qui debemus eſſe, virtutis fideles egregijque maieſtatis diuinæ cultores. Dixi.

FINIS.

CAMPI

res suffragatorum esse malustis, quàm mei ipsius Primarij iam Professoris. Doctior, credo, erat aduersarius, aut in Theologorum disciplina magis versatus, ad quem in Academia continendum vestros animos, viresque cuncti contendistis, ad idque prælegendi lepos, sacræ Theologiæ cognitio, gradus inter doctos consequutus ingenij monumenta, vt enixè contenderitis, compulerunt. Non est in animo de scientia doctissimi hominis, in tanto præsertim gradu collocati, vestrum omnium, præsertim Primarij Professoris approbatione renunciati verbum vllum facere: quod vos, quod Academia nostra recognoscere incipit, id vt recognoscat magis indies cupio, vehementerque precor: sed fructus vellem nostros, labores, & vigilias, nostra scripta, nostros in hac disciplina consumptos annos, opinionem de nobis conceptam non conseruatam solùm, sed auctam & amplificatam non parum animaduerteretis, & recordaremini vellem: tum conferre potuissetis annos meos, cum aduersarij nostri ætate; nostros cum illius fructibus; mea, cum illius beneficijs maximis, in Academiam merita; cursum meorum studiorum, cum competitoris mei laboribus; honores in Academia consequutos, cum præmijs ab eodem acceptis; sermones hominum de laude nostra, cum opinione de competitore nostro vulgo concepta; denique spes vnius & alterius excitatas: si superior fuisset candidatus, non dubito, quin ad vestra suffragia meum ego libens adiungerem: sed si in nulla re superior saltem erat, quia par fuisset, non illi potius, quam mihi suffragari debuissetis: cùm apud Doctos valeat antiquitas, valeant anni, valeant in Academiam officia, valeat denique nostra in vos explorata voluntas. Cui mutuam non præstare voluntatem, non parem referre gratiam ingratorum quidem hominum videbatur esse. Nam vbi compensatio laborum? vbi nostrarum remuneratio vigiliarum? vbi fructus vtriusque rei percepti? vbi obseruantia discipulorum in præceptores, qui parentum loco haberi debent, & debita coli semper & obseruari pietate? Non dico id, quod verissimè testari possem: præceptorem nullum fuisse, cui non vel amore, vel labore vel pietate, vel perseuerantia in labore, vel vllo genere, meritorum in discipulos vlla ex parte præstarem, sed si nulla in re meum officium desiderauistis, si nunquam me vobis defuisse dicetis, si non requisitis minimis in rebus studium & operam nostram (& vestrum omnium animos &

conſcientias teſtor) cur ita mihi cathedram ademiſtis, & cathedræ ſpoliatione commodum, commodis ablatis honorem & gloriam comparatam? cur feciſtis me in luctu & ſqualore iacere tanquam expertem totius Theologiæ parietum vmbraculis tectum, & occultatum in poſterum, nulli iam vſui non Academiæ modò, ſed neque priuatim amicis futurum, carentem huius Academiæ celebritate, Doctorum auguſtiſſimo conſeſſu, priuatum, & orbatum ſcholaſticorum, qua ſemper tantopere delectabar, vſitata frequentia, veſtro deinde ſermone, ſuauiſſimis colloquijs, diſputationibus, congreſſu cunctorum, communique aſpectu, & omni humana conſolatione deſtitutum? Nam ego vt adduci poſſim ad veſtrã Academiam, ad repetendas litterarias concertationes, ad hanc reſpiciendam Academiæ lucem, neque erit quidem animi mei, & cum ad vos redirem toties, putarem ego tacitè me ab omnibus impudentiæ vel temeritatis notari, vel, quod minimum vellem, ſtultitiæ, qui tanta iniuria accepta ad vos reuerterer, neque haberem rationem honoris, neque dignitatis meæ. Vidi enim, vidi multos candidatos, qui prima contentione cathedram non aſſequuti per multos dies domi ſe continuerunt, & non auſi fuerunt in publicum prodire, deiectis oculis in terram præ pudore maximo, præ ſenſu doloris, quaſi fracti debilitatiq; inter Scholaſticos verſabantur. Audiuimus omnes de alijs viris doctiſſimis, qui cathedra priuati, ſua diuerſa fortuna iactati, non modò ad vos, ad ſcholas veſtras non redierunt, ſed repulſæ nuncio accepto, continuò aſcendentes in equum ex vrbe exierunt, neque manu prehenſi detineri potuerunt, non ab amicis vi facta in veſtrum conſpectum retrahi, ſalutem Academiæ veſtræ dicentes in perpetuum, quæ ſcientiam & dignitatem adeptam per alumnos ſuos tam indigniſſimis modis tractaſſet: multi verò Doctores, quoties à litteris ad otium, quoties ab Academijs ad curiam Regiam, quoties à prælegendi munere ad cauſarum patrocinia conuerterunt ſeſe, plus quietis habituros ſe eſſe rati mutata ratione viuendi, quam inter tantas dimicationes contentioneſque litterarias expoſiti periculo, quem ſemel conſequuti fuerant cum honore gradum, cum ignominia ſumma, & dignitatis ſuæ detrimento ventis contrarijs voluntatum reflantibus admittendi. Hanc ſcilicet gratiam retulit Archiæ Cicero, qui quod in ſe fuit ingenij, quæcunque exercitatio dicendi, in qua magnopere fuerat verſatus, quæ-
cumque

cumque vllius rei ratio ab optimarum artium studijs & disciplina profecta, earum omnium rerum vel imprimis ad Archiam defendendum, fructus vberrimos contulit: ita se memorem præstitit Alexander victor orbis terrarum Aristoteli præceptori suo. Cicero in iudicio defendit magistrum suum Archiam; vos me præceptorem vestrum in contentione cathedræ vestris suffragijs oppugnastis. Cicero omnem orationis vim & facultatem conuertit ad honorem præceptori tribuendum; vos me vestrorum spoliatione suffragiorum ignominia affecistis. Cicero non destitit, quoad in ciuitate retinendum, & pro ciue habendum Archiam Iudices suis sententijs confirmarunt; vos vsque eo in meam perniciem conspirastis, vt ex Academia eijciendum relegandumque curaueritis. Alexander Aristotelis patriam, matrem indulgentissimam, ferri viribus excisam, soloque adæquatam petenti, vel significanti potius præceptori instaurandam curauit & dixit: vos me à gremio complexuque parentis meæ Academiæ abstraxistis animorum alienatione vestrorum, & à gymnasijs exulem & extorrem fecistis. Testor Academiam parentem omnium communem, testor officinas omnes & tabernacula studiorum, teque imprimis sedes ac tabernaculum sacræ Theologiæ, testor in calamitate mea, nihil mihi grauius neque molestius accidisse, quam à te diuelli, quàm abstrahi, inuitum me cedere, cedere fortunæ, cedere inuidiæ, denique cedere temporibus. Cùm vis affertur, ratio non valet: ante opprimimur, quàm nos possimus defendere: si manerem, quam ego de meis rebus, de consilio, de litteris redderem rationem necessarijs, qui factam sibi ducunt iniuriam, & nos sibi confirmant iniuriam facturos esse mansione nostra? Ibo quò me fortuna duxerit, vbi gratæ sint & acceptæ litteræ: vbi compensentur hominum labores, & cum nihil supperat ad remunerandum, voluntas tamen præstetur, & præclarus animus. De tuis Mater Academia in me beneficijs, de maximis & immortalibus in me meáque studia meritis exstantibus nullo silebo tempore, sed præ me feram beneficia, quibus vsus fuerim: tu mater indulgentissima veniam dabis, cui melius fortasse erit discessu meo, aut saltem hoc consequeris boni, vt filij tui sapientiam non eijciant sedibus tuis: vt enim prosequar querimoniam meam, si sunt auidi sapientiæ filij tui, si virtus colitur in academijs, præcipuè si iusta merces ac debita persoluitur laboribus, non video abitu meo, quem ferat fructum sapientia, quem labores, qui

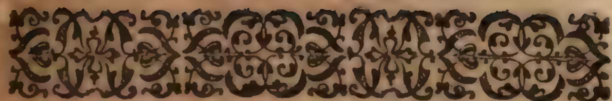
si iustitiæ partes desertas fuisse dixero, non mentiar. Qua de causa Academiæ conditæ fuerunt, nemo ignorat, quam vt bonæ litteræ percipiantur, colantur studia, ingenia acuantur, limetur doctrina, perficiantur & consummentur omnes disciplinæ, & ea de causa præmijs incitati maximis & disiunctissimis terrarum partibus euocantur præceptores, qui venerint, detineantur, ornentur cumulenturque honoribus. sunt Academiæ officinæ bonarum artium, emporia disciplinarum maximarum, altrices summorum ingeniorum, lumina gentium & nationum cunctarum: quæ tunc his distincta luminibus micabunt, cum præceptorum præstantia excelluerint, & illis eiectis & expulsis iacebunt semper in luctu & in squalore, neque vllam habebunt veram ac solidam sapientiæ rationem, sed fucatam & ementitam speciem. Neque me putent istud, Auditores, insolenter iactare, & hominibus doctissimi, atque Theologiæ principis meis sermonibus nomen inane prætendere; non is sum, qui tantum velim mihi præripere nominis atque gloriæ: sed qui sum, quicumque sim, qui scio quam sim nullus, is totus ego sum beneficio academiæ, sapientia præceptorum suorum: sed vt si quem locum nacti fuerunt, quem tueri valeant præceptores boni cum aliqua Academiæ laude, hunc non adimendum intelligant egregiè præceptorum amantes filij, si bonorum copia præceptorum abundantem videre voluerint parentem suam. Nam de me quod factum fuerit, si qua vel inscientia vel alio modo, (neque enim grauissimum scelestissimumque prauitatis nomen mihi venit in mentem) alumni Academiæ iniqui in me fuerint, nihil curo, totum vobis remitto atque condono: tantum abest, vt vobis succenseam: vt his te tot tantisque damnis, in fortunas, in honorem meum factis nullam querelam haberem, nisi putarem me ad has scholas rediturum esse nunquam, neque vobiscum, quod antea mihi summum fuit semper gaudium, deinceps versaturum: sed cum me ab incunabulis studiorum meorum, multis maximisque beneficijs & honoribus ornatum vidissem, præmonendos putaui vos alumnos, vt academiæ progressionibus, vt bonorum præceptorum honori consuleretis in posterum; ne matrem, quam omnibus ornamentis & honoribus afficere debetis, vestris factis discerpatis atque dilanietis. Quod procul dubio futurum vobis persuadete, si sapientiam in Academia non retinendam conseruandamque curaueritis. De me vobis istud persuasum habe-

habere, vbicunque locorum fuerim, siue auocer in aliam literarum officinam, siue ad honorem aliquem beneficio Dei immortalis, qui in illo sperantibus benignè solet succurrere, proueha, neque me vestrorum meritorum, neque academiæ oblitum esse. Vestrum erit nostros labores, nostra scripta, consequutos in academia honores, doctorum de nobis iudicia facta, præceptoribus officium debitum, dignitatem sapientiæ, iustitiæ vim, mercedem laborum, academiæ damna facta, diligenter considerare: si deinceps in creandis præceptoribus, in deferendis cathedris, in mandatis honoribus officium vestrum iustum ac debitum deserere nolueritis. Dixi.

FINIS.

INDEX

INDEX RERUM NOTABILIUM VOLUMINIS SECUNDI CAMPORUM ELOQUENTIÆ.

A.

Ttt Agrito-

Archias

Filius

L.

Maccarij

M.

Minus

N.

O.

P.

R.

S.

Superbi

T.

V.

FINIS.

